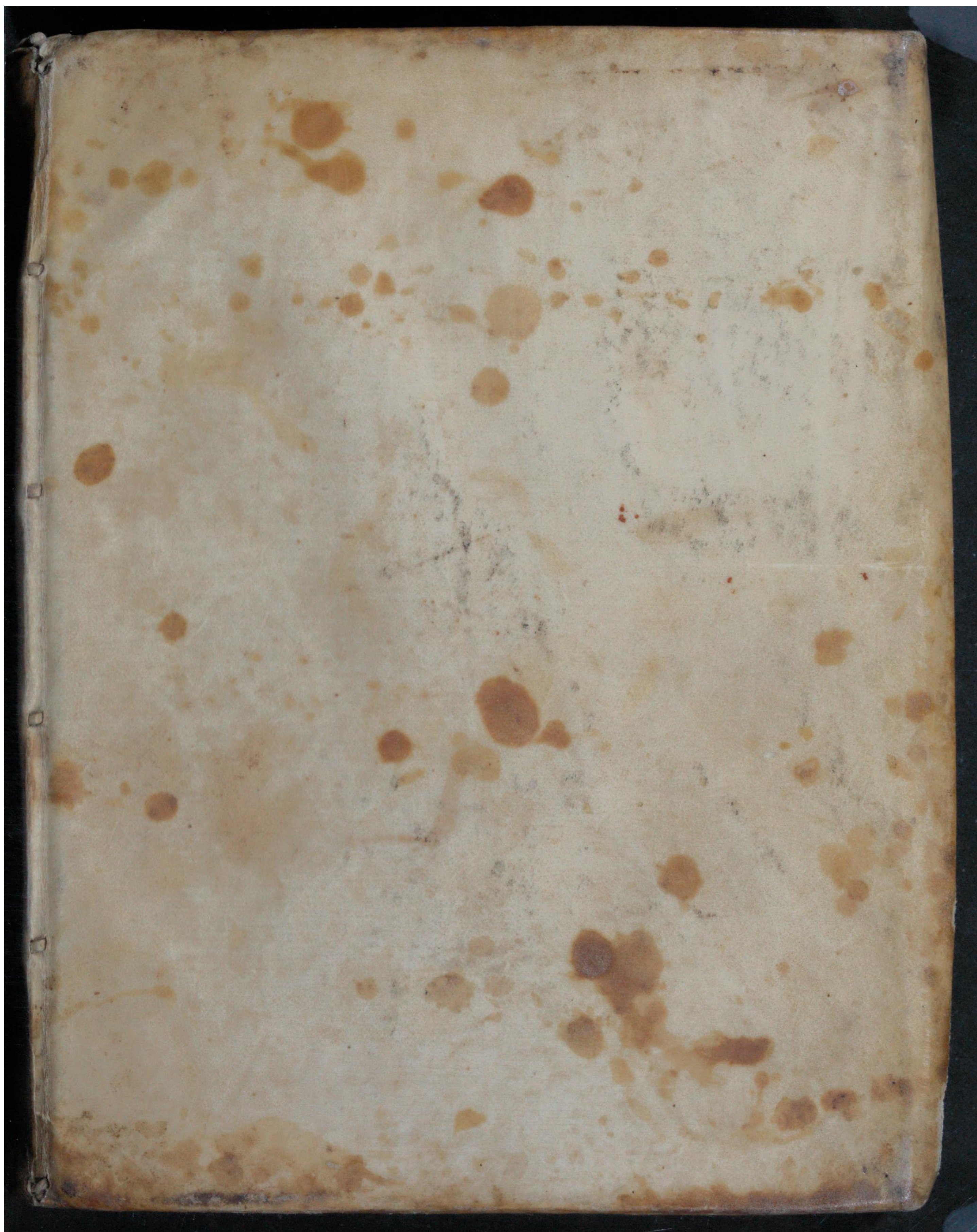

DESIDERIUS ERASMUS
1469~1536
ROTERODAMUS
25 c
NEDERLAND

De Vreese, Ndl. vert. van Erasmus (Het Boek 24) G. 4. (Gent en R'dam)

zeer schaars.

cr

Cpl. met Aanhangsel (1633)

Colloquia Familiaria,

OF

Gemeensame t'samen-spraken/

Waer in/

Door een seer aenghename maniere van schrijven / verscheydene stoffen/so inde Theologie/Philosophie/als uyt de Poëten/ niet min scherpsinnigh/als Godsaligh/ gheleert en vermaecklijck worden voorgestelt en beantwoord/die tot nut der Wijsheydt/en vorderinghe der goeder konsten/ dienstigh en noodigh zijn.

Hier achter zijn by gevoeght de Verklaringen van verscheyden spreeckwoorden/ghetrocken uyt zijn groot Spreeck-woord-boeck.

Mitsgaders

Een *Oratie* of Vertoogh aen den *Prince Adolph*, hoemen de Deughd sal omhelsen.

Alles tot vorderinge der wetenschappen in't Latijn beschreven, door den hoogh-gheleerden

D. ERASMUM van ROTTERDAM.

Maer nu ten dienste van onse Nederlanders vertaelt,

t'Haerlem, *Ghedruckt by Thomas Fonteyn*,

Voor *Dirck Pietersz.* Boeck-verkooper tot Amstelredam/op't Water inde witte Persse/ recht over de Koorn-Marckt, Anno 1634.

Den Leser.

ALS Erasmi *Colloquien of t'Samen-spraken in't licht quamen, zijn dieselve met sulcken vreughd en verwonderingh van elck een aenghenomen en ghelesen, datse niet ghenoegh kosten ghedruckt, noch na der yvrigher ghemoederen begheerte, verveerdight worden. Sommighe van de Gheestlijcke hebben t'selve seer qualijck ghenomen, en seyden dat Erasmus aldus boertende, 't hert van hare Religie aentastede, dies haelden hem eenighe leelijck over den hekel, en scholden hem voor een drie-dobbeld Ketter. Erasmus heeft daer teghen zijne t' Samen-spraken ontschuldight, ghelijckmen hier achter fol. 395. lesen kan. Andere daer-en-teghen presen dieselve seer, ghelijck by Sleydanum in't twaelfde boeck te sien is, daer hy dese woorden steldt:*

Onder andere menichte van boecken (seyd hy) met welcke Erasmus der Gheleertheyt wonderlijck ende in aller manieren heeft ghevordert, heeft hy oock voor de Ieughd een Boecxken van t' Samen-spraken ghesteld, en heeft dat selve dickwils vermeerdert, dewijl het seer begeerlijck gelesen wierd: En ghelijck hy een Man van een seer treflijck verstand en overgroote welsprekentheyd was, heeft hy daer in met verscheyden materien ghespeeld, die hy uyt het midden vande Nature der dinghen, en van 's menschen leven ghenomen heeft: En hy stelt met een wonderlijcke bequame behendigheyd en seer soete maniere van spreken, deftigh voor ooghen de onderwysinghen en gheboden der goeder zeden en Godsaligheyd, ende wijst aen door soodanighe gheleghentheyd, de verouderde doolinghen en ghebreken. Dus verre Sleydanus.

Wy hebben tot zijn lof niet te voegen, maer elck oordeele daer van, naer zijn goetduncken ende wel-ghevallen. Alleen hebben wy dit te segghen, dat de meeste t' Samen-spraken en Spreeck-woorden, in desen Boecke begrepen, noyt in onse Duytsche Tale zijn ghesien.

Vaert wel.

---

d'Ordre der T'samen-spraken vindy achter 't Register, met noch de Verklaringhen van twaelf Spreeck-woorden, ende de Oratie of Vertoogh, hoe men de Deughd sal omhelsen.

Kort In-houd,

Van 't leven

DESIDERII ERASMI
VAN
ROTTERDAM.

DE ware en op-rechte Hollander uytdruckende de goetaerdigheyt en oprechtigheydt zijns Vaderlands / en een eeuwigh wonderwerck de Nature Desiderius Eraſmus is binnen de ſtadt Rotterdam gheboren in 't jaer 1466. den 28. Octob. hy heeft zijne name verandert door de ghelijckeniſſe vande Grieckſche ende Latijnſche tale / alſoo hy ghenaemt was op Hollands Gerrit Gertitſen, zijn Vader was Gerard ende zijn Moeder Margriete gheheeten / van Zevenberghen gheboren / uyt een eerlijck en goet gheſlacht. tot Deventer heeft hy eerſt de beginſelen zijnder ſtudie gheleydt / neghen jaren oudt weſende; De Moeder vande peſt gheſtorven zijnde / is zijn Vader haer korts ghevolght ende alſoo is dit Kindt onder drie Vooghden gheſtelt / die 'tſelve niet ſoo ſeer totte gheleerdheydt / als totte kap ſochten te beſteden: dies is hy te s' Hertogen-boſch ghebracht in 't Fraterhuys / al waer hy by na drie jaren vergeefs doorbrachte in ſlechte oeffeningen / daer hy doch bequaem genoegh was / om op de hooge Scholen geſonden te worden. De Peſt aldaer regnerende / is hy tot zijn Vooghden ghekeerdt hebbende de vierden - daeghſche koortſe. Als d'eene Vooght gheſtorven was / begoſten d'andere twee den Jonghman tot het Klooſter te perſſen / die welcke niet van de Godtſaligheydt / maer van 't Klooſter-leven een ſchrick en weerſin hadde. Hy word gedreyght / en komt eyndlijck in een Klooſter van de Reguliers Syon gheheeten / dicht by Delf; de tijdt der beproevinghe verſtreken zijnde / ſeyde hy totten Overſten des Klooſters / dat hy noch niet en wiſt wat de wereldt was / noch wat het Klooſter-leven was / noch wat hy ſelver was: Over ſulcx waere het beter dat hy hem noch een wijl tijds inde Scholen wat verſochte / op dat hy hem ſelven te beter mocht leeren kennen. Dees antwoort gheſchiede met groote verſtoornis van zijn Vooght Petrus, die hem ſeer dreyghende zijn vriendſchap ontſeyde. evenwel maeckte hy andere uyt / die wederom met ſmekinghen en alle lieflijcke aenlockinghen den Jonghman bepraten / Noch bleef hem de koortſe by / ende een mede-geſel verleyde hem / die eertijdts te Deventer met hem in een kamer hadt geſlapen / ſulcx dat hy hem noch in een Klooſter Emays of ten Steene gheheeten / begaf buytē der Goude, verlockt zijnde door ſchoone redenen / vande heyligheyt des klooſter-levens / de menighte der boecken / gheleghentheydt totte ſtudien / geruſtheydt des levens / een Engels gheſelſchap en meer andere / &c. Eyndlijck daer en wordt niet gheruſt voor dat ſy hem de Kap aentrocken: Even wel kond hy noch niet verſtaen dat de ware godtſaligheydt daer in beſtond / nochtans verweckte hy dat gheheele Klooſter tot naerſtige / ſtuderinghe / en ten ware hem de eerbare ſchaemte / de groote dreyghementen ende armoede te rugh hadden ghehouden / hy had het Klooſter / on-gheprofeſſijt / al wederom verlaten. door authoritept des Biſſchops van Uytrecht quam hy weder uyt het Klooſter / als ſullende in gheſelſchap gaen met den Biſſchop van Camerick, die een jonghman verſochte te hebben / die welcke ervarē was inde Latijnſche eñ Grieckſche ſpraecke / daer in Eraſmus hem boven andere word aen gheprezen. Daer na is hy te Paris om zijn Studien te vervolghen / ghebleven / al waer hy in 't Collegie vanden ſcherpen-bergh door de vuyle eyeren en ſtinckende kamer / in een ſware ſieckte is ghevallen. Hy keerdt wederom tot den Biſſchop / die hem eerlijck ontfanght. Te Berghen genas hy van zijn ſieckte.

Holland verſochte hy weder / om dat hy van meeninghe was daer te blijven / Maer vele vrienden noodighden ende baden hem / ſulcx dat hy wederom nae Paris reyſde. Zijn voor-naemſte vriend aldaer geſtorven weſende / ende de peſt gheſtadigh vele jaren aenhoudende / is hy weder-ghekeert. Van de Theologie ſcheen hy wat ſchricks te hebben / vermidts men ſoo haeſt / als eener wat kloecker vele dinghen onderſocht / terſtondt met den name van Ketter beſladt wordt. Daer na is hy te Loven om de peſt wille ghewecken. Te voren hadde hy evenwel Engeland beſocht / daer hy vele goed-gunners ende vrienden kreegh met een groot lof ende eere der gheleertheydt. Als hy van Cambrits naer Bononien vertrock / heeft hy grooten prijs verkregen. Eyndlijck heeft hy te Turin de trap van 't Doctoraetſchap der Theologie verworven: doch hy is in deſe Profeſſie niet langhe gebleven / dewijl hy voornam alle de Academien van Italien, Vranckrijck ende Duytſland te beſoecken: ſulcx dat in korten tijd gebeurde / dat het Geruchte van zijne onwaerdeerlijcke gheleertheyt inde Vrye konſten / en verwonderens waerdige wackerheydt des verſtands / over-

overvloedighen gheest/ende ghenoeghlijcke bevallijckheydt der seden/ de gheheele Christen-wereldt over trompettede jae zijn naeme wierde so geacht dat hy vande vertreflijckste Aca emien van Europa, van Pausen/ Keyseren/ Koningen ende Vorsten met heerlijcke belooninghen/wierde beroepen. Maer hy wilde liever een vry man zijn en niemants gebied onderworpen/op dat hy den na-komelinghen door zijn vlijdt en nacht-waken mocht nut en vorderlijck wesen. Men seydt dat de Paus hem den Cardinaels-hoedt aen-bood'/ eñ als hy't selve weygerde/seyden d'ander Geestlijcke/dat Erasmus wel een verstandigh beest was/ dat hy sulcke heerlijcke ende profytelijcke tytelen/so onbeschaemt hadde gheweyghert/ daer andere soo om loopen en draven/en die selve met soo veel ghelts koopen. Te Venetien is hy by Aldum ghekomen om zijn Adagien of Spreeck-woordē te doen drucken in't Jaer 1508. ende bleef den winter over te Padua. Soo hy zijn gheluck had willen ghebruycken / Henricus VII. ende zijn navolgher Henricus VIII. hadden hem seer hoog verheven. Daer na is hy in Brabant ghekeert/en is door aenraden des grooten Cancelliers Ioannis Silvagij ghewo rden Raets-heer des Keysers Caroli V. waerom hy desen staet verliet gheeft hy reden in een seker boecrken

Zijn ghedaente was middelbaer/ swack en siecklijck van naturen / want hy was dickwils vande koortse gequelt/besondec in de Vastē door het visch-eten/vermids hy vande reuck alleē een afkeer hadde. Eenvoudigh en oprecht was hy van inborst/ en breedsaem/oock so af-wijsigh voor loghens/ dat hy oock self een kindt wesende/de loghenaers hatede / ende out wesende/van't aensien der logenaers hem ontsettede. Onder den vrienden was hy al wat te vrypostigh in't spreecken/ dat hem niet altijdt ten besten worde nae-ghedu ydt / jae hy kost dickwils bedroghen zijnde/ zijn vrienden niet mis-trouwen. Hy had so weynigh behaghen in zijn schriften/ dat hy hem selver nimmer daer in konde genoegh doen. Swaerlijck kost hy door bidden der vrienden daer toe gebracht worden/ dat hy hem wilde laten uyt-schilderen / hoe-wel hy noch van Albert Durer en Holbeen worde ghecontersept. Van hooghe Eer-Ampten ende Rijckdommen was hy een sterck verachter/ noch hielt nerghens meer af/ als van ghe-oorlofde ruste en vryheydt. Hy was al ontrent vyftigh Jaren out eer hy tegens yemand gheschreven/ of yemandt teghens hem gheschreven hadde: doch hadde dit althijdt vast voor ghenomen/ niemant onbeleefdelijck of onmanierlijck te bejeghenen / maer zijn stijl ende maniere van schrijven soo te matighen / datse vande reden en eerbaerheydt niet af en weeck. In Religions saecken is hy seer scrupeleus gheweest yet te besluyten / ja hy had gaern ghesien dat de Roomsche Kercke van hare grove misbruycken mocht worden gesuyvert/doch hy verstont door een ander wegh als sommighe deden: daer door hy dan van vele hevighe worde ghelastert / als te flau-wesende. Hy had vele dingen tegen de misbruycken des Pausdoms gheschreven/ eer de Reformatie begoste: also dat hy daer na genaemt worde/de Henne die de eyeren geleydt hadde/ waer uyt/alle Ketters waren gebroet. Hoe-wel hy hem nochtans opentlijc tegen de Roomsche Kercke niet en stelde. Te Keulen was hy by den Hertogh Frederick van Saxen, nae dat Carolus V. ghekroont was/ die seer vriendelijck op hem begeerde / dewijl dese beroerte in de Religie was opgestaen/dat hy hem daer van zijn meeninge oprechtelijck wilde openbaren: Erasmus sprack al lachende totten Keur-Vorst ende seyde: D. Luther heeft twee groote sonden begaen: de eerste is dat hy de vette buycken der Monicken / de tweede is / dat hy des Paus kroone heeft aenghetast. Daer na opende hy den Keur-Vorst zijn ghevoelen ende sprack/dat Luther wel dede dat hy de dolinghen en misbruycken der Kercke sochte te beteren/ en dat sulcx oock hoogh-noodigh was/en voechde daer noch by/dat den inhoud van Lutheri leeringhe waerachtich was / maer dat hy in hem wenschte een meerder sachtsinnigheyd.

Henricus VIII. heeft seer ernstlijck door vele brieven op Erasmum begheerdt / hy wilde tot hem komen/ vermids hy over de veranderinghe der Religie met hem noodigh te spreken hadde/ hy komt in Engeland, daer hem de Koningh met groote eerbiedigheyt ontfangt en heeft eenighe dagen met hem besondere T'samenspraken (in't stuck vande reformatie der Religie) ghehouden: Wanneer Erasmus soude vertrecken / vereerde hem de Koningh met vijftich Angelotten: Hy komt te Gravesande, daer men dit ghelt by Erasmo vind. Men confisqueert dat volghens de Wetten / van datmen niet meer ghelds/ als teer gheld mach uytvoeren. Hem word gheraden aen den Koningh ontslaginge te versoecken. Hy komt te Londen, wordt vanden Koningh ghesien / die welcke al boertende seyde / wel wat nieuws is dit/mijn goede Erasme? kondt ghy soo naer Holland reysen/sonder eens te vertrecken? hy vertelt den Koningh zijn weder-varen / die daer over lachende/prees zijner Dienaren ghetrouwigheydt. Hy word noch vereert met vijftigh andere Angelotten/en daer neffens met een paspoort van vry gheleyde en herstellinghe van zijn afghenomen penningen. Erasmus quam alsoo rijcklijcker gheladen wederom in Holland. In de studien eñ konsten te vorderen is niemandt zijns ghelijck/ ja niemand meerder geweest/wanneer hy slechts macht en middelen ghehad hadde: daer over hy dan oock grooten ondanck van de onbehouwen Monicken heeft moeten uytstaen: Hoe scherpsinnigh hy geweest is om de gheleertheyt te vorderen/kanmen doorgaens sien/ dat hy meer als met Herculis slaverie de Latijnsche en Grieckschc Schrijvers / aldereerst/als uyt de duysternisse opghehaelt/en met zijne verbeteringen en verklaringen heeft uytghegheven. Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Cyprianum, Hilarium, Basilius, Irenæum, Originem. en meer andere Latijnsche Vaders / heeft hy met een onnavolgelijcke arbeyd overghelesen/ verbetert / en aen de naekomelingen vrymoedich vertoont/waer in die selve Vaders door ongewasschē en vuyle handen waren bemorst en bedorven. Een oordeel voorwaer dat een wijs en geleert Man alleene toekomt. Sijne andere gemeene boecken zijn te Basel, by Nicolaum Episcopium en Hieronymum Frobenium menighen groote stucken in folio ghedruckt. In't jaer 1540. behalven dat / heeft hy

noch

noch ſoo veel andere boecken/ ſo in Theologie als Philoſophie ende goede konſten uytghegeven / die in deſe niet en zijn begrepen / datſe wel voor haer ſelf/voor een wonder der gheleertheyt mochten ghehouden werden. Daer van men Geſneras in zijne Bibliotheca/of Boeckwinckel kan na ſien.

Hy hield hem opt laetſt meeſt tot Friburg en Baſel. Hy was ſeer met de gicht en ſteen gequelt/ en hadde aen de roode loop lange gheleghen / hy lagh wel een maend ſeer ſieck te bedde/ vol van pijne en ſmerte. Hy riep in zijn tale. O lieve God! O Heere Ghenade! Heere haeſt u! Erbarmt u mijnder / Heere! en betoonde alſoo oprechte teyckenen van Chriſtlijcke lijdſaemheyt en van een Go s-dienſtich ghemoed tot Chriſtum, in wien hy alle zijn hope ſtelde. Hy is ontrent middernacht ten huyſe van Frobenius te Baſel gheſtorven den 11. Julij. 1536, oudt zijnde 70. jaren. Hy heeft een Teſtament ghemaeckt/daer hy tot Erfghenamen eñ Exſecuteurs deſſelven ſtelde B. Amerbachium Rechts-Geleerde, Hieronym: Frobenium eñ Nicolaum Epiſcopium Boeckdruckers/om zijne goederen te verdeelen/aen arme onmachtighe mannen en vrouwen / aen eerbare en tuchtighe arme dochteren ten houwlijck te beſteden/ aen jongelingen van goeder hope/en totter ſtudie bequaem/&c. Hy worde met groote pompe en eere der ſtadt Baſel van den Burgemeeſteren/ Raden/Geleerden/Studenten/Burgerẽ/&c. Met groote droefheyd/inde groote Kercke begraven/een onſterflijcke lof den nakomelingen naerlatende.

Te Baſel is hem een heerlijck Graf-ſchrift opgherecht/ door de voorſchreven Mannen en Exſecuteurs van zijn Teſtament.

Oock hebben die van Rotterdam ter eere harer ſtede een roem der gheleertheyt/ Eraſmo een kopere Pronck-Beeld opgerecht om den Na-komelingen te betoonen / dat ſoodanigh cieraed des Wereldts uyt hare ſtadt en burgheren gheſproten was.

Alſoo is deſe waerdighe Man / die/ ghelijck Zwingerus, Bullingerus, en Geſnerus, &c. Segghen / een Phœnix, niet alleen van Duytſlandt, maer van gantſch Europa gheweeſt is/en die allen Gheleerden in zijnen tijdt / lichtelijck is te boven ghegaen/deſer Wereld over-leden.

EER-DICHT,

Ingens ingentem: &c.

'tWelck THEODORUS BEZA ter eeren

Van

ERASMVS van *ROTTERDAM*,

heeft uytgegeven, En aldus is naeghevolght.

Dit groote Rond ghelijckt *Eraſmi* beeld:
En hier wordt u maer 't halve lijf ghedeelt.
Waerom niet gantſch? en ſlechts dit deel?
De Wereld vatt hem niet gheheel.

Klachte der Minrebroeders teghens

ERAS-MVS.

Hy waert een *Muys*, en blijft een *Man*,
Ey ſiet eens hoe dit rijmen kan.
Een *Man* wiens pen' ons dapper hoont,
Een *Muys* die Kap noch taſch verſchoont.

Op't

Op't Metalen pronck-Beeld onlangs te

ROTTERDAM

Opgherecht tot Eere vanden

GROOTEN ERASMVS.

WAT wijſheyd Latium en Griecken hield beſloten
Begreep gantſch Chriſtenrijck ſo haeſt ERASMVS quam,
En gaf met ſijnen naem aen 't Hollandts Rotterdam
Een naem, vermidts hy was uyt haren ſchoot gheſproten.
Sy, als de Nood het licht voor hem had afgheſchoten,
Noch 't rottende gebeent', noch 't ſtuyvende aſſche nam:
*1572. Maer rechte een ſteenen beeld. * De Nijd ſpoog vyer en vlam,
En ſocht gheweldigh hem van 't Outaer af te ſtooten.
Dan laes! Geleertheyds pronck ſich keerd aen nijd noch ſpijt.
Gheen graf ſijn Faem beſtulpt, hy heldert met de tijdt.
Sijn krans groent onverwelckt, en bloeyt in afgunſt veyligh,
Die onlangs was van ſteen nu glinſtert van metael.
En ſoo de Nijd ſich ſteurt aen deſe pracht of prael
Soo gietmen licht van goud den Rotterdamſchen HEYLIGH.

I. v. Vondelen.

GHEDACHTENIS VAN DESIDEER ERASMVS ROTTERDAMMER.

Aen

PETER SCHRYVER.

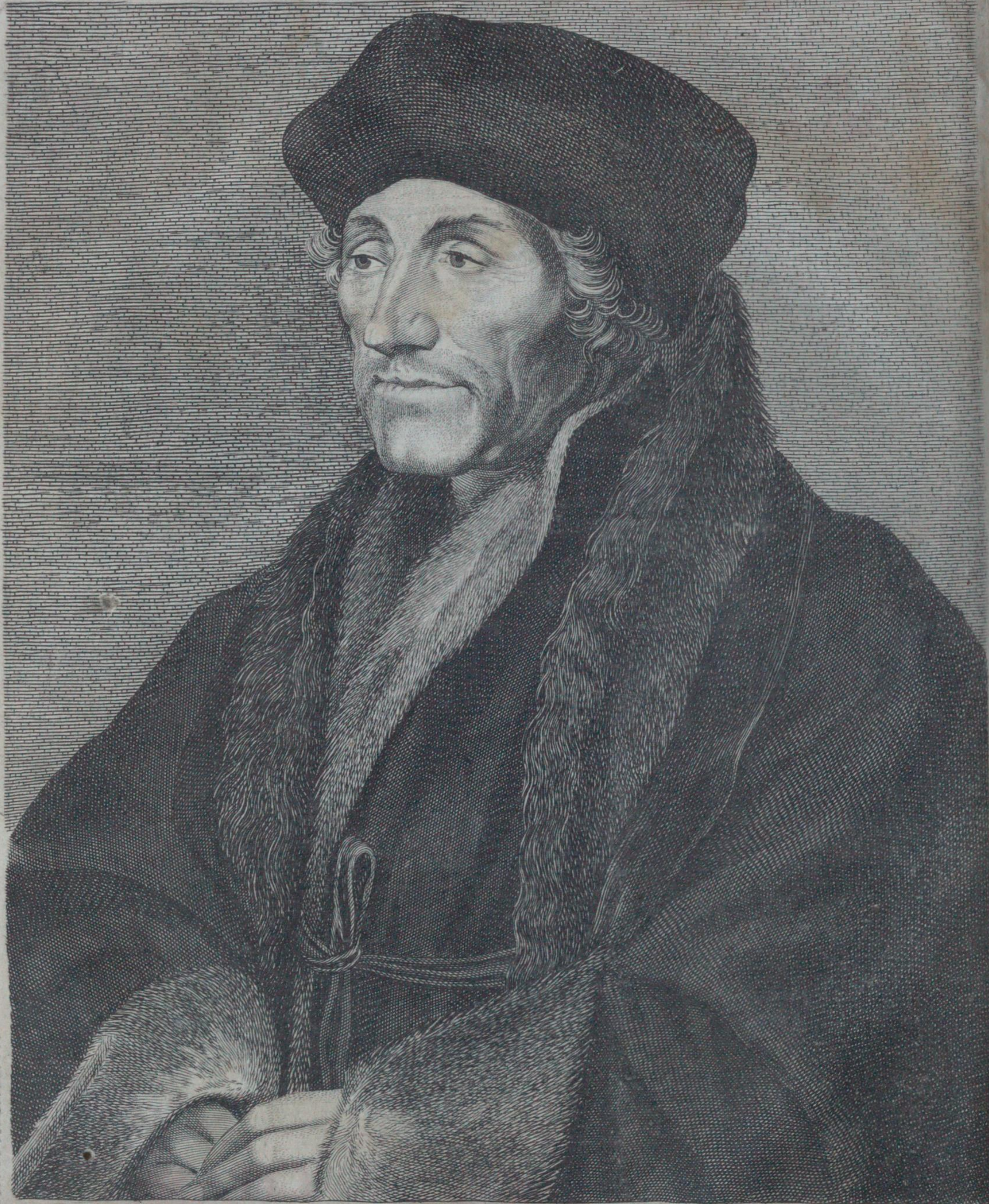
O Hooghgeleerde SCHRYVER,
Wat quiſtghe tijd en yver,
Om op te doen 'tgeen levendig gelijckt
Den grooten Deſideer, die niemant wijckt.
Hou op van printeſiften
Een ſtapel wijſe ſehriften
Is d'afdruck van den held, die eeuwigh leeft,
En d'aerboôm met de pen verovert heeft,

Sijn pen dreef voor ſich heenen
Wt Rome en uyt Athenen
't Barbariſch heyr, een' ſchandelijcken hoop,
En oneer van den Chriſtelijcken Doop;
De Sieletyrannijen,
Met Gierigheydts Harpyen,
Dẽ woeſtẽ krijg, de Plompheyd dom en doof,
De Gulſigheyd, en 't blinde Bygheloof.

Sijn

Sijn hand die gaf die mate
Aen beyderleyen ſtate,
Aen'tweereldlijck en ooc aen't geeſtlijc hof:,
Sy hief de nutte kunſten uyt het ſtof.
De doode graven hooren
Dat Cicero herboren
Tot onverſierden roem van Maes en Rijn
Den Tiber leert ſijn lang verleert Latijn.
Wat jonghen en wat ouden
Zijn niet in hem ghehouden.
Een bron van wijſheyd vloeyt uyt ſijnẽ mond,
Den goudẽ tolck van't heyligh Nieu Verbond
De lang bewolckte Waerheyd
Herſchept haer oude klaerheyd,
Na roeſtige eeuwen, uyt dit Hollantſch Licht.
De Dooling krijgt eẽ ſchaemrood aengeſicht.
Syn ziele walght van't werren,
Sy kieſt geen' dop voor kerren.
Al wat ſy op den vaſten grondſteen bouwt
Is dier geſteent, ſijn ſilver, en rood goud.
Hy ſticht vervalle ſteden
Door Godgeleerde zeden
En tempering van wetten, glad herſmeed
Met ſijne tong, die diamanten kneed.
Om pays is al zijn bidden.
Voorſichtigh houd hy 't midden,
En ſtaeroogh op't Apoſtolijck geſtarnt,
Daer hier Charybd en ginder Scylle barnt.
De Roomſche myterkroone
Haer' allerliefſten ſoone
Eraſmus ſtadigh met ontvouwen ſchoot
Milddadigh tot d'eerwaerdigſte amptẽ nood.
Gekroonde koppen wencken
Syn gunſte door gheſchencken
En tittels, maer ſijn veder even vry
Om Chriſtus wraeckt gehuurde ſlaverny.
Geen baetſucht maeckt hem eygen,
Oock ſwicht hy voor gheen dreygen.
En die ſijn kruys omhelſend eere vlught,
Vervult met eere d'onghemeete lucht.
De redelijckſten ſoecken
Syn ſchaduw in ſijn boecken;
Waer op de harteknaeghſter Haetennyd
Belachelijck haer ſtompe tanden ſlyt.
Al is de Rotterdammer
Verloſt van't Chriſten jammer,
Syn trooſtleer wiſcht noch veele traenen af.
De zeghen Gods bedau ſijn ſaligh graf.

J. v. VONDELEN.

DESIDERIUS ERASMUS ROTTERODAMUS

Convivium Religiosum,

OF

De Gheestlijcke Maeltijd/

Dat is:

T'samen-sprekinghe van Gheestelijcke saecken, tusschen *Eusebius* de Godsalige, *Timotheus* de God-lievende, *Theophilus* Gods-vriend, *Chrysoglottos*, Goud-tong, en *Uranios* de Hemelsche.

Eusebius.

A NADIEN nu ter tijd alle dingen op het veldt groeyen en bloeyen / soo geeft het my groot wonder datter yemand is / die inde roockighe steden vermaken heeft. Ti. Alle menschen hebben gheen beha-
B gen in bloemen te sien / of bloeyende hoven / of fonteynen / of beecken: of ist dat sy daer behagen in hebben / so isser nochtans al wat anders dat haer meer vermaeckt. En alsoo wert d'een geneught met d'ander / ghelijck d'een naghel door d'ander verdreven. Eus. Ghy meent misschien de woeckenaers / of gierighe kooplieden die de woeckenaers seer gelijck zijn. Ti. Ja / vriend / die selve mey-
C ne ick wel / maer niet alleene. Maer met die selve noch ontallijcke anderen / jae selfs de Priesters ende Monicken / die bykans om ghewins wille liever inde steden willen verkeeren / principalijck soo se volckrijck zijn; daer in volghende niet het gevoelē van Pythagoras of Pla- D
to, maer van een seker blind Bedelaer / dien 't wel aenstond dat hy vande menighte der menschen gedrongen werd / om dat hy seyde dat daer ghewin te verwachtē was / waer veel volcx was. Eu. Laet de blinden met haer gewin varen. Wy zijn Philosophen. Ti. Maer de Philosooph Socrates hield het oock meer met de steden dan met het platte landt / om dat hy begeerigh was om te leeren / ende dat de steden hebben / daermen van leeren kan: dat op het landt wel boomē / E
hoven / fonteynen ende beecken zijn / die de ooghen verlustighen / maer nochtans niets en spreecken / eñ derhalven niet en leeren. Eus. 't Schijnt wat te wesen dat Socrates seydt / soo ghy alleen gaet wandelen om de velden. Alhoewel ick meyne / dat de nature der gheschapener creature / niet stom en zy / maer van alle F
kanten spreeckt / ende den aenschouwer vele dinghen leert / ist maer dat hy aendachtigh ende leersaem zy. Want wat ist dat die gheneugh'lijcke gedaente des bloeyenden aerdtrijcks uytroept / dan

A dat de wijsheydt van God den Schep-
per soo groot zy als zijne goetheyt? Ja/
Socrates selve als hy op 't land zijn ver-
treck nam/ hoe vele dingen leerd hy zy-
nen Phædrum, ende word oock van den
selven wederom geleert? Ti. Waren-
der soo een deel by den anderen / soo en
moghter niet gheneughlijckers wesen
als op't lande te verkeerē. Eu. Lustet u
dan eens dit selve te beproevē? Ick heb
B een erve dicht aen de stadt / niet groot/
maer netkens gebouwt/daer noodighe
ick u teghens morgen te gast. Ti. Wy
zijn al te sterck/ wy aten u heele erf wel
op. Eu. Ick sorgh daer niet voor/ en
nochtans sal u ter Maeltijdt niet dan
kruyden voorghestelt werden/soo dat se
toegerust sal wesen van gherichten die
niet gekocht sullē zijn/als Horatius seyt:
De plaets selfs verleent den wijn: en de
C boomen selver reyckē u schier inde hand
Pompoenen/Meloenen/Vijghen/Pee-
ren/Appelen ende Neuten / ghelijck het
inde geluckige Eylanden toegaet/ wil-
men Luciano gelooven/ misschien salder
oock een vette Hen uyt het hock by ko-
men. Ti. Tsa / wel aen / wy zijns te
vreden. Eu. Maer elck moet zijn noot-
gast mede brenghen / dien hy wil: alsoo
sullen wy't ghetal van negen volmaken
D dewijl ghy met u vieren zijt. Ti. Ick
wil u dit een noch wel van te voren ghe-
waerschout hebben/ dat elck zijn kruyd
om de spijse te confijten moet met hem
nemen: Ick sal niet dan de spijse voor-
setten. Ti. Wat voor kruyd meynt ghy/
Peper of Suycker? Eu. Neen/al onko-
stelijcker/maer smakelijcker/ Ti. Wat
dan? Eu. Honger. Dien sult ghy heb-
ben so ghy t'avont spariglijc etet/eñ als
E ghy morgen vroegh hier na wandelt/so
sult ghy goeden appetijt krijgen. Ende
dit profijt sal ooc mijn hove moeten toe-
gheschreven werden. Doch segt my te
wat ure belieft het u te eten? Ti. Te
thienen / eer de hitte der sonne ghewel-
dig wert. Eu. Wel/ick sal't beschicken.
Een Jonghen, Meester/ de gasten zijn al
voor de deure. Eu. Ey/ dats vroom ge- F
daen/dat ghy zijt ghekomen: ja 'tis my
dubbelt lief/ dat ghy by tijdts gekomen
zijt met u nood-gasten die my seer wel-
lekom zijn. Want sommige zijn soo on-
beleefdlijcken beleeft / datse den weerd
met haer dralen groot verdriet aen doē.
Ti. Wy zijn daerom al te vroeger geko-
men / op dat wy tijdt souden hebben om
dit uwe Konings-hof rondsom te be-
soecken eñ bekijcken/'twelc wy gehoort G
hebben dat aen alle zijden verscheyden
wonderlijcke vermaecklijckhedē heeft/
so dattet over al zijns Heeren aerd ende
gheest vertoont. Eu. Ghy sult een Hof
besien dat sulck een Koning betaemt/als
ick ben. Want seker een kleyn nestken
is my aengenamer als eenigh Conings
Hof. En soo hy mach geseyt werden te
heerschen/die na sijns herten sin in vry-
heydt leeft / soo heersch ick hier voor se- H
ker. Doch / ick acht dat wy wel sullen
doen/dat wy/terwijl de Cock het moes
bereyd/ende de Son noch matighe hitte
gheeft/onse hoven gaen bekijcken. Ti.
Isser wel een beter dan dit is? Want
dit Hof is wonder wel bebouwt/ende
groet van stonden aen met sijn seer lief-
selijcke aenschouwingh die daer in ko-
men/ende ontfangtse seer gratieuselijck.
Eu. Wel aē dan/elck wil eenige bloem- I
kens ofte looveren afplucken/op dat de
quade reuck van 't huys hē niet en hin-
dere. En want elck zijn besondere reuc
heeft/ so verkiese een yegelijck wat hem
aenstaet. En pluckt vry. Want al wat
hier wast / dat laet ick elck man schier
plucken. Want de deur van desen in-
ganck en wordt nimmermeer ghesloten
dan des nachts. Ti. Sie daer S. Peter
in de deur! Eu. Ick wil dese liever tot K
een Deur-wachter hebben/dan de Hey-
densche Mercurios, Centauros, ende ande-
re Monsteren of ghedrochten / die som-
mighe aen hare deuren schilderen. Ti.
Dese past beter voor een Christen men-
sche. Eu. Oock en heb ick gheen stom-
me Deur-wachter/ want hy spreecktse
met

A met twee talen aen die daer in komen.
Ti. Wat spreeckt hy? Eu. Waerom en
leest ghy het selfs niet? Ti. De letters
staen al te verre af / dan dat ick 't soud
konnen beoogen. Eu. Siet daer is een
bril / daer door ghy wel een mÿle verre
sien soudt. Ti. Ick sie in 't Latÿn ghe-
schreven: Soo ghy wilt ten leven in gaen,
soo houdt de Gheboden, Matth. 19. 17.
Eu. Leest nu het Griecx. Ti. Het Griecx
B sien ick wel/ maer ten kan my niet sien:
daerom wil ick Thiophilum aen mÿn
plaetse stellen / die al deurgaens mettet
Griecx doende is. Ti. Betert u ende be-
keert u, Matth. 3. 2. Eu. Wat dunckt u/
is dese deur-wachter onbeleeft / die van
stonden aen vermaent / dat wy vande
ondeught ons sullen afkeeren/ende kee-
ren ons om de Godsalighept te oeffenẽ?
Voorts dat het leven uyt de wercken
C van Mosis wet ons niet gegevẽ wert/
maer door 't Geloof des Evangeliums?
Ten laetsten datmen ten eeuwigẽ leven
gaet met de Evangelische gheboden te
onderhouden. Ti. En siet korts hier
aen aende rechterhant toont dẽ inganck
een seer fraey cappelleken. Op ten Ou-
taer staet Jesus Christus siende ten Hemel
nae den Vader ende den H. Gheest die
van daer uytkÿcken / ende derwaerts
D zÿn rechterhant uytstekende/ so schÿnt
hy den voorbyganger te noodigen ende
aen te locken. Eu. Die en is mede niet
stom in ons te ontfangen/ siet de latÿn-
sche spreucke: Ick ben de wegh, de waer-
heyt eñ het leven. Joa. 14. 6. De Grieck-
sche. Ick ben het begin eñ Eynde. Apo. 1. 8
De Hebreusche: Komt herwaerts kinde-
ren, hoort na my, ick wil u de vreese des
Heeren leeren. Psal. 34. 12. Ti. Ter goe-
E der geluck heeft ons de Heer Jesus ghe-
groet. Eu. Maer om niet onbeleeft te
schÿnen/ so ist misschien behoorlÿck/ dat
wy hem weder groeten/ eñ bidden/ dat
alsoo wy uyt ons selfs niets en vermo-
gen/ hy ons door zÿn onweerdeerlÿcke
goethept te geenen tÿde late afdwalen
vanden wegh der salichepdt/ maer ver-
werpende de Jootsche schaduwen eñ de F
bedriegerÿe deses werelts/ dat hy ons
door de Evangelische waerheyd wil ge-
leyden ten eeuwigẽ leven/ dat is/ dat hy
selfs ons door sich selfs tot hẽ wil trec-
ken. Ti. Dat is billÿck eñ recht: oock
dese schoone plaets noodight ons om te
bidden. Eu. De geneuchlÿckheyd van
dit Hof lockt vele gasten hier te komen/
ende het is by allen schier inde gewoon-
te/ dat niemand Jesum sonder groetenis G
voorby gaet. Desen heb ick inde plaets
vanden seer vuylen heydenschen Priapus
gheset/ niet alleen om mÿn Hof te bewa-
ren / maer alles wat ick besit/ ja oock te
ghelÿck van lÿf ende ziel. Hier by is
oock/ als ghy sien kond/ een fonteyntjen
daer uyt seer ghesondt water springht /
seer gheneughlÿck om aen te sien / ende
vertoont eenighsins die eenige fonteyn/
die met het Hemelsche water verquickt H
die vermoeyde ende beladene/ ende nae 't
welck de ziel die met de quade onghe-
macken deses wereldts vermoeyt is /
niet anders en hÿght / dan / ghelÿck
de Psalmist seydt / een hert verhittet
van dorst na dattet slanghen vleesch ge-
proeft heeft. Hier uyt mach een yeghe-
lÿck drincken om niet die daer dorstet.
Oock zÿn daer eenighe die uyt devotie
haer met dit water besprenghen. Som- I
mighe drincken 't mede/ niet om de dorst/
maer uyt devotie. Ick sie dat ghy noo-
de van dese plaets scheyd. Maer de
ure hier en tusschen vermaendt ons /
dat wy dit cierlÿcke hof moeten gaen
besoecken / daer de mueren van mÿn
koninglÿcke hof in 't vierkant omgaen.
Isser noch wat van binnen te besien /
dat sullẽ wy nanoen wel besien/ als des
Sons hitte ons/ als slecken / etlÿcke u- K
ren in huys sal houden. Ti. Wapp/ my
dunckt dat ick een aerdsch paradÿs sie.
Eu. ja dese heele plaets komt de geneug-
te toe/ doch eerlÿcke: namelÿck tot ver-
lustinghe der ooghen/ tot vermakinghe
der neusen/ ende verquickinghe der her-
ten. Hier en wassen niet dan rieckende

A krupden/ ende noch niet allerlepe/ maer
slechs uptnemende. Ti. Elcke slach
heeft sijn bysonder beddeken Ti. De
krupden mede/ soo veel ick sien kan / en
zijn by u niet stom. Eu. Ghy segt wel;
want hebben andere prachtige hupsen/
ick heb een 'twelck seer veel spreeckt/op
dat ick nimmermeer alleen mach schij-
nen te wesen: 'twelck ghy noch bet sult
seggen/als ghy't geheel sult gesien heb-
B ben. Gelijck als de krupden aen hoop-
kens als in slagh-oorden staen/ alsoo
heeft elcken hoopken sijn bysonder ven-
del met zijn devijs daer in gheschreven/
als by exempel dese Marioleyn sepdt:
Raeckt my niet ghy vercken/ (want
Marjelepn-salve is fenijn voor de verc-
kens.) Want ick rupck voor dy niet.
Want al ist datse seer lieflijck rupckt/
soo ist nochtans dat de swijnen een seer
C quaet behagē in dese reuck hebben. Al-
dus heeft elcke soorte van krupd hare
bysondere titulen oft opschriften/die yet
te kennen geven/ 'twelck tot een byson-
dere kracht van sulcken krupt behoort.
Ti. Ick en heb noch niet plaepsierlijc-
kers gesien als dit fontepntjen/ 'twelck
ten midden alle de krupden aen lacht/eñ
hun verkoeling belooft teghens de hit-
te. Maer dit water-conduptjen/ 'twelc
D met so groot vermaeck 'tgantsche wa-
ter den menschen vertoont / aen d'een
ende d'ander zijde even wijdt het hof af-
deplende / en daerin de krupden sick aen
bepde zijden als in een spieghel beghee-
ren te spiegelen/ is dit niet van marber-
steen? Eu. Jock ghyder mede / van
waer soude hier de marmer komen? 'tis
een gemaeckte marmer upt gestampte
steenen: ende is met gyps ofte kalck be-
E streken om de wittighepdt. Ti. Waer
loopt dit lieflijcke beecxken ten epnde?
Eu. Siet eens de onheuschept der men-
schen. Want na dattet onse ooghen ghe-
noegh verbreught heeft / soo spoeltet de
keucken af/ ende voert sijn vupligheydt
alsdan inde vuplnis-kupl. Ti. Voor-
waer dats al te wreet gedaen. Eu. Men

soud het segghen/ soo de goedighepdt des F
eeuwighen Godts het selve tot sulcken
gebrupck niet en had berepdt. Maer te
recht zijn wy wreet/als wy de Fontepn
der Godlijcker Schrifture/die noch veel
geneughlijcker is/ ende ons ghegheven
om onse zielen te verquicken ende te rep-
nigen / met onse ondeughden ende boose
begeerten bevleckē/misbrupckende sulc-
ken on-uptsprekelijcken gave Godts.
Want dit water en misbrupcken wy G
niet/als wy't tot verschepden nuttighe-
dē gebrupcken/ daer toe hy't ons gege-
ven heeft / die alles overvloedelijck ver-
leent tot het gebrupck der menschen. Ti.
'tIs de waerhepdt dat ghy segt: Maer
waerom zijn de hepninghen van u hof
oock groen die metter handt gemaeckt
zijn? Eu. Op dattet hier alles soude
groen zijn. Sommighe willense liever
roodt hebben / om dat die verwe by't H
groen gewas de aengenaemhepdt ver-
meerdert. Maer my staet dese verwe
best aen / soo dat oock inde hoven elck
mensch sijn sin doet. Ti. Maer dese
drie wandelingen verdupsteren bykans
de gheneughlijckhepdt van dit seer ghe-
neughlijcke hof. Eu. In dese studeer
ick / of wandel in mijn eenighepdt: of
houd een praetjen met een goet vriendt/
of ete/ soo't my goet dunckt. Ti. Dese I
pilaren opten welcken de timmeragie
even wijdt van een steunt/ eñ door won-
derlijcke verschepdenhepdt van verwe
seer vermakelijck zijn/ zijn die oock van
marmersteen? Eu. Sy zijn al van de
selve marmersteen ghemaeckt daer de
water-condupt van is. Ti. Voorwaer
dat is een gheestigh bedrogh. Ick soud
wel ghesworen hebben marmersteen te
wesen. Eu. Leert hier dan upt/ niet K
lichtveerdelijck te ghelooven oft yet te
sweeren: want de schijn bedrieght dick-
wils. Eñ 'tgeen ons aende macht ont-
breeckt/ dat vergoeden wy door konst
of list. Ti. En hadt ghy niet hofs ge-
noegh aen dit nette ende cierlijcke hof/
dat ghy noch daerenboven andere ho-
ven

A ven gingt schilderen? Eu. In een hof en konden alle soorten van kruyden niet staen. Voorts so ist een dubbel vermaken/ als wy een geschilderde bloem sien kampen met een levende/ ende in d'een ons verwonderen over de konst der naturen/in d'ander over des schilders verstant: en in beyden Gods goetgunstigheyt/die alle dese dingë rijckelijck geeft dat wijse souden ghebruycken/toonende
B sich alsoo in allen dingen te gelijck wonderbaerlijck ende lieflijck. Ten laetsten het hof en staet niet altijdt groen / noch de bloemkens en leven niet altijdt: maer dit gheschilderde hof groent ende bloeyt oock midden inde winter. Ti. Maer ten geeft geen reuck van hem. Eu. Jck behoeft wederom niet te bouwen. Ti. 't Js maer een playsier voor de ooghen. Eu. 't Js waer/maer dit doet het altijt.
C Ti. De schildery vergaet oock door ouderdom. Eu. Jck bekent: maer nochtans leeftse langher als wy/ende d'oude schildery is schier de aenghenaemste/ daer wy ter contrarien onweerder warden. Ti. Gave Godt dat ghy hier de waerheyt spaerde. Eu. Jn dese wandel-plaets die na 't west streckt / krijgh ick de Ooster-son: ende in d'ander die na 't Oost leyt leg ick altemet in de war-
D me Sonne-schijn: in dese wandelplaets na 't Zuyden daermen nochtans uytsiet in 't Noorden / heb ick mijn verkoelingh voor de hitte der Sonnen. Wy sullen het eens omwandelen/soo't u belieft/ op dat ghy't van na by moogt sien. Sie daer de vloer groent selfs. Want oock de estricken hebben een fraeyigheydt van verwen / ende lachen ons toe met gheschilderde bloemkens. Dit Bosch dat ghy
E daer aende gheheele wandt gheschildert siet / vertoont my verscheyden dinghen te sien. Ten eersten siet ghy so veel soorten van boomen/als ghy boomen siet / elck van dien seer fraey na gelijcke wassende boomen af-gheconterfeyt. Oock siet ghy so veel soorten van vogelen / als ghy voghelen siet / voornamelijck van sulcke diemen selden siet/eñ die erghens F in / boven anderen uytmunten. Want waer toe wilmen Gansen/ Hennen ende Eynd-vogelen schilderen? Daer beneden onder aen zijn verscheyden viervoetighe dieren ende soodanighe voghelen/ die als de beesten opter aerden leven. Ti. Jck sie een wonderbare groote verscheydenheyt/ eñ die tot alles wel voegt. Want niets isser of het doet wat/ of het spreect wat. Maer wat wil ons die Uyl G vertellen / † die bykans onder het loof schuylt? Eu. Dewijl sy een Grieck is so spreeckt sy op 't Grieckx/ Wees voorsichtigh, want ick en vliegh niet voor alleman [dat is/ 't geluck wil alleman niet mede.] Sy beveelt dan dat wy ons van te vooren wijselijck beraden sullen eer wy wat ter hand nemen / om dat de onbedachtsame vermetenheydt alle menschen niet wel en vergaet. Hier verscheurt de Arent eē Hase/ daer de Torre H te vergeefs tegenbidt. By de torre staet een Koningsken/ welck voghelken oock een doot vyandt vanden Arend is. Ti. Wat draeght dese swaluw inden beck? Eu. Schelkruyt. Want hier mede verkrijgt sy voor haer blinde oogskens het gesicht. Kent ghy de gedaente wel van 't kruyt? Ti. Wat is dit voor een nieuwe soort van hagedissen? Eu. 't En is gheen haghedisse/maer een Chamæleon, I [dat is/ een kleyne leeuw/zijnde een dier in Jndien/ als Plinius schrijft/van ghedaente ende groote als een haghedisse.] Ti. Jae / is dit die Chamæleon die soo wijdt vermaerdt is? Jck meynde datter grooter beest had gheweest als de Leeuw/ om dat sijn naeme grooter is. Eu. Jae dit is dien Chamæleon diens muyl altijdt open staet / en altijd hongerigh is: Dit is een wilde vyghe-boom/ K by de welcke dattet alleen tiert eñ raest/ daer het anders onnoosel is. Want het heeft fenijn aen hem / daerom wacht u

† 't Vlieghen vanden Uyl hielden die van Athenen voor een Victory-teecken.

A voor dit gapende beeſtken. Ti. Maer
het verandert zijn verwe niet. Eu. Dat
is waer / want het verandert niet van
plaets : als het ſijn plaets ſal veran-
dert hebben/ ſo ſult ghy ſien dattet oock
een ander verw ſal hebben. Ti. Wat
wil deſen ſpeelman? Eu. En ſiet ghy
daer niet dicht by een kamele danſſen?
Ti. Ick ſie een nieuw ſchouſpel/een ka-
meel danſter / en een Aep is de pijper.
B Eu. Maer om deſe dinghen byſonder /
en ten vollen te beſien / ſal op een ander
tijdt u lieden wel heele drie daghen ghe-
gegeven werden : Nu ſalt genoegh zijn/
dat ghyſe ter loops ghesien hebt. In
deſe contreye is na het leven afgeſet / al
wat ghy voor uytnemende kruydẽ ſoud
konnen vinden : ende daerover ghy met
recht ſoud moghen verwonderen / hier
maghmen 't alder krachtighſte vergift
C niet alleen aenſchouwẽ / maer oock met
handen taſten. Ti. Sie daer een Scor-
pioen / een quaet dier dat ſelden in deſe
landen gevonden werdt/maer dickwils
in Italien. Alhoewel my dunckt dat de
verwe inde ſchilderije daer weynich me-
de overeenkomt. Eu. Hoe ſo? Ti. Om
datſe in Italien al ſwarter zijn/ende de-
ſe volle bleeck is. Eu. Maer en kendt
ghy't kruyt niet op welcx bladt dat hy
D valt? Ti. Niet wel. Eu. Ten is gheen
wonder. Want het en waſt niet in onſe
hoven hier te lande. Het heet Monicx-
kapkens. Eñ zijn vergift heeft ſulcke
kracht/ dat de ſchorpioen door het aen-
raken van dit kruyt verbaeſt ende bleec
wert/ende ſich verwinnen laet. Maer
voelende ſich qualijck geſtelt door't ve-
nijn / ſoo ſal hy remedie ſoecken van een
ander venijn. Siet ghy daer wel ten na-
E ſten by de tweerleye nieſkruydt. Kan
den ſchorpioen uyt het blad vande Mo-
nicxkapkens ſich redden/ende het witte
nieſkruyd beraecken/ſo ſal hy ſijn voor-
gaende kracht wederkrijgen/ mids dat
het aenraecken van verſcheyden venijn
zijn ſlaperichEyt wel ſal verdrijven. Ti.
Staet de ſake ſo/ ſo iſt met den ſchorpi-
oen al omgekomen/ want hy en ſal zijn F
leven uyt het blad vande monincx-kap-
kens niet gerakẽ. Eñ wat voor eẽ won-
der is dit/dat oock de Scorpioenen hier
ſpreken. Eu. Eñ dat noch op het Griecx
Ti. Wat ſeyt hy? God vind de ſchuldige
Man noch wel. Hier ſiet ghy behalven de
kruydẽ alle ſoorte van ſlangen. Sie daer
een Baſiliſcus/met vyerige oogen/ende
vreeſlijck voor het alderſchadelijcke ve-
nijn. Ti. En die ſpreeckt oock al wat. G
Eu. Namelijc/ † Ti. Dat is gantſch een
Coninghs woordt. Eu. Gantſch niet/
maer veel eer het ſeggẽ van een Tyran.
Hier vecht de Hagediſſe met ten Adder.
Hier leyt zijn weergade in lagen/bedect
onder de ſchale van't ey eens ſtruyſ-vo-
gels. Hier ſiet ghy het gantſche burger-
lijcke regiment der mieren/om de welke
na te volghen ons die wijſe Hebreer be-
roept/Pro 6.6. als oock mede onſe Poët H
Horatius: Hier ſiet ghy Indiſche mierẽ/
die gout uyt werpen ende bewaren. Ti.
Lieve God/wie ſoud verdrietig konnen
werden als hy in dit toneel verkeert?
Eu. Op een ander tijd ſegh ick/ſult ghy
moghen bekijcken/ tot dat ghy u buyck
vol hebt. Siet nu alleenlijck van verre
die derde muyr. Daer in hebt ghy mey-
ren / beken en de Zee / ende alle ſonder-
linghe viſſchen. Hier is de Nijl/ daer in I
ghy dien Tuymelaer ſiet een liefhebber
der menſchen/ vechtende metten Koko-
dril/die de meeſte doot-vyandt der men-
ſchen is. Op de oevers en ſtranden ſiet
ghy ſulcke dieren / die beyde in't water
eñ op 'tlant konnen leven/ als daer zijn
de Krabben/Zee-honden/Bevers. Hier
hebt ghy oock den veelvoetigen grijper
die van een ſchelp of moſſel ghevangen
is. Ti. Wat ſpreect hy? Ick die een an- K
der meyn te vangen word ſelver gevan-
gen. De ſchilder heeft het water won-
der doorſchijnende gemaeckt. Eu. Dat
moeſt hy doen/ of wy behoefden andere

† Ick magh wel lijden datſ' my haten,
Als my maer vreeſen d'onderſaten.

oogen.

A ooghen. Hier aen is noch een ander veel-voetighe visch (Polypus) die boven op't water vande zee voort seylt / als oft hy een schipken van biesen ware. Siet daer den slaep-maecker Torpedo hoe hy in't sand leyd dat van verw hem gelijck is / ende mooght hem wel onbesorgt mette hand raken. Maer wy moetẽ ons haesten in ander wegen. Want dese dingen verlustigẽ de oogen wel / maer en vullen
B den buyck niet / laet ons dan het ander metter haest besiẽ. Ti. Isser noch meer? Ghy sult stracx siẽ wat ons de achterdeur sal laten sien. Hier siet ghy een hof dat redelijck wijd is in twee deelen verdeelt: in't eene deel zijn allerleye kruyden diemen eten mach / daer over heerschen mijn wijf ende dienstmeyd: int ander zijn allerleye kruyden van medicijne / voornamelijck die wat heerlijck
C zijn. Aen de slinckerhandt is een vrye weyde / daer niet anders dan groẽ gras op is / ende heeft rondtom een heyning van ghevlochten doornen / die seer levendich opwassen. Daer wandel ick altemets / of spele dickwils met eenighe mackers. Aende rechterhant is een hof van ooft-boomen / daer in ghy als ghy tijdt sult hebben / seer veel uytheemsche boomẽ sien sult / die ick allengskens leer
D onse lucht ghewennen. Ti. Wapp / seecker ghy wint het de beste Hoveniers al af. Eu. Hier is mede een voghel-huys 't welck dicht aen de bovenste wandel-plaets vast is / 't welck ghy namiddagh sult besien / daer in ghy sien sult menigherley ghedaenten / ende hooren menigherley sangh / ende oock menigherleye aerd. Onder sommigen is maeghschap eñ onderlinghe liefde / onder som-
E migen een onversoenlijcke twist. Doch zijnse alle so tame ende mack / dat als ick bywijlen mijn maeltijd daer houde met open vensteren / dat sy op de tafel vliegen / en de spijs wel uyt mijn handen komen eten. En wanneer ick ga spanceren op de kleyne hanghende galerije die ghy siet koutende met een vriendt / soo sittense by ons / luysteren toe / ende sitten op ons schouderen ofte ermen / soo F
gantsch en gaer hebbense gheen vrees / om datse voelen dat haer niemandt leedt en doet. In't uyterste van dese boomgaert is der Byen Coninckrijck: En dat is oock lustigh om aen te sien. Doch op dese tijdt en sal ick u niet langher laten kijcken / op datter wat overblijven magh 't welck u naemaels weder doe komen / als om wat nieuws te sien. Nae G
middagh / sal ick u al 't ander thoonen. Jong. Meester de vrou ende maeght roepen dattet eten kout werdt. Eu. Loop / seght haer datse een weynigh ghedult hebben / wy sullen nu komen aenloopen. Vrienden laten wy ons wasschen / op dat wy met suyvere handen en herten ter tafel moghen komen. Want hebben de Heydenen de tafel mede heyligh ghehouden / hoe veel meer moetse den Chri- H
stenen heyligh zijn / by den welcken datse een afbeeldingh is van die seer heylighe Maeltijdt / die de Heere Jesus laestmael heeft ghehouden met zijnen Apostelen. En daerom ist een ghemeen gebruyck / de handen af te wasschen / op dat so daer eenige haet / nijdt of schandlijckheydt yemandt soude moghen in't hert sitten / dat hy sulcks van te voren / aleer hy gaet de spijse te nuttigẽ / mocht- I
te uytwerpen. Want ick meyn dat alsoo de spijs het lichaem beter sal bekomen / soose genuttigt wert met een wel gesuyvert herte. Ti. Dat gelooven wy de oprechte waerheydt te wesen. Eu. Alsoo ons dit tot navolginge van Christo selver is nagelaten / dat wy van den Lofsang souden de maeltijdt beginnen / want dit acht ick het te wesen / dat wy dickwils in't Euangelie lesẽ dat hy ge- K
segent of ghedanckt heeft zijnen hemelschen Vader / al-eer hy het brood brack / ende dat spyse wederom met een lof-sang eyndighden: belieft het u / ick sal u dien lof-sangh verhalen / die S. Chrisostomus wonderlijck prijst in een seeckere predicatie / de welcke hy oock gheweer-

dighde

A dighde te verklaren. Ti. Ja wy bidden
u oock dat ghy het doen wilt. Eu. Ge-
looft moet ghy, o God, zijn, die my voed
van mijn Jeugt af, nadien ghy alle vleysch
hare spijse gheeft, soo vervult onse herten
met blijdschap ende vreughde, op dat wy
rijckelijck genoegh hebbende, overvloe-
digh mogẽ zijn tot alle goede wercken, in
Christo Jesu onsen Heere, metten welcken
u de eerlijckheydt, eere eñ heerschappy
B met den H. Gheest moet zijn in aller eeu-
wigheydt. Ti. Amen. Eu. Gaet nu
aensitten / ende elck voegh sijn Nood-
gast onder zijn zijd. Timothee u ouder-
dom komt de eerste plaets toe. Ti. Met
een woort hebt ghy al mijn weerdigheyt
begrepen. Want om dese naem alleen
moet ick anderen voorghestelt zijn. Eu.
d'Andere gaven laten wy Godt oordee-
C len/ wy volghen het ghene/dat wy sien.
Sophroni, gaet dicht aen u lijf sitten.
Ende ghy Theophile ende welsprekende
Eulali, gaet ter rechter zijd vande tafel
sitten. Chrysoglottus ende de God-ge-
leerde Theodidactus die sullen de slinc-
ker innemen. Uranius ende de droogert
Nephalius de stede die daer dan over-
blijft. Ick sal desen hoeck inhouden.
Ti. Dat en sullen wy niet lijden. Den
D Weerdt komt de eerste plaetse toe. Eu.
Dit gheheele huys is mijn/ ende oock te
ghelijck uwe: soo my nu macht gelaten
werdt over mijn rijck/soo komt my als
den Weerdt die plaetse toe / die ick voor
my selfs sal verkiesen. Maer ick soude
nu wel wenschen dat Christus, diese alle
verheught / ende sonder welcken gheen
dingh inder waerheydt lieflijck is/ hem
E wilde geweerdigen by onse Maeltijdt te
wesen/ende met zijn tegenwoordigheyt
onse herten ende ghemoeden te verheu-
gen. Ti. Ick hope dat hy sick geweer-
digen sal. Maer waer sal hy sitten/ de-
wijl nu alle plaetsen beset zijn? Eu. Och
of hy sich menghde onder ons allen ende
onder de schotels/ende bekers/op dattet
Alles nae hem mochte smaken/ maer al-
lermeest dat hy in onse zielen mocht da-
len. Op dat hy sich te beter daer toe sou- F
de mogen geweerdigen / eñ wy so groo-
ten gast mochten bekomen / so sult ghy/
indien het u niet moeyelijc valt/een wey-
nigh aenhooren upten H. Bybel / doch
also/dat ghy hi erentusschen even kloeck
de handen aende eyeren ende salaet leg-
get/sose u lust. Ti. Dat sullen wy geer-
ne doen/ maer noch liever sullen wy toe-
luysteren. Eu. Dese manier dunckt my
om vele redenen goedt te wesen/ om dat G
also de ydele kluchten mochten vermijdt
werden/ende materie ghegeven om wat
vruchtbaers te kouten. Want ick heb
geheel een ander gevoelen als die ghene/
die daer meynẽ datter geen blijde mael-
tijdt en is / dan alsse vervult is van on-
nutte dertele kluchten ende fabulen/ende
datmen daer niet anders en singht dan
vuyle amoreuse ghesanghen. Maer na
mijn oordeel soo rijst de rechte vrolijck- H
heydt uyt een suyvere en oprechte con-
scientie: ende soodanige t'samensprekin-
gen zijn te recht heughlijck/ die ons een
lust altijdts aenbrengen dat wyse ghe-
sproken of gehoort hebben/ende altijdts
vermaken als wijse ghedencken / ende
niet soodanige/daer wy korts ons moe-
ten van schamen/ ende die de conscientie
met berouw heftigh quellen. Ti. Het
waer te wenschen dat wy dat alle soo I
wel konden bedencken / als het wel de
waerheydt is. Eu. Dese dingen / be-
halven datse een seker ende uytnemen-
de profijt hebben/ so zijnse oock geneug-
lijck / als ghy maer een Maend u daer
toe ghewent hebt. Ti. Soo is het dan
alder raedsaemst het beste aen te wen-
nen. Eu. Jonghen lees nu over luydt
eñ bescheydlijck. Prov. 21. 1. Jong. Des
Coninghs herte is in de handt des Heeren K
als water-beken, ende hy neyghet waer-
henen het hem sal gelusten. Alle weghen
eens yeghelijcken mensches duncken hem
recht te zijn, maer de Heere weghet de
herten. Gherechtigheydt ende recht oef-
fenen is den Heere liever dan Offerhan-
de. Eu. Laet dit nu genoeg zijn/want
het

A het is beter een weynich met grooter
begheerte te leeren / dan veel met ver-
driet te verswelghen: Ti. 't Is seecker
beter/maer hier niet alleenlijck. Plinius
heeft gheschreven: Datmen Ciceronis
boeckē/die hy vande behoorlijcke plich-
ten der menschen gheschreven heeft/
nimmermeer uytter handt behoorde te
legghen/en voorwaer sy zijn weerdigh
datse van alle menschen/maer insonder-
B heyt van die gene/ die de Burgerije sul-
len komen te regeeren/ van woorde tot
woorde van buyten geleert wierdē/ ten
minsten na mijn goetduncken: maer dit
boexken vande spreucken Salomonis heb
ick altijt weerdig geacht/ dattet altijts
by ons behoort gedragē te werden. Eu.
Also ick voorheen wiste dattet middag-
mael wat waterigh ende onsmakelijck
soud zijn/ daerom heb ick dese kruydin-
C ghe voor ons besorgt. Ti. Hier is niet
of het is seer lecker/en nochtans al wa-
rer niet dan Beete/ sonder peper/ wijn
ende edick/soo soud evenwel soodanigh
lesen alles konnen kruyden. Eu. Het
soud my nochtans aengenamer wesen/
soo ick het ghene dat ick hoore / geheel
konde verstaen. Ende soud derhalven
wel wenschen datter een oprecht Theo-
logant by ons mocht zijn/ die dese din-
D gen niet alleenlijck konde verstaē/ maer
oock na leven. Ick en weet niet of het
ons leecken vry staet van dese sakē met-
ten anderen te kouten. Ti. Ick daer en-
teghens meyne dattet oock de bootsge-
sellen wel vry staet/ ist maer datse haer
onthouden van yet vastelijckx op haer
eygen hand daer uyt te besluyten. Mis-
schien sal Christus, die belooft heeft in't
midden te wesen / waer twee maer te
E samen souden komen om van hem te
handelen/ons so vele met zijn geest aen-
blasen. Eu. En soudet dan niet goet
zijn dat wy onder ons neghen / die drie
spreucken gingen verdeelen? Co. 't Be-
haegt ons wel/ soo maer de eerste beurt
van de weert mochte beginnen. Eu.
Ick en soud dat niet weygheren aen te
gaen / maer ick vreese dat ick u hier in F
argher mocht onthalen / als ick met de
maeltijd doe. Nu wel aē om geen moeye-
lijck gast te zijn/soo sal ick beginnen/en-
de varen latende alle verscheyden gissin-
ghen/ die de uytleggers over dese plaet-
se by een brengen/ soo dunckt my dat de
plaetse ons dit leeren wil: dat andere
menschen konnen geneygt werden door
vermaninghen/ bestraffinghen/ wetten
ende dreyghementen: maer dat des Co- G
ninghs herte/ om dat hy niemandt en
vreest/meerder gheterght wert/soo ghy
hem wederstrijt. En derhalven soo me-
nighmael de Vorsten seer heftigh na een
ding staen/ datmense haer hert moet la-
ten volghen/ niet dat se altijts het beste
voor hebben / maer dat Godt altemets
haer sotheyt of boosheyt gebruyckt om
die gene te beterē die haer ontgaen heb-
ben. Gelijckerwijs als Godt verboden H
heeft den Coning Nebucadnezar Jer. 27.
ende 28. teghen te staen / om dat hy be-
sloten hadt door zijn dienst zijn volck te
kastijden. Ende dit is het misschien dat
Job wil segghen: Job 34. Die (Godt)
maeckt dat een huychelaer heerscht om
de sonden des volcx. Ende hier toe be-
hoort het gene dat David seyt als hy zij-
ne zonde beweende: Psalm 51. Tegens dy
alleen heb ick ghesondight, &c. Niet dat I
ick segghen wil dat de Coningen niet en
sondigen tot groote schade van 't volck/
maer datse niemand hebben/door welc-
kers authoriteyt sy souden mogen ver-
oordeelt werden/ daer aen d'ander zijd
niemant hoe machtig dat hy oock sy het
oordeel Gods en magh ontvlieden: Ti.
Die uytlegginghe staet ons wel aen:
maer wat meyndt hy met de verdeelin-
gen der waterbeken? Eu. Dese ghelijc- K
kenis worter byghevoeght om de sake
klaerder te maecken. Want het onstelde
hert des Conings is een sake van ghe-
welt ende overlast / eñ en kan noch her-
waerts noch derwaerts gebogen wer-
den/maer vaert met kracht al voort/als
of sy van Godts gramschap gheraeckt

A ware/even gelijck de Zee hem verspreyt over 'tlandt/ en altemets zijn loop verandert/ latende de ackers/ huysen ende al wat hem teghenstaet varen/ en verberght sich ergens onder de aerde; welckers ghewelt soo ghy pooghet te keeren/ of in ander weghen of te leyden/ ghy en sult niet uyt-rechten. Het selfde ghebeurdt oock inde groote Rivieren/ ghelijck de Poëten vande Riviere Ache-
B lous in Acarnania vertellē. Nu so krijgtmen minder quaedt ende ongeluck daer van/ soo ghy al soetjens die selfde willekoset/ dan soo ghyse met ghewelt wilt weder-strijden. Ti. En isser dan geen remedie tegens den over-last van boose Coningen? Eu. Misschien sal 't eerste wesen datmen dē Leeuw niet inde stadt en neme: Daer aen/ door de macht des raedts/ der Burgemeesteren ende Bur-
C geren zijn mogentheydt alsoo te breydelen/ datse niet lichtelijc tot tyrannije uyt en breke: maer het alderbeste is/ terwijl hy noch een Jongen is/ en niet en weet dat hy een Vorst is/ zijn hert met heylige onderwijsingen wel te formeren ende onder-richten. Oock zijn de Ghebeden ende vermaninghen goedt/ soose lieflijck eñ by tijde geschieden. Maer 'tplecht-ancker is/ God sonder ophouden te bid-
D den/ dat hy des Coninghs hert wil neygen tottet ghene/ dat een Christen Coning betaemt. Ti. Wat segt ghy daer toe Leeckebroer? Al waer ick een Baccalaureus der H. Theologie/ soo en woud ick my gheensins schamen van sulcke uytlegginghe. Eu. Of ick de sin recht ghetreft hebbe/ en weet ick niet/ maer 'tis my ghenoegh/ dat de meyningh niet godloos of Kettersch en zy. En hier
E mede heb ick u wil voldaen. Nu gelijck het over maeltijdt betaemt/ begheer ick oock een ander te hooren. Ti. So ghy mijn grijse ouderdom yet wilt toe schrijven/ so dunckt my dat dese spreuck oock op een verborgener sin kan gepast werden. Eu. Ick gelooft wel/ en begeerse te hooren. Ti. By den Coning kan een volmaect man verstaen werden/ die be-
F temt hebbende zijn vleyschelijcke lusten/ alleen door Gods geest geleyt wert. Nu die sodanige man is/ die en behoortmen misschien niet onder menschelijcke wetten te stellen/ maer onder zijn Heer te laten/ door wiens Geest hy geleydt werd/ ooc en behoort hy uyt sulcke dingen niet gheoordeelt te werden/ door welcke de swackheydt der onvolmaeckten eenigh-
G sins gevoordert wert tot de ware Godsaligheydt/ maer ist dat hy yet buyten de schreve gaet/ soo moetmen met Paulo segghen: Rom. 14. De Heere heeft hem aenghenomen/ hy staet of valt zijnen Heere. Item: de gheestelijcke mensche oordeelt alle dingh/ 1. Corinth. 2. maer en werdt selver van niemandt gheoordeelt. Niemandt dan en schrijve soodanighe menschen eenige Wet voor/ maer
H de Heer die de zee en alle beken hare palen heeft voor gheschreven/ die heeft het hert des Coninghs in zijner hand/ ende neyght dat waer henen dat hy sal willen. Want wat behoeftmē dien mensch een Wet voor te schrijven/ die uyt sijn selfs beter doet als de menschelijcke Wetten vereyschen? Of wat vermetenheydt soud het zijn sulcken mensch aen menschelijcke ordinantien te willen ver-
I binden/ dien wy sekerlijck konnen sien dat door den aenblaes van Gods Geest geregeert wert? Eu. Ick sie wel Theophile dat ghy niet alleen grijse hayren hebt/ maer oock een hert dat vol van oude en eerweerdige gheleertheydt steeckt. En het ware wel te wenschen dat onder de Christenen/ die allegader Coninghen behooren te zijn/ dusdanighe meer ghevonden wierden die met recht soo ghe-
K noemt mochten worden: maer wy hebben nu lang ghenoegh met de eyerkens getriumpheert/ eñ met de moes-kruyden ons voorspel gehadt. Segt dat sy se opnemen/ en voorsettē datter noch resteert. Ti. Wy hebben daer overvloedigh wel aen gheweest met dese Eyer-triumph/ al waert datter niet anders meer en quam/

A quam / 'tsy van supplicatien of trium-
phen. Eu. Doch alsoo't in de eerste
spreuck/met Christi hulp/soo ick meyn/
wel gheluckt is/ soo soud ick wel willen
dat u Umbra of nood-gast ons de ander
uyt leyde/die my dunct dat al wat duy-
sterer is. So. Wilt ghy het in't goede
nemen al wat ick daer van seggen sal/so
sal ick vlijtighlijck seggen wat my daer
van dunckt? Andersins/hoe is't moge-
B lijck dat ick / die by de Latijnen Umbra
of een schaduw heete / duystere saecken
soud konnẽ het licht geven? † Eu. Wel
aen ick neme die conditie in aller naem
aen / en sulcke schaduwen hebben haer
licht't welck beter past voor onse oogen.
So. De wijse Salomon dan schijnt het
selfde te seggen dat Paulus seydt: Dat-
men door verscheyden wijse van leven
arbeyd te komen totte Godtsalicheydt/
C want d'een mensch behaegt de Priester-
lijcke staet/d'ander de ongehoude / d'an-
der het Huwelijck / d'ander een eensaem
leven/ d'ander het Burgherlijcke leven/
ende dat na de verscheydenheyt der Li-
chamen eñ verstanden. Wederom d'een
eet alle ding/ d'ander maect onderscheyt
tusschen spijs en spijs / d'een oordeelt
tusschen dagh ende dagh / d'ander oor-
deelt alle daghen ghelijck. Rom. 14.4.
D In dese dingen wil Paulus dat een ye-
ghelijck zijn eyghen sinlijckheyt volgen
sal sonder een ander daerom te versma-
den. Oock moetmen niemandt uyt dus-
danighe dinghen oordeelen/maer 't oor-
deel aen God stellen/ die de herten over-
weeght. Want het gebeurt dickmaels/
dat die gene die daer etet/ Gode aenghe-
namer zy als die niet en etet: ende die de
heylighe dagh verbreeckt Gode bevalli-
E ger zy / dan die gene diese schijnt te hou-
den: ende dat het Huwelijck van d'een
aenghenamer zy in de ooghen Godts/
dan de ongehehuwede staet van velen/
hier mede eyndige ick als een schaduw.

† Umbra heet by de Latijnen een scha-
duwe of nood-gast.

Eu. Ick soud wel wenschen dattet my F
dickwils beuren mocht met soodanighe
schaduwen spraeck te houden. Want
ghy hebt de spijcker/soo ick meyn/recht
op't hooft gheslagen/niet mette hamer/
maer mette tongh. Maer hier isser een
by ons die onghehuwt gheleeft heeft /
niet van 't ghetal der salighen / die haer
selven besneden hebben om het Coning-
rijck Gods/ maer die met ghewelt ghe-
sneden is / op dat hy den buyck te meer G
behagen soud/tot dat God dese/en oock
de spijs te niet maeckte. Mat. 19. 't Is
een Capoen uyt onse hock. Ick hebse
liever ghesoden. 't Sopken is heel fraey:
'tgheen datter op drijft/ zijn seer uyt ge-
lesen lattuwen. Elck neme daer van dat
sijn hert gelust. Doch om u niet te ver-
schalcken/ so sult ghy weten datter wat
ghebradens op volghen sal / korts daer
aen de nae-gherichten / ende dan eynd- H
lijck het beslupt van 't spel. Ti. Maer
hier en tusschen sluyten wy u wijf van
de maeltijdt af. Eu. Als ghy mette u-
wen vergheselschapt sult komen/ soo sal
oock de mijne aen - sitten. Want wat
soudese nu anders konnen wesen als
een stomme personagie? eñ sy klapt als
een wijf liever onder wijven / ende wy
Philosopheren te vrijer. Anders mocht
te vreesen staen / dat ons mocht overko- I
men / dat Socrati over quam / dewelck
als hy Philosophen te gast had/die dus-
danighe koutingen beter behagen / dan
eten en drincken: en dat de praet wat
lang vertrock/soo ghevielt dat sijn Wijf
Xantippe vertoornt zijnde de tafel om-
stiet. Ti. Ick achte dat wy geen ding
min van u wijf hebben te vreesen. Want
sy is een vrouw seer vreedsaem van ma-
nieren. Eu. Ja seker ick houdse voor K
sulck een/ dat ickse niet begeeren soud te
verwisselen / al mocht ick al. En dies-
halven dunckt my dat ick insonderheyt
gheluckigh ben. Want ick houdt met
die ghene niet / die daer meynen dat hy
geluckigh is die noyt wijf gehadt heeft.
Maer veel meer behaeght my / dat de

A Wijse Hebreer seyd/ dat hem een goet lot te deel is gevallen/ die een goet wijf ghekreghen heeft. Prov. 18. 22. Ti. Dickwils zijn de vrouwen quaedt om onse gebreken/ of om dat wy soodanige verkiesen/ of soodanighe maecken/ of om dat wyse niet/ alst behoort/ onderwijsen/ ende onder-richten. Eu. Ghy segter de waerheyt aen/ maer midler tijdt verwacht ick de uytlegginghe van de derde
B spreuck/ ende my dunckt dat Theophilus die van God hooghlijck begaeft is ons dit seggen wil. The. Ja veel eer was ick met mijn sinnen inde schotelen. Ick sal 't nochtans segghen/ als ick het sonder perijckel mach doen. Eu. Ja met onsen oorlof sult ghy moghen missen/ al waert maer daerom dat ghy ons oorsake sult gheven om den rechten sin te vinden. The. My dunckt dat het even
C veel te segghen is als de Heere by den Propheet Oseam 6. 6. seydt: Ick wil barmhertichept/ ende niet offerhande/ eñ de kennisse Gods meerder als brandofferen: ende hier van is de Heere Jesus een levendigh eñ krachtich uytleggher in't Euangelie. Want als hy ter maeltijd was int huys Levi, die een Tollenaer was/ ende die veel persoonen van zijn oorde en gewin te gast had genoot/
D soo ghebeurdet dat de Pharizeen/ (die om de nauwe onderhoudingh des Wets opgeblasen waren/ daerse nochtans die Geboden nalieten/ daer aen de gantsche Wet en de Propheten hinghen) op datse de herten der Discipulen van Jesu afkeerigh moghten maken/ haer vraeghden/ waerom dat de Heere hem voeghde ter maeltijdt van sulcke sondaren/ van welckers omgangh de Joden sich ont-
E hieldẽ/ die heyliger als andere menschen wilden gehouden wesen/ ende soo wanneer 'tgebeurt/ datse by sulcke menschen quamen/ soo wiesschien sy haer lichaem als sy t'huys quamen. Nu als die Discipulen noch onverstandigh zijnde/ niet en wisten wat sy antwoorden souden/ soo heeft de Heere so voor hem selfs als voor zijn Discipulen aldus geantwoort: F
Matth 9. 12. Die ghesont zijn/ seydt hy/ en behoeven den Medecijn-meester niet/ maer die kranck zijn. Maer gaet henen en leert/ wat het te segghen is/ ick wil barmhertichepdt ende niet offerhande. Want ick ben niet ghekomen om de rechtveerdighen/ maer om de sondaers te roepen [tot bekeeringe.] Eu. Seker ghy verklaert de saecke seer fraey door vergelijckinghe van plaetsen/ t'welck in G
Gods woort het voornaemste is: maer ick wild wel van u leeren/ wat dat hy offerhande/ eñ wat dat hy barmhertichept noemt. Want hoe kan dat bestaen/ dat Godt de offerhanden soude versmaden/ die hy geboden heeft door so vele geboden dat hem souden geoffert werden? The. Hoe God de offerhanden versmaet/ leert hy ons selfs by Esaiam in't eerste: want sommige dingen waren den Jo- H
den inde Wet voorgeschreven/ die meer de heylighept betekenen/ als vertoonen: hoedanigh daer zijn/ de Feestdaghen/ Sabbatthen/ het vasten/ ende d'offerhanden. Wederom zijnder soodanighe dingen/ diemen altijdt moet doen/ eñ die uyt haer eyghen nature goet zijn/ ende niet om datse geboden zijn. Nu versmade God den Joden/ niet om datse de Ceremonien des Wets onderhielden/ maer I
om datse hier door met een sotte opinie opgeblasen zijnde/ die dinghen nalieten/ die God wil dat aldermeest van ons gedaen werden/ eñ datse van gierighepdt/ hooveerdighept/ roof/ haet ende nijt/ eñ andere gebreken overgoten zijnde/ achteden dat Godt seer in haer ghehouden was/ om datse op de Feest-daghen inde Tempel quamen/ datse slach-offeren offerden/ datse van verboden spijs ont- K
hielden/ ende datse dickwils vasteden. Dat nu Godt seydt: Ick wil barmhertigheydt/ ende niet offerhande: soo acht ick dat gesproken te zijn nae de eyghenschap der Hebreeuscher Tale/ als of hy seyde/ ick wil liever barmhertichepd dan offerhande: even ghelijck/ als Salomon upt-

A uytleyd/daer hy seyd: Prov. 21. 3. Barm-
hertigheyd ende oordeel te doen behaegt
den Heere beter / als offerhanden: Nu
voorts al de plicht/die aenwendt werdt
om onse naesten te helpen / noemt de
Schriftuer barmhertigheydt ende ael-
moesse / het welck oock selfs zijn name
heeft van ontfarmen. Ick meyn mede
dat by de offerhanden verstaen werden/
al watter tot de lichamelijcke Ceremo-
B nien behoort/ ende 'theeft yet ghemeens
met het Jodendom/als daer zijn de ver-
kiesinge van spijs/ voorschrijvinge van
kleedingh / het vasten / d'offerhand / de
Gebeden diemen tot een heyligh avondt
af maeckt / het rusten op een heylighe
dagh. Want gelijck als dese dingen op
haer tijdt niet geheelijck en zijn te ver-
achten / alsoo mede wordense Gode on-
aengenaem/ als yemandt op dusdanige
C onderhoudinghen hem verlatende / de
barmhertigheyd nalaet / alsoo dickwils
als de nood onses broeders bewijs van
liefde vereyscht. 'tHeeft oock een schijn
van heyligheyd/datmen vermijd de t'sa-
men-sprekingen van boose lieden. Maer
dit behoort nochtans op te houden / soo
dickwils als de liefde des naesten an-
ders raedt. 't Is gehoorsaemheydt op
Feest-daghen te rusten; maer 'tzy God-
D loos/datmen om d'onderhoudingh van
een dagh sijn broeder laet vergaen. Der-
halven den Sondagh t'onderhouden/is
offerhand / om soo te spreken: ende met
zijn broeder te versoenen / is barmher-
tigheydt. Nu voorts het woordeken
Recht / alhoewel het op machtighe per-
soonen kan gheduydt werden / die veel-
tijdts met ghewelde den swacken on-
derdrucken/nochtans en dunckt het my
E niet ongerijmt te wesen/soomen het ver-
staet als 't ghene by Oseam staet: En
wil meer de kennisse Godts dan brand-
offeren. Want die en houd de Wet niet/
diese niet en houd na de meyning Gods.
De Joden haelden een Ezel uyt die inde
put gevallen was op hare Sabbathen/
ende nochtans lasterden/ ende beschul-
dighden sy Christum die een heel mensch F
ghesont maeckte op den Sabbath. Hier
was dan een verkeert oordeel/ende ghe-
brack de kennisse Godts: Want sy ver-
stonden niet dat de Sabbathen om des
menschen wil ingestelt waren/ ende niet
de mensch om de Sabbathen. Maer dit
soud ick al wat onbeschaemt schijnen te
segghen/ soo ghy 't my niet gheboden
hadt. Ick soud dan liever wat beters
van anderen willen leeren. Eu. Jae G
my dunckt dattet soo onbeschaemdelijck
gheseydt is / dat ick acht dat de Heere
Jesus door u mond spreeckt. Doch hier-
en-tusschen terwijl wy onse herten soo
rijcklijck spijsen / soo moeten wy toesien
dat onse mede-ghesellen niet voorby ge-
gaen werden/maer oock een beurt krij-
ghen. Ti. Wie zijn die? Eu. Onse
lichamen / en zijnse niet mede-ghesellen
onser zielen? Want soo wil ickse liever H
heeten dan werck-tuyghen / of huysen /
of graven. Ti. So is dit dan een over-
vloedighe verquicking als de gantsche
mensch verquickt werdt. Eu. Ick sie
dat ghy niet kloeck toe en tast. Daer-
om/soo 't u goet dunckt/ wil ick seggen
dat sy 't ghebraden voort halen / op dat
ick u gheen langhe Maeltijdt voor een
lecker en gheve. Ghy siet hier nu het
laetste van dese gheringhe Maeltijdt. I
'tIs een Schapen-bout / maer die wel
schoon is / een Kapoen / ende vier Pa-
trijsen. Dese alleen heb ick vande merct
doen komen/ al het ander krijgh ick uyt
mijn thuyn. Ti. Dese Maeltijdt gaet
over alle korven eñ schoenen. Eu. Neen
seecker 't is nauwlijcks een Propheti-
sche Maeltijdt. Doch sy zy soodanigh
alsse wil / ghy sultse ten besten nemen.
Want seecker mijn hert is goedt / al ist K
dat de Maeltijdt niet al te kostelijck en
is. Ti. My dunct dat u gantsche huys
so vol praters is /dat niet alleen de wan-
den/maer ooc de beker mede wat spreect
Eu. Wat seytse u? Ti. Niemandt kom
quaet over/ of hy heeft het hem selfs ge-
daen. Eu. De Beecker spreeckt voor de

A Wijn/want de ghemeene man willen de
koortſe/of hooft-zeer dieſe van drincken
gekreghen hebben op de wijn legghen/
daer ſy ſelver haer het quaet veroorſaect
hebben met onmatigh drincken. So.
Mijn beker ſeydt op't Griecx: Dronc-
ken mond ſpreeckt 'sherten grond. Eu.
Sy vermaent dattet den Prieſteren/of
den dienaers der Coninghen niet vry en
ſtaet veel wijns te drincken/ om dat de
B wijn veeltijdts op de tongh brenght/al
wat int hert verborghen lagh. So. By
d'Egyptenaers ſtondet eertijdts niet
vry dat de Prieſters wijn droncken/als
de menſchen hare ſecreten aen de ſelfde
noch niet en biechteden. Eu. Maer
nu moghenſe alle wel wijn drincken/
maer of het voordeel doet/ en weet ick
niet. Eulali, wat boecxken haelt ghy
daer uyt u buydel/'tſchijnt ſeer fraey te
C weſen/want 'tis van buyten heel ver-
gult. Eu. En van binnen is 't koſte-
lijcker als edel gheſteent. 't Sijn de
Sendt-brieven Pauli/ die ick als mijn
eenigh vermaeck altijdt by my draegh:
ende die ick daerom voort brengh/ om
dat my uyt u reden die ghy thans ſeydt
een plaets inden ſin quam/die my korts
langh queld/en daer in ick my ſelfs noch
niet ghenoegh en doe. Sy ſtaet in den
D eerſten Sendt-brief aenden Corinthen
in het ſeſte capittel/ verſ. twaelf/ ende
luydt aldus: Alle dinghen zijn my ghe-
oorloft/ maer alle dinghen zijn niet oor-
baerlijck: alle dinghen zijn my gheoor-
loft/ maer ick en ſal my onder gheens
dinckx bedwangh laten brengen. Voor
eerſt/ willen wy de Stoicenen gheloof
gheven/ ſoo iſſer gheen dinck oorbaer-
lijck/of het moet oock eerlijck zijn. Hoe
E maeckt dan Paulus onderſcheydt tuſ-
ſchen 'tgheen dat gheoorloft is/ende
dat oorbaerlijck is? Seker 't is niet ge-
oorloft te hoereren/of droncken te drinc-
ken/ hoe zijn dan alle dinghen gheoor-
[l]oft? Iſt nu dat Paulus van een ſeecker
[illegible]orte van dinghen ſpreeckt/ſoo kan ick
uyt het vervolgh van die ſelfde plaets
niet ghenoeck raden/ wat ſoort van F
dinghen het zijn magh. Wt 't gheen
datter ſtracx naevolght/ maghmen giſ-
ſen/dat hy vande verkieſingh der ſpijſen
ſpreeckt: want ſommighe onthielden
haer van afgoden-offer/ ſommighe van
ſpijſen die door Moſen verboden wa-
ren. Ende van 't gheen den afgoden
gheoffert was/ handelt hy in't achtſte
Capittel/ wederom in 't thiende Capit-
tel/als of hy de meyning van deſe plaets G
verklaerde/ſeydt hy: Alle dinghen zijn
my gheoorloft/ maer alle dingen en zijn
niet oorbaerlijck: alle dinghen zijn my
gheoorloft/maer alle dinghen en ſtich-
ten niet. Niemant en ſoecke dat zijn ey-
ghen is/ maer een yegelijck dat des an-
ders is. Al wat in't vleeſch huys ver-
kocht wert/ dat eet ſonder yet te onder-
vraghen om der Conſcientien wille.
't Gheen dat Paulus hier nu by doet/ H
ſchijnt over een te komen met het gheen
dat hy van te voren had geſeyt/1. Cor. 6.
verſ. 13. De ſpijs behoort den buyck/
en de buyck de ſpijs/ en God ſalſe beyde
te niet maecken: Maer dat hy hier oock
ſiet op het Joodtſche onderſcheydt der
ſpijſen/dat gheeft het beſluyt van het
10. Capittel te kennen: Weeſt ſoo dat
ghy gheen erghernis en gheeft noch den
Joden/ noch den Griecken/ noch der I
Ghemeynte Godts: Ghelijck ick oock
allen alſins ſoeck te behaghen/niet ſoec-
kende mijn eyghen profijt/ maer het
profijt van velen/ om dat ſy ſouden ſa-
ligh werden. Want dat hy ſeydt den
Heydenen/ dat ſchijnt tot ten afgoden-
offer te behooren: dat hy den Joden
ſeydt/ dat ſchijnt te ſtrecken tot de ver-
kieſinghe der ſpijſe: dat hy de Kercke
Godts ſeydt/ dat behoort tot de ſwacke K
uyt beyde volcken vergadert. Het was
dan geoorloft allerley ſpijs te eten/ ende
den reynen was alle dingh reyn. Maer
nu komt het altemet/ dat het niet oor-
baerlijck is. Ergo dat alle dinghen ge-
oorloft warē/dat behoorde tot de Euan-
geliſche vrijheydt: Maer de liefde ſiet
over

A over al op 't ghene dat oorbaerlijck is tot de welvaert onses naesten / en daerom onthoudtse haer dickmaels oock van gheoorlofde dinghen / liever willende te ghemoet gaen onses naesten profijt dan sijn eyghen vryheydt ghebruycken. Maer hier komt my een dubbelde swarigheyd aenboort: Eerstelijck dat in desen Text niet met allen voorgaet / of volght / 't welck met desen sin B over eendraeght. Want hy had die van Corinthen bestraft / datse tweedrachtigh waren / datse met hoererij / Overspel / en oock met bloedschandt besmet waren / en datse by godloose Rechters te recht ginghen. Hoe accordeert het nu hiermede dat hy seydt: Alle dingen zijn my gheoorloft / maer alle dinghen zijn niet oorbaerlijck? Ende inde volgende veersen komt d'Apostel weder tot de C oorsaeck der onkuyschheydt / welck hy oock te vooren verhaelt had / nalatende den handel van te recht te gaen. Hy seydt dan / 't lichaem behoort de Hoer niet toe / maer den Heere / en de Heer het lichaem.

Doch dese swarigheydt kan ick oock eenighsins wegh-nemen / om dat hy een weynigh te vooren in het Register der ghebreecken oock van de Afgoderije D hadde vermaent / segghende: En wilt niet dwalen / noch hoereerders / noch Afgoden-dienaers / noch Overspeelders / &c. Nu soo streckt het eten van Afgoden-offer tot de soort van Afgoderije / en daerom doet hyder stracx by: De spijs behoort den buyck / ende de buyck de spijse: Te kennen ghevende datmen nae de noodtsakelijckheydt des lichaems / alst de tijdt mede brenght / allerleye E dinghen eten magh / ten ware dat de liefde des naesten yet anders rade: Maer dat de onkuyschheyd altijdts ende over al / moest versoeyt ende vermijdt werden. Dat wy eten is noodtsaeckelijck / welcke noodtsaeckelijckheydt inde Weder-opstandinghe der dooden sal wegh-ghenomen werden. Maer dat wy wellustig leven / is boosheyd. Maer F d'ander knoop en kan ick niet ontbinden / namelijck hoe dat dit volgende daer op past: Maer ick sal my onder gheens dings bedwangh laten brengen. Want hy seydt dat hy macht over alle dinghen heeft / ende dat hy selfs nochtans in gheen dinghs bedwangh sal zijn. Ist dat die in eens anders bedwang is / die hem wacht dat hy die niet en vertoorne / so seydt hy sulcx van hem selven / 1. Cor. G 9.20. Want ick van allen vry zijnde / heb my aller dienst-knecht ghemaeckt / om dat icker te meer winnen soud. En Ambrosius sich aen desen steen / soo ick achte / stootende / meyndt dat dit den oprechten sin des Apostels is / om hem een wegh te banen tot het geen / dat hy seydt in 't 9. cap. Namelijc / dat hy oock macht heeft te doen / dat d'ander Apostelen of valsche Apostelen deden / te weten / om H den kost te nemen vanden genen dien hy het Euangelium predicte. Maer hier van / al wast schoon geoorloft / onthield hy hem / om dattet dien van Corinthen alsoo oorbaerlijck was / den welcken hy van soo vele ende uytmuntende ghebreecken bestrafte. Maer soo wie ontfanght / die wordt eenighsins aen dien verbonden van den welcken hy het ontfanght / ende hy verliest yet vande I kracht zijns aensiens. Overmidts die ghene die ontfanght / die straft soo vry niet; ende die ghegheven heeft die wil niet even vry bestraft werden vanden ghenen / dien hy eenighe weldaedt heeft bewesen / als van een ander. Hier in dan heeft Paulus hem onthouden van 't ghene gheoorloft was / op dat hy alsoo zijn Apostolische vryheydt soud moghen behouden / die hy wild dat daer- K om aen niemandt verbonden soud wesen / op dat hy te vrypelijcker / ende met meerder aensien hare ghebreken soud straffen. Het zy dan daer mede alst wil / seker Ambrosii meyningh mishaegt my niet. Maer soo nochtans yemandt dese plaets liever wil passen op de spijs /

so

A so soud na mijn meyninghe/dese spreuck
Pauli : Maer ick en sal my onder gheens
dincks bedwangh laten brenghen , aldus
moghen verstaen werden: Al ist dat ick
somtijts van den A[f]goden-offer/of van
de spijs in de Wet Mosis verboden my
onthoud/op dat ick mijns naesten wel-
vaert ende den voortganck des Evan-
geliums daermede mocht soecken: noch-
tans so behoud ick een vry gemoed/ als
B die daer weet dat hem vry staet allerley
spijs te eten nae dat de nootsaecklijck-
heydt des lichaems mede brengt. Maer
de valsche Apostelen wilden dien van
Corinthen wijs-maecken/dat eenighe
spijs in hemselfs onreyn was/ende dat
men sich niet by seecker occasie of ghe-
leghentheydt/maer altijdt van die selfde
moest onthouden/als die van natueren
quaet waren/ende gelijck wy ons ont-
C houden van doodt-slach en Overspel.
Dien dit nu wijs ghemaeckt was/ die
waren onder eens anders macht ghe-
braght/en waren van de Evangelische
vrijheyt ghevallen. Daer is niemand/
dat ick weet/van al de Oud-vaderen
dan Theophilactus alleen die een ander
meyningh hier van heeft: Namelijck/
men magh allerley spijs eten/ maer ten
is niet oorbaerlijck onmatigh sulcks te
D doen. Want uyt overdaedt komt on-
kuyscheydt. Alhoewel nu dese sin niet
ongodlijck is/ nochtans dunct my dat-
se van dese plaets de oprechte sin niet en
zy. Ick heb nu ghetoont wat swarig-
heydt my dese plaets maeckt/'t sal nu
V. L. believen my uyt dese swarighe-
den te helpẽ. Eu. Voorwaer ghy draegt
u naem niet te vergheefs. Want die zijn
vraeg-stuck so weet voor te stellen/ die
E en heeft geen ander van doen om die op
te lossen: overmidts dat ghy u twijffe-
ling also hebt voorgestelt/ dat icker niet
langher aen en twijfel. Alhoewel dat
Paulus in die Send-brief/om dat hy veel
dingen te ghelijck besloten had te han-
delen/dickwils van't een propoost op't
ander valt/ende wederom daer na ver-

haelt dat hy voor een tijdt onderlaten F
hadde. Chr. En had ick gheen vrees/
dat ick u met mijn veelsprekenheyt vant
eten soud houden/en dat ick wist dattet
gheoorloft was by sulcke heylighe t'sa-
mensprekinghen yet uyt de Heydensche
Scribenten te voegen/ so soud ick mede
wat by brengen/'twelck my dese dagh
gheen swarigheydt maer sonderlinghe
vermaken heeft aengebraght. Eu. Ten
is niet alleen geoorloft maer 'tbehoordt G
niet eens Heydensch gheheeten te wer-
den of onheyligh/al wat vroom gespro-
ken eñ tot een goet leven dienstig is. Ick
beken wel dat de Heylighe Schrift over
al 'thoochste aensien behoort te hebben/
maer nochtans soo vindt ick altemets
sommige spreucken vande ouden/die ge-
schreven zijn van den Heydenen/ oock
vande Poëten selfs/ so kuyschlijck/soo
heylighlijck/soo Godlijck/dat ick my H
moet laten voorstaen/dat haer hert/als
sy sulcke dingen schreven/vanden goe-
den Godt is ghedreven gheweest. En
misschien stort sich de Gheest Christi al
wijder uyt/als wy het uytleggen. Eñ
daer zijnder vele in't geselschap der hey-
lighen/ die by ons niet en zijn in't regi-
ster. Ick spreeck mijn hert uyt by de
vrienden : dat ick het Boeck Ciceronis
vande Ouderdom , vande Vriendtschap, I
vande Schuldige Plichten der menschen/
vande Disputen in Tusculo ghehouden/
niet en magh lesen/of ick moet het boeck
altemets een kusse geven eñ prijsen dat
heylige hert/dat van God uyten Hemel
so begaeft is geweest. Daerentegens/
als ick eenighe van onse nieuwe Scri-
benten lees vande Burgerlijcke regie-
ringhe/huyshoudingh/ of goede zeden
yet leerende/Heer uyt den Hemel! Wat K
schelense al/hoe slau zijnse daerby/ja
hoe luttel schijnense te voelen/'tghene
dat sy selver schrijven/soo dat ick eer
soud mogen lijden dat de geheele Scotus
met etlijcke zijns ghelijcken verloren
ging/dan de boecken van Cicero alleẽ/
of van Plutarchus : niet dat ick die in't
gheheel

A gheheel verdoem / maer om dat ick
voel dat ick uyt dese beter ghemaeckt
werd: als ick uyt het lesen van d'ander
schepd/ick weet niet hoe koulyck dat ick
tegens de ware deught ben ghenegen /
maer tot twistingh meerder gheterght.
Daerom en ontsiet u niet wat het oock
is/daer van voor te stellen. Chr. Al ist
dat de meeste boecken van Cicero, die
hy vande Philosophie heeft geschreven/
B yet Godlijckx schijnen voorts te bren-
gen. Soo dunckt my nochtans dat het
boecxken 'twelck hy vande Ouderdom/
selver oud zijnde/ gheschreven heeft als
het leste/het beste zy. Dit boecxken heb
ick van daegh weder overgelesen/ende
heb dese volghende woorden / om datse
my voor d'ander wel aen stonden / van
buyten geleert. En waert dat my de goe-
de Godt verleend, dat ick uyt dese mijne
C hooghe ouderdom weder een jongh kindt
mocht werden, ende inde wiegh ligghen
en schreyen, ick soud het grootelijckx
weygheren: noch en soud niet begeeren,
daer mijn loop nu byna voleynd is, dat ick
wederom op een nieu soud moeten begin-
nen: want wat ghemack heeft doch dit le-
ven, en niet liever wat moeyt en arbeydt
heeft het? Maer al haddet schoon niet,
so heeftet nochtans voorseker, of sadheyt,
D of moeylijckheyd. Want my lust niet mijn
leven te beklagen, 'twelck vele ende dat
noch geleerde, dickwils hebben ghedaen.
Oock en rout het my niet geleeft te heb-
ben: Want ick heb alsoo gheleeft, dat ick
acht dat ick niet te vergeefs geboren ben.
En ick vertreck uyt dit leven, als uyt een
Herbergh, eñ niet als uyt een huys. Want
de nature heeft ons een Herbergh ghege-
ven om wat te vertoeven, ende niet om te
E woonen. Daerom ô wel heerlijcke dagh,
als ick reysen sal nae die heerlijcke verga-
deringh der zielen, ende mijn gesellschap,
en als ick uyt dit ghewoel ende ghespuys
der menschen scheyden sal. Dus verre
Cato. Wat moghter heyligher van een
Christen mensch ghesepdt worden? Het
waer te wenschen dat alle t'samenspre-
kingen der Monicken sodanige waren/ F
oock te dien tijde als sy met de H. Non-
nekens spraeck houdẽ/ als die t'samen-
sprekingh van dese oude Heyden is ge-
weest met heydensche jongelingen. Eu.
Yemand soud moghen voorwenden dat
dese t'samen-sprekingh van Cicero ver-
siert is. Chr. Daer is my niet veel aen
gelegen / ofmen Cato desen prijs geeft/
dat hy sulck ghevoelen heeft ghehadt/en
sulcx ghesproken heeft of Cicero; welc- G
kers hert sulcke Godlijcke spreucken
bedacht heeft/ ende wiens penne sulcke
fraeye dingen met gelijcke welspreken-
heydt afgheconterfeyt heeft. Alhoewel
dit mijn meyning is/dat Cato, al ist dat
hy dese selfde woorden juyst niet heeft
ghesproken/ nochtans diergelijcke wel
plagh te ghebruycken in sijn t'samen-
sprekinghen. Want 'tis wel te dencken
dat Cicero so onbeschaemt niet en is ge- H
weest / dat hy Cato een ander man soud
versiert hebben te zijn als hy was: en
dat hy aldus doende weynich soud ghe-
dacht hebben op 't geen dat een tsamen-
spraeck wel staet/ 'twelck voor al moet
waer ghenomen werden in soodanighe
geschriften: voornamelijc daer die selfde
man noch in verscher gedachtenis was
in de herten der menschen van die tijdt.
The. 'Tis seer geloofelijck dat ghy segt: I
maer ick sal u seggen wat my inden sin
quam doen ghy die spreucke verhaeldet.
Dickmael heb ick my selven verwon-
dert gheweest / nae dien alle menschen
langh wenschen te leven / eñ een schrick
voor de doodt hebben/dat ick nochtans
nauwlijcx yemandt so geluckich heb ge-
vonden/ick wil niet seggẽ/een oud man
maer die heel bedaeght is/of ghevraegt
zijnde/so 'them mocht beuren/of hy niet K
soud willen een kindt weder werden /
die in alles goed ende quaedt soude heb-
ben te verwachten/alst hem in zijn leven
overgekomen was/het selfde soud heb-
ben gheantwoord/dat Cato seyt / voor-
namelijck als hy overdacht / wat hem
al in de voorleden jaren voor droeffenis

A of blÿſchap was wedervaren. Want
dickwils is oock de overdencking van
gheneuglÿcke dinghen/ of met ſchaem-
te/ of met quellingh der conſcientie ver-
eenight/ ſo dat het hert even ſo grooten
afkeer heeft om deſe dingen te ghedenc-
ken/als de droevige. Dit meyn ick heb-
ben ons die ſeer wÿſe Poëten te kennen
willen geven/datſe ſchrÿven/dat de zie-
len dan eerſt een recht verlangen krÿgē
B na hare verlaeten lichamen / als ſy uyt
der Poëten Vergetel-beeck de langhe
vergetingen hebben opgedronckē. Ur.
'T is voorſeker een ſaec van groote ver-
wonderinghe / en die ick oock aen ver-
ſcheyden lieden alſo heb bevondē. Maer
hoe lacht my die ſpreuck aen/ 'tRout my
niet dat ick geleeft heb. Maer hoe wey-
nigh Chriſtenen zÿnder die haer leven
alſo aenſtellen ende ſchicken / dat ſy dit
C met dien ouden man ſouden mogen ſeg-
gen? De gemeene man meynd datſe niet
te vergeefs geleeft hebben/ als ſy rÿck-
dommē die met recht of onrecht te hoop
gebracht zÿn/na haer dood mogen ach-
terlatē. Maer Cato meynt dat hy daer-
om niet te vergeefs geboren is/ om dat
hy hem een oprecht ende trou Burgher
voor de Burgherÿe en 'trÿcke van Ro-
men had bewesen / ende in 't Ampt der
D Overheyd/ dat zÿn oogen niet met gelt
verblindt wierden / ende dat hy oock de
nakomelingen klare gedenckteeckenen
zÿner deught ende vlÿtigheyd had na-
ghelaten. Voorts wat kan daer God-
lÿckers gheseyd worden? dan Ick ver-
treck als uyt een Herbergh, ende niet als
uyt een huys? Een Herbergh mach men
ſo lange ghebruycken/tot dat de Weert
ons ghebied te vertrecken. Maer nie-
E mandt wort lich lÿck uyt ſÿn huys ge-
dreven. En nochtans ſo drÿft oock dic-
wils hier uyt/of den inval van 't huys/
of brandt/of eenigh ander ongeval. En
al iſt dat gheen van deſe dingen ghebeu-
ren/ nochtans alſt huys van ouderdom
vervalt / ſoo waerſchuwet ons te ver-
huyſen. Ne. Even fraey is't / dat So-
crates in Platone ſeydt / dat de ziel des F
menſchen in dit lichaem als in garniſoē
ghelegen is / daer uyt men niet en moet
vertreckē ſonder oorlof van zÿn Over-
ſte/noch langer daer in vertoeven / dan
alſt hem goet dunckt/die den krÿgſman
daer in ghestelt heeft: Dit is noch wat
klaerder in Platone, dat hy voor 'thuys
garniſoen heeft gheſeydt; overmits int
huys vertoeven wy alleenlÿck een tÿd
lanck / maer in garniſoen zÿn wy tot G
ſodanigen dienſt verordent als ons on-
ſe Overſte heeft opgheleyt/ ende het ac-
cordeert niet qualÿck met onſen Bybel/
die 'tleven des menſchen nu een ſtrÿdt/
nu weder een kamp noemt. Ur. Maer
my dunckt dat Catonis reden fraey-
kens over een komt met te woorden Pau-
li, die ſchrÿvende aen die van Corinthen
noemt de Hemelſche wooninge/2. Cor, 5
dien wy nae dit leven verwachten een H
huys en hutte. Maer dit onſe lichaem
noemt hy een Tabernakel: Want oock
wy / ſeydt hy / die in deſen Tabernakel
zÿn / verſuchten beſwaert zÿnde. Ne.
Sy komt ooc wel over een met de ſpreu-
ke Petri, want ick achte het recht/ ſeydt
hy/ 2. Pet. 1. ſo lang als ick in deſen Ta-
bernakel ben/ u met vermaninge te ver-
wecken / de wÿl ick weet dat de afleg-
ginge mÿns Tabernakels haeſt komt. I
Ende wat roept ons Chriſtus anders
toe/ dan dat wy alſoo moeten leven ende
waecken / als die haeſtelÿck ſullen ſter-
ven: ende dat wy in eerlÿcke dingen al-
ſo neerſtich moeten arbeyden/als of wy
altÿt ſouden leven. Voorts als wy hoo-
ren: O ſeer heerlijcke dach! en ſchÿnen
wy dan Paulum ſelver niet te hoorē ſpre-
ken; Phil. 1. Ick begeer ontbondē te we-
ſen ende met Chriſto te zÿn? Chr. Hoe K
geluckigh zÿnſe/die met ſulcken gemoet
de doodt verwachten! doch in Catonis
reden hoewelſe ſeer heerlÿck is/ ſoud
nochtans yemant het vertrouwen/ als
uyt verwaentheyt voortskomende mo-
ghen beriſpen/ 'twelck verre van een
Chriſten moet zÿn. Derhalven dunckt
my

A my dat ick gheen ſpreuck opt by de Hey-
denē geleſen hebbe/die beter op een recht
Chriſten paſt / dan die Socrates tot Cri-
ton ſeyde/als hy korts daer na't vergift
ſoude drincken daer hy van ſtierf/name-
lijck: Of God onſe wercken, ſeyd hy voor
goet ſal kennē, dat en weet ick niet: maer
dit weet ick voorſeker dat wy kloecklijck
ghepoogt hebben te doen, dat wy hem
moghten behaghen. Ick hebbe nochtans
B een goede hope, dat hy ons poghen ende
trachten ten beſten ſal nemen. Deſe man
miſtrout alſoo ſijne wercken / dat hy
nochtans om de toegheneyghde wille
zijns ghemoedts daer mede hy Godts
wille ſochte te gehoorſamen / een goede
moed hadde gheſchept / dat God na ſijn
goethept hem in't goede ſoude afnemen/
dat hy ſick beneerſtight had wel te le-
ven. Ne. Voorwaer daer ſtack een
C wonderlijck hert in hem / daer hy Chri-
ſtum en de heylige Schrift niet en kende.
Derhalven als ick eenighe dusdanighe
ſpreucken leſe van ſulcke mannen / ſoo
kan ick my naulijcx onthouden / of ick
moet ſegghen/ H.Socrates bid voor ons.
Che. Maer ick en kan my dickwils niet
bedwinghen / of ick heb een goedt ver-
moeden ende hope ten beſten van de hey-
lige ziele Maronis Virgilii ende H. Flacci.
D Ne. Maer hoe veel Chriſtenen heb ick
ſoo flaeulijck ſien ſterven? Sommighe
vertrouden op ſulcke dinghen / daer op
men niet behoordt te betrouwen: ſom-
mighe om datſe van weghen hare booſ-
heden een quade conſcientie ende groote
ſwarigheden hadden / met de welcke
ſommighe ongheleerde den ſtervenden
menſch noch laſtigh vielen/ datſe by na
in wanhope ſtorven. Chr. En dat en
E is gheen wonder dat die ghene ſoo ſter-
ven / die al haer leven langh in de Cere-
monien geſtudeert hebben. Ne. Wat
is dat voor een woort? Ch. Ick ſalt
u ſegghen: maer voor heen wel bedin-
ghende / dat ghy niet moet meynen dat
ick verwerp / maer veel eer ſeer goedt
kende Sacramenten ende Ceremonien
der Kercke/dan verwerp ſommige per- F
ſoonen die of niet vroom van leven / of
ſuperſtitieus / of / om alder ſoetſt te ſeg-
gen/te ſimpel ende ongheleert zijn / lee-
rende het volck op de Ceremonien ver-
trouwen/ nalatende het ghene / 't welck
ons rechte Chriſtenen maeckt. Ne. Ick
en verſtae noch niet wel waer ghy he-
nen wilt. Ch. Ick ſal wel maecken /
dat ghy my verſtaet. Is 't dat ghy op
de ghemeene hoop der Chriſtenen ſiet / G
ſtellenſe niet alle haer doen en laten inde
Ceremonien? Want met wat een groo-
te ſorgvuldicheyd worden in den Doop
de Ceremonien der Kercke van oude tij-
den verthoont? Het onmondigh kindt
moet vertoeven buyten de deur der
Kercken / de Duyvel worter uytghe-
ſworen / de Peters ende Meters moe-
ten voor het kint antwoorden ende be-
loven / de Sathan met de pomperijen H
ende alle zijne luſten worter afgheſwo-
ren: eyndelijck 't wort gheſmeert/ ghe-
tekent / gheſouten ende ghedoopt: den
Peters wordt belaſt dit kindt te beſor-
ghen dattet wel moghte onderweſen
werden. En ſy loſſen de vryheydt we-
der met een ſtuck gelts. En als dit nu
ghedaen is / ſoo heet het een Chriſten
kindt/ en iſt oock eenighſins. Een wijl
daer na wort het weder gheſalft / eynd- I
lijck leert het biechten/ het nuttight de
Hoſtie en gewent alle heylighe daghen
te ruſten / miſſe te hooren / ſomtijdts te
vaſten/ende van vleyſch/ &c. te onthou-
den. Ende iſt dat het deſe dinghen on-
derhoudt / ſoo wordt het voor een vol-
maeckt Chriſten menſch ghehouden.
Trout het een wijf/ ſo komter noch een
ander Sacrament toe. Wordt het een
Prieſter/ &c. ſoo wordt het weder ghe- K
ſalft ende ghewijet/ het kleed wort ver-
andert/ ende gebeden over hem gedaen.
En nu neem ick wel alle deſe dinghen /
datſe gheſchieden/voor goet aen: maer
datſe meerder uyt gewoonte / als uyt 't
herten gheſchieden / dat en ken ick niet
voor goet: datter oock niet anders toe-

A ghedaen werdt om een Christen te zijn / dat misprijs ick seer. Overmits dattet meeste part der menschen hier op vertrouwende / hier-en-tusschen even wel 'tzy met recht of onrecht de rijckdommē versamelt/ de toornigheydt/ welust/ nijdigheydt ende eergierigheydt toegedaen blijft : en so moetmen dan eyndlijck sterven. Hier zijn nu weder ceremonien bereyt : men biechter eens of tweemael /
B daer na salftmen met olye/ men geefter de hostie/daer na setmender wasse-keersen by/ende het Crucifix/men gebruycter wijwater / ende men geefter aflaet / men brenght voort / of men koopt oock voor den stervenden de Bulle van den Paus. D'uytvaert word gheordineert om seer heerlijck te houden / men doeter solemnele belofte by hand-tastinge/ende dan komter een die aen 't oor des ster-
C venden roept/ja somtijdts voor den tijdt dood/ist dattet/alst dickwils beurt / een luyde krijter is/of heel dronckèn. Ghelijck nu dese dinghen recht gedaen werden / voornamelijck die ons de kerckelijcke ghewoonte overlevert/ alsoo zijnder eenighe van meerder verborghentheyt/ die maecken konnen / dat wy met een blijmoedige geest/ende met Christelijck vertrouwen van hier verhuysen.
D Eu. Ghy prediet dat wel Godtvruchtlijck ende met waerheydt : Maer hier-en-tusschen en taster niemand toe. Elck sie toe dat hy sich niet en bedriege : want ick heb voorseyt / dat wy niet anders te verwachten hebben/dan de na-gherichten/ende die op zijn boersch/ op dat niemandt hem en soud beloven Phasanten/ of Haselhoenen / of Conings banketten. Jonghen neemt dit wegh / ende
E set ons de rest voor. Hier siet ghy nu niet een kostelijcke maer een properlijcke maeltijdt. Dit ist dat onse hoven hebben voortghebracht die ghy bekeken hebt : en spaertse niet/so u nu noch wat [illegible]t. Ti. Daer is soo veelderley/dat wy [illegible]ent 't gesicht genoegh hebben. Eu. Maer op dat ghy mijn soberheydt niet en versmadet/dese schotel soude den Eu- F
angelischen Monick Hilarion wel verblydt hebben / al had hy met hondert Monicken van zijn tijdt vergheselschapt geweest. Maer Paulus ende Antonius soudender wel een Maendt kosts aenghehadt hebben. Ti. Ja ick meen oock dat Petrus de Prince der Apostelen het niet soud versmaed hebben / als hy by Symon de Leertouwer ter Herbergh was. Acto. 10. Eu. Jae Paulus acht G
ick mede niet / als hy van armoed des nachts Tabernakelen maeckte. Ti. Wy moeten 't Gods goetheyd dancken/ die 't verleent. Maer ick wil liever hongher lijden met Petro ende Paulo, als maer het gheen dat aen 't lichamelijck voedtsel soud ontbreecken /mocht in lekkere vermakelijckheden der zielen overvloepen. Eu. Jae laet ons liever van Paulo leeren / Phil. 4. Beyde versadight H
te wesen ende hongher te lijden : beyde overvloedigh te hebben ende ghebreck te lijden. Als ons sal ontbreecken / laten wy dan Jesu Christo dancken/dat hy ons oorsaeck ende materie verleene van spaersaemheydt ende ghedult. Als ons overschieten sal / laten wy dan zijn mildigheydt dancken / dat hy ons door zijn mildadigheydt noodight ende treckt / om hem lief te hebben : ende ma- I
tighlijck ende spaerlijck het selfde genietende / dat sijne godlijcke goedertierenheydt soo rijcklijcken verleent/ laet ons den armen bedencken / dien Godt heeft laten ontbreken/dat ons overschiet / op dat ons beyden oorsaeck soud ghegeven werden / om d'een en d'ander de deught te bewijsen. Overmits hy ons rijcklijck geeft/daermede wy der Broederen armoed te hulp komende / zijne barm- K
hertigheyt moghen verwerven : ende sy door onse mildadigheydt verquickt zijnde / Gode moghen dancken voor ons goedt hert / ende volghens dien ons met hare Ghebeden aen Godt bevelen. Ende wel te pas komtet my inden sin. Hoor Jongen! seg mijn wijf/ dat se van 't over-

A overloop van't ghebraed/onsen Goedele
wat stuer. 't Is een buurwijf die groot
gaet / ende niet veel en heeft / maer van
herten seer geluckig. Haer man is korts
gestorven/die het goet deurbraghte ende
luy was / en die syn wijf niet anders
heeft achterghelaten/dan een hoop kin-
deren. Ti. Christus heeft gheboden dat-
men gheven sal een yegelijck die ons bid
soo ick dat dede / Luc.6.30. soo most ick
B binnen een Maent selver bedelen. Eu.
Ick acht dat Christus dat van die gene
verstaet/diedaer biddē om noodsakelijc-
ke dingen. Want die daer bidden/ja eys-
schen/of veel eet af dringen groote som-
men / ofte pronden / daerse als Heeren
moghen af brassen/ of dat noch snooder
is/daermede sy in overdaed ende wellust
moghen ghestijft werden/soo achte ick/
dattet een aelmoes is / haer te weyghe-
C gheren daer sy om bidden: dat meer is/
wat ist anders als anderen ontstelen/
alsmen't gheeft die het qualijck sullen
ghebruycken / datmen behoorde te ghe-
ven aen ons naesten die het wel van
doen heeft. Daerom dunckt my datse
niet wel van doodt soude konnen ont-
schuldight werden / die met onmatighe
kosten kloosters of kercken bouwen of
vercieren / daer hier-en-tusschen soo
D veel levendighe Tempelen Christi van
hongher willen vergaen / van naeckt-
heydt ende koude beven / ende by ghe-
breck van noodighe dinghen in groot
ellende zijn. Als ick in Enghelandt
was/soo heb ick daer S. Thomas Graf
ghesien met ontallijcke edele Ghesteen-
ten ende die noch van de hooghste prijs
geladen/ behalven noch de andere won-
deren van rijckdom. Ick wilde liever
E die overschietende goederen tot profijt
van den armen gheven / dan die voor de
Landt-vooghden bewaren diese eens
al te mael mochten plunderen/ ende dat-
men het Graf met Loverkens ende
Bloemkens besteecken had / dat acht
ick soud dien seer heylighen Man veel
aenghenamer gheweest hebben. Als

ick in Lombardijen was/ soo heb ick een F
Klooster van de Carthusers ghesien /
niet seer verre van Pavijen. Daer is
een Kerck in / die van binnen ende van
buyten / van boven tot beneden / uyt
witte Marmer-steen gebouwt is / ende
bykans al watter in is / is van Mar-
mer-steen / als daer zijn die Outaren/
Pilaren ende graven. Nu waer toe
dientet soo veel ghelts te verquisten / op
dat slechts eenighe weynighe Monic- G
ken in haer eensaemheydt in een Mar-
mer - kerck souden singhen / den welc-
ken sulcken Kerck selfs meer schadet /
als batet / om datse dickwils seer ghe-
quelt werden van vreemde gasten / die
nerghens anders om daer komen / dan
om die Marmer - kerck te sien. Oock
heb ick daer noch verstaen / 't welc noch
sotter is/dat haer alle jaer drie duysendt
Ducaten besproocken zijn tottet ghe- H
bouw van't Clooster. Ende noch zijn
daer menschen/die meynen dattet onbe-
hoorlijck is / datmen dat gelt tot werc-
ken der liefde soud moghen keeren / son-
der de wille des Testament-maeckers:
en willen liever wat afbreecken / datse
vernieuwen moghen / dan datse niet en
souden bouwen. Om dat dese dinghen
nu wat uytmunteden / soo dochtet my
goed die te verhalen / alhoewel dat hier I
en daer in onse Kercken seer veel dier-
ghelijcke exempelen zijn te vinden. Dit
dunckt my hoveerdije ende gheen ael-
moes te wesen. De rijcken loopen om
een graf inde kercken te hebben/ daer de
Santen eertijdts gheen plaets hadden.
Sy beschicken datse uytghehouwen
werden ende afgheschildert / met haer
namen daer by ende watse tot de Kerck
ghegeven hebben. En met dusdanighe K
dinghen besetten sy een groot deel van
de Kerck / soo dat ick acht datse nae-
maels noch sullen eyschen/dat haer doo-
de lichamen opte Outaren selfs mogh
ten geleydt werden. Yemand sal mog
segghen: Acht ghy dan dat hare rijcke
giften te verwerpen zijn? Gheensins /

A soo't maer voor Gods Tempel betaemt/
datse offeren. Maer waert dat ick
een Priester/of Bisschop ware/ick soud
die grove Hovelinghen of Kooplieden
vermanē/dat soose hare sonden by God
wilden af-koopen/ datse dan die goede-
ren heymlijck wilden laten loopen tot
onderstandt van die ghene/die de rechte
armen zijn. Maer sy meynen dattet gelt
verloren gaet/ 'twelck so by beetkens/
B ende al heymlijck tot verlichtinghe van
de groote noodt der behoeftighen wordt
uytghegeven/en waer van by de nako-
linghen geen ghedachtenis over blijft.
Maer ick meyn dat geen gelt beter be-
steet wert dan 'tgheen/'twelck Christus
selver hem wil toeghereeckent hebben/
Matth.25. die daer is de beste schulde-
naer daermen aldervasts op rekenen
mach. Ti. Meynt ghy dan dattet qua-
C lijck besteedt wert/datmen tot de Cloo-
sters gheeft? Eu. Ick soud die oock
al wat gheven/als ick rijck was/maer
als sy't van nood hadden/ende niet tot
overdaedt: oock soud ick het aen sulcke
geven/daer ick sagh dat de ware Reli-
gie neerstlijc geoeffent wierde. Ti. Veel
menschen oordeelen dattet niet seer wel
besteet werdt/datmen aen de bedelaers
voor de deur geeft. Eu. Die moetmen
D somtijdts oock al wat geven/maer met
onderscheydt. Doch ick soud het raed-
saem achten/dat elcke stadt de zijnen
voede/ende dat de Landt-loopers niet
gheleden wierden die herwaerts ende
derwaerts omloopen/voornamelijc die
sterck van lijve zijn/die ick oordeel dat-
men veel eer te werck behoorde te stel-
len/dan ghelt te gheven. Ti. Wel wat
'volck acht ghy dan datmen voorname-
E lijck behoort te gheven/hoe veel en hoe
verre? Eu. Dat soud my seer swaer
vallen op een prick te segghen. Doch
eerst moeter het hert wesen/dat elck een
[...]egheert te hulp te komen. Daer nae
[...]el ick mede dat ick kan na mijn kleyn
ve[...]oghen/soo dickwils alsser ghele-
ghentheydt komt/voornaemelijck aen
sulcke liede welckers armoede ende op- F
recht leven my bekendt is: ick spreeck
oock anderen aen om weldadigh aenden
selven te wesen/ als my de macht ont-
breeckt. Ti. Maer wilt ghy ons wel
toelaten uyt vryheydt in u Rijck te spre-
ken? Eu. Ja al vryer of ghy in u ey-
ghen huys waert. Ti. Ghy misprijst
de onmatighe kosten aende kercken/en
ghy mocht dit huys wel veel minder ge-
timmert hebben. Eu. Ick meyn noch- G
tans niet dattet al te suyverlijck/of soo
ghy't soo liever hebben wilt al te fraey
ghebouwt is/want seker/soo't my niet
en lieght/daer is gheen overdaet aen.
Sy timmeren wel veel heerlijcker/die
by den bedel-sack leven. En nochtans
dese mijne Hoven sy mogen zijn sooda-
nigh als ghy siet/so betalen se nochtans
tol aen den armen/en alle daghe treck
ick noch wat van de kosten af/ dat ick H
suynigher word tegens my en den mij-
nen/op dat ick te milder soud mogen ge-
ven aen den armen. Ti. Hadden alle
menschen sodanigen hert/soo souden't
seer vele menschen al wat beter hebben/
die nu te swaren armoed moeten lijden:
ende ter contrarien/daer souden so veel
dick-lijven niet zijn die wel verdienen
dat armoed ende ghebreck haer matig-
heydt en soberheydt leerde. Eu. 'tIs I
misschien de waerheyd. Maer wilt ghy
niet dat wy dese na-gherichten/ die niet
wel smaecken/met yet lieflijcks sullen
kruyden? Ti. Wy hebben onse ghe-
neuchte wel gehadt. Eu. Maer ick sal
hier uyt voorthalen/dat ghy niet en sult
versmaden al zijt ghy sat. Ti. Wat is
dat? Eu. Het Euangeli-boeck/op dat
ick u noch het leckerste dat ick heb/op't
leste vande Mael-tijdt op-schaf. Lees K
dan jonghen van die plaetse af daer ghy
het de naeste reys hebt gelaten. De Jon-
ghen leest. Matt.6. Niemand kan twee
Heeren dienen/want hy sal of den eenen
haten ende den anderen lief hebben; of
den eenen aen-hanghen/en den anderen
versmaden. Ghy en kondt Godt niet
dienen

A dienen en den Mammon. Daerom segh
ick u liede / en zijt niet besorgt voor u le-
ven/ wat ghy eten sult / noch voor u lic
haem wat ghy aentrecken sult. En is
het leven niet meer dan de spijs? En
'tlichaem meer als het kleed? Eu. Geeft
my het Boeck weder. In dese plaetse
dunckt my dat Jesus Christus een dingh
tweemael ghesepd heeft. Want daer hy
eerst heeft gesepd hy sal haten/ daer stelt
B hy terstont voor/ hy sal versmaden; ende
daer hy eerst had gestelt/ hy sal lief heb-
ben/daer voor set hy/ hy sal aenhangen:
als maer de persoonen verwisselt zijn /
soo onstater de selfde sin en meyninghe.
Ti. Ick en kan't niet wel vatẽ dat ghy
segghen wilt. Eu. Laten wy't u dan
op zijn Landt-meters betoonen/ soo't u
belieft. In't eerste deel stelt voor d'eene
A. voor d'ander B. wederom int tweede
C deel stelt voor d'eene B. voor d'ander A.
recht anders/soo sult ghy dus segghen:
Want of A. sal haten/ eñ B. lief hebben:
of B. sal aenhangen/ende A. versmaden.
En blijckt het hier nu niet/dat A. twee-
mael ghehaet werdt/ ende B. tweemael
bemint? Ti. Soo klaer als den dagh.
Eu. Maer dit koppel-woordeken (OF)
voornamelijck herhaelt zijnde/heeft een
nadruck van een contrarie sin of tẽ min-
D sten verschepden. Anders en soudet niet
ongerijmt ghesepdt werden: Of Petrus
sal my verwinnen/eñ ick sal wijcken/of
ick sal wijcken ende Petrus sal verwin-
nen. Ti. Voorwaer/ dat is een loose
treck. Eu. Maer dan salse my eerst loos
schijnen te wesen/ als ick die selfde van
u sal gheleert hebben. The. My speelt
daer wat in't hooft ick weet niet wat /
wilt ghy 't hooren / wat het zy/ ick salt
E voortbrengen / ende ghy sult den droom
daer van bedieden of het kind ontfan-
gen. Eu. Alhoewel datment voor een
quaet teycken houd / datmen droomen
over maeltijdt ghedenckt/ende dattet al
wat oneerlijc staet voor so veel mannen
een kindt te halen: nochtans sullen wy
dien droom / of liever de vrucht uwer
herssenen geern ontfangen. Ti. My F
dunckt dat in de reden Christi de saecke
veel eer verwisselt wert/dan de persone.
Ende dat dit woort een eñ een/ niet ghe-
past werd. op A. ende B. Maer dat bey-
de de deelen voorsept ghepast werden op
welcke van beyden ghy wilt/ so dat wiẽ
van beydẽ ghy verkiest/dat dien nu toe-
gepast werdt dat door d'ander betekent
werdt. Als of ghy sepdet/of ghy sult A.
uyt sluyten/ ende B. in laten: of A. in la- G
ten en B. buyten sluyten. Hier siet ghy
dat de persoon blijvende de sake overge-
dragen is. Ende dit is also vande A. ge-
sept/datter niet inde wegh en is/ of ghy
mooght het selfde wel spreecken van de
B. aldus: of ghy sult de B. buyten sluy-
ten ende de A. in laten/of de B. in laten/
ende de A. buyten sluyten. Eu. Seec-
ker ghy hebt seer meesterlijck ons het
voorstel verklaert/noch geen Land-me- H
ter en soud beter in't sant af ghe conter-
fept hebben. So. Dit beweegt my meer-
der/ dat hy ons verbiedt te sorghen voor
den morghen/daer Paulus selver met zijn
handen ghearbeydt heeft / om den kost
te winnen: en dat hy de ledighgangers
scherpelijck bestraft/ende die van ander
lieden goed willen leven / vermanende
datse moeten arbeyden/ende mette han-
den wercken dat goedt is / op datse mo- I
ghen hebben daer van sy mede deelen die
nood lijd. En zijn't oock gheen heylige
ende Godsalighe wercken van arbeydt/
daer mede een arm man zijn lieve huys-
vrouw ende soete kinderkens voet? Ti.
Dat verschil kan mijns achtẽs op ver-
schepden wijse opgelost werden. Eerst-
lijck/ dat het voornamelijc tot die tijden
behoord: want alsoo d'Apostelen om
't Euangelium te predicken wijd ende K
zijd moesten trecken/ so was 't noodigh
dat haer de sorghvuldigheyt van de kost
hier of daer van daen te krijghen beno-
men wierd/ midts dattet haer niet gele-
gen was met harer handen arbeyd d
kost te winnen/voornaemelijck na [illegible]-
se geen ambacht en konden dan visschẽ.
Nu is't

A Nu is't al anders mette tijdt ghelegen /
want alle willen wy wel ghemack heb-
ben / maer den arbeyd vlieden wy. De
ander oplossing is dese: Christus en heeft
ons niet verboden neerstigh te wesen/
maer sorghvuldigh. Ende hy verstaet
hier een sorghvuldigheydt die na de ghe-
meene gheneghentheyd der menschen is/
die om gheen dingh ter wereld meer be-
kommert zijn / dan hoese de kost sullen
B krijghen/ so datse alle dinghen na laten-
de / hier op alleen uyt zijn/en dit een al-
leen soecken te besorgen. Dit selve geeft
de Heere bykans selfs te kennen/als hy
seydt / dat een mensch gheen twee Hee-
ren en kan dienen. Want die daer dient
die is mettet gheheele hert zijn Heere toe
ghedaen. So wil hy dan datse principa-
lijck sullen sorgh dragen om't Euange-
lium voorts te breyden/ maer nochtans
C dit niet alleen besorgen. Want hy seydt:
Soeckt aller eerst het Rijck Gods, ende
dese dinghen sullen u toegheworpen wer-
den. Hy en seyt niet / soeckt het alleen/
maer soeckt het eerst. Doch in 't woor-
deken morghen meyn ick wat hoo[g]ers
betekent te werden / namelijck voor een
langhe toekomende tijdt / 't welck de
gierighen deses werelds voor een wyse
hebben/datse met groote bekommernis
D oock voor de nakomelinghen rapen en
schrapen. Eu. Wy nemen u uytleggin-
ghe voor vol aen: maer wat wil hy hier
mede seggen /en zijt niet besorght voor u
Ziele, wat ghy eten sult, het lijf word wel
ghedeckt / maer de ziel en eet niet. Ti.
De ziel/soo ick meyn/ noemt hy hier het
leven. Dat selve staet in perijckel / is't
dat ghy de spijs ontreckt: maer niet/so
ghy't kleet wegh neemt / 't welck meer
E voor de schaemt dan voor de noodtsake-
lijckheydt word gegeven. Want al is't
dat yemand de naecktheydt druckt / soo
en doodse hem stracks niet: maer hon-
ger en dorst te lijden/is de seeckere doot.
. Jck en versta niet genoegh/hoe dit
te[illegible]nen hangt met dese spreuck / die hy
der by doet: En is het leven niet meer als
de spijs? En 'tlichaem als het kleet. Want F
is 'tleven van een hooghe prijs / soo veel
te meer moetmen waecken ende toe sien/
dat het niet en vergae. Ti. Die reden
en beneemt ons de sorgvuldigheyd niet/
maer vermeertse. Eu. Maer Christus
en meyndt dat soo niet/ als ghy het uyt-
leght/ maer met dese reden geeft hy ons
het vertrouwen op zijn Vader/te weten
aldus: Js dat u goedertieren Vader u
om niet en van zijn eyghen heeft ghege- G
ven 't gheen dat kostelijcker is/so sal hy
daer oock wel by geven 't gheen dat on-
kostelijcker is. Die 'tleven heeft ghe-
gheven / en sal 'tvoedsel niet weygeren:
die 't lichaem heeft ghegeven/die sal wel
elders van daen het kleedt daer toe wer-
pen. Als wy dan steunen op zijn goeder-
tierenheydt/ so behoeven wy ons niet te
quellen met de sorghvuldigheyt en sorgh
der alder snootste dinghen. Wat resteer- H
ter dan/dan dat wy dese werelt gebruy-
kende/als of wijse niet en gebruyckten/
onse gantsche sorgh en neerstigheydt o-
verstelden om de Hemelsche goederen te
beminnnen/ende den Mammon verwer-
pende / jae liever den gantschen Satan
met alle zijne schalckheden/ (Godt) den
Heer alleen/met gantscher vlijtiger her-
te dienden / die zijn kinderen niet en sal
begeven? Maer midlertijt en raeckt nie- I
mant het fruyt aen. Dit mooght ghy
wel met blijdschap eten / want het son-
der groote sorgh en moeyte t'onsen huy-
se wasset. Ti. Wy hebben onsen lust
al ghekoelt voor't lichaem. Eu. Jck
wild oock wel dat de ziele ghenoegh ge-
daen ware. Ti. De ziele is noch over-
vloediger voldaen. Eu. Wel Jonghen,
neemt het dan op / ende set ons hier een
hand-becken om de handē te wasschen. K
Laten wy ons nu wasschen vrienden /
op dat so wy misschien ons erghens in
ontgaen mochten hebbē over maeltijd /
wy gereynicht zijnde / Gode den Lof-
sangh mochten singhen. Behaegt het u/
so sal ick het nu uyt maecken / dat ick
uyt Chrysostomo had begonnen. Ti.

A Liever doet het. Eu. Eere zy dy Heere/
eere zy dy Heylige / eere zy dy Coningh/
om dat ghy ons gheſpijſt hebt/vervuldt
ons met vreughd en blijdſchap in den
H. Geeſt/op dat wy om ſanckelijck mo-
gen gevonden werden voor u aenſchijn/
eñ niet beſchaemt werden / als ghy een
yeghelijck ſult vergelden na ſijne werc-
ken, Iongen/Amen. Ti. Voorwaer 'tis
een Godtvruchtige en ſchoone loſſangh
B Eu. S. Chriſoſtomus gheweerdicht hem
die oock uyt te legghen. Ti. Te wat
plaetſe? Eu. Over Mat. inde 56. Pre-
dicatie. Ti. Ick ſal't niet na laten of
ick ſal hem van daegh leſen. Maer dit
alleen begheer ick ondertuſſchen van u
te leeren / waerom dat wy Chriſto drie-
mael eere wenſchen / ende dat met drie-
derleye name/namelijc van Heere/Hey-
lighe/ende Coningh? Eu. Om dat hem
C alle eer toekomt / maer wy moeten hem
met driederley naem voornamelijck ver-
eeren / om dat hy ons met zijn dier-
baer bloed verloſt heeft vande tyrannije
des Duyvels/en hem eygen gemaeckt /
waerom wy hem oock Heere noemen.
Vaer benevens / dat hy niet te vreden
zijnde ons alle ſonden vergeven te heb-
ben / heeft ons door zijn gheeſt oock de
gherechtigheydt ghegunt en ghegeven/
D dat wy nu na heyligheydt ſtaen. Ende
hierom noemẽ wy hem heyligh / om dat
hyſe alle heyligh maeckt/Hebr.13. Ten
laetſten/om dat wy van hem mede ver-
wachten de belooningh van't Rijck der
Hemelen / alwaer hy nu ter tijdt ſit aen
de rechterhandt Gods des Vaders/ſoo
wert hy mede hierom onſen Coning ge-
heten. En deſe gheluckſaligheydt moe-
ten wy oock zijn ghenadighe goetheydt
E t'onſ waert danck weten / dat wy voor
dien Heer / of veel eer tyran den duyvel/
Jeſum Chriſtum tot een Heer hebben:
voor de onreynigheydt ende vuyligheyd
der ſonden / ontſchuldigheydt ende hey-
ligheydt: voor de Hel / de blijſchappen
des Hemelſchen levens. Ti. Ghy hebt
dat ſchoon uyt-geleydt. Eu. Om dat

dit de eerſte reys is dat ick u lieden te F
gaſt heb / ſoo ſal ick u niet laten wegh
gaen dan met ſulcke gaven alſmen de
gaſten ſchenckt/en nochtans ſodanige/
als daer mede de tafel toegeruſt is ghe-
weeſt. Hou jongen hael onſe vrienden
de gaven dieſe ſullen met draghen. Wilt
ghy daerom loten/of liever elck wat uyt
kieſen/daer is weynigh aengheleghen /
want ſy alle ſchier van eenderley prijs
zijn/te weten van gheene. Want het en G
zijn Heliogabali lotẽ niet/dat d'een hon-
dert peerdẽ te lote moght vallẽ/ en d'an-
der ſoo veel vlieghen. Maer 'tzijn vier
boecrkens / twee uyr-wercrkens / een
lampken / ende koocker met pennen uyt
Alcayr. Deſe gaven dunckt my dat u lie-
den beter paſſen / dan de balſem-olije of
een tandt-ſtoocker/of ſpieghel/ſoo ick u
anders te deghen ken. Ti. Sy zijn al-
legader ſo hubſch/dattet ons ſwaer ſou- H
de vallen te kieſen / daerom deelt ghyſe
liever uyt na u believen/ſo ſal het te aen-
ghenamer weſen dat elck ſal krijghen.
Eu. Dit boecrken in parkament zijn de
ſpreucken Salomonis, en leert wijſheyd/
en is vergult / om dattet gout een ken-
teken is van wijſheydt. Dit ſalmen on-
ſen ouden Gryſaert gheven / op dat nae
de Euangeliſche leere / den ghenen die
wijſheydt heeft/noch meerder wijſheyd I
worde ghegeven/ en dat hy overvloedig
hebbe. Ti. Seecker ick ſal mijn beſte
doen dat ickſe minder behoeve. Eu.
'tuyr-wercrkẽ ſal Sophronio wel paſſen/
'twelck alhier uyt Slavonien gebraght
is/ op dat ick alſoo ten minſten mijn ge-
ringhe gaefken hem moght aenprijſen.
Want ick weet wel/ hoe ſparigh dat hy
over den tijdt is/ hoe dat hy niet ſoo veel
als't minſte deelken van de alderkoſte- K
lijckſte ſaeck ſonder vrucht laet voorby-
gaen. So. Ja veel eer vermaent ghy
een luyaert neerſtig te weſen. Eu. Dit
boecrkẽ in parkament hout in 't Eua-
gelium van S. Matthæus, het was w[...]
dich met Peerlen bekleet te werden, ten
waer dat hem geen ſchrijn of kaſſe liever

A ware/dan des menschen hert. Daerom
lieve Theophile wilt het daer in wegh
legghen/op dat ghy te meerder mooght
zijn / dat ghy heet / namelijck Godts
vriendt. Th. Ick sal maecken dat ghy
uwe gave niet heel qualijck en sult be=
steedt hebben. Eu. Hier zijn de Send-
brieven Pauli , dewelcke ghy seer geern
by u draeght ô Eulali! die ghemeenlijck
Paulum altijdt in den mondt hebt : en
B ghy soud hem niet in den mond hebben/
waer't dat hy u niet in de borst stack:
voortaen sal hy u oock te bequamer zijn
inde handen ende oogen. Eu. Dat en
is gheen gave gheven / maer een raedt.
Doch daer is geen gave kostelijcker dan
een goede raed. Eu. Dit Lampken sal
wel dienen onsen Goudrongh, die nim=
mermeer moede wert van lesen / jae die
(als Cicero seght) alle boecken opslockt.
C Ch. Ick weet u dubbelde danck. Eerst=
lijck voor u gave / die gemeyne gaven in
fraeyigheydt te boven gaet : daer nae
dat ghy my die slaperigh van natueren
ben tot wackerheyd vermaent. Eu. De
schrijfkoocker behoort Theodidacto toe/
die seer gheluckelijck veel kan schrijven :
ende ick oordeel dese pennen wel geluck=
kigh/daermede de eer onses Heeren Jesu
Christi verbreyd sal werden/ voorname=
D lijck door sulcken konstenaer. Th.
Ick woud wel dat ghy my 't herte en=
de verstandt daer toe moghte gheven /
ghelijck als ghy my de instrumenten
gheeft. Eu. Dit Boeck vervatet in
sich selven etlijcke boecxkens Plutarchi,
vande goede Zeden / maer uyt anderen
by een ghelesen / ende van een seer erva=
ren Man inde Grieckſche Tale fraey=
kens nageschreven/daer in ick so groote
E heylighheydt bevinde/ dattet my voor een
wonder dunckt te wesen / dat in't hert
van een Heydensch Mensche sulcke
Euangelische ghedachten hebben kon=
...n komen. Dit salmen Uranio geven/
...noch een Jongh-man is ende geern
Br...r leest. Nu rest noch het ander
ver-werckxken: laet dat Nephalio vol=
ghen die de tijdt seer sparighlijck uyt= F
deeldt. Ne. Wy dancken u van her=
ten/ niet alleen voor u gaven: Maer ooc
voor de tuyghenissen. Want ghy en
deelt niet soo seer gaven aende vrienden
uyt/als wel ghetuygenissen wat se voor
Mannen zijn. Eu. Veel eer heb ick u
dubbelde danck te weten. Eerstelijck/
Dat ghy onse gheringhe toerusting ten
besten neemt. Daer na dat ghy met ge=
leerde en Godvruchtighe redenen mijn G
hert eñ gemoed verquickt hebt. Ick en
weet niet hoe ick u eerlijck ghenoegh sal
laten vertrecken ; seecker ick sal u laten
gaen dat ick bekennen moet dat ick be=
ter ende gheleerder geworden ben. Ick
weet dat ghy gheen groote sin en hebt
in pijpen/of gecken / ende noch veel min
in dobbelen en tuysschen. Daerom be=
lieft het u / soo laet ons noch een uytken
door-brenghen in't bekijcken van d'an= H
dere wonderen mijns Koningh-lijcken
hofs. Ti. Dat souden wy van u be=
gheert hebben. Eu. By een belover
van goedt gheloove en behoeft men geen
maner. Dit Somer-hof acht ick dat
ghy nu ghenoegh bekeken hebt. 't Heeft
driederley uytsicht / ende werwaerts
dat ghy u ooghen slaet / soo komt u de
seer aengename groente der hovẽ voor.
Met dese ramen / soo't u goedt dunckt / I
machmen de lucht buyten sluyten / soo se
om de nevelen of winden u niet wel aen
en staet : Men magh oock met die dicke
val-deuren van buytẽ daer voor te doen
ende met de dunne van binnen de Son
buyten sluyten/ soo de hitte te groot is.
Als ick hier mijn Maeltijdt houd / soo
dunckt my dat ick in't Hof ende niet te
huys en ete. Want oock de groene Wan=
den hebbẽ bloemkens in haer gespreyd/ K
ende de Schilderije is seer hubsch. Hier
houdt Christus zijn leste Avondt-mael
met zijn uytverkoren Apostelen. Ende
hier vierd Herodes sijn geboorten-dagh
met een moordadighe Maeltijdt. Hier
eet die Euangelischen Rijcke-man lec=
kerlijck/ daer hy korts ter Hellen dalen
moet,

A moet. Ende Lazarus wort van zÿn deur
gedrevē/die stracx in Abrahams schoot
ontfangen sal worden. Ti. Dese Schil-
derÿe en kennen wy niet wel. Eu. t'Is
Cleopatra die met Antonio kampt wie
overdadigher kan zÿn : Nu drinckt se
een Peerle op/ en heeft de handt aen een
ander om die oock af te trecken. Hier
vechten de Lapithen, de kloecke rÿders
in Thessalien. Hier steeckt de droncken
B Alexander de Groote zÿnen Vriendt Cli-
tum met een spies door. Dese exempelen
leeren ons nuchteren te wesen over Ta-
fel / ende van dronckenschap ende over-
daed te wachten. Laet ons nu tot mÿn
Librye gaen / die wel niet met vele maer
nochtans uytghelesene boecken gestof-
feert is. Ti. Dese plaetse schÿnt heel
wat Godlÿcks te vertoonen / soo blinc-
ken hier alle dingen. Eu. Hier siet ghy
C 'tvoornaemste deel vā mÿn rÿckdom en
goederen. Want over Tafel en hebt ghy
niet dan Glasen ende Tinne-vaten ghe-
sien / oock en heb ick in mÿn gantsche
Huys niet eenen Silveren Beecker/ be-
halven een die verguldt is/ den welcken
ick om de Liefde des genen/die se my ge-
schoncken heeft/ sorg-vuldelÿck bewa-
re. Dese hangende Bolle steldt ons de
gantsche Wereld voor ooghen. Hier aen
D de wanden is elck land wat grooter af-
gheschildert. Aen d'ander wanden siet
ghy de patronen vande uytnemēste auc-
teuren. Want alle en kanmense niet
schilderen. Christus heeft de eerste plaets/
sittende op den bergh met een uytghe-
streckte hand. De Vader staet over zÿn
hoofd/ segghende : Hoort Jesum. De
Heylighe Gheest met uytgespreyde vleu-
gelen in een groot licht ontfanght hem.
E Ti. Voorwaer 'tis een werck / al had-
det Appelles de beste Schilder gemaect /
Eu. By dese Boeck-kas heb ick een
kleyn studoor ghemaeckt : Doch fraey/
'twelck als men dit bord wech doet ons
een vuyster thoont/om by te warmen/so
ghy koud hebt. Over Somer schÿnt de
Wand dicht eñ heel te wesen. Ti. Hier
schÿnen alle dinghen vol edel-ghesteen- F
ten te wesen. Oock isser een wonder
lieflÿcke reuck. Eu. Ick arbeyd voor-
namelÿck daer toe / dattet huys suy-
ver ende net zy/en wel ruycke. Eñ bey-
de maghmen het om een kleyntjen heb-
ben. De Librÿe heeft oock een hangen-
de wandel-plaetse of galerÿe / die zÿn
uytsicht heeft in't Hof / en hier is een
Capellekē aen vast. Ti. In dese plaets
soud God woonen. Eu. Laet ons nu G
na die drie galerÿen gaen / die over die
ghene hangen/ die ghy ghesien hebt dat
haer uytsien hebbē nae't hof aen't huys.
In desen bovenste maghmen nae beyde
uytkÿcken/maer door vensteren diemen
toesluyten magh/ voornaemlÿck in dese
Wanden / die niet na 'tbinnenste hof toe
en sien / op dattet huys minder perÿckel
hebbe. Hier aen de slinckerhant/om dat-
ter meer lichts is / ende minder venste- H
ren inde Wand/ so is op een rÿe achter-
volghens het heele leven Jesu afgeschil-
dert so alst van de vier Euangelisten is
beschreven / vry tot dat de H. Geest ge-
sonden wierd ende de Apostelen op den
Pinxterdagh de eerste predicatie deden.
Daer zÿn oock de namen der plaetsen
by geteeckent/op dat de toesiender soude
wetē/by wat meyr/of op wat bergh dat
tet gebeurt is. Oock zÿnder opschriften I
by ghedaen / die met weynich woorden
de gantsche saeck in't korte begrÿpen /
als voor exempel daer Jesus seyd: Ick
wil word gereynigt. Mat.9. Daer staen
tegen over de figuren/ ende voorseggin-
gen des ouden Testaments/ voorname-
lÿck uyt de Propheten ende Psalmen /
die niet anders in en houden dan Christi
leven/eñ der Apostelen/met ander woor-
den verhaelt. Hier wandel ick altemets K
koutende by my selfs / en metter herten
aenschouwende dien onuytsprekelÿcken
raedt Godts/ waermede hy door zÿne
Soon het menschlÿcke ghestachte he-
weder willen oprechten. Somtÿts
mÿn huysvrouw my gheselschap, of een
seker vriend/die in Godlÿcke saken ver-

A maken heeft. Ti. Wien soud konnen verdrieten in dit huys te zijn? Eu. Niemandt/ die gheleert heeft op zijn selfs te woonen. Aende bovẽ kant vande Schilderp/ als buyten ordre/ zijn de hoofden der Pausen met hare Titulen ghestelt. Daer tegens over de hoofdẽ der Keyseren/ om de Historie daer by te ghedencken: op beyde de bochten kijckt een hangende slaep-kamer uyt/ daermen onder B tusschen rusten mach/ende kijcken na de boomgaerd/eñ onse vogelkens. Hier in't uyterste hoecken van onse weyd siet ghy een ander huysken/daer wy by de somer altemet eten/ende daermen gheneest/die by avonture uyt onse huysgesin kranck werdt/ aen een voortsp ruytende sieckte. Ti. Sommighe segghen datmen sodanighe sieckten niet en moet vlieden. Eu. Waerom schuwense dan de kuyle oft C 'tvenijn? vreesen sy dat te min om dat sy 'tsien? Men siet het vergift van een Basiliscus mede niet/ 't welck hy door zijn ooghen aenblaest. Doch als het de nood soude eysschẽ/en soude ick my niet ontsiẽ voor mijn bloedt-vrienden mijn leven te waghen. Maer sonder gewichtige oorsaeck 't perijckel aen te gaen/ acht ick vermetenheydt te wesen: en anderen in levens perijckel te brengen/ wreetheyd. D Noch zijnder meer andere dinghen heel geneuglijck om sien: die sal ick mijn wijf bevelen u te toonen. Blijft hier al waert heele drie dagen/ende houd dit huys terwijl voor u eygen. Verlustight u ooghen en herten. Want ick moet om eenighe saken in ander weghen zijn. Ick moet rijden in eenige dorpen hier ontrent. Ti. Om ghelt te halen? Eu. Om ghelts wil en soud' ick van sulcke vrienden niet trecken. Ti. Misschien sult ghy erghens uyt jagen trecken. Eu. Ja uyt E jagen sal ick trecken: maer na geen wilde swijnen of herten. Ti. Waer nadan? Eu. Ick sal't u segghen. Daer leyd een goedt vrient in een Dorp totter dood toe kranck. Want de Doctor heeft gheen moed totte beterschap zijns lijfs: en ick heb noch meerder vrees voor zijn ziel: Want my dunckt dat hy niet wel ghestelt is om te sterven ghelijck het een F Christen toebehoort/desen man moet ick soecken te vermaenen/ op dat het wel met hem mach afloopen/'tsy dat hy sterve/of wederom betere. In't tweede Dorp is een heftige twist ontstaen tusschen twee mannen/ die wel niet quaedt en zijn/ maer nochtans haer eynd al te vast houden. En ist nu datter een quader onder komt datse verbitteren/ soo vrees ick datter noch veel meer in dien twist moghten gheraecken en elckander G haet draghen. Ick sal dan mijn uyterste best doẽ/dat ickse weder goede vrienden maecke. Want ick ben haer beyde een oud vriendt. Dat is nu 'tgheen da ick jaghe. Ist nu dat dese jacht na mijn sin afloopt/ soo willen wy met malkanderen Victory singhen. Ti. Dat is een deghelijcke jacht. Wy wenschen dat niet Delia of Diana de Goddinne des jachts: maer Christus de rechte Godt H des jachts u voorspoed gheve. Eu. Desen roof had ick liever/ dan dat my twee duysent Ducaten te erf vielen. Ti. Sult ghy haest weder keeren? Eu. Als ick alles onderstaen sal hebben. Derhalven en kan ick u geen seker tijdt stellen. Ghy daer-en-tusschen bruyckt en geniet mijn goederen/offe u eygen warẽ/en hier mede adieu. Ti. De Heere Jesus wil u gheluckelijck heen ende wederom leyden.

Eynde vande Gheestelijcke Maeltijdt.

Convi-

Convivium Sobrium,

Dat is:

't Sober Gast-mael/

Ofte;

Hoven sonder Brood.

Albertus, Bartholinus, Carolus, Dionysius, Æmilius, Franciscus, Gyrardus, Hironymus, Iacobus, Laurentius.

Albertus.

A HEBT ghy oyt u leven yet geneuchlijckers ghesien dan dese Thuyn? Ick denck nauw datter in de geluckige Eylanden yet gheluckighers is. Ca. Voorwaer my dunckt dat ick het Paradijs sie / daer
B Godt Adam tot een bewaerder en bouwer overghestelt had. Dio. Hier soud jae Nestor of Priamus weder konnen jong werden. Fr. Jae een doode weder levend werdē. Ick soud noch geern tot u onmatighe lof wat by doen / soo ick konde. Hie. Voorwaer 'tbehaeght ons alles wonderbaerlijck. Ia. Wy behooren dit hof wel eens te begieten. La. Dat heeft onsen Jacob recht. Alb. Met
C sulcke heylighdomen is dit hof eertijdts inghewijet. Maer weet dat hier niet met allen is / daer van ick u het ondermetten kan voor setten/ dan een dronckē sonder wijn/ een slaetjen sonder sout/ edick en olye: ja daer is niet een druppelken wijns/dan 'tgeen dat dese put voort brengt. Ock en isser geen brood/ of beker: en 'tis nu de tijd van 'tjaer/'t welck
D de ooghen meer voedt dan de buyck. Ba. Maer ghy hebt wel een Ticktackbord/ ghy hebt oock bollen met te schieten / laet ons dit hof met spelen wijen/ soo wy 't met gheen Maeltijd moghen doen. Alb. Aengesien wy sulcke hubsche Quanten hier by een gekomen zijn/ soo heb ick wat dat ghy mijns achtens/ wel een spel of maeltijd noemen meugt/
E en veel heerlijker om dit hof in te wijen/ Ca. Wat toch? Alb. Elck breng zijn ghelagh by/soo sal ons geen lecker noch lieflijcken Maeltijd ontbreken. Æm. Wat sullen wy by brengen/ die hier met ledige handen gekomē zijn. Alb. Segt ghy ledigh / die soo veel goederen in u boesem draeght. Fr. Wy verwachten wat ghy daer mede segghen wilt. Alb. Laet elck voor den dagh brenghen wat
F hy fraeys dese weke gelesen heeft. Gy. Ghy vermaent dat wel: Want daer is niet heerlijckers dan dusdanighe maeltijden/of yet weerdighers voor u onsen Weerd / of voor dese plaetse. Begin slechs/wy sullen al tsamen u volgen als onsen raedt-gever ende Capiteyn. Alb. Dat wil ick niet af-slaen / indien ghy 't

A soo goed vindt. Van daegh heeft my
hertelijck verheught soo Christelijcken
Spreuck in een on-Christen mensch.
Want Phocion, Wiens ghelijck van
heyligheydt nauwlijckx t'Athenen te
vinden was / noch die 't ghemeene best
meer vorderde als hy door nijdigheydt
veroordeelt was / eude het fenijn soud
drincken / ghevraeght zijnde van zijn
vrienden / wat hy noch wilde datmen
B sijn kinderen soud bevelen? antwoorde/
datse dit onghelijck (hem aenghedaen)
nimmermeer en wilden gedencken. Bar.
't Exempel van sulcke uytnemende lijd-
saemheyd en soudmen naulijcx ten huy-
digen daghe onder de Preke-broers ende
Minder-broers vinden. Daerom sal ick
een ghelijck exempel verhalen / nadien
ick geen even groot vermagh. Aristides
was Phocion seer ghelijck / van zeden
C seer oprecht / soo dat hem de ghemeene
man de toe-naem van rechtveerdighe
gaf. Om de benijdingh deses toenaems/
is die man die seer veel goeds aen 't ghe-
meene best ghedaen had/ door 't lot wer-
pen des volcx geboden de Stadt te ruy-
men. Als hy nu verstond dattet volck
nergens anders om verstoort was/dan
om sijn toe-naem van de Rechtveerdige/
daer hy andersins altijdt had bevonden
D dat sijn saeck wel had ghestaen / so heeft
hy 't oordeel goeds moeds opgenomen.
In sijn Ballinghschap van de vrienden
gevraeght/wat hy die seer ondanckbare
stadt wenschte? antwoorde/Niet anders
dan soo grooten voorspoed van regeerin-
ghe, datse om Aristides nimmermeer be-
hoeven te dencken. Ca. 'Tis wonder
dat de Christenen haer niet en schamen/
datse om een kleyn onghelijck telkens
E seer gram werden/ en poogen haer 'tzy
met recht of onrecht daer over te wre-
ken. Socratis gantsche leven dunckt my
niet anders te wesen dan een Spieghel
van matigheydt ende verdraeghsaem-
heydt. Doch om mede wat tot het ge-
la[illegible] te gheven / sal ick een exempel ver-
halen/ dat my voor alle anderen best aen
staet. Als dese Socrates eens over straet F
gingh/ soo sloegh hem een boef aen zijn
wangh: 't welck als hy stil swijghende
verdroegh/ soo hebben sommighe vrien-
den hem aengheport om dat te wreken.
Maer hy seyd: Wat sal ick hem doen die
my gheslaghen heeft? Sy seyden: Roept
hem voor 't recht. 'Tis om te lachen /
seydt hy / want of my een Ezel met zijn
poot gheslaghen had, soud ick dan naer u
aenraden den Ezel voor recht roepen? Ge- G
vende daermede te kennen dat een god-
loos boef niet beter dan een Ezel is: en
dat hy seer kleyn-moedigh is / die de
smaed van een dul mensch niet en magh
verdragen/welck hy van een onvernuf-
tigh Dier soud verdragen. Dyo. Men
vind so veel exempelē niet van verdraeg-
saemheydt inde Roomsche Jaer-boec-
ken/ noch oock soo heerlijck. Want ick
meyn / niet dat die van verdraeghsaem- H
heyd grootelijcx te prijsen is/die d'over-
wonnenen verschoont/ en de stoute be-
krijght. Nochtans acht ick het weer-
digh te verhalen / dat d'oude Cato, a[illegible]
Lentulus hem in 't aensicht ghespogh[illegible]
ende bequijlt had / niet anders heeft ge-
antwoord dan: Ick heb nu voortaen re-
den, om die te antwoorden, die segghen
dat ghy geen mond en hebt. † Al. D'een
heeft hier in en d'ander in wat anders I
behaghen. My staet onder alle de heer-
lijcke spreucken Diogenis, gheene beter
aen/dan als hem eender vraegde/ hoe hy
hem aldermeest aen zijnen Vyand soude
mogen wreecken? dat hy antwoorde/
So ghy u selven draegt als een seer vroom
en eerlijck Man betaemt. My verwon-
dert seer/ wat God dat sulcke ghedach-
ten den Heydenen heeft ingegeven. My
dunckt oock dat Aristotelis segghen met K
Pauli leeringhe wel over een komt/ die
welcke van eener gevraeght zijnde wat

† By de Latijnen seydtmen, dat die gheen
mond hebbē, die gantsch geene schaem-
te en hebben. en kan dese schimp twee-
sins verstaen worden.

A proffijt hem zijne Philosophie dede? Dat ick, antwoorde hy / van selfs onbedwongen doen sal, dat de meeste door bedwang van wetten doen. Want d'Apostel Paulus leert oock / dat die mette Christelijcke Liefde in-ghenomen zijn / de wet niet en zijn onder-worpen / en datse van self meer doen/dan de wet / door vreese van straffe / haer soude dwinghen te doen. Fra. Als de Joden teghens Christum
B murmureerden / van dat hy oock taefelghemeenschap hielde mette Publicanen en Sondaren/soo heeft hy geantwoort/ dat de ghesonde gheen Medecijn-meester van nooden hadden, maer de krancke. 'Ten verscheelt hier van niet vele 'tghene Phocion by Plutarchum segt/ diewelcke als hy berispt wierde van dat hy een boos Godloos boef in't recht hadde voorghestaen / heeft soo wel gheneughlijck als goedertieren geantwoord. Een
C goed man en heeft soodanighe bescherminghe niet van noode. Gry. Ey! dat is een exempel der Christelijcke goedtheydt/nae 't voorschrift des eeuwighen Vaders / datmen beyde Vromen en onvromen / soo veel goedts doet / als men kan/ diewelcke zijn Son niet alleen laet schijnen over den Godvruchtigen/maer ooc over den Godloosen. Maer 't exem-
D pel van verdraegsaemheyd is misschien meer te verwonderen in een Coningh. Als Demochares de neve Demosthenis van weghen d'Atheniensers voor Ambassadeur aen Philippns den Coningh van Macedonien gesonden was/en had verworven dat hy wilde; soo ist/dat/als hy vanden Coningh oorlof nam / en dat die hem beleefdelijck vraeghde / of hy noch wat meer wilde? Demochares sey-
E de/ Dat ghy u selven verhangt. Dese uytberstende woorden gaven zijn haet te kennen/en nochtans was hy Coningh/ en die hem deught ghedaen had / teghen den welcken hy soo spijtigh uytvoer/ en noch evenwel ontstak hy niet in toorne/ alleenlijck hem keerende tot zijn Amptluyden/seyd hy: Boodschapt dit het volck van Athenen, en laetse oordeelen na ken- F
nis van saken, wie sy van ons beyden beter achte of my die dit met ghedult heb ghehoort, of desen haren Ambassaet, die dit ghesproken heeft. Want men moet niet te seer nae een goed gerucht staen/midts die van selfs op de Deughd volght / gelijck een quaedt gherucht de ondeught doet. Ghy verwondert u over dese mannen: en my behaeght het meysken van Laconia, 't welck alst in't openbaer ver- G
kocht werde/soo quam daer een by haer die gheld voor haer had gheboden/ segghende / wel soo ick u kocht / soud ghy oock willen deugen? Sy antwoord / Ja, al en kocht ghy my niet: Te kennen ghevende dat sy om niemands gunst vroom wilde zijn/ maer uyt haer selfs de deugd nae speuren/om de deughd selve/ om dat de deughd haer selven loont. La. Dat spraeck het meysken als een man. Maer H
het dunckt my een uyt-stekend exempel van stantvastigheyd teghen allerley geluck dat ons aenlacht / dat Philippus de Coning van Macedonien/ als hem drie uyt-nemende voorspoeden/op eenen selfden dagh/wierden gheboodschapt/ naemelijc dat hy in de Olympische speelen / den prijs hadde ghewonnen/ en dat zijn Veldheer Parmenio de Dardanen in den slagh hadde overwonnen / en dat zijn I
huysvrouw Olympia hem een jonghe Sone hadde ghebaert / hy zijne handen te samen heeft gheslaghen en ghebeden/ dat Godt doch sulcke groote voorspoedt met een kleyn gheluck wilde versoeten. Alb. Huyden-daeghs is geen soo groote voorspoed wiens benijdinge yemand vreest: jae sy beroemen haer daer van/ als sy yet ghelucks hebben/even gelijck of Nemesis, de wraeck-goddinne / heel K
blind en doof ware. Ist dat u dit onder-metten behaeght / soo sal u dit hofken die selve voor-stellen soo dickwils als ghy't begeert/welcken ghy met dese niet min geneuglijcke als proffijtelijc t'samen-sprekinge ingewijet hebt. Ja. Voorwaer Apitius en had ons geen lec-

A kerder ghebraedt moghen voorgheſtelt hebben. Daerom ſult ghy ons menighmael verwachten/ alleenlijck nemet ten beſten dat wy nu by-ghebracht hebben/ niet dat weerdigh was voor u te hooren / maer 'tgheen ons ſonder voor-bedenckingh inde ſin is ghekomen. Als wy ons bedacht hebben/ ſullen wy wat leckerders voort-brenghen. Alb. Soo veel t'aenghenamer ſult ghy weſen. B

Eynde vande tweede tſamen-ſprekinghe.

Militis & Carthuſiani,

Ofte de III. T'ſamen-ſpraeck

Tuſſchen een

Kryghſ-man en Carthuſianer Monick.

Krijghſ-man.

A Zyt ghegroet mijn lieve Medeghheſel. Carth. Zijt ghy oock gegroet mijn alderliefſte duytſche Broeder. Kry. Ick en ken u nauwlijcx. Carth. Ben ick dan in twee jaren ſoo ſeer veroudt? Kryg. Neen: maer B u gheſchoren kruyn/ en u vreemde kleederen/ makē dat ghy my eenigh ſeltſaem dier ſchijnt te weſen. Carth. Hoe ſoo? ſoud ghy u huyſ-vrou niet kennen/ ſo ſy u te ghemoet quame met nieuwe brave kleederen? Krygh. Gheenſins/ ſo ſy aldus opghepronckt voor den dagh quame. Carth. Maer ick en ken u oock naulijckx / die niet alleen van kleederen C verandert zijt/ maer oock van gedaente n van weſen: Ey lieve! met hoe vele wen zijt ghy doch wel afgeſchildert? [illegible] / gheen voghel verandert alſoo ſijn pluymen / ende daerboven zijn alle dingen ſoo gheſneden en ghehackelt/ datter gantſch niet de nature of ghemeene maniere ghelijck is/ ſiet het voorhooft gheſchoren / de baert half afgheſneden / de knevels ſoo trots/ ja ſulcken kael-beck / hier ende daer een hayr uytſteeckende / dattet by na een rechte Katten-baert ſou ghelijcken / noch heeft een lidt-teken alleen u aengheſicht ſo bedorven/ dat ghy den gheletterden Samius ghelijckt/ waer van noch het geneuglijck ſpreeckwoord E is. * Krygh. Soo behoortmen uyt den krijg weder te keeren/ maer waren hier ſo weynich goede Medecijns? Carth. Waerom? Kryghſ. Om dat ghy u niet eerſt van de kap liet ſnijden/ eer ghy u ſo onvoorſichtelijc in de ſlavernije wierpt. Car. Dunckt u dat ick ſo ſot geworden ben? Kryghſ. O jae/ wat was het van F

* *Samius* wierde uyt de ſlaven in de Raed ghekoren, welck met een brand-merck ghetekent was, en daerom door boerte ghelettert ghenoemt.

nood/

A nood/ dat ghy voor u rechte tijd begra-
ven wordt / dewijl ghy ghenoeghsaem
hebt / waermede ghy u leven in dese we-
reldt ghemackelijck kond overbrengen.
Cart. Wat! dunckt u dan niet dat ick in
de wereldt leve? Kryghs. Neen: by pots
velten. Carth. Waerom? Krygh. Om
dat het u niet en is geoorloft te wande-
len/waer ghy wilt/want in dees plaets
zijt ghy/als in een Vogel-kou/besloten/
B en boven dat/hebdy u geschoren kruyn/
u onghewoon en seltsaem kleed / u een-
saemheyt/altijd visch-etende: so dat ick
my by-na verwonder / dat ghy self niet
in een visch verandert. Carth. Soo de
Menschen veranderen in 'tgene sy eten /
soo most ghy al over langh in een Verc-
ken verandert zijn/om dat ghy so gaern
plaght Ham te eten. Kryghs. Ick twij-
fel niet of ghy hebt u al langh in u me-
C ningh bedroghen ghevonden/dewijl ick
weynigh vind die gheen spa-berou en
hebben. Carth. Maer dat ghebeurt
die gene / die sich als onbedacht van bo-
ven neder in de put storten/maer ick ben
allencxkens en welbedacht daer toe ge-
komen / eerstelijck my selfs ondersoec-
kende / ende de maniere van dit leven
naerstigh door-snuffelende: Ick ben nu
al 28. Jaren/in welck ouderdom een ye-
D der wel behoorde zijn vijf sinnen te heb-
ben. Wat nu de plaets aengaet/ghy zijt
oock in een nauwe plaets besloten / soo
ghy de groote eñ wijde van de gantsche
werelt overweegt / noch daer en is niet
aengelegē/hoe groot de plaets zy/alsser
maer niet gebreeckt dat tot het gemack-
lijck leven behoort: Daer zijn wel veel/
die selden of nimmermeer uyt de stadt
gaen/daer in sy geboren zijn/den welckē
E so 'thun verboden word om uyt te gaen/
'tsoud haer verdrietē haer in te blijven/
ja soudē liever de stadt verlaten/alst ge-
bodt gehoorsamen. Dees verkeerde ge-
negenthedē zijn gemeen onder den men-
schen/maer ick heb die al overwonnen:
Ic beeld my in dat hier de gansche we-
relt is eñ dese Tafel of Caerte toont my
den gantschen Aerd-bodem / den welc- F
ken ick met mijn ghedachten geneugh-
lijcker en sekerder deurwandel / als die
ghene die daer varen om nieuwe eylan-
den te soecken. Kryghs. Hier seght ghy
bykans de waerheyt. Carth. De kruyn
en kont ghy niet lasteren/ die selve word
al willens om 'tgemack gheschoren / en
so veel alleen de scheeringh belanght/ zy
maeckt het hooft suyverder of moghe-
lijck ghesonder. Veel Patricy of oude ge- G
slachten te Venetien / scheeren oock het
gantsche hooft / en wat is doch in het
kleed/dat u so vreemd en seltsaem dunct:
wordt het lichaem daermede niet be-
deckt? Het kleed sal om tweederley nut-
tigheydt ghedraghen worden / als om
hitte en koude te wederstaen/ende om te
bedecken / 't ghene de schaemte en eer-
baerheyt gebied te verbergen/en brengt
dit kleed oock dees nuttigheydt niet me- H
de? Ick achte dat u de verwe mishaegt;
maer wat verwe betaemt doch meer
den Christenen als dese/die een yegelijck
inden doop gegeven is? 't is oock tot u
gheseydt / neemt het witte kleedt. Dit
kleed vermaent my/ wat ick indē Doop
belooft heb/namelijck/om my ghestade-
lijck in alle onnooselheydt en eenvoudic-
heyd te bevlijtighen. Voorder/so ghy de
eensaemheydt noemt/een af-scheydingh I
vande menschen/ dat en is ons exempel
of voordaet niet/noch wy zijnder gheen
instelders van / maer de oude Prophe-
ten/ oock de Heydensche Philosophen
en voorts alle Menschen van goed en
redelijck verstand. Jae self de Poëten/
Astrologen/ of die tot soodanighen saec-
ken lust hebben / so dickmaels als sy yet
meer als ghemeen/willen aenvanghen/
ghebruycken zy daer toe altijdt een af- K
scheydingh. Ende waerom noemt ghy
doch dit een eensaemheyt? Eens specia-
len vrients koutinghe verdrijft al't ver-
driet der eensaemheydt. Ick hebbe hier
meer als sesthien spits-broeders v[illegible]
allerley soorte/ eñ hier-en-boven be[illegible]ec-
ken my mijne vrienden meer als ick

A wel somtijts begeer/of alst wel noodigh is/dunckt het u dan noch dat ick in eensaemheydt leve? Krygs. Maer 'ten is altijdt niet gheoorloft daer mede te kouten. Carth. 'Ten vereyscht oock altijd niet/maer de t'samen-koutinge valt dan gheneuchlijcker/ alsse somtijds wat gespeent is/ even als eene kleyne afhoudingh van wellust/ den wellust vermeerdert. Kryg. Ghy begrijpt dat niet seer
B qualijck/ want het vleesch smaeckt my te Paesschen oock veel beter als de vasten voorby is. Carth. Ondertusschen nochtans als ick meest schijne eensaem te zijn/ heb ick gheen ghebreck van soete ende vermakelijcke medegesellen/ ja veel liefl ijcker en aenghenamer alst ghemeen Jan Kap ende zijn maet. Krygs. Waer zijn sy doch? Car. Siet ghy dit Evangely-boeck wel/in dit boeck spreeckt met
C my de alderberedenste Reys-broeder/die voortijdts met de Jongeren naer Emaus reysende/ haer gheensins de moeylijckheyt des weghs dede ghevoelen/ maer smaeckten en gevoelden den lieflijckstẽ brandt des herten/ met openen monde nae sijn soete woorden snackende: in dit boeck kout Paulus met my/ in't selfde Esaias en d'andere Prophetẽ. Hier spreect die soete en lieflijcke Chrysostomus met
D my/ hier Basilius, hier Augustinus, hier Hieronimus, daer Cyprianus, en voorts andere niet min gheleerde als welsprekende Leeraren. Weet ghy eenige sulcke aenghename ende lieflijcke Praters/ die hier by zijn te gelijcken? en in sulck geselschap (dat ick altijdt by my heb) meent ghy dat daer een weersin totte eensaemheyt soud konnen komen? Krygs. 't Is voor my/ als voor een doof-mans deur
E geklopt. Carth. Nu wat isser doch aen ghelegen waermede dit lichaem gespijst word/daer 't doch so weynigh van doen heeft/ als wy nae de nature leven: wie doch van ons beyden is frisscher en wel gestelder/ghy die daer Patrijsen/Faysanten/ en Kapoenen eet/ of ick die van Visch leve? Kryg. So ghy een wijf had/ gelijck ick doe/ ghy soud so veel [illegible] niet
F hebben. Carth. En daerom helpt my alle spijs hoe slecht en sober die mach wesen. Krygs. En onder-tusschen voert ghy een Joodsch leven. Carth Al soetjens. Indien wy het Christelijck leven niet hebben/ ten minsten pooghen wy/ om dat te hebben. Krygs. Ja in kleederen/ in spijse/ in ghebeden/ende in andere ceremonien stelt ghy u betrouwen/ ondertusschen de naerstigheydt van het
G Godsalige Evangelische leven versuymende. Carth. Wat andere doen/ daer van kan ick niet oordeelen/ ick betrouw op dese dinghen gheensins/ schrijve die oock niet toe/ maer stelle in de suyverheyt des gemoets en in Iesu Christo mijn vast vertrouwen. Krygs. Waerom onderhoud ghyse dan? Carth. Om dat ick vrede met mijn broederen heb/op dat ick in geenen deele yemandt aenstoot ge-
H ve/ want ick en begheer om de kleyne beuselinghen niemant te ergeren/ daer niet aen gelegen is/ om die te onderhouden: ende wy zijn toch menschen/Godt gheef oock met wat kleed wy bekleedet zijn. Der alderkleynster dingen gelijcheydt/bevestight de eendracht/oock der algeringhster dingen ongelijckheyt verstoort den vrede. Noch de gheschoren
I kruyn/ noch het kleedt maecken my by Godt niet aengenamer. Doch wat soud 'tghemeen volck segghen/ soo ick mede 'thayr liedt langh wassen/ of uw' kleedt aen dede? Ick heb u rekenschap van mijn doen ghegeven/nu bid ick/dat ghy my oock wilt reden gheven/ eñ met een segghen waer al de goede Doctoren gebleven zijn/ als ghy verlatende u soete jonghe vrouken en lieve kinderkens in
K den krijgh ginght loopen/ om een gheringh loon ghehuurt zijnde/ om een deel arme menschen doot te slaen/ en dat in u lijfs gevaer? Voorwaer ghy en had geen padde-stoelen voor/ noch Heul-vollen/ maer trotse gewapende Mannen. Welc van beyde acht ghy de ongheluckighste te zijn/ die ghene/ die om een kleyn loon

A loon gehuurt zijnde / een Christen (van wien hy noyt en is beschadight) doodt slaet/of die ghene die lijf en ziel in't eeuwighe verderven werpt? Krygs. 't Is geoorloft zijn vyand doot te slaen. Car. Ja misschien soo hy u Vaderland wilde overvallen ende overweldigen : als dan kan 't Godsaligh schijnen te vechten/ voor Wijf en kinderen / voor ouderen en vrienden / voor 't Vaderland eñ Religie
B eñ voor de gemeene rust. Wat gaet dit u ghehuurde krijgh aen? Jck en soud (so ghy in den krijgh dood bleeft) niet een boon voor u ziel geven. Krysg. Neen? Car. Neen / soo moet my Godt helpen: Van welck van beydẽ houdt ghy straffer / een vroom Man te ghehoorsamen den welcken wy Prior noemen / die ons roept totte Gebeden / tottet lesen der H. Schrifture / totte heylsame leere / om
C Gode lof te singhen / of eenen wreeden overstẽ of Capiteyn onderdanig/te zijn die u dickwils in sware nacht-reysen hier en daer gebied te trecken waer hen lust en ghelieft / daer ghy in't geraes en gedonder van't geschut moet staen/ dat u de blauwe boonen om de ooren vliegen : die u beveelt te staen / daer ghy het spits moet af bijten / het zy om doodt te slaen/ of doot geslagen te worden. Kry.
D Ghy vertelt het so quaet niet/of tis noch veel quader. Carth. En so ick eenighsins van de insettingh deser Discipline moght aftreden / mijn straf is een soete vermaning/of yet dat licht om doen is: maer so ghy yet teghen de Kryghs-rechten misdoet/ghy moet terstond hangen/ of naeckt door de gevelde spiessen dansſen : maer den hals af te slaen / dat is noch een groote genade. Krygs. Jck en
E kan de waerheyt niet tegen staen. Car. Nu u kleederen wijsen genoegh uyt/dat ghy niet veel gelts weder thuys brengt. Krygs. Ghelt? dat heb ick in langh niet een penning heer gheweest / ja heb noch veel ander lieden ghelt op-gesnapt/ende kome nu tot u dat ghy my doch een teerpenning by 't lijf set. Cart, Wilde God! dat ghy hier waert gekomen doen ghy F
in dien heyloosen / schelmschen krijgh liept : maer van waer komt ghy so kael als een gepluckte vinck voor den dagh? Krygs. Vraeght ghy van waer? al wat ick van mijne gagie of soldie / of buyt / plonderingh / kerck - rooberije / dieverije &c. kreeg / dat lapte ick al met dobbelen/spelen / en hoere - jaghen door de billen. Cart. O ghy ellendige Mensch! onder-tusschen scheydt ghy u van u lieve G
Huys-vrouw (om wiens wille men Vader en moeder moet verlatẽ) en laet haer bedroeft met haer onnoosele kinderkens te huys sitten / en midlertijdt leeft ghy in sulcken ellend ende boosheyt. Krygs. Jck en ghevoeld het quaed niet/ om dat ick in't selve soo veel mede - ghesellen had. Carth. Jck vreese dat u Huysvrou u niet sal kennen. Kryg. Hoe soo? Cart. Om dat de lidt-teeckens u so nieu- H
lijcken tronie gheschildert hebben/maer wat een klove hebt ghy in 't voorhooft? 't schijnt datter een been uyt u kop ghetrockẽ is. Kry. Ja wist ghy de oorsaec daer van / ghy soud u over dit lidt-teken verwonderen / ende my noch geluck toe wenschen. Cart. Waerom doch? Kry. 't En verschilde niet veel/ of ick hadde by na om hals geraeckt. Car. Wat wasser doch in de wegh? Kry. Eener zijn stalen I
boge spannende / is in stucken gebrokẽ/ 't stuc in mijn voorhooft springende. Car. Aen u wange hebt ghy oock een teycken langer als een palm van de hand. Kryg. Die wond heb ick in't vechten ghekregen. Cart. Jn den krijg? Kryg. Neen/ onder 't dobbelen en spelen worden wy on-eenigh. Carth. Nu sie ick daer in u kin/ick en weet niet/wat Carbonckels. Kryg. Dat heeft niet te bedieden. Car. K
Jck ben van gevoelen dat het een ingetrockẽ schorft is/datmen de Spaensche pocken heet. Kry. Ghy slaet den nagel recht op 't hooft/ick ben driemalen daer van doot-sieck geweest. Carth. Hoe z[illegible] ghy aen dese ramp gheraeckt / dat [illegible]er als een Beste-vaer van tneghentigh ja-

A ren/of als een krom-rught Maeyer/ of ghelijck een Jan-Lende-lam hier aen komt treden? Kryghs. De kranckheyd heeft de senuwen so te samen getrocken. Carth. En zijt ghy hier niet wonderlijck herschept eñ verandert / te voren waert ghy een Ruyter/nu zijt ghy uyt een Centaurus of Ruyter een half kruppende dier geworden. Kryghs. Ten is geen wonder/ dan soo loopt de teerlingh in den B krijgh. Carth. Jae dit is de sotheydt van u verstand : wat voor een buyt sult ghy u huysvrou en kinderkens t'huys brenghen? Laserye? want de schorftheyd is anders niet dan een aert vande Melaetsheydt; en dat het niet soo seer gheschout wort/dat komt alleen/om dat het veel lieden gemeen is/voornamelijck den adel / en daerom behoortmen die dies te meer te schouwen : nu sult ghy desen C vuylen ramp aenwrijven/ die u behoorden de alderliefste ende aengenaemste te wesen / en selve sult ghy al u leven een stinckend dood lichaem om dragen. Kry. Jck bid u (goede broeder) dat ghy op houdt/ 'tis quaet ghenoeg of ghy daer D schoon met my niet om ginght kijven. Carth. Wat heb ick doch voor quaet of ongheval al verhaelt? Die gaen alleen 'tlichaem aen. Maer seght my hoedanighen siel brengt ghy mede? hoe stinckend en schorst is zy/hoe jammerlijck en ellendigh gewond? Kryghs. Jck breng sulcken suyveren sielken wederom / als een vuyluis-vat of als een ghemeen privaet. Carth. Jck vrees datse noch veel E leelijcker voor God ende zijne Enghelen sal stincken. Kryghs. 'T is nu genoegh gekeven / segt my een weynich van wat reys-gelts. Carth. Jck en heb geen gelt / maer sal by den Prior vernemen / wat hem sal believen. Kryghs. So daer yet gegeven wordt/ laet u handen niet gesloten zijn. Nu daer gelt te gheven is wat maecktmen nu al swarigheyts. Carth. Wat andere doen/mogen sy selve sien/ so F veel my aengaet/ick heb geen macht om te geven of om te nemen/maer van dees dingẽ sullen wy na de maeltijd spreken/ nu ist tijt dat wy aendẽ disch gaen sitten.

Eynde van de derde T'samensprekinghe.

Conju-

Conjugium oft Houwlijck,

Een ſeer ghenoeghlijcke tſamen-ſpraecke

Tusschen

Eulalia, *dat is vriendelijcke*, *ende* Xantippe, *dat is*, *ſnapachtighe.*

Eulalia.

A Goeden dagh mijn alderliefste speel-noot. Xan. Y oock goeden dagh mijn getrouwe Eulalia, hoe sydy dus moy? Eul. Suldy my altoos schimpende groetē? Xa. Neen seker my dunckt dat ghy moyer zijt dan B ghy pleeght. Eul. Mijn nieuwe rock maeckt my moghelijck wat aensienlijcker. Xa. Dat wast / ick heb mijn daghen nauwlijcx beter ghesien / ick acht dat het Enghels laecken is. Eul. Alst oock is / maer te Venetien gheverwt. Xa. 'Tis voorwaer sachter als zijde / en siet wat een schoone verw/van waer komt u toch soo heerlijcke vereeringh? Eul. Van waer behooren eerlijcke vrou- C wen wat te ontfanghen / dan van haer mans? Xa. O ghy gheluckighe! die sulcken Bruydegom ghekreghen heeft: Ick woud dat ick liever een boon-schoof ghenomen had/inde plaets dat ick mijn Claes troude. Eul. Hoe so toch kond ghy u alree niet verdraghen? Xa. Ick en sal mijn leven met sulcken bloedt niet over een komen/ siet hoe beroyt ben ick/ dus laet hy my gaen / ick schaem my D selfs schier aldus op straet te komen/als ick sie hoe dat andere vrouwen zijn uytghestreken/ die veel slechter mannen getrouwt hebben dan ick. Eul. 't Vercier- E sel der vrouwen is inde kleederē, niet ghelegen/ noch in ander cieraedt des lichaems / ghelijck als Petrus d'Apostel seydt/ (want ick dat korts inde predicatie gehoort heb) met een reyne eñ suyvere maniere en cieraet des herten. Hoeren maecken haer toe om alle man te behagen/wy zijn ghenoegh gepronckt als wy onse mans behaghen. Xa. Maer hier-en-tusschen gaet hy/die dus karig F tegens my is/ al 't goed verslampen dat hy met my ghekregen heeft. Eul. Hoe toch? waer mede? Xa. Daer't hem goet mee dunckt/met drincken / speelen/hoereren. Eul. Hola / spreeckt niet qualijck. Xa. Soo ist nochtans/en als hy dan 's nachts langh genoegh gewacht zijnde/dronckē thuys komt/gaet hy de gheheele nacht leggen roncken / altemet leydt hy noch het kalf in't bed op dat ick G geen meer en segh. Eul. Swijg doch swijgh/ hy schent sijn aengesicht die sijn neus af snijdt/ ghy onteert u selven/als ghy u man onteert. Xa. Ick woud dat ick versonck soud ick niet also lief by een beest / jae by een vercken slapen/dan by sulcken man. Eul. En bekijft ghy hem dan niet als hy 's nachts thuys komt? Xa. Niet weynigh / hy hoort wel dat ick niet stom en ben. Eul. Maer w[illegible] seydt hy daer teghen? Xa. Met den [illegible]sten begint hy seer byster te baeren / en

A meent my alsoo te doen swijghen met
roepen. Eul. Wat spel is dat / en is't
kijven noyt op slaen uyt gekomen? Xa.
Eens heeft onse twist aen beyde zijden
soo heftigh gheweest / dat het niet veel
scheelde van 't slaen. Eul. Wat spel
was dat? Xa. Hy nam een stock in-
de handt / roepende met groot ghetier/
en dreyghde my te dooden. Eul. Vrees-
de ghy niet? Xa. Ick nam weer een
B driestal inde handt / had hy my een vin-
gher aengheraeckt / hy soud ghevoelt
hebben / dat ick oock handen had. Eul.
Ho/ ho/ dat is een nieu fatsoen van een
schildt / had ghy gheen spinrock inde
plaets van een lancie? Xa. Hy soud
wel gevoelt hebben dat hy met een hel-
veech te doen had. Eul. Och mijn Xan-
tippe dat en behoort al lijckewel so niet.
Xa. Wat behooren? houd hy my niet
C voor sijn wijf / ick houd hem niet voor
mijn man. Eul. Maer de Apostel Pau-
lus seydt/ Col. 3. de vrouwen behoorden
onder haer man te staen met alle dien-
stigheyd: en d'Apostel Petrus leert ons
een exempel 1. Pet. 3. van Sara die haer
man Abraham, Heere noemde. Xa. Ick
heb dat oock wel gehoort / maer de self-
de Paulus seydt oock dat de mannen haer
wijf sullen beminnen / ghelijck Christus
D sijn Bruydt de heylige Kercke heeft lief
ghehadt/laet hy 't zijne waer nemen/ick
sal mijn ampt wel bewaren. Eul. Als
nochtans de saeck soo ver gekomen is/
dat een van beyden den anderen wijcken
moet/so ist redelijck dat de vrouwe haer
man toe-gheven sal. Xa. Soo hy een
man ghenoemt mach werden / die my
slechts voor een Dienst-maeght houd.
Eul. Maer seght toch/ mijn lieve Xan-
E tippe, vielen nae de dreyghementen geen
slagen? Xa. Hy hield op en dede wijs-
lijck / hy had anders voor ghehouden.
Eul. En hield ghy doen ooc niet op van
kijven? Xa. Neen ick. Eul. Wel wat
[...]et hy dan? Xa. Hy slaept somtijds
[...]een vercken / somtijds doet hy wel
anders niet dan lachen / altemet neemt
hy oock sijn Luyt inde hand / daer naer F
drie snaren op zijn/ slaende so veel als hy
mach en verdooft so mijn roepen. Eul.
Dat en gaet u noch niet van u sin. Xa.
Ick en kant u niet seggen/ altemet kan
ick mijn handen nau houden van slaen.
Eul. Gheef ghy my oorlof/ mijn Xanti-
pe, dat ick vry teghen u kallen mach?
Xa. Ja ick vryelijck. Eul. So moogh-
dy weder teghen my doen / alsoo eyscht
onse vriendschap / die wy van kindts G
been op met malkanderen ghehadt heb-
ben. Xa. Ghy segt waer/ noch ick heb
mijn leven gheen liever Speelnoot ghe-
had. Eul. Denck hoedanigh dat u Man
oock zy / dat ghy hem alleen moet hou-
den/ eñ kond dat niet veranderen. Hier
voormaels plagh de uyterste remedie
van alle onnutte twist en kyvagie te we-
sen/ de afscheydingh van man ende wijf
met eē scheyd-brief/ nu is u dat gantsch H
ontnomen / ende ghy moet so langh als
ghy leeft zijn wijf blijven eñ hy u man.
Xa. God moet haer schenden / die ons
dat goed recht ontnomen hebben. Eul.
Spreect toch wel/ 't heeft Christus so goet
gedocht. Xa. Ick en geloof t nau. Eul.
'Tis evenwel soo. Nu isser gheen beter
raed dan dat hē elck schicke om des an-
ders maniere te wennen/ om also in een
dracht en vrede met malkanderen te le- I
ven. Xa. Meent ghy dat ick hē anders
soud mogē fatsoeneren? Eul. 'Tis meest
aen de vrouwen gelegen hoedanigh dat
de mannen zijn. Xa. Komt ghy al wel
met u man over een? Eul. Nu seer wel.
Xa. Nu/ maer ick hoor met den eersten
niet soo wel. Eul. Noyt heeft het heel
onweder geweest/ maer 't komt wel dat-
ter vande swarte wolcken op komen/
dewelcke wel een storm souden gemaect K
hebben / waert datse niet met bequame
manieren onderghegaen waren. Elck
mensch heeft sijn sin en sijn manieren/ eñ
als wy oock recht segghen sullen / elck
heeft sijn fauten die men seeckerlijck int
Houwelijck behoort te kennen / maer
men behoort daerom gheen haet te dra-
ghen,

A ghen. Xa. Ghy seght wel. Eul. Nu
gebeurt het wel dickwils dat een onder-
linghe vriendschap van man ende wÿf
wel eens gebroken wert/ eer d'een d'an-
der recht kent/'twelck voor al te hoeden
is / want alsser eens d'eerste twist tus-
schen beyden komt / soo wordt de peys
heel swaerlÿck weder gemaeckt/ en by-
sonder als het komt tot verwÿten van
elck anders ghebreken. Gelÿck eenigh
B dingh alst eerst aen malkander ghelÿmt
is / soo ghy't dan wat veel port / haest
weder ghebroken is / maer de lÿm te de-
ghen vast aen malkanderen gedrooght
zÿnde/dan houdt gheen dingh stercker:
daerom moetmen inden eersten al wat
over hem laten gaen/op dat de goetgun-
stigheydt tusschen man ende wÿf wat
groeyen mach/en so bevestight werden/
en die word best ghevoedt door lief-tal-
C lighe ghedienstigheydt en ghelÿckheydt
van manieren / want de liefde en gonst
die alleen door de schoonheydt komt is
vergangkelÿck. Xa. Maer liever segt
toch / met wat middelen hebdy u Man
tot u manieren ghetrocken? Eul. Dat
sal ick u segghen op dat ghyse naevolgt.
Xa. Kan ick. Eul. Seer lichtlÿck ist/
dat ghy u daer toe begheeft/en 'tis oock
noch niet te laet / want hy is noch een
D jongh-man ende ghy een jonge vrouw:
Ick acht niet dat ghy malkanderen een
jaer gehadt hebt. Xa. Dat is de waer-
heydt. Eul. Wel aen ick sal't seggen/
maer ghy sult het swÿghen. Xa. Ick
beloof u. Eul. Inden eersten schickt
ick dat ick mÿn Man in alle dinghen
vriendlÿck ende vrolÿck was/op datter
niet inde wegh zÿn soude/ daer hy hem
mocht aen stooren. Ick sloegh gaede
E wat hy begeerde ende ick ghevoeld oock
sÿn sinnen / en nam waer door welcke
dinghen hy vertoornt/en waer mede hy
ghestilt werde; ghelÿck als de Beest-
Lockers doen die de Oliphanten ende
Leeuwen temmen / die niet met kracht
ghemaniert moghen zÿn. Xa. Even
sulcken beest heb ick t'huys. Eul. Die
d' Oliphanten temmen trecken gheen F
witte kleederen aen / En die de Stieren
sacht maecken/ trecken gheen purper of
root aen/om datmen bevint/dat zy door
soodanige verwe meer verwoeden. En
de Tÿgers verwilderen soo seer door't
geluyt der trommelen/ dat zy haer oock
self verscheuren. De Paerde-tuysschers
hebben hare sonderlinge stemmen/stree-
linghen/ en andere manieren / daer se de
wreede Paerden mede temmen. Och G
hoe veel te meer behooren wy onse konst
te ghebruycken / teghen onse mannen ;
daer wy mede ('tsy ons lief of leed) ons
leven lang onder een dack en op een bed
moeten overbrengen. Xa. Gaet al voort
dat ghy begonnen hebt. Eul. Dese din-
ghen nu ghemerckt hebbende/so voeghd
ick my gheheel nae zÿn manieren / op
datter gheen twist soud' oprÿsen. Xan.
Hoe kondy dat doen? Eul. In 't eerst H
schickt ick / dat ick inde huys-houdingh
die meest de vrouwen aengaet / heel be-
sorght was/ niet alleen wachtende dat-
ter yet soud zÿn daer hy wat op seggen
mocht / maer dat oock alle dinghen met
zÿn sinnen over een quamen/jae oock in
de minste saecke. Xa. In welcke. Eul.
Ick neemt nu soo hy in dusdanighe of
andere spÿs smaeck had / soo hem de
spÿs behaeghde op dese of sulcke ma- I
nier ghekoockt / of dat hy't bed op
dese of op een ander manier begheerde
ghemaeckt te hebben. Xa. Maer hoe
soud ghy u tot sulcken een konnen wen-
nen / die nimmermeer t'huys is / of als
hy thuys is/ dronckken is. Eul. Wacht/
dat sal ick noch seggen / waert dat mÿn
Man wat scheen droevigh te wesen/
en datter gheen tÿdt van aen-spreecken
was/soo lachte ick gheensins / noch en K
klapte gheen beuselinghen/ ghelÿck als
sommighe vrouwen pleghen / maer
ick set mÿn wesen oock wat droevigh
en treurigh. Want / ghelÿck als een
spieghel / die oprecht is/altoos het aen-
ghesicht toont van die ghene die daer in
siet soo behoort oock de Moeder des
Huys-

A Huysghesin / op't ghevoelen van haer Man te passen/ datse haer niet lichtvaerdigh en vrolijck vertoont / als de Man droevigh of toornigh is / en waer hy wat meer dan recht beroert of verstoort was/ so pooghd' ick met soete woorden/ of met stil-swijghen sijn gramschap te breecken / tot datse wat verkoelt was / en dat de tijdt van vermanen en versoenen bequaem was. Van ghelijcken deed
B ick oock als hy wat meer dan't behoorde beschoncke t'huys quam/ dan sprack ick niet dan dat hem wel behaeghde/ en alleen met smeecken en schoone woorden kreegh ick hem te bed. Xa. Och hoe ongeluckigh is de natuere der vrouwen/ datse alles moet ten besten keeren / dat haer gestoorde droncken mannen doen / ja die al haer lust bedrijven. Eul. Hoe spreeckt ghy soo / als of dat niet dienen
C om wederdienen was : de mannen zijn oock ghehouden veel dinghen te verdraghen tot onsen besten / daer is oock een tijd dat de vrouw haer man wel vermanen magh in dinghen daer wat machts aenhanght/ dan van kleyne dinghen ist beter door de vingheren ghesien. Xa. Wanneer komt die? Eul. Als hy gherust van herten is / niet bekommert / noch treurigh/ noch droncken/ dan suldy
D hem alleen soetlijck vermanen/ jae liever bidden/ dat hy in dit of dat zijn goet/ eer/ ofte ghesontheyt beter waer neme/ ende dese vermaningh moet ghy niet dan met bevallijcke eñ vriendlijcke woordekens te wercke leggen. Somtijds plagh ick wel met voorraedt te bedinghen/ dat hy hem op my niet verstooren en soud / soo ick hem somtijdts wat soud vermanen / dat tot zijn eer / ghesontheyt / of welva-
E ren soud schijnen te vorderen. Als ick dan gheseydt had dat ick wild / heb ick dat van der hand geslagen en weder ander dingen geneuglijck en vermaeclijck zijnde opghehaelt : want het is schier een ghewoonte van ons vrouwen/ mijn Xantippe, dat als wy eens aen't spreecken geraken so en konnen wy geen end daer of maecken. Xa. Dat seydmen F
somtijdts. Eul. Dat wacht ick bysonder/ dat ick hem in't by-wesen van andere niet en berispte/ of dat ick yet buytens huys gingh klagen. 'T wort heel lichtlijck gesoent dat tusschen twee alleen bedreven is. Ist oock datter yet ghebeuren sal dat niet te lijden en is/ noch door 't vermanen van de vrouw niet gheholpen magh werden : so ist noch beter dat de vrouw haer klachte doe by de Ouders G
of vrienden van haer Man/ dan by haer eyghen vrienden : en alsoo haer klachte matigt/ datse niet en schijne haren man/ maer 't ghebreck te haten. Noch oock en salse alle dinghen niet overdragen/ op dat hy dat stilswijghende wel mercke/ ende daerom de beleeftheyt zijnder huysvrouw te meer beminne. Xa. 'T behoeft schier een Sanctinne te zijn die al dat doen soud. Eul. Daer door salmen den H
man weder tot gelijcke beleeftheyt aenlocken. Xa. Sy zijnder wel die ghy met gheen beleeftheydt ondergaen moeght. Eul. Voorwaer dat en denck ick niet / maer laet het soo zijn. In den eersten so denck by u selven dat ghy u Man / hy zy oock hoe hy zy/ verdraghen moet : ist dan niet verdraeghlijcker te lijden een die u ghelijck is / of ten minsten die door u beleeftheydt wat bequamer wort ge- I
maeckt dan door u stuurheyt dach over dach quader wordt? Wat soud ghy segghen of ick u mannen wees die met alsulcke goedigheydt hare huys-vrouwen hebben ghemaniert/ hoe veel te meer betaemt ons vrouwen sulckx te betoonen teghen onse mannen. Xa. So sult ghy dan een exempel vertellen van een goedt man/ maer de mijne seer ongelijck. Eul.
Ick bē groot met een geleerd Edelman/ K
die met een sonderlingh aengenaemheyt van wesen begaeft is. Dese had getrout een jonghe maeght van 17. Jaren/ op't land by haer Vader opgevoed/ want de Edel-luyden ghemeenlijck gaerne op de velden woonen om de Jacht ende vogel vangst. Soo begheerde dese een ongheleerde

A leerde dochter / op dat hy die te beter tot
zijn manieren wennen moghte/ hy heeft
haer Musijck ende andere goede kon-
sten beginnen te leeren / en allengskens
ghewoon te maken watse onder 't preec-
ken ghehoort had/en soo van ander din-
ghen te fatsoeneren/ die daer na tot pro-
fijt souden komen. De dochter die noch
jongh/en t'huys in alle ledigheyt/ meys-
kens-praet/en spelen opghevoed was/
B begon dat te verdrieten. Sy wild hem
niet ghehoorsaem zijn : als nochtans
haer man yet seer ernstelijck begheerde/
schreyde sy sonder end/ ja somtijds viel-
se wel / neder slaende met haer hooft te-
gen de vloer / als of sy haer selven aen-
tasten wilde. Als dese dingen geen eynd
namen / so heeft de Man/ hem veysende
ghestoort te zijn/ sijn huys-vrouwe ghe-
noot/om te samen haer te gaen verlusti-
C ghen / tot haren Vader. Het welck sy
seer gaerne dede. Daer gekomen zijnde/
heeft hy zijn wijf by haer Moeder ende
Susters gelaten / en is met zijn schoon-
vader ter Jacht gegaen. Daer nu nie-
mant ontrent zijnde / heeft hy de gant-
sche Historie haer Vader verhaelt / hoe
dat hy ghemeent had een geneughlijcke
ghesellinne zijns levens ghekreghen te
hebben / maer dat hy ter contrarien een
D gekregen had/ die altijd schreyd en haer
selven queld/ die oock met geene verma-
ninghe gheneeslijck ware; biddende dat
hy hem wilde helpen om zijn huysvrou-
we te genesen. De Vader seyde dat hyse
hem overghelevert hadde / en waer 't
datse van zijn woorden niet en wild
houden/ dat hy zijn recht ghebruycken
soud/ende haer met slaghen soud verbe-
teren. Doen seyd de Swager/ ick weet
E mijn recht wel/dan ick wilse liever door
u hulpe of macht ghebetert hebben/dan
tot de uytterste remedie te komen. De
Vader heeft hem belooft haer te ghene-
sen. Na d'een of ander dach / plaets en
gheleghentheyd gevonden hebbende om
sijn dochter alleen te spreecken / en sijn
aengesicht seer straf geset hebbende/ be-
gon hy te verhalen : hoe dat sy niet seer F
schoon van persoon en was / nocht be-
leeft van manieren / soo dat hy dickwils
ghevreest had datse van niemandt soud
begheert zijn/ maer ick met mijn groote
arbeydt heb u een soodanigen man ghe-
vonden/ die gheen dochter hoedanigh sy
oock ware/ door haer niet begeerē soud/
en ghy en wilt oock niet bekennen wat
ick voor u ghedaen heb / noch aenmerc-
ken wat ghy voor een man ghekreghen G
hebt / de welcke waer't dat hy niet al te
beleeft en ware / u naulijcx in zijn huys
soud willen lijden / of voor zijn dienst-
maeght aennemen / en ghy stelt u noch-
tans teghen hem op. Maer op dat ick
niet te langh in 't vertellen ben/ des Va-
ders redenen zijn soo hart ghewoorden /
dat hy scheen naulijcx zijn handen van
haer te houden ; want het was een man
seer subtijl ende kloeck van verstand/ die H
zijn wesen al vast in zijn handen had.
De dochter ten lesten eensdeels door
vreese ende eensdeels door de waerheydt
beweeght zijnde/ is op haer knyen ghe-
vallen/ biddende dat hy 'tgheen geschied
was vergheven ende vergheten soud/
en dat sy namaels haer dienst soud ghe-
dachtigh zijn. De Vader heeft het haer
vergheven/ haer belovende een lieve Va-
der te zijn/ by soo ver sy volbraght / dat I
sy belooft had. Xa. Wat gheschieder
voorts ? Eul. De dochter is van haer
Vader ghescheyden / en in haer Camer
ghegaen daer heeftse haer man alleen
ghevonden/ die sy oock te voet viel/ seg-
ghende : mijn goede Man / tot noch toe
en heb ick niet ghekent/ noch u noch my
selve / hier nae suldy bevinden dat ick u
een ander Vrouw sal wesen/ wilt slechts
het voorleden vergeten. De Man heeft K
haer op die woorden omhelst en gekust/
belovende haer alle dinghen/ soo sy maer
in die meeningh sonde volherden. Xa.
Wel dede sy't ? Eul. Jae sy oock soo
langh als sy leefde / noch gheen dingh
was so kleyn dat sy niet met vlijt en de-
de / ten believen van haren Man. Nae-

A maels heeft sy Godt en haer lieve Va-
der wel ghedanckt / dat sy sulcken man
ghetrouwt had/ segghende dat sy de on-
geluckighste der vrouwen geweest soud
hebben/had sy hem niet getrouwt. Xa.
Sulcke mannen zijnder so weynigh als-
ser overvloed van witte Raven is. Eul.
Soo't u niet te lastigh valt / soo sal ick u
vertellen van een Man dewelcke deur
sijns huys-vrouwens deught ghebetert
B is/ 'twelck onlancx in dese stede geschiet
is. Xa. Ick heb nu niet te doen en u
tsamen-spreeckingh is my seer aenghe-
naem. Eul. 'Twas een Man niet van
slechte afkomst/ dese gingh (ghelijck de
Edel-luyden meest al ghesint zijn) dick-
wils ter Jacht/ en daer buyten heeft hy
elders ghesien / een arme Boermans
dochter. De Man hoewel hy bedaegd
begon te werden/ heeft dit meyskén her-
C telijck begost te beminnen/ om welckers
wille hy veel meer / dan sijn ghewoonte
was/ van huys bleef/ en dat onder 't dec-
sel/ vande Jacht. Zijn huysvrouw/ die
een deughdelijcke en ghe schickte vrouw
was / ick weet niet wat vermoedende /
is haer mans parten gewaer worden /
ende als hy eens elders gherepst was
om zijn dingen te doen/ soo is sijn Huys-
vrouw tot het Boerinne huys ingegaen/
D en heeft al de saeck scherplijck doorsnuf-
felt/ te weten/ waer hy sliep / waer uyt
dat hy dronck / en wat dat hem voor
spijs en dranck gebeuren moght. Want
daer en was geen huysraedt in huys/ ja
niet met allen anders dan loutere ar-
moed. De vrouw gaet na huys/ en is
terstond wederom ghekeert/ mede bren-
ghende een ghemacklijck bed met zijn
toebehooren / eenighe silvere beeckers /
E en oock ghelt daer by / vermanende dat
als hy weder comen soud/ datse hem dan
wat eerlijck tracteren soud: haer veyn-
sende zijn Suster en niet zijn Huysvrouw
te zijn. Nae eenighe dagen/ als de Man
daer te slupp weder ghekomeu was /
[illegible] hy 't huys-raed verbetert ghesien /
ende leckerder spijse: so vraeghd hy/ van
waer de ongewoone vermeerderingh F
gekomen was/ sy seyd dat het een vrou-
ken 't welck scheen van zijn vriendschap
te zijn ghebrocht had/ en gheboden dat-
men u naederhandt wat eerlijcker ont-
fanghen soud. Hy terstond denckende
dat het zijns Vrouwen werck geweest
was/ is t'huys ghekeert vragende of sy
daer gheweest was / sy missaeckt het
niet. Hy vraegde waerom dat sy 't Huys-
raet daer gesonden had? Doen heeft sy G
beleefdlijck geantwoord/ ghy mijn goe-
de Man/ zijt gewoon een ghemacklijck
Paters leven/ en ick siende dat ghy daer
soo bequaemlijck niet ontfanghen noch
ghetracteert waert/ so dacht ick/ dat het
my toebehoorde/ aengesien dat het toch
soo u sin is/ te beschicken dat ghy 't daer
beter hebben moght. Xa. O al te goe-
den Vrouwe! Ick soud hem liever voor
een bed een bosch-doornẽ en netelen ge- H
braght hebben. Eul. Maer hoor het
end. De Man gemerckt hebbende sulc-
ke oprechtigheyd en geen minder sacht-
moedigheydt in zijn Huys-vrouw/ heeft
daer nae nimmermeer steels-gewijs zijn
boeverey gepleeght / maer altoos t'huys
by zijn lief ghebleven / en hem daer nae
met niemandt anders dan zijn Vrouw
vermaeckt. Ick weet dat ghy Gijsbert
den Hollander wel kent. Xa. Ja seer I
wel. Eul. Dese een fraey jonck Man
zijnde heeft getrouwt eeu Huys-vrouw
die al wat ouder was. Xa. Mogelijck
heeft hy 't goedt en niet de Vrouwe ghe-
trouwt. Eul. So ist. Dese nu walgen-
de van zijn Huys-vrouw / beminde een
vrouwken daer hy dickwils buytens
huys mede mooy weer speelde / was sel-
den smiddaeghs of savonts t'huys.
Wat soud ghy hier gedaen hebben? Xa. K
Ick soud haer in 't hayr gevloghen heb-
ben/ en mijn Man / als hy daer henen
gingh/ met pis begoten hebben / op dat
hy soo ghesalft by haer te gast soud ghe-
komen hebben. Eul. Och hoe veel wij-
ser was dese! Sy nood het Vrouken te
gast en ontfingh haer seer vriendlijck /
en

A en also heeft sy haer Man sonder wreet-
heyt t'huys ghewent / ende als hy dan
somtijds buytens huys by haer te gast
was / soo heeftse hem het een oft 'tander
lecker gericht gesonden / bevelende datse
vrolijck met malkanderen leven souden.
Xa. Ic woud liever doot zijn dā een kop-
pel-draepster van mijn eygen Man we-
sen. Eul. Maer segh nu selfs / was dat
niet veel beter / dan datse hem met haer
B ongeschictheyt voor heel vervreemd had
en al haer leven in kijven ende knorren
overghebraght? Xa. Ick ken wel dat
beter is / maer ick soud dat niet doē kun-
nen. Eul. Noch moet icker u een seg-
ghen en dan gheen meer. Onse Buur-
man / die een oprecht en goed man is /
maer een weynigh haestigh / had op een
tijdt zijn Vrouw / die oock een beleest
vrouwken is / gheslaghen. De vrouw
C is in een achterkamer ghegaen / en al-
daer schreyende uytnockende / verdreef
sy de droefheyd van haer hert / een wey-
nich daer na is de Man oock by gheval
inde selfde kamer ghekomen / vindende
daer zijn wijf huylende / heeft gheseydt:
Wat sit ghy hier en huylt en pruylt als
de kinderen? doe antwoorde sy wijs-
lijck / ist niet beter dat ick hier mijn quaet
beschreye / dan dat ick op de straet sond
D staen roepen en krijten / gelijck sommi-
ge vrouwen doen? Door dese antwoord
is des Mans hert soo beweeght ghe-
worden / dat hy haer de hand gaf / en be-
beloofde dat hy haer namaels niet meer
hand of vingher soud aenroeren / noch
hy en dedet oock niet weer. Xa. Jae
dat heb ick op een ander wijse van de
mijnen begheert. Eul. En nochtans
blijfter een eeuwighe twist. Xa. Wat
E soud ghy my hier in raden te doen? Eul.
Ten eersten moet ghy al 't onrecht van
u Man verswijghen en zijn Hert tot u
krijghen met dienstbaerheydt / vriend-
lijckheyt ende sachtmoedigheydt / so sult
ghy hem ten lesten verwinnen / of ghy
sult hem ten minsten veel bequamer ge-
bruycken dan ghy nu doet. Xa. Maer
hy is soo wildt dat hy met gheen dienst F
versacht kan werden. Eul. En seght
dat niet / geen beest en is so wreed of het
wert met weldoen verwonnen / hoe veel
te meer een mensch / besoecket een maent
vijf of ses / en gheef my schult / soo ghy
niet bevind dat u mijn raedt vordert.
Daer sullen oock fautē zijn die ghy noch
door de vingheren sult moeten sien: by-
sonder acht ick datmen voor al wachten
moet datter gheen on-eenigheyt en ko- G
me inde slaep-kamer / of int bed / maer
schick dat daer alle dingh vriendlijck en
geneughlijck zy; want ist / dat de plaets
die tot vrede te maecken gheheyligt is /
met eenighe swarigheydt of tweedracht
ontwijt wert / dan isser gheen raed / om
de rechte vriendschap weder te verkrij-
ghen. Daer zijn wel sommighe Vrou-
wen / soo kijf-achtich / datse oock in't sa-
men voeghen van haer beyden / klaghen H
en preutelen / en maecken de wellustigh-
heydt die de swarigheydt van 's Mans
hert plecht te nemen / soo daer eenige in
ware / door haer quade manieren onge-
neughlijck / ende schenden also de mede-
cijne selve / als sy de qualen behoorde te
te ghenesen. Xa. Dat selfd is my oock
dickwils ghebeurt. Eul. Nochtans al
ist dat een vrouw haer altijd behoort te
wachtē dat sy in geen dingen haer Man I
moeyelijck en zy / soo behoordse noch-
tans aldermeest sorgh te draghen / datse
inde t'samenvoegingh haer man in alle
manieren vriendlijck ende geneughlijck
zy. Xa. Haer Man / seghdy / maer ick
heb met een beest te doen. Eul. Laet
toch dat quaet spreken achter / de meeste
tijdt zijn de Mannen door ons eyghen
schult quade Mannen. Maer op dat
ick weder tot mijn propoost kome / de K
gheleerde die inde oude Poëten studeren /
segghen dat Venus (die sy de Huwelijck-
maeckster noemen) een gordel Cestum
hadde / daer mette konst Vulcani in-ghe-
wrocht was / Wat raed datter inde lief-
de van nood was / daer mede heeft sy
haer omgort / so dickwils alsse met haer

A man te doen soud hebbē. Xa. 't Schÿnt
dat ick een klucht hoor. Eul. 't Is de
waerheydt/ maer siet wat de fabel daer
mede te kennen geven wilt. Xa. Segt
het my. Eul. De selve leert dat een Vrou
alle neerstigheyd behoor aen te wenden /
datse in haer tsamen-koming haer man
vriendlÿck zy / op dat de liefd tusschen
haer Man mach toenemen ende ver-
nieuwt werden/ ende soo daer eenige on-
B eenigheydt of onlust ware / moght uyt
der herten ghe set werden. Xa. Maer
waer soudmen aen sulcken gordel ghe-
raken? Eul. Ghy hebt gheen gochele-
rÿen of toverÿen van doen / geē toverÿe
is krachtiger dan oprechticheyt vā ma-
nieren vermengt met vrolÿckheyt. Xa.
Ick mach met sulcken man niet smeken
of vleyen. Eul. 't Staet aen u dat hy af-
laet soo te wesen / waer't saeck dat ghy
C als Circe, u man kondt veranderen in
een Beer of Soch/ soud ghyt doen? Xa.
Ick weet dat niet. Eul. Weet ghy dat
niet/ wat woud ghy liever voor een man
hebben / een Vercken ofte een Mensch?
Xa. Voorwaer ick soud liever eē mensch
begheren. Eul. Nu wel aen/ of ghy als
Circe met konsten kost maecken van een
dronckaert een nuchteren/ van een door-
brengher een winnaer / van een semme-
D laer een veerdigh Man / soud ghy't niet
doen? Xa. Jae ick vrylÿck / dan van
waer souden my de konsten van daen
komen? Eul. Die konsten hebdy al by
u selven / wilt ghyse maer te werck leg-
ghen. 't Is ymmers van nood dat hy
uwe is ende blÿf/ 'tsy met u wil / of on-
wil / hoe dat ghy hem nu beter maeckt
hoe't voor u selven beter is. Ghy hebt
slechts u ooghen op zÿn fauten ende die
E doen u hem te meer haten/ eñ ghy soeckt
hem door die dingen te verbeteren/ daer
hy niet door verbetert sal werden; ghy
behoort in hem te aenmercken/ dat goet
is / ende behoort hem door die saecken
soucken te verbeteren/ daer hy door ver-
betert kan worden. Eer dat ghy hem
troudet/ behoordet ghy gesien te hebben
wat quaets datter in hem was / en ghy F
en behoord hem niet alleen met u oogen/
maer oock met u ooren verkoren te heb-
ben: ende nu ghy hem hebt/ en ist gheen
raedt om te beschuldighen / maer om te
verbeteren. Xan. Wie plagh met oo-
ren te beminnen? Eul. Sy mint met de
ooghen die alleen de schoonheydt des
lichaems aensiet / maer die oprecht be-
mint die luystert met neus en ooren wat
men van hem over al spreeckt. Xa. G
Ghy vermaent my seer schoon / maer
te laet. Eul. 'Ten is niet te laet dat ghy
soeckt u Man beter te maken / 'tsalder
oock veel toe helpen soo ghy hem eenighe
vrucht baert. Xa. Hem is al een kindt
ghebooren. Eul. Wanneer? Xa. Lang
gheleden. Eul. Hoe veel maenden zÿnt?
Xa. Bykans seven. Eul. Wat hoor
ick daer? ghy seght ons van een vrucht
van drie maenden. Xa. Hola! Eul. H
Sonder hola / als ghy vande Bruyloft
afreeckent. Xa. Ja/ voor de Bruyloft
had ick wel met hem gepraet. Eul. En
komender dan van't praten kinderen?
Xa. Ja hy hadt my eens alleen op een
Kamer/ en begon my daer toe te spelen/
kittelen my onder mÿn oxelen / ende in
mÿn zÿd om my aen't lachen te helpen:
Ick dat kittelen niet moghende velen/
viel achter over int bed / ende hy mede I
ende kuste my al vast / en ick weet oock
seecker niet te recht wat hy meer dede /
in somma een tÿdt lang daer nae begost
de buyck te swellen. Eul. Jae Jae gaet
vry heen en veracht alsulcken Man die
al jockende kinderen maecken kan/ wat
soud hy dan doen als hy't meende? Xa.
Ick denck dat ick rechtevoort oock al
swaer ben. Eu. Ho ho! een goed acker
heeft een goed ploeger gekreghen. Xa. K
In die saeck is hy meer mans dan ick
begheer. Eu. Die klacht hebdy noch-
tans met weynigh Vrouwen ghemeen/
maer had ghy malkanderen al belooft?
Xa. Ja wy? Eu. Dan ist kleyne sond/
ist kind een meysken of knechtken. Xa.
Een knechtken. Eu. Dat sal u beyden
noch

A noch weder in vrede helpen / soo ghy u selven slechts een weynigh daer nae voeght. Maer wat segghen toch andere van u Man die met hem handelen ende wandelen. Xa. Maer dat hy bequaem is van manierẽ / vriendlijck / mild / en is zijnen vriend een weder vriend. Eu. Die dinghen gheven my al goede moed dat hy werden sal / soo wy hem begheeren. Xa. Maer tegen my alleen is hy
B anders. Eu. Schick u slechts als ick u ghesept heb / soo hy dan oock teghen u soo niet en wert / soo wijtet my. Denck oock dat hy noch jonck is en niet en weet wat een vader des Huysgesins is / ick acht niet dat hy ouder dan vier-en-twintich Jaer is / dus moet ghy alreed om geen scheyden beginnen te dencken. Xa. Ick heb dat nochtans dick ghenoegh ghedocht. Eul. Als u die ghe-
C dachten overkomen / soo denck by u selven / watten verachten dinck dat het is / dat een Vrouw van haer Man ghescheyden is / ende t'is groote eer voor een Vrouw haer Man onderdanigh te wesen. Alsoo heeft het de natuere ende Godt begeert / dat de Vrouwe gantschlijck aen haer Man hanghen soud / dan denck oock dat dit u toegevoeghde Man is / noch dat u gheen ander ghebeuren
D mach / dan denck op de kleyne kinderen die ghy beyde ghemeen hebt / wat soud ghy daer mede maecken? Neemt ghy die van hem / soo berooft ghy den Man / van zijn goed / laet ghy die by hem / soo berooft ghy u selven van dat ghy alderliefst hebt: ten lesten seght my / zijnder niet die u quaet gunnen? Xa. Jae't / een recht stief-moeder / en een mans moeder / die die selve ghelijck is. Eul. Gun-
E nen die u quaed? Xa. Jae sy wouden dat ick al onder de aerd was. Eul. Laet u die oock inde sin komen / wat soud ghy haer toch aengenamers moghen doen / dan datse u van uwen Man sagen ghescheyden / als een weduwe / ja arger dan een weduwe leven? Want een Weduwe magh een ander trouwen. Xan. Voorwaer ick prijs u raed / maer de lan- F
ghe arbeydt verdriet my. Eul. Denck wat een werck dat ghy ghedaen hebt / eer ghy dese Papegay hebt leeren spreecken. Xan. Niet weynigh. Eul. En verdriet het u soo veel te doen / om u Man te fatsoeneren dat ghy altoos soetelijck met hem leven-moeght? Wat doet menigh al werckx om een peert bequaem te maken: En salt ons verdrieten den arbeyd / om onse Mannen bequamer G
te maecken? Xa. Wat sal ick doen? Eu. Ick hebt u nu al gheseydt. Schick dat alle dinck in't huys schoon en ter deghen is / op datter niet inde wegh is dat hem ten huys uyt jaeght / ende wees hem altoos vriendlijck / denckende wat al eere dat een Vrouwe haer man schuldigh is / slaet alle droefheydt van der handt / ende oock alle brood-dronckenschap / dat ghy niet y noch sy en zijt. H
Laeter t'huys wel gekoockt zijn. Weet ghy wat hy liefst eet dat koock hem meest. Weest minlijck ende spraecklijck tegen den genen die hy bemint / noodse dickwils te gast / en inde maeltijd maeck dat alle dinck vol gheneuchts zy. Als hy dan de Luyt inde handt neemt vrolijck zijnde om te spelen / soo singh daer onder. Soo sult ghy hem lichtlijck by u t' huys wennen. Dan sal hy ten le- I
sten by hem selven dencken ick moet inder waerheydt rasen / dat ick buytenshuys tot mijn groote schade ga loopen met een hoer / aenghesien dat ick t'huys een Huysvrouw hebbe / die veel geneughlijcker is / en my meer bemint / en daer ick tuchtlijcker en minlijcker van ontfanghen werd.

Xant. Meent ghy dat ick voorderen soud soo ick dat besocht? Eul. Dat K
neem ick op my / en noch daer-en-boven sal ick by u man gaen / ende vermanen hem syn plicht. Xant. Ick prijs warachtigh u goede raed / maer siet toe dat hy't niet en merck / of hy set het gantsche huys over end. Eul. Hebt gheen sorgh / ick salt soo by om wegen

A verhalen / dat hy't my selven vertellen sal / wat tweedracht datter tusschen u beyden gheresen is / dat ghedaen zijnde / sal ick hem na mijn manier soetlijck aengaen / soo dat ick hope dat ick hem u beter weer leveren sal / en ick sal al temet / alst pas geeft / voor u wat liegen / B hoe vriendlijck dat ghy van hem ghesproken hebt. Xa. God gheef dat het wel ghelucke / dat wy voor handen hebben Eul. Hy salt wel doen / by so verre ghy selver daer niet teghen en zijt.

Eynde van de vierde Tsamen-sprekinghe.

De V. T'samen-spraeck.

Abbatis & Eruditæ.

Een ongheleerde Abt / met een gheleerde Vrouwe:

Daer in der Monicken plompheyd wort te kennen ghegheven.

Antronius * *ende* Magdalia *Huys-moeder.*

* Erasmus *schiet hier op de Stadt* Antron *daer grove ende groote Esels van daen quamen.*

Antronius.

WAT huys-raed sie ick hier? Magd. En ist niet moy? Antr. Wat weet ick van moy? immers en past het niet wel voor de vrouwen ende jonge dochters. Mag. Waerom? Ant. Om dat het over al B vol boecken is. Magd. Zijt ghy so oud / ende daer-en-boven een Abt en Hovelingh / ende en hebt ghy noyt boecken ghesien in de huysen van groote Vrouwen? Ant. Ick hebber wel ghesien / maer het waren Francoysche boecken: hier sie ick Grieksche en Latijnsche. Magd. Leertmen de wijsheydt alleen uyt Francoysche boecken? Ant. Maer dat past voor groote vrouwen / om tijd kortinghe ende ghenoeghte te hebben. C Magd. Is het de groote vrouwen alleen gheoorloft wijs te zijn ende ghenoeghlijck te leven? Ant. Ghy voeght niet wel te samen / de wijsheydt met een genoeghlijck leven: wijsheydt en past den vrouwen niet / maer een vrolijck leven comt de groote vrouwen toe. Mag. En behooren alle menschen niet wel te leven? Ant. Ick meen Jae. Magd. Maer hoe magh hy genoeghlijck leven / D die niet wel en leeft? Ant. Seght liever: hoe magh hy ghenoeghlijck leven / die wel leeft. Magd. So prijst ghy dan die ghene die qualijck leven / wanneerse slechs met lusten leven. Ant. Ick acht dat die ghene wel leven / die in genoeghte leven. Magd. Maer die ghenoeghte van waer komtse / van uytwendighe dinghen of uyt der herten? Ant. Van uytwen-

A uytwendige dingen. Magd. O scharp-
sinnighe Abt, maer grove Philosooph!
Ant. Segh my doch / in wat saken ghy
de ghenoeghte stelt / stelt ghyse in den
slaep/in gasteryen/ in vryhept van doen
wat ghy wilt/in gheld/in eere? Magd.
Maer wanneer Godt tot die dinghen
wijshepdt gheeft/ en salmen dan niet in
ghenoeghte leven? Ant. Wat dinghen
ist dat ghy wijshepdt noemt? Magd.
B Dat is / wanneer ghy verstaet / dat de
mensch niet gelucksaligh en sy/ dan door
de goederen der zielen: dat rijckdom /
eere / af komste / den mensche niet ghe-
lucksaligher noch beter maecken. Ant.
Ick heb den lieven tijd van sulcke wijs-
hepd. Magd. Maer of ick meerder ge-
noegte had int lesen van een goed boeck/
dan ghy int jaghen / drincken of dobbe-
len / en dunckt u niet dat ick ghenoegh-
C lijck leven soud? Ant. Ick soud niet le-
ven konnen. Magd. Ick vraegh niet
wat voor u ghenoeghlijckste zy / maer
wat u behoord ghenoeghlijck te wesen.
Ant. Ick soud niet begeeren/ dat mijne
Monicken veel in de Boecken doende
waren. Magd. Maer mijn Man prijst
dat seer. Maer waerom en houdt ghy
doch dat niet voor goed in uwe Monic-
ken? Ant. Om dat ick ghewaer word/
D datse al wat onsegghelijck zijn: sy we-
ten tegen my te kaeckelen uyt de Decre-
ten ende Decretalen/uyt Petrus en Pau-
lus. Mag. Beveelt ghy haer dan 'tgeen
dat strijd met Petrus ende Paulus? Ant.
Ick en weet niet wat die leeren: maer
doch en houd ick niet van een Monick
die my tegen-spreeckt / ick en soud oock
niet gheern hebben / dat yemant van de
mijne wijser ware dan ick. Magd. Dat
E magh al soo voor gekomen worden/ als
ghy u beste doet om tot groote wijshepd
te komen. Ant. Ick en heb den tijdt
niet. Magd Hoe soo? Ant. Om dat
het my niet beuren en magh. Magd.
En mach het u niet beuren wijs te zyn?
Ant. Neen't. Magd. Wat isser in de
weghe? Ant. Langhe gebeden/huys-

sorgh/jaghen/peerden/ en den staet van F
den Hove. Magd. Houd ghy dan meer
van die dingen dan van wijshept? Ant.
Dat is soo onse manier. Magd. Nu
segh my doch/waert saecke/ dat eenigh
Iupiter u de macht gave/dat ghy u Mo-
nicken en oock u selven moght verande-
ren en u selven in een Peerdt? Antro.
Neen ick doch. Magd. Maer so doen-
de soud ghy verhoeden / dat haerder
gheen wijser ware dan ghy alleen. Ant. G
't Soude my niet veel verschillen / wat
voor beesten dat de Monicken waren /
als ick slechts een mensch ware. Magd.
Houd ghy sulck een voor een mensch/die
gheen wijshepdt en heeft noch hebben
wil? Ant. Ick ben wijs voor my sel-
ven. Magd. De verckens zijn oock
wijs voor haer selven. Ant. My dunct
dat ghy een Sophisterste zijt/ so scherp-
sinnich weet ghy te spreecken. Magd. H
Ick sal niet segghen wat my van u
dunckt. Maer waerom mis-haeght u
dese huys-raed? Ant. Om dat rocken
ende spillen de wapenen der vrouwen
zijn. Magd. Comt het dan een Huys-
moeder niet toe / haer huyshoudingh te
beschicken / en hare kinderen te leeren
ende stieren? Ant. Ja. Magd. Meent
ghy dat sulck een ghewichtige sake son-
der wijshepdt beschickt kan worden? I
Ant. Ick acht neen. Magd. Maer dese
wijshepdt leeren my de boecken. Ant.
Ick heb thuys twee-en-tsestich Mo-
nicken / en ghy en sult evenwel niet een
boeck in mijn kamer vinden Mag. Dan
zijn de Monicken wel versien. Antro.
Ick mach lijden dat ghy boecken hebt/
maer niet in't Latijn. Mag. Waerom?
Ant. Om dat die sprake den vrouwen
niet en past. Magd. Ick soud wel wil- K
len reden hooren. Ant. Om dat sulcks
niet veel en dient om haer eerbaerhepdt
te bewaren. Magd. Sullen dan die
boeckē in't Fransoys/ die vol van licht-
veerdighe kluchten zijn/ tot de eerbaer-
hepdt yet helpen? Antro. Ick meen
wat anders. Magd, Seg my dan duy-
delijck

A delijck wat dat is. Ant. Sy zijn te be-
ter bewaert voor de Prieſters / als ſy
geen Latijn konnen. Magd. Ick ſegh
ter contrarien / dat daer uyt te minder
perijckel komt door u doen / alſoo ghy
alle neerſtigheyt doet / om gheen Latijn
te konnen. Ant. De ghemeene man is
van dat ghevoelen: om dat het een ſelt-
ſame vreemde ſaeck is als een vrouw
Latijn verſtaet. Magd. Wat ſeght ghy
B van het gemeene volck / welck de quaet-
ſte raed-ghever is om een ſaeck wel te
beſchicken? wat praet ghy my van de
ghewoonte / die een meeſterſſe van alle
quade ſaecken is? men moet ſich tot het
beſte wennen: ſoo ſal het gemeen wor-
den dat te voren vreemt was: ende het
ſal ſoet worden / dat onſoet was: ende
betamelijck / dat onbetamelijck ſcheen.
Ant. Ick hoor't wel. Magd. En is
C het niet betamelijck / dat een vrouw in
Duyts-landt gheboren Francoys leert?
Ant. Op datſe magh ſpreken met de ge-
ne die Francoys konnen. Mag. Meen
ghy dan dat het my niet en betaem / dat
ick Latijn leere / om dagelijcx een praet
te houden met ſoo veel Autheuren / die
ſoo wel ter tale / ſoo gheleerdt / ſoo wijs /
ende ſoo ghetrouwe raedt-gevers zijn?
Ant. De boecken verſwacken den vrou-
D wen de herſſenen ſeer / daer vanſe doch
anderſins niet veel over hebben. Mag.
Ick weet niet hoe veel verſtands dat u
overſchiet: immers het weynighe dat
ick heb / wil ick liever in goede ſtudering
toebrenghen / dan in gebeden ſonder ver-
ſtant ghesproken / in langhdurige mael-
tijden des nachts / ende in groote kroe-
ſen ledigh te maken. Ant. De gemeyn-
ſaemheydt der boecken / brenght onſin-
E nigheyt voort. Magd. En maecken u
dan die tſamen-ſpreeckinghen van uwe
drinckebroers / rabauwen en ſpot-vo-
gels niet onſinnig? Ant. Neenſe / maer
ſy verdrijven my de onluſt. Mag. Hoe
ſoud het dan by komen / dat ſulcke ghe-
noeghlijcke praters my ſoudē onſinnig-
heydt aenbrenghen? Ant. Men ſeydt
ſoo. Magd. Maer de ſaeck ſelfs wijſt F
anders. Hoe veele vindmen wel die
d'onbequame dronckenſchap en ontij-
dighe Maeltijden / waecken en braken /
en die ongheтemde luſten / onſinnigh ge-
maeckt hebben? Ant. Ick ſoud altijt
gheen geleerde huyſvrouw willen heb-
ben. Magd. Maer ick ben blijd / dat ick
een man ghekreghen heb die u ongelijck
is / want de gheleertheydt maeckt / dat
ick hem / en hy my te liever heeft. Ant. G
De gheleertheydt wort met grooten ar-
beydt verkreghen / en daer na moetmen
doch ſterven. Mag. Seg my / fijn man /
waert dat ghy morghen ſoudt moeten
ſterven / of ghy liever had als een ſot / of
een als wijs man te ſtervē? An. Liever
wijs / mocht ick het ſonder arbeydt heb-
ben. Magd. Maer de menſch en ver-
krijght in dit leven niet ſonder moeyte
oft arbeyd: en evenwel al watmen ver- H
kreghen heeft / met hoe grooten arbeydt
het oock verkreghen is / moetmen hier
laten: waerom ſal het ons dan verdrie-
ten in de alderkoſtelijckſte ſaec een wey-
nigh arbeyds te beſteden / waer van de
vrucht oock tot in't ander leven ons by-
blijft? Ant. Ick heb onder 't volck dick-
wils hooren ſeggen: dat een wijſe vrou-
we dubbel ſot is. Magd. Dat pleegh
wel gheſeydt te worden / maer van ſot- I
ten. Een vrouw die recht wijs is / die en
dunckt haer ſelven niet wijs te weſen:
maer in tegendeel / die ghene / die ſonder
wijſheyd zijnde / haer ſelven dunct wijs
te zijn / die is wel dubbel ſot. Ant. Ick
weet niet hoe't komt / dat ghelijck een
ſadel den oſſe niet en paſt / alſoo oock de
geleertheyd den vrouwen niet en voegt.
Magd. Maer ghy kondt niet ontken-
nen / of een zadel voeght den oſſe beter / K
dan de mijter op't ezels of verckens
hooft. Wat ghevoelt ghy vande heyli-
ghe Maghet-Moeder? Ant. Alles
goeds? Magd. En was die niet inde
boecken doende? Ant. Jaſe / maer in
ſulcke alſt waren. Magd. Wat las ſy
dan? Ant. Haer getijden. Magd. Tot
wat

A wat ghebruyck? Ant. Nae de Orden van Benedictus, * Magd. Dat is seker wel ghesept. Wat deden Paula ende Eustochius warense niet besigh in heylighe boecken? Ant. Maer dat is nu seltsaem. Magd. Alsoo seltsaem was eertijdts een ongheleerde Abt: maer nu ter tijd en is daer niet so ghemeyn. Eertijds waren Princen ende Keysers niet min in gheleertheydt als in heerschap-
B pije uytnemende. Doch en is het evenwel so vreemt niet/als ghy meynt: daer zijn in Spaengien/ oock in Italien niet weynighe seer edele Vrouwen/die in geleertheydt toghen een yeder gheleerdt man bestaen souden moghen: in Engelandt zijnse in't huys van Morus, in Duytslant die van Bilibaldus ende Blaurerus gheslacht. Indien ghy niet toe en C
siet/ 'tsal ten laetsten daer toe komen/ dat wy in de Theologische Scholen sullen lesen/dat wy inde Kercken predicken ende uwe Myters sullen verkrijghen. Ant. Dat wil God verhoeden. Magd. Jae ghy behoorde dat te verhoeden: want ist dat ghy soo voort gaet/als ghy begonnen hebt/ de Gansen sullen eerder beginnen te predicken / dan datse u (die stomme Herders zijt /) dulden souden. D
Ghy siet / dat het tooneel des Wereldts nu wordt omgheset: of ghy sult u persoon moeten aflegghen / of elck sal het zijne moeten doen. Ant. Hoe ben ick by dit wijf gheraeckt? So ghy ons eens komt besoecken/ ick sal u genoeghlijcker ontfanghen. Magd. In wat manieren. Ant. Wy sullen danssen/ wy sullen den buyck vol drincken / wy sullen jaghen / spelen / lachen. Magd. Ick magh nu alrede wel lachen.

* Dit is in spot gheseyd, want *Benedictus* en was noch in 500. Jaren daer na niet geboren.

EPITHALAMIUM, Of Bruylofts-dicht/

Ter eeren van *Peter Gillis*, Burgemeester van Antwerpen.

Alypius vreuchden-rijck/ Balbinus sta-vast/ Musæ sangh-goddinnen.

Alypius.

A Lieve Heer wat een nieuw ding sie ick hier? Bal. Ey wat! ghy siet 'tgene dat nergens en is/of mijn ooghen moetẽ kousen zijn/ Aly. Maer ick sie een wonderlijcke eñ lieffelijcke vertooninghe. Bal. Ghy steeckt dẽ draeck met my/seg doch waer B
siet ghy het? Aly. Aende slinckerhandt op den boschachtigen heuvel. Bal. De heuvel sie ick wel. Aly. En siet ghy gheen rey van Maeghden? Bal. Wat komt u over / dat ghy ons alsoo te spot stelt? ick en sie hier nerghens een sier van Maeghden? Aly. Swijg/sy komen uyt 'tbosch. Wapp/wat eẽ glants! wat een aenghenaemheydt! Dit en is

A gheen menschelijck schou-spel. Bal. In wat sufferij mach hy gheraeckt zijn? Aly. Ick kense het zijn die negen Const-goddinnen / met de drie vreughs Goddinnen: my gheeft wonder watse aenrichten / ick en hebse noyt beter toegemaeckt of wackerder ghesien: sy zijn alle met Laurier-kranssen ghekroont / ende sy draghen elck haer instrument. Maer hoe lieflijck houden de vreughds-
B goddinnen haer te samen / hoewel past haer dat hanghende kleet met vouwen int wilde. Bal. Maer ick en heb noyt yemand meer hooren suffen / dan u. Aly. Ja ghy en hebt noyt yemand ghelückiger ghesien dan ick ben. Bal. Waerom hebt ghy hier alleen oogen? Al. Om dat ghy niet en hebt gedroncken uyt de fonteyne der konst-goddinnen: want van den soodanigen alleen worden sy gesien.
C Ba. Ick heb de ruymt uyt Scotus put gedroncken / * Aly. Dat en is niet der Const goddinnen fonteyn/maer een vorschen poel. Bal. En kond ghy niet maken / dat ick dat schou-spel oock sien magh? Al. Ick soud het wel konnen doen/waer't dat hier een Lauwer-boom ware: want het water uyt de klare fonteyn met een Laurier-tack ghesprengt / verklaert de oogen/ om diergelijcke ver-
D tooningen te sien. Ba. Siet daer is een Lauwerboom / siet daer oock een fonteyntjen. Aly. Dat past seker wel. Bal. Besprengh my. Al. Sie op/siet ghy al? Ba. Soo veel als te voren. Besprengh anderwerf. Al. Siet ghy nu? Bal. Al evenveel. Sprengh wat meer. Aly. Nu Siet ghy immers/denck ick wel. Bal. Ja ick en kan u nau sien. Aly. Armen bloedt/hoe heeft / ΤΟ ΣΚΟΤΟΣ, (dat
E is/de duysternis) u ooghen soo gantsch bevanghen. Dese konst soud een Wagenaer konnen oogen gheven. Maer ghy behoeft u niet te quellen: moghelijck is't u voordeel dat ghy't niet en siet/ op dat ghy siende de konst-goddinnen niet ghe-

* Hy schiet op *Scotus* eene van de School-doctoren.

loont en wordt / als Actæon die Diana F
sach. Want het soud vrees lijden / datse u mochten veranderen in een Swijneghel/Steeckel-swijn / of in een wilden Beer/ of Vercken/ of Kemel / of in een Kauw. Ick sal nochtans maecken dat ghy't hoort/ kon ghy u slechts stil houden. Sy maecken nu haren wegh herwaerts/laet ons haer te ghemoet gaen: weest gegroet ghy seer gewenschte goddinnen. Mu. Ghy Musen-vriend weest G
ghy oock seer gegroet. Al. Wat terght ghy my? Ba. Ghy doet niet dat ghy belooft hadt. Al. En hoort ghy dan niet? Ba. Ick hoor wel/ maer gelijck als een Esel het snarenspel. Al. Ick sal dan liever spreken dat ghy 't verstaet. Waer na streckt uwe reys/dat ghy so fraey toegemaeckt en so veerdigh zijt? Hoe na sult ghy de Hoge schoole van Loven gaen besoecken? Mu. Wat mooght ghy praten? H
Al. Hoe so? Mu. Wat hebben wy nu daer te doen/ daer soo veel Verckens tegen ons gnorten/daer soo veel Esels tegen gieré/de Kemels rasen/de Kauwen schreeuwen/d'Exters schateren? Maer daer sijnder oock/ die u in grooter eeren houden. Mu. Wy weten't wel/en daerom sullen wy over eenighe jaren derwaerts keeren. Den tijd en is noch niet om / de bestemden dagh en is noch niet I
gekomen. Want daer salder een komen/ die ons een lustighe wooningh bouwen sal/of liever een Tempel/ die so heerlijck ende uytnemende wesen sal/ als men elders nau sal vinden. Al. En maghmen niet weten/ wie dat ons Landt tot sulcker eere brenghen sal? Mu. Ghy moet het wel weten / die ghy onse heylichdommen toege-eygent zijt. Sonder twijffel is u wel bekendt de vermaerde K
naem van Buslidius. Al. Ghy hebt daer genoemt een edel gheslacht / 't welck geboren is om de hoven van Princen ende Coninghen te vercieren: want wie isser die niet in grooter weerden en houd dien grooten Franciscus Buslidius Prelaet tot Besanson/die alleê Philippo (des grootsten

A ſten Maximiliani ſoon / de Vader van
Carolus, die meerder ſal werden dan ſijn
Vader) wel meer dan een kryghſ-held
verſtreckt heeft! Mu. O hoe geluckich
ſouden wy weſen! had God dien man
der werelt ghegunt. Wat was hy een
voorſtander van eerlijcke ſtudien / wat
een oprechten lief hebber van goede ver-
ſtanden! Doch hy heeft twee Broeders
naghelaten: Gillis een man van oordeel
B ende voorſichtigheyt tot verwonderens
toe / ende Hieronymus. Al. Wy weten
dat Hieronymus met wetenſchap van al-
le konſten verciert is. Mu. Die en ſal
oock geen oud man mogen worden/aliſt
dat niemandt weerdiger en is onſterffe-
lijc te zijn dan hy. Al. Hoe weet ghy dat?
Mu. Apollo heeftet ons vertelt. Al. Hoe
magh de dood ons ſo nijdigh weſen/ dat
hy metter haeſt ontreckt 't gheen ons al-
C derbeſt dienen ſoud? Mu. Daer van is't
nu geen tijd te praten: deſe Hieronymus
met grooten lof ſtervende/ heeft al zijn
goed beſproken om te Loven een Collegie
op te richten/ daer die geleerdſte mannē
om niet eñ in't openbaer/ in de drie ſpra-
ken ſullen leſen. Dat ſal de ſtudien eñ de
eere van Carolus ten hoogſten vercieren/
dan ſullen wy niet ongaern te Loven
verkeeren. Al. Waer is de reyſe nu
D dan gheleghen? Mu. Naer Antwer-
pen. Al. Willen de Muſæ ende Gratiæ
na de Marckt? Mu. Gheenſins/maer
ter Bruyloft. Al. Wat gaet de Maegh-
den de Bruyloft aen? Mu. Tot ſulc-
ken Bruyloft te gaen en is den Maegh-
den gheen ſchand. Al. Wat is't dan
voor een Bruyloft / daer ghy af ſeght?
Mu. Een heylighe / ſuyvere / kuyſche
Bruyloft / daer Pallas ſelve haer niet
E ſoud ſchamen te komē/en ick meen datſe
daer oock weſen ſal. Al. En machmen
de naem van de Bruydegom eñ Bruydt
niet weten? Mu. Ick denck dat ghy
wel kent dien deuchtſamen Jong-man/
die ſoo volmaeckt lijck in alle goede kon-
ſten ervaren is / te weten/ Petrus Ægi-
dius. Aly. Ghy hebt daer een peerle ge-
noemt ende gheen menſch. Mu. Dien F
ſal trouwen Cornelia, een Meyſken
welck Apollo ſelfs weerdigh ſoude we-
ſen. Aly. Hy heeft u van kinds been af
ghetrouwlijck nagevolght. Mu. Wy
ſullen hem dan een Bruylofts Lied gaen
ſinghen. Aly. En die vreughts-god-
dinnen ſullen danſſen? Mu. Sy en ſul-
len niet alleen danſſen / maer oock die
twee oprechte herten met onoploſſelijc-
ke knopen van onderlinghe goedwillig- G
heyd t'ſamen verbinden / ſo datter nim-
mermeer gheen gramſchap of verdriet
tuſſchen haer en ſal moghen komen. Sy
ſal geſtadelijck anders niet hooren/dan/
mijn trooſt: hy wederom anders niet
dan/mijn hert. En deſe genoeghte ſal
oock door d'ouderdom niet vermindert/
maer veel meer vermeerdert worden.
Aly. Het ſoud my groot wonder ghe-
ven/ſouden die gheene/die ſoo leven/oud H
konnen worden. Mu. Dat hebt ghy
wel; want het ſal beter een rijpheydt
konnen ghenoemt worden dan ouder-
dom. Aly. Maer ick hebber veel ghe-
kent/ den welcken binnen drie maenden
die ſoete woordekens in gheheel contra-
rie verandert ſijn / ende over maeltijdt
aen plaets van lieflijcke jock-woorden/
vloghen de tel-ſoren ende tafel-borden.
De Man moeſt hooren in plaets / van I
mijn hert/ bottemuyl / bierleerſe / door-
ſlach: de vrouw/ ſeugh/ ſottinne/ prije.
Mu. Ghy ſegt de waerheyt: maer ſulc-
ke Bruyloften waren toeghehaelt met
gramſchap der vreugds-goddinnē; hier
ſal ghenoeghte der zeden de onderlinghe
goedwilligheyd ghedurighlijck voeden.
Aly. Ghy verhaelt my een ſulck ghe-
luckigh houwelijck dat ſelden beurt.
Mu. Sulcke ſeltſame deughden komt K
een ſeldſame ghelucksaligheyd toe. Aly.
Hoe? ſal de Bruyloft toegaen ſonder dat
Juno ende Venus daer by ſullen weſen?
Mu. Juno, die ſpijtige goddinne en ſal-
der niet weſen/ die met haren Jupiter ſel-
den wel eens is. Noch oock die aerdſche
dronckēn Venus niet/maer die ander He-

A melschen / die de zielen en ghemoederen vereenicht. Aly. Soo seght ghy my dan van een onvruchtbaer houwelyck. Mu. Geensins/maer het sal met de meeste ghelucksaligheydt vruchtbaer zijn. Aly. Wat baert die Hemelsche anders dan zielen? Mu. Ja sy voeghter oock de lichamen by/maer sulcke die de zielen gehoorsaem sijn/even alleens als of ghy kostelijcke balssem doet in een doos van edelghesteente. Aly. Waer is doch die Venus? Mu. Siet daer/ ginder van verre komtse aengaen. Aly. Ick siese wel; O lieve Heer wat een glants / wat een heerlijckheydt der ghedaente heeft se! By dese is de ander Venus niet te ghelijcken. Mu. Siet/ hoe ghemaniert de C Liefds-goden zijn / gheensins blindt / als die ghene/ waer mede die andere de herten der Menschen verblindt: maer wel scherp-siende; sy en hebben oock gheen loode pijlen/ daermede sy den haet des Minnaers inschieten/ ende de ellendighe herten met liefde sonder weerliefde quellen. Aly. Sy zijn haer moeder gantsch ghelijck. O hoe gheluckigh is dat huys / ende van de Goden wel te D deghen bemindt! Maer soudmen oock wel mogen hooren het Bruylofts-Lied/ dat ghy hem toegheschickt hebt? Mu. Ja wy bidden u/ dat u believe toe te luysteren.

1. Clio, *Eeren-Roem.*

Cornelia, die suyv're Maeghd,
Die sal met *Petro* trouwen,
'K wensch dat de Liefde, die sy draeghd,
Haer nimmer moet berouwen.

2. Melpomene, *Singh-wel.*

Dat haer Liefde soo mach groeyen,
Als der Tortels Liefde groeyt,
En haer leven soo lang bloeyen,
Als der Kraeykens leven bloeyt.

3. Thalia, *Vreughden-Sangh.*

Dat hy in ware Liefd' mach *Gracchum* gaen te boven,
Die voor *Cornelia* syn dierbaer lijf liet roven.

4. Euterpe, *Pijp-soet.*

Dat sy *Admeti* Vrouw in trouw te boven gaet,
Die om haer Mans bedrijf, haer lijf ten rove laet.

5. Ter-

5. Terpsichore, *Snaren-dans.*

Hy sal in Liefdes brandt niet minder zijn ontsteken,
Doch in een beter standt en minder van ghebreken,
Als *Plancius* wel eer om zijn ghestorven Vrouw
Viel in zijn bloedigh sweert, tot teecken zijnder trouw.

6. Erato, *Liefde-sangh.*

Sy moet der Liesden Vlam niet min en sijne stralen,
In 't hett ghevoelen, doch met veel en minder qualen,
Als *Catoos* Dochter was, die *Brutum* heeft bemind,
Die door haer kuyssche Liefd is van de dood verslind.

7. Calliope, *Stemme-Soet.*

De *Bruyd'gom* sal de kroon soo boven and're spannen,
Ais *Nasica* in deughd verwon de meeste mannen.

8. Urania, *Hemels-sangh.*

De kuyssche *Bruyd* die sal om 't stil en zedigh wesen,
Meer als *Sulpitia* gheroemt zijn en ghepresen.

9. Poly-Hymnia, *Pryse-veel.*

Datmen haer Deughde self door hare kinders prijse,
En dat de glants haers huys, in goeden voorspoet rijse,
Ten eynde haet en nijdt, ghejaeght ter deuren uyt,
En d'Eer (soo 't mogh'lijck is) haer volle lof besluyt.

A Aly. Ick soud het dien Petro Ægidio gantsch misgunnen / ten waere dat hy sulck een oprecht Man waer / dat hy niemandt benijden magh.

Mu. Maer nu is't tijdt / dat wy onse begonnen reys voltrecken.

Aly. Hebt ghy oock yet / dat ghy te Loven ontbieden wilt? Mu. Dat ghy van onsent weghen groet alle oprechte vrienden / ende die ons toeghedaen zijn / B maer boven al Johannem Paludanum, Iodocum Gaverium, Martinum Dorpium, ende Johannem Borsalum. Aly. Dat sal wel met vlijt ghedaen worden. Wat sal ick den anderen seggen? Mu. Ick salt u in d'oore toeluysteren. Aly. Dat is een saeck van gheringe kosten: daerom sal't metten eersten gheschieden.

Ptochologia,

OF

Bedel-praetjen.

Irides *Arm-rijck*, Misoponus *werck-noode*.

Irides.

A
AT een nieuwe vo-
gel sie ick daer aen
komen vlieghen?
Ick kent aensicht
wel/maer 't kleedt
en lijckt hem niet.
Ben ick niet heel
verbijstert / soo is
't onse Misoponus.
Ick moet my verstouten: en den man
B aenspreecken / hoe qualijck ghekleed ick
oock ben. Weest gegroet Misopone. Mis.
Ick sie Iridem. Ir. Wees gegroet Mi-
sopone. Miso. Swijgh/ segh ick. Iri.
Wat nu / en wilt ghy niet ghegroet we-
sen? Mis. Neen/met dien name niet. Ir.
Wat is u overgekomen? en zijt ghy niet
die selve die ghy gheweest zijt? Wort de
naem met het kleed verandert? Mi. Neẽ/
maer ick heb d'ouden naem weder aen-
C genomen. Ir. Wie waert ghy dan? Mi.
Apitius,(Lecker-beetjẽ.) Ir. En schaemt
u doch uwes ouden maets niet / al hebt
ghy wat beter avontuur ghehadt / t'is
noch niet langh gheleden / dat ghy van
onse orden waert. Mis. Kom aen / en
ghy sult al hooren watter van de saeck
is. Ick en schaem my uwer oorden niet/
maer ick schaem my der eerster orden.
Iri. Van wat orden seght ghy / van de
Bedel-monicken? Mis. Neen / neen/
lieve maet / maer van de op-snappers.
Ir. Seker ghy hebt seer veel maets van
die orden. Mis. Ick was van goede D
middelen: ick hebt neerstich verbanckt:
als mijn goed-failgeerde/ soo en wasser
niemandt die Lecker-beetjen kende.
Doen gingh ick door van schands we-
ghen/en keerd my tot u gheselschap: dat
had ick liever te doen dan te graven.
Iri. Daer deed ghy wijslijck aen. Maer
van waer komt de nieuwe klaerheydt
van vel soo haestelijck? Want dat het
kleedt verandert is / dat en gheeft my E
so vreemd niet. Mis. Hoe so? Ir. Want
de Goddin Laverna kander metter haest
menigh rijck maecken. Mis. Hoe nae
vermoed ghy/ dat ick 't ghestolen heb?
Ir. Dat is mogelijck al te vuyl of snood/
hebt ghy 't dan gheroof t? Mis. Neen
ick/by Sinte Reyn-uyt, ick hebt noch ge-
stolen noch gherooft. Maer ick sal u
van mijn klaerhuydigheydt eerst be-
schepd doen/ 't welck u dunckt vreemst F
te zijn. Ir. Want ghy waert by ons
vol sweeren. Mis. Ick heb daer toe
mijn beste vriendt tot Medecijn ghe-
bruyckt. Ir. Wie doch? Mis. Gheen
ander dan my selven / of meent ghy dat
ick naeder vriend heb dan ick my selve
ben? Iri Maer ick en wist niet voor
desen dat ghy kond meesterẽ. Mis. Ick
had mijn lichaem also selfs toegemaeckt
ende gheschildert wieroock / solpher /
hars/ voghel-lijm/ linnen vodden/ ende
bloedt. Als het my goet docht / soo heb
ick

A ick het af-ghetrocken dat icker aen-ge-
smeert had. Ir. O bedrieger! 'Tscheen
datter niemandt ellendiger en was dan
ghy. Ghy kond in een Tragedie seer
wel de Personnagie van Iob ghespeelt
hebben. Mis. Dat bracht de nood doen
mede / alhoewel het avontuur bywijlen
de huyd oock wel kan veranderen. Ir.
Segh my dan van u avontuur / heb ghy
erghens een schatt ghevonden? Mis.
B Neen: maer ick heb een neeringh ghe-
vonden / die wat profijtelijcker is dan
de uwe. Ir. Hoe hebt ghy neering kon-
nen doen / daer ghy niet en hadt waer
mede? Mis. De konst vindt over al her-
bergh. Ir. Nu versta ick't / ghy meent
de konst van beurse-snijden. Mis. Seg
niet al te veel. Ick meen de konst van
Al gemist. Ir. Ghy hebt nau vijfthien
daghen van ons gheweest / en hebt ghy
C alreed de konst ghevonden / welck ande-
ren in veel jaren qualijck leerē konnen?
Mis. Ick heb een korten wegh ghevon-
den. Ir. Hoe doch? Mis. V'we konst
had my aende kant van vier guldens te
wege gebracht: ick quam by geluck by
mijn oude spits-broeder / die sijn goedt
also wel bewaert had als ick; wy dronc-
ken te samen: Daer begint hy my sijn
avontuer te vertellen: Ick word eens
D met hem / op conditie / dat hy vry gelagh
hebben soud / en my sijn konst mede dee-
len. Hy heeftse my ter goeder trouwen
gheleert / daer gheneer ick my nu mede.
Ir. Soudmense niet mogen leeren? Mis.
Ick wilse u wel om niet schencken / van
weghen ons oude maet-schap. Ghy
weet / waermen komt datmender veel
vindt die nae dese konst seer begeerigh
zijn. Ir. Ick heb't wel hooren seggen /
E ende gheloovet oock. Mis. Ick schick
by alle gheleghentheydt met den selven
kennis te maecken: Ick spreeck veel
vande konst. Als ick sie den voghel ga-
pen / soo maeck ick mijn aes ghereed.
Ir. Hoe? Mis. Ick vermaense van
selfs / datse niet lichtelijck en sullen ghe-
looven den genen die haer van die konst
beroemen. Want de meestendeel zijn be- F
driegers / daer toe met haer guychele-
rijen arbeydende / datse d'onbedach-
te den beurse veghen. Ir. Die inley-
dingh en past niet wel op uwen handel.
Mis. Iae ick segh daer noch by / datse
oock my selven niet en sullen ghelooven /
ten sy datse met ooghen sien ende met
handen tasten dat de konste fier is. Iri.
Ghy vertelt my een wonderlijck ver-
trouwen op uwe konst. Mis. Ick be- G
gheer datse teghenwoordich zijn / ter-
wijl de veranderingh gheschiedt: Ick
segh datse op het stuck letten sullen; en
op datse te min twijffelē / so hiet ick haer /
datse selfs met haer eyghen handen alle
dingh handelen / terwijl dat ick van ver-
re toe sie / ende niet een vinger daer aen
en steke: Die ghesmolten materie laet
ick haer selfs suyveren / of den Goud-
smidt brenghen om te suyveren: ick H
segh te voren hoe veel silvers of goud
datter sal ghesmolten worden / eyndlijck
't ghene dat te samen ghelopen is / doe
ick haer tot verscheyden Goud-smeden
brengē om aen den Toets-steen te strijc-
ken. Sy bevinden die swaerte die ick
voorseyd had / sy bevinden het suyverste
Goud ende Silver. Want daer en is
niet aen gheleghen / dan dat ick de saeck
met minder sorgh in't Silver aenlegh. I
Ir. Soo en is dan in die konst gheen
bedrogh. Miso. Iae het is enckel be-
drogh. Ir. Noch en sie ick die guyche-
lerije niet. Mis. Ick sals' u doen sien.
Eerst word' ick eens om 'tloon: Ick
wil die niet ontfanghen / ten zy dat eerst
de konst beproeft zy. Ick langh haer
een poederken / alleens / als of door
kracht van dien 't gheheele werck ghe-
wrocht wierde. De manier van't poeder K
te maecken en leer ick haer niet / dan als
sy het my seer wel betaelen. Ick eysch
een eedt / datse het secreet binnen ses
maenden niet en openbaren aen yemand
't sy mensch of gheest. Ir. Noch en
hoor ick het bedrogh niet. Mis. Al het
bedrogh is in een kole ghelegen / die ick
daer

A daer toe ghemaeckt heb. Ick maeck de kool inwendigh hol: daer in doe ick soo veel gesmolten silvers/als ick voorsegh/ datter afkomen sal/ nae dat het poeder daer in ghestropt is/stel ick den ketel alsoo toe/dat het onder/ aen beyde zijden/ ende boven alsins met gloeyende kolen omcingelt is: ick maeck haer wijs/dat het selve by de konst wesen moet. Onder de kolen/ die boven op gheleyd worden/ mengh ick een daer 't Silver of
B Goudt in schuylt. 't Welck door de hitte smeltende valt inde ander materie die ghesmolten wordt/ als/ Tin of Koper/ alsmen 't ghesuyvert heeft/ soo vindtmen 't ghene dat daer onder ghemenght is. Ir. Die konst is ghereed: Maer hoe bedrieght ghy/ wanneer een ander het werck met sijne handen doet? Mis. Als hy/nae mijn seggen/ alles ge-
C daen heeft/eer dan de algemist-ketel geroert wordt/ soo kom ick ten laetsten naerder/en sie om/ of by avontueren yet mocht naegheblevenzijn. Ick seg/ my dunckt/ datter boven noch een kool of twee ontbreeckt: Ick leg de mijne heymelijck daer by/ ick ghelaet my als of ick hem van de ander hoop nam/ doch heb ick hem te vooren also daer by gheleydt/ dattet van niemand mach bekent
D werden/en dat hy hem bedrieghe. Dan neem ick hem daer af. Ir. Maer wanneer hy sonder u/de konst ondersoeckende/hun niet en gheluckt/ wat hebt ghy dan te segghen? Mis. Ick heb daer geen swarigheyd af te verwachten/ als ick 't gheld inde lap heb. Ick bedenck dan yet/ of dat de pot niet oprecht zy geweest/of dat de koolen niet goet geweest en zijn/ of dat het vyer niet wel genoegh
E gestoockt en zy ghewcest. Ten laetsten is dit een deel van mijn konst/ dat ick niet lang op een plaets stil en blijve. Iri. Kan die konst soo veel opbrengen/ datse u mach voeden? Mis. Ja wel heerlijck. Zijt ghy wijs/ soo verlaet nu voortaen oock die ellende ende begheef u tot onse orden. Ir. Ja ick sal eerder arbeyden/ om u weder tot onse orden te trecken. F Mis. Met mijn wil en sal ick my niet weder-keeren tot het gheen dat ick eens ontloopen ben/ noch het goed verlaten/ dat ick ghevonden heb. Iri. Onse neeringhe heeft de eyghenschap datse door gewoonte soet wort. Oversulcx/ daerder wel veel zijn die af vallen vande Orden van Sint Franciscus of Benedictus, wien hebt ghy oyt ghesien die langh in onse orden verkeert hebbende/ daer van G af-ghevallen zy? Want in soo weynigh maenden en hebt ghy nau konnen proeven/ wat de bedelery zy. Miso. Die proeve heeft my gheleert/dat het d'ellendighste saeck ter werelt zy. Ir. Ick soud dese ellende niet willen ruylen voor een Koningh-rijck. Want daer en is niet dat een Koningh-rijck meer ghelijckt dan het bedelaers ambacht. Mis. Wat hoor ick? daer en is niet/ dat den H Sneeu soo ghelijck is als een kole. Irid. Segh my in wat sake zijn de Koningen meest geluckigh? Mis. Om datse doen 'tgheen dat haer herte lust. Ir. Die selve vryheydt/ dewelcke 't soetste is van alle dinghen/en heeft niemand meer dan wy. Oock en twijffel ick niet/ of daer zijn veel Koninghen/ die ons benijden: 'Tzy oorlogh of vrede/ wy leven in ruste: Wy worden niet op-ghemaent om I ten oorloghe te gaen/ wy en worden tot gheen ghemeene ampten beroepen/ wy worden niet gheschat/ als 't volck met schattinghen bloot ghemaeckt wordt/ niemandt en onder-soeckt onse leven: Isser yet quaedts bedreven/ wie wil een bedelaer voor recht roepen? Al slaen wy oock yemandt/ elck schaemt hem met een bedelaer te vechten. De Koninghen en konnen noch in vrede noch K in Oorloghe met ghenoeghte leven: En hoese meerder zijn/ hoese meer vyanden te vreesen hebben. Maer de ghemeene man ontsiet sich oock/ als uyt eenighe Gods vreese/ons/even als of wy heyligen Gods waren/ te vertoornen. Mis. Maer onder-tusschen verbuylt ghy in uwe

A uwe vodden ende kotten. Ir. Wat dienen die dinghen tot ware gheluckſaligheydt? Die dinghen zijn buyten den menſch / daer ghy van ſpreeckt. Deſe vodden moeten wy onſe wel leven toeſchrijven. Miſ. Maer ick ſorg dat ghy eer lang een goedt deel van deſe uwe geluckſalicheydt ſult quijt raecken. Irid. Hoe ſoo? Miſ. Om dat de Steden nu al mompelen / dat men de bedelaers niet en ſal toe-laten over al vrye te loopen: Maer dat elcke Stadt haer eyghen bedelaers ſal voeden/ende dat de ghene die B ſterck zijn / tot arbeydt ſullen ghedwonghen worden. Irid. Waerom nemenſe dat voor? Miſo. Om datſe bevinden datter groote ſchelm ſtucken onder het deckſel van bedelerije bedreven worden/ ende daer nae / datter gheen gheringhe bederffenis uyt uwē ſtaet en ontſpruyt. Iri. Dierghelijcke praetjes heb ick wel dickwils ghehoort. Dat ſal gheſchieden als de Hemel valt. Miſ. Mogheliick wel eer dan u lief weſen ſal.

Proci & Puellæ

Of

Eerbare vryagie

Tuſſchen

Pamphilus, Maria.

Pamphilus.

A WEEST ghegroet wreede / weeſt gegroet yſere/ weeſt gegroet adamantijnſche. Mar. Weeſt ghy oock ghegroet Pamphile ſo menighmael als ghy wilt/ en met ſodanigen naem alſt u ſelfs belieft: B maer daer en tuſſchen ſchijnt ghy mijn naem vergeten te hebben/ ick heete Maria. Pam. Maer men moght u liever Martia noemen. Ma. Hoe ſoo doch? wat heb ick dan ghemeen met den God Mars? Pam. Veel in allen geval: want ghelijck het die God maer voor kinderwerck acht de menſchen te dooden / ſoo C doet ghy mede/ Ja ghy zijt doch wreeder als Mars, want ghy doodet oock den ghenen die u minnen. Ma. Hola; waer zijnſe doch die van mijn hant geſtorven zijn? waer is't bloedt der verſlagenen? Pam. Ghy ſiet ten minſten een dood lichaem / indien ghy my ſiet. Ma. Wat hoor ick? wandelt ghy/ en ſpreeckt ghy noch daer ghy doodt zijt? Och of my D nimmermeer verſchrickelijcker gheeſten voorquamen Pam. Ghy geckter mede / nochtans doot ghy my ellendighe daer en tuſſchen veel wreeder dan of ghy my met een ſwaert doorſtaect: nu word

A ick met een lange pijne jammerlijck ge-
rabraeckt. Ma. Ey ſeg my toch / hoe
veel ſwangere vrouwtjens zijnder van u
ontmoeten misvallen? Pam. Of ghy
gheckt of niet / de bleeckheydt wijſt ghe-
noegh uyt dat ick immer ſoo weynigh
bloedt heb als eenighe geeſt of ſchim.
Ma. Maer die bleeckheydt is met een
roodt bloosjen vermenght: ghy zijt ſoo
bleeck als een karſjen dat nu begint te
B rijpen / of een druyſjen daer een purpur
kleurtjen in begint te komen. Pam. Ghy
kont ſeker wel ſpijtighjes met my arm
knecht gecken. Ma. Soo ghy my niet
gelooft / ſiet in de ſpiegel. Pam. Ick en
ſoud gheen ander ſpiegel begheeren / jae
meen datter oock geen klaerder en is als
die gene / inde welcke ick my tegenwoor-
dighlijck beſchouwe. Ma. Wat ſpie-
ghel meent ghy? Pam. Uwe ooghen
C Jofvrouw. Ma. Wat! blijft ghy noch
al dat ouwe praeterjen? Maer hoe ſoud
ghy bewijſen dat ghy doodt zijt? eten
oock de geeſten? Pam. Jae ſy / maer een
onſmakelijck eten / gelijck ick mede doe.
Ma. Wat eten ſy dan? Pa. Biet-blaen /
latou eñ loock. Ma. Maer ghy en ont-
houdt u niet van Capuynen en Patrij-
ſen. Pam. Dat is waer / maer het en
ſmaeckt my niet beter / dan of ick latou
D ſonder edick / en biet-blaen ſonder peper
at. Ma. Arme knecht; en daer-en-tuſ-
ſchen hebt ghy noch al een goet dick
buyckjen? en ſpreecken de dooden oock?
Pa. Jaſe / maer gelijck ick / met een heel
ſachte ſtem. Ma. Maer doen ick u laeſt-
mael eens hoorde kijven teghens uwen
mede-vrijer / doen was ſeker u ſtem niet
ſeer ſacht. Maer ſeght / wandelen de
gheeſten oock? worden ſe oock gekleedt?
E en ſlapenſe mede? Pam. Jaſe; en oock
man en wijf by malkander / maer al op
der dooden manier. Ma. Wat zijt ghy
een ſoet praeter. Pam. Maer wat ſout
ghy ſegghen / indien ick met Achilliſche
en onweder-ſpreeckelijcke redenen be-
toond dat ick doodt ben / en dat ghy een
doodt-ſlaeghſter zijt? Ma. Dat moet
verre zijn Pamphilie, maer doch begint u F
liſtigh beſluyt. Pam. Voor eerſt / denck
ick / ſult ghy my wel toeſtaen / dat de
doot anders niet en is / als een ſcheyding
der ziele van den lichame? Ma. Geern.
Pam. Maer ſiet toe dat ghy u woorden
niet weder-roept. Ma. 'Ten ſal niet
geſchien. Pam. Daer naer en ſult ghy
oock niet lochenen / of die ghene die een
ander zijn ziel beneemt / doet een doodt-
ſlagh? Ma. Geenſins. Pam. Ghy ſult G
oock toeſtaen / 'tgeen van gheleerde Au-
theuren geſeyt / en met het oordeel veeler
eeuwen is beveſtigt / dat de ziel des men-
ſchen niet en is daerſe levendig maeckt /
maer daerſe mint? Ma. Leght dat wat
klaerder uyt / want ick kan niet genoegh
verſtaen / wat ghy daer mede ſegghen
wilt. Pam. En ſoo veel te onghelucki-
ger ben ick / dat ghy dat niet ſoo wel en
gevoelt als ick doe. Ma. Maeckt dat H
ick 'tghevoel. Pam. Maeckt dan oock
met een moeyte dat een Diamant voelt.
Ma. Ick ben ſeker geen ſteen / maer een
Meysjen. Pam. Dat is waer: maer
eer Meysjen dat herder is als een Dia-
mant. Ma. Doch gaet voort te beſluy-
ten. Pam. Die door den Geeſt Gods
aengheblaſen worden / en hooren / noch
en ſien / noch en ruycken / noch en gevoe-
len niet / al wierdenſe ſchoon ghedoodt. I
Ma. Dat heb ick wel meer ghehoort.
Pam. Wat meent ghy de oorſaeck hier
van te zijn? Ma. Segt ghy dat Philo-
ſoph. Pam. Sekerlijck / om dat de ziel
in den Hemel / alwaerſe yet heeft datſe
boven maten bemint / en datſe van haer
lichaem verſcheyden is. Ma. Wat
wilt ghy hier nu mede ſegghen? Pam.
Wat ick hier nu mede ſegghen wil / O
wreede! hier uyt wil ick ſeggen / dattet K
volght / dat ick doodt ben / en dat ghy een
dood-ſlaeghſter zijt. Ma. Waer is dan
u ziel? Pam. Daerſe mint. Ma. Wie
heeft ſe u doch benomen? wat ſucht ghy?
ſpreeckt vry uyt de borſt / ten ſal u niet
ſchadē. Pa. Een wreed Meysjen / 't welck
ick / nu al doodt zijnde / noch niet en kan
haten.

A haten. Ma. Ghy zijt waerlijck een beleeft knecht; maer waerom en ontneemt ghy haer niet wederom haer ziel/ ghelijck met gelijck vergeldende/ somen seydt? Pam. Daer soud gheen gheluckigher mensch op aerden zijn/ moghten wy soodanighen ruylen legghen/ dat ghelijck mijn ziel gantsch en al in haer lichaem verhuyst is/also wederom haer ziel in mijn borst quam woonen. Ma.
B Maer magh ick nu insgelijcks by u den Philosooph wat maken? Pam. Neen ghy: maer wel de Philosophinne. Ma. Nu dan: kan't oock geschieden dat een ende 'tselfde lichaem een ziel/ en gheen ziele heeft? Pam. Niet op een selvighe tijdt. Ma. Als de ziel wegh is/ soo is immers 'tlichaem dood? Pam. Jae't. Ma. En 't en maeckt het selvighe niet levendich/dan alsser in is? Pam. Laet
C het soo zijn. Ma. Hoe kan't dan gheschieden/ dat alsse daer is daerse mint/ evenwel noch het lichaem levendigh maeckt/ daerse uytghevaren is? En maecktse dan noch levendigh alsse oock elders mint/ hoe word het lichaem doot ghenoemt/daer noch leven in is? Pam. Ghy redenkavelt bedrieghlijck ghenoegh: maer ghy sult my met sulcke stricken niet vanghen: de ziel/ welck
D noch eenighsins het lichaem des minnaers op houdt/ wordt oneyghentlijck een ziel ghenoemt/ want het inder daet niet anders en zijn/ dan eenighe kleyne overblijffselen der ziele/even ghelijck als de reuck eender Roose noch in yemands hand blijft/na dat de Roose selfs al lang wegh gheworpen is. Ma. Ick sie wel/ dat een vos niet licht met een strick te vanghen is. Maer antwoort my hier
E op/doet hy niet wat die yemandt doodt? Pa. Ghewislijck. Ma. En lijd hy niet wat/die gedoot wort? Pa. Sonder twijfel. Ma. Hoe geschied het dan/dat alhoewel die gene die mint yet doet/ en die bemind wort yet lijd/ niet te min nochtans die ghene geseyd wort te dooden die ghemint word/ daermen liever soud seggen dat de minnende sich selve dood? Pam. F
Neen seker/'tis recht anders. Ma. Dat en sult ghy nimmermeer goet doen by de Grammatische Areopagytē. Pa. Maer ick sal't bewijsen by de dialectische Amphictiones. Ma. Doch latet u niet verdrieten/ hier oock op te antwoorden: mint ghy met u wil/ of teghens u wil? Pam. Met mijn wil. Ma. Nademael ghy dan het minnen wel kondt nalaten/ so schijnt ghy my een dood-slagher uws G
selfs te zijn/en beschuldicht het Meysjen t'onrecht en sonder reden. Pam. Maer 't Meysjen en doodt daermede niet datse bemint wordt/ maer daer mede datse niet wederom en mint den ghenen die haer mint. En die gheen dood yemand/ welck des selvigen leven kan behouden/ ende en doet het niet. Ma. Maer indien een Jongh-man beminde 't gheen hem niet gheoorloft en is te beminnen/ H
namelijck eens anders huysvrouw/ of eenigh Nonnetjen/ sal die hem dan oock al wederom moeten beminnen/ op dat sy des minnaers leven behoude? Pam. Maer dese jonghman bemindt/'t welck te beminnen Goddelijck en eerlijck/ jae oock goet ende billick is/ en wort nochtans ghedoodt. Indien ghy dan noch den dootslagh kleyn acht/so sal ick u ooc van toovery beschuldighen. Ma. Dat I
verhoede God; sult ghy eenē Circe van my maken? * Pam. Ja noch al wat wreeder als Circe. Want ick had liever een vercken of Beer te wesen dan 'tgeen ick nu ben/ namelijck doot. Ma. Met wat manier van tovery dood sic de menschen? Pam. Met een vergiftlijck aensien. Ma. Wilt ghy dan dat ick voortaen mijn schaedlijck gesicht van u wende? Pa. Geensins/maer wend het selvi- K
ge liever na my toe. Ma. Indien ick betoverende ooghen heb/ waerom sterven dan oock de andere niet die ick aenschou?

Circæ, was een vermaerde Toveres, die *Ulyssis* ghesellen in allerleye slagh van Beesten veranderde; leest by *Ovidium*.

A daerom vermoed ick / dat dit gebꝛeck in
u ooghen is/ en niet in de mijne. Pam.
Waſt u niet ghenoegh my ghedoodt te
hebben / dat ghy noch dus met my gec-
ken moet ? Ma. O ghenoeghelijcke
doodt ! maer wanneer ſult ghy begra-
ven woꝛden ? Pa. Eerder dan ghy
meent/ ten zy dat ghy my te hulpe komt.
Ma. Kan ick ſoo groote dinghen doen ?
Pa. Ghy kont oock my die doot ven we-
B derom levendigh maken en dat met een
ſeer kleyne moeyte. Ma. Indien my
yemandt dat heylſame kruydt Panace
langhde. Pa. Ghy hebt gheen kruy-
den van doen/ bemint my ſlechs weder-
om / en wat iſſer lichter ? ja wat iſſer
billicker? anders woꝛt ghy niet vꝛy ge-
ſpꝛoken van de ſchult des doodtſlaghs.
Ma. Dooꝛ wat vyerſchaer ſal ick be-
ſchuldight woꝛden? der Areopagyten ?
C Pa. Neen : Maer vooꝛ de vyerſchaer
vande goddinne Venus. Ma. Men ſeyt
dat het een licht verſoenlijcke Goddinne
is. Pa. Ja niemandts gramſchap is
ſo vꝛeeſſelijck. Ma. Heeft ſy oock blixe-
men ? Pa. Neenſe. Ma. Heeftſe oock
een dꝛietandighe voꝛck ? Pa. Oock niet.
Ma. Heeftſe oock een ſpies ? Pa. Geen-
ſins / maer ſy is een goddinne der Zee.
Ma. Ick ben gheen varend gheſel. Pam.
D Maer ſy heeft een ſoontjen. Ma. Sijn
ouderdom is niet verſchꝛickelijck. Pam.
Die wꝛaeckgierigh is en hardneckigh.
Ma. Wat ſal die my doen ? Pa. Wat
u die doen ſal ? dat willen al de Goden
verhoeden ; want ick en ſoud niet ghee-
ren eenigh ongheluck dien perſoon wil-
len vooꝛſegghen / welck ick niet dan al-
le gheluck en wenſche. Ma. Segh het
even wel ? ick en ben niet ſeer ſuperſti-
E tieus/ noch bygheloovigh. Pa. Ick
ſal het dan ſeggen : Indien ghy veracht
deſen minnaer /die uwe wederliefde niet
teenemael onweerdigh en is/hy ſal n iſ-
ſchien (Godt gheve dat ick in mijn giſ-
ſingh bedꝛoghen woꝛd)dooꝛ't bevel van
ſijn moeder een pijl met boos vergift be-
ſmeert op u los ſchieten / ſoo dat ghy op
eenen vodd' erghens ſult verlieven / die F
nochtans u niet weder en ſal beminnen.
Ma. Ghy verteldt my een verſchꝛicke-
lijcke ſtraf: Ick wild veel liever ſterven/
dan yewers een leelickaert minnen / of
ſoodanigh een die my niet met ghelijcke
liefde wederom beminde. Pa. Maer
men heeft niet langh gheleden een exem-
pel deſer ſtraffe beſpeurt in een Jonghe
dochter. Ma. In wat plaets? Pam. Te
Oꝛleans Ma. Hoe veel jaren iſt geleden? G
Pam. Hoe veel jaren? 't is nauwlijcx thien
maenden gheleden. Ma. Hoe heete de
dochter? wat ſwijght ghy ? Pam. Ick
en weet niet anders als ghy. Ma. Waer-
om noemt ghy dan de naem niet ? Pam.
Om dat my't teecken niet behaecht: och
offe met eenig ander naem had genoemt
gheweeſt / ſy heete Maria. Mu. Wie
was haer vader ? Pam. Hy leeft noch/
en is van grooten name onder de rechtſ- H
geleerden/en van groote middelen. Ma.
Wat naem heeft hy ? Pam. Mauritius.
Ma. Wat toe-naem ? Pam. Aglajus.
Ma. Leeft haer moeder noch ? Pam.
Sy is koꝛts gheſtoꝛven. Ma. Van wat
ſieckte ? Pam. Van hart-ſeer : en haer
vader / hoe wel hy een kloeck-hertich
man is / was oock niet ſonder perijckel
van ſterven. Mar. Maghmen haer
moeders naem oock weten ? Pam. I
Seer wel/ſy was ghenaemt Sophronia.
Maer waer toe dient al die vꝛagen ? oft
meent ghy dat ick een fabeltje verſier ?
Ma. Soud ick dat van u vermoeden? de-
ſe ſuſpicie valt lichter op ons Vꝛouw-
volck : maer vertelt wat de dochter ghe-
ſchiet is Pam. Het was/ gelijck ick ge-
ſeydt hebbe / een dochter van eerlijcken
huyſe / van goede middelen/van ſchoon-
der ghedaente / wat wil ic veel ſeggen ? K
ſy was weerd een Pꝛins tot een man te
hebbē: deſe wiert gevꝛyt van een Jong-
man die haer niet onghelijck was. Ma.
Wat naem had hy ? Pam. Ach my ;
Het teecken behaeght my niet : hy wiert
mede Pamphilus ghenaemt : deſen / al-
hoewel hy niet nae en liet / dat eenigh-
ſins

A sins macht dienen om haer weder-
liefde te verwerven / heeft sy niet te min
herdneckelijck veracht en spijtelijck af-
ghe set: de Jonghman is van hert-seer
ghestorven. Niet langh daer na heeft sy
haer sinnen geleydt op een Quidam die-
men liever een Aep als eē mensch mocht
noemen. Ma. Wat ghy seght! Pam.
So seer dattet niet uyt te spreken en is.
Ma. Soo schoonen dochter op so leelijc-
B ken Jongman? Pa. Die scherp van op-
perhooft was / dun van hayr / en dat so
net ghekemt / offer nat hop om sijn hooft
gehangen had / en dat noch met schilfe-
ren en neten wel dicht besaeyt / het mee-
rendeel zijns hoofts was kael / hy sagh
so scheel als een ruyt / had een paer oog-
jens als sauciertjes / een neus als een
water-hondt / een mond als een braedt-
pan / tantjes soo wit als een doovekool /
C een stamelend en lispende tongh / een
schurfde kin / een bocchel op de rug / een
buyckjen dat anderhalf voet voor uyt
stond / en beentjens so recht als een krom
barn-houd. Ma. Ghy maelt my een
Thersites af. Pam. Jae / men seyd dat
hy maer een oor had. Ma. Het ander
was misschien in tijdt van oorlogh af-
ghehouwen. Pam. Gheensins: maer
in tijd van vrede. Ma. Wie had sulckx
D derven doen? Pam. Meester hans de
Dief-hencker. Ma. Misschien dat sijn
moye goed sijn leelijck aenschijn wat be-
deckte. Pam. Wat goed? Hy had al
sijns Vaders erve nu door de billen ge-
lapt / en was meer schuldigh dan hy in
de Wereld had. Met sulcken liefsje moet
nu soo minlijck diertjen haer jong-leven
verslijten / en alle daghen noch pens toe
eten. Ma. Ghy vertelt een droevighe
E saeck. Pam. Maer die waerachtigh
is. Aldus heeft Nemesis, des verach-
tens en af-gesetten Jongmans schand
willen wreecken. Ma. Ick wild liever
dat my de blixem vernielde / dan dat ick
met soodanigen man soud moeten leven.
Pam. Soo terght dan Nemesis niet: en
mint my wederom die u mint. Ma. Is
u dat ghenoegh / ick min u wederom. F
Pam. Maer ick wild wel dat dese liefd
gedurigh en my eygen was: ick vrye een
Huysvrou / en geen boelkjen. Ma. Dat
weet ick mede wel: maer men moet sich
langh beraden in soodanighen saeck die
eens begonnen zijnde / niet en kan her-
nomen worden. Pam. Door mijn per-
soon / ick heb my al lang ghenoegh bera-
den. Ma. Maer siet toe dat u de liefd /
die de beste raedsman nergens na en is / G
niet en bedrieghe. Want men seydt dat
sy blind is. Pam. Maer sy is scherp-
siende / welck uyt rijpen oordeel voort-
komt / ghy en schijnt my soodanigh niet
om dat ick u beminne / maer om dat ick
u soodanigh ghesien ende bemerckt heb /
daerom bemin ick u. Ma. Maer siet
toe / of ghy my al te deghen besien hebt:
hadt ghy de schoen aen-getrocken / soo
soud ghy best weten / waer sy u drongh. H
Pam. 't Moet ghe-avontuert zijn; hoe-
wel ick uyt veel vogel-teeckenen voorsie /
dat de sake wel sal afloopen. Ma. Kunt
ghy oock uyt het vlieghen en gheschreey
der vogelen de waerheyt voorsien. Pam.
Jae ick. Ma. Ut wat Voghel-teyke-
nen hebt ghy dit dan voorsien? Hebt ghy
een Nacht-uyl sien vliegen? Pam. Dat
is der gecken Voghel. Ma. Of hebt
ghy ter rechter zyde een Paer Duyven I
sien vlieghen? Pam. Oock niet: Maer
my is van sommighe Jaren herwaerts
bekent de Godtsaligheydt uwer Oude-
ren; dat is voor eerst een goed Voghel /
van goede Ouders ghebooren te zijn: En
my is oock niet onbekend met hoe God-
lijcke vermaninghen / en Heyligen voor-
ganck ghy by haer opghevoedt zijt: En
't is meer wel opghevoed / dan wel ghe-
booren te worden. Daer hebt ghy noch K
een vogel-teecken Daer-en-boven heb-
ben mijne Voor-ouders / die (so ick niet
anders en weet) vrome luyden gheweest
zijn / met uwe Voor-ouders al in d groo-
te vrundtschap ghehouden: En wy selfs
sijn vander wieghe aen te ghelijck met
malkander opghewossen / en ons in ghe-

A boren aerd en inborst komt niet qualijck
over een: voorder is de ouderdom tus-
schen ons/de middelen/staet/en geslacht
tusschen onse Ouders bykans ghelijck:
ten laetsten/ 't welck in de vrientschap
't principaelste is/ uwe manieren dunc-
ken my niet qualijck over-een te komen
met mijn verstand. (Want het kan wel
in sich selven heerlijc zijn/ 't welck noch-
tans niet bequaem en is om t'samen
B gevoegt te worden) hoe dat wederom de
mijne met u verstandt over-een-komen
en weet ick niet. Dese voghelen/ mijn
hertjen/voorseggē my/dat tusschen ons
een geluckigh/gedurigh/blijd en vrolijc
Huwelijck sal betrocken worden: Ten
waer misschien dat u ghemoed ons een
ongheluckigh Teycken-liedeken song.
Ma. Wat liedeken wenscht ghy? Pam.
Ick sal voorsingen. Ick ben dijn/singh
C ghy nae/ en Ick ben dijn. Ma. Dats
wel een kort liedeken/ maer 't heeft een
groote nadruc. Pa. Wat isser aen bedre-
ven hoe langh/ als het maer blijd is.
Ma. Ick vermagh u soo qualijck/ dat
ick niet gheern wilde dat ghy yet dedet/
dat u namaels moght berouwen. Pam.
Houdt op van quaedt te sorghen. Ma.
Ick sal misschien een ander schijnen/
wanneer of eenige sieckte of d'ouderdom
D dese schoone gedaente sal verandert heb-
ben. Pam. En oock dit mijn lichaem
en sal niet altijdt even-sapich blijven/
mijn Lief! maer ick sie niet alleen op
uwe rondsom bloeyende een lustige Ta-
bernakel/ maer heb den weerd liever.
Ma. Wat Weerd? Pam. Uwe ziel of
ghemoed/ welckers schoonheydt noch
voort en voort met u Jaren sal aenwas-
sen. Ma. Voorwaer ghy siet scherper
E als de Lind-worm/indien ghy mijn ge-
moed kont sien door so veel dexelen. Pa.
Ick sie u ghemoed met het mijne. Daer-
en-boven sullen wy in onse soete kinder-
tjens altijdt weder jongh worden. Ma.
Maer onder tusschen gaet de Maegh-
dom ploeghen. Dats wel waer; maer
segh my/ indien ghy een schoon boom-
gaert had/soud ghy wenschen dat aldaer F
ninimermeer yet voortquam als bloeys-
semen/ of had ghy liever na 't afvallen
der bloemen de boomen te sien hanghen
vol schoone rijpe appelen? Ma. Hoe
kondt ghy 't praten? Pa. Ten minsten
antwoordt my/wat is schoonder aen te
sien/een wijngaerd legghende op d'aer-
de neder en verrottende/ of die by een
pael en Olmboom opklimmende de sel-
vige verciert met purpere druyven? Ma. G
Antwoord ghy my nu wederom/ wat
is lustigher om aen te sien/ een Roosjen
dat op sijn groenen struyck lieflijck staet
en bloeyt/of dat afgepluckt zijnde in ye-
mandts handt verdorret? Pam. Ick
meen dat die Roos gheluckiger is die in
eenichs menschen hand verdort/verma-
kende daer-en-tusschen zijn oogen ende
neusgaten/ dan die op haer struyck ver-
oudt; want sy soud daer oock ten lesten H
hebben moeten verdorren: ghelijck de
wijn gheluckiger is welck uyt gedronc-
ken worr eerse versuyrt. Alhoewel een
dochters bloempjen niet en verdort/ soo
haest sy gehylijckt is. Ja ick hebber ve-
le gesien/die voor haer Bruyloft bleeck/
swack/ en ghelijck verdrogende waren/
maer na datse ghehuwt waren/ hebben
datse so opgeloken/ doen eerst begonnen
te bloeyen. Ma. Nochtans is de maegd- I
lijcke staet by allen menschen weerd en
aengenaem. Pam. Een maechd-meys-
jen is wel een heerlijck dingh/maer wat
isser monstreuser als een oude meydt?
ten waer dat u Moeder die bloem afge-
vallen was/ wy en souden/u/ dit schoon
bloemtjen/ niet hebben. Indien (ghe-
lijck ick hope) ons houwelijck niet on-
vruchtbaer is/wy sullen voor een maeg-
deken vele weder gheven. Ma. Noch- K
tans seytmen dat reynigheyd ende kuys-
heydt Gode seer behaeghelijck is. Pam.
En daerom wensch ick met een reyne
kuysche Dochter te trouwen/ op dat ick
met de selvighe reyn ende kuyschlijck le-
ven magh. Ons houwlijck sal meer der
een houwlijck der zielen als der licha-
men

A men weſen. Wy ſullen 't ghemeene beſt/
wy ſullen Christo kinderen baren. Hoe
weynigh ſal dit Huwelijck verſchillen
van den Maeghdelijcken ſtaet? En
wy ſullen miſſchien hier nae noch ſoo
met malkanderen leven/ als Ioſeph met
Maria gheleeft heeft: Maer daer-en-
tuſſchen ſullen wy den Maeghdelijcken
ſtaet leeren: Want men komt met
een ſprongh niet op den hooghſten trap.
B Ma. Wat hoor ick? moetmen de Maeg-
dom ſchenden/ om de Maeghdelijck-
heydt te leeren? Pam. Waerom niet?
ghelijckmen allengſkens de Wijn min-
der drinckende ten leſten leert ſich heel
ende al daer van onthouden. Wie van
beyden dunckt u matigher te zijn/ die
in't midden der wellusten ſich van de
ſelve onthoudt/ of die ghene die nim-
mermeer en komt daer hy door eenighe
C dinghen tot onmatigheydt aenghelockt
wordt? Ma. Ick meen dat die ghene
ſtercker en matigher is/ dien de over-
vloedighe teghenwoordige wellust niet
kan bederven. Pamp. Wien van bey-
den komt den lof der kuyſcheydt ey-
ghentlijcker toe/ die ghene welck hem
ſelven uytſnijdt/ of die met gheheele en
gheſonde ledematen/ nochtans ſich
ſelven van onkuyſcheydt onthoudt?
D Ma. Ick ſoude ſeecker de laetſte den
lof der kuyſcheydt toe ſchrijven/ den
eerſten uytſinnigheydt. Pam. Maer
die ghene welcke eenighe beloſte doen-
de den huwelijcken ſtaet verſweeren/
beſnijden die niet eenighſins haer ſel-
ven? Ma. Men ſoud ſegghen/ Ja.
Pam. Nu en is 't gheen deught/ niet
by te ſlapen. Ma. Is 't niet? Pam.
Luyſtert wat: Indien het in ſich ſelven
E deught ware/niet by te ſlapen/ ſoo ſou-
de by ſlapen ondeught zijn: nu gebeurt
het dat het ondeugt zy niet by te ſlapen/
en by te ſlapen/ deught. Ma. Wan-
neer ghebeurt dat? Pam. So menigh-
mael als de man ſijn recht begheert van
zijn vrou/ voornemelijck indien hy haer
omhelſingh begeert om kinderen te krij-
ghen. Ma. Maer of hy't uyt geyligh- F
heydt dede/ ſoumen't hem met recht niet
moghen weygeren? Pam. Men mach
hem met recht vermanen/ of liever
vriendelijck bidden/ dat hy ſich bedwin-
ghe/maer wil hy't niet laten/ ſo magh-
men 't hem met recht niet weygheren:
Alhoewel ick in deſen deele de Mannen
weynigh hoore klaghen over hare vrou-
wen. Ma. Maer de vrijheydt is ſoet;
Pam. Jae de maeghdom is een groote G
laſt. Ick ſal een Koningh zijn/ en ghy
my een Koninginne: Wy ſullen over
'thuyſgeſin regieren na ons goedtdunc-
ken. Dunckt u dat een dienſtbaerheydt
te zijn? Ma. Jan alle-man noemt het
Huwelijck een ghevanckeniſſe. Pamp.
Maer Jan alle-man verdient ſelfs de
ghevanckenis als hy't ſo noemt. Segh
my doch/ is niet u ziel ghebonden aen u
lichaem? Ma. Soo dunckt my. Pam. H
Niet anders als een vogheltjen aen zijn
kouw. En vraeght nochtans het vo-
gheltjen of 't wel vry wil zijn? Ick
meen het ſal't weygheren. Waerom?
Om dat het gheern ſo gebonden is. Ma.
Wy hebben gheen van beyden groot
huwelijcks goedt. Pam. So veel te be-
ter: 'tſelvige ſult ghy in huys vermeer-
deren met ſpaerſaemheyt/ (welcke niet
ſonder groote reden een rijcke Jaerlijc- I
ſche inkomſt ghenoemt wordt) en ick
buytens huys met neerſtigheydt. Ma.
De kinderen brenghen ontallijcke ſor-
ghen met haer. Pam. Maer ſy brengen
oock ontallijcke geneugten met haer; en
vergelden veel tijdts met grooten woec-
ker de dienſt die ſy van haer Ouders ge-
nooten en ontfanghen hebben. Ma.
'tIs een ellendige ſaeck gheen kinderen
te hebben. Pam. Hebt ghy nu al kin- K
deren? en wat behoeftmen in een twijf-
felachtighe ſaeck het quaeſte te dencken?
Seght my/ wat hadt ghy liever/ nim-
mermeer ghebooren te worden/ of ſo ge-
booren te worden/ dat ghy daer nae we-
derom moſt ſterven? Ma. Sekerlijck
ick waer liever ſo gheboren dat ick daer
na

A na wederom most sterven. Pam. Al-
soo is 't oock droevigher noydt kinde-
ren ghehad te hebben/ noch oyt te sullen
hebben/ even ghelijck die ghene die ghe-
leeft hebben gheluckigher zijn / als die
ghene die noyt gheboren en zijn noch
noyt en sullen gheboren worden. Ma.
Wie zijn die ghene / die niet en zijn noch
niet en sullen wesen ? Pam. Alhoe-
wel hy uyt dit leven sal moeten verhuy-
B sen / die niet en wil draghen de ghemee-
ne lasten en toevallen welcke doch alle
menschen zijn onderworpen/ sy zijn dan
Koninghen of slechte onderdanen. En
nochtans wat ons overkomen magh/
daer sult ghy maer de helft van dragen/
ick sal het grootste deel op my nemen.
Dus soo sal het een dubbelde vreught
zijn indien ons yet vrolijcks overkomt/
en komter daer-en-teghen ongheluck/
C soo sal onse ghemeenschap de helft der
droeffenis wegh nemen. My altoos
(indien my Godt uyt dit leven quam te
roepen) soud' het een lust zijn in uwe Ar-
men te sterven. Ma. De Menschen dra-
gen lichter 't geen na de ghemeene Wet-
ten der natuere gheschied / maer ick sie
dat sommigher kinderen manieren den
Ouders meer hertseer en swarigheydt
aenbrenghen / als haer sterven. Pam.
D Dat sulcks niet en gheschiede/ is al vry
wat in onse macht ghelegen. Ma. Hoe
soo? Pam. Om dat in't ghemeen van
goede Ouders goede kinderen geboren
worden/ soo veel de aert aengaet. Want
een Duyf en brengt gheen Arent voort.
Soo sullen wy dan eerst beneerstighen
selfs goedt te zijn/ daer na sullen wy be-
sorgen dat onse kinderen vander Jeugt
E aen met Heylige gheboden en leeringen
onderwesen worden: Daer is veel aen
gheleghen/ wat ghy eerst in een nieuw
Vat giet: Daer-en-boven sullen wy
betrachten datse t' huys een voorbeeld
van een heyligh en onstraflijck leven
hebben/ 'twelck sy moghen navolghen.
Ma. 't Is swaer dat ghy seght. Pam.
'Ten is geen wonder/ want 't is schoon
en heerlijck: en daerom maeckt ghy F
oock swarigheyt: maer so veel te meer-
der neerstigheyd sullen wy hier toe aen-
wenden. Ma. Ghy sult my tot een goe-
de navolghster hebben: Siet ghy maer
toe dat ghy my so maeckt en naer u hand
stelt. Pam. Maer spreeck daer-en-tus-
schen de drie woordtjens. Ma. Daer
en ware niet lichter. Doch de woorden
alsse eens uyt de mondt ghevlogen zijn/
so komense nimmermeer wederom. Ick G
sal raedt schaffen die ons beyden ghe-
voeglijcker is: Ghy sult met uwe ende
mijn Ouders spreecken/ op dat met haer
beyder wille de saeck afgehandelt wor-
de. Pam. Ghy heet my noch naeloo-
pen/ en kondt de sake met drie woorden
klaer maecken? Ma. Ick weet niet
of ick kan. Ick ben noch mijn eyghen
vooght niet. En men pleegh in voor-
tijden sonder der Ouderen raed en aen- H
sien gheen Huwelijck te sluyten. Doch
'tzy hoe 't wil / ick meen dat ons Huwe-
lijck te voorspoediger zijn sal/ indien het
met wil en weten en onder 't beleyd onser
ouderen betrocken wort. En 't staet u
toe wat nae te loopen en te besoecken/
ons en is sulcx niet eere genoegh: want
de Maeghdom wil gheroofd zijn/ alhoe-
wel wy somwijlen al wat yverigh min-
nen. Pam. 'Ten sal my niet verdrieten I
wat lang te versoecken indien ick maer
van u Jae-woort mach versekert zijn.
Ma. Hebt goeden moet/ en twijffelt daer
niet aen. Pa. Ghy zijt my in dese saeck
al te achterkousigher als ick wel begee-
ren soud. Ma. Jae bedenck selfs en
overlegh by u selven u Jae-woort wel
te deghen: En gaet niet te rade met u
gheneghentheden/ maer met de gheson-
de reden. 't Geen de herts-tochten be- K
sluyten is tijdlijck/ maer 't gheen van de
reden voort komt pleegh altoos te be-
haghen. Pam. Voorwaer ghy kondt
schoontjes Philosopheren; derhalven
heb ick oock voor-ghenomen uwen raed
te volghen. Ma. Ghy sultet u niet be-
klagen. Maer hoor wat/ my komt daer
een

A een swarigheydt in't hooft die my wat
beroert. Pam. Laet swarigheydt va-
ren Ma Wilt ghy dat ick een doode
tot een man neme? Pam. Gheensins/
ick sal weder levendigh worden. Ma.
Ghy hebt my van swarigheyt geweyrt:
Vaert wel mijn Phamphile. Pam. Doet
ghy maer dat ick wel vare. Ma. Ick
wensch u een blijde nacht. Waerom
sucht ghy? Pa. Een blijde nacht segt
B ghy? Och of ghy my gundet 't gheen
ghy my wenscht? Ma. Weest niet te
haestigh/ u Coorentsen is noch groen.
Pam. Sal ick niet met allen van het uwe
met my draghen? Mar. Dit ruyc-
kertje/ om u hertje wat te verquicken.
Pam. Doe daer slechs een kusjen by.
Ma. Ick wil u mijnen maeghdom ghe-
heel en ongheplückt toebrenghen. Pam.
Pluckt een kusjen wat van de maegh-
dom? Ma. Wilt ghy dan wel/ dat ick
oock alle anderen kusse? Pam. Gheen- C
sins/ ick wil mijn kussens voor my sel-
ven bewaert hebben. Ma. Ick be-
waerse voor u/ al hoewel dat ick oock
andere redenen heb/ waerom ick u nu
ter tijdt niet derve kussen. Pam. Wat
redenen doch? Ma. Ghy segt dat u-
we ziel by nae gantsch ende al in mijn
lichaem ghevaren is/ en datter maer
een kleyn weynichjen ghebleven is in u
lichaem: soo sorgh ick dan/ dat in 't D
kussen 't ghene dat noch in u overigh
is/ in my soud overspringhen/ en ghy
voor 't heel en al doodt blijven. Daer
is dan mijn rechter handt/ een teecken
van onderlinghe liefde/ en vaert wel:
weest ghy neerstigh in uwe saeck/ick sal
daer-en-tusschen Christum bidden/ dat
hy 't gheen nu verhandelt is/ ons bey-
den voorspoedelijck en nae wensch wil
laten vergaen.

De IX. T'samen-sprekinghe.

Convivium fabulosum,

Oft

Kluchtigh Gast-mael.

Polymythus de kluchtighe/ Gelasinus de lacher/ Eutrapelus de boertighe/ Asteus de beleefde/ Philythius de klucht-beminder/ Philogelos de lach-beminder/ Euglottos de wel-bespraeckte/ Lerochares de pots-bedrijver/ Adolesches de beuselaer.

Polymythus.

A
Ghelijck het niet be-
taemt dat eeni-
ghe wel-gheboude
Stad/sonder Wet-
ten en Regeerders
soude wesen/ so en
behoort oock dus-
danig Gast-mael
niet sonder stichte-
lijcke vermakinghe ghehouden te zijn.
Ge. Dat is recht van mijn sin gepraet B
dat ick alleen uyt de naem van allen ant-
woorden sal. Po. T'sa! jongen brengt
hier een paer steenen/ om ons een Ko-
ningh te maken/laet sien op wien het lot
vallen sal. Couragie; hey het lot is op
Eutrapelum ghevallen. Ick seg waer-
achtigh de steenen moeten ooghen heb-
ben: Want wy mochten by stemmen
gheen beter man gekoren hebben. Men

A ſeydt ghemeenlÿck / nieuwe Heeren /
nieuwe Wetten : O nieuwe Coningh!
gheeft ons nieuwe ordonnantien. Eu.
Op dat deſe maeltÿd vrolÿck ende ghe-
luckigh mach ghehouden worden/ Soo
gebiede ick dat niemant hier voortbren-
ge anders dan gheneughlÿcke ſpreuck-
jens/ende ſoo daer yemant ware die dat
niet en dede / ſal daer voor een pinte
wÿns in 't ghelach ghelden : hier ſullen
B oock alle oncuyſheden uyt-ghebannen
zÿn / ende gheene moghen beſtaen / dan
die waer/ofte waers-gelÿck zÿn. Waer
in oock beſtaen ſulllen mogen die kloec-
lÿck uyt de hant/ voort ghebrocht ſullen
worden. Soo daer dan niemandt is
die gheen klucht by kan brenghen: ſul-
len die twee / die de alder-vrolÿckſte en
fraeyſte en die de blauſte kluchten voort
ſullen gebrocht hebben / elck ſoo veel in't
C ghelach te gelden hebben/ als voorſeyt:
ende ghy/heer waerd/zÿt quÿt geſchou-
den / vande onkoſten des dranckx/ dies
ſult ghy ons alle vry te eten geven. Iſt
nu ſake dat hier twiſt tegen mocht val-
len ſo weeſt ghy Gelaſine oordelaer ende
ſcheydſ-man. Hebt ghy nu alle deſe din-
ghen verſtaen/ſoo laet ſe gehouden wer-
den / ende die deſe niet begeert te volgen
die gae/ maer op ſulcke voorwaerde/dat
D hy morghen vrylÿck weder by 't ghe-
ſelſchap komen magh. Ge. Wy ſtem-
men ons Coninck gheboden voor goedt
ende oprecht / en begheeren oock datſe
ghehouden werden / maer van wien ſal
het beginnen ? Eu. Van wien anders
dan vanden waerd ? Aſ. Mach ick oock
wel Heer Coninck een kleyn woordken
by brenghen ? Eu. Ja wel thien. Aſ.
De Rechtſ-gheleerden ſegghen dat het
E geen wet is die niet recht is. Eu. Dat
ſtem ick u toe. Aſ. En de uwe maeckt
de beſte de ſlimſte boorſe ghelÿck Eu.
Alſmen vrolÿck wil zÿn / ſal men om
de drollighſte grillen aldermeeſt lachen;
ghelÿck als gheen ſanghers meer vro-
lÿckheydts voorts brenghen dan die
of ſeer ſchoon en boven maten / of ſeer
leelÿck ende drollich ſinghen : Is doch F
de Koeckkoecx-ſangh niet belachlÿcker
dan des Nachtegaels ? Want hier de
middelmaet gheen lof verkrÿght. Aſ.
Maer waerom ſal hy lÿden die de prÿs
behoort te ſtrÿcken ? Eu. Om dat hy
daer in te ſeer verhoovaerdigen ſoude /
waert dat hy de eer ende daer en boven
noch vry-lagh hadde. Aſ. Inder waer-
heydt Minos ſelve en heeft gheen recht-
veerdigher wetten gheſtelt. Ph. Maer G
en ſult ghy gheen maet int drincken ſet-
ten ? Eu. Daer in dunckt my't beſte dat
wy Ageſilaum de Coninck van Lacede-
monien volgen. Ph. Wat heeft die be-
dreven ? Eu. Deſe oock eens door't loo-
pen vande ſteenen verkooren zÿnde / tot
opperſte eens gaſt-maels / ghevraeght
zÿnde vandē ſchaffer / hoe veel wÿns hy
elck voorgeſet wilde hebben / heeft ghe-
antwoort : iſſer de ruymt van wÿn / H
ſchenckt yegelÿck dan ſo veel als hy ey-
ſchē ſal / iſſer ſober/ ſo meet elck even veel
Ph. Wat woud hy hier mede ſegghen ?
Eu. Dat dede hy om dat het geen dronc-
kaerts noch knorachtigh gaſtmael ſou-
de zÿn. Ph. Hoe ſoo ? Eu. Want men
vinter ſommighe die heel gulſigh ſup-
pen/ oock andere die heel ſober/ oock ee-
nighe die gantſch gheen wÿn en drinc-
ken/ ghelÿckmen ſeyt Romulus geweeſt I
te hebben. Iſt dan datmen niemant en
ſchenckt dan die 't begheert / ſalder ten
eerſten niemandt tot drincken ghedron-
ghen zÿn/ende nochtans ſullen ſy gheen
wÿn ghebreck hebben die gaern groote
toghen ſwelghen/ſoo dat niemant droe-
vigh behoeft te zÿn/noch hem beklagen
magh van overlaſt. Iſſer daer teghen
weynigh dranck/ ſalmen een yeghelÿck
ghelÿcke portie voor ſetten / en niemant K
ſal hier met recht woorden teghen kon-
nen maecken/ want de dronckaerts ſul-
len haer goedts moets moeten mati-
ghen tot ſoberheydt. Iſt dat dit u be-
haeght ſal ick het gebruycken/ want wy
willen toch een maeltÿdt houden van
boerten en niet van drincken. Ph.

Maer

A Maer liever wat dronck toch Romulus? Eu. 'Tselfde dat de honden drincken. Ph. Was dat oock een Coninck betamelijck? Eu. Niet minder dan dat de Coningen 'tselfde dat de honden asemen/ maer dat onderschept isser/dat een Coningh tselfde water niet en drinckt dat den hond doet/maer de selve asem die een Coninck uyt-blaest haelt de hont weder in/ ende ter contraie dat een hont uyt blaest haelt B de Coninck in/'tsoude de groote Alexander meerder eere ghewéést zijn / had hy met de honden ghedroncken. Wat isser doch onbetamelijcker een Coninck / die veel duysent menschen te besorgen heeft/ dan dronckenschap? Maer om dat Romulus gheen wijn drincker was / ghetuycht de subtijle antwoorden die men hem tot grooter eeren nagheeft. Want als eender hem seer sagh dat hy hem C van den wijn gheheel onthiel/ seyde dat de wijn goedt koop soude werden/ so alle man waer gelijck hy: neen seyde Romulus, Ick acht datse alsdan veel dierder wesen sou, waer't datse alle so veel droncken als ick, want ick drinck so veel als my lust. Ge. Och of hier nu waere onse Jan Botz, de Canonick van Constans, die ons recht een Romulus vertoonen soud in't drincken/anders seker een seer ghe- D noeghlijck ende boertelijck gast. Po. 'Tsa wel aen! Ist sake dat ghy te ghelijck/ick sal niet seggen/als Plautus seyt/ kond suppen en fluyten dat hem swaer was/ maer eten en toeluysteren/dat seer licht is; Ick sal beginnen met goe spoet te vertellen/ soo mijn fabel u niet soo heel gheneughlijck en dunckt/ denckt altoos dat het een Hollandsche is. Ick acht dat onder u lieden wel zijn die een man E ghekent hebben gheheeten Maccus. Ge. Ja hy is kortz ghestorven. Po. Dese als hy ghekomen was in de Stad Leyden, wilde aldaer vermaert zijn door eenige sockernije (want sulcken man was het van nature) inghegaen zijnde in eenighe Schoenmakers-winckel/heeft de meester ghegroet / de Schoen-maecker

nieuwers dan om zijn waer te venten / F denckende/ vraeght ofte hy yet begheerde. Maccus rontom siende had het oogh aldermeest op de laersen die hy sach hanghen : de meester vraeghd of hy een paer laersen begheerde? ja seydt Maccus, hy soect een paer die hem passen/en (gelijck des Schoen-makers manier is) prijstse wat/en trecktse hem aen. Als Maccus nu soo braef ghelaerst was/ hoe fraey/seyt hy / sou een paer dubbel ghesoolde muylen op dese broosken s accorderen. Ghe- G vraeght zijnde ofte hy die begeerde/antwoort jae:als hy oock Muylen/die hem wel pasten / ghevonden hadde / Maccus prees de broosken s/prees de toffelen : de Schoen-maker lachte in zijn vuyst ende holp hem oock wat prijsen/en verhoopte zijn komenschap hem dierder te verkoopen/om datse dē kooper so wel aenstont: Aldus koutende warense al wat vryters H ghens malkanderen ghewo rden / doen seyd Maccus ten lesten/segt toch eens ter goeder trouwen/ ist u noyt gebeurt/ dat als ghy yemandt soo fijn tot het loopen toe gemaeckt had/ghelijck ghy my hebt/ dat hy wegh ginck strijcken sonder te betalen? noyt/seyd hy: oft u by avontu re ghebeurde / vraeghde de ander / wat soud ghy doen? Ick soud hem naloopen seyd de Schoen-maker: doen seyd Mac- I cus, meent ghy 't al of maeckt ghy den haen? Neen byloo ick meent antwoorde de ander/ ick segghet ende soud het oock doen. Ick salt'teens besoecken / seyde Maccus,dat is u voren / om de schoenen/ volcht so ghy kont / ende is voorts metter vlucht gaen strijcken. De Schoenmaecker was oock niet luy/tijt hem nae zijn gat/ soo veel als hy recken mochte / al roepende / houdt den dief / houdt den K dief. Als nu de lieden over al door dit roepen uyt quamen soo heeft Maccus terstondt / met dese boeverie / 't volck opghehouden / ende al lachende met een onbeschreumt voorhoof weder-gheroepen niemandt slae de handt / goe mannen / aen een van ons beyden / om den

A loop te beletten / 't is een wet-ſpel van
een tonne bier. Daerom is een pege=
lijck strackx ſtil blijven ſtaen kijcken /
denckende dat het de Schoen maker uyt
ſchelmerije verſiert hadde / om den an=
der voorby te loopen. De Schoen ma=
ker ten leſten / moe en mat van loopen /
als die niet meer en moght / is al ſwoe=
ghende ende ſwetende thuys gekomen /
ende Maccus heeft de overhandt behou=
B den. Ge. Maccus ontliep de Schoen-
maecker wel / maer ontliep de dief niet
Po. Waerom toch? Ge. Om dat hy
den dief met hem droegh. Po. Hy had
doe by avontuer / gheen gheldt by hem/
dat hy't namaels betaelde. Ge. 'Twas
even-wel een dief-ſtuck. Po. De ſaeck
is ten laetſten voor recht ghekomen / en
de bedriegher Maccus was nu alree vry
wat vermaert ghewoorden oock by de
C Rechters. Ge. Wat brocht hy by Po.
Vraeght ghy dat / in ſulcke goede ſaeck
ende verwonnen recht was de aen-kla=
gher meer in 't lijden dan Maccus. Ge.
Hoe ſoo toch? Po. Want hy beklaegt
werde van valſche beſchuldinghe / en
Maccus.ſtond vaſt op de wetten van ver=
geldingh / die ghebieden dat die een an=
der beſchuldight dat hy niet bewijſen en
kan/ ſal in de ſelve ſtraffe vervallen zijn/
D die de ander ſoud moeten lijden / by ſoo
verre als hy verwonnen had gheweeſt.
Inden eerſten ontkend hy dat hy had
zijn goet teghen ſijn danck aen-ghetaſt/
maer dat hy 't hem van ſelfs ghegeven/
en ſonder datter een woordt vande prijs
geſproken was/ aengetrocken had / ten
anderen/dat hy hem tot het loopē beroe=
pen had / en dat hy hem op de voet ghe=
volght was/dat hy daerom op hem niet
E te ſeggen had/ aengeſien dat hy in't loo=
pen verwonnen was. Ge. Dat gingh
op de treck toe/vā des Ezels-ſchaduw/
maer hoe voer hy? Po. Als ſy alle die
daer waren ghenoegh gelacht hadden/
heeft een vande Raedt / Maccum te gaſt
ghenoodt/ ende den Schoen-maker uyt
ſijn eyghen beurs betaelt. Diergelijck
is oock tot Deventer ghebeurt (als ick F
een kleyne jongen was/ juyſt inde goede
weeck alſmen ghemeenlijck geen ſuyvel
plach te eten) datter een aen een appel-
koopſters venſter ſtond en keeck / nae
eenighe vyghen die voor-gheſet waren
om verkocht te werden / ende de vrouw
heeft hem nae haer ghewoonte in-ghe=
roepen / vraghende of hy yet begheerde/
nademael datſe hem ſo op de vygen ſach
ſter-oogen/ſo ſeyde ſy/ begeerdy vijgen / G
ſy zijn gheheel ſchoon ? Als hy 't in wil=
lighde/ vraeghdſe hoe veel pond wildy/
wildy vijf pondt? Ja antwoorde hy/ en
ſy heeft hem ſoo veel in zijn ſchoot ghe=
ſtort/ſy nu de ſchalen ophing / gingh hy
deur kuperen / niet loopende / maer voet
voor voet/ al-etende. Als ſy nu meende
gelt te ontfangen/ heeftſe hem ſien wegh
gaen/en is hem naghevolght/ meer met
roepen dan met loopen. Hy dit al onge= H
merckt latende/gingh al zijn oude tredt.
Ten leſten ſiende veel volcx t'ſamen loo=
pen door 'troepen vanden Appel-teef/ ſo
bleef hy ſtaen/vertellende alles in't bree=
de aen 't volck hoe hy ghevaren was/en
elck began terſtont te lachen : hy ſeyd
dat hyſe niet ghekocht en had / maer dat
ſy 't hem ſelve ghevraeght en in ſijn ſlip
ghegoten had/ iſt ſake dat ſy dit begeert
in recht te verſoecken/ick ſal haer by ko= I
men. Ge. Tſa wel aen ick ſalder u oock
een vertellen die de uwe niet ſeer onghe=
lijck ſal zijn ende moghelijck aerdigher/
behalven dat deſe ſoo vermaerd eñ heer=
lijcke naem niet en heeft als Maccus. Py-
thagoras deelde de marckt in drie ſoorten
van volck / van welck de eene quam om
te verkoopen / de andere om te koopen/
eñ dat deſe (ſeyde hy) te weten koopers
ende verkoopers / bekommert / bemoeyt K
ende beſorght waren/ ende daerom niet
geluckig/ maer dat de derde ſoorte nieu=
wers om te marckt quam / dan om te
door-ſien watter om gingh / en dees
noemde hy de gheluckighſte / om dat ſy
vry van ſorghe/ niet dan aen-ghena=
me welluſtigheydt ghebruyckten / en op
deſe

A dese maniere (seyde hy) dat de Philoso-
phen inde werelt wandelden / gelijck de
menschen inde merckten. Maer op on-
se merckten wert de vierde soorte van
menschen bevondē/die niet koopen/noch
veylen / noch leegh gaen om te kijcken/
maer bespieden kloecklijck ofse niemand
wat konnen ontstrijcken of properlijck
ontsteelen/ van welcke soorte sommighe
soo geestigh bevonden werden / dat ghy
B soudt segghen dat syder al haer leven op
school ghegaen hadden. Dat is nu de
voor-rede van mijn fabel / onse Waerd
heeft de sijne geseyt met eē slot-reden: nu
luystert toe/watter korts t'Antwerpē is
ghescheidt. Een Priester had ontfangen
van een sijner schuldenaers / een maete-
lijcke somme van penningen/ en dat aen
silver gelt/ 'twelck een schalck gemerckt
hebbende/gaet stoutelijck by hem / ende
groet hem beleefdelijck / en zijn ooghen
C slaende op des Priesters tassche die hy
aen zijn riem droegh eñ heel wel ghevult
was van penninghen / seyd dat hy een
boodschap voor sijn heer Pastoor aenge-
nomen had / dat hy t'Antwerpen een nieu
tabbaert / soude koopen / biddende den
Paep dat hy hem voor die reys soo veel
vriendtschaps wilde doen / eñ met hem
gaen by de lieden die sulcke dinghen veyl
haddē/op dat hy die na de mate van sijn
D lijf soude koopē/aengesien dat hem docht
dat de Priester en de Pastoor van zijn
dorp/van hooghte/ dickte eñ langde seer
wel over een quamē. De goede heer die
geen achterdocht en had/ is lichtlijc met
hem gegaen/de eenē tabbert aen d'ander
werde voort gehaelt/en tenlestē isser een
gevonden die de Heer-oom seer net paste/
de verkooper prijstse na de maniere/ seg-
gende datse niet beter aen't lijf gheschil-
E dert moght staen. Als de bedrieger hem
nu wel van voren dan van achteren ende
van alle zijden ghenoegh besien had /
oordeelde datse over al wel soud zijn/be-
halven voor/ daer docht se hem een wey-
nig te kort te wesen. De verkooper seyd
weerom (op dat de koop immers mocht
voortgaen) dat het de tabbaerts schult F
niet en was/maer dattet die hooghe tas
dede / dat hy op die plaetse een weynigh
korter was. Wat wil ick veel woorden
maecken? hy leyd den tas af / d'andere
kijcken van voren/ 'twas wel/men keer-
de hem eens om/ om te sien hoe't achter
ghestelt was. Terstont de boef die op
schelmerije uyt was / heeft de tas ghe-
streken / ende alsoo hem flucx aen't loo-
pen ghestelt: de Paep dat siende is hem G
nagheloopen / soo ghekapt als hy was/
en de verkooper liep den Paep weder na
zijn gat / de Paep riep houdt den dief.
De verkooper riep houdt den Paep! en
de Schalck die voorliep/ riep al/keert de
rasende Paep / ende sy hebben hem al
ghelooft/nademael datse de Paep so toe-
ghemaeckt door de Heeren strate saghen
loopen. Somma alsoo d'een d'ander in
de wegh was / is de bedriegher ontko- H
men. Eu. Die schelm waer waerdich
aende hoochste boom te hanghen. Ge.
Soo ver hy niet alrede kout is. Eu.
Ick woud niet dat hy alleen / maer al
die sulcke schelm stucken voorstaen / tot
verderf vande ghemeente / aen een hoo-
ghen boom hinghen. Ge. Sy sullent
niet voor niet doen/alle dingen sullen tot
zijnder tijdt wel geloont zijn. Eu. Tsa
laet daer weer een aent klappen komen. I
As. Tis tot u gekomen/ Heer Coninck/
indien ghy de wet oock onderworpen
zijt. Eu. Neen ick / maer van selfs sal
ick beurt houden/anders moght ick een
tyran en geen Coninck heten/so ick selfs
niet dede dat ick anderen ghebiede. As.
Nochtans seydtmen wie sou den Paus
in den ban doen? Eu. Dat is niet soo
qualijck gheseydt/want ist sake dat ghy
yemand aenneemt tot een hooft/ diemen K
Keyser noemt / en die boven alle wetten
is / die sal dickwils veel beter van self
onbedwonghen doen / dan andere ghe-
dwonghen wesende / door de wetten.
Want ghelijck als de ziel nut is het lic-
haem / soo is een goedt Prince zijn ghe-
meente: wat had ick behoeven te seg-

A ghen een goedt Prins/aengesien dat een
quaed Prins gheen Prins en is/gelijck
als een onsappere quade gheest int lic-
haem van een mensch komt/ gheen ziel
en is. Maer weer aent vertellen/ want
ick acht dattet wel voeghen sal / dat ick
oock wat verhale van den Coningh/Lu-
dovicus van die name de XI Coningh
van Vranckrijck. Alst op een tijd in zijn
Hof wat wilt stont/is hy ghereyst by de
B Boergoenschen/aldaer hy dickwils ter
jacht gingh / ende also hy by geval ken-
nisse ghemaeckt hadde met eenen Boer
gheheten Conon, dat een goed en simpel
man was / want de groote Princen ne-
men dickwils vermakinghe in dusdani-
ghe lieden : Tot desen Boer verkeerde
de Coninck dickwils als hy ter jacht
was/sulcx dat hy eens tot den Boer met
groote lust (so hongerigh als hy vander
C jacht quam) Rapen is komen eten. Lu-
dovicus ten lesten weder na zijn Hof ghe-
trocken zijnde / so heeft de Boerin haer
man vermaent dat hy den Coninck tot
ghedachtenisse van de oude vriendschap
eenighe uytghelesen Rapen soud schenc-
ken. Conon hier in begaen zijnde / vrees-
de dat gheen danck behalen soude/want
de groote Heeren sulcke diensten niet ge-
dencken : Somma 't wijf heeft het ghe-
D wonnen/hy treckt op reys met eenighe
seer schoone uytghesochte Rapen/ maer
als hy nu op wegh zijnde lust totte Ra-
pen kreegh/ heeft hy die alle/op een nae/
die boven mate groot was / met groote
begeerte opghegheten. Gekomen zijn-
de in de sale daer de Coninck sat / is ter-
stont vanden Coninck bekendt/ die hem
stracx liet halen : de Boer heeft met een-
voudigh ghelaet zijn gave vertoont / die
de Coningh met grooter begheerte ont-
E fanghen heeft/ende een van zijn Raedts-
Heeren bevolen/dat hyse in des Coninck
kamer soude brengen/ by zijn juweelen.
En heeft voort ghebođen/dat Conon by
hem soude blijven eten : nae de maeltijdt
heeft hy de Coninck bedanckt/en weder/
de Coninck hem/die zijns Rent-meester
beval datmen den Boer / die al weer na F
huys meende te gaen / duysent kroonen
tellen soude. Hier van ist gherucht hae-
stigh door al 't Hof geloopen : waer door
een van zijnen Edelen den Coninck een
brave henghst gheschoncken heeft. De
Coninck wel merckende/dat hy door de
mildtheydt die hy Conon betoont hadt /
was wacker ghemaeckt. En oock soo
een buyt meende te strijcken / heeft zijn
gheschenck met veel vrolijcker ghelaet G
aengenomen/ en terstond voort met zijn
Heeren geraedtslaeght/waer mede men
soo heerlijcken Paert soude vergheldén:
hier-en-tusschen wierde de schencker
van't Paert vast met goede hope ghe-
voed / denckende / heeft hy een Raep die
hem van een Boer gheschoncken is/soo
dier betaelt / hoe veel te meer sal hy een
Edelman voor so wackeren Paerd/ een
goede vereeringhe gheven. Als nu de H
een dit/de ander dat / den Coninck ried /
als oft vry wat te beduyden had / en de
Bedrieger nu langh genoegh door yde-
le hope ghevoed was / seyd de Coningh
ten lesten/daer schiet my in wat ick hem
schencken sal/ende roepende een van zijn
Kamerlingen/luysterde hem/dat hy soud
halen uyt zijn kamer / 't gheen hy daer
vinden soude in een zijde doeck ghewon-
den / en heeft hem voor de plaetse daer 't I
lagh beduyt/de Raep wierde gebraght/
alsoo bewonden alsse was / de Coninck
gheeftse den Edelman met zijn eyghen
handt/ daer by seggende/ dat hem docht
het Paert wel gheloont te zijn / met soo
kostelijcken kleynoodt / dat welcke hem
1000 Croonen ghekost had. De Edel-
man wegh ghegaen zijnde / heeft met
groote begheerte/den doeck afghedaen/
en heeft daer voor een kostelijck juweel/ K
dat hy meende te hebben / een geschrom-
pelde verdorde Raep in ghevonden. De
schalck alsoo bedroghen zijnde / heeft een
yeghelijck tot spot gheweest. As. Ist
sake dat den Coningh believe dat ick een
slecht man / spreke een Coninghlycke
Historie / soo sal ick verhalen wat my
van

A van de selfde Ludovice inde sin komt.
Want gelijckt kluwen de draet volght/
soo volcht d'eene klucht den ander. Als
een van Ludovici dienaers een luys sagh
loopen op des Coninckx Rock/ soo is hy
ootmoedelijck tot hem ghegaen/ en de
luys ghenomen hebbende/ heeftse stil-
swijgende wegh gesmeten/ de Coningh
vraghende wat het was/ schaemde hy't
hem te segghen/ als de Coningh niet af
B liet te vragē heeft de knecht ten lesten ge-
antwoort dattet een luys geweest was.
Dat is een goet teecken sprac Ludovicus,
namelyck dat ick een mensch ben/ want
dat ghedierte hem meest by de menschen
houdt/ eñ by namen inde jeught/ en heeft
voort geboden datmen hem 40 Croonen
gheven soude voor sijn dienst. Daer na
wasser een ander die ghesien hebbende
dat soo kleynen dienst hem soo wel ghe-
C luckt was/ niet eens denckende dat de
oprechtigheydt ende gheveynstheyd seer
veele verschilt/ is met ghelijcke maniere
tot de Coning gekomen/ ende heeft hem
gheveynst of hy wat van sijn Conings
kleedt genomen had/ 'twelc hy terstont
wech smeet: als de Coning hem vraeg-
den (hoewel hy veynsde dat hy't niet
geern seyde) wat hyer af-genomen had/
heeft de ander met wonderlijcke ghe-
D veynsde schaemte gheantwoort/ dat het
een vlo gheweest ware. De Coning het
bedroch merckende/ seyde: foey ghy vi-
leyn/ ghelijckt ghy my by een hondt? en
gebood zijn dienaers datmen hem inde
plaetse van 40 Croonen/ 40. slagen ge-
gheven soude. Ph. Ick hoore wel 't is
met groote Heeren quaet jocken: Ja al
ist saecke dat de Leeuwen sich ghemeen-
saem vertoonen die haer klouwen/ soo
E blijvent evenwel Leeuwen. Alsoo doen
de Coningen oock/ en dan blijft de spot-
ter achter. Maer om dat wy van Ludo-
vicus voor hebben/ die altoos om de grij-
pende gieren te bedriegen uyt was/ sal
icker oock een voort brengē die de voor-
seyde klucht niet seer onghelijck en is.
Als dese Ludovicus eens tot een gave ge-
sonden was een somme van thien duy- F
sent Croonen/ hy wetende dat nu alle
zijn officiers elck om een plock soude
prangen/ heeft al de gantsche somme op
de tafel uytgestort/ en op dat hy de hope
van allen te meer soude terghen/ heeft hy
aldus tot haer gesproken: wat dunckt u
Heeren schijn ick u nu niet wel een mach-
tigh Coningh/ waer sal ick te werck
brenghen sulcken hoop gelts? dan tsa!
'tis my gheschoncken/ 't is behoorlijck G
daerom dat ick't weder verschencke/
waer zijn nu al mijn getrouwe vrienden
die door haer goede dienst aen my groo-
telijckx ten achteren zijn/ laetse nu by my
komen eer dese schat verblogen is. Ter-
stont zijnder op dat ghelupt veel aenge-
komen/ elck een met goede hope om yet
te verkrijgen: de Coningh siende eenen
onder den hoop/ die hem seer graegh
dochte/ ja met zijn oogen schier het ghelt H
op at/ heeft hem ghevraeght/ wat wilt
ghy ons goeds segghen? Hy dede daer
zijn aenklacht/ dat hy langh des Coninx
valcken ghevoedt hadde/ oock niet son-
der groote kosten en seer getrouwlijck/
somma de een bracht dit/ de ander dat
by/ en elck vermeerderde zijn dienst met
woorden soo veel als hy moght/ en dat
niet sonder groote loghens. De Co-
ningh hoorde se al met goede ooren aen/ I
ende gaf elcx reden recht. So dat dese
raedt-pleginge al vry langh is vertroc-
ken/ staende een yeghelijck meer ende
meer met ydele hope beladen. Onder
dese hoop was oock de Cancelier ont-
boden/ dese/ wat wijser dan de andere;
en prees noch verhefte hem in zijne be-
dieninghe niet/ maer stont om te besien
hoe't afloopen soude/ de Coningh ten le-
sten tot hem ghekeert zijnde/ vraeghde/ K
wat seyd toch mijn Cancelier of begeert
hy alleen niet/ noch vergroot hy sijnen
dienst niet? Ick/ antwoord hy/ Heer
Coninck/ heb meer van des Coninghs
goetheydt ontfanghen dan ick opt ver-
dient heb: noch ben nieuwers meer be-
kommert dan hoe ick de Coninghlijcke
gunst

A gunst teghen my weder vergelden sal / soo verr' ist daer van / dat ick meer soude begeeren. Doen sprack de Coninck: hebt ghy alleen dan gheen gheldt ghebreck? dat ick gheen gebreck heb (sprack de Cancelier) heeft u miltheyt ende goetheydt nu al ghedaen. Dat ghehoort zijnde / is de Coninck tot de anderen gekeert / seggende seker ick ben wel waerdigh de heerlijckste Coningh ghenoemt
B te zijn / nadien ick sulcken rijcken ende goetwilligen Cancelier heb. Hier door is de hope van alle noch hoe langher hoe meer ontsteecken / denckende dat het gelt onder de anderen uyt gedeeldt soude werden / aenghesien hy niet en begeerde. Als nu de Coningh op dese wijse langh ghenoegh ghespeelt had / heeft hy den Cancelier al de gantsche som geboden / t'huys te draghen: daer na ge-
C keert zijnde tot de andere / die doen deerlijck op haer neus saghen seyde hy / ghy goede heeren sult u moeten lijden tot op een ander tijdt alst weer ghebeurt. Ph. T'sal u by avonture al wat blaeu in de ooren klincken dat ick vertellen sal / dus bidde ick van te voren alle suspitie van quaet bedrogh te weyren / op dat ick niet en schijne te vreesen de ghestelde boete te beschutten. Tot dese voorverhaelde Lu-
D dovicus is eens ghekomen een man begherende eenighe officie / dat (by gheval) in sijn dorp open stont / daer van de Officier overleden was / dat het den Coninck believen soud sijn begeerte te verhooré / de Coninck heeft met korte woorden gheantwoort: ghy sult niet vorderen: hem alsoo alle hope van verkrijgen ontnemende: de versoecker terstont den Coninck ghedanckt hebbende / is
E wegh ghegaen. De Coningh uyt sijn aensicht wel merckende dat het gheen onverstandigh man was / vermoede of hy't niet wel recht mocht verstaen hebben / dede hem weder-roepen / hy weder ghekomen zijnde / sprack Ludovicus, hebdy al wel verstaen (vriendt) wat ick u antwoorde? ja seyde hy: wat heb ick

dan gheseydt / sprack de Coningh? dat F
ick niet bedden soude antwoorde hy / maer waerom danct ghy my dan / sprac de Coninck? Om dat ick thuys wat te doen heb / seyde hy / want anders moght ick tot mijnder groote schade hier langher gheloopen hebben op ydele hope / ende daerom danckte ick u dat ghy't my terstondt ontseyde: soo dat ick dat winne / dat ick versuymt mocht hebben / waer't dat ick hier langh twijfelachtigh G
vertoeft had. De Coningh uyt dit antwoord wel ramende / dat het een kloeckaert was / als hy hem noch eenighe dinghen ghevraeght had / heeft tot hem gheseydt / ghy sult hebben dat ghy begheert hebt / op dat ghy my dubbelt dancken meught: met een tot zijn officiers segghende: laet dese sonder vertreck zijn bescheyd ghegheven worden / op dat hy hier niet langher tot zijn achterdeel blijf H
ligghen. Eu. Hier soude noch wel veel van Ludovicus te segghen vallen / maer wil liever van onse Keyser Maximilianus, wat verhaelen de welcke gheen manier had om gelt te potten / en daer-en-boven heel goedertieren en milde was teghens die ghene / die haer goed verdonneert hadden / waert dat se slechts wat vanden Adel waren. Als hy nu een van dit volck noch Jonghelingh zijnde / wilde voort- I
helpen / is hy terstond in Legaetschap ghesonden tot een sekere stad / om in te manen hondert duysent Croonen / dan't was op sulcken tijtel: dat soo hy met scharp manen wat in kreegh / dat mocht hy voor winst reeckenen. De Legaet vande schult 50. duysent Croonen ghekreghen hebbende / gheeft den Keyser 30. duysent. De Keyser hier mede ver- K
blijdt zijnde / als of hy't ghevonden had / liet den Jonghman gaen sonder meer te vraghen / hier-en-tusschen de penningmeesters verhoort hebbende datter meer ontfangen als ingelevert was / hebben den Keyser geseydt / dat hy den man soude halen laten / hy is ghehaelt: doen sprack Maximilianus: Jck hoore dat ghy meer ont-

A ontfangen hebt dan uytgheheert/ dats
waer/ Heer Keyser sprack hy! Vande
reste sal ick u rekeninghe doen/ 'twelck
hy voorts beloofde te doen/ ende is soo
wegh ghegaen. Alsser nu niet voort en
quam/ is hy wederom door 't aenstaen
vande Officiers ontboden/ ghekomen
zijnde/ seyde de Keyser ghy hebt immers
korts belooft de rekeninghe over te leve-
ren. Dat is de waerheydt/ sprack hy/
B Heer Keyser/ende ick bender over doen-
de. De Keyser wel denckende dat de re-
kening niet wel uyt quam/ liet hem we-
der gaen. Als de Jongelingh haer dus
op den tuyl hielt/hebbē de Rentmeesters
strack aenghestaen/ segghende/ dat het
voor den Keyser niet te lijden stond/dat-
men hem soo openbaerlijck bedrieghen
soud: so dat sy den Keyser rieden dat hy
ghebieden soude/ dat de Jonghelinck in
C haer tegenwoordicheyd de reeckeningh
doen soud. De Keyser liet het toe. De
Jonghman ghehaelt zijnde/ is sonder
vertreck daer by ghekomen/doen sprack
Maximilianus, Waer blijft de rekeningh
die ghy belooft had? Ick kent dat ickt
selve belooft hebbe/ antwoorde hy: De
Keyser seyde weder/wel aen/ hier zijnse
nu diese ontfangen sullen. Daer saten de
Secretarissen al vaerdich met pen/pam-
D pier/ ende inckt. Doen sprack de Jon-
gelingh seer aerdigh: Ick en soeck het
verlangen/ O onverwinnelijckste Key-
ser/ van mijn reeckeninge niet/maer ick
ben niet ghenoegh ervaren om sulcks te
doen/als diese noyt ghedaen heb. Maer
dese die hier sitten/ zijn in sulcke reecke-
ninghe seer wel gheoeffent: Ist saecke
dat ick eens magh sien hoe sy daer me-
de handelen/so sal ick haer wel lichtlijck
E naevolghen. Dus bid ick dat ghy haer
ghebieden wilt/datse my eens de manie-
re wijsen/ ghy sult my dan heel leerlijck
bevinden. De Keyser wel merckende/
wat hy daer mede seggen wilde/'twelck
de andere niet verstonden/ tot welcken
hy al lacchende seyde/ de Jonghman
spreeckt wel ende heeft ghelijck/ ende
heeft hem voort quijt ghescholden ende F
vrylijck wech laten gaen. Want hy also
heuslijck te kennen gaf dat sy alle soo ge-
woon waren den Keyser te reeckenen
gelijck hy dede/ ende dat het gheen won-
der is dat het meeste deel onder haer
handen blijft. La. Nu ist soo ver ge-
komen/ dat de fabulen van den Os op
den Ezel ghekomen zijn/ te weten van-
den Coningh op Antonium den Priester
te Leuven. En van desen goeden Heer G
werden veel ghenoeghlijcke grillekens
vertrocken/ maer meeestendeel vuyl en
leelijck/ want hy pleegh gemeenlijck in
zijn speelkens te ghebruycken eenighe
salve die niet wel en klinckt/maer ruyckt
noch veel leelijcker/ nochtans sal icker
een vande reynste uyt kiesen. Dese had
op een tijdt te gast ghenoodt d'een en
d'ander van zijn kornuyts/ die hem by
avontuer ontmoetten: 'thuys gekomen H
zijnde/ heeft een kouden haert ende niet
een penningh in zijn tas ghevonden/
'twelck hy niet ongewoon en was: daer
was goe raed dier. Ten lesten is hy stil
swijghende ghegaen inde koocken van-
de Lombert/ daer hy groote kennis me-
de had/ overmits hy daer dick mede te
doen had. 't Jongh-wijf eens uytghe-
gaen zijnde/ heeft hy heymelijck een ko-
peren pot met vleys (dat al ghekoockt I
was) vande haert genomen/ ende onder
zijn tabbaert t'huys ghebroght hebben-
de/heeft die zijn dienst-maegt gegeven/
haer bevelende datse die huspot stracx in
een andere pot overgieten soude/ eñ des
woeckenaers pot haestigh schueren/tot
datse heel schoon was/ dat ghedaen
zijnde/ gheeft hy de pot zijn Jonghen/
dat hy daer vande Lombert een daelder
op halen soud/en dat hy een ceeltjen soud K
nemen dat hy sulckē pot ontfangen had/
de woeckenaer niet kennende zijn pot
mits datse so blonck eñ geschuert was/
ontfangt het pand/geeft hem gelt/en om
dat gelt liet hy zijn jongen wijn koopen/
also wert de tafel ghestoffeert: doenmen
de maeltijdt nu in de Lombert houden

A soude/was de pot ende spijs wegh ghe-
nomen/ de kock kijven hoorende/ seyd
dat daer niemand inde koocken geweest
was/dan de Priester Antonius, ende wie
soude sulcks vermoeden van een Prie-
ster? somma de Maeght gaet tot Anto-
nium om te besien of daer de pot ware/
maer daer was pot noch pots kindt.
Wat wil ick veel woorden maecken; sy
wouden perfors den pot van hem heb-
B ben/ naedemael hy alleen in de koocken
gheweest was. Hy belijdt ten lesten dat
hy een pot gheleent had/ maer dat hyse
weder t'huys ghesonden had/ daer hyse
geleent had. Als de andere dit missaeck-
ten is de kivagie heel groot ghewoorden.
Antonius daer getuygenis toe genomen
hebbende: Siet toch hoe periculeus dat-
ter nu ter tijdt is met yemandt te hande-
len sonder schrift/ men soude my by nae
C wel van dieverije betuygen/ ende hadde
ick geen ceeltjen van des Lombers ey-
gen handt/ met een heeft hy het ceeltjen
ghetoont/ doen is de boeverije uytgeko-
men ende de fabel is heel gheneughlijck
door de stad verspreyt dat hy op zijn ey-
ghen pot gelt gegeven had. Sulcke boe-
verije zijn alle de lieden wel toeghedaen/
bysonder alsse in alsulcke lieden geschie-
den/ die gemeenlijck een ander bedriegē.
D Ad. Ho ho nu hebt ghy ons een zee vol
sproockjens ontdeckt/nu ghy Antonium
gheroert hebt/ maer ick salder maer een
vertellen die ick kortelingh gehoort heb.
Op een tijdt in een ghelagh sittende/ een
deel van dese boots-makers/ soo wasser
Antonius by/ met noch een van de selve
conditie/maer een benijder van Antonius
en die mede hem dickwils in zijn schilt
viel. Maer ghelijck alst dickwils ghe-
E beurt onder de Philosophen datter eeni-
ge questie plagh te vallen als sy by mal-
kanderen quamen van de dingen der na-
ture; alsoo is hier oock terstont voortge-
komen/ wat het eerlijckste deel van des
menschen lichaem wesen moght/ d'een
seyde d'ooghe/d'ander 'thert/de derde de
herssenen/eñ elck broght wat by daer hy
'tzijne mede bevestighde. Antonius oock F
gevraeght zijnde wat hem dochte/ heeft
den mond geantwoort/eñ heeft er by ge-
broght ick en weet niet wat reden/ doen
heeft zijn teghenpartije/ op dat hy met
hem niet soude over een komē/den naers
het eerlijckste te wesen geseydt. Als nu
dit een yegelijck qualijck aen stond/heeft
hy by-ghebroght datmen ghemeenlijck
voor de eerwaerdigste hield die eerst aen
de tafel ging sitten/dit hebbense alle niet G
sonder lachē toegestemt de prijs gewon-
nen te hebben/ en hier door heeft hy hem
selven heel behaegt/om dat hy't van An-
tonio ghewonnen had. Antonius veynsde
hem oock/ die nerghens anders om de
mond geseyd hadde/ dan om dat hy wel
wiste dat zijn partie het contrarie/te we-
ten den aers soude by brengen. Na eeni-
ge dagen als sy weder by malkanderen
wesen souden/Antonius ingekomen zijn- H
de daerse ontboden waren/ heeft hy zijn
teghensprekeꝛ met eenighe anderen sien
praten/de wijl datmen de maeltijdt reede
maecte/met een heeft hy zijn naers om-
gekeert ende een groote scheet ghelaten/
inde plaetse van te groeten/ de andere
hier door veronwaerdight zijnde/seyde/
foey ghy beest/ waer hebdy die manierē
gheleert? Hy antwoorde: wel wert ghy
quaed? waer't dat ick u met de mond ge- I
groet had/ so soudy weder gegroet heb-
ben/nu groet ick u met dat deel dat ghy
seght het eerlijckste lidt te zijn/ en werdt
ick een beest ende schavuyt ghenoemt?
Soo heeft de eerloose Paep zijn een eer
weder ghekreghen. Nu hebben wy alle
onse klucht geseyd/ontbreeckt alleen dat
de Rechter het oordeel velle. Ge. Dat
sal ick doen maer niet voor dat een yege-
lijck zijn beecker uytghedroncken heeft. K
Dat gaet u voor: Maer de Turck is op
de kust. Po. Gheen ongheluck brengt
ons Levinus Panagathus Le. Wat hebt
ghy soete slockers toch bedreven? Po.
Wat anders/ wy hebben wat kluchtjes
den hals ghebroocken tot dat ghy als
een Wolf onder de schapen quaemt. Pe.
Daer-

A Daerom ben ick hier op dat ickt spel volkomen maeck/ en begheer dat ghy morgen met my een Theologische of Schrifturelijcke middagh-mael sult eten. Ge. Ghy belooft ons een droevige maeltijdt. Ler. Het end sal 'tuytwijsen. Soo ghy niet bekent dat het ghenoeghlijcker is B dan dit Gast-mael van fabulen / soo weygher ick niet in boete beslaghen te werden. Niet isser ghenoeghlijcker/dan als beuselen ernstelijck ghehandelt worden.

De X, T'samen-sprekinghe.

Alchumista,

Of

Goudt-Soecker.

Lalus Prater / Philocous Nieus-gierighe.

Philocous.

A WAT mach daer doch nieuws wesen / dat Lalis dus lacht dat hy schaert / teyckenende sich elckereys met een H. cruyce: Ic moet hem in zijn geluc een weynich gaen steuren: weest ghegroet mijn seer B goede vrund Lali: my dunckt dat ghy seer gheluckigh zijt: La. Maer ick sal noch geluckiger wesen/ indien ick u dese blijdschap mede deele. Phi. Doet dan dat ghy my metten eersten verheught. La. Kent ghy Balbinum wel? Phi. Die geleerde en vroom-levende oude Man? La. 't Is soo/ghelijck ghy seght: maer daer en is gheen Henne soo wijs of sy leyt wel een Ey in't riet. Dese man heeft C onder veel uyt-nemende gaven dit kleyn gebreck dat hy nu al over lange tijd seer versot is op de kunste diemen Alchemistery noemt. Phi. Ghy seght my voorwaer gheen kleyn ghebreck/ maer wel een groote sieckte. La. 't Sy soo 't wil/ D dese man alhoewel hy seer menighmael van dus danighe menschen is bedrogen/ soo heeft hy evenwel noch korts wederom sich selve wel aerdigh laten de vijf woorden gheven. Phi. In wat voeghen? La. Daer is by hem ghekomen een Priester/die hem eerst eerbiedighlijc groetende/daer na aldus heeft beginnen aen te spreken: Seer gheleerde Balbine: ghy sult misschien verwonderen/ dat ick E onbekent/u aldus aenspreeck/ den welcken ick wel wete dat alle tijdt seer onledigh zijt/ ter oorsake ghy u selven doorgaens oeffent in H. Studien. Balbinus knickte met het hooft/ ghelijck zijn manier is / want hy seer spaersaem is van woorden. Phi. Ghy vertelt een teecken van wijsheydt. La. Maer de ander noch wijser zijnde gaet aldus voort. Ghy sult nochtans dese mijn ontijdighe F aenspraeck / ten besten nemen / indien ghy sult verstaen de oorsaeck waerom ick by u ben ghekomen. Seght voorts/ seyd Balbinus, maer met weynig woorden/

A den / soo ghy kundt: ick sal / antwoorde hy / soo beknopt als ick kan : Ghy weet / seer Gheleerde Man / dat der Menschen weder varen in dit leven verscheyden is. Ick en weet niet in welke ghetal ick my selven sal stellen/ der gheluckighen of ongheluckighen: want indien ick mijn leven van d'eene zijde beschouwe/ so dunck ick my seer geluckig/ maer van d'ander syde dunckt het my
B boven maten ongheluckigh: als Balbinus aenhiel van dat hy de saeck kort sou maken / soo seyd hy / ick salder een eynd van maken / seer gheleerde Balbine, dat sal my te lichter wesen by sulc een man / den welcken dese gantsche sake soo bekent is als yemandt ter wereldt. Phi. Ghy beschrijft my een Orateur/en geen Alchimist. La. Terstont sult ghy den Alchimist hooren: van kints beenen af/
C seydt hy/ is my dit gheluck toeghevallen/dat ick geleert hebbe de kunst welcke meest is te begheeren / ick segghe de Alchimisterye/ het merchjē uyt de gantsche Philsophie: als Balbinus de Alchimesterye hoorde noemen / soo begon hy wat gauwer op te mercken/doch alleenlijck met sijn wesen / maer met suchten heeft hy hem belast voort te gaen : doen seyde hy / maer O my ongheluckighe!
D die altijt den onrechten wech ben inghegaen:die niet gecomē ben tot dien wegh daer ick behoorde toe ghekomen te sijn : als Balbinus vraeghde wat weghen dat hy meende : ghy weet het seyde hy / seer wel/want wat is voor u Balbine,die een seer gheleert man zijt/verborgen datter twee weghen zijn tot dese konste/d'eene welcke ghenoemt wort Longatio, dat is verlanginghe/d'ander welck ghenoemt
E wort Curtatio, dat is vercortenge/ maer ick ben tot mijn groot ongheluck aen de verlanginghe gheraeckt/ als Balbinus vraeghde wat onderscheydt datter tusschen dese weghen was / sy my onbeschaemde/seyde hy / die dit by u spreke/ den welcke ick wete dat al dese dinghen soo wel bekent sijn alsse yemant moghen zijn. Daerom ben ick demoedelijck tot u F ghekomen / op dat ghy medelijden met my hebbende / my de gheluckighe wegh der Verkortinge soudet mede deelen: soo veel ervarender ghy zijt in dese konste/ soo veel te lichter kont ghy my helpen/ en wilt doch so grooten gave Gods niet verberghen voor u broeder / die anders sins van droefheydt sal sterven / soo wil u Iesus Christus altijdt met meerder gaven verrijcken. Als hy niet op en hiel G van bidden/ soo is Balbinus gedwongen gheweest te belijden/ dat hy niet en wist wat verlanginghe of verkortinge was/ en beval hem voort/dat hy self de kracht deser woorden uyt soude legghen:alhoewel ick / seyde hy / wel wete / dat ick teghens ervarender spreke/ nochtans om dat ghy't soo ghebiet / soo sal ick't doen: Die haer gantsche leven in dese goddelijcke konst versleten hebben/veranderē H de gedaente der dinghen op tweederley wijse/ de eene is kort / maer heeft wat meer perijckels/de ander lang/ maer is veel veyligher/ ick schijne my selven ongheluckigh/die tot noch toe ghearbeydt heb in die wegh/ welcke my meest tegen de borst is: En ick heb niemant konnen vinden die my de andere (om welckers liefde ick by na t'ondergae) heeft willen leeren/ten laetsten heeft my God inghe- I gheven/ dat ick by u soude gaen / als tot een man die niet min Godsaligh als geleert is: uwe gheleertheydt doet dat ghy my lichtelijck kondt gheven 'tgheen ick begheere / de godtsalicheydt sal u bewe ghen / dat ghy oock sult willen helpen u broeder / wiens welvaren in uwer hant is/ op dat ick het niet te langhe maecke. Als de loose schalck alle suspisie van bedrogh met dusdanige woorden van sich K ghewent/en den anderen te gelijck wijs ghemaeckt had dat hem de eene wegh heel bekent was/ soo spronghh Balbinus hart al van blijdtschap / en ten laetsten sich niet konnende bedwinghen/laet die verkortinghe/seyde hy/wel-varen welckers naem ick noyt ghehoordt en heb /

verre

A verre sy het van daer dat ickse soude
kennen / seght my op goeder trouwe /
keunt ghy de verlanginghe te degen? wat
jae / seyde hy / op mijn duymkjen / maer
de lanckheyt mishaeght my : als Balbi-
nus vraechde hoe veel tijdts datmen be-
hoefde / al te veel / seyde hy / bykans een
gantsch jaer / maer daer-en-tusschen isse
heel seker : sorght niet / seyde Balbinus, al
hadt ghy twee jaer van nooden / indien
B ghy u maer op u konst betrout : Op dat
ick het kort make sy zijn verdragen / dat
sy de saeck heymelijck souden beginnen
in Balbinus huys , op sulcken conditie /
dat hy het werck soude doen / Balbinus,
de onkosten dragen / de winst onder mal-
kander ghelijck ghedeelt worden / alhoe-
wel de beleefde vos van selfs Balbino
de gantsche winst presenteerde / men
heeft van beyde zijden ghesworen stil te
C swijghen / ghelijck die ghene doen welc-
ke tot eenighe mysterien ingewijet wor-
den : op staende voet wiert het gelt ghe-
telt om het welcke de konstenaer potten /
glaesen / kolen ende ander tuygh / tot
den winckel dienende / soude koopen :
daer ging onsen soeten Alchumist heen /
en verkoockte dit ghelt lieflijckjens met
dobbelen / vrouweeren / en bancketeren.
Phi. Dat was wel ghe-al-ghemist / en
D de ghedaenten der dinghen verandert.
Lal. Als Balbinus vast aenhield dat hy
de saeck soud beginnen / en weet ghy niet /
seyde hy / dat half den arbeydt is ghedaen,
die wel heeft ghevanghen aen ? het heeft
veel in datmen de stoffe ende materie wel
toebereyde : den lesten heeftmen het for-
neys beginnen toe te stellen / hier had
men weer nieu gout van noode / als een
lockinge des toekomenden gouts / want
E ghelijck de visch niet en wort gevangen
sonder aes / alsoo vanghen de Alchimi-
sten oock gheen gout / ten zy datmer een
deel goudts by menghe / daer-en-tus-
schen was Balbinus heel in't reeckenen
verwert / want hy reeckende / soo een
once gouts / vijfthien voortbrenght / hoe
veel winst datter soude komen van twee
duysent oncen : want soo veel had hy F
voorghenomen te avonturen. Als den
Alchimist dit gheldeken oock verteert
hadde / en nu een maent of twee veel ge-
veynst werck ghedaen by de kolen en
blaes-balcken / soo vraeghde Balbinus
eyndelijck / of het werck al wel voort
gingh : eerst sweegh hy stil / maer als de
ander hard aenstond / antwoorde hy : het
gaet voort alst met groote en heerlijcke
saken / welcke altijdt een moeyelijck be- G
gin hebben / hy seyde ghemist te hebben
int koopen der kolen / want hy hadde
eycken kolen ghekocht / daer hy haselaer
of dennen-kolen hebben moeste / daer
waren nu hondert guldens deur / niet
te min men heeft de saeck hervat / weder
nieu ghelt ghetelt / de kolen verandert /
en nu heeftmen met grooter neersticheyt
op alles ghelet / ghelijck de soldaten in
den krijgh / indien yet anders ghebeurt H
als sy wel wilden / 'tselvighe met vro-
migheyd ende dapperheydt daer na we-
derom soeckē te verbeterē. Als de winc-
kel nu sommige dagen geroockt hadde / en
men 't nieuwe gout verwachte / en doch
niet een trissel goudts in de potten was
(want de Alchimist had dit oock al ver-
slempt) soo heeft hy een ander excuse of
ontschult ghevonden / namelijck dat de
glasen die hy ghebesight had / niet ghe- I
noeghsaem ghetempert en waren soo-
se behoorden / want ghelijckmen van alle
boomen gheen masten maken kan / soo
kanmen oock met alle glasen gheen gout
maken / hoe men nu meer onkosten ghe-
daen had / hoemen minder lust had in't
ophouden. Ph. So plegen oock de dob-
belaers te doen / gelijck of het niet beter
ware dat te verliesen / dan 'tgheheele
hammeken te verspelen. La. So ist : de K
Alchimist swoer dat hy noyt soo bedro-
ghen was / dat nu de faute ghevonden
zijnde / de rest te veyligher soude voort-
gaen / en dat hy dit verlies met grooter
winst soude versoeten. De glasen veran-
dert zijnde / heeftmen ten derdenmael de
winckel toegherstelt / de Alchimist verma-

A nende Balbinum dat de sake beter soud
gelucken/indien hy de lieve vrouwe van
Halle sommighe goude vossies vereerde/
dat het een H. konste was/ en die sonder
de gunste Gods niet voorspoedigh kon-
de gedreven worden: dese raet heeft Bal-
bino seer wel behaegt/ als die een vroom
man was/en geen dagh voor by liet gaē
sonder Misse te singhen. De Alchimist
heeft de H. beevaert gaen doen/namelijc
B in't naeste stedeken/en daer lapte den
slocker het beloofde L. Vrouwen ghelt/
lustichlijcken door sijn billen. Thuys ko-
mende boodtschapt hy dat hy nu groote
hope hadde/dat de saeck na wensch sou-
de vergaen/dat onse L. Vrouwe so't scheē
op sijn gebet hem toegelonckt te hebben.
Als hy nu lange tijdt ghearbeyd hadde/
sonder datter een kruymel gouts yewers
voor den dagh quam/ en Balbinus dies-
C halven begon te kijvē/ so antwoorde hy/
dat hem noyt sodanig yet gebeurt was/
die so menighmael in sijn leven de konst
ghedaen had/en dat hy niet en kond ver-
sinnen wat de oorsaeck daer van moght
zijn: alsmen daer lang na geraden had/
so quam dit Balbino ten lesten inden sin/
te vragen/ of hy oock opt vergheten had
Misse te hooren of sijn ghetijen te lesen/
want het niet soude ghelucken/ die dese
D versuymde. Hier op seyde de bedrieger/
och! ghy slaet den spijcker recht op het
hooft: ach my ellendighe! dat is een of
twee mael versuymt/ en noch korts van
een lange maeltijt opstaende/heb ick ver-
getē het Ave-Maria te lesen: waer op Bal-
binus wederom seyde ten is geen wonder
dat so treffelijcke sake niet wel geluckt:
de konstenaer beloofde dat hy voor de
twee versuymde Missen twaelf andere
E soude hooren/en voor een Ave Maria tien
andere op sijn kerf-stock stellen. Als den
opsnappenden Alchimist telckens weder
gelt ontbrack/ en hy geē oorsaeck en had
om ander te eyschen/ soo heeft hy ten
laetsten desen vont bedocht: hy quam
thuys loopen seer verbaest/ en seyde met
een schreyende stemme/ick ben bedorven/
Balbine, ick ben bedorven/ 'tis om mijn F
leven ghedaen: Balbinus verschrock en
was begheerigh om de oorsaeck van so
grooten jammer te weten/ des Coninck
dienaers seyde hy/hebbē vernomen onse
daet/ en ick verwacht niet anders dan
terstont in een gat geworpen te worden:
door dit segghen is Balbinus oock ernst-
lijck bestorven/ want ghy weet dat het
by ons hals-saken zijn/ indien yemandt
sonder des Conings wetē Alchimist. Hy G
gaet voort: Ick en vreese/ seyt hy/ de doot
niet/ och! of my die ghebeuren mocht/
ic vreese noch wat wreders als de doot:
als Balbinus vraeghde/wat dat was/ick
sal yewers/seyde hy/op een tooren geset
worden/ daer sal ick gedwongen wordē
al mijn leven langh te wercken/ voor die
ghene/ daer ick niet geern voor sou wil-
len wercken. Isser wel eenighe doot/die
my niet veel liever en soud zijn/als soda- H
nigh leven? daer heeftmen over de saeck
geraedslaeght: Balbinus, also hy in Rhe-
torica ervaren was/ heeft alle plaetsen
der selvigher doorsnuffelt/ offer yewers
oock eene was waer door men uyt 't pe-
rijckel mogt raken: keunt ghy/seyde hy/
de daet niet lochenen? geensins/seyde de
ander/de saeck is gestropt onder 's Co-
ninckx dienaers/ en sy hebben bewijs-re-
denen/ die niet en konnen omghestooten I
worden: De daed en kond oock niet ont-
schuldigt worden/ om de openbare wet.
Als hy ten laetstē/na veel voortgebraght-
te redenen/ niet en vernam dat hem be-
schermen moght/soo seyde de Alchimist/
die nu reet gelt van doen had/ wy bren-
gen/ ô Balbino! met lang praten den tijdt
vast deur/ en de saecke moet dadelijck
geholpen zijn/ ick meen datse elcken oo-
genblick sullen komen/ die my in de ghe- K
vangenisse sullen werpen: eyndlijck als
Balbinus niet met allen konde bedenckē/
so seyde oock de Alchimist/en ick ben me-
de ten eynde van alle raedt/ en sie datter
anders niet en restecrt/ dan dat ick vro-
melijck sterve/ ten zy misschien dat u
dit behage/ 't welck alleenigh noch over
is/

A is/meer nut als eerlijck/dewijl de noodt
oock wel yser breeckt. Ghy weet/ seyde
hy/dat dit volck seer gelt-gierigh is/ en
datse diesshalvē lichtlijc konnen beweegt
wordē om te swijgen/ alhoewel het hart
valt den rabauwen yet te geven om op te
snappen: nochtans nae dat nu de saken
gelegen zijn/soo sie ick niet beter: 'tselvi-
ghe heeft oock Balbino goet gedocht / en
hy heeft hem 30. guldens getelt/om hem
B tot stil-swijgen te bekoopen. Phi. Ghy
vertelt my een groote mildigheydt van
Balbino. La. Jae in een eerlijcke saecke
sout ghy hem eer sijn achterste kies uyt-
ghetrocken hebben / als een stuyver uyt
sijn tas. So is den Alchimist wederom
van gelt / versocht/die geen swarigheyd
en had dan dat hy sijn soete Venussen
niet meer kost gheven. Phil. Ick ver-
wonder my dat Balbinus dat niet riecken
C konde. La. Hier alleen en heeft hy geen
neus/ in ander dinghen is hy niet als al
te wel gheneust: 't forneys word weder
met nieu gheldt toeberept/met een voor-
gaende gebedt aen onse L. Vrouwe/dat-
se doch dit werc wilde voorspoedig ma-
ken. Nu wasser al een gantsch jaer ver-
loopē/terwijl hy nu dit/dan dat bybren-
gende/den tijd vast verslijt/en 'tgelt ver-
teert/daer-en-tusschen isser een geneug-
D lijcke potz gebeurt. Phi. Welcke doch?
La. De Alchimist had heymelijc te doen
met de huys-vrouw eenes hovelingr / de
man hier van de snof inde neus krijgen-
de/heeft hem stil-swijgende beginnen na
te gaen / ten lesten als hem aengheseydt
wierd dat de Paep inde kamer was / so
komt hy onversiens t'huys/klopt aende
deur. Phi. Wat sou hy den Paep ghe-
leert hebben? La. Niet goets: hy sou-
E de hem of gedoot / of ten minsten gelubt
hebben: als de man met dreygen aenhiel
dat hy de deur met gewelt wou oploopē
ten waer dat zijn vrou die willigh op de-
de/ soo wasser van binnen groote vreese
en mē sach vast om een goet heen komē/
maer goe raet was daer duer/ ten lesten
heeft hyer zijn wambuys op uyt ghe-
schut/en heeft sich door een nau venster- F
ken van boven neder geworpē/ niet son-
der perijckel van gequetst te worden/ en
speelde met een swijgert haes op / 'tkat-
tegat uyt/ghy weet wel dat dusdanighe
kluchten terstont gestropt worden: en so
isset oock Balbino ter ooren ghekomen/
'twelck de konstenaer mede wel docht
dat also geschiedē soude. Phi. So heeft-
men hem dan hier by de kladdē gehadt?
La. Ja hy is hier geluckelijcker uytge- G
boort als uyt de kamer. Hoort de schalc-
heydt van den Rabaut: Balbinius en be-
strafte hem niet/ maer gaf met een stuur
gelaet ghenoegh te kennen dat hem niet
onbekent en was 't gheen men op straet
van hem seyde: hy wist wel dat Balbinus
een vroom man was/ jae (ick sou schier
seggen) in sommige dingen al wat te su-
perstitieus / en die soodanighe zijn / hoe
groot dan yemants sonde mach wesen/ H
so vergeven sy die selvige licht / den ghe-
nen die vergiffenis der selviger begeren:
derhalven begint hy met voordacht ge-
wagh te maken vanden voortganck der
sake/ klagende dat sy niet en geluckte so
hy wel wilde/en so sy plegh/voeghende
daer by / dat hy seer verwondert was
waer aen het doch mocht schorten: door
dese gelegentheyt Balbinus toornig wor-
dende/ die andersins scheen voorgheno- I
men hebben te swijghen/dan hy wert al
vry wat licht met gramschap ontsteken:
'ten is gheen wonder/seyde hy: ick weet
wel waer't aen feylt/uwe sonden hebben
de schult/dat de saeck niet wil gelucken/
welcke vanden reynen reynlijck wil ge-
handelt zijn. De konstnaer dese woorden
hoorende/viel op zijn knien / slaende de-
moedelijc op zijn borst/en met een schrey-
ende stemme en droevigh ghelaet / ghy K
hebt/seyde hy/ ô Balbino! de waerheyt ge-
seyt/de sonden/de sonden zijn inde wegh/
niet uwe / maer mijne sonden: want ick
en sal my niet schamen mijne sonden by
u als een heyligh Priester te belijden/ de
swackheyt des vleeschs had my over-
wonnen/de Satan had my in zijne lagen
ghetrocken/

A ghetrocken/ O my rampsalige! die van een Priester een overspeelder ben gheworden: nochtans en is die gifte/ welcke wy onse L. Vrouwe ghesonden hebben/niet te vergeefs geweest: ick ware sekerlijck om hals ghekomen ten ware sy my gheholpen had: de man brack nu vast de deur in stucken/het venster was enger dan dat ick daer uyt konde komē:
B in grooten gevaer begost ick te dencken op onse lieve Vrou/ viel op mijn knien/ en badt haer/ soo mijn gifte haer aengenaem was gheweest/ sy soud my helpen/ en terstont weder tot het venster loopende/ (want so dwong my de noot) soo heb ick het selvighe groot ghenoegh gevonden om daer uyt te komen. Phi. Heeft dit Balbinus gelooft? La. Gelooft?
C jae hy trouwens/ en heeft hem oock zijn schult vergeven/ en mede vermaent dat hy sich niet ondanckbaer tegens de H. lieve vrou sou betoonen; Telde hem oock op een nieu weder een deel gelt/ onder beloste/ dat hy voortaen dese H. sake reynlijck soud handelen. Phi. Hoedanigh was doch 't eynde? La. Tis een
D langhe fabel/ maer ick salder met korte woorden een eynd van maken. Als hy met dusdanighe rancken Balbinum lange bedroghen/ ende hem een groote somme gelts/ hadde afhandigh ghemaeckt/ so is daer ten laetsten een gekomen die den rabaut van jonghs af ghekent had/ dese lichtlijck radende/ dat hy by Balbinum dede 't gheen hy over al pleegh te doen/ E
gaet heymelijck by hem/ en onderricht hem hoedanigen konstenaer hy te synen huyse voede/ hem vermaenende dat hy hoe eer hoe liever dien quacsalver sou afdancken/eer hy hem ergens met den aep onder den arm ontliep/ende sois de bommel uyt ghebroken. Ph. Wat dede hier Balbinus, liet hy hem niet inde ghevangenis worpen? La. Ja hy heeft hem een F
teer-penningh ghegheven tot zijn reyse/ hem biddende by alle Heyligen/ dat hy't gheen gheschiet was doch niemant segghen en soude/ en hy deder wijsselijc aen na mijn verstand/ die dat liever had/ dan dat hy op marckten en maeltijden een fabeltje soude zijn ende daer na noch te komen in perijckel van confiscatie: want de bedriegher en had gheen noot/ hy wist G
noch van tuytē noch van blasen/en was so bedreven in dese konst als een Esel op de luyt. En in soodanigh gheval is de bedriegerij prijsweerdigh: had hy hem van dieverij beschuldight/ sijn H. kruyn soude hem vanden bast wel bevrijt hebben/ en niemant voedt geern sodanigen voghel in de kau. Phi. Ick soude mede- G
lijden hebben met Balbino ten waer sake dat hy selfs bespot wilde wesen. La. Nu moet ick ten hove/ op een ander tijdt sal ick u noch veel maller dinghen verhalen. Ph. Als wy tijd hebben/ so sal ick geern een fabeltjen hooren/ en klucht met klucht betalen.

Eynde vande thiende T'samen-spraeck.

Ichthyophagia, Lanio & Salſamentarius.

Of

Vant viſch ende vleeſch eten/

Daer in ſeer gheleerdlijck beweſen wort, wat vande menſchlijcke inſettinghen te houden is, met ſeer gheneughlijcke Hiſtorien ghemenght.

Lanio *een vleeſch-houwer, ende* Salſamentarius *ſoute-viſch-verkooper.*

Vleeſch-houwer.

A SEgh my ghy on-
geſoute ſoute viſch
verkooper heb ghy
noch gheen koorde
gekocht? Viſ. Een
koorde / Vleeſch-
houwer? Vleeſch,
Ja een koorde. Vi.
Waer toe doch?
B Vleeſ. Waer toe anders dan om u ſelven
daer aen te hangen. Viſch. Ick laet die
een ander koopen/ wat my aengaet / ick
ben dit leven noch ſoo wars niet. Vleeſ.
Maer ghy ſult het haeſt wars worden.
Viſch. De Heer wende dat quaet liever
op den kop des Propheten ſelve. Maer
wat quade tijdingh brenght ghy ons?
Vleeſch. Terwijl ghy't niet en weet / ſo
C ſal ick 't u ſegghen/voor u ende uws ge-
lijcken is een hongerige ende neeringh-
looſe tijdt voor handen/ ſo dat het met u
lieden gantſch op den baſt wil aenkomē.
Viſch. Daer behoed ons God voor/ſulck
een ongheluck moet over onſe vyanden D
komen. Maer waer door zijt ghy ſoo
ſchielijck van een Vleeſch-houwer / tot
een waer-ſeggher ghewoorden / dat ghy
ſoo grooten ongheval te voren raemt?
Vleeſch. Ten is gheen raminghe / dat
ghy u ſelven niet en bedrieght / de ſaeck
is ſelve voor der deurē. Viſ. Wat houd
ghy my lange inde pijn/ ſegh op/indien-
der wat is. Vleeſch. Ick ſalt ſegghen/ E
maer tot uwe groote ſchade. Daer is
een placcaet uyt het Hof van Romen ge-
komen/ waer door een yeghelijck echter
vry ghelaten wordt / te eten al wat hem
luſt. Wat reſteert dan voor u en uwe
gilde anders/dan een groote honghers-
noot met uwe ſtinckende ſoute viſch.
Viſch. Mijnent halven / magh ick wel F
lijden dat hy ſlecken of barnende nete-
len ete / dieſe begheert / maer is het ye-
mandt verboden gheen viſch te eten?
Vleeſch. Neen / maer daer is vrydom
ghegheven / voor alle de ghene die het

A lust / vleesch te eten. Visch. 't Sy dat ghy my een loghen op de mouw spelt / ghy zijt beter weerdich ghehanghen te wordẽ / 't sy dat ghy de waerheyt spreect / het staet u eer toe een koorde ghereet te maecken. Want nae desen hoop ick dat mijn winste overvloedigher sal zijn. Vleesch. Ja ghy sult treffelijcke winste doen / van hongher de volheydt hebben / oft so ghy noch blijder tijdinge wilt hoo-
B ren / echter sult ghy een reynder leven / leyden / ende uwen snottighen ende pockigen neus / niet langer / gelijck als ghy ghewoon zijt / met d'elleboghe snutten. Visch. So / so / wy zijn nu verre genoegh ghekomen / de pot wil de ketel verwijten dat hy swart is / ghelijck als of daer wel yet by de vleesch-houwer reynder waer / dan dat deel des Lichaems / het welcke nimmermeer in de wasch en
C komt. Ick wild wel dat uw' segghen waerachtigh waer / maer ick ducht dat ghy my een ydele vreuchde bereyden wilt. Vleesch. 't Gunt ick nu verhale is ten uwen aensien niet dan al te waerachtigh. Maer waerom leght ghy u selven hier door noch grooter winningh toe? Visch. Om dat ick merck dat het met de menschen soo ver verloopen is / dat sy de verboden dingen alderheftichst
D begheeren. Vlees. Wat ist dan? Visch. Om dat meer luydẽ haer van het vleesch sullen onthouden / als het eten dessels gheoorloft is / ende daer sal gheen leckere Maeltijdt zijn sonder Visch / gelijck als van ouds plagh te gheschieden. Derhalven ben ick blijd dat het vleesch-eten vry ghelaten is / en ick wild wel dat de Visch verboden wert / de menschen souden te gragher de selve vreten. Vleesch.
E Dat is ymmers wel een Christelijcke wensch. Visch. Ick soud dat wenschen indien ick / ghelijck als ghy doet / niet anders dan mijn eyghen profijt en sochte / om welckers wille ghy die vette en vleesch-vreten de ziele den Duyvel hebt overghegeven. Vleesch. Ghy zijt vant hooft tot de voeten met sout overgoten /

alleen uwe reden is onghesouten. Visch. F
Wat oorsake heeft den Romeynen doch beweecht / dat sy de ordonnantie van op sekere dagen hen van vleesch te onthouden / de welcke so veel Jaren onderhouden is gheweest / hebben los ghelaten? Vleesch. Namelijck / de saeck selve heeft haer daer toe vermaent. Sy overlegghen ghelijck 't de waerheyt is / dat de stad door de Visch-verkoopers ontreynight wordt / de aerde / wateren / lochten G
vyer / en so daer noch eenigh ander element is / vergifticht / en der menschen lichamen bedorven worden. Want door het visch-eten wordt het lichaem vervuldt met quade vochtigheden / hier uyt spruyten koortsen / teeringhen / flerecijn / de vallende sieckte / laserije / ende wat voor ghebreecken niet? Visch. Segt my dan Medicijns-hooft / waerom dat inde wel-gheordonneerde steden H
verboden is de ossen oft verckens binnen de muren te slachten? De borgers souden noch beter varen / indiẽ daer selfs gheen Vee gheslacht werde. Waerom wordt den vleesch-houwers een seecker plaetse beteeckent / op dat sy niet over al woonende / de gantsche stadt besmetten souden? Is daer wel eenige stanck venijgher / dan de ghene die vander gheslachte beesten verrot bloedt eñ etter uyt I
gaet? Vleesch. Het zijn wel-rieckende specerijen by den stanck der visschen te verghelijcken. Visch. Ick geloove wel datse voor u soodanige lijcken / maer het heeft den Overheden alsoo niet gedocht / dewelcke u de stadt doen ruymen. Doorders hoe onlieflijck uwe vleesch-bancken ruycken betoonen genoeghsaem / de gene die hare neus-gaten stoppen / wanneer sy daer voorby gaen / ende int ghe- K
meyn de gene dewelcke liever thien hoeren-voogden als eenen vleesch-houwer tot een gebuur willen hebben. Vleesch. Maer voor u lieden om uwe stinckende visch af te wasschẽ soude gantsche meyren eñ rivieren weynigh mogen helpen / eñ om de waerheydt te segghen in desen deele

A deele zijt ghy maer onnutte quist-waters. Want een visch ruyckt altijt visch-achtigh / al waert schoon dat ghy hem rondsom met perfuym gingt bestrijckẽ. Doch wat wonder ist dat sy doot zijnde stincken / daer sy meest altemael noch levende soo haest als sy gevangen zijn beginnen te stincken? Als men het vleesch inde peeckel leght / wordt het vele jaren goet gehouden / ende soo ver ist van daer
B dat het stincken soude / dat het eenẽ welrieckenden reuck van hem gheeft. Wederom als men het met gemeen sout oversout / blijft het langh sonder te stincken. In den roock oft wint geroockt zijnde / sal het gheenen s'waren reuck daer door bekomen. Doet alle dese dinghen aende Visch / ghy sult hem niet anders doen ruycken als ordinaris. Hier uyt kondt ghy lichtlijck afnemen / dat daer gheen
C stanck by der visschen stanck te vergheliijcken is / vermits het sout selve van haer bedorven wort / het welcke daer toe vande nature ghegeven is om de dingen van het verrotten oft bederven te bewaren / terwijl het door zijn aengheboren kracht / sluyt en te samen bindt / uyt sluytende te ghelijck het gunt van buyten eenigh hinder soude mogen doen / ende inwendich de humeuren / waer uyt de ver-
D rottinge kond ontstaen / verdroogende / alleen ist inde visschen dat het sout gheen sout verstreckt. 't Kan zijn dat erghens een weeldigh Witte-broods-kind gaende voorby onse winckelen zijn neus toehoudt / maer niemandt kan inde schuyt duren / daer men u'we gesoute visch mede over-scheept. Wanneer de reysende man wagens met visch geladen op den wegh ontmoeten / wat een gheloop is daer?
E wat een stoppinge der neus-gaten? wat een spyingh en ghespouw? ende indien het eenighsins mogelijck waer / dat u'we soute visch goedt inde stadt quame / ghelijckerwijs als wy der geslachter ossen vleesch daer brenghen / de wet soude niet slupmeren: maer nu hoe soudmen het met de visch maecken / de welcke selfs stinckende gegeten wordt. Ende noch- F
tans hoe dickwils sien wy dat u'we waren van de keur-meesters vuyl ghe-schouwt / ende in het water ghevvorpen zijn / ende ghy in boeten verballen? Eñ dit soud noch dickwilder ghebeuren / ten waer dat sy van u omghekocht zijnde / meer haer eyghen profijt / dan het ghemeen best sochten te bevorderen. Ende in desen deele zijt ghy de ghemeente niet alleen schadelijc / maer ghy verbied door G
een godloose t'samenspanninge / dat niet elders van daẽ verscher visch inde Stad ghevoerdt werde. Visch. Ghelijck als oft noyt yemand een vleesch-houwer in de boete hadde sien beslaen / om dat hy een gortich Vercken / ende het welcke aen zijn tongh met Lazarus vlecken gheteeckent was / verkocht had / oft om dat hy een schaep int water ofte int slijck versmoort zijnde / oft andersins schape- H
schouderen daer de wormen uyt liepen ter merckt braght door wasschinge ende bestrijckinghe van versch bloet de faute bedeckende. Vleesch. Ymmers heeftmen noyt onder ons sulck een exempel ghesien / als noch onlanghs van u lieden ghescheidt is: Van eenen Ael die in een korst van een pastey gebacken was zijn neghen gasten ghestorven. Met sulcke spijsen stoffeert ghy der borgheren tafe- I
len. Visch. Ghy verhaelt een ongheluck dat niemant soud konnen ontgaen / wanneer het de fortuyne alsoo beliefde. Maer het ghescheidt by u bynaer alle daghe dat ghy ghemeste Katten voor Konijnen / ende Honden voor Hasen verkoopt / wanneer ghy maer door de ooren ende hayrighe voeten niet verraden wordt. Maer wat soud' ick verhalen datter pasteyen van Menschen vleesch K
gemaeckt zijn? Vleesch. Ghy leght my te laste even het selve dat ghy in my berispt / namelijck de toevallen ende de gebreken der menschen / ick late daer voor antwoorden die sulcx doen / ick stelle neeringhe tegen neeringe. Andersins soudemen oock de tuyn-luyden moeten ver-

A werpen / om dat ſy ſomtijdts onweten-
de in ſtede van een kool/ſchrevelinck ofte
Monicx-kapkens verkoopen / ende de
Apotekers om dat ſy ſomwijlen voor re-
medien fenijn langhen. Daer is gheen
konſt ſo oprecht/inde welke deſe quaden
niet konnen ghebeuren. Maer ghy als
ghy al u beſt ghedaen hebt / ſo verkoopt
ghy even wel fenijn. By aldien ghy een
Torpedo / een water-ſlanghe / een zee-
haes inde netten geraeckt zijnde met de
B reſte verkocht / dat waer een ongheluck
ende gheen misdaedt / ende ſoude u niet
meer konnen te laſt ghelepd worden/ als
den Medicijnmeeſter dewelcke ſomtijts
doot de ghene die hy ghenesen ſoud. Dit
quaet ſoude moghen ghedult worden
in dien ghy alleenlijck in de winterſche
maenden met uwe ſtinckende warē voort
ſtont. De koude des tijds ſoude deſe pe-
ſte matighen/ maer nu vermeerdert ghy
C de hette des Somers met die venynighe
dampen: de Herfſt die van ſelfs ſchade-
lijck genoegh is maeckt ghy noch ſcha-
delijcker: Ende als het Jaer ſich weder-
om vernieuwt / ende de verborghen hu-
meuren weder te voorſchijn komen niet
ſonder lijfs-ghevaer / alſdan regneert
ghy twee gheheele maenden langh/ende
ſchent de jeught des nieu-geboren jaers
met een ontijdigh ouderdom / ende daer
D de natuur hier op uyt is/dat de lichamen
van onghesond ſap ghesuyvert zijnde /
wederom nieuw ſap moghten bekomen/
veroorſaeckt ghy daer-en-teghen enckel
vuyligheydt ende etter/ende ſo daer eeni-
ghe onghesontheyt is inde lichamen/dat
vermeerdert ghy/ quaedt by quaet voe-
ghende/en̄ daerbeneffens de goede voch-
tigheden des lichaems bedervende. Dit
konde al mede ghedult worden / indien
ghy alleen de lichamen beſchadighde /
E maer nu dewijl door der ſpijſen onder-
ſcheydt de wercktuyghen der zielen be-
ſchadight worden/ ghebeurt dat de ziele
oock ſchade lijd. Ghy ſult ſien dat die
viſch-vreters gemeenlijck van ſoodani-
ghen natuur zijn als de viſſchen ſelve/ſy
zijn bleeck/hebben een ſware reuck over F
haer/ zijn dom en ſtom. Viſ. O nieuwe
Philoſoophs-koop / hoedanigh is dan't
vernuft der gener die haer met viete on-
derhouden: namelijck ſoo groot als dat
vander viten ſelve/hoedanigh der gener
die oſſen ſchapen en geyten vreten: name-
lijck ghelijck der oſſen / ſchapen en gey-
ten is. Ghy verkoopt de jonge geytkens
voor leckernyen / ende nochtans dat ge-
dierte ghelijcker wijs als het de vallende G
ſieckte onderworpē is/ſo baert het de ſel-
ve ſiecte in die gene die ſijn vleeſch geern
en dickwils eten: Waer 't niet beter met
ghesoute viſch zijn hongherige buyck te
verſaden? Vleeſch. Ghelijck als of de
natuer-beſchrijvers dit alleenlijck ghe-
loghen hadden. Ende ghenomen al dat
ſy de waerheyd ſeggen/menighmael zijn
ſelfs de alder-beſte dinghen ten hoogſten H
ſchadelijck voor de lichamen die eenighe
ſieckte onder de leden hebben. Wy ver-
koopen de jonghe geytkens / voor de ge-
ne die met een verdwijnende koortſe oft
teeringh ghequelt zijn/ niet voor de ſwij-
melaers. Viſch. Indien het eten van
viſch ſoo grooten verderf veroorſaeckt
inde menſchelijcke ſaken / waerom wert
ons dan toe-ghelaten / met verwillinghe
van Pauſen en Coninghen onſe waren
een gheheel jaer door te verkoopen / ende I
ghy moet een groot deel des Jaers va-
cantie of ſtilſtant houden? Vleeſ. Wat
gaet my dat aen? Dat is miſſchien ſoo
beſteecken van de quade Medicijn-mee-
ſters/ op dat hare winninge te overvloe-
digher ſoud zijn. Viſch. Van wat qua-
de Medicijn-meeſters verhaelt ghy my?
Daer zijn gheen ſulcke doodt-vyanden
van de viſch als de ſelve. Vleeſch. Dat K
ghy my wel verſtaet/goede man/ſy doen
ſulcx niet om u te believen/noch uyt lief-
de tot de viſch / alſoo gheen luyden haer
nauwer daer van onthouden / maer ſy
zijn op haer eygen profijt uyt. Hoe daer
meer hoeſten / quelen / ſieck en ſuchtigh
zijn/ hoe dat ſy meer vet-man ſpelen.

Viſch. Ick wil de Doctoren niet ver-
dedighen/

A dedigen / sy sullen haer selfs over u wre-
ken/wanneer ghy maer eens in haer net-
ten komt te vervallen/ my is in desen ge-
noegh de heyligheyd der ouden / de tref-
felijckheydt van soo veel vrome en ghe-
schickte Mannen / de waerdigheydt der
Bisschoppen / ende de alghemeene prac-
tijcke onder de Christenen/de welcke alle
te samen/so ghy van onwijsheyt wilt be-
schuldighen/ ick begheer liever met haer
B te neske bollen / als met de Vleesch-hou-
wers de wijsheyt alleen te hebben. Vle.
Ghy weygher der Medicijn-meesters
voorspraeck te zijn/ick soud oock de oud-
heydt ende die alghemeene practijck niet
willen beschuldigen of straffen/dese pleeg
ick in eeren te houden en niet te lasteren.
Visch. In desen deele zijt ghy meer voor-
sichtigh dan wel Godtvruchtigh indien
ick u anders wel kenne. Vlees. Mijns
C oordeels doense wijslijck / datse haer
wachten van te doen te hebben met de
ghene / de welcke met den blixem ghe-
wapent zijn. Nochtans wat mijn ver-
stant is/uyt de Bybelsche Schriften/ die
ick in mijn moeders-tale overgeset zijn-
de/somtijds lese/ sal ick niet verswijgen.
Visch. So sult ghy dan van een vleesch-
houwer een Theologant worden. Vlees.
Ick meen dat de eerste menschen/ soo
D haest als sy uyt die volle vette aerde zijn
voort ghekomen / ghesonden ende sterc-
ke lichamen hebben gehadt: (dit blijckt
uyt haer langh leven.) Daer beneffens
dat het Paradijs in een plaets ghe-
weest is van een seer bequame gelegent-
heydt / en een uyt-ghenomen ghesonde
Locht, Dat soodanige lichamen op soo-
danighe plaetse / selfs by de Lucht ende
by den goeden reuck der kruyderen/boo-
E men/ en bloemen die van alle zijden haer
be-aessemen/ sonder eenige spijse hebben
konnen leven / voornamelijck dewijle de
aerde van selfs sonder het sweet des
menschen overvloedigh alle dingh voort
bracht/ ende daer gheen sieckte oft oud-
heydt en was. Want het Hoevenier-
schap over sulck een Hof was meer ghe-
neughte dan arbeydt. Visch. Uwe re- F
redenen zijn noch soo vreemt niet. Vlees.
Wt soo veel verscheyden gewassen / van
dien aldervruchtbaerstē hof is haer niet
verboden geweest/ dan een boom alleen.
Visch. Dat is ghewis. Vleesch. Ende
dat nerghens anders om / dan op dat sy
door ghehoorsaemheydt haren Heer en
Schepper souden kennen. Visch. 't Is
recht. Vleesch. Wederom acht ick dat
de nieuwe aerde/ alle dingh met beter en G
voedtsamer sap heeft voort-gheteelt/als
hy nu wel doet out ende bynaer uytghe-
teert zijnde. Visch. Laet dat soo zijn.
Vleesch. En dat voornemelijck in't Pa-
radijs. Visch. 't Is niet ongherijmt.
Vleesch. Het eten dan gheschiede daer
niet om noot-druft/ maer om lust te boe-
ten. Visch. Ick hebt so verstaen. Vlees.
Ende dat sy haer onthielden van beesten
te slachten / was een menschelijcke be- H
leefthevdt ende geen heyligheyd. Visch.
Dat weet ick niet. Ick lese dat het eten
der beesten nae de Sundt-vloedt is toe-
ghelaten gheweest / maer dat sulcx daer
te vooren verboden was / lees ick niet.
Maer waer toe wast van noode het sel-
ve toe te laten/ indient nu alreede toe-ge-
laten was? Vleesch. Waerom eten wy
niet de Kick-vorsschen? Niet om dat sy
verbodē zijn / maer om dat wy een grou- I
wel daer van hebben. Wat weet ghy
oft Godt daer niet verklaert heeft / wat
spijse de Menschelijcke swackheydt ver-
eyschte / ende niet wat spijse hy toeliet te
eten? Visch. Ick ben gheen ramer.
Vleesch. Wy lesen doch / dat so haest de
Mensche gheschapen was/tot hem ghe-
seydt werdt / heerscht over de visschen des
Zees ende de voghelen des Hemels , ende
over alle ghedierten der Aerden. Gene. 1. K
Wat comt hem die Heerschappije te pas/
indien hy die selve niet eten mach? Visch.
O straffen Heer ! Vreet ghy dan so wel
uwe knechten/dienst-maerten/ uwe kin-
deren ende Huysvrouw? Eet dan oock
met eenen uwe Pis-pot daer ghy Heer
over zijt. Vleesch. Maer hoort weder-

 om

A om ghy Cabbeljauws hoofc. Andere
dinghen zijn elders toe goedt / ende de
naem van Heerschappije is hier niet te
vergheefs. Het Peert draeght wy op sy-
nen rugh / de Kemel is een last-draghen-
de beest / maer de visschen waer toe zijn
die anders goed dan om te eten? Vis. Ge-
lijck als of daer niet ontallijcke remedien
van de visschen genomé werden. Voeght
hier by dat vele dinghen daer toe alleen
B gheschapen zijn om des Menschen oogen
te vermaecken / ende hem tot verwonde-
ringh sijnes Scheppers te brenghen.
Ghy sult by avonturen niet willen ghe-
looven / dat de Dolphijns de Menschen
op haren rugh voeren. Daer zijn oock
eenighe visschen die ons het aenstaende
onweer te voren segghen. Soudt ghy
sulck eenen Huys-knecht niet wel bin-
nens-huys begeeren? Vleesch. Maer
C laet ons stellen / dat het voor de Sund-
vloed niet gheoorloft was eenighe spijse
te nutten / behalven de vruchten der aer-
den / ten was gheen groote saeck sich te
onthouden van die dinghen / de welcke
des lichaems nootdruft niet en vereysch-
te / ende die niet sonder voorgaende bloet-
stortingh konden genut worden: dit be-
kent ghy altoos / dat het eten der beesten
eerst is toegelaten om de swackheydt
D der menschelijcke lichamen. De Sunt-
vloedt hadde koude veroorsaeckt; ende
noch ten huydigen dage sien wy dat in-
de koude landen de Menschen boven an-
dere vreet-achtich gheboren worden.
Daer-beneffens hadde de overwellinge
der wateren het ghewas der aerden / ofc
t'eenemael uytgheroept / ofc verdorven.
Visch Laet het so zijn. Vleesch. Ende
nochtans leefden sy na de Sundt-vloedt
E over de twee hondert jaren. Visch. Ick
geloof dat wel. Vleesch. Waerom heeft
dan Godt het ghene hy die stercke ende
robuste luyden toeliet / daer naer als de
Menschen swacker / ende korter van ja-
ren werden / haer ghebonden aen sekere
soorte van beesten / ghelijckerwijs als
Moses geboden heefc Visch, Ghelijck als

of het wy toestondt van het ghene Godt F
doet / rekenschap te gheven. Ick meen
nochtans dat God doenmael even alsoo
ghehandelt heeft / ghelijckerwijs als de
Heeren hier op aerden pleghen te doen /
de welke hare dienst-knechten den toom
niet meer soo ruym laten / wanneer sy
sien dat sy de goedertierenheydt haerder
Heeren misbruycken. Alsoo ontrecken
wy den Peerde haver en boonen / wan-
neer het te weeldigh wordt / ende voeden G
het met weynigh hoys / dwinghen 't met
harder toom en sporen. De Menschen
hadden alle eerbiedigheydt van haer ge-
worpen / ende waren tot so grooten roec-
loosheydt en onghebondenheydt verval-
len / als of daer gantsch geen God waer
gheweest. Hier tegen zijn de banden der
wetten / de grendels der ceremonien / de
toomen der dreygementen ende geboden
gestelt geweest / op dat sy ten minsten op H
dusdanige wijse mochté bekeert wordé.
Vlees. Waerom duren dan oock hedé ten
dage de banden deses wets niet? Visch.
Om dat de hardigheyt vande vleeschlijc-
ke dienstbaerheydt is wech ghenomen /
na dat wy door het Euangelium Gods
kinderen geworden zijn. De bevelen zijn
vermindert / wanneer de ghenade ver-
meerdert is. Vlees. Gemerckt God zijn
testament een eewigh testament noemt / I
en dewijl Christus seght dat hy de wet
niet ontbindt / maer vervult / hoe komen
de naekomers soo stout / dat sy een groot
deel des wets hebben af-gheschaft?

Visch. Den Heydenen was dese Wet
niet gegeven / daerom heeft het den Apo-
stelen niet goedt gedocht / haer te belasten
met den last der besnijdinghe / op dat sy
niet / het welcke de Joden noch heden ten
dage doen / de hope harer salicheyt / meer K
inde lichamelijcke onderhoudinghe / als
in't vertrouwen ende liefde tot God sou-
den stellen. Vleesch. Ick late de heyde-
nen varen. Wat schrifture leert ons met
uytgedructe woorden dat de Jodé / wan-
neer sy de beroepinge des Euangeliums
hebben aengenomen / vande dienstbaer-
heydt

A heyt der Wet Mosis vry ghelaten zijn?
Visch. Om dat vande Propheten voor=
seydt was/ dat sulcx soud geschieden Ier.
31. Esa. 1. de welcke een nieu verbondt
ende een nieu herte beloven ende God in=
voeren/ der Joden Feest-dagen versoey=
ende/ een grouwel hebbende van hare
offerhanden/ haer vasten vervloeckende/
haer gaven verwerpende/ eñ begeerende
een volck het welck besneden van herten
B is. Onse Heere heeft hare beloften selve
bevestigt/ de welcke zijne discipulen/ zijn
lichaem en bloedt mededeelende/ noemt
het een nieu verbondt. Indien daer niet
van het oude vernietight wort/ waerom
wordt dit een nieuw verbond genoemt?
Het Joodtsche onderscheydt der spijsen
heeft de Heere wel niet door zijn exempel/
maer door zijn woort afgeschaft/ Matt.
15. Als hy seght dat de mensche niet be-
C smet wordt door de spijse, de welcke tot
den buyck ingaet, ende door den stoel-
ganck uytgeworpen wort. Hy leert Petrus
het selve door een ghesicht. Jae Petrus
selve leert ons dit door zijn exempel eten=
de met Paulo ende de andere ghemeene
spijsen/ van de welcke de wet gheboden
had datmen hem soud onthouden. Pau-
lus leert dit over al in zijne brieven/ daer
is niet aen te twijffelen/ oft het gunt de
D Christenen heden-daechs volghen/ is
van de Apostelen als van handt tot
handt tot ons eyndelijck ghekomen ge=
weest. Derhalven zijn de Joden niet
soo seer vry ghemaeckt/ als wel van de
superstitie des Wets / ghelijck als van
ghewoone ende bekende/ doch nu ontij=
dighe melck ghespeent. Ende de Wet
is niet afgheschaft/ maer dat deel des
Wets is gheboden te wijcken/ het welc=
E ke niet langher ergens toe nut was.
De bladeren en bloemen zijn voorboden
vande aenstaende vrucht/ wanneer die
aen den boom hanght/ heeft niemandt
lust tot de bloemen: Ende niemand be=
klaeght de verloren kindtsheydt zijns
Soons/ wanneer dese nu rijper van ja=
ren ghewordden is. Oock eyscht nie=
mandt licht ofte fackelen als nu de Son F
de aerde beschenen heeft: Ende de kin=
der-meester heeft gheen oorsaeck van
klaghen/ indien de soon nu mondigh ge=
worden zijnde/ zijn vryheyt ghebruyckt/
ende wederom den Meester hem onder=
werpt. Een pandt is niet langher een
pandt/ als de beloften daer zijn. De
Bruyd alvoren sy tot haren Bruydegom
ghelejdt wordt/ vertroost haer met de
brieven die hy aen haer sendt/ sy kust G
de giften die van hem komen/ omhelst
zijn conterfeytsel: maer als sy nu het
genot haers Bruydegoms selver heeft/
soo veracht sy/ ten aensien vande lief=
de die sy hem toedraeght/ al 'tgunt sy te
vooren beminde. Maer de Joden wa=
ren in den eersten seer swaerlijck van
hare ghewoone usansien en ghebruyc=
ken af te trecken/ ghelijck als oft een
kind aen de melck ghewent/ nu groot H
ghewordden zijnde om de mamme riep/
alle harde spijse versmadende. Daer=
om zijnse bynaer met ghewelt van die
figuren ofte schaduwen/ oft tijdelijc=
ke vertroostinghen/ afgheruckt op dat
sy haer selven nu gheheelijck tot hem
souden keeren/ den welcken die wet be=
looft hadde/ ende op wien sy aenwees.
Vleesch. Wie soude sulck een verstandt/
ende uytlegginghe der schriften van een I
visch-kooper verwacht hebbē? Vis. Ick
ben gewoon visch te leveren aen het con=
vent der Dominicanen deser stede/ soo
gheschiedt het dat sy dickwils by my
middagh-mael houden/ ende ick somtijts
by haer. Ut hare disputen heb ick dese
dingen aenghetekent. Vleesch. Inder
waerheydt ghy zijt waerdigh/ dat ghy
van een soute visch-verkooper een ver=
sche-visch verkooper wort. Maer seght K
my/ by aldien ghy een Jode waert/ ghy
meught weten of ghy het niet en zijt/
ende dat u ghewisse lijfs-ghevaer van
weghen den hongher aenstaende was/
soud ghy verckens-vleesch eten? of soud/
ghy liever willen sterven? Visch. Wat
ick doen soud weet ick/ wat ick behoor=
de te

A de te doen is noch boven mijn verstant. Vlees. God heeft dese dingen beyde verboden / Ghy sult niet dooden , Exod.20. ende ghy sult geen verckens vleesch eten. Levi.11. In sulcken geval welcke van beyde die gheboden / behoorde voor het ander te wijcken? Visch. Voor eerst is onseker/oft God met sodanighe meeninge verboden heeft het verckens-vlees te eten/dat hy liever wilde datmen sterven B soude/dan door dat eten zijn leven behouden/ want de Heere selve ontschuldight David/ dewelcke teghen het gebodt de heylighe brooden ghegheten heeft. Ende inde Babylonische ballingschap hebben de Joden vele dinghen niet onderhouden/dewelcke de wet bevolen had. Oversulcx soud ick achten/ dat die wet de welke de natuur oock selve ghestelt heeft/ ende derhalven gedurigh ende onverbre- C kelijck is/moet voorgestelt worden voor de ghene / dewelcke daer niet altijdt is gheweest/ende naderhandt soude afghekeurt worden. Vlees. Waerom worden dan de broeders van Macchabæus gepresen/ dewelcke liever hebben ghewilt met sware tormenten ter doot toe gepijnight worden/dan het swijnen vleesch te proeven? Visch. Ick soude achten daerom / om dat dit eten vanden Coning be- D last / in sich begreep de verlocheninghe vande gantsche vaderlijcke Wet / gelijckerwijs als de besnijdenisse / welcke de Joden den Heydenen sochten over den hals te dringhen/de belijdinge des gantschen wets vervatte / niet anders dan ghelijck een ghegheven Gods-penninck verplicht/ om 't geheel accoort te onderhouden. Vleesch. Indien dan dat grofste deel des wets / na dat het licht des E Euangeliums verschenen is/ met goede redenen afgekeurt is/met wat recht sien wy dan nu dat de selve of noch swaerder geboden worden van nieuws wederom ingevoert/ voornemelijck dewijl de Heere sijn jock een lieffelijck jock Matth.11. noemt/ ende Petrus inde Handelinghen der Apostelen de Joodsche wet een harde wet noemt / dewelcke, noch sy noch ha- F re Vaders hebben konnen dragen Act.15. De Besnijdenisse is afghekeurt / maer in haer plaetse is den Doop gekomen / ick soude bynaer segghen met swaerder conditie. Ghene werdt uytgestelt tot op den achtsten dagh/ ende indien ondertusschen het kindt yet misquame/ de belofte der Besnijdenisse word voor de Besnijdenisse selve gherekent / wy doopen de kinderkens / soo haest sy uyt haer moe- G ders lichaem komen in 't koude water / en het welcke lang in een steenen vat gestaen heeft/jae dat ick nu niet en segge/ vervuylt is / ende indien het op den eersten dach/ jae selfs onder het baren/sonder eenighe schuldt van de ouders ofte vrienden gestorven is / so gheeft men dat arme wicht de eeuwighe verdoemenisse over. Visch. So segghen sy. Vleesch. Den Sabbath is afgheschaft / oft niet H afgheschaft / maer liever verandert inden Sondagh. Wat verscheelt het? Mosis wet heeft weynigh vasten-daghen inghestelt / wat een menighte hebben wy daer toe ghevoeght? In het onderschept der spijsen hoe veel meer vryheyts hadden de Joden/dan wy doen/ den welken 'tgeoorloft was een gheheel jaer door / schapen/kapoenen/perdrijsen ende geytkens te eten. Haer was gheen soorte I van kleedinghe verboden / behalven de gene dewelcke van wollen ende vlas geweven was/ Deut.22. nu behalven so veel geboden en verboden fatsoenen ende verwen van kleederen / is daer toeghedaen de scheeringhe der kruynen / ende dat op verscheyden manieren/dat ick onder-tusschen verswijghe het pack der biechte / ende de lasten der menschelijcke insettinghen/ de vertieningen niet enckel K maer verdobbelt / 't houwelijck met nauwer banden benepen/nieuwe wetten van maeghschap ende meer andere dinghen/ dewelcke maecken/ dat in desen deele de conditie der Joden veel beter schijnt geweest te zijn / dan dese onse is. Visch. Ghy zijt t'eene-mael verdoolt / Christi

A fock wordt niet afghesmeten na dien re-
ghel / den welcken ghy u selfs inbeeldt.
Een Christen wordt tot meer en swaer-
der dinghen verbonden / eyndlijck oock
tot swaerder straffe / maer by desen ghe-
voeght zijnde een overvloedigher kracht
des gheloofs ende der liefde / maeckt die
dinghen lieflijck / de welcke in haer sel-
ven alder swaertst zijn. Vleesch. Edoch
dewijl wel eer den gheest inde ghedaente
B van vyerighe tonghen uyt den Hemel ne-
derdalende / Act. 2. de herten der ghelo-
vighen met een overvloedighe gave des
gheloofs en der liefden overgoten heeft /
waerom is de last des Wets voor ons /
als voor swacke ende die onder een swa-
re pack blijven ligghen / vermindert?
waerom noemt hem Petrus nu met den
Heylighen Gheest begaeft zijnde een on-
draghelijcken last? Visch. Daer is een
C deel van afghekeurt / op dat het Joden-
dom / gelijck alst begonnen had / het licht
des Euangeliums niet soud verduyste-
ren / en op dat de Heydenen door de haet
des wets niet souden vervreemt worden
van Christo, onder de welcke seer vele
swacken waren / den welcken tweeder-
ley ghevaer te beduchten stond / het eene /
van te ghelooven dat sonder de onderhou-
dinghe des Wets niemandt tot de salig-
D heyd konde gheraken / het ander / van lie-
ver onder het heydendom te blijven / als
sich onder het jock van Mosis Wet te be-
gheven. Deser luyden swacke ghemoe-
deren moesten als met een lock-aes van
vryheydt verlockt worden. Wederom
om die te gheneesen / de welcke hielden / dat
daer gheen hope der saligheydt uyt de
belijdenis des Euangeliums / sonder de
onderhoudinghe des Wets te scheppen
E was / hebben sy de besnijdenis / de Sab-
bathen / het onderscheydt der spijsen / en-
de andere dierghelijcke dinghen / oft t'ee-
nemael wegh-ghenomen / oft in andere
verandert. Voorder dat Petrus seght /
dat hy de last des wets niet heeft konnen
draghen / dat moetmen niet verstaen van
zijn persoon / hoedanigh hy doen ter tijdt
was (aengesien voor hem nu geen dingh F
ondraghelijck was /) maer vande grove
ende swacke Joden / de welcke niet sonder
verdrietighe moeyelijckheyd knaeghden
aen't buytenste vande gerste / noch niet
gesmaeckt hebbende het merch des gee-
stes. Vlees. Ghy leght de sake grof ge-
noegh uyt. Maer my dunckt datter
oock heden ten dagh meerder oorsaecken
zijn / waerom die vleeschlijcke onderhou-
dinghen soo verre behoorden afgeschaft G
te worden / dat sy vrywilligh zijn / ende
niemandt verbinden. Visch. Hoe soo?
Vleesch. Jck sagh noch onlancx op een
groote doeck de gantsche wereldt ghe-
geschildert / daer leerd ick wat een kleyn
ghedeelte des werelts het is / het welcke
de Christelijcke Religie suyverlijck ende
oprechtlijck belijdt / namelijck een kleyn
hoecxken van Europa, westwaerts ge-
leghen / wederom een ander gheleghen H
naer het Noorden / 't derde sich strecken-
de / maer wijdt uyt / na den Zuyden / van
't vierde streckende ten Oosten / scheen
Polen het laetste te zijn. De meerder rest
des werelts wort bewoont of van Bar-
baren / weynigh verschillende van on-
redelijcke beesten / of van scheurmakers /
of ketters / of dese beyde. Visch. Maer
hebt ghy niet ghesien die gantsche Zuy-
derstrand / met die hier en daer gesaeyde I
eylanden / de welcke met Christelijcke
veld-tekenen geteeckent zijn? Vleesch.
Jck heb die ghesien ende verstaen / dat-
men wel veel roofs daer van thuys ghe-
braght heeft / maer dat het Christendom
daer soud inghevoert zijn / heb ick niet
ghehoort. Aenghesien daer dan een soo
groote ooghst is / soo schijnt het alder be-
quaemst te zijn om de Christelijcke Re-
ligie voort te planten / dat gelijckerwijs K
de Apostelen de last van Mosis wet heb-
ben wegh ghenomen / op dat de Heyde-
nen niet weder souden te rugh wijcken /
dat alsoo nu oock / om de swacke aen te
locken / de plichten en nauwe verbinte-
nissen eenigher dinghen werden afghe-
keurt / sonder de welcke de werelt inden

A beginne behouden is gheweest/ ende als noch konde behouden worden/ wanneer daer slechs gheloove ende Euangelische liefde by waer. Wederom hoor en sie ick datter seer vele zijn / de welcke in plaetsen/ kleederen/ spijsen/ vastinghen/ ghebaerden / ghesanghen/ de hooft-som der Godtvruchtigheyt stellen / ende hier uyt oordeelen sy haren naesten teghen het Euangelische ghebodt. Hierom ist / dat
B ghemerckt het al op ghelove en liefde aenkomt / door het waen-ghelove deser dinghen / dese beyde uytgheblust worden. Want wel verre is hy van't Euangelisch gheloof / die op soodanighe wercken vertrouwt / en verre is hy van de Christelijcke liefde verbreemt/ dewelcke van weghen de spijse of dranck / die yemandt recht kan ghebruycken / zijnen broeder verbittert/ voor de welcke Chri-
C stus ghestorven is. Wat al bitter oneenigheden sien wy onder de Christenen / wat voor vyandighe lasteringhen / om een kleed anders gegort ofte gheverwt / de spijse dewelcke de wateren / oft die de weyden uyt-leveren? dit quaet moghte weynich gheacht worden / by aldien het alleen onder weynighe schuylde / maer nu sien wy dat de gheheele werelt hierom met tweedrachten beroert wordt.
D Indien dese ende dierghelijcke dinghen wegh-ghenomen waren / wy souden in grooter eendracht leven / de ceremonien ter zijden stellende / alleen trachten naer het gene Christus gheleert heeft / ende de andere volckeren souden veel eer de Religie/ met vryheydt vermenght zijnde / omhelsen. Visch. Buyten de kercke is gheen salighevdt. Vleesch. Ick bekent
Visch. Buyten de Kercke zijn alle de ge-
E ne die den Paus van Romen niet en kennen. Vleesch. Ick heb hier niet teghen. Visch. Maer dese kennen hem niet die zijn ghe boden verachten. Vlees. Ende daerom hope ick sal't geschieden / dat desen Paus met namen Clemens, van herten en metter daedt de aldergoedertierenste / om des te meer alle volckeren tot de ghemeenschap der Kercke aen te locken/ alle dinghen sal versachten/ dewelcke tot noch toe eenighe volcken van het verbondt des Roomschen Stoels gheschenen hebben te vervreemden / ende dat hy liever sal hebben de winninghe des Euangeliums / als sijn recht in alles ten uytersten te vervolgen. Ick hoor daghelijcx de oude klachten vande Jaerlijcksche inkomsten / aflaet brieven / dispensatien / van andere schattingen / van G
de beswaerde Ghemeenten/ maer ick hope dat dese alle dingh soo matighen sal / dat hy echter wel onschamel sal moeten zijn/ die meer derf klagen. Visch. Och! of al de Monarchen soo ghesint waren/ ick twijffel niet/ of de Christenheydt/ die nu soo enghe bepaelt is/ soud geluckljjck uytghebreyt worden/ indien de uytheemsche natien bemerckten / dat sy niet gheroepē wordē tot een menschlijcke dienst- H
baerheydt / maer tot de Euangelische vryheydt / en niet tot een roof / maer tot de ghemeenschap der salighevt ende heyligheyt worden aenghesocht. Wanneer sy nu met ons vereenight zijn / ende oprechte Christelijcke seden in ons bevinden sullen / dan sullense van selfs meer aenbieden/ als eenigh ghewelt van haer soud moghen afdwingen. Vleesch. Ick voorsie sulcx inder haest te sullen geschie- I
den/ indien de verderflijcke twist / die de twee maghtigste Potentatē des werelts met vernielende oorlogh teghen malkanderen opghehitst heeft / de aerde ruyme. Visch. Maer ick verwonder my dat sulcx niet overlangh ghescheidt is / aengesien François de alderbeleefste Prince is / diemen soude moghen vinden / en ick meen dat den Keyser Carolus van zijne meesters gheleert heeft / dat hoe't gheluck zijn Rijcx-palen meer vermeerdert K
heeft hoe hy meer in goedertierenheyt en sachtmoedigheyd behoorde toe te nemen. Daer-en-boven pleegh die ouderdom / daer in hy is met een bysondere gave van vriendlijckheyt en sachtmoedigheyd verciert te zijn. Vleesch. Dese twee

Princen

A Princen zijn al watmen soud konnen be-
gheeren. Visch. Wat is dan dat den al-
ghemeenen wensch des wereldts te rugh
houdt? Vleesch. De Rechts-geleerden
knibbelen noch om de Rijcx-palen/ ende
ghy weet dat de beroerten der Comedi-
spelen altijdt op Bruyloften uytkomen;
op ghelijcker wijse eyndighen de Prin-
cen hare Treur-spelen. Maer inde Co-
medien worde de Bruyloften inder haest
B ghemaeckt/ hier onder de groote wordt
met groote moeylijcke swarigheden de
saeck ghehandelt. Ende 't is beter het
litteecken een weynigh later tsamen te
voeghen/ dan dat het ghesweer terstont
daer aen wederom open berste. Visch.
Ghelooft ghy dat dese Bruyloften vaste
banden van eendracht zijn? Vleesch
Ick wild wel dat het so waer/ maer ick
sie dat hier uyt byna het meestendeel der
C oorloghen rijsen/ ende wanneer daer ee-
nige krijgh opghestaen is/ terwijl d'eene
swager d'ander bystand doet/ spreyt sich
de brand verder uyt/ en wordt met groo-
ter moeyte ende swarigheydt gheslist.
Visch. Ick beken dat ghy de waerheyt
seght. Vleesch. Maer dunckt het u bil-
lick te zijn/ dat van wegen de knibbelin-
ghen der Rechts-gheleerden/ ende de on-
derhandelinghen der voorwaerden/ daer
D veel tijdts mede verquist wort/ de ghehee-
le werelt/ so veel te lijden heeft? want nu
is daer nergens yet veyligh/ ende de boo-
se hebben het over al veyl/ terwijl daer
noch krijgh/ noch vrede en is. Visch.
Vander Princen raedslaghen staet my
niet toe te segghen: maer soo men my
Keyser maeckte/ ick weet wel wat ick
doen soud. Vleesch. Wel aen wy maken
u Keyser/ en te ghelijck/ soo't u lust/ Paus
E van Romen: wat soudt ghy doen? Vis.
Maeckt my liever Keyser en Coningh
van Vranckrijck. Vleesch. Wel aen/
zijt beyde Keyser en Coningh. Ick soud
terstont met een ontwerp dienende tot
vrede/ mijn gantsche Rijck door/ stilstant
van wapenen ghebieden/ de soldaten af-
dancken/ ende lijfstraffe doen verkondi-
ghen dat niemandt een ander mans hen F
aentaste. De saken alsoo tot mijnen voor-
deel/ oft om beter te segghen ten besten
van de ghemeente/ bevredight zijnde/
soud ick van de Rijcxpalen ende houwe-
lijcxsche voorwaerden handelen. Vlees.
Weet ghy vaster banden van eenigh-
heydt dan 't houwelijck is? Visch. Ick
meen jae. Vleesch. Deelt ons mede.
Visch. Indien ick Keyser waer/ aldus
soude ick sonder vertreck met den Co- G
ninck van Vranckrijck verdragen zijn.
Mijn broeder/ eenighen quaden gheest
heeft dese oorlogh tusschē ons verweckt/
ende nochtans hebben wy niet ghestre-
den lijf om lijf/ maer om de heerschap-
py. Ghy hebt u/ soo veel in u was/
als een vroom en dapper krijghs-man
ghequeten. 't Geluck heeft my gedient/
eñ heeft u van een Coningh tot mijn ge-
vanghen ghemaeckt. 'T gheen u ghe- H
beurt is/ 't selve had my oock konnen ge-
beuren/ eñ u ongeluck vermaent ons alle
te samen vande menschelijcke swack-
heydt/ wy hebben versocht hoe hinder-
lijck ons beyden dese manier van strij-
den is/ wel aen/ laetet ons op een an-
der wijse voortaen met malkanderen be-
proeven. Ick schenck u het leven/ schenc
u vryheydt/ ontfangh u van nu aen voor
mijn vriendt en broeder. Laet alle de I
voorgaende onghelijcken vergeten zijn/
keert wederom vry en vranck tot de uwe
houd u goet voor u selve/ weest een goet
ghebuur/ ende laet voortaen desen eenen
strijd onder ons wesen/ dat d'een d'an-
deren in ghetrouwigheyt/ ghedienstig-
heydt en goedwilligheyt overtreffe/ en-
de laet ons niet strijden om de verbree-
dinghe van onse heerschappe/ maer om
de eere van goede ende wijse regieringe K
d'een boven d' ander te behalen. In de
eerste strijt/ heb ick de naem van geluc-
kigh daer van gedragen/ die hier d'over-
handt behoudt sal veel heerlijcker roem
verkrijghen. Edoch dit gheruchte mij-
ner goedertierenheydt sal my meer wa-
re lof aenbrenghen/ dan of ick gantsch

A Vranckrijck onder mijn ghebiedt ghe-
bracht had. En de fame van danckbaer-
heydt sal u meer vermaert maken / dan
of ghy my uyt gantsch Italien ghedre-
ven had. En wilt my niet benijden dese
eere daer ick na trachte/ ick sal van ghe-
lijcken uwen lof van soo goeder herten
aennemen / dat ghy gheerne aen my als
aen uwen besten vriend sult ghehouden
zijn. Vleesch. Certeyn soo soude niet
B alleen Vranckrijck maer de geheele we-
relt konnen verplicht worden. Want
indien dit ghesweer door onbillicke con-
ditien meer overvelt als genesen wordt/
ick duchte dat terstont by d'een of d' an-
der gelegentheyt het litteecken ontsloten
zijnde / 'tveroude etter tot grooter scha-
de wederom uytbersten sal. Visch Wat
een heerlijcke en prijslicke naem soud de-
se beleefthеyt den Keyser Carel de gehee-
C le werelt over maken? wat volcken sou-
den haer niet gewilligh sulck een beleeft
en goedertieren Prince onderwerpen?
Vlees. Ghy hebt den Keyser aerdigh
genoech uytgheboотst/conterfeyt nu den
Paus. Visch. Het soud lanck vallen/wan-
neer ick alles in 't bysonder wilde ver-
halen/sal het in kort begrijpē. Ick soud
alsoo handelen / dat de gantsche wereldt
my moght bekennen voor het hooft der
D Kercke / die nergens anders na dorste /
dan na Christi eere ende aller menschen
salighеyt. Dit soud den haet des Paus-
lijcken naems waerlijck uyt de herten
wegh nemen / en my een waerachtighe
ende ghedurige eere veroorsaken. Maer
onder-tusschen zijn wy vanden os op
den ezel ghevallen/ende zijn ver van ons
propoost afghedoolt. Vlees. Ick sal u
dadelijck te recht helpen. Ghy seght dan
E dat de Pauslijcke wetten alle die inde
Kercke zijn tot gehoorsaemheyt verbin-
den? Visch. Ick segghe so. Vleesch.
Op straffe der hellen? Visch. So seg-
gense. Vleesch. Oock de wetten der
Bisschoppen? Visch. Ick achte so een
yeder in sijn Bisdom. Vleesch. Oock
der Abten? Visch. Hier weet ick niet

wat seggen: want dese ontfangen hare F
bedienninghe met sekere bedinghen/ ende
sy mogen de hare met geene insettingen
belasten / ten zy met gemeyn advijs van
de gantsche order. Vlees. Oft dan een
Bisschop met de selve bedinghen sijn
Bisdom ontfingh? Visch. Ick stae in
twijffel. Vleesch. Dat een Bisschop
heeft ingheстelt/magh dat de Paus we-
der vernietighen? Visch. Ick meen ja.
Vleesch. Dat de Paus besloten heeft G
magh dat niemant afschaffen? Visch.
Niemand. Vlees. Waerom hooren wy
dan dat de decreten der Pausen afghe-
keurt zijn onder dit decksel / dat de selve
niet wel onderricht waren / ende dat de
insettinghen der voorgaende/ vande na-
komende Pausen/als strijdende/ teghen
de godsalighеyt verandert zijn. Visch.
Dat zijn inghеslopen dolingen/die maer
Voor eenen korten tijt duren. Want het H
kan ghebeuren / dewijl den Paus een
mensche is / dat hy onwetende zy van de
Persoon ende vande sake/maer 't gheen
by keur-stemmen van een alghemeyn
Concilium besloten wordt/dat moet als
vanden Hemel afgekomen / even so veel/
of ymmers ten naesten by soo veel gelden
als het Evangelium selve. Vle. Magh-
men het Evangelium wel in twijffel
trecken? Visch. Dat sy verre/selfs niet I
de Concilien de welcke wetlijck in de H.
Gheest vergadert/besloten/ int licht ge-
geven ende aengenomen zijn gheweest.
Vleesch. Of dan yemandt twijffelde/ of
oock dese dinghen pasten op Concilium/
datmen moght voortbrenghen / ghelijc-
kerwijs als ic hoore dat het Concilium
ghehouden tot Basel van sommige ver-
worpen / ende dat van Constans niet
van allen aengenomen wort/ick spreeck K
van de ghene de welcke nu voor recht-
ghesinde ghehouden worden/ op dat ick
nu niet en segghe van het naeste Conci-
lium van Lateraen. Visch. Hy twijf-
fele die wil op syn ban en boet/ ick en wil
niet twijffelen. Vleesch. Heeft S. Pie-
ter macht ghehadt om nieuwe wetten te
stichten?

A stichten? Visch. Ja hy. Vleesch. Oock Paulus/ende d'ander Apostelen? Visch. Ja een yeghelijck in syne kercken/ die haer van Petro of van Christo bevolen waren. Vleesch. En hebben de nakomers van S. Pieter even de selve macht die hy ghehadt heeft. Visch. Waerom niet? Vleesch. Ismen dan even so wel schuldigh te ghehoorsamen het ghebodt des Paus van Romen/ als de brieven
B van S. Pieter/en de insettingen der Bisschoppen even soo seer als de Brieven Pauli? Visch. Certeyn ick houd datmen haer noch meer ghehoorsaemheydt schuldigh is/wanneerse yet ghebieden/ oft met macht een Wet voorschrijven. Vleesch. Maer maghmen daer aen wel twijffelen/ of Petrus en Paulus niet gheschreven hebben door ingheven des Heyligen Geests? Visch. Dat moest
C een Ketter zijn die daer aen twijffelen wilde. Vleesch. Hebt ghy het selve ghevoelen vande gheboden ende insettingen der Pausen en der Bisschoppen? Visch. Ja wel vande Pausen/maer vande Bisschoppen twijffel ick/ behalven dat het een Godsaligh werck is van niemandt een quaedt ghevoelen te hebben/ ten sy dat de sake selve ter contrarien gheruyghe. Vleesch. Waerom ghehenght den
D Heylighen Geest/ dat den Bisschop eerder doolt dan den Paus? Visch. Om datter grooter perijckel van 't hooft te verwachten staet. Vleesch. Indien de insettinghen der Prelaten van so grooten ghewichte zijn/wat wil dan t'gheen de Heer Deut.4. so strenghlijck verbied/ dat niemandt tot de wet yet soude toe ofte daer van af doen? Visch. Hy en doet niet tot de Wet de welcke breeder uyt-
E leght/'t gheen daer in verborghen was/ de welck die dinge te voorschijn brenght de welcke dienen tot onderhoudinge des Wets. Oock en doet hy daer niet af/ die de wet voor-draeght/ na dat de toehoorders de selve best verdraghen konnen/het een openbarende/ het ander verberghende na de gheleghentheydt des tijdts. Vleesch. Verbinden de insettinghen der Pharizeen ende der Schrift- F
gheleerden niet? Visch. Ick houde neen. Vleesch. Waerom doch? Visch. Om datse wel macht hadden om te leeren/ maer niet om wetten te stichten. Vleesch. Welcke macht dunckt u grooter te zijn/ Menschelijcke wetten te maken/of godlijcke te verklaren? Visch. menschelijcke wetten te stichten. Vleesch. Ick ben van contrarie ghevoelen. Want die ge- G
rechtight is om verklaringh te doen/ diens uyt-spraeck gelt so veel als Gods Wet. Visch. Ick verstae u meeningh niet wel. Vleesch. Ick sal duydlijcker spreken. De Wet Godts ghebiet datmen zijn vader sal bystant doen. Mat.15. Een Pharizeus leght dit also uyt/ dat dat den Vader gegeven wort het welcke in de offerkist gheworpen wordt/ om dat Godt onser aller Vader is. En H
moet Godts wet voor dese uytleggingh niet wijcken? Visch. Dat is een quade uytleggingh. Vleesch. Maer wanneer haer een-mael de macht van uyt te legghen ghegheven is/ waer uyt sal ick weten wiens uytleggingh waerachtigh is/ voornemelijck wanneer sy selve onder malkanderen verschillende zijn? Visch. Indien 't ghemeen ghevoelen u niet ghenoegh kan doen/ volght d'uyt- I
spraeck der Kercken-leeraren/ dat is/ alderveplichst. Vleesch. Is dan der Pharizeen ende Schriftgeleerden macht op de Theologanten ende Predikers ghekomen? Visch. Jae sy. Vleesch. Ick hoor nochtans datse ghene so dickwils in den mondt hebben: dan hoort/ ick segt u/ de ghene die noyt inde Theologische Scholen verkeert hebben. Vis. Ghy sultse alle te samen eenvoudelijck/ K
maer met oordeel/ hooren/ wanneerse slechts niet t'eenemael hersseloos zijn. Want alsdan behoortmen haer uyt te lacchen/op dat sy haer dwaesheydt moghen bekennen. Maer die den tijtel van Doctor voeren/ op dese moetmen staen. Vleesch. Maer onder dese vinde

A ick oock sommigh die wel plomper en dwaser zijn als de Leecken selve / ende onder de gheleertste sie ick wonderbare disputen Visch. Kiest 't de alderbeste/ laet de duystere dinghen voor andere/ altijdt omhelsende 't ghene dat van het voornaemste ende grootste deel met een drachtigher stemmen is aenghenomen gheweest. Vleesch. Ick versta sulcx veylighst te zijn. Sijnder dan oock on-
B billijcke insettinghen / gelijcker wijs als daer valsche uytlegginghen zijn? Visch. Of daer eenighe zijn/laet ick andere oordeelen / ick houde dat daer soodanighe wel zijn konnen. Vlees. Annas en Cayphas hadden die macht om wetten te stichten? Visch. Sy hadden. Vleesch. En verbonden hare insettingen over een yegelijck dinck op straffe der hellen? Vis. Ick weet niet. Vleesch Neemt dat An-
C nas gheordonneert heeft / dat niemandt vande merckt weder te huys keerende met ongewasschen handen de spijs soude nutten: of dan yemandt sonder hem te wasschen/spijse nam/soud die een misdaet de eeuwighe verdoemenisse weerdigh/begaen? Visch. Ick meen neen/ ten waer de versmadinghe van de publijcke authoriteyt de misdaet vergroote. Vlees. Alle de gheboden Gods verplich-
D ten die ons op straffe der hellen? Visch. Ick houde neen: want Godt heeft alle/ selfs de vergevelijcke sonden verboden / indien men de Theologanten ghelooven magh. Vleesch. Misschien soud oock de verghevelijcke sonde den mensch ter hellen slepen ten waer Godt door zijn barmhertichheyt onse swackheyt te hulp quam. Visch. Ten waer so ongerijmt niet sulcx te segghen / maer ick derr' het
E niet voor seker staende houden. Vleesch. Als de Israeliten ballinghen waren in Babylonien / behalven vele andere dinghen die de wet geboodt/ heeft de besnijdinghe in vele nae-ghelaten gheweest. Sijn dese alle verdoemt? Visch. Godt weet het. Vlees. Indien een Jode door den hongher in lijfs ghevaer gheraeckt zijnde / heymelijck verckens vleesch at/ F
soude die daer door hem besondighen? Visch. Mijns oordeels soude de noot dese daedt verschoonen/aenghesien David door den mondt onses Heeren verdedight is/ Mat. 12. dat hy tegen het gebodt des Wets de Heylighe Brooden / die sy noemen de toon-brooden/ ghegheten heeft / ende hy heeftse niet alleen gegheten / maer oock de ghene die hem op de vlucht gheselschap hielden / ende on- G
ghewijde ghemeene luyden waeren. Vleesch. Indien yemandt den noodt so verre bracht/ dat hy of van honger sterven / of stelen moest / welck van beyden soud hy verkiesen/te sterven of te stelen? Visc. In sulcken gheval soud hy avontueren de dievery gheen dieverije zijn. Vlees. Hou/wat hoor ick/is een ey geen ey? Vis. Voornemelijck indien hy yet nam met voornemen van weder te ghe- H
ven / ende den Heer te vreden te stellen/ soo haest als het hem moghelijck was. Vlees. Of yemandt sterven moest / ten waer hy een valsch ghetuygenis gaf teghen zijnen naesten / welck van beyden soud hy kiesen? Vis. Den dood. Vlees. Of hy zijn leven konde behouden met Overspel te doen? Vis. Het waer voor hem beter te sterven. Vlees. Of hy met enckel hoererije de doodt konde ontvlie- I
den? Vis. Dat hy liever sterve / soo sy segghen. Vlees. Waerom laet een ey hier geen ey te zijn / insonderheydt alsoo daer gheen geweld of onghelijck mede vermenght is? Vis. Het lichaem vande dochter lijdt onghelijck. Vlees. Indien hy met een valschen eed hem selven vande doodt konde bevryden? Vis. Liever te sterven. Vlees. Of hy met een simpele ende niemandt hinderlijcke K
loghen het selve te weghe konde brenghen? Vis. Sy leeren/ dat hy de doodt moet kiesen. Maer ick gheloove / dat wanneer den hooghen noodt sulcx voordert / ofte anders eenigh groot profijt daer aen vast is / soodanigh een loghen of gheene of een seer gheringhe sonde is/ behal-

A behalven dat de deur hier toe gheopent
zijnde te beduchten ſtaet / dat men hem
oock tot ſchadelijcke loghenen moghte
gewennen. Neemt/ datter ſulck een ſaec-
ke voorviel/ dat hy met een onſchadelijc-
ke loghen de lichamen ende zielen van
zijn gantſche Vader-landt konde be-
houden/ welck van beyden ſal een God-
vruchtigh man kieſen/ ſal hy de loghen
ſchouwen? Vleeſch. Wat andere
B doen ſouden weet ick niet / ick ſoude
niet ſchromen vijfthien Homeriſche lo-
ghenen te lieghen / ende ſoude die ſmette
terſtondt met wij-waeter afwaſſchen.
Viſch. Ick ſoud het ſelve doen. Vleeſch.
Soo verbindt dan niet al wat Godt ge-
biedt/ of verbiedt / op ſtraffe der hellen?
Viſch. 't Schijnt neen. Vleeſch. Soo
wordt dan de mate der verbintenis niet
alleen vande wet-ghever gheſtelt / maer
C oock vande nature der ſakē ſelve. Want
ſommighe gheven den noot plaet ſe/ ſom-
mige niet. Viſch. 't Schijnt ſo. Vleeſch.
Indien een prieſter in perijckel van zijn
leven zijnde/ hen ſelven behouden konde
met een Huyſvrouw te trouwen / welck
van beyden ſal hy kieſen? Viſch. De
doodt. Vleeſ. Aenghesien Gods wet de
noodt plaetſe gheeft / waerom blijft deſe
menſchlijcke wet als een pael ofte muur
D ſtaē/ niet willende voor eenig dinck wijc-
ken? Viſ. De wet en doet het niet maer
de belofte. Vleeſ. Of yemant belooft had
Jeruſalem te beſoeckē/ en daer niet kon-
de komen / ſonder zijn leven te verlieſen/
ſal hy niet gaen / of ſterven? Viſ. Ster-
ven ſal hy/ in dien hem de Paus van Ro-
men van zijn belofte niet ontſlaet. Vleeſ.
Waerom wort d'eene belofte los ghela-
den/ en d'ander niet? Viſ. Om dat d'eene
ſolemnelijck ende d'ander in't heymlijck
E gheſchiedt. Vleeſ. Wat noemt ghy een
ſolemnele belofte? Viſch. De welcke
gewoonlijck placht te geſchieden. Vleeſ.
Gheſchiet dan d'ander oock niet ſolem-
nelijck de welcke dagelijx geſchiedt? Viſ.
Ja/ maer int ſecreet. Vleeſch. By aldien
dan een Monick int ſecreet by den Abt
professie dede / ſoude dat ghen ſolemnele F
belofte zijn? Viſch. Ghy beuſelt. Daer-
om wordt de heymelijcke belofte lichter
ontſlaghen om dat deſe met minder er-
gernis ontdaen wort / ende die de ſelve
doet / doetſe met ſulck een meyninge dat
hy de gelegentheyt ſulx zijnde/ van opſet
veranderen magh. Vleeſch. Beloven
ſy dan met deſe meeninghe/ de welcke int
ſecreet profeſſie doen eeuwighe reynic-
heyt? Viſch. Het behoorde ſo. Vleeſch. G
Is dan die belofte eeuwigh ē niet eeu-
wigh? of een Carthuſianer Monick tot
deſen nood quam / dat hy of vleeſch eten
oft ſterven moeſte / welck van beyden
ſoude hy voor't beſte kieſen? Viſch. De
Medicijn-meeſters leeren/ datter gheen
vleeſch ſoo krachtigh is / of het gout ē
peerlen in den dranck ghebruyckt zijnde
konnen het ſelve te weghe brenghen.
Vleeſch. Welck van beyden is dan oor- H
boorlijcker/ den genen die in lijfs-noodt
is met gout en peerlen te hulp te komen/
oft met de waerdije der ſelver int leven te
houden/ ē den ſiecken een kiexken te ge-
ven? Viſ. Ick wete niet wat ſegghen.
Vleeſ. Het eten nochtans van viſch oft
vleeſch is niet onder 't ghetal dier dingen
die ſy ſubſtantieel noemē. Viſ. Laet ons
de Carthuſianen haren Rechter bevelen.
Vleeſ. Laet ons int gros ſpreken. In de I
wet Moſis wort ſorgvuldelijck/ menigh-
mael/ ē met vele woorden den Sabbath
te vieren bevolen. viſ. 't Is waer. vle.
Sal ick dan een ſtad in noot zijnde helpē/
met verbrekinge vandē Sabbath of niet?
viſ. Maer ondertuſſchē ſtelt ghy dat ick
een Jode ben. vle. Ja ſelfs een beſneden
Jode. Viſ. Deſen knoop heeft de Hee-
re Chriſtus ſelve ontbonden / want de
Sabbath is om des menſchen wil inge- K
ſtelt / Mat. 12. ende niet ter contrarien.
Vleeſch. Soo ſal dan die wet ghelden in
alle menſchelijcke inſettinghen. Viſch.
Ja/ indien daer niet in de wegh is. Vlee.
Of een wet-ghever met deſe meeningh
een wet ſtichte / niet op dat ſy yemands
op ſtraffe der hellen ſoud verplichten / ja
ſelfs

A selfs niet op eenighe straffe / maer wil-
de dat zijn instellinghe niet meer krachts
soud hebben als een vermaninghe? Vis.
Lieve man / 't en is in de macht van de
wet-ghever niet / hoe verre de wet ver-
plicht. Hy heeft zijn macht ghebruyckt
in de wet-ghevinghe / maer waer toe
de selve verplicht oft niet en verplicht /
dat staet in Godts handen. Vleesch.
Waerom hooren wy dan de Prochi-
B papen daghelijcks vanden predick-stoel
afroepen / morghen sult ghy vasten / op
straffe vande eeuwighe verdoemenis /
soomen doch niet en weet op wat wijse
de menschlijcke wet verplicht? Visch.
Dit doen sy / om de weder-hoorighe des
te meer schrick aen te jaghen / want tot
dese / meen ick / dat soodanighe woorden
ghehooren. Vleesch. Maer of de we-
derspanninghe daer en tusschen met so-
C danighe redenen vervaert ghemaeckt
worden / weet ick niet: voorwaer sy ma-
ken de swacke twijffelmoedigh. Visch.
Men kanse swaerlijc alle beyde te recht
dienen. Vleesch. Maer zijn de gewoon-
te ende de wet van even groote kracht?
vis. Somwijlen is de gewoonte krach-
tigher. Vleesch. Derhalven of wel de
meeningh der ghener die de ghewoonte
invoeren / niet is / van yemandé een strick
D om den hals te werpen / nochtans ver-
plicht sy de luyden / sy willen / of willen
niet? Visch. Ick meen soo. Vleesch.
Sy kan de last opleggen / maer niet af-
nemen. Visch. Ja seker. Vleesch. Nu
siet ghy dan / meen ick / hoe veel perijckels
daer in gheleghen zy / wanneer de men-
schen nieuwe wetten maecken / sonder
dat de noodt haer dwinght / of eenich
groot profijt haer daer toe aendrijft.
E visch. Ick bekent. Vlees. Als de Hee-
re Christus seght / wilt gantsch niet swee-
ren, Mat.5. maeckt hy daer door een pe-
gelijck die sweert / schuldigh aen de hel-
le? Visch. Ick meen neen: want het
is een aenradinghe ende gheen ghebod.
vleesch. Maer waer uyt weet ick dat /
ghemerckt hy nauwlicx yet sorghvuldi-
gher of scherper verboden heeft / dan dat F
wy niet sweeren souden. Vis. Ghy sult
het van de Doctoren leeren. Vleesch.
Ende Paulus 1.Cor.7. als hy een raedt
gheeft / verplicht hy niet op straffe der
hellen? Visch. Gheensins. Vleesch.
Waerom dat? Visch. Om dat hy de
swacke geen strick wil stellen. Vleesch.
Het staet dan in de macht des wet-ghe-
vers te verbinden op straffe der hellen /
oft niet te verbinden. Ende 'tis een hey- G
ligh werck dat men hem wachte / van
niet met allerley insettingen de swacken
te verstricken. visch. 'Tis so. vleesch.
Ende indien Paulus hier op achtingh ge-
nomen heeft / hoe veel meer moeten de
Priesters dat doen / van de welcke men
niet seecker is met wat gheest sy ghedre-
ven worden. visch. Ick bekent. vlees.
Maer weynigh te voren loochende ghy
dat het in de macht des wet-ghevers is H
hoe verre de Wet verbindt. vis. Nu ist
een raet ende geen Wet. vleesch. Daer
is niet lichter dan de naem te verwisse-
len: wilt niet stelen / is dat een ghebodt?
visch. Het is. vleesch. Wilt in geender
manieren den boosen wederstaen? Matt.
5. vis. Dat is een aenradinghe. vlees.
Maer dit laetste heeft meer de ghedaen-
te van een ghebodt als dat eerste. Ten
minsté is dat inder Bisschoppen macht / I
of sy willen dat hare instellinghe een ge-
bod of een aenradinghe zy. visch. 'Tis
so. vleesch Dit lochende ghy noch-
tans een weynigh te voren wel stercke-
lijck. Want die niet en wil dat syn inset-
tinge yemand tot eenige sonde verplicht /
die wil immers dat de selve een raed ende
gheen ghebodt zy. visch. Ghy seght
de waerheydt / maer ten waer niet goedt
dat de ghemeene man sulcx wiste / dat sy K
niet terstont / 'tgheen haer niet lust te on-
derhouden / een aenradinghe roepen te
zijn. vlees. Maer hoe sult ghy't daer-
en-tusschen maken met soo vele swacke
conscientien / die door u stilswijghen jam-
merlijck verbystert zijn? Maer doch
seght my / konnen de gheleerde aen ghee-
ne merck-

A ne merckteekenen bespeuren/ oft de inset-
tinghe even soo veel ghelt als een aenra-
dinghe oft als een ghebodt? Vis. Sy
konnen/ na dat ick verstaen heb. Vlees.
Maghmen dese verborghentheydt niet
weten? Vis. Ja soo ghyse by u houden
wilt. Vlee. Een visch soud het eer spre-
ken als ick Vis. Als ghy niet en hoort /
dan / wy vermanen / ordonneren / bela-
sten / dan ist een aenradinghe / als ghy
B hoort / wy ghebieden ende bevelen wel
scherplijck/ voornemelijc wanneer daer
by komen dreygginghen van uytbannin-
ge/ so ist een gebod. Vleesch. Of ick mij-
nen Backer schuldigh was / ende niet
konnende betalen / liever wilde vluchten
als inden kercker ghe worpen worden /
sondigh ick alsdan straf-baerlijck. Vis.
Ick houd neen/ ten zy sake dat ghy niet
van wille waert te betalen. vle. Waer-
C om worde ick dan inden ban ghedaen?
visc. Dien blixem verschrickt de boose/
en verbrandt de onnoosele niet. Want
ghy weet dat oock by de oude Romey-
nen harde ende dreyghende wetten zijn
gheweest / maer tot den selven eynde al-
leenlijck gestelt/ hoedanigh die is uyt de
twaelf tafelen / van des schuldenaers
lichaem / in't midden door te houwen /
welck daerom van geen exempel is/ om
D dat de selve niet om gepractiseert te wor-
den / maer tot schrick alleen ghegheven
was. Nu ghelijckerwijs de blixem op
het Was ende vlas niet en treft / maer
op het koper / alsoo raken dese verban-
ninghen niet de ellendighe maer de we-
derhoorige. En nochtans / om ronde-
lijck uyt te spreken in sulcke beuselingen
den blixem van Christo ghegeven/ te ge-
bruycké/ schijnt bynaer het selve te zijn/
E dat de oude noemden / of Oly in't vyer.
Vle. Heeft een Vader des huysgesins de
selve macht in zijn huys / de welcke een
Bisschop in zijn Bisdom heeft? Visch.
Ick achte ja/ na de ghelijckmatigheydt.
Vlees. En verbinden zijn bevelen in ge-
lijcker voegen? vis. Waerom niet? Vle.
Ick gebied dat niemand ajuyn sal eten.

Hoe staet hy voor God die sulcx niet ge- F
hoorsaemt? Vis. Daer laet ick hem voor
sorghen. Vleesch. Na desen wil ick tot
mijn huys-ghesin niet meer segghen/ ick
ghebiede / maer ick vermane u. Visch.
Ghy sult wijslijck doen. Vlees. Maer
ick merck dat mijn buer-man ghevaer
loopt/ ende dien ter zijden genomen heb-
bende / vermane hem / dat hy sich ont-
trecke van 'tgeselschap der dronckaerts
ende tuyssschers/ hy mijne vermaninghe G
versmadende / begint een snooder leven
te leyden/ als te voren/ verbindt hem al-
hier de vermaninghe? Visch. Het
schijnt ja. Vleesch. So konnen wy dan
den strick noch met raden/ noch met ver-
manen ontgaen. Visch. De vermanin-
ghe stelt gheen strick / maer de reden of
oorsaeck der selve. Want soo u broeder
van u vermaent zijnde / dat hy pantof-
fels ghebruycken soude/ daer in versuy- H
migh was/ hy soude daerom aen gheen
misdaedt schuldigh zijn. Vleesch. Ick
wil hier niet vraghen hoe verre de beve-
len der Medicijn-meesters verbinden.
De belofte verplicht die op straffe der
hellen? Vis. Gewislijck. Vlees. Alle
belofte? Vis. Ja alle sonder onderscheyt/
wanneer de selve slechs geoorloft/ wet-
lijck ende vrywilligh is. Vleesch. Wat
noemt ghy vrywilligh. Vis. Dat ghe- I
nen nootdwangh heeft uytgeperst. Vle.
Wat is de nootdwangh? Vis. Tis een
vreese die in eé stantvastigh man plaetse
heeft. Vlees. Oock in een Stoiceen, die

Of schoon de werelt gantsch in duyghen viel,
Hy kreuckte niet, maer even fors hem hiel?

vis. Toont my soodanigh een Stoiceen,
eñ ick sal u daer op dienen. Vlee. Maer
sonder jocken/ de vreese van hongher of
schande / kan die plaetse grijpen in een K
stantvastigh man? Vis. Waerom niet?
vleesch. Indien een dochter noch onmon-
digh zijnde/ sonder voorweten harer ou-
deren/ ende die soo sy't wisten/ sulcx niet
ghehenghen souden/ quam te houwen /
sal dat een wettighe belofte zijn? Visch.
Jae't. vleesch. Of het soo is weet

A ick niet/ ten minsten/ indien daer eenige
soodanige dinghen zijn / dit is een daer
van / dewelcke hoewel sy waerachtigh
zijn / nochtans om de ergernisse der
swacken behooren versweghen te worde:
of een maeght dewelcke met verwillin-
ghe harer ouders / met haren Bruyde-
gom ondertrouwt is / heymlijck en te-
gen danck/van hare ouders/ belofte de-
de van sich in't S. Clarissen Clooster te
B begeven/soude die belofte geoorlost ende
wettigh zijn? Vis. Ja/indiense solemne-
lijck ghedaen wort. Vlees. Gheschiet
dat solemnelijck / het welcke buyten op
den velde geschiet/ in een onnoosel Cloo-
sterken? Visch. Men houd het daer voo-
ren. Vleesch. Of de selve binnens huys
voor weynigh ghetuygen eeuwige kuys-
heyd ende reynigheyd des lichaems be-
loofde/sou dat niet wettigh zijn? Visch.
C Neen. Vlees. Waerom niet? Vis. Om
dat een heyliger belofte sulx verhindert.
Vleesch. De selve dochter/ indien sy een
stuck landts verkochte / soude de koop
vast zijn? Visch. Ick achte neen. Vle.
En sal het contract van waerden zijn /
waer door sy haer selven onder een an-
ders macht gegeven heeft? Vis. Ja/in-
dien sy haer Gode toeghe-eygent heeft.
Vlees. Een belofte ghedaen in't privee/
D maeckt die den mensch oock Gode niet
eyghen? En die't H. Sacrament des
houwelijcx ontfangt/eygent de selve sich
Gode niet? en dewelcke Godt te samen
voeght/eygenen die haer selven den duy-
vel toe? Alleen vande gehoude personen/
ist dat de Heere geseyt heeft/ dat Godt te
samen ghevoeght heeft, en scheyde gheen
mensche. Mat. 19. Daer beneffens wan-
neer een jonghman/ noch naulijcx mon-
E digh zijnde/of een slechte deerne/door de
dreyginge harer ouderen/de hardigheyt
harer voogden/ door de onbeleefde aen-
stookinghen der Monicken / met soete
en harde woorden in een Clooster ghe-
stouwt wort/ is dat eē vrywillige belof-
te? Vis. Neen/indien sy onnoosel / ende
het bedrogh onderwarigh zijn. Vlees.

Die ouderdom is aldermeest de bedrie- F
gherye onderworpen/ als dewelcke seer
licht is om bedriegen. Oft ick voornam
op Vrijdaghen my van wijn te onthou-
den/verbint my dat voornemen even soo
wel als de belofte? Vis. Ick meen neen.
Vlees. Wat onderscheyd isser dan tus-
schen een vast voornemen / ende de belof-
te/ die met een heymelijcke gedachte ge-
schiet? Visch. D'opset van sich te ver-
binden. Vlees. Te voren loochende ghy G
dat het opset hier plaetse had: soo neem
ick dan voor/ by aldien't in mijn macht
is / ende belove oft in mijn macht is of
niet. Visch. Ghy hebt den sin wegh.
Vleesch. Ick heb een manneken aen de
wand gheschildert/ dat is / niet met al.
Moetmen dan oock int voornemen op
de gheleghentheyd van de saecke letten?
Visch. Ick houd ja. Vleesch. Ende ge-
lijck alsmen hem daer moet wachten H
voor den naem van wet/ alsoo hier voor
den naem van belofte? Vis. Soist. Vle.
Indien de Paus van Romen beval / dat
niemant binnen den sevensten graet van
bloet-verwantschap houwē soude/ soud
hy sonde doen/die een nichte troude inde
sesten graet? Visch. Ick meen ja / ten
minsten soud hy perijckel staen. Vlees.
Of een Bisschop zijn onderdanen ghe-
bood/ dat niemand met zijn huys-vrou I
te doen soud hebben/ behalven 's maen-
daeghs/ donderdaeghs en saterdaegs /
soud hy hem besondighen / die heymlijck
op andere dagē zijn huys-vrou gebruyc-
te? Vis. Ick meen ja. Vleesch. Of hy
beval/dat niemandt scaloengie wortelen
soud eten? Vis. Wat gaet dat de god-
saligheyt aen? Vle Om dat de scaloen-
gie tot onkuysheydt verweckt. Dat ick
vande scaloengie segghe / 'tselve wil ick K
oock verstaen hebben vande rakette. Vis.
Ick twijffel. Vlees. Waerom twijffelt
ghy? waer van daen hebben de mensche-
lijcke wetten macht om te verbindē? Vis.
Wt de woorden Pauli Heb. 13. weest ge-
hoorsaem de gene die over u ghestelt zijn.
Vlees. Wort dan hier door een yegelijck
aen

A aen der Biſſchoppen en Overheden be-
velen verbonden? Viſch. Ja/by aldien
de ſelve ſlechs billick/rechtveerdigh eñ
wettigh zijn. Vleeſch. Maer wie ſal
daer van oordeelen? Viſ. De ſelve dieſe
ghesticht heeft: want dien komt het toe
de Wet te verklaren/die macht heeft om
de ſelve te ſtichten. Vleeſ So moetmen
dan ſonder onderſchept alle inſettingen
gehoorſamen. Viſ. Ick achte ja. Vlee.
B Of een dwaes en godloos Overhooft/
een godlooſe ende on-redelijcke Wet
voorſchreef/ſoudmen op ſijn oordeel
moeten ſtaen/eñ ſal't volck den welcken
't oordeel niet toekomt/hem gehoorſaem
zijn? Viſ. Waer toe dienen ſodanighe
dinghen opgeworpen/dewelcke niet en
geſchieden? Vle. Die ſijn vader byſtant
doet/'t welcke hy niet doen en ſoud/ten
ware hem de Wet dwangh/heeft die de
C Wet vervult? Viſ. Ick meen neen. Vle.
Hoe ſoo? Viſ. Voor eerſt ſo doet hy de
meeninge des wet-gevers niet genoeg/
daer nae voeght hy oock geveynſtheydt
by de godlooſen wil. Vlee. De welcke
vaſt/daer hy doch niet vaſten ſoude/ten
waer hem de kercke ſulcx ghebood/doet
deſe de Wet ghenoegh? Viſ. Ghy ver-
andert te gelijck den wet-gever ende het
gebodt. Vleeſch. Verghelijckt dan een
D Jode/alſo vaſtende op gheſette daghen/
dat hy niet vaſten ſoude/ten waer hem
de wet daer toe drong/met een Chriſten
onderhoudende een vaſtẽ/'twelcke van-
de menſchen in gheſtelt is/en dat hy niet
houden ſoude/waerder gheen Wet/of
liever een Jode dien hem onthoudt van
Verckens vleeſch/met een Chriſten hem
van vleeſch en ſuyvel op vrydaghen ont-
houdende. Viſch. Ick meen dat voor de
E ſwackheydt oft ſy ſchoon al een weynig
teghen de Wet wratſelt/verghevinghe
bereydt is/maer niet wanneermen met
een ſtijf voornemen de wet verſmaedt/
en daer teghen murmureert. Vleeſch.
Nochtans bekent ghy dat de godlijcke
wetten niet altijdt verbinden op ſtraffe
der hellen. Viſch. Waerom ſoud ick
dat niet bekennen? Vleeſch. En onſiet F
ghy u te ſegghen datter eenige menſche-
lijcke wet is/die niet op de ſelve ſtraffe
en verbindt/maer ſtelt den menſch op
onſeecker? Soo ſchijnt ghy dan meer
der menſchen als Godes Wetten toe te
ſchrijven. De logen en achterklap zijn
uyt haer eygẽ nature quaet/en van God
verboden/en nochtans bekent ghy een
ſeker ſoorte van logen en achterklap/die
niet en verbint op ſtraffe der hellen/en G
derf ghy niet den genen die't zy om wat
oorſake op vrydaghen geen vleeſch eet/
vry ſpreken van de helſche ſtraffe? Viſ.
Het ſtaet my niet toe yemant vry te ſpre-
ken of te verdoemen. Vleeſch. Indien
de Godlijcke en menſchlijcke wettẽ even
ſeer verbinden/wat onderſcheydt iſter
dan tuſſchen ghene en deſe? Viſch. Na-
melijc om dat de gene dewelcke die men-
ſchelijcke wet overtreedt/hem voor eerſt H
beſondight tegen den menſch/ende daer
naer teghen God/maer die Gods Wet
overtreedt doet het teghen-deel ſoo de
School-Leeraers ſchrijven. Vleeſch.
Wat ſcheelt het/welck van beyden ghy
eerſt meugt/of den edick/of den alſem/
wanneer ickſe doch beyde te gaer moet
drincken? oft wat verſcheelt het/of een
ſteen van my die nu gewont ben/weder-
om ſtuytende/oock mijnen vrient quetſt/ I
oft recht anders? Viſch. Dat heb ick
wel bevonden. Vleeſ. Ende indien de
mate der verbintenis/in beyde de wet-
ten/uyt de ſake ſelve/ende de omſtan-
digheden genomen wordt/wat verſchil
iſſer tuſſchen de authoriteyt Godts en
der menſchen? Viſch. Dat is een god-
looſe vrage. Vleeſ. Nochtans plooven
vele dat hier een ſeer groot verſchil is.
God heeft een Wet door Moſen gegevẽ/ K
Heb. 10. eñ men machſe niet overtreden.
Deſelve geeft wettẽ door de Pauſen oft
ten minſten door't Concilium: Wat on-
derſcheyt iſſer tuſſchen gene en deſe? de
Wet Moſis is door een menſche/eñ onſe
wettẽ zijn door menſchẽ. Eñ de wetten
die God door Moſen alleen gegevẽ heeft/

A schijnen van minder kracht te zijn / als die den H. Gheest door een Concilium uytspreeckt / bestaende uyt een groote menighte van Bisschoppen en ander geleerde luyden. Vis. Aen den geest Mosis machmen niet twijffelen. Vleesch. Paulus is in der Bisschoppen plaets gekomen: wat onderscheydt isser dan tusschen de gheboden/ Pauli, ende eenighen Bisschoppen? Visch. Om dat Paulus
B buyten alle twijffel door aenblasinge des Heylighen Gheests gheschreven heeft. Vleesch Dese gheloofwaerdigheyt in't schrijven / hoe verr' ist dat sy haer uytstreckt? Visch. Ick meen niet buyten de Apostelen / behalven dat de authoriteyt der Concilium on-wedersprekelijck is. Vleesch. Waerom machmen aen den gheest Pauli niet twijffelen? Visch. Om dat sulcx vande Kercke eendrachte-
C lijck besloten is. Vlees. Machmen van de Bisschoppen niet twijffelen? Visch. Van dese moetmen niet lichtveerdelijck yets vermoeden/ ten zy dat de sake selve haer van eyghen baet-soecking of godloosheydt opentlijck overtuyght. Vlees. Van de Concilium niet? Visch. Neen / indien sy wettelijck en door den Heyligen Geest vergadert en gehouden zijn. Vle. Isser dan wel eenigh Concilium /
D waer op dit niet en past? Vis. Sy kan daer zijn / waer't anders / de Theologanten souden dese uyt vlucht niet daer by voegen. Vle. 't Schijnt datmen oock aen de Concilien mach twijffelen. Vis. Ick houd neen / als de selve door 't oordeel ende over-een-stemminghe van alle Christen volckeren aengenomen en toegestaen zijn. Vlees. Aengesien wy buyten de palen getreden zijn / met de welc-
E ke Godt die alder-heylighste en on-verbrekelijcke authoriteyt der Schriftuere heeft willen bepalē/ so dunckt my datter noch een ander onderscheyt sy tusschen de Godlijcke eñ menschelijcke wetten. Vis. Welcke? Vlees. De Godlijcke wetten zijn onveranderlijc/behalven die van soodanigher aert zijn / dat sy alleen om

yet te beteeckenen / ende het volck onder F
den dwangh te houden/ schijnen ghegeven te zijn/ dewelcke oock de Propheten hebben voorseyd na de vleeschlijcken sin te sullen ophouden/ende de Apostelen nu op te houden gheleert hebben. Daer nae zijn onder de menschelijcke wetten somtijdts eenighe/die onredelijck/dwaes en verderffelijc zijn / waerom de selve oock ofte door d' authoriteyt der voorneemste machten/of door een al-ghemeene nala- G
tinghe des volckx werden afgheschaft. Sulckx ghescied niet in de Godlijcke wetten. Wederom de menschlijcke wet houdt van selfs op/wanneer de oorsake/ om welcke sy gheghevenis / niet meer voorhanden is/ghelijck als oft de insettinge gebood/dat een yeder jaerlijcx wat soude byleggen tot opbouwinghe des Tempels / de Tempel volmaeckt zijnde houd de strengheyt des Wets op. Daer- H
beneffens de Wet van menschen gestelt/ is gheen Wet / ten sy de ghene die de selve ghebruycken eendrachtelijck de wet voor goedt kennen. De Godlijcke Wet moet niet ondersocht / veel min niet afghekeurt worden: Hoewel dat Moses selve als hy de Wet soud gheven / oock de stemmen des volcx vergadert heeft / niet om dat sulcx van noode was / maer op dat hy haer daer aen meer soud ver- I
binden Deut. 22. Want 't is een groote onbeschaemtheyt de Wet te versmaden/ dewelcke ghy selfs met u eyghen goedt kenningh hebt toe-ghestemt. Ten laetsten alsoo de Wetten der Menschen de welcke meestendeel lichamelijcke dingē voorschrijven / aen-leydtsters zijn tot de Godvruchtigheyt/soo schijnen sy alsdan op te houden / wanneer yemand tot de stercte des gheests gekomen is/ dat K
hy nu soodanighe de bepalinghen niet langer van noode heeft/ by aldien maer/ soo veel als doenlijck is / de ergernisse der swacken/die niet uyt enckele quaetwilligheydt/bygheloovich zijn/gemijdt werde. Ghelijck oft een Vader zijn onmondighe dochter belaste/gheen wijn te drinc-

A te drincken / op dat haren Maeghdom beter bewaert zy / tot den dach harer Bruylosten / wanneer sy nu tot haer jaren ghekomen en aen den Man ghehylickt is / als dan is de selve aen't gebodt haers Vaders niet meer verbonden. Vele Wetten zijn de geenees-dranckten ghelijck / dese woorden verandert / en gegeven malkanderen plaetse nae de ghelegentheydt der saecken / selfs nae 't oor-
B deel der Medicijnen / de welcke indien sy altijt de selve remedien vande Oude aenghewesen / ghebruyckten / sy souden daer meer dooden als genesen. Visch. Ghy haelt wel veel dinghen over hoop / waer van my eenighe bevallen / eenighe oock niet en bevallen / ende de sommighe verstae ick niet. Vleesch. Indien de Wet eens Bisschops wel bescheydelijck nae ghewin smaeckte / by exempel / wanneer
C hy belaste dat elcke Prochi-pape tweemael des Jaers om een Ducaet koopen soude de macht van absolutie te gheven vande toe-vallen die sy tot de Bisschoppen segghen te behooren / op dat hy also meer gelts van de zijne mocht uyt persen / acht ghy datmen hem schuldigh waer te ghehoorsamen? Visch. Ick achte ja / maer ondertusschen soudmen die onredelijcke Wet wel mogen tegen-
D spreecken / doch altijd alle oproer daer buyten gesloten zijnde. Maer wat quelt my desen Jan vraegh al? Dat yeder in't sijn besigh sy, De slachter met been-houwery. vlees. Met soodanige vraghen breken wy malkanderen het hooft menighmael inde Mael-tijden / somtijdts berst de woorden-strijdt tot gevecht en bloed-stortingh uyt. visch. Laet vechten die willen / ick houd datmen de
E Wetten der Ouden met eer-biedinghe ontfangen / ende Religieuselijck behoort te onderhouden / als oft sy van Godt voort-ghekomen waren / ende dat het noch veyligh noch heyligh is vande publijcke machten eenighe quade bedenckinghe te krijghen oft te stropen. Ende of daer al schoon eenighe tyrannije on-

der gemengt waer / de welcke nochtans F niet en dwinght tot Godloosheydt / dat het beter is de selve te verdraghen / dan oproerelijck sich daer teghen te verheffen. Vleesch. Ick beken wel dat op dese manier / de staet der gheuer die in waerdigheydt zijn / ghenoegh soud verseeckert zijn / en ick houd het met u / ende benijd haer dat niet / maer sagh gheern een middel waer door oft des volx vryheydt oft oorbaer / desghelijcks moghte G bevordert werden. Visch. God sal zijn volck niet verlaten. Vleesch. Maer waer blijft daerentusschen die geestelijcke vryheydt / de welcke de Apostelen uyt den Euangelio beloven / de welcke Paulus soo menighmael inscherpt segghende / Rom. 14. Het rijck Godts is niet spijs ende dranck, ende dat wy tot soonen ghewordenzijnde, niet en staen onder den Leer-meester, ende niet langer en dienen H de Elementen deses Werelts, Gal. 4. ende andere ontallijcke getuyghenissen meer. Indien de Christenen belast werden met soo veel insettingen meer dan de Joden / ende indien de wetten der Menschen nauwer banden legghen / als het meerendeel der geboden de welcke van God gegeven zijn? Visch. Ick salt u seggen. De vryheydt der Christenen moet haer daer toe niet dienen / dat sy vry souden I doen al wat sy willen / als vry gemaeckt zijnde vande menschelijcke insettingen: maer op dat sy uyt vierigheyd des gheestes tot alle diensten willigh en bereydt / geern en nijver doen het gene haer voorghesch reven wort / namelijck als kinderen ende niet als dienst-knechten. Vlees. Dat hebt ghy wel / maer daer waren oock kinderen onder de Wet Mosis / ende daer sijn dienst-knechten onder het K Euangelium / jae ick duchte dat het meerendeel der menschen sodanige zijn: soo dat dienst-knechten zijn / de welcke vande wet ghedwonghen hare schuldighe plicht doen / Wat onderscheydt isser dan tusschen de oude ende nieuwe Wet? Vis. Mijns oordeels isser groot

A onderschept. 't Geen de oude onder be-
wimpelinghen gheleert heeft / dat heeft
de nieuwe klaerlijck voor ooghen ghe-
stelt/dat gheene onder duystere woorden
voorseyt heeft/dat heeft dese duydlijcker
verklaert / dat ghene wat donckerder
had belooft/dat heeft dese ten meerendeel
aen den dagh ghebraght/ gene was aen
een volck alleen ghegheven / dese onder-
wijst alle volckeren sonder onderschept
B vande salicheydt / ghene heeft weynige
Propheten ende treflijcke Mannen die
heerlijcke ende gheestlijcke ghenade me-
de-gedeelt/dese heeft allerley gavē over-
vloedelijck uytghestort over alle men-
schen/van wat ouderdom/gheslacht of/
van wat volck sy waren/ talen/ gesont-
makingē/Prophetien/miraculen. Vlee.
Waer zijn nu dese dinghen vervaren?
Visch. Sy zijn niet verstorven/maer hou-
C den op / of om dat de selve nu niet van
noode zijn/de leere Christi gheopenbaert
zijnde/ of om dat wy meest al slechs met
den naem Christenen zijnde/ gheen ghe-
loove hebben / het welcke de principael-
ste werck-moeder vande miraculen is.
Vleesch. Indien de miraculen van noo-
de zijn voor de ongeloovige in wantrou-
wighe menschen / de gheheele werelt is
nu met soodanige vervult. Visch. Daer
D is een ongeloovigheyt dolende door een-
voudigheyt/ hoedanigh was der Joden
die teghen Petrum murmureerden / om
dat hy het huysgesin van Cornelius tot
de Euangelische ghenade had toeghe-
laten/hoedanigh was der Heydenen / de
welcke haren Gods-dienst/ dewelcke sy
van hare voor-ouders hadden ontfan-
gen / meenden tot de salicheyt dienstigh
te zijn / ende dat de leere der Apostelen
E een vreemde waen-dienst of superstitie
was/dese hebben haer bekeert/wanneer
sy de miraculen saghen. Maer die nu
den Euangelio ongheloovich zijn/daer-
der soo grooten Licht de geheele werelt
doorschijnende/ ontsteken is / dese dolen
niet door eenvoud: maer verblint zijnde
door quade ghenegentheden willen niet
verstaen/dat sy goedt doen souden / dese F
en souden geen miraculen tot beter ken-
nisse brenghen. Ende nu is den tijt van
ghenesen / hier naer sal een tijdt komen
van straffen. Vlees. Hoewel ghy vele
dinghen waerschijnlijck ghenoegh ghe-
seght hebt / nochtans ben ick niet van
meeninghe op een Visch-verkooper te
bouwen/ maer wil gaen tot eenigh wel-
geleert Theologant/al wat dese van elck
stuck in 't bysonder voor uytspraeck ge- G
ven sal/dat wil ick aennemen als oft het
vanden Hemel afgekomen waer. Visch.
Wie sal dat zijn? Pharetrius? Vleesch.
Die sust al voor sijn tijd en is waerdigh
dat hy voor de sotte oude wijfkens/ pre-
dicke. Visch. Blitcus? vleesch. Soud
ick sulck eenen snap-achtighen Sophist
gelooven? Visch. Aphicolus? die hinckt
over beyde zijden. vleesch. Ick ver-
trouw hem sulckx nimmermeer toe dat H
hy my op mijne vraghen voldoen sal/die
ick tot mijner schade mijn vleesch heb
toevertrout. Soud hy ter goeder trou-
wen de vraghen genoegh doen die trou-
loos my noch gheen ghelt voor 't vleesch
betaelt heeft? Vis. Lemantius? die drupp-
oogh. Vleesch. Ick ghebruyck gheen
blinde om den wegh te wijsen. Visch.
Wie dan? Vleesch. Als ghy 't ymmers
weten wilt 't is Cephalus die Groot- I
hoofd/ een man in drie-der-hande talen/
eñ alle goede konsten wel ervaren / daer
beneffens inde heylighe Schriften ende
oude Theologanten lang ende neerstigh
geoeffent. Vis. Ick weet u beter raed/
gaet by de onder-aerdtsche geesten/daer
sult ghy vinden Rabbi Druyn, de welcke
met een Helsche Hellebaerdt al uwe
vraeg-stricken sal ontstucken houwen.
Vleesch. Gaet ghy voor heen / op dat K
ghy my den wegh bereyd. Visch. Maer
sonder jocken / ist waerachtigh dat ghy
segt/dat het vleesch-eten veroorloft is?
Vlees. Ick spot daer mede om u te quel-
len. Ende of de Paus van Romen dat
al schoon wilde doen / het visch-verkoo-
pers Gild soud op de been raecken/oock
is de

A is de werelt vol van Phariſeiſche men=
ſchen / de welcke haer met gheen ander
dingh de heyligheyt toe-eygenē konnen/
dan met ſoodanige leur-merckten: Deſe
ſoudē niet gedoogen/ dat haer de eere die
ſy te vooren verkregen hebbē/ſoude ont=
ruckt worden/ oock niet ghehengen dat
de minder-jarige meer vryheyds ſouden
hebben dan ſy hebbē gehadt. Ten waer
ſelfs geen oorbaer voor de vleeſch-hou-
B wers/ dat het eten van alle dinghen vry
gelaten wert. Want alſdan ſoud het uyt
eynd van onſe koopmanſchap twijffel=
achtig zijn/nu iſſer ſekerder ghewin aen
vaſt / ende weynigher twijffelkans en
moeyten. Viſch. Ghy ſeght de waer=
heyt/maer het ſelve ongemack ſoud ooc
over ons komen. Vleeſ. Ick ben blijd
datter ten leſten yet wat gevonden is/in
welke de viſch-verkoper met de vleeſch=
C houwer over-een-draeght. Nu op dat
ick ſelve mede ernſtachtich begin te ſpre=
ken / ghelijckerwijs als't miſſchien
goed ſou zijn/ dat het Chriſten volck aen
weynigher inſettingen gebonden waer/
voornamelijck indien daer eenighe zijn/
de welcke niet veel / of niet met allen
vorderlijck/dat ick niet en ſegghe / ſcha=
delijck zijn/alſoo ben ick niet van't ghe=
voelen der ghener / de welcke alle aller
D menſchen inſettinghen verwerpen / ende
niet een boon waerd achtē / ja ſelfs daer
om doen ſy vele dinghen / om dat haer
verboden is de ſelve te doen. Nochtans
kan ick my niet ghenoegh verwonderen
over de verkeerde oordeelen der Men=
ſchen in vele ſaken. Viſch. Ick ben van
ghelijcken ſeer daer in verwondert.
Vleeſ. Wy ſullen de gantſche werelt in
roer ſtellen / wanneer wy vermoeden
eenigh perijckel te zijn / dat de inſettin=
E gen ende het aenſien der prieſteren maer
een weynigh ghekreuckt moght wor=
den / ende wy ſluymeren/alſſer mercke=
lijck perijckel te beduchten ſtaet/dat wy
de menſchelijcke authoriteyt ſo veel ſul=
len toe ſchrijven / dat de Goddelijcke
weynigher ghegheven werde / als wel
behoort. Soo gheſchiedt het dat wy F
ſchouwende een minder / in een ſorghe=
lijcker quaedt komen te vallen. Den
Biſſchoppen komt haer eere toe / wie
ontkent het? Inſonderheyt wanneer ſy
betrachten het ghene ſy geſeyt worden.
Maer 't is ongodlijck de eere die Godt
alleen toe behoort aen den Menſchen
over te geven/ ende terwijl wy den men=
ſchen al te grooten eere bewijſen/Gods
eere te verkorten. Men moet God eeren G
in den naeſten / maer onder-tuſſchen
voor hem ſien/dat God by deſe gelegent=
heydt van ſijne eere niet berooft werde.
Viſch. Van ghelijcken ſien wy dat vele
ſoo ſeer haer vertrouwen ſtellen op de
lichamelijcke ceremonien/ dat ſy hier op
ſteunende die dingen de welcke de ware
Godſaligheyt betreffen/verwaerlooſen/
hare verdienſten toe-eyghenende/ dat ſy
Godts mildadigheydt behoorden toe te H
ſchrijven/ eñ aldaer ſtaen blijvende/ van
waer ſy behoorden als vanden eerſten
trap voort te gaen tot volkomenheyt/ eñ
om ſoodanige dingen haren naeſten la=
ſterende / de welcke in haer ſelven noch
goet noch quaet zijn. Vle. Dat meer is
inde ſelve ſake / wanneer daer twee din=
ghen zijn/van welcke het een boven het
ander uytſtekende is/ maken wy altijdt
meer werex van 'tſnootſte. Het lichaem/ I
en dat tot den lichame behoort / wordt
over al meer geacht / dan 't gene de ziele
betreft. En een menſch om 'tlevē te bren=
gē/wort/gelijc als het is/ voor een ſwa=
re miſdaedt gerekent/ maer met ſchade=
lijcke leeringe ende venijnige aenblaſin=
gen / des menſchen verſtant te vergifti=
gen/ houtmen voor kinderſpel. Indien
een Prieſter zijn hayr laet waſſen / of de
kleedinge eens leeckē aendoet/ hy wort K
inden kercker geſmeten/ eñ wel ſtrenge=
lijck gheſtraft/drinckt hy in een bordeel/
hoereert hy/ſpeelt hy/dobbelt hy/ ſchent
hy ander mans vrouwen / ende bekom=
mert hem niet met de Heylighen Leſſe /
hy wort niet te min voor een pylaer van=
de kercke ghehouden. Ick ontſchuldi=
ghe

A ghe niet de verwisselinghe des kleets / maer beschuldighe het verkeert oordeel. Visch. Dat meer is by aldien hy syn dagelijcksche gheyden niet en leest / soo is voor hem den vloeck bereyt / woeckert hy / drijft hy een gheestlijcke koopmanschap / dat magh al door den beughel. Vleesch. Wanneer yemant een Carthusianer siet / anders ghekleet / of vleesch etende / hoe seer verfoeyt hy dat / hoe B grouwelt hy/hoe is hy beducht/dat niet selfs de aerde haer openende den aenschouwer te ghelijck met hem verslinde: deselve wanneer hy hem droncken siet / met loghenen een anders naem swart makende/ met openbaer bedrogh zijnen armen buurman bedrieghende / daer en sal hy so seer niet voor grouwelen. Vis. Ghelijck als oft yemand eenen Franciscaner sach met een riem sonder knoopen C omgort/of een Augustiner Monick niet met een lederen/ maer een wollen gordel ghegort/of een Carmelijt sonder gordel/ of een gegorden Roosen-broeder. Wederom by aldien hy een gheschoeyden Franciscaner / of een half-schoeyden Kruys-broeder sagh/ soude hy niet Hemel en aerde daer van doen waghen? Vleesch. Ja noch onlanghs is by ons ghebeurt / dat van twee vrouwen / de D welcke ghy alle beyde voor wijse vrouwen soud aenghesien hebben / d'een een misdracht ghekreghen heeft / ende d'ander viel in onmacht / om dat sy saghen eenen Canonick / overste van een deel Nonnen/inde naeste buerte/doch opentlijck gaen wandelen/dewelcke over zijn linnen kleedt gheen swarte mantel ghetoghen had. Maer de selve hadden dickwils dierghelijcke voghelen sien banc- E keteren singhen/springen/ ick segh niet meer / ende sy walghden daer van niet. Visch. Misschien soumen sulcx het vrouwen gheslacht konnen toegheven. Ick meen dat ghy Polythrescum die seer superstiticus is wel kent/dese lach aen een sorghlijcke sieckte / namelijck aen de teering/de Doctoren hadden hem geraden/ dat hy eyeren en melck-spijs soude eten/ F maer al te vergeefs. De Bisschop vermaent hem van ghelijcken hier toe: hy hoewel hy een geleert man / ende Baccalauris in de Godtheydt was / scheen lieuer te sullen sterve/dan dat hy beyde deser Medicijn-meesters raedt soude volgen: Soo hebben de Doctoren en vrienden goet gevonden/ datmen hem bedrieghen soud / daer werdt een suppen toeghemaeckt van eyeren en geyten-melck/ G sy seyden dat het sap was amandelen. Hy heeft gheern daer van gegeten/ ende het selvighe eenighe dagen na malkanren doende / heeft begost beter te past te worden / tot dat een Meysken hem het bedroch gheopenbaert heeft. Als doen begost hy/'tgeen hy ghegeten had/ weder uyt te spouwen. Maer de selve soo Religieus zijnde ten aensie vande melck/ heeft gheen conscientie gemaeckt/ van't H gelt dat hy my oprecht schuldich was/ te versweeren. Want also ick zijn handschrift uyt eenvoudigheydt hem toonde/ had hy die selve met zijn naghels ghescheurt. De eed werd ons voorgeleyt / ick heb dien aen hem overghedraghen / die welcke hy soo ghewilligh op hem nam/dat hy scheen te haken / om daghelijcks werck van dierghelijcke opdragingen te hebben. Wat konder verkeer- I der oordeel zijn / dan dit is? Hy besondighde hem teghen de meninghe der Kercke/ weygerende den Priester ende Medicijn-meesters te ghehoorsamen: En dese die conscientie maeckte van melck te eten/ontsiet hem niet/een openbare valsche eed te sweeren. Vleesch. Hier valt my een klucht inde sin/dewelcke onlanghs een Dominicaen verhaelde in zijne predicatie / voor een groot hoop K volckx/op dat hy de droefheydt van het sermoen(want hy leyde op den dagh der voorbereydinghe de dood onses Heeren uyt) met een gheneughlijcke vertellinge soud versoeten. Een jonghlingh (seyd hy) had een Nonne verkracht. Hare grove en opghesf wollen buyck gaf ghe-

tuygenis

A tuygenis van 't feyt. Men riep de Cloo=
ster-maeghdekens hier over te samen:
de Abdisse had de voorsittinge / sy wierd
beschuldight. Het feyt was onlochbaer/
'tbewijs was klaer: Sy leyde haer on=
schuldt op de hoedanigheydt of gestalte=
nis des feyts: Ick ben verkracht van
een die stercker was als ick: Ghy sout
ten minsten om hulp geroepen hebben:
Ick soud dat ghedaen hebben/ seyde sy/
B maer ten was my niet geoorloft in mijn
slaep-stede gherucht te maken. Laet dit
een klucht zyn / wanneer wy slechs be=
kennen datter veel sotter dingen gebeu=
ren. Nu sal ick verhalen 't geen ick met
mijn eyghen ooghen ghesien heb/ sonder
naem van persoon of plaets te noemen.
Ick had een Prioor tot een swager/ de=
welcke naest aen den Abt is/ van de Be=
nedictiner orden/ maer uyt het getal der
C ghener/ dewelcke gheen vleesch eten dan
buyten de plaets die sy de groote reven=
ter heten. Hy wert voor een geleert man
gehouden / eñ hy wilde daer ghehouden
zijn / out zijnde ontrent 50. jaren. Met
volle bekers te schermutsen / eñ sich met
den wijn vrolijck te makẽ / was zijn da=
gelijcx werck. Alle twaelf dagen besocht
hy de openbare badt-stoven / om zijne
nieren te reynigen. Vis. Had hy/ waer=
D mede? Vlees. Hy besat jaerlijcx ses hon=
dert guldens. Vis. O wenschelijcke ar=
moede! Vle. Door dẽ wijn en 't gebruyc
der vrouwen is hy in een teering geval=
len. Als nu de Doctoren dẽ moet t' eene=
mael verloren gaven/ gebood hẽ den Abt
dat hy vleesch soude eten/ daer by doende
dat schriftelijc woort / op straffe van on=
ghehoorsaemheydt. Hy heeft nauwlijcx
stervende / soo verre konnen ghebracht
E worden/ dat hy 't vleesch soude proeven/
daer hy so veel jaren niet afkeerigh van
had geweest. Visch. Sulck een Prioor
sulck een Abt. Ick vermoed nochtans
van welcke ghy spreeckt / want ick heb
de selve klucht oock van andere hooren
vertellen. Vlees. Raedt daer na. Visch.
Is de Abt niet een man seer grof en vet
van lichaem / een weynigh lispende? de F
Prioor een man van kleender staturen /
doch recht op gaende/ magher van aen=
sicht? Vleesch. Ghy hebt het geraden.
Visch. Ick sal u met ghelijcke munte be=
talen. Ghy sult hooren 't ghene ick selve
onlangs ghesien heb / ende daer ick niet
alleẽ by maer oock by naer over geweest
ben. Daer waren twee Nonnekens /
dewelcke hare vrienden ginghen besoec=
ken: Als sy ghekomen waren ter plaet= G
sen daer sy begheerden / had de knecht
haer ghebede-boeck/ 't welck na de ghe=
woonte van de order/ en plaets / in welc=
ke sy leefden / ghestelt was vergheten.
Help God! hoe waren sy verslagen / sy
dorsten niet eten / sonder d'Avond-ghe=
beden te spreken / en sy ontsaghen haer
de selve te spreken uyt een ander boeck
als het haer. Daer-en-tusschen wach=
tede 't gantsche huysghesin na haer/ met H
eten. Wat sal ick veel seggen? de knecht
is diep in de nacht op een Ruyn weder
naer huys gherent/ haeld het boeck daer
van daen: de gebeden worden ghesept /
wy waren nauwlijcx te thien uren aen
de tafel geseten. Vleesch. Tot noch toe
en hoor ick niet 't welck grootelijckx te
bestraffen is. Visch. Maer ghy hebt
slechts de helft van de klucht ghehoort.
Onder 't eten hebben de maeghdekens I
door den wijn begost vrolijck te wer=
den / ten lesten heeft de maeltijt van on=
stuymigh gelach en niet te kuysche boer=
teryen gewaeght. Maer niemand was
soo uytgelaten als die dochters/ dewelc=
ke niet hadden willen eten/ eer sy 't ghe=
bed na den inhoudt van haren regel ge=
sproken hadden. Na de maeltijdt wert
daer ghespeelt/ ghedanst en ghesongen /
het ander derf ick niet verhalen. Maer K
ick ducht datter van dien nacht gepas=
seert is/ dat niet al te maeghdelijc was/
soo my anders het voorspel niet en be=
droogh/ namelijck/ de spelen/ oog-wenc=
kingen / en kuskens. Vlees. Dese ver=
keertheydt en wijt ick de dochters soo
seer niet / als wel de Priesters die over

A haer ſorghe draghen. Maer ick ſal uwe
klucht met een ander klucht betalen/ of
om beter te ſeggen/ ghy ſult een geſchie-
denis die ick ſelve gheſien heb / van my
hooren. Van deſe daghen zijnder ſom-
mighe inden kercker ghewor pen ghe-
weeſt / om dat ſy op een Sondagh had-
den beſtaen broodt te backen / om dat ſy
geen en hadden : waerlijck ick verdoem
deſe daedt niet / maer onderſoeck alleen
B 't oordeel. Weynigh daghen daer na op
den Sondagh / die in't ghemeen Palm-
Sondagh genaemt wort/ was my juyſt
yet voorgevallen/ waerom ick in 't nae-
ſte dorp moeſt gaen. Daer ontmoet my
onder - wegen ontrent ten vier uren nae
middach een lacherlijck of veel eer een
deerlijck ſchou-ſpel/ ick acht dat in geen
Bacchus feeſten grooter leelijckheyt opt
gheſien is gheweeſt : de ſommighe van-
C den wijn overwonnen zijnde / ſwierden
nu herwaerts nu derwaerts / niet an-
ders als een ſchip 't welck vanden ſtier-
man verlaten zijnde / vande winden en
golven ghedreven wordt. Daer waren
eenige dewelcke malkander by den arm
ghevat hebbende / den vallenden onder-
ſtutten/ en ſelve ſlingherden ſy op ſtrope
beenen: Andere vielen by wijlen/en kon-
den ſwaerlijck weder opſtaen. De ſom-
D mige waren met eycken bladeren ront-
ſom het hooft beſtekē. Viſ. Wijngaerd-
bladeren ſouden haer beter gepaſt heb-
ben/ ende daer by een Wijngaerd-ſtock.
Vleeſch. Een ſeecker out man Silenum,
Bacchi Voeſter-vader gelijckende werdt
als een tros boven op de ſchouderen ge-
draghen/op ſoodanige wijſe alſmen eer-
tijdts de lijcken plach te dragen / de voe-
ten gheſtreckt zijnde daer henen ſy gin-
E gen / behalven dat hy met den buyck na
der aerden geleydt was / op dat hy niet/
op ſijn rugh legghende / door 't braken
verſticken ſoude. Deſe beſpoogh jam-
merlijck de kuyten eñ hielen vande ach-
terſte draghers. En onder de dragers
waſſer niemandt nuchteren / ſy lachten
meeſt al te ſamen/doch ſoo dat ghy licht-
lijck ſoud ghemerckt hebben dat haer F
ſinnen op de loop waren: Bacchus raſen-
de gheeſt hadſe alle bevangen. Met deſe
ſtatelijcke pompe zijn ſy inde Stadt ge-
komen / ende dat op den klaren dagh.
Viſch. Waer hadden ſy de raſerije ghe-
haelt? Vleeſ. In 't naeſte dorp wort de
wijn een weynigh minder verkocht als
inde Stad / hier hadden haer ſommighe
drincke-broeders henen ghegheven/om
beter koop/ maer overvloediger de raſe- G
rije te moghen in-drucken: want ſy heb-
ben daer minder ghelts verteert / maer
meer dolligheyds overgegaert. Hadden
deſe een ey geproeft / men ſoud haer als
vader-moorders inden kercker geſleept
hebben / nu als daer behalven 't verſuy-
men vande predicatie / behalven 't nala-
ten vande avond-gebeden/ op ſo groote
heylighe dagh ſulck een overdaedt in 't
openbaer bedreven wert/heeft niemand H
ſulcx gheſtraft/niemandt verſoeyt. Viſ.
Ghy derſt u daer over ſo ſeer niet ver-
wonderen / ghemerckt ſelfs in't midden
vande ſteden/inde herberghen naeſt aen
den Tempel gheleghen/ 't zy hoe groote
heylige dagen het zijn/daer gedroncken/
geſongen en geſprongen en ghevochten
wort/met ſulck een geraes en getier/dat
noch de Gods-dienſt bequamelijck ge-
pleeght / noch de predicatie ghehoort I
kan worden. De ſelve indien ſy ter ſel-
ver tijdt een ſchoen ghenaeyt / of op den
vrydagh verckens-vleeſch ghegheten
haddē/ men ſoud haer vanden hals aen-
ſpreken. En nochtans is de Sondagh
daerom voornaemlijck ingheſtelt / om
op de ſelve ons te verledighen tot het
ghehoor vande Euangeliſche leeringe /
ende daerom is het Schoen-maken ver-
boden/op datter leghe tijd zy om de ziele K
te vercieren. Is dit niet een wonderbaer
verkeert oordeel? Vleeſch. 'T is onna-
tuerlijck. Nu alſoo in 'tghebod vande
vaſten/t'wee dinghen begrepen zijn/ont-
houdinghe van ſpijſe / ende der ſpijſen
onderſchept / ſoo iſt niemandt onweten-
de/dat 't eerſte Godts bevel is / oft ten
minſten

A minsten daermede over-een-stemt / en
dat het ander niet alleen van menschen
ghestelt / maer oock bynaer met de leere
der Apostelen strijdende is / hoe seer wy
dat oock soecken te verbloemen: noch-
tans is hier oock / door een verkeert oor-
deel / het eten in 't ghemeen onstrafbaer.
Maer spijse vanden menschen verbodẽ /
en van Godt en oock vande Apostelen
toeghelaten / gheproeft te hebben / wort
B voor een hals-sake ghehouden. Hoewel
het onwis is / of 't vasten vande Aposte-
len gheboden zy / 't is nochtans door
haer exempel en brieven ons aengepre-
sen; maer om 't verbieden der spijsen /
dewelcke God geschapen heeft / 1.Tim.4
met danckbaerheydt ghenut te worden /
voor Pauli rechterstoel / te bewijsen / hoe
veel sluyt-redenẽ zijnder toe van noode?
En nochtans wordt de gheheele werelt
C door over al overvloedigh ghegheten /
ende niemandt erghert hem daer aen /
Maer so een sieck mensch van een hoen-
ken proeft / dan lijd de Christelijcke reli-
gie 't gevaer. In Engeland houd de ge-
meene man in de quatertẽperẽ om d'an-
der dagh een volkomen maeltijd / eñ nie-
mand verwondert hem daer over / maer
indien yemandt met de koorts ghequelt
zijnde / een hoen sopken alleen bestaet te
D proeven / dese daedt wordt argher dan
kerck-roverije gherekent. By de selve
maghmen / ghelijck ick gheseydt heb /
inde quatertemperen / boven 't welcke /
ghelijck daer gheen ouder vastenis daer
alsoo oock geen religieuselijcker / by den
Christenen ghehouden wordt / vrijelijck
eten: Maer soo ghy 't selve bestaet te
doen buyten de quatertemperen op den
vrydagh / dat en sal niemandt lyden:
E vraeght ghy waerom? sy brenghen voor
de gewoonte des lands: sy vervloecken
de ghene die des lands costuymen niet
en volgt / ende sy vergevent haer selven /
wanneer sy de alderoudtste kostuyme
vande gantsche Kercke achterlaten. Vis.
Oock is dese niet te prijsen / dewelcke
sonder wettighe reden de gewoonte des
lands inde welcke hy leeft / aen een syde F
stelt. Vleesch. Oock en veroordeel ick
niet de ghene / dewelcke de quatertempe-
ren met Godt en haren buyck deelen /
maer ick wijse aen het verkeert oordeel
in die dinghen. Visch. Of men schoon
leest dat de sondagh voornemelijck inge-
stelt is / op dattet volck in desen soude by
een komen tot het ghehoor van 't Evan-
lische Woort / die gheen Misse en hoort
is vervloeckt / Maer die de predicatie G
versuymt / willende liever met den bal
spelen / dese blijft evenwel suyver. Vlees.
Hoe breedt soudemen dat uytmeten / in-
dien yemand 't lichaem des Heeren nam
met onghewassen monde / ende wy zijn
niet beschroomt als wy het selve doen
met een onghwasschen herte / 't welck
met quade begeerlijckheden ontreynigt
is. Visch. Hoe veel Priesters zijnder /
die liever den doodt souden sterven / dan H
dat sy offeren soudẽ / eer de kelck of scho-
tel vanden Bisschop ghewijdt waer / of
dat sy offeren souden in haer daghelijcx-
sche kleederen. Maer hoe vele sien wy /
onder de ghene die al so ghesint zijn / de-
welcke haer niet en schroomen aen de ta-
fel des Heeren te gaen / met den vollen
krop / noch vol zijnde vanden wijn van
de voorleden nacht. Wat een verslagent-
heydt isser / wanneer sy misschien 't lic- I
haem des Heerẽ met dat deel des hants
aengheraeckt hebben / het welcke met de
H. oly niet ghesmeert is. Waerom en
versorghen wy niet met ghelijcke God-
vreesentheydt / dat gheen onreyn herte
den Heere vertoorne. Vleesch. Wy roe-
ren de heylighe vaten niet aen / ende mee-
nen een doot sonde begaen te zijn / wan-
neer sulcx by gheval geschiet / ende daer-
en-tusschen de levendige Tempelen des K
H. Geestes / hoe sorgeloosljck ontheyli-
gen wy die selve? Vis. De menschelijcke
insettinge verbiedt / dat gheen bastaert /
gheen kreupel / of die maer een oog heeft /
totten kercken-dienst gebruyckt werdt.
Hoe nauw sien wy hier toe / en daer-en-
tusschen nochtans worden over al on-

A gheleerde / dobbelaers / dronckaerts/
krijgſknechtẽ/ eñ menſchen-moorders/
inden dienſt gedrongen : maer ſeggen ſy
de kranckheden der zielen zijn voor ons
verborghen: Ick ſpreke niet vande hey-
melijcke ſieckten/ ick ſpreke van de gene
dewelcke openbaerder zijn dan de ghe-
breken des lichaems. Vleeſ. Daer zijn
oock Biſſchoppen/die geen van hare be-
dieningen waernemen / behalven de re-
B keninghen eñ andere ongeachte dingen.
Het Predick - ampt / waer in de voor-
naemſte waerdigheydt eens Biſſchops
gelegen is/laten ſy andere bedienen/ hoe
vuyl en ongeacht ſy ſouden moghen we-
ſen: dit ſouden ſy niet doen / wanneerſe
niet met een verkeert oordeel ingheno-
men waren. Die een feeſt-dagh onthey-
light/ ergens van een Biſſchop in-ghe-
ſtelt/wort geſtraft/ Eñ ſommige groo-
C te meeſters/dewelcke ſo veel inſettingen
der Pauſen en Concillien / ſo veel blixe-
men ſtoutelijck verſmadende / de Cano-
nijcke verkieſingen verhinderen/de vry-
heden en previlegien der kercklijcke per-
ſoonen belaſten/niet ſparende ſelver ſoo-
danighe huyſen / dewelcke om de oude/
ſiecke ende arme luyden t'onderhouden/
van de aelmoſſen van godvruchtige luy-
den; getimmert zijn/en meenen noch dat
D ſy al goede Chriſtenen zijn/ als ſy maer
woeden op de gene die haer inde regee-
ringe en kleene dingen verloopen. Vlee.
't Sal beſt zijn dat wy die groote Hee-
ren laten varen/en ſprekẽ van onſe viſch
en vleeſch. Viſch. Ick ben te vreden.
Laet ons dan weder keeren tot het va-
ſten en dẽ Viſch. Ick heb gehoort dat de
E Wetten der Pauſen de kinderen / oude
luyden/ſiecke/gebrecklijcke/ die ſwaren
arbeyd doen/ſwangere/ ſuygende vrou-
wen/ eñ die ſeer arm zijn / uytſonderen.
Vleeſ. Ick heb het ſelve oock verſchey-
den malen gehoort. Viſ. Wederom heb
ick verſtaen dat een ſeker treflijc Theo-
logant / ick meen dat hy Gerſon geheten
is/daer noch by doet. Indien daer eenige
ſake is vande ſelve ſtoffe, als deſe zijn, de

welcke de Pauſelijcke Wetten met namen F
uytſluyten, dat de ſtrengheyt des Wets van
ghelijcken op houdt. Want daer zijn eeni-
ge byſondere geſtalteniſſen der lichamen,
den welcken het vaſten veel ſchadelijcker
is, als den ghenen die openbaer ſieck zijn,
eñ daer zijn gebreken of ſieckten, dewelc-
ke van buyten niet te ſien zijn, daer noch-
tans inder daet meer perijckels in gelegen
is. Derhalven die hem ſe ven kent, heeft
niet van noode met den Prieſter te raed te G
gaen, gelijckerwijs als de kleene kinder-
kens haer met den Prieſter niet beraden,
overmidts de ſake ſelve haer van de Wet
uytſondert. Ende die de kinderen of ſeer
oude luyden/of anderſins ſwack zijnde/
tot het vaſten of eten van viſch willen
dwingen/ doẽ dubbelde ſonde/ voor eerſt
beſondigen ſy haer tegen de broederlijc-
ke liefde/eñ daer na tegen de meeninghe
der Pauſen/dewelcke niet en willen dat H
de ghene onder de Wet ſouden begrepen
zijn / den welcken de onderhoudinge der
ſelver tot verderf ſoude ſtrecken. Al wat
Chriſtus heeft ingheſtelt/ dat heeft hy tot
gheſontheydt beyde der zielen en des lic-
haems ingheſtelt. Ende gheen Paus
neemt hem ſo groote macht aen / dat hy
door zijne inſtellinge yemant in lijfs ge-
vaer ſoude ſtellẽ. Gelijck als of yemant
door het avond-vaſten den ſlaep t'eene- I
mael vergingh / ende daerom perijckel
ſtond/van licht-hoofdigh te wordẽ/deſe
is gelijck tegen de meeninghe der kerc-
ken/ eñ tegen de wille Gods/ een moor-
denaer zijns ſelfs. De Princen/ſoo me-
nighmael alſt haer te pas komt/gheven
een wet uyt / en dreygen de overtreders
der ſelve met lijf-ſtraffe. Wat haer-luy-
den gheoorloft is/wil ick hier niet bepa-
len/dit ſegh ick alleen/ dat ſy veyliger eñ K
ſekerder ſouden handelen / indien ſy nie-
mant met de lichamelijcke door en ſtraf-
ten / dan om redenen inde Godtlijcke
Schriften uyt - ghedruckt. Inde hate-
lijcke ſonden/ghebiedt ons de Heere ver-
der van de uytterſte eynden af te wijc-
ken/ als van de meyn-eedigheydt / ghe-

Die-

A biedende gantsch niet te sweeren/ Mat. 5. en vanden doodtslagh / verbiedende te toornen: Wy worden door de menschelijcke insettinghe/ tot den uytersten trap van doot-slag/ dewelcke wy nootdwang noemen/ gelijck als voort-gedreven. Jae soo dickwils als haer een waerschijnelijcke oorsaeck vertoont / ist der Liefden plicht den naesten van selfs te vermanen tot die dinghen / dewelcke des lichaems
B swackheydt vereyscht. Ende of daer al schoon geen blijckelijcke oorsaeck waer/ 't is nochtans de schuldighe plicht der Christelycker liefde/ in de beste vouw te slaen/ 't ghene met een oprecht herte geschieden kan / ten zy dat den eter sich betoont een openbaer verachter der Kercke te zijn. De weder-hoorighe ende oproerige eters straft de wereltlijcke Overheydt met goeden recht. Maer te ver-
C sorghen wat een yeder binnen zijn huys eten sal/ is der Medicijnē/ en geen Overheden werck. Ist dan noch dat de boosheydt van sommige hier om oock moeyte maeckt / dat sy selve van oproer beschuldight worden/ maer niet de gene die zijn gesontheyt hier in ghesocht heeft/ sonder schennis van eenighe Godlijcke of menschelijcke Wet. Voorwaer hier en geeft het gheen pas / de Pauselijcke macht te willen voor - wenden / welcker beleeft-
D heydt soo groot is / dat wanneer sy een schijn - bare oorsaeck bekennen / alsdan noodigen sy ons van selfs tot die dingē dewelcke de ghesontheyt vereyscht/ ende wapenen ons met bullen tegen der boosen lasteringen. Eyndelijck ghehengen sy gheheel Italien door / dat in seeckere vleesch-huysen vleesch verkocht wordt/ namelijck om de gesontheydt der ghener welcke die wet niet verplicht. Dat meer
E is ick heb oock eenighe Predikers / die een weynig minder met de Phariseische schijn-heyligheyt besmet waren/ hooren seggen Ghy meught vryelijck u maeltijt houden met een pinte wijns of biers / om de swackheydt des Menschlijcken lichaems. Indiē sy so veel machts over haer nemen / dat sy de stercke voor een F
maeltijdt een maeltijdtjen toelaten/ ende dat tegen het gebodt der kercke/ de welke een vasten ende geen maeltijdtjen geordonneert heeft/ waerom dervē sy geen volle maeltijdt toelaten den genen welckers swackheydt sulcks vereyscht/ daer de Pausen sodanige oorsaken uytdruckelijck gestelt/ ende soodanigh hare gelieftе te zijn verklaert hebben? Laet het een Heylighe yver gheseydt worden/ dat ye- G
mandt syn lichaem strenghlijck kastijt: Maer waer is de God vruchtigheydt? Waer is de liefde der ghener/ dewelcke tegen de wet der naturen/ teghen de wet Gods/ teghen de meeninghe der Pauselycke wet/ haren swackē broeder na den gheest ghewilligh/ doch nae den lichame kranck zijnde/ den doodt noot saecken of een sieckte swaerder dan de doodt selve?
Vleesch. Uwe propoosten brenghen my H
wat inden sin / dat ick voor twee jaren ghesien heb. Ghy kendt Eros wel / die nu een welbedaeght man is / vande ouderdom van sestigh jaren / van een seer swacke complexie/ en dewelcke daerenboven door daghelijcksche ende gheweldigh aendringhende sieckten / door de al te swaere arbeyden syner studien so ghekrenckt wort/ dat de selve machtigh genoegh zijn om selfs de sterckste man van I
de werelt onder de voet te helpen / daerbeneffens door een heymlijck eyghenschap der naturen/ van zijn kintsheyt af/ sulck een af-keer hebbende van 't visch eten/ ende het ontberen van spijse so qualijck konnende verdraghen/ dat hy sulcx noyt onderstaen heeft/ sonder merckelijc perijckel zijns levens/ ten laetsten / door des Paus bullen ghenoegh bewaert is voor de Pharisaische tonghen. Dese K
had onlancx op 't versoeck syner vrienden / de stadt / ghenaemt Fry-stadt besocht / die niet al te wel met haer naem over een komt. Het waren nu de quatertemperen. Daer vertoefde hy/ twee of dry daghen / syn vrienden te gheval. Daer-en-tusschen at hy Visch om nie-

A mant te ergeren/ hoewel hy ſonder noot
vanden Paus een bulle verkregen had/
door welcke hem gheoorloft wert/ aller-
hande ſpijſe te eten. Hy gevoelde nu van
te voren zijn gewoonlijcke ſieckte/ erger
zijnde dan de doot/ genaken. Hy maeckt
hem gereet om te vertrecken/ en de noot
drongh hem daer toe/ ten waer hy liever
ghewilt had aldaer het bed te bewaren.
De ſommige vermoedende dat hy daer-
B om te raſſcher zijn afſcheydt nam/ om
dat hy't eten van de Viſch niet konde
verdraghen/ hebben te weghe gebraght
dat Glaucoplutus en Blauw-rijck een
ſeer gheleert Man/ ende in grooten aen-
ſien by ſijn ghemeente/ Eros t' ſijnen
huyſe op een onbijt ſoude noodighen.
Eros nu verzaedt zijnde van het geraes
des volcx/ het welcke hy in een openbare
Herbergh niet kond vermijden/ liet hem
C ghesegghen/ doch met deſe voorwaerde/
datmen niet voor hem ſoud aen-richteu
dan twee eyeren alleen/ de welcke hy al
ſtaende ſoud eten/ eñ dan te peerde gaen
Dit wert hem belooft. Daer komende/
vandt hy een hoenken al bereedt/ waer-
om hy niet wel te vrede zijnde/ niet en
heeft gheproeft behalven de eyeren/ en
daer mede de maeltijdt af-brekende/ is
te peerde geſeten/ geleydt wordende van
D ſommighe gheleerde luyden. De reuck
van dit hoen/ is: ick weet niet hoe/ tot de
laſteraers/ over-ghevloghen. Deſe heb-
ben hier van ſulck een leelijck gherucht
gheſtroyt/ als oft daer thien menſchen
met vergift hadden ghedoodt geweeſt.
Ende deſe ſtadt heeft niet alleen van die
klucht ghewaeght/ maer bykans vande
ſelve dagh was dat gheruchte tot ande-
re ſteden over-ghevlogen/ de welcke dry
E dagh-reyſen daer van ghelegen waren.
En gelijck als't gemeenlijck geſchiedt/
had men noch yet/ neffens de waerheyd
hier toe-ghedaen/ dat Eros, ten waer hy
inder haeſt gevlucht was/ voor de Over
heydt ghetrocken ſoud zijn gheweeſt.
Het welck ghelijck als het onwaerach-
tich was/ alſoo was het de waerheyt/
dat Glaucoplutus, de Overheyt hem daer F
over aen-ſpreeckende genoegh had ghe-
daen. Nu Eros alſoo gheſtelt zijnde/ ge-
lijckerwijs ick gheſeydt heb/ al waſt
ſchoon dat hy in't openbaer vleeſch ghe-
geten had/ wie ſoud hem billick daer aen
ergeren? Eñ nochtans inde ſelve ſtadt
drinckt men de gantſche quatertempe-
ren over: maer voornemelijck op heyli-
ge dagen tot raſens toe: men roept/ men
ſpringht/ men vecht/ men dobbelt/ dicht G
by de kercke/ ſo dat de Predicatie niet en
mach gehoort wordẽ/ en niemant ergert
hem daer aen. Viſ. O wonderbare ver-
keertheyt der oordeelen. Vleeſch. Hoort
noch een klucht/ deſen niet ongelijck.
Daer zijn nu by nae twee jaren verloo-
pen/ dat de ſelve Eros, om ſijn gheſont-
heydts wille Florencen beſocht/ ick hield
hem uyt courtoyſe gheſelſchap. Hy is
ghelogeert ten huyſe van een ſijnen ou- H
den vrient/ door wiens menighvuldighe
brieven hy aldaer was ontboden. Deſe
is een machtich man/ ende een van de
opſienders dier Kercke. Men quam tot
den viſch/ Eros begoſt wederom pe-
rijckel te loopen/ daer was een heyrle-
gher van ſieckten/ de koortſe/ hooft-pijn
het braeckẽ/ en de ſteẽ. De Huyſ-weert/
hoewel hy zijnen vriend in grooten nood
ſagh/ heeft nochtans denſelven niet een I
kruymken vleeſch derren geven/ waer-
om? Hy ſagh ſo veel redenen waer door
het gheoorloft was/ hy hadde de bulle
ghesien/ maer hy vreeſde der menſchen
tonghen. Ende 't was met de ſieckte
nu ſoo verre ghekomen/ dat dit oock te
vergheefs ſoud gheweeſt zijn. Viſch.
Wat deed' Eros ondertuſſchen? Ick ken
des mans natuur/ hy ſoude liever ſter-
ven/ dan zijnen vriendt in ſwarigheydt K
helpen. Vleeſch. Hy beſloot hem in zijn
Camer/ daer leefde hy drie daghen op
zijn manier. Sijn ſpijſe des middaeghs
was een eyken/ zijn dranck water met
ſuycker op gheſoden. Soo haeſt als de
koortſe verminderde/ ſat hy te peerde/
zijn proviande met hem nemende. Viſ.

Wat

A Wat voor proviande? Vleesch. Melck
van amandelen in een fleschken / en ro-
synen in zijn tassche / maer wederom te
huys komende/heeft hem den steen ghe-
openbaert / ende hy heeft een gheheele
maend te bedde gheleghen. Ende noch-
tans volghde oock op dit zijn vertreck /
een onstuymigh doch ydel gherucht van
vleesch/ dewelcke tot Parijs toegheloo-
pen is/ niet sonder verselt te zijn met ve-
B le treffelijcke loghenen. Wat middel of
raed meent ghy bequaem te zijn teghen
soodanige ergernissen? Visch. Dat een
yeghelijck zijn Pis-pot op haren kop
uytgiete / en waer sy by gheval ontmoe-
ten / zijn neus-gaten stoppe ende alsoo
voorby ga / op dat sy ten minsten hier
door tot kennisse van hare rasernije mo-
ghen gheraken. Vlees. Voorwaer de-
se Pharizeische godloosheydt behoorde
C wel ernstlijck van de Predicanten over
de heeckel ghehaelt te worden. Maer
wat houdt ghy van dien Huys-heer?
Visch. My dunckt dat hy een voorsich-
tigh man is/ als dewelcke wel geweten
heeft/om wat beuselachtige oorsaecken/
sulcke droevighe treur-spelen het volck
somwijlen plagh aen te stellen. Vleesch.
Laet ons stellen dat dit voorsichtlijck
ghedaen is / ende laet ons des goeden
D Mans vreese ten besten duyden / maer
hoe vele zijnder/dewelcke wanneer sy in
ghelijcken gheval haren broeder laten
sterven / de ghewoonte der kercken ende
des volcks ergherniss e voorwenden /
daer sy selve een oneerlijck leven leyden
voor alle man/in brasserije/in hoererije/
in overdaet/en ledigheydt/ inde grootste
verachtinge der godlijcker oeffeningen/
in roverijen/in'tkopen of verkopen van-
E de geestelijcke bedieninghen / en bedrie-
gerijen/des volx ergernisse gantsch niet
vreesende. Visch. Daer zijnder buyten
alle twijffel soodanighe/die'tgheene dat
sy Godt-vruchtigheydt noemen / is een
barbarische en ongodlijcke wreedheyd.
Maer dese acht ick noch wreeder te zijn/
dewelcke den mensche niet by voorval-
lende gheleghentheyd in perijckel laten F
steken/ maer met voorbereydinghe van
perijckelen als met stricken / vele in
merckelijck ghevaer ten aensien van lijf
en ziel stellen/ voorneemlijck daer sy met
gheen publijcke macht ghewapent zijn.
Vlees. Ick verwacht waer ghy henen
wilt. Vis. Voor dertigh jaren woond
ick te Parijs in een Collegie toe-ghe-
naemt vanden edick. Vleesch. Dat is
een woort het welcke wijsheydt beteec- G
kent. Maer wat seght ghy? heeft een
Visch-verkooper gewoont in sulck een
ghesuurde Collegie? Soo en gheeft het
my geen wonder / dat hy hem op so veel
Theologische questien verstaet. Want
aldaer/ghelijck ick hoore/ zijn de muren
selve met den Theologischen gheest be-
gaeft. Vis. 't Is so als ghy segt. Ick
heb nochtans daer niet van uytghedra-
gen/ als een lichaem met quade humeu- H
ren besmet/en een overgroote menighte
van luysen. Maer om in mijn aenghe-
vanghen propoost voort te gaen. Over
dit Collegi was doen ter tijdt Regent
Joannes Standoneus, een man den welc-
ken het niet ghebrack aen den goeden
wille/maer aen het oordeel. Want dat hy
gedachtigh zijnde sijner jonckheyt / de-
welcke hy in de uytterste armoede had
overgebraght/nu op de arme acht nam/ I
is grootelijcx in hem te prijsen. Ende in
dien hy de behoefticheyt der jonge luyden
so ver had ondersteunt/dat sy ten minsten
van noortdruft tot eerlijcke oeffeningen/
en niet van overvloed tot dertelheyt wa-
ren voorsien gheweest / men soud hem
sulx tot lof gesproken hebben. Maer dat
hy de aengevangen saec heeft met sulck
een harde slaep-stede/met sulck een rou-
ween sobere spijse / met so sware nacht- K
wakingen en arbeyden/ dat hy binnens
jaers vele jonghe luyden van goeder in-
borst zijnde/ ende dewelcke een uyt-ne-
mende hope van haer gaven / in haer
eerste proef-jaer sommige heeft gedood/
sommighe blindtheydt / sommighen ra-
serije/eenighe oock laserije heeft veroor-
saeckt/

A saeckt/waer van my een deel bekent is/
jae gheen van haer allen heeft vry van
perijckel gheweest/ wie en verstaet niet
dat dit een wreetheyt is tegen sijn even
naesten? Ende hier mede niet te vreden
zynde/ heeft daer noch een mantel en
kappe byghevoeght/ ende van't vleesch
eten haer t'eenemael onthouden. Ende
sodanige plantsoenen heeft hy in wijd-
geleghen landen overgheschickt. Wan-
B neer nu een yeder sijn sinlijckheyt so veel
toegaf/ als dese ghedaen heeft/ de gehee-
le werelt soude metter tijd van sodanige
spruyten gheregheert worden. Want
van sulcke beginselen zijn eerst de kloo-
sters gesproten/ dewelcke nu de Pausen
en Coninghen vrees aenjagen. In des
naestens ghewin die tot God-vruch-
tigheyt hem keert/ te roemen is een goed
werck/ maer in een kleet of spijse eere
C soecken is schynheylicheydt/ 'tghebreck
zijns naestens te vervullen is Godt-
vruchtlijck ghedaen/ te versorghen dat
hy de miltdadigheydt der goeder luyden
niet misbruyke tot overdaet/ ghedyt tot
tucht. Maer den broeder in sieckte/ ra-
sernije ja ter doot te brenghen/ is wreet-
heydt/ jae vader-moorderye. De wil om
te dooden isser misschien niet/ maer de
doodtslagh isser niet van afgescheyden:
D wat verantwoordinghe isser dan voor
sodanighe? Namelijck hoedanigh daer
voor een medecijn-meester is/ dewelcke
door een plompe onwetenheydt de siecke
om't leven brenght. Maer sal yemandt
seggen/ niemandt dwinght haer tot dese
maniere van leven/ sy komen van selfs/
sy versoecken toegelaten te worden/ ende
die het niet en gevalt/ magh wegh gaen/
O Barbarische antwoordt/ willen sy
E dan dat de jonghe luyden beter versin-
nen wat haer nut zy/ dan een gheleerdt
man/ door langh ghebruyck van saken
doorslepen/ ende welbedaeght? soo soud
hy hem voor den wolf konnen ontschul-
dighen/ dewelcke hem hongherigh zijn-
de met voorhoudinge van spijse/ het net
over 't hooft gehaelt heeft: of sal wel de
ghene die den hongherighen een onghe- F
sonde of oock doodlijcke spijse voor stelt/
voor den stervenden alsoo sijn ontschult
vertoonen? niemand heeft u tot het eten
ghedwonghen/ ghy hebt vrijwilligh en
gheern van't ghene u aenghericht wert/
ghegeten: soude dese niet met recht mo-
ghen antwoorden/ ghy hebt my gheen
spijse maer fenijn te eten ghegeven? De
noot is een dwinghelandt/ de hongher
een swaere pijn: wegh dan met die heer- G
lijcke woorden/ het stondt in haer vrye
wille-keur: ghewisslijck dewelcke soo-
danighe tormenten ghebruyckt/ die ghe-
bruyckt groote kracht en ghewelt. En
die wreetheydt heeft niet alleen de arme
bedorven/ maer oock veel rijcke luyder
kinderen uyt de werelt gheholpen/ ende
die edele nature verergheit: de dertele
jonckheydt met gevoeghlijcke middelen
inden toom te houden/ is Vaders plicht/ H
Maer in 't midden vande guere winter/
wordt den ghenen die het begheert/ een
weynigh broots ghegheven/ den dranck
beveeltmen haer uyt dē put te scheppen/
dewelcke fenijnigh water heeft/ fenij-
nigh al waert maer om de kou van den
morghenstont. Ick kender vele dewelc-
ke de onghesontheydt aldaer ghehaelt/
dieselve noch op desen huydighen dagh
niet hebben verwonnen. Daer waren I
eenige cellekens van een laeghe verdie-
pingh/ en verrotte pleysteringh/ door de
nabyheydt der privaet-huysen/ onghe-
sont van lucht/ in dewelcke noyt yemant
ghewoont heeft/ of de dood/ of een dood-
lijcke sieckte is daer op ghevolght: ick
late nu staen de jammerlijcke ghesselin-
ghen selfs vande onschuldighe. So seg-
ghen sy dan datmen de weeldigheyt ver-
leert: sy noemen weeldigheyt een edeler K
natuer/ dewelcke sy met voordacht soec-
ken te dempen/ om haer tot de Cloosters
bequaem te maken: wat een menighte
van vuyle eyeren wert daer ghegheten/
hoe veel verschaelde wijn ghedroncken?
dese dinghen zijn nu by avonturen ver-
betert/ maer te laet voor de ghene/ name-
lijck/

A lijck/dewelcke overleden zijn/ of een on-
ghesont lichaem daer van rontsom dra-
ghen. En dit verhael ick niet uyt eeni-
ghe haet oft wangunst teghen dit Col-
legi/maer tot waerschouwinghe/op dat
de menschelijcke wreetheyt onder schijn
van Religi/de teere en onversochte jeugt
niet en verderve. Nu wat voor goede
manieren/ of ware Godtvruchtigheydt
aldaer geleert wordt/sal ick tegenwoor-
digh niet onder-soecken/ by aldien ick
B mercken konde dat sy alle de boosheydt
afleyden/die de kap aennemen/ick soude
alle menschen daer toe vermanen. Nu
ist een ander dingh/ derhalven moetmen
de geesten vande jonge spruyten niet tot
die maniere des levens bedwinghen/
maer veel eer de ziele tot Godtvruchtig-
heydt ghewennen. Ick heb by-nae in
gheen Carthusianer Clooster gheweest/
C of ick heb daer d'een of d'ander ghevon-
den/die ofnesk/of dol was. Maer 't is
nu meer dan tijdt dat wy nae soo lan-
ghen omme-wegh/ wederom op ons
eerste propoost komen. Vleesch. Die
omme-wegh heeft ons niet verachtert/
maer hebben de saecke selve hier in ghe-
handelt/ ten zy u misschien noch yet in-
den sin komt/ dat ghy voeghen wilt by
't ghene vande menschelijcke insettingen
D tot noch toe gesproken is. Vis. Mijns
bedunckens betracht hy selver gheen
menschlijck gebodt/ dewelcke versuymt
te doen het ghene waer op de wet-ghe-
ver ghesien heeft: want die op de heyli-
ghe daghen hem slechs van hand-werc-
ken onthoudt/ en onder-tusschen tot den
Godsdienst/ of 't ghehoor van de Pre-
dicatien hem niet verledight/ dese ont-
heylight den heylighen-dagh/ naelaten-
E de het gene waer toe den heyligen-dagh
is in-ghestelt/ want daerom is het goet
werck verboden/ op datmen beter doe.
Nu de ghene dewelcke in stede van haer
ghewoonlijcke arbeydt/ de herberghen/
de hoeren/ de dronckenschap/ het ghe-
vecht ende den teerlingh volghen/ dat
zijn dobbele overtreders van den heyli-
ghen-dagh. Vlees. Ick acht oock dat F
een seker ghetal der heylighe ghebeden/
den Priesteren en Monicken tot dien
eynde voorgeschreven is/ op dat sy door
dese oeffeninghe souden gewennen haer
herte tot God te verheffen/ eñ nochtans
die hier sijn taeck niet t'eenemael af
doet/ die loopt perijckel. Dewelcke al-
leen met den monde eenighe woorden
mommelt/ ende het hert tot het gene hy
spreect toe te brengen versuymt/ja selfs G
de letteren niet soeckt te leeren/ sonder
welcke het geluyt dat hy van hem geeft/
niet kan verstaen worden/ dese wordt
voor een vroom man gehouden/ ende hy
laet hem selven voorstaen dat hy sooda-
nigh een is. Visch. Ick ken vele Prie-
sters dewelcke een onversoenlijcke mis-
daedt rekenen/ datmen een deel der ghe-
beden overslaet/of datmen door on-we-
tenheydt in plaets van de H. Maeghd/ H
den Apostel Paulus soude uyt-spreecken.
Maer de selve maecken gheen werck
vanden teerlingh/ vande hoererije ende
dronckenschap/ de welcke te ghelijck
door de Godtlijcke ende menschelijcke
wetten verboden zijn. Vlees. Ick heb
daer oock ghevonden/ die liever souden
ghehadt hebben te sterven/ dan Misse
te doen wanneer sy by gheval spijs ghe-
proeft/ of eenighe druppelkens water I
terwijl sy de mondt spoelen/in't lijf ghe-
kreghen hadden/ maer de selve beleden
dat sy met sommighe in krackeel ston-
den/ dewelcke sy wanneer haer de ghe-
leghentheydt maer dienen wilde/ beslo-
ten hadden van kant te helpen/ en dese
ontsaghen haer niet met sulck een hert
tot de tafel des Heeren te komen. Visch.
Nochtans dat sy nuchteren offeren/ is
een menschē bevel/ dat sy de toorn afleg- K
gen/ Mat. 5. eer sy aen de tafel des Hee-
ren gaen/ is Gods bevel. Vlees. Voorts
hoe verkeerdelijck oordeelen wy van 't
valsch eedt-sweeren? Men houdt hem
voor een on-eerlijck persoon/ dewelcke
met eede bevesticht hebbende/dat hy sijn
schult-heer voldaē heeft/van't contrarie

A overtuyght wort/en den Prieſter leght-
men gheen meyneedigheydt te laſt/ al iſt
ſchoon dat hy in openbaer hoerdom
leeft/ daer hy nochtans de kuyſcheydt
opentlijck met eede belooft heeft. Viſch.
Waerom ſinght ghy dat deuntjen/ der
Biſſchoppen ſtadhouders niet voor/ de-
welcke voor den Autaer ſweeren/ dat ſy
alle de ghene die ſy vertoonen om inghe-
wijdt te worden/ bevonden hebben van
B bequamen ouderdom/ wetenſchap ende
manieren/daerder ſomwijlen onder deſe
nauwlijckx twee of drie mogen beſtaen/
de meeſtendeel byna zijn onbequaem om
tot den ploegh ghebruyckt te worden?
Vleeſch. Men ſtraft den ghenen dewelc-
ke door eenighe oorſaeck bewogen zijn-
de/een valſchen eedt doet/en deſe worden
niet gheſtraft/ dewelcke op elcke derde
woort een valſchen eedt ſweeren. Viſch.
C Dat ſweeren is haer geen ernſt. Vleeſ.
Met de ſelve verwe ſoud ghy konnen
verſchoonen/ dat yemandt een menſch
doodt ſonder dat hem ernſt is. En een
valſche eedt machmen noch in ſpel noch
in ernſt doen: ende het ſoud een grouw-
lijcker miſdaedt zijn/ by aldien yemandt
een menſch in ſpel doode/dan of hy 't de-
de door gramſchap ontſteecken zijnde.
Viſch. Of nu yemandt den eed der Vor-
D ſten/ waer door ſy worden in-ghehult/
inde ſelve weegh-ſchael woogh? Vleeſ.
Deſe/ hoewel ſy alder ſwaerſt weghen/
nochtans om dat ſy als uyt ghewoonte
geſchieden/worden voor geen valſche ee-
den ghereкent. De ſelve klachte heeft
oock plaets inde beloften: de belofte des
Houwlijcx is ſonder twijffel inde God-
lijcke rechten ghegrondt/ en nochtans
wort de ſelve gebroken door de profeſſie
E van 't Clooſter-leven/ de welcke vande
menſchen ghevonden is. Viſ. Hoe wel
daer gheen belofte heyliger is/ dan die
inden doop gheſchiet/ nochtans wordt
de ghene die van kleed oft plaets veran-
dert/ al even eens of hy zijn vader ver-
geven had/geſocht/geſleept/ghebonden/
ſomtijds oock ghedood/om de orden van

ſchandtvlecke te bevrijden. Maer welc- F
ker gantſche leven regelrecht ſtrijd met
de belofte die ſy inden doop gedaen heb-
ben/ als dewelcke met gheheelder herten
den rijckdom/haren buyck/en de pracht
deſes werelts nae-jaghen/ worden in
waerden ghehouden/ende men leyt haer
niet te laſt/oock en verwijtmen haer niet
dat ſy haer belofte gekreuckt hebben/ ſy
worden gheen afvallighe geheten/maer
voor goede Chriſtenen ghehouden. Vle. G
Van gelijcken oordeelt de gemeene man
vande goede en quade wercken/ ende
vande behulpſelen der ſalighheydt: wat
een ſchand ſpreecktmen een dochter nae
die haer miſ-gaen heeft? maer een lo-
genachtighe ende laſterighe tonge/ ende
een hert dat van haet en nijdt opgeleydt
is/ begaet veel ſwaerder ſonde. Waer
en wort niet ſtrenger gheſtraft/ ſelfs de
alderminſte dieverije/ als het overſpel: H
niemand hanteert geern het geſelſchap
van de gheene die eens van dievery be-
rucht is/maer met de gene die overdeckt
is met overſpelen/achtmen eerlijck ghe-
meenſchap te houden. Aen een Scherp-
rechter/die/ om loon ghehuurt zijnde de
wetten bedient/gelijck als oock de Rech-
ter ſelve doet/ ſoude nauwlijcx yemandt
zijn dochter willen geven/ ende wy ver-
foeyen niet de ſwagherſchap van een I
ſoldaet/dewelcke ſoo menighmael tegen
den danck van zijn ouderen/ ſomtijdts
oock tegen 'tghebodt van de Overheyd/
om een huur-loon inden krijgh ghetroc-
ken is/ die met ſoo veel vrouw-ſchoffie-
ringhen/ ſoo veel roverijen/ ſoo veel
Kerck-rovinghen/ ſoo veel moorderijen
en andere quade feyten beſmet is/ de-
welcke oft inden krijgh ſelve/ of in het
wederkeeren vanden krijgh pleghen te K
gheſchieden/ deſen kieſen wy tot ons
ſwagher/ die veel ſnooder is als eenich
Scherp-rechter/ bemindt de dochter/
ende wy noement edeldom 'tghene door
ſchelmerijen verkreghen is. Den ghe-
nen/die een ſtuck ghelts neemt/ hangt-
men/ maer die met verval ſchinghe van-
de ghe-

A de ghemeene munte/met bedrieghelijcke koopmanschappen/met woeckeren/met duysentderley listen ende bedriegeryen/ soo vele menschen stroopen en plucken/ worden voor de principaelste ghehouden. Visch. Die voor een mensch alleen vergift bereyden / worden als vergifters door de wetten gestraft/dewelcke met vergifte wijnen / of bedorven oly de Ghemeente besmetten/ gaen vry/son- B der eenighe straffe daer over te dragen. Vleesch. Ick ken sommighe Monicken / dewelcke soo superstitieus zijn / dat sy haer souden meenen in duyvels handen te zijn / wanneeer sy by gheval 't heylighe kleedt niet aen en hadden/en sy vreesen niet voor de klauwē des duyvels/wanneer sy liegen/lasteren/ droncken drincken/en nijdigh zijn. Visch. Sodanige worden oock seer vele onder C ons Leecken ghevonden/sy en ghelooven niet dat haer huys vry is van 't gewelt des Duyvels/ten zy dat sy ghewijt water / ghewijde bladeren ende een wassen keers by der hand hebben/ en sy vreesen niet voor haer huysen/ in dewelcke God dagelijcx op so veel manieren getergt / ende den duyvel ghe-eert wort. Vleesch. Hoe vele zijnder de welcke haer vertrouwen meer stellen op onse lieve Vrouw / D of Christoffel, dan op Christum selve. De Moeder eeren sy met beelden / keerssen en liedekens / ende onder-tusschen vertoornen sy Christum swaerlijck met haer godloos leven. De Schipper/als hy in noot is / roept veel eer Christi Moeder aen om hulpe/of Christoffel,of een ander Sant dan Christum selve. En sy ghelooven dat sy de Maeght tot haer genegen maken/om dat sy haer een Liedeken des E nachts / het welcke sy selfs niet en verstaen / singhen salve Regina Weest ghegroet Coningin ende sy vreesen niet eerder/dat sy haer acht met soodanige Liedeken bespot te worden / dewijl de gheheelen dagh eñ een goet deel des nachts van haer door ghebraght wort met onnutte klappinghen/dronckenschap ende andere feyten/die met eeren niet konnen F ghenoemt worden. Visch. Alsoo ghedenckt de Soldaet in noot zijnde / eer aen S. Ioris of S. Barber, dan aen Christus. Voorts isser gheen Godts-dienst den Heylighen aenghenamer/ als de navolginghe haerder wercken/door welcke sy selfs Christo behaeght hebben / en dit deel slaen wy sterck vande handt: ende wy ghelooven dat wy S. Antonis gunst daermede wel deghelijck sullen gewin- G nen/ wanneer wy maer eenighe heylige Verckens voor hem mesten/ en dat hy met zijn Vercken/vyer ende schelle / aen onse deuren/ende wanden van onse huysen ghemaelt staet / en wy vreesen niet/ het welcke meer te vreesen is/dat hy dier huysen vyand moght zijn / inde welcke soodanige ghebreken in swangh gaen / welcke die heylighe Man altijt versoept heeft. Wy tellen onse lieve Vrouwe Roo- H se-kranskens en groetenissen toe/waerom gheven wy haer niet liever op rekeninghe de opgheblasenheyd des herten van ons om harent wille nedergeleydt/ de betemde wellusten / en quijtgheschol den onghelijcken? In soodanighe Liedekens neemt de Moeder Christi haer behaghen/ met sulcke ghedienstigheden sult ghy haer beyder vriendschap winnen. Vlees. Van ghelijcken komt een I siecke eerder S. Rochus of Dionijs inden sin dan Christus, des menschen eenighe heyl ende saligheydt. Dat meer is / de ghene selver / die de heylighe Schriften vanden Predic-stoel uytleggen/ de welcke niemand sonder aenblasen des heyligen Gheests of te recht verstaen/ of met stichtinghe leeren kan / willen liever de Moeder-maeght om hulp aenroepen / dan Christum oft sijnen Gheest selve. K Ende hy wordt voor een ketter gescholden/die teghen dese gewoonte/die sy een loflijcke ghewoonte noemen/maer eens derf kickē. Maer de gewoonte of practijcke der ouden was loflijcker onderhouden van Origene, Basilio, Chrysostomo, Cypriano, Ambrosio, Hieronymo,

A Augustino, dewelcke den Gheest Christi
dickmaels aenroepen / en onse L. Vrou-
we nerghens. En teghen dese zÿn sy
niet verstoort/die sulck een heylige prac-
tÿcke uyt de leere Christi en zÿner Apo-
stelen/ende uyt de exempelen der heylige
Vaderen getogen/haer niet ontsien heb-
ben te veranderen. *Visch.* In ghelÿcke
misverstandt steecken vele Munnicken/
die haer selven inbeelden/dat S. Benedic-
B tus haer goedt-gunstigh is / soo langhe
sy zÿn Cap ende Mantel draghen/ hoe-
wel ick niet en meen dat die man opt
een kleed / dat soo vol vouwen ende soo
dier ghekocht was / ghedraghen heeft /
ende sy vreesen zÿn gramschap niet / ter
oorsaecke dat sy in haer leven niet ghe-
meens met hem hebben. *Vleesch.* Men
houdt desen voor een oprecht broeder
van *Sinte Franciscus*, die zÿn afgrauw
C kleed / en kanefas gordel niet van hem
leght. Vergheljckt haer beyder leven /
daer is niet dat meer teghen malkande-
ren strÿt. Ick spreke van't meestedeel /
niet van alle. En dit propoost kan op
alle ordens / en manieren van professien
ghepast worden. Wt de bedorven oor-
deelen spruyt een verkeert vertrouwen /
ende uyt de selve spruyten verkeerde er-
ghernissen. Laet daer een Franciscaner
D voor den dagh komen met een lederen
gordel ghegort/ dewelcke by gheval zÿn
tou verloozen heeft / of een Augustiner
Munnick/ dragende een wollen gordel /
of een sonder gordel/dewelcke plagh ge-
gort te gaen / wat een afgrÿsen sal daer
zÿn / hoe seer staet te beduchten dat de
Vrouwen van weghen dit schouwspel
E een misdracht mochten krÿghen? Ende
wat een groote splÿtinghe van de broe-
derlÿcke liefde rÿst daer uyt soodanighe
beusel-marckten? Wat voor bittere vy-
andschappen! Wat voor een fenÿnighe
lasteringhe? Teghen dese dingen roept
de Heer in den Euangelio / ende met
gheen minder ernst de Apostel *Paulus.*
Teghen de selve behoorden de Theo-
logauten en Predikers te donderen.

Visch. Sy behoorden 't wel te doen / F
maer daer zÿn vele onder haer voor den
welcken het dienstigh is / dat het gemee-
ne volck / ja de Princen en Bisschoppen
selve sodanigh zÿn. En daer zÿnder we-
derom / de welcke hier in niet wÿser zÿn
dan 'tvolck / of yemmers soo sy wÿser
zÿn / sy verberghen dat / meer sorgh dra-
ghende voor haren buyck / als voor *Jesu
Christo.* So gheschiedt het dat het volck
van alle zÿden met verkeerde oordeelen G
ingenomen zÿnde / aldaer haer vertrou-
wen stelt / daer seecker perÿckel is / ende
aldaer schroomachtigh is / daer gheen
perÿckel te verwachten is / aldaer stil
sta / waer van daen het behoorde altÿdt
voorder en voorder te gaen / ende daer
toe sich voordert / daer het behoorde van
af te wÿcken. Van dese quade timme-
ringhen / indien ghy yet onderstaet om
verre te stooten / so salmen u terstont van H
oproer beschuldighen / ghelÿck oft 't op-
roer waer / dat yemant een ghebreck-
lÿcke ghestaltenis des lichaems / de
welcke een onervaren Medicÿn-mee-
ster langh ghevoed / ende bynaer in de
nature verandert had / met beter remedie
socht te verdrÿven. Maer laet ons een
eynde maecken van dit geklagh / 't welck
aen hem selven gheen eynde heeft :
want het staet te besorghen / dat by al- I
dien 't volck dit ons ghespreck quam te
vernemen / dat sy een nieu spreeckwoort
moghten op de baen brenghen / dat een
Visch-verkooper ende slachter haer met
dese dinghen bekommeren. *Vleesch.*
Dese soude ick met het oude spreeck-
woord wederom bejeghenen.

Gheen mensch hoe grof of onbesneen,
Oft hy spreeckt wel een wÿse reen.

Onlangs als ick dese propoosten over K
maeltÿd voerde / was daer by gheval te-
ghenwoordigh een afghesleten / luys-
achtighe / versoorde / ghebroocken / uyt-
ghedroochde oude rochelaer / hebbende
het aensicht als van een doodt mensch /
hy hadde nauwlÿcks drie hayren op
zÿn hooft / soo dickwils als hy sprack /
neep

A neep hy zijn ooghen toe/ sy seyden dat hy een Theologant was: dese noemde my een Discipel des Antichrists / en veel andere dinghen verweet hy my al stamelende. Vis. Maer ghy/ en seydet ghy hier niet tegen. Vle. Ick wenschte hem een kruymken eens gesonden verstands/ in sulcke versufte herssenen/ indien hy anders eenige hadde. Vis. Ick soude die klucht oock wel van begin tot den eynde willen hooren. Vleesch. Ick salse u doen hooren / by aldien ghy de B
naest-komende donderdagh mijn gast wilt zijn. Ghy sult hebben een kalfsharst in een korst ghebacken/ ghehackt/ en soo morruw/ dat ghyse soudt konnen slorpen. Visch. Ick belooft'u met dit bespreck / dat ghy dan vrydagh wederom onse gast zijt / ick sal maken dat ghy segghen sult / dat de Visch-verkoopers niet altijdt met stinckende soute visch haer maeltijdt houden.

De XII. T'samen-sprekinghe.

Amicitia,

Of

Vande Vriendschap.

Al waer de Liefde en teghen-liefde / de Vriendtschap en Vyandtschap onder dieren en ghewassen vertoont wordt/ en gewesen dat sich een yeder moet versellen daer hy van nature meest toe genegen is.

Ephorinus, Iohannes.

A ICK hebbe menighmael met verwonderingh by my selven naeghedacht / wat de nature daer mede voor heeft ghehadt / als sy in allerley geslachte der dingen/ eenige verborgen vriendschappen ende vyand-
B schappen mengd/ waer van ghene blijckelijcke oorsaecken konnen gegeven werden/ dan alleen dat deselve aen dit schouspel schijnt behagen ghehad te hebben/ gelijckerwijs als wy inder Hanen ende Quackelen kamp gheneughte scheppen. Ioh. Ick en versta noch uwe meeninge niet recht. Eph. Ick wil dan/ so't u belieft/ duydlijcker spreken. Ghy weet dat de slanghe den mensche vyant is. Ioh. C
Ick weet datter een oude en onversoenlijcke haet/ tusschen haer ende ons is/ en wesen sal/ so lange wy gedencken sullen/ aen dien heyloosen appel. Ep. Kent ghy de Haghedisse? Ioh. Ja ick wel. Eph. In Italien zijnse groot en groen-achtig. Dese beeste is upter naturen 'smenschen vriend / en een vyand van de slanghe. Ioh. Waer upt blijckt dat? Eph.
Werwaerts yemant buyten om een lochjen gaet/ daer vergaderen haer de hagedissen / die de menschen van ter zijden een lange wijl in't aensicht beschouwen ende het speecksel dat hen upt den monde vloeyt oplecken. Ick heb oock gesien dat sy de kinderen haer pisse droncken. Ja dat meer is sy laten haer van deselve vryelijc handelen/ worden oock gequest / ende wan- D

A neermenſe aen de mont houdt/ drincken
het ſpoch blijdelijck in. Maer gegrepen
zijnde/ ſomenſe aen malkanderen helpt/
't is te verwonderē/ hoe heftigh ſy d'een
den anderen te keer gaen / ſonder dat ſy
den aen-voerder beſchadigen. Wanneer
yemant op 't veldt door een diepe wegh
wandelt/openbarenſe haer ſelven door't
geruyſch van de beweegde haegh-door-
nen. Die't niet gewoon en is/ſoude mee-
B nen een ſlangh daer ontrent te zijn / alſ-
ment wel beſiet zijn't haghediſſen / die
dwerſſeling op u ſien / wanneer ghy ſtil
ſtaet/en waer ghy voort gaet/ u volgen.
Wederom / by aldien ghy wat anders
doet/ vertoonenſe haer. Ghy ſoud ſeg-
gen dat ſy ſpeelden/en in't aenſchouwen
van den menſche een ſonderling verma-
ken ſtelden. Ioh. Ghy vertelt my won-
derlijcke dinghen. Eph. Op een ſekere
C dagh/ſach ick daer eene / die uytermaten
groot ende groen was in de mondt van
een hol teghens een ſlang vechten. Met
den eerſten waren wy verwondert/wat
het te beduyden hadde / want de ſlangh
en ſaghen wy niet / tot dat een Italiaen
ons onder-richte / dat zijn vyandt inde
ſpeloncke was. Een weynigh daer nae
quam de haghediſſe by ons / zijne won-
den vertoonende ende als hulpe van ons
D verſoeckende / en liet ſich ooc aentaſten/
ſoo dickwils als wy ſtonden / bleef ſy
mede ſtaen / ons altijdt aenſiende. De
ſlangh hadde ſijn eene zijde by naer uyt-
gebeten/ende van groen root gemaeckt.
Ioh. Had ick daer by geweeſt / ick ſoude
de haghediſſe ghewroken hebben. Eph.
Maer den vyandt hadde ſich in 't bin-
nenſte van 't hol verſteken/ naer eenighe
dagen nochtans hebbē wy met on ſe oo-
E ghen de wrake geſien. Ioh. Daerom
ben ick voorwaer blijde ; maer ſegh my/
in welcker manieren? Ep. Onſen wegh
geviel by avonturen door de ſelfde plaet-
ſe. De ſlang had uyt de naeſte Fonteyn-
ne gedroncken/want daer was een ſeer
groote hitte / ſoo dat wy ſelver door ge-
breck van water/in grootgevaer ſtondē.
Wel te paſſe quam ons daer in't gemoet F
een jonghen van't veldt/ out zijnde der-
thien jaren / de ſone van dat huys / in't
welcke wy door vreeſe van de peſte / uyt
Bononien ghewecken zijnde/vertrocken
waren/draghende een egge/ daer de Ac-
ker-luyden het af-gemaeyde koorn me-
de in haer ſchuren draghen/ deſe ſo haeſt
hy de ſlange ſach/begint te roepen. Ioh.
Van vreeſe miſſchien. Eph. Geenſins:
maer van blijdſchap/als juychende over G
den betrapten vyant. Hy ſlaet met de eg-
ge/de ſlangh treckt ſich inwaerts/hy en
hout niet op van ſlaen/tot dat ſy't hooft
verplettert zijnde/ in de lengde haer uyt-
ſtreckte. Want dat en doen ſy niet dan
wanneer ſy ſtervē. Hier van daen komt
de klucht / die ghy dickwils hebt hooren
vertellē vande kreeft/ dewelcke de ſlan-
ge zijnen gaſt gedoodt hebbende/ als hy
dien ſach uytgeſtreckt/ ſeyde/ ſo behoord H
ghy by u leven hebben gewandelt. Ioh.
Dat is ſeer wel beſchickt. Wat geſchiet
daer naer? Eph. De jongen grijpt haer
met de egge/ ēn hangtſe aen een ſtruyck
boven 't hol. Daer hebben wy eenighe
daghen de bladeren met etter ghe verwt
gheſien. D'acker-luyden van dat landt
verhaelden ons voor gewis yet wat an-
ders dat verwonderens waerdigh is.
De boeren vermoeyt zijnde leggen haer I
ſomtijds op 'tlandt neder te ſlapen/ende
daer hebbē ſy bywijlen by haer een em-
mer melckr / dewelcke haer dient voor
ſpijs en dranck. De ſlangen hebben een
byſondere ſmaeck inde melck. Daerom
gebeurt het menichmael/dat ſy inde em-
mer plotſelijck vallen. Tegen dit quaet
hebben ſy een remedie ghevonden. Ioh.
Wat doch? Eph. De bovenſte randen
van't melck-vat beſmeeren ſy rondtſom K
met loock. Deſen reuck jaegt de ſlangen
wech. Io. Wat heeft dan Horatius ge-
voelt / doen hy ſchreef / dat het loock een
ſchadelijcker vergift was dan de Dul-
kruyt/dewijl het is gelijck ghy ſegt/een
remedie tegent vergift. Ep. Maer hoort
'tgeen noch gevaerlijcker is. Somtijds
werpen

A werpen ſy haer al lijſſelijck kruppende
in den mondt der ſlapenden / die ſy open
vinden/en kronckelen haer rondom inde
maegh. Io. Geeſt de menſch niet ter-
ſtondt de geeſt op / wanneer hy ſoodani-
ghen gaſt van binnen gekreghen heeft?
Ep. Neen hy/maer leeft ſeer ellendigh/
en daer is gheen verlichtinghe voor zijn
quaet/dan datmen met melck ende ande-
re ſpijſen / die de ſlanghe aenghenaem/
B zijn den gaſt voede. Io. Is daer geen
remedie teghen ſo grooten quaet? Ep.
Loock overvloedigh ghegheten. Io. So
iſſet geen wonder/dat de maeyers geern
loock eten. Eph. 't Is anderſins oock
goet voor de gene die door arbeyd en hit-
te afgheſlooſt zijn ; maer in de boven-
gemelde ghevaerlijckheydt is dickwils
een kleen Haghediſſe des menſchen be-
houdenis. Ioh. Hoe kan dat zijn? Eph,
C Als ſy merckt dat de ſlanghe op haer
laghen leydt / loopt ſe rontſom over den
hals / ende het aenſicht des menſchen /
ende houdt niet op / ter tijdt toe dat hy
door't geſchrap en krabben der nagelen
ontwaecke / voorders die ſoo ghewecktt
wort/ ſiende de Hagedis dichte by hem/
merckt terſtondt dat de vyandt op zijn
luymen leyd en rondſom ſiende word hy
hem ghewaer. Ioh. O wonderlijcke
D kracht der nature! Eph. Nu en iſſer
gheen ghedierte dat den menſche groo-
ter vyand is/ als de Crocodil/ dewelcke
dickwils gheheele menſchen verſlindt /
eñ komt met konſte zijn felheydt te baet /
met het waeter dat hy overvloedigh in-
ghenomen heeft/de paden der gener ſlib-
berigh makende / dewelcke tot den Nijl
henen afgaen om water te halen/ op dat
hyſe ghevallen zijnde ſoude mogen ver-
E ſlinden. Y en is oock niet onbekent /
hoe dat de Dolphijn die in een verſchey-
den element ghebooren is/ een liefhebber
is vanden menſche. Ioh. Ick heb daer
van ghehoort een vermaerde klucht/hoe
dat hy een jonghen bemint heeft / ende
noch een die vermaerder is / van Arion.
Ep. Dat meer is in de jacht van de Har-
ders gebruycken de viſſchers den dienſt F
vande Dolphijns in plaetſe van hondē /
dewelcke een deel van de buyt ontfangen
hebbende/wederom henen gaen. Daer-
en-boven latenſe haer oock kaſtijden /
wanneer daer eenige faute by haer inde
jacht begaen is maer in zee verſchijnen
ſy dickwils den zee-varende luyden/op-
ſpringhende van vreughde / ende boven
op 't water ſpelende/ſomtijs ſwemmen-
ſe tot aen het ſchip / ſomtijts oock ſprin- G
ghenſe over de uytgheſpannen ſeylen.
Sulck een vermaeck ſchept hy in der
menſchen omganck. Maer ghelijck de
Dolphijn tot de menſche gheneghen is/
alſo is hy een doodt-vyandt vande Cro-
codijl. Hy verlaet de zee/ende der finden
Nijl daer de Crocodyl ſyn heerſch-plaet-
ſe heeft afkomen om te ſtrijden met een
beeſt met tanden / klauwen ende ſchub-
ben/die ſelfs voor't yſer niet en wijcken/ H
ghewapent daer hy ſelve niet genoegh-
ſaem vant gebit voorſien is/als hebben-
de de mont na de borſt toegekeert / maer
hy gaet met een gheweldt teghen zijn
vyand/ende als hy hem nu ſeer naby is/
werpt hy ſich ſchielijck onder hem ne-
der/ende ſijn rugghe-vin / oprechtende/
doorſnijt hem het ſacht zijns buycks/die
anders onquetſelijck waer. Io. 't Is
wonder dat yderghedierte terſtont zij- I
nen vyant kent/ ſelve die het noyt te vo-
ren gheſien heeft/eñ dat het weet/waer-
om het beſpronghen wordt / ende waer
door het beſchadigt word/ of ſich ſelven
beſchermen kan/ het welcke den menſch
niet ghegheven is/ dewelcke ſelver voor
den Baſiliſcus niet en ſoude verſchrickt
zijn/ ten ware dat hy door d'ondervin-
dinge vant quaet vermaent eñ onderwe-
ſen had gheweeſt. Eph. Ghy weet dat K
het Peert een dier is gheboren om den
menſch te dienen : dit voerd een doode-
lijcke partijſchap met dē Beer/een beeſt
die den menſch ſchadelijck is / en kent
zijn vyandt hoewel noyt te vooren van
hem gheſien/ende bereydt ſich terſtondt
totten ſtrijt. Ioh. Met wat wapenen
weert

A weert het hem? Eph. Meer met kon-
ſte/dan met krachten. Het ſpringht over
den Beyr/ende in't ſpringhen ſelve ſlaet
het hem met ſijn achterſte voeten voor
den kop / de Beyr ondertuſſchen treedt
met ſijn klauwen / t' ſachte van des
peerds buyck. De ſlanghe Aſpis is den
menſch een ongheneſelijck fenijn / daer-
mede voert een ſekere ſoorte van * In-
diaenſche muyſen krijgh: die ſelve muys
B is oock een doodlijck vyandt van den
Crocodil. Ghelijcke gheneghentheydt
tot den menſche beſpeurtmen indẽ Olip-
hant: want den reyſigher die van den
wegh afghedwaelt is/brenghen ſy goe-
dertierentlijck weder op't rechte padt/
oock kennen en beminnenſe haren leer-
meeſter. Men leeſt voorders van een
byſondere liefde die ſy tot ſekere perſoo-
nen hebben ghedraghen: want eenen in
C Egypten heeft bemindt een tuyl-ver-
koopſter / de vriendinne van Ariſtopha-
nes de lettermeeſter. Een ander heeft
Menander, een jonghman van Syracu-
ſen/ſo ſeer ghelieft/dat hy naer hem ver-
langhde/ſoo dickwis als hy hem niet en
ſagh hem van ſpijſe onthoudende/Alles
te verhalen wat andere hier van ſchrij-
ven / ſoude te langh vallen/ſullen alleen-
lijck noch een exempel by brengen: Als
D de Coningh Bochus voorghenomen had-
de een grouwlijcke wraecke te doen over
hondert perſoonen heeft de ſelve aen pa-
len vaſt ghebonden zijnde/even ſoo veel
Oliphanten voorgeworpen: en alſſer nu
eenighe uytghemaeckt waren / die tuſ-
ſchen de Oliphanten loopende/haer ſou-
den terghen/hebben noyt ſo vele konnen
te weghe brenghen / dat ſy haer tot tra-
wanten van 's Coninckx wreetheyt ſou-
E

* *Ichneumen*, een Indiſche muys van gedaen-
te, nochtans met een langh-achtighe
ſnuyt, ende vande groote eens kats, met
een ſeer langhe ſteert, de koſt ten mee-
rendeel ſoeckende inde ried-boſſchen
eñ uyten moraſſchen, neerſtigh de eye-
ren vande Kockodril opſpeurende.

den laten ghebruycken. Deſe menſch- F
lievende beeſte voert eenen doodelijcken
krijgh met de Indiaenſche draken / die
van een onghemeten groot te worden
gheſeydt te zijn / ſoo dat ſy menighmael
alle beyde in den ſtrijt omkomen. Nu
ſo is de draeck der menſche vyand/ ſelfs
niet gheterght zijnde. Evenghelijcke
vyandſchap pleeght den Arend met de
kleene draken/daer hy den menſch noch-
tans gheen leet aen en doet/ ja ſelver ge- G
ſeyt wordt eenighe minne-voncken ten
aenſien van ſekere jonghe dochters / te
ghevoelen. De ſelfde voghel voert eenen
onverſoenlijcken krijgh met den Nacht-
havick : den Oliphant haet oock de
muyſen/een gedierte dat mede den men-
ſche moeyelijc is/daerom heeft hy een af-
keer van 't voeder/ daer hy een muys in
geſien heeft: en men kan geen oorſaeck
ſegghen waerom hy die haet: voor den H
Eghel zijn ſy met reden vervaert; want
als ſy die in den dranck ingenomen heb-
ben / wordenſe ſeer ſwaerlijck ghepij-
night. Nu en iſſer bynae gheen ghedier-
te dat vriendhoudender is met den men-
ſche als de hond / en geen dat vyandlijc-
ker is/ als de Wolf / als de welcke door
het aenſien alleen de ſprake beneemt: eñ
deſe zijn malkanderen d'alderhevighſte
partijen. Alſo is de Wolf een hard vyant I
voor de ſchapen ; de welcke gheheel aen
des menſchen ſorghe hanghen / dien het
voornemelick toe-komt / dat onnooſel
dier / ende het welcke om den menſche te
voeden/geboren is/te beſchermen. Te-
gen den Wolf wapenen ſy ſich alle te ſa-
men/als teghen den ghemeenen vyandt
des menſchlijcken gheſlachtes/voorne-
melijck/met de hulpe eñ macht der hon-
den: waer uyt deſe byſpreucke gheſpro- K
ten is/wy ſullenſe niet meer ſparen, als de
wolven. De Zee-haes is een onghene-
ſelijck vergift voor den menſch / ſoo ye-
mandt onwetende daer van gheſmaeckt
heeft: ende wederom het aenroeren des
menſchen doet den Haſe de doot. De
Panther is fel en wreet tegen den men-
ſche/

A sche/en nochtans is hy so verbaert voor
de Civet-katte / dat sy hare ontmoetin-
ghe niet en derf verwachten. Hierom
segh men/ dae soo yemandt wat van het
vel deser beeste by hem draeght / dat hy
van de Panther niet besprongen wort/
so subtijl is 't gevoelen der nature: Sy
voeghender dit oock by / dat indien ghy
beyde deser beesten vellen teghen mal-
kanderen overhangt/dat de hayren van
B 't Panthers-vel uyt vallen. De Spin-
ne-kop is een huys-ghenoot ende ghe-
meynsaem dier met den mensch / maer
een doodt-vyant vande slangh/soo seer/
dat indien sy by avonturen een slangh
onder een boom inde sonne siet/ sy langs
haren draet henen af daelt ende haer den
angel int middē van't voorhooft steeckt/
met sulck een scherpe wonde / dat de
slangh van pijne sich in eenen ronden
C kloot omdraeyende eyndlijck daer van
sterft. Ick heb verstaen van de ghene
die 't ghesien hebben / dat de spinne-kop
ghelijcke vyandtschap draeght teghen
de padde / maer dat de padde ghesteken
zijnde/hem selven helpt met weegh-bla-
deren te knauwen. Hoort desen aengaen-
de een Britannische klucht: ghy weet
dat aldaer die Camer-vloeren bestroydt
worden met groene biesen/eenen seecke-
D ren Monick had eenige bundelkens van
biesen in sijn slaep-kamer versamelt/om
de selve ter ghelegener tijdt te stroopen:
dese als hy nae 't middagh-mael op sijn
rug lach en sliep / isser een groote padde
voort gekropen/ eñ heeft den mondt van
den slapenden/belegert/ sijn vier pooten
op de opperste ende onderste lip geslagen
hebbende: de pad daer af te treckē was
een sekere doodt/ niet te weyren was
E noch wat wreeder als de doodt selve.
Eenighe hebben gheraden dat de Mo-
nick ruggeling aen een venster soud ge-
dragen worden/ aen de welcke een groo-
te spinne-kop zijn webbe weefde. 'T ge-
schiede de spinne-kop haren vyandt in't
oogh hebbende/laet sich dadelijck langs
haren draet af-vallen / ende schiet op de
padde haren angel uyt / daer na keert sy F
weder langs den draet/tot haer spinne-
ragh: de padde swelt op/maer en is niet
af-getogen: hy wort weder op een nieu
aen-getreft vande spinne-kop/ eñ swelt
noch hooger / maer leefde noch: ten der-
den-mael ghetreft zijnde /heeft sijn poo-
ten los laten gaen / en is doodt ter aer-
den gevallen. Met dese danckbaerheyd
heeft de spinne-kop sijnen huys-waert
gheloont. Ioh. Ghy verhaelt wonder. G
Eph. Ick sal daer by doen dat ick niet
ghelesen / maer met dese mijne ooghen
ghesien hebbe. De aep is uytermaten
verbaert voor een schildt-pad: van dese
saecke heeft ons een seecker persoon tot
Romen een proeve doen sien. Hy stelde
sijnen jongen een schildt-pad op't hooft/
en bedecktese met den hoedt / daer nae
brengt hy dien by den aep / de aep is ter-
stondt blijdlijck den jonghen op sijne H
schouderen ghesprongen / om hem te
luysen/ den hoedt af-ghenomen hebben-
de / vindt hy de schildt-padde: 't was
wonder om aē te sien met wat een schric
het beest te rugghe sprongh / hoe seer hy
vreesde / hoe verbaesdelijck hy omme-
sagh of hem de schildt-padde volghde.
Hier by is noch een ander proeve geko-
men: wy hebben de schildt-pad gebon-
den aen de selfde keten / aen welcke de I
aep vast was/dat hy niet en konde voor-
by gaen/of hy moestese ten minsten aen-
sien. 'T is ongeloovelijck hoe seer hy ge-
pijnight wierd. Hy gaf byna den geest
van vreese / somtijdts haer den rugghe
toe-keerende/ versocht hy met zijne ach-
terste voeten het vast ghemaeckte beest
wech te stooten. Ten laetsten heeft hy al
watter inden buyck ende blase was /
uyt-geworpen: uyt dees verbaestheydt K
volgde een koortse / so dat wy hem moe-
sten vanden keten los laten / eñ met wa-
ter in wijn getempert/versterken. Ioh.
Nochtans en isser niet / waerom hem
den aep voor de schildt-pad soude vree-
sen. Ep. Daer kan wel yet zijn/'t welck
voor ons verborgen en de nature bekent

A is/want dat de Distel-vinck of Cijsken
den Ezel haet/ heeft sijn merckelijcke re-
den / om dat hy hem wrijft aen de door-
nen/in dewelcke dat vogelken nestelt/ ẽ
't gebloemte daer van op vreet: doch soo-
danigh eene vreese bevangt haer/dat soo
wanneer sy van verre een Ezel hoort
krijsschen/ haer eyeren van boven neder
werpt/ sulcx dat de jonghen van vreesen
uyt den nest vallen: maer sy en laet ha-
B ren vyandt niet ongestraft. Ioh. Maer
waer aen wreeckt sy haer doch op den
Ezel? Eph. Sy pickt met hare beck zij-
ne swecren/die hy van stock-slaghen ẽ
lasten te dragen/gekregen heeft: ẽ door
boort hẽ het sachte der neusgaten. Men
kan ooc eenige oorsake beramen / waer-
om tusschen de Vossen ẽ Kuycken-die-
ven een onderlinghe vyandschap zy/ om
dat die grijp-voghel / de jongen vanden
C Vos belaeght / ende de Vos misschien
wederom sijne jongen: welcke is de oor-
sake van vyandschap tusschen de Veldt-
muysen ẽ de Reygers of Roerdompen.
Een ghelijcke reden isser byna tusschen
de Meerlijn een kleen vogelken/ ende de
Vos: want de Meerlijn breeckt de Ra-
ven haer eyeren ontstucken/deselve wort
vande Vossen beledight / ẽ sy beledight
haer wederom/ hare jonghen pluckende
D en bytende: als dit de Raven sien / ko-
mense de Vossen te hulpe/ als teghen den
gemeenen vyand. Maer men soud nau-
welijcx konnen ramen om wat oorsake
de Swanen ẽ Arenden onder malkan-
deren hatigh zijn. Van gelijcken de Ra-
ve ẽ de groene Vincke / de Kraey ende
de Nacht-uyl/ de Arend ẽ 't Coninckx-
ken / ten zy dat de Arend dit qualijck
neemt dat het een Coningh der vogelen
E genaemt wert / waerom dat de andere
kleene voghelen met de Nacht-uyl niet
wel verdragẽ/de Wesel met de Kraey/de
End-vogels met de Meeuwen: daer be-
neffens waerom de Veldt-muysen ver-
vaert zijn/voor eẽ boom daer Mieren in
nestelen. Waer van daen komt sulck een
onversoenlijcke krijg tusschẽ de peerts-
vlieghe en den Arend: want de klucht is F
uyt den aert der gedierten selve verdicht
gheweest. Hier van daen isset dat de
Peerts-vliegen by Olinthus binnen een
seker Landtbegrijp / niet en konnen le-
ven/by aldien sy daer gebracht worden.
Ende onder de water-ghedierten / om
welcke reden den harder ende de Zee-
snoeck met onderlinge haet teghen mal-
kanderen ontsteecken zijn / de Conge-
rael ende Lampreye/ dewelcke malkan- G
deren de steert af-bijten. De Stuer-
krab heeft sulck een schrick voor den
Visch Polypus genaemt / dat sy dien nes-
fens haer siende / van vreese sterft. Al-
soo heeft een heymelijcke onderlinghe
goedtwilligheydt sommige dieren won-
derlijcken t'samen gevoeght/ gelijck als
de Tortel-duyven met de Papegayen /
de Meerlen met de Snippé/ de Kraeyen
met de Reyghers / dewelcke malkande- H
ren helpen teghen een seecker soorte van
Vossen. Daer is een kleyn visken / het
welck voor den Walvisch henen swemt
ẽ hẽ den wech wijst/sonder datmen we-
ten kan / waerom het hem desen dienst
doet. Want dat de Crocodijl 't Coninckx-
ken sijn keele ten besten gheeft / kan geen
vriendtschap gheseydt worden/ aenghe-
sien dese alle beyde door haer eygen pro-
fijt gedrevẽ worden. De Crocodijl heeft I
gheern dat hem de tanden ghesuyvert
worden/ ende neemt de gheneughte van
het krauwen ghewilligh aen: dat vogel-
ken soeckt zijn spijse/etende d'over-blijf-
selen van visch / die hem tusschen de tan-
den zijn blijven steecken. Om ghelijcke
reden berijdt de Rave des swijns rug.
Sommige dieren zijn met sulcken hart-
neckigẽ wrock tegen malkanderen inge-
nomen / dat haer bloedt niet en kan ver- K
mengt worden/gelijckmen verhaelt/dat
de vederen van andere vogelen verteert
worden/indienmense met Arends-vede-
ren mengt. De Havick is op de Duyven
ghebeten/ dese beschermt de Steensmet-
zer/voor wiens ghesicht ende stemme de
Havick uyttermaten bevreest is: ẽ dat
weten

A weten de Duyvē wel: alwaer een steen-
smetzer seer verborgen is/ van die plaet-
se en verhuysense niet/ door't vertrou-
wen dat sy stellen op haren beschermer.
Wie soud de oorsake konnen bedencken/
waerom dat dese den duyven toegedaen;
of waerom dat den Havick voor den
Steensmetzer vervaert is. Ende ghe-
lijckerwijs als somtijts selfs 't alder-
kleenste dierken een groot beest behulp-
B lijck is/ alsoo worden daer en teghen de
groote vande minste beschadight. Daer
is een visskē van gedaente als een Scor-
pioen/ van de groote eens Pietermans:
dit schiet de Tonijnen synen angel onder
de vinnen in't lijf/ waer van de sommige
grooter sijn als een Dolphijn / met sulc-
ken pijn/ dat sy somtijdts in de Schepen
springhen: 'tselfde doet hy den harders.
Wat isset dat de Leeu / een dier daer al-
C les voor beeft / voort ghekraey van een
haen doet schricken? Ioh. Om op dit
banket niet t'eenemael gelagh of schot-
vry te schijnen/ sal ick verhalen/ 't gheen
ick wel eer met mijn ooghen ghesien heb
in 't huys van Thomas Morus, een seer
vernaemt man by de Enghelsche: hy
voede thuys een overgroote Aep / de-
welcke doemaels toeghelaten wierd/ op
dat hy van een wond ghenesen soude /
D vry en los te gaen wandelen. Aen 't uyt-
terste eynde vanden thuyn waren eeni-
ghe Conijnen besloten/ den welcken een
Wesel lagē leyde: dit sagh de simme van
verre stil ende verdraeghsaem aen / ter-
wijl 't gheen noot en deed voor de Conij-
nen: maer als nu de Wesel de kouwe seer
ghe swackt ende vanden muyr ghetogen
had/ en dat het te beduchten was/ dat de
Conijnen van achteren ontbloot zijnde/
E den vyand tot een roof souden worden/
soo loopt de simme toe/ ende klauterende
op een balck/ trock hy de kouwe weder-
om op sijn oude plaetse / met sulck een
behendigheyt dat een mensch 'tselve niet
behendigher en soude konnen: waer uyt
blijckt / dat dit ghedierte vande simme
geliefd wordt: de Conijnkens selve ver-
merckten niet den noot daer sy in warē / F
maer soenden door de tralyen haren vy-
andt: de simme quam de eenvoudigheyt
die daer last leet/ te bate. Eph. De sim-
men hebben haer vermaeck met allerley
jonghen wanneerse noch kleyn zijn / en
nemen haer gheneughte in de selve op
haren schoot te houden / en te omhelsen.
Maer die goedertieren simme was wel
waerdigh eenighe belooninge voor zijn
goedertierenheyt. Ioh. Hy heeftse oock G
ghehadt. Eph. Wat doch? Ioh. Hy
vond daer een stuck broods / 'twelcke
den kinderen (als ick vermoede) ontval-
len was: dat nam hy en at het op. Eph.
Maer dit dunckt my noch wonderbaer-
lijcker te zijn / dat dese soorte van Sym-
pathie ende Antipathie, dat is melijden
en gheen melijden/ want also noemen de
Griecken de aengeboren genegentheden
van vrientschap ende vyandschap/ selfs H
in dinghen die gheen ziele noch ghevoe-
len en hebben/ ghevonden worden. Ick
en wil nu niet spreecken vande Esschen-
boom / wiens schaduwe selve / hoewel
in t' langhe uytghestreckt zijnde / de
slanghen niet konnen verdraghen / soo
seer dat in dien ghy de plaetse rondtom
met vyer beleght / de slanghe liever in
de vlamme soude gaen / dan dat sy haer
tot den boom soude begheven: want I
dierghelijcke exempelen zijnder ontal-
lijcke. De rupsens als sy in haer velle-
kens besloten zijnde / door een verbor-
ghen werckinghe der nature in vlinders
verandert worden/ leggen als doodt/ en
worden niet beweeght door 't aenroe-
ren/ ten sy dat een Spinnecop daer over
passere: het klincken van des men-
schen vingher voelense niet/ ende des al-
derlichtsten gediertens licht-trappende K
voeten voelen sy terstont: alsdan levense
eerst. Io. Dit gedierte voelt zijn vyand
eer't noch gheboren is. Desen is niet
gantsch ongelijc/ datmē verhaelt van de
gene die door 't geweer gedoot zijn/ in de
welcke niet nieus en ghebeurt wanneer
andere daer by komen: maer komt de

A doodt-slagher daer omtrent / terstondt vloeyt 't bloet uyt 't doot lichaem als van een versſche wonde / ende by dit teecken seghtmen dat menighmael de moorde-naer ghemeldt is. Eph. Ten is niet al gheloogen watmen daer van vertelt. Maer op dat wy gheen democritische of belachlijcke kluchten op de baen bren-ghen/en bevinden wy niet door de erva-rentheydt / datter sulck een vyandschap B is tusschen den Eyck ende de Olyve/dat sy beyde d'een in d'anders kuyl ghestelt zijnde/versterven. Wederom de eycken-boom verdraeght soo qualijck met de okernote / dat hy na by haer staende / t'eenemael uytgaet / hoewel de okernote bynaer alle saden eñ boomen schadelijck is. Van ghelijcken de Wijngaerd de welcke alles met zijne klavierkens om-helst/schout alleenlijck de koolbladeren/ C ende ghelijck als of hy gevoelen hadde / kert sich van haer af naer een ander zij-de. Wie vermaent de wijngaerd dat zij-nen vyant na by is? Want het kool-sap is den Wijn contrary / ende daerom pleghtmen dat te eten teghen de dronc-kenschap. De kool heeft oock haren vyand / ghemerckt sy teghen over het Verckens-broodt ende de grove marje-leyne ghestelt zijnde/verdrooght. Ghe- D lijcke gheneghentheydt isser tusschen de wijn ende de scheerlingh/ gelijckerwijs als dese gift is voor den mensche/also is de Wijn voor den scheerlingh. Wat voor een heymlijcke vrientschap moet dat zijn tusschen de Lelie ende 't Loock? Dat sy dicht by den anderen wassende / mal-kanderen van weer-zijde goedt doen. Want de loock wordt krachtiger / ende de Lelie bloemen krijghen een lieffelijcke E geur. Wat wil ick hier verhalen vande versaminghen der boomen/ van welcke de Vroukens onvruchtbaer worden/ten zy dat het manneken daer ontrent is. De Oly laet sich alleen met kalck men-ghen. Dese beyde dan noch begheeren gheen gemeynschap met het water. Het peck treckt d'Oly tot sich/hoewel sy bey-de vet-achtigh zijn. Alle dinghen drij-ven boven 't quick-silver behalven het F gout/ 't welck dat na hem treckt ende be-helst. Wat ghevoelen der natueren is dit/dat de Diamant dewelcke alle harde dinghen wederstaet/door bocken-bloed versacht werdt? Onder de fenijnen selfs sietmen soodanighe vyandtschappen. Wanneer 't ghebeurt dat een Scorpioen over de Monicx-kaphens kruypt / soo werdt hy bleeck en stijf. Den selfden G is het krupt Cerastis ghenaemt? Soo schadelijck/ dat so yemandt slechs haer zaet met zijn vingers ghehandelt heeft/ hy mach den Scorpioen sonder hinder aentasten. Maer de overweginghe van dese saecken / dewelcke ontallijck zijn/ gaet eygentlijck den Medicijn aen. Wat is dat voor een kracht van vriendschap ofte vyandschap tusschen het stael en de Seyl-steen / dat een stoffe uyt der natu-H ren neerwichtigh zijnde / tot den steen loopt ende daer aen kleeft als met een kus / ende van den self den sonder dat sy met handt oft vingher aengeroert wor-de/weder afwijckt? Nu ghemerckt het waeter sich lichtelijck vermenght met alle dinghen / meest met sich selven / soo zijnder nochtans eenighe wateren / de-welcke als door een onderlinghe haet de t'samen-menginghe vlieden/ghelijcker-I wijs als die Riviere / die in't Meyr Fu-cinus gheheeten / de Ada in het Cumer-meyr, de Revier Ticinus int groote Meyr Verbanus ghenaemt / de Mantow in de Gard-meyr, de Ole inden Isero, de Rho-duyn inden Leman loopende/bovẽ vloey-en/van welcke de sommighe int passeren van etlijcke mijlen / hare eyghen wate-ren alleen/ende die in gheen grooter me-nichte/als syse hebben ingebraght/ we-K der uyt voeren. De Tigher vloeyt in't Meyr ghenaemt Arethusa, ende passeert door hem henen/in voeghen/dat noch de verwe/noch de visschen/nochte de natu-re der wateren vermenght worden. Daer-en-boven/hoewel alle andere Ri-vieren by-nae / in de Zee haer haesten t'ont-

A t'ontladen/ eenighe nochtans gelijcker-wijs als hatende de Zee/ eer sy tot daer toe komen/ verbergen haer onder d'aerde. Dier gelijcke sien wy eeniger maten inde winden. De Suyden-wind is den Mensche schadelijck / de Noordt-ooste windt is hem ghesondt. D'een versamelt de wolcken / d'ander verstroytse. Nu indienmen de sterre-kijckers eenigh gheloof magh gheven/ de sterren hebben
B van ghelijcken hare vriendtschap ende vyandtschap. Sommige zijn des menschen vrienden / sommige zijn vyanden. Wederom zijnder die den mensche tegen het ghewelt der schadelijcke dinghen behulpigh zijn. Alsoo en isser niet in eenigh deel der naturen/ het welck niet door dese ghedeelten ende eendrachtigheden den mensche tot schade of tot voordeel verstrecke. Ioh. Misschien soudmen oock
C wat konnen vinden boven de Hemelen selve. Want indien wy den waerseggers willen gelooven/ een yeder mensche versellen twee geesten/ een goede en een quade. Eph. 't Sal ons genoeg zijn/ mijn vriendt tot den Hemel toegeklommen te zijn/ al ist schoon dat wy dit staketsel niet mede over springē. Laet ons wederom keeren tot de ossen peerdē. Io. Ghy doet voorwaer wel eē heerlijcke sprong. Ep.
D Hier over moeten wy ons billick noch meer verwonderen/ datmē in een en tselvighe gheslachte der dieren/ bespeurt de voetstappē van haet en liefde/ sonder eenige mercklijcke oorsaec. Want dit soecken ons de peerd-berijders ende ossen-drijvers wijs te maecken/ dat in deselve weyden/ of in een selvige stal/ d'eenen os den anderen ende 't een peert het ander geern tot sijn ghebuur heeft/ het welcke
E met een ander niet soude verdragen. En ick meene dat gelijcke genegentheden in alle soorten van ghedierten plaetse grijpen/ behalven de vriendschap van 't geslachte: Maer in geen soorte blijcklijcker als in den mensche / aenghesien in velen opentlijc blijct 'tgunt Catullus van zijne genegentheyt tot Volusium ghetuyght:

'k Haet u Volusi, seer de waerom weet ick niet, F
Alleen dat ick u haet, weet ick en anders niet.

Maer inde bejaerde sal misschien van dese dingē/ een ander de oorsake ramen: doch inde kinderen die door 't ghevoelen der naturen alleen geleydt worden / wat ist doch dat dese soo met liefde teghen de sulcke verbint / dieder wederom van een ander soo grooten af keer doet hebben. Ick selve / als ick een jonghen was een weynigh beneden de acht jaren / gheraeckte by gheval int ghesel schap van G
eenen die van mijn ouderdom was / oft by avonturen een jaer ouder/ uyttermaten loghenachtigh/ soo dat hy by alle gheleghentheydt voor de handt eenighe seltsame dinghen wist te versieren. Ons ontmoette een vrouw. Doe seyd hy / siet ghy dese wel? Jae ick hebbe tot thien verscheyden reysen met haer te doen gehadt. Wy gingen over een eng brughsken / neffens een meulen / als hy my H
verschrickt sagh / door 't aenschouwen des waters / het welcke van weghen zijn diepte swart was. In dit water seght hy was ick eens ghevallen / wat seght ghy doch? Daer vond ick het lichaem van een dood Mensch / met een beurs daer by / inde welcke dry ringhen waren. Als hy gheen eynd en maeckte van lieghen/ so heb ick voor dien jongen I
noch een kindt zijnde/ so seer of meer geschrickt/ als voor een adder / eñ dat sonder eenige sekere reden/ gemerckt andere met soodanige loghenen vermaeckt waren/ maer alleen door een verborghen gevoelen der naturen. En dat en is niet voor een wijle gheweest / maer self noch huydē op desen dagh heb ick uyt der naturen sulck een schrick van de giet-logens/ dat wanneer ick haer sie/ de gehee- K
le ghestaltenisse des lichaems my ontroert. Desen gelijck ist/ dat Homerus inde persoon van Achilles aenteken/ wanneer hy belijdt/ dat hy de loghenaers so seer haet/ als de poorten der hellen selve. Hoewel ick dan met dese nature geboren ben/ so schijn ick nochtans daerentegen

A met sulck een nootsakelijckheydt der nature geboren te zijn/ dat ick al mijn leefdaghen met leugenaers en bedriegers te doen heb ghehad. Ioh. Maer ick en sie oock niet het wit of oogh-merck/ daer dit geheel propoost op aengeleydt is. Ep. Jck sal't met weynigh woordē aenwijsen. Daer zijnder die haer gheluck soecken uyt de overnatuerlijcke konsten/ andere uyt de sterren/ doch ick meen datter
B geen sekerder wegh is/ om tot voorspoet te geraken/ dan dat een yeder hem onthoude van die maniere des levens/ daer van hy door een heymlijcke kracht der nature een afkeer heeft/ende tot dese hem voege/tot de welcke hy genegen is/ altijd on-eerlijcke dingen daer uyt sluytende: van gelijcken dat hy sich ontrecke C
van 't geselschap der gener/met welcker natuere hy ghevoelt zijn natuur niet over een te komen/eñ met den sodanigen verkeere/ tot den welcken hy door een verborgen genegentheyt der nature gedreven wort. Io. Ist dat sulcx geschied/ soo sal de vriendschap tusschen weynigh persoonen zijn. Eph. De Christlijcke liefde breydt en streckt sich uyt over alle menschen/ maer bysondere kennisse en D
vrientschap moetmē met weynige houden. Eñ die niemant hoe-wel boos zijnde/ beschadight/ ja selfs hem verblijden soude over zijne bekeeringhe/ dese liest/ mijns beduynckens/ alle menschen ghenoegh met een Christelijcke liefde.

De XIII. T'samen-sprekinghe.

Diluculum,

Of

Daghe-raedt.

Een gheleerde opweckinghe tot neerstigheydt, en scherpe bestraffinghen der luyicheydt.

Nephalius, **nuchteren man ende wacker**/ Philypnus **droomer of slaper.**

Nephalius.

A ICK soud u Philipne van daeg geern gesproken hebbē/ maer sy seyden dat ghy niet by huys en waert. Ph. Sy en hebben niet alheel gelogen; voor u en was ick daer wel niet/ maer wel voor my selven.

B Neph. Wat is dat voor een geheymnis? Phi. Ghy weet dat oude spreeck-woord wel/ Jck en sluymere niet voor allen: oock is u niet onbekent de boerterije van Nasica, dewelcke als hy Ennium zijnen welbekenden vriend wilde gaen besoecken/ ende de dienst-maerte door 't bevel hares meesters hem ghelochent hadde/ Nasica vermerckende het bedrogh is wegh gegaen. 't Gebeurde wederom op een

A een ander tijd dat Ennius ten huyse van
Nasica gegaē zijnde/zijnen jongē vraeg-
de oft hy niet in was / maer Nasica riep
hem van zijne studeer-kamer toe dat hy
niet t'huys en was. Waer op als Ennius
zijn stemme kennende/seyde/O du onbe-
schaemde! immers hoor ick u daer boven
sprekē/antwoorde hem Nasica, Ghy zijt
selfs veel onbeschaemder / dat ghy my
selfs niet en ghelooft/daer ick nochtans
B u'we dienstmaerte geloof hebbe. Neph.
Ghy waert by avontueren onledigh.
Phi. Jae wel op mijn ghemaeck ledigh.
Neph. Wederom quelt ghy my met raet-
selen Phi. Ick sal dan duydelijck uyt-
spreken/ sonder doeckken om te winden.
Neph. Segh op. Phi. Ick lagh vast
en sliep. Neph. Wat seght ghy doch?
't was nochtans al over acht uyren/eñ
de Sonne gaet in dese maendt voor vie-
C ren op. Phi. Wat my aengaet/ick magh
wel lijden dat de Son selfs ter midder-
nacht opsta/ wanneer het my slechs ge-
beuren magh mijn buyck vol te slapen.
Neph. Maer is dat by gheval soo ghe-
schiedt oft door ghewoonte? Phi. Door
gewoonte. Neph De ghewoonte eens
quaden dingx is een quade ghewoonte.
Phi. De slaep is aldersoetst / nae dat de
Son gheresen is. Neph. Ter welcker
D uyren zijt ghy ghewoon het bed' te ver-
laten? Phi. Tusschen vieren en neghe-
nen. Neph. Daer is tijd genoegh tus-
schen beyden. De Koninginnen hebben
nauwlijcx soo veel tijts van doen/om haer
selven toe te maken. Maer hoe zijt ghy
in die gewoonte gekomen? Phi. Om dat
wy gewent zijn onse maeltijden / spelen
eñ boerteryen tot diep inde nacht te hou-
den/ so verhalen wy dat verlies weder-
E om door de morgen-slaep. Neph. Ick
sach by-nae van al mijn leven gheen soo
onnutten verquister als ghy zijt. Phi.
Maer ick acht sulcx eer spaersaemheyd
als verquistinge te zijn. Daer-en-tus-
schen verbrand ick gheen keerssen/ ende
slijt oock geen kleederen. Neph. Dat is
een verkeerde spaersaemheyd het glas te
bewarē op dat ghy de peerlen soud ver- F
liesen. Die wijsgierige Theophrastus was
van een ander verstandt/ de welcke ghe-
vraeght zijnde wat het alderkostlijckste
was? antwoorde den Tijd. Voorders de
wijl 't kenlijck is/ dat de Dagh-raed het
beste deel is van den gantschen dagh /
't geē in een kostlijcke sake het alderkost-
lijckst is/laet ghy met vreughden verlo-
ren gaen. Phi. Gaet dat verloren/ dat-
men aen het lichaem te kost leyt. Ne. Ja G
men doet het lichaem daer mede te kort /
't welck dan de beste tier heeft/ en in zijn
meeste kracht is/als het met een tijdige.
ende matige slaep verquickt/ende door't
morghen-waken ghesterckt wort. Phi.
Maer het slapen is soet. Ne. Wat kan-
der soet wesen / voor den geenen die niet
met allen gevoelt? Ph. Dat selvighe is
soet geen ongemack te gevoelen. Neph.
Ten dien aensien zijnse gheluckiger die H
int graf slapen. Want den slapendē val-
len by-wijlen de droomen moeyelijck.
Ph. Men seght dat door die slaep het li-
chaem aldermeest ghemest wort. Neph.
Dat is een ratten eñ geen menschē mes-
tinge. Die dieren worden billic gemest /
die men voor de tafelen toebereyd/ maer
waer toe diēt het dē mensche dat hy hem
selven vet make/dan om met een swaer-
der pack beladen te gaen? Segt my/ by I
aldien ghy een knecht had / of ghy dien
liever vet-lijvig soud begeeren/of frisch
en tot alle diensten geschickt? Ph. Ick
en ben ymmers gheen dienst-knecht.
Ne. 't Is my genoeg dat ghy liever soud
begeeren een dienaer / die ten dienste be-
quaē/als die wel gemest waer. Ph. Ge-
wislijck. Neph. Nu Plato heeft geseght
dat de ziele des menschen de mensche zy/ K
ende het lichaem niet anders dan de wo-
ninge ende het werck-getuych. Ghy sult
ymmers/meen ick/bekennē/dat de ziele
het voornaemste deel des Menschen is/
eñ het lichaem der zielen dienst-knecht.
Phi. Laet het soo zijn / als ghy seght.
Neph. Dewijl ghy dan voor u niet en
soud begheeren een dienaer / die met sijn
buyck

A buyck beswaert waer/maer liever eenen
daet-vaerdighen ende wackeren/ waer-
om bereydt ghy voor de ziele eenen loo-
men en vetten dienaer? Phi. Ick word
overtuyght door de waerheydt Neph.
Voort noch een ander nadeel/ghelijcker-
wijs als de ziele het lichaem verre te bo-
ven gaet/ alsoo bekent ghy dat de rijck-
dommen der zielen/ de goederen des lic-
haems verre overtreffen. Phi. 't Is
B waerschijnlijck. Neph. Maer onder de
goederen der zielen houdt de wijsheydt
d'eerste plaetse. Phi. Ick bekent. Ne.
Om dese te verkrijghen is geen deel des
daegs profijtelijck als de morgen stont/
als de rijsende Son een nieu levē en we-
sen alle dingen verleent/verdrijvende de
nevelen of dampen/welcke de maegh ge-
woon is op te werpen/ die de wooninge
des verstants pleghen te verduysteren.
C Phi. Ick en heb daer niet teghen. Neph.
Maeck nu eens rekeninghe tot hoe
groote gheleertheydt ghy soudt konnen
geraken/met die vier uren wel te beste-
den/die ghy door't ontijdigh slapen ver-
waerloost. Phi. Gewisselijck tot groo-
te gheleertheydt. Neph. Ick heb by
ervaerentheydt in't studeren ondervon-
den / datmen meer voordeels doet met
een ure inde morghen-stont/ als met drie
D uren nae den maddagh/ ende dat sonder
eenigh letsel des lichaems. Phi. Ick
hebt wel ghehoort. Neph. Daer na
overleght by u selven/indien ghy't ver-
lies van elcken dagh in't bysonder te sa-
men in een hoop broght/wat soude daer
een groote menighte wesen? Phi. Voor-
waer wel een groote. Neph. Die de
peerlen en het gout lichtveerdelick door-
brengt / wordt voor een quist-goed ghe-
E houden/ ende men gheeft hem een mom-
ber/ die dan dese soo veel kostlijcker goe-
deren verliest/is niet die veel schandlijc-
ker quistgoed? Phi. T'schijnt soo/ in-
dien wy de sake inde effen weegh-schael
willen overweghen. Neph. Bedenck
nu eens 't gheen Plato geschreven heeft/
datter niet schoonders/ niet beminnens
waerdigher is/dan de wijsheyt/dewelc- F
ke indien sy met lichamlijcke oogen kon-
de ghesien worden / een onghelooflijcke
liefde tot haer soude verwecken. Phi.
Maer dese is onsienlijck. Neph. Ick
bekent voor de lichamelijcke ooghen /
maer sy wort ghesien door de oogen der
zielē / welcke het beste deel der menschen
is. Ende daer een onghelooflijcke lief-
de is / daer moet d'aldergrooste wellust
wesen / soo menighmael de ziele met soo- G
danighen vriendinne vergadert. Phi.
V segghen is de waerheydt ghelijck.
Neph. Gaet nu en verwisselt de slaep/
die een afbeeldinge van de doodt is / met
dese wellust / indien 't u goet dunckt.
Phi. Maer onder-tusschen gaen de
nacht-spelen verloren. Neph. Dat
is een goed verlies/daermen het ergher
om een beter / het oneerlijcke om 't eer-
lijcke/ ende het snoodste om 'tkostelijcxste H
verwisselt. Ter goeder uren verliest hy't
loot / die dat in goudt verandert: de na-
tuer heeft de nacht om te slapen gheor-
donneert/d'opgaende Son roept en noo-
digt alle geslachten der dieren/insonder-
heyd den mensche wederom tot de amp-
ten des levens. Die slapen/segt Paulus,
1.Thes.5. die slapen des nachts/ende die
droncken zijn/zijn des nachts droncken/
derhalven wat isser schandelijcker/dan I
daer alle de gedierten haer met de Son-
ne op-maecken / sommighe oock de selve
noch niet verschijnende/ maer genaken-
de met gesang-groeten/ jae daer de Oli-
phant d'opgaende Son gelijck als aen-
bid / dat de mensch langh na der sonnen
opganck blijft liggen roncken? so dick-
wils als die gulden glans uwe slaep-
kamer verlicht / schijnt hy u niet / wan-
neer hy u slapende vindt / te verwijten: K
Ghy dwaes? waerom laet ghy't beste
deel dijns levens / alsoo verloren gaen?
ick en licht daer toe niet op dat ghy ach-
ter de gordijne ghedoocken zijnde/ soudt
slupmer-bollen / maer dat ghy tot eer-
lijcke saken soudt op-waken. Niemand
ontsteeckt een licht om te slapen / maer
om

A om eenig werck daer by te doen/ en sout
ghy by dit alderschoonste licht niet an-
ders doen dan sluymerē? Ph. Ghy voert
een cierlijcke reden in. Neph. Niet soo
cierlick als waerachtich. Wel aen ick en
twijffel niet of ghy hebt menighmalen
dat versken Hesiodi hooren verhalen/

Alst vat is leegh en uytgheklaert,
Dan is het al te laet ghespaert,

Phi. Seer dickwils/ want

B *Midden in het voeder-vat,*
Drijft het alder-eelste nat.

Neph. Maer in't leven is 't eerste deel/
namelijck de jeught het alderbeste. Phi.
Waerlijck 't is so. Neph. Nu de mor-
genstondt is het selve inden dagh/ dat de
jeught in 't leven is. Handelen dan niet
dwaeslijck die haer jeught met beuselin-
ghen/ ende de morghenstond met slapen
doorbrengen? Phi. 'T schijnt so. Neph.
C Is daer wel eenighe besittinge/ die met
des menschen leven zy te verghelijcken?
Phi. Selfs niet alle de schatten der Per-
sen: Neph. Soud ghy dien mensch niet
gheweldich haten / die u 't leven konde
en wilde door quade konste voor eenige
jaren verkorten? Phi. Ick soud dien
liever selve 't leven benemen. Ne. Maer
achte/ dese noch snoder en straf-waerdi-
gher / die haer selven vrywilligh het le-
D ven verkorten. Phi. Ick bekent indien
daer eenighe soodanighe gevonden wor-
den. Neph. Wat seght ghy ghevon-
den worden? dit doen jae alle die u ghe-
lijck zijn. Phi. Dat zy verre. Neph.
Ick spreke de waerheyt: leght slechs de
sake by u selven over: is 't niet waer-
achtigh 'tgeen Plinius gheseyt heeft/ dat
het leven is een wakinghe / ende dat de
mensch des te langher leeft / hoe hy een
E grooter deel des tydts aen de studien te
kost heeft gheleyt. Want de slaep is een
aert des doots: waerom Homerus dien
versiert vander hellen af te komen/ ende
noemt hem des doots broeder/ over sulcx
die met slaep bevanghen zijn / worden
noch onder de doode noch onder de leven-
de gerekent/ maer nochtans veel eer on-
der de doode. Phi. 'Tis inder waerheyt F
so als ghy seght. Neph. Gaet nu eens
rekeninghe maken/ hoe grooten deel des
levens sy van haer leven affnijden / die
alle daghen dry of vier uren verslapen.
Phi. Ick sie een oneyndlijck getal. Neph.
Soud ghy niet dien Alchimist voor een
God houden/ de welcke tien jaren tot de
somme uws levens toe doen / ende den
manlijcken ouderdom tot des jeughts
wackerheydt wederom vermoghte te G
brenghen? Phi. Ongetwijffelt. Neph.
Maer dese soo Godlijcke weldaet kont
ghy u selven verschaffen. Phi. Hoe
dat? Neph. Om dat de morgenstond
is als de kindtsheydt vanden dagh / de
jeugt schijnt tot op den middagh-stond/
daer na de manlijcke ouderdom / nae de-
sen volgt de avondt-stond in plaetse van
d'ouderdom / na den avond volgt de on-
derganck / de welcke is als de doot van H
den dagh. Voorts de spaersaemheydt is
als een groot inkomen / doch nerghens
isse grooter dan hier. Heeft dese dan niet
wel veel winst voor hem selven gedaen/
die een groot / eñ dat verre het beste deel
des levens/ heeft vant verlies bewaert?
Phi. Ghy seght de waerheydt. Neph.
Derhalven schijnt de klachte der gener
seer onbeschoft te zijn/ de welcke de na-
ture beschuldighen / om datse des men- I
schen leven met soo enghe palen bepaelt
heeft/ daer sy selve 't gheen haer gheghe-
ven is/ haer selven / soo gantsch vrywil-
ligh laten ontslibberen. Eens yeders le-
ven is lang genoegh als hy 't maer suy-
nigh aenleght: ende hy doet gheen kleyn
profijt/ die elck dingh op zijn ghevoegh-
lijcke tijdt bestelt. Na 'tmiddagh-mael
zijn wy nauwlijckx halve menschen/ om
dat het lichaem met spijse beladen zijn- K
de/ de ziele ter neder druckt / en dat het
niet veyligh is de gheesten met de koo-
kinghe onledigh zijnde / uyt den winckel
der maghen om hooge te komen: na den
avondt-mael noch veel weyniger: maer
in de morghen-stondt is de mensch een
gheheel mensch / terwijl het lichaem tot

A alle dingen bequaem is / terwijl het ver-
stant wacker ende levendigh is / terwijl
de alle werck-tuygen der zielen wel ge-
stelt ende luchtigh zijn / terwijl dat deel-
ken des Godlijcken gheestes / gelijcker-
wijs als die Poët segt/ swijmt en smaect
nae zijne af-komste / ende tot eerlijcke
dinghen ghedreven wordt. Phi. Ghy
weet het wel te seggen. Nep. By Ho-
B merum, wordt/ soo ick meene / tot Aga-
memnon gheseydt:

Een man die 'tgantsche volck moet wijsselijck besturen,
Betaemt niet al den nacht int bed te koeckeluren.

Hoe veel grooter schand ist/ soo groo-
ten stuck van den dagh door slapen te
verliesen? Phi. Dit wort van een Veld-
Heer gheseydt / ick ben gheen krijghs-
Overste. Ne. Indien daer yet anders
C is dat ghy meer bemint als u eygen sel-
ven / ick mach dan wel lijden dat u de
spreucke van Homerus niet en beweghe.
Een koper-slagher staet om een kleyne
winste voor de Sonne-schijn op / ende
kan ons de liefde tot de wijsheydt niet
wacker maecken/dat wy ten minsten de
Sonne gehoor geven / die ons noodight
tot een onwaerdeerlijck gewin? de Me-
D dicijnen gheven byna gheen drancken in
dan des morghens: sy kennen die gulde
uren tot heelinghe des lichaems/souden
wy die niet waernemen tot verrijckinge
en genesinge der zielen? Indien alle dese
dingen weynigh by u gelden/ hoort wat
die Hemelsche wijsheydt spreeckt by Sa-
lomon, dewelcke seghtse / 's morghens
op my waecken / die sullen my vinden.
E Prov.8. Nu inde Prophetische Psalmen/
Psalm 5.55.88. hoe wordt aldaer den
morghen-stond gheprezen? 'smorghens
verheft de Propheet de barmhertigheyt
des Heeren/ 'smorghens wort sijn stem
verhoort / 's morghens komt zijn ghe-
bedt voor den Heere/ ende by den Euan-
gelist Lucas, Luc.6,17. het volck begee-
rende gesontheyt eñ onderwijsinge van F
den Heere/vergadert des morghens tot
hẽ: waerom versucht ghy Philipne. Phi.
Ick en kan my nauwlijcx van schreyen
onthouden/als ick gedenck dat ick mijn
leven so onnutlijck versleten heb. Neph.
Tis overtolligh hem selven te quellen
met dingen die niet te her-roepen/ maer
wel door achter volgende sorghvuldighe-
den konnen verbetert worden: stelt u sel- G
ven dan liever soo aen / dan dat ghy u
met het onnut beklaghen van voorleden
dinghen / oock den toekomstighen tijdt
soud laten ontglyden. Phi. Ghy seght
wel / maer de langhdurighe ghewoonte
heeft my nu al sijn lijf-eygen gemaeckt.
Neph. Dats niet / d'een naghel drijft
d'ander uyt / ende de ghewoonte wordt
door gewoonte overwonnen. Phi. Maer H
'tvalt hart die dinghen te verlaten/daer
men van langher handt toe gewend is.
Neph. Dit is wel so in 't beginsel/maer
de contrarie gewoonte versacht ten eer-
sten de moeyelijckheydt / ende terstonde
daer aen verkeertse die in de hooghste
wellust / soo dat ghy u een korte moeyte
niet en moet laten verdrieten. Phi. Ick
duchte dat het niet sal willen lucken. Ne. I
Indien ghy een man waert van tseven-
tich jaren/ ick soude de moeyte niet doen
om u van u ghewoonte af te trecken /
maer nu zijt ghy nauwlicx/ soo ick mee-
ne/u seven-thiende jaer gepasseert/ wat
isser doch dat sulck ouderdom niet soude
te boven komen/wanneer slechs een ge-
willich gemoed daer by is? Phi. Waer- K
lijck ick sal 't beproeven / en mijn best
doende/dat ick van een slaep-minner een
konst besinner magh worden. Neph.
Soo ghy dat doet ick ben 't ghewis/dat
ghy nae weynigh daghen u selven ghe-
luckigh sult achten / ende my bedancken
over de goede vermaninghe.

De XIV. T'ſamen-ſprekinghe.

Epicureus,
De Epicureer.

Waer in van't ware goed, van de ſuyvere conſcientie, van't tijdelijck ende eeuwigh leven, gheleerd ende Godſaligh wordt ghehandelt.

Hedonius, de Wellustighe/ Spudæus de Sobere.

Hedonius.

A WAt ſoect mijn Spu-
dæus, dat hy ſo ge-
heel met de neus
in't boeck leyt/ ick
en weet niet wat
binnens-mondts
mommelende. Sp.
Waerlijc ick ſoeck
maer ick en doe
anders niet dan ſoecken. Hed. Wat iſt
voor een boeck dat ghy by u draeght?
B Spu. 'Tzijn de t'ſamen-ſpraecken van
Cicero, daer hy handelt vande uytterſte
eynden der goederen. Hed. Maer hoe
veel beter waert der goederen beginſelen
als hare eynden na te ſporen? Spu. Ja
maer M. Tullius verſtaet door des goets
eynde/ een goet dat in alle zijne deelen
volmaeckt is/ het welcke ſoo yemandt
bekomen heeft/ daer en boven niet meer
C en begheer. Hed. 'Tis een uyt-ghenomen
gheleerdt en wel-ſprekend ſtuckwerck/
maer dunckt u dat ghy daer door
yet wat verbetert zijt/ wat de kenniſſe
der waerheyt belangt? Spu My dunct
dat ick ſoo vele daer by ghewonnen heb/
dat ick nu noch meer twijffel aen de
eyndt-palen/als oyt te vooren. Hed.
Dat ſtaet de land-luydē toe aen de eyndpalen
te twijffelen. Spu. Oock en kan D
ick my niet ghenoegh verwonderen/ hoe
datter van ſo een hoochwightich punct/
onder ſo vele treffelijcke luyden ſulck een
weder-ſtrijdt van ghevoelens gheweeſt
zy. Hed. Namelijck/ om dat de dwalinghe
vruchtbaer/ ende daer-en-teghen
de waerheydt eenvoudigh is: uyt oorſaeck
dat ſy den oorſprong en de fonteyn
van de gheheele ſaecke miſſen/ derhalven
ramen en raeſ-kallen ſy alle te ſamen: E
maer wat gevoelen waent ghy de waerheydt
naeſt te komen? Spu. Als ick
M. Tullium daer tegen hoore in-leggen/
ſo miſhagen ſy my alle met dē anderen/
wederom wanneer ick hem hoor verdedighen/
ſoo word ick gantſch twijffelachtigh/
niet te min duncken my de Stoicijnen
van de waerheydt af te dwalen/
naeſt deſe ſoude ick de Peripateticijnen de
naeſte plaetſe gheven. Hed. Maer my F
en ghevalt gheen ſecte beter/ als die van
de Epicureen. Spu. Nochtans en iſſer
gheen van alle die ſoo met gemeene ſtemmen
van allen verworpen is. He. Laet
ons der namē hatelijc verhael aen d'een
zijde ſtellen: laet Epicurus gheweeſt zijn
ſoodanig als een yeder hem begeert dat
wy de ſake by haer ſelven overweghen.

A Hy stelt des menschen gheluckssalighheyt
inde wellust / en dat leven houdt hy voor
het salighste / 't welck de meeste wellust
en seer weynigh droefheyt by sich heeft.
Spu. 't Is so als ghy seght. Hed. Wat
konder heyliger ghesepdt worden. Spu.
Hier-en-teghen roepen sy al te samen/
dat dit een beeste ende geen 's menschen
stem is. He. Ic weet dat wel/ maer de-
se dolen inde benaminge der dingen. In-
B dien wy van soodanige spreken die desen
naem waerlijck toe-komt daer en zijn
gheen sulcke rechte Epucureen / als de
Christenen / die Godtsalighlijck leven.
Spu. Dese komen de Cynicis naeder.
Want sy teeren haer selven uyt met va-
sten/ beschreyen hare misdaden / ende sy
zijn of kleyn van middelen of de goetda-
digheyt nevens den armen maeckt haer
behoeftigh. Sy worden verdruckt van
C de machtighe / bespot van den meesten
hoop. Indien de wellust gheluckssalig-
heydt aenbrenght / die soorte van leven
schijnt alderwijdst van de wellust ghe-
scheyden te zijn. Hed. Mach Plautus
seggen yet wat by u gelden? Spu. Jae
daer hy de waerheyt spreect. He. Hoort
dan de spreucke van den alder-snootsten
slæf / dewelcke alle de wonder-redenen
der Stoicijnen in wijsheyt te bovē gaet.
D Spu. Seg op. He. Daer en is niet ellen-
digher / dan een wroegende conscientie.
Spu. Ick en verwerp de Spreuck niet.
Maer wat wilt ghy hier uyt besluyten?
Hed. Indien daer geen ellendiger dingh
is als eē wroegende conscientie/so volgt
dan datter niet geluckiger is als een ge-
moed dat sich geens quaedts bewust en
is. Sp. Ghy maect u besluyt wel: Maer
aen wat plaets des Werelts sult ghy
E eyndlijck vinden dien 'tghemoed geenes
quaets overtuygt? Hed. Dat noem ick
eygentlijck quaet/ 'tgeen de vriendschap
tusschen Godt en den Mensche wech-
neemt. Spu. Van dit quaedt meen ick
datter seer weynigh reyn en suyver zijn.
Hed. Maer ick houd oock die gherey-
nicht zijn / voor reyne / dewelcke met
traen-looge en met salpeter van berou/ F
of met het vyer der liefden haere smetten
ghe reynight hebben / desen en hinderen
niet alleenlijck de sonden niet / maer sy
gedyen haer oock menigmael tot meer-
der stoffe van goed. Spu. Ick ken de
looghe en het salpeter wel/ maer hoorde
noyt mijn leef daghe/datmen de smetten
door den vyere suyverde. Hed. Besoeck
maer der Goudsmeden winckelen / daer
sult ghy sien hoe dat het Goudt door den G
vyere geloutert wort. Daer is oock een
soorte van linnen/het welck int vyer ge-
worpen zijnde / niet en verbrandt: maer
blancker wordt als eenigh water / ende
daerom noemense dat het levende linnē.
Spu. Waerlijck ghy soeckt ons een Para-
doxe of wonder - spreuck in hand te ste-
ken/dewelcke vreemder luyd/ dan alle de
Wonder-redenen der Stoicijnen. Le-
ven die een wellustigh leven/ dewelcke H
Christus daerom saligh heet / om datse
treuren? Hed. Voor de wereld schijnen
sy te treuren/maer inder waerheyt zijn-
se vol weelden/ ende sy leven (om soo te
segghen) een ghesuyckert en ghehonicht
leven / soo dat Sardanapulus, Philoxenus,
Apitius, of soo daer noch yemant anders
mocht zijn / dien het betrachten sijner
wellusten vermaert ghemaeckt heeft/by
dese vergheleken zijnde/ een droevigh en I
ellendigh leven hebben ghelepdt. Spu.
Ghy verhaelt my nieuwe doch by naer
on-gheloofelijcke dinghen. Hed. Be-
proeft het/eñ ghy sult seggen dat al mij-
ne woorden gheheel waerachtigh zijn.
Nochtans meen ick/soo veel te weghe te
brengen / dat het niet so onwaerschijn-
lijck en sal schijnen te zijn. Spu. Be-
gin 'twerck. Hed. Ick sal't doen wan-
neer ghy my eerst eenige saken sult heb- K
ben toe-ghestaen. Spu. By aldien ghy
stechs niet onredelijck en eyscht. Hed.
Ick sal u met woecker betalen indien
ghy my de hooft-somme laet volghen.

Spu. Wel aen. Hed. Voor eerst
meen ick sult ghy my dat toe-gheven/
datter eenigh onderscheydt is / tus-
schen

A schen de ziel en het lichaem. Spu. Soo groot alsser is tusschen Hemel en aerde/ tusschen het onsterflijcke ende het sterflijcke. He. Daer naer / dat de schijngoederen niet onder de goederen te rekenen zijn. Spu. Niet meer dan de schaduwen voor de lichamen / de guychelerijen der toovenaren/ ende de bedriegherijen der droomen/ voor het waerachtighe te houden zijn. Hed. Tot noch toe
B hebt ghy my geschicktlijck geantwoort. Ghy sult my dit mede inwillighen / dat de wellust niet en herberght dan in een ghesond gemoed. Spu. Waerom niet? Want niemandt is met de Sonne vermaeckt/ so hem d'oogē leken/ van gelycken niet met den Wijn/ indien de koortse zijnen smaeck bedorven heeft. He. Noch Epicurus selve/ soo ick meen/ soud begeeren soodanig een wellust/ de welcke veel
C grooter en langhduriger quellingh soud aenbrengen. Sp. Ick en geloove het niet van yemant die maer van zijn sinnē niet berooft en is. He Dit en sult ghy mede niet ontkennen/ dat God het opperste goed is/ boven welckē niet schoonders / niet lieflijckers / en niet soeters en is. Spu. Dat en sal u niemandt loochenen / ten waer hy rouwer waer eñ onbeschofter dan de Cyclopen selve. Maer wat ist
D dan? He. Nu hebt ghy my toe gegevē/ datter niemant geneughlijcker leeft/ dan die Godvruchtelijck leeft/ niemant ellendigher/ en jammerlijcker dan de Godloose. So heb ick dan meer toegegeven als ick wel waende. He. Maer dat wel gegevē is/ gelijckerwijs als Plato segt / behoortmen niet weder te eysschen. Sp. Wel aen. He. Een hondeken dat weeldigh ghehouden/ ende leckerlijck opghe-
E broght wordt / oock op een sacht bedde rust/ gestadigh spelen/ ende vreughd bedrijvende leeft dat niet geneuglijck. Sp. 't Schijnt soo. Hed. Soud ghy voor u sulck een leven wel wenschen. Spu. Daer bewaer my Godt voor / ten waer ick van een mensch een hondt begheerde te worden. Hed. Ghy bekent dan

dat de voornaemste wellusten voort-ko- F
men van de ziele / als van een Fonteyn. Sp. Dat is blijckelijck. Hed. Want de kracht der zielen is so groot/ dat sy dickmael 't ghevoelen van de pijne die van buyten aenkomt/ wegh-neemt/ somtijts 't gheen in sich selven bitter is / soet en lieflijck maeckt. Spu. Dat sien wy daghelijcks in de Vryers den welcken het waecken een gheneughte is / om heele
wintersche nachten voor de deur van G
haer Vrijster/ de wacht te houden. Hed. Overleght nu voorder by u selve/ indien de menschlijcke Minne van soo groote vermoghen is / de welcke wy met de Stieren en Honden gemeen hebben/ hoe veel stercker en machtigher sal dan zijn de Hemelsche liefde die van den Gheest Christi ghesproten is/ ende so groot van vermoghen is/ dat sy de doodt selve/ bo-
ven de welcke niet verschricklijcker is / H
lieflijck maeckt. Spu. Wat andere inwendigh ghevoelen is my onbekendt / dat weet ick dat sy veele wellusticheden ontbeeren moeten / die de waere Godtvruchtigheyt aenkleven. Hed. Welcke doch? Sp. Sy worden niet rijck/ geraecken tot geender eeren/ sy en bancketeren niet/ sy en springhen niet / sy en singhen niet / sy en riecken niet nae de mus-
cus/ sy en lachen niet/ sy en boerten niet. I
Hed. Ten gheeft hier nu geen pas van rijckdom en eere te vermanen / als de welcke niet een gheneughlijck / maer veel eer een kommerlijck ende angstich leven aenbrenghen. Laet ons van de andere dinghen handelen/ nae de welcke de wellustighe Menschen aldermeest pleghen te jaghen/ siet ghyse niet daghelijcks droncken drincken/ narren en ra-
sen/ lachen en springhen? Spu. Ick sie. K
Hed. Waent ghy dat dese een geneughlijck leven leydē? Spu. Sulck een leven moet mijne vyanden ghebeuren. Hed. Waerom dat. Spu. Om dat sy gheen ghesond verstandt hebben. Hed. Ghy soud dan liever nuchteren by u Boecken zijn/ dan in sulcker voeghen u vermaeck nemen.

A nemen. Spu. Wat my belanght / ick sou liever gaen spitten en delven. Hed. Want tusschen een rijck en droncken mensch is gheen onderscheydt / dan dat teghen dese raserye de slaep een remedie is / maer tegen die / konnen nauwlijcx de medicijn-meesters eenigen goeden raed vinden. Die sot gheboren is verschilt niet van een onredelijck beest behalven inde gedaente des lichaems. Nochtans B zijnse min ellendigh die beest-achtigh gheboren zijn / dan die door beestlijcke begheerlijckheden beest-achtigh zijn geworden. Spu. Dat beken ick gheern. He. Nu wat dunckt u zijn die wel voor nuchteren en gesont te houden / dewelcke om de bedrieghlijcke ende schijnende wellusten / de ware wellusten der ziele verwaerloosen / en de oprechte quellinghen haer over den hals halen? Spu. C Ten schijnt niet. Hed. Sy en zijn wel niet droncken van wijn / maer van liefde / van gramschap / van gierigheydt / van eersucht ende andere quade begeerlijckheden / het welcke een veel schadelijcker dronckenschap is / als de ghene daer mede de wijn ons bevanght. Die Sijrus inde Comedie / nae dat hy de wijn van hem gedroncken uyt geronckt hadde / spreeckt nuchtere woorden. Maer 't gemoedt / 't welck van quade begeerten D droncken is / hoe beswaerlijck komt het wederom tot sich selven? hoe veel Jaren moet de ziele ghekromt gaen onder den last van liefde / toorn / haet / wellust / gulsigheyt ende eergierigheydt? Hoe vele sien wy die van haer jeught aen tot den hooghen ouderdom van dese eer-suchts vreckheyt / wellust en gulsicheyts dronckenschap nimmermeer ontwaecken ende benuchteren. Spu. Soodanighe ken E icker wel vele. Hed. Ghy stondt my flus toe dat de schijn-goederen voor gheen goederen te houden zijn. Sp. Ick en heb daer als-noch niet tegen. Hed. Ten is oock geen ware wellust / dan die uyt ware goederen haren oorspronghheeft. Spu. 't Is also. Hed. Ten zijn

derhalven gheen ware goederen die het F meerdeel der Menschen door rechte en kromme weghen begheert en najaecht? Spu. Soo meen ick. Hed. Indien het ware goederen waren / sy souden alleenlijck den goeden te deel vallen / en souden die selve gheluckigh maecken. Maer wat? Dunckt u dat oprechte wellust te zijn / dewelcke niet uyt ware goederen / maer uyt valsche schaduwen der selver ontstaet? Spu. Geensins. Hed. Edoch G de wellust maeckt / dat wy lustich en geneughlijck leven. Spu. Gewis. Hed. Niemandt en leeft dan recht gheneughlijck / dan die Godtvruchtelijck leeft / dat is die de waere goederen gheniet. De Godvruchtigheydt alleen maeckt den Mensch gheluckfaligh: als de welcke / God / de Fonteyne van 't opperste goed / met de Mensch vereenight. Spu. Ick ben het bynaer met u eens. Hed. Gaet H nu eens besien / hoe veel duysent schreden van de wellust afgescheyden zijn de ghene die int ghemeyn niet anders dan wellusten schijnen te soecken. Voor-eerst hebben sy een onsuyver: conscientie / die welcke door den suprdessem der begeerlijckheden so vergiftight is / dat of daer wel wat soets in valt / dat selve terstondt bitter word / gelijck als de fonteyne verdorven zijnde / de wateren gheen goede I smaeck konnen hebben. Daer beneffens daer en is gheen ware wellust / dan die van een gesonde ziele ghesmaeckt wort / want den toornighen is niet aenghenamer dan de wrake: Maer de gheneughte wort in droefheyt verandert / so haest als de sieckte het gemoed verlaten heeft. Spu. Ick en heb daer niet teghen. Hed. Ten laetsten worden de wellusten ghenomen van de valsche goederen / waer K uyt dan oock volgt / dat sy enckel bedriegheryen zijn. Voorders wat soud ghy seggen / indien ghy een mensch door tooverkonste begochelt zijnde / saeght eten / drincken / springen / in de handen klappen / daer ghene dier dinghen by of omtrent hen is / die hy bescheydentlijck meent

A meent te sien. Spu. Seecker ick soud segghen dat hy dol en ellendich was. Hed. Ick ben som-wylen by dierghelijcke schouw-spelen teghenwoordigh gheweest. Daer was een Priester/ die in de toover-konst wel ervaren was. Spu. Dese en had hy uyt de Heylighe Schriften niet gheleerdt. Hed. Dese was van eenige Hof-Joffrouwen meenighmael aengesproken/ dat hyse te gast
B soud nooden/ hem verwijtende zijn karigheydt ende spaersaemheydt/ hy noodse. Sy komen hem nuchteren by/ op dat sy te hertiger souden bancken. Sy gaen aensitten/ daer en waren gheen leckernijen soo het scheen ghebreeck. Sy vulden haer selven op. De maeltijd ge-endight zijnde/ bedanckense haren waert/ en een yeder gaet naer huys toe. Onderweghen begint haer de maegh ghe-
C weldigh te jeucken. Het docht haer een vreemde en seltsame saecke te zijn/ datse versch komende van sulck een heerlijck bancket noch hongerigh en dorstig waren. Eyndelijck braken de baken uyt/ ende daer wert over al seer met de Joffrouwen ghelacht. Spu. Sy kreghen haren rechten loon: 't waer beter en eerlijcker voor haer geweest binnens huys met erten of linsen den hongher te ver-
D drijven dan met ydele spoockerijen/ leckerlijcken quansuys onthaelt te wordẽ. Hed. Maer dit is/ mijns bedunckens/ noch veel belachlijcker/ dat het meerdeel der menschen/ voor de waerachtighe goederen/ d' ydele schaduwen alleenlijck omhelst/ ende in dese bedriegherijen zijn vermaken neemt/ dewelcke niet op't lachen uyt en komen/ maer welcker eynd is d'eeuwighe ellendig-
E heyt. Spu. Hoe dat ick het nader insie/ hoe my u gevoelẽ min ongerijmt schijnt te wesen. Hed. Wel aen laet ons toegheven/ datmen ondertusschen de naem van wellusten gheve/ die waerlijck soodanige niet en zijn. Soud ghy wijn mede soet heeten/ by den welcken veel meer Aloe dan honigh gemengt waer? Spu. Neenick toch/ al warender maer vier F
oncen aloe onder ghemengt. Hed. Of soud ghy wel begheeren schurft en rappigh te zijn/ om datter eenighe wellust int krauwen gheleghen is? Spu. Dan moest ick wel geck zijn. Hed. Maeckt derhalven eens rekeninghe by u selven/ hoe veel bitterheden daer gemenght zijn met die wellusten/ die t'onrecht also genoemt worden/ dewelcke voort-komen
van d'onkuyssche liefde/ onbehoorlijcke G
wellust van brassery en dronckenschap. Ick gae nu voorby't geen 't voornaemste van allen is/ de knaginghen des gewissens/ de vyandschap met God/ de verwachtinghe vande eeuwige straffe: eylieve wat soorte van wellusten isser doch/ dewelcke niet met een grootẽ sleep van allerley quadẽ verselschapt is. Sp. Welcke quaden? Hed. Laet ons wederom voorby gaen de gierigheydt/ eer- H
sucht/ toorn/ hooghmoed/ nijdigheydt/ die welcke by haer selven jammerlijcke quaden zijn/ om by te brenghen die ghene/ de welcke voornaemlijck met den naem van gheneught verschoont worden. Als wanneer nae't gulsich wijnswelghen de koortse volght/ pijn in't hooft/ buyc-pijne/ botheyt int verstant/ schand-vleck/ ghebreck of letsel aen de
Memorie/ braken en slappigheydt der I
maghe/ bevinghe des lichaems: soud Epicurus selve wel soodanighe eene wellust begheeren? Spu. Ick meen neen. Hed. Wanneer de jongelingen de nieuwe Lazerije/ dewelcke sommighe/ de naem versoetende/ de Napelsche koorts Françoysen of Spaensche-pocken noemẽ/ door't hoereren/ ghelijck 'tghemeenlijck ghebeurt/ overwinnen door dewelcke
sy so menichmael al levende moeten ster- K
ven/ en alle tijd een levende romp met haer omdraghen/ schijnen die u niet wel gheelijck op zijn Epicurus te leven? Sp. Ja onder der Chyrurgijnen cure. Hed. Neemt nu datter even-ghelijckheyt zy tusschen de gheneughte ende droefheyd/ soud ghy wel begheeren so langhe met tant-pijn

A tant-pijn gequelt te worden/ als de lust van drincken of hoereren geduert heeft? Spu. Waerlijck ick soudse liever beyde ontbeeren / want de wellust met pijn te koopen/ is gheen winst maer boete. Hier soud die ongevoelighe ydt der Stoicijenen beter te pas komen. Hed. Maer nu de kittelinghe van die ongheoorlofde wellust / behalven datse minder is dan de quellinghe diese met haer sleept / soo
B duurt de selve oock eenen korten tijdt. Maer de lazerije blijft den mensch al zijn leven by / en bedwingt hem menigmael te sterven/ eer hy aen 't sterven kan gheraken. Spu. Soodanighe leer-jongheren soude Epicurus niet kennen. He. De met-gesellinne van de gulsigheydt is ghemeenlijck de armoede/ de welcke een ellendighe ende swære last is: van de onmatige geylheydt/ de gicht/ het beven
C der senuwen/ ooghelekinge/ duyster gesicht ende lazerije/ maer dese dingen niet alleen. Is dat gheen treflijcke koopmanschap: een valsche/ geen oprechte / daer beneffens een korte vreughde / met soo veel swaerder en langhduriger quaden te verwisselen? Sp. Later al gheen quellinge toe komen/ dat dunckt my een al te dwasen koopman te zijn/ die sijn peerlen aen glas soude willen verruy-
D len. Hed. Ghy wilt segghen / die de waere goederen der ziele om de valsche wellusten des Lichaems soude verliesen. Spu. Ghy verstaet mijn meeninghe. Hed. Laet ons nu weder-keeren tot de nauwer overreeckeningh. Noch de koortse of armoeden versellen altijdt de gulsigheyt niet / noch de nieuwe lazarije of gicht altijdt het onmatelijck gebruyc van Venus-lustē / maer de
E knaginge des gemoets / boven de welcke niet ellendigers is / gelijck wy flus te samen eens waren / is een gestadige gesellinne vande ongeoorlofde wellust. Sp. Ja sy loopt somtijdts voor haer henen / eñ in 't midden vande wellust selve prickelt se het ghemoed. Daer worden nochtans eenighe ghevonden / die ghy soud

segghen t'eenemael van dit gevoelen beroost te zijn. Hed. Des te ongheluckigher zijnse. Want wie soud niet liever F
pijne ghevoelen/ dan een doot en ongevoelijck lichaem hebben? maer hoe wel den sommigen de onmatigheydt der begeerlijckheden als een dronckenschap / of de ghewoonte van sonden/ als een eelte/ 't gevoelen des quaets/ in haer jeugt wegh-neemt/ nochtans als sy tot de ouderdom gheraeckt zijn / behalven de on- G
tallijcke onghemacken / van welcke de misdadē van haer vorige leven een schat hebben wegh gelepdt / verschrickt haer de dood die gheen mensch kan ontvlieden van naby / soo pijnight haer de conscientie dan soo veel te swaerder / hoese haer gantsche leven door ongheevoelijcker is gheweest: want dan ontwaeckt die conscientie offe wil of niet. Nu de ouderdom dewijl sy by haer selve ver- H
drietlijck valt / als de ghene die vele onghemacken der nature onderhavigh is / hoe veel ellendigher ende oock schandelijcker isset dan / soo wanneer een wroeghend ghemoedt haer druckt ende benaut? de maeltijden / brasserijen / vrpagien/ danssinghen/ ghesanghen/ die hem in sijn jonckheyt schenen vermaecklijck te zijn/ schijnen hem nu/ out ghewordén zijnde / bitter en onlieflijck / en d'ouder- I
dom heeft niet daer mede sy haer selven mach troosten / als de overdenckinghe van een onschuldigh leven / mitsgaders de hope van een beter leven. Dit zijn de twee krucken op welcke de ouderdom steunt. Indien ghy dese wegh neemt / en hem daer voor met een dubbeld pack beswaert/ namelijck met het herdencken van een godloos leven/ ende wan-hoope vande toekomende ghelucksaligheydt / K
eylieve wat konder doch jammerlijcker en ellendigher dier ghevonden worden? Spu. Voorwaer ick en sie 't niet/ al waert dat yemandt des peerds ouderdom daer teghen wilde stellen Hed. Dan komt de naberaedt/ ghemeenlijck te laet/ dan bevintmen de waerheyt van de spreucken/

daer

daer de vreughden enden, beginnen d'el-
A lenden, Prov.14. ende daer gaet gheen
gheneught boven des herten vreught/
Syrach 30. en een vrolijck hert maeckt
het leven lustigh/ Prov.17. daer en tegen
een bedroefde moet verdorret de gebeen-
ten: Pro.15. Item/alle de dagen des ar-
men zijn boos/ dat is / verdrietigh ende
ellendigh/ maer een gherust ghemoet is
als een stadigh bancquet. Spu. Soo
doense dan wijslijck die by tijts hare sa-
B ken schicken / en teer-ghelt op doen te-
ghen den toekomenden ouderdom. Hed.
De heylige Schrifture en gaet so leegh
by der aerden niet/ dat sy des menschen
gheluck soude afmeten met de toevalli-
ghe goederen. Dese is eerst recht arm/
die van alle deughden bloot is / wiens
ziele te ghelijck met den lichaem de helle
toebehoort. Spu. Dat is wel eene on-
versoenlijcke schult-eyscher. Hed. Die
C is waerlijck rijck die God tot een vrient
heeft: wat soud hy doch vreesen die sulck
een beschermer heeft. De menschen?
aller menschen ghewelt tegen God/ver-
magh minder dan een Mugghe teghen
een Oliphant: de doot? die is den God-
vruchtigen een deurgangh tot de eeuwi-
ghe ghelucksalighevd: de helle? een god-
vruchtigh mensche spreect met vertrou-
wen tot God / al wandelde ick in't mid-
D den vande schaduwe des doodts / ick en
sal gheen quaedt vreesen/ om dat ghy by
my zijt. Psalm 23. Waerom soude hy de
duyvelen vreesen / die in't herte draeght
den genen voor welcken de duyvelen be-
ven? want de ziele eens Godvruchtigen
eē Tempel Gods is/getuygt de Schrif-
ture/die alleen onweder-spreecklijck is/
aen vele plaetsen. Spu. Waerlijck ick en
sie niet waer mede dese uwe redenen sou-
E den konnen wederleght worden/hoewel
datse seer veel schijnen te verschillen van
't ghemeen ghevoelen. Hed. Waerom
dat? Spu. Want nae uwe rekeninge/
soud d'een yeder Franciscaner Monick
geneughlijcker leven leyden/dan een an-
der/die van rijckdommen/ eere/ en kort-
lijck allerhande wellusten overbloeyde. F
Hed. Voeght daer by den Coninghlijc-
ken Scepter/soo 't u ghelieft / de Pause-
lijcke Kroone/ ende maeckt die uyt drie-
voudig hondert-voudigh/ wanneer ghy
maer een gherust ghemoed daer van af-
treckt/ ick sal vrymoedelijck seggen/dat
dese barvoeter / met een quastigh touw
omgort/ armlijck en slechtlijck gekleed/
door vasten/ waeckingen ende arbeyden
uyt-gheteerde Franciscaner/die niet een G
duyt inde werelt heeft / soo hy slechs een
goede conscientie heeft / veel lustigher
leeft / dan of ghy in een mensch ses hon-
dert Sardanapalos of Wellustighe te sa-
men smeltende Spu. Hoe komt het dan
by datmen de armen ghemeenlijck droe-
viger siet als wel de rijcke? Hed. Om
dat sy meestendeel dubbelt arm zijn. An-
dersins de sieckte/ behoeftigheydt / wa-
kinghe / arbeyden en naecktheydt / ont- H
cieren wel de gestaltenisse des lichaems/
nochtans niet in desen alleen/maer oock
in de doodt selve vertoont sich de vrolijc-
heyt des herten. Want de ziele hoewel se
ghebonden is aen 't sterflijck lichaem/
nochtans om datse van een krachtigher
nature is/soo verandert se of herschept se
't lichaem selve/by maniere van spreken
in haer selven / voornaemlijck / soo daer
tot de gheweldighe beweginghe der na- I
ture noch toekomt de kracht des geests.
Hierom ist dat wy dickmael de waere
Godvruchtighe sien sterven met groo-
ter vreughden/ als andere die hare gast-
malen houden. Spu, Daer over ben ick
voorwaer menighmael verwondert ge-
weest. Hed. Men derf hem derhalven
niet verwonderen / dat daer een onver-
winlijcke vreughde is / waer Godt/ de
Fonteyne van alle blijdschap teghen- K
woordigh is. Maer wat wonder ist /
dat de ziele van een Godvruchtigh men-
sche ghestadigh vreughde bedrijft in 't
sterflijck lichaem/ daer de selve soo sy in
't binnenste van den af-grond versonc-
ken lage/ gheen letsel aen haer salighevd
soude lijdē. Alwaer een suyver herte is/

A daer is God waer God is/daer is 't Paradijs / daer is de Hemel / daer is de gelucsaligheydt/ waer de gelucksaligheydt is/ daer is ware vreughde ende oprechte blijdschap. Spu. Sy souden nochtans gheneughlijcker leven indien sy van eenighe onghemacken bevrijdt waren/ en daerentegen die vermaecklijckheden besaten/ dewelcke sy of versuymen / of niet en bekomen. Hed. Wat voor on-ghe-
B macken verstaet ghy / de ghene die door een ghemeene Wet de menschlijckheydt versellen/ als honger/ dorst/ sieckte/ vermoeytheydt/ ouderdom/ doot/ blicxemen/ aerdtbevinghen/ hooghe vloeden/ oorloghen? Spu. Die al mede. Hed. Maer wy handelen onder-tusschẽ van de sterflijcke / niet vande onsterflijcke. En niet te min in dese quadẽ/ oock is de staet der Godvruchtighen verdraeghlijcker / als
C der gener die de wellusten des lichaems door rechte ende kromme weghen najaghen. Spu. Hoe dat?

Hed. Door eerst om dat sy hare ghemoederen tot matigheydt en lijdtsaemheydt meer gheoeffent hebben / soo draghense verduldiger dan andere/ die dingen die onvermijdlijck zijn. Ten anderen om dat sy verstaen / dat dese dinghen al te samen haer van Godt toegesonden worden / of tot suyveringhe van
D hare misdaden: of tot oeffeninghe van deughdẽ / nemense deselve niet alleen geduldelijck/ maer oock blijdelijck aen/ als ghehoorsame kinderen van de hand hares goedertieren Vaders/ oock bedanckense hem of voor de ghenadighe kastijdinghe / of voor het onwaerdeerlijck gewin. Spu. Maer vele zijnder die haer selfs lijfs-ongemack over den hals ha-
E len. He. Noch meer zijnder die de raet ende hulpe der Medicijn-meesters ghebruycken/ tot onderhoudinge of wederkrijginge van 's lijfs gesontheyt: Voorders hem selven de onghemacken / dat is gebreck/ sieckte/ vervolginge/ schande op den hals te laden/ ten sy de Christlijcke liefde ons daer toe aendrijft / is gheen God-vruchtigheyd maer dwaesheyt. F Maer soo menighmael als de selve yemandt overkomen / om Christi en der gerechtigheyds wille/ wie soude sodanighen derren ellendigh heeten / daer de Heere selve haer saligh noemt / ende derhalven beveelt blijde te zijn? Spu. Onder-tusschen nochtans hebben dese dingen een pijnlijck ghevoelen. Hed. Tis wel soo/ maer het welcke lichtlijck verswelgt aen d'eene zijde de vreese van G de helsche straf/ aẽ d'ander zijde de hoop van d' eeuwighe saligheydt: Lieve by aldien ghy verseeckert waert/ nimmermeer met eenighe sieckte of lijfs-ongemack u gantsche leven door te sullen versocht zijn/ wanneer ghy eenmael met de punt van een naelde u slechs door het vel liet steken/ soudt ghy niet ghewilligh en gaern soo een kleyne pijne gedoogen? Spu. Ja/ indien ick seker wist / dat ick H noyt in mijn leven met tant-pijn soud ghequelt zijn / ick soud wel moghen lijden dat de naelde vry wat dieper inghedruckt / jae selfs beyde mijn ooren met een elsen door-boort wierden. He. Tis nu alsoo / dat alle verdruckinge die ons in dit levẽ toevalt/ ten aensien van d'eeuwige pijnẽ / lichter en korter is/ dan een haest voor-by-gaende naelden-wond / ten aensien van des menschen leven/ het I zy so lang als het ymmers magh: want daer is gheen gelijckmatigheyt tusschen het eyndelijcke ende het oneyndelijcke. Spu. Ghy seght de waerheydt. Hed. Nu indien u yemand konde doen gelooven/ dat ghy al u leef dagen van alle onghemack soud bevrijt zijn/ wanneer ghy maer eenmael u handt door de vlamme liet gaen / het welcke Pythagoras niet en wilde toelaten / soud ghy dat niet gaern K doen? Spu. Ja ick wel hondertmael / als slechs de beloover my niet te leur en stelde. Hed. God en kan niet lieghen. Maer dat ghevoelen der vlamme duurt langher vergeleken zijnde met het gantsche leven des menschen / als zijn gantsche leven / vergheleecken zijnde met de

A Hemelsche saligheydt / alwaert dat yemandt drie Nestors ouderdommen overleefde. Ghemerckt die beweginghe des hands / hoe kort dat sy oock is / eenigh deelken is van dit leven / maer het gantsche leven des menschen is gheen deel van de eeuwigheyd. Spu. Ick en weet daer niet tegen te seggen. Hed. Derhalven de ghene die met gheheelder herten en seecker hoope daer toe loopen / de-
B wijl het overlijden so kort is / waent ghy dat die met de moeyelijckheden deses levens gequelt worden? Sp. Ick en geloove het niet / alsser maer een seker vertrouwen / ende vaste hope by is van verkrijgen. Hed. Ick kome nu tot de vermaeckelijckheden die ghy my teghenwierpt. Sy onthouden haer van dansen / van brasseryen / van schouw-spelen /
C namelijck / dese dingen verachten sy also / datse veel gheneughlijcker genieten / en geen minder vermaeck hebben / maer op een ander wijse / de ooge en heeft het niet ghesien / de oore en heeft het niet gehoort / 1.Cor.2.9. ende t'is in eens menschen herte niet ghekomen, Esa.64. wat vreughde dat God bereyt heeft den ghenen die hem lief hebben. De heylighe Apostel Paulus heeft wel geweten / hoe-
D danigh de ghesanghen / de reyen / dansen ende brasseryen der Godvruchtiger zielen waren / selfs in dit leven. Sp. Maer daer zijn eenighe wellusten die gheoorloft zijn / die sy nochtans haer selven niet veroorloven. Hed. Een onmatelijck gebruyck vande geoorloofde wellusten / is oock niet gheoorloft / so ghy dese uytsondert / so overtreffense in alle de andere die een streng leven schijnen te leyden:
E Wat kander heerlijcker schou-spel zijn / dan de beschouwinghe van dese werelt / hier uyt rapen de Godt gheliefde menschen veel meer wellust als alle andere : want dese dewijl sy met nieusgierighe ooghen aenschouwen dit wonderlijck werck / zijn on-gherust van gheest / om dat sy de oorsaecken van vele dinghen niet konnen begrijpen. In sommighe

dinghen oock zijnse als Momisten mur- F
murerende tegen den werck-man / ende menighmael noemen sy de nature een stief-moeder / in plaetse van moeder : welcke lasteringe wel (soo veel de woorden belanght) op de nature wordt uytghesmeten / maer inder daedt raecktse God die de nature ghesticht heeft / soo verre daer anders eenighe nature is. Maer een Godvruchtigh mensch siet de wercken sijns Heeren ende Vaders / G
met geestlijcke eñ eenvoudige oogẽ aen / met groote herten lust / over elck dingh bysonder verwonderende niet berispende / maer hem voor alles dancke / als hy overleght / dat alle dese dinghen om des Menschen wille gheschapen zijn. Voorders in elck dingh bysonder aenbidt hy de almachtigheyt / wijsheydt / ende goetheyt des Scheppers / waer van hy de voetstappen siet in de gheschapene din- H
ghen. Neemt nu datter erghens soodanigh een Paleys ghevonden werde / als Apuleius dat van Psyche beschrijft / of verbeeldt u soo ghy kondt een dat noch heerlijcker en schoonder is / stelt daer twee kyckers in / eenen die vreemd is / ende alleen om te besien gekomen is / een ander die de dienaer of soon is van de ghene die dat huys heeft laten bouwen / wie van beydẽ sal meer vermaecks daer I
van halen / dien vreemdeling / den welcken dat huys gantsch niet aengaet / of de Sone die zijns alderliefsten Vaders wijsheydt rijckdommen ende heerlijckheyt in dat gebouw met grooter vreugden aenschouwt / insonderheydt wanneer hy gedenct / dat dit gantsche werck om sijnent wille gemaeckt is? Spu. 'Ten is niet van noode datmen op dese vrage antwoorde / maer 't meesten-deel der K
Godloosen / weten wel dat de Hemel eñ al wat onder de Hemel besloten wordt / om des menschen wille gheschapen is. Hed. Sy weten 't meestendeel alle / maer alle en gedenckense daer niet aen / eñ so sy daer al aen gedencken / 't is nochtans also / dat dese de meeste geneughte daer in

A siet / de welcke den werck-man alder-meest bemint / ghelijckerwijs als die met grooter vermaeck den Hemel aen-schouwt / die nae een hemelsch leven tracht. Spu. U seggen komt de waer-heydt seer na by. Hed. Nu de aenghe-naemheydt der Maeltijden bestaet niet in de leckerheydt der spijsen / of der Koc-sauffen / maer inde goede ghestel-tenis des lichaems / en den honghers-
B lust. En meent dan niet dat eenighe Lucullus geneughlijcker maeltijdt houd/ met Perdrijsen / Fasanten / Tortel-duyven / Hasen / Scanetjes / Wellers of Lampreyen / als een God-vreesend man met ghemeen brood/salaet of moes-kruyd / met een dronck waters of dun bier / of wijn die wel ghewatert is / om dat hy dese dinghen ontfanght als ghe-richten hem van den goedertieren va-
C der ghegheven/ alles heylight het voor-gaende ghebedt / de bygaende heylighe lesse / dewelcke het ghemoedt meer ver-maeckt / als de spijse het lichaem / en de naevolghende dancksegginghe. Eynde-lijck hy staet op van de tafel niet sat / maer vrolijck/niet over-laden maer ver-maeckt/ vermaeckt segh ick / te ghelijck aen ziele ende aen lichaem / waent ghy dat eenighe vinder van die ghemeene leckernijen een gheneughlijcker Tafel
D houd? Spu. Maer int by-slapen is de meeste vreughde gheleghen / indien wy Aristoteles willen ghelooven. Hed. In desen deele overtreft oock een God-vreesend mensch / niet weynigher als inde Maeltijden. Want hoe de liefde tot de vrouwe krachtigher is / hoe dat die houwelijckse vergaederinghe ghe-neughlijcker is. Nu ghene lieven haer
E vrouwen yveriger / dan diese soo lie-ven als Christus zijn ghemeente ghe-lieft heeft / want die haer alleen om der wellusten wille beminnen / dese en be-minnen haer niet / voeght daer by hoe dat de vergaderinghe met de Vrouwe seldener gheschiedt / hoe datse aenghe-namer is / welcke sake selfs dien Godt-

loosen Poët niet verborghen is geweest / F daer hy schrijft / dat het seldener ghe-bruyck de wel-lusten aenghenaemer maeckt. Hoe wel het minste deel der wellusten in't by-slapen gheleghen is / veel grooter isse in den ghestaedighen ommeganck / dewelcke tusschen gheen persoonen soo vermaecklijck is/als tus-schen die gheene die met een Christlijcke liefde malkanderen oprechtelyck bemin-nen / ende ghelijckelyck onderlingh be- G minnen. In andere ver-ouwt de liefde ghemeenlijck met de verou-derde wel-lust. De Christelijcke Liefde bloeyt des te meer als het vermaeck des vleeschs meerder af neemt. Heb ick u noch niet wijs-ghemaeckt/ datter gheene zijn die gheneughlijcker leven / als die Godt-vruchtlijck leven? Spu. Ick wilde wel dat het alle menschen ghelijcker-maten ware wijs-ghemaeckt. Hed. Zijn H dat Epicureen die gheneughlijck leven / soo zijnder gheen soo oprechte Epicureen dan die heylighlijck ende God-vrucht-lijck leven. En so wy op de namen wil-len acht nemen/ niemand verdient beter den naem van Epicurus, dan dien eer-waerdighen Prince vande Christelijcke Philosophie. Want by den Griecken betekent Epicurus so veel als helper. Als de Wet der naturen door de sonden by I na was uytgewischt/ als de Wet Mosis de begheerlijckheden meer verweckte als wegh nam / als de tyran Sathan veylighlijck inde werelt regneerde / soo heeft hy alleen het verdorvē menschlijck geslacht wederom op de been geholpen. Derhalven bedriegen haer selven groo-telijckx sommighe ratelaers / deweleke voorgheven dat Christus van naturen swaer-gheestigh en fantastijck sy ghe- K weest/ ende ons tot een onlieflijck leven ghenoodight heeft: jae dese alleen heeft aenghewesen een leven dat vol van ghe-neughte eñ ware wellusten is / als daer slechs de steen van Tantalus wordt uyt-gemonstert. Spu. Wat is dat voor een geheymnis? Hed. 't Verhael daer van sal u

A sal u doen lachen/ maer dese klucht heeft
een ernstigh bedietsel. Sp. Ick wacht
dan van u een ernst-achtighe klucht.
He. De gene die wel eer gearbeyd heb-
ben om de Philosophische leeringhe on-
der de bewimpelingẽ van fabulen te ver-
berghen/ vertellen/ dat een sekere Tanta-
lus tot der Goden Tafel was toeghela-
ten/ die sy seggen boven alle andere kost-
lijck te zijn. Alsmen den gast soude ver-
B lof gheven/ Jupiter achtende dat het zijne
grootheyt betaemde / den selven niet on-
beschoncken te laten gaen / ghehenght /
dat hy begeeren soude al wat hy wilde/
met toesegginge van alle dat hy begeer-
de te sullen ontfangen. Maer de dwase
Tantalus, als de welcke de gheluckfalig-
heydt des menschen met zijn buyck en
keels-vermaeck af-mat/ begheerde/ dat
hem vergunt werde/ zijn gantsche leven
C door / aen sulcken tafel te sitten. Iupiter
geeft ghehoor. Sijn begeerte gheschiet.
Tantalus sit aen een Tafel / die met alle
soorten van leckernijen was toebereydt/
der Goden dranck stond voor hem/ daer
en ontbraken geen Roosen/ geen lieflijc-
ke reucken / hoedanige der Goden neu-
sen konden verheughen. Aen zijn zijde
staet de schencker Ganymedes, of yemant
anders Ganymedes ghelijck. Rontom
D hem de sangh-goddinnen lieflijck sin-
ghende/ de kluchtige Silenus huppelt en
springht. Bootsemaeckers zijnder by
menighte. Met te korsten / al wat der
menschen sinnen kan vermaken/ is daer
ontrent. Onder dit alles sit hy droevigh/
suchtende ende swaermoedigh/ hem niet
verrolijckende door 't gelach/ noch oock
toe-tastenden van't gheene voor ghe-
stelt was. Spu. Wat isser inde wegh?
E Hed. Om dat boven zijn hooft/ daer hy
sit/ een groote steen hangt aen een hayr-
ken / dewelcke schijnt terstont te sullen
vallen. Spu. Ick soud my van die tafel
wegh maken. Hed. Maer die begeerte
is hem in noo[d]-dwang verandert/ want
Iupiter en is soo versoenlijck niet als on-
se God/ die de schadelijcke begeerten der
menschẽ/ haer niet en laet tot schade ge- F
dijen / wanneer sy slechs berouw daer
van hebben. Hoewel oock andersins/ de-
selve steen belet dat hem Tantalus niet
van daer en maeck / die hem verbied te
eten. Want hy sorght/ wanneer hy hem
beroert/ dat hy dadelijck door des steens
val moghte verplettert worden. Spu.
Dat is een lachelijcke klucht. Hed.
Maer hoort nu/ waer over het u niet sal
lusten te lachen. De gemeene man soeckt G
een gheneughlijck leven in dinghen die
van buyten aen-komen / het welck een
gherust gemoedt alleen vermagh te ge-
ven. Want den genen die een quade Ge-
wisse hebben/ hanght een veel swaerder
steen over 't hooft/ als die van Tantalus,
jae dese hangt haer niet alleenlijck over
't hooft/ maer dringht en druckt de ziele/
oock wort het ghemoed met gheen ydele
vreese ghepijnight / maer verwacht alle H
uyren dat sy inde helle gesmeten worde.
Lieve wat isser soo soet en lieflijck in de
menschlijcke saecken / dat de ziele met
sulck een steen gheperst zijnde / inder
waerheydt soude moghen verheughen?
Spu. Gheen dingh voorwaer/ ten waer
of de sotheyt of de ongeloovigheyt. Hed.
Indien de jonghe luyden dese dinghen
overdochten de welcke door de wellu-
sten / als door den beker van Circe ver- I
dwaest zijnde / de ghehonighde fenynen
voor ware gheneughten omhelsen / met
welck een yver soudense haer wachten /
van niet door onbedachtsaemheyt te be-
drijven / dat haer al haer leef-daghen
moght aenhanghen en 't herte knagen?
Wat soudense niet doen om dit teer-gelt
tegen den toekomendẽ ouderdom wegh
te legghen / namelijck een welgherust
hert ende een onbevleckt gerucht. Wat K
isser nu ellendigher dingh als die ouder-
dom is / dewelcke als sy achter haren
rugghe siet/ met groot verschricken aen-
schout / hoe schoon de dingen zijn die sy
heeft versuymt / en hoe leelijck en schan-
delijck die gene zijn die sy heeft omhelst/
aengheslaghen: Wederom als sy voor

A haer henen siet / sietse den uyttersten dagh ghenaken ende daer-naer terstont de eeuwighe helsche qualen. Spu. Hoe gheluckigh zijnse te achten/die hare eerste jaren onbesmet hebbē doorgebracht/ ende in de oeffeninghe der Godsalicheyt altijdt voort-gaende tot de uytterste scheyd-pale des ouderdoms gheraeckt zijn. Hed. De naeste plaetse komt den B sulcken toe / die van de jeughdelijcke wulpsheyt haer tijdelijck hebbē bekeert. Spu. Maer wat raedt gheeft ghy dien ellendigen ouden Man? He. Niemand en moet vertwijffelen / terwijl hy hier leeft/ ick soud hem raden dat hy zijn toevlucht naeme tot de goedertierenheydt Godts. Spu. Maer hoe dat zijn leven langher is gheweest / hoe dat den hoop C der schelm-stucken meer heeft toegenomen/ dewelcke nu de zanden overtreft die aen de zee-strand liggen. He. Maer de barmhertigheden des Heeren gaen die zanden verre te boven. Het zand/ hoewel het voor den mensche ontelbaer is / is nochtans met een seecker getal bepaelt/ maer de goedertierenheydt des Heeren D heeft noch mate noch eynde. Sp. Maer daer is gheen tijdt voor den gheenen die haest moet sterven. Hed. Hoe de tijdt korter is/ hoe hy te yveriger sal roepen. By Godt is langh tijdts ghenoegh die vander aerden tot den Hemel kan reycken. Selfs een kort gebedt doordringt den Hemel/ wanneer dat slechs met een gheweldighe beweginghe des gheestes wordt uyt-ghesproken. De sondaresse E inden Euangelio wordt ghesegt al haer leven leet-wesen betoont te hebben/ maer die Moordenaer met hoe weynigh woorden heeft hy selver in de ure des doodts van Christo dat Paradijs verworven? Indien hy van geheelder herten roept/ Heere ontfermt u mijner na u groote barmhertigheydt / Psalm 51. de F Heere sal dien steen van Tantalus van hem wegh nemen/ hy sal hem laten hooren vreughde en blijschap/ ende zijn verslaghen beenderen sullen haer verheughen/ over de misdaden die hem verghevenzijn.

Eynde van de veerthiende T'samen-spraeck.

Ars

De XV. T'ſamen-ſprekinghe.

Ars Notoria,

Of

Memori-konſt.

Daer in de ydelheydt der ſelve verhaelt, en een korte
wegh ghewesen om tot de gheleertheydt
en konſten te gheraecken.

Deſiderius, Eraſmius.

Diſiderius.

A HOE gaet het al
met de ſtudiẽ Eraſ-
mi. Eraſ. Slecht
ghenoech / maer ſy
ſouden geluckiger
voortganck heb-
bẽ / kond ick maer
een dingh van u
verwerven. De.
Ick ben tot uwen beſtẽ / kan ick u ſlechs
B ergħens in vorderlÿck zÿn. Segh alleen
wat u ſchort. Er. Ick en twÿffele niet
oft ghy kent alle verborghen weten-
ſchappen. De. Ick wild wel dat het ſo
waer. Er. Daer is een ſeker konſt / nae
dat ick hoor / waer door de menſch met
kleyne moeyten tot de wetenſchap aller
vrye konſten ſoud konnen geraken. De.
Wat hoor ick? Hebt ghy een boeck daer
van gheſien. Er. Ick hebber een ghe-
C ſien / doch alleen gheſien / alſoo daer nie-
mand by der hand was / die my het ſelve
mochte leeren verſtaen. De. Wat was
d'inhoudt des boecx? Er. Daer waren
velerhande ghedaenten van dieren / als
van Draken / Leeuwen / Luypaerden
ende verſcheyden circulen inghetekent /
inde circulen ſtonden gheſchreven hier D
Grieckſche of Latÿnſche / daer Hebreu-
ſche ende andere uytheemſche namen.
De. In hoe veel daghen beloof de den
tÿtel de kenniſſe der wetenſchappen? Er.
Binnen veerthien daghen. De. Dat is
voorwaer een heerlÿcke toeſegginghe.
Maer kent ghy wel yemand / welcke
door die Memori-konſt tot een gheleert
Man ghewoorden is? Er. Gheenſins.
De. Niemandt anders oock heeft dat E
opt gheſien / noch ſal het opt ſien / eer
datmen yemand door de Alchumiſterÿe
heeft ſien rÿck worden. Er. Ick wild
wel dat het eẽ waerachtige konſt waer.
De. Miſſchien om dat het u verdriet met
ſoo veel ſweets de gheleertheydt te koo-
pen. Er. Dat iſt. De. 't Heeft noch-
tans God alſo ghelieft. Die ghemeene
rÿck-dommen / gout / peerlen / ſilver / pa-
leyſen / ſomtÿdts oock heele Coningh- F
rÿcken gheeft hy den loomen ende on-
waerdighen / maer die ware goederen /
de welcke eyghentlÿck ons toebehooren /
heeft hy ghewilt dat alleen door arbey-
den ſouden verkregen worden: oock en
moet ons dien arbeydt niet moeylÿck
ſchÿnen /

A schijnen / waer doormen gheraeckt tot-
tet ghenie: van een soo uytghelesen goet
dewijle wy sien / hoe yverigh de men-
schen loopen en draven door schricklijc-
ke gevaerlijckhedẽ/en grondloose moey-
ten om tijdlijcke dinghen / ende die by de
gheleertheyt vergeleken zijnde/ gantsch
niet om 't lijf en hebben/te verkrijghen /
dewelcke nochtans 't wilt dat sy jagen /
niet altijdt op-doen. Ja selfs dien ar-
B beyd die de studien aenklevende is/ wort
met veel soetigheydts vermenght / soo
ghy een weynigh voorder daer in zijt
ghekomen/behalven dattet noch in uwe
macht is een groot deel vande verdriete-
lijckheden af te snijden. Er. Op wat
manieren? De. Voor-eerst indien ghy
met lust en yver tot de studien / daer na
indien ghy met verwonderingh over de
selve zijt inghenomen. Er. Door wat
C middelen sal dat gheschieden. De. Be-
siet eens hoe vele de wetenschappen heb-
ben rijck ghemaeckt / hoe vele sy tot de
hooghste waerdigheyt ende aensienlijck-
heydt verheven hebben. Overleght ins-
ghelijcx by u selven hoe grooten verschil
daer is tusschen een beest eñ een mensch
Er. Ghy seght wel. De. Hier na moet
ghy u verstant ghewennen / dat het by
hem selven stille sta / ende behaghen ne-
D me / meer in profijtelijcke als in verma-
kelijcke dinghen: want 'tgheen aen hem
selven eerlijck is / hoewel daer inden be-
ginne eenige moeytẽ aen vast zijn / wort
nochtans door de ghewoonte soeter:
soo sal't gheschieden/ dat ghy de meester
min lastigh vallen / en selfs sijn leeringe
ter lichter sult aennemen / na de spreucke
by Socratus uytghesprooken / die met
gulden letteren in den aenvangh uws
E boecx behoorde gheschreven te zijn / zijt
maer leer-gierig, ghy sult veel leeren. Er.
Jck ben ras ghenoegh in 't aennemen /
maer 't ontgaet my haest weer. De. So
gaet het met u even alleens als met een
leck-vat. Er. Daer is wat aen/ maer
wat raet daer toe? De. Men moet de
leck-gaten stoppen dat sy niet door-
vloeyen. Er. Waermede? De. Niet F
met mos of plaester / maer met neerstig-
heydt. Die de woorden van buyten leert/
sonder de meeninge daer van te verstaẽ /
dese vergeetse lichtlijck wederom. Want
de woorden/ ghelijckerwijs als Home-
rus seght / zijn ghevleughelt ende vliegen
haest wegh / ten zy sy door 't wicken
der sinnen in 't gewichte gehouden wor-
den. Laet dan dit uwe eerste sorgh zijn/
dat ghy de sake grondigh verstaet/ daer G
na de selve dickwils by u selven hervat
ende overleght : ende hier moet ghy u
verstant / ghelijck ghesept is / toe wen-
nen/ om des noot zijnde op een ghedach-
te blijven staen. Want ist dat yemand
het verstant soo seer verwildert is / dat
het hem hier toe niet en wil laten fatsoe-
neren / die en is gheensins bequaem tot
't begrijp der wetenschappen. Er. Jck
beken ghenoeghsaem de swarigheyt die H
in dit stuck gheleghen is. De. Want
die sulck een vliegend verstant heeft/ dat
hy sich aen geen gedachte kan vast hou-
den / die en neemt de moeite niet om den
spreeckenden langh te hooren/ of tgheen
hy geleert heeft/ in sijn memorie te pren-
ten. In't loot kan men wel yetwat druc-
ken / om dat het aen een plaetse blijft /
maer in't water of quick-silver / ghe-
merckt se stadigh vloeyen/ kont ghy geen I
af-setsel maken. Is dat ghy 't verstant
alsoo tot uwen wille kont krijghen / de-
wijle ghy gheduerighlijck onder de ghe-
leerde luyden verkeert / in welckers tsa-
men-koutinghen daghelicx vele dingen
voor-vallen/ die opmerckinge waerdigh
zijn / so sult ghy met kleene moeyten seer
vele dinghen konnen leeren. Er. Ghy
seght de waerheyt. De. Want behal-
ven de ghesprεken der maeltijden/ behal- K
ven de dagelijcxse propoosten/ hoort ghy
terstont nae de maeltijdt acht treflijcke
spreucken / uyt de gheloofwaerdighste
autheuren ghenomen / ende even so vele
na den avondt-mael. Rekent nu eens
over hoe grooten somme de maenden en-
de jaren dan wel sullen uytbrenghen.
Er. Een

A Er. Een ontallijcke groote somme / indien ick het al konde onthouden. De. Daer beneffens / dewijl ghy anders gheen en hoort dan die goed Latijn spreken / wat isser inden weghe dat ghy niet en soudt binnen weynigh maenden de Latijnsche sprake vast hebbẽ / daer doch de jonghers die niet gestudeert hebben / in de Fransche of Spaensche tael in korten ghestileert zijn. B Er. Ick sal uwen raedt hier in volghen ende beproeven of dit verstandt onder 't jock der Const-goddinnen sich wil laten buyghen. De. Ick en ken gheen ander memori-konst / dan neerstigheyt / leer-lust ende ghedurigheyt.

De XVI. T'samen-sprekinghe.

Diversoria,

Of

De Herberghen/

Daer in seer gheneuchelijck te sien is, wat manieren de Duytschen ende Françoysen ghebruycken om hare gasten te onthalen.

Bertulphus, Guilielmus.

Bertulphus.

A Waerom moghen eenige twee of drie daghen te Lyons blijven wachten? Als ick eens op de reys ben / so en rust ick niet / voor en al eer ick ghekomen ben / daer ick voor ghenomen hadde / wilde wesen. Guil. B Maer ick verwonder my noch meer hoe yemandt met ghewelt van daer kan ghetrocken worden. Bert. Waerom doch? Guil. Overmits daer de plaets is waer van daen oock de mede-ghesellen Ulyssis niet souden geraken / daer zijn de Syrenen of Meer-minnen / jae niemant wort in zijn beter gedient / als daer inde Herberge. C Bert. Hoe komt dat? Guil. Aen de Tafel staet altijdt een vrouw / die het Gastmael vermaect met lieflijcke boerterije en vrolijckheydt / want daer zijn vrolijcke schoone vrouwen. Voor-eerst quam de Moeder van den huyse / de welcke ons vriendlijck groetende / bad dat wy vrolijck wilden zijn / ende doch te vreden wesen met 't gheene de kelder en keucken mede-braghte. Hier nae de D dochter / een persoon met sonderlijcke schoonheydt begaeft / en daer boven soo bevalligh van manieren / en gheneughlijck van spreken / dat sy den stuyren ende suyrsienden Catonem wel verheughen soude / noch sy en prate met ons niet als

A met onbekende/ maer of wy over langh bekenden geweest waren. Bert. De beleefthepdt van de Francoysen is my seer wel bekent. Guil. Maer vermits dese dochter niet altijdt by ons konde blijven (want sy most het huys-werck besorghen/ en de andere komende gasten willekom heeten) soo stondt altijdt by de tafel een meyskken/ die in alle boerterije en drollighepdt bedreven was/ en soo op
B alles gheslepen/ datse voor een gat niet en was te vanghen/ dese onderhiel den klap soo langhe/ tot dat de dochter weder quam/ want de moeder was heel oudt. Bert. Wel hoe worder doch opgheschaft? want met praetjens en kan men den buyck niet vullẽ. Guil. Voorwaer seer heerlijck/ soo dat ick my verwonderde/ hoemen om sulcken kleynen prijs de gasten kan tracteeren. De maeltijd nu ghedaen zijnde/ vermaec-
C kense de gasten weder met een lieflijck praetjen/ op dat hun den tijdt niet te langh valle/ so dat ick by my dochte by huys/ en niet van huys te wesen. Bert. Wel hoe ist mette kamer ghestelt? Guil. Over al zijn eenighe dochters lachende/ weeldigh spelende/ vraghende daer en boven of wy gheen vuyle kleederen of linnen hadden/ om te wasschen: en ghewasschen zijnde/ gaven sy ons die we-
D der. Wat wil ick veel seggen? wy en hebben daer niet ghesien/ dan meyskens ende vrouwen/ behalven in den stal/ hoewel sy dickwils met ghewelt daer in quamen/ ende den reysenden omhelsende/ betoonden soodanighe liefde/ oft haer broeders/ of bloedt-vrienden gheweest waren. Bert. Die manieren staen moghelijck den Francoysen
E wel/ nochtans ghevalt my beter de wijse ende aert der Duytschen/ die mannelijcker is. Guil. Ten heeft my noyt moghen ghebeuren Duyts-land te besien/ daerom bid ick dat ghy 't u niet laet verdrieten/ te vertellen op wat wijse sy haere gasten ontfanghen. Bert. Oft over al sulcken maniere is weet ick niet/ maer wat ick ghesien hebbe sal ick F
verhalen. In 't aenkomen heet u niemandt willekom/ op datse niet souden schijnen nae de gasten te verlanghen/ want dat achten sy (voor de Duytsche ernstachtighept) heel versmadelijck. Als ghy langh ghenoegh sult geroepen hebben/ so komt ten laetsten eener door een venster vande stove/ sijn hooft uytstekẽ/ even als de Schilt-pad uyt sijn schelp (want sy blyven daer by na tot S. Jan G
inden Somer.) Dien moet ghy dan noch eerst vraghen/ of men daer wel magh logheren/ so hy 't hooft niet schud/ so meent hy ja: vragende voorts na den stal/ wijst hy die metter handt: daer mooght ghy dan u peert na u wijse voederen/ gheen knecht slater een handt aen. So 't nu een vermaerde herbergh is/ soo wijst de stal-knecht u den stal/ en de plaets voor 't Peert/ doch gantsch H
niet bequaem/ want de beste plaetse wordt insonderhept voor de toekomende Edel-luyden bewaert: ende soo ghy daer yets tegen preutelt/ terstont moet ghy hooren/ Wans dich nit ghefält, such ein ander herbergh. 't Hoy krijght men qualijck/ of seer spaersaem/ en verkoopent by na soo dier als den haver. Als ghy nu u paert besorght hebt van alles/ soo gaet ghy t'eenemael beslijckt/ be- I
slopt/ gheleerst/ ghespoort/ met sack en pack/ in de stove/ dan die is voor allen ghemeen. Guil. By den Francoysen wijstmen u een kamer/ waer in ghy u verkleedt/ veeght/ warmt/ of rust/ soo 't u ghelieft. Bert. Ten is hier de manier niet: in de stove treckt ghy u leersen uyt/ treckt schoenen aen/ ende (soo ghy wilt) oock een schoon hembd/ de natte kleederen hanghtmen om de kac- K
chel/ daer moet ghy selve toesien dat sy drooghen: daer is oock water/ soo ghy u handen wilt wasschen/ maer ghemeenlijck soo klaer/ dat ghy wel ander mooght soecken/ om 't voorgaende af te spoelen.
Guil. Ick prijs de mannen/ die soo verweent

A verweent en teer niet verwijst zijn. Bert. So ghy 's na middaeghs te vieren aenkomt / so en sult ghy nochtans niet voor neghenen eten / ja altemet niet voor thienen. Guil. Waerom dat? Bert. Sy bereyden niet / voor dat sy al de gasten sien / op dat het met een moeyte doorgae. Guil. Sy soecken de minste moeyte ende kosten. Bert. 't Is so: aldus komender dickwils in de selve stove 80 of 90 voetgangers / ende daer en boven noch ruy-B ters / koop-lieden / schippers / voerluydẽ / boeren / kinderen / vrouwen / krancken ende ghesonden. Guil. Dat moet voorwaer wel een Gast-huys of een Bayert wesen. Bert. Daer kemt d' eene 't hooft / d' ander wrijft het s'weet af / d' ander maeckt zijn schoenen schoon / d' ander de leersen / d' ander ruspt het looc ten keel gat uyt: wat sal ick veel seggen? daer is gheen minder verwerringe van C spraeck ende persoonen / als eertijdts in de timmeringh van den tooren van Babel: of sien sy een vreemdelingh treflijck in kleedinghe / die een man van aensien schijnt te wesen / daer zijn alle oogen op ghekeert / hem besiende / offer een nieuw monster uyt Africa ghekomen was / jae alse nu al ghesseten zijn / hebben sy 't hooft altijdt over den schouder / hem beschouwende / soo dat sy selve den mont schier D open vergheten. Guil. Te Romen / te Parijs / of te Venetien daer is 't volck soo nieu-plichtigh niet. Bert. 't Is schande so ghy ondertusschen yet eyscht. Alst nu laet inden avont is / ende gheen hope datter meer gasten komen sullen / so komt de oude Hauſ-knecht met zijnen grijsen baert / ende gheschooren kop / stuurs van wesen en opsicht / slordigh ghekleet. Guil. Sulcke schenckers be-E hoordẽ de Roomsche Cardinalen te hebben. Bert. Die slaet zijn oogen rontom en telt alsoo stilswijghende / hoe veel gasten in de stove zijn: hoe daer meer zijn / des te heeter stooktmen de stove (of schoon de Sonne door zijn hitte verdrietigh zy) dan dit heet by haer wel ghetracteert / alst s'weet by de kaken neer- F loopt. So yemand de hitte niet verdraghen kan / en om niet te swijmen / een splete van een veynster opent / terstondt hoort hy horst du, thu zu, antwoordt ghy dan weder / ick en kan 't niet verdragen / soo seyt hy such dich ein ander herbergh. Guil. My dunckt niet datter yet ghevaerlijcker is / als so veel dampige vuyle locht in te slockẽ / te meer 't lichaem door 't sweten open zijnde / men hier sal eten / G en dan noch langh verblijven: Ick wil swijghen van 't ruypen / van den loock / van 't vijsten / van de stinckende aessemen: maer dan zijn vele noch met verborgen siechten gequelt / ende alle kranckheyt heeft zijn besmettinghe Voorwaer sommighe hebben de Spaensche / ende andere heetense Fransche pocken / die by allen ghemeen is. Met dese te verkeeren meen ick gheen minder peryckel te H wesen / als die met Lazarie besmet zijn: raedt ghy nu wat onderscheyt daer is tusschen die loose ramp ende de pest. Bert. Het is seer sterck volck / om dusdanighe dingen laechense en passen daer niet op. Guil. Maer onder tusschen zijn sy hart ghewo rden / door veler ondergangh of doodt. Bert. Wat salmen doen? sy zijn 't soo ghewent / en sy blijven by haer voornemen als de dief by I den bast. Guil. Nochtans voor 25 Jaren was by dẽ Brabanders niet aengenamers als de openbare badt-stoven / maer die worden nu niet ghebruyckt / want de nieuwe lemptẽ hebben wel geleert ons daer van te onthouden. Bert. Maer hoort de rest. Daer nae komt de gebaerde Hauſ-knecht wederom en deckt de tafels / tot dat het hem genoeg dunckt te zijn: maer by den houten S. Pieter! K hoe sachtjens ende fijntjens ist tafel-laken ghewevem / ghy soud seggen dattet van een grof seyl / afgescheurt was. Hy heeft ten minstẽ aen yder tafel acht gasten gheordineert. En die nu de maniere van 't landt bekendt is / die gaet sitten daer 't hem ghelieft / want daer wordt

A gantſch gheen onderſcheyt ghemaeckt
tuſſchen arm en rijck / tuſſchen Heer of
knecht. Guil, Dit is de oude oprechtig-
heydt / diewelcke nu de Coningen wegh
ghenomen hebben / ende ick achte dat
Chriſtus alſoo met ſijn diſcipulen ghe-
leeft heeft. Bert. Een weynigh daer
na / als ſy alle gheſeten zijn / ſo komt die
ſtuyre Ganymedes of Hauſ-knecht, en telt
wederom de gaſten / ende ſiet ſijn gheſel-
B ſchap over: en terſtont wederom keeren-
de / leyt yeder een houten back voor ende
daer by lepels van't ſelve ſilver ghego-
ten / daer na een glas / een weynigh daer
na broot: ſoo ſit een yeder (voor tijd ver-
drijf(zijn back waſſchende ende ſuyve-
rende / terwijl de bry of ſoppe ghekoockt
wort: alſoo ſitmen ghemeenlijck een ure
aen de tafel te proncke̅. Gui. En eyſcht
C niemandt van de gaſten ondertuſſchen
de koſt? Bert. Niemand die de maniere
van't landt bekent is: ten laetſten wort
daer de wijn opgheſet / help Godt / hoe
ſchrael: de Sophiſtiſche rede̅-kavelaers
behoorde̅ anders geen wijn te drincken /
ſo ſub ijl ende ſtrengh is ſy. Of ſo hem
yemand vande gaſten (heymlijck gheldt
inde hand ſtoppende) vraeght / of ſy er-
ghens van daen gheen ander wijn ſou-
D den konnen krijghen / eerſt ſullen ſy haer
wat bedencken al oft zijt niet hooren.
Maer ſullen u ſo vriendlijck aenſien / dat
de ſeven een doodt-ſlagh zijn: ſoo ghy
voorts om te hebben aenhout / antwoor-
den ſy / hie ſind zu herbergh gelegen Graf-
fen und Herren, und keiner hat uber den
wein gheklacht, und wans dir nit ghefelt
ſuch dir ein ander herbergh, oder laſz dich
unſer weiſe wol ghefallen: want ſy ach-
E ten den Adel van hare natie alleen voor
menſchen / ende hare wapenen toonen ſy
een yegelijcken. Nu hebben ſy voor eerſt
ſoppe / die ſy inde graeghe en hongerige
maghe ſteken: terſtont daer na komen
ſy ſeer prachtigh met de ſchotelen aen /
eerſt hebben ſy broot / in vlees-ſop ghe-
weyckt / of ſoo't viſch-dagh is / met ſop
van erten of boonen / of met ander nat:

daer na wat weder opgheſoden huſpot / F
of verwarmde pan-viſch / dan weder
wat bry / dan wederom wat vaſter ſpij-
ſe / waermede den ſchalck wat ghevult
hebbende / worter ghebraden vleeſch / en̄
gheſoden viſch opgeſet dat gheenſins te
verachten is / maer hier in zijn ſy heer
ſpaerſaem / ende draghent haeſtlijck we-
der van den diſch. Op deſe wijſe beſchic-
ken ſy het gheheele Gaſt-mael / even als
de Comedianten pleghen de Choren in G
hare Comedien te vermenghen / alſoo
ſchoockeren en mengen ſy de bry en ſop-
pe: maer draghen voor al ſorghe / dat
het laetſte gericht het beſte zy. Guil. So
doen oock de goede Poëten. Bert. 'Tis
oock een ſchande ſo yemand ſeyt / neemt
deſen ſchotel wegh / niemandt eet daer
uyt: ſo moetmen die laten ſtaen / tot ha-
ren gheſetten tijdt / die ſy op een minute
weten af-te-meten: eyndelijck ſoo komt H
de ghebaerde Hauſ-knecht, of de Waert
ſelve / die van wegen zijn kleedinge van
den knecht qualijck te onderkennen is /
ons vragende / hoe't met ons al is: ende
dan ſalder terſtont beter wijn ghebracht
werden / ſy houden veel van die een goe-
den rauſch ſuppen / daer doch die veel
drinckt niet meer betaelt als die wey-
nigh. Guil. 'Tis een ſonderlingh ver-
ſtant met dat volck. Bert. Hoewel daer I
zijn die tweemael ſo veel in den wijn ver-
teeren / als ſy voor de maeltijdt betalen.
Maer eer ick van dit gaſt-mael op hou-
de te ſpreken / 'tis wonder / wat een ge-
tier en gheraes datter is van roepen en
raſen nae dat de wijn in't hooft begint
te ſtijghen. Wat ſal ick ſegghen? 'tis al
doof en ſonder ghehoor: daer komen al-
temet ſulcke ghemaeckte ſotten onder:
(hoewel datter gheen soorte van men- K
ſchen verachtlijck behoort te zijn) doch
men ſou niet glooben / hoe ſich de Duyt-
ſchen daer me konnen vermaken: ſy ſin-
gen ſpringen / raſen / juychen / bulderen /
tieren / dat de ſtove ſchijnt in te vallen /
en d'een d'ander niet kan hoore̅ ſpreken.
Ondertuſſchen dunckt hun dat ſy ghe-
noegh-

A noeghlijck leven / eñ daer moet ghy sitten ghy wilt of en wilt niet / tot laet in der nacht. Guil. Schepter doch eens uyt van't Gastmael te verhalen / want de tijt verdriet my. Ber. Ick salt doen: als nu ten laetsten de kaes opgebroght is (die haer nauwlijcx genoeght / ten zy die verrot en van maepẽ bynawegh kruypt) soo komt den langh-ghebaerde Hauf-knecht, met hem brenghende een houten B teljoor / op't welck hy met krijt heeft geschildert eenighe circulen of hane-pooten: dat leyt hy op den disch al stilswijghende ende sur siende / ghy soud meenen dat het een helsche Charon of Voerman was. Die nu de vuyle-mallerij kennen / legghen haer ghelt daer op / so doet d'een ende d'ander / tot de teljoor vol is. Daer na geteyckent hebbende / wie betaelt heeft / rekent hy stil by hem selven / C ende soo daer niet gebreeckt / wenckt hy metten hoofde. Guil. Nu soo daer wat over is? Bert. Hy soudet moghlijck weder geven / ende dat doen sy wel. Guil. Klaeght niemandt over 't veel rekenen? Bert. Niemandt die wijs is: want hy soud terstond moeten hooren / wasz bistu vor ein keerl, du besalst nit mehr weder ein ander. Guil. Ghy vertelt een vrije aert van menschen. Bert. So yemand D van 'treysen moede zijnde / eyste na 't Avond-mael een bed: hem wordt gheboden te wachten / tot de andere gaen slapen. Guil. My dunckt dat ick een Platonische Stad sie (daer alle dingh ghemeen is) Bert. Dan wort een yder zijn nest of bedde getoont en voorwaer niet E anders als de kamer. Dan daer zijn alleen bedden / ende daer boven niet dat ghy mooght ghenieten of ghebruycken. Guil. Daer ist suyver ende schoon? Bert. Ja soo schoon alst linnen inde maeltijd / dat mogelijck in ses maenden niet eens ghewasschen is. Guil. Wel hoe gaet het midler tijd met de paerden toe? Bert. Sy worden op de selve wijse gevoedert als de menschen. Guil. Maer wort men F over al / alleens ghetracteert. Bert. Op d'eene plaetse ist wat beleefder / op d'ander wat harder / als ic vertelt heb / maer over al ist meestendeel also. Guil. Wat soud ghy segghen / soo ick u vertelde hoe de gasten in Lombardien onthaelt worden / ende wederom in Hispanien / in Engelandt ende Walsch-Engelandt / want de Engelschen onderhouden half de Duytsche ende half de Fransche ma- G nieren / dewijle sy uyt beyde dese volckeren zijn vermenght. De Walsch-Enghelschen roemen sich ingheboren Enghelschen te wesen / maer de Enghelsche souden uyt de Saxen en Frantoisen gesprotenzijn. Bert. Ick bid u wilt het vertellen / dan't heeft my noyt moghen ghebeuren deselve te besien. Guil. Teghenwoordich heb ick den tijdt niet. Want de Schipper heeft my belast / dat H ick te drien by der hand zijn moste / ten ware ick hier wilde blijven: hy heeft oock mijn paexken: op een ander tijdt / ons gelegen zijnde / sullen wy den buyck vol klappen.

Eynde van de sesthiende T'samen-spraeck.

Exorciſmus,

Dat is

Beſweeringh of Spokerij/

Waer in de ſchelmerijen die ſommige looſe menſchen bedencken, om d'eenvoudighen te bedriegen en tot waen-geloove te brengen, ondeckt worden.

Tuſſchen

Thomas en Wilhelm.

Thomas.

A WAT hebt ghy doch goedts / dat u ſoo ſoet by u ſelvē doet lachen / als of ghy een grooten ſchat ghevonden hadt? Wilh. Ghy ſoud den ſpijcker met u raden ſo wel recht
B op't hooft ſlaen. Tho. Maer ſult ghy u mede-gheſel niet deel-achtigh maken/ en ſegghen wat het dan voor goedt zy? Wil. Ja/ want ick heb nu al over laugh gewenſcht/ dat my yemandt te ghemoet quame / in wiens boeſem ick deſe mijne vreught ſoud moghen uytſtorten. Tho. Soo deelt het my dan nu mede. Wilh. Ick heb daer terſtond een luſtighe fabel
C gehoort / die ghy ſweeren ſoudt een Rhetorijckſche ſotte-klupt te zijn/ ten waer dat de plaetſe/ de perſoonen / en de gantſche ſake my ſoo bekent waren / als ghy my bekent zijt. Tho. Ick heb luſt om die te hooren. Wilh. Kent ghy Polum wel de ſwagher van Faunus? Tho. Jae ſeer wel. Wilh. Deſe is de Autheur D
van deſe fabel. Tho. Ick wil't wel gelooven/ want hy ſoo gheeſtigh is dat hy alderhande ſpulletjes / oock ſonder perſonagien/ ſoude konnen ſpelen. Wilh. Dats waer: en ghy weet oock wel dat hy een hof-ſtede heeft leggen niet verre buyten Londen? Tho. Soud ick niet? Wy hebben meer als eens op de ſelvige wel broederlijck gheſlempt. Wilh. So is u oock wel indachtigh die lange wech E
aen weer-zijden met hooge groene boomen wel dicht beplant? Tho. Ghy meent aende ſlincker-zijde van zijne wooninghe? Wilh. Recht: aen d'een zijde van deſe wegh is een drooghe diepe ſloot met haghen / doornen en barn-netelen wel dicht bewoſſen: aen welckers eynde men over een bruggetjen gaet in F
de open vlacke weyden. Tho. 'k Weet wel. Wilh. Daer had nu al lange tijdt een gherucht geloopen onder de Boeren van die plaetſe/ datter by dit bruggetjen een ghespoock / of nacht-gheeſt gheſien wierd/ welcke men oock ſomtijds deerlijck

A lijck hoorde suchtē en schreyen / sy meenden dat het de ziel was van eenigh mensche die in 't Vagevyer gepijnigt wiert. Tho. Wie was de vinder van dit gheruchte? Wilh. Wie anders als Polus? Dit had hy te voozen aldus besteecken/ om te dienen als een beginsel tot zijne fabel. Tho. Wat is hem doch in den sin gekomen/om dit te versieren? Wilh. Ick en weet niet/dan dat het soodanige man in. Hy heeft groot vermaeck daer
B in dat hy de sotheydt des volcx met dusdanighe potzen mach bespotten.

Ick sal u vertellē wat hy nu onlangs oock uyt sijn hooft ging steken. Wy reden te samen in goedē getale na het Kasteel Richemond, onder welcke oock waren luyden/diemen soude geseydt hebben verstandigh te zijn: de locht was heel klaer/ eñ niet een wolckjen aen dē gantschen Hemel: Als Polus de ooghen op-
C geslagen hebbende/nae den Hemel/ zijn aensicht ende gantsch lichaem begost te teyckenen met een heyligh kruyce: ende sijn aensicht seer devotig settende/ aldus begost te spreecken: O onsterffelijcken God! wat sie ick? en als de ghene welcke dicht by hem reden/ vraeghden wat hy sagh/ so teyckende hy hem selven weder met een veel grooter cruys/eñ seyde: God ghebe dat dit ghesicht niet quaets
D en beduyde: als sy nu hert aenstonden om te weten wat hy sagh/ so hiel hy sijn gesicht wel strack na den Hemel/en met den vingher een plaets wijsende/en siet ghy daer niet/ seyde hy/ een vreeslijcke draeck/ gewapent met brandende hoornen/ en een verschrickelijcke ghekrulde steert? als sy nu neen seyden datse hem niet en saghen/ en hy haer wederom geboot neerstigh toe te sien/en t'elcke-reys
E de plaetse met der hand aēwees/so heeft ten lesten een uyt den hoop/ op dat hy niet minder en scheen te sien als een ander/ghesept dat hy het mede sach: desen zijn noch sommighe nagevolght/ want sy schaemden haer/ datse niet en souden sien het gheen soo sichtbaer ende klaer was: wat wil ick veel segghen? binnen F
drie daghen was het gerucht van desen Draeck verbreyt door gantsch Enghelandt: en het is wonder/hoe veel het gemeene peupel hier noch aenhingh: jae daer waren sommighe die ernstelijck bestonden uyt te leggen/wat dit gesicht beduyde. Wt deser sotheydt schepte hy een groot vermaeck/ die dese klucht versiert had. Tho. Ick begin zijn verstant te kennen/ maer komt weder totte nacht- G
geest. Wilh. Hier-en-tusschen is wel te pas/by Polum komen t'huys leggē Faunus een Priester van die orden/ welcken het niet ghenoegh en is datse in't Latijn ghenoemt worden Reguliers, maer men moet hem oock int Griecx den selvē toenaem gheven/namelijck/Kanonicken; hy was een Prochi-paep uyt een dorp daer erghens ontrent. Dese liet hem selven voorstaen dat hy al meer als gemeē wijs H
was/voornamelijck in't geestlijcke. Th. Ick verstae't wel/ wy hebben een Personagie in dit spel gevondē. Wil. Over tafel sittende heeftmen beginnen te spreken van 't gerucht datter ging van dese spoockery. Als Polus nu merckte dat dit gherucht van Fauno niet alleen gehoort: maer dattet van hem oock ghelooft wiert/ so heeft/ hy hem beginnen te bid- I
den/dat hy doch als eē gelcert eñ vroom man/ dit ellendigh zieltjen wilde te hulp komē/en twijfelt ghy daer aen/seyde hy/ ondertast de saecke eerst wel te deghen. Gaet ontrent thien uyren wandelen by het bruggetjen ghy sult een wonderlijck ghesteen en ghekerm hooren. Neemt yemand van de mijne mee tot geselschap soo sult ghy 't seeckerder en niet minder vreese maghen hooren. Tho. Wel wat K
is doch daer na gheschiedt? Wilh. So haest als de maeltijd gedaē was/gingh Polus nae ouder ghewoonte uyt jaghen/ Faunus wandelende vast gins en weder/ terwijl de duysternis alle kennisse der dinghen wegh ghenomen had hoorde hy ten lesten een jammerlijck ghehuyl / dit kost de konstenaer Polus seer aerdigh

maken/

A maken/ legghende verborghen onder de doornen / ghebruyckende daer toe een steenen kan / op dat de stemme uyt sulcken hollicheydt komende / te vreeslijcker soude wesen. Tho. Dese fabel/soo ick sie/gaet het Nacht-ghesicht van Mænander al verre te boven. Wilh. Dat sult ghy noch meer segghen / als ghyse heel en al gehoort hebt. Faunus maeckt sich haestigh na huys toe / om te vertellen wat hy ghehoort had. Polus die was B hem door een korter wegh nu al voorghekomen. Daer begint Faunus Polo te vertellen watter gheschiet was / en hangter somtijts al vry wat by / op dat de saecke te wonderlijcker soude schijnen. Tho. Kon hem Polus daer-en-tusschen van lachen houden? Wilh. Wat een praet ; hy heeft zijn wesen in zijn hand : ghy soudt geseydt hebben dat het ernst was. Ten lesten soo belooft Fau- C nus door't veel biddens van Polus, dat hy op morghen de ziele sou besweeren : en brenght voort den gantschen nacht sonder slapen over/ter wijl hy besigh is met ondersoecken in wat voegen hy de saecke best soude beginnen / want hy niet weynigh voor sich selven vreesde. So heeft hy dan eerst t'samen gheraept veel krachtighe oude besweringhen/en sommighe nieuwe daer by ghelapt / By het D inghewand der H. Moeder Maria: by't Ghebeente van de H, Werenfrida. Daer nae heeft hy oock een plaets verkoren dicht by de hagen en doornen op't vlacke veld / van waer hy de stemme konde hooren / heeft een grooten Circkel daer om getrocken en in de selvige veel Cruycen / Characteren en andere Hane-potẽ ghemaeckt/dit wiert al te samen gedaen E met sekere bysondere woorden en Ceremonien : Hier quam noch by een groot vat vol wij-water/ om den hals had hy een schoone Kasuyfel met een briefken op de borst / daer in geschreven stont het beginsel van't Euangely S. Iohannis : by sijn tas hingh een stuckjen Was/dat de H. Vader de Paus alle jarẽ heylight en men noemt het een Agnus Dei, met de- F se wapenen pleghen sy in oude tijden ten strijde te trecken teghen de quade gheesten eer dat S. Fraciscus kappe haer begon verschricklyck te worden : dit alles wierdt aldus te voren beschickt/op dat/ soo het misschien een quade gheest waer gheweest / de besweerder van hem niet en soude besprongẽ en beschadight worden / en noch heeft hy hem niet alleen in-den Circkel dorven betrouwẽ maer daer G is besloten datmen hem noch een ander Priester soude by-voeghen. Polus vreesende dat de gheheymenisse van den fabel aen den dagh moght komen / in dien hem yemant by-ghevoeght wierd / die wat beter geneust was/heeffter een ontboden uyt zyn buurte/den welcken hy de gantsche saeck openbaerde : Want sulcx de handelingh van 't spel vereyschte / en het wasser eentje die al beter sin hadd' in H sulcke kuyrtjens/als in langh te preken: Des anderen daeghs als nu alle dingh wel te deghen reed was / so gingh Faunus met de ander Prochy-paep ontrent thien uyren inden Circkel. Polus die nu al voor-heen was schreyde jammerlijck van onder de haghen. Faunus begon vast te premelen / maer Polus maeckte hem daer-en-tusschen in 't doncker haestigh wegh nae een vande omlegghende I Dorpen / en braght van daer noch een ander personagie tot het spel/ want 't en kost niet dan met veel personagien ghespeelt worden. Tho. Wat deden zy daer na? Wilh. Sy ginghen sitten elck op een swart Peert / hebbende by haer eenich heymelijck vyer: doense nu niet verre vanden Circkel waren/toondense het vyer/ om Faunum uyt den Circkel te jaghen door verbaertheyt. Tho. Wat al K moeyte heeft Polus ghedaen om Faunum te bedrieghen! Wilh. Sulcken Man is het: Maer dese saeck soude bykans qualijck ghelukt hebben. Tho. Hoe soo? Wilh. Om dat de Peerden / door datse het vyer so haestlijck sagen/ verschrickt zijnde / bykans haer-selven en haer opsitters

A ſitters den hals af-raden. Ghy hebt nu
d'eerſte handelingh vandẽ fabel. Doen-
ſe wederom by malkander ghekomen
waren/Polus als nerghens of werende/
begint te vraghen / watter gheſchiedt
was Daer vertelt Faunus voort hoe dat
hy twee vreeſlijcke Duyvels had ghe-
ſien/ die daer ſaten op ſwarte Peerden/
met vyerige ooghen en brandende neuſ-
gaten / welcke ghepoocht hadden inden
B Circkel te komẽ/ maer dat ſe met krach-
tighe woorden te rugh ghejaecht en ver-
dreven waren. Als door deſe dinghen /
Fauno den moedt wat was ghewoſſen/
ſoo is hy des anderen daeghs met groo-
ter toeruſtingh weder inden Circkel ge-
gaen en als hy nu langhe tijdt met veel
woorden de ziel hadde voort-geeyſcht /
ſoo hebben Polus en zijn medegheſel haer
weder van verre vertoont op ſwerte
C Peerden met een vreeſlijck ghelupt/ als
of ſy inden Circkel wilden rennen. Tho.
Haddenſe gheen vyer by haer? Wilh.
Neenſe / want dat was haer qualijck
vergaen / maer hoort een ander klucht:
ſy hadden een langh touw tuſſchen
haer beyden/ 't welck ſy ſoetjes langhs
der aerden treckende / alſo d' een aen d'
eene zyde / en d' ander aen d' ander ſyde
ſnellijck begoſten wegh te loopen / als
D of ſy door de beſweringen vandẽ Poel-
prieſter Eaunus verjaeght wierden / ſoo
hebben ſy met 't ſelvighe touw beyde
Papen met wij - water en quiſpel en al
datter by was over aers over bol ſeer
geneughlijck uyt den Circkel doen dan-
ſen. Th. Was dat de loon die de Buur-
paep voor ſijn moeyte kreegh? Wilh.
Jae 't: en noch heeft hy dat liever wil-
len verdraghen/dan dat hy ſijn rolletjen
E niet voort ſoude uyt ſpelen: dit aldus
ghedaen zijnde / en ſy weder by elckan-
der quamen/ſoo begoſt Faunus by Polum
wel hoogh te ſtoffen/in wat ſwarigheyt
en perijckel hy gheweeſt hadde / en hoe
moedighlijck hy beyde de duyvels met
zijn krachtige woorden had verdreven.
En nu liet hy ſich ſelven vaſtlijck voor-
ſtaen / datter niet een ſo ſchadelijcke en F
booſe droes was / die inden Circkel ſou
dorven of konnen komen. Tho. Deſe
Faunus verſcheelt niet veel van eenẽ geck
Wil. Ghy hebt noch niet byſonders ge-
hoort: de fabel dus verre geſpeelt zijn-
de / ſo is daer wel te pas by gekomen de
ſwager van Polus, want hy hadde zijn
oudſte Dochter getrouwt / een aerdigh
en ſeer kluchtigh Jonghman/ghelijck
ghy weet. Tho. Jae voorſeecker en die G
wel ghenegen is tot ſulcke boerteryen.
Wilh. Niet alleen gheneghen / maer hy
ſoude alle zijne Recht - daghen wel ver-
ſuymen / mocht hy ſlechts ſoodanighen
klucht aenſchouwen of ſelver ſpelen.
Deſen heeft Polus den gantſchen handel
vertelt/ en hem ghebeden dat hy de per-
ſonagie van't Sieltje voort wilde ſpelen:
hy was terſtondt ghereedt / nam voort
een linden-laecken / wond hem daer ſel- H
ven in / ghelijckmen de dooden by ons
doet/ en had by hem een teſt met vyer /
't welck door 't Laeckẽ ſchijnende vreemt
was om aen te ſien: teghen de nacht is
men gegaen nae't tonneel daer deſe Fa-
bel gheſpeelt wierd/men hoorde terſtont
een wonderlijck gheſteen: Faunus was
terſtont in de weer met al zijn beſwerin-
ghen. Ten langen leſten begoſt haer de
Ziele te vertoonen van onder de door- I
nen/blaſende dickwils in't vyer en jam-
merlijck ſuchtende: als nu Faunus die
ſelvige ſeer bad/ datſe doch ſoude ſeggẽ/
wie ſy was/ ſoo is Polus inder haeſt uyt
de ſlootige ſprongen in de gedaente van
een duyvel met een ſeer leelijck ghebaer/
en ſprack tot Faunum, ghy en hebt geen
macht over deſe ziele/want ſy is mijne:
en liep elcke reys tot op de kant van den
Circkel / als of hy den beſweerder by de K
lurven had willen krijghen/maer is ten
leſten/ghelijck of hy door de beſ weerin-
ghen en 'theylighe water / dat hy hem
wel overvloedelijck in't backhuys quiſ-
pelde verdreven wiert/te rug geweken:
als nu de droes wech was begoſt Fau-
nus voort met de Ziel te praten / welcke

A van Fauno ernstelijck ghevraecht zijnde/
antwoorde datse was de Ziele van een
Kersten mensch : ghevraeght zijnde hoe
dat haer naem was/antwoorde Faunus :
Faunus, seyde hy. So is mijn nature me-
de : en doen begost hem de saeck eerst te
deghen ter herten te gaen / om den ghe-
meenen Naem/op dat d'eene Faunus vast
d'ander mocht verlossen : Als Faunus
vast veel vraegde/op dat misschien door
B 't langh praten de pot niet ontdeckt en
wierde / soo weeck de Ziel weder wech/
segghende datse niet langher spraeck
mocht houden/ want de tijdt genaeckte/
inde welcke sy ghedwonghen wierdt te
gaen daer het den duyvel geliefde/ noch-
tans heeftse belooft datse des anderen
daeghs wederom wilde komen so haest
alst haer gheoorloft soude zijn. Men
C quam wederom te samen in Poli woo-
ninghe die 't spel beleyde / daer vertelde
de besweerder watter ghescheidt was/
liegende daer altemet een weynichje by/
't welck hy nochtans al meende dat de
ronde waerheyt was/so seer behertigh-
de hy de saeck. Nu hadmen altoos soo
veel vernomen/dat het een Kersten-Ziel
was / welcke van den duyvel ellendigh-
lijck ghepijnight wierd. Hier toe ghe-
D bruyckte men al zijn seven vijf sinnen om
dese uyt zijn slavernije te verlossen.

Maer in de laetste besweering is wat
geneughlijcker gebeurt. Tho. Eylieve
wat doch? Wilh. Als Faunus de Ziel
voort-gheroepen hadde soo is Polus die
den droes speelde met sulcke fury komen
aenloopen ghelijck of hy inden Circkel
wilde breecken : En als Faunus met be-
sweeringhen en veel wij-waters mee-
E sterlijck teghens hem schermde/ soo riep
de duyvel ten lesten / dat hy gantsch niet
vervaert en was voor al die dingen: ghy
hebt seyde hy te nacht by een jong meys-
sen geslapen/ghy zijt in mijnder macht:
't welck hoewel 't Polus uyt geckery sey-
de/nochtans scheen het de waerheydt te
wesen : want de besweerder door dit
woort gheraeckt zijnde / begaf hem ter-
stondt vande kant des Circkels nae 't F
midde toe/en luysterde d'ander Prochy-
paep ick weet niet wat heymelijck in
d'oor: 't welcke Polus merckende/weeck
een weynigh te rugh/op dat hy moghe-
lijck niet wat en hoorde/ dat hem te hoo-
ren niet en betaemde. Tho. Voorwaer
Polus die speelde wel een Religieuse en
schaemachtighe Duyvel. Wilh. Soo
ist: men had dese syne daedt moghen be-
rispen om dat hy een weynigh buyten de G
paelen van eerbaerheyt tradt : hy heeft
nochtans de woorden vanden Prochy-
paep ghehoort / doen hy den anderen de
penitenty opleyde. Tho. Wat leyde hy
hem op tot penitenty ? Wilh. Dat hy
driemael zijn Paternostet soude lesen:
Hier uyt besloot hy / dat die lieve Prie-
ster drie Venus kunstjes met zijn soete bol-
le meysjen van die nacht gespeelt hadd'.
Tho. Dat dede die Regulier voorwaer H
tegen zijnen Regel. Wilh. 't Zijn men-
schen / en 't was een menschlijcken val.
Tho. Gaet voort : wat is daer na ghe-
schiedt ? Wilh. Faunus nu een weynigh
stouter ghewoorden zijnde / quam weder
op de kant van den Circkel / en daeghde
den duyvel selve her voor te komen :
maer hy nu beschreumder zijnde/ seyde /
ghy hebt my bedroghen : had ick wijs
gheweest / ick soude u dit niet vermaent I
hebben. Veel luyden glooven vastlijck /
dat 't gheene ghy eenmael den Priester
ghebiecht hebt / den duyvel voort uyt de
memorie is gegaen/ soo dat hy't u niet en
kan verwijten. Tho. Ghy vertelt een
klupt die lachens weerdigh is. Wilh.
Maer op dat ic eens een eynde make vā
de Fabel. Dat praten met de Ziel duur-
de etlijcke daghen langh : ten lesten is
het soo verre ghekomen/dat de besweer- K
der vraeghde/ of sy op eenige wijse kon-
de uyt haer pijne verlost worden: sy ant-
woorde : Jae/indien het gelt 't welck sy
onrechtveerdelijck verkreghen had we-
der ghegeven wierd: maer/seyde hy/of-
men 'tselvighe door vromer luyden han-
den uytkeerde tot gheestlijck gebruyck ?

A Sy antwoorde/ dat haer sulcx oock voor-derlijck soude zijn. Doen wierd Faunus de besweerder seer verblijdt/ en vraegh-de hoe groot dat de somme wel was ? sy antwoorde/ seer groot/ 't welck hy oock gheern hoorde : sy heeft hem oock de plaetse genoemt daer desen schat begra-ven lagh/ maer die was al wat verre gheleghen. Heeft hem oock te kennen ghegheven/ tot welcken gebruyck sy den selvigen begeerde uytgekeert te hebben.
B Tho. Welcke waren die ? Wilh. Dat-ter drie persoonen in pelgrimage souden trecken. D' eerste soude gaen tot S. Pieters te Romen. D' ander soude gaen groeten S. Jacob te Compostel. De derde soude gaen kussen den kam van Jesus binnen Trier : Daer-nae soude in verscheydẽ Cloosters een groot schip vol Psalmen en Ziel-missen ghesongen
C worden : 't Gheen daer dan noch over-schoot dat moght hy gebruycken waer toe hy wilde. Nu was Fauni herte al by den schat/ daer waren zijn sinnen nacht en dagh mede besich. Tho. 't Is een ghemeene siecktе / hoewel de Priesters insonderheydt daer veel mee gheplaeght zijn. Doe hy nu ghevraeght had / soo veel het gelt aengingh/ al wat hy wilde / soo heeft de besweerder / van Polus daer
D toe vermaent zijnde / De Ziele oock ge-vraegt/ van heymlijcke konstẽ: als van Alchimisterу / en Tooverу : en hier op heeft de Ziel sommighe dinghen ghe-antwoordt nae de gheleghentleydt des tijdts : Doch heeft hem beloofte datse hem meerder openbaren soude/ soo haest alsse door zijn hulp uyt de ghevanghe-nisse des Sathans soude verlost zijn. Laet dit nu de derde handelinge zijn van
E dese Fabel. Inde vierde heeft Faunus over al ernstlijck beginnen te swetsen van dese miraculeuse saecken : hy prate niet anders in maeltijden/ en zijn daghe-lijcksche ommeganghs ; en beloofde de Cloosteren wonderlijcke dinghen : Jae kon oock nu niet anders dan van sulcke hooghe verborghentheden spreecken.

Hy gingh nae de gewesen plaetse/ vondt F
de geseyde teyckenen/ nochtans en dorst hy den schat niet op-graven / om dat hem de Ziel ghewaerschouwt hadde / waert dat hy den Schat op-groef eer de Zielmissen ghedaen waren / dat hy het met zijn groot peryckel doen soude. Veel die wat beter gheneust waren / be-gonnen nu 't bedroch te ruycken : als hy nochtans niet op en hiel van zijn mallighеyt over al te vertellen / soo is G
hy heymlijck vermaent van zijn vrien-den/ en voornemelijck van zijn Abt/ dat hy / die te voren gheacht was te zijn een wijs en voorsichtigh man / soude toe-sien / dat hy met dese zijn wercken nu het teghendeel niet en betoonde: hy heeft evenwel door niemandts woorden kon-nen beweeght worden / dat hy niet en soude ghelooven / of het was een ernsti-ghe en ware sake : Ja dese inbeeldingh H
heeft des mans ghemoet so ingenomen/ dat hy niet anders en sprack/ ja niet an-ders en droomde als van spoockerij en quade gheesten. De ghestaltenis des gemoets was nu ooc al tot zijn aensicht ghekomen/ 't welck soo bleeck en onghe-daen was / dat ghy soud ghesеydt heb-ben dattet een gheest was en geen men-sche : wat wil ick langh praten ? het scheelde niet veel / of hy waer heel uyt- I
sinnigh geworden/ somen hem niet hae-stigh met goede middelen waer te hulp ghekomen. Tho. Dit sal / denck ick / nu de leste handelingh wesen van dese fabel. Wilh. Jae die sal ick nu vertel-len Polus en zijn swagher hebben dus-danighen vond versiert : sy hebben een brief ghеschreven met vremde en seltsa-me letters / en dat niet op ghemeen pa-pier / maer op soodanigh papier als de K
goudt-slagers haer goudt op leggen/ ghy weet wel wat ick meen : den inhoudt des briefs was dese :

A Faunus *die langh ghevanghen heeft ghe-weest, maer nu vry is, wenscht* Fauno *synen verlosser d'eeuwighe saligheyt.*

MYn lieve *Faune*, ghy behoeft u selvẽ niet langer te quellen met dese sake, God heeft gesien uwen heylighen en Godtsalighen wil, om welckers verdiensten hy my uyt alle mijne swarigheden verlost heeft, ick leve nu ghelucklijck onder de Engelen: u wordt een plaets bewaert by *S. Augustijn*, die de naeste is by der Apostelen Choor: als ghy by ons sult ghekomen zijn, soo sal ick u tegenwoordigh bedancken: daer-en-tusschen maeckt u vrolijck en leeft gheneughelijck: ghegeven in den hooghsten Hemel, den 12. Septemb. 1518. Onder 't zeghel van mijnen ringh

Faunus,

Dese brief is heymelijck geleyt op den Autaer/daer hy den heyligen dienst soude doen: als dese uyt soude zijn / wasser een geordineert die hem vanden brief soude vermanen / als of hyse daer by avontuur ghevonden had: nu draeght hy altijt desen brief by hem / en toont de selvighe over al als een heyligh en godlijck dingh / ende ghelooft niet sekerder dan dat de selvighe van een Enghel uyt den Hemel aldaer ghebraght is.

Tho. Dat en is seecker niet / hem verlost te hebben van uytsinnigheydt / maer alleenlijck de maniere zijner uytsinnigheyt verandert te hebben.

Wilh. Soo is het inder waerheydt behalven/dat hy nu een botter uytsinnigheydt over hem heeft. Tho. Ick heb voor desen de Fabulen niet veel geloofs ghegheven die ghemeynlijck van de spoockery vertelt worden / maer na desen sal ickse noch veel min ghelooven: want ick vermoede dat van licht-ghelovende / en Fauno gelijcke luyden veel dingen voor waerheyt beschreven zijn / die al even soo waer ghebeurt zijn / als 't gheen ghy nu van Fauno vertelt hebt.

Wilh. Ick gheloof het met u. Vaert wel.

Eynde van de seventhiende T'samen-spraeck.

Naufra-

Naufragium,

Of

Schip-brekinghe/

Daer in de periculen der Schip-vaert, ende veel sotte misbruycken der Schip-lieden en waen-ghelooven worden vertelt.

Antonius, Adolphus.

Antonius.

A Help Godt! wat vertelt ghy yselijcke dingen. Is dat varen? is dat reysen? God verhoede toch dat my sulx niet in den sin en kome. Ad. Ja dat ick dus langh vertelt heb/ dat is maer speelen varen/ by
B 't ghene ghy noch hooren sult. An. Ick heb meer als te veel quaedts ghehoort/ ick schrick ende beve als ghy 't vertelt/ ghelijck of ick selfs in 't ghevaer ware. Ad. Jae voorwaer op 't gedaen werck is goet rusten / in die nacht is wat gheschiet / dat meest alle hope van behoudenis onsen Schipper benomen heeft. An. Wat toch? Ad. In die nacht schenen weynigh sterren/en inde hooghste mars
C stond een vande matrosen/ rontom siende ofte hy niet eenigh land kost siē en bekennen: by desen heeft beginnen te staen een yverige kloot ('twelck de Schippers een breed-vuyr noemen) dat is voor den Schippers een seer droevigh teken / by so ver het alleen een licht is; maer ghe-luckigh alsser twee zijn. 't Welck de ouden gelooft hebben te zijn *Castor eñ Polluz. An. Wat hebben sy met den Schippers te doen / naedemael d'een een Ruyter en d'ander een Kamp-vechter ghe- D
weest is? Ad. So heeft het den Poëten goet ghedocht. De stierman die al vast aen 't roer sat/seyde matroos (want soo noemen die schip-lieden malkanderen) siet ghy wel / wat geselschap datter aen u zijde is? ick siet wel heeft hy gheantwoort/ en ick wensch dat het doch ghe- E
luckigh mach vergaen. Terstont daer nae die yverighe kloot by de touwen nederglijdende/ wentelde tot by den stuurman. An. En is hy niet in swijm ghevallen door vreese? Ad. De Schippers zijn die voncken al ghewoon. Daer een weynigh vertoeft hebbende/heeft se gherolt langs het scheeps-boort/ daer van daen door de middelste luycken gheval- F
len zijnde/ is verdweenen. Op de middagh heeft haer de storm weder begost te vernieuwen en te verheffen. Hebt ghy

* *Castor* en *Pollux* twee Jupiters kinderen, tweelingen uyt Leda,&c, Plin,lib,c,37.

A wel opt de hooghe (Alpen of Bergen die Italien van andere landen af-scheyden) ghesien? An. Ick hebse ghesien. Ad. Die berghen scheenen maer kleyne heuveltjens te wesen / soose geleken werden by de onstuymighe baren der Zee / soo dickwils als wy door 't ghewelt der baren om hoogh ghedreven werden / soo soudmen de Maen met de hant geraeckt hebben; maer so dickwils als wy weer neder sackten / soo scheent/dat wy door
B de aerd in't diepste der hellen souden ghesoncken hebben. An. O sotte ende sinneloose menschen/ die haer op de Zee begevē. Ad. Als nu de matroosen te vergheefs teghen de storm aen-wrochten/ is ten lesten de Schipper heel bleeck en bestorven tot ons ghekomen. An. Die bleeckte voorseyde eenigh groot quaet. Ad. Mannen/seyd hy / ick ben niet langher Meester van mijn schip : die win-
C den hebbent ons af-ghewonnen : daer rest anders niet / dan dat wy onse hope op den Almachtighen Godt stellen / en dat een yegelijck hem ter doodt bereyde An. O dat was voorwaer wel een harde ende droevige predicatie. Ad. Maer voor alle dinghen (seyd hy) moetmen het schip lichten : soo vereyst het de teghenwoordighe noot die een bitter kruydt is: want 'tis beter 'tleven te behouden door
D verlies der goederen/ dan 't selve met de goederen te verliesen. De waerheydt deed haer sulcx ghelooven/en soo zijnder inde zee gheworpen veel vaten met kostelijcke ende dierbare waren. An. Dat was voorwaer groote schade. Ad. Daer was een Italiaender by / die in Legaetschap aē de Coning van Schotlandt ghesonden was/ dese had een kof-
E fer vol silvere bekers/koppen / vaten eñ ringhen / linden en zijde kleederen. An. Hoe nae wilde dese zijn goet niet inde zee ghesmeten hebben? Ad. Neen hy/maer woud of met sijn beminde goet verdrencken en vergaen / of met het selve behouden blijven : daerom weygerde hy oock seer 't selfde over te gheven.

An. Wat seyde de Schipper daer toe? F
Ad. Onsent halven / seyde hy / soud u gheoorloft zijn / alleen met u goet te verdrencken ; maer ten is niet behoorlijck/ dat wy al te samen om u koffer / in soo grooten ghevaer soude komen : anders soo sullen wy u met koffer met al inde Zee werpen en de voeten spoelen. An. Dat was voorwaer een rechte Schippers reden. Ad. Aldus heeft dese Italiaender oock schade gheleden/ schelden- G
de ende vloeckende Godt en alle de duyvelen/ dat hy zijn leven sulcken wreeden element betrouwt hadde. An. Ick ken d'Italiaen en dat spreken wel/ (die't alles wreet noemen wat haer vreemt is.) Ad. Een weynigh daer nae / de windt al toe-nemende / heeft touwen en takels ghebroken/ en de zeylen wegh gewaeyt. An. O groot jammer en ellend! Ad. Doen is de Schipper weder by ons ge- H
komen. An. Hoe na om te preken? Ad. Hy groete ons / vrienden (seyd hy) de tijd vermaent ons dat een yegelijck hem Godt bevele / ende tot sterven ghereedt make. Ghevraeght zijnde van sommige die op scheeps dinghen haer verstonden / hoe veel uren hy meende dat hy 't Schip noch behouden kost : heeft geseyt dat hy't niet beloven konde/maer dat hy het boven drie uren niet houden konde. I
An. Dit preecken was noch harder om hooren dan 't eerste. Ad. Als hy dit geseydt had / heeft hy gheboden datmen al de touwen soude kerven / ende de mast tot aende koker affsagen/en met de sprieten in Zee werpen. An. Waerom dat? Ad. Om dat het Schip ('t zeyl los en gescheurt zijnde) lastigh ende niet dienstigh was : al onse hoop was nu in't roer gheleghen. An. Wat deden daer K
en tusschen die ghene in 't Schip waren? Ad. Daer soudt ghy ghesien hebben een jammerlijcke ghestalte : De matroosen singhende: weest ghegroet Coninginne/ riepen de H. Maget eñ Moeder Gods om hulp aen / noemende haer een Zeester / Coninginne des Hemels/ Regeer-
ster des

A ster des Werelts/haven der Salighept/
met noch veel andere titulen en namen
haer smekende ende biddende: dewelcke
de heylighe Schrift haer nergens toe en
schrijft. An. Wat heeft sy met de Zee
te doen / dewelcke soo ick meen noyt ter
Zee ghevaren heeft. Ad. Eertijdts
droegh de Goddin Venus sorgh over de
Zee-varende luyden/om datmen geloof-
de datse upt de Zee ghebozen was: de-
B welcke om datse nu ophoudt van sorgh
te draghen / is in plaets van die moeder
gheen maeght zijnde / ghekomen dese
Maeght die moeder is. An. Ey ey /
ghy spotter mede. Ad. Sommighe
op de luycken legghende / baden de Zee
aen/en gotender alle de olye in/de welcke
sy konden bekomen / † de selve smeken-
de en biddende/ niet anders dan alsmen
pleeght te doen een verstoorde Prince.
C An. Wat seydense toch al?
Ad. O alderbarmhertighste Zee!
o alderedelste Zee! o alder-rijckste Zee/
o alderschoonste stilt u toch / en behoed
ons. Veel diergelijcke dingen songense
de doove Zee ter eeren. An. Een be-
lachlijcke ende bespotlijcke superstitie.
Maer wat deden de andere? Ad. Som-
mighe deden anders niet dan braecken /
spouwen ende over-gheven; seer vele de-
D den belosten: daer was een Enghels-
man die onse Lieve vrouw van Walsin-
gam goude berghen beloofde / soo hy le-
vendigh mocht aen land komen. Ande-
re beloofden seer veel het houten kruyce
'twelck in sulcken plaetse was / andere
weer dat in een ander plaetse was.
't Selfde is oock ghschiet vande Ma-
ghet Maria / dewelcke in veel plaetsen
regneert: ende sy meenen dat de belofte
E krachteloos is / soo ghy de plaetse niet
upt en druckt. An. Dat is om te lac-
chen/ alleleens of de Heylighen niet in
de Hemel woonden. Ad. Daer wa-

† Men seght dat oly van natuyren licht aenbrenght, en datse de verstoorde Zee baren stilt.

render die beloofden dat sy Carthuysers F
souden werden : Daer wasser een die
beloofde dat hy in pelgrimagie woude
gaen nae sint Jacob te Compostel, en
dat barrevoets/bloots hoofts / zijn lijf
alleen deckende met een ysere pantzier
of harnas/ende daer-en-boven anders
niet etende dan ghebedelde spijse. An.
Maer wasser niemandt die om sinte
Christoffel dochte? Ad. Ick hebber
een gehoort ende dat niet sonder lachen / G
die met luyder stemme (op dat hy mogh-
te ghehoort worden) beloofde sinte Chri-
stoffel te Parijs inde groote kercke (eer
een Bergh als een beeldt ghelijckende)
een was-keerse soo groot als hy selver
was. Als hy dit soo luyde riep als hy
mocht/en al steeds aen hield/soo heeft de
ghene die aen zijn zijde stondt / zijn goe-
de kennis zijnde/ hem met zijn elleboghe
aen-gestooten/ ende soetjens vermaent/ H
siet toe wat ghy belooft / want of ghy
schoon al u goet verkochte/so soud ghy 't
niet konnen betalen. Doen heeft hy ge-
seydt met sachter stemme / op dat het S.
Christoffel niet hooren soud: swijgh stil
ghy geck / meent ghy dat ick 't met me-
ningh segge? Soo ick slechs aen landt
kan geraken/ick sal hem niet een smeer-
keers gheven. An. O grovaert ! ick
denck dat het een Hollander geweest is. I
Ad. Neen: maer 't was een Zee-lander.
An. Maer ick verwonder my seer dat
niemandt om S. Paulus heeft ghedocht/
de welcke selve ter Zee ghevaren heeft /
ende Schip-brekinge geleden hebbende/
is op landt ghespronghen. Want die 't
quaedt beproeft heeft / heeft geleert d'el-
lendighe te hulp te komen. Ad. Daer
wordt niet eens gherept van S. Paulus.
An. Badense onder-tusschen? Ad. Elck K
om strijdt / d'een songh: ick gheloove in
God/d'ander: zijt gegroet Coninginne:
daer warender sommighe die bysondere
ghebedekens hadden/die niet seer onge-
lijck en waren de ghebeden der Cove-
naers teghen de periculen. An. Hoe de-
voot maeckt de verdruckingh of tegen-
spoet

A spoet de menschen/ maer in voorspoet so
en dencken wy niet eens om God of zijn
Heylighen. Maer wat deed ghy daer-
en-tusschen? en beloofde ghy gheen van
alle Heylighen wat? Ad. Gheensins.
An. Hoe so? Ad. Om dat ick geen ver-
dragh en make met de Heylighen/ want
wat ist toch anders dan een contract of
verdragh/ na dese conditie gemaeckt ick
gheeft/ soo ghy't doet/ ick sal't doen soo
B ghy't doet: ick sal een was-keerse ghe-
ven/ soo ick behouden blijve: ick sal nae
Romen gaen/ soo ghy my bewaert. An.
Maer riept ghy geen Heyligen om hulp
aen? Ad. Neen oock niet. An. Maer
waerom niet? Ad. Om dat de Hemel
wijd is: soo ick yemandt vande Heyli-
ghen mijne behoudenis had' bevolen/
ick neem nu al S. Pieter selver/ die 't mo-
ghelijck het eerste hooren soud/ om dat
C hy aende deur staet/ eer hy by God quam
en mijn saeck te kennen gaf/ soo waer
ick al vergaen. An. Wat deed ghy dan?
Ad. Ick gingh recht na den Vader sel-
ver/ segghende: Onse Vader ghy die daer
zijt in de Hemelen, niemandt van al de
Heylighen hoort het eerder dan hy/ of
gheeft het liever datter ghebeden wert.
An. Maer wroeghde ondertusschen u
conscientie niet/ en vreesde ghy niet/ dien
D u Vader te noemen/ den welcken ghy
door soo veel quade stucken/ ende grove
sonden vertoornt had? Ad. Op dat ick't
recht uyt segghe/ mijn conscientie ver-
vaerde my al wat/ maer ick greep strax
weder moet/ denckende by my selven:
gheen Vader en is soo verstoort op zijn
soon/ of soo hy hem siet in ghevaer/ 't zy
van verdrincken of versmoren/ die hem
niet by't hayr grijpende en soude te land
E brengen. Onder alle de hoop en wasser
niemandt die hem stilder hielde/ dan een
vrouwe/ dewelcke een kindeken in haer
schoot hadde/ 't welck sy sooghde. An.
Wat dede die? Ad. Sy alleen noch en
schreeude noch en huylde niet/ noch en
deed geen beloften; alleenlijck 't kinde-
ken omhelst hebbende/ bad heymelijck
ende stille. Daer en tusschen alst 't Schip F
somtijdts teghen eenighe drooghte aen-
stiet/ de Schipper vreesende dat 't alte-
mael los en van malkanderen barsten
soude/ heeft het met touwen van achte-
ren tot voren sterck ghegort. An. O el-
lendighe toevlucht! Ad. Daer en tus-
schen stater een out Priester op met na-
men Adam, out wesende 60 jaer: dese
afghelept hebbende sijn kleederen tot op
het hembde toe/ ende oock wegh gewor- G
pen hebbende/ leerssen/ kousen en schoe-
nen/ heeft gheboden/ dat wy ons oock
al 'tsamen soo souden ghereet maken om
te swemmen. Ende so staende in 't mid-
den van 't Schip/ heeft hy ons ghepre-
dickt uyt Gersone de vijf waerheden van
de nuttigheden der biecht: een yegelijck
vermanende/ datse haer bereyden sou-
den/ soo alsse wilden leven en sterven.
Daer was oock een Prediker-Monick, H
desen hebben ghebiecht al die wilden.
An. Wat deedt ghy? Ad. Ick siende
dat alles vol geraes was/ heb stilswij-
ghende God ghebiecht/ beschuldigende
tegens hem mijn ongerechtigheyt/ ende
zijn barmhertigheyt aenroepende. An.
Waer soudy ghevaeren hebben/ soo ghy
dus waert vergaen? Ad. Dat beval
ick Godt den Rechter: want ick wilde
mijn selfs Rechter niet zijn/ ondertus- I
schen/ hadde mijn hert nochtans een
goede hope. Dewijl dese dinghen ghe-
schien/ soo komt de Schipper weder tot
ons/ seer treurigh en verslaghen/ een
yeghelijck (seyd hy) maeck hem ghereet/
want nu sullen wy 't Schip gheen quar-
tier-uurs meer ghebruycken/ want op
somnighe plaetsen ghescheurt zijnde
lieper twater in. Een weynigh daer na
bootschapt ons de Schipper dat hy van K
verre een heylige toren sagh/ vermanen-
de/ dat wy van dien Sant/ die van die
Kercke Patroon was/ hulp ende by-
stant souden bidden. Sy vallen allegader
neder/ en bidden den onbekenden Sant
aen. An. Soo ghy hem by zijn naem
ghenoemt had/ soo soud hy 't moghelijck
ghehoort

A ghehoort hebben. Ad. Maer hy was
onbekent. De Schipper stiert het lecke
schip al vast soo veel als hy mach recht
daer na toe/ 't welck heel geborsten zijn-
de/vloeyder de zee van alle kanten in/ ja
soude heel van malkanderen ghevallen
hebben / soo't niet met touwen had ghe-
gordt gheweest. An. 't Stond daer wel
krap. Ad. Wy zijn soo verde gekomen
dat de inwoonders van die plaetse ons
B int gevaer/ kosten sien/ en liepen daerom
by hopen tot aent uyterste vanden oever/
de kleederen en hoeden op lange stocken
gesteken hebbende/ wenckten sy ons dat
wy tot haer souden komen : ende de ar-
men om hoogh steeckende/ gaven te ken-
nen datse onse misval beklaeghden. An.
Ick wachte vast hoe't afliep. Ad. Nu
had de zee 't geheele Schip ingenomen /
so dat wy niet vryer en waren int Schip
C dan inde zee. An. Hier most ghy d'uyt-
terste middel by de hant nemen. Ad. Ja
een ellendige. De matroosen hoosden 't
water uyt het bootjē/ en lietent inde Zee
dalen. In dit self de schickte een yeghe-
lijck te komen / hoewel de boots-gesellen
met groot gheluyt ende ghebaer riepen
datter bootjen soo veel volcx niet voeren
moght/ maer dat een yeghelijck soude by
der hant nemen dat hy koste / ende dat
D hy soude swemmen : de saeck verepste
geen uytstel : d'een grijpt een riem/ d'an-
der een boom of boots-haeck/ de derde de
pomp / de vierde een puds / de vijfde een
denne of luyck / somma een yeghelijck
hem betrouwende op't ghene hy by der
handt krijghen koste / beval sich de ver-
stoorde baren der wilder zee. An Maer
hoe verginckt toch met die vrouwe / die
alleen/ niet en huylde? Ad. Sy is de eer-
E ste van allen aen strand gekomen. An.
Maer hoe is dat moghelijck gheweest?
Ad. Wy hadden haer gestelt of geset op
een breed luyck/ en wy haddense soo vast
ghebonden/ dat syer niet licht en kost af-
vallen : ende wy hebben haer een kleyn
bortjen inde handt gegeven / datse in de
plaetse van een riem soude gebruycken :
en haer alles goets wenschende/ hebben F
wyse in de Zee ghestelt / met een boots-
haeck haer van boort stoodende/ op datse
vant Schip soude geraken/ daer't alder
periculeust was : sy met haer luchter
arm haer kint houdende/ roeyde met haer
rechter arm. An. O manlijcke heldinne!
Ad. Alsser nu niet meer ten besten was/
heefter een 't beelt vande H. Maget ende
Moeder / 't welck nu al verrot ende uyt-
gheholt was vande ratten/ afgheruckt/ G
en dat omhelsende / heeft beginnen te
swemmen. An. Ist bootjen behouden
over ghekomen? Ad. Daer en is nie-
mand eerder verdroncken en vergaen :
want 32 menschen hadden haer in het
selve bootjen begeven. An. Door wat
droevighe schickingh is dat gheschiedt?
Ad. Al eert van 't groote Schip koste
raken/ ist door't slingeren omgheraeckt.
An. O dat was een droevige saeck! wat H
gheschieder doen? Ad. Dewijl ick voor
anderē sorghde/ was ick selfs by na ver-
gaen. An. Hoe quam dat by? Ad. Om
datter niet over gebleven was/ bequaem
om daermede te swemmen. An. Daer
soude u de kurck seer wel ghedient heb-
ben. Ad. In die groote noot hadde ick
liever willen hebben slecht ende veracht
kurck/ dan een goude kandelaer. Als ick
vast rontom sagh soo dacht ick om de I
mast-koocker/ en alsoo ick die alleen niet
konde uyttreckē/ nam icker een tot hulp :
daer op beyde steunende / geven wy ons
in zee / hy de luchter ende ick de rechter
zijde houdende. Dewijl wy van de ba-
ren dus gints en weer ghedreven wer-
den / soo heeft de voornoemde Priester
die Scheeps-predikant / hem tusschen
ons beyden inghewor pen / en hy was K
grof van lijf en leden. Wy riepen al vast
wie is daer / de derde die sal ons allega-
der om den hals helpen? hy heeft daer-
en-tegen vriendlijck gheantwoort : hebt
goede moet/ daer is plaets genoeg/ God
sal by ons zijn. An. Waerom heeft hy
soo laet beginnen te swemmen? Ad. Hy
soud oock in't bootjen gheweest zijn met

X de Prie-

A de Prediker-Monick (want sy hem alle
gader die eere toe-schreven) maer hoe-
wel sy malkanderen in't schip gebiecht
hadden/nochtans vergheten hebbende/
ick en weet niet wat voor omstandighe-
den/so biechten sy wederom op't scheeps
boort d'een die leyd d'ander de handt op
't hooft/ ende daer-en-tusschen ging het
bootjen te gronde/ dese dingen heeft my
Adam vertelt. An. Hoe ist met de Predi-
B ker-Monick ghegaen? Ad. Dese (ge-
lijck de selfde vertelde) der Heyligen hulp
begheert/ ende syn kap wech ghewor-
pen hebbende/ heeft hem naeckt beghe-
ven tot 't swemmen. An. Welcke Hey-
lighen riep hy aen? Ad. Dominicum,
Thomam, Vincentium, ende ick weet niet
wat voor een Pieter: maer voor al be-
trouden hy hem op S. Catharijn van Se-
nen, An. Docht hy niet eens op Chri-
C stum? Ad. So vertelde de Priester. An.
Hy soudet veel beter ontswommen heb-
ben/ soo hy de H. kap niet hadde wegh
ghewórpen: want die wech zijnde/ hoe
heeft hem S. Catharijn van Senen konnen
bekennen? maer gaet voort van u selfs
te vertellen. Ad. Dewijl wy noch on-
trent het schip swerfden/ 't welck hem
na de golvē hier ende daer wende/ 'troer
aen stucken springende/ heeft de dije ge-
D broken van de ghene die de luchter zijde
hielde/ ende soo is hy daer van geruckt.
De Priester hem wenschende de eeuwi-
ghe ruste/is in syn plaets gekomen/ my
vermanende/dat ic met een kloecke moet
mijn zijde soude beschermen/ ende dat
ick lustigh mijn voeten soude reppen.
Daer-en-tusschen dronckē wy veel sout
waters. Soo seer had ons Neptunus de
E Godt der zee/ niet alleen een soute badt-
stove/ maer oock een soute dranc toe-be-
reydt; hoewel de Priester oock teghen
die sake eenige remedie of hulp betoon-
de. An. Wat toch? Ad. Soo dickwils
als ons de baren teghen quamen/ syn
mont sluytende/ heeft hy syn hooft daer
tegen geset. An. Ghy vertelt my voor-
waer van een seer kloeck oud man/ als

wy nu een tijdt langh dus swemmende F
wat gevordert hadden/ de Priester (om
dat hy seer lang was) riep/ hebt goede
moet/ ick voel grondt: ick niet dervende
soo veel ghelucks hopen/ seyde/ wy zijn
noch al te veer van strand/ om grondt te
voelen: jae voorwaer seyd hy ick voel de
aerde met mijn voeten: 't is moghelijck
seyd ick een vande koffers die de zee hier
ghedreven heeft: voorwaer (seyd hy)
ick ghevoele met het krabben van mijn G
nagelen klaerlijck de aerde: als wy noch
een wijltijds ghe swommen hadden ende
hy wederom gront voelde/ doet ghy seyd
hy/ dat u dunckt best ghedaen/ ick gheef
u de heele mast/ ende ick betrouwe my
op de grondt/ en met een verwacht heb-
bende het af-loopen der baren/ heeftse
ghevolght soo hert als hy loopen konde.
De baren weder keerende nae hem toe/
greep met beyde handē beyde zijn knien/ H
en steld hem tegen de baren/ sich verber-
ghende onder 't water/ ghelijck de duyc-
kers ende eenden pleghen te doen: de
barē wederom wegh loopende/ stack hy
't hooft op ende liep: ick siende dat het
hem wel vergingh/ hebt hem nagedaen.
Daer stondender int sandt/ dewelcke
malkanderen groote stocken ofte spiet-
sen toereyckten/ wesende seer sterck ende
de zee gewoon/ dewelcke haer ophielden I
tegen 'tghewelt der baren/ so dat de uyt-
terste die ghene die quamen aen swem-
men een lange stock toestaken: dewelcke
als sy geraeckt hadden/ wordense alle-
gader die haer nae 't strand begaven/
sonde perijckel op landt ghehaelt. Door
dese hulpe zijnder sommighe behouden.
An. Hoe veel? Ad. Seven/ maer van
dese zijnder noch twee ghestorven als sy
by 't vuyr quamen. An. Hoe sterck K
waert ghy lieden wel in 't Schip? Ad.
Achtentachentich. An. O wreede zee!
sy behoorde ten minsten met de thiende
te vreden zijn geweest/ ghelijck de Prie-
sters: heeft syer uyt soo grooten ghetal
soo weynigh wedergegeven? Ad. Daer
hebben wy bevonden een ongheloof lijc-
ke be-

A ke beleeftheyt deses volcx / ons alle din-
ghen met een sonderlinghe veerdigheyd
ende beleeftheyt gevende/ te weten/ her-
bergh/vyer spijs/kleederen/ reys-ghelt.
An. Wat wast voor een volck? Ad.
't Waren Hollanders. An. Daer is
gheen volck beleefder / hoewel sy noch-
tans met wreede volckeren ende natien B
omcingelt zijn. Ghy sult u nu namaels
(soo ick meen) niet meer op de zee bege-
ven. Ad. Neen ick seker niet/ten zy sake
dat my Godt van mijn sinnen berooft.
An. En ick wil veel liever sulcke vertel-
lingen hooren dan selfs beproeven.

De XIX. T'samensprekinghe.

Hippoplanus,

Of

Paerde-Tuysscher/

Daer in der Ros-tuysschers bedriegherye gheneugh-
lijck wordt vertelt.

Aulus, *Phædrus.*

A HElp God! hoe sta-
tigh is onsen Phæ-
drus, dat hy voor
hem neer gaet kijc-
ken/ende somtijds
na den Hemel siet/
ick sal hē aenspre-
ken: wat schort u
doch Phædre? Ph.
Waerom vraeght ghy dat Aule? Au.
B Om dat my dunckt dat ghy van Phædro
schier de Philosooph Cato geworde zijt/
sulcke stemmigheydt toont ghy in u we-
sen. Ph. Dat is gheen wonder goede
vrient/ ick heb rechte voort mijn sonden
ghebiecht. Au. Ho ho so gheeft het my
gheen wonder/ maer seg toch op goeder
trouwen hebt ghyse alle ghebiecht. Ph.
Jae al die in mijn sin quamen/uytgeson-
dert een. Au. Waerom hebdy die ghe-
sweghen? Ph. Om datse my noyt be-
roude. Au. 't Moet een ghenoeghlijcke C
sonde wesen. Ph. Oft sond is of niet
daer sla ick twijfel aē/ maer hebdy daer
lust toe/ghy moogt het hooren? Au. Ja
ick seer gaerne. Ph. Ghy weet wel wat
bedroch datter is inde paerdetuysschers
Au. Jae ick seker wel / beter dan my lief
is: want ick meer als een reys van haer
bedroghen ben. Ph. Onlangs gebeur-
de my dat ick haestigh een langhe reys
soude aenvaerden. Soo gae ick tot een D
van dit volck die ghy ghesepdt soud heb-
ben dat een goed slocker was / ende heb
met hem eenighe kennis ghemaeckt of
al te voren ghehad. Ick vertel hem dat
ick wat ernstighs voor had / soo dat ick
wel een kloeck paert van doen hebben
soud: en so hy my een goet vriendt was
dat hy 't nu betoonen soud / hy beloofde
dat hy soo met my handelen soude als of
ick zijn eyghen broeder ware. Au. Hy

A sou misschien zijn eyghen broeder oock
wel bedrieghen. Ph. Hy leyd my inden
stal / ende gheboodt my dat ick daer een
uytkiesen soude welck my luste of ghe-
liefde. Ten lesten heeft my 't een paerdt
meer dan 't ander behaegt / hy prees mijn
oordeel dat ick niet mis ghesien had /
sweerende dat dat paerdt van velen be-
gheert was / maer dat hy 't liever voor
een besonder goed vriendt hiel / eer hy 't
B een vreemde woud doen. Wy accordeer-
den van den prijs / ick geef hem ghereedt
gelt / en gader flucx op sitten. Inde uyt-
reys sprongt niet een wonderlijcke vro-
lijckheydt ende couragieusheydt / ghy
soud gedocht hebben dat het heel fors ge-
weest had / want het was heel schoon en
vetkens opgevoedt / als ick nu een uyr of
anderhalf daer mede gereden had / so ge-
voelde ick dat het heel moede was / en dat
C ick 't met de sporē niet voort krijgen kon-
de. Ick had wel eertijdts gehoort datse
sulke paerde opvoedē / die schoon int oog
zijn / maer onbequaem tot den arbeydt.
Ick docht by my selvē ick ben bedrogen /
'tsa wel ick sal 't hem wel betalen als ick
weder t'huys kom. Au. Maer wat ging
ghy doen maecken / een ruyter sonder
paerdt? Ph. Dat de saeck eyste; ick ben
in 't naeste dorp af-ghetreden / en aldaer
D heymlijck heb ick het paerdt by een van
mijn kennis gheset / en heb een ander ge-
huert / en ben ghereyst daer ick wesen
wilde / wederom ghekeert zijnde heb ick
't gehuurt paert t'huys gebrocht daer 't
hoorde / daer heb ic mijn schoon bedroch
weder gevonden / vry vetkens ende wel
gerust / daer op sittende koom ick weder
tot den bedriegher / en vraegh hem oft
hy 't wel in sijn stal voeden wil / ter tijdt
E toe dat ick 't weder hale. De bedrieger
vraeghde my hoe icker mede ghevaren
was / ick antwoorde daer by alle San-
ten ende Santinnen dat ick mijn daghen
noch geen geluckiger paerdt beschreden
had / dat liever vloogh dan gingh / en dat
het van soo langhe reys niet eens moede
geweest was / ende dat het niet een hayr
te magherder gheworden was van dien F
grooten arbeydt. Als ick hem alle dese
dingen seyde / docht hy by sich selven dat
het een ander paert moest wesen dan hy
tot noch toe ghemeent hadde. Daerom
vraeghde hy eer dat ick noch wech ging
of het my veyl was: inden eersten wey-
gherde ick het / segghende ist saecke dat
ick weer haestigh reysen moet / ick soude
sulcken paerdt niet weder vinden / maer
nochtans heb ick niet so waerdt dat niet G
veyl en is alsmer ghenoegh voor gheven
wil / jae al woude schier yemand mijn sel-
ven koopen. Au. Seker daer hadt ghy
malkander ghevonden. Ph. Wat wil
ick veel segghen hy liet my niet gaen of
ick haddet hem op ghelt gheset / en hebt
oock niet weynigh duurder gelooft dan
ick 't ghekocht had. Soo haest en quam
ick niet t'huys / ofte ick hebber een uyt-
ghemaeckt die my de boevery hulp spe- H
len / die wel af gerecht ende geleert was.
Dees in-ghegaen zijnde / seyde tot den
paerde-verkooper / dat hy van doen sou-
de hebben een goet paert dat wel teghen
den arbeydt mach: d'ander toonde veel
verscheydē paerden / en het slimste prees
hy aldermeest / maer dat hy my verkocht
had / dat prees hy niet; want hy meende
dat het al waer was wat ick hem geseyt
had; maer d'ander vraeghde terstondt I
oft dat paerd niet veyl en was / want
ick hem de plaetse daer 't stont al te voren
had te kennen gegeven. De Tuysscher
heeft met den eersten wat ghesweghen /
ende de andere peerden seer ghepresen:
Maer als hy nu sach dat de kooper de
ander paerden prijsende / sijn oogh altijd
op mijn paert had / soo docht hy by hem
selven / seecker mijn meyninghe heeft my
bedroghen / want dese vremdelingh kent K
het terstont onder soo vele: als de koop-
man nu al aenstont oft niet te koop was /
soo antwoorde de verkooper ten lesten
ja / maer de prijs sal u misschien wel ver-
vaert maken: de kooper seyd weder wat
noodt ist / soo 't daer na is / looft het: hy
loofde het al wat dierder dan ick hem

A gheseydt had/meenende soo veel pro dat
daer uyt te strijckē / ten lesten accordeert
den sy van dē prijs: de kooper geeft het
een Gods-penning op de hand / te weten
een goude kroon/op dat hy gheen quaedt
vermoeden soude hebbē/en de stal-knecht
bevolen hebbende dat hy't paert voede-
ren soude/gheeft hem een reael/segghen-
de dat hy't terstondt soude komen ha-
len. Soo haest als ick ghehoort hadde
B dat de koop so klaer was/ datse niet ont-
daen koste worden/ soo kom ick soo ghe-
laerst en ghespoort als ick was / tot de
paerde-verkooper seer verbaest roepen-
de/ de Tuysscher was by der hand/ en
vraeghde wat ick begheerde? dat straex
mijn paert vaerdigh ghemaeckt worde/
seyde ick: want ick moet terstont op een
hastighe en seer noodighe reyse: hy ant-
woorde ghy bevalt 't my ymmers een
C dach twee ofte drie te voederen. 't Is
waer seyde ick/maer dese reyse komt my
onversiens over den hals / en moet son-
der vertreck ghedaen zijn: doen sprack
hy ghy moeght een uyt den hoop kiesen
dat ghy begheert / maer aen 't uwe kont
ghy niet gheraken / waerom vraeghde
ick? om dattet verkocht is antwoorde
hy: doen began ick my te houden ofte
ick ghestoort was / en seyde dat en wil
D God nimmermeer/ick soudet niet begee-
ren te missen al wildet my yemand vier-
dubbelt betalen: daer begin ick te kijven
en te schelden/ten lesten is hy oock toor-
nigh geworden/ende seyde waer toe alle
dese woorden / ghy hebt het my op ghelt
gheset / en ick hebt verkocht / als ick u
ghelt gheve soo hebdy op my niet te seg-
ghy zijt in een stadt van recht/ghy kont
pert Janssen ghenoemt wert/maer noemt F
u van eenighe plaets / want dit behoort
tot dē Adel/ 'tander tot de slechte Theo-
loganten. Ha. Ick hebt al inde memory.
Ne. Hebdy niet een huysken daer ghy
1 Heer afnoemen meught. Ha. Niet een
weerkens schot. Ne. Zijt ghy dan in
verkocht ...ke stad ghebozen? Ha. In
in hem selven 'tis beter de winst te ... tegen u
ken dan 't paert weder te gheven : ick
gae al preutelende wegh / en noch nau- F
lijcx te vreden met het gelt / hy bad my
dat ick 't toch ten besten nemen soude en
dat hy 't met wat anders versien soude.
Soo is de bedriegher uytghestreken / en
heeft een paert dat van geender waerden
is. Nu verbeyt hy tot dat d'ander ko-
men sal/die hem de gods-penningh ghe-
gheven had / maer daer komt niemand
noch sal niemand komen. Au. Heeft hy
hier-en-tusschen noyt geklaeght over't G
ongheluck dat ghy hem ghedaen hadt?
Ph. Met wat onbeschaemtheydt soud
hy dat beginnē/ maer hy is my wel dick
te moed ghekomen en heeft gheklaeght
van de ontrouwe kooper / dan ick had
altoos het voor-woord / dat hy my om
sulcke verkeerde koopmanschap van soo
schoonen paert berooft had: dat is de
sonde die ick so wel meen besteet te heb-
ben na mijn sin / dat ickse niet heb kon- H
nen biechten. Au. Ick soud meenen
Godt een dienst gedaen te hebben/ soo
verre ist van daer/dat ick 'tbiechten sou-
de. Ph. Of ghy dat meent en weet ick
niet / maer nochtans spreeckt ghy my
een moet aen/ om sulcke boeverije sonder
sorgh meer te speelen.

Eynde van de neghenthiende T'samen-spraeck.

A sou nuisschien zijn eyghen broeder oock wel bedrieghen. Ph. Hy leyd my inden stal / ende gheboodt my dat ick daer een uytkiesen soude welck my luste of gheliefde. Ten lesten heeft my 't een paerdt meer dan 'tander behaegt / hy prees m... oordeel dat ick niet mis ghesien ... sweerende dat dat paerdt ha... gheert ...

te m... grc... di...

sprekinghe.

Nobilitas,
Of
Gemaeckte - Adel /

Daer de kaele Adel afghebeelt wordt, die by naer dunckt, dat alles vry staet, wat sy door bedriegherye en ghewelt konnen uytvoeren.

Harpalus, Nestorius.

Harpalus.

A Mooghdy my niet o goede Nestor in een saeck helpen raden/ ghy sult bevinden dat ick niet ondanckbaer zijn sal. Ne. Ick sal u geern helpē daer ick magh. Har. Ten is immers in onse macht niet dat
B wy edel gheboren worden? Ne. Zijt ghy 't niet / soo pooghet metter deught te verkrijghen / op dat de edeldom van u beginne. Ha. Dat is te langh werck. Ne. Ghy kont het om kleyn gheld van den Keyser koopen. Ha. 't Ghemeene volck geckt met de ghekochte edeldom. Ne. Nademael datter niet belachlijcker is dan de ghemaeckte adel/ wat dringht u dan soo seer om edel gemaeckt te zijn?
C Ha. Daer zijn veel oorsaecken die my daer toe dringhen / die ick u wel sal verhalen/ soo ghy my de wegh wijsen wilt waer door ick by elck voor edelen magh gerekent werden. Ne. Een naem sonder de daet? Ha. Maer alsser de daedt niet by is/ is de waen het naeste/ nu wel D
aen raedt my Nestor, als ghy de oorsake ghehoort sult hebben / suldy segghen dat het de pijne waert is. Ne. Als ghy 't enckel soo hebben wilt/ sal ick 't u seggen: inden eersten schickt dat ghy verre uyt u vader-landt en uyt alle kennis treckt. Ha. Dat is recht Nestor. Ne. Voeght u dan in 't ghesel schap van eenighe jonghelingen die inder daedt edel zijn. Ha. Dat verstae ick wel. Ne. Hier uyt salmen indē eersten vermoeden/ dat ghy zijt E
daer ghy mede verkeert. Ha. Soo ist. Ne. Siet toe dat ghy niet ghemeens en hebt. Ha. Wat doch? Ne. Ick spreke van kleederen/ noch dat ghy geen lakens kleederen draeght/ maer zijden/ en vermacht de beurs niet/ soo maeckt fusteyn/ jae liever van kanifas dan van laken. Ne. Seer wel. Ha. Siet toe datter oock niet heels aen is / maer hackelt F
en snijt de hoed/ wambays/ broeck/ kousen/ schoenen/ jae de nagels oock kondy/ en spreeckt niet dan van groote dingen / ist sake datter een uyt Spaengien ghekomen is/ so vraegt hoe den Keyser ende de Paus

A de Paus accorderen konnen / ende wat
u Coſijn de Grave van Naſſou al maect
ende u andere compaens? Ha. Dat
ſal gheſchien. Ne. Doet een ring aen
u voorſte vingher met een Signet-ſteen.
Ha. Soo verre alſt de borſſe vergelden
mach. Ne. Maer een koperen ringh
vergult met een ghemaeckte ſteen / koſt
weynigh/doeter oock een rondas by met
heerlijcke wapens. Ha. Wat wapens
B raet ghy my te nemen? Ne. Twee
Melck-emmers ſoo ghy wilt / en een
Bier-kan. Ne. Geckt ghy met de bot-
ter? wat ſegt toch in ernſt. Ne. Hebdy
noyt inde krijgh gheweeſt? Ha. Ick
hebſe noyt gheſien. Ne. Ick denck on-
der-tuſſchen dat ghy de boeren Ganſen
ende hoenderen wel ghedoodt hebt. Ha.
Seer dickwils en ooc dapperlijck. Ne.
C Setter een ſilver ſweert in / en drie ver-
gulde ganſe hoofden. Ha. In wat velt?
Ne. Waer anders in dan in een roodt
velt/een teecken van Ganſen-bloet / dat
ghy ſtoutlijck geſtort hebt. Ha. Waer-
om niet: Ganſe-bloet is immers ſo root
als menſchen-bloet/ maer gaet al voort.
Ne. Set dan u ſchildt over al voor de
herberghen / daer ghy by gheval ghelo-
geert ſult zijn. Ha. Wat helm ſalmer
D op ſetten? Ne. Dat vraeght ghy recht
te pas / die ſuldy maecken met een open
mond. Ha. Waerom dat? Ne. Om
dat ghy daer u adem door halen meugt/
ende dat het oock met u kleederen over
een kome / maer wat ſalder boven uyt-
kijcken? Ha. Daer wacht ick na. Ne.
Een honts-hooft met twee hanghende
ooren. Ha. Dat is te ghemeen.
Ne. Doeter twee hoornen by dan iſt
E ſeltſaem. Ha. Dat behaeght my wel/
maer wat beeſten ſullen den ſchilt vaſt
houden? Ne. Herten/ Honden/ Leeu-
wen/Draken/Griffioenen/ en Arenden/
hebben de Vorſten voor haer genomen /
neemt ghy twee Harpijen. Ha. Ghy
raedt my wel. Ne. Nu ſchorter een
toenaem/ hier ſtaet u voor al te wachten
dat ghy niet ghelijck de burghers Har-
pert Janſſen ghenoemt wert/maer noemt F
u van eenighe plaets / want dit behoort
tot dē Adel/ 'tander tot de ſlechte Theo-
loganten. Ha. Ick hebt al inde memory.
Ne. Hebdy niet een huyſken daer ghy
u Heer afnoemen meught. Ha. Niet een
verckens ſchot. Ne. Zijt ghy dan in
een heerlijcke ſtad ghebooren? Ha. In
een veracht dorp/ick magh toch tegen u
wel oprecht biechten / die my raden ſult.
Ne. Dat is waer / dan iſſer niet een G
bergh ontrent? Ha. Jae't. Ne. En
heeft hy niet aen d'eene kant een rotze?
Ha. Ja ende vry steyl. Ne. Ho ho ge-
noegh/ſoo ſult ghy zijn Harpalus Ridder
van den gulden Bergh. Ha. Oock heb-
ben de groote Heeren voor een manier
dat elck een devijs heeft / ghelijck Maxi-
milianus hadde (tene menſuram) houdt
maet: Philippus (qui volet) die ſal wil-
len. Carolus Quintus (ulterius) noch H
verder / en elck het zijn. Ne. Schrijf
ghy (omnis jacta ſit alea) 't moet alles
ghewaeght zijn: Ha. Seecker dat is
ſchoon. Ne. Op dat nu het vermoeden
van't volck ſekerder zy/ ſo verſiert brie-
ven die aen u gheſonden zijn van groote
meeſters/die u daer in dickwils noemē /
Vermaerde Ridder, waerin niet dan van
groote dinghen gehandelt werden / van
leen-goederen/van kaſteelen / van veel I
duyſenden guldens/van groote officien/
van rijcke houwelijcken / en dan ſuldy
ſchicken dat deſe brieven/ ghelijck offe u
ontvallen waren / in ander luyden han-
den komen. Ha. Dat ſal my voorwaer
heel lichtlijck om doen zijn/want ick ſeer
wel ſchrijven en lichtlijck eens anders
handt kan nae conterfeyten. Ne. Of
naeptſe ſomtijts in u kleederen/ of laetſe
in u die-ſack / op datſe als ghy u kleede- K
ren den ſnijder brenght om te verſien /
die als dan ghevonden werden. Die en
ſullent niet ſwijghen/ ende ſoo haeſt als
ghy 'tſult vermoeden/ ſult ghy u aenſicht
gram en moeylijck ſetten. Ha. Dit heb
ick al langh overdacht dat ick mijn aen-
gheſicht alſoo licht als mijn weſen ſoude
ver-

A veranderen. Ne. So salmen 't bedrogh
niet mercken/ende de saeck sal met goed
gheloof over al verbreyt werden. Ha.
Dat sal ick wel schicken. Ne. Daer
na moet ghy sommighe mackers by u
nemen/of oock knechten die u volghen/
en u over al mijn Joncker heeten: hier
of en behoef dy oock geen kosten te vree-
sen/want daer zijnder veel/die u geerne
dese Signeurie sullen helpen voeren. En
B dan zijnder oock veel die wat geleert zijn
ende groote lust tot dichten hebben/ al
waer't maer van een kool-struyck/ oock
zijnder van dese hongherige Druckers
niet weynigh/ die alle dinghen derren
drucken/ soo daer slechs hope van pro-
fijt in gheleghen is. Van dese moet ghy
eenighe uyt maecken die u prijsende noe-
men/ een Lands-heer van u Vader-
landt/ maer dat het dickwils verhaelt
C wert met groote letteren: met dese mid-
delen sult ghy al het landt door voor een
Edelman ghehouden werden/ oock soo
loopen dese boecken eerder ende breeder
over al/dan eenige klappende knechten.
Ha. Dat behaeght my niet qualijck/
maer de knechten moeten oock eten. Ne.
Dat is waer maer ghy sult geen knech-
ten sonder handen voeden/ die daerom
oock niet onnut zijn. Sentse hier ende
D daer/ waer yet te vinden is ghy weet
wel datter hondert dierghelijcke ghele-
ghentheden zijn. Ha. Het is ghenoegh
ick hoor wel waer ghy wesen wilt. Ne.
Nu zijnder noch wonderlijcker konsten.
Ha. Die soude ick gheern weten. Ne.
Ten sy saeck dat ghy zijt eē groote dob-
belaer/ een dapper troever of speelder/
een schendigh hoer-jagher/ een gulsigh
dronckaert/een stout dop-maecker/ een
E trots verslemper/ een groot schult-ma-
ker/en dan noch met de Francoysen ofte
Spaensche verciert/ niemandt en soud
gheloove n dat ghy een Edelman waert.
Ha. Daer soud ick my voorwaer wel
mede behelpen konnen/ maer van waer
de kosten? Ne. Ontbeyt/daer sal ick ko-
men/hebdy geen erf-goedt? Ha. Seer
weynigh. Ne. Nae dat het vermoeden F
van u Edelheyt in't volck sal bevestight
zijn/sult ghy wel sulcke gecken vinden/
die u borghen sullen/ sommighe sullen't
schamen te weygheren/ en andere vree-
sen. Nu om de Schuld-eysscher te doen
nae loopen/zijn duysenderley listen. Ha.
Daer weet ick wel wat van/ maer sy
sullen ten lesten aenstaē alsser niet voort-
komen sal dan ydele woorden. Ne.
Daer is gheen naerder wegh tot den G
Edeldom dan veel schuldigh te zijn. Ha.
Hoe soo? Ne. Voor eerst de crediteurs
sullen u nae loopen/ niet anders dan of
sy door eenighe dienst aen u verbonden
waren/vreesende u eenighe oorsaecke te
gheven van verstooringhe/dat zy't hare
niet krijghen souden. Niemandt heeft
knechten die hem meer onderworpen
zijn/dā de crediteurs heur schuldenaer/
dewelcke soo yemandt heur somtijdts H
wat betaelt is haer aenghenamer dan
of hy het haer schonck. Ha. Dat heb
ick wel gegist. Ne. Dan voor al moet
ghy u wachten dat ghy met den armen
niet te doen hebt/ want dese maecken om
een weynigh gelts veel groote klachten.
Sy zijn beter ende lichter te versoenen
die meerder goeds hebben/wāt die heb-
ben schaemt/de hope voed haer/de vrees
vervaert haer/en die weten wat de Rid- I
ders vermoghen. Ten lesten als ghy't
niet langher maecken kond/ soo versiert
een oorsaeck waerom ghy vertrecken
moet/en treckt dan noch verder. Noch
ghy behoeft u om die saecke niet te scha-
men/ want niemandt isser meer schul-
dich dan de groote Heeren altoos zijn.
Isser dan een boer die u te veel woorden
maeckt/ soo verstoort u om zijne onrede-
lijckheydt/ maer nochtans moet ghy K
al-te-met noch wat gheven/ maer de
heele somme niet/ noch oock niet een ye-
ghelijck/ en voor al moet ghy wachten
dat niemand vermoede dat u buydel
leegh is/toont altijdt ghelt. Ha. Wat
sal hy toonen/ die niet en heeft? Ne.
Heefter een goedt vrient u wat te bewa-
ren

A ren ghegheven / toont het al voort uwe/
maer voor al siet toe dattet niemandt en
mercke/ hier toe moet ghy oock altemet
gelt leenen dat ghy terstont weder geeft/
vult u beurse met leg-penningen/en isser
goudt of silver in dat toont vry / de reste
denckt voort by u selven. Ha. Ick ver-
staet wel / maer ten lesten sal ick in de
schuldt blijven steken. Ne. Ghy weet
ymmers wel wat den Ridders al geoor-
B looft is. Ha. Jae ick seer wel en dat al
onghestraft. Ne. Daerom schickt dat
ghy knechts hebt die niet luy en zijn / of
die u na-maegschap zijn/die ghy anders
oock al voeden soud moeten : komt haer
een koopman op wegh tegen/ laetse hem
berooven/ of vinden sy yewers wat inde
herberghen ongheslooten/ verstaet ghy 't
wel? laetse gedencken datse om niet geen
vingheren hebben. Ha. Sonder sorge
C dat. Ne. Schickt altoos datse fraey-
kens ghekleedt zijn en met u levrey ghe-
teyckent / maeckt oock versierde brieven
aen groote meesters: en is het sake dat u
knechten yet heymlijckx wegh sullen ge-
draghen hebben/niemant sal't haer der-
ven aenstrijden / al ist ooc datse wat ver-
moeden/sy sullen dē meester vreesen/heb-
bense met ghewelt yemandt een buyt af
ghedronghen / dat salmen oorlogh noe-
D men / met dese oeffeninghe komt het dan
tot oorloghe. Ha. O geluckige raedt !
Ne. En ghy moet de Ridderlijcke wet
wel scherp onderhouden / dat het recht
en redelijck is voor een ruyter/een slecht
wandelaer zijnen buydel te lichten: want
wat isser toch onwaerdiger dan dat een
on-edel koop-man sal overvloeyen van
gheldt / als hier-en-tusschen een Edel-
man niet en heeft dat hy aen sijn hoeren
en dobbelen te kost mach leggen. Maect
E dat ghy u altoos voeght by de groote
meesters/en hangtse aen als een kladde/
schaemt u geen dingh/de schaem-schoen
moet uytgetrocken zijn/en dat bysonder
inde herbergen / daerom ist geraden dat
ghy al inde beste herbergen gaet logeerē
daer veel volcx komt. Ha. Dat leg ick

al vast over by my selven. Ne. Daer sal F
dickwils een avontuertjen voor-komen.
Ha. Hoe soo toch ? Ne. Ick meen dat
d'een zijn beurs hier of daer vergheten
heeft / of yewers een sleutel in 't slot is
blijven steken/de rest weet ghy wel. Ha.
Maer. Ne. Wat maer ? wat nicker
soud derven vermoeden / van so groot-
sprekendē Ridder van den guldē Bergh:
en offer al yemant so quaet ware/wie sal
so stout zijn/ die u van sulcke dinghen sal G
dorven aen-spreken? en daer-en-tusschē
sullense dan vallē op een die daegs te vo-
ren ghereyst is ; laet de dienaers met de
Waert kaeckelē / en speelt ghy gerustlijc
dē Joncker. En ist saeck dat dit een de-
gelijck man gebeurē sal / die sal niet veel
woorden maken / op dat hy oock boven
sijn schade/noch niet begeckt en worde /
om dat hy sijn goet niet te recht bewaert
heeft. Ha. Dat is niet onbillijck by ge- H
brocht/want ghy kent wel/denck ick/dē
Graef van de Witte-gieren. Ne. Seer
wel. Ha. By dese heb ick gehoort dat een
Spaenjaert verkeerde/die heerlijck van
kleederē eñ gedaente was/dees had ge-
stolen ses hondert Croonē/en men dorste
hem noyt betijē/sulck aensien en dapper-
heyt had hy in al zijn doen. Ne. Siedy
wel/daer hebdy een exempel/hierenbovē
suldy altemet een of twee van u knechts I
inden krijgh senden/dewelcke kerckē eñ
cloosters berooft en geplondert hebbēde
sal met een groote buyt thuys komē. Ha.
Dat is waerachtig ooc seer goet en vey-
lig. Ne. Dā isser noch een ander manier
om gelt te krijgē. Ha. Welcke? Ne. Als
ghy van yemant gelt geleent/ontfangē /
of geborcht hebt / so versiert yet tegens
hem daer ghy toornigh om wort/ en dat K
bysonder inde Geestlijckheyt/die toch nu
ter tijt meest vande luydē gehaet werd.
Isser oock yemant die u wapenē begee-
kē wil of die yet oneerlijcx van u spreect/
of schrijft yet dat tot u achterdeel gaet /
die laet door u Trompetter in eeuwighe
vyandschap geroepen wordē/ met drey-
gementen van dooden/ brandē/roven en

A van knechten op den hals te senden/ soo
sullense heel bevreest van selfs komē om
peys te maken / dan suldy groot achten
u waerdigheydt/ dat is/ dat ghy veel ey-
schen sult om te versoenen/ist saecke dat
ghy drie duysent kroonen eyst/ sy sullen
haer schamen minder dan twee hondert
te brenghen. Ha. Anderen sal ick dreyg-
gen met de wet. Ne. Dat raeckt de leu-
gen-kramery al wat/nochtans salt alte-
B met geen schaden doen: maer hoort Har-
pale, dat voor al van nood is/had ick by-
kans vergheten/ghy moght eenige rÿc-
ke dochter schicken te bestricken / ghy
zÿt toch een fraey ghesellelen / ghy zÿt
fierkens/ghy zÿt een genoeglÿck prater
ende altoos vrolÿck/en laet altoos blÿc-
ken dat ghy seer in't Hof vande Coningh
gesien zÿt/de dochters hebben toch altÿt
goede sin inde hoogheyt. Ha. Ick heb-
C ber vele ghekent die dat seer welgheluckt
is / maer als ten lesten de bommel uyt-
breeckt/en dat elck om zÿn gelt komt/ so
stae ick ghemaeckte Ridder vanden gul-
den Bergh daer verleghen/want dat is
by haer veel meerder schand/dan ofmen
Kercken berooft hadde. Ne. Hier komt
de onbeschaemtheyt eerst wel te pas / en
bysonder soo komt niet beter/dan op die
tÿd/stoutheyt voor wÿsheyt te gebruyc-
D ken / dan moet ghy yet versieren / daer
ghy u mee verontschuldight: dan sullen-
der noch eenighe zÿn die u een goet hert
toe draghen / en eenighe wat beleef der
sullent niet laten blÿcken/ dat sy de boe-
verÿe weten. Ten lesten (als ghy niet
anders moeght) so moet ghy indē krÿgh
trecken; want gelÿck de zee alle dingen
of spoelt/soo bedeckt oock de oorlogh al-
le schelmery: men vint oock heden geen
E goet Capiteyn inde krÿghs-handel/dan
die door sulcke proeven daer toe gheko-
mē is. Dat sal u uyterste toevlucht zÿn/
soo u alle andere dinghen missen: maer
ghy moet alle andere middelē eerst ver-
socht hebben / eer ghy't hier toe komen
laet. Siet wel toe dat ghy niet onacht-
saem zÿt/ packt u uyt de kleyne stede-
kens/ daer ghy niet een vinger inde as F
stekē moeght/of het is terstont al 'tvolck
bekent / in groote volck-rÿcke steden is
veel meer vryheyt. Waer ghy oock zÿn
sult / verneemt kloecklÿck watmen van
u seyt/maer als ghy sult hoorē wat doet
hy hier? waerom leydt hy hier soo langh
en wacht? waerom treckt hy niet weder
na zÿn vader-land? waerom verlaet hy
zÿn heerlÿckheden daer hy de naem of
voert? waer haelt hy't daer hy dus op G
domineert? want als dat volck begint te
snappen so heeft het geen eynd; dan moet
ghy terstont van verhuysen peynsen /
niet als een hase maer als een Leeuwe.
Laet luyden dat ghy om treflÿcke saken
in't Hof van de Keyser gheroepen zÿt/
en dat ghy haest met een hoop volcx in't
landt komen sult. Soo sullense niet een
woort derven kicken die wat te verliesen
hebbē. Maer voor al moet ghy u wach- H
ten van dat volck datmen Rhetorÿckers
noemt/dat is een loosen hoop/die dichten
en schrÿven soo haer yet inde weegh is /
en maken stracx over al de straet bekent
datse voornemen. Ha. Ick moet ver-
sincken soo my u raet niet heerlÿck aen-
staet/ick sal oock makē dat ghyt beken-
nen sult/een leersaem verstand/en gheen
ondanckbaer Jonghman ghevonden te
hebben: het eerste paert dat ick yewers I
by geval krÿghen sal/dat u dient / sal u
geschoncken zÿn. Ne. Nu schorter niet
aen dan dat ghy volbrengt wat ghy be-
looft hebt. Maer wat ist doch/waerom
ghy soo seer soeckt edel en vermaert te
zÿn? Ha. Nergens anders om dan om
dat haer alle dinck gheoorloft is / ofte
dunckt u dat een kleyne sake te zÿn? Ne.
Alst al ten quaetstē geluckt/ so moetmen
toch eens sterven/ja al waer dy oock een K
Carthuyser: en hy sterft gemacklÿcker
die aen een rad of galghe / dan die aen't
graveel / pocken / lempten/ of andere
gicht sterven : en het is oock op zÿne
Krÿghs-mans te gelooven/dat de men-
sche nae de doodt niet meer en is als een
doode romp. Ha. Dat denck ick oock.

Absurda,

De XXI. T'samen-sprekinghe.

Absurda,

De Doove/

Daer d'eene van Oost, d'ander van West spreeckt, d'eene van de Bruyloft, d'ander van Scheeps-ghevaer.

Annius en Leucius.

Annius.

A Maer wat ick hoor! dat gy in de Bruyloft Pancratij ende Albinæ gheweest zijt? Leu. Ick heb mijn levē geen ongeluckiger reys gedaen/ als ick nu ter tijdt ghedaen hebbe. An. Maer wat seght ghy? datter sulcke groote menighte van volck gheweest is? Le. Ick heb mijn leven noch niet naerder aen mijn doodt gheweest als doen ter tijdt An. Jae siet wat de rijckdom en 't goet al doet. Op mijn Bruyloft warender weynigh/ en anders schier niemant als een deel luyden van kleyn vermogen. Le. Jae wy waren nauwlijcx inde zee ghelooopen/ of daer is een stercken dwerrel-windt en grooten storm ende onweder opgestaen. An. Ghy vertelt my van een vergaderinghe der Goden/ jae wel toch warender soo veel Princen en Heeren/ soo veel Jonckers eñ Juffers? Le. De Noorde windt heeft het zeyl aen stucken ghesmeten/ en aen stucken zijnde/ heeft het inde lucht hier en daer verspreyt. An. Ick ken de Bruydt wel/ jae sy is soo schoon als een beelt. Le. In een ommesien quam de zee/ en wierp ons het roer van't gat. An. Een yeghelijck dunckt het oock soo/ en de Bruydegom gheeft haer niet een haer toe in schoonheydt. Le. Hoe meent ghy wel dat wy doen te moede waren? An. Hy krijght een seltsame vogel die een suyvere maegt trout. Le. Wy moesten al te samen sterc roepen. An. Voorwaer ghy vertelt my van een ongeloof lijcke bruydt-schat. Le. Maer siet terstont volght het een ongeluck het ander. An. Waerom hebbense dat jonghe en tedere meyskens sulcken straffen man ghegeven? Le. Ons bejeghende een Zee-roover. An. Voorwaer 't is soo / dan in vele vervult de schalckheydt 'tgeen aen d'ouderdom ontbreeckt. Le. Daer hebben wy een dubbel oorloge gehadt / d'eene met de Zee / d'andere met de roovers. An. Ja wel kinderen! soo veel giften en gaven? en daer-en-tusschē isser niemand die de armen de waerdije van een duyt geeft. Le. Wat? souden wy wijckē/ neen voorwaer de vreese des doots maeckte onvertsaeghde herten. An. Ick soude vreesen dat se onvruchtbaer sullen zijn/ soo 't waer is dat ghy seght. Le. Jae wy hebben ons Schip

A aen 't hare geklampt. An. Datis wat wonder wat nieuws / voor de Bruylost swaer? Le. Soo ghy dien strijt ghesien had / ghy soud selver moeten bekennen dat ick gheen wijs hert in 't lijf hadt. An. Ick hoor wel dat dat houwelijck niet alleen ghesloten / maer oock al volbragt is. Le. Wy zijn inder Zee-rooveré Schip gesprongen. An. Maer ick verwonder my seer datse u die haer vreemt
B zijt ende niet en bestaet / genoot hebben / ende my die des Bruydts Vader inde derde graet bestae / thuys ghelaten hebben. Le. En haer overwonnen hebbende / hebbē wijse alle gader lustigh de voeten ghespoelt. An. 't Is soo als ghy seght / de ongheluckighe ende arme luyden / hebben nerghens nichten en neven. Le. Al de roof en buyt die daer was / hebben wy onder ons allen gedeelt. An. C
Ick sal my oock met den eerstē over dat meysjen beklagen. Le. Daer is haestlijck en onversiens sulcke stilte opghestaen / dat ghy geseyt soudt hebben / datter het beste / stilste ende bequaemste weer van de werelt was. An. Heeft hy goet / ick heb moet: ick acht heur beleefthcydt niet een mijt. Le. Alsoo hebben wy door een schip twee scheepen inde haven ghebroght. Laet hy gram werden die D
haer voedt. Le. Waer wy 't brenghen sullen / vraeght ghy dat? inde Kercke / of een deel S. Nicolaes toe-wijen. An. Een komt my van daegh gantsch niet gheleghen / want ick thuys nu selfs gasten ben verwachtende / dan op een ander tijdt sal 't gheern ghedaen zijn.

Eynde vande een-en-twintichste T'samen-spraeck.

Virgo

De XXII. T'ſamen-ſprekinghe.

Virgo Miſogamos,

Of

Klooſter-Dochter/

Tuſſchen eenen Iongelingh ende Ionghe-dochter, die het houwelijck haet ende in een Clooſter wilde gaen.

Eubulus *een goede raed-ghever*, *en* Catharina.

Eubulus.

A ICk ben blijd / dat
het Avondtmael
eens ten eynde is/
op dat wy deſe
wandelingh mo-
ghen gebruycken/
want daer en is
niet gheneughlijc-
ker. Ca. Het ver-
droot my oock langher te ſitten. Eu.
B Hoe groen en gheneughlijck is de We-
relt aen allen zijden ? Voorwaer dit is
de jeught der ſelver. Ca. Soo iſſet. Eu.
Maer waerom en zijt ghy in uwe voor-
Somer oock ſoo gheneughelijck niet ?
Ca. Hoe ſoo ? Eu. Om dat ghy wat
treurigh zijt. Ca. Schijn ick u een an-
der aenſicht te hebben dan ick plagh ?
Eu. Wilt ghy dat ick u/u ſelven toone ?
Ca. Ja. Eu. Siet ghy deſe rooſe / die
C omtrent den aenſtaenden nacht toeghe-
loken bladen heeft. Ca. Jck ſieſe : wat
iſt nu ? Eu. Soodanigh is u aenſicht.
Ca. Een ſchoone vergelijckinghe. Eu.
Jſt dat ghy my weynigh geloofs geeft/
beſiet u ſelven in dit Fonteynken. Maer
wat beduyd dat overvloedigh ſuchten D
over maeltijd ? Ca. Laet af na 't ghene
te vraghen/daer u niet aen gheleghen is
te weten. Eu. Ja my iſſer ſeer veel aen
ghelegen/die niet blijd en kan zijn/ten zy
dat ick u oock blyde ſie. Maer ſiet/ daer
ſucht ghy wederom/ ach lacy ! hoe diep
uyter herten. Ca. Daer is yet dat mijn
herte quelt / maer het en is niet vry uyt
te ſpreken. Eu. Sult ghy't my niet ſeg-
ghen/ die u liever hebbe dan mijn eygen E
ſuſter ? Mijn Catharina, en vreeſt niet/
wat het oock zy / ghy ſult het my vry toe
betrouwen. Ca. Of ick het al vry ſeg-
ghe / ick vreeſe dat ick het den ghenen te
vergheefs ſal ſegghen / die my niet hel-
pen en ſal. Eu. Wat weet ghy 't ? Jck
ſal u/iſt niet metter daet ſelve / miſſchien
met raet ende vertrooſtinghe helpen.
Ca. Jck en kans niet uyt ſpreken. Eu.
Wat is dit voor een ſake? haet ghy my? F
Ca. Alſoo haet ick u/dat ick mijn eygen
Broeder minder beminne : en nochtans
en laet het herte niet toe / dat ick 't uyt-
ſpreke. Eu. Sult ghy't dan bekennen/
indien ick't rade ? Waerom houdt ghy't

A achterwaerts? Belooft het / andersins
en sal ick niet nalaten aen te houden. Ca.
Wel aen / ick belooft. Eu. Ick en sie
gantschlijck niet / wat u ontbreeckt tot
de hooghste voorspoedigheydt. Ca. Och
oft ghy de waerheyt spraeckt. Eu. Eer-
stelijck / hebt ghy de bloem uwer jeught:
want indien ick recht gisse / so gaet ghy
nu in u seventhiende jaer. Ca. Het is
so. Eu. Daerom meyn ick / dat u de
B vreese des onderdoms noch niet en quelt
Ca. Geen ding minder. Eu. Ghy hebt
een gedaente die aen allen zijden schoon
is / en dit is een sonderlinge gave Gods.
Ca. Over de gedaente / hoedanigh dat se
oock zy / en roeme noch klaghe ick niet.
Eu. Oock gheeft de verwe ende gestal-
tenisse des lichaems te kennen / dat ghy
ghesont zijt / ten zy datter eenige verbor-
gene sieckte zy. Ca. Daer en is sulcks
C niet / Gode zy lof. Eu. Uwe eere is on-
ghequetst. Ca. Alsoo betrouwe ick.
Eu. Ghy hebt een seer geluckigh ver-
stant / dat dit uwe lichaem betaemt / ende
soodanigh als ick my wenschte om goe-
de konsten te leeren. Ca. Indien ick ee-
nigh hebbe / het is Gods gave. Eu.
Oock en ontbreeckt u gheen lieffelijcke
verciering der zeden / die dickwils oock
in seer schoone ghedaenten ontbreeckt.
D Ca. Ick wilde dat ick zeden hadde / die
my betaemden. Eu. Veler herten wer-
den verslaghen / overmidts de on-ghe-
achtheydt hares gheslachts: maer ghy
hebt ouderen die wel ghebooren / vroom
ende rijck zijn / ende u seer lief hebben.
Ca. Hier over en klaghe ick niet. Eu.
Wat sal ick veel segghen? uyt alle jonge
dochteren die in dit Coninghrijck zijn /
en soude ick my gheen ander bruydt ver-
E kiesen / indien my eenighe gheluckighe
sterre verscheen. Ca. En ick en soud
gheen ander Bruydegom kiesen / indien
my eenigh houwelijck behaeghde. Eu.
En nochtans moet het yet groots zijn /
dat u herte soo quelt. Ca. Ten is gant-
schelijck niet licht. Eu. En sult ghy't
niet qualijc nemé / indien ick't rade? Ca.
Ick hebt terstondt belooft. Eu. Door F
ondervindinge weet ick / welcken groo-
te kruys dat lief de zy. Wel aen / bekent
nu / ghy hebt het belooft. Ca. Lief de is
d'oorsake / maer niet soodanighe als ghy
meynt. Eu. Van hoedanighe spreeckt
ghy dan? Ca. Raet het. Eu. Voor-
waer ick heb alle mijn radinghe ge-eyn-
dight: en nochtans en sal ick dese hande
niet laten gaen / tot dat ick uyt u persse
wat het zy. Ca. Watten geweldenaer G
zijt ghy. Eu. Segt my in't heymelijck /
wat dese uwe benautheyt zy. Ca. Na-
demael ghy alsoo dringt / so sal ick't seg-
gen: ick hebbe van jongs aen een won-
derlijcke genegentheydt ghehadt. Eu.
Ick bids u / welcke doch? Ca. Dat ick
tot de vergaderinghe der ghewieder
Jonck-vrouwen by-ghevoeght mochte
werden. Eu. Dat ghy een Bagijn
mocht werden? Ca. Soo isset. Ick H
meynde eenen schat te vinden / maer ick
ben bedroghen. Ca. Wat seght ghy
Eubule? Eu. Niets / mijn vriendinne
ick hoestede: maer seght voortaen. Ca.
Mijne Ouders hebben mijnen sin altijt
seer hartneckelijck tegen ghestaen. Eu.
Ick hoor wel. Ca. Ick daer-en-te-
ghen bestrede de Godsaligheydt mijner
ouderen met ghebeden / smeeckinghen
ende tranen. Eu. Wonderlijcke din- I
ghen! Ca. Als ick ten laetsten gheen
eynde en maeckte van bidden / smeecken /
heftigh aenhouden ende weenen / beloof-
den sy my / als ick tot mijn seventhiende
jaer ghekomen soude zijn / dat sy mijnen
wille souden doen / indien ick alsdan den
selven sin noch hadde: dat jaer is ghe-
komen / de sin blijft de selve / nochtans
weygerent mijne ouders my / tegen hare
belofte / dat is dat mijn ghemoed quelt. K
Ick heb u mijn sieckte te kennen ghege-
ven / weest ghy nu een Medicijn-mee-
ster / ist dat ghy yet vermeught. Eu.
Eerstlijc sal ick u desen raedt geven / al-
der-soetste Jonck-vrouw / dat ghy uwe
genegentheden matiget / ende indien het
niet en gebeurt dat ghy wilt / dat ghy't
ghe-

A ghene wilt dat ghy vermeught. Ca.
Ick sal sterven / indien ick niet en be-
kome dat ick wil. Eu. En van waer
hebt ghy dese nootsakelijcke ghenegent-
heydt ghekreghen? Ca. Eertijds doen
ick een seer jongh meysjen was / ben ick
ghebraght in een jongh-vrouwen Cloo-
ster / wy wierden om her gheleydet / alle
dingen wierden ons vertoont / de jongh-
vrouwen waren lieflijck met haer blinc-
B kende aensichten / sy schenen Enghel-
kens te zijn / in den Tempel waren alle
dingen cierlijck en oock wel-rieckende /
daer waren seer cierlijcke schoone Ho-
ven. Wat sal ick veel segghen? alle din-
gen behaeghden my / waer dat ick oock
mijn oogen henen keerde. Hier quamen
noch by de seer lieflijcke t' samen spre-
kingen der Jongh-vrouwen. Ick von-
de daer een ofte twee / met welcke ick
C eertijts een jongh kint zijnde / ghewoon-
lijck was te spelen. Van die tijt af heeft
mijn herte met een begeerte dies levens
beginnen te branden. Eu. Ick en sal den
regel der Clooster-jonck-vrouwen niet
verwerpen: Hoewel dat alle dingen ee-
nen yeghelijcken niet nut en zijn: noch-
tans acht ghenomen hebbende op uwe
nature / die my dunckt dat ick uyt uwe
aensicht eñ seden ghemerckt hebbe / sou-
D de ick radē / dat ghy eenen man u gelijck
zijnde trouwen / ende 't uwen huyse een
nieuw Clooster stichten soud / van welc-
ken u man de Pater / ende ghy de Mater
soud zijn. Ca. Ick sal eerder sterven / dan
dat ick het voornemen der maeghdom
verlaten sal. Eu. De maeghdom is een
voortreflijcke saecke / wanneer sy reyn
is: maer het en is niet van noode / dat
ghy u daerom in een Clooster begheeft /
E waer uyt ghy naderhant niet en soudt
konnen verlost werden: ghy kondt uwe
maeghdom by uwe ouders bewaren.
Ca. Ick kan wel / maer niet ghelijcke
vry. Eu. Jae als ick meyne / al wat
vryer / als by die vette Monicken / die al-
tijt met spijse op ghevult zijn. Want sy
en zijn niet ghelubt / dat ghy 't weet. Sy
werden Paters / dat is / Vaders ghe- F
noemt / ende sy doen menichmael / dat de-
sen name hen lieden waerlijck tockomt.
Eertijdts en leesden de jonck-vrouwen
nerghens eerlijcker / dan by hare oude-
ren: oock en hadden sy gheen ander Pa-
ter / dan den Bisschop. Maer ick bids
u / seght my wat Clooster uyt allen hebt
ghy u verkoren / om in 't selve u tot sla-
vernije over te geven? Ca. Chrisercium,
Eu. Ick kent / nae by uws Vaders G
huys gheleghen. Ca. Seer wel. Eu.
Maer ick ken dat gheheele gheselschap
wel / voorwaer weerdigh om welckes
wille ghy uwen Vader ende Moeder
ende u bloedt-vrienden ende eerlijcke fa-
milie soud verwerpen. Want die Pater
is al over langhe door ouderdom / ende
wijn / ende van nature sot / eñ hy en heeft
nu nerghens smaeck in / behalven in de
wijn. Hy heeft twee mede-ghesellen / die H
hem betamen / Jan ende Joost: van
welcken ghelijck Jan misschien gheen
quaedt man en is / alsoo en heeft hy niet
manlijckx / behalven den baert: daer en
is niet een hayr gheleertheydts in / niet
veel meer wijsheydts. Joost is soo
plomp / ten waer saecke dat hem het
Geestlijcke kleed achtbaer maeckte / dat
hy in 't openbaer om her gaen soude in
een sots-kappe met ooren eñ bellen. Ca. I
My dunckt dat het goede mannen zijn.
Eu. Ick ken haer beter dan ghy / mijn
Catharina. Dese zijn misschiē uwe voor-
spraecken by u ouders / dat sy u tot hare
Clooster-ghenoot moghen maken. Ca.
Joost is my insonderheyt gunstigh. Eu.
O goed-gunner! maer neemt / dat daer
nu gheleerde ende vrome Mannen zijn /
morgen sullender ongeleerde ende quade K
wesen / ende wie datter oock komen / die
sult ghy verdraghen moeten. Ca. In 't
huys mijns Vaders ergheren my de
menighvuldighe mael-tijden / oock en
zijn 't altijdt geen maeghdelijcke saken /
die daer onder de ghehouwelijckte ghe-
sproken werden. Ende 't ghebeurt som-
wijlen / dat ick een kusse niet en dorve
weyghe-

A weygheren. Eu. Die alles begheert
te schuwen dat ergherlijck is / die moet
uyt het leven scheyden. Alsoo behoort-
men de ooren te wennen / dat se alle din-
ghen hooren/en nochtans niets dan het
gene dat goet is in't herte laten komen.
Uwe ouders/meyne ick / laten u een ey-
ghen slaep-kamer hebben. Cath. Ja
sy. Eub. Ghy sult u daer henen konnen
vertrecken / wanneer daer eenighe ru-
B moerighe maeltijdt geschiedt : ende ter-
wijlen dat sy drincken ende klappen/soo
spreeckt ghy met uwen Bruydegom
Christo / bidt/ singht/ doet danck-seg-
ginge. Uwes vaders huys en sal u niet
besmetten / maer ghy sult dat suyverer
maken. Cath. Maer nochtans isset
vrijer in't gheselschap der Maeghden
te zijn. Eub. Een kuysch gheselschap
C en mispryse ick niet / nochtans en wil
ick niet dat ghy door een valsche inbeel-
dinghe bedroghen soude werden. Wan-
neer ghy daer een tijdt langh verkeert
sult hebben/ als ghy't naerder sult heb-
ben inghesien/soo en sullen misschien alle
dinghen niet even seer blincken / als sy
u eertijdts schenen. Oock en zijn't al
tsamen gheen maeghden / ghelooft my/
die het wiel of linnen sluyer draghen.
D Cath. Watte woorden!
Eub. Jae't zijn goede woorden / die
waerachtigh zijn. Ten zy dat misschien
dat loflijcke ghetuyghenis / 'twelck wy
tot noch toe gheacht hebben der Moe-
der Christi eygentlijck toe te behooren/
tot meer persoonen ghekomen is/ dat sy
nae het baren maeghden genoemt wer-
den. Cath. Ick heb daer eenen grou-
wel van. Eub. Jae hier-en-boven en
E zijn oock andersins onder de maeghden
alle dinghen niet maeghdelijck. Cath.
Niet? Ick bids u / waerom? Eub.
Want daer werden meer gevonden die
de manieren van Sappho (een Poëtersse
licht van leven/ doch gheestigh in't ver-
stant) nae volgen/ dan die haer in't ver-
standt ghelijck zijn. Cath. Wat dit zy
en verstae ick niet ghenoegh. Eub. Eñ
daerom gebruyck ick dese woorden/ dat F
ghy't nimmermeer meught verstaen /
mijn Catharina. Cath. Maer nochtans
werdt mijn ghemoedt daer henen ghe-
dreven/ende daer uyt besluyt ick dat de-
sen gheest van Godt her komt / om dat
hy soo vele jaren volherdet/ ende alle da-
ghen heftiger werdt. Eub. Jae daer-
om heb ick een quaedt vermoeden op de-
sen uwen gheest/om dat uwe seer vrome
ouders daer so seer tegen strijden. God G
soude haer herten oock aengeblasen ge-
hadt hebben/indien't Godsaligh waer/
dat ghy voor hebt. Maer desen gheest
hebt ghy ghekreghen uyt de schoonhe-
den/die ghy een seer jonck meyssen zijn-
de ghesien hebt/uyt de lieflijcke aenspre-
kinghen der Jongh-vrouwen / uyt de
genegentheyt tot u oude gesellinnen/uyt
de gewiede kleedinghe/uyt de Ceremo-
nien/die voorwaer seer schoon zijn / uyt H
de on-ophoudelijcke vermaninghen der
sotter Monicken / die u tot dien eynde
soecken te vanghen/ dat sy dies te over-
vloedigher moghen suppen. Sy weten
dat u vader mild ende goedertieren is /
of sy sullen hem te gast hebben/ maer op
dese conditie / dat hy soo veel wijns met
hem brenghe / als voor thien dappere
suppers ghenoegh soude zijn / of sy sul-
len by hem gaen om te drincken. Daer- I
om soud ick u raden / dat ghy niet nieus
voor u en neemt teghen uwer ouderen
danck / onder welcke macht Godt ghe-
wilt heeft dat wy souden zijn. Cath.
In dese saeck is het Godsaligh Vader
ende Moeder te versmaden. Eub. Het
is Godsaligh erghens om Christi wille
Vader eñ Moeder te verachten. Want
hy en soude niet Godsaligh doen/die een
Christen zijnde zijnen Vader / die Hey- K
densch waer/wiens gantsche hulpe des
levens aen den soon hingh/verliete/ende
liet hem van hongher vergaen. Maer
'tsaecke dat ghy Christum noch niet in-
den Doope beleden had/en uwe ouders
u verboden ghedoopt te werden / soo
soudt ghy Godsalighlijck doen/dat ghy
Christum

A Chriſtum meerder achtedet dan de
godlooſe ouderen. Of indien u nu uwe
ouders tot godlooſheyt of ſchandelijck-
heydt dwonghen/ ſoo behoorde ghy ha-
re authoriteyt te verſmaden. Maer wat
gaet dit het Clooſter aen? Ghy hebt
Chriſtum oock binnens huys. De natu-
re leert/ God beveſtight/ Paulus ver-
maent/ de menſchlijcke wetten ordine-
ren/ dat de kinderen hare Ouders on-
derdanigh ſullen zijn: en ſult ghy u ſel-
B ve uyt de authoriteyt uwer ſeer goeder
ouderen on-trecken/ op dat ghy u in
plaetſe van eenen waren vader eenen
verſierden overgeven/ en voor een rechte
moeder een vreemde aennemen meught:
of veel eer/ op dat ghy u in plaetſe van
Ouders Heeren ende Vrouwen meught
toe voeghen? Want ghy zijt uwen ou-
deren alſoo onderworpen/ dat ſy noch-
tans willen/ dat ghy vry ſult zijn. Waer
C van oock de kinderen des huyſgheſins
Liberi, dat is/ Vrye/ ghenoemt werden/
om dat ſy vanden ſtaet der ſlaven ver-
ſcheyden zijn. Nu arbeydt ghy om u ſel-
ve uyt een vry perſoon een ſlavinne te
maecken. De Chriſtlijcke ſachtmoedig-
heydt heeft alle die ſlavernye der ouden
ten meeeſten deel wegh ghedaen/ behal-
ven datter in ſommighe landen noch lit-
tekenen van zijn. Maer daer is onder
D 't deckſel der religie een nieuwe maniere
van ſlavernye ghevonden/ ghelijckmen
nu immers in meeſt alle de Clooſteren
leeſt. Niets en ſal u aldaer gheoorloft
zijn/ behalven het ghene dat u bevolen
wert: alles wat u ten deele valt/ ſal tot
haren voordeel zijn: iſt dat ghy ergens
eenen voet verſet/ ſoo ſult ghy van't
vluchten te rugghe ghehaelt werden/
E niet anders dan of ghy uwen Vader
met fenijn vermoort hadt. Ende op
dat de ſlavernye te oog-ſchijnlijcker ſy/
veranderen ſy de kleederen die de Ou-
ders ghegheven hebben: ende na 't ou-
de exempel der ghener/ die eertijdts ſla-
ven ghekocht hadden/ veranderen ſy
den name die hen inden Doope ghegheven is/ ende in plaetſe van Peter ofte F
Jan/ noemen ſy haer Franciſcus, of
Dominicus, of Thomas. Peter is al-
ſoo ghenoemt als Chriſten zijnde/ ſal hy
Dominico inghewyet werden/ ſoo wert
hy Thomas ghenoemt. Iſt dat een
Crijghſ-knecht het kleedt verwerpt dat
hem van zijn Heer gegeven is/ ſo ſchijnt
het dat hy zijn Heer verworpen heeft:
ende wy zijn den ghenen gonſtigh/ die
een kleedt aenneemt/ dat Chriſtus onſer G
aller Heer niet en heeft ghegheven: ende
die dit verandert heeft/ wert ſwaerder
gheſtraft/ dan of hy hondert mael het
kleedt ſijn Keyſers ende Heeren ver-
wierp/ 't welck is onnooſelheyt des her-
ten. Ca. Maer dit ſelve/ ſegghen ſy/
is van een uytnemende verdienſte/ wan-
neer yemandt hem ſelven willens in de-
ſe ſlavernye over-gheeft. Eu. Dit is
een Pharizeuſche leeringhe. Paulus H
daer en teghen leert/ dat de ghene die vry
gheroepen is/ niet en trachte om dienſt-
baer te werden/ maer eerder arbeyde/
dat hy vry werde. Ende dies te ellendi-
gher is de dienſtbaerheydt/ dat ghy veel
Heeren/ meeſtendeel ſotten ende onvro-
men/ ende altemets nieuwe Heeren ſult
moeten dienen. Beantwoort my dit:
bevrijen u de wetten van't recht der ou-
deren? Ca. In gheenerley maniere. I
Eu. Is't u dan gheoorloft een Hofſte-
de te koopen ofte verkoopen teghen u-
wer ouderen danck? Ca. Gheenſins.
Eu. Waer van hebt ghy dan het recht/
dat ghy u ſelven/ ick en weet niet den
welcken/ teghen uwer Ouderen danck
overgheeft? En zijt ghy hen lieden niet
de alderliefſte ende aldermeeſt eyghene
beſittinghe? Ca. In de ſake der God-
ſaligheydt houden de wetten der natu- K
ren op. Eu. De ſake der Godſaligheyt
wert voornamelijck inden Doop ghe-
handelt: hier handeltmen van de klee-
dinghe te veranderen/ ende van de ma-
niere des levens/ die by haer ſelven noch
goet noch quaet en is. Nu/ merckt my
dit aen/ hoe vele gemackelijckheyts dat

A ghy te ghelijck met de vryheyd sult ver-
liesen. Nu staet het u vry in u slaep-ka-
mer te lesen / te bidden / te singhen / soo
vele ende wanneer alst uwe herte wel
ghevalt. Ist dat u de slaep-kamer ver-
driet / soo is u gheoorloft te hooren de
Kercklijcke ghesanghen/ by den Gods-
dienst te zijn / de predicatien te hooren /
ende indien ghy eenige seer vrome vrou-
we of jonghe dochter siet / uyt haer t'sa-
B men-sprekinghe beter te werden: indien
ghy eenighen man met een uytnemende
vromigheyt siet / ghy meught van hem
leeren dat u beter make: ghy sult eenen
Predikant moghen kiesen/ die Christum
seer suyver leert. Alle dese dingen/ uyt
welcke de principale voorderinghe tot de
ware God-saligheydt is/ verliest ghy
wanneer ghy eenmael het Clooster toe-
C ghe-eyghent zijt. Ca. Maer hier-en-
tusschen en sal ick gheen Begijn wesen.
Eu. Werdt ghy noch door namen be-
weeght? Let op de sake selfs. Sy luy-
den beroemen haer van ghehoorsaem-
heydt. Sal u dan dien lof ontbreken/
wanneer ghy uwen ouderen ghehoor-
saem zijt/ den welcken God beveelt on-
derdanigh te zijn? wanneer ghy uwen
Bisschop eñ Pastoor ghehoorsaem zijt?
D En sult ghy den lof der armoede niet
hebben / nademael alle dingen in uwer
ouderen handen zijn? Hoewel eertijdts
in de gheheylichde Jongh-vrouwen de
mildigheydt tot den armen / insonder-
heydt van heylighe mannen / gheprezen
wierde: die en konden sy niet bewijsen/
indien sy niets en besaten. Voorts en
sal uwe kuyscheyt niet vermindert wer-
den/ al isset dat ghy by uwe ouderē leeft.
E Wat resteerter dan? een wiel/ een lijnen
kleedt uyt het binnenste in het buytenste
verandert / sommighe ceremonien / die
by haer selven niets en doen totter God-
saligheyt/ eñ niemand inde ooghen Chri-
sti aenghenaem en maken/ de welcke siet
op de reynheydt des herten. Ca. Ghy
spreeckt nieuwe dinghen. Eu. Maer
seer waerachtighe. Dewijl ghy niet be-
vrijt en zijt van 't recht uwer ouderen / F
de wijl ghy geen recht en hebt een kleed
of acker te verkoopen / waerom neemt
ghy u het recht aen / u selven in een
vreemde dienstbaerheydt over te geven?
Ca. 't recht der ouderen/ ghelijck sy seg-
ghen / en verhindert den inganck in de
religie niet. Eu. En hebt ghy inden
Doop de Religie niet beleden? Ca. Ick
hebbe. Eu. En zijnse niet alle Religi-
eusen/ die Christi geboden volghen? Ca. G
Jase ymmers. Eu. Wat is dit dan
voor een nieuwe Religie / die het ghene
krachteloos maeckt / dat de wet der na-
turen inghe set/ de oude wet gheleert / de
Euangelische wet goed gevonden/ ende
de Apostolische leere bevestight heeft?
Dat ghebodt en is van God niet ghe-
gheven/ maer inden raet der Monicken
ghevonden. Alsoo besluyten sommighe
oock dat het houwelijck bondigh zy/ dat H
buyten weten/ of oock teghen danck der
ouderen / tusschen een jonghelingh ende
jonghe Dochter/ door woorden vanden
teghenwoordigen tydt (want also spre-
ken sy) ghemaeckt is. Maer dit besluyt
en wert noch vant verstandt der nature/
noch van de wetten der ouden/ noch van
Mose selfs/ noch van de Euangelische of
Apostolisc he Leere toe-ghestemt. Ca.
Meynt ghy dan / dat het my niet geoor- I
loft en zy Christo te trouwē/ ten zy dat-
tet mijne ouders bewillighen? Eu. Nu
hebt ghy/ segh ick / Christo ghetrout/ en
wy al te samen hebben hem ghetrout.
Wie isser die tweemael eenen selvē man
trout? Daer wert alleenlijck ghehan-
delt van de plaets / van de kleedinghe
ende van de ceremonien. Ick achte dat
om deser dinghen wille het recht der ou-
deren niet en behoort versmaet te wer- K
den. Ende ghy moet toesien/ dewijl dat
ghy voor u neemt Christo te trouwen /
dat ghy niet eenen anderen trouwt. Ca.
Maer sy luyden segghen / datter niets
heyliger en is/ dan in dese saecke de ou-
ders te versmaden. Eu. Eyscht dan
van die Doctoren/ dat sy eenighe passa-
gie

A gie uyt de heylige Schrifture voortbrengen/ die sulcx leere: indien sy dat niet en vermogen/ so laet hen eenen Beker van den besten * Belnensche wijn uytdrincken: dat sullen sy wel vermogen. Van godloose ouders tot Christum te vluchten/ is Godsaligheyt: Maer van Godsalige ouders tot de Monickerije/ dat is ('t welcke dickmael ghebeurt) van vromen tot onvromen te vluchten/ ick
B bids u/ wat Godtsaligheydt is dat? Hoewel dat oock eertijdts de gheene die van't Heydendom tot Christum bekeert was/ den Af-godischen ouderen ghehoorsaemheydt schuldigh was/ voor soo vele als het sonder schade der Godsaligheyt gheschieden konde. Ca. Verwerpt ghy dan dese geheele maniere des levens? Eu. Gheensins: maer gelijck als ick niemand soude willen radē/ dat

* *Belna* is een stadt in Burgundien, daer goede wijnen wassen.

de ghene die haer selve in dese maniere C
des levens ghewörpen heeft/ arbeyden soude om uyt te komen: alsoo en soude ick niet twijffelen alle jonge Dochters/ insonderheydt die van een deghelijcker nature zijn/ te vermanen/ dat sy haer selven niet onvoorsichtelijck daer henen en werpen/ waer uyt sy haer naderhant niet en souden konnen verlossen/ insonderheyt dewijle de maegdom inde Cloosters selfs in perijckel staet/ eñ ghy binnens huys alles doen kont/ dat aldaer D
gedaen wert. Ca. Ghy dringht my wel met vele ende groote argumenten/ nochtans en kan dese mijne ghenegentheyt niet wegh genomen werden. Eu. Indien ickt u niet wijs en make/ t'welcke ick nochtans soude wenschen/ so siet dat ghy't ghedenckt/ dat Eubulus u ghewaerschouwt heeft. Hier-en-tusschen bid ick na mijn liefde t'uwaerts/ dat desen uwe gheneghentheydt/ gheluckigher zy dan mijnen raed.

Eynde vande twee-en-twintichste T'samen-sprekinge.

Virgo pœnitens,

Of

Nons-Klooster berouw/

Tusschen Eubulus, ende Catharina, in welcke Catharina haer beklaeght, dat sy Eubuli raet niet gevolght en had: dies keert sy wederom tot haer ouders.

Eubulus, Catharina.

Eubulus.

A Ick soud my soodanige Poortiersen wel altijt wenschen. Ca. En ick altijdt soodanighe aenkloppers. Eu. Maer adieu Catharina. Ca. Wat hoor ick? Sal my adieu gesept werden eer dat ick gegroet
B ben? Eu. Ick en ben hier niet ghekomen/ op dat ick u soude sien weenen: wat bedupt het/ dat terwijl ghy my saeght/ de tranen upt u ooghen biggelen? Ca. Waer loopt ghy henen? blijf/ blijf segh ick/ ick sal een ander gedaente aennemē/ en wy sullen overvloedichlijck lachen. Eu. Wat voghelen sie ick hier? Ca. 't Is de Pater des Cloosters: en gaet niet wegh/ sy hebbē hier nu vol gedroncken/
C sit een weynigh neder: wanneer hy wegh gegaen is/ sullen wy tsamen kouten na onse maniere. Eu. Wel aen/ ick sal u ghehoorsaem zijn/ hoewel ghy my niet en hebt willen hooren. Nu zijn wy alleene/ vertelt het geheele spel/ want ick D
begeert liever van u te weten. Ca. Nu ghevoel ick datter upt soo veel vrienden die ick meynde seer wijs te syn/ niemand gheweest en is/ die my wijser en d'een oud man beter betamende raet ghegheven heeft/ dan ghy/ die de jonghste van allen zijt. Eu. Segh my/ hoe hebt ghy de ghenegentheydt uwer ouderen overwonnen? Ca. Eerstlijck door de onop-houdelijcke aenporringhen der Mo- E
niken ende Bagijnen/ daer na oock door mijn ghebeden en̄ smeeckingen is 't hart mijner Moeder beweeght ghewordden: mijn Vader en konde in geener maniere daer toe ghebracht werden. Ten laetsten alle practijcken ghebruyckt zijnde is dese oock overwonnen/ ende is eerder overweldight/ dan dat hy 't toeghelaten heeft. Dit is by den dronck gheschiet: sy dreyghden den man met een quade F
verderffenis/ indien hy Christo zijne Bruyd weygherde. Eu. O boosheydt der sotten! Wat gheschiede daer nae? Ca. Ick wierde drie daghen langh in

A huys heymelijck bewaert: midler tijdt
waren daer altijdt eenighe Vrouwen
des Cloosters teghenwoordigh / die sy
de bekeerde Susterkens noemen / met
hare vermaninghen my eenen moet ge-
vende/dat ick in dit heylighe voornemen
volherden soude: ende sy saghen sorch-
vuldighlijck toe / datter met eene van
mijn Nichten of Mede-ghesellinnen by
my quame / die mijn gemoet souden mo-
B gen veranderē. Hier-en-tusschen wier-
den de kleederen toegherust/ende andere
dinghen die tot de maeltijdt behoorden.
Eu. Wat moet had ghy midlertijdt?
En wanckelde ghy niet? Ca. Neen ick:
maer ick lede yet dat so vreeslijck was /
dat ick liever thienmael wilde sterven /
dan sulcx wederom lijden.
Eu. Ick bids u/wat was dat?
Ca. Ick en mach het niet uytspreken.
C Eu. Dat ghy my sult segghen / dat sult
ghy uwen vriendt segghen. Ca. Be-
looft ghy te swijghen? Eu. Dat soud
ick gedaen hebben/al had ghy 't niet be-
donghen ghehadt: Ca. My verscheen
een spoock van vreeslijcke ghedaente.
Eu. Voorwaer dit is uwe quaden En-
gel geweest/die u daer toe aenporde. Ca.
Ick meyn gantschelijck dattet een duy-
vel gheweest is. Eu. Segt my / wat ge-
D daente had hy? Is hy alsoodanigh als
hy gheschildert wert? met een kromme
neb / met langhe hoornen / met Harpyen
klauwen/ende met een langhe steert?
Ca. Ghy spot daer mede. Maer ick
wilde liever dat my de aerde verslonde /
dan dat ick wederom sulcken spoock sa-
ghe. Eu. Waren midlertijdt de aenpor-
rende vrouwen teghenwoordigh? Ca.
E Neense / oock en heb ick 't haer noyt te
kennē gegevē / hoewel sy my seer vraeg-
den wat my deerde / als sy my gheheel
verschrickt vonden. Eu. Wilt ghy dat
ick u segge wat het geweest zy? Ca. Ist
dat ghy kondt. Eu. Die vrouwen had-
den u de herssenen betoovert / of veel eer
uyt-ghetoovert. Maer bleeft ghy mid-
lertijdt in u voornemen volstandigh?

Ca. O jae ick/want sy seyden dat sulcx F
velen ghebeurde / die hier Christo toe-
heylighen: Maer indien de versoecker
in dien eersten strijdt overwonnen wert/
dat daer nae alle dinghen in ruste sullen
zijn. Eu. Met wat staet zijt ghy voort
ghebracht? Ca. Sy verchierden my met
alle mijn juweelen / sy kemdē mijn hayr
neder: ende alsoo wierde ick niet anders/
dan of ick de Bruyt wesen soud. Eu. Ja
een vette Monick nemē/hem/ramp moet G
desen hoest hebben. Ca. Ick wordt by
schoonen dagh uyt mijns Vaders huys
tot het Clooster wech gheleydet / vele tot
dit schouw-spel t'samen komende. Eu.
O fijne Personagie-speelders hoe kon-
nen sy hare sotte-klupten voor 't slechte
volck spelen! Hoe veel daghen hebt ghy
in dat H. Jonck-vrouwen Clooster ge-
weest? Ca. Bykans twaelf Eu. Maer
wat saecke had u ghemoedt/dat so hert- H
neckigh was verandert? Ca. Ick en
sal niet segghen wat het zy / maer 't is
yet groots gheweest. Ses daghen nae
den inganck riep ick mijn moeder/ haer
heftigh biddende eñ smeeckende/ indien
sy begeerde dat ick leefde/ dat sy my uyt
dat Clooster soude verlossen. Sy streedt
teghen mijn ghemoedt/ende vermaende
my tot volstandigheydt. Daer nae riep
ick mijn Vader: die bekeef my oock/seg- I
gende daer by dat hy sijne gheneghent-
heydt qualijck hadde konnen overwin-
nen/ dat ick nu wederom mijn ghemoet
overwinnen/ ende hem dese schande niet
aen doen soude / dat ick den Reghel ver-
laten hadde. Als ick ten laetsten sach
dat ick niets en vorderde / antwoorde
ick mijne Ouders/ dewijle sy 't alsoo ge-
boden/dat ick hen lieden te ghevalle sou-
de sterven. Overmits my sulcks seker K
was / indien ick bytijdts niet verlost en
werde. Dit ghehoort hebbende/ hebben
sy my wederom t'huys ghebracht. Eu.
't Is goet dat ghy in tijdts te rug ghe-
keert zijt/ eer dat ghy een eeuwighe sla-
vernije belooft had. Maer noch en hoor
ick niet / wat u gemoet so haestlijck ver-

A andert heeft. Ca. Dat en heeft tot noch toe gheen mensch uyt my geweten / ghy en sult het oock niet weten. Eu. Wat of ick het riede? Fa. Ghy en sult het niet raden dat weet ick wel: en of ghy 't riedt/ick en sal 't niet seggen. Eu. Ick gisset nochtans wel. Maer midlertydt zijn de kosten verlozen. Ca. Meer dan veertigh kroonen. Eu. O Bruyloftsbrassers! Nochtans verblijde ick my B dat het gheldt verlozen is / en dat ghy ons behouden gheblevenzijt: nae dese tijdt luystert beter nae goeden raet. Ca. Ick sal alsoo doen / ende ick sal (met de Visschers ghequetst zijnde (daer by geleert zijn.

De XXIV. T'samen-spraeck.

Adolescentis & scorti,

Of

Eens Jonghlings met een Lichte Vrouwe

In welcke de Iongh-man de ghemeyne vrouwe radet, dat sy haer onreyn leven verlaten, en haer tot God-saligheydt begheven sal.

Lucretia, *Sophronius*, of wijse rader.

Lucretia.

A DAt gaet wel/ mijn alderv rien dlijckste Sophroni, dat ghy noch eenmael wederkomt? Want my dunct dat ghy hondert jaren lang van hier gheweest zijt. Metten eer B sten kend ick u nauwlijcx. So. Waerom mijn Lucretia? Lu. Om dat ghy in plaetse van een onghebaert jongling/ wel ghebaert tot ons weder ghekomen zijt. Wat isser mijn herteken? Want ghy schijnt sturer te wesen dan ghy placht. C So. Ick begheer alleene heymlijck met u te spreken. Lu. Och/ och! en zijn wy niet alleene mijn sulleké? So. Laet ons in een heymlijcker plaetse ter zijdé gaen.

Lu. Wel aen laet ons inde binnenste kamer gaen/ist dat u yet lust. So. Dese plaetse en dunckt my noch heymelijc genoegh te zijn. Lu. Van waer komt dese nieuwe schaemte? Ick heb een heymelijc D kamerken / daer ick mijn cieragie beware/een plaetse soo seer doncker / dat ick u nauwlijcx sien sal/noch ghy my.

So. Siet rontom na alle scheuren.

Lu. Daer

A Lu. Daer en is niet eene scheure.
So. En is daer niemandt nae by die
ons hoore? Lu. Oock niet een vliege/
mijn hert: wat vertoeft ghy? So. Sul=
len wy hier Godts ooghen bedrieghen?
Lu. Geensins: hy doorsiet alle dingen.
So. Sullen wy oock der Enghelen oo=
ghen bedrieghen? Lu. Hare ooghen
en kan men niet ontgaen. So. Hoe komt
dan dat hen de menschen niet en scha=
men 'tghene te doen voor Gods ooghen/
B en in teghenwoordigheyd der heyligher
Enghelen/ dat sy hen schamen souden
te doen in tegenwoordigheyd der men=
schen? Lu. Wat nieuwe saecke is dit?
Sijt ghy hier gekomen om te prediken?
Treck een Minne-broeders kap aen/
klimt op de Predick-stoel/ ende laet ons
u hooren/ ghy baert-manneken. So.
Ick en soud my niet beswaren oock
sulcx te doen/ indien ick u van die quade
C maniere des levens konde af trecken/
die niet alleene seer schandlijck/ maer
oock seer ellendigh is. Lu. Waerom
mijn goede vriend? Men moet den kost
erghens van krijghen. Een yeghelijck
wert onderhouden door zijn konste/ dit
is onse handwerck/ dit is onse inkomst.
So. Ick soud wel begheeren/ mijn Lu-
cretia, dat ghy dese dronckenheyt des ge=
moets een weynigh wech werpende/ de
D sake selfs met my wildet aenmercken.
Lu. Bewaert uwe predicatie tot op een
ander tijt: laet ons nu lustigh zijn mijn
Sophroni. So. Ghy doet alles wat ghy
doet om ghewins wille. Lu. Ghy en
spreeckt niet veel buyten de waerheydt.
So. Ghy en sult niets van u ghe=
win verliesen/ ick salt u vier-dubbeld
gheven op dat ghy my maer ghehoor
E gheeft. Lu. Seg wat ghy wilt. So.
Eerstlijck antwoort my hier op: hebt
ghy oock eenighe die u haten? Lu. Ve=
le. So. En die ghy wederom hatet?
Lu. Ghelijck sy verdienen. So. In=
dien ghy dan hen een aenghename sake
doen kondet/ soudt ghy't oock doen? Lu.
Ick soud haer eerder fenijn te drincken
gheven. So. Maer overdenckt nu/ of F
ghy haer yet aenghenamers hebt kon=
nen doen/ dan dat sy u sien dit schand=
lijck en seer ellendigh leven leyden. En
wat kondet ghy den ghenen moeyelijc=
kers doen/ die u goet gunnen. Lu. Dit
schijnt soo mijn beroep te wesen. So.
Dat nu den genē die op eylanden wech
gheset/ of tot de uyterste Babarische na=
tien der wereldt ghebannen werden/ het
swaerste van allen is/ dat hebt ghy u G
van selfs aenghenomen. Lu. Wat is
dat? So. En hebt ghy niet willens
versaeckt alle uwe ghenegentheden/ u=
wen vader/ moeder/ broeders/ susters/
vaders-suster/ moeders-suster/ ende
alle andere/ die de nature met u t' samen
ghevoeght heeft? Want sy schamen hen
uwer/ ende ghy en dorst niet onder hare
ooghen komen. Lu. Ja ick heb ghe=
luckelijck mijne ghenegentheden veran= H
dert: want in plaetse van weynige heb=
be ick nu seer vele/ der welcker ghy eene
zijt/ dien ick altijt voor mijn broeder ge=
houden heb. So. Laet de jockerijen va=
ren/ en overweeght de sake selve/ gelijck
sy is. Die so vele vrienden heeft/ die en
heeft niet een vriendt/ ghelooft my Lu-
cretia. Want die tot u komen/ die en
houden u niet voor een vriendinne/ maer
eerder voor een pis-pot. Siet waer he= I
nen ghy ellendighe u selven wegh ghe=
worpen hebt. Christus heeft u soo lief
ghehadt/ dat hy u met sijn bloet verlost
heeft/ dat hy ghewilt heeft dat ghy der
Hemelscher erffenisse deelachtigh soudt
zijn/ ende ghy maeckt u tot een ghemey=
ne stinck gote om allerley vuylnisse 't
ontfangen/ tot welcke alle vuyle onrey=
ne ende schorfde menschen te samen ko=
men/ en hare vuylnisse in u uytsuyveren. K
Ist dat u de aenhangende melaetsheyt/
die sy de Spaensche pocken noemen/
noch niet geraeckt en heeft/ ghy en sultse
niet langhe konnen ontvlieden. Indien
sulcx gheschiede/ wat sal ongheluckiger
zijn dan ghy/ al waert oock dat de ande=
re dinghen voorspoedigh waren/ name=
lijck/

A lijck/ de goederen ende de eere : wat sult
ghy anders wesen / dan een levendigh
doodt lichaem? Het viel u swaer uwe
moeder gehoorsaem te zijn/ nu dient ghy
een seer schandelijcke hoeren-weerdin :
't verdroot u de vermaninghen uws va-
ders te hooren / hier moet ghy menigh-
mael van dronckaerts en onsinnige hoe-
ren-jagers gheslaghen werden : 't ver-
droot u binnens huys eenigh werck te
B doen / met welcke ghy den kost moeght
winnen ; wat ghewoel en wat wakin-
gen lijdt ghy hier? Lu. Van waer komt
ons dese nieuwe Predicant? So. Be-
denct nu dit oock/ die bloem der schoon-
heyt/die de Vryers tot u treckt/ sal kort-
lijck af-vallen : wat sult ghy ellendi-
ghe alsdan doen? wat mest-hoop salder
verachter zijn dan ghy? ghy sult uyt
een hoer een hoere-weerdin worden.
C Dese weerdigheydt en gheburt een ye-
ghelijck niet: ende ofse ghebeurde / wat
isser schandlijcker / of duyvelscher boos-
heydt naerder? Lu. Mijn Sophroni,
alle de dinghen die ghy spreeckt zijn by-
kans waerachtigh. Doch van waer
komt dese nieuwe heyligheydt / die ghy
de lichtveerdighste klappert van allen
placht te wesen? niemandt quam hier
meerder of ontijdelijcker dan ghy allee-
D ne. Ick heb ghehoort dat ghy te Romen
geweest zijt. So. Ick hebber geweest.
Lu. Maer van die plaetse plachtense
argher weder te komen: op wat manie-
re is u het tegendeel ghebeurt? So. Ick
sal 't segghen / om dat ick niet met het
selve voornemen en op de selve maniere
na Romen ghereyst ben. Andere gaen
gemeynlijck na Romen/ op dat sy arger
moghen weder komen/ ende tot die sake
E zijn daer overvloedlijck gelegentheden.
Ick ben met een eerlijck man ghereyst/
door wiens vermaninghe ick in plaetse
van een drinck-vlessche een boecrken
met my ghenomen heb/ het nieuwe Te-
stament van Erasmo overgeset. Lu. Van
Erasmo? Sy segghen dat hy een drie-
bobbeld ketter is. So. Is de naeme
diens mans oock tot deser plaetse geko- F
men? Lu. Daer en is geen naem ver-
maerder by ons. So. Hebt ghy den
man gesien? Lu. Noyt / maer ick wil-
de wel dat ick hem ghesien had/ vanden
welcke ick soo veel quaets gehoort heb.
So. Misschien van de quaden. Lu. Ja
van de eerweerdige mannen. So. Van
welcke? Lu. 't En is niet nut te seggen.
So. Waerom? Lu. Want indien ghy 't
uytbroght / ende sy 't gewaer wierden/ G
ick en soude niet weynigh van mijn
winst verliesen. So. En vreest niet /
't sal biecht zijn. Lu. Luystert eens.
So. Sottinne / wat behoeven wy te
luysteren/ dewijl wy alleene zijn / en sal
het God niet hooren? O eeuwige God!
ick sie dat ghy een Godsalige hoere zijt /
dat ghy de bedelaers / of bedel-Monic-
ken / met aelmisse te hulpe komt. Lu.
Maer ick krijgh van dese bedelaers H
meerder winste dan van u rijcke lieden.
So. Sy berooven goede vrouwen / op
dat sy 't met quade hoeren moghen ver-
doen. Lu. Maer seght voort van 't boeck
So. Ick salt doen/ ende 't is best : aldaer
leerde my Paulus/ dat noch hoerē noch
hoereerders de erffenis des hemelschen
Coninghrijcx en sullen verkrijgen. Als
ick dit gelesen had / begonde ick by my
selven also te dencken : 't Is een kleyn I
goet dat ick uyt de erffenis mijns Va-
ders verwachte/ en nochtans wilde ick
liever alle hoeren versaecken / dan van
mijn vader ont-erft wesen : hoe veel te
meer moet ick my wachten / dat my de
Hemelsche Vader niet en ont-erve? ende
teghen den ont-erven den of verstooten-
den Vader geven de menschelijcke wet-
ten eenighe hulpe/ maer teghen den ont-
erven den God en is geen hulpe. En al- K
soo heb ick my selve terstondt alle ghe-
bruyck der hoeren verboden. Lu. In-
dien ghy u onthouden kondt. So. 't Is
een groot deel der onthoudinghe / wan-
neer hem yemandt van herten onthou-
den wil. Ten laetsten isser tot het uyter-
ste quaet / remedie voorhanden / dat is
een

A een wijf te trouwen. Te Romen heb ick inden schoot des Biecht-vaders alle vuylighepdt upt-gestort / dese vermaende my met vele woorden wijslijck tot reynighepdt der ziele en des lichaems / tot lesen der H. Schrifture / tot vele ghebeden ende tot soberhept des levens : tot penitentie en heeft hy my niet anders bevolen / dan dat ick met gebogen knyen voor 't hooghe Outaer den Psalm lesen
B soude / God zy my genadich, &c. En indien ick gelt had / dat ick een arm mensch een Carolus gulden geven soud. Als ick my verwonderde dat hy my om soo vele hoererijen wille met sulcken kleyne boete strafte / antwoorde hy gheneughlijck / segghende: Sone / indien ghy waerachtigh berou hebt / indien ghy u leven verandert / soo en acht ick de straffe niets : maer indien ghy voortgaet / soo sal ten
C laetsten de wellustighepdt selve u meer dan ghenoeghsame straffe af-eysschen / hoe-wel datse u de Priester niet op en leydt. Siet op my / ick heb loopende ooghen / ick beve en ben gantsch krom : maer eertijdts was ick soodanighe / als ghy seght dat ghy tot noch toe geweest zijt. Also ben ick weder tot mijn verstant ghekomen. Lu. Soo sie ick dan wel dat ick mijnē Sophronium verloren heb. So. Ja ghy hebt hem gewonnen: want voor henen was hy verloren / en was uwe / noch sijns selfs vriendt. Die selve heeft u nu waerlijck lief / ende dorst nae uwe salighepdt. Lu. Wat raedt ghy D my dan mijn Sophroni? So. Dat ghy metten alder - eersten dit leven verlaet. Ghy zijt noch jonck : de smette die ghy ghekreghen hebt kan af-ghewasschen werden: trout een man / wy sullen wat tot het Houwelijcx goet gheven : of begheeft u in een Clooster / dat de gevallene op-neemt : of de plaetse veranderende begheeft u in 't huysghesin eener eerlijcker Vrouwe: Tot welcken ghy van E desen wilt / aenbiede ick u mijne dienst.

Lu. Ey lieve Sophroni, siet eens om / ick sal uwen raet volghen. So. Maer midlertijdt maeckt u van hier.

Lu. Och! soo haestlijck? So. Waerom niet liever heden dan morgen / wanneer in 't verlengen schade / ende in 't vertreck perijckel gelegen is? Lu. Waer sal ick my henen keeren? So. Ghy sult u gheheele Vrouwen - huysraet versa- F melen / 't selve sult ghy my t'avont gheven / mijn knecht sal 't heymelijck tot een gherouwe vrouwe brengen : een weynigh tijdts daer nae sal ick u voor den dagh brenghen / als of ick met u wilde gaen wandelen: by die Vrouwe sult ghy op mijne kosten verborgen zijn / ter tijdt toe dat ick u voorsien sal hebben / 't selve kan kortlijck gheschieden. Lu. Wel aen / mijn Sophroni, ick gheve my geheel over in uwe beschermінghe. So. Ghy sult het u naemaels bedancken dat ghy 't ghedaen hebt.

Eynde vande vier-en-twintichste T'samensprekinghe.

De XXV. T'ſamen-ſprekinghe

Puerpera,

Of

Kraem-vrouw/

Daer in geleert wordt hoe een Kraem-vrouw of Moeder, haer eygen kindt behoort te ſoogen, en ſorghvuldelijck op te brengen.

Eutrapelus *ſoet prater, ende* Fabulla *kluchtighe.*

Eutrapulus.

A Myn beſte Fabulla
moet ſeer gegroet
zijn. Fa Weeſt
gegroet Eutrapele.
Maer wat iſſer
doch nieuws ghe-
beurt/ dat ghy een
ſeltſame groeter
aenghekomen zijt/
den welcken deſe drie Jaren langh nie-
B mandt van ons gheſien heeft? Eu. Ick
ſal 't ſegghen. By avonture dit huys
voorby gaende/ ſach ick de ring der deu-
re met wit lijnen bewondē/ ick verwon-
derde my/ wat de oorſaeck mochte zijn.
Fa. Zijt ghy dan een vreemdelingh in
dit landt/ dat ghy niet en weet/ dat dit
een teecken van een Kraem-bedde in
huys is? Eu. Ho/ Ho/ is't niet een
wonder teken een witte Craeye te ſien?
C Maer ſonder jock/ ick wiſt het ſeer wel/
maer ick en konde niet vermoeden/ dat
ghy jonge meyſien/ noch nauwlijcx in u
ſeſthiende jaer gaende/ ſo vroegh die ſeer
ſware konſte van kinderen te baren ge-
leert hadt/ die ſommighe voor dertigh
jaren qualijck leeren. Fa. Ghy zijt al- D
tijdt uwen name ghelijck/ Eutrapele.
Eu. 't En ſchort Fabullæ nimmermeer
aen een praetjen. Als ick my dan ver-
wonderde/ quam my ter bequamer tijdt
Polygamus (die veel vrouwen ghehadt
heeft) te ghemoete. Fa. De ghene/ die
laeſtmael ſijn thiende wijf begraven
heeft? Eu. Die ſelve/ 't welck ick doch
meyne dat ghy niet en weet/ vrijdt we-
derom ſo begeerlijck/ als of hy tot noch E
toe ſonder wijf gheleeft had. Deſe als
ick vraeghde wat daer nieus ghebeurt
was/ ſeyde my: eener vrouwen lichaem
is in dit huys/ middē door/ in twee ſtuc-
ken ghedeylt. Ick ſeyde: om welcker
miſdaet wille? Hy ſprack: is't ſeggen
des gemeynē volcx waer/ ſo heeft hier de
Moeder des Huyſgheſins haren Man
derven willen/ ende terſtont gingh hy
lachende wech. Fa. Deſe menſche is F
een groot bootſ-maker. Eu. Ick be-
gaf my terſtont hier binnen/ om u een
gheluckighe vrucht te wenſchen. Fa.
Wenſcht gheluck/ indien 't u belieft Eu-
trapele, alſdan ſult ghy u met my over de
ghe-

A gheluckige vrucht verblijden / wanneer
ghy sien sult / dat 't ghene dat ick ghe-
baert hebbe / de proeve eenes vroomen
Mans vertoont. Eu. Ghy spreeckt
ymmers Godsalighlijck eñ waerachte-
lijck mijn Fabulla, Fa. Ick en ben nie-
mands Fabula, behalven Petronij. Eu.
Ghy baert wel eenen Petronio, maer
ghy en leeft niet eenen Petronio, meyn
ick wel. Maer ick verblyde my daerom
B oock met u / dat ghy een knechtjen ghe-
baert hebt. Fa. Maer om welcker
oorsaken wille acht ghy gheluckiger te
zijn een knechtjen ghebaert te hebben
dan een meysjen? Eu. Verklaert ghy
my liever Fabulla Petronij (want ick
vreese nu / mijn Petronia te segghen) om
welcker oorsaecken wille ghy lieden u
meerder verblijdt / knechtjens ghebaert
te hebben / dan meysjens? Fa. Wat
C andere ghevoelen en weet ick niet / ick
verblyde my nu dat ick een knechtjen
ghebaert heb / om dat het God alsoo be-
lieft heeft: indien hy liever een dochter-
tjen ghehadt had / ick soudt oock liever
ghehadt hebben. Eu. Meynt ghy dan
dat God soo veel ledige tijts heeft / dat
hy oock aen de barende vrouwen het
Vroevrouws ampt bediendt? Fa. Wat
soud hy liever doen Eutrapele, dan dat
D hy 't ghene door voortbreydinge bewa-
re / dat hy ghes-hapen heeft? Eu. Wat
hy doen soude / u goede Vrouwe? Ja in-
dien hy gheen Godt en ware / ick achte
dat hy niet ghenoeghsaem en soude zijn
om soo vele saken uyt te richten. Chri-
stiernus de Coninck van Denemercken
is in ballinghschap / een Godsaligh goet
gunner des Euangelij: Franciscus de
Coning van Vranckrijck is een vreem-
E delingh in Spangnien / ick en weet niet
hoe wel nae zijnen sin / voorwaer een
man beter avonture weerdigh zijnde.
Carolus arbeydt om de heerschappije
der opperste regeeringe te verbreyden:
Ferdinandus beneerstight hem in zijne
sake in Duytschland: hongherighe be-
gheerte nae ghelt dwinght alle Hoven:

De boeren verwecken periculeuse op- F
roerigheden / ende en werden door soo
vele nederlaghen van haer voornemen
niet afgheschrickt: 't Volck tracht nae
een staet sonder Opper-hoofd. 't Huys
der Kercke vervalt door periculeuse
Secten: De onghenaeyde Rock Jesu
werdt herwaerts ende derwaerts van
malkanderen ghescheurt. De Wijn-
gaert des Heeren wert nu van vele bey-
ren verwoest: authoriteyt der Priesters G
met hare thienden / de weerdigheydt der
God-gheleerden / en de heerlijckheyt der
Moniken staen te ghelijck in perijckel:
De biechte wanckelt de beloften wag-
gelen / de Pauselijcke wetten vervallë /
men disputeert van 't Avondmael / men
verwacht den Antichrist / de gheheele
Werelt is swangher / ick en weet niet /
van wat groot quaet. Middelerwijl
overwinnen ende genaken de Turcken / H
om alle dingen uyt te plonderen / indien 't
geluckt dat sy voor hebben: eñ vraeght
ghy wat God liever soude doen? Ja ick
acht het tijdt te zijn / dat hy oock voor
sijn Coninghrijck in tijts sorghe drage.
Fa. Dat den menschen schijnt seer groot
te zijn / dat schijnt misschien Gode van
gheener weerde te wesen. Maer laet
ons Godes persoon / indien ghy wilt /
van dese fabel uytsluyten. Seght wat I
oorsaken dat u beweghen / dat ghy ghe-
luckigher acht een Soontjen gebaert te
hebben dan een Dochtertjen. Eu. Een
God-saligh herte komt toe / dat ghene
voor 't beste te houden / dat God ghege-
ven heeft / die sonder twijfel de beste is.
Maer indien Godt u eenen Cristalijnen
Drinck-beker gave / en soud ghy hem
niet seer dancken? Fa. Ick soude. Eu.
Indien u de selve eenen glasen Drinck- K
beker gave / soud ghy al ghelijcke veel
hem dancken? Maer ick vreese dat ick
u moeyelijckheydt aendoe in plaetse van
vertroostinge / dese dinghen by u Philo-
sopherende. Fa. Ja Fabulla en krijght
nu geen perijckel van fabulen of praten.
Ick heb nu al vier weken int bedde ge-

A legen/ ende ick ben sterck genoegh oock
om te worstelen. Eu. Waerom en vlieght
ghy dan niet uyt het nest? Fa. Een Co=
ningh heeft het my verbodē. Eu. Welc=
ke Coningh? Fa. Jae een tyran. Eu.
Ick bidde wie doch? Fa. Ick sal't
met een Syllabe seggen/ Mos, dat is/
de ghewoonte. Eu. Ach! hoe veel din=
ghen eyscht die Coningh teghen alle bil=
lijckheydt. Laet ons dan voort varen te
B Philosopheren van't cristal ende glas.
Fa. Een man acht ghy / als ick gisse/
voortreffelijcker te zijn dan een vrouwe.
Eu. Ick meyn soo. Fa. Namelijck/
om dat de mannen dat segghen: Leven
dan de mannen langer dan de vrouwen?
Zijn sy vry van sieckten? Eu. Gheen=
sins: maer int ghemeyn zijn sy meerder
in krachten. Fa. Maer sy lieden wer=
den wederom vande Camelen overwon=
C nen. Eu. Jae de man is eerst ghescha=
pen. Fa. Ende Adam is eerder ghe=
schapen dan Christus: Ende de konste=
naers zijn gewoon in haer laetste werc=
ken haer selven te overwinnen. Eu.
Maer God heeft de vrouwe den man
onderworpen. Fa. Terstondt en is de
ghene niet beter die ghebiedt: oock on=
derwerpt hy de ghehouwelijckte vrou=
we den man/ niet de vrouwe: ende we=
D derom onderwerpt hy de gehouwelijck=
te alsoo/ dewijle sy alle beyde de eene
over den anderen macht hebben/ dat hy
nochtans wil dat de vrouwe den man
ghehoorsaem zy/ niet als beter/ maer
als wreeder zijnde: Seght Eutrapele,
wie van beyden is swacker/ die een
ander wijckt/ ofte dien gheweecken
werdt? Eu. Ick sal yemmers u hier
wijckē/ist dat ghy verklaert/wat Pau=
E lus ghevoelt heeft/ schrijvende tot den
Corinthen/ als hy seyt dat Christus het
hooft des mans/ ende de man het hooft
der vrouwe is: wederom als hy seyt/
dat de mā een beeldt ende heerlijckheyt
Gods/ende de vrouwe een heerlijckheyt
des mans is. Fa. Ick sal dit ontwer=
ren/indien ghy verklaert/ oft den man=
nen alleene gegeven zy lidtmaten Chri= F
sti te zijn. Eu. Dat sy verre/ dat is
doch allen menschen ghegheven door
den gheloove. Fa. Hoe komt het dan/
dewijle daer een hooft is/ dat het alleen
lidtmaten niet ghemeyn en zy? daer be=
neffens/ doen God den mensch na sijn
beeldenis schiep/ of hy dese beeldenis in=
de gedaente des lichaems/ ofte in de ga=
ven der ziele uytghedruckt hebbe? Eu.
In de gaven der ziele. Fa. Maer wat G
hebben de mannen in dese uytnemender
dan wy? Zijn onder de vrouwen of on=
der den mannen meerder dronkenschap=
pen/ kyvagien/ vechteryen/ neerlagen
oorloghen/ rooveryen ende overspelen?
Eu. Maer wy mannen voeren alleene
den krijch voor't Vaderlant. Fa Maer
ghy gaet oock dickwils/ de plaetse ver=
latende/ schandlijck loopen/ oock niet al=
tijdt voor het Vaderlant/ maer dickwils H
voor een vuyl soudijtjen/ verlaet ghy
wijf ende kinderen/ ende booser dan de
sweerd-vechters/ gheeft ghy van selfs
uwe lichaemen over tot een slaefachti=
ghe noodsakelijckheydt of om te sterven/
of om doot te slaen. Al ist nu dat ghy
my de oorlooghsche kracht schoon seer
verheft/ nochtans en isser niemand van
u lieden/ indien hy eens besocht hadde
wat baren zy/ die niet liever tienmael in I
de slachorde soude willen staen/ dan een=
mael het gene lyden/ dat wy soo menigh=
mael besoecken moeten. Inden oorlog
en komt het niet altoos tot strijden: en=
de indien't daer toe komt so en is't pe=
rijckel in alle plaetsen des heyrlegers
niet. Die uws gelijck zijn werden mid=
den in de slachorde gheschickt/ een an=
der is in een vrye wacht-plaetse/ een an=
der sit vry achter de dubbel-soldenaers/ K
ten laetsten werden vele behouden door
overgheven ende vluchten: wy moeten
van nae by met de doodt strijden. Eu.
Ten is nu't eerste niet dat ick dit hoore:
maer isset al waerachtigh datter geseyt
wert? Fa. Al te seer waerachtigh. Eu.
Wilt ghy dan Fabulla dat ick uwen man
daer

A daer toe brenge/ dat hy u na dese tijt niet meer aen en roere? Want in dier maniere sult ghy vry zijn van dit perijckel. Fa. Voorwaer ick en soud niets liever willen/indiē ghy't vermocht. Eu. Wat loon sal dese orateur hebben/ist dat hy hē met raden daer toe brengt? Fa. Ick sal thien ossen tongen geven/die inden roock ghedroogt zijn. Eu. Ic wilde die liever hebben dan thien nachtegaels tongen. Ick
B en verwerp de voorwaerde niet/ maer ick en wil niet dat dit verdrach bondigh zy/eer datter belofte tusschen kome. Fa. Laet die daer oock by ghedaen werden/ indient u belieft/eñ so daer eenigh ander onderpant is. Eu. Dit sal geschieden na uws herten sin/na datter een maendt voorby is. Fa. Waerom en geschiet het nu niet na mijns herten sin? Eu. Ick salt u segghen: want ick vreese dat ghy
C een maent in u hert/ niet soo sult ghesint zijn. En also soud ghy dubbelt loon moeten geven/eñ ick soude dubbelde arbeydt moeten doen/met aenraden en af-raden. Fa. Wel aen/laet het ghescheiden gelijck ghy wilt: maer middelertijt vaert voort te bewijsen/ waerom der mannen gheslacht beter is dan der vrouwē. Eu. Ick sie dat ghy getracht heb een tegē een met my te strijden/daerom acht ick dattet te-
D ghenwoordelijck raedtsamer is u toe te geven. Op een ander tijt sal ick tegen u strijden/ maer ghewapent zijnde/ oock niet sonder Crijghslieden die my helpen: want wanneer de sake met spreken uytgericht wert/so en konnē seven mannen niet bestaen tegē eene vrouwe. Fa. Seker de nature heeft ons met dit geweer ghewapent/ hoewel dat ghylieden oock
E niet stom en zijt. Eu. 't Mach zijn: maer waer is 't knechtjen? Fa. In de naeste kamer. Eu. Wat doet het daer/ koockt het moes? Fa. Boerde-maker/ het is by de voedster. Eu. Van wat voedster spreeckt ghy my? isser dan een ander voedster behalven de ghene die Moeder is? Fa. Waerom niet? het ghemeyne volck doet soo. O Fabulla! ghy noemt

my het ghemeyne volck/ 't welck een seer F
quade raedts-man is om een sake wel te handelen: 't ghemeyne volck sondight/ dobbelt/ hoeroert/ bedrieght/ suypt/ is onsinnigh. Fa. 't Heeft mijnen vrienden alsoo goet gedocht/sy meynden men behoorde my te sparen dewijl ick soo jongh ben. Eu. Maer heeft u de nature kracht ghegheven om te ontfanghen/ sonder twijffel heeft sy u oock kracht gegeven om te soogen. Fa. Dat is wel G
gheloofflijck. Eu. Seg my/ en acht ghy niet dat den name des moeders seer lieflijck is? Fa. Ick achte sulcx. Eu. Indien 't dan geschieden konde/soudt ghy lijden dat een ander vrouw Moeder van uwe vrucht ware? Fa. Geensins: Eu. Waerom gheeft ghy dan willens meer dan de halve name des Moeders eener vreemde vrouwe over? Fa. Watten praet Eutrapele, ick en deyle mijnen sone H
niet/ick ben alleen ende geheel Moeder. Eu. Jae Fabulla, de nature selfs wederspreeckt u hier in u aensicht. Waerom wert de aerde een moeder aller dinghen ghenoemt/ om dat sy alleenlijck voortbrenght? jae veel meer/ om dat sy't gene voedt/dat sy voort gebracht heeft. 't Gene het water voortbrengt/ dat wert in't water opgebracht. Op d'aerde en wert gheen soorte van ghedierte of plantagie I
voort ghebracht / dat de selve niet met haer sap en voede. Oock en isser gheen soorte van gedierte dat sijne jongen niet en voede: Nacht-uylen/Leeuwen ende de Adder-slangen brengen hare vruchten op/ eñ sullen de menschen hare kinderen wech werpen? ick bids u/ wat isser wreeder dan de gene/ die men seydt dat hare kinderen door verdriet van op te brengen/ tot vondelingen wech wer- K
pen? Fa. Ghy spreeckt afgrijslijcke dingen. Eu. Maer de menschen en hebben daer sulcken grouwel niet van. En ist gheen maniere van wech werpinge/ een teer kleyn kindeken/ dat noch root van de moeder komt/ dat noch nae de moeder rieckt/ dat de hulpe des Moe-

A ders met de stemme aenroept / diemen seydt dat oock wilde dieren beweegt/eene vrouwe over te leveren/ die misschien niet ghesont van lichaem / noch vroom van zeden en is/die ten laetsten een weynigh gelts meerder acht dan u gheheele kindt? Fa. Daer is een vrouwe gekoren met een ghesonde ghetempertheydt des lichaems. Eu. Daer sullen de Medecijns sekerder van oordeelen dan ghy.
B Maer neemt dat sy in dese sake of u gelijck / of indien ghy wilt / een weynigh meerder is dan ghy : meynt ghy dan datter niets aen ghelegen is/of dat teere kindeken dat sap ontfanghe dat hem gelijck ende ghemeynsaem is / ende met de warmte daer 't nu alreede toegewent is verwarmt werde/dan of het aen vreemde moet wennen? Wanneer tarwe in een ander grondt ghevvorpen wert / soo verandert sy in haver of rogghe : een
C wijngaert op een ander bergh verplant zijnde/verandert zijn nature: een plantjen van zijn moeder de aerde/ of af-ghescheurt zijnde wert slap ende gaet uyt/ ende daerom werdt het soo vele moghelijck is / met de natuerlijcke aerde verplant. Fa. Jae sy seggen dat de planten verplant eñ ver-ent zijnde/ die wilde nature uyt trecken eñ heerlijcke vruchten voortbrengen. Eu. Maer niet soo
D haest als sy voortgekomen zijn / o goede vrouwe! De tijdt sal oock hier nae komen/indien God wil/dat ghy uwen jongelingh van huys sult wegh senden/om in konsten ende swaerder leeringhen onderwesen te werden/ 't welck eer der des Vaders dan des Moeders ampt is. Nu moet de teere jonckheydt opghequeeckt werden. Voorts gelijck daer tot gesont-
E heydt ende sterckheyt des lichaems veel aengheleghen is/hoedanigh dat de spijse zy/alsoo isser insonderheydt veel aen gelegen met welcken sap dat een teere ende sacht lijfjen vochtigh gemaeckt werde: Want die spreucke Horatij heeft in dese sake oock plaetse:

Quo semel est imbuta recens servabit oderem F
Testa diu. Dat is :

Het nieuw ghebacken aerden vatt
Hout langh den reuck van't eerste natt.

Fa. Met het lichaem en bemoey ick my soo seer niet / wanneer de ziele maer soodanig is als wijse wenschen. Eu. Ghy spreeckt wel Godsaligh / maer niet seer Philosophisch. Fa. Waerom ? Eu.
Waerom klaegt ghy dan/wanneer ghy moes scherft/dat u mes plomp is / ende ghebiedt dat het ghewet werde? Waerom verwerpt ghy een naelde diens punt plomp is/nademael de saecke/ de konste niet wech en neemt? Fa. De konst en ontbreeckt hier niet / maer het onbequame ghereedtschap is in de weghe. Eu. Die scherp ghesicht van doen hebben / waerom wachten sy haer voor loock / G
harick ende ajuyn? Fa. Om datse de H
ooghen verderven. Eu. En siet de ziele niet? Fa. Jase: want de dooden en sien niets. Maer wat soude eẽ Timmerman wercken met een verdorven bijl? Eu. Bekent ghy dan dat het lichaem een instrument der ziele is? Fa. Het schijnt so. Eu. Ende ghy bekent/ wanneer het lichaem verdorven is / dat de ziele niet en werckt of onbequamer werct. Fa. 't En
is der waerheyt niet ongelijck dat ghy I
seght. Eu. Wel aen/ my dunckt dat ick een Philosophisch verstandt bekomen heb. Neemt dan dat de ziele eens mensches vervoer in't lichaem van een haen/ soud het sulcken stem voortbrengen/ als wy nu doen? Fa. Geensins. Eu. Wat souder inde wege zijn? Fa. Want daer en zijn geen gelijcke lippen/ tanden ende tonge: oock en isser geen aessems tongsken / daer en zijn de drie krakelingen ooc K
niet/ die van de drie musculen beweeght werden / tot welcke de senuwen van de hersenen afgaende behooren: daer en is gheen ghelijcke gorgel/noch ghelijcken mond. Eu. Offe in eens verckens lichaem voer? Fa. Sy soude gnorren nae der verckens maniere. Eu. Of sy in eens

A eens Camelen lichaem voer? Fa. Sy soude singen als een Cameel singt. Eu. Osse in eens Ezels lichaem voer/ 't welc Apulejo ghebeurt is? Fa. Sy soude schreeuwen/ meyn ick/ gelijck een Ezel. Eu. Ja dat bekent hy/ doe hy den Keyser begeerde aen te roepen / zijn lippen t'samen ghetogen hebbende soo vele als hy moghte/ ende nauwlijcx het ghelupt O uytbrachte. Hy en konde gheensins/
B Keyser, uytspreecken. Als die selve een fabel/ die hy gehoort had/ begeerde te beschrijven/ op dat hyse niet vergeten soude/ verdoemde hy zijn Ezelsche gedachte / doen hy zijn heele hoeven ofte klauwen sagh. Fa. Ende dat te rechte. Eu. Daerom wanneer de ooghen druppen / siet de ziele te qualijcker: als de ooren met vuyligheydt vervuylt zijn / hoort sy
C te qualijcker: als de herssenen snotrigh zijn / rieckt se te minder: wanneer een lidtmaet verstijft is / gevoelt de ziele te minder: wanneer de tonghe met quade humeuren verdorven is / smaeckt sy te minder. Fa. 't En kan niet ontkendt werden. Eu. Nerghens anders om / dan om dat het instrument bedorven is. Fa. Ick meyn soo. Eu. Oock en ontkent ghy niet/ dat het ghemeynlijck met
D spijse ende dranck verdorven wert. Fa. Ick bekent: maer wat gaet dat de goede ziele aen? Eu. Wat gaet derhalven den ajuyn / den harick de klaren ooghen aen? Fa. Om dat die 't instrument der ziele verderft. Eu. Ghy antwoort wel: Maer verklaert my dit/ van waer het sy dat de eene haestigher verstaet ende vaster onthoudt dan d'ander? dat d'een eerder toornigh is of matichlijcken haet
E dan d'ander? Fa. Also is de ziele geschappen. Eu. Ghy en sult het also niet ontkomen. Van waer komt het/ dat de gene die een kloeck verstandt en goede memorie gehadt heeft / daer na vergetel eñ plomp wert/ het sy dan door een slagh / of val/ of sieckte/ of ouderdom? Fa. My dunckt dat ghy nu den Sophist speelt. Eu. Maeckt dan dat ghy daer-en-tegen de Sophisterse speelt. Fa. Ick meyne F
dat ghy dit wilt segghen/ gelijck de ziele door de ooghen en ooren siet ende hoort / dat sy alsoo door eenighe instrumenten verstaet / in memorie behoudt/ bemint / haet / toornigh is ende versoent werdt. Eu. Ghy gis dat wel. Fa. Welcke zijn dan dese instrumenten/ ende waer zijn se? Eu. Ghy siet waer dat de ooghen zijn/ Fa. Oock weet ick waer dat de ooren / neuse ende 't gehemelte des mondts zy: G
Ende ick sie dat het gevoelen in't geheele lichame zy/ behalven wanneer het lidt verstijft is. Eu. De voet afghehouwen zijnde / soo verstaet de ziele nochtans. Fa. Sy verstaet / oock wanneer de hand afghehouwen is. Eu. Maer die eenen swaren slagh ontfanght op den slaep zijns hoofts / of in de neck / die valt ter neder als een doode / ende is van alle zijn ghevoelen berooft. H
Fa. Dit heb ick etlijcke maelen ghesien. Eu. Hier uyt verstaet ghy/ dat de instrumenten des verstants/ der wille / ende memorie binnen de hooft-panne zijn / wel niet soo grof als de ooren ende ooghen/ maer nochtans materiael zijnde. Fa. Werden dese oock door spijse ende dranck bedorven? Eu. O ja. Fa. De herssenen sijn verre vande maghe. Eu. Also is het hooghste deel des schoor- I
steens verre van de heert-stede / ist dat ghy nochtans daer op sittet / ghy sult den damp ghevoelen. Fa. Ick en salt niet besoecken. Eu. Maer gelooft ghy my niet/ vraeght het de opevaers. Soo isser dan aengheleghen / wat aessemen ende wat dampen van de mage tot in de herssenen ende instrumenté der ziele op vliegen: want ist dat dese raeu eñ koudt zijn / soo vallen sy wederom in de mage. K
Fa. Voorwaer ghy beschrijft my een maniere van distelleeren/ met welcke wy het uyt-aessemde sap uyt bloemen ende kruyden ontfanghen. Eu. Ghy raet so qualijc niet: Want de lever/ aende welcke de galle vast is/ is in plaetse van vier/ de maghe is de schotel / de hersenen zijn

de vol-

A de voleyndinghe des oppersten spitses:
ja oock / indient u belieft / laet de neuse
in plaetse van een looden goote zijn.
Ende alsoo komen ghemeynlijck uyt de
onderlinghe vloepinghe ende weder-
vloepinge der vochtigheden Catharren
voort/wat sieckten datter oock zijn / ge-
lijck verscheyden vochtighedē verschey=
dener wijse af-vallen / nu inde ooghen/
dan in de maghe/ somwijlen inde schou=
B deren / somwijlen in de necke of elders.
En op dat ghy 't beter verstaet : Waer=
om hebben de gene die henselven met on=
matige wijn opvullen een quade memo=
rie? waerom en zijn de gene niet traegh
van verstande / die lichte spijse gebruyc=
ken? waerom verbetert Coriander de
memorie? waerom suyvert nies-kruyt
het ghemoet? waerom brenght een on=
matighe verv ullinghe de vallende sieck=
C te / dewelcke oock allen sinnen te gelijck
een verstijvinge toebrengt / gelijck oock
eene diepe slaep doet? Ten laetsten ge=
lijck onmatige dorst of honger de kracht
des verstants ende der Memorie inde
kinderen bleeckt : alsoo baert onmatige
spijse inde kinderen traegheydt des ver=
standts/ist dat wy Aristoteli ghe loof ge=
ven / te weten/ het vyertjen der ziele als
met inghewor pene materie overvallen
D zijnde. Fa. Is dan de ziele lichamelijck/
dat sy van lichamelijcke dingen beweegt
werde? Eu. De nature der redelijcker
ziele en wert wel selve niet verdorven /
maer de instrumenten verdorven zijnde/
wert hare kracht ende werckinghe be=
let : gelijck een hantwercx-man te ver=
geefs konstich is/indien hy geen bequa=
me instrumenten en heeft. Fa. Wat
groote of wat gestalte heeft de ziele? Eu.
E Belachelijck vraeght ghy nae de groot=
heyt of gestalte/ dewijle ghy bekent dat
sy onlichamelijck is. Fa. Ick verstae
het gene een lichaem te zijn dat ghevoelt
wert. Eu. Ja de dinghen die niet ghe=
voelt en werden zijn de alder volmaeck=
ste/ghelijck God ende de Enghelen. Fa.
Ick hoor dat God ende de Enghelen
gheesten ghenoemt werden / maer den F
gheest ofte blasinghe ghevoelen wy. Eu.
Dit woort stamelt de H. Schrifture om
der onverstandiger menschen wille / be=
tekenende een ghemoet dat van alle ge=
meynschap der gevoelijcke dingen suy=
ver is. Fa. Wat onderscheyt isser dan
tusschen een Enghel ende de ziele? Eu.
Het selve datter is tusschen een slecke eñ
het slecken huysken. Fa. Soo is dan G
het lichaem meerder een wooninge dan
een instrument der ziele. Eu. Daer en
is niets in de wege/ dat een bygevoeght
instrument niet en soude moghen een
wooningh genoemt werden. Ende van
dese sake zijn de meyninghen der Philo=
sophen verscheyden:daer zijnder die seg=
ghen dat 't lichaem een kleed/ daer zijn=
der die segghen dat het een wooningh /
die segghen dat het een instrument / die H
segghen dat het een tsamen-stemmingh
der ziele zy. Wat ghy oock van dese din=
ghen noemt/soo volght dat de werckin=
ghen der ziele door de beweginghen des
lichaems verhindert werden. Eerstlijc/
indien het lichaem den ziele het selve is /
dat het kleedt den lichame is / soo heeft
Hercules verklaert hoe vele dat het kleet
tot de gesontheydt des lichaems doe: op
dat ick van de oerwen/ of van de soorten
der hayren en vellen niets en spreecke. I
Maer of nu een selvighe ziele genoegh=
saem zy om vele lichamen te verslyten /
gelijck een lichaem vele kleederē verslijt/
daer magh Pythagoras om sien. Ten
soude niet onbequaem zijn / datmen nae
het seggē Pythagoræ de lichamen mocht
veranderen / ghelijck men de kleederen
verandert : also datmen in de winter-
maenden een vet ende dick/ende in de so=
mer maenden een dun ende smal lichaem K
aenname. Eu. Maer ick meyn dat het
weynig bequaem soude zijn/gelijck wy/
vele kleederen versleten hebbende / ten
laetsten oock het lichaem verslyten/ dat
alsoo vele lichamen versleten zijnde/ ten
laetsten de ziele oock oudt werden ende
afnemen soude. Fa. Neen se voorwaer.
Eu. Ghe=

A Eu. Gelijck nu tot gesontheyt eñ wac-
kerheyt des lichaems daer aen gelegen
is / met welcken kleede het bekleedt zy/
also isser aen ghelegen welck lichaem
dat de ziele om haer draghet. Fa. Voor-
waer indien 't lichaem 't kleedt der ziele
is / soo sie ick datter vele menschen seer
verscheydlijck ghekleet zijn. Eu. So
ist. Ende nochtaus isser eenigh deel de-
ser sake in ons ghelegen / hoe bequame-
B lijck dat de ziele ghekleedt werde. Fa.
Laet dan het kleedt varen / en spreeckt
van de wooningh. Eu. Maer Fabulla,
op dat het u niet en schijne versiert te sijn
dat ick segghe / Joan. 2. de Heere Jesus
selve noemt zijn lichaem eenen tempel.
Ende de Apostel Petrus noemt zijn lic-
haē een hutte. 2. Pet. 1. Oock zijnder ge-
weest die 't lichaem een graf der ziele ge-
noemt hebbē / meynende dat Soma, 't wel-
C ke een lichaem is / als of het Soma, dat
is een graf / genoemt zy / andere hebbent
een gevangenis des gemoets genoemt /
sommighe een garnisoen / als een vast
bolwerck. Der welcker ziele van allen
zijden reyn is / die woont in een Tem-
pel: die niet beweeght worden door lief-
de der lichamelijcker dinghen / der selver
ziele woont in een tente / geern willende
daer uytspringen / wanneer de Velt-heer
D roept. Die gantschlijck door seer vuyle
sonden verblint zijn / dat sy nimmermeer
na de lieflijckheydt der Euangelischer
vryheyt en verlangen / deser ziele leyt in 't
graf. Voorts die met moeylijckheydt
teghen de sonden strijden / ende het gene
noch niet en vermogen dat sy willen / de-
ser ziele woont in een gevangenis / dick-
wils tot den verlosser aller menschen
roepende: Psalm 142. Verlost mijn ziele
E uyt der gevangenis / op datse uwen na-
me belijde Heere. Die kloecklijck tegen
den Satan vechten / toesiende eñ wacht
houdende tegen de lagen des genen / die
als een Leeuw om her gaet / soeckende
wien hy verslinden magh / deser ziele ver-
keert in een garnisoen / uyt welck haer
sonder bevel des Velt-heers niet geoor-
loft is te wijcken. Fa. Indien 't lichaem F
een wooningh der ziele is / soo sie ick vele
menschen / wiens ziele qualijck woont.
Eu. Soo isset / namelijck in door-druy-
pende / donckere / allen winden onder-
worpene / roockachtighe / snotrighe / ver-
scheurde ende vervallende / ten laetsten
vervuylde ende besmette huysen. En
nochtans oordeelt Cato dat het een prin-
cipael deel der gelucksaligheyt is / wel te
woonen. Fa. Het waer een lijdelijcke G
sake / indien 't geoorloft waer in een an-
dere wooninge te verhuysen. Eu. 't En
is niet gheoorloft daer uyt te varen / be-
halven wanneerse de verhuyrder daer
uyt roept. Maer wanneermen daer niet
uytvaren magh / so kanmen de woonin-
ge der ziele met onse practijcke eñ neer-
stigheyt bequamer maken: ghelijck in
huysen de vensters verandert werden /
de vloer verhooght / de wanden bepleckt H
of met berderen beschoten / eñ de schim-
melende vochtigheydt met vyer ende be-
roockinghe ghereynicht werdt. Dit is
in een lichaem dat out is eñ nu verval-
len wil seer swaerlijc om doen: Nu isser
seer veel aengelegen / dat een kindtsch li-
chaem terstont na de geboorte / ghelijck
het behoort versorght werde. Fa. Ghy
ghebiet dat een Moeder / een voedtster
een Medicijn-meesterse wesen moet. I
Eu. Ick ghebied het gantschlijck / soo
vele de verkiesinghe ende matinghe van
spijse ende dranck / beweginghen / slaep /
badingen / salvinghen / krauwinghen en
kleedinghen aengaet. Hoe vele meynt
ghy datter zijn / die seer swaere sieckten
ende gebreken / de vallende sieckte / ma-
gherheyt / swackheyt / doofheyt / gebro-
kene lendenen / verdraeyde ledē / krancke
herssenen / ende traegheydt des gemoets K
onderworpen zijn / om geene andere oor-
sake dan dat sy van de voedsters niet
neerstigh bewaert en zijn? Fa. Ick ver-
wonder my / dat ghy in plaetse van een
schilder geen Franciscaner Monick ge-
worden zijt / dewijl ghy so fraey prediet.
Eu. Wanneer ick sie dat ghy een Clarisse

A zijt / alſdan ſal ick u als Franciſcaner/ predicken. Fa. Ick wilde ſeker geerne weten wat de ziele zy/ van welcke wy ſo vele hooren ende ſpreecken /daerſe doch niemand en heeft ghesien. Eu. Jae een yegelijck ſietſe die oogen heeft. Fa. Ick ſie geſchilderde zielen inde gedagente van een kleyn kindeken. Maer waerom en werden hen oock geen vleugelē gegeven/ gelijck den Engelen? Eu. Om dat hen
B de vleugelen gebroken zijn / doen ſy van den Hemel afvielen/iſt datmen de Socratiſche fabulen eenigſins gelooyē magh. Fa. Waerom seydtmen dan datſe inden Hemel op vlieghen? Eu. Om dat het gheloove ende de liefde doen/dat hen de vleughelen weder voort komen. Na deſe vleughelen wenſchte de ghene / die verdriet in de wooninge zijns lichaems hebbende/riep: Pſal. 55. wie ſal my vleu-
C ghelen geven als eener duyve / en ick ſal vliegen en ruſten? want de ziele en heeft geen vleugelen / dewijle ſy geen lichaem en heeft/noch geen gedaente / die met de oogen des lichaems geſien kan werdē: maer de dingen werden ſekerder geſien / die wy met den gemoede ſien. Ghelooft ghy oock datter een God is? Fa. O ja. Eu. Nochtans en kan geen ding minder geſien werden dan God. Fa. Hy wert
D geſien in de geſchapene dingen. Fa. Alſo wert ooc de ziele uyt haer werckinge geſien. Iſt dat ghy vraegt/wat ſy in een levendigh lichaem doet/ſo aenſchout een doot lichaem. Wanneer ghy een menſch ſiet gevoelen/ſien/hooren/beweegt werden/verſtaen/gedencken/rekenen: ſo ſiet ghy ſekerder dat de ziele tegenwoordigh is/ dan ghy nu deſe kan ſiet: want eens menſchen ſin bedrogen werden/maer ſo
E vele bewijſredenen der ſinnen en bedriegen niet. Fa. Indien ghy my dan de ziele niet toonen en kond/ſo afmaelt my haer met ſeeckere tekenen/als of ghy my den Keyſer wildet beſchrijvē/den welckē ick noch niet geſien en heb. Eu. Ariſtotelis beſchrijvinge is voor de hant. Fa. Welcke? want ſy ſeggen dat deſe een goed afbeelder aller dingen is. Eu. De ziele is F
een werckinge des inſtrumentalen/ natuurlijckē lichaems/ dat het levē heeft in vermogenthe yt. Fa. Waerom noemt hyſe liever een wercking/* dan een reys of wegh? Eu. Hier en verſekertmen gheen wagenaers of ruyters / maer de ghelegentheyt der ziele wert hier beſchreven. En de geſtalte noemt hy een werckinge/ der welcker nature is wercken/ daer de gelegentheyt der materie is lijden. Nu G
komt alle natuerlijcke beweginge des lichaems voort van de ziele. En de beweginge des lichaems is verſcheyden. Fa. Ic verſtaet: maer waerom doet hy daer by/inſtrumentalen? Eu. Om dat de ziele niets en werct dan door de inſtrumentē des lichaems. Fa. Waerom doet hy daer by/natuerlijcken? Eu. Om dat Dædalus te vergheefs ſoodanighen lichaem ſoude verſieren. Daerom doet hy daer by / H
dat het leven heeft in vermoghenheydt. De gheſtalte en werckt niet in alle dingen/maer in een materie die de werckinghe aennemen kan. Fa. Wat ſouder van zijn/ indien een Engel in eens menſchen lichaem voer? Eu. Hy ſoud wel wercken / maer niet door de natuurlijcke inſtrumenten / oock en ſoud hy 'tlichaem het leven niet gheven/indien de ziele daer niet teghenwoordigh en waer. Fa. I
Weet ick nu de gheheele ghelegheentheydt der ziele? Eu. Ghy weet de Ariſtoteliſche ghelegheentheydt. Fa. Voorwaer ick heb verſtaen dat hy een vermaert Philoſooph is/ ende ick vreeſe dat my de vergaderinghen der wijſen een proces van ketteryen aenſchrijven ſullen / iſt dat icker yet teghen-ſtrijde. Anderſins alles wat hy tot noch toe van de ziele des menſchen ghesproken heeft / K
dat paſt oock op een Ezel en Oſſe. Eu. Jae oock op een torre ende Slecke. Fa. Wat onderſcheydt iſſer dan tuſſchen de ziele eens Oſſen ende eens menſchen?

* Aſtus werckingh, is by der Rechtſgheleerden oock een ghemeene wegh.

A menschen? Eu. De gene die seggen dat
de ziele niet anders en is dan een t' sa-
men-settinghe der hoedanigheden des
lichaems/ die souden bekennen datter so
veel onderscheyts niet tusschen en waer/
namelijck/ dat de t'samen-settinghe ge-
broken zijnde der beyder zielen vergaen.
De ziele eens menschē en wert oock door
de redenen niet onderscheyden van eens
Ossen ziele/maer daer door / dat de ziele
B der Ossen minder wijs is dan de ziele der
menschen : ghelijckmen oock menschen
sien mach die minder wijs zijn dan een
Osse. Fa. Voorwaer die lieden hebben
eens Ossen verstant. Eu. Nochtans
gaet dit u aen/ dat de t'samen-stemmin-
ge na de ghelegentheyt der Luyte melo-
dieuser is. Fa. Ick bekent. Eu. Oock
en isser niet weynigh aen ghelegen / uyt
wat hout of in wat ghedaente dat de
C Luyte gemaeckt zy. Fa. Ghy spreeckt
der waerheyt gelijck. Eu. Oock en wer-
den uyt allerleye darmen der Dierē geen
wel-luydende snaren ghemaeckt. Fa.
Ick heb sulcx ghehoort. Eu. En dese
werden oock van de vochtigheydt of
drooghte der locht slapper ofte stijver/
somwijlen werdense oock ghebroocken.
Fa. Dat heb ick dickwils ghesien.
Eu. Hier in kond ghy dan u kindeken
D geen kleyne hulpe bewijsen/dat zijn zie-
le een wel-ghematighde eñ geensins be-
dorvene Luyte hebbe/dat se door traegh-
heydt / niet slap/ door toornigheydt/niet
scharrigh/ende door dronckenschap/niet
heesch en zy. Want de opvoeding en 'tre-
giment van leven/ plant dese genegent-
heyt somwijlen in ons. Fa. Ick neme
de goede ghetrouwe vermaninghe aen/
maer ick verwachte in wat manieren
dat ghy Aristotelem sult verdedighen.
E Eu. Hy heeft in't ghemeyn de leven-
de/ groeyende ende ghevoelende ziele be-
schreven. De ziele gheeft het leven/
maer het gheene datter leeft en is ter-
stont geen levendigh dier. Want de boo-
men leven ende werden oudt/ ende ster-
ven oock/maer sy en gevoelen niet : hoe-
wel dat sommige desen oock een onver- F
standigh ghevoelen toe-schrijven. In
vast aenhangende dingen en wert naeu-
lijcx ghevoelen gemerckt/ in een spongie
wert 't vanden genen gemerckt diese af-
rucken: de hout-houwers bevinden inde
boomen een gevoelen/ ist datmen henlie-
den yets gelooē magh: wantmen seyt/
indien ghy met een vlacke handt aen de
stam eens booms sloecht / den welcken
ghy af soudt willen houwen/ ghelijck de G
houtbrekers/ghemeynlijck doen/ dat de
boom te swaerlijcker afgehouwē wert /
om dat hy hem selve door vreese t' samen
getogen heeft. Maer 'tgene dat leeft eñ
gevoelt/ is een levendich dier. Eñ daer
en is niets inde wege dat niet groeysaem
en soude zijn/dat niet en gevoelt : gelijck
daer zijn paddestoelen/ bete / moes. Fa.
Ist dat dese dinghen eenighsins leven /
ist dat se eenighsins ghevoelen / ist datse H
beweeght werden / wanneerse wassen /
wat isser in de wege datmen de selve den
toenaem van een levendigh dier niet en
soud geven? Eu. Ten heeft den voor ou-
deren alsoo niet goet gedocht/oock en is
het ons niet geoorloost vander voor-ou-
deren ordinantiē af te wijcken/ 'ten gaet
de sake oock niet aen van welcke wy nu
handelen. Fa. Maer ick en sal niet toe-
laten dat de ziele van een torre ende eens I
menschen een selvige is. Eu. Sy en is
niet een selvige/mijn vriendinne/maer sy
hebbē in eeniger maniere een selvige ge-
legentheyt. Uwe ziele maeckt u lichaem
levendich/ groeyende ende ghevoelijck:
'tselve werckt de ziele des schal-bijters
oock in haer lichaem. Want daer de ziele
eens menschen op een ander maniere/ of
yet anders werct dā de ziele eens schal-
bijters/ daer van is de materie ten deele K
oorsake. Een schal-bijter en singht noch
en spreeckt niet / want hy en heeft de in-
strumentē niet die hier toe bequaem zijn.
Fa. So wilt ghy dan dit segghen indien
de ziele eender torre of schal-bijters in't
lichaem eens menschen voer / soo soude
sy't selve wercken dat een menschlijc-

A ke ziele werckt. Fu. Ja een Engelsche
ziele en soude sulcx niet wercken gelijck
ick gheseyt hebbe. Nu en isser geen on-
derschept tusschen een Enghel ende een
menschelijcke ziele / behalven dat de zie-
le eens menschen tot dien eynde gescha-
pen is / dat sy 't menschelijcke lichaem/
dat met natuerlijcke instrumenten toe-
gherust is/bewege / gelijck de ziele eens
schal-bijters anders niet en beweeght/
B dan het lichaem eens schal-byters : een
Enghel en is tot dien eynde niet gescha-
pen/dat hy't lichaem levendigh maecke/
maer dat hy sonder lichamelijcke instru-
menten verstae. Fa. En vermagh de
ziele het selve oock niet ? Eu. Sy ver-
magh't wel vandē lichame afgesondert
zijnde. Fa. sy en is dan haer selfs
meesterse niet terwijlen sy inden licha-
me is. Eu. Neense voorwaer / ten sy
C dan datter yet tegen den gemeynen loop
der nature gheschiede. Fa. Maer ghy
hebt my in plaetse van eene ziele/vele zie-
len uytgesproken/een levende/ groeyen-
de/gevoelende/verstaende / ghedencken-
de/willende/toornigh zijnde / begeeren-
de : my was eene ghenoegh. Eu. Een
selve ziele heeft verscheyden werckin-
gen/ uyt dese krijght sy verscheyden toe-
namen. Fa. Ick en verstae niet ghe-
D noeghsaem wat ghy seght. Eu. Maer
ick sal maken dat ghy't verstaet. Ghy
zijt in de slaep-kamer een wijf / in de
werck-plaetse zijt ghy een Tapitserij-
werckster / in de winckel zijt ghy een
Tapitserij-verkoopster / in de keucken
zijt ghy kock / onder de knechts ende
maeghden zijt ghy vrouwe / onder de
kinderen zijt ghy moeder / en nochtans
zijt ghy alle dinghen in een selve huys.
E Fa. Ghy philosopheert wel grof ghe-
noegh. Is dan de ziele also in't lichaem/
als ick in den huyse ben ? Eu. Jase.
Fa. Maer ter wylen ick in de werck-
plaetse wercke/so en koke ick in de keuc-
ken niet. Eu. Want ghy en zijt oock
niet alleenlijck een ziele / maer een ziele
die't lichaem over al draeght : nu en kan
'tlichaem niet te ghelijck in vele plaetsen F
wesen / maer nademael de ziele een een-
voudighe ghestalte is/soo is sy alsoo in-
den gheheelen lichame / dat sy in een ye-
ghelijck deel des lichaems gheheel zy /
hoewel dat sy door alle deelen gheen een-
selvigh dingh en werckt / noch ooc door
de deelen in een selvighe maniere / hoe
datse oock mogen geneyght zijn : want
sy is wijs ende gedachtigh in de hersse-
nen/ sy is oock toornigh in't herte/sy is G
begeerlijc inde lever/ sy hoort inde ooren
sy siet inde ooghen / sy rieckt inde neuse/
sy smaeckt in't ghehemelte des mondts
ende inde tonge/ sy gevoelt in alle deelen
des lichaems/ die yet senuachtighs heb-
ben. Want sy en gevoelt in 't hayr noch
in't uyterste der nagelen niet/oock en ge-
voelen de longhe noch de lever door haer
selve niet / misschien de milte oock niet.
Fa. Soo is sy in sommighe deelen alleen H
levende ende groeysaem. Eu. 'tSchijnt
soo. Fa. Ist dat een selve ziele alle dese
dingen in een mensch werckt/ soo volght
also haest als de vrucht int moederlijcke
lichaem toeneemt/ 't welck een teken des
levens is/datse te ghelijck ghevoelt ende
verstaet / ten zy datter misschien inden
beginne eens menschen veel zielen zijn /
ende dat daer nae/ de andere wijckende/
eene ziele alle dinghen werckt. Also dat I
de mensch eerstlijck een plante/daer nae
een levendigh dier sy geweest / ende dat
hy ten laetsten een mensch zy. Eu. Het
gene dat ghy segt en soude misschiē Ari-
stoteli niet ongherijmt duncken te zijn.
Wy achten der waerheydt ghelijcker te
zijn/ dat met het leven te ghelijck een re-
delijcke ziele inghestort wert/ maer soo-
danige die als een vonckken in een hoop
seer nat houts gestekē zijnde/zijn kracht K
noch niet en kan te wege brengen. Fa.
Is dan de ziele in't lichaem / 't welck sy
reyt en beweeght/gebonden? Eu. Niet
anders dan een slecke in haer huys /
't welck sy omdraecht.

Fa. Sy beweeght het selve wel / maer
also dat sy mede beweeght werdt / ghe-
lijck

A lÿck als een stuur-man het Schip wen-
det waer henen hy wil / maer hy werdt
midlertÿdt met het schip beweeght. Eu.
Jae ghelÿck als een Eeck-hoorentjen
een ronde kouw om draeyt / ende mid-
delertÿdt selve oock beweeght werdt.
Fa. Beweeght de ziele 't lichaem al-
soo ende werdt sy alsoo wederom be-
weeght? Eu. O jae / soo vele de werc-
kinghen aengaet. Ba. Soo vele der-
B halven de nature aengaet / soo is eens
sotten ziele ghelÿck Salomons ziele. Eu.
Dat en is niet ongerÿmt. Fa. So zÿn
dan de Engelen haer oock ghelÿck / na-
demael sy gheen materie en hebben / de-
welcke / soo ghy seght / de ongelÿckheyt
voort brengt. Eu. Daer is nu al ghe-
noegh gephilosopheert. Laet de Theo-
logiens liever met dese dinghen gequelt
C zÿn: laet ons het ghene handelen dat
wy begonnen hebben. Ist dat ghy ge-
heel moeder wilt zÿn / so besorght het lic-
haemkē uws kindekens / dat het voncx-
kē des gemoets / na dat het uyt de voch-
tigheden gekomen is / goede ende bequa-
me instrumenten ghebruycke. Soo me-
nigmael als ghy u kint hoort schreyen /
soo denckt dat het sulcx van u begeert.
Wanneer ghy in uwen boesem die twee
D opghevulde ende met een melckachtighe
vochteheyt ooc van selfs vloeyende fon-
teyntjens siet / so ghedenck dat u de na-
ture uws schuldigen plichts vermaent.
Andersins wanneer het kint nu sal be-
ginnen te spreecken / ende u met een lief-
lÿcke stamelinghe memme noemen / met
wat ghemoet sult ghy sulcx vanden gee-
nen hooren / den welcken ghy uwe mam-
me ghewevgert ende tot een huurmam-
E me versonden hebt / als of ghy 't eene
Geyte of Schaep had onderworpen?
wanneer 't nu sal konnen spreken / wat
soudet zÿn / indien 't u in plaetse van moe-
der / halve-moeder noemde? ick meyne
ghy soudt de roede gebruycken. Maer
sy en is nauwlÿcx een halve moeder / die
het ghene weygert te voeden dat sy ge-
baert heeft. Het beste deel der baringe
is de opvoedinge des teeren kindekens: F
want het wert gevoedt niet alleenlÿck
met melck / maer oock met goeden reuck
des moederlÿcken lichaems: het soecht
de selve vochtigheydt wederom / die hem
nu bekent en ghemeynsaem is / die 't in
sÿn lichaem ghesoghen heeft / ende van
de welcke het oock ghegroeyt is. En ick
ben van dese meyninghe / dat oock in de
kinderen de aerdt uyt des melcx nature
verdorven wert / niet anders dan het G
sap der aerden in de fruyten ende plan-
ten / den aerd des genen verderft / dat het
voedt. Meynt ghy datmen gemeenlÿck
te vergeefs seyt: Dese heeft de boosheyt
met de melck de Voedster / inghedronc-
ken? Ick meyn dat oock de Griecken
dit niet te vergeefs ghewoon zÿn te seg-
gen / ghelijck de voedsters zijn, wanneer
sy te kennen gevē / dat yemand qualÿck
gevoedt wert: Want een weynighsken H
van de voorghekaude spÿse steken sy in-
den mond des kindts / 't meeste deel sloc-
ken sy selve op. Daerom en heeft oock
de ghene niet ghebaert / die het ghene dat
sy ghebaert heeft terstont wech werpt.
Want sulckx is een misdracht hebben
eñ niet baren. Eñ my dunct dat op sulc-
ke Vrouwen de uytlegginghe des oor-
spronckelÿckē woorts der Griecken wel
past / de welcke meynē dat meter, dat is / I
Moeder / van meterein, dat is / van niet
te bewaren ghenoemt wert. Want dat-
men een kindeken dat van sÿn Moeder
komende en noch lau is gantsch tot een
huyr-voedster brengt / dat is een manier
om van sÿn kindt een vondelinck te ma-
ken. Fa. Ick soudet u toestaen / ten waer
datter sulckē Vrouwe uyt gekorē ware /
aen welcke niets en gebreeckt. Eu. Of-
fer schoon niets aen gelegen waer / wat K
melck dat de weecke kindtsheyt drinct.
wat seever dat het met de voor-gekau-
ke spÿse inswelge / offer schoon soodani-
gen Voedster mocht voorkomen als ick
niet en weet offer eenige gevondē wert /
meynt ghy dan datter yemant zy / die alle
verdriet der opvoedinghe verdraghen

A soude konnen/ gelijck als een Moeder? Namelijck buylighepden/ bysittingen/ schrepen/ sieckten ende nimmermeer genoeghsame neerstige sorge om te bewaren? Indien daer eenighe is die 't kindt soo lief heeft als een Moeder/ so sal daer oock eenighe zijn die 't besorghen sal als een Moeder. Ja dit sal oock gheschien/ dat u sone u minder lief hebben sal/ wanneer de natuerlijcke liefde tot twee moe-
B ders verdeylt is: oock en sult ghy niet met gelijcke ontferminge uwen sone getrocken werden/ alsoo dat hy nu oudt zijnde uwe bevelen niet geern en sal onderdanigh zijn/ en ghy sult flauwlijcker voor hem sorge dragen/ in wiens manieren ghy misschien de voedster aensien sult. En de voornaemste ingang om te leeren/ is onderlinge liefde der gener die leeren/ ende der ghener die gheleert wer-
C den. Isset derhalven datter aen dien lieflijcken reuck der natuerlijcker erbarminghe niets en ontbreeckt/ soo sult ghy hem dies te lichtlijcker in gheboden van wel te leven onderwijsen. Want een Moeder en vermach in dese saecke niet weynigh/ oock daerom dat sy een stoffe handelt/ die seer weeck ende om alle dinghen te leeren gevoeghlijck is. Fa. Na dat ick sie soo en is het sulcken geringhe
D sake niet gebaert te hebben/ als de ghemeynen man wel meynt. Eu Ist dat ghy my niet en gelooft/ siet daer is Paulus opentlijck van de vrouwe sprekende: Sy sal behouden werden/ seydt hy/ door 't kinderbaren. Fa. Is dan de ghene behouden die gebaert heeft? Eu. Geensins/ maer hy doet daer by/ indien de kinderen inden Gheloove volherden. Ghy en hebt het ampt eens moeders
E noch niet volbracht/ ten zy dat ghy eerst het teere lichaemtjen uws soons/ ende daer na de ziele/ die gelijcke teer is: met goede opvoedinge geschickt hebt. Fa. Maer dit is in de moeders macht niet/ dat de kinderen inde Godsaligheyt volherden. Eu. Misschien/ maer de wackere vermaninge is so seer gewichtigh/

dat Paulus meynt men behoore het de F
moeders te wijten/ indien de kinderen van Godsalige zeden af-wijcken. Ten laetsten/ ist dat ghy het gene doet dat in u is/ Godt sal zijne hulpe met uwe neerstigheydt t'samen voegen. Fa. Eutrapele, u reden heeft my wel beweegt/ waert dat ghy't selve mijne Ouders/ ende mijnen Man kondet wijs maken. Eu. Ick neme dat op my/ indien ghy my met uwe toestemminge helpt. Fa. Ick belovet. G
Eu. Maer en is het niet gheoorloft het knechtjen te sien? Fa. Het is seer wel gheoorloft: komt hier Syrisca. roept de Voedster t'samen met her kint. Eu. Het is een seer schoon kindt: men seydt gemeynlijck datment den gheenen behoort te goede te houden/ die een saecke eerst besoeckt: maer ghy hebt terstondt in 't eerste besoecke de meeste konste betoont.
Fa. 't En is geen gegoten beeldt datter H
konste toe van noode zy. Eu. 't Is waer/ maer het is een ghegoten zegel. Het zy dan hoe dattet zy/ het is seer gelucklijck gevallen/ och of de beelden even gelucklijck wilde vallen/ die ghy inde Tapisserijen werckt. Fa. Maer ghy daer-entegē schildert geluckiger dan ghy genereert. Eu. Also heeft het de nature goet gedocht alle dingen gelijck te maecken. Hoe sorchvuldigh is de natuere datter I
niets en verga: Sy heeft twee menschen in eenen mensche vertoont: de neus en de ooghen vertoonen den vader/ het voorhooft ende de kinne drucken den moeder uyt. Soud ghy dan dit lieve pandt/ een vreemde mogen toe-vertrouwen? My dunckt datse dubbelt wreet zijn die dat mogen doen: want sy en doen het selve niet alleenlijck op des kindts perijckel welck sy wegh seynden/ maer oock op K
haer eygen perijckel/ om dat de melck in dese vrouwē door een afkeeringe verdorven zijnde/ dickwils periculeuse siekten voortbrengt. En also geschiet het/ dewijl sy voor eens lichaems schoonheydt sorghe draghen/ dat sy voor tweer lichamen leven weynigh sorge dragen: en

A deWÿle ſy daerin willẽ voorſien dat hen
geen haeſtigh ouderdom over en kome /
dat ſy haer in een haeſtighe doodt henen
Werpen. Hoe heet het kindt? Fa. Cor-
nelis. Eu. Dat Was de naeme uWes
Grootvaders van Vaders Wegen. Och
of hy dien ſeer vromẽ man oock in ſeden
gelÿck Wierde! Fa. Wy ſullen daer toe
arbeyden ſo vele als in onſe macht zÿn
ſal. Maer hoort Eutrapele, ick ſoude u om
B een ſake Wel ernſtlÿck bidden. Eu. Ja
acht dat ick u uWe ſlave zy / ghy ſult my
bevelen eñ van my verkrÿgen het ghene
dat ghy Wilt. Fa. Soo en ſal ick u dan
niet laten gaen / eer dat ghy my deſe be-
gonſte Weldaet voltreckt. Eu. Welcke? C
Fa. Dat ghy my eerſtlÿck voorſchrÿft
in Welcke maniere dat ick de geſontheyt
des kints magh beſorgen / daer na Wan-
neer het ouder zÿn ſal / met Welcke begin-
ſelen van onderWÿſinge dat zÿn rouWe
onbeſchaefde ziele behoort voor-bereydt
te zÿn. Eu. Jck ſal dat geerne doen / ym-
mers nae mÿne Wÿſheydt / maer in de
naeſtkomende t'ſamen-ſprekinge. Nu
gae ick henen om uWen Man en uWe D
Ouders met redenen hier toe te beWe-
ghen. Fa. Jck Wenſche dat ghy't ver-
krÿghen meught.

De XXVI. T'ſamen-ſpraeck.

Senile Colloquium, Of Oud-Mans praetjen.

Al waer vier oude Mannen by een komen die by malkanderen ter Scholen gelegen ende lange jaren malkander niet gheſien en hadden. Sy vertellen wat een yegelijck midlertijdt wedervaren is.

Euſebius de Godſalighe, *Pampirus* de veel-ſochte, *Polygamus* de veel-ghetroude, *Glycion* een Iaep-ſoet.

Euſebius.

A WAt nieuWe vogels
ſien ick hier? 't En
zy dat mÿn mey-
ning my bedriegt /
of mÿn oogen niet
Wel en ſien / ſoo ſie
ick mÿn drie oude
mede-kouters by
malkanderen ſit-
ten / Pampirum, Polygamum, ende Glycio-
nem. Voorwaer ſy zÿnt ſelve. Pa. Wat B
Wilt ghy met uWe glaſene ooghen ghy
toovenaer? Comt naerder Euſebi. Po.
Weeſt gegroet ſeer geWenſchte Euſebi,
Gl. Het gae u Wel ſeer goede Man. Eu.
Weeſt ghy alle te ghelÿck met eene be-
groetinghe ghegroet / mÿn alderlief-
ſte bollekens. Wat God / of Wat avon-
tuur ghelucкigher dan Godt heeft ons
te ſamen ghevoeght? Want niemandt
van

A van ons heeft den anderen/ so ick meyn/
in veertigh jaren ghesien. Mercurius en
had ons met zijnē Heraut-stock niet be-
ter konnen te samen trecken. Wat doet
ghy luyden hier? Pa. Wy sitten. Eu.
Dat sie ick wel / maer om welcker oor-
saecke wille? Po. Wy verwachten
eenen waghen / die ons naer Antwer-
pen voere. Eu. Om koopmanschap
te doen. Po. Ja/ maer wy sullen meer-
B der toesienders dan koop-lieden zijn:
hoewel dat de eene dit / de andere dat te
doen heeft. Eu. Ick gae oock nae de
selve plaetse: maer wat isser / in de we-
ge dat ghy niet en reyst? Po. Wy en zijn
noch met de voer-luyden niet gheaccor-
deert. Eu. Het is een hardtneckighe
soorte van menschen: maer wilt ghy dat
wy haer bedriegen? Po. Het soude ons
wel lusten / waer het gheoorloft. Eu.
C Laet ons veynsen dat wy't samē te voet
willen gaen. Po. Sy sullen eerder ge-
looven dat de Creeften vlieghen sullen /
dan dat sulcke Bestevaers die reyse te
voet sullen doen. Gl. Wilt ghy eenen
goeden eñ oprechten raedt hebben? Po.
O ja. Gl. Sy suppen: hoe dat sy dat
langer doen / soo veel te meerder perijc-
kels salder wesen / dat sy ons niet er-
ghens in't slijck en werpen. Po. Ghy
D moet seer vroegh komen / ist dat ghy ee-
nen nuchteren voer-man hebben wilt.
Gl. Op dat wy dies 't eerder t'Antwer-
pen moghen komen/laet ons een wagen
huyren voor ons vieren alleene. Ick
meyne datmen soo veel ghelts weynigh
behoort te achten/ wy sullen te gemack-
lijcker sitten / ende wy sullen met onder-
linghe koutingen desen tijd seer lieflijck
toebrengen. Po. Glycion geeft goeden
E raet/op dat een gheneughlijck mede-ge-
sel op den wagen ooc in plaetse van een
wagen wesen mach. Ja wy sullen oock
na het spreeckt-woordt der Griecken te
vryer niet vande waghen / maer op den
waghen spreken. Gl. Ick ben met haer
over een gekomen / laet ons op den we-
gen klimmen. Ey / nu lust my te leven/
naedemael my ghebeurt is nae sulck een F
langhe tijdt de ghene te sien/ die eertijdts
mijn alderliefste mede-gesellen waren.
Eu. Ende my dunckt dat ick wederom
jong werde. Po. Hoe veel jaren rekent
ghy dat het geleden is/ dat wy te Parijs
met malkanderen leefden? Eu. Ick
achte dat het niet minder dan twee-en-
veertigh jaren zijn. Pa. Doe scheenen
wy altesamen even out te zijn Eu. So
waren wy bykans/ eñ indien daer eenig G
onderscheydt was / dat was seer kleyn.
Pa. Maer wat een groot onghelijck-
heydt isser nu? Want Glycion en schijnt
niet oudt te zijn / ende Polygamus sou-
de moghen schijnen zijn Groot-Vader
te wesen. Eu. Voorwaer het is soo:
maer wat is de oorsake? Pa. Wat? of
dese heeft inden loop opghehouden ende
stil ghestaen / of de andere is voor heen
gheloopen. Eu. O ho/ de jaren en staen H
niet stil / hoe seer oock dat de menschen
stil staen. Po Segh my ter goeder
trouwē Glycion, hoe veel jaren telt ghy?
Gl. Meer dan ducaten. Po. Hoe veel
dan? Gl. Ses-en tsestigh. Eu. O
dit is waerlijck Tithonis ouderdom/ ge-
lijck men seyt/(dat is altijdt jeughdigh.)
Po. Maer met wat konsten hebt ghy
doch'd ouderdom belet? Want ghy en
hebt gheen grijse hayren/ noch rompeli- I
ghe huydt/ het gesicht is sterck/ aen bey-
den syden blincken de ryen der tanden/
ghy hebt een levendighe verwe ende een
vet lichaem. Gl. Ick sal mijne konsten
segghen/ mits dat ghy ons wederom de
uwe vertelt/ door welcke ghy so haestich
out ghewordden zijt. Po. Ick beloove
het te sullē doen. Segh dan/ waer tocht
ghy henen als ghy Parijs verliet? Gl.
Stracx na mijn Vader-lant toe: Als K
ick daer by kans een jaer gewoont had-
de/ begonde ick my te bedencken om een
maniere des levens te verkiesen/ welcke
sake ick van gheen kleyn ghewicht en
achte totte gheluckfaligheyt: ick sagh
rontom wat een yeghelijck wel of qua-
lijck geluckte. Po. My verwondert
dat

A dat ghy soo vele wijsheyts gehadt hebt/ nademael te Parijs niemant maller en was dan ghy. Gl. De jeughd bracht het doen alsoo mede. En nochtans/mijn goede vrient/ en heb ick in dese sake alle dinghen met mijn eyghen wijsheyt niet uytghericht. Po. Ick was verwondert. Gl. Eer dat ick yet begonst/ginck ick tot een seer oud borger/ die door ondervindinge der saken seer wijs/ en na 't ghetuyghenisse der gantscher stadt seer
B vroom/en oock na mijn oordeel/ seer geluckigh was. Eu. Ghy waert wijs. Gl. Deses mans raedt gebruyckende/ troude ick een Vrouwe. Po. Was sy wel ghegoed? Gl. Sy hadde middelbaer houwelijcx goet/ en geheel als het spreeck-woort seyt/ na mijn selfs staet. Want ick hadde oock middelbaer goet. Dese sake viel my gantschlijck wel na
C mijn sin. Po. Hoe oud waert ghy doen? Gl. Bykans twee-en-twintich jaren. Po. O wat waert ghy geluckigh. Gl. Dat ghy 't weet/ ick schrijf dat alles de fortuyne niet toe. Po. Hoe soo? Gl. Ick sal't u segghen: Andere hebben eerder lief dan sy verkiesen: ick heb met oordeel eene verkoren die ick lief hebben soude: en nochtans heb ick dese meerder ghetrout om der nakomelingen/dan om der wellusts wille. Met deselve heb ick seer
D lieflijck geleeft doch niet meer dan acht jaren langh. Po. Heeft se u sonder kinderen ghelaten? Gl. Ja daer zijn vier kinderen overghebleven / twee soonen ende twee dochteren. Po Leeft ghy sonder bedieninghe/of bedient ghy eens Overheyts ampt? Gl. Ick heb een ghemeene staet/my moght wel grooter ghebeuren: maer ick heb my't gene ver-
E koren/ dat so veel weerdigheydts hebben soude/ dat het my van versmadenisse mocht bevryen maer niet dat moeyelijcke becommernisse onderworpẽ was. Alsoo en heeft niemandt dat hy my verwijte/ dat ick my selve soecke / ende ick heb waer mede ick oock somwylen mijn vrienden dienst doen magh. Hier mede te vreden zijnde en heb ick noyt yet an- F
ders begheert. Maer ick heb het Overheyts ampt alsoo bedient / dat het selve van my meerder weerdigheydts verkreghen heeft. Dit acht ick schooner te zijn / dan uyt de heerlijckheyt des ampts weerdigheyt te ontleenen. Eu. Daer en is niet waerachtiger. Gl. Alsoo ben ick onder myne borgers out geworden/ van alle menschen bemint. Eu. Maer dat is seer swaerlijck om doen / nade- G
mael niet sonder oorsake gheseyt is: dat die niemandt tot een vyandt heeft/ oock niemandt tot een vriendt heeft: ende dat afgonstigheyt altijdt een medeghesellinne des gelucx is. Gl. Wtnemende voorspoedigheyt is gewoonlijck met afgonstigheydt verselschapt: maer de middelbaer staet is vry. Ende hier na heb ick altijdt ghetracht/dat ick gheen bate uyt ander luyden schade soude bekomen: ick H
heb de Apraxian/ soose de Griecken noemen/dat is / kleyn onderwind aenghenomen. Ick hebbe my selven in ghene saken inghedronghen/ maer heb my insonderheyt van die saken onthouden/ die niet sonder quetsinge van vele menschen konden aengenomen werden. Ist dat ick dan een vriendt helpen sal/ so bewijs ick hem alsoo weldaet / dat ick daer over niemant tot vyandt en make. En I
ist datter eenige heymelijcke afgonst erghens uyt voort komt so versachte ick die door onschuldinghe/of ick blusschese uyt met weldaden / of ick laetse door ooglupckinghe versterven: altijdt onthoud ick my van twist / ende ist dat die ghebeurt / soo wil ick liever aen mijn goed/ dan aen de vriendtschap schade lyden. In andere dinghen ben ick een Mitio,of goedertierẽ/ niemand en quetse K
ick/ick lache een yegelijck toe/ ick groete en werde vriendlijck ghegroet/ tegen niemandts gemoedt en strijde ick / niemants voornemẽ of doen verwerp ick/ ick en acht my boven niemand / ick late eenen yeghelijck het sijne behaeghlijck zijn. Dat ick wil versweghen hebben /

A en ghebe ick niemand te kennen. Anderer luyden heymelijcke saken en ondersoeck ick niet: en als ick by avonture yet weet / ick en klap het nimmermeer uyt. Vanden genen die niet tegenwoordigh en zijn swijgh ick / of spreeck daer vriendlijck ende beleefdelijck van. Een groot deel der on-eenigheden onder de Menschen spruyt uyt onmatigheydt der tonghe. Ander lieden oneenigheden en B verweck noch voed ick / maer waer dat oock de gheleghentheyt ghegeven wert blusch ickse uyt / of ick versachtse. In deser manieren heb ick tot noch toe de nijdigheyt ontgaen / en heb de goetgunstigheydt mijner borgeren gevoedt. Pa. En hebt ghy noyt gevoelt / dat u de ongehuwde staet swaer viel? Gl. My en is wel noyt in mijn leven yet bitterers overkomen dan de doodt mijns Wijfs / C en soude heftigh ghewenscht hebben / dat sy te ghelijck met my out hadde moghen werden / en uyt onser beyder kinderen geneughte scheppen: maer dewijl het Godt anders belieft heeft / heb ick gheacht dat het ons beyden alsoo nutter was / oock dacht ick / datter gheen oorsake en was om my met vergeefsche rouw te quellen / insonderheyt nadien die mijn afghestorven wijf niet profijtelijck D en soud geweest zijn. Po. En is u noyt lust aengekomen om wederom te houwlijcken / insonderheydt / nademael u dat soo wel vergaen was? Gl. Ja / my is lust aenghekomen: maer om kinderen wille hadde ick een Wijf ghetrout: om mijner kinderen wille heb ick wederom gheen wijf ghetrout. Po. Maer het is armlijck geheele nachtẽ alleen te slapen.

Gl. 't En is den ghenen niet swaer E die't soo wil. Daer beneffens overdenckt / hoe veel nuttigheden dat oock het ongetroude leven heeft. Sommighe nemen uyt alle saken 't geen daer in schadelijck is / soodanighe schijnt Crates geweest te zijn / op wiens name een kort ghedicht ghelesen wert / waer in hy de ellendigheden des Werelts by een ander stelt: Seecker desen behaecht de spreucke / 't is alderbest niet gheboren te werden. F My behaeght Metrodorus beter / die van allen zijden uyt-kiest wat daer goets in is: want alsoo wert het leven lieflijcker. En ick ben alsoo ghesint / dat ick geen dingh seer hate / of begeere. Alsoo gheschiet het / indien my yet goets ghebeurt / dat ick niet opgeblasen of dertel en werde: indien ick yet verliese / dat ick my niet seer en quelle. Pa. Voorwaer G ghy zijt een Philosooph / wijser dan Thales selve (een van de seven wijsen van Griecken) by so verre ghy dat doen kont. Gl. Ist dat daer eenighe bekommernis in mijn hert ontstaen is / ghelijck in het leven der menschen vele soodanighe dingẽ zijn / ick werpse terstont uyt mijn sin / 't zy dan gramschap uyt vertoorninge / of yet anders dat onbetamelijck ghedaen is. Po. Maer daer zijn sommige H onbillijckheden / die oock den aldersachtmoedighsten tot toornigheydt souden mogen beweghen: soodanige zijn dickwils oock de verstoornissen der dienstboden. Gl. Ick en laet niet toe datter yet in mijn hert blijve: indien ick het beteren kan / soo betere ick het / indien niet / soo denck ick alsoo: wat sal het baten dat ick my daermede quelle / dewijl doch de sake daer mede niet beter en sal zijn? I Wat sal ick veel seggen? Ick late toe / dat de redene terstondt het gheene van my verkrijghe / dat de tijdt een tijdt langh daer na van my verkrijgen soude. Immers en isser sulckẽ groot hert-seer niet / dien ick met my te bed laet gaen. Eu. 't En is niet wonder / dat ghy niet out en werdt / dewijl ghy sulcken hert hebt. Gl. En oock / op dat ick by den K vrienden niets en verswijge / heb ick my insonderheydt ghewacht / dat ick gheen groote misdaet en bedreve / die of my of mijne kinderẽ tot schande moghte strecken. Want daer en is niets ongeruster / dan een hert dat hem selven schuldigh kent. Ist dat ick yet misdaen heb / ick en gae niet te bed / eer dat ick my met

A God versoene. De Fonteyne der wá-
rer gherustheydt is / wel met God over
een te komen : Want die alsoo leven /
den selven en konnen oock de menschen
niet seer schadelijck zijn. Eu. En
queldt u de vreese des doodts nimmer-
meer? Gl. Niet meer dan my de dagh
mijner geboorte quelt. Ick weet dat ick
sterven moet: die sorghvuldigheydt soud
my misschien sommige dagen mijns le-
B vens benemen / immers en soude sy daer
niets by konnen doen. En alsoo bevele
ick God dese geheele sorge: ick en besorg
niet anders / dan dat ick wel en lieflijck
leven mach. Nu en kan niemand lieflijc
leven / dan de gene die wel leeft. Pa. En
ick soude van verdriet oudt werden / in-
dien ick soo veel jaeren in een selve stadt
bleve / al waert schoon dat my gebeurde
binnen Romen te leven. Gl. De veran-
C deringhe der plaetse heeft wel eenighe
gheneughlijckheydt : maer verre reysen
ghelijckse misschien wijsheydt gheven /
alsoo zijnse seer gevaerlijck. My dunckt
vryer te zijn / dat ick in eens Landt-be-
schrijvers kaerte om de gheheele werelt
gae / en dat ick alsoo veel in de Historien
sie / dan of ick gantsche twintigh jaeren
langh na Ulyssis exempel door alle lan-
den ende Zeen reysde. Ick heb een Hof-
D ken / dat niet meerder dan twee duysent
schreden van der stadt gheleghen is : al-
daer werde ick somwijle uyt een steed-
man een Landt-man : ende aldaer my
vermaeckt hebbende / kome ick als een
nieuw gast wederom inder Stadt: oock
en groet ick anders niet / ende en werde
anders niet ghegroet / dan of ick te sche-
pe uyt de Eylanden wederom gekomen
waer / die onlangs ghevonden zijn,
E Eu. En helpt ghy u gesontheydt niet
met Medicijnen? Gl. Ick en heb met
dē Medicijn-meesters niet te doen. Ick
en heb noyt ader ghelaten / noch pillen
ingenomen / noch dranckken gedroncken:
indiē my eenige swaer-moedigheyt aen-
komt / so verdrijve ick het quaet met ma-
tinghe van spijse / of met landt-waerts
te reysen. Eu. En hebt ghy met stude- F
ren niet te doen? Gl. Ja ick : Want hier
in is de principale verlustinge des levens
gheleghen : maer hier verluste ick / ende
maecker my niet magher mede. Want
ick studere of tot gheneughlijckheyt / of
tot nuttigheyt des levens / maer niet tot
beroeminge. Wanneer ick gegeten heb /
soo spijs ick my met gheleerde fabulen /
of ick neem een Leser : oock en beneer-
stighe ick my nimmermeer langher in G
de boecken dan een ure : alsdan stae ick
op / ende de Luyte nemende / wandel ick
een weynigh tijdts in de slaep-kamer /
of ick singhe / of verhale by my selven
wat ick ghelesen heb : ende indien daer
een soet-prater teghenwoordigh is / soo
vertel ick het hem : daer nae keere ick
my wederom tot het boeck. Eu. Segh
my ter goeder trouwen / en gevoelt ghy H
gheen moeyelijckheden / die men seydt
datter seer vele zijn? Gl. De slaep is
wat minder / ende de memorie en is soo
vast-houdende niet / ten zy dat ick daer
yet vast in printe. Ick heb mijn belof-
te voldaen : ick hebbe u lieden mijn too-
ver-konsten verklaert / met welcke ick
mijn jeught onderhoude : nu laet Poly-
gamus ons ter ghelijcker trouwe ver-
tellen / van waer hy sulcken grooten ou-
derdom vergadert heeft. Po. Voor- I
waer ick en sal voor sulcke ghetrouwe
medeghesellen niets verborghen hou-
den. Eu. Ghy sult het oock den ghe-
nen vertellen die swijghen sullen. Po.
Doen ick te Parijs woonde / weet ghy
selve wel / hoe dat ick van Epicuro (dat
is / van 't wellustigh leven) niet vreemt
en ben ghewéest. Eu. Voorwaer wy
zijn het wel indachtigh / maer wy meyn-
den dat ghy die manieren t'samen met de K
jeught te Parijs laten soudt. Po. Uyt
vele die ick aldaer lief ghehadt had / heb
icker eene met my naer huys wegh ge-
voert / en de selve swangher zijnde. Eu.
In uwes Vaders huys? Po. Recht aen /
maer ick versierde dat sy 't wijf van een
mijnen vrienden was / de welcke een

A weynigh tijdts daer na volghen soude. Gl. Gheloofde u Vader sulcx? Po. Ja hy vernam de sake binnen den tijdt van vier dagen. Terstont verrees daer een gruwsaem gekijf: eñ nochtans en onthield ick my middelertijdt niet van brassen/van dobbelen/en andere quade practijcken. Wat sal ick veel segghen? Als mijn Vader des kijvens gheen eynd en maeckte/segghende/ dat hy soodanighe
B hennen binnens huys niet en wilde voeden/en dickwils dreygende my te willen ont-erven/gingh ick in een ander Lant/ ende ick een haen zijnde/toogh met mijn Henne in eē ander plaetse metter woon: die selvighe heeft my sommighe kieckens voortgebracht. Pa. Van waer kreegt ghy 't goet? Po. Mijn Moeder gaf my somwijlen heymlijck wat: en daer beneffens maeckte ick meer dan
C ghenoegh schulden. Eu. Wierden daer sulcke sotte Menschen ghevonden/datse u geloofden? Po. Daer zijnder die niemanden liever en borgen. Pa. Wat geschiede daer na? Po. Ten laetsten doen mijn Vader my ernstlijck wilde ont-erven/ spraken de vrienden daer tusschen beyden/ ende leyden dien krijgh op dese conditien/ te neder/ dat ick een wijf upt onsen Lande trouwen/ en van de Waellinne scheyden soude. Eu. Was het u
D wijf? Po. Daer waren woorden des toekomenden tijds/ ende daer was een byslaep des tegenwoordighen tijdts geschiedt. Eu. Hoe is het u dan geoorloft geweest van haer te scheyden? Po. Naderhandt heeftmen vernomen/ dat mijn Waellinne een Wael tot een Man hadde/ vanden welcken sy langen tijdt gheleden/ heymlijck wech gheloopen was.
E Eu. Hebt ghy dan nu een Wijf?
Po Niet dan dese/die de achtste is.
Eu. De achtste? ghy en zijt niet sonder waer segginge Poligamus genoemt. Sy zijn misschien al te samen onvruchtbaer ghestorven. Po. Jae daer en isser niet eene gheweest/ of sy heeft my eenige soncxkens t'mijnen huyse ghelaten. Eu, Ick wilde liever so vele hennen hebben/ F
die my Eyeren t'mijnen huyse leyden. En verdriet u dat dickmaels weder-Houwelijcken niet? Po. 't Verdriet my soo seer/ dat ick indien dese achtste heden stierf/ overmorgen de negende trouwen soude. Jae dit verdriet my/ dat het niet gheoorloft en is twee of drie tseffens te hebben/naedemael een haen so veel hennen besit. Eu. Voorwaer Haen/ ick en verwonder my niet/ dat ghy niet seer G
vet ende soo oudt ghewordenzijt: want daer en is niets/ daermen soo haestigh oudt van wert/ dan van onmatige ende ontijdige brasseryen / al te hevige minne der vrouwen/ eñ ongematighde oncuysheydt. Maer wie onderhoudt het huysghesin? Po. Nae de doodt mijner ouderen heb ick middelbare goederen verkregen/ ende ick arbeyd neerstelijck met mijn handen. Eu. Hebt ghy dan 't stu- H
deren verlaten? Po. Gantschelijck van den Os op den Ezel komende / als men seyt/ben ick upt een Seven-konstenaer/ een konstigh Smit ghewordeu. Eu. O ellendighe mensch! moest ghy soo dickwils rouw draghen / ende soo menighmael Wedenaer zijn? Po. Ick en heb noyt boven thien daghen Wedenaer geweest/ende de nieuwe getroude heeft altijdt den ouden rou uptghedreven. Ghy I
hebt ter goeder trouwen in 't korte het geheele begrijp mijns levens. Eñ och! of Pampirus ons oock de Comedie sijns levens vertelde/ diewelcke jeughlijck genoegh is van sijn tijdt: want/indien ick niet en misse/soo is hy twee of drie jaren ouder dan ick. Pa. Ick sal 't u seker seggen / indient u gelegen is soo danighen droom te hooren. Eu. Jae het sal ons oock gheneughlijck zijn om hooren. Pa. K
Als ick weder t'huys ghekomen was/ begonde mijn vader oudt zijnde terstont te dringen / dat ick eenighe maniere des levens aen soude nemen/van welcke den staet des Huysghesins wat ghewins mocht hebben: Ende na langhe beractslaginge behaegde hem koopmanschap- Po. My

A Po. My verwondert dat hem die ma-
niere des levens aldermeeſt behaeghde.
Pa. Ick was van naturen begeerigh
om nieuwe dingen/menigerley Landen/
Stedẽ/ Talen en maniere der Menſchen
te kennen. Hier toe ſcheen de Coopman-
ſchap aldermeeſt bequaem te zijn: uyt
welcke ſaecken oock wetenſchap voort
komt. Po. Maer een ellendighe weten-
ſchap/namelijck/ die ſy gemeynlijck met
grooter ellendigheydt moeten koopen.
B Pa. 't Is ſoo. Alſoo telde mijn Vader
my een genoeghſame groote hooft-ſom-
me/ op dat ick met Herculis gonſt/ ende
Mercurij ghelucki ge hulp de Coopman-
ſchap beginnẽ ſoude. En terſtont ſtond-
men nae een Wijf met ſeer groot houw-
lijcr goedt/ maer ſoo ſchoon dat ſy oock
ſonder goet behaeghlijck konde zijn. Eu.
Is het wel gheluckt? Pa. Jae eer dat
ick weder t'huys quam/ is de hooft-ſom
C en het gewin verloren. Eu. Miſſchien
door ſchip-brekinghe. Pa. Sekerlijck
door ſchip-brekinge/ want wy ſtieten te-
gẽ een ſteenrotze/ die periculeuſer is dan
eenighe Malea daer 't op den hals aen-
komt. Eu. In wat zee is de ſteen-rotze
in de weghe/ of wat naem heeft ſe? Pa.
De zee en kan ick niet noemen/ maer de
ſteen-rotze is befaemt door de verderffe-
nis van velen: in 't Latijn wert ſy ghe-
D noemt Alea (dat is de teerling of dobbel-
ſteen) hoe dat ghy Griecken die ſelve
noemt/ en weet ick niet. Eu. O ghy ſot?
Pa. Ja u vader is ſotter gheweeſt dan
ghy/ dat hy u Jongeling ſulck een groo-
te ſomme gelts heeft toebetrouwt. Gl.
Wat is daer na geſchiedt? Pa. Daer
en is niets ghedaen/ maer ick dacht my
ſelfs te verhangen. Gl. Was u vader
E ſoo onverſoenlijck? Want goet kanmen
weder kryghen/ en 't eerſt is een man
te vergeven/ veel meer behoorde Pampi-
ro, dat is/ beſoecker aller dingen/ de miſ-
daedt vergheven te werden. Pa, Ghy
ſeght miſſchien de waerheydt/ maer ick
ellendige ben midlertijdt het Wijf quijt
geworden. Want ſo haeſt als des meyſ-
jens ouders deſe beginſelen vernamen/ F
ſeyden ſy my de ſwagherſchap af: ende
ick had haer op 't ſeerſte lief. Gl. My
jammert uwer. Maer wat raedt hebt
ghy hier-en-tuſſchen aenghevanghen?
Pa. Gelijck men in wanhopige verlo-
ren ſaken gewoonlijck is te doen. Mijn
vader had my ont-erft/ het goet was
wech/ het wijf was verloren/ van allen
zijden moſt ick hooren: ghy op-ſlocker/
ghy braſſer/ ghy ſlampamper. Wat ſal G
ick meer ſegghen? Ick beraedtſlaeghde
ernſtlijck by my ſelven/ of ick my ſelve
verhanghen/ of erghens in een Clooſter
ſtooten ſoude. Eu. Dat was een wreede
raed. Ick weet wat ghy van beydẽ ge-
koren hebt/ de ſachtſte maniere van ſter-
ven. Pa. Ja die my doemaels de wreet-
ſte docht te zijn: ſoo gheheel miſ-haegh-
de ick my ſelven. Gl. Maer ſeer vele
werpen hen ſelven daer henen/ op dat H
ſy te gheneughlijcker moghen leven. Pa.
Een wynigh reyſ-ghelts by een ghe-
ſchrapt hebbende/ reyſde ick heymlijck
verre van mijn Vader-lant wech. Gl.
Waer henen doch? Pa. Naer Yer-
landt: aldaer ben ick een Canonick ghe-
worden uyt de ſoorte der ghener/ die van
buyten lynen ende van binnen wollen
zijn/ dat zijn Regulieren.
Gl. Sijt ghy dan by den Yerlanders I
des winters gebleven? Pa. Neen ick/
maer als ick twee maenden lang by de-
ſe gheweeſt had/ voer ick te ſchepe nae
Schotland. Gl. Wat ergerde u by haer
luyden? Pa. Niets/ behalven dat my
dien reghel dochte ſachter te zijn/ dan de
gene verdient hadde/ die weerdigh was
meer dan eenmael ghehanghen te wer-
den. Eu. Wat iſſer in Schotlandt be-
dreven? Pa. Aldaer ben ick uyt een ly- K
nen Monick/ een pelſ-draghende Mo-
nick ghewo rden by de Carthuſers. Eu.
Menſchen die der werelt gantſchlijck
afgeſtorven zijn. Pa. Alſoo docht my/
als ick haer hoorde ſingen. Gl. Wat?
ſinghen oock de dooden? Hoe vele maen-
den hebt ghy by hen lieden een Schotſ-

A man gheweest? Pa. Bykans ses. Gl. O volstandigheyt? Eu. Wat ergerde u aldaer? Pa. Om dat my dat leven traegh ende lecker dochte te zijn. Daer beneffens vant ick aldaer vele / die niet seer wijs en waren / om der eensaemheyt wille / soo ick achte. Ick had niet veel wysheydts / ick vrees dattet altemael vergaen soude. Po. Waer henen zijt ghy daer na gherepst? Pa. In Vranc-
B rijck: aldaer heb ick sommige ghevonden die geheel swart waren na den regel des H. Benedicti / dewelcke met de verwe der kleedinghe te kennen geven / dat sy in deser werelt rou draghen ende ick vandt onder dese / die voor haren opperſten rock een hayren kleet droeghen / een net ghelijck zijnde. Gl. O sware kastydinghe des lichaems! Pa. Hier bleef
C ick elf maenden. Eu. Wat is u in de weghe dat ghy daer niet altijt en bleeft? Pa. Om dat ick daer meer ceremonien / dan ware Godsaligheydt vandt. Daer beneffens had ick ghehoort / datter sommighe waren veel heyligher dan dese / die Bernhardus tot een strenger disciplijn ghebraght hadde / het swarte kleedt in een wit verandert hebbende: by dese bleef ick thien maenden. Eu. Wat er-
D gherde u hier? Pa. Gheen dinck seer. Want ick bevant dat dese genoegsaē bequame gesellen warē: maer het spreeckwoort der Griecken beweeghde my / 'tschip moet aen d'een of d'ander wal. Soo hadick dan voor my ghenomen of gheen Monick te zijn / of wel daghelijcx een Monick te zijn. Ick had ghehoort datter sommighe van Brigitten oorde waren / gansch hemelsche menschen: tot
E dese heb ick my begeven. Eu. Hoe veel maenden zijt ghy aldaer gheweest? Pa. Twee daghen / ende selve noch niet gheheel. Gl. Behaeghde u die maniere des levens soo seer? Pa. Sy ontfanghen niemand / ten zy dat hy hem terstont aen de Professie verbinde. Ende ick en was noch so ontsinnigh niet / dat ick my lichtelijck in eenen helster begaf / die ick nimmermeer en soud konnen uyt-schudden. F
Ende so menichmael als ick de Ionckvrouwen hoorde singen / quelde my mijn herte om 't wijf dat my benomen was. Gl. Wat geschiede daer na? Pa. Mijn hert brande door liefde van heyligheyt / eñ nergens en wierde mijn ghemoed genoeg gedaen. Ten laetsten om her wandelende / raeckte ick by sommighe die een kruys voordroegen / Dit teken behaegde my terstont / maer de verscheydenheydt G
belette de verkiesinge: sommige droegen een wit / andere eē root / andere een groē / andere een bont / andere een enckelt / andere een dubbelt / sommige een vier-dubbelt kruys andere droegē een kruys dat met dese of met die gedaente onderscheydē was. Ick / op dat ic niets onversocht en soud laten / heb bykans alle gedaentē gedragen. Maer heb metter daet bevonden / dat het verre een andere sake is een H
kruys op den mantel of rock / dan in't herte te dragen. Ten laetsten van naesoecken vermoeyt zijnde dacht ick alsoo by my selven: op dat ick t'eenemael alle heyligheyt bekomen magh / sal ick in't Heylighe landt reysen / ende ick sal wederom t'huys komen met heylighepdt beladen. Po Zijt ghy daer oock henen gherepst? Pa. Ia vrpelijck. Po. Waer kreegt ghy teer-gelt? Pa. My verwon- I
dert dat u dit nu eerst inden sin komt om te vraghen / ende dat ghyt niet veel eerder gevraeght en hebt. Maer ghy kend het spreeck-woort / die een konst kan magh alle vere over. Gl. Wat konst droeght ghy met u? Pa. De handt-kykerij. Gl. Waer hadt ghy die geleert? Pa. Wat is daer aen gelegen? Gl. Van wat meester? Pa. Van dē genen die alle dingen leert / den buyck. Ick voorseyde K
voorledene toekomende / ende teghenwoordighe dinghen. Gl. En wist ghyse? Pa. Gantschlijck niet: maer ick rieder stoutlijck na / eñ dat sonder te weten / het gelt te voren ontfangen hebbende. Po. Cond u sulcken sporlijcken konst voeden? Pa. Sy konde / ende oock met twee

A twee knechts. So vele sottē en sottinnen zijnder over al: maer nochtans doen ick naer Jerusalem reysde/ had ick my begheven in 't gheselschap van een seer rijck groot heer/ die tseventich jaren out zijnde/ seyde/ dat hy met gheen gherust hert sterven en soude/ ten waer dat hy eerst naer Jerusalem gereyst had. Eu. liet hy een wijf t' huys? Pa En oock ses kinderen. Eu. O ongodlijck godsaligh oudt man. En zijt ghy heyligh
B weder van daer gekomen? Pa. Wilt ghy dat ick de waerheyt bekenne? wat booser dan ick daer hene ghegaen was. Eu. So hebt ghy dan ghelijck ick hoore/ de liefde der religie verworpen? Pa. Ja sy is brandender gheworden. Derhalven in Italien wedergheheert zijnde/ begaf ick my inde krijgh. Eu. Socht ghy dan de religie also inde krijgh/ daer
C doch niet schandlijckers en kan wesen? Pa. 't was een heylighe krijgh. Eu. Misschien teghen den Turck. Pa Ja al wat heyligher/ gelijckse doe ymmers seyden. Eu. Wat was het dan? Pa. Julius de tweede oorlooghde teghen de Francoysen. Doorts maeckte my d'ervarentheyt van vele saecken den krijgh prijslijck. Eu. D' ervarentheyt van vele/ maer quade saken. Pa. so heb ick
D naderhandt bevonden. Ende nochtans heb ick hier strenger gheleeft dan in de Cloosteren. Eu. Wat is daer nae geschiet? Pa. Doen begon mijn hert te twijffelen/ of ick tot de verlatene koopmanschap weder keerē/ of de voorvluchtende Religie vervolghen soude. Middelertijdt quam my inde sin/ dat beyde die dinghen by malkanderen konden ghe-
E voeght werden. Eu Wat? dat ghy te ghelijck een koopman ende een Monick zijn soud? Pa Waerom niet? Daer en is niets religieuser dan de orde der Bedel-monicken/ en nochtans en isser niet koopmanschap ghelijcker. Sy reysen door alle landen ende over alle ze'en: sy sien veel/ sy hooren veel/ sy doorloopen alle huysen van slechte luyden/ Edel-

luyden ende Coninghen. Eu. Maer F
sy en doen gheen koopmanschap om winst. Pa Dickwils gheluckiger dan wy doen. Eu. Wat soorte van dese hebt ghy verkoren? Pa. Ick heb alle ghedaenten besocht. Eu. En behaeghde u gheene? Pa. Ja sy souden my al te samen behaeght hebben/ in dien ick terstondt hadde moghen koopmanschappen. Maer ick overdacht/ dat ick langen tijdt int Choor soud moeten arbey- G
den/ eer dat my de koopmanschap toebetrout wierde. En doe begon ick te trachten om na een Abdie te staen/ maer eerstlijck en dient het geluck een yeghelijck in dese sake niet/ en daer beneffens duurt het na-jagen dickwils lange tijt. Als ick dan in deser maniere acht jaren hadde toeghebraght/ ende my de doodt mijns Vader geboodtschapt was/ keerd ick weder nae huys/ en na den raet mij- H
ner Moeder troud ick een wijf/ ende ick ben wederom tot mijn oude koopmanschap ghekeert. Gl. Segh my/ doen ghy soo menichmael een nieu kleed aentoogt/ ende als in een ander dier verandert wierdet/ hoe kond ghy u al houden? Pa. Waerom so wel niet als de gene/ die in een selve spel somwijlen d' eene/ somwijlen d' ander persoon aennemen? Eu. Seg ons ter goeder trouwen/ de- I
wijl ghy alle manieren des levens besocht hebt/ wat dunckt u van allen 'tbeste te zijn? Pa. Alle dinghen en passen een yegelijck niet even wel/ my en dunckt gheen beter te zijn dan het ghene dat ick ghevolght heb.

Eu. Nochtans heeft de koopmanschap veel onghemacks. Pa. 't Is so. Maer naedemael daer geen manier des levens van alle my on-ghemacken vry K
is/ soo bestel ick dat my te doen staet. Maer nu is Eusebius overigh/ den welcken niet verdrieten sal by den vrienden eenighe handelinghe sijns levens te verklaren. Eu. Jae 't gheheele spel/ indient u goet dunckt/ want het en heeft niet veel deelen. Gl. Het sal ons seer aen-

A aengenaem zijn. Eu. Als ick weder in mijn Vader-landt ghekomen was / beraetslaeghde ick een jaer langh by my selven / wat maniere des levens ick aennemen wilde / ende ick ondersocht my selve oock tot welcken maniere ick gheneyght of bequaem was. Midlertijt wierde my een Prebende of Proven (so mense noemt) aengeboden / die genoegsame rijcke inkomsten had: ick namse B aen. Gl. Gemeynlijck wert die maniere des levens veracht. Eu. My dunct / nae dat der Menschen saecken gelegen zijn / dat men daer genoegh na behoort te wenschen. Dunckt het u een kleyn geluck te zijn / dat yemandt haestlijck als vanden Hemel so veel profijts / weerdigheyt / eerlijcke ende wel toegheruste huysingen / ghenoeghsaem jaerlijcksche inkomsten / een eerlijck gheselschap / ende C ten laetsten eenē Tempel gegeven wert / daer ghy / wanneert u belieft / u in Godvreesentheyd oeffenen meught? Pa. Aldaer ergherde my overvloedigheydt / en 'tquaet geruchte der Concubinen / daer beneffens dat meest alle van die soorte de gheleertheydt haten. Eu. Ick en sie daer niet nae wat andere doen / maer wat ick behoor te doen: ende ick voeghde my by de beste / ist dat ick andere / niet D beter en kan maecken. Po. Heb ghy in die maniere des levens ghedurighlijck gheweest? Eu. Ghedurighlijck: behalven dat ick hier-en-tusschen eerst vier Jaren te Padua gheweest ben. Po. Waerom? Eu. Dese jaren heb ick alsoo ghedeylt / dat ick anderhalf jaer in de Medicijne / ende de overighe tijdt inde Theologie gestudeert hebbe. Pa. Waerom dat? Eu. Op dat ick te beter mijn E ziele ende lichaem matighen / ende somwijlen mijn vrienden raet geven moghte: want ick predicke oock somwijlen nae mijn wijsheydt. Alsoo heb ick tot noch toe / gherustlijck ghenoegh geleeft / met een Priesterschap te vreden zijnde / oock niet meer begeerende / sullende oock F het selve weygeren / indien het my aenghebodenwierde. Pa. Och of wy weten moghten / wat onse andere medegesellen doen / met welcke wy doemaels vriendlijck gheleeft hebben. Eu. Van sommighe kan ick vertellen: maer ick sie dat wy niet verre vande Stad en sijn / daerom sullen wy / indient u lieden goet dunckt / in een selve herbergh by malkanderen komen: aldaer sullen wy / G tijdt hebbende / met malkanderen vande andere overvloedighlijck spreecken. Hugo een Voerman. Seg scheelert / van waer hebt ghy sulckē ellendigen vracht ghekreghen? Henrick een ander Voerman. Jae ghy Hoeren-weerdt / waer voert ghy die Bordeel-brocken henen? Huge. Ghy had die koude oude Mannekens erghens in de Netelen behooren te werpen / dat sy warm hadden mogen H werden. Hendrick. Jae siet ghy op u gheselschap / dat ghyse erghens in eenen diepen water-poel werpt / dat sy verkoelt mogen werden / want sy zijn al te heet. Hu. Ick en ben niet ghewoon mijn vracht om te werpen. Hen. Niet? ick heb doch laestmael ghesien / dat ghy ses Carthusers in den slijck neder wierpt / alsoo dat sy in plaetse van witte Monicken / swart daer wederom uyt I quamen: ende ghy lachte midlertijt / als of ghy het wel bestelt had. Hu. Ende dat niet t'onrecht / want sy sliepen alle / ende waeren seer swaer op mijnen waghen. Hen. Maer mijne oude Mannekens hebben mijnen wagen seer verlicht / al de wegh door ghedurighlijck snappende: ick en heb noyt beter maets gesien. Hu. Ghy en plaght nochtans aen sulcke gheen lust te hebben. Hen. K Maer dese zijn goede oude Mannekens. Hu. Hoe weet ghy't? Hen. Om dat sy my op den wegh driemael uytnemende goet bier geschonckē hebben. Hu. Ha / ha / he: daerom acht ghyse goet te zijn.

De XXVII. T'samen-spraeck

Opulentia sordida,

De vreckighe Rijckdom/

Of

De Rijcke-magher-keucken.

Waer in vertelt wordt hoe dat een vreck, gierigh Rijck Man huys houdt, ende sijne Cost-ganghers onthaelt.

Iacobus, Gilbertus.

Iacobus.

A
Aer van daẽ komt ghy ons soo dorre/ als of ghy hier-en-tusschen met den krekels van den Dauw ghespijst waert: my dunckt dat ghy anders niet dan eẽ Syphar of huyt van een slang zijt. Gi. In de hel-
B le werden de zielen met maluwe eñ loock versadigt: maer ick heb thien maenden geweest/ daer my sulcx oock niet beuren mocht. Ia. Ic bid u/waer doch? zijt ghy dan op een Galey geworpẽ? Gi. Geensins/maer te Synodio. Ia. Hebt ghy in sulck een rijcke stadt grooteẽ honger geleden? Gi. Ia seker. Ia. Wat was de oorsaecke? Had ghy ghebreck? Gi. Noch gelt/noch vrienden. Ia. Wat on-
C geluck was het dan? Gi. Ick had met een weert te doen/die Antronius genoemt was. Ia. Met dien rijcken? Gi. Maer seer gierigen. Ia. Ghy vertelt een seltsame sake. Gi. Geensins/maer soo werden de rijcken/ die uyt seer groote D
armoede opkomen. Ia. Waerom beliefde u soo vele maenden by soodanigen weert te woonen? Gi. Daer was yet dat my verbandt/en mijn sin was doemaels soo. Ia. Maer ick bids u/hoe heerlijck leeft hy doch? Gi. Ick salt segghen/naedemael 'tverhael der voorledener moeyten gheneughlijck plagh te zijn. Ia. Sy sal my seker gheneughlijck wesen. Gi. Dit ongeluck quam E
vanden Hemel hier toe: doen ick daer woonde/waeyde de noorde windt drie gheheele maenden/daer hy doch/ick en weet niet hoe/aldaer boven den achtsten dach nimmermeer staen blijft. Ia. Hoe waeyde hy dan drie maenden lang? Gi. Omtrent dien dagh (of hy sulcx voorghenomen hadde) liep hy om/maer nae acht uren liep hy weer in sijn eerste plaets. Ia. Hier had u magher lijfjen F
een goet vyer van doen. Gi. Daer was viers genoegh/indien daer hout s ghenoegh gheweest had. Maer op dat onse Antronius hier geen kosten doen sond/

A roeyde hy uyt de Eylandekens worte-
len van boomen / die van andere verge-
ten waeren / en sulcx ghemeynlijck by
nacht. Wt dese (noch niet wel droogh
zijnde) wierde een vyer aenghestoockt/
niet sonder rooc/ maer wel sonder vlam/
'twelcke niet en warmde/ maer maeck-
te/datmen waerlijck niet seggen en kon-
de / dat daer gheen vyer en was : ende
een vyer duerde een gheheele dagh/sulc-
ken ghemaetighden brandt was het.
B Ia. Het was hardt aldaer t' overwin-
teren. Gi. Jae noch veel harder des
somers daer te zijn. Ia. Hoe soo ? Gi.
Want dat huys was soo vol vloyen en
wand-luysen / datmen des daeghs niet
rusten/ noch des nachts slapē en konde.
Ia. O ellendige rijckdom! Gi. Inson-
derheydt in die soorte van beestjens. Ia.
Daer moeten luye vrouwen zijn. Gi.
C Sy zijn verborgen/ eñ en verkeeren on-
der de mannen niet. Alsoo geschiet het /
dat de vrouwen aldaer niet anders en
zijn dan vrouwen / ende dat de mannen
die ghedienstigheden ontbreken/ die hen
vanden vrouwen gemeenlijck bewesen
werden. Ia. Maer verdroot Antronio
hier-en-tusschen dat onthael niet? Gi.
Desen die in sodanige vuyligheyt opge-
voed was/ en was geen dingh geneug-
D lijck/behalven ghewin. Ende ghy weet/
dat die stadt meer dan andere een koop-
stad is. Die vermaerde Schilder Apel-
les, achtede beklaechlijck te zijn / wan-
neer daer een dagh sonder linie te trec-
ken/voorby gegaen was : Antronius be-
klaeghde veel meer / wanneer daer een
dagh sonder ghewin was voorby ghe-
gaen. En indien sulcx t'eenigher tijdt
ghebeurde/sochte hy het gewin binnens
E huys. Ia. Wat dede hy ? Gi. Hy
hadde in huys nae de maniere dier stadt
een reghen-back/ daer uyt schepte hy
sommighe emmeren waters / en goot se
in de wijn-vaten. Ia. De Wijn was
misschien al te heet. Gi. Jae sy was
meer dan verschaelt. Hy en kocht nim-
mermeer Wijn/ dan die verdorven was/
op dat hy hem te minder koopen mogh- F
te : en op dat van den selven niets ver-
loren en soude gaen / menghde hy dick-
wils de hef ende moer van thien jaren
daer onder / alles wentelende ende we-
derom rollende/ op dat het most mochte
schijnē te zijn : want hy en soude niet een
kruym gests verloren laten gaen. Ia.
Maer indienmen den Medicijns geloo-
ven magh sodanige wijn baert het gra-
veel in de blase. Gi. De Medicijns en G
d'walen niet / want in dat huys en was
niet een jaer so gheluckigh/of daer stierf
een of twee aen't graveel/ooc en vreesde
hy dat doodlijcke huys niet. Ia. Neen
hy? Gi. Hy vergaderde oock vande doo-
den schattinge/ eñ en versmade 'tgewin
niet / hoe kleyn dattet oock was. Ia.
Ghy spreeckt van dieverye. Gi. De
kooplieden noement ghewin. Ia. Wat
dronck Antronius midlertijt ? Gi. By- H
kans den selven hemelschen wijn. Ia.
En ghevoelde hy geen quaet? Gi. Hy
was hart / dat hy wel hoy soud hebben
konnen eten/ende (als ick geseyt heb) in
soodanige leckerhedē was hy van joncx
aen opgevoed. Hy achte datter niet se-
kerders en was dan dit gewin. Ia. Hoe
soo ? Gi. Indien ghy het wijf / de so-
nen / dochter / s'wagher / knechts ende
maeghden reeckent / onderhield hy bin- I
nens huys bykans drie-en-dertigh lic-
hamen. Hoe dat nu de wijn wateriger
was/hoe dat hy spaerlijcker ghedronc-
ken/ en langhsamer uytghetapt wierde.
Rekent my nu hier / wanneer daer alle
dage een emmer waters by gedaē wert/
wat een profijtelijcke somme dat sulcx
maeckt in een jaer? Ia. O vuyle gierig-
heyt! Gi. Oock en kreegh hy geen min-
der profijt uyt het broot. Ia. In wel- K
ker maniere? Gi. Hy kocht gevalschte
tarwe / die een ander niet en soude heb-
ben willen koopen. Hier was terstont
gewisse winst/om dat hyse minder koch-
te : maer het gebreck verbeterde hy met
list. Ia. Met welcke doch? Gi. Daer is
een soorte van leem/het koorn niet onge-
lijck/

A lijck/tot welcke wy sien dat ooc de peer-
den lust hebben / terwijl sy aen de lee-
me wanden knagē/ en geern uyt water-
poelen drinckē/ die met dat leem beroert
zijn. Het derde deel dier aerde menghde
hy daer onder. Ia. Is dat verbeteren?
Gi. Seeckerlijck men ghevoelde 'tghe-
breck der tarwe te minder. Meynt ghy
dat oock een gewin was om te versma-
den? Doet hier noch by een practijck:
B binnens huys backte hy het broot/ ende
niet dickwilder oock in den somer / dan
tweemael ter maendt.. Ia. Dat is stee-
nen/geen brooden voor te setten. Gi. Of
indien daer yet harder is dan steenen.
Maer tegen dit quaet was een bereyde
remedie. Ia. Wat doch? Gi. Sy maec-
ten stucken broots inde bekers doopende
met wijn weeck. Ia. Het een was nae
'tander: maer verdroegen de wercklie-
C den sulcken onthalingh: Gi. Eerstlijck
sal ick het tractement der oppersten dies
huysgesins vertellen/op dat ghy te licht-
lijcker gissen meught/hoe dat de werck-
liedē onthaelt werden. Ia. Ick begeert
te hooren. Gi. Van ontbijten en geschie-
de daer noyt ghewagh. Het middagh-
mael wierde gemeynlijck tot een ure toe
na den middagh vertrocken. Ia Waer-
om? Gi. De Vader des huysghesins
D Antronius wierde verwacht. Men at
's avonts somwijlē bykans te tien uren.
Ia. Maer ghy en plagt niet wel honger
te konnen lijden. Gi. Eñ daerom riep
ick Orthrogonum dickwils den swager
Antronij, want wy warē in een selve ka-
mer: tsa Orthrogone, en houdmen heden
gheen avond-mael by de Synodiers? Hy
antwoorde bequamelijck/ dat Antronius
terstont komen soud. Als ick niets en
sagh toerusten/ eñ my de mage jeuckte/
E seyd ick: Wel aen Orthrogone, salmen
heden vergaen moeten van honger? Hy
veronschuldigde een uur / of yet dierge-
lijck. Als ick den honger niet lijden en
konde / stoorde ick hem wederom in zijn
werck eñ seyde: Wat salt wesen? salmen
van honger moeten stervē? Als Orthro-
gonus nu alle uytvluchten ge-eyndight F
hadde/gingh hy tot de dienst-knechten/
en liet de tafel decken. Ten laetsten als
Antronius niet weder en quam / eñ daer
niets bereydt en wierde/gingh Orthro-
gonus af / door mijne smaden overwon-
nen zijnde/tot zijn wijf ende sijns wijfs
Moeder eñ kinderen / roepende dat zijt
Avondtmael bereyden souden. Ia. Nu
verwachte ick ten minsten het Avondt-
mael. Gi. Haest u niet seer: daer quam G
ten laetsten een kreupel knecht voort die
over die sake gestelt was. Vulcano niet
seer ongelijck/ dese deckte de Tafel met
een laken. Dit was de eerste hope des
Avondmaels. Ten laetsten wierdē daer
na lang roepen/glasen schalen gebragt /
met water dat seker klaer was. Ia. Dit
was de tweede hope des Avondmaels.
Gi. En haest u niet segh ick: Wederom
wierde daer nae vreeslijck roepen / een H
schale vol van dien gestigen Hemelschen
wijn ghebraght. Ia. O/ dat is wel ge-
daen. Gi. Maer sonder brood. Daer
en was noch geen perijckel / niemandt
hongherigh zijnde sou soodanighen
wijn gheerne drincken. Men riep we-
derom tot datmen heesch wierde. Doen
wierde ten laetsten dat broodt voorghe-
set/dat nauwlijcx een Beyr met zijn tan-
den soude breecken. Ia. Voorwaer nu I
was het leven besorght. Gi. Doent
laet inder nacht was / quam Antronius
ten laetsten / met een seer ongheluckighe
voorrede/seggende/dat hy pijn in de ma-
ge hadde. Ia. Wat quade gissinge was
hier in ghelegen? Gi. Om datter doen
niet en was om te eten. Want wat soud
ghy verwachten / wanneer de weert
sieck is? Ia. Was hy in der waerheyt
sieck? Gi. Soo seer / dat hy alleen drie K
Capoenen soud op gheslorkt hebben
indien se hem yemandt om niet gheghe-
ven hadde. Ia. Ick verwachte de
maeltijdt. Gi. Eerstlijck wierde hem
een schotel voorgeset met boonen-meel/
welcke soorte van toe-spijse aldaer den
schamel-lieden verkocht wert. Hy seyde

A dat hy dat als een remedie teghen alle
soorte der sieckte ghebruyckte. Ia. Hoe
veel Tafel-ghenooten waert ghy? Gi.
Somwijlen acht of negē/onder de welc-
ke was die geleerde Verpius, die welcke
ick meyne dat u niet onbekent en is/ en-
de de oudtste soon vanden huyse. Ia.
Wat wierde hen voorgheset? Gi. En
hebben sobere menschen niet ghenoegh
aen't ghene/dat Melchisedech Abraham
B den overwinner van vijf Coninghen
braghte (dat is / broodt ende wijn?)
Genes.14. Ia. En hadt ghy dan gheen
toespijse? Gi. Daer was wat. Ia.
Wat doch? Gi. My ghedenckt dat wy
met ons negen Tafel gasten aen de Ta-
fel waren / ende dat ick maer seven bla-
dekens Lattuw en telde/ die inden azijn
dreven/maer sonder Olie. Ia. Brat hy
dan sijne boonen alleen op? Gi. Hy en
C hadder nauwlijcx een halven penningh
voor gegeven/nochtans en verboot hy't
niet/ indiense yemand naest by hem sit-
tende/wilde proeven: maer het scheen
onbeleeft te zijn eenen siecken mensche
zijn spijse te benemen. Ia. Wierden de
bladen in stucken ghesneden/ gelijck het
spreeck-woordt van't kumijn verhaelt?
dat is/van een Turf in drijen te kloven.
Gi. Neen / maer als de Lattuwe van
D den oppersten opgegeten was/ so doop-
ten de andere het broot inden Azijn. Ia.
Wat wierder na de seven bladen opge-
set? Gi. Wat anders dan keese/het be-
sluyt der maeltijden? Ia. Waren dit
altijd de gerechten? Gi. Bykans/ be-
halven dat hy somwijlē/ wanneer hy op
dien dagh goede winst gehad hadde/een
weynigh milder was. Ia. Wat dede
hy dan? Gi. Hy liet om een koperen
E pennincxken drie versche wijn-druyven
koopen. Dese sake verblijde het geheele
huysghesin. Ia. Waerom niet? Gi
Ende dat alleenlijck in die tijdt / wan-
neer de druyven aldaer seer goedt koop
zijn. Ia. So en was hy dan buyten den
herfst niet mild. Gi. Hy was. Daer
zijn Schippers die een kleyne soorte
Mosselen scheppen/ insonderheydt uyt F
de privaets-huyskens : dese gheven met
een seker geroep te kennē wat sy te koop
hebben. Van dese liet hy somwijlen voor
een half pennincxken koopen. Maer
alsdan soud ghy gheseydt hebben / dat-
ter Bruylofte in dat huys was. Want
alsdan was daer vyer van noode/hoe-
wel datse seer haestlijck ghenoegh ghe-
koocht werden. Ende dese wierden
nae de keese in plaetse van een bancquet G
opgheset. Ia. Voorwaer dit was een
schoon bancquet. Maer en wierde
daer noyt vleesch of visch voor-gheset?
Gi. Ten laetsten door mijn roepen
overwonnen zijnde / begont hy beter
tafel te houden. Soo menighmael als
hy een Lucullus of Rijckaert wilde schij-
nen te zijn / soo waeren dit bykans de
rechten. Ia Dat soude ick wel geer-
ne hooren. Gi. Eerstlijck wierder een H
dunne pottagie ghegheven / 't welck sy/
ick en weet niet waerom/een Ministram,
of aen-dienster noemen. Ia Ick mey-
ne dat het lecker zy. Gi. 't Is met dese
specerijen geconfijt. Men doet een ketel
vol waters over 't vyer / daer werden
sommighe stucken koeyen keese in ghe-
worpen / die al over langh soo hart ghe-
worden is als steen. Want om yet daer
af te breken heeftmen een goede bijl van I
doen : als die stucken door de warmte
van't water beginnen weeck te werden/
so verwen sy 't water/ dattet geen klaer
water ghenoemt en magh werden. Met
dit sopjen bereyden sy de mage. Ia. Dat
is verckens kost. Gi. Daer na werter
een weynigh vleesch voorgheset van de
buyc van een oude Koe/maer dat al voor
vijftien dagen gesoden is. Ia. So stinckt
het. Gi. O jae't/maer sy ghebruycken K
daer een remedie toe. Ia. Wat doch?
Gi. Ick salt segghen / maer ick vreese
dat ghyt navolgen sult. Ia. Ick denck
wel neen. Gi. Sy menghen een ey int
warme water / met dat sop overgieten
sy 't vleesch/ende alsoo werden de oogen
meer dan de neuse bedroghen : want de
stanck

A ſtanck berſt door alles upt. Iſt dattet
viſch dagh is/ ſoo werden daer ſomwij-
len drie Doornen/eñ de ſelve niet groot/
voorgheſet/ daer ſeven of acht Tafel-
gaſten zijn. Ia. Niet anders? Gi.
Niet dan de ſteenachtighe keeſe. Ia.
Ghy ſpreeckt my van eenen nieuwen
Lucullo. Maer hoe konden ſulcke kleyne
gherichten voor ſoo vele gaſten genoegh
zijn/ inſonderheyt die gantſch niet ont-
beten hadden? Gi. Ja dat ghyt weet/
B upt de overblijffelen dier Maeltijdt
wierden 's wijfs moeder/ſnaer/jongſte
ſone/ een dienſtmaeght ende ſommighe
kinderen onderhouden. Ia. Ghy hebt
mijne verwonderinghe vermeerdert/ en
niet wegh-genomen. Gi. Dit kan ick
nauwlijcx beſchrijven/ ten zy dat ick u
de ordre der Maeltijdt eerſt affchildere.
Ia. Schildertſe dan af Gi. Antronius
beſat de eerſte plaetſe/ ſat vooraen be-
C halven datick aen ſijn rechter handt/
als buyten orden ſat: Orthrogonus ſat
teghen Antronium over/ by Orthrogo-
num ſat Verpius, by Verpius ſat Strategus
een Grieck van gheboorte/ aen Antronij
ſlincker handt ſat ſijn outſte ſone. In-
dien daer een gaſt by ghekomen was/
dien wierde plaetſe ghegheven na ſijne
weerdigheydt. Eerſtlijck/ aengaende
het nat ofte ſop en was gantſch gheen
D perijckel of ſwarigheyt behalven dat in
de ſchotelen der overſten ſtucken van de
koeyen keeſe ſwemden. Maer daer
wierde upt bykans vier ſchalen Wijns
en waters een bol-werck ghemaeckt/
alſoo dat niemandt aen het geene datter
voorgeſet was raken konde/ behalven
de drie/ voor welcke de ſchotel ſtonde/ten
waer dat yemand ſeer onſchamel hadde
E willen zijn/ ende over de heyningh tre-
den: nochtans en bleef die ſchotel oock
niet langh/ maer wierde terſtondt op-
ghenomen/ op datter wat over moght
blijven voor't huyſgheſin. Ia. Wat
aten dan de andere? Gi. Sy leefden na
hare maniere leckerlijck. Ia. Hoe. Gi.
Dat leemachtige broot weyckten ſy in

wijn van ſeer oude giſte. Ia. Soodani- F
ghe maeltijt moet ſeer kort geweeſt zijn.
Gi. Dickwils langher dan een ure. Ia.
Hoe konde dat gheſchieden? Gi. Als
de dinghen terſtont wegh ghenomen
waren/ die ſonder perijckel waren/ als
ick geſeyt hebbe/ ſo wierde die keeſe ghe-
ſet/ van welcke gheen perijckel en was/
datter yemand met een eet-mes yet ſou-
de konnen affchrapen. Die heerlijcke
giſt bleef ſtaen/ ende een yeghelijck be- G
hielde ſijn broot. Ende terwijl deſe banc-
quetten duurden/ wierden daer praet-
jens onder ghehouden. Midlerwijl hiel-
den de Vrouwen haer middaghmael. Ia.
Wat deden de werck lieden hier-en-tuſ-
ſchen? Gi. Sy en hadden met ons
niet ghemeyns/ ſy aten voor hen ſelven
des middaeghs eñ des avonts op hare
uren. Maer deſe en gebruyckten nauw-
lijcx een halve ure in een gheheele dagh H
om te eten. Ia. Maer wat gerechten
hadden ſy? Gi. Dat meught ghy ra-
den. Ia. Maer de Duytſchen en heb-
ben nauwlijcx genoegh aen een ure tot
een ontbytē/ oock een ure tot onder-met-
ten/ anderhalf ure tot het middagh-
mael/ ende twee uren tot het avondmael:
ende indien ſy niet overvloedigh met
heerlijcke wijn eñ goet vleeſch en viſch
verbult werden/ ſoo verlaten ſy haren I
meeſter en loopen indē krijg. Gi. Yege-
lijck heeft zijn maniere. De Italianen
leggen ſeer weynigh aen de kele te koſt/
ſy hebben't geldt liever dan wellustig-
heydt/ eñ oock zijn ſy ſober van nature/
niet alleenlijck door een ordinantie des
levens. Ia. Nu en verwondere ick my
voorwaer niet/ dat ghy ons ſoo magher
weder ghekomen zijt/ maer ick verwon- K
dere my/ dat ghy noch levendigh zijt we-
der ghekomen/ inſonderheydt nademael
ghy te voren Capoenē/ Velt-hoenderen/
Tortel-duyven ende Faſanten gewend
waert. Gi. Ick ſoude ſekerlijck ghe-
ſtorven hebben/ indien daer gheen reme-
die en waer gevonden geweeſt. Ia. De
ſake gaet qualijck daer ſo veel remedien

A van noode zijn. Gi. Ick hadde te we-
ge gebracht/dat my/die nu swack wier-
de/op elcke maeltijdt het vierde-deel van
een ghesoden kiecxken gegeven wierde.
Ia. Nu sult ghy beginnen te leven. Gi.
Niet seer. Daer wierde een kleyn kiecx-
ken ghekocht / op datmen daer niet veel
voorgeven en soude/hoedanige ses/nau-
lijcx eē Polack die een goede mage heeft/
tot een onbijten genoegh soude zijn. Eñ
B als sy 't ghekocht hadden/ en gaven sy 't
geen spijse/om gheen kosten te doen/ende
als het also van magerheyt half doot eñ
half levendigh was / wierde daer een
vleughel of bout van gekoockt : de lever
wierde het kint (Orthrogoni soontjen) ge-
geven. Het nat droncken de Vrouwen
eens of t'wee-mael uyt / altemets daer
ander water ingietende: ende also quam
de bout tot my drooger dan een pruym-
C steen/en onsmakelijcker dan eenigh ver-
rot hout. Het nat en was niet dan klaer
water. Ia. En nochtans hoor ick / dat
aldaer 'tgeslachte der vogelen seer over-
vloedigh/schoon/ende goet koop is. Gi.
Ja seker / maer sy hebben 't geldt liever.
Ia. Ghy hebt straffe genoegh geleden/
al hadt ghy den Paus van Romen ghe-
doodt/ofte aen S. Peters graf ghepist.
Gi. Maer hoort de reste van't spel. Ghy
D weet dat in een yeghelijcke weke vijf
vleesch-dagen zijn. Ia. Dats al te veel.
Gi. So kochten sy dan maer t'wee kiecx-
kens. Des donderdaeghs versierden
sy / dat sy 't vergeten hadden te koopen/
of op dat sy op dien dach geē geheel kiec-
ken en souden voorsetten / of op datter
niets overblijven en soude. Ia. Voor-
waer dese Antronius was de gierigheyd
selve : en overtreft den gierigen Euclion
E vā Plauti. Maer met wat remedie droegt
ghy sorge voor u leven op Visch-dagen?
Gi. Ja ick had een vrient last gegeven/
dat hy my alle daghe drie eyeren koopen
soude/t'wee tottet middagh-mael/een tot
het Avont-mael. Maer de Vrouwen
leyden hier oock in plaetse van versche
diergekochte eyeren / half vuyle eyeren:
also dat ick meynde dat het wel met my F
toe gingh/ wanneer onder drie een was
datmen eten mochte. Ten laetsten had
ick oock een flessche klaerder wijn om
mijn gelt gekocht / maer de Vrouwen het
slot in stucken ghebroken hebbende/heb-
ben die binnen weynigh dagen uytghe-
droncken / daer Antronius niet seer toor-
nigh om was. Ia. En was dan aldaer
niemand/die hem uwer ontfermde? Gi.
Ontfermde? Ja ick scheen henlieden een
vraet ende op-slocker te zijn / om dat ick G
alleen so veel spijse op-slockte. Eñ daer-
om vermaende my Orthrogonus dick-
wils/ dat ick letten soud in wat lant dat
ick waer/ en voor mijn gesontheyt sorge
dragen: eñ hy vertelde van sommige uyt
onse Lant/die van gulsigheyt aldaer ge-
storven waren / of groote sieckte gekre-
ghen hadden. Als hy sach dat ick mijn
lichaem/dat door gedurigen arbeydt/ en H
honger/en nu ooc door sieckte geswackt
was / met sommighe leckernijen / die de
Apotekers aldaer uyt keernen van Pijn
boomen/ Pepoenen ende Meloenen ver-
koopen/onderhielde/ maect hy een Me-
dicijn uyt / die my een familiaer vriendt
was / dat hy my tot matinge van spijse
raden soude. Dese handelde dit neerste-
lijck met my: eñ terstont merckte ick dat
hy uyt gemaeckt was/nochtans en ant- I
woorde ick hem niet. Als nu de selve
neerstlijcker met my handelde/ende geen
eynde en maeckte van vermanen/sprack
ick: segt my degelijcke man/spreeckt ghy
dese dinghen in ernst of jocx-wijse? Hy
seyde/in ernst. Ick sprack: wat raet ghy
dan dat ick doen sal? Onthoudt u gant-
schelijck / seyde hy / van des avonts te
eten / ende doet tot den wijn op 't minste
half water. Ick bespottede dien heer- K
lijcken raet/seggende: Ja/indiē ghy be-
geert dat ick sterve. Indien ick my oock
eens van het Avond-mael onthielde/dat
soude dit lichaē/ dat dun/ mager/ eñ van
seer subtijlen aessem is / de doot zijn : die
heb ick soo menighmael metter daet on-
dervonden/dat ick het niet wederom en
begheer

A begheer te besoecken. Ende wat meynt
ghy datter gheschien soude / indien ick
sulcken middaghmael ghedaen hebben=
de / my van het avondt - eten onthielde?
Ende gebiet ghy dat ick tot soodanigen
wijn water doen sal? recht of het niet be=
ter en waer klaer / dan gistich water te
drincken. Oock en twijffel ick niet of
Orthrogonus heeft u dese dingen bevolen
te spreken. De Medicijn lachte een wey=
B nich ende versachte den raed / seggende :
Seer geleerde Gilberte, ick en segge dit
niet / om dat ick u in't geheel het avondt-
eten verbiede : ghy sult een ey - moghen
proeven ende eens drincken / want ick le=
ve selfs alsoo : tegent avont-eten werter
een ey gekoockt / daer van neme ick de
helfte vanden doyer / de reste ghebe ick
mijnen soon : als ick daer nae een halve
schale wijns gedroncken hebbe / studere
C ick tot laet inder nacht. Ia. Waren dese
dingen / die de Medicijn seyde / waerach=
tich? Gi. Seer waerachtigh : Want
ick selve by avonture / langhs den wech
wandelende quam vanden Godsdienst /
ende mijn medegesel hadde my ghesept /
dat de Medecijn aldaer woonde / my ge=
luste de zijn Coningrijck eens te sien : eñ
het was Sondagh ick klopte aen de
deur / sy wierde open ghedaen : ick klam
D op / ick vant den Medicijn met sijn sone /
die oock sijn knecht was / het middagh-
mael houden. De gerichten waren twee
eyeren / ende niet anders.

Ia. Het mosten bloed-loose menschen
zijn. Gi. Neen : sy hadden beyde wel-ge=
dane lichamen / levende ende roode ver=
we / blyde ooghen. Ia. 't En is nau=
welijcx ghelooflijck. Gi. Maer ick
vertelle u dat seer waerachtich is. Oock
E en leeft hy niet alleene in deser maniere /
maer seer vele andere edele ende rijcke
lieden. Gelooft my / veel te eten ende veel
te drincken is een ghewoonte / niet van
de nature. Indien hem yemandt allens=
kens went / hy sal ten laetsten soo verre
vorderen / dat hy't selve doen sal dat Mi-
lo dede / die op een dagh een heele Os op
at. Ia. O eeuwige God! indien men F
met soo weynigh spijse de ghesontheydt
onder houden kan / hoe veel verlooren
kosten doen dan de Duytschen / Enghel=
schen Denen ende Polacken? Gi. Son=
dertwijffel seer veel / ende dat niet sonder
groote schade soo wel der ghesontheydt /
als des verstants. Ia. Maer wat was
daer in de weghe / dat u die spijse niet ge=
noegh en was? Gi. om dat ick tot wat
anders gewent / ende het nu te laet was G
de gewoonte te veranderen : hoe wel ick
my niet soo seer en stiet aen de weynig=
heyt / als aen de verdorvenheyt der spij=
se. Twee eyeren hadden moghen ghe=
noegh zijn / indien sy versch ghelept ghe=
weest hadden : een schale wijns waer
ghenoegh / by soo veere in plaetse van
wijn gheen dampighe gist wierde ghe=
ghevven : een half broot soud my gespijst
hebben / waert dat my in plaetse van H
broot gheen Leem en waer ghegheven.
Ia. Was Antronius soo gierigh in sulc=
ken grooten rijckdom? Gi Ick meyn
dat zijn goet niet minder en was dan
tachtentigh duysent ducaten. Oock en
was daer niet een jaer / in welcke daer
niet by en quam een gewin van duysent
Ducaten / op dat ickt opt weynighste
segghe. Ia. Maer gebruyckten de Jon=
ghelinghen / voor welcke dese goederen I
verkregen wierden / de selve spaersaem=
heydt? Gi. Ja sy / maer alleenlijck
binnens huys / maer buytēs huys slam=
pamten / hoereerden en dobbelden sy :
en daer de Vader hem beswaert vandt
om seer eerlijcke gasten wille een pen=
ningrken te kost te leggen / soo verspeel=
den de Jonghelinghen somwijlen in een
nacht t'sestich Ducaten met dobbelen.
Ia. Alsoo plaght te vergaen / dat met K
gierigheyt t' samen gheschraept wert.
Maer dewijl ghy uyt sulcke groote pe=
riculen behouden zijt / waer begeeft ghy
u nu henen? Gi Na 't oude geselschap
der Franchoysen / om de schade die ick
gheleden hebbe / weder in te halen.

Senatu-

De XXVIII. T'ſamen-ſpraeck.

Senatulus,

Of

Der Vrouken vroet-ſchapjen.

Hier beweeren de Vrouwen, dat ſy ſoo wel als de Mannen met malkanderen Raedt behooren te houden.

Cornelia, Margareta, Perotta, Iulia, Catharina.

Cornelia.

A DAt deſen ſtaet/ eñ
der vrouwẽ Repu-
blijcque geluckigh
ende voorſpoedigh
moet zijn/ ghy zijt
heden veel in geta-
le eñ vlijtigh te ſa-
men ghekomen:
waerom ick ſeer
goede hope hebbe te ſullen gheſchieden/
B dat God een yegelijck in 't herte gheven
ſal dat tot de ghemeyne weerdigheydt
ende nuttigheyt van allen behoort. Ghy
weet/ meyn ick/ altemael/ hoe veel dat
hierom van onſe profijten vermindert
zijn/ dat wy/ terwijlen dat de mannen
in haer daghelijckſche vergaderinghen
hare ſake handelen: wy by den ſpinroc-
ken ende ſpoel ſittende onſe ſaecke verla-
C ten. Eñ alſo is de ſake hier toe gekomẽ/
dat by ons geen regel der Republijcque
is/ ende dat ons de mannen bykans
voor haer verluſtinge houden/ eñ nau-
welijcx den name eens menſchen weer-
digh achten te zijn. Iſt dat wy alſoo
voortgaen/ als wy begonnen hebben/ ſo
denckt by u ſelven/ waer toe dat de ſake D
ten laetſten uytkomen ſal: want ick
vreeſe de woorden der ongheluckigher
voorſegginge uyt te ſprekẽ. Al verſuym-
den wy ſchoon onſe weerdigheydt/ wy
behooren ſeker voor onſe welvarentheyt
ſorghe te dragen. Nu heeft dien alder-
wijſten Coningh ſchriftlijck nagelaten/
Prov. 11. dat aldaer alleenlijck welva-
rentheyde is/ daer vele raetſlagen zijn.
De Biſſchoppẽ hebben haer Concilien/ E
de kudden der Monicken hebben hare
t'ſamen-rottinghen/ de Crijghſlieden
hebben hare ſchaer-wachten/ de dieven
hebben hare heymelijcke by-een-kom-
ſten. Oock heeft het gheſlacht der Mie-
ren ſijne vergaderinghen: wy Wijven
zijn alleene onder alle dierẽ/ die nimmer-
meer te ſamen en komen. Mar. Meer
dan ons betaemt. Cor. 't En is noch F
gheen tijdt van in de reden te vallen: laet
my uyt ſpreecken/ een yeghelijck ſal een
beurt gegeven werden om te ſpreecken.
Oock en is het niet nieuw dat wy doen/
wy halen het oude exempel weder voor
den dagh: want voor duyſent ende drie
honderd

A hondert jaren / indien ick niet en feyle/
heeft Heliogabalus de ſeer loſweerdighe
Keyſer. Pe. Hoe was hy ſeer loſweer-
digh / dewijl men weet / dat hy met een
haeck in een onreyn gat onder d' aerde
geworpen is? Co. Wederom wert
in mijn reden gevaren. Iſt dat wy door
dit argument yemand prijſen of miſprij-
ſen / ſoo ſullen wy Chriſtum quaet noe-
men om dat hy aenden Cruyce ghehecht
B is: ende Domitium ſullen wy vroom noe-
men /om dat hy in huys is gheſtorven.
Maer Heliogabalo en wert niet grou-
lijckers verweten / dan dat hy 't heyli-
ghe vyer/ dat vanden Vaſtalen bewaert
wierde / * op d' aerde ghewor pen heeft /
en dat hy binnens huys in ſijn Huyſgo-
den-kamer Moſem gehadt heeft en Chri-
ſtum/den welcken ſy door verſmaetheyt
C Chriſtum, noemden. Deſe Heliogabalus
dan heeft inghe ſtelt / ghelijck de Keyſer
met den ſijnen / raet hielde/in welcke hy
van gemeyne ſaecken raetſlaeghde : dat
alſo oock ſijn Moeder de Keyſerinne ha-
ren Raet hebben ſoude/ in welcke van de
ſaken der Vrouwlijcker natie ghehan-
delt ſoude werden : den welcken de man-
nen ofte om te boerten/ofte om te onder-
ſcheyden Senatulum, dat is / een kleyn
D Raetjen ghenoemt hebben. Nu leert ons
de ſake ſelfs van over langhe/dat wy dit
exempel / dat nu ſoo veel hondert jaren
achter wegen gelaten is/wederom ver-
nieuwen. Ooc ken ſtoote haer niemand
daer aē/dat de Apoſtel Paulus een vrou-
we verbiedt te ſpreken inde vergaderin-
ge/ 1.Cor.14. die hy de Kercke noemt: hy
ſpreeckt van de vergaderinge der Man-
nen/hier is een vergaderinghe der vrou-
E wen. Anderſins indien de vrouwen al-
tijdt moeten ſwijgen/ tot welcken eynde
heeft ons de nature oock tonghen ghe-
gheven/die niet minder veerdigh en zijn/
dan der mannen tonghen/en een ſtemme
die niet minder klaer en is? hoewel ſy F
heeſcher geluyd geven / ende den Eſelen
daerin ghelijcker zijn dan wy. Maer
wy behooren daer al te ſamen ſorge voor
te dragen/ dat wy deſe ſaken met ſulcke
dapperheyt handelen / datſe de mannen
niet wederom een Raetjen noemen: of
datſe miſſchien geen ſchandlijcker name
en bedencken / ghelijck als ſy gheerne
plachten teghen ons ſchamper te zijn.
Hoewel hare daghvaerden / indient ge- G
oorloft waer deſelve na waerheydt te
weerderē/ meer dan wijſſche ſoudē mo-
gen ſchijnē te zijn. Wy ſien dat de groote
Vorſten nu vele jaren langh niet anders
en doen dan oorloghen : datter tuſſchen
de Theologanten/Prieſteren/Biſſchop-
pen ende het volck geen eendrachtigheyt
en is : ſoo menighen man/ſoo menighen
ſin/ende in de ſelve is meer dan een wijf-
ſche onbeſtandigheydt. De eene ſtadt H
met de andere/ende den eenen blind man
met d' ander en komen niet over een. In-
dien ons de regeeringhe bevolen waer/
de ſaken der menſchen / meyne ick / ſou-
den in al beter ſtaet zijn. 't En betaemt
miſſchien der vrouwlijcker eerbaerheyt
niet ſulcken groote Heeren ſotheyt toe te
ſchrijven / maer ick meyne dat het ghe-
oorloft is te verhalen/ dat Salomon ghe-
ſchreven heeft Prov.13. Onder den hoo- I
veerdighen is altijt gekijf/ maer die al-
le dinghen met raedt doen / werden met
wijſheyt geregeert. Maer op dat ick u
lieden niet met langher voorreden op en
houde / op dat alle dinghen ordentlijck/
betamelijck ende ſonder oproerigheydt
ghedaen moghen werden/ſo ſalmen eer-
ſtelijck handelen/ wie dat in de vergade-
ringhe behooren te weſen / en wie dat
daer uyt behooren gheſlotē te zijn. Want K
onmatighe veelheydt is eerder een op-
loop dan een vergaderingh / ende in de
verſamelinge van weynigh perſonen is
eenige tyrannije gheleghen. Ick acht
datmen hier niet een maeght en behoort
in te nemē/om dat hier vele dingen voor-
vallen ſullen / die haer niet en betaemt te

* *Veſtales* waren ſekere Heydenſche Non-
neu, die het heyligh vyer bewaerden
'twelck uytghegaen zijnde, weder aen
de Sonne moſt aengeſteken worden.

A hooren. Iu. Maer by wat teken sult ghy de maeghden kennen ? sullense dan alle voor maeghden ghehouden werden/ die een krans draghen ? Co. Neen: Maer ick acht dat de ghetroude alleenlijck behooren aengenomen te werden. Iu. Onder de ghetroude zijn oock maeghden/ die gelubde mans hebben. Co. Maer laet den houwelijckẽ staet dese eere werden gegeven/ dat de getroude in plaetse B van wijven ghehouden werden. Iu. Andersins indien wy niemandt uytsluyten dan de maegden/ so salt een groote schare zijn/ ende het ghetal en sal niet veel verminderen. Co. Oock sullen de gene uytghesloten werden/ die meer dan driemael ghetroudt zijn gheweest. Iu. Waerom ? Co. Want dese behooren als langhe genoech ghekrijght hebbende/ vry gelaten te werden: 't selve gevoel C ick van de ghene die boven de tseventich jaren zijn. Men moet ordineren dat niemand/ namelijck van haren man schandelijck en spreke: in'tgemeyn salt geoorloft zijn/ maer op die conditie dattet niet te veel en geschie. Ca. Waerom en soud ons hier niet geoorloft zijn vrylijck van onse mannen te sprekẽ/ nademael sy van ons over al spreken ? Wanneer mijnen Titius een gheneughlijck gast wil zijn/ D soo vertelt hy wat hy's nachts met my ghedaen heeft/ ende wat ick ghesproken heb/ ende dickwils is hy ghewoonlijck vele dinghen daer by te versieren. Co. Ist dat wy de waerheyt bekennen willen/ soo hanght onse weerdigheydt aen de mannen: indien wy haer lasteren/ wat doen wy anders dan wy ons selve onteeren ? En al hoe wel wy niet weynigh E oorsaecken en hebben/ om rechtveerdighlijck te klaghen/ wanneer men nochtans het principaelste van allẽ dinghen overweeght/ so is onse ghelegentheyt beter dan de hare. Wanneer sy lieden rijckdom soecken/ soo door-reysen sy alle Landen ende Zeen/ niet sonder perijckel des levens: indien daer oorlogh valt/ sy werden met de Basuyn opghe-

weckt/ sy staen geharnascht in de slachoorde/ F terwijlen dat wy binnens huys sonder vreese sitten. Ist dat sy teghen de wetten yet misdoen/ so werdẽ sy swaerlijck gestraft: men spaert onse geslachte. Ten laetsten staet het ten meesten deel aen ons/ dat wy bequame mannen mogen hebben. Nu resteert/ dat men van de ordre der tsamen-sittinghe ordinere/ op dat ons het ghene niet en ghebeure/dat den Gesanten der Coningen/ G Vorsten ende Pausen menighmael ghebeurt/ die in hare vergaderinghen drie geheele maenden langh twisten/ eer dat sy neder konnen sitten. Soo acht ick dan dat de eerste orden den Edelen vrouwen toebehoort/ eñ dat onder dese sullẽ voorgaen die vier quatieren des Edeldoms hebben/ naest haer die drie/ daer na die twee/ na dese die een/ ten laetsten die een half hebben. En in een yeghelijcke or- H den sal de plaetse na de ghelegentheydt der outheydt anghewesen worden. De Bastaerden sullen oock elck in hare orden in de laetste plaetse sitten. De tweede t'samen-sitting sal der borgers vrouwen wesen. In dese sullẽ de eerste plaetse hebben/ die de meeste kinderen ghebaert hebben. Onder de ghene die gelijcke veel kinderen hebben ghebaert/ sal de ouderdom den twist neder legghen. De derde I sal der gener zijn/ die noch niet ghebaert en hebben Ca. Waer laet ghy de Weduwẽ ? Co. Ghy vermaent dat bequamelijck. Den selven salmen plaetse gheven in't midden der Moeders/ ist dat sy maer kinderen hebben/ of ghehadt hebben. De onvruchtbare sullen in de laetste plaetsen zijn. Iu. Wat plaetse aẽwijst ghy der Priesteren ende Monicken wijven ? Co. Van dese sullen wy in de K naestvolgende t'samen-sittinge beraetslagen. Iu. Hoe salt met de ghene wesen/ die met haer lichaem ghewin soecken ? Co. Wy en sullen niet lijden/ dat desen Raedt met vermenginge van soodanige besmet wert. Iu. Hoe salment met de Concubijnen maecken ? Co. Der selver

A selver en is gheen eenderhande soorte/
van welcke gehandelt sal werden/ wan-
neer wy ledigh zijn. Men moet hier by
doen / hoe dat de besluytinge des Raets
behoort te geschieden / met puncten ofte
steenkens/of met luyde stemmen/ of met
uytghestreckte vingeren/ of met veran-
deringhe van plaetse. Ca. In steenkens
is bedrogh gheleghen/als oock in punc-
ten: ist dat wy met veranderinghe van
B plaetsen de sententie uytspreken / over-
mits wy langhe kleederen draghen / soo
sullen wy het stof al te veel doen stuy-
ven: so is het best/ dat elck metter stem-
me uytspreke dat sy gevoelt. Co. Maer
het valt swaerlijck de stemmen te tel-
len. Daer nae moet men toe sien datter
in plaetse van vergaderinghe gheen
verwerringhe en gheschiede.

Ca. Daer en sal niets gheschien son-
C der Notarien / op datter niet vergheten
en magh werden Co. Alsoo isser wel
besorgt/hoe veel datter sullē zijn. Maer
in wat manieren sult ghy de verwerrin-
ghe buytensluyten? Ca. Datter nie-
mandt en spreke dan ghevraeght zijnde/
ende dat in hare orden. Die anders doet
sal uyt den Raedt ghestooten werden.
Daer beneffens in dien yemandt yedt
uytklapt van de dinghen die hier gehan-
D delt werden/ die sal met een stilswijghen
van die daghen gestraft werden. Dus
langh is ghesprooken van de maniere
der handelinghe. Hoort nu van wat
saecken dat men handelen sal. Eerst-
lijck moetmen sorghe voor de weerdig-
heyt draghen: die is meest in de kleedin-
ge ghelegen/ welcke sake al so vergheten
wert / dat ghy hedensdaegs nauwlijcx
een onderschept tusschen een Edele ende
E gemeyne vrouwe/tusschen een getroude
vrouwe ende Maeght of Weduwe / tus-
schen een eerlijcke Vrouwe ende hoere
soud bekennen. Soo seer is de schaemte
wegh-ghenomen/dat een yegelijck ghe-
bruyckt wat sy wil. Men siet datter
vrouwen/die meer dan slecht / eñ gant-
schelijck van een verachte staet zijn/met
gantsch Fluweelen/Camelotten / Ghe- F
bloemde/Gestrijpte/zijden Gulden Sil-
veren/ Sabelsche vellen ende Madauri-
sche kostlijcke kleeren dragen / daer doch
hare Mannen binnens huys schoen-
lappen. Sy hebben de vingeren vol E-
merauden eñ Diamanten. Want Peer-
len werden nu gemeynlijck veracht: op
dat ick nu over den amber/koralen/ende
vergulde pantoffelen niet en klage. Het
waer den schamelen vrouwen genoegh/ G
dat sy ter eeeren des vrouwlijcken ghe-
slachts zijden riemen gebruyckten/ende
dat sy de lijsten der kleederen met eenen
zijden boort vercierden: nu is het een
dubbelt quaet / de goederen werden ver-
mindert/ende de orden / die een bewaer-
der der weerdigheyt is / wert verwert.
Ist dat de slechte vrouwen met staetwa-
ghens ende Rosbaren gevoert werden /
die van yvoren ende met zijde ghedeckt H
zijn/wat is den Edelen ende machtigen
Vrouwen overghebleven? En indien de
gene naulijcx een Ridder getrout heeft /
een steert na haer sleypt van vijfthien el-
len langh / wat sal eens Hertoghen of
Graven wijf doen? En dese saecke is
dies te onlijdlijcker / dat wy met een
wonderlijcke lichtveerdigheyt onse klee-
dinghe dickwils veranderen. Eertijdts
hingen de doecken boven vanden hoofde I
af met hoornen uytghestreckt. Door de-
se vercieringhe wierden de Vorstlijcke
Vrouwen vande slechte onderscheyden.
Sy lieden / op dat sy met haer in gheen
dingh souden over komen / namen hoe-
den/ van buyten witte vellen vertoonen-
de / die met swarte vlacken geschackiert
waren. Terstondt heeft het ghemeyne
volck sulcx oock aenghegrepen. Weder-
om de vercieringe verandert hebbende / K
namen sy swarte sluyers van zijde. Dit
hebbē d'onedele Vrouwen niet alleenlijck
dorven navolghen/maer sy hebben daer
oock goude kanten/ten laetsten oock ede-
le ghesteenten byghedaen. Eertijdts
was der edeler Vrouwen maniere / de
hayren van 'tvoorhooft eñ de slapen des

A hoofts uytgepluckt hebbende/ het hayr
nae den top des hoofs toe te keeren. Dit
en is niet lang geoorloft geweeſt of ter-
ſtont hebbent allerley Vrouwen naghe-
volght. Ten laetſten lieten ſy 't hayr tot
op 't voor-hooft komen: terſtont heb-
ben de ſlechte Vrouwen dit oock na-ge-
volght. De edele Vrouwen hadden eer-
tydts alleene knechten aen hare zyden
ende voor haer henen gaen/ ende onder
B deſe eenen playſierighe/ die der opſtaen-
der vrouwe de handt reyckte/ dewelcke
de ſlincker zyde der voortgaender vrou-
we met ſyn rechter ſchouder onderſtut-
tede: Ende deſe eere en wierde niet toe-
gelaten/ dan der gener die welgeboren
was. Ghelyck nu de Vrouwen ſulcx
over al doen/alſo nemen ſy allerley volck
tot dien dienſt aen/gelyck als ſy doē met
de ſteert of ſleyp van achter te draghen.
C Oock groeteden eertydts de edele vrou-
wen alleene met een kuſſe/ ende en lieten
haer oock van een yegelyck niet kuſſen/
ja ſy en gaven oock een yegelyc de rech-
terhant niet. En nu ontſien haer de pel-
ſers en ſchoenmakers niet de vrouwen
aen te vallen om te kuſſen/die de wapenē
van volkomen Adeldom hebben. Oock
en wert in 't houwelyckē op de weerdig-
heydt niet ghelet. Raets-heeren kinderen
D trouwen ſlechte perſonen/ſlechte perſo-
nen trouwen Raets-heeren kinderen/ en
alſo werden ons halve baſtaerden gebo-
ren. Oock en iſſer niet eene ſo onedel ge-
boren/ die haer ontſiet alle blancketſe-
len der edeler vrouwen te ghebruycken/
daer doch den ſlechten Vrouwen of heffe
van verſch bier/ of ſap van een baſt/ die
verſch vande boom afgetogen is/ of yet
anders dat goeden koop is/ behoorde
ghenoegh te zyn: Vernis, Ceruys, Anti-
E monis, en andere ſchoone verwen/ be-
hoorde men den edele Vrouwen te laten.
Nu hoe ſeer en iſſer in de Maeltyden/
ē in 't gaen in 't openbaer ganſch gheen
ordre? 't ghebeurt menichmael dat een F
Coopmans-wyf haer niet en verweer-
dight voor de ghene te wycken/ die van
Vader ende Moeder edel gheboren is.
Soo heeft dan de ſake ſelfs al over lang
ge-eyſcht/dat van deſe dingen yet ſekers
geordineert werde. En deſe dingen kon-
nen lichtlyck onder ons afghehandelt
werden/ want ſe niet dan tot den vrouw-
lycken gheſlachte en behooren. Doch
daer is oock yet dat wy mette mannen G
hebben te handelen/ die ons van alle
weerdigheydt afſchuyven/ en bykans
voor waſſerſchen ende kockx houden/
en ſy doen alle dingē na haer goet-dunc-
ken. Wy ſullen haer de gemeyne officien
der Overheydt/ en de regeeringhe der
Cryghſ-ſaecken toe-laten. Wie ſal dat
lyden/ dat inde ſchildt de wapenen der
vrouwē altyt aen de ſlincker zyde ſtaen/
al iſt dat ſy drie-mael edeler is dan de H
Man? Daer beneffens is het billyck/
dat in 't uyt-houwelycken der kinderen
de Moeder oock hare ſtemme hebbe. En
wy ſullen dit ooc miſſchien verkrygen/
dat wy de ghemeyne officien by beurten
bedienen/ alleenlyck de ghene die bin-
nen der ſtadt zyn/ en ſonder wapenen
bedient konnen werden. Dit is het be-
gryp der ſaken/van welcken my dunckt
profytelyck te zyn te beraetſlagen. Een I
yeghelyck berade haer over deſe ſake by
haer ſelve/ op dat van elcke ſake Raets-
beſluytingen gheſchien/ ende indien ye-
mand van u lieden yet anders inden ſin
komt/ die brenghe het morghen te voor-
ſchyn. Want wy ſullen alle daghen by-
een komen/tot dat wy de vergaderinghe
gheeyndight hebben. Laet ons vier No-
tarien nemen/ die het beſchryven datter
ghesproken wert. Daer beneffens twee K
richterſchen/ die oorlof om te ſpreecken
gheven of nemen. Laet deſe t' ſamen ſit-
tinge in plaetſe van een voorberadinghe
der handelinge zyn.

Eynde vande acht-en-twintichſte T'ſamen-ſprekinghe.

Charon,

XXIX. T'ſamen-ſprekinghe.

Charon, De Hels-veerman/

Waer in ghehandelt wort van de overvoeringhe der zielen, na de hel toe: vervloeckende den heyloosen Krijgh onder de Chriſtenen. Vermakelijck voorgeſtelt.

Charon de Hels-veerman, *Alaſtor* een duyvel alle quaet aenbrenghende.

Charon,

A Waer henen Alaſtor ſoo haeſtigh/ ſchaterende van blijdſchap? Al. O Charon! ghy komt my te rechter tijdt te ghemoet. Ick liep na u toe. Ch. Wat iſſer nieuws?
Al. Ick brengh een tydingh/ die u ende
B onſe helſche Coninginne Proſerpine, ſeer aenghenaem ſal zijn.

Ch. Spreeckt dan 't gene uyt dat ghy hebt/ ende ontlaſt u.

Al. De helſche Goddinnen en hebben niet min neerſtlijck dan gheluckelijck hare ſaecke te weghe ghebraght/ ſy hebben alle deelen der werelt met hare helſche quaden vergiftigt/ met oneenigheden/ oorloghen/ moorderijen ende pe-
C ſtilentie/ ja ſo ſeer/ datſe nu gheheel kael zijn/ de ſlanghen uytghesonden zijnde/ ende dewijl ſy verdrooght zijn/ ende gheen fenijn meer hebben om her-wandelen/ ſoeckende alle ſlanghen ende Adderen die daer erghens zijn/ dewijle ſy ſoo glat zijn als een ey/ ende niet een D
hayr op 't hooft/ ende gheen krachtigh ſap in de borſt en hebben. Daerom maeckt ghy/ dat ghy de ſchuyt en riemen toe bereydet. Want terſtont ſal daer ſulcken grooten menighte der ſielen komen/ dat ick ſorgh/ dat ghyſe altſamen niet en ſult konnen overvoerẽ. Ch. Deſe dinghen en waren ons niet onbekent. Al. Van waer wiſt ghy't? Ch. Oſſa of Fa-
ma de gheruchts-Goddin hadde voor E
twee dagen hier ghebragt. Al. Daer en is niets ſneller dan die Goddinne. Maer waerom vertoeft ghy hier/ de ſchuyt verlatende? Ch. Voorwaer de ſake was alſo gelegen. Ick ben herwaerts gereyſt/ om my een ſtercke Galeye te koopen. Want mijn ſchuyt nu van ouderdom verrot ende ghecalfaet zijnde en ſoud niet ghenoeghſaem zijn
tot deſe vracht/ indien het waer is dat F
Oſſa vertelt heeft. Maer wat was Oſſa hier toe van noode? De ſake ſelfs dwingt my: want ick heb ſchipbrekinghe geleden. Al. Seecker ghy druypt gantſchlijck/ ick meynde dat ghy uyt een bat-

A stoove quaemt. Ch. Ja ick ben uyt de
helsche morassche Styx gheswommen.
Al. Waer hebt ghy de sielen gelaten?
Ch. Sy swemmen mette vorschen. Al.
Maer wat heeft Ossa vertelt? Ch. Dat
drie opperste Vorsten der werelt met een
doodlycke haet haesten om malkanderen
te verderven / ende datter niet een hoeck
des Christendoms vande raserye des
krijghs vry en is. Want die drie trecken
B alle de andere in 't gheselschap des oor-
loghs datse al tsamen so ghesint zijn / dat
niemand den anderen en wil wijcken:
dat oock midlertijdt noch Deen / noch
Polack / noch Schot / noch oock Turck
ledigh en zijn / maer datse vreeselijcke
dingen voor handen hebben: dat de Pe-
stilentie over al woedt / by de Spaen-
giaerts / by d'Engelschē / by d'Italianē /
by d'Francoysen. Datter hier beneffens
C een nieuwe plaghe uyt de verscheyden-
heyt der meyninghen opghekomen is /
die aller menschen herte soo vervalscht
heeft / datter nerghens ongheveynsde
vriendschap en is / dat d'eē broeder d'an-
der mistrouwt / dat oock het wijf met den
man niet over een en komt: datter oock
hope is / dat hier door in toekomenden tijt
een heerlijcke verderffenisse der men-
schen komē sal / indien de sake van woor-
den ende schrijven tot slaen komt. Al.
D Ossa heeft alle dese dingen seer waerach-
tigh vertelt. Want selfs heb ick meer
met mijn ooghen ghesien / dewijl ick een
gedurigh megesel ende hulper der rasen-
der Goddinnen was / die tot genen tijde
meerder verklaert hebben / dat haren na-
me betaemde. Ch. Maer het is te vree-
sen / datter niet eenen duyvel op en stae /
die haestelijck tot vrede vermane / ende de
herten der menschen zijn veranderlijck.
E Want ick hoor / datter by de levendigen
eenen veelschrijver is / * die niet op een
hout met zijn pen dē krijgh swart te ma-
ken ende tot vrede te vermanen. Al. Die
heeft al over langh den doove gesongen.

* Hier meent *Erasmus* hem selve.

Hy heeft eertijts een klachte der ver- F
jaechder vrede gheschreven / nu heeft hy
der selver / dewijl sy doodt is / een graf-
schrift gheschreven. Daertegen zijn an-
dere / die onse sake niet minder en helpen /
dan de rasende Goddinnen selfs. Ch.
Wie zijn doch dese? Al. Daer zijn som-
mige dierē met swarte eñ witte mantels /
met asch-verwde-rocken / eñ met ver-
scheyden vederen verciert: dese en wijc-
ken nimmermeer vande Hovē der Vor- G
sten / sy blasen de liefde des oorloghs in
de ooren / porren de Heeren eñ het volck
daermede aen: in die Euangelische Pre-
dicatien roepen sy / dat de krijgh recht-
veerdich / heyligh eñ Godsaligh is. Ende
op dat ghy u te meerder over het dappe-
re ghemoet dier menschen verwonderen
meught / sy roepen 't selve by beyde de
partijen. By de Francoysen predicken
sy / dat God aen de zijde der Francoysen H
is / ende dat de ghene niet overwonnen
konnen werden / die God tot eenen be-
schermer hebben. By de Engelschen
ende Spaengaerts predicken sy / dat de-
se krijgh niet vanden Keyser / maer van
God ghevoert wert: dat sy haer maer
betoonen dappere mannen te zijn / dat
de victorie seker zy. Indien yemand ver-
slaghen wert / dat die niet en vergaet /
maer dat hy stracx / ghelijck als hy ge- I
wapent was / inden hemel op vlieght.
Ch. In dit allen gelooft men hen lieden?
Al. Wat en vermagh de geveynsde reli-
gie niet! Hier komen by de jeught / oner-
varentheyt der saken / eergierigheyt /
toornigheydt / ende een ghemoet van na-
ture gheneyght / daer toe het ghetrocken
wert. Dese werden lichtlijck bedrogen /
ende een waghen wert lichtelijck omge-
worpen / die van selfs dreyght te vallen. K
Ch. Ick soud die dierē geern yet goets
doen. Al. Bereyd haer een leckere mael-
tijt / ghy en kond hen niet aengenamers
doen. Ch. Wt maluwe / lupijnen ende
loock. Want by ons / als ghy weet / en is
gheen andere spijse. Al. Ja uyt Velt-
hoenderen / Capoenen ende Fasanten /
indien

A indien ghy een en aenghenaem waerdt
wil wesen. Ch. Maer wat sake be-
weeght haer / dat sy den krijgh soo seer
voort-setten? Of wat profijt krijgen sy
daer van? Al. Om dat sy meer pro-
fijts vanden stervenden/ dan vanden le-
venden genieten. Daer sijn testamenten/
offerhandē voor de verstorvene ouders /
bullen / ende vele andere winsten / niet
om te versmaden. Ten laetsten/ sy willen
B liever in de legers verkeeren/ dan in hare
korven. De krijgh baert vele Bisschop-
pen/ die ten tijde van vrede niet een pen-
nigh gheacht en wierde. Ch. Sy doen
wijsselijck. Al. Maer waerom hebt
ghy een Galeye van doen? Nergens
om / indien ick wederom midden inden
poel schip-brekingh wil lijden. Al. Om
der menighte wille? Ch. Ja. Al. Maer
ghy voert schaduwen of zielen / gheen
C lichamen. Ende hoe weynigh hoe luttel
weghen de zielen? Ch. Laet het wa-
ter - spinnekens zijn nochtans kander
soo groote menighte van water-spinne-
kens zijn/ datse de schuyt beswaren. Nu
weet ghy oock / dat de schuyt als een
schaduwe is. Al. Maer my gedenckt
dat ick ghesien heb / doe daer een groote
menigte was / en sy niet alle in de schuyt
en moghten/ datter somwijlen aen u roer
D drie duysent zielen hinghen/ ende ghy en
voeldet gheen swaerte. Ch. Ick be-
ken dat de zielen soodanigh zijn / die
allenskens uyt een lichaem ghevaeren
zijn / dat door een verdrooginghe of ver-
dwijnende koortse magher gheworden
is. Maer die haestlijck uyt een vet lic-
haem afgheruckt werden/ die brenghen
veel van de swaerte des lichaems met
haer. Ende soodanige zielen komen van
E de ghene/ die aen de popelsye/ squinantie/
pestilentie / en insonderheyt die inden
krijgh sterven. Al. Ick en acht niet /
dat de Franchoysen of Spaengaerts
veel swaerte mede brengen. Ch. Veel
min dan de andere / hoe wel dat oock de
zielen van dese niet so gantsch licht ko-
men als pluymen. Maer uyt de wel-
ghemeste Enghelschen ende Duytschen F
komen somwijlen soodanighe / dat ick
laestmael tien alleenlijck voerende in pe-
rijckel was / eñ indien ick niet wat over
boort gheworpen had/ ick soude t'samen
met de schuyt / vracht / ende 't veergelt
vergaen ghehadt hebben. Al. Dat was
een groot perijckel. Ch. Wat dunckt
u datter ghebeurt / wanneer daer vette
Drossaerden/ stoute Crijghsluyden/ ende
overvloedighe sweerd-vechters aenko- G
men? Al. Ick en acht niet datter ee-
nige uyt dese/ die in eenen rechtveerdigen
krijg sterven/ tot u komen: want sy seg-
ghen dat die stracx na den Hemel opvlie-
ghen. Ch. Waer dat sy henen vlieghen
en weet ick niet: dit eene weet ick/ so me-
nighmael als daer krijgh is/ komender
soo veel gewonde ende gequetste tot my /
dat ick my verwondere / datter noch ye-
mandt by den levendighen overigh is. H
Ooc en komen sy niet alleenlijc beswaert
met gulsigheyt eñ vettigheyt/ maer oock
met bullen eñ priesterschappen/ ende seer
veel andere dingen. Al. Maer dese din-
gen en brengen sy niet met haer/ maer sy
komen naeckt tot u. Ch. Dat is waer:
maer die versch komen / die brenghen de
droomen van sodanige dingen met haer.
Al. Beswaren dan de droomen so? Ch.
Sy beswaren mijn schuyt/ wat segghe I
ick van beswaren? sy hebbense doen
sincken. Ten laetsten/ meynt ghy dat soo
veel penninghen gheen swaerte en heb-
ben? Al. Ick meyn voorwaer ja/ in-
dien sy kooperen penninghen met haer
brenghen. Daerom heb ick vast voor
my ghenomen my van een schip te voor-
sien / dat tot den last groot genoegh sy.
Al. O hoe gheluckigh zijt ghy! Ch. Hoe
soo? Al. Want ghy sult kortelijck rijck K
werden. Ch. Om der veelheyt der zie-
len wille? Al. Ja seker. Ch. Waert
sake dat sy hare rijckdommen met haer
brachten. Die haer nu in de schuyt be-
klaghen/ dat sy by den levendighen / Co-
ninckrijcken / Bisdommen/ Abdyen/ eñ
ontallijcke Talent-ponden gouts verla-
ten

A ten hebben/ die en brenghen tot my niet dan eenen penninck. Daerom dat ick nu in drie duysent jaren by een gheschrapt heb/ dat moet ick nu gantsch aen een Galeye te kost legghen. Al. Hy moet kosten doen/ die winst soeckt. Ch. Maer de menschen / soo ick hoor / koopmanschappen gelucktiger / die door Mercurij gonste binnen drie Jaren rijck werden. Al. Maer die selve verslampent som-
B wijlen. Uwe winst is minder / maer sekerder. Ch. Ick en weet niet hoe seker: indie daer nu eenigen God opstonde/ die de saecken der Vorsten tot peys brachte/ soo soude ick alle dit ghewin verliesen. Al. Aengaende die sake werde ick u borge/ dat ghy gherustlijck slapen meught. Binnen den tijdt van thien jaren en behoeft ghy voor gheen vrede te vreesen. De Paus van Romen alleen vermaent
C wel ernstlijck tot eendrachticheyt/ maer hy doet vergheefsse moeyte. De steden murmureren oock overmits verdriet der ellendigheden: daer murmureren ick weet niet wat volcken/ segghende onbillijck te zijn/ dat de saken der menschen om de bysondere toornigheyt ende eergierigheyt van twee of drie persoonen wille 't onderste boven gekeert werden: maer / gheloost my / de helsche rasende
D goddinnen sullen alle goede raedslagen overwinnen. Maer wat was 't van noode om deser sake wille na den levendighen te reysen? En zijn by ons gheen Timmerlieden? wy hebben Vulcanum der Goden smit immers. Ch. Wel geseyt indien ick een koperen schip begeerde. Al. Men sal om een kleyne kost yemant doen halen. Ch. Dat is soo: maer de materie ontbreeckt ons. Al. Wat hoor
E ick/ en zijn daer geen bosschen? Ch. De Bosschen die in de Elysische velden * waren/ zijn oock al verbrant?

Al. Tot welcken eynde doch? Ch. Om de zielen der ketters te verbranden/ soo seer dat wy laestmael gedwonghen zijn gheweest diep uyt de aerde kolen te graven. Al. Wat? en moghen die zielen niet met minder kosten
F ghestraft werden? Ch. Het belieft der hellen rechter Rhadamanto alsa. Wanneer ghy de Galeye ghekoft sult hebben/ van waer sult ghy de roepers bekomen? Ch. Mijn ampt is 't roer te houden/ de zielen moghen roepen/ indien sy overvaren willen. Al. Maer daer zijnder die 't roepen niet gheleert en hebben. Ch. By my en is niemant uyt ghenomen: de groote Coninghen roepen oock / de
G Cardinalen roepen oock elck haer beurt niet min dan slechte arme lieden / 't zy dat sy 't gheleert/ of niet gheleert en hebben. Al. Maeckt ghy dat ghy met Mercurij gonste gelucklijck een Galeye koopt. Ick sal u niet langher ophouden: ick sal blyde tydingh in de hel brengen. Maer hoort hoort Charon. Ch. Wat isset? Al. Comt haestlijck wederom / op dat u terstont de menighte niet en
H overvalle. Ch. Ja ghy sult daer nu meer dan 200000. op den Oever vinden/ behalven de genen die inden poel swemmen. Nochtans sal ick my haesten/ so veel als ick kan: segt dat ick terstont by haer zijn sal.

* *Elysische* velden, zijn der helden ende Poëten Hemel.

Eynde vande neghen-en-twintichste T'samen-sprekinghe.

Conjugium

De XXX. T'samen-sprekinghe.

Conjugium impar,

Ongheliјck houwliјck/

Hier wert van een jonghe Dochter ghehandelt, die met haren Bruydegom een onghelijck houwelijck dede.

Petronius, Gabriel.

Petronius.

A VAN waer komt ons Gabriel met sulcken suren aen sicht? upt het hol Throphonij? † Ga. Jae ick kome upt de Bruylost. Pe. Ick en heb noyt aensicht ghesien/ dat minder Bruylost-achtigh was.
B Want die in Bruylosten gheweest zijn/ plachten ses gheheele daghen daer nae blijder ende gheneughlijcker schijnen te wesen/ oude Mannē plaghten oock tien Jaer jonger te werdē. Dan wat Bruylost spreeckt ghy my dan? Ick gisse dat de Doot aen Mars gehouwelijct is. Ga. Ja een Edel-jongelingh aen en jonge-Dochter van sestien Jaren/ aen welcke niet en ontbreeckt/ 't sy dat ghy op de
C schoonheyt/ of op de manieren/ of op 't gheslacht/ of op de goederen siet. Wat sal ick veel segghen? Sy moght weerdigh schijnen Iupiter tot een man te hebben. Pe. Och! sulcken jonghen D meysjen sulcken ouden man? Ga. De Coninghen en werden niet out. Pe. Van waer komt dan de droeffenis? Misschien benÿt ghy den Bruydegom/ dat hy als overwinner u den roof/ daer ghy na stondt/ voor henen benomē heeft. Ga. Phy! gantschlijck niet. Pe Isser sulcx yet geschiet/ als men van de maeltijdt der Lapithen (dat is, een bloedighe ende droevighe Bruyloft) vertelt? Ga. E Geensins. Pe. Wat? was daer wijn ghebreck? Ga. Ja daer schoot over. Pe. En waren daer gheen pijpers? Ga. Oock pijpers/ Snaren-speelers/ Lyren spelers/ Trompetters/ ende Sack-pijpspelers. Pe. Wat dan? En was Hemenæus de Bruylofs God daer niet teghenwoordigh? Ga. Hy wierde te vergheefs met so vele stemmen gheroepen Pe. Oock de Charites de drie liefd-god- F dinnen niet? Ga. Gantsch niet eene Charis: noch de Bruydt-leydster Iuno, noch de goude Venus, noch de voorstander der bruyloften Iupiter. Pe Doorwaer ghy spreeckt my van een Bruylost/ die gantsch ongheluckigh ende sonder Goden/ ja een bruyloft sonder bruylost is. Ga. Ghy soud dat meerder seg-

† Was een hol uan Throphonio gemaeckt, daer de lieden den Goden ant-woordt vraeghden, ende droevigh daer weder uyt quamen.

A gen/indien ghy't ghesien hadt. Pe. En
heeft men dan daer niet ghedanst? Ga.
Ja men heefter ellendigh ghehinckt
Pe. En was daer dan niet een gheluc-
kigh Godt/ die de bruyloft verblijde?
Ga. Daer en was gheen Godt teghen-
woordigh behalven een Goddinne/ die
by de Griecken Psora de boose schurft
ghenoemt werdt. Pe. Ghy spreeckt
my van een jeuckachtighe bruyloft.
B Ga. Jae van een roestighe ende ette-
righe. Pe. Maer wat beduytet/ mijn
Gabriel, dat u dese vertellinghe oock de
tranen uytdruckt? Ga. O Petroni
dese saecke soude oock eenen keeselsteen
de tranen konnen uytdrucken. Pe. Jck
gheloove dat/indient een keselsteen ghe-
sien had. Maer ick bids u/wat is doch
dat groote quaet? En verberght het
my niet/ende en laet mijn herte niet lan-
C gher twijffelachtich blyven. Ga. Kend
ghy Lampridium Eubulum? Pe. Die
de vroomste ende gheluckighste boven
andere die in dese stadt is? Ga. Wat?
Kent ghy zijn dochter Iphigeniam? Pe.
Ghy hebt de bloem deses tijdts ghe-
noemt. Ga. 'Tis soo. Maer weet ghy
wien sy getrout heeft? Pe. Jck salt
weten/indien ghy't my segt. Ga. Pom-
pilio Bleno. (of de luye en snotterighe.)
D Pe. Dien hooveerdigen blaeskaeck/die
met zijn prachtighe woorden elck een
plaght te dooden! Ga. Die selvige.
Pe. Maer dese is al over langhe in dese
Stadt principalijck door twee saecken
vermaert/ te weten door leugens ende
schorftheyt/die noch haren name niet en
heeft/daer sy doch van so vele de namen
heeft. Ga 'Tis een seer hooveerdighe
schorftheyt/ die noch de melaetscheyt/
E noch de Laserye/noch den Hayrworm/
noch het Flerecijn/ noch der Kinnen-
schorftheydt niet en wijckt/ indien de
saecke tot den strijdt quame. Pe. Al-
so seggen der Medecijns Kinderen. Ga.
Maer Petroni, wat sal ick u nu het
Meysken beschrijven/ dat u niet onbe-
kent is/ hoe wel dat de vercieringhe de
natuyrlijcke schoonheydt seer aenghe- F
naem maeckt. Mijn Petroni, ghy soudt
gheseyt hebben/ dat het een Goddinne
was. Daer en was niets/ of het stond
haer wel. Hier-en-tusschen quam die
salige Bruydegom voor den dagh/ met
een stompe neuse/ het eene been trecken-
de/ maer soo ghelucklijck niet als de
Switsers ghewoonlijck zijn te doen/
met schorsde handen/ swaren aessem/
krancke ooghen/ met het hooft bebon- G
den/de etter vloeyde uyt zijn neus ende
ooren. Ander hebben ringhen aen
hare vingheren/ dese draeght oock aen
zijn dyen ringen. Pe. Wat ging de Ou-
ders over/ dat sy sulcken Dochter aen
soodanighen wonderlijcken Monster
gaven? Ga. Jck en weet het niet/be-
halven dat het schijnt dat hedensdaeghs
meest alle mensche de sinnen berooft
zijn. Pe. Hy is misschien seer rijck. Ga. H
Hy is overvloedigh rijck/ maer van
schulden. Pe. Had het Meysken bey-
de haer Groot-Vaders ende groot-
moeders met fenijn ghedoodt/ wat
swaerder straffe soude haer mogen aen-
ghedaen werden? Ga. Indien sy in
haers Vaders graf ghepist hadde/ sy
soude genoeg gestraft werdē/ wanneer
sy gedwongen wierde sulcken monster
maer een kusse te geven. Pe. Jck stem- I
me dit met u. Ga. My dunckt voorwaer
dat dese daet wreeder is/ dan of sy haer
naeckt den Beyren/of Leeuwē/of Cro-
codylen voorghewōrpen hadde. Want
of de wilde dieren souden sulcke uytne-
mende schoonheyt ghespaert hebben/ of
de haestighe doot soud de pijne ghe-eyn-
dight hebben. Pe. Ghy seght de waer-
heydt. My dunckt gautschelijck/ dat
dese daet Mezentio toebehoort/ Æn.11. K
die de doode lichamen op de levendighe
voeghde (als Virgilius seydt) handen op
handen/ ende monden op monden tsa-
men legghende. Hoewel oock Mezen-
tius, als ick meyne/so wreet niet en was/
dat hy sulcken lieflijcken meysien op een
doot lichaem soude ghevoeght hebben:
oock

oock en isser niet een doot lichaem / met
A welcke ghy niet liever en soudt willen
tsamen gevoeght werden/dan met sulc-
ken stinckende prye. Want het selve dat
hy aessemt / is louter fenijn : dat hy
spreeckt/is pestilentie : dat hy aenroert/
is de doot. Ga. Overdenckt nu Petroni
hoe lieflijck dat het kussen/ die omhelsin-
ghen / die spelen ende vriendelijckheden
des nachts sullen zijn? Pe. Ick hebbe
B de Theologanten somwijlen van een on-
gelijck houwelijck hooren spreken. Dit
magh immers met seer goeden recht
een ongelijck houwelijck genoemt wer-
den/ als of ghy een edel gesteente in loot
settedet. Maer midlertijdt verwonder
ick my over des teeren Meysjens stou-
tigheydt. Want soodanige Meysjens
plachten nacht-gheesten of spoockselen
siende bykans te sterven. Sal dese sulc-
C ken dooden lichaem des nachts dorven
omhelsen? Ga. Het Meysjen heeft/daer
het haer mede ontschuldighen kan / het
ontsagh harer ouderen / het onbeleefde
aenstaen harer vrienden / d'eenvoudig-
heydt harer jonckheydt : ick en kan my
over de onsinnigheydt der ouderen niet
ghenoegh verwonderen. Want wie
D heeft een soo leelijcke dochter/ die hy aen
een melaetsch mensch soud willen hou-
welijcken? Pe. Niemand/meyne ick/in-
dien hy maer een onsjen goet verstandts
hadde. By so verre ick een dochter had-
de/die scheel ende oock kreupel/ ende soo
leelijck waer / als Thersites Homericus
(de lelijckste van alle Griecken) gheweest
is / die eyndlijck gheen goet en hadde /
die en soude sulcken swagher niet willen
hebben. Ga. Nu is dese plage leelijcker
en schadelijcker dan eenighe melaets-
E heydt. Want sy kruypt haestlijck voort/
ende komt dickwils wederom/ en doodt
menighmael ; Daer doch de melaetsch-
heydt een mensch somwijlen tot de uyt-
terste ouderdom laet leven. Pe. Mis-
schien en wisten de ouders van des
Bruydegoms sieckte niet. Ga. Jae sy
wisten 't seer wel. Pe. Indien sy haer
Dochter soo quaet-gonstich waren / F
waerom en naeyden sy haer niet liever
in een sack / ende werpense in de Schel-
de? Ga. 't Hadde seker minder onsin-
nigheydt gheweest. Pe. Wat gaven
maeckten hen lieden den Bruydegom
prijslijck? is hy in eenige konste uytne-
mende? Ga. In seer vele : Hy is een
dapper dobbelaer / een onoverwinlijck
dronckaert / een onvroom hoereerder /
een seer groot konstenaer van beuselen G
ende liegen/ een slim roover / een uytne-
mende doorbrenger/een verdorven bras-
ser. Wat sal ick veel seggẽ? daer de scho-
len niet en leeren van seven vrye kon-
sten / daer heeft dese meer dan thien on-
vrye konsten. Pe. Nochtans moet daer
yet gheweest zijn / dat hem by den oude-
ren prijslijck gemaeckt heeft. Ga. Niet
anders dan de hooveerdighe name des
Ridders. Pe. Hoedanigh Ridder kan H
hy zijn/die om der schorftheyt wille nau-
lijcx op een stoel kan sitten. Maer hy
heeft misschien groote goederen? Ga.
Hy heeft middelmatige ghehadt : maer
van 'tgene dat hy doorgebraght heeft/en
is hem niets overgebleven behalvẽ een
toorentjen / uyt welcke hy gewoon is te
loopen rooven/ ende 'tselve soo fray toe-
gherust / dat ghy niet en soud willen dat
uwe Verckens aldaer onderhoudẽ sou- I
de werden. Maer hier-en-tusschen heeft
hy altijd Casteelen/ leenen / ende andere
heerlijcke dinghen in de mondt / in alle
plaetsen hecht hy zijn wapenen aen. Pe.
Wat merck is in syn schildt? Ga. Drie
goude Olyphanten in een rootachtich
velt. Pe. Al te recht / d'een Olyphant
past wel by d'ander. Maer 't moet een
bloet-dorstigh mensch zijn. Ga. Ja een
wijn-dorstigh mensch. Want hy heeft K
eenen wonderlijckẽ lust aen roode wijn /
daer in mach hy u bloedt-dorstigh schij-
nen. Pe. Des Olyphants snuyt is hem
dan nut om te scheppen. Ga. O jae.
Pe. Soo verklaren dan de wapenen/
dat hy een groot onverstandigh deugh-
niet / ende een onversadelijck Wijn-suy-
Ff 2 per is.

A per is. Want dese verwe is geen verwe
des bloedts/maer des wijns / en de gul-
den Olyphant geeft te kennen/ dat hy al
't goudt dat hy gekregen heeft / in wijn
verteert. Ga. 't Is soo. Pe. Wat hou-
lijcx goet sal dan dese hoovaerdighe geck
aen de Bruydt brengen? Ga. Wat? seer
veel. Pe. Hoe kan hy seer veel brengen
die een op-slocker is? Ga. Laet my
spreken: ick segge/ seer groote ende qua-
B de pocken. Pe. Sterven moet ick / wil-
de ick niet liever / dat mijn dochter een
Peerdt dan sulcken Ridder getrout had-
de? Ga. En ick hadde liever dat sy een
Monick ghetrout hadde. Ja dat en is
geen mensch / maer eens menschen doot
lichaem trouwen. Indiẽ ghy dit schou-
spel gesien had/segt my/soudt ghy u van
weenen hebben konnen onthouden?

Pe. Hoe soud ick dat hebben konnen
C doen/ naedemael ick dese dingen nauw-
lijcks sonder tranen en hoore? Zijn hare
Ouders tot alle beweginge der natuer-
lijcker ontferminghe soo seer verdooft
gheweest/dat sy haer eenige dochter soo
jongh / soo schoon / van sulcken goeden
nature ende soodanighe lieffelijcke ma-
nieren / sulcken monster in slavernije
overleverdẽ/ om eens versierden schilts
wille? Ga. Ende dit feyt / hoewel daer
D niet grouwsamer / noch wreeder / noch
godlooser ghevonden werdt / is hedens-
daegs oock een spel der grooter Heeren:
daer het doch profijtelijck is / dat de ge-
ne die tot de regeeringe des ghemeynen
staets geboren werden/ seer gesont zijn.
Want de gestalte des lichaems beroert
de kracht des gemoets. Voorwaer dese
sieckte is gewoonlijck den mensche alle
wijsheyt te benemen. Also geschiet het/
dat de gene die den ghemeynen staet re-
E geeren/noch van gemoede/noch van lic-
haem ghesont en zijn. Pe. Die daer sit-
ten om den gemeynen staet te regeeren/
en behooren niet alleenlijck oprecht van
gemoede ende gesont van lichaem/maer
oock in gedaente eñ schoonheydt des lic-
haems uytnemende te zijn. Want al hoe
wel dat wijsheydt ende oprechtigheydt F
den oppersten lof der Vorsten is / noch-
tans isser oock yet aen gelegen/van wat
ghedaente des lichaems hy zy/die over
andere heerschet. Want indien hy wreet
is/de leelijckheydt des lichaems maeckt
dat hy noch meer benijdt wert. Indien
hy vroom eñ goedertieren is / de deught
uyt een schoon lichaem komende is dies
te aenghenamer. Ga. 't Is recht. Pe.
En beklaeght men der gener onghelijck G
niet/der welcker echte-gaden na de ghe-
houden Bruylofte melaetsch werden / of
de vallende sieckte krijgen? Ga. Voor-
waer te rechte. Pe. Wat ontsinnigheyt
is het dan / een dochter van selfs eenen
die meer dã melaetsch is/ over te leverẽ?
Ga. 't Is meer dan onsinnigheyt: indien
een Drossaert jonge hondekens begeer-
de te hebben / ick bids u/ soud hy eenen
schorften ende luysen hondt met een edel H
hondeken laten spelen? Pe. Ja hy soude
met groote neerstigheyt betrachten/ dat
hy van waer hy oock konde eenẽ edelen
hondt daer by voeghen/op dat daer geen
bastaert honden van en souden komen.
Ga. Eñ indien een Vorst sijn Peerden
wilde vermeerderen/soude hy eenen siec-
ken ende ontaerdende Hengst by een uyt-
nemende Merrye brenghen? Pe. Hy en
soude 't siecke Peert oock niet in een sel- I
ve stal nemen / op dat de sieckte niet tot
de andere voort en krope. Ga. Eñ mey-
nen sy midlertijdt / datter niet aen gele-
gen is/wien sy by haer dochter brengen/
ende van welcken de kinderen ghebooren
werden / die niet alleenlijck in de erffe-
nisse aller goederen volghen/maer oock
den Ghemeynen staet regeeren sullen?
Pe. Jae een boer en sal allerhande stie-
ren niet by de jonge koeyen / noch aller- K
hande hengsten by de Merryen/noch al-
lerhande Beeren by de Seughen bren-
ghen: daer doch een stier totten ploegh/
een Peert tot de kerre / eñ een Vercken
tot de keucken geboren wert. Ga. Siet
hoe verkeert dat de oordeelen der Men-
schen zijn. Indien een slecht mensch
eens

A eens Raets-heeren dochter een kusken
aenbiet/men meynt dat sulcke ongelijck
metten oorloghe behoort ghewroken te
werden. Pe. Ja met een seer scherp oor-
loch. Ga. Ende sy geven tgene/dat hen
'talderliefste is/ van selfs /willens ende
wetens een grouwelijck monster over /
wesende alsoo in't bysonder teghen haer
geslacht/ en in't gemeyn teghen de stadt
godloos? Pe. Indien een bruydegom
B half manck is/ andersins gesont zijnde /
hoe vreest men voor dat houwelijck ?
Nochtans en werdt dit quaet in de hou-
welijcks voorwaerdẽ niet toegerekent.
Ga. Ist dat yemandt zijn dochter aen
een Franciscaner Monick gehouwelijckt
heeft/wat een groote vervloeckinge/een
groot beklagh is daer/ dat de maeght
qualijck besteet is ? Maer sy heeft een
C man/alst kleet uyt getoghen is / met ge-
sonde leden. De andere brenght haren
gheheelen tijdt door met een half levend
doodt lichaem. Indien daer eenige een
Priester trout / soo spreeckt men scham-
per op den ghesalfden : nochtans heeft
dese arger ghetrouwt/dan offe een ghe-
salfde getrout hadde. Pe. De vyanden
en doen sulcx den meyssens naulijcx/ die
in den Crijgh ghevangen zijn : de Zee-
D roovers en doen sulcx den genẽ naulijcx
die sy met schelmerije wech gevoert heb-
ben : ende doen dit de Ouders hare ee-
nige dochter/ende hem wert vande Ma-
gistraet gheen vooght ghegheven. Ga.
Hoe sal een Medicijn eenen rasenden
mensche helpen / indien hy selfs rasende
is? Maer het is wonder/dat de Vorsten/
der welcker ampt is voor den Ghemey-
nen staet sorghe te dragen/ alleene in dese
E dinghen / die tot den lichame behooren/
dewijl in dese soorte niet treffelijcker/ en
beters dan gesontheyt en is/ in dese sake
geen remedie en bedencken. Pe. Sulc-
ken pest heeft het meeste deel der werelt
inghenomen/ende midlertijdt slapen zy/
als of het totter saecke niet en behoorde.
Ga. O Petroni! vanden Vorsten moet
men eerbiedelijck spreken. Maer neyght
u oore tot my / ick sal daer drie woorden F
in-luysteren. Pe. O ellendighe ! och
of ghy onwaerheyd spraeckt. Ga. Hoe
vele soorten van siecken meynt ghy dat
uyt de Wijnen voortkomẽ/die vervalscht
ende in duysenderley manieren vergif-
tight zijn? Pe. Ontallijcke/ maghmen
den Medicijns eenighsins ghelooven.
Ga. En waken de Keur-meesters hier
niet? Pe. Sy waken gheheel wel/om de
tollen te eyschen. Ga. Die willens en G
wetens eenen ongesonden trout / die is
misschien haer ongheluck weerdigh/om
dat zijt haer selven op den hals gehaelt
heeft: hoewel dat ick/indien ick een Vor-
stendom bediende/ haer alle beyde uyt de
ghemeynschap der stadt soude uytstuy-
ten. Maer indien daer eene yemandt
ghetrout hadde/die dese smetlijcke sieck-
te onderworpen waer/ ẽn hem geveynst
hadde ghesont te zijn/indien my yemand H
't Pausdom bevolen hadde/ick soude dat
houwelijck scheyden / al waer het oock
met ses hondert Houwelijcx verbonden
gemaeckt. Pe. Onder welcken schijn?
Want een houwelijck dat wetlijck ghe-
maeckt is / en kan van gheen mensche
gescheyden werden. Ga. Wat? dunckt
u/dat het wetlijck is ghemaeckt/dat be-
drieghlijck ghemaeckt is ? Het contract
en is niet goet/ wanneer een meyssen een I
slave ghetrouwt heeft / die sy meynde
vry te zijn. De ghene dien dese getrout
heeft/ is een slave der aller ellendighster
Vrouw Psore (dat is / Goddinne der
schurfte ende pocken :) ende dese slaver-
nije is dies te ongheluckiger/ om dat sy
niemand vry en maeckt dat eenige hope
der vryheyt d'ellendigheydt der slaver-
nije soud mogen vertroosten. Pe. Voor-
waer ghy hebt een schijn ghevonden. K
Ga. Hier beneffens en isser gheen hou-
welijck / dan tusschen den levendighen.
Hier trout men eenen dooden. Pe. De
tweede schijn is ghevonden. Maer/ ick
meyne / ghy soudt toelaten / dat d'eene
schorfte d'anderen trouden/ nae 't oude
spreeck-woort : ghelijck soeckt ghelijck.

A Ga. Indien my 't gene geoorloft waer/ dat den Gemeynen staet nut is/ick sou-
de wel toelaten/ datse t' samen gevoeght
wierden/ maer tsamen gevoeght zijnde
soude ickse verbranden. Pe. Dan soudt
ghy de tyran Phalaris, of wel een Hans
van Ongenaden/ maer geen Vorst zijn.
Ga. Dunckt u / dat de Medicijn een
tyran is / die sommige vingeren af snijt
of een deel des lichaems brandt / op dat
B het gheheele lichaem niet en verderve?
Sulcx en dunckt my gheen wreetheyt/
maer barmhertigheyt te zijn. Wilde
Godt dat sulcx inden begin des opko-
menden quaets gheschiet waer. Want
doen had men door den onderganck van
weynigh persoonen/ de welvarentheydt
der gantscher werelt konnen vorderen.
Ende wy bevinden in de jaer-boecken
der Francoysen een exempel deser daet.
C Pe. Maer het soud sachter zijn/dat sy
gelubt ende uyt de wege ghedaen wier-
den. Ga. Maer wat soudt ghy de vrou-
wen doen? Pe. Ick soud haer * ghe-
spen aen doen. Ga. Also soude versorgt
zijn / datter van quade eyeren geen qua-
de kieckens en souden komen: maer ick
sal wel bekennen dat dit het sachtste is /
indien ghy bekent dat 't ander het seker-
ste is. Want de ghelubde hebben oock
D somwijlen begeerte tot oncuysheyt:ende
dit quaet enspruyt niet op eenerhande
maniere voort/ maer met een kusse/ met
een t'samen-spreeckinghe/ met een aen-
roeringhe/met een t'samen-drinckinghe
kruypt het tot anderen voort. Ende wy
sien dat by dit quaet een doodlijcke boos-
heydt ghevoeght is/soo dat de ghene die
het heeft / oock sonder sijn profijt / hem
verblijdt / dat hy zijne schorftheydt seer
E vele anderen aen wrijven mach. Die nu
wech ghedaen zijn moghen vluchten / sy
moghen of des nachts/ of de onbekende
bedriegen: maer vande doodẽ en is geen
perijckel te verwachten. Pe. Ick be-
kenne dat dit 't seeckerste is/maer of het F
de Christelijcker sachtmoedigheydt be-
taemt / en weet ick niet. Ga. Wel aen
seg my / van waer is meer perijckels te
verwachten / van slechte dieven of van
dese? Pe. Ick bekenne dat gelt minder
weerdigh is dan gesontheydt. Ga. En
nochtans hanghen wy Christenen dese
aen een galge/eñ 't en werdt geen wreet-
heydt/maer justitie ghenoemt /en indien
ghy op den Gemeynen staet siet / soo is G
het godsaligheydt. Pe. Maer in die
sake wert de ghene ghestraft / die schade
ghedaen heeft. Ga. Quansuys of dese
profijt aen brachten. Maer of wy toe-
lieten/dat vele dit quaedt door haer selfs
schuldt niet en hebben ghekreghen/ hoe-
wel men nochtans weynigh menschen
vindt/die die plaghen niet door boosheyt
ghekregen en hebben: soo leeren doch de
Rechts-gheleerden/dat de ontschuldighe H
somwijlen te rechte ghedoodt werden/
indien de Gemeyne staet / daer seer veel
aen gelegen is/sulcx vereyscht. Ghelijck
de Griecken / nae dat Troyen verwoest
was / Astyanactem , Hectors sone/ ghe-
doot hebben/ op dat den krijgh door hem
niet en soude vernieuwt werden. Men
meynt oock dattet niet ongodlijck en is/
nae dat een tyran gedoodt is / oock zijne
onschuldighe kinderen te dooden. Wat? I
en oorlogen wy Christenen altijdt niet?
Ende nochtans weten wy/ dat het mee-
ste deel der ellendigheden in de oorlogen
den genen overkomẽ / die niets verdient
en hebben. Het selve geschiedt oock in de
* Represalien / gelijckment noemt. Die
ongelijck ghedaen heeft/ die is vry/ende
de koopman werdt berooft / die van de
daedt niet gehoort heeft/soo verre is het
van daer / dat hy schuldt soud ghehadt K
hebben. Ist saecke datmen soodanighe
remedien gebruyckt in saken/die soo seer

* Dit is, by de Rechts-geleerden, Beletten te huwelijcken.

* Wanneer den Crediteur macht ghegeven werdt den Schuldenaer te panden, van wegen schade ende aengedaen onghelijck.

wichtigh

A wichtigh niet en zijn/wat acht ghy dat-
men in een aller-grouwlijckste sake be-
hoort te doen? Pe. Ick worde met wa-
re woorden overwonnen. Ga. Legh
my nu dit eens over. Soo haest als de
pestilentie by den Italianen begint te
ontsteken / soo werden de deuren geslo-
ten : die de krancken dienen / werden
vande gemeenschap des volckx afghe-
scheyden. Sommighe noemen dat een
B onbeleeftheydt / daer het doch een zeer
groote beleeftheydt is. Want door de-
se neerstigheyt ghschied het/ dat de pla-
ghe met weynich dooden ghestilt werdt.
Maer wat een groote beleeftheydt ist /
voor 't leven van soo veel duysenden sor-
ge te dragen? Daer zijnder die meynen/
dat het geen gast-vryigheydt en is / dat
d'Italianen alsser gerucht van pestilen-
tie is de vreemdelingen des avonts van
C hare poorten afdrijven/ en haer dwingẽ
onder den blauwen hemel te vernachten:
maer het is goedertierentheydt door on-
gerief van weynich personen voor 't mee-
ste profijt des Gemeynen staets te sor-
ghen. Sommighe laten haer duncken
dat sy seer vrome en gedienstige menschẽ
zijn/om dat sy tot alle persoonen dorven
gaen / die aen de pestilentie sieck zijn / al
isset dat zy daer niet te doen en hebben.
D Maer wanneer zy te huys komende ha-
re wijven / kinderen / ende het gheheele
huysghesin besmetten / wat isser sotter
dan die stoutmoedigheyt / wat isser on-
gedienstigher dan die ghedienstigheyt /
dat ghy om een vreemder te behouden/
uwe liefste vrienden in een swaer perijc-
kel des levens brenght ? Hoe veel min-
der perijckels is hier nochtans van de
pestilentie/dan vande schorstheyt? Sel-
E den aenblaest zy den bloetvrienden/oock
en raeckt zy ghemeynlijck oude lieden
niet aen/ ende diese aenghéraeckt heeft/
verlostse haestlijck / of zy maecktse we-
derom ghesondt/ oock suyverder dan zy
te voren gheweest hadden. Maer wat
zijn dese Pocken anders / dan een ghe-
duerige doot / of om de waerheyt te seg-
gen/een ghedurighe begravenis. Zy F
werden met doecken bewonden en met
Salve besmeert / na de maniere der doo-
der lichamen. Pe. Ghy spreeckt ghe-
heel de waerheydt. Men behoorde ten
minsten soo veel opsichts op dese zulcke
verderflijcke plaghe te nemen / als men
op de melaetschen doet. Of indien dat
oock te veel is / niemant en laet hem zij-
nen baert af scheerẽ/of en scheertse hem
selve af. Ga. Wat? of zy alle beyde den G
mondt toe hielden. Pe. Zy blasen de
plaghe met de neuse aen. Ga. Tot dat
quaet is oock remedie. Pe. Wat doch?
Ga. Dat zy na de maniere der Alcumi-
sten een Mom-aensicht aen doen/'t welc-
ke glase vensterkens had / daer door sy
sien/ende eenen Hoorn van't Mom-aen-
sicht voor by de oxelen na den rugh toe
streckende / op dat de mond ende neuse
daer door moghen aessemen. Pe. Dit H
waer schoon/indien men niet en behoef-
de te vreesen voor het aen-roeren der vin-
geren/Doecken/kamme/ende Scheere.
Ga. Het sal dan best zijn / dat zy den
Baert tot op de knyen toe laten hangen.
Pe. Het schijnt soo. Daer na laet daer
een ghebodt ghschien/ dat niemandt te
gelijck een scheerer ende Chirurgijn zy.
Ga. Ghy maeckt dat de scheerers hon-
gher lijden. Pe. Laet haer de kosten I
wat minderen/ ende een weynich dierer
scheeren. Ga. Het zy soo. Pe. Daer na
laet daer een Wet ghegheven werden/
dat niemandt een Drinck-beker met een
ander ghemeyn hebbe. Ga. Die Wet
en soud Enghelant nauwlijcx aennemen.
Pe. Datter oock gheen twee op een bed
en liggen / behalven een wijf met haren
man. Ga. 'T behaeght my. Pe. Hier
beneffens dat in de Herberghen gheen K
gast op lakens en slape/ daer een ander
op gheslapen heeft. Ga. Hoe sult ghy
het met de Duytschen maecken/die nau-
lijcx tweemael in het Jaer en wasschen?
Pe. Laet haer de Wasscherssen aen-
porren. Daer beneffens laet de manie-
re/hoewel oudt zijnde/van met een kusse
te groe-

A te groeten wegh ghenomen werden. Ga. Oock in de Tempelen? Pe. Laet een yegelijck zijn handt op het Tafelken leggen/ (dat is het par of paps 't welck onder de misse te kussen wert gegeven.) Ga. Hoe sal het met de tsamen-sprekinghe wesen? Pe. Dat woort Homerij moet gheschuwt werden: Hy voeghde het hooft naerder by. Ende wederom die toehoort/ sal zijn lippen t'samen drucken. Ga. Tot die Wetten en souden nauwlijcx de twaelf Tafelen der Romeynen ghenoegh zijn. Pe. Maer wat B sult ghy hier-en-tusschen het ongheluckighe Meysken raden? Ga. Wat anders/ dan dat zy gheern ellendigh zy/ op dat zy te minder ellendigh zy: Eñ dat sy de handt voor haers mans kusse houde/ ende gheharnascht by hem slape. Pe. Waer loopt ghy van hier henen? Ga. Stracx na mijn Studeer-kamer. Pe. Wat sult ghy doen? Ga. In plaetse van een Bruylofs-liet/ dat zy begeeren/ sal ick een Graf-schrift schrijven.

XXXI. T'samen-sprekinghe.

[a]Pseudochei [b]Philetymi,

[a]Gietloghen/ En [b]Waerheyts-minnaer.

Daer in des loghenaers aert ende natuere wert af ghemaelt.

Pseudocheus Philetymus.

Pseudocheus.

A AER haelt ghy sulck een hoop leugheren van daen? Pseud. Waer haelt de Spinnekop haer garen? Pe. Soo en zijt ghy dan niet ter oorsake van de leeringe/ maer uyt de nature een gietloghen. Ps. De beginselen zijn van de natuere gheplant/ de leeringhe ende ghewoonte hebben de wetenschap haren wasdom ghegeven. Ph. En hebt ghy gheen schaemte? Ps. B De Koeckkoeck en schaemt hem zijnen sanck niet. Ph. Maer het is in uwe macht uwen sanck te veranderen/ en de tongh is den mensch daer toe gegeven/ dat hy de waerheyt spreke. Ps. Ja meer om zijn profijt daer mede te doen. Een schaft altijdt gheenen oorbaer/ de waerheydt te spreecken. Ph. Alsoo profiteert het somwijlen/ dat men diefachtige handen heeft. En dat dit ghebreck het uwe seer ghelijck is/ kan ons het ghemeene spreeck-woort ghetuygen. Ps. Beyde dese

A dese gebreken hebben treffighe beginse-
len ghehadt / het eerste heeft zijn oor-
sprongh van Ulysses, dewelcke soo seer
by Homerum ghepresen wort/ het ander
van Mercurius, die selfs een Godt was
gheweest / in dien men de Poëten mach
ghelooff gheven. Phil. Waerom ver-
foeyt dan alle man de loghenaer / en
waerom worden de dieven aen de galge
ghehanghen? Ps. Niet om dat sy lie-
B ghen of stelen / maer om dat sy niet be-
hendigh genoegh daer mede weten om-
me te gaen/ 't zy dan dat de natuere daer
toe niet en streckt / of dat sy inde konst
niet ghenoegh ervaren zijn. Ph. Is
daer eenigh schrijver de welcke de konst
van lieghen leert? Ps. Een goet deel
vande konst hebben uwe Rhetoricijnen
aen-gewesen. Ph. Dese leeren de konst
van wel-sprekentheyd. Ps. 'Tis waer/
C maer een goed deel daer van bestaet in
behendigh te lieghen. Ph. Wat is dan
behendigh lieghen. Ps. Wilt ghy dat
ick het u beschrijve? Ph. 'Tis mijn wil.
Ps. 'Tis alsoo lieghen/ dat men voordeel
daer by heeft / ende niet daer op betrapt
wort. Ph. Nochtans sietmen datter
dagelijcks vele op betrapt worden. Ps.
Die en zijn gheen volkomen Meesters
in de konst. Ph. Zijt ghy dan een vol-
komen Meester? Ps. Ten naesten by.
D Ph. Versoeckt of ghy my met loghenen
soud konnē bedriegen Ps. Daer en soud
my niet aen liegen alderbeste man/ wan-
neer het my luste. Ph. Seght dan een
loghen. Ps. Ick heb daer een geseyt /
en hebt ghy 't niet gemerckt? Ph. Neen
ick. Ps. Wel aen luystere gauw toe.
Nu sal ick beginnen te liegen. Ph. Ick
sal daer op letten/ segh op. Ps. Ick heb
E nu wederom ghelogen sonder dat ghy
't ghemerckt hebt. Ph. Ick en hoor
seker noch geen logen. Ps. Ghy zoud-
se ghehoort hebben / indien ghy u op de
konste verstont. Ph. Wel toont ghy het
my dan selve. Ps. Inden eersten heb
ick u alderbeste man ghenoemt. Is dat
niet een heerlijcke loghen/ aengesien ghy
selfs niet goedt en zijt / en alwaert ghy F
schoon goed/ even wel soudy de alderbe-
ste niet konnen ghenoemt worden/ alsoo
daer ontallijcke beter zijn als ghy zijt.
Ph. Hier was ick t' eenemael bedrogen.
Ps. Beproeft nu of ghy de ander logen
uyt u selven soudt konnen vinden. Ph.
Ick en kan niet. Ps. Hier feylt het u
aen 't vernuft / het welcke ghy elders
overvloedelijck bewijst. Ph. Ick be-
kent/ toont ghy het. Als ick seyde: nu G
sal ick beginnen te liegen/ was dat geen
grove loghen/ daer ick soo veel jaren het
liegen gepleeght hebbe / en een weynigh
te voren eer ick het seyde / alreede ghelo-
ghen had. Ph. O wonderbare bedrie-
gherye! Ps. Maer nu ten minsten ver-
maent zijnde recht uwe ooren hier naer/
op dat ghy de loghen meught mercken.
Ph. 'T sal geschiedē/ segh op. Ps. S'is
nu al ghesept/ ende ghy hebt mijn logen H
na ghevolght. Ph. Ghy sult my wijs
maken dat ick ghen ooren noch ooghen
en heb. Ps. Aen-ghesien den mensch
de ooren onberoerlijck zijn / soo dat sy
niet en konnen gherecht / of neder gela-
ten worden/ soo loog ick / segghende dat
ghy uwe ooren op soudt rechten. Ph.
Inden gemeenen omgang/ komen soo-
danighe logenen by menighten voor te
vallen. Ps. Niet alleen soodanige/ want I
dit is maer speel-tuygh / daer zijn noch
andere dewelcke de keucken doen rooc-
ken. Ph. Het ghewin dat van de pisse
komt is soo schandelijc niet/ als datmen
van de loghen haelt. Ps. 'Tis soo / ick
bekent / ten aensien van de ghene die de
konst van liegen niet en weten. Ph. Op
wat konst verstaet ghy u dan? Ps. 'Tis
niet billick dat ick u om niet soude lee-
ren / gaet te Borse en ghy sult het hoo- K
ren. Ph. Ick en koope geen quade kon-
sten. Ps. Gheeft ghy dan uwe hoeve
om niet met al? Ph. Ick ben soo geck
niet. Ps. Maer ick wete sekerder win-
ninghe by mijn konst / als ghy by uwe
hoeve. Ph. Uwe konst sal by u blijven/
laet my slecht een staelken daer van sien/

A op dat ick weten magh of daer wat van
is / van 'tgene ghy my wilt wijs maec-
ken. Ps. Houdt daer een proefken. Ick
menghe my in veler lieden saecken / ick
koope/verkoope/ belove/ontleene/ neme
ander lieden goet in mijn bewaringh.
Ph. Wat ist dan? Ps. Ende hier ver-
lock ick aldermeest de ghene / dewelcke
my niet lichtlijck sullen betrappen. Ph.
Wat voor lieden? Ps. Botte/ vergete-
B lijcke/onbedachte/die verre van de hand
zijn/en de overledene. Ph. Dat gaet al-
toos vast / de doode sullen niemand con-
trolleuren. Ps. Indien ick yemanden
yet wat op dagh verkoope / dat stel ick
sorghvuldelijck te boeck. Ph. Wat ge-
schiet daer naer? Ps. Als het ghelt ver-
schenen is / brengh ick den kooper meer
waren aen als hy ontfangen heeft. By
aldien hy onbedacht of vergetelachtich
C is/ siet daer is sekere winning voor my.
Ph. Maer of hy het loochende? Ps. Dan
hael ick mijn rekenboeck voor den dagh.
Ph. Of hy u bewees ende overtuyghde
dat hy niet ontfanghen heeft / 't gheen
ghy hem aenreeckent. Ps. Ick roep
daer tegen so seer als ick magh. Want
in dese konst komt de schaemte gantsch
niet te pas. Eyndlijck mijn uytterste
toevlucht is/dat ick een logenken versie-
D re. Ph. Hoe maeckt ghy't wanneer
de saeck openbaer is? Ps. Daer en is
gheen dingh lichter / 'tis mijn dienaers
schult / of 't is my uyt de memorie ghe-
gaen. Tis goedt/datmen vele rekenin-
ghen onder een menght / want soo kan
men de lieden lichter bedrieghen. Als
by exempel / daer zijn eenighe schulden
uyt ghevaeght / om dat zy al betaelt
zijn / daer zijn andere op de welcke niet
E betaelt en is. Dese schulden mengh ick
in mijn leste boecken onder een / soo dat-
ter niet uyt ghedaen en blijft. Als het
op een rekenen komt / dan legghen wy
teghen malkander in / ende ick houde
de overhandt/ oock dickwils met eenen
valschen eed. Dit behoort al mede tot
de konst / ick houde ghemeenlijck reke-
ninghe met de gene die op de reyse staen/ F
eñ onbereet zijn. Want mijn dingen heb
ick altijd veerdigh. Wort daer yet wat
te mijnen huyse vertrout / dat houd ick
heymlijck by my ende gheef het niet we-
der. Tis langh eer het de gene verneemt/
aen de welcke dat ghesonden is. Ten
laetsten indien ick het niet en kan loo-
chenen/soo segh ick dat het verloren is /
of verklare van my ghesonden te zijn /
dat niet ghesonden is / legghe de schult G
op de Waghenaers. Ten laetsten by
aldien ick 't niet en kan omlegghen /
soo gheef ick het niet gheheel wederom.
Ph. Dat is seker een fraeye konst.
Ps. Somtijts ontfangh ick twee-mael
gheldt van een en de selfde schult. Eerst
te huys / hier naer ter plaetsen daer ick
trecke: Ende over al ben ick ontrent.
Ondertusschen brenght de tijdt de ver-
ghetinghe daer in/de rekeninghen wor- H
den verbijstert / yemandt geraeckter te
sterven/of treckt op een verre reyse / ge-
nomen dat het al ten erghsten uytvalt /
ten minsten heb ick daer-en-tusschen
andermans gheldt ghebruyckt / oock
verlock ick daer eenige onder schijn van
mildigheyt/op dat zy my in mijn logens
behulpigh zijn / maer altijdt van ander
lieden goedt/van het mijne soud ick mijn
eyghen moeder niet een penningh te wil I
zijn. Ende hoe-wel de winste kleen is /
ten aensien van yeder dingh in 't bysón-
der / uyt velen nochtans (want ghe-
lijck ick ghesepdt hebbe/ ick menghe my
in vele saken) wort een groote menigh-
te te samen gheschrapt. Voorders ghe-
lijck daer vele listen zijn om niet achter-
haelt te worden/soo is dese onder andere
wel de voornaemste. Ick hale-in alle de
brieven die ick kan becomen/breke die op K
en lees-se. Indien daer yet in staet dat
my mochte hinderlijck zijn / ick houdse
in/of soo ickse weder levere / dat doe ick
als het my best te pas komt. Daeren-
boven tusschen de ghene die verre van-
den anderen ghesetten zijn / zaey ick met
mijne logenbrieven twist en tweedrachte
Ph. Wat

A Ph. Wat profijt brengt u dat in? Ps. Tweederley: voor eerst indien 't gheen ick van een anders weghen beloof/ en ter welcker oorsakẽ ick oock een schenckagie ontfangen hebbe/niet en geschiedt (want sodanige wind-belosten verkoop ick wel dier/) so leg ick de schuld op dese of op gene/ waerom dat niet volbracht en is. Ph. En als hy sulcx ontkent. Ps. Hy is verre vander hant/ neemt dat
B hy tot Basel is/ en ick beloof het in Enghelandt: daer naer gheschiedt het/als nu on-eenigheydt tusschen haer gheresen is/ dat d'een d'ander niet en gelooft/ wanneer ick beschuldight worde. Hier hebt ghy een proef ken van de konst.

Ph. Maer soodanigh een konst plegen wy grove lieden/ dewelcke een yeder dinck zijne rechten naem geven/dieverije te noemen. Ps. O hoe weynigh verstaet ghy u op de Keyserlijcke Rechten! Machmen wel yemandt in recht C van dief-stal aen spreecken'/ dewelcke heeft achter gehoudẽ/ dat hem vertrout was/die het gheleende met eede gheloochent/ofte met dier-gelijcke bedriegerije om-ghegaen heeft? Ph. Het behoorde wel soo. Ps. Bemerckt nu eens de voorsichtigheydt van dese konstenaers. Hier is meer of ten minstẽ even veel profijts aen vast/ ende immers isser minder perijckel inghelegen. D Ph. Dat ghy qualijck varen moet met uwe bedriegerijen ende logenen. Want dat het u wel gae en kan ick niet wenschen. Ps. Ghy en sult niet ghedijen met uwe ghelapte of vermomde waerheydt/ en ick sal daeren-tusschen op mijne loghenen eñ dieverijen een lustigh levẽ leyden/ met de goede gunst van Ulissis en Mercurius.

De XXXII. T'samen-spraeck.

Inquisitio de fide,

Of

Geloofs Ondersoeck/

Daer in kortelijck de Artikulen des Geloofs uytgheleydt worden.

Aulus, *Barbatius*.

Aulus.

A
IS een out deuntjen dat de kinderẽ selfs in de mont hebben/ datmen milt moet zijn in't groetẽ. Maer ick en weet niet oft my yet staet u geluck of salicheyt te wenschen. Ba. Voorwaer ick houde van 't gheluck-schaffen als van geluck-bieden. B Maer waerom seght ghy dat? Au. Vraeght ghy waerom? als ghy't immers weten wilt/ om dat ghy al yet wat na de mutsaerd ruyckt. Ba. Daer zijn oock geestlijcke donderslagen/ ende bliremen/ dewelcke in ghe slachte veel verschillen vande ghene die voor-bedie-dens kracht hebben. Want nae dat ick mercken kan/ soo verstaet ghy den ban,

A Au. Ghy seght de waerheyt. Ba. Ick
heb wel schricklijcke donderslagen ghe-
hoort / maer des blixems kracht noyt
gheproeft. Au. Hoe so? Ba. Om dat
ick de spijse even soo wel verteere / ende
niet ongheruster en slape als te vooren
Au. Maer 'tquaet pleegh des te gevaer-
lijcker te zijn / wanneermen dat niet ge-
voelt. Maer dese gheestlijcke en krach-
teloose blixemen/ soo ghyse noemt / val-
B len op bergen eñ zeen. Ba. Tis wel so/
maer 't zijn blinde schoten / eñ kracht-
loose flitsen : daer gaet oock een glans
uyt het glas/of kopere becken.
Au. Waerlijck dat maeckt oock een
verschricken. Ba. Jae maer voor de
kinderen. Godt heeft alleen den blixem
daer hy de ziele mede slaen kan. Au.
Maer Godt is sijn Stadthouder. Ba.
C Ick wilde dat het soo waer. Au. Het
gheeft veel lieden wondrr dat ghy niet
over-langh pick-swart geworden zijt.
Ba. Neemt dat ick soodanigh ben. Soo
veel te meer behoordemen de salighheydt
van my ellendigh mensch te wenschen /
indien men naer het Euangelium wil te
werck gaen. Au. Men magh dat wel
van herten wenschen / maer niet met
den monde verklaren. Ba. Waerom
D dat? Au. Op dat de ghene die van den
blixem geraeckt is/hem schame/eñ also
weder te recht kome. Ba. By aldien
Godt in sulcker voegen met ons gehan-
delt had / wy waren al t'samen verlo-
ren geweest. Au. Waerom? Ba. Om
dat hy als wy zijne vyanden waren/af-
goden-dienaers/ krijghende onder het
vaendel vanden Sathan / dat is t' eene-
mael vervloeckt en verbannen waren /
E als doen heeft hy aldermeest tot ons ge-
sproken door zijnen soon / ende door zijn
aenspraeck ons wederom levendigh ge-
maeckt als wy doot waren. Au. Dese
dinghen worden noch al met waerheyd
van u gheseydt. Ba. 't Soude qualijck
met de siecken staen/indien de medicijn-
meester met haer weygerde te spreken /
so menighmael als sy met eenige sware
siecktë beladẽ warẽ/ ja als dan behoor- F
de den Medicijn daer aldermeest by te
zijn. Au. Maer ick vreese/ dat ghy my
eer wat van u quaet soud aensetten/dan
ick uwe siecktë genesen soude. Tgebeurt
somwijlen dat de Medicijn die de siecke
besoect/selver een bed-priester wort. Ba.
't Gaet wel so met de lichamelijcke siec-
ten/maer inde quadẽ der zielen hebt ghy
een tegengift ghereet tegen alle besmet-
tinge. Au. Wat doch? Ba. Een vast G
voornemen vande eenmael aengenomen
opinie niet af te wijckẽ. Daerbeneffens/
wat vreest ghy voor quaet daer de sake
met woordẽ te slechtẽ is. Au. Het lijckt
wat 'tghene ghy seght / waerder maer
voordeel mede te doen. Ba. Men seght
in een gemeen spreeckwoort datmen ho-
pen moet, terwijl daer adem by dẽ mensch
is. En gelijckerwijs als Paulus seght.
De liefde gheeft de moet niet verloren, H
want sy hoopt alle dingh, 1. Gor. 13. Au.
Ghy en spreeckt daer so qualijck niet/en
op dese hope/meen ick dat het my geoor-
loft is/een weynich met u te spreken/ eñ
soo' t uwe believte is / ick sal de Medi-
cijn zijn. Ba. Tis wel mijn wil. Au.
De vraegh'-allen zijn in 't gemeen hate-
lijck/en nochtans worden die Medicijn-
meesters ghepresen/dewelcke alles van
stuckxken tot beetjen onder-vraghen. Ba. I
Vraeght vanden Hemel af beginnende/
tot der aerden toe / soo 't u goet dunckt.
Au. Ick salt versoecken / wilt ghy my
slechts beloven / dat ghy trouwlijck eñ
oprechtlijck sult antwoorden. Ba. Ick
belove het / als ick maer wete van wat
sake ghy begeert te vragen. Au. Vant
Symbolum der Apostelen. Ba. Ick hoor
daer een krijghs-woort/ ende weyghere
niet voor een vyandt Christi ghehouden K
te worden / indien ick hier niet recht in
handele. Au. Gelooft ghy in God den
Vader Almachtigh/dewelcke Hemel en
aerde gheschapen heeft? Ba. En oock
al wat in Hemel en aerde besloten is /
met de Engelsche geestẽ. Au. Als ghy
God noemt/wat verstaet gy daer door?
Ba, Een

A Bar. Een eeuwighe gheest / de welcke
noch begin ghehadt heeft / noch eynde
hebben sal / boven dewelcke niet groo-
ters / niet wijsers / niet beters kan we-
sen. Au. Dus verre gaet het wel. Ba.
De welcke door zijn Almogende kracht
alle sienlijcke en onsienlijcke dingen ghe-
schapẽ heeft / dewelcke door een wonder-
bare wijsheyt alles regeert en bestiert /
door zijne goedicheyt alle dingẽ voed en
onderhoudt / en 't ghevallen menschlijck
B gheslacht uyt louter ghenade wederom
op de been geholpen heeft. Au. Dit zijn
wel dry de voornaemste eygen-schappen
in Godt / maer wat nuttigheydt schept
ghy uyt dese kennisse? Ba. Als ick be-
denck dat hy almachtigh is / soo stel ick
my selven gheheel onder hem / by wiens
Majesteyt aller menschen oft Enghelen
hoogheydt niet is te vergelijcken. Daer
naer geloof ick met een vast vertrouwẽ /
C al wat de Schrifture getuyght van hem
gemaeckt te zijn / ende te gelijck dat ghe-
schieden sal / 't geen hy belooft heeft / aen-
ghesien hy door sijn kracht vermach al-
les wat hy wil / hoe-wel het voor den
mensche schijnt onmogelijck te zijn. So
geschiedt het dat ick mijn eygen krach-
ten mis-trouwende geheel aen hem han-
ghe / die 't al vermach. Wanneer ick sijne
Wijsheyt aenschouwe / so acht ick mijne
D wijsheydt niet een sier / maer gheloove
dat alle zijn doen gherecht en billick is /
oft al schoon voor 't menschelijc vernuft
schijnt ongherijmt en onredelijck te zijn:
Als ick zijne goedigheydt overweghe / so
bevind ick niets in my te zijn / of ick ben
het zijne genadige wel-dadigheyt schul-
digh: en ick houde datter geen soo groo-
ten misdaedt is / de welcke hy my soude
weygheren te vergheven / wanneer ick
E daer van af-standt doe / ende datter niet
en is / 't welck hy my niet soud gheven /
wanneer ick hem daerom aenroepe. Au.
Meent ghy dat het genoegh is / dat ghy
hem gheloost soodanigh te zijn?

Ba. Geensins: maer ick stel met een
oprechte genegentheyt / al mijn hoop en
vertrouwen op hem alleen / verbloecken- F
de den duyvel met alle Af-goderije / ende
Toover-konsten. Hem bid ick alleen aen /
niets boven hem achtende / noch by hem
verghelijckende / niet een Enghel / niet
mijn ouders / niet mijn kinderen / niet
mijn huysvrouwe / gheen Prince / gheen
rijckdommen / gheen eeren / geen wellu-
sten / bereydt zijnde selfs mijn leven om
zijnen wille te verliesen / wanneer hy 't
my ghebiedt / voor-seker wetende dat die
niet kan sterven / de welcke hem ghehee- G
lijck Gode over geeft. Au. Eert / vreest /
en bemint ghy dan niet dan God alleen?

Ba. Indien ick yet buyten hem eere /
vreese of beminne / dat bemin / vreesen
eer ick om zijnent wille / alles richtende
tot zijner eeren / hem altijt danckende / of
my lief of leet toevalt / of ick stervẽ moet /
of in 't leven blijve. Au. Uwe redenen
zijn tot noch toe ghesont geweest. Wat
gelooft ghy vande tweede persoon? H

Ba. Ondersoeckt. Au. Gelooft ghy
dat Jesus Godt en Mensch zy gheweest?
Ba. Gantschelijck. Au. Hoe kan het
zijn / dat een ende selfde zy een onsterffe-
lijck Godt ende sterfijck Mensch?

Ba. Dat was licht voor hem te doen /
die al vermach / wat hy wil / en om de
Godlijcke natuer / dewelcke hy een heeft
met den Vader / al de grootheydt / wijs-
heyt / goedigheydt / die ick den Vader toe- I
schrijve / schrijf ick oock den Soone toe /
en al wat ick den Vader schuldigh ben /
ben ick oock schuldigh aen den Soon /
behalven dat het God also belieft heeft /
dat hy door den Soon alle dingh schep-
pen ende ons mede deelen soude.

Au. Waerom noemt dan de heylighe
Schrift den Soon meermaels Heer als
God? Ba. Om dat den Naem Gods is
een naem van absolupte macht ende au- K
thoriteyt / dewelcke den Vader voorne-
melijck toe-komt / als de ghene die sim-
pelijck het beginsel aller dinghen / ende
oock de Fonteyne van de Godtheydt sel-
ve is. Heer is een naem van Verlosser
of Heylandt. Hoe-wel oock de Vader

A ons verlost heeft door den Soon/ en de Soon is Godt/ maer uyt God den Vader. Maer God den Vader is van niemandt/ ende besit de eerste plaetse onder de Godlijcke personen.

Aulus. Stelt ghy dan oock u betrouwen op Jesum? Barb. Waerom niet? Aulus. Om dat de Propheet segt: Vervloeckt is hy die op den mensche vertrout. Jerem. 17.

B Barb. Maer desen Mensch alleen is gegeven alle macht in Hemel en op Aerden/ Dat in den Name Jesu buygen alle knyen der gener die in den Hemel, op der aerden eñ onder der aerden zijn, Phili. 2. hoewel ick oock dē plecht-ancker mijns vertrouwens ende hopens/ hier op niet soude vesten/ indien hy niet te ghelijck Godt en was. Au. Waerom noemt hy hem zijn Soon? Ba. Op dat nie-
C mandt en droome dat hy een schepsel zy.

Aulus. Waerom Eenigh-gheboren? Barb. Op dat hy de natuerlijcke soon vande aengenomene kinderē der genade onderschepde/ welckers toenaems eere hy ons oock mede deelachtigh maeckt/ op dat wy niemant anders buyten hem souden verwachten.

Aulus. Waerom heeft hy ghewilt dat de ghene die Godt was/ mensch wor-
D den soude? Ba. Op dat een mensch de menschen met Gode soude versoenen. Au. Ghelooft ghy dat hy ontfanghen is sonder toedoen des Mans/ door de werckinghe des heyligen Gheests/ende gheboren uyt de onbevleckte Maeght Maria/ zijn sterffelijck lichaem van haren vleesche ghenomen hebbende? Ba. Jae ick. Au. Waerom heeft hy alsoo willen gheboren worden? Ba. Om dat
E het betamelijck was dat Godt also geboren soude worden/en dattet betaemde dat alfo soude gheboren worden/de ghene dewelcke de smetten van onse ontfanckenis en geboorte reynighen soude. Godt heeft een menschen Soon willen gheboren worden/ op dat wy in hem wedergheboren zijnde/ tot kinderen Gods souden ghemaeckt worden. Au. F
Gelooft ghy dat hy op der aerden wandelende/ soodanighe wonder-wercken ghedaen/en sulcke dingen geleert heeft/ als inde Evangelische schriften beschreven staen? Ba. Sekerder dan ick houde dat ghy een mensch zijt. Au. Ick ben gheen omghekeerde Apulejus, dat ghy vermoeden soud/een Ezel alhier onder eens menschen ghestalte te schuylen.
Maer gelooft ghy dat dese de selve Messias is/ den welcken de schaduwen en figuren des Wets betekent/ de voorseggingen der Propheten belooft/ ende den welcken de Joden soo veel Jaren verwacht hebben? Bar. Daer is niet daer ick meer van verseeckert ben. Au. Gelooft ghy dat sijn leer en leven genoeghsaem zijn/ tot de volkomen Godtvruchtigheyt? Bar. Ontwijflijck. Au. Ge-
looft ghy dat de selve waerlijck van den H
Joden gevangen/ghebonden/ met buysten gheslaghen/bespogen/bespot/onder Pontio Pilato gegeesselt/ende ten laetsten aen den Cruyce ghehecht/en aldaer ghestorven is gheweest? Bar. Gewislijck.

Aulus. Ghelooft ghy dat hy van alle Wet der sonde/ hoedanigh de selve moghten zijn/ vry is gheweest? Ba. Waerom niet? ick ghelove dat hy een onbevleckt Lam geweest is. Au. Ghe- I
looft ghy dat hy alle dese dinghen vrywilligh geleden heeft? Ba. Ja geern/ ende selfs daer naer dorstende/ doch na den wille des Vaders. Au. Waerom heeft de Vader ghewilt/dat sijn eenigh geboren Soon/die onnosel ende van hem insonderheyt bemint was/ dese wreetheden soude verdraghen? Ba. Op dat hy door dese offerhande ons sondaers met
sich versoenen soude/ wanneer wy op K
hem onse hope en vertrouwen stelden. Au. Waerom heeft Godt het gantsche menschlijck gheslacht laten verballen? en sulcx toegelaten hebbende/ was daer gheen ander wegh open/om 't selve weder op te rechten? Ba. Dit heeft my niet de menschelijcke reden/maer het gheloof

vroet

A vroet ghemaeckt/dat het op gheene wij-
se beter/of tot onse saligheyt profijtelijc-
ker konde gheschieden. Au. Waerom
heeft die maniere van doodt hem voor-
nemelijck behaeght? Ba. Om dat dese
doode na de werelt de alderschandlijck-
ste was/en van grooter en langhsamer
pijnen/om datse hem betamelijck was/
dewelcke sijne leden in al de deelen des
werelts uytgestrect hebbende/alle volc-
B keren des werelts tot de saligheyt noo-
digen/en de menschen met aertsche sor-
ghen beladen/tot de Hemelsche dinghen
beroepen soude. Eyndlijck/op dat hy
ons die kopere slanghe soude voor oo-
ghen stellen/den welcken Moses aen een
hout had opghehanghen/op dat alle de
ghene dewelcke haer ooghen op dese
slanghe souden slaen/van der slanghen
bete souden ghenesen worden/ende op
C dat hy het Woort des Propheets vast
maken soude/dewelcke voorseyt hadde/
Psal.96. seght onder de volckeren, Godt
heeft aen den houte gheregeert.

Au. Waerom heeft hy oock willen be-
graven worden/ende dat soo sorghvul-
dighlijck/met Myrrhe ende salven ghe-
salft/in een nieu graf/'twelcke uyt een
harden ende levendighen steen uytghe-
houwen was/besloten/de deure des
D grafs beseghelt/ende oock publijcke
wachters daer by ghestelt zijnde? Ba.
Op dat des te meer blijcken moghte
dat hy waerlijck ghestorven was. Au.
Waerom is hy niet terstont wederom
levende gheworden? Ba. Om de self-
de oorsaeck: want byaldien sijn doodt
waer twijffelachtigh geweest/zijn ver-
rijsenis soude van gelijcken twijffelach-
tigh gheweest zijn/maer dese wilde hy
E dat onlochbaer soude zijn. Au. Ghe-
looft ghy dat zijn ziele neder ghedaelt is
ter hellen? Ba. Cyprianus getuyght dat
dese woorden in't Roomsche Symbolum,
en in't Symbolum der Oostersche Kerc-
ken in voortijden niet gevonden zijn ge-
weest/ende worden oock niet verhaelt
van Tertuliano, dewelcke een uytghe-
nomen out schrijver is: ick gheloove F
nochtans deselve vastelijck of om datse
over-een-komen met de prophetie des
Psalms/Ghy sult mijn ziele in de helle
niet laten, ende wederom Heere ghy hebt
mijn ziele uyt der hellen ghevoert, of om
dat de Apostel Petrus in't derde capittel
van zijn eerste brief/aen welckers au-
theur men noyt ghetwijffelt heeft/aldus
schrijft/gestorven zijnde na den vleesche,
maer levendigh ghemaeckt na den gheest, G
inden welckē hy oock komende, heeft ge-
predickt den gheesten die inde gevange-
nisse waren. Maer gelijckerwijs als ick
gheloove dat hy ter hellen is neder ghe-
daelt/also geloof ick niet/dat hy aldaer
yet wat geleden soud hebben: want hy
is nederghedaelt niet om ghepijnight te
worden/maer om 't rijck des Satans
voor ons te verbreecken. Au. Ick en
hoor noch gheen godloose opinie: maer H
hy is ghestorven/op dat hy ons die doot
waren door de sonde/weder tot het leven
soude brengen: maer waerom is hy we-
derom levendigh geworden?

Bar. Voornemelijck om drie oorsaken.
Au. Welcke zijn die? Bar. Voor eerst
op dat hy ons een seker hope soude geven
vande Verrijsenisse: daer na op dat wy
bekennē souden dat hy onsterfijc was/
ē niet meer sterven soude/op den welc- I
ken wy 't vertrouwē van onse saligheyt
gestelt hebben: ten laetsten/dat wy oock
door bekeering/de sonden ghestorven/ē
door den Doop te ghelijck met hem be-
graven zijnde/door sijne genade tot een
nieuw leven souden ghebracht worden.

Au. Gelooft ghy dat hy het selve lic-
haem/dat aen den Cruyce gestorven/int
graf wederom levende gheworden/ende
't welck vande Discipulen gesien en ge- K
handelt is geweest/tot den Hemel heeft
opghevoert? Bar. Jae ick. Au. Waer-
om heeft hy de aerde willen verlaten?

Bar. Op dat wy hem alle gelijck gee-
stelijcker wijse souden'lief hebben/ē dat
niemandt Christum hier op der aerden
hem soude toe eyghenen/maer alle te sa-
men

A men gelijckelijck hare herten tot den He=
mel verheffen soudē/wetende dat aldaer
onse hooft is. Want in dien nu de men=
schen haer selven soo seer verhooveerdi=
gē op de verwe oft fatsoen hares kleets/
ende dewijl de sommige het Bloed of de
Voor-huyt Christi eñ de Melck van onse
lieve Vrouwe so openbaer ten toon stel=
len/wat meynt ghy soude daer geschiedt
zijn/had hy op der aerden ghebleven/ op
B sijne wijse gekleedt/etende/ spreeckende:
wat al oneenigheden soude dese eyghen=
schappen sijns lichaems veroorsaeckt
hebben? Au. Gelooft ghy dat hy aldaer
met on-sterflijckheydt begaeft/ aen de
rechterhant zijns Vaders ghesetten is?
Ba. Waerom niet? als een Heer over
alle dingh/ende een mede-ghenoot zijns
gantschen Vaders Rijck. Dit had hy
selve sijne Discipulen belooft te sullen
C geschieden/ende dat aenschouwen heeft
hy Stephano sijn getuyge laten sien. Au.
Waerom heeft hy dat laten sien? Ba.
Op dat wy in gheene sake souden be=
schroomt zijn/ wetende dat wy sulck een
machtigen voor-spraeck ende Heer heb=
ben in de Hemelen. Au. Ghelooft ghy
dat hy met het selve lichaem sal weder=
komen / om te oordelen de levende ende
de doode? Ba. So seker als ick geloove
D dat tot noch toe vervult is 't welck de
Propheten van Christo te voren ghesept
hadden/ so seker gheloof ick dat geschie=
den sal al 'tghene hy gewilt heeft dat wy
in toekomende tijdē verwachten sullen.
Sijn eerste toekomst is geopenbaert nae
de voorseggingen der Propheten/inde
welcke hy gekomen is nederigh / op dat
hy ons soude onderwijsen ende saligh
maken. De tweede sal oock geopenbaert
E worden/wanneer hy komen sal verheer=
lijct met de heerlijckheyt sijns Vaders/
voor wiens vierschaer alle menschē van
wat geslachte/ van wat staet oft condi=
tie/so wel Coningen als Gemeene luy=
den/Griecken en Schyten sullen moeten
verschijnen/eñ die niet alleen/ dewelcke
hy in dese syne komste sal levende vindē/
maer oock alle de gene die van't beginsel F
des werelts tot die tijd toe sullen gestor=
ven zijn/sullen wederom levendigh wor=
den / en een yeder sal den Richter in sijn
lichaem aenschouwen. De salighe En=
ghelen sullen daer oock by zijn/ als ghe=
trouwe dienst - knechten / ende de Duy=
velen om gheoordeelt te worden. Dan
sal hy van sijn hooghe gestoelte dat on=
nydelijck vonnis af kondigen / 't welck
den Duyvel met sijne aenhanghers / tot G
de eeuwigh-durende straffen sal verwij=
sen / op dat sy echter niemandt meer en
beschadighen. De Godsalighe sal hy
overstellen inde besittinghe van 't He=
melrijck/ bevrijt zijnde van alle swarig=
heyt / hoewel hy den dach deser toekom=
ste voor ons heeft willen verborgen zijn.
Au. Ick en hoor noch gheen ketterije.
Laet ons nu komē tot de derde persoon.
Ba. Wanneer 't u gelieft. Au. Gelooft H
ghy inden H. Gheest? Ba. Ick ghe=
loove dat hy waerachtigh God is/te ge=
lijck met den Vader eñ den Soon. Ick
gheloove dat met desen gheest begaeft
sijn ghewe est / de gene dewelcke ons de
Boecken des Ouden eñ Nieuwen Te=
staments hebben naergelaten / sonder
wiens hulpe nīemandt tot de salighevdt
gheraeckt. Au. Waerom wort hy een
Geest ghenoemt? Ba. Om dat gelijc= I
kerwijs als onse lichamen door den
aemtocht leven / alsoo worden onse zie=
len door een heymelijck aenblasen des
H. Gheestes levendigh ghemaeckt. Au.
Soudmen den Vader niet moghen een
Gheest noemen? Ba. Waerom niet?
Au. Worden dan de persoonen niet on=
der malkanderen gemengelt? Ba. Neen:
want de Vader wordt een Gheest ghe=
noemt/om dat hy onlichamelijck is/het K
welcke de persoonen alle ghelijck na de
Godlijcke nature gemeen hebben: maer
de derde persoon wordt een Gheest ghe=
noemt/ om dat hy ergens van daen bla=
sende/sich onghevoelijcker wijse door de
herten verspreydt / ghelijckerwijs als
de winden vande aerde ofte rivieren
waeyen.

A waepen. Au. Waerom wert de twee-de perſoon met den naem van Soon gheheten? Ba. Om de volkomen gelijckeniſſe van natuur ende wille. Au. Is de Soon meer gelijck den Vader/ als die H. Geeſt? Ba. Niet na de Godlijcke nature/ behalven dat hy hier door de eyghenſchap des Vaders naerder uytdruckt/ om dat de H. Geeſt van hem oock uytgaet. Au. Waerom ſoudmen dan den H. Gheeſt oock niet Soon mo-
B ghen noemen? Ba. Om dat ick met S. Hilarius nerghens en leſe dat hy ghebo-ren is/ ick en leſe oock van ſijnen Vader niet/ maer dat hy een Geeſt is/ en dat hy uytgaet dat lees ick. Au. Waerom wort inden Symbolo de Vader alleen God ghenaemt? Ba. Om dat deſe/ ghelijck als ick gheſeyt hebbe/ van hem ſelven de autheur aller dinghen is/ ende de fonteyne vande gantſche Godheydt.
C Au. Verhaelt dat een weynigh duydlijcker. Ba. Vermits men niets en kan noemen/ dat ſijn oorſpronghvan den Vader niet en heeft/ aenghesien de Soon en de Heylige Gheeſt ſelve dat ſy Godt zijn/ van den Vader ontleenen. Derhalven iſt dat de voornaemſte authoriteyt/ of oorſake des afkomſts/ den Vader alleen toebehoort/ om dat hy alleen van niemandt ſijn weſen heeft. Inden
D Symbolo nochtans konnen de woorden alſoo ghenomen worden/ dat de naem Gods niet eens perſoons eyghen zy/ maer in 't ghemeen gheſtelt werde/ dewelcke terſtont daer naer door de namen des Vaders/ des Soons ende des H. Geeſtes wordt onderſcheyden: In eenen God, welcke woordt/ de nature betekenende/ de Vader/ de Soon/ ende de H. Gheeſt/ dat is dry perſonen on-
E der ſich begrijpt. Au. Gelooft ghy inde heylighe Kercke? Ba. Neen. Au. Wat ſeght ghy? gelooft ghy niet?

Ba. Ick geloove een heylige Kercke/ dewelcke is 't lichaem Christi, dat is een vergaderinghe/ van alle die gene door de gantſche werelt/ dewelcke in 't Euangeliſch gheloof over een ſtemmen/ de- F welcke eenen God den Vader dienen/ die al haer vertrouwen op ſijnen Soon ſtellen/ die door den ſelven gheeſt Chriſti gedreven worden/ van wiens gheſelſchap afghesneden wordt/ een yeghelijck dewelcke een doodt-ſonde begaet.

An. Waerom ontſiet ghy u te ſeggen/ Ick gheloove inde heylighe Kercke?

Ba. Om dat my Cyprianus alſoo gheleert heeft/ datmen in Godt alleen ghe- G looven moet/ op den welcken wy ſimpelijck al ons vertrouwen gront-veſten; maer de Kercke eyghentlijck ſoo geheeten/ hoewel datſe niet beſtaet dan uyt de goede/ nochtans beſtaet de ſelve uyt menſchen/ dewelcke van goedt quaedt konnen worden/ die konnen bedrieghen en ſelfs bedrogen worden. Au. Wat hout ghy van de ghemeynſchap der Heylighen? Ba. Van deſen artijckel maeckt H Cyprianus gantſch gheen ghewagh/ hoewel hy uytdruckelijck aenwijſt/ wat elcke Kercke meer of minder heeft: want alſoo bint hy deſe woorden aen 't voorgaende. Hier naer volght/ Een heylighe Kercke, verghevinghe der ſonden, opſtandinge deſes vleeſches. Ende ſommighe meenen dat dit deel van 't voorgaende niet verſcheyden en is/ maer dat het uytleght ende verklaert in welcken I ſin daer gheſeyt was/ een heylige Kercke, ſoo dat de Kercke niet anders beteekent/ dan eenes Gods/ eenes Euangeliums/ eens gheloofs/ eens hoops belijdinghe/ eens gheeſtes ende der ſelver Sacramente ghenietinghe/ kort af/ ſoodanigh een gemeenſchap aller goederen onder de Godvruchtighe/ dewelcke van 't begin des werelts tot den eynde toe gheweeſt zijn/ hoedanigh daer is de K Broederſchap van de lidtmaten des lichaems onder malkanderen/ ſoo dat de goede wercken van d' een den anderen te ſtade komen/ ſoo langhe ſy levendige lidtmaten des lichaems zijn. Maer buyten dit geſelſchap of Broederſchap konnen niemandt zijn eyghen goede wercken

A ken ter salighepdt baten / ten sy dat hy
met die heylighe vergaderinge sich ver-
eenighe ende daerom volght daer de
verghevinghe der sonden, om dat buyten
de Kercke gheen verghevinghe der son-
den is / al ist schoon dat de mensch sich
door berou uytmergelt / of de werckē der
barmhertighepdt oeffent. Inde kercke /
segh ick / niet der ketterē / maer der Hey-
lighen / dewelcke inden gheest Christi
B vergadert is / daer is verghevinghe der
sonden door den Doop en na den Doop /
door 't berouw / ende de sleutelen die de
Kercke ghegheven zijn. Au. Dit zijn
noch al ghesonde woorden. Ghelooft
ghy de opstandinghe des vleesches?

Ba. Te vergheefs soude ick de reste
gheloven / indien ick dat niet gheloofde /
'twelck het voornaemste van allen is.

Au. Wat verstaet ghy door 't vleesch?

C Ba. Des menschen lichaem met een
menschelijcke ziele begaeft.

Au. Sal een yegelijcke ziele wederom
ontfanghen haer lichaem / dat sy hier
sonder leven ghelaten heeft?

Ba. Ja dat selve daer sy uyt verhuyst
was. Daerom wordt inden Symbolo
Cypriani daer toe ghedaen / de opstan-
dinge deses vleesches. Au. Hoe kan
't zijn dat een en 't selve lichaem / dat nu
D soo dickwils van 't een in 't ander veran-
dert is / wederom soude verrijsen?

Ba. Die alles vermoght wat hy wil-
de van niet te scheppen / soud het hem be-
swaerlijck zijn / 'tghene van wesen ver-
andert is / wederom in sijn eerste natuer-
lijck wesen te herstellen? Ick disputeer
hier niet sorghvuldelijck / hoe dat sulcx
toegaet / 't is my ghenoegh dat die sulcx
te doen belooft heeft / so waerachtigh is
E dat hy niet kan lieghen / soo machtigh /
dat hy al wat hy wil / door een wenck
alleen kan te weghen brenghen. Au.
Waer toe sal dan het lichaem van noode
zijn? Ba. Op dat de geheelen mensch
met Christo verheerlijct worde / dewelc-
ke alhier gheheel om Christi wille ver-
druckt is gheweest.

Au. Waerom staet daer by / ende het F
eeuwighe leven? Ba. Op dat niemand
en dencke dat wy alsoo wederom het le-
ven ontfanghen sullen / ghelijck als de
kick-vorsschen ontrent de Voor-somer
dewelcke haest wederom moeten ster-
ven. Want hier is tweederley doodt /
een lichamelijcke / dewelcke de goede met
de quade ghemeen is / ende een geestlijc-
ke. Nu de doodt des geests of der zielen
is de sonde. Maer na de opstandinghe G
is den Godsalighen een eeuwigh leven
bereydt / beyde van lichaem en van ziele:
want het lichaem sal niet langer sieck of
suchtich / niet meer den ouderdom / hon-
gher / dorst / pijne / vermoeytheyt / doot / of
eenighe andere ongemacken onderwor-
pen zijn / maer geestlijck geworden zijn-
de / sal 't nae den wille des gheests be-
weeght worden: ende de ziele sal niet
langher met eenighe ghebreckelijckhe- H
den of droefheden ghequelt zijn / maer
sal sonder eynde het opperste goet / dat
is God selve / ghenieten / daeren teghen
sal de eeuwighe doodt des lichaems en
der zielen de godloose besitten: want
haer lichaem sal onsterflijck zijn / om
eeuwigh ghepijnight te worden / en haer
ziel altijdt met de prickelingh der son-
den ghequelt / sonder hope van vergiffe-
nis. Au. Gelooft ghy dit van herten I
ende oprechtelijck? Ba. Jae ick ben
daer meer van versekert / als dat ick nu
met u spreke. Au. Als ick te Romen
was / heb ickse niet altemael soo oprecht
van gheloof ghevonden. Ba. Ja soo
ghy de sake wat nae uwer wilt onder-
tasten / ghy sult oock op andere plaetsen
wel vele vinden / die dese dinghen niet so
seker en gelooven. Au. Nadien ghy in
soo vele ende so ghewichtighe puncten / K
eens gevoelens met ons zijt / hoe komt
dat ghy niet geheel vande onse zijt? Ba.
Dat soude ick van u gheern hooren:
want ick houde my selvē voor een recht-
sinnigh man / hoewel ick van mijn leven
niet wil roemen / nochtans doe ick mijn
best / dat het selve met mijn belijdinghe
over

A over een kome. Au. Waerom iſt dan
datter ſulcken vyandtſchap is tuſſchen
u ende de recht-gheſinde?

Ba. Onderſoeckt het. Maer hou Me-
dicijn-meeſter / indien u dit beginſel niet
qualijck bevalt / ſoo ſult ghy 't middagh-
mael met ons houden / ende na den eten /
ſult ghy by ledigheydt van tijdt van al-
B les moghen onder-vragen. Ick ſal bey-
de mijne armen toe-houden / en ghy ſult
alle vuyligheden die ick uytwerpe / be-
kijcken. Eyndlijck ghy ſult indien 't u
goet dunckt deſe gantſche borſt ontle-
den / op dat ghy te ſeeckerder van my
meught oordeelen.

Au. Maer ick make daer conſcientie
C van een ghemeene tafel met u te houden.

Ba. Nochtans plegen de Medicijnen
ſo te doen / om beter acht te nemen / waer
de ſiecke treck nae hebben / ende in wat
dinghen ſy haer miſgrijpen.

Au. Maer ick duchte dat ick ſchijnen
ſal de ketters goetgonſtigh te zijn.

Ba. Daer is gheen heyligher werck / D
dan datmen de ketters goetgunſtigh
is. Au. Hoe ſoo? Ba. Heeft Paulus
niet ghewenſcht een verbanninghe te
zijn voor de Joden / die meerder dan ket-
ters waren? Is deſe niet goetgunſtigh
dewelcke zijn beſte doet dat yemant van
quaet goedt / en van doot levende worde? E
Au. Voorſeker ja. Ba. Weeſt haer dan
in ſulcker voegen goetgunſtigh en ghy
derft niet vreeſen. Au. Ick hoorde noyt
eenen ſiecken geſchickter antwoort ge-
ven. Wel aen leyt my met u ter mael-
tijt. Ba. Ghy ſult op zijn Medicijns
onthaelt worden / en ghelijck als by een
ſiecke behoort te gheſchieden. Wy ſullen F
alſo onſe lichamen met ſpijſe verſorgen /
dat het verſtandt niet te min tot het diſ-
puteren bequaem zy.

Au. Ter goeder uren moet dat ghe-
ſchieden. Ba. Maer ick ſal u onthalen.
met quade viſch / alſo het nu vrydagh is.

Au. Dat is buyten ons Symbolum.

Eynde vande twee-en-dertighſte T'ſamen-ſpraeck.

De XXXIII. T'ſamen-ſprekinghe.

Exſequiæ Seraphicæ,

Of

Minder-broers uytvaert/

Waer in beſchreven wort de uytvaert van een ſeker Manſ-
perſoon, en van ſommighe andere dinghen den
Franciſcanen Moniken aengaende : ſeer
gheneughlijck.

Theotimus de Godvreeſende, *Philecous* de nieuſgierige.

A
AN waer komt
ons Theotimus
met eē nieuwe ge-
daente der Reli-
gie? Th. Hoe ſo?
Ph. Want u aen-
ſicht is ſuer/de oo-
ghen ſlaet ghy ne-
der nae der aerde
B toe/'thooft is een weynigh op de ſlinc-
ker ſchouder geboghen/ ende ghy hebt
een vijftigh pater noſter in de hant. Th.
Indien ghy't begheert te weten/vrient/
daer u niet aengheleghen is / ick kom
van een ſchouw-ſpel. Ph. Hebt ghy ee-
nen koorden-danſer of guychelaer/ of
diergelijcke gheſien? Th. Ten is miſ-
ſchien deſen niet ſeer ongheliјck. Ph.
Voorwaer ick en heb noyt voor deſe tijt
C yemand met ſodanigen aenſicht uyt een
ſchouſpel ſien komen. Th. Maer 'tis
ſoodanighen ſoorte van een ſchouwſpel
gheweeſt/ dat ghy / indien ghy daer by
geweeſt waert/miſſchien wat droeviger
gaen ſoudt dan ick. Ph. Waerom ver-
telt ghyt dan niet / wat u ſo devotigh
gemaect heeft? Th. Ick kome van een
Seraphiſche of Engelſche uytvaert. Ph.
Wat hoor ick? Sterven oock de Enge- D
len? Th. Neenſe / maer haerlieder me-
geſellen. Maer op dat ick u niet langer
in twijfel en houde/ ghy kent/meyn ick/
hier te Peluſio den vermaerden ende ge-
leerden man Euſebium? Ph. Meynt
ghy dien/die uyt een Vorſt een ghemeyn
man/ uyt een ghemeyn man bykans een
bedelaer/ic had by na geſeyt/ een bedrie-
ger is gewordē? Th. Ghy hebt te recht E
gheraden van welcken ick ſpreke. Ph.
Maer wat is hem geſchiet? Th. Hy is
heden begraven / ick kome van de uyt-
vaert. Ph. Het moet een ſeer droevighe
uytvaert gheweeſt zijn/dat ghy ſo droe-
vigh van daer komt. Ph. Ick vreeſe dat
ick u ſonder tranen niet en ſal konnen be-
ſchrijven dat ick geſien heb. Th. En ick
vreeſe dat ick het ſonder lacchen niet ſal
konnen hooren. Maer ick bids u/vertelt F
het. Th. Ghy weet dat Euſebius over
lange ſeer ſiecklijck geweeſt is. Ph. Ick
weet dat ſijn lichaem voor etlijcke jaren
ontmant geweeſt is. Th. In ſoodage
ſieckten/ die den menſche langſaemlijck
dooden/plachten de Medicijns uyt ſeec-
kere voor-teeckenen den dach des doots
te voorſegghen. Ph. 'tIs waer. Th.

Deſe

A Dese vermaenden den Man / dat alle
dingen die der Medicijn-meesters kon-
ste te weghe brenghen konde / met seer
groote neerstigheydt volbraght waren.
Dat Godt wel krachtigher was dan
alle Medicijn-meesters hulpe/ maer soo
vele als men uyt menschlijcke gissinghe
bevinden konde/ datter gheen drie dagen
levens en resteerden. Ph. Wat gebeur-
de daer na? Th. Doen toogh dese tref-
B lijcke Eusebius de kleedinghe des alder-
heylighsten Francisci aen zijn swack lic-
haemken / hy wierde gheschoren / hy
nam een grauwe kap aen/ een habijt der
selver koleure / een touw met knoopen /
schoenē met gaten. Ph. Doen hy ster-
ven soude? Th. Jae. Jae hy beloofde
oock met een stervende stemme / dat hy
Christo na den Reghel Francisci dienen
soude/ indien Godt 't ghene gave daer de
C Medicijn- meesters van wanhoopten.
By dese belofte wierden ghetuygen by-
gevoegt/ die vermaerde mannen in hey-
ligheyt waren. In dat habijt stierf dien
heerlijcken man op de tijdt / die van den
Medicijn - meesters voorseydt was.
Daer quamen vele uyt dat ghelselschap/
die de uytvaert houden souden. Ph.
Och of ick by dat schouwspel gheweest
waer. Th. Ghy soudt gheweent heb-
D ben/ indien ghy ghesien hadt/ met welc-
ke liefde de Seraphische mede-ghesellen
'tdoode lichaem af-wiesschen/ dat alder-
heylighste habijt hem aen-pasten / sijn
handen in maniere van een cruyce t'sa-
men leyden / sijne voeten ontblooteden/
ontbloot hebbende / kusten zijn aensicht
oock nae 't Euangelische ghebodt / met
salve blijde maeckten. Ph. Een won-
lijcke ootmoedigheydt / Seraphische
E mannen Lijck-salvers ende Lijck-dra-
gers te zijn. Th. Hier na leyden sy hem
op de bare/ ende nae de leeringhe Pauli/
draeght malkanders last, Gal. 6. droegen
de Broeders haren Broeder langs den
ghemeynen wegh na het Clooster toe.
Aldaer hebben sy hem met gewoonlijcke
Lijck-sangen begraven. Doen die eer-
weerdighe uytvaert langhs den wegh F
passeerde / sach ick seer vele menschen/
den welcken de tranen tegen haren danc
uyt de ooghen vielen/ doen sy saghen dat
sulcken man / dien sy te voren met pur-
per ende zijde ghekleedt ghesien hadden/
nu met een Minne-broers habijt ghe-
kleedt/ met een kennepen-tou ghegordt/
ende in sulcken devotigen gedaente met
sijn gheheele lichaem gheschickt was.
Want des dooden hooft was oock op G
de schouder ghebogen/ ende de handen/
als ick geseyt hebbe/ waren kruys-wijs
over malkander gheleydt. Alle andere
dinghen scheenen oock wonderlijck de-
votigh te zijn. Jae selfs de Seraphi-
sche schare met gebogene necken/ met de
ooghen op de aerde starrende / met soo-
danige jammerlijcke Lijck-gesangen /
dat ick achte / dat de helsche geesten selfs
niet jammerlijcker singhen en konnen / H
perste vele menschen tranen ende such-
ten uyt. Ph. Maer en hadde hy de vijf
wonden Francisci niet? Th. Dat en sou-
de ick niet voor seecker dorven segghen.
Men sach aen sijn handen ende voeten
sommighe blauachtighe litteekenen/ ende
in 't kleedt aen de slincker zijde was een
vensterken. Maer ick en dorste daer niet
scherper na sien / om dat men vastelijck
seydt / dat de nieusgierigheydt in sooda- I
nige dingen vele menschen verderflijck
is gheweest. Ph. Maer en hebt ghy
niet gemerckt / of daer eenighe lachten?
Th. Ick hebt gemerckt: maer ick ver-
moede dat die selve ketteren zijn / van
welcke de werelt hedensdaeghs vol is.
Ph. Mijn Theotimi, op dat ick een vou-
delijck met u koute/ ick en soude my selfs
nauwlijck hebben konnen onthouden
van lachen / indien ick by dat schouspel K
gheweest hadde. Th. Godt gunne/ dat
ghy met de besmettinghe dies suerdees-
sems niet verdorven en zijt. Ph. O goe-
de Theotime, hier en is gheen swarigh-
heydt van: ick heb van jonghs aen den
heylighen Franciscum, die na der werelt
noch gheleert noch wijs / maer door een

A diepe doodinghe der wereltscher ghene-
gentheyden van God seer bemint was/
altijt in mijn ghemoet ge-eert/ ende met
hem al de ghene/ die in sijne voedt-stap-
pen tredende van herten arbeyden / om
der werelt ghestorven zijnde / Christo te
leven. Want de kleedinghe en achte ick
niet. Maer ic soude geerne van u leeren/
hoe dat de kleedinge eenen doodē Men-
sche nut zy? Th. Ghy weet dat van-
B den Heere selfs bevolen is / dat men de
peerlen den verckens niet voorwerpen/
noch het Heylige den honden niet geven
en sal. Vraeght ghy my derhalven om
wat te lachen/soo en sult ghy niets van
my hooren : maer vraeght ghy uyt een
eenvoudige begeerte om te leeren / so sal
ick u geerne 'tghene mede deylen dat ick
van haer lieden geleert hebbe. Ph. Ick
beloove dat ick een neerstigh / leersaem
C ende goetgonstich toehoorder wesen sal.
Th. Eerstlijck weet ghy datter sommi-
ge so seer eergierigh zijn/dat 't haer niet
genoegh en zy hooveerdiglijck eñ trotse-
lijck geleeft te hebben / ten sy datse oock
doodt zijnde hooveerdighlijck begraven
werdē. Doot zijnde en gevoelen sy niet /
maer nochtans levende ontfanghen sy
voor henen eenige geneugte door een in-
beeldinghe der toekomender uytvaert.
D Ick en meyn niet / dat ghy ontkennen
sult eenigh deel der Godsaligheyt te zijn/
dese geneghentheyt/het sy hoe datse zy /
te verwerpen. Ph. Ick bekent/ indien
de pracht der uytvaerden in geen ander
maniere en kan vermijder werdē. Maer
ick achte ootmoedigher te zijn / indien
een dood Vorst in een slecht linnen doeck
ghewonden / ende door slechte Lijck-
draghers op 't ghemeyne Kerck-hof
E onder de slechte doode lichamen begra-
ven wierde. Want die alsoo begraven
werden / als Eusebius begraven is / die
schijnen de pracht waerlijcker veran-
dert/ dan vermijdet te hebben.

Th. 't Is Gode al aenghenaem/dat
uyt een goet hert ghesciet. En hem
komt toe het hert des Menschen te oor-
deelen. Maer 'tghene ick gheseydt heb F
is gheringh / daer zijn andere swarer
dinghen. Ph. Welcke? Th. Sy be-
looven den regel Francisci eer datse ster-
ven. Ph. Te weten op datse die inde
Paradijsche velden houden moghen.

Th. Neen / maer hier / indien sy we-
derom ghesont werden. Ende het ghe-
beurt somwijlen / dat de ghene die door
de sententien der Medicijn - meesters
verwesen zijn/ so haest als sy 't heylighe G
kleedt aenghetoghen hebben / door Go-
des hulpe wederom levendigh werden.
Ph. 'T selve ghebeurt menighmael aen
den genen/ die dat kleet niet aen en trec-
ken. Th. Men moet eenvoudlijck in den
wegh des gheloofs wandelen / indien
in dese sake geen uyt-nemende vrucht en
waer ghelegen / daer en souden soo vele
vermaerde mannen van gheslachte ende
gheleertheyt niet na staen/ om in dit H. H
habijt begraven te werden. Ende op
dat ghy der uytheemscher exempelen
niet en versmaet/ alsoo is die vermaerde
Redolphus Agricola begraven/den welc-
ken ghy billicx seer vele toeschrijft/alsoo
is onlancx Christophorus Longolius be-
graven. Ph. My en is daer niets aen
geleghen wat suffende menschen doen /
wanneer sy in haer uyterste liggen: Ick
begheer van u onderwesen te zijn / wat I
groote nuttigheyt dat het in brengt/dat
een mensch door de vreese des doodts
vervaert/ ende door wanhope van leven
ontroert zijnde Professie doet of ghe-
kleedt werdt? Wat ? sulcke beloften
zijn krachtloos / ten zy datse gheschien
met een verstaudigh ende nuchtere ghe-
moet / met een rijpe overlegginghe son-
der vreese/bedrogh of dwanck : Al wa-
ren schoon dese dinghen niet/soo en ver- K
bindt doch sulcke belofte niet dan na het
Jaer der beproevinghe / in 't welcke sy
eenen Rock met een Kaproen draghen
moeten : want alsoo spreeckt die Sera-
phische Man. Ist dat sy derhalven
wederom ghesond werden / soo en zijn
sy in tweederley manieren daer in niet
ghehou-

A gehouden: want het en is gheen belofte
die vanden ghenen gheschiet/ die door de
vreese des doots eñ hope des levens ver-
haest is: Oock en verbindt de belofte
niet/ eer dat de Caproen ghedraghen is.
Th. De verbindighe mach zÿn soose
wil/ sy meynen seecker datse verbonden
werden/ eñ die gantsche toe-ghenegent-
heydt der wille moet Gode aengenaem
zÿn. Want dat is de oorsaecke/ dat de
B goede wercken der Monicken/ al waert
datse in andere saken met andere gelÿck
waren/ Gode aengenamer zÿn dan an-
der lieden wercken/ om datse uyt eenen
seer goedẽ wortel voort komen. Ph. Ick
en sal niet ondersoecken/ hoe ghewichti-
gen saeck dattet zy/ dat een mensch hem
Gode gantschlÿck toe-eygent/ wanneer
hy zÿns selfs niet meer en is: Ick achte
C dat een yegelÿck Christen hem selven in
den Doope Gode toe-eygent/ wanneer
hy alle pomperye eñ begheerten des duy-
vels versaeckt/ hem onder den Velt-heer
Christo begeeft/ sullende voort aen al zÿn
leven lanck onder hem strÿden. Eñ Pau-
lus vande gene handelende die met Chri-
sto sterven/ op dat sy niet meer haer sel-
ven/ maer den ghenen leven moghen/ die
voor haer gestorven is/ 2. Corinth. 5. en
D spreeckt niet eygentlÿck van den Monic-
ken/ maer van allen Christenen.
Th. Wel te pas hebt ghy van den
Doop gesproken: maer eertÿdts wier-
den die gene ghedoopt of besprenght die
lagen en storven/ den welcken nochtans
de hope des eeuwigen levens ghegheven
wierde. Ph. Wat de Bisschoppen be-
looft hebben/ daer en is niet veel aen ge-
legen: wat God verweerdigen sal te ge-
E ven/ is ons onseecker. In dien het seker
geweest waer dat soodanige met een be-
sprenginghe des waters terstondt bor-
gheren des Hemels wierden/ wat kon-
der grooter Venster gheopent worden/
dat de Menschen de Werelt toe-gedaen
zÿnde/ met opset de snoode begheerlÿck-
heden dienende/ ten laetsten maer een
quispelinghe souden ghebruycken/ wan-
neerse nu gheen meer macht hadden om F
te sondighen? Ist dat die Professie of
beloften soodanighen Doop ghelÿck is/
soo heeft nu den ghenen wel ghehandelt
die godlooselÿck leven/ op dat sy niet en
vergaen/ dat is/ op dat sy den duyvel le-
ven/ ende Christo sterven.
Th. Jae indien het gheoorlooft is yet
uyt de Seraphische verborghentheden
in't licht te brenghen/ soo is hare Pro-
fessie krachtigher/ dan de Professie des
Doops is. Ph. Wat hoor ick? G
Th. In de Doop werden de sonden
alleenlÿck af-ghewasschen/ de ziele is
daer wel suyver/ maer naeckt: Die hier
Professie doet/ werdt terstondt met de
heerlÿcke verdiensten der gantscher Or-
de rÿck ghemaeckt/ naemelÿck in't lic-
haem des alderheylighsten geselschaps
ingheplant zÿnde. Ph. Jae soo? Die
door den Doop den Lichame Christi in H
gheplant werden/ en ontfangt die niets
noch vanden hoofde/ noch vanden licha-
me? Th. Niets vande Seraphische
hoop/ ten zy dat hy't met weldadigheyt
of gonst verdiene.
Ph. Wat Enghel heeft henlieden dat
gheopenbaert? Th. Gheen Enghel/
o goede vrient/ maer Christus selve heeft
dat ende seer veel andere dinghen den H.
Francisco in teghenwoordigheydt met
zÿn eygen mond geopenbaert. Ph. Ick I
smeecke ende bidde u hertelÿck/ dattet u
niet en verdriete my dese woorden mede
te deelen. Th. Het zÿn seer verborge-
ne gheheymenissen/ ende ten is niet ghe-
oorloft de selve den onheylighen men-
schen te kennen te gheven.
Ph. Hoe ben ick onheyligh/ mÿn
vriendt/ die noyt eenighe Orde gonsti-
gher/ dan de Seraphischer Orde ghe- K
weest ben?
Th. Maer ghy lastert haer somwÿlen
vyandlÿck. Ph. Dat selve/ Theotime,
is een bewÿs der liefde: Daer doch gee-
ne die Orde swaerde en quetsen/ dan
die onder het decksel van dien schan-
delÿck leven: Die de Orde aldergoed-
gun-

A gunstighste is / dien ist noodigh dat hy
hem op de verderver s der selver seer
vertoorne. Th. Maer ick vreese dat
Franciscus hem op my vertoornen sal
indien ick yet van de gheheymnissen uyt
brenghe. Ph. Wat quaets vreest ghy
van een seer onnoosel man? Th. Wat?
Dat hy my niet blint of onsinnigh en
make/ ghelijck men seydt dat hy vele ge-
tracteert heeft / die de lit-teeckenen zij-
B ner vijf wonden teghen gesproken heb-
ben. Ph. Zijn dan de H. quader in den
Hemel/ danse op aerden gheweest zijn?
Ick hoore dat Franciscus soo seer oot-
moedigh van aert gheweest is/ dat hy /
wanneer hem de kinderen als hy lancx
den wegh gingh/ kase/ melck / pluym eñ
steenen in zijn boere-kap die achter op
zijn rugh hingh/ wierpen/ niet vertoornt
en wierde/ maer blijd eñ vrolijck voort-
C gingh. Ende is hy nu toornigh ende
wraeckgierigh ghewordẽn? Als hy op
een ander dagh van zijn medegesel most
hooren/ dief/ kerck-roover/ moordenaer/
bloetschender / dronckaert / ende alle
schandlijckhedẽ/ die op eenigh seer boos
mensch t'samen ghehoopt konnen wer-
den : voort hooft gheslaghen zijnde /
danckte hy hem / bekennende dat hy
niets en hadde ghelogen. Als hem zijn
D medeghesel verwonderde / waerom dat
hy alsoo sprack/ seyde hy : Alle dese ende
veel schandlijcker dinghen dan dese sou-
de ick bedreven ghehadt hebben / indien
my Gods gonste niet bewaert en had-
de. Waer van is hy dan nu wraeckgie-
righ geworden? Th. 'Tis alsoo / de
Heylighen in den Hemel heerschende /
willen niet vertoornt zijn. Wie was
goedertierner dan Cornelius? wie was
E sachtmoedigher dan Antonius? wie was
lijdtsamer dan Ioannes de Dooper/ doen
sy leefden? Maer welcke schrickelijcke
sieckten geven sy nu/ indien sy niet wet-
lijck ghe-eert en werden?

Ph. Ick soud liever ghelooven dat sy
de sieckte wegh-nemen / dan gheven.
Maer het ghene dat ghy my segghen
sult / en sult ghy gheen godloos mensch F
bevelen/ maer eenen toe vertrouwen die
swijghen sal. Th. Wel aen/ op u woort
betrouwende sal ick 't seggen / immers
dat tot dese sake behoort. Ick bid u /
Francisce, dat het my door uwe ende u-
wer mede - gesellen ghenade gheoorlooft
zy 't ghene te spreken dat ick ghehoort
heb. Ghy weet dat Paulus 1. Corin. 2.
een verborgene wijsheydt hadde/ die hy
niet in't openbaer / maer in't heymelijck G
onder den volmaeckten sprack. Alsoo
hebben zy lieden oock sommighe verbor-
ghene dinghen / die zy by een yeghelijck
niet en openbaren : maer zy deylense den
rijcken weduwen en andere godtvruch-
tighe ende goed-gunners der Seraphi-
scher kudde in 't bysonder mede.

Ph. Ick verlaughde drywerf-heylige
openbaringen te hooren. Th. Eerst-
lijck heeft de Heere den Seraphischen H
Eerts-vader voor henen ghesеydt / dat
het gheschieden zoude / hoe dat de Se-
raphische kudde meerder toe naem/ hoe
dat hy haer overvloedigher spijse soude
gheven. Ph. Hier is terstont den ghe-
nen alle klachte benomen / die daer seg-
ghen / dat 't volck beswaert werdt / om
dat dese soorte der menschen van daghe
te daghe meerder toeneemt. Th. Daer
beneffens heeft hy oock dit geopenbaert I
dat alle Iaren op zijn feestdagh alle zie-
len / niet alleenlijck der broederen / die
dat H. habijt dragen/ maer oock der ge-
ner/ die der orde goed-gunstigh zijn/ ende
den met-gesellen der selver weldaedt be-
wijsen/ uyt het Vagevyer verlost souden
werden. Ph. Spreeckt Christus so ge-
meensaemlijck met hem?

Th. Waerom niet? gelijck als met een
vriendt ende mede-ghesel/ ghelijck God K
de Vader met Mose sprack. Mosis heeft
de Wet / die hem van Godt ghegheven
was/ den volcke voor ghedragen. Chri-
stus heeft de Euangelische verkondigt.
Franciscus heeft sijne Wet / die met der
Engelen handen beschreven is/ den Se-
raphischen broederen overgelevert. Ph.
Nu

A Nu verwacht ick de derde openbaringe.

Th. Desen treffelijcken Eerts-vader vreesde/dat die boose dat goede zaet datter gesaeyt was / des nachts verderven soude/ ende dat alsoo de tarwe met het onkruydt uyt-gepluckt soude werden. De sorge heeft hem de Heere benomen / hem belovēde/dat hy beneerstigen soude / dat 't half-geschoepde en met koordē omgorde volck tot den laetsten dagh des oordeels toe niet en soude vergaen. Ph. O
B barmhertigheyt des Heeren! De Kercke Godts hadde anders verloren gheweest. Maer vaert voort. Th. Ten vierden heeft hy dit geopenbaert/dat niemant godlooselijck levende langhen tijt in die Oorde blijven kan. Ph. En is hy niet van de Oorde afghevallen die godlooslijck leeft? Th. Neen hy: want die schandlijck leeft / en heeft Christum terstont niet versaeckt/ hoewel sy eenig-
C sins Christum versaken/die hem met den monde belijdende met de wercken verloochenen. Maer die het H. habijt verwerpt/die is vande Oorde afghevallen/ soo dat hy niet weder op gherecht kan werden. Ph. Wat sullen wy dan seggen van soo vele kloosteren der Conventualē/die gelt hebben/die suppen/dobbelen/hoereren/ eñ binnens huys opētlijck Concubynen houden / op dat ick niet
D meer en segghe? Th. Franciscus en heeft noyt het habijt van soodanighe verwe/te weten: bruyne gedragen/ oock en heeft hy noyt gordel ghebruyckt/ dat van wit Linnen gemaeckt was. Als sy derhalven voor de deur kloppen / sal tot haer ghesept werden/ick en ken u niet: Om dat sy gheen Bruylofts kleet en hebben. Ph. Isser oock meer? Th. Ghy en hebt noch bykans niets ghehoort. Ten vijf-
E den heeft hy geopenbaert / dat de ghene die der Seraphischer Oorde quaet-gonstich waren/ghelijck daer (God betert) al te vele zijn / nimmermeer tot de helfte des ouderdoms komē en souden/die hen van God bestemt was/ ten waer dat sy hare dood voorquamen / maer dat sy al te samē seer haestlijck quader doot moeten sterven. F Ph. Dit hebben wy gelijck anderssins in vele andere/alsoo laetstmael in Mattheo den Cardinael van Sitten gesien: Hy sprack eñ gevoelde seer qualijck van de half-gheschoepde / hy storf/ meyn ick / eer dat hy in zijn vijftighste Iaer quam.

Th. Ghy seght wel de waerheyt/maer hy had oock de Cherubijnsche (of Enghelsche) oorde ghequetst. Want men G seyt dat het door dese neerstigheydt meesterlijck te weghe gebracht is / dat die vier Dominicaner Monicken te Bern verbrant wierden / daer sy anderssins den Paus herte met ghelt souden overwonnen ghehadt hebben. Ph. Maer men seyt dat sy een wonderlijck godloos spel begonnen hadden. Door versierde gesichten ende mirakulen arbeyden zy / dat sy wijs makē mochtē/dat de Ionckvrouw H Maria met de erf-sonde besmet was / dat de H. Franciscus de ware littekenen der wonden Christi niet gehadt en had / dat Catharina van Senen die met meerder waerheydt had ghehadt: Maer de aldervolmaeckste seyden sy een bekeerde Leeck toe / den welcken sy om dit spel te spelen toeghemaeckt hadden / ende tot dit bedrogh misbruyckten sy het lichaem des Heeren / ten laetsten oock I stocken en Venijn. Eyndlijck seyd men dat dit gheen practijcke der Oversten eens kloosters/maer der gantscher oorde gheweest zy. Th. Dit mach zijn hoe't wil / daer en is niet te vergheefs van Godt ghesproken: En roert mijne gesalfden niet aen. Th. Daer resteert de seste Openbaringe/in welcke de Heere hem ghesworen heeft dat het soude gheschien / alwaert dat de goedt-gun- K ners der Seraphischer oorde godlooselijck leefden/dat sy nochtans t'eeniger tijdt des Heeren barmhertigheydt souden bekomen / ende dat sy haer boose leven met een salich eynde soude besluyten. Ph. Alwaert oock dat zy in overspel bevonden zijnde ghedoodt wierden?

A Th. Dat de Heere belooft heeft/moet seker zijn. Ph. Maer wat saken achten sy gonst ende weldadigheyt te zijn? Th. Och/twijffelt ghy daer aen? Die haer geeft/die haer kleedt/die de keucken toe-rust/die heeft haer nu al lief.

Ph. En heeft haer de gene niet lief/ die haer leert en vermaent? Th. Dese dingen hebben sy selve te huys overvloedigh / en soodanige weldaden zijn sy gewoon anderen te gheven/ niet van andere te ontfanghen. Ph. Soo heeft dan de Heere den Discipulen Francisci meer dan zijn eygen Discipulen belooft. Hy laet wel toe dattet hem toeghereeckent werde / indien datter om zijnent wille eenigh Christen mensche goedt geschiet: Maer hy beloofc die qualijck leven het eeuwighe leven niet. Th. Dit en is oock gheen wonder/mijn goede vriendt. Want de laetste kracht des Euangelij is voor dese oorde bewaert gheweest. Maer aenhoort nu de sevende / ende de laetste Openbaringhe. Ph. Hier ben ick. Th. De Heere heeft hem ghesworen/dat niemand qualijck en soude sterven / die in't Seraphische habijt sterft. Ph. Maer wat noemt ghy qualijck sterven? Th. Die sterft qualijck/ wiens ziele 'tlichame verlaten hebbende / stracks na de helle ghebracht wert / uyt welcke gheen verlossingh en is te verwachten. Ph. En bevrijt dan het habijt niemandt van het Vaghevyer? Th. Neen't / ten zy dat yemandt op den feest-dagh des heylighen Francisci sterve. Maer dunckt u een kleyne sake te wesen vander helle vry te zijn? Ph. Ick achte wel dattet een seer groote sake is. Maer wat behoortmen vande ghene te gevoelen/dien 't H. kleedt aen-getogen wert/wanneer sy nu al doot zijn? Want sy en sterven in't selve niet. Th. Indien sy levendigh zijnde dat begheert hebben/ soo wert de wille voor de daed ghehouden. Ph. Maer als ick t'Antwerpẽ was/so waer ick onder andere vrienden by een Vrou die op't sterven lagh / daer was een Franciscaner Monick teghenwoordigh/ F een seer eerweerdigh Man. Als dese sagh/dat de vrouw alreede gaepte/stack hy hare eene arm in zijn habyt / alsoo dat het oock een deel harer schouder bedeckte. Doen twijffelden sommighe / of de gheheele Vrouwe / of dat bedeckte deel van de Poorten der Hellen vry was. Th. Sy was gheheel vry / niet anders dan inden Doop een deel des Mensches met Water besprengt/nochtans gheheel Christen ghemaeckt wert. G Ph. 'Tis wonder dat de Duyvelen soo seer voor dat habijt verv aert zijn. Th. Sy zijn daer meer dan voor het kruys des Heeren vervaert.

Ph. Doen Eusebius begraven wierde/ sagh ick/nochtans niet alleẽ/datter hopen swarte Duyvelen als Muggen na zijn lichaem sprongẽ/nochtans en dorst het niemandt aenroeren. Ph. Maer nochtans was het aensicht/ de handen H ende voeten in perijckel/als naeckt zijnde. Th. Ghelijck de slanghen oock de schaduwe eens Esschen-booms / hoe wel wijd uytghestreckt zijnde/ niet lijden en mogen/ alsoo ghevoelen de Duyvelen 'tVenijn dies H. kleets oock van verre. Ph. Daer omme acht ick dat soodanighe lichamen niet en verrotten/ anders souden de Wormen stouter dan de Duyvelen zijn. Th. Ghy spreeckt I gheloovelijcke reden.

Ph. O hoe gheluckigh zijn de luysen / die gedurighlijck in soodanigen godlijcken kleedt leven! Maer nademael het kleedt in 't graf gedragen wert/ wat is 'tgene dat de ziele beschermt? Th. Het kleedt brenght een schaduwe met sich / die bevrijtse alsoo dat se segghen/ dat niemant dier oorde in't Vagevyer en komt.

Ph. Voorwaer indien ghy de waerheyt seght/ick achte dese Openbaringe K meerder/dan die Openbaringe Ioannis. Want dese aenwijst eenen veerdighen ende lichten wegh / door welcke een yeghelijck sonder arbeydt/ sonder moeyte eñ sonder boetveerdigheyd de eeuwighe doodt

A doodt ontblieden mach/ zijn gantſche le=
ven lieflijck in wellustigheydt door ghe=
brocht hebbende. Th. Ick bekent. Ph.
Nu houd ick dan op my te verwonderē/
dat meest alle menſchē den Seraphiſchē
broederen ſeer vele toe-ſchrijven: Maer
ick en kan my niet ghenoegh verwon=
deren/ datter eenighe zijn / die haer niet
en ontſien hen-lieden gantſch niet te ach=
ten. Th. Seecker ghy moet weten/
B dat deſe / ſoo menige als ghy oock ſiet/in
eenen verkeerden ſin overgelevert / ende
door haer eygen booſheyt verblint zijn.
Ph. Nae deſe tijt ſal ick voorſichtiger
zijn en arbeyden / dat ick in't heylige ha=
bijt sterve. Maer in deſe tijt zijnder ſom=
mighe gheweeſt / die leeren dat de men=
ſche door den Gheloove alleene / ſonder
eenighe hulpe der wercken gerechtveer=
C dight werdt: ſo ſoude het dan een groo=
te previlegie zijn / indient habijt ſonder
'tgheloove ſaligh maeckte.
Th. Niet ſlechtelijck ſonder 't ghelo=
ve/op dat ghy niet en dwaelt / ghy on=
der-ſoecker der ſaecken. Maer 'tis ghe=
noegh te gelooven / dat deſe dinghen die
wy gheſeydt hebben / den Eertſ-vader
Franciſco van Christo belooft zijn. Ph.
Soude dan dit kleedt oock een Turck
D ſaligh maken? Th. Oock den Duyvel
ſelfs / indien hy 't hem liet aen trecken/
ende der Openbaringhe gheloofde.
Ph. Ghy hebt my al over langhe met
u eens gemaeckt: Maer ick ſoud begee=
ren/dat ghy my van een ſwarigheydt of
twee verloſte. Th. Spreeckt. Ph. Ick
heb ghehoort dat Franciſcus zijnen Re=
ghel een Euangheliſche Reghel noemt.
Th. 'Tis waer. Ph. Maer als Chri=
E ſtenen belijden / immers nae mijn mey=
ninghe/den Reghel des Euangelij: In=
dien hare Reghel Euangeliſch is / ſoo
moeten alle de gene die Christenen zijn/
oock Franciſcaner Monicken zijn. En
onder deſe ſal Christus met d'Apoſtelen
ende zijn allerheylighſte Moeder de op=
perſte zijn. Th. Ghy ſoud het wel win=
nen / ten waer dat Franciſcus ſommighe
dinghen tot den Euangelie Christi by= F
ghedaen hadde. Ph. Wat dinghen?
Th. Een grauw kleedt / een kennepen
koorde/ende bloote voeten. Ph. Onder=
ſcheydt men dan door deſe teeckenen ee=
nen Euangeliſchen van een Franciſca=
ner Monick? Th. Sy zijn oock van
malkanderen onder-ſcheyden door het
aen-roeren van geldt. Ph. Maer Fran-
ciſcus, ſoo ick hoore/ verbiedt gelt te ont=
fangen/niet aen te roeren. Nu een heer/ G
of verſorgher / of Crediteur / of erfghe=
naem / of bevel-hebber ontfangt ghelt:
Ende al telt hy 't ſchoon handtſchoe=
nen aen hebbende / nochtans wert hy 't
gheſeydt ontfanghen te hebben. Van
waer komt dan deſe nieuwe uytleggin=
ge/dat ſy 't niet en ontfangen/dat is, dat
ſy 't niet aen en roeren? Th. Alſoo heeft
het Paus Benedictus uyt gheleydt Ph.
Maer niet als Paus/doch als Franciſ= H
caner Monick: Want anderſins / die
den Regel op het ſcherpſte houden/wan=
neer ſy in vreemde landē zijn/en ontfan=
gen ſy het gelt niet in een Linnen doecx=
ken? Th. Sy doent / wanneer de noot
haer dwingt. Ph. Maer het is beter te
ſterven/dan den Regel te brekē/ die meer
dan Euangeliſch is. Daer beneffens en
ontfanghen ſy het ghelt niet over al door
hare verſorghers? Th. Waerom niet? I
Al waert oock dat hen etlijcke duyſen=
den gegeven wierden/ 't welck menigh=
mael ghebeurt. Th. Maer den Reghel
ſeyt: Noch door haer ſelve/noch door an=
dere. Th. Maer ſy en roerent niet aen.
Ph. 'Tis belachlijck. Indien het aen-
roerē ongodlijck is/ſy roerent oock door
anderen aen. Th. Maer ſy en hebben
met de verſorghers gheen handelingh. K
Ph. En hebben ſy niet? Dat beſoecke de
ghene die wil. Th. Men leeſt niet dat
Christus oyt ghelt aen-gheroert heeft.
Ph. Het zy ſoo: Maer het is geloof=
lijck / dat Christus een Jongheling ſken
zijnde/dickwils voor zijne ouderen olie/
azijn/ende Moes ghekocht heeft. Maer
buyten twijffel hebben 't Petrus ende

A Paulus aengeroert. Den lof der Godt-
ſalighepdt en is niet in't vermijden des
aenroerens / maer in't verſmaden des
gelts gheleghen. Het aen-roeren des
Wijns is veel periculeuſer dan het aen-
roeren des gheldts / waerom en vreeſen
ſy daer voor gheen perijckel? Th. Om
dat het Franciſcus niet en heeft verbo-
den.

Ph. En gheven zy den Vrouwen / die
B haer groeten / hare handen niet / die van
ledigh gaen ſachtkens ende ſchoon ghe-
waſſchen zijn / ende wanneer haer by
avonture een penningh om te beſien ge-
langht werdt / en ſpringhen ſy niet te
rugh / ende teeckenen haer met het teec-
ken des kruyces : Godt ſeghen my /
hoe Euangeliſch! Voorwaer ick meyne /
dat Franciſcus, hoe-wel ſonder alle ghe-
leerthepyt zijnde / ſoo ontſinnigh niet ge-
C weeſt en is / dat hy allerley aenroeren
des gelts verboden heeft. Ende noch-
tans indien hy dat ghemeynt heeft / in
welcken grooten perijckel heeft hy de
zijne gheſtelt / dien hy bevolen heeft
bloots voets te gaen? Want zy en kon-
nen hen nauwlijcks wachten / dat ſy
niet ſomwijlen on-voorhoets op een
penningh treden die op de aerde leydt.
Th. Maer ſy en roerent niet met de
D handen aen. Ph. En is de ſin des ge-
voelens den gantſchen lichame niet ge-
meyn? Th. Hy is : ende indien oock
ſulcx yet gheſchiet / ſoo en doen ſy gheen
Miſſe / ten ſy dat ſy ghebiecht hebben.
Ph. Sy doen godtvruchtichlijck. Th.
Maer de ſpotternijen achter wegen la-
tende / ſal ick ſegghen wat vande ſake
is. Het gelt is ende ſal velen een oorſa-
ke weſen van ſeer groot quaet. Ph.
E Ick bekent : Maer het ſelve is anderen
een ſtoffe van veel goets. Ick leſe dat
de liefde der rijckdommen verdoemt is /
maer dat het ghelt verdoemt is / en leſe
ick nergens. Th. Ghy ſpreeckt wel.
Maer op dat ſy dies te vreemder vande
ſieckte der gierighepdt zijn mogen / ſoo
is hen het aen-roeren des ghelts alſoo
verboden / ghelijck als inden Euangelie F
het ſweeren / op dat wy in gheenen val-
ſchen eedt en ſouden vervallen.

Ph. Waerom en is dan het aenſien
oock niet verboden? Th. Om datmen
de handen lichtlijcker dan de ooghen be-
dwinghen kan. Ph. Ende nochtans
is de doodt door die venſters ingheko-
men. Th. Ende daeromme die oprecht-
lijck Franciſcaner Monicken zijn trec-
ken de kap tot over de Wijnbrauwen / G
ende gaen met haer oogen ſtracks op de
aerde ſtarende / op dat ſy anders niet en
moghen ſien behalven den wegh : Het
welcke wy oock inde peerden ſien / die
ghe ladene Waghens voort trecken / het
leer dat aen beyden zijden aen de helfter
ghedaen is en laet niet toe / dat ſy yet
ſien / behalven het ghene dat voor hare
voeten is.

Ph. Maer wel aen / ſegh my / is het H
oock waer dat ick hoore / datter in den
Reghel verboden is / dat ſy gheen privi-
legie vanden Paus en moghen verwer-
ven? Th. Jae't. Ph. Maer ick hoore
datter gheen ſoorte van menſchen met
meer Privilegien toe-gheruſt is / alſoo
dat hen gheoorloft ſy de menſchen die
door haer vonnis veroordeelt zijn / of
met venijn te dooden / of levendigh te be-
graven / ſonder eenigh perijckel van den I
Regel te breken. Th. Ten is geen ydele
Fabel / die ghy gehoort hebt. Want my
heeft een Polack, geenſins een leughen-
achtig man zijnde / vertelt / dat hy dronc-
ken weſende in den Tempel der Franci-
ſcaner in den ſlaep gevallen was / in die
hoecken / in welcke de Vrouwen ſitten
ende biechten door platen die vol gaten
zijn. Door het nacht-ſinghen wacker
ghewordden zijnde en dorſt hy hem niet K
openbaren. Doen de nacht-gheſangen
nae de ghewoonte gheſonghen waren /
gingh de gheheele vergaderinghe der
broederen af in 't benedenſte deel des
Tempels / aldaer was een graf bereydt.
Dat wel wijd ende diep was. Daer
ſtonden twee jongelinghen ghevleugelt.

Men

A Men dede Predicatie van den lof der ghehoorsaemheydt men beloofde haer by Godt vergevinghe der sonden. Men gaf haer oock eenighe hope / dat Godt de herten der broederen tot barmhertigheydt bewegen soude/indien sy van selfs in't graf daelden/ ende haer op de rugge neder leyden. 'Tis gheschiedt/ ende de leeders opgetogen zijnde hebben sy alle te gelijck aerde daer op geworpen. Ph.
B Maer sweeg dien aenschouwer midlertijdt? Th. O ja hy doen voor al/want hy vreesde indien hy hem gheopenbaert hadde / dat hy de derde in't graf soude geworpen zijn. Ph. Is hen lieden dat oock geoorloft? Th. 'Tis hen geoorloft/ so menighmael als de eere der Oorde in perijckel is. Want alsoo haest hy ontkomẽ was/vertelde hy over al in alle mael tijden dat hy ghesien hadde / waer door
C het Saraphische volc in groote ongunst quam. En waer het niet beter geweest/ datmẽ hem levendigh hadde begraven?

Ph. Maer dese subtijlheden achter weghen latende / hoe komt het / dewijle de Patriarch Franciscus haer bevolen heeft barvoets te gaen/ dat sy nu aldermeest met schoenen gaen daer gaten in zijn. Th. Om twee oorsaecken wille is dat ghebodt versacht: d'eene is / op
D dat sy onvoorsiens geen gelt aen en roeren: d'andere/op dat haer de koude/of Doornen/of Slangen/of kesel-steenen / of andere dierghelijcke dinghen niet en quetsen/ na de mael sy door de gantsche weerelt om heer wandelen moeten. Maer op dat sulcks / de heerlijckheydt des Reghels ongeschendt blijvende geschie/ so vertoont het gat vanden schoen den naeckten voet / in een maniere van
E spreecken/ in welck een deel voor 't gheheel ghenomen wert. Ph. Sy segghen dat sy Euangelische volmaecktheyt beloven / die welcke sy segghen in Euangelische raden te bestaen / van welcke onder den gheleerden grooten strijdt is. En de Euangelische volmaecktheydt heeft in een yeghelijcke staet des levens plaetse. Maer wat dunckt u onder de F
Euangelische geboden 't aldervolmaecte zijn?

Th. Ick achte/dat alle/dat Mattheus Cap.5. beschreven heeft / waer van dit het besluyt is: Hebt uwe vyanden lief / doet wel den ghenen die u haten / ende bidt voor de ghene die u vervolgen ende lasteren / op dat ghy kinderen uwes Vaders zijt/die inde hemelen is/die zijn Sonne doet opgaen over de goede ende G
quade/eñ regent over de rechtveerdighe ende onrechtveerdighe. Weest ghy dan volmaeckt / ghelijck u hemelsche Vader volmaeckt is. Ph. Ghy hebt bequamelijck geantwoordt. Maer die Vader is mildt in 't gheven teghen alle menschen/ ende en bedelt van niemandt.

Th. Sy lieden zijn oock mildt in't geven/maer van geestlijcke rijckdommen / dat is / ghebeden ende goede wercken / H
van welcke sy rijck zijn.

Ph. Och of onder haer exempelen der Euangelischer liefde ware/ die de lasteringhen met wel-spreken/en 'tongelijck met weldaet vergelden. Wat heeft nu die vermaerde spreucke des Paus Alexandri te beduydẽ/dat het minder perijckel is eenen Koningh/hoe machtigh dat hy oock zy/ te beledighen / dan yemandt uyt de oorde der Franciscanen of Do- I
minicanen?

Th. 't Is gheoorloft de veronghelijcke weerdigheyt der oorde te straffen/ ende dat een vande minsten quaet ghedaen werdt/ dat werdt de gantsche oorde ghedaen. Ph. Maer waerom en werdt niet eerder het goet dat eenen gedaen werdt / de gantsche oorde gedaen? Ende wanneer een Christen onghelijck ghedaen is / waerom en verweckt K
hy het gantsche Christendom niet tot wrake? Waerom en heeft Paulus soo menighmael gheslaghen ende ghesteennight zijnde om gheen hulp teghen de beledigers der Euangelischer weerdigheyt gheroepen? 2.Cor.11. Nu/indien het na de spreucke des Heeren saligher

A is te gheven dan te nemen/so is hy son-
der twijffel volmaeckter / die wel leven-
de ende leerende van het zijne den be-
hoeftighen gheeft / dan die alleenlijck
neemt. Andersins beroemt hem Pau-
lus te vergheefs/ dat hy het Euange-
lium om niet gepredickt heeft. 1.Cor.9.
Ende dit schijnt een principale beproe-
vinghe dier loflijcker toe-eygeninghe te
zijn/indien sy met lasteringhen aen-ghe-
B vallen zijnde niet toornigh en werden /
indien sy tegen de ghene die haer bescha-
dighen de gheneghentheyt der liefde be-
houden. Wat groots ist/indien yemant
eenighe goederen verlaet / sullende van
vreemde goederen wat leckerder leven /
dewijle hy de begeerlijckheyt om te wre-
ken by hem behoudt? Daer is over al
een groote menighte der ghener die met
koorden ghegort zijn / ende der half-ge-
C schoeyden: Die dese dingen volbrengt/
die de Heer volmaeckt noemt / ende die
de Apostelen stantaftigh bewesen heb-
ben / is onder haer lieden al te seltsamen
voghel. Th. 't En is my niet onbekent
wat geruchten dat sommighe godloosen
van haer verspreyden/ maer ick ben alsoo
gesint/ waer ick oock dat alderheyligste D
habijt sie / dat ick meyn datter Engelen
Gods tegenwoordich zijn / ende dat het
huys gheluckigh is welcks dorpel dick-
wils van hare voeten/betreden wert.
Ph. Ick achte datter weynigh on-
vruchtbare vrouwen zijn/ daer sy lieden
gemeynsamelijck leven. Maer/ ô Theo-
time! Franciscus zy my genadigh/dat ick
tot noch toe in sulcke dwalinghe gheleeft
heb. Ick meynde dat haer kleedt niet E
anders en was dan een kleedt / ende dat
het by hemselven niet beter en was dan
eens schippers of schoen-makers kleet/
ten waer dat het door de heyligheyt des
gheneu die 't ghebruyckt/geprezen wier-
de: gelijck als het kleet Christi de vrou /
die de bloed-gangh had / genesen heeft.
Mar.5. Andersins twijffelde ick / of de
Wever of de Kleermaker het kleed die
kracht ghegheven had. Th. Sonder F
twijffel die de gedaente geeft / die geeft
de kracht. Ph. Soo sal ick dan na dese
tijt soetlijcker leven/ende en sal my door
de vreese der hellen / of 't verdriet van
biechten/of de pijniginge van penitentie
niet magher maken.

Het eynde vande drie-en-dertighste T'samen-spraeck.

Fuuns

De XXXIV. T'samen-sprekinghe.

Funus,

Het Lijck/

Of

D'onghelijcke uyt-vaert:

Hier wert van de onghelijcke doot van twee verscheyden persoonen ghehandelt: seer stichtlijck ende vermaecklijck.

Marcolphus plompaert, *Phædrus* vrolijck.

A VAN waer komt ons Phædrus, uyt het hol Trophonij? † Ph. Waerom vraeght ghy dat? Ma. Want ghy zijt teghen u maniere droevigh/ grouwlijck/ onghedaen/ en suer-siende/ in somma ghy en zijt niet
B minder dan 'tgene dat ghy genoẽt wert. Ph. Gelijck de gene die een tijdt lang inder koper-slagers winckels verkeeren een weynigh swert werden: wat verwondert ghy u/ dat ick soo vele daghen by twee krancken/ die ghestorven ende begraven zijn/ verkeert hebbende/ droevigher ben dan ick placht/ insonderheyt nademael ic haer alle beyde seer lief hadde? Ma. Van welcke begravene spreeckt
C ghy my? Ph. Kent ghy Georgium Balearicum? Ma. Ick ken hem alleen by sijnen name/ van aensicht en ken ick hẽ D
niet. Ph. Ick weet wel dat u de ander gantsch onbekent is. Dese was Cornelius Montius, met welcken ick nu vele jaren seer groote vriendschap gehad hebbe. Ma. 't En heeft my noyt moghen ghebeuren by eenen stervenden te zijn. Ph. My meer als ick wel wilde. Ma. Maer is de doot sulck een schricklijcken dingh als de ghemeyne man seyt? Ph. De reyse ter doodt is wreeder dan de E
doodt selve. Indien yemand die verschrickinge ende inbeeldinge des doots uyt sijn ghemoedt wegh kan werpen/ die sal hem selve een groot deel van die quellinge afnemen. In't kort alles wat pijnlijck is/ of in de sieckte/ of in de doot/ dat wert veel lijdlijcker/ wanneer een mensch hem gheheel den wille Godts over gheeft. Want soo veel het gevoelen des doots aengaet/ wanneer de ziele F
van het lichaem afghetoghen wert/ ick achte datter of geen/ of seer slap gevoelẽ is/ om dat de nature eer dattet hier toe comt/ alle gevoelijcke deelẽ des lichaems slapende eñ bot maeckt. Ma. Wy werden geboren sonder ons selfs gevoelen.

Ph. Maer

† Een hol Boertien, daerse de Goden, sittende naeckt by den ingangh, om raedt vraghende, door een seecker gheblaes onder d'aerde wech geruckt wierden.

A Ph. Maer niet sonder 's moeders ge-
voelen. Ma. Waerom en sterven wy
oock alsoo niet? Waerom heeft God ghe-
wilt/dat de doodt so pijnlijck soude zijn?
Ph. Hy heeft ghewilt dat de moeder de
gheboorte swaer ende periculeus soude
zijn/om dat sy haer vrucht/te liever soud
hebbē: maer hy heeft gewilt dat de dood
een yeghelijck vreeslijck soude zijn / om
dat de menschen hier en daer haer selfs
B niet en souden doodē. Want dewijle wy
sien datter oock hedensdaegs so vele hen
selven dooden / wat meynt ghy datter
ghe schieden soude / indien de doodt niet
vreesslijck en waer? Soo menighmael
als een dienst-knecht/ of oock een sone/
jonghelingh zijnde / slaghen ontfangen
hadde / so menighmael als een wijf op
haren man vertoornt waer/ so menigh-
mael als de goederen verloozen of yet
anders gebeurt waer/dat het herte seer
C dede/ so souden de menschen terstont tot
den strop / tot het sweerd / tot rivieren/
tot hooghe plaetsen om haer selven daer
af te werpen/ende tot fenijn loopen. Nu
maeckt ons de bitterheyt des doots het
leven te liever / insonderheydt nademael
de Medicijns den gener niet en konnen
genesen/die eenmael gestorven is. Doch
ghelijck alle menschen gheen eenerley
maniere van geboorte hebben / alsoo en
D hebben oock alle menschen gheen eener-
ley maniere van sterven. Sommighe
werden door een haestighe doot verlost/
andere verdwijnen door een langsame
doot. Die van de slapende sieckte kranck
zijn/als die van de slanghe Aspis ghe ste-
ken zijn/sterven in slaep gevallen zijnde/
sonder haers selfs ghevoelen. Dit hebbe
ick waer ghenomen/ datter geene soorte
des doodts soo bitter en is / of sy werdt
E gheleden wanneer yemand met een vast
ghemoet voor hem ghenomen heeft te
sterven. Ma. Wiens doodt van bey-
den docht u Christlijcker te zijn. Ph. My
docht wel dat Georgij doodt heerlijcker
was. Ma. Heeft dan de doodt oock
hare eergierigheydt? Ph. Ick en heb-
ber noyt twee ghesien/die sulcken onge- F
lijcken doodt storven. Indien ghy tijt
hebt om te hooren / ick sal u haer beyde/
doot beschrijven/ ghy meught dan oor-
deelen / na welck van beyden een Chri-
sten mensch behoort te wenschen. Ma.
Ja ick bid u / dat het u niet en verdriete
te vertellen. Want ick en sal gheen ding
begheriger hooren. Ph. Hoort dan
eerst van Georgio. Doen nu de doodt se-
kere tekenen van haer ghegheven had / G
heeft de vergaderinghe der Medicijns /
die den krancken langhen tijt ghemee-
stert hadden / de wanhope des levens.
veynsende / loon beginnen te eysschen
Ma. Hoe veel Medicijns waren daer?
Ph. Somwijlen tien/somwijlen twaelf/
op't weynighste ses. Ma. Daer wa-
render ghenoegh om oock een ghesond
mensch te dooden. Ph. 't Ghelt ghe-
telt zijnde / vermaenden sy de vrienden H
heymelijck/dat de doot niet ver en was/
dat sy 't ghene besorghen souden dat tot
der zielen salighheydt behoorde: om dat-
ter aengaende de ghesontheydt des lic-
haems gheen hope meer en was. De
siecke is oock door sijne getrouste vrien-
den lieflijck vermaent / dat hy de sorghe
des lichaems Gode bevelen soude / dat
hy die dinghen alleenlijck soud besorgen/
die tot salighlijck van hier te varen be- I
hoorden. Georgius dit hoorende sloegh
sijn oogen met een wonderlijcke wreet-
heyt op de Medicijns / als onweerde-
lijck nemende/dat hy van haer verlaten
wierde. Sy antwoorden dat sy Me-
dicijns/en gheen Goden en waren / dat
sy't gene volbraght hadden dat de konste
mede brenght: maer dat tegen de dood-
lijcke nootsakelijckheyt gheen Medicij-
ne krachtigh en was. Dit ghedaen zijn- K
de ginghen sy in de naeste slaep-kamer.
Ma. Wat? bleven sy oock het loon ont-
fanghen hebbende? Ph. Sy en waren
noch niet over - een ghekomen van de
soorte der kranckheyt: d' een seyde dat
het watersucht was / d' ander dat het
een water tusschē vel ende vleesch was/
d'ander

A d' ander dat het een aposteunije was in
't inghewandt / de een seyde dat het dit/
d'ander dat het dat quaet was : ende die
gantsche tijdt welcke sy den krancken
handelde/ hebben sy seer scherplijck van
de sorte der sieckte ghedisputeert. Ma.
O hoe geluckigh! is hier-en-tusschen de
krancke man gheweest. Ph. Op dat
sy desen twist ten laetsten eyndighen
moghten/begheerden sy door 't wijf/dat
B sy toelaten soude/ dat sijn doode lichaem
geanatomiseert of ontledet soude wer-
den. Dat sulcx eerlijck was / ende oock
eerent-halven aen groote Heeren ghe-
woonlijck was te gheschieden : daer be-
neffens dat die saecke veel menschen tot
ghesontheydt soude dienen / en dat sulcx
by de menichte sijner verdiensten komen
soude : ten laetsten beloofden sy / dat sy
op hare kosten dertigh Missen koopen
C souden / die tot profijt des dooden strec-
ken souden. Dit is swaerlijck / noch-
tans ten laetsten door de smekingen des
wijfs ende der vrienden verworven ge-
worden. Dit ghedaen zijnde is de ver-
gaderinghe der Medicijns vertrocken.
Want sy segghen ongeoorlooft te zijn /
dat de ghene die het leven ghewoonlijck
zijn behulpigh te zijn/aenschouwers des
doodts/ of by uytvaerden souden wesen.
D Terstondt wierde Bernardinus, een eer-
weerdigh man / als ghy weet / Coster
der Franciscaner Monicken gheroepen/
die sijn biecht soude hooren. De biecht en
was nauwlijcx ghe-eyndight / of daer
was in 't huys de schare der vier Oor-
den teghenwoordigh / die de ghemeyne
Man biddende Oorden noemt. Ma.
Soo veel gieren op een krenghe ? Ph.
Daer na wierde de Parochiaen geroe-
E pen / die hen Olyen en 'theylige teecken
des Heeren lichaems reycken soude.
Ma. Godvruchtighlijck. Ph. Maer
't scheelde daer niet veel datter tusschen
den Parochiaen en de Monicken gheen
bloedighe strijt op en stonde. Ma. By
het bedde des siecken ?
Ph. Oock dat het Christus aensagh.

Ma. Wat verweckte soo haestlijck sulc- F
ken grooten oproer ? Ph. Doen de
Parochiaen vernam / dat de krancke
den Franciscaner Monick gebiecht had/
seyde hy dat hy hem noch het Sacra-
ment des Olysels/noch des Altaers/
noch de begravinge en wilde mede dey-
len / ten waer dat hy met sijn ooren des
siecken biecht hoorde : dat hy de Paroc-
hiaen was / dat hy voor sijn schaepken
den Heere rekenschap moste gheven/dat G
hy sulcx niet en konde doen / indien hem
alleene de verborgentheyden sijner con-
scientie onbekent waren. Ma. En scheen
hy niet billijck te spreken ? Ph. Hen
lieden immers niet. Want sy riepen
daer al te samen dapperlijck teghen/ in-
sonderheydt Bernardinus ende de Fran-
ciscaner Monick Vincentius. Ma. Wat
braghten sy by ? Ph. Sy scholden den
Parochiaen met groote lasteringhen / H
hem dickwils een Esel noemende/en dat
hy weerdich was een vercken - drijver
te zijn. Ick / seyde Vincentius, een ghe-
formeerde Baccalareus der heyliger The-
ologie/ sullende terstont Licenciaet/ende
oock Doctoor werden : ghy en kondt
nauwlijcx een Euangelie lesen / soo ver-
re is het van daer / dat ghy de verbor-
gentheden der conscientie soudt konnen
ondersoecken. Indien ghy kurieus be- I
gheert te zijn/ondersoeckt wat u wijf en
uwe bloedtschandighe kinderen te huys
doen : ende seer veel andere dinghen / die
ick my schame te vertellen. Ma. Wat
dede hy? Was hy hier teghen stom ? Ph.
Jae ghy soudt ghesedt hebben / datter
een krekel by den vleughel ghegrepen
was. Ick / seyde hy / soud veel beter Bac-
calaurien dan ghy zijt/ uyt boonen-stroo
konnen draeyen. Waer hebben de Au- K
theuren ende Vorsten uwer Oorden de
Aristotelische Philosophie / of de argu-
menten Thomæ, of de aenschouwinghen
Scoti gheleert ? of waer is haer den ti-
tel der Baccalaurien geschoncken ? Ghy
zijt in de werelt ghekropen / doe sy noch
lichtlijck gheloofde / maer ghy waert

A weynigh in ghetal / ootmoedigh / som-
mighe oock gheleerdt ende Godsaligh:
ghy nestelt op landen in dorpen/daer na
zijt ghy in alle rijckste steden / en in 't
bloeyenste deel der stadt metter woon
ghetoghen. Daer zijn so veel Landen/
die eenen Parochiaen niet voeden en
konnen/ daer had uwen arbeyt plaetse:
nu en zijt ghy nerghens teghenwoor-
digh / dan in de huysen der rijcken. Ghy
B beroemt u van den name der Pausen /
maer uwe privilegien en zijn niet krach-
tigh/dan wanneer de Bisschop / of Pa-
stoor / of sijne Stede-houder ophoudt.
In mijn Tempel en sal niemandt van
u lieden prediken / so langh als ick Pa-
stoor ghesondt ben. Ick en ben gheen
Baccalaureus : de heylighe Martinus en
wasser oock geen / ende nochtans was
hy Bisschop. Indien my eenighe ghe-
C leertheyt ontbreeckt/die en sal ick van u
lieden niet bidden. Of meynt ghy dat de
Werelt noch so onverstandigh is/waer
sy een kleedt Dominici ofte Francisci siet/
dat sy meynt dat haerlieder heylighevdt
daer tegenwoordigh is ? Leyt u lieden
daer wat aen / wat ick te mijnen huyse
doe? Wat ghy lieden in uwe holen doet/
en hoe ghy de ghewiede jonghvrouwen
handelt / dat weet oock het ghemeyne
D volck. Nu is allen Menschen bekent /
dat de huysen der rijcken niet te gheluc-
kigher ofte suyverder zijn / die ghy be-
soeckt. O Marcolphe ! ick en derff de
andere dinghen niet vertellen: gansch-
lijck en heeft hy die eerweerdighe Va-
ders met eerweerdighlijck getracteert.
Oock en soud het gheen eynde gheno-
men hebbē/ten waer dat Georgius met-
ter hande wenckende een teken ghegh-
E ven hadde / dat hy yet wilde segghen.
Men heeft qualijck konnen verwerven/
dat de twist soo langh ophielde. Doen
seyde de krancke : Daer sy vrede onder
u lieden/ick sal teghen u o Parochiaen !
wederom biechten. Daer beneffens sal
u voor het Clockluyden/ voor de Lijck-
ghesanghen / voor het Staet-graf / en
voor de begravenisse gelt getelt werdē / F
eer dat ghy uyt desen huyse gaet / oock
en sal ick niet maken/dat ghy in eeniger
maniere over my sult moghen klaghen.
Ma. Ontseyde de Parochiaen sulcken
billijcken voorwaerde? Ph. Neen hy.
Hy murmureerde alleenlijck een wey-
nigh van de biechte/die hy den krancken
quijdt scholde / segghende : Wat is het
van noode soo wel den krancken als den
Priester met de selve dinghen te verha-
len moede te maken? Indien hy in tijts G
my ghebiecht had / hy soud misschien
zijn Testament heylichlijcker gemaeckt
hebben/nu meught ghy lieden daer voor
sorgen. Dese billijckeyt des krancken
beviel den Monicken seer qualijck / die
onweerdlijck namen / dat dat deel des
roofs den Parochiaen toegedeylt wier-
de. Ick sprack nochtans tusschen bey-
den / en maeckte dat de twist wierde
nederghelevdt. De Parochiaen salfde H
den krancke hy gaf hem 't lichaem des
Heeren / en als hem het ghelt aenghe-
telt was/gingh hy wegh.

Ma. Volghde dan na dat onweder een
stilte? Ph. Jae nae dit onweer stack
terstont een swaerder op. Ma. Ick
bids u/wat was de oorsaeck? Ph. Ghy
sult het hooren. Daer waren int huys
de vier Orden der Bedel-Monicken te
samen ghekomen/tot dese voeghde haer I
de vijfde Orde der Cruys-dragers : te-
ghen dese als tegen eenen bastaert zijn
de vier met groot rumoer opgestaen : sy
vraeghden waer sy opt eenen Waghen
met vijf wielen ghesien hadden/ of met
wat ghemoet dat sy wilden segghen /
datter meer Biddende Orden dan Eu-
angelisten zijn. Also doende/ seyden sy /
brengt hier alle bedelaers van de brug-
ghen ende drie-sprongen. Ma. Wat K
seyden de Cruys-draghers hier op?

Ph. Sy vraeghden wederom /hoe dat
de Wagen der kercke gegaen hadde/doe
daer niet een biddende Orde en was/
daer na doe daer een was / daer na doe
daer drie waren. Want het ghetal der
Euange-

A Euangelisten / seyden sy / en heeft niet meer gemeynschaps met onse Oorden / dan met een dobbel-steen / die van allen zijden vier hoecken vertoont. Wie heeft de Augustiners in de Oorde der Bedel-monicken aenghenomen? of wie heeft de Carmiliten aengenomen? Wanneer heeft Augustinus ghebedelt? of wanneer heeft Elias gebedelt? Want sy maken dese tot autheuren harer Oorden. Dese B ende veel andere dinghen riepen sy wel dapperlijck: maer alleene den aenval der vier heyr-legers niet konnende verdraghen / zijn sy gheweecken / alleenlijck grousame dingen dreygende. Ma. Hier is ten minsten stilheydt verschenen.

Ph. Ja die alsoo met malkanderen teghen de vijfde Oorde ghestreden hadden / hebben teghen malkanderen beginnen te schermen. De Franciscaners ende C Dominicaners streden / dat noch de Augustiners noch de Carmeliten, rechte Bedelaers waren / maer dat sy bastaerden ende versierde bedelaers waren. Dit gekijf wierde soo wreet / dat ick ganschelijck vreesde / dat sy malkanderen slaen souden. Ma. Lede de krancke man dese dinghen? Ph. Dese dinghen en zijn by het bed niet geschiet / maer in een sale D die dicht by de slaep-kamer was: nochtans mocht hy alle woorden hooren / want sy en spraecken niet heymlijck / maer de sake wierde overluyd ghehandelt / ende ghy weet anders sins / dat de krancke scherp ghehoor hebben. Ma. Welcke was ten laetstē de uytganck des oorloghs? Ph. De krancke ontboodt haer door sijn wijf / dat sy een weynigh stil souden swijghen / dat hy desen twist E ter neder soude legghen. Ende alsoo badt hy dat de Augustiners en Carmeliten immers te dier tijt wijcken souden / dat sy dat niet tot haren schade en soudē doen. Want / seyde hy / henlieden sal alsoo vele spijse te huys gesonden werden / als hen ghegheven soude werden / indien sy hier bleven. En hy beval dat alle Oorden / oock de vijfde / by het Lijck souden te-ghenwoordich zijn / ende dat een yeghe- F lijck ghelijcke portie ghelts soude werden uyghedeylt / dat sy nochtans tot de ghemeyne maeltijdt niet en souden werden toeghelaten / op datter gheen oproer en moght opstaen. Ma. Ghy spreeckt my van een verstandigh man in't huys-houden / die welcke bykans stervende soo vele moeyten ter neder legghen konde. Ph. Phy: hy had veel jaren een Crijghs-overste ghewеest. G Daer is het een daghelijcx ghebruyck / datter soodanighe oproerigheden onder de krijghs-lieden opstaen. Ma. Was hy dan rijck?

Ph. Wel dapper. Ma. Maer hy had de rijckdommen onrechtlijck verkreghen / ghelijck het gheschiet / met Dryhuyteryen / kerck-roveryen ende uytperssinghen. Ph. Alsoo doen de Oversten wel ghemeynlijck / oock en soud ick H niet dorven sweeren / dat dese van haer lieden manieren vreemt geweest is. Ist dat ick nochtans den man te rechte kenne / so heeft hy sijne goederen meer met kloeckheyt des verstants / dan met ghewelt vermeerdert. Ma. Hoe soo? Ph. Hy konde de Reken-konst. Ma. Wat was daer aen ghelegen? Ph. Wat daer aen gelegen was? By den Vorst rekende hy dertigh duysent Crijghslieden / I als daer nauwlijcx sevē duysent waren. Daerbeneffens en gaf hy velen krijghslieden niets.

Ma. Voorwaer ghy spreeckt my van een heerlijcke reken-konst. Ph. Daer beneffens voerde hy dē krijgh met practijcke / ghewoonlijck zijnde soo wel van de dorpen en steden der vyanden / als der vrienden / maent-ghelt te bedinghen: vande vyanden / op dat sy niet vyandt- K lijcx en souden lijden: van de vrienden / op dat hen geoorloft moght zijn met den vyant verdragh te maken. Ma. Ick beken de gemeyne maniere der krijghslieden. Maer eyndicht uwe vertellinghe. Ph. So zijn dan Bernardinus ende Vincentius, met sommighe ghesellen harer

A Oorde by den krancken ghebleven/ tot de andere is spijse gesonden. Ma. Quamen de ghene genoeghsaem met malkanderen over een / die in't garnisoen ghebleven waren? Ph. Niet in allen dingen. Sy gnorden ick en weet nies wat van de meerder achtinghe harer previlegien: maer op dat het spel voortgaen soude/heeftmen geswegen. Doen wierden daer de voorwaerden des Testaments voortgebraght / ende ghetuyghen geroepen zijnde / geschieden daer beloften vande dinghen/ van welcke sy te vooren onder malkanderen verdragen hadden. Ma. Die dinghen begeer ick te hooren. Ph. Ick salt in't korte segghen / want 't spel is langh. Daer leven noch zijn wijf/acht-en-dertich jaren out zijnde/voorwaer een vrome ende verstandige vrouwe/twee sonen / d'eene negenthien/d'ander vijfthien jaren out: oock soo vele dochteren/ maer alle beyde onhoubaer. Daer was in't Testament also versproken / dat het wijf/ dewijle sy niet ghedwongen konde werden om een Nonne te werden/ dat sy een Bagijnenrock soude aen-nemen / dat is een middel soorte tusschen Nonnen ende Leeckevrouwen: de outste sone/om dat hy oock niet en konde beweeght werden dat hy een Monick wierde. Ma. Een oude Vos en wordt met een strick niet ghevanghen. Ph. Die soude terstont na de uytvaert sijns vaders hem na Romen spoeden/ende aldaer door de toelatinghe des Paus voor de wetlijcke ouderdom Priester ghemaeckt zijnde / een gheheel jaer langh alle daghen inden tempel Vaticano voor de ziele zijns vaders Misse doē/en elcke vrydagh op sijn knyen over de heylige trappen in Laterano kruypen. Ma. Nam hy dese dingen geern aen? Ph. Op dat ick niet en liege/ gelijc de Ezels hare opgeleyde packē doen. De jongste sone soude S. Francisco, de oudtste dochter S. Clare, de jongste dochter S. Cathrinæ van Senē toegewijet werdē: want Georgij sin was / op dat God dies te meer in hem gehoudē mocht wesen/de vijf overgeblevene in vijf Oorden der Bedelaers te verdeylen / eñ men heeft daer dapperlijck om ghearbeydt: maer de jaren der huys-vrouwe ende des outsten soons en hebben noch voor dreyghementen / noch voor smekinghen ghewecken. Ma. Dit is een maniere van ont-erven. Ph. De gantsche erffenis was alsoo gedeylt / dat de lijck-kosten van 't gheheele erfdeel afghetoghen zijnde / sijn wijf een deel soud hebben / van welckes helft sy selve soude leven/d' ander helft soude de plaetse te deele vallen / der welcker sy haer soude toe-eygenen / ende indien sy haer voornemen veranderende die plaetse verliet / dat geheele gelt by die vergaderinghe blijven soude: het tweede deel soude den sone werden toegheleydt/ den welcken men nochtans terstond reysgelt soude tellen / en so vele als genoegh soude zijn om een Bulle en voor een jaer langh kost te Romen te koopen. Indien hy sijn meyningh veranderende weygerde Priester te werden / dat sijn deel onder den Franciscanen ende Dominicanen soude werden gedeylt. En ick vreese dat sulcx geschieden sal/ so seer scheen de jongelingh eenen grouwel van't priesterschap te hebben. Twee deelen soude het Clooster hebben / dat den jonghsten sone soude aenghenomen hebben / oock souden de kloosters twee deelen hebbē/ die de dochters ontfangen haddē/ maer op dese conditie / indien sy weygherden van dat levē professie te doen/ dat nochtans alle het ghelt by hen lieden geheel soude blijven. Oock soude Bernardino ende Vincentio elck een deel toegheleydt werden: den Carthusers een half deel voor de gemeynschap aller goeder wercken/die in de geheele Oorde geschieden. Een deel en een halve dat daer overigh was / soude den verborghenen armen mannen uyt-ghedeylt werden / die Bernardinus ende Vincentius sulcken weldaedt weerdigh souden achten te zijn. Ma. Ghy behoordet na der maniere der

Rechts-

A Rechts-gheleerden te segghen mannen ofte vrouwen. Ph. Soo hebben sy dan het Testament opgelesen hebbende hem met dese woorden ghevraeght: Georgi Belearice, bevestight ghy levendigh ende wel by verstande/ dit Testament/ dat ghy over langhe na uwen sin gemaeckt hebt? Hy seyde: Ick bevestigh het. Sy vraeghden: Ende is dit uwe uyterste ende onveranderlijcke wille? Hy seyde:
B Het is. Sy vraeghden: En maeckt ghy my eñ desen Baccalaris, Vincentium exsecuteurs van uwe uyterste wille? Hy sprack: Ick make. Doen bevolen sy't hem weder te onderschrijven. Ma. Hoe konde hy dat stervende doen? Ph. Bernardinus regeerde des kranckẽ handt. Ma. Wat onderschreef hy? Ph. Sinte Franciscus ende S. Dominicus moeten op den ghenen vertoornt zijn/ die hier van
C yet voor hem neemt te veranderen. Ma. Maer en vreesden sy niet/dat dit Testament van onbehoorlijckheydt beschuldight soude werden?

Ph. Die beschuldiginge en heeft in de dinghen gheen plaetse die Gode toegheeygent wierden/ende niemand en neemt geern twist teghen God aen. Dese dinghen ghedaen zijnde/ swoeren het wijf ende de kinderen/den krancke de rechter
D handen ghegeven hebbende/ dat sy houden soudẽ 'tgene sy belooft hadden. Na dese dinghen begonde men te handelen vande uytvaert/niet sonder twist. Ten laetsten heeft dese meyningh de overhandt ghenomen/ datter uyt yeghelijcke vande vijf Oorden negen teghenwoordigh souden zijn/ ter eeren der vijf boecken Mosis/ende der Enghelen/ die in neghen Choorẽ geordineert zijn. Een
E yegelijcke Oorde soude haer kruys voor haer draghen/ en sy souden Lijck-ghesanghen singhen. Hier beneffens soudmen behalven de bloet-vrienden dertigh Toorts-draghers huren/ met swarte kleederen ghekleedt/ want om soo vele penningen was de Heere verkocht/ende daer souden om der eere wille twaelf huylers mede gaẽ/ dit getal is der Apo- F
stelẽ schare heyligh: achter de bare soude Georgij Peert volgen/ met swart bekleedt/zijnen neck alsoo aen de knien gebonden zijnde/ dat het soude schijnẽ zijn Heer in de aerde te soecken. Het kleedt over de doodt-kist soud aen allen zijden de wapenen vertoonen. Insgelijcx souden oock aen elcke toortse ende swert kleedt/de wapenen zijn. Ende het lichaem selfs soude aen de rechter handt G
des hoogen outaers geleyt werdẽ in een marmeren tumbe/ die vijf voetẽ vander aerde hoog soude zijn: hy soud daer boven op liggen/gehouwen in kostelijcken Italiaenschen marmer/ gantsch geharnascht vanden hoofde tot de voeten toe: oock soude de Helm sijn plumagie hebben/de plumagie was eenes krop-vogels hals: aende slincker arm soude hy den schildt hebben/ in welcke dese wape- H
nen waren/drie gouden hoofden van een wilt Varcken in een silveren veldt: oock soud hy aen sijn zijde een sweert hebben met een verguldẽ hecht/ ende een verguldẽ rapier-hanghsel/ met dopkens van edele gesteente verciert/ eñ aen sijn voeten gulden sporen: want hy was een Ridder. Onder zijne voeten soud hy een Lupaert hebben. Op de kanten des grafs soude een eer-tijtel staen/ die soo- I
danighen Man betaemde. Maer hy wilde dat sijn hert in't bysonder in de Capelle van S. Francisco begraven soude werden. Hy beval den Parochiaen/dat hy't inghewant eerlijck in de capelle begraven soude/ die de Jonghvrouwe Marie toegeheylight is. Ma. Dit was seker een eerlijck Lijck/ maer al te dier staende. Te Venetien soud oock een Schoen-lapper meerder eere aengedaen K
werden met seer weynigh kosten: het gilde geeft een schoone bare/ ende somwijlen gaen daer met eenen dooden ses hondert Monicken met rocken of mantels ghekleedt. Ph. Wy hebben't oock gesien/ende hebben die sotte eere der armer lieden bespot. De Vullers ende

A Leer-touwers gaen bovē/en de Schoen lappers beneden/ de Monicken int midden / ghy soudt seggen / dat het Chimeren, of vreemde monsteren/waren : ende hier en was de saecke oock niet anders/ indien ghy't ghesien had. Oock heeft Georgius dit besproken / dat de Franciscaner ende Dominicaner met malkanderen loten souden / welcke van beyden de eerste plaetse in de uytvaert hebben souden/ B dat de andere daer nae oock souden loten/ op dat hier van gheen oproer ontstaen en soud. De Parochiaen en sijne Geestelijcken souden de benedenste / dat is de eerste / plaetse houden. Want de Monicken en soudent oock anders niet gheleden hebben.

Ma. Hy en konde niet alleenlijck slachoorden / maer oock uytvaerden ordineren. Ph. Dit is oock besproken dat de C Ziel-misse / die by den Parochiaen soud geschieden/ met een gematigde melodye der Musiciens eerent - halven ghedaen soud werden. Terwijlen dat dese en andere dingen verhandelt wierden/begonde de krancke te beven/en gaf seer sekere tekenen/dat de uyterste tijt voor handen was. Soo wierd dan het laetste deel des spels toe-gherust. Ma. En isser noch gheen eynde? Ph. De Bulle des Paus D wierd opghelesen / in welcke hem aller sonden vergevinge belooft/eñ alle vreese des Dage-vyers benomen wierde. Hier beneffens wierden alle zijne goederen rechtveerdigh gemaeckt. Ma. Die met rooven verkregen waren? Ph. Sekerlijc met krijgs-recht eñ na des oorloogs maniere. Maer Philippus de Rechts-geleerde / sijns wijfs Broeder / was by avonture daer tegenwoordich: dese nam E waer datter in de Bulle een plaetse anders ghestelt was dan 't behoorde/ ende brachtse in 't vermoeden als offe leugenachtigh waer. Ma. Geensins ter rechter tijdt. Men had behooren te swijgen/ al had daer eenige dwalinge in geweest/ en de krancke en soud daer niet te qualijcker gheweest hebben.

Ph. Ick bekent. En de krancke is F door dese sake soo verstoort ghewordẽ/ dat hy bykans mis-troostigh geworden was. Doen toonde Vincentius dat hy een dapper Man was/hy beval Georgio dat hy goeds moedts soude zijn / dat hy macht hadde om te verbeteren / indien daer yet inde Bulle ghedoolt of achter wege gelaten was. Indien/seyde/ hy/ dat u de Bulle bedriegt/ick sette terstont dese mijne ziele voor uwe ziele / alsoo dat G uwe ziele ten Hemel/ eñ de mijne ter helle vare. Ma. Neemt Godt sulcke verwisselinghe der zielen oock aen? En indien hyse aen-neemt/was Georgius met sulcken pandt genoeghsaem versekert? Wat? of de ziele Vincentij oock sonder verwisselinghe der hellen toebehoorde?

Ph. Ick vertelle datter gheschiedt is. Dit heeft Vincentius immers ghevoordert? De krancke scheen wederom moet H te krijghen. Terstondt wierden daer de versekeringhen opghelesen / met welcke Georgio belooft wierde de gemeenschap aller wercken / die inde vier biddende Oorden / eñ in de vijfde Oorde der Carthusers ghescheiden.

Ma. Ick soude vreesen dat ick ter hellen-waerts neder-ghedruckt soud werden/indien ick sulcken grooten last soude moeten draghen. Ph. Ick spreke van I goede wercken : Die beswaren de ziele/ wanneerse op-vlieghen sal/niet anders/ dan de Vederen eenen voghel beswaren.

Ma. Welcke gheven sy dan hare quade wercken? Ph. Den gehuerden krijgslieden van Duytschlandt. Ma. Met wat recht? Ph. Met het Euangelische recht: die heeft/dien sal ghegheven werden. En terstont wierde het ghetal der K Missen ende Psalmen opghelesen/ die de ziele des ghestorvenen verselschappen souden. Ende het was boven maten groot. Nae dese dinghen wierde de biechte weder verhaelt / ende de zeghenynghe ghegheven. Ma. Gaf hy alsoo den gheest?

Ph. Noch niet. Men spreyde een Mat op d'aer-

A op d' aerde/ die van Biesen t'samen gevlochten was/also dat se van boven aen t'samen gherolt zijnde de gedaente eens hooft-kussens maeckte. Ma. Wat sal hier nu gebeuren? Ph. Sy bestropden de Mat met asschen / doch dunne / daer op leyden sy het lichaem des krancken neder. Men deckte daer eenen Franciscaner rock over / maer die was eerst met ghebedekens ende Wij-water ghewijt.
B Men leyde een kap onder zijn hooft / want men kondse hem doē niet aen trecken : oock wierde de Bulle met de versekeringhen daer onder ghelepdt. Ma. Dit is een vreemde manier van sterven.

Ph. Maer sy segghen vastlijck / dat de duyvel gheen macht over die ghene heeft/die also sterven Alsoo segghen sy dat/ behalven andere / S. Martijn ende S. Franciscus ghestorven zijn.

C Ma. Maer haerlieder leven quam met dese doodt over-een. Ick bidts u/ wat gheschiede daer na?

Ph. Men reyckte den krancken een beeld des kruyces/en een wassen-keerse. Als hem het kruys ghereyckt wierde/sprack de krancke: Ick placht inden krijgh door mijn schildt vry te zijn / nu sal ick desen schilt tegen mijn vyant stellen / ende 't selve ghekust hebbende dede
D hy't aen zijn slincker schouder. Maer de heylighe Wassen-keers hebbende sprack hy : Eertijts heb ick met te spies in de Oorloghen sterck gheweest/ nu sal ick dese spies teghen den vyandt der zielen vellen. Ma. Dat was ghenoegh op zijn krijghs-mans ghesproken.

Ph. Dese laetste woorden sprack hy. Want terstondt nam de doot zijn tonge in/ ende daer mede begon hy te sterven.
E Bernardinus was aen sijn rechter / ende Vincentius aen sijn slincker-handt / doen hy storf/ alle beyde wel luyd roepende. D'een toonde hem het beeldt van Sinte Francisco. d'ander van Sinte Dominico. D'andere door de slaep-kamer verspreydt zijnde / mommelden sommighe Psalmen met een droevighe stem : Bernardinus quelde zijn rechter oore met F
groot geroep / ende Vincentius zijn slincker oore. Ma. Wat riepen sy?

Ph. Bernardinus riep by-kans soodanighe dinghen: Georgi Balearice, ist dat ghy nu noch de dinghen bevestight die tusschen ons ghehandelt zijn / soo neyght u hooft ter rechter zijden. Hy neyghdet. Vincentius seyde daer-en-tegen: Georgi, en vreest niet / ghy hebt Franciscum ende G
Dominicum tot beschermers. Weest sonder sorge. Over denck hoe vele verdiensten ende welcke Bulle dat ghy hebt: Over denck oock ten laetsten / dat mijn ziele voor de uwe te pande staet / indien daer eenich perijckel is: Ist dat ghy dese dingen gevoelt en bevestight/soo neyght u hooft ter slincker zijden. Hy neygdet. Wederom spraecken sy met een ghelijck gheroep : Ist dat ghy dese dinghen gevoelt/ soo druck mijn hand. Doen druc- H
te hy de hand. Aldus zijnder met het hooft herwaerts ende derwaerts te neygen / ende de handen te drucken bykans dry uren doorghebracht. Doen nu Georgius begonde te geeuwen/sprack Benardinus opstaende de absolutie uyt / die hy niet eyndighen konde/of Georgius had den gheest al ghegheven. Dese dinghen zijn ontrent middernacht gebeurt/ des morghens gheschiede de ontledin- I
ghe. Ma. Wat quaet isser in't lichaem bevonden?

Ph. Ghy vermaent my dat wel/want ick had vergheeten. Daer hingh een stuck loots in't middel-rift. Ma. Van waer quam dat?

Ph. De huysvrouw vertelde dat hy eertijdts met een klootken uyt een busse geschoten was. Hier van gisten de Medicijns datter een stuckken ghesmolten K
loots in't lichaem gebleven was. Daer na is het gesneden lichaem/voor soo veel het gheschieden konde/ met een Franciscaner habijt ghekleedt. Nae den middagh is de begraeffenis met sulcken statighen uytvaert gheschiedt / alsser geordineert was. Ma. Ick en heb noyt

van

A van woeliger doodt/ noch van hoovaer-
digher uytvaert ghehoordt. Maer ick
meyn dat ghy niet en soud willen / dat
dese vertellinge onder 't gemeyne volck
verbreydt wierde. Ph. Waerom? Ma.
Om dat het schurft niet wil gheraeckt
zijn. Ph. Daer en is geen swarigheyt.
Want indien 't godsalighe dinghen zijn
die ick vertelle / soo is den volcke daer
oock aengheleghen dese dinghen te we-
B ten/ soo niet/ soo sullen alle vromen / die
onder haer zijn/ my dancken/ dat ick de-
se dinghen in 't licht ghebraght heb / op
dat sommighe/ door schaemte ghestraft
zijnde: diergelijcke dinghen op houden
te doen / dat hen daer beneffens de een-
voudighe wachten / dat sy in ghelijcke
dwalinghe niet en werden ghetoghen.
Want daer sijn oock by gen - lieden ver-
standige ende waerlijck godsalige man-
C nen/ die my menighmael geklaeght heb-
ben/ dat de ghehele orde of door super-
stitie / of door boosheydt van weynigh
persoonen by den vromen hatelijck ghe-
maeckt wert. Ma. Ghy spreeckt wel
ende vroom. Maer nu ben ick beghee-
righ te hooren / hoe dat Cornelius ghe-
storven zy. Ph. Gelijck als hy geleeft
hadde/ niemand moeylijck zijnde / alsoo
is hy ghestorven. Hy had een jarighe
D koorts / die alle jaren op haer ghesette
tijden weder quam. Deselve/ of om dat
hem den ouderdom beswaerde/ want hy
was over de 60. jaren out / of door an-
dere oorsaken druckte den man doenmaels
meerder dan sy ghewoonlijck was te
doen : ende 't scheen dat hy voor henen
ghevoelde / dat hem den dagh des doots
genaeckte. Vier daghen te voren eer hy
storf / was het Sondagh / soo gingh
E hy nae den Tempel / hy biechte sijn
Parochiaen/ hy hoorde de gemeyne pre-
dicatie ende Misse / ende als hy nae de
Misse eerbiedlijck het pand des lichaems
des Heeren ontfanghen hadde / gingh
hy weder nae huys. Ma. En gebruyckte
hy gheen Medicijns? Ph. Hy heeft
een alleenlijck raet ghevraeght/ doch die
niet min een vroom man als een goet F
Medicijn was / sijnen naem is Iacobus
Castrutius. Ma. Ick ken hem. Daer
en is niemandt oprechter dan hy. Ph.
Dese antwoorde/ dat hy sijn arbeyt zijn
vriendt wel niet en soude weygheren /
maer dat hem dochte datter meer hulps
in Gode / dan in de Medicijns was.
Cornelius heeft dit woort alsoo vrolijck
aenghenomen / als of hy hem de alder-
sekerste hope des levens aenghewesen G
hadde. Soo heeft hy dan / hoewel hy
altijt nae zijne goederen seer goedertie-
ren teghen den armen gheweest hadde/
al wat van de noodtdruftigheydt zijner
huysvrouwe en kinderen afgetogen kon-
de werden / den armen uytgedeylt / niet
desen die eergieriglijck bedelaers zijn/ en
u over al te gemoet komen/ maer den vro-
men/ die na haer vermogen met kloeck-
heydt van arbeyden teghen de armoede H
strijden. Ick bad den man dat hy te bed
soud gaen liggen / ende dat hy liever een
Priester tot hem roepen / dan dat hy sijn
teere lichaem/ vermoeyen soude. Hy ant-
woorde dat hy altijt beneerstigt had/ dat
hy zijn vrienden eerder verlichten / indien
hy konde / dan met ghedienstigheden be-
swaren mochte / ende dat hy oock inde
doot hem selven niet en wilde ongelijck
zijn. Oock en is hy niet neder gaen lig- I
ghen/ dan op den laetsten dagh ende een
deel des nachts / in de welcke hy de we-
relt verlaten heeft. Midlertijdt leunde
hy om der vermoeytheyt des teeren lic-
haems wille op een stock / of hy sat op
een stoel : selden begaf hy hem te bed/
doch ghekleedt zijnde ende met op-ghe-
rechten hoofde. In die tijdt beval hy ye-
mandt vanden armen te versorghen/ in-
sonderheydt die bekent ende nae-buren K
waren/ of hy las uyt de Heylige Schrift
spreucken/ die des menschen betrouwen
op Godt verwecken / ende die zijne lief-
de tot ons verklaren. Indien hy 't selve
door vermoeytheydt niet doen en konde/
soo hoorde hy eenen vriendt voorlesen.
Menighmael vermaende hy sijn huys-
ghesin

A ghesin met een wonderlijcke beweghen-
heydt tot onderlinge liefde/ en eendrach-
tigheyt / ende tot oeffeninghe der warer
godsaligheyt: ende als sy voor sijn doot
bevreest waren / trooste hyse seer vrien-
delijck. Dickwils vermaende hy de sij-
ne / dat sy gheen schulden onbetaelt en
souden laten. Ma. En maeckte hy geen
Testament? Ph. Dat had hy over lan-
ghe ghesont ende wel te pas zijnde / be-
B sorght. Want hy seyde dat het gheen
Testamenten/ maer eerder sotheden wa-
ren / die vanden stervenden ghemaeckt
wierden. Ma. En had hy de kloosters
of den armen niets gemaeckt? Ph. Oock
niet een penningh. Ick / seyde hy / heb
voor mijn deel mijne goederkens uytge-
deylt: ghelijck ick nu de besittinghe der
selver anderen over levere / alsoo levere
ick oock de uytdeylinghe anderen over.
C En ick betrouw datse de mijne heyligh-
lijcker sullen uyt deylen dan ick gedaen
heb. Ma. En riep hy gheen godvruch-
tighe mannen tot hem/ ghelijck als Ge-
orgius ghedaen heeft Ph. Oock niet?
een: behalven zijn huysghesin en twee
liefste vrienden en was daer niemandt
teghenwoordigh. Ma. Ick verwon-
dere my wat meyninghe dat hy ghehad
heeft. Ph. Hy seyde dat hy stervende
niet meer menschen en wilde moeylijck
D zijn/ dan hy gheweest was/ doen hy ge-
boren wierde. Ma. Ick verwacht het
eynde van dit spel. Ghy sult het terstont
hooren. De donderdagh quam. Doen
verliet hy 't bedde niet/ also hy de uyter-
ste vermoeytheyt des lichaems gevoel-
de. De Parochiaen wierde gheroepen/
hy deylde hem het laetste Olysel uyt / en
gaf hem het lichaem des Heeren we-
E derom/ doch sonder biechten. Want hy
seyde datter gheen swarigheydt in zijn
hert over gebleven was. Doen begon
de Parochiaē van de begravenis te han-
delen/ met welcken staet / ende in welcke
plaetse hy begraven wilde zijn. Hy sey-
de: Begraeft my/ gelijck ghy een Chri-
sten van seer gheringhe soorte begraven
soudt/ oock en isser my niet aen gelegen / F
waer ghy dit lichaem henen legt/ dat in-
den laetsten dach even wel ghevonden
sal werdē/ waer dat ghyt oock begraeft.
Op den pracht der uytvaert en pas ick
niet. Terstont wierde ghewagh ghe-
maeckt van 't luyden der klocken / van
de dertighsten ende Jaer-getijden/ van
de Bulle / en vande ghemeynschap der
verdiensten te koopen. Doen seyde hy:
Mijn Pastoor / ick en sal daer niet te G
qualijcker aē zijn/ al en luyt daer schoon
niet een klock. Ist dat ghy my maer een
Lijck-misse weerdigh acht te zijn / dat
sal meer dan ghenoegh wesen. Of in-
dien daer yet anders is/ dat om der ghe-
meyner gewoonte der Kercke wille son-
der argernisse der swacken nauwlijcks
achter weghe kan ghelaten werden/ dat
laet ick in u goed-duncken staen. Oock
en heb ick niet in den sin yemands ghe- H
beden te koopen / of yemandt van zijne
verdienstē te berooven. Christus heeft
overvloedighe verdiensten ghenoegh en
ick betrouw dat de gebeden en verdien-
sten der gantscher kercke / indien ick
maer een levendigh litmaet ben/ my pro-
fijtelijck sullen wesen. In twee Bullen
is mijn geheele hope gheleghen. D'eene
is de Bulle mijner sonden / die d'opper-
ste Herder de Heere Jesus uytgewischt I
heeft/ hechtende die aen den kruyce: De
tweede is die hy selfs met zijn alderhey-
lighste bloedt gheschreven en beseghelt
heeft/ op dat hy ons vande eeuwighe sa-
ligheyt versekeren soude/ indien wy onse
gantsche betrouwen op hē stellen. Want
het sy verre dat ick met verdiensten ende
Bullen toe gherust zijnde mijnen Heere
soud uyt eysschen/ dat hy in't gericht met
sijnen knecht komen soude / versekert K
zijnde dat voor sijn aensicht gheen le-
vendigh mensch gherechtveerdight sal
werden. Ick appellere van sijn recht-
veerdigheyt tot sijn barmhertigheydt/
om dat sy ongthemeten en on-uytspreke-
lijck is. Dit gheseydt hebbende: gingh
de Parochiaen wegh. Cornelius als een

A groote hope der salighеydt ontfanghen
hebbende/ blyd en vrolijck zijnde/ beval/
datmen hem sommighe dinghen uyt de
H. Schrifture soude voor-lesen / die de
hope der verrijsenis / en de belooningen
der onsterffelijckheydt bevestighen: ge-
lijck het gene uyt Isaia is van dat de doot
Ezechie vertrocken wierde/ mitsgaders
den Lof-sangh van dien: Daer na het
vijfthiende Capittel des eersten Sendt-
B briefs tot den Corinthen: Van de doodt
Lasari uyt Joanne, maer insonderheydt de
Historie des lijdens Christi uyt de Eu-
angelien. Hoe verstond hy een yeghe-
lijck dingh in't bysonder met zijn herte/
op sommighe dingen suchtende/ op som-
mighe met ghevouwen handen danc-
kende/ op sommige blijd en vrolijck zijn-
de/ op sommighe etlijcke korte ghebede-
kens uytschietende. Als hy na den mid-
C dagh een weynigh tijts gheslupmert
hadde/ beval hy datmen het twaelfde
Capittel uyt den Euangelie Joannis tot
het eynde der Historie toe lesen soude.
Hier soudt ghy gheseydt hebben / dat de
man gantschlijck verschept / en met een
nieuwe gheest aen gheblasen gheweest
waer. De dagh begonde nu tot den
Avond te komen / hy riep sijn wijf ende
kinderen / ende als hy zijn krancke lic-
D haem soo veel moghelijck was op ghe-
recht had/ sprack hy de sijne alsoo aen:
Alderliefste wijf/ die God die ons te vo-
ren t'samen ghevoeght had / die selve
scheyt ons weder/ maer alleenlijck aen-
gaende de lichamen / ende dat voor een
korte tijdt: De sorghe / liefde ende goe-
dertierenheydt/ die ghy tot noch toe aen
my eñ onse seer lieve kinderen ghewoon
zijt te verdeylen / die verset nu gantsche-
E lijck op haer. En meynt niet dat ghy in
eenigher manieren Gods ofte mijn gon-
ste meerder kont verdienen/ dan dat ghy
die ghene die ons Godt tot een vrucht
des houwelijcks ghegheven heeft/ alsoo
op-brenght/ onderhoudt en onderwijst/
dat sy Christo weerdigh geacht mogen
werden. Verdubbelt dan uwe Godtsa-
lighеydt aen haer / ende achtet dat mijn F
deel op u over geset is. Ist dat ghy doet/
ghelijck ick betrouw dat ghy doen sult /
soo en sullen sy gheene Wees-kinderen
schijnen te sijn. Maer indien ghy we-
derom houwelijckt.

De Huysvrouwe dit woort hoorende
borste uyt tot weenen/ eñ begond hoogh
te sweeren / dat sy nimmermeer op we-
der te houwelijcken denckẽ soude. Doen
seyde Cornelius: Mijn alderliefste suster G
in Christo / in dien de Heere Jesus hem
verweerdighen sal u dit voornemen en
de kracht des gheests te geven / soo en
verwerp de Hemelsche gabe niet. Want
dat sal u ende den kinderen bequamer
zijn. Ist dat u de swackheydt des vlee-
sches anders waer henen roept / so we-
tet dat u mijne doodt van 't recht des
houwelijcks bevrijt / maer sy en bevrijt
u niet van de ghetrouwigheydt/ die ghy H
uyt mijnen ende uwen name schuldigh
zijt om voor onse gemeyne kinderen sor-
ghe te draghen. Soo veel het houwelijck
aengaet/ ghebruyckt de vryigheyt/ die u
de Heere toegelaten heeft.

Dit bidde en vermane ick u alleenlijck/
dat ghy u eenen Man verkiest met die
manieren/ en dat ghy u teghen hem soo-
danigh bewijst/ dat hy of door zijn selfs
goedicheydt gheleydet / of door uwe be- I
quaemheyt beweeght zijnde / de Stief-
kinderen lief hebben magh.

Voorts wacht u dat ghy u aen gheen
belofte en verbindet. Bewaert u Gode
ende onsen kinderen vry/ die ghy alsoo
in alle Godtsaligheyt onderwijsen sult /
dat ghy toe-siet dat sy haer niet aen ee-
nighe Reghel en verbinden/ ter tijdt toe
dat het door Ouderdom ende ondersoec-
kinghe der dinghen blijcke tot welcke K
maniere des levens sy bequaem zijn.

Daer nae hem tot de kinderen keeren-
de / vermaende hy haer tot oeffeninghe
der Godsaligheydt / dat sy hare moeder
souden ghehoorsamen/ ende onderlinghe
liefde en eendrachtigheyt onder malkan-
deren onderhouden. Dese dinghen ghe-
sproken

A ſprokẽ hebbende / gaf hy ſijn wijf een kuſſe: Sijnen kinderen / een teecken des kruyces ghemaeckt hebbende / wenſchte hy goede ſinnen ende Chriſti barmhertigheyt.

Daer nae alle de gene die daer tegenwoordigh waren aenſiende / ſeyde hy: Morghen ontrent den dagheraedt / ſal de Heere / die inde morghenſtondt weder levendigh ghewozden is / hem na ſijne
B barmhertigheyt verweerdighen dit zielken uyt deſes lichaems graf / eñ uyt de duyſterniſſen deſer ſterffelijckheydt in zijn Hemelſche Licht te roepen. Ick en wil niet dat de teere Ieugt met vergeefs waecken moede ghemaeckt wert. Laet de andere oock by beurten ſlapen. My is ghenoegh datter eene wakende tegenwoordigh ſy / die de Heylige Schrif-
C ture leſe. De nacht overgebraght zijnde ontrent vier uren / liet hy in aller tegenwoordigheydt de gantſche Pſalm leſen / den welckẽ de Heere biddende aen den kruyce ghelesen heeft. Den Pſalm ghe-eyndight zijnde liet hy hem de waskeerſſe ende het kruys gheven. De D waſ-keerſe ontfanghende ſeyde hy: de Heere is mijn licht en mijn ſaligheydt / wien ſal ick vreeſen? Het kruys kuſſende ſprack hy: De Heere is de beſchermer mijns levens voor wien ſal ick beven? Daer nae leyd hy zijne handen op zijn borſt nae de maniere des ghenen die bid / ende zijn oogen na den Hemel ſtreckende ſeyde hy: Heere Ieſu / ontfanght E mijnen gheeſt. En terſtondt ſloot hy zijn oogen toe als ſullende ſlapen / ende met een licht blaſen gaf hy den gheeſt / ghy ſoud geſeyt hebben / dat hy in ſlaep gheballen / en niet geſtorven hadde. Ma. Ick en heb noyt van eenighe doodt ghehoort die lichter te werck gingh.

Ph. Soodanigh was hy in al zijn leven gheweeſt. Sy zijn alle beyde mijn vrienden geweeſt. Miſſchien en oordeel F ick niet recht / wie dat van beyden Chriſtelijckſt gheſtorven is: ghy die oprecht zijt ſult het beter onderſcheyden. Ma. Ick ſal ſoo doen / doch wanneer ick ledighen tijt hebbe.

Eynde vande vier-en-dertighſte T'ſamen-ſpraeck.

XXXV. T'ſamen-ſprekinghe.

Ptochoplouſij Franciſcani,

Bedel-rijcke Minne-broeders.

Hier in werden de Paſtoren of Leeraers gheſtraft, die haer
ampt niet wel bedienen , en aenghewesen, datter
gheen heyligheyt in eenigh byſonder fatſoen
der kleederen gheleghen is.

Conradus , Bernardinus , Paſtoor , Pandocheus ,
de Waert , d'Huyſvrouwe.

Conradus ,

A Maer eẽ Paſtoor be-
taemt gaſt-vrijig-
heyt. PAS. Ick
ben een Paſtoor of
harder der Scha-
pen / ick en heb
geen Lupos of wol-
ven lief. Con.
Maer ghy en haet
miſſchien de Lupos of Hoeren alſoo niet.
B Maer door wat verdienſte hebt ghy
doch ſulcken grouwel van ons / dat ghy
u niet en verweerdighet ons onder u
dack t'ontſanghen want wy en ſullen u
met 't avontmael niet beſwaerlijck val-
len. Paſt. Ick ſalt u ſegghen : Want
indien ghy lieden in mijn huys eenighe
hen of kieckens ſaeght / ſo ſoud ick mor-
ghen in de predikatie by den volcke ghe-
laſtert werden. Sulcken danck zijt
C ghy ghewoon den genen te gheven / die
u ter herberge ontfangen. Co. Wy en
zijn al te ſamen ſoodanighe niet. Paſt.
Ghy meught weſen ſoodanighe als ghy
wilt / ick en ſoud S. Peter niet gelooven /
indien hy in ſulcke kleedinghe tot my D
quam. Co. Indien ghy't ſo voor u ge-
nomen hebt / ſoo wijſt ons ten minſten
een ander herberghe. Paſt. In dit dorp
is een openbare herberghe. Co. Wat
teecken heeft ſe? Paſt. In't upthangh-
berdt ſult ghy een hondt ſien / die't hooft
inde pot ſteeckt : ſulckx ghebeurt in de
keucken. Aen de Keecken - tafel ſit een
wolf. Co. Dat is een ongeluckigh teec-
ken. Paſt. Ghy meught het ghewaer E
werden. Ber. Wat soorte van een Pa-
ſtoor is dat? Sijnent halven ſoude men
van hongher moghen ſterven. Co. Iſt
dat hy zijne ſchapen niet beter en ſpijſt
dan ons / ſo en moeteſe niet ſeer vet zijn.
Ber. In ongheluckighe ſaken is goeden
raedt van noode. Wat ſalmen doen? Co.
Wy en moeten ons niet ſchamen. Ber.
Seker de ſchaemte is onnut / wanneer
de noot dwinght. Co. 'Tis ſoo / S. F
Franciſcus ſal by ons zijn. Ber. Inde
plaets vande Fortuyne. Co. Wy en
ſullen des Waerts antwoordt voor de
deur niet verwachten / maer wy ſullen
ſtrackx

A stracx inde stove selfs vallen / ende wy
en sullen ons niet lichtelijck laten upt-
drijven. Ber. O onschamele daet! Co.
Dat is beter dan den nacht onder den
blauwen hemel te blijven/ en van koude
te vergaen. Midlertijt legt uwe schaem-
te in een sacxken/ ghy sult se morgen we-
derom nemen/alst u goet duncken sal.

Ber. 'Tis waer/de saecke selfs ver-
maent soo. Pan. Wat sorte van Die-
B ren sie ick hier?

Co. Knechten Gods/ sonen des H.
Francisci, alderbeste man. Pan. Of God
aen soodanighe knechten lust heeft / en
weet ick niet: ick en wilde niet dat icker
vele in huys hadde. Co. Waerom? Pan.
Want om te eten ende te drincken zijt
ghy meer dan mannen / om te arbeyden
hebt ghy noch handen noch voeten. O
ho / zijt ghy S. Franciscus sonen. Ghy
C placht te prediken dat hy maeght was/
ende heeft hy soo veele sonen? Co. Wy
zijn sonen des geests/ ende niet des vlee-
sches. Pan. Hy is dan een ongeluckigh
Vader. Want 't ghene dat in u lieden
'talderquaetste is/ dat is de gheest: aen-
gaende 't lichaem zijt ghy al te sterck/
ende gantschelijck zijt ghy in dien deele
daer beter aen/dan ons nut is / die wijf
en kinderen houden. Co. Ghy meynt
D misschien/ dat wy upt het gheslacht der
gener zijn/ die van den Regel hares eer-
sten Vaders ont-aerden: wy zijn Ob-
servanten. Pan. Daerom sal ick obser-
veren ende gade slaen / dat ghy my geen
schade en doet. Want ick hate dat ghe-
slacht seer heftighlijck. Co. Ick bids
u/ waerom? Pan. Want ghy draeght
tanden / ende gheen ghelt by u. Sulcke
sorte van gasten is my seer on-aenghe-
E naem. Co. Maer wy arbeyden voor u.

Pan. Wilt ghy dat ick u aenwijse/ hoe
dat ghy arbeydt. Co. Aenwijst het
ons. Pan. Besiet de schilderije / die u
aldernaest aen de slincker hant is. Daer
siet ghy eenen Vos prediken / maer van
achteren steeckt een Gans den hals upt
een kap. Wederom siet ghy een wolf den
ghenen absolveren die ghebiecht heeft/ F
maer daer kijckt een deel van een schaep
upt/dat onder het habijt verborghen is.
Ghy siet een Aep in eens Franciscanen
kleedt by eenen krancken sitten / met de
eene handt toont hy het kruys/ de ander
handt heeft hy in de borse des krancken.
Co. Wy en ontkennen niet / dat onder
dit kleedt somwijlen wolven/vossen ende
apen bedeckt werden / maer wy beken-
nen oock datter menighmael Verckens/ G
Honden/Peerden/ Leeuwen ende Basi-
lisken onder werden bedeckt: ja 't selve
kleedt bedeckt oock vele vrome mannen.
Ghelijck een kleedt niemandt beter en
maeckt/alsoo en maeckt het niemant ar-
gher. Daerom is het onbillick yemant
upt het kleet te oordeelen: andersins sou-
de u kleedt / het welcke ghy somwijlen
gebruyckt / vervloeckt zijn/ 'twelck vele
dieven / doot-slagers / toovenaers ende H
overspeelders bedeckt. Pan. Aengaen-
de 'tkleedt sal ick het verloren gheven/ ist
dat ghy my betaelt. Co. Wy sullen God
voor u bidden. Pan. En ick wederom
voor u / arbeydt met arbeydt betalende.
Co. Maer ghy en behoort van alle men-
schen niet te nemen. Pan. Waerom
maeckt ghy lieden conscientie van geldt
aen te tasten? Co. Om dat het teghen
onse professie strijdt. Pan. Het strijdt I
oock tegen mijne professie een gast in te
laten komen/die geen gelt en heeft. Co.
Maer den reghel dwingt ons geen gelt
aen te raken. Pan. En mijn regel ge-
biedt het tegen-deel. Co. Wat is uwen
reghel? Pan. Leest dese versen:

Hospes in hac mensa, fuerint cum visera tensa,
Surgere ne properes, ni prius anumeres.

Dat is: K

Ghy gasten als de buyck is op-ghereckt/
Betaelt den Waert eer ghy van hier vertreckt.

Co. Wy en sullen u gheen kosten aen
doen. Pan. Maer die my gheen kosten
aen doen/die en doen my oock gheen pro-
fijt. Co. Godt sal't overvloedighlijck

A vergelden/ ist dat ghy ons eenighe weldaet bewijst. Pan. Met dese woorden en onderhoude ick mijn Huysghesin niet. Co. Wy sullen ons in een hoeck der stove verberghen / ende en sullen niemand moeylijck wesen. Pan. Dese stove en lijdt soodanighe menschen niet. Co. Drijft ghy ons dan alsoo uyt / dat wy misschien dese nacht van de Wolven verslonden sullen werden? Pan. D'eene
B Wolf en eet d'ander niet / ghelijck oock d'een hondt d'ander niet en doet. Co. Ghy soud wreet zijn / indien ghy den Turcken sulcx dedet: Hoedanige dat wy oock zijn/wy zijn menschen. Pan. Ghy singht voor een doof mans deur. Co. Ghy koestert u lichaem sachtlijc/ naeckt achter de stove te bed liggende/ende ghy stoot ons uyt/ dat wy vande koude des nachts sullen vergaen/ al waert schoon
C dat ons de wolven spaerdē. Pan. Also leefde Adam inden Paradyse. Co. Hy leefde alsoo / maer onnoosel zijnde. Pan. En ick ben onschuldigh.

Co. Misschien de eerste twee letteren van dat woort/ onschuldigh/ghenomen zijnde. Maer siet toe/indien ghy ons nu uyt uwen Paradijse stoot / dat u Godt niet uyt den zijnen en stoote. Pan. Watten praet. Huysv. Mijn man / betaelt
D ten minsten met dese weldaet voor so vele uwe boosdaden/laet haer dese nacht onse dack gebruycken: 'Tzijn goede mannen/ghy sult ghevoelen dat de winst nae desen tijt overvloediger werden sal. Pan. Siet dese bidster/ ick vermoed dat ghy't met malkanderen wel eens zijt: En ick en hoore dit ghetuyghenis niet gheern van een vrouw/ goede Mannen. Huysv. Och: Ten is so niet/maer over-denckt
E hoe menighmael dat ghy met dobbelen/ dronckenschap / kijven ende vechten gesondight hebt/ bevrijt alleenlijck uwe sonden met dese Aelmoesse / ende en drijft haer niet uyt / die ghy sult wenschen by u te zijn / wanneer ghy sterft. Rabbauwen ende spotvogels ontfangt ghy menighmael/ eñ stoot ghy dese uyt?

Pan. Van waer komt ons dese Predickster? Gaet ghy henen / en besorght de keucken. Huysv. Dat sal wel geschien. F
Ber. Hy bedaert hem wat/eñ hy neemt een linnen hemde: Ick hope dat het te recht komen sal. Co. Ende sy decken de Tafel voor de kinderen. 't Is wel datter geen Gasten en komen / anders hadden wy ballingen moeten zijn. Ber. Tis ghelucKelijck gevallen/dat wy uyt het naeste stedeken een Vlesken wijns / ende een gebrade schouder van een Lam G
met ons ghebracht hebben: andersins en soude ons dese / ghelijck als ick sie / oock geen Hoy mede ghedeylt hebben.

Co. Nu zijn de kinderen aengeseten / laten wy ons aen een hoeck van de Tafel voeghen/ alsoo nochtans dat wy niemand hinderlijck zijn. Pan. Ick achte dat ick het u lieden behoore te wijten / dat ick hedē niet een Gast en hebbe/ behalven mijn huysghesin / ende ulieden / H
die onnutte menschen zijt. Co. Indien sulcx niet dickwils en gheschiet/soo wijt het ons. Pan. Meer dan ick wel wilde Co. En zijt niet moeyelijck / Christus leeft noch / die de sijne niet en sal verlaten. Pan. Ick heb ghehoort dat ghy Euangelischen genoemt wert. Eñ het Euangelium verbiet een tassche of broot langhs den wegh te dragen : ghy hebt mouwen in plaetse van een tassche/ als I
ick sie: eñ ghy en draegt niet alleenlijck broot / maer oock wijn en lecker vleesch by u. Co. Gebruyckt het met ons/ indient u believt. Pan. Mijnen wijn by desen vergheleken / is verschaelden wijn. Co. Proeft ooc van't vleesch/want wy hebbens te vele. Pan. O rijcke bedelaers! mijn wijf en heeft heden niet gekoockt / behalven Moes ende gastrich Speck. Co. Laet ons / indient u goet K
dunckt / onse gherechten onder malkanderen ghemeyn maecken. Want ons en isser niets aengheleghen / wat wy eten.

Pa. Waerom en draegt ghy dan geen Moes ende verschaelden Wijn by u?

Co. Om

A Co. Om dat de gene/ by de welcke wy
heden het middagh-mael gehouden heb-
ben/ ons dese dingen liever hebben wil-
len gheven. Pan. Hebt ghy't middagh-
mael om niet ghegeten? Co. Jae seker.
Jae sy hebben ons oock ghedanckt/ en
als wy wegh gingen hebben sy ons met
dese geschencken bevracht

Pan. Van waer komt ghy? Co. Van
Basel. Pan. Ey/ van soo verre? Co.
B 't Is soo. Wat soorte van menschen zijt
ghy doch/ die alsoo sonder Peerden/ son-
der borse / sonder knechten / sonder wa-
penen / ende sonder victalie om swerft?
Co. Ghy siet eenighsins een litteken des
Evangelischen levens. Pan. My dunckt
dat het een leven der landt-loopers is /
die herwaerts ende derwaerts met het
netjen om her swermen. Co. Soodani-
ghe landt-loopers waren de Apostelen/
C soodanigh was oock de Heere Jesus.
Pan. Kont ghy de konste van in de handt
te kijcken? Co. Niet minders. Pan.
Van waer komt u dan de kost? Co. Van
den gene/ diese belooft heeft. Pan. Wie
is die? Co. Die gesproken heeft/ En zijt
niet sorghvuldigh, alle dese dingen sullen u
toe geworpen worden. Mat. 6. Pan. Hy
heeft se belooft / maer den ghenen die het
Rijcke Gods soecken. Co. Dat doen
D wy na onse vermogen. Pan. De Apo-
stelen waren door miraculen vermaert/
maeckten de krancken ghesont/ en daer-
om en is het niet te verwonderen dat sy
over al de kost hadden/ ghylieden en ver-
meught sulcks niet. Co. Wy soudens
vermogen / indien wy den Apostelen ge-
lijck waren / ende indien de sake een mi-
rakel eyscht. Maer de miraculen zijn
den ongheloovighen/ nu en is ons gheen
E dingh van noode/ behalven een Godtsa-
ligh leven. En dickwils is't saligher
kranck dan ghesont te zijn / dickwils is
het saligher te sterven dan te leven.

Pan. Wat doet ghy lieden dan? Co.
Het ghene dat wy vermoghen/ een yege-
lijck nae de gave/ die hem van Godt ge-
gheven is: wy vertroosten/ wy aenpor-
ren/ wy vermanen/ wy straffen: wan- F
neer het de gelegentheyt mede brenght/
soo Predicken wy somwijlen/ ist dat wy
erghens stomme Pastooren vinden: in-
dien wy niet vorderlijck en konnen zijn/
soo arbeyden wy dat wy niemandt en
verongelijcken met manieren ende spre-
ken. Pan. Och! of ghy ons morghen
Predicken wildet: Want het is by ons
Feest-dagh.

Co. Wat heyligh is het? Pan. Van G
Sinte Antonis. Co. Dese is wel een
goet man geweest / dan van waer komt
den Feest-dagh? Pan. Ick sal't u seg-
gẽ: Dit Dorp is vol Vercken-Herders/
om dat hier eẽ Eyckel-dragende Bosch
na by ghelegen is. Ende men hout voor
gewis/ dat Antonio de besorginghe dies
beests bevolen is / ende daerom eeren sy
hem/ op dat hy vergeten zijnde niet toor-
nigh en werde. Co. Och of sy hem H
waerlijck eerden. Pan. In wat manie-
re? Co. Hy eert de Heyligen seer hey-
lighlijck die daer na volgt. Pan. Mor-
ghen sal dit gheheele Dorp met suyppen/
danssen/ spelen/ kijven eñ vechten / dap-
perlijck ruyssschen. Co. Alsoo eerden
de Heydenen eertijdts haren Bacchum.
Maer ick verwonder my / dat Antonius
alsoo ghe-eert zijnde / hem niet over de
menschẽ en vertoornt/ die sotter zijn dan I
de beesten selve. Hoedanighen Pastoor
hebt ghy? eenen stommen ende boosen?

Pan. Hoedanigh dat hy anderen zy/ en
weet ick niet: hy is my seer goet / want
hy suypt hier gantsche daghen langh:
oock en brenght hier niemandt meerder
of beter drincke-broers/ tot mijnẽ groo-
ten profijte. En ick verwondere my seer
dat hy nu niet teghenwoordigh is.

Co. Wy hebben ondervonden dat hy K
ons weynigh nut was.

Pan. Wat hoor ick? hebt ghy den man
aenghesproken? Co. Wy hebben her-
berghe by hem begheert: hy en ver-
dreef ons niet anders dan Wolven van
de deure / ende beval ons herwaerts te
gaen. Pan. Ha/ ha/ he/ nu verstae ickt.

A Daerom en heeft hy hier niet willē zijn/
om dat hy wiste dat ghy lieden hier
wesen soud. Co. Is hy stom? Pan.
Stom? Daer en roept niemandt luy-
der in de stove/ dan hy/ ende hy balckt
dapperlijck als een koe in den Tempel/
ick en heb hem noyt hooren predicken.
Maer wat behoeve ick meer te seggen:
ghy hebt selve vernomen/ ghelijck ick
verstae/ dat hy niet stom en is. Co.
B Verstaet hy de H. Schrift wel? Pan.
Hy seydt dat hyse seer wel verstaet: maer
alles wat hy van soodanighe dinghen
gheleert heeft/ dat heeft hy in een hey-
melijcke biechte gheleert/ alsoo dattet
hem niet gheoorloft en is sulcx by ande-
ren uyt te spreken. Waer toe veel woor-
den? Ick salt int korte segghen/ soo-
danich als het volck is/ soodanigh is
oock de Priester/ en gantschlijck heeft
C ghelijck sijns ghelijck ghevonden. Co.
Misschien en sal hy my niet toelaten te
prediken.

Pan. Hy sal't toelaten/ ick beloovet/
maer op dese conditie/ dat ghy op hem
niet en schimpt/ ghelijck ghy meest alle
ghewoon zijn te doen. Co. Die sulcx
ghewoon zijn te doen/ hebben haer aen
een quade saecke ghewent: ick vermane
den Pastoor in 't heymelijck/ indien my
D yet inde weghe is: dat daer overigh is/
dat is der Bisschoppē ampt. Pan. Maer
sulcke vogelen vliegen seldē herwaerts.
Seecker/ ick sie/ dat ghy lieden vrome
mannen zijt. Maer wat heeft die ver-
scheydenheydt der kleederen te beduy-
den? Want meest alle menschen achten
u lieden daerom quaedt te zijn/ om dat
ghy soo gekleedt zijt.

Co. Waerom dat? Pan. Ick en weet
E het niet/ dan om datter soodanighe vele
bevonden werden. Co. Vele oordeelen
daer uyt dat wy heyligh zijn/ om dat
wy soo ghekleedt werden: sy sondighen
alle beyde/ nochtans sondigen sy beleef-
der/ die van ons uyt de kleedinge een goet
vermoeden/ dan die een quaedt vermoe-
den daer uyt hebben. Pan. Dat zy wel
alsoo: Maer wat nuttigheyt komt doch F
uyt soo vele verscheydenheden?

Co. Wat meynt ghy? Pan. My
dunckt wel datter gheene uyt en komt/
behalven in processien of oorloghen:
want in processien werden verscheyde-
ne personagien omghedraghen/ der hey-
lighen/ der Joden/ ende der Heydenen:
dese onderscheyden wy uyt de verschey-
dene kleedinghe. En in de oorloghen
soude de verscheydenheyt der kleederen G
dit te weghe brenghen/ dat een yeghe-
lijcke hoop Crijghs-volcx sijn baniere
soude volghen/ en datter gheen verwer-
ringhe der ordenen en soude gheschie-
den. Co. Ghy seght wel/ dit is oock
een krijghs-kleed: de eene volght desen/
de andere volgt den anderen Capiteyn/
maer wy oorlogen al te samen onder den
eenighen Keyser Christo. Maer in de
kleedinghe behoortmen op drie dinghen H
te sien. Pa. Op welcke? Co. Op de
noodsakelijckheydt/ 't ghebruyck/ ende
de betamelijckheydt. Waerom eten wy?
Pan. Op dat wy van hongher niet en
vergaen. Co. Alsoo moeten wy ons
somwijlen kleeden/ op dat wy van kou-
de niet en vergaen. Pan. Ick bekent.
Co. Dat doet dit kleedt beter dan het
uwe: want het bedeckt het hooft/ den
hals ende de schouderen/ in welcke pe- I
rijckel is gheleghen. Het ghebruyck
eyscht verscheyden soorten der kleede-
ren. Den genen die rijden sal/ betaemt
een kort kleed/ die rust/ een langh kleet/
inde somer betaemt een dun/ inden win-
ter een dick kleed. Daer zijnder te Ro-
men die alle daghen hare kleederen drie-
mael veranderen: des morgens nemen
sy een kleedt dat dubbelt van vellen is/
omtrent den middagh nemen sy een enc- K
kelt/ wederom tegen den nacht een dat
wat dicker is: maer alle menschen en
hebben gheen veranderinghe van klee-
deren/ daerom is dit kleedt ghevonden/
't welcke alleene tot seer vele ghebruyc-
ken bequaem is. Pan. Hoe soo? Co.
Ist dat de Noorde wint waeyt/ of indien
de Son-

A de Sonne heet is/ so trecken wy de Kap voor over/indien ons de warmte lastigh is/ soo laten wijse neder op de rugh: sullen wy rusten/ soo laten wy 't habijt hangen: sullen wy wandelen/wy schorten op. Pan. Hy is niet seer onverstandigh gheweest die dat ghevonden heeft. Co. Ende dit is het principaelste om wel te leven/ dat een Mensch hem wenne met weynich te vreden te zijn/ anders
B sins indien wy leckerheden of onse ghenegentheden beginnen te soecken/ so en sal het nimmermeer eynde zijn. Maer men heeft niet een kleedt konnen vinden dat alleen tot soo vele bequaemheyden diende. Pan. Ick stemme dat toe. Co. Laet ons nu de betamelijckheyt insien. Seght my ter goeder trouwen/ indien ghy uws wijfs kleed aentoocht/en souden alle menschen niet segghen/dat ghy
C teghen de betaemlijckheyt dedet? Pan. Sy souden segghen dat ick onsinnigh waer. Co. Wat soud ghy seggen/ indien sy u kleedt aentooch?

Pan. Ick soud misschien niet quaets segghen/ maer ick soude haer met goede stocken slaen. Co. Maer daer en is niet aen gheleghen/ wat kleedt dat ghy ghebruyckt. Pan. In dese sake is daer seer veel aen gheleghen. Co. 't En is oock
D niet te verwonderen. Want de wetten der Heydenen straffen oock den Man die Vrouwen/ en de Vrouwe die Mans kleederen aentreckt. Pan. 't En is oock gheen onghelijck. Co. Wel aen/indien een oud man/tachtentich jaren oud zijnde/de kleedinghe eenes jonghelinck van vijfthien jaren aentooch/ of indien een jonghelinck daer en teghen de kleedinghe eens oude n mans aennam/ en sou-
E den alle menschen niet segghen/ dat het een saecke waer weerdigh met stocken ghestraft te werden? Of indien een oud wijf na de maniere van een jonghe dochter/ of een jonghe dochter nae de maniere van een out wijf ghecierd wierde? Pan. O ja. Co. Insgelijcken indien een Leecke eens Priesters/ ende een Priester daer en tegen eens Leecken F kleedinghe aentooch? Pan. Sy souden alle beyde onbetamelijck doen. Co. Indien een slecht mensch eens Vorsten cieragie/ of een slecht Priester eens Bisschops cieragie aennam/en soude hy niet onbetamelijck doen? Pan. Ja seker. Co. Wat/ of een borgher de kleedinghe eens krijghsmans/als vederen/ ende andere leverEyen der oorloogscher Sotheydt aen nam? G

Pan. Hy soude bespot werden. Co. Of onder de krijghsliedē een Engelschman een wit/een Swidtzer een root/ eñ een Wael een swart kruys droeghe?

Pan. Dat sou te onbeschaemt zijn.

Co. Waerom verwondert ghy u dan over dese onse kleedinghe? Pan. Wat onderschept datter tusschen een slecht Mensch ende een Vorst/eñ tusschen een man eñ Vrou sy/ weet ick: wat onder- H schepd datter tusschen een Monick ende geen Monick sy/en weet ick niet. Co. Wat onderschept isser tusschen een arm ende rijck? Pan. De avonture. Co. Ende nochtans soudet onbetamelijck zijn/ indien een arm mensch de kleedinge eens rijcken navolghde. Pan. 't Is waer/gelijck/ de rijcken nu gemeynlijck ghekleedt werden. Co. Wat onderschept isser tusschen een sotte en wijse? I Pan. Een weynigh meer dan tusschen eene Rijcke en arme. Co. En werden de sotten niet anders ghekleedt/ dan de ghene die wijs zijn? Pan. Ick en weet niet wat u lieden betaemt/ nochtans en verschilt u lieder kleedinghe niet vele van hare kleedinge/ indien dat daer yemant ooren ende bellen by dede. Co. Ganschlijck ontbreect ons dat. Eñ wy zijn sotten deser werelt/indien wy 'tgene K waerlijck zijn dat wy beloven te zijn. Pa. Wat ghylieden zijt en weet ick niet: dit weet ick/ datter vele sotten zijn oorē ende bellen dragende/ die wijser zijn dan de gene/die hoeden met vellē gevoepert/ Doctoors schouder-kovelen/ende andere leverEyen der Wijse draghen. Daer-

A om dunckt my een seer sotte sake te zijn / wijsheydt met de kleedinghe liever dan metter daedt te vertoonen. Ick heb eenen ghesien / die meer dan sot was / die een rock droegh tot de enckelen toe neder hangende / ende eens Doctoors schouder-koovel: hy hadde oock een aensicht / dat eens treflijcken Theologiens aensicht / vertoonde: hy disputeerde by een pegelijck/niet sonder schijn van dapper-
B heydt : maer den grooten Heeren en was hy niet min gheneughlijck / dan eenigh ander sot / dewijl hy alle sotten in de maniere van sotheydt overtrefte. Co. Wat begheert ghy dan / dat een Vorst / die een sot belacht / met hem om kleederen wissele?

Pan. De betamelijckheydt soud misschien somwijlen het ghene eysschen dat ghy voorstelt/indien hy alles wat in sijn
C herte waer/mettet kleed vertoonen wilde. Co. Ghy houdt wel hart aen/maer nochtans achte ick dat den sotten hare kleedinghe niet sonder oorsake ghegheven is. Pan. Om wat oorsake? Co. Op dat sy van niemandt beschadight souden werden / wanneer sy yet onwijslijck spreken of doen.

Pan. Hier en tusschen en sal ick niet segghen/dat dese sake een yeghelijck lie-
D ver verweckt om te quellen/ soo seer dat sy dickwils upt sotte onsinnige werden. Oock en sie ick niet / waerom dat een stotende Osse / die een mensch ghedoodt heeft / of een hond / of vercken / dat een kindt heeft ghedoot/ ghestraft werden : en datmen een sot/die veel booser dingen bedreven heeft/door verschooninge van sijn sotheydt laet leven: dit begheer ick te weten / waerom dat ghy lieden door
E de kleedinghe van andere menschen onderscheyden wert. Want ist dat een yghelijck oorsake ghenoeghsaem is om verscheyden kleedinghe te draghen / soo soude eē backer anders dan een visscher/ een schoenmaker anders dan een kleermaker / een apoteker anders dan een wijn-verkooper / en een waghenaer anders dan een schipper ghekleet moeten zijn. F
Indien ghy lieden Priesters zijt / waerom zijt ghy anders ghekleet dan ander Priesters? Zijt ghy Leecken/ waerom zijt ghy van ons onderscheyden? Co. Eertijts en waren wy Monicken anders niet dan het suyverste deel der Leecken / ende dit onderschept was daer tusschen een Monick ende een ander Leeck/dat hedensdaechs is tusschen een ghematighd vroom man / die met sijn handen sijn huysghesin onderhout / G
eñ tusschen een Snaphaen/die hem van de inkomste sijner rooverijen beroemt. Naderhant heeft ons de Roomsche Paus sijne eere daer by gegevē/ het kleet heeft van ons sijne weerdighept verkreghen/ 'twelcke nu noch den Leecken/noch den Priestere toe en komt : maer dit kleet sy soodanigh het sy/nochtans en hebben de Cardinalen en Pausen haer desselven somwijlē niet geschaemt. Pan. Maer H
van waer wert dan dese betamelijckheyt genomen? Co. Somwijlen upt de nature der dingen selfs / somwijle upt de gewoonte ende opinie der Menschen. En souden alle menschen niet oordeelen ongeschickt te zijn/ indien yemant alsoo met een Ossen-huyt gekleedt wierde/dat de hoornen op 't hooft upt-staken / en de steert op de aerde wierde gesleept? Pan. Voorwaer het soude belachlijck zijn. I
Co. Wederom indien yemant een kleedt hadde/ dat het aensicht en de handen bedeckte / ende schamelheydt vertoonde?

Pan. Dat soude veel ongheschickter sijn. Co. Daerom sijn oock de gene vande Heydensche Schrijvers bestraft / die uptermaten fijne kleederen droeghen/die oock den Vrouwen / niet en betaemden. Want 't is eerbarer naeckt te sijn/ soodanigh als wy u in de Stove ghevonden K
hebben / dan een door schijnend kleed te dragen. Pa. Ick meyne dat de gantsche sake van de kleedinge aen de gewoonte en opinie der menschen hangt. Co. Hoe soo? Pan. 't En is niet veel dagen gheleden/dat hier eenighe ter Herberge ge-
weest

A weeſt zijn/die welcke ſeyden/dat ſy door
verſcheyden Landen gereyſt hadden/
die onlanghs gevonden zijn/ eñ die wy
inde Caerten der ouder Werelt-beſchrij-
vers niet en hebben. Deſe vertelden dat
ſy op een Eyland gekomen waren/daer
een ſeer getemperde locht was/ alwaer
het voor groote ſchande gehoudē wier-
de 'tlichaem te decken. Co. Die leefden
miſſchien na de manier der beeſten. Pan.
B Ja ſy leyden/ghelijck ſy ſeyden/een ſeer
beleeft leven. Sy leefden onder eenē Co-
ningh/den welcken ſy des morgens tot
het werck verſelſchapten/ oock alle da-
gen. Co. Wat werck deden ſy? Pa. Sy
trocken een ſoorte van wortelen uyt/ de
welcke hen in plaetſe van tarwe is/ende
is lieflijcker ende geſonder dan tarwe :
'twelck gedaen zijnde/ keerde een yege-
lijck tot zijn eyghen werck / doende een
C yder dat ſijn herte gheluſte. Sy voeden
haer kinderen heylighlijck op / ſy ſchu-
wen ende ſtraffen de miſdade/maer gene
miſdaet ſcherper dan overſpel. Co. Met
wat ſtraffe? Pan. Den vrouwen wert
het vergeven/want dat wierd haer ge-
ſlacht te goede gehoudē:maer den man-
nen / die van overſpel overtuyght zijn /
geſchiet deſe ſtraffe/dat ſy al haer leven
langh int openbaer gaen/hare ſchamel-
D heyd met eenen doeck bedeckende. Co.
O ſware ſtraffe! Pa. Maer de gewoon-
te heeft haer wijs ghemaeckt dat dit de
ſwaerſte van allen is. Co. Wanneer ick
neerſtlijck in ſie / wat de wijſ-makinge
vermach/ſo ſtae ick u ſulcx bykans toe.
Want indien yemand een dief of doodt-
ſlager de uyterſte ſchande wilde aendoē/
en ſoude het niet ghenoegh zijn / dat hy
hem dat hembde bovē de aerſ-billen af-
E ſnede/ende dat hy ſijn ſchamelheydt uyt-
ſteeckende / met Wolfs-vellen bekleede/
eñ ſijne hooſen met verſcheyden verwē
verſcheydlijck ſchilderde/het kleet dat de
borſt eñ arme bedeckt ganſch door ſne-
de/ als een net uyt het kleedt makende /
dat hy de ſchouderen en de borſt bloot
maeckte / dat hy zijnen baert ten deele
met een ſcheer-mes afſchoer / ten deele F
liet hangen/ten deele omkrulde/dat hy't
haer afſchoer/ en dat hy hem eenen hoed
daer by dede/ die aen allen ſijden in ſtuc-
ken geſneden waer/met eene ſeer groote
veeder-boſch/ en indien hy hem geboodt
alſo int openbaer te gaen. En ſoude hy
dien menſch niet meer ſchavotteren /
dan of hy hem een Sots-kappe aen de-
de met ſeer groote ooren eñ bellen? Ende
nochtans vercieren hen de Crijghſlie- G
den van ſelfs alſo/en ſy behagen hen ſel-
ven : ende ſy vinden eenighe/ den welc-
ken ſulcks ſchoon dunckt te zijn/hoewel
daer gheen dingh ſotter en kan weſen.
Pa. Ja daer zijn wel eerlijcke Borgers/
die dat na haer vermogen na bootſen.
Co. Maer indien hem nu yemand on-
derſtonde de kleedinge der Indianen na
te volghen/ die met vederen der vogelen
gekleedt werden/ en ſouden de kinderen H
niet meenen dat hy ontſinnigh was? Pa.
Ganſchlijck. Co. Maer 'tgene daer wy
ons over verwonderen / is veel ſotter
dan dat. Daerom ghelijck het waer is /
datter niets ſo ongerijmt en is/dat door
de gewoonte niet geprezen en wert : al-
ſo en kan men niet ontkennen/ datter in
de kleederen eenighe betamelijckheydt
is/die by den wijſen ende verſtandighen
altijdt betamelijck is/en wederom eeni- I
ghe onbetamelijckheydt/die by allen den
genen die wijs zijn behoort onbetame-
lijck te ſchijnen. Want wie en lacht daer
niet/ ſo menighmael als hy de vrouwen
ſiet / die met een langhe ſteert aen haer
kleedt behanghen zijn / ende die de edel-
heyt hares gheſlachts na de lanckheydt
der ſteert weerderen. Hoe wel hen ſom-
mighe Cardinalen niet en ſchamen
ſulcks alleenlijck in hare mantels na te K
volgen. En nochtans is de ghewoonte
ſulcken gheweldighen ſaecke/ dat het
noch den eenen noch den anderen vry en
ſtaet het ghene te veranderen dat aenge-
nomen is. Pan. Daer is genoegh van
de ghewoonte gheſeydt. Maer seght
ghy my/wat ghy gevoelt/wat ghy van

A beyden beter achtet te zijn / dat de Mo-
niken in kleedinge van andere menschen
onderscheyden zijn / of dat sy daer van
niet onderscheyden en zijn?

Co. Ick achte het voorwaer 't een-
voudighste ende Christelijckste te zijn/
dat niemandt uyt sijne kleedinghe ghe-
weerdeert en werde / wanneer sy maer
eerlijck ende betamelijck is.

Pan. Waerom en werpt ghylieden de
B Cappen niet wech? Co. Waerom en
aten d'Apostelen niet terstont allerley
spijse? Pan. Ick en weet het niet/ segt
ghy't Co. Om dat de on-overwinlijc-
ke gewoonte sulckx belettede. Want het
ghene dat gantschelijck in de herten der
Menschen in-geprint / en door een lang-
durigh gebruyck bevestight zijnde / ver-
oudet/ en als in de nature verandert is/
dat en kan sonder groote verderffenis
C der menschelijcker ruste niet haestelijck
wech genomen werden: maer moet also
allengskens werden wech gedaen/ ghe-
lijck als een seecker Sertorius de hayren
uyt een Peerde-steert getogen heeft.

Pan. Ick soudet toelaten / waert dat
alle Monicken eenderley kleedinge had-
den: maer wie soude so veel verscheyden-
heden lijden? Co. Dat quaedt heeft
het ghebruyck in-ghevoert/ 'twelcke al-
D le dingen in-voerde. Benedictus en heeft
geene nieuwe kleedinghe versiert / maer
de kleedinghe die hy doemaels met den
zijnen ghebruyckte / was eens eenvou-
dighen ende vromen Leecken kleedinge.
oock en heeft Franciscus gheen nieuwe
ghedaente ghevonden / maer dit was
een kleedinghe der armer Boeren. De
nakomelinghen sommighe dingen daer
by doende / hebben de sake in superstitie
E verandert. En sien wy oock hedens-
daeghs sommighe oude wijven niet/die
de kleedinghe hares tijts behouden / die
welcke meerder van de kleedinghe deser
tijden/dan mijne kleedinghe van de uwe
verscheyden is? Pan. Wy sient. Co.
Dewijle ghy dan dese kleedinghe siet/so
siet ghy de overblijffselen des ouden tijts.

Pan. En is dan in uwe kleedinghe an- F
ders geen heyligheyt? Co. Gantsch
gheene. Pan. Sommighe beroemen
haer / dat dese kleedinghe van boven af
van de heylighe Maghet Maria aen-
gewesen zy. Co. Dat zijn der menschen
droomen. Pan. Daer zijnder die wan-
hoopen van hare siecke te sullen weder
gesont werden/ten sy dat sy met een Do-
minicaner kap ghekleedt werden: ja die
oock niet dan in een Minne-broers kleet G
en willen begraven zijn. Co. Die sulc-
ke dinghen raden / zijn of begeerigh na
gheldt of sotten/ diese ghelooven/sijn su-
perstitieus. God en kent een boef niet
minder in een Minder-broers kap/dan
in eens Crijghsmans kleedt. Pa. Maer
daer is minder verscheydenheyt der ve-
deren onder den voghelen/ dan der klee-
dinghe onder u lieden is. Co. En is
het niet een schoone sake de nature na te H
volghen? maer het is schoonder de na-
ture te overwinnen. Pan. Och! of ghy-
se oock met verscheydenheyt der snebbē
overwont! Co. Maer wel aen/ick sal
de verscheydenheydt oock voorstaen/ in-
dien ghy't toelaet. En wert een Spaen-
giaert niet anders/een Italiaen niet an-
ders / een Fransman niet anders / een
Duytschman niet anders / een Grieck
niet anders/een Turck niet anders/een I
Saraceen niet anders ghekleedt? Pan.
Ja seker Co. En wat een groote ver-
scheydenheyt der kleederen is in een sel-
ve landtschap/ oock onder de menschen/
die van eenderley gheslachte/ ouderdom
eñ staet zijn? Hoe seer verscheyden wert
een Venetiaen / hoe verscheyden werdt
een Florentiner/ hoe verscheyden werdt
een Romeyn gekleedt? en dit in Italien
alleen. Pan. Ick gheloovet. Co. Hier K
uyt is onse verscheydenheydt gesproten.
Dominicus heeft zijn kleedinge van vro-
me Acker-liedē/van dat deel van Hispa-
nien ghenomen/in welck ghy leefde: Be-
nedictus van de Boeren/van dat deel van
Italien/ in welck hy verkeerde: Fran-
ciscus van Huys-luyden van een ander
plaetse;

A plaetſe: ende alſoo voorts van andere te
ſpreken: Pan. Daerom ſo veele ick ſie/
en zĳt ghy lieden niet heyligher dan wy/
ten zy dat ghy heyligher leeft. Co. Ja
wy zĳn booſer dan ghy lieden/ wanneer
wy niet Godſaligh levende/de herten der
eenvoudiger dies te ſwaerder argeren.

Pan. Iſſer dan eenighe hope tot ons/
die noch Patroon/ noch ſeker kleeding/
B noch reghel/ noch profeſſie en hebben?
Co. Ghy hebtſe/ O goede vrient! ſiet toe
dat ghyſe behoudt: vraeght uwe Peten
wat ghy inden Doop belooft hebt/ wat
kleedt ghy aldaer ontfanghen hebt. En
begeert ghy een menſchelycke reghel/die
van de Euangeliſche regel profeſſie ge-
daen hebt? Begeert ghy een menſch tot
eē Patroon/die Jeſum Chriſtum tot een
C Patroon hebt? Doe ghy u wĳf troudet/
en hebt ghy doen gheen profeſſie of be-
lofte gedaen? denckt wat ghy u wĳf/u
kinderen ende huyſghesin ſchuldigh zĳt/
ende ghy ſult gevoelen dat ghy meerder
laſt hebt/ dan of ghy vanden regel Fran-
ciſci profeſſie ghedaen hadt. Pan. Ge-
looft ghy oock datter eenige Weerdt in-
den Hemel komt?

Co. Waerom niet? Pan. Vele dingen
D ghebeuren ende werden geſproken in dit
huys/ die weynigh met den Euangelio
over een komen. Co. Wat dingen?

Pan. D'een drinct meer dan genoegh/
d'ander ſpreeckt oneerlĳck/ ſommighe
twiſten/ ſommighe achter-klappen: ten
laetſten of de andere dingen kuyſch zĳn/
en weet ick niet. Co. Deſe dinghen
moet ghy beletten/ſoo veele als ghy ver-
E mooght: indien ghy't niet en vermeugt/
ſoo en voedt deſe quade dingen niet/ noch
en haeltſe immers om gewins wille niet
aen. Pan. Somwĳlen en ben ick niet
getrou genoegh inden Wĳn. Co. Hoe
ſoo? Pan. Wanneer ick mercke dat de
gaſten meer dan genoeg droncken wer- F
ben/ſo meng ick daer overvloedigh wa-
ter onder. Co. Dit is lichter ſake/dan
of ghy een yeghelĳck wĳn verkocht/die
met periculeus fenĳn vervalſcht is. Pan.
Segt my eerſtelĳck/ hoe veel dagen hebt
ghy op deſe reyſe gheweeſt?

Co. Bykans een maent. Pan. Wie
onderhoudt u midlertĳdt?

Con. En werden sy niet wel onder- G
houden/die wĳf/kinderen/ ouders ende
bloet-vrienden hebben? Pan. Dick-
wils. Con. Ghy hebt maer een Wĳf/
wy hondert: ghy hebt maer een Vader/
wy hondert: ghy hebt maer een Huys/
wy hondert: ghy hebt niet dan weynich
kinderen/ wy hebbender ontallĳcke:
ghy hebt niet dan weynigh vrienden/
wy hebbender ontallĳcke Pan. Hoe H
ſoo? Con. Want de bloed-vriendſchap
des Geeſts ſtreckt haer verder uyt/dan
die bloedt-vriendſchap des vleeſchs.
Ende Chriſtus heeft ons alſo belooft/
ende wy bevinden het gene waerachtich
te ſĳn dat hy ons belooft heeft. Pan.
Voorwaer ghy hebt my ghenoeghſaem
een gheneughlĳck gaſt gheweeſt: ick
moet ſterven/indien ick deſe tſamenkou- I
tinghe niet liever en heb/dan mĳns Pa-
ſtoors t'ſamen drinckinghe. Ghy ſult u
verweerdigen morgen yet tot den volc-
ke te ſegghen Ende indien 't na deſe tĳt
ghebeuren ſal/dat ghy hier door-reyſt/
ſoo weet dat u hier plaetſe bereydt is.
Con. Wat? of hier andere quamen?
Pan. Sy en ſullen niet onaenghenaem
weſen/indien ſy u gelĳck ſĳn. Con Sy
ſullen beter ſĳn/ſo ick hope. Pan. Maer K
hoe ſal ick de goeden onder ſoo vele qua-
den kennen? Co. Ick ſalt met wey-
nigh woorden ſeggen/ maer ick ſalt u in
d'oore luyſteren. Pan. Segt het. Co.
Pan. Ick ſalt gedachtigh ſĳn ende doen.

Eynde vande vijf-en-dertighſte T'ſamen-ſprekinghe.

De XXXVI. T'samen-ſprekinghe,

Peregrinatio religionis ergo,

Of devote

Beevaerdẽ en Pelgrimagien.

In deſe T'ſamen-ſprekinghe wert de ſuperſtitie der Beevaerden levendigh af-ghe-ſchildert.

Menedemus, De Harde. *Ogygius*, Van't Oude.

Menedemus.

A Wat nieuwer ſake is dit? En ſie ick Ogygium mijnen Buerman niet/ die nu ses gheheele maenden van niemandt en is gheſien? 't Gheruchte gingh dat hy dood was. Hy is het ſelve/ indien ick niet gantſchlijck en feyle. Jck ſal tot hem gaen/ ende hem groeten. Weeſt gegroet B Ogygi. Ogy. Weeſt ghy oock gegroet Menedeme. Me. Wat land heeft u ons gheſondt weder ghegheven? Wat een droevigh gheruchte was hier verſpreyt dat ghy gheſtorven waert. Ogy. Ja ick heb midlertijdt/ Gode ſy lof/ ſoo gheſond gheweeſt/ dat ick voor deſe tijt nauwlijcks gheſonder gheweeſt ben. Me. Alſoo maghmen ſulcke geruchten altijdt van leugen ſtraffen. Maer wat C vercieringhe is dat? Ghy zijt met holle ſchelpen bedeckt/ met Tinnen en Loden beelden aen allen zijden omhanghen/ met ſtroye ketenen verciert/ aen uwen arm zijn ſlangh Eyeren/ (of Pater noſters Roſenkranſkens/ &c. Ogy. Jck D heb Sint Iacob te Compoſtel beſocht/ ende van daer weder ghekomen zijnde de Jonckvrouwe Maria te Parathalaſſo, die by de Enghelſchen ſeer vermaert is/ jae ick heb haer liever weder beſocht: want voor drie jaren had ick haer beſocht. Me. Om uws herten gheneughten wille/ als ick achte. Ogy. Jae upt devotie. Me. Die devotie meyn ick/ hebben u de Grieckſche letteren geleert.

E Ogy. Mijns wijfs moeder had haer met een belofte verbonden/ wanneer haer dochter een levendigh knechtken ſoud ghebaert hebben/ dat ick S. Jacob in ſijn tegenwoordigheyt ſelfs groetẽ en dancken ſoude. Me. Hebt ghy dien Heyligh alleenlijck upt uwen ende upt uws wijfs moeders name ghegroet? Ogy. Ja upt den name des geheelen Huysgeſins. Me. Voorwaer ick meyn dat huysgeſin gheen minder welvaert ſoud ghe- F hadt hebbẽ/ al hadt ghy S. Jacob ſchoon on-gegroet ghelaten. Maer ick bids u/ wat antwoord hy/ doen ghy hem danckte? Og. Niets/ maer als ick hem de gave offerde ſcheen hy my toe te lacchen/ ende

A ende metten hoofde soetlijck toe te wenc-
ken/ ende terstondt gaf hy my dese holle
schelpe. *Me.* Waerom gheeft hy dese
dingen liever dan andere? *Og.* Om dat
hy dese overvloedich heeft/nademael dat
de na-by gelegene zee hem geeft. *Me.* O
goedertieren Sanct/ die den barenden
wijven een vroe-vrouwe/ eñ den vreem-
delinghen ghedienstigh is. Maer wat
nieuwe soorte van belofte is dit/ dat ye-
B mandt ledigh zijnde andere menschen
den arbeydt opleydt? Waert dat ghy u
met een belofte verbond/ soo't geen ghy
voor handen hadt/wel geluckte/ dat ick
tweemael ter weke vasten soude/ meynt
ghy dat ick het soude doen dat ghy be-
looft hadt? *Og.* Ick en geloovet niet/al
waert dat ghy 't selve upt uwẽ name be-
looft haddet. Want ghy acht het voor
een spel/de Sancten honigh om de mont
C te smeren. Maer het was mijn wijfs
moeder/ ic moeste haer gehoorsaem zijn.
Ghy kent de gheneghentheden der vrou-
wen/ eñ my was daer oock aen gelegen.
Me. Indien ghy de belofte niet vol-
daen had/ wat perijckel was daer in ge-
legen? *Og.* Ick beken dat my de Sanct
niet voor recht roepen en konde: Maer
hy konde in toe-komenden tijt op mijne
begeertẽ doof zijn/ of stilswijgende mijn
D huysgesin eenighe ellendigheydt toe sen-
den. Ghy kent de manieren der Vorsten.
Me. Segt my/ hoe is hy daer aen/ ende
hoe leest die seer goede *Jacob?*
Og. Veel slauwer dan hy plachte. *Me.*
Wat is de oorsake? De Ouderdom?
Og. Snapper/ghy weet dat de Sanc-
ten niet out en werden. Maer dese nieu-
we meyninghe/ die wijd door de Werelt
herwaerts eñ derwaerts swerft/ maeckt
E dat hy so dickwils niet begroet en wert
als hy plachte: En wanneer daer eeni-
ghe komen/ die groeten hem alleenlijck/
zy gheven hem niets of seer weynigh/
seggende dat dit gheldt beter den armen
gegeven werdt. *Me.* O godloose mey-
ninghe! *Ogy.* Die groote Apostel dan/
die gheheel met edele Ghesteenten ende
Goudt placht te blincken/ staet nu van F
hout/ende nauwlijcx een Ongel-keersse
hebbende. *Me.* Indien het waer is dat
ick hoore/ soo is te vreesen/dat anderen
Sancten het selve gebeuren sal.
Ogy. Jae daer wert een Sendt-brief
om-gedragen/die de Maget *Maria* selfs
van dese saecke gheschreven heeft. *Me.*
Welcke *Maria? Ogy.* Die van den steen
haren toename heeft. *Me.* By die van
Basel, in Switzerland/ indien ick niet en G
misse. *Ogy.* Die selve isser. *Me.* Soo
spreeckt ghy my van een steenen Sanc-
tinne. Maer aen wien heeft sy ghescre-
ven? *Ogy.* De Send-brief selfs gheeft
den name te kennen. *Me.* Door wien is
hy ghesonden? *Ogy.* Onghetwijffelt
door een Engel/ die de brief gheschreven
hebbende/ op den Predickstoel gheleydt
hadde/ van waer de ghene Predickt/ tot
den welcken hy geschreven is. Ende op H
dat ghy geen bedroch en vermoede/ ghy
sult dẽ brief sien/ dien hy selve geschreven
heeft. *Me.* Kent ghy alsoo de handt des
Enghels/ die van de Maget *Maria Se-
cretarius* is? *Og.* Waerom niet? *Me.*
Door wat bewijs-teken doch? *Og.* Ick
heb het Graf-schrift *Bedæ* ghelesen/ dat
vandẽ Engel gesneden is/ de gedaenten
der letteren komen alles over een. Ick
heb oock het handt-schrift ghelesen/ dat I
S. Gillis gesonden is: sy komen over een.
En aenwijsen dese dinghen de sake niet
genoegsaem? *Me.* En is het niet geoor-
loft dẽ brief te sien? *Og.* 't Is geoorloft/
indiẽ ghy sweert/ dat ghy swijgen sult.
Me. Och/ 't sal biecht zijn. *Ogy.* De
steenen zijn nu ooc met die sake besaemt/
dat sy niets en verbergen. *Me.* So segt
het dan eenen Stommen/ indien ghy't
eenen Steen niet toe en betrout. *Ogy.* K
Op dese conditie sal ick hem op lesen:
luystert nau toe. *Me.* Ick sal.

Ogy. Maria de moeder Jesu wenscht Glaucopluto saligheyt. Dat ghy Lutherum volgende dapperlijc vermaent, dat het onnoodigh sy de Sancten aen te roepen, weet dat ghy door die oorsake my eenen goe-

A den ende grooten dienst ghedaen hebt. Want voor dese tijdt wierde ick bykans ghedoodt door de onbeleefde aenroepinghen der menschen. Van my alleene wierden alle dinghen begeert, als recht of mijn sone altijd een kleyn kindt waer, om dat hy soodanigh gheconterfeyt en gheschildert werdt in mijnen schoot, dat hy noch onder het ghebiedt sijns moeders zy, ende dat hy my, als ick hem bidde niets en dorve weygeren, namelijck vreesende, indien
B hy my wanneer ick hem bidde yet weygerde, dat ick hem wederom als hy dorst hadde, de mamme soude weyghteren. En somwijlen bidden zy soodanighe dinghen van een maghet, die een eerbaer Ionghelingh nauwlijcks van een hoeren-weerdin soude dorven bidden, ende die ick my schame te schrijven. Een koopman midlertijdt, die om gewins wille in Spangien
C varen sal, beveelt my de kuysheydt sijner Concubine. Ende een Nonne die het wiel verwerpende haer ghereedt maeckt om wegh te loopen, beveelt my de fame harer eerbaerheydt, die sy selfs voor haer neemt ten besten te gheven: een krijghs-man die godloos ende tot doodtslaen ghehuurt is, roept tot my: Heylige Ionghvrouwe, gheef my een rijcke buyt. Een dobbelaer roept: Weest my gonstigh, heylighe Maghet een deel des ghewins sal u ghegeven
D werden: ende indien de dobbel-steenen niet gonstigh zijn, soo verscheuren sy my met lasteringen, ende wenschen my quaet, om dat ick in haer boosheydt niet en heb geholpen. Die haer selven tot een schandelijck ghewin ten besten gheeft roept tot my: Gheeft overvloedigh profijt. Ist dat ick yet weygere, soo roepen sy weder, en weest dan gheen moeder der barmher-
E tigheydt. De begheerten van andere en zijn soo godloos niet, als onbequaem. Een onghehouwlijckte roept: Maria geef my een schoone ende rijcke Bruydegom. Een ghetroude roept: gheef my schoone kinderen. Een swanghere roept: gheef my een lichte baringhe. Een oud Wijf roept: Gheef dat ick langen tijdt sonder hoest ende dorst leve. Een sot oud Man F
roept: Gheef dat ick weder jongh werde. Een Philosooph roept: Gheef dat ick onoplossijcke argumenten make. Een Priester roept: Gheef een vet Priesterdom. Een Bisschop roept: bewaer mijn Kercke. Een schipper roept: Geef voorspoedighe koursen. Een overste roept: verthoon my uwen sone, eer dat ick sterve. Een hovelingh roept: Gheef dat ick in de ure des doodts oprechtlijck biechten magh. Een G
boerinne roept: bewaer mijn kleyne ende groote beesten ghesondt. Indien ick yet weygere, terstondt ben ick wreet. Ist dat ick haer tot mijn soon versende, soo hoore ick: hy wil alles wat ghy wilt. Sal ick dan alsso alleene, die een vrouwe eude maeght ben, schippers, krijghslieden, kooplieden, dobbelaers, trouwende, barende, drossaerden, Koninghen ende boeren helpen? En 't ghene dat ick gheseydt hebbe H
is noch seer weynigh, vergheleken by de dinghen die ick lijde, Maer met dese moeyelijckheden werd ick nu minder bewaert, ten welcken aensien ick u wel seer soude dancken, ten waer dat dit profijt meerder schade met hem braghte. Ick heb meer ledige tijdt, maer minder eere ende minder rijckdom. Te vooren wierd ick begroet Koninginne der Hemelen, heerscherinne des werelts: nu hoor ick I
nauwlijcks van weynigh menschen, weest gegroet Maria. Te vooren wierd ick met edele ghesteenten ende goud ghekleedt, ick had overvloedighe heylighe daeghs kleederen, my wierden gheschencken van gont en edele ghesteenten gebraght: nu werde ick nauwlijcx met een half rocxken gekleedt, ende dat noch vande muysen ghebeten is. En ick heb nauwlijcx so vele Iaerlijcksche inkomsten, dat ick een K
arm Koster onderhoude, die een lampken of onghelkeersse aensteecke. En nochtans mochten dese dinghen gheleden werden, ten waer datmen seyde, dat ghy u noch grooter dinghen onderstaet te doen. Dit neemt ghy voor u ghelijck men seydt, dat ghy alle Sancten, die erghens sijn, uyt de Tem-

A Tempelen verdrijven wilt: siet seer neerstelijck toe wat ghy doet. Andere Sancten hebben, waer mede dat sy haer ongelijck wreken moghen. Petrus uyt den Tempel gheworpen sijnde, kan de deure des Hemelschen Koninckrijcx weder voor u toesluyten. Paulus heeft een sweert, Bartholomeus is met een mes ghewapent, Guilielmus is onder eens Moninckx kappe geheel geharnascht, en dat met een sware
B spiesse. Maer hoe sult ghy 't met S. Joris maken, die een Ridder ende Corassier, met een spiesse te gelijck ende met een sweert vreeslijck is? Ooc en is Antonius niet ongewapent, hy heeft heylich vyer. Oock hebben de andere of hare wapenen of plaghen, die sy den genen toe seynden, dien sy willen. Maer al-hoe-wel ick ongewapenr ben, nochtans en sult ghy my niet uyt werpen, ten sy dat ghy mijn sone, die ick
C in mijn armẽ houde, mede uyt werpt. Van desen en sal ick my niet af-scheyden: of ghy sult desen met my t'samen uytstooten. of ghy sult ons alle beyde verlaten, ten sy dat ghy liever eenen Tempel sonder Christo hebben wilt. Dese dinghen heb ick ghewilt dat ghy weten soud, bedenck nu, wat ghy acht dat ghy my behoort te antwoorden. Want de sake gaet my ganschlijck ten herten. Wt onsen steenen Tem-
D pel, den eersten dagh Augusti, in den Iare nae 't lijden mijns Soons vijfthien hondert ende vier-en-twintigh.

Jck steene Maria heb dit met mijne handt onderschreven.

Me. Dit is voorwaer een dreyghende eñ vreeslijcke Send-brief. Jck meyn
E dat hem Glaucoplutus wachten sal. Ogy. Indien hy wijs is. Me. Waerom heeft die seer goede Iacob van de selve saecke tot desen niet gheschreven? Ogy. Jck en weet het niet / behalven dat hy verre van hier is / ende in dese tijden werden alle brieven afgheworpen. Me. Maer wat Godt heeft u in Enghelant gedreven? Ogy. De wint/die wonderlijcke goet was/lockte my daer henen/ende F
ick had sulcks bykans Mariæ in Parathalasso belooft / dat ick haer na twee jaren weder besoecken soud. Me. Wat soud ghy van haer begeeren. Ogy. Niet nieus/niet dan die gemeyne dingen/ een ghesondt huysgesin/ overvloediger goederen / een langh ende vrolijck leven in dese tijdt / ende inde toekomende tijdt de eeuwighe saligheydt. Me. En konde G
de Moeder Christi by ons die selve dinghen niet gheven? sy heeft t' Antwerpen eenẽ Tempel/die veel heerlijcker is dan in Parathalasso. Og. Jck en ontken niet dat sy't kan/maer in dese plaetse gheeftse dese/in andere geestse andere dingen/ of om dat het haer herte also goet dunckt / of/ ghelijck sy goedertieren is / sy voegt haer selven in dese saecke tot onse ghenegentheden. Me. Van Iacob hebbe ick H
menighmael gehoort: Maer ick bid u/ beschrijf my het Koninghrijck van die van Parathalasso. Ogy. Zeker ick salt u met so weynigh woorden verklaren als ick kan. Haren name is seer vermaert door gantsch Engelant/ende ghy en sult niet lichtlijck yemandt in dat Eylandt vinden/die daer hoopt dat zijn saken wel gelucken sullen/ of hy sal haer alle jaren met een gheschencxken na de grootheyt I
sijner goederen/vereeren. Me. Waer woont sy? Ogy. Op 't uyterste eynde van Engelant / tusschen 't Westen ende Noorden/niet verre van de zee / ontrent dry duysent schredẽ. 't is een Dorp nauwelijcks van andere dinghen levende / dan van de menighte der gener/die daer komen eñ weder van daer keeren. Daer is een klooster met Canonicken / maer den welcken van den Latijnschen den K
toe-name des Regels (of Reguliers) by ghevoeght wert / een middel - gheslacht tusschen Monicken ende Canonicken / die men wereltsche noemt. Me. Ghy spreeckt my van dieren / die soo wel in 't water als op het landt leven/ van welcke soorte een Bever of Zee - hondt is.

A Ogy. Jae oock een krokodil. Maer
de ſpotterijen achter weghen latende/
ſal ick met drij woorden 't gene verkla-
ren/dat ghy begheert. In hatelijcke ſa-
ken ſijn ſy Canonicken/in aenghename
ſaken ſijn ſy Monicken. Me. Als noch
verhaelt ghy my een raetſel. Ogy. Ja
ick ſal een Mathematiſch (of Wiſkon-
ſtigh) bewijs hier by doen. Indien de
Paus van Romen alle Monicken inden
B Ban dede / als dan ſouden 't Canonic-
ken / en gheen Monicken ſijn. Indien
die ſelve allen Monicken toe liet wijven
te trouwen / als dan ſouden ſy Monic-
ken ſijn. Me. O nieuwe goetgunſtig-
heden: Och of ſy mijn wijf oock wegh
namen. Ogy. Maer op dat wy totter
ſake komen: Dit klooſter en heeft nau-
welijcx andere inkomſten / dan uyt de
mildigheydt der maghet Marie. Want
C de grootſte geſchencken werden wel be-
waert. Maer indien daer wat ghelts of
van minder prijs is/dat komt tot onder-
houdinge der Monicken ende des over-
ſten/den welcken ſy den Prioor noemen.
Me. Zijn ſy vroom van leven? Ogy.
Zy en ſijn niet onloffelijck van leven/ ſy
ſijn rijcker in Godſaligheydt / dan van
Jaerlijckſe inkomſten. Den tempel is
net eñ ſchoon/maer de H. Jong-vrouwe
D en woont daer niet in/ maer om der eere
wille heeft ſy dien haren ſone overgege-
ven. Sy heeft haren tempel/alſo dat ſy
aen de rechterhant hares ſoons zy. Me.
Aen de rechterhandt? Waer henen ſiet
dan de ſone? Ogy. Ghy vermaent
dat wel. Wanneer hy na 't weſten ſiet/ſo
heeft hy ſijn Moeder aen de rechter-
hant: wanneer hy hem na den opganck
der Sonnen keert / ſoo is ſy hem aen de
E ſlinckerhand. Nochtans en woont ſy
hier ooc niet /want hare huyſinge en is
noch niet volmaeckt / ende het is een
plaetſe daer de wint aen allen zijdē door-
waeyt/ dewijl de deuren ende venſteren
open ſtaen / en de Vader der winden /
welck is de groote zee/ is daer dicht by.
Me. Dat valt haer hardt: waer woont
ſy dan? Ogy. In dien tempel dien ick F
onvolmaeckt heb gheſeyt te zijn / is een
engh kapelleken / van houte berderen
ghebouwt / daer aen beyde zijden de be-
groeters door een engh deurken ingaen.
Daer is weynigh lichts in/eñ by-kans
gheen ander dan van de waſſekeerſſen /
daer is een ſoete reuck / die ſeer lieflijck
is om riecken. Me. Alle deſe dinghen
komen met de religie over een. Ogy.
Jae indien ghy daer in ſaeght Menede- G
me, ghy ſoud ſeggen dat het een wonin-
ghe der goden waer / alſo blincken daer
alle dinghen met edele gheſteenten/gout
ende ſilver. Me. Ghy porret mijn herte/
aen dat ick my daer henen begeve. Ogy.
De reyſe en ſal u niet berouwen. Me.
En is daer geen H. Olye? Ogy. Onge-
ſchickte menſch. Die Olye en druypt
niet dan uyt de graven der heyligen/als
van S. Andries eñ S. Catharina. Maria en H
is niet begravē. Me. Ick heb gedwaelt
ick bekent. Maer eyndight dit ſpel. Og.
Op dat de religie haer te breeder ver-
ſpreyde/ſoo werden verſcheyden dingen
in verſcheydē plaetſen vertoont. Me. En
miſſchien op dat de gavē dies t'overvlo-
diger mogē ſijn/achtervolgēde het vers.

Fit cito per multas præda petita manus.

Dat is: I

Haeſt word' den roof groot(my geloof't)
Die met veel handen is gherooft.

Ogy. En over al ſijn daer kaſ-papen
tegenwoordig. Me. Wt de Canonicken?
Ogy. Geenſins: die en werden daer by
niet toe gelaten/op dat ſy door oorſaecke
van religie van de religie niet vervreemt
en werden/ eñ op dat ſy / terwijlen ſy de
Maegt bewaren/ſelfs voor hare maeg-
dom niet ſorgloos en werden. Alleen- K
lijck in de binnenſte kapelle / de welcke
ick geſeyt hebbe de kamer der H. Jongh-
vrouwen Marie te ſijn/ſtaet een Cano-
nick by den Outaer. Me. Tot welcken
eynde? Ogy. Op dat hy 't gene ontfan-
ge eñ beware datter gegeven wert. Me.
Geven de ghene oock die niet en willen?
Ogy.

A Ogy. Gheensins: maer sommige wer-den door eenige godsalige schaemte daer toe gedwongen/dat sy yet geven/ wanneer daer yemant by staet/ die niets geven en souden indien daer niemandt tegenwoordigh en waer: of sy geven een weynigh milder dan sy andersins soudē gedaen hebben. Me. Ghy noemt een menschlijcke genegentheyt / die ick oock wel ondervonden heb. Ogy. Ja daer B zijn sommige der alderheylichster jongvrouwe so seer toe gedaen/dat sy/terwijlen sy haer veynsen een gave op den Outaer te leggen/ met een wonderlijcke behendigheyt 't gene stelen/ dat een ander daer op geleyt hadde. Me. Neemt/ dat niemant daer by en stonde/en soude Maria sodanige niet terstont met den blixem slaen! Og. Hoe soude Maria dat meerder doen dan de hemelsche Vader selve/ C den welcken sy hen niet en schamen van sijne cieragien te ontblooten/ oock den wandt des tempels doorgraven hebbende! Me. Jck weet niet genoegsaem/over welckē van beydē ic my meest behoore te verwonderē/ over hare godloose vermetelheyt/of over Gods sachtmoedigheyt. Og. Aen de Noort zijde dan is een poorte / niet des tempels / op dat ghy niet en mist/maer der heyninghe/ met welcke de D geheele vlacke plaetse / die by den tempel leydt/ besloten wert. Jn die selve poorte is een seer kleyn deurken/ soodanige als wy sien inde groote val-deurē der Edellieden/ alsoo dat de ghene die daer in wil gaen/eerst sijn been in perijckel moet stellen/eñ daer na oock zijn hooft neder buyghen. Me. Voorwaer het en soude niet vry zijn door soodanigen deurken tot den vyant te gaen. Og. Ghy raedt dat wel. E De Cas-paep vertelde datter eertijdts een man van ridderlijcker oorde op een peert sittende door dit deurken uyt de handen des vyants/die hē als hy vluchtede/genaeckte/ ontkomen was. D'ellendighe Ridder aldaer van hem selven wanhopen / beval zijne behoudenis met een haestige gedachte der Jonckvrouwe Marie / die in de naest gheleghen plaets F was. Want hy had voor hem genomen tottet Outaer van dese te vluchten/indien de groote poorte opē geweest waer. Eñ siet een ongehoorde sake: Terstont was de geheele Ridder binnē de heyninge des tempels/terwijlē dat de ander daer buyten te vergeefs raesde. Me. Eñ maecte hy/dat men sulcken wonderlijcke vertellinge geloofde! Ogy. O ja hy. Me. Dat selve nochtans niet lichtlijck by u/die een G Philosophisch mensch zijt. Og. Hy toonde aende deure een kopere plate/die daer met naghels aengehecht was/in welcke 't beelt des behoudē Ridders stonde/met die kleedinge die doenmaels de Enghelsche natie gebruyckte / die wy oock inde oude schilderijen sien: eñ indien die schilderijen niet en liegē/so en haddē in die tijt de Scherers/ende de gene die laken verwen eñ weven geen neeringe. Me. Hoe H so? Og. Want hy en was niet anders gebaert dan de geyten/eñ zijne gheheele kleedinge en hadde niet eē plooye/en was niet veel grooter dan 't lichaem / sulckx dat oock de nauwe t'samen-bindinghe 'tlichaem selfs engher maeckte. Daer was oock een ander plate/de ghedaente ende grootheyt der kamer vertoonende. Me. Nu en was het niet gheoorloft daer aen te twijffelen. Ogy. Onder 't deur- I ken was een ysere rooster / daer alleenlijck een voetganger door moghte. Het betaemde niet dat naderhant een Peerd die plaetse betreden soude/ die de Ridder de Jonghvrouwe Maria te voren geheylight hadde. Me. Ende dat te rechte. Ogy. Van hier nae 't Oosten toe is een kapelle vol wonderheden: Daer begaf ick my heenen. Daer ontfingh ons een andere Kas-pape. Wy baden daer een K weynigh tijts. Terstont wierd ons vertoont een lit van eē menschlijcke vinger/ die vande drie vingheren de grootste is: Jck kuste het/ende daer na vraeghde ick wiens riliquie dat het was. Hy seyde: Van S. Pieter. Jck sprack: van dē Apostel? Hy seyde: ja. Daer na de grootheyt

A des lits aenſiende/ ſcheen het eens Reu=
ſen te zijn / ſeyde ick: Petrus moet een
man met een ſeer groot lichaem geweeſt
zijn. Eener uyt de mede-gheſellen dit
hoorende begonde ſeer te lachen dat nam
ick ſeker qualijck. Want indien hy ge=
ſweghen hadde/ de koſter en ſoude voor
ons van de andere dinghen niets ver=
borgen hebben. Wy hebben hem noch=
tans ſommighe penninghen ghegeven /
B en eenighſins te vreden gheſtelt. Voor
't Capelleken was een dack / het welcke
hy ſeyde dat op een wintertijdt / als de
Sneeu alle dinghen bedeckt had/ haeſt=
lijck uyt een verre plaetſe daer gebracht
was. Onder dat dack zijn twee putten
tot boven toe vol/ ſy ſegghen dat het een
Fonteyn-ader is/die de Heylige Jonck=
vrouwe is gheheylight: Het water is
wonder kout/krachtig om de pijne des
C hoofds ende der maghe te geneſen.
Me. Iſt dat koud water de pijne des
hoofts ende der mage geneeſt/ſo ſal olye
voortaen den brant uyt leſſchen.
Ogy. Ghy hoort een mirakel / mijn
goede vriendt / anderſins wat mirakel
ſoudet zijn / dat koudt water den dorſt
leſchte? Me. Ende dit is voorwaer een
deel des ſpels. Ogy. Sy ſeyden vaſte=
lijck dat die Fonteyne door bevel der al=
derheylighſter Jonckvrouwe haeſtlijck
D uyt der aerden gheſprongen was. Ick
alle dingen neerſtlijck rontom aenſchou=
wende / vraeghde hoe veel jaren dat het
geleden was/ dat het ſelve huyſken daer
henen was gebracht? Hy ſeyde: etlijc=
ke hondert jaren. Ick ſprack: de wan=
den en verthoonen anderſins geen out=
heydt. Hy ſtrede daer niet teghen. Ick
ſeyde wederom: deſe houte pilaren oock
E niet. Hy ontkende niet datſe onlanghs
geſet waren/oock gaf het de ſake ſelfs te
kennen. Daer na ſprack ick: deſe mate=
rie van ſtroo ende riet ſchijnt nieuw te
zijn. Hy bekendet. Deſe dweerſ-balckē/
ſeyde ick / en de latten die het dack hou=
den/en ſchijnen oock niet voor vele jaren
geſet te zijn. Hy ſtont dat oock toe. Doen
daer nu geen deel der hutte meer reſteer= F
de/ſeyde ick: Waer uyt is het dan ſeker/
dat dit hutteken van verre gebracht is?
Me. Ick bid u/hoe ontbond de koſter de=
ſen knoop? Ogy. Sonder vertoeven
toonde hy ons eē ſeer oude Beyrē huyt/
die aende latten ghehecht was / ende hy
beſpottede by-kans onſe traegheyt / die
welcke ſulcken openbaren bewijſ-teec=
ken hebbende/gheen ooghen en hadden.
Alſoo dan verſekert zijnde/en om verge= G
vinge onſer traegheyt gebedē hebbende/
hebben wy ons gekeert tot de hemelſche
melck der heyliger Jonckvrouwe Ma-
riæ. Me. Hoe ſeer gelijck is de moeder
haren ſoon/ hy heeft ons ſoo vele bloets
op der aerdē gelaten/deſe ſo veel melcks/
ſoo veele nauwlijckx gheloofflijck is dat
een Vrouwe hebben kan die maer een
kint ghebaert en heeft / al waert ſchoon
dat het kindt niet met allen gedroncken H
had. Ogy. Het ſelve blamerenſe oock
van't kruys des Heeren/ het welcke in't
byſonder ende in 't openbaer in ſoo veele
plaetſen vertoont wert/alſo in dien men
de ſtucken by malkanderen brachte/ dat
het een volle laſt van eē hulck ſoude mo=
ghen ſchijnen te weſen: En nochtans
heeft de Heere zijn gheheele kruys ghe=
dragen. Me. Ey dunckt het u oock geen
wonder te zijn? Og. Het ſoud miſſchien I
nieuw mogen ghenoemt werden / maer
gheenſins wonder/ naedemael de Heere
die deſe dingen na ſijn goetduncken ver=
meerdert / almachtigh is. Me. Ghy
duydt dat wel Godſalighlijck/ maer ick
vreeſe dat veel ſulcke dingē om gewins
wille verſiert werden. Og. Ick meen
niet dat Godt het lijden ſoude / dat hem
yemandt in dier maniere beſpottede.
Me. Ja wanneer de Moeder ende de K
Sone/ de Vader eñ den Geeſt van kerc=
ken-ſchenders berooft werden / ſoo en
bewegen ſy haer ſomwijlen ſo vele niet/
dat ſy of met een wenck / of met eenigh
geluyt de booſ-doenders verbaren. Soo
groot is Gods ſachtmoedigheydt.
Og. 'Tis ſo: maer hoort de andere din=
gen.

A gen. Die melck wert op den hoogẽ Ou-
taer bewaert / in welcks midden Chri-
ſtus is / ende zÿn moeder aen zÿn rech-
terhant / om der eeren wille. Want de
melck vertoont de moeder. Me. Soo
kan men't dan ſien? Ogy. Ja men/t'is
in Criſtal beſloten. Me. 't Is dan nat.
Ogy. Wat ſpreeckt ghy my van nat/de-
wÿle het voor duyſent ende vÿf hondert
B jaren geſtort is? 't Is t'ſamen gheron-
nen/ghy ſoud ſegghen / dat het ghewre-
ven krÿt met 't wit van Ey ghemenght
waer. Me. Waerom en vertoonen ſy't
dan niet bloot? Ogy. Op dat de maeg-
delÿcke melck met het kuſſen der Man-
nen niet beſmet en werde. Me. Ghy
seght wel. Want daer zÿnder meyn ick/
die haren mont daer aen ſetten/die noch
C ſuyver noch maeghdelÿck en is. Ogy.
Als ons de Kaſ-paep ſagh / liet hy toe/
hy toogh een lÿnen kleedt aen/ ende dede
de heylighe ſtoole om den hals / hy viel
Godvruchtighlÿck neder en aenbadt /
daer na reyckte hy ons de alderheyligh-
ſte melck om te kuſſen. Doen vielen wy
oock ſelve op de uytterſte trap des Ou-
taers Godtvruchtighlÿck neder / ende
Chriſtum eerſt ghegroet hebbende/ heb-
D ben wy de Jonghvrouwe Maria met
ſoodanighe ghebedeken/ dat ick tot dien
ſelven eynde ghemaeckt hadde / aenghe-
ſproken: O Jonghvrou/ghy die moeder
zÿt / die verdient hebt met uwe maegh-
delÿcke borſten den Heere des Hemels
ende der aerden uwen ſone Jeſum te ſo-
gen/wy wenſchẽ dat wy door zÿn bloet
E gherey nig ht zÿnde/ oock tot die ſalighe
kind ſheydt/der duyven eenvoudigheyd
mogen voortgaen/ die welcke van geen
booſheyt/liſtigheydt ende bedrogh/ we-
tende de melck der Euangeliſcher waer-
heydt ghedurighlÿck begheert/ ter tÿdt
toe datſe tot eenen volmaeckten man toe
neme / tot de mate der volheydt Chriſti/
wiens ſalige geſelſchap ghy inder eeu-
wigheyt gebruyckt met den Vader ende
den H. Gheeſt/Amen.

Me. Voorwaer dit is een Godſaligh
ghebedt. Wat deſe ſy? Ogy. Sy ſche- F
nen my beyde toe te wencken indien my
de ooghen niet en bedroghen. Want de
heylighe melck ſcheen op te ſpringhen /
en 't Sacrament blinckte een weynich
witter. Midlertÿdt quam de Kaſ-paep
tot ons/wel ſtil-ſwÿgende maer een ta-
ſelken reyckende/ſoodanighe de gene by
den Duytſchen vertonen/die op de brug-
ghen den Tol eyſſchen. Me. Voorwaer
ick heb menighmael die gierighe taſel- G
kens quaet ghewenſcht / doen ick door
Duytſch-landt reyſde. Ogy. Wy ga-
ven ſommige penningẽ/die hy de Jong-
vrouwe Maria gaf. Daer na vraegh-
de ick door een tael-man / diewelcke die
ſprake wel verſtonde / ende een jonghe-
lingh van een lieflÿcke welſprekenheydt
was/zÿn name was/indiẽ ick niet miſſe
Robertus Aldriſius, ſoo ſeer beleefdelÿck
als ick konde / door welcke bewÿſrede- H
nen hy wiſte dat het der Jongh-vrou-
wen Marie Melck was. Dit begheer-
de ick ſeecker uyt een Godſalighe yver
te weten / op dat ick ſommighe Godloo-
ſen/ die alle deſe dinghen ghewoonlÿck
zÿn te beſpotten / den mont moght ſtop-
pen. Eerſtelÿck ſweegh de Caſ-paep /
ſuur ſiende / ſtil: ick beval dat de Tael-
man aenhoudẽ ſoude/maer noch lieflÿc-
ker. En hy ſtond ſeer lieflÿcken/ ſo ſeer I
dat het de Moeder ſelfs / al had ſy on-
lanckx kraem vrouwe geweeſt / indien hy
haer met ſulcke woorden aengeſproken
hadde / niet qualÿck en ſoud ghenomen
hebben. Maer de Kaſ-paep als met een
Godlÿcke kracht aengheblaſen zÿnde /
ende ons met verwonderende ooghen
aenſiende / ende als uyt een grouwelde
Godſlaſterlÿcke ſtemme verbloecken-
de / ſprack: Wat is 't van noode deſe K
dinghen te vraghen / de wÿl ghy een ge-
loof weerdighe Taſel hebt? Ende het
ſcheen gantſchlÿck / dat hy ons als ket-
ters ſoude uytgheſtooten hebben / in-
dien 't gelt des menſchen wreetheyt niet
en had verſacht. Me. Maer wat dedet
ghy lieden midlertÿdt? Ogy. Wy lie-

A den: wat dunckt u? Niet anders dan als met een stock gheslaghen/of vanden blixem geraeckt zijnde/ hebben wy ons van daer gemaeckt/ootmoedichlijck om vergiffenis ghebeden hebbende. Want alsoo betaemt het in heylighe saecken te handelen. Van daer ginghen wy nae't huysken/ in welcke de heylige Maghet logeerde. Terwijlen wy daer henen ginghen openbaerde hem een Cas-paep
B van de ghene die minder zijn/ende sach ons aen als of hy ons kende: als wy een weynig voortgegaen waren/ quam ons een ander int gemoet/ ons insgelijx aensiende: daer nae oock de derde. Me. Sy begeerden u misschien uyt te schilderen. Og. Maer ic vermoeyde verre wat anders. Me. Wat was dat doch? Og. Datter een Kerck-roover yet uyt de juweelē der heyliger Maget gestolen had/
C eñ dat op my 't vermoedē genomē was. So ging ick inde Capelle/ eñ groetende de Maget de Moeder Christi met soodanighen gebedeken: O die ghy alleene onder alle vrouwen Moeder ende Maget zijt/ aldersalighste Moeder / aldersuyverste Jonck-vrouwe / wy onreyne besoecken u nu/ die daer reyn zijt / wy groeten u/ wy eeren u eenighsins met onse gheschenckens: och of ons uwen
D Sone gave/ dat wy uwe alderheylighste manieren naevolghende verdienen mochten / oock door de genade des heyligen Geests den Heere Jesum gheestlijcker wijse in't binnenste onses herten te ontfanghen/ en hem eenmael ontfangen hebbende/nimmermeer te verliesen/ Amen. Daer nae het Outaer ghekust hebbende/leyde ick daer eenighe penningen neder/eñ ging wech. Me. Wat dede
E hier de Maghet? En gaf sy met geenen wenck te kennen/ dat sy't gebedeken gehoort had? Og. Het licht/als ick geseyt heb/ was donckerachtig/en sy stond int duyster aē de rechter zijde des Outaers. Ten laetstē had my de reden des eersten Cas-paeps soo verslagen/ dat ick mijn oogen niet en dorste opslaen. Me. Soo

was d'uytkomste dier reyse niet seer blijde. F
Og. Ja immers seer blijde. Me. Ghy hebt my wederom moet gegeven/ want het hert was my oock in de knyen ghesoncken/ als uwen Homerus spreect. Og. Nae't middaghmael gingen wy wederom inden Tempel. Me. Dorst ghy/daer ghy van kerck-roverije bedacht waert? Og. Misschien/ maer ick en was by my selven niet verdacht. Een ghemoedt dat hemselven vry kent te zijn / en weet van G
geen vreese. Ick had begeerte om de tafel te sien / tot welcke de Cas-paep ons versondē had. Desen hebben wy na lang soecken ten laetsten gevonden/ maer om hooge aen gehecht/soo datse van een yeghelijck mettet ghesicht niet ghelesen en konde werden. Ick heb soodanige oogen/dat ick noch Lynceus, dat is/scherpsiende/noch bysiende kan genaemt werden. Also heb ick Aldrisium, die las/daer- H
en-tusschen mettet ghesichte ghevolcht/ mids hem in sulcken groote sake niet genoeghsaem gheloove gevende. Me. Is alle twijffelachtigheyt wech genomen? Og. Ick schaemde my mijner / dat ick eenighsins getwijffelt hadde/alsoo wierde de gantsche sake aldaer voor ooghen ghestelt/ de name/de plaetse/de sake ghelijckse ordentlijck geschiedt was: kortelijck/daer was niets vergeten. Daer is I
eener Guilhelmus ghenoemt gheweest/te Parijs gheboren/een Godsaligh Man/ doch insonderheyt in't t'samen-soecken van Reliquien der Heylighen door de gantsche wereldt Godvruchtigh. Dese seer vele Landen door-reyst/de Kloostren ende Tempelen over al doorsien hebbende/ is ten laetsten te Constantinopolen ghekomen. Want de Broeder deses Guilhelmi was aldaer Bisschop. Dese K
vermaende hem / als hy weder wilde keeren/dat daer een Nonne was/ die de Melck der Moeder Christi hadde / dat hy seer gheluckigh soude zijn / indien hy ofte met bidden ofte om gheldt/ ofte met list eenigh deel verkrijghen konde. Om dat alle andere Reliquiē/ die hy tot noch toe ver-

A toe vergadert hadde / by dese melck ver-
geleken zijnde niets en waren. Doen en
ruste Guilhelmus niet / tot dat hy met
bidden de helft van die melck verkregen
had. Met die schat / docht hem dat hy
rijcker dan Cræsus was. Me. Waer-
om niet/eñ dat oock onverhoopt? Ogy.
Hy haestede hem stracks naer huys/ op
den wegh bevingh hem een sieckte.
Me. Hoe isser in menschlijcke saken
B geen dingh noch langhdurigh/noch aen
allen zijden gheluckigh. Ogy. Als hy
'tperijckel sagh/ riep hy een Wael / die
hem een seer ghetrou medegesel dier pel-
grimagie was. En godvruchtelijck het
stilswijgen / bedonghen hebbende/beval
hem 't melck op die conditie/ indien hy
gesont te huys quam / dat hy dien schat
leggen soude op den outaer der H. Jong-
vrouwe/ die te Parijs ghe-eert wert in
C dien heerlijcken tempel / die aen beyden
zijden op de voor-by-loopende riviere de
Seyne siet : ende de riviere selfs schijnt
eerbiedigheyt der Godheyt der Jongh-
vrouwe te wijcken. Op dat ick de sake
kort maecke/ Guilhelmus wierde begra-
ven / de ander reysde / voort greep hem
ooc een sieckte aen. Als dese van hem sel-
ve wanhoopte/ gaf hy eenen Engelschē
medegesel de melck / maer met vele ern-
D stige gebeden hem verbonden hebbende/
dat hy doen soude 't gene hy gedaen sou-
de gehad hebben. Dese storf/en de ander
nam het aen/ ende leyde de melck op den
outaer: de Canonickē dier plaetse tegen-
woordigh zijnde/ die welcke doenmaels
Regulieren genoemt wierden/soodanige
noch by de H. Genovefa zijn. Van dese
verwierf hy de halve melck. Als hy't sel-
ve in Engelandt die gedragen had/heeft
E hyse ten laetsten in Parathalasso gebragt/
de aenblasinghe des gheests hem daer
henen roepende. Me. Voorwaer dese
vertellinghe komt suyverlijck met haer
selve over een. Og. Ja op dat daer ge-
ne twijffelachtigheydt blijven en soud
konnen / waren de namen der Wij-Bis-
schoppen daer by geschreven/die den ge-
nen die die melc niet sonder gave besoch- F
ten / so veel aflaets medegedeylt hebben /
so vele sy na hare sekere mate gevē kon-
nen. Me. Hoe vele is dat? Ogy. Van
veertigh daghen. Me. Zijn in de helle
oock dagen? Ogy. Seker daer is tijt.
Me. Wanneer sy die sekere mate eens
uytghegheven hebben/en isser dan niets
over dat sy geven mogen? Ogy. Geen-
sins also. Want henliedē springt als uyt
een fonteyne gedurighlijck het gene uyt
dat sy geven mogen: ende hier ghebeurt G
gantschlijck het tegendeel vant gene dat
int wijnvat Danaidum gebeurt. Want al
is't saecke dat het selve sonder ophouden
vervult wert / nochtans is het altijd le-
digh: ist dat ghy hier uyt altijt put/so en
isser nochtans niet minder in het wijn-
vat. Me. Indiē sy hondert duysent men-
schen veertigh gaven/soud een yegelijck
gelijcke veel hebben? Og. Gelijcke veel.
Me. En indien de gene die voor 't Mid- H
daghmael veertigh ontfanghen hebben/
wederom omtrent het Avondmael veer-
tigh eyschten/ soud daer het gene gerect
zijn dat sy souden mogen geven? Ogy.
Ja alwaert dat sy't op eene ure tienmael
eyschten. Me. Och of ick sulcken kist-
jen 't huys had/ ick soude niet meer dan
drie penningen wenschē/ indien sy so al-
tijt aenwossen. Ogy. Ja hoopt dat ghy
gantsch van goud wert/ghy sult evē veel I
van wenschē krijgen. Maer ick keer my
wederom tot het spel. Dit wierde daer
noch tot een bewijs eener Godsaligher
ongeveynstheyt by gedaen/dat de melck
der Jongh-vrouwe / die in seer vele an-
dere plaetsen vertoont wierde / wel eer-
weerdigh ghenoech was/dat dese noch-
tans eer weerdiger was dan d'ander/om
dat d' ander van steenen afgheschraept
wierde/eñ dese uyt de borsten der Jong- K
vrouwe selfs geloopen was. Me. Waer
uyt wist men dat? Ogy. Och! de Con-
stantinopelsche jongh-vrou had dat ver-
telt/ die de melck ghegheven had. Me.
En misschien had de H. Bernhardus
haer sulcks te kennen ghegheven.

Ogy.

A Ogy. Ick meyn soo. Me. Den welc-
ken gebeurt is/als hy out was/'t melck
uyt de selve mamme te proevē/ die 'tkint
Jesus ghesoogen heeft. Waer over ick
my verwondere/ dat hy meer der honigh
vloeyende dan melck vloeyende genoemt
werdt. Maer hoe wertse der Jongh-
vrouwen melck ghenoemt / die uyt de
borsten niet en is geloopen? Ogy. Die
is daer oock uyt gheloopen/ maer op een
B steen/op welcken sy by avonture soogen-
de sat/ ghevallen zijnde is te samen ghe-
ronnen/daer na is door Gods wille soo
vermenichvuldight. Me. 't Is wel:
vaert voort. Ogy Dese dinghen dan
ghedaen zijnde / terwijlen wy ons be-
reyden om wech te gaen/ midlertijt her-
waerts eñ derwaerts wandelende ende
om her siende / of ons yet weerdigh om
te sien voor quame / waren daer weder-
C om Cas-papen tegenwoordigh/ sy lonc-
ten ons over dweers aen / sy wesen met
den vingher op ons/sy liepen toe/sy gin-
gen wegh/ sy quamen weder/sy wenck-
ten/het scheen dat sy ons aengesproken
souden hebben/indien sy stout ghenoegh
gheweest hadden.

Me. En vreesde ghy doe niet?

Ogy. Jae ick keerde 't aengesicht nae
haer toe / alsoo aenlachende eñ aensiende/
D als of ick haer om aen te spreken noode.
Ten laetsten eener toetredende vraegh-
de / hoe mijn name was: Ick seyd het
hem. Hy vraeghde of ick de gene was/
die daer voor twee jaren een beloofde
Tafel met Hebreusche letteren aenghe-
hecht hadde. Ick bekende dat ick het
was. Me. Schrijft ghy Hebreusch?
Ogy. Geensins/maer alles wat sy niet
en verstaen/noemen sy Hebreusch te zijn.
E Terstont quam daer geroepen zijnde/so
ick gisse / de Eerste-laetste dier vergade-
ringhe. Me. Wat name van weerdig-
heyt is dat? En hebben sy geenen Abt?
Ogy. Neen sy. Me. Hoe soo? Ogy
Om dat sy geen Hebreusch en verstaen.
Me Gheenen Bisschop? Ogy Geen-
sins Me. Waerom? Ogy Om dat
de Jongh-vrouw noch te arm is / dan F
dat sy een staf eñ Bisschops-hoed koo-
pe/die te dier zijn. Me. En hebben sy
ten minsten geenen Proost? Ogy. Oock
dien niet. Me. Wat isser in de wege? Og.
Want Proost is een name der weerdig-
heyt/niet der heyligheyt. Ende daerom
verwerpē de Collegien der Canonicken
de name des Abts / maer den name des
Proosts nemē sy geerne aen. Me. Maer
vanden Eersten-laetsten en heb ick voor G
desen noyt ghehoort. Ogy. Voorwaer
ghy zijt seer onverstandigh in de konst
van Grammatica. Me. Ick kenne in
de oneygentlijcke maniere van spreken
de figure die Hysteron Proteron, het laet-
ste eerste ghenoemt werdt. Ogy. Ghy
weet het. Dese die naest de Prioor/ dat
is/de eerste is / is de laetste eerste. Me.
Ghy spreeckt vanden Supprioor. Ogy.
Dese groetede my beleefdelijck genoeg. H
Hy vertelde hoe seer datter van velen
ghearbeydt was/dat sy die veersen lesen
mochten/ hoe veel brillen datter te ver-
geefs om af gevaegt waren. So menig-
mael als daer eē out Doctoor inde God-
heyt ofte Rechten aen quam/ die wierde
tot de Tafel ghebracht: d'een seyde dat
het Arabische/ d'ander dat het versierde
letteren waren: ten laetsten wierde daer
eener ghevonden die den Titel las. Dese I
was met Latijnsche woorden ende let-
teren / doch met groote letteren geschre-
ven. De Grieckshe versen waren ghe-
schreven met groote Grieckshe lette-
ren/ die welcke ten eerstē aensien groote
Latijnsche letteren schijnen te zijn.

Ghebeden zijnde schreef ick den sin
der versen int Latijn/de selve van woor-
de te woorde oversettende. Als ick voor
desen kleynen arbeydt een aenghebooden
belooningsken stantaftelijck af-sloegh/ K
seggende datter gheen dingh soo swaer
en was / dat ick niet seer geerne om der
alderheylighster Jonck-vrouwen wille
en soude doen / al waert dat sy my oock
beval van daer brieven nae Jerusalem
te brengen. Me. Wat heeft sy u tot eenen
brief-

A brief-drager van doen/ nademael haer soo vele Engelen met handen en voeten dienen? Ogy. Soo braght hy uyt sijn tassche een stuck houts voorts / dat van een balck afghesaeght was / op welcke men de Maget de Moeder Christi had-de sien sitten. De wonderlijcke reuck gaf terstont te kennen / dat het een seer heyligh dingh was. Ende als ick sulc-ke uytnemende gave/my voor over ney-
B gende/ende met blooten hoofde/met seer groote eerbiedigheydt drie of vier mael ghekust hadde/ heb ickse in mijn tassche gesteken. Me. En isset niet geoorloft te sien? Ogy. Mijnent halven salt wel geoorlooft zijn. Maer indien ghy niet nuchteren en zijt/ of de naeste nacht met u wijf te doen hebt ghehadt / soo soude ick u niet raden/dat ghy 't saeght. Me. Toont het/daer en is geen perijckel.
C Og. Siet daer. Me. O hoe saligh zijt ghy met die gave. Og. Ick en soud dat kleyne stuckken/dat ghy't weet/met alle het goudt van Tago niet verwisselen: ick sal't in goudt besluyten / maer alsoo dat het door Cristal door-schijne. Doen den Supprioor sach/ dat ick my so Godt-vruchtighlijck over die gave verblijde/ oordeelende dat ick niet onweerdigh en was/ den welcken oock meerder dingen
D toe betrout mochten werden / vraeghde hy of ick de heymelijcke dingē der jonc-vrouwe oock oyt gesien had. Dat woort verstoorde my een weynigh / nochtans en dorst ick niet vraghen/wat hy de hey-melijcke dinghen der Jonck-vrouwe noemde. Want in sulcke heylige sakē en is oock de dwalinge der tonge niet son-der perijckel. Ick seyde dat ickse niet en had gesien/maer dat ick daer seer begee-
E righ na was om te sien. Ick wierde in-gheleydt als alrede met een Godlijcke kracht aengeblasen zijnde. Daer wier-de een wassen toortse of twee aengeste-ken/men toonde een beeldeken/ dat noch in grootheyt/noch materie/noch werck niet treffelijck / maer in kracht uyt-ne-mende was. Me. De grootheydt en is

niet seer vorderlijc om miraculē te doen. F
Ick heb te Parijs een Christoffel gesien/ niet de groote Hamaxiæus of Colossæus, maer een volkomen Bergh ghelijck/ die nochtans aldaer door gheene miraculen vermaert was/ dat ick immers gehoort heb. Ogy. Aen de voeten der Jonck-vrouwe is een edel ghesteente/ de welcke by den Latijnen of Griecken noch ghee-nen name ghegheven is/ de Walen heb-ben 't na een padde genoemt / om dat het G
de beeldenis van een padde alsoo uyt-druckt / dat gheen konste het selve doen kan. Ende 't wonder is dies te grooter/ 't is een kleyn steentjen/de beeldenis der Padde en steeckt niet uyt/maer in de ge-steente selfs als ingesloten zijnde schijnt sy door. Me. Sy beelden hen misschien de ghelijckenis eener Padde in/ghelijck wy de stamme van varen-kruydt afge-sneden hebbende / ons eenen Arent in- H
beelden. Eñ wat en sien de kinderen in de wolcke niet? vyer-blasende Draken/ bergē die van vyer gloeyen/ gewapende mannen die te samen strijden. Og. Ja/ op dat ghy't weet/geen levendige padde en druckt haer selver klaerder uyt/ danse daer uyt-gedruckt was. Me. Dus lan-ge hebbe ick uwe fabulen verdragen/na dese tijd soeckt een ander/dien ghy 't van de Padde wijs maeckt. Ogy. 't En is I
geen wonder Menedeme, dat ghy so ge-sint zijt. Oock en soudet my niemandt wijs gemaeckt hebben/ al haddet de ge-heele bende der Theologiens bevestight/ ten waer dat ick het met dese oogen/met dese oogen/seg ick/ghesien/aenschout en bevonden hadde. Maer hier-en-tusschē dunckt my dat ghy op de naeturlijcke dingen weynigh let. Me. Waerom? om dat ick niet en gheloove dat Ezelen vlie-gen? Ogy. En siet ghy niet/ hoe dat de K
konstighe naeture in de verwen eñ ghe-daenten van alle dinghen uyt te drucken speelt / hoewel in andere dinghen/ doch insonderheyt in de edele gesteenten? daer beneffens hoe wonderlijcke krachtē dat sy in die edele ghesteenten gegeven heeft/

O o die

A die gantsch ongheloofl ijck souden zijn /
ten waer datse de ervarentheydt van na
by ons gheloofl ijck maeckte? Seg my /
soudt ghy gheloost hebben/dat stael son-
der aenroerẽ van een Zeyl-steen tot hem
ghetogen/ ende wederom vanden selven
sonder aenroeren afgescheyden worde/
ten waer dat ghy't met de oogen gesien
had? Me. Voorwaer nimmermeer/ al
haddent my thien Aristoteles gesworen.
B Ogy. En roept dan terstont niet dat het
fabelachtich is / indien ghy yet hoort /
dat door de ervaringe noch niet en is be-
vonden. Inden dondersteen sien wy de
beeldenisse des blixems / inden robijn
brandend vyer/ inden hagel-steen de ge-
daente eñ koutheyt des hagels al waert
dat ghy hem ooc middẽ in't vier werpt/
in de Emeraude diepe ende doorluchti-
ghen golven der zee : de kreeft-steen/
C volght de gedaente eener zee-kreeft na /
de Adder-steen eener Adder / de Scari-
tes des vischs Scari / de Havick-steen
eenes Havicks: de Cranen-steen ver-
toont eenen versierden Cranen hals/ de
Bocks-oogen-steen aenwijst het ooghe
eens Bocks/daer is eener die een Verc-
kens ooge/ eener die drie menschen oo-
gen te ghelijck aenwijst : de Wolfs-oo-
gen-steẽ afmaelt eens Wolfs-ooge met
D vier koleuren /vyer-root eñ bloet-root /
in't midden wert het swart met wit om-
cingelt : ist dat ghy den swerten boon-
steen opent/ghy sult een boon in't middẽ
vinden: de Eyckenbooms steen conter-
feyt een block van een boom na/eñ brant
oock in maniere van hout: de Cissites
ende Narcissites afmaelt Eyloof: de
Astrapias schiet uyt het half witte of
Hemels-blauwe / blixems-stralen uyt:
E de vyer-steen vertoont van binnen ee-
nen brandt / die niet uyt en gaet : in den
Cool-steen siet ghy sommighe vonc-
kens herwaerts ende derwaerts loo-
pen : de Saffraen-steen geeft de koleur
van Saffraen / de Roosen-steen van een
Roose / de Coper-steen van Coper: De
Arend-steen druckt een Arend uyt met
een blinckende staert: De Pauw-steen F
heeft de Schilderije van een Pauw / de
Chelidonia van een Aspis: den Mier-
steen heeft d'ingheboren beeldenisse ee-
ner kruppender Miere: den Schalbij-
ter-steen druckt een gheheelen Schal-
bijter uyt / de Scorpioen-steen conter-
feyt den Scorpioen wonderlijck. Maer
wat vervolghe ick dese dinghen/die on-
tallijck zijn / dewijle daer gheen deel der
nature en is / ofte in de elementen/ of in G
de ghedierten/of inde planten/dat sy niet
als weligh zijnde inde edele ghesteen-
ten uyt ghedruckt en heeft? Me. My
verwondert dat de nature so veel ledigh
tijdts heeft/ dat sy alsoo inde navolgin-
ghe van alle dinghen speelt. Ogy. Sy
heeft de curieusheyt des menschelijcken
verstands willen oeffenen/ ende ons ten
minsten also van ledigheydt afdrijven.
Ende nochtans als of wy niets en had- H
den om de tijdt mede te verdrijven / ra-
sen wy nae sotten / dobbel-spelen ende
bespottingen der guychelrijen. Me. Ghy
spreeckt seer ware saken. Ogy. Som-
mighe die niet lichtveerdigh zijn seggen
hier by/ indien ghy dese soorte der edeler
ghesteenten inden edick doet/ datse daer
in swemmen oock de leden beweghende.

Me. Waerom voeghen sy een padde
by de Jongh-vrouwe? Ogy. Om dat I
dese alle onsuyverheyt / fenijnigheydt /
hooveerdigheydt/gierigheydt/ ende alle
aerdsche begeerlijckheden overwonnen/
onder de voeten ghetreden / ende te niet
ghedaen heeft. Me. Wee onser/ die soo
vele padden in't herte draghen. Ogy.
Wy sullẽ reyn zijn/indien wy de Jong-
vrouwe neerstelijck eeren. Me. Hoe be-
gheert sy ghe-eert te zijn. Ogy. Ghy
sult haer de alder aengenaemste eere be- K
wijsen/ist dat ghy haer nae volght. Me.
Ghy hebt het in't korte gheseydt/ maer
dat is seer swaer. Og. 't Is seker/maer
'tselve is seer schoon. Me. Wel aẽ/vaert
voort met het ghene dat ghy begonnen
hadt. Og. Daer na wees hy ons guldẽ
eñ silvere beelden : dit/seyde hy/is louter
goud

A goud/dit is silver vergult: hy seyde daer by 't ghewichte/den prijs / ende den gever van peghelijck geschenck. Als ick my over een yegelijck dingh verwonderende/met der Jongh-vrouwe van wegen sulcken geluckighen rijckdom verblijde / seyde de Cas-paep : Naedemael ick sie dat ghy een Godsaligh aenschouwer zijt / soo en achte ick niet billijck te zijn / dat ick yet voor u verberghe / ghy
B sult de alderheymelijckste dinghen der Jongh-vrouwe sien : eñ terstont bracht hy van den Outaer selfs een vrouwenrieragie van wonderlijcke dingẽ voort / welckers deelen indien ick soude vervolghen op te tellen / dese dagh en soude tot de vertellinghe niet ghenoegh zijn. Alsoo is my die pelgrimagie voorwaer seer gelucklijck vergaen. Ick ben overvloedighlijck met aenschouwingen ver-
C sadight/ ende dese onweerdeerlijcke gave neme ick met my/een pand het welck my van der Jongh-vrouwe selfs ghegheven is. Me. En hebt ghy niet besocht wat kracht dat u hout heeft? Ogy. Ick hebbe : Voor drie dagen heb ick in een herbergh een gevondẽ die onsinnigh was/den welcken men doe vindẽ wilde/ men leyde dit hout onder sijn oorkussen daer hy niet van en wiste / hy sliep een
D diepe eñ lange slaep/des morgens stond hy verstandigh op. Me. Het heeft misschiẽ geen onsinnige sieckte/maer hooftsweer van wijn-drincken geweest. Ogy. Menedeme, ist dat u believt te boerden/so soeckt u andere stoffe/met den Heyligẽ te boerdẽ en is noch Godsaligh/noch vry. Ja de man vertelde selfs/dat hem inden slaep een wonderlijcke schoone vrouwe verschenen was / die hem een drinckbe-
E ker gereyct hadde. Me. Nies-kruyt/vermoed ick. Ogy. Dat is onseker/dat is seer seker / dat de man by zijn sinnen is. Me. Sijt ghy Thomam den Eerts-Bisschop van Cantelberch voor by gegaen? Og. Geensins. Daer en is geen Bedevaert Godvruchtiger. Me. Ick begeer het te hoorẽ/ indien het u niet moeyelijck

en is. Og. Ja ick bid u dat ghy't hoort. F
Cantium wert het deel van Enghelant ghenoemt / dat hem na Vranckrijck eñ Vlaenderen streckt : de hooft-stadt hier van is Cantelbergh In dese selve zijn twee kloosteren bykans aen malkanderen ghelegen/ in beyde zijn Benedictiner Monicken. Het gene dat de name van S. Augustijn heeft / schijnt 't outste te zijn : dat na S. Thomas genoemt wert/schijnt den stoel des Eerts-Bisschops geweest G
te zijn/ alwaer hy met weynich uytgelesen Monicken leefde : ghelijck oock hedensdaeghs de Bisschoppen hare huysen na by den tempel hebben/ maer van de huysen der anderer Canonicken afgescheyden zijnde. Want eertijdts waren so wel de Bisschoppen als de Canonicken/ Monicken. Dit gheven de openbare littekenẽ der dingen te kennen. Eñ de Tempel/die den H. Thomæ toegeheylight is/ verheft hem selven met sulcken H
grooten majesteyt na den Hemel toe/dat hy den genẽ/die hem oock van verre aensien/een godvreesentheyt aenjaeght. Eñ also is hy nu met sijn schijnsel de lichten des naest-ghelegenen hinderlijck / ende de plaetse die van outs seer religieus was/verdonckert hy eenighsins. Door zijn twee seer groote toorens/ de aenkomelinghen als van verre groetende/ eñ I
met een wonderlijck gheklanck der metalen Clocken / vant naest gheleghene Landtschap wijdt ende breedt doorluydende. In't portael des Tempels / het welcke aen 't zuyden is/ staẽ drie gewapende mannen in eenen steen gehouwẽ/ die den alder-heylighsten man met hare godloose handen vermoort hebben : de namen der natie zijn daer by ghedaen / Tusci, Fusci, Berri. Me. Waerom doet K
men de godloosen sulcken groote eere aen? Ogy. Seker die selve eere werdt hem aengedaen/ die Iudę, Pilato, Caiphę eñ der schare der booser krijghs-knechten aengedaẽ wert/die wy sien dat konstigh in vergulde outaren gesneden zijn. De toenamen werden daer by gedaen /

A op datse niemant na dese tijdt der eerent
halven en ghebruycke. Sy werden in't
ghesicht gestelt/ op dat geen Hovelingh
na dese tijdt zijn handen of aen de Bis-
schoppen of aen de goederen der Kerc-
ke en slae. Want die drie trauwantẽ zijn
na dat ghedaene schandelijcke feyt ra-
sende ghewo rden/en haer verstant en is
hen niet weder ghegheven / dan door de
aengeroepen gonst des alderheylighsten
B Thomæ, Me. O gedurige sachtmoe-
dighept der Martelaers ! Og. Als wy
ingheg aen waren/ opende haer een seer
wijde heerlijcke groothept der huysin-
ghe. In dat deel komt een peghelijck.
Me. En is daer niets te sien ? Ogy.
Niets behalven de groothepdt der tim-
meragie/ ende sommige boecken aen pi-
laren vast gemaect/ onder welcke is het
Euangelie Nicodemi, ende een graf/ick
C en weet niet/van wien. Me. Wat ge-
schiet daer na? Ogy. Yseren tralien be-
letten den ingangh alsoo / dat men daer
door de plaetse siet/ die tusschen het uyt-
terste des Tempels ende de plaetse des
Choors is/soomen't noemt. Hier nae
toe klimt men op vele trappen / onder
welcke hem een welfsel opent tot den in-
ganck na de Noort-zijde. Aldaer wert
een houten outaer vertoont/ dat de hey-
lige Maget Maria toeghe heylight is /
D kleyn / ende door gheen dingh aensien-
lijck dan door de gedachtenisse der out-
hept/dese tijden de overvloedighept ver-
wijtende. Aldaer wert ghesepdt dat de
Godsalige man de heylige Jonghvrou-
we de laetste goede nacht ghesept heeft/
doen hem de doot ghenaeckte. Op den
outaer is het spits des sweerts / met
welcke het hoofc des alderbesten Bis-
E schops afghehouwen en 't breyn ver-
menght is/ namelijck op dat hy te eer-
der sterven moghte. De heylighe ver-
roesthepdt deses ysers hebben wy uyt
liefde des Martelaers godtvruchtigh-
lijck ghekust. Van hier vertrocken zijn-
de/gingen wy in't onder aerdsche pant/
dat heeft sijne Cas-papen : aldaer wert
eerst de voorghehouwen hooft-pan des F
Martelaers vertoont/de andere dingen
met silver bedeckt / het uyterste deel der
hooft - panne is bloot om te kussen.
Terstont wierde een looden plate ver-
toont/in welcke den titel Thomæ Acren-
sis ghesneden was. In de selve plaetse
hanghen in 't duyster hayren hembden /
gordels ende broecken / met welcke de
Bisschop zijn vleesch bedwongh / met
het ghesicht selfs een vreese aenjagende/ G
ende ons onse teerhept ende dertelhepdt
verwijtende. Me. Misschien oock den
Monicken selfs. Ogy. Die saecke en
kan ick noch bevestighen noch ontken-
nen/oock en leydt my daer niet aen. Me.
Van daer keerden wy weder tot de
plaetse des Choors. Aen de Noord-zijde
werden de heymelijckheden gheopent /
'tis wonder om segghen / hoe veel ghe-
beenten dat van daer voortghebracht H
wierden/hooft-pannen/kinnen/tanden/
handen/vingeren/ gheheele/armen/ alle
welcke dinghen wy kusten/na dat wijse
aengh ebeden hadden : oock en soud het
geen eynde ghenomen hebben/ten waer
dat / die doenmaels mijn niet seer ghe-
voeghlijcke medegesel dier pelgrimagie
was/de neerstighepdt van te vertoonen
verhindert hadde. Me. Wie was de-
se? Ogy. Het was een Engelsch-man I
met name Gratianus Pullus, een gheleert
ende Godsaligh man/maer tot dit stuck
der religie minder ghesint dan ick wel
wilde. Me. Een Wicleffijt meyne ick.
Ogy. Ick en vermoede dat niet / hoe-
wel hy zijn boecken gelesen hadde/ 't is
onseecker van waer hyse hadde ghekre-
ghen. Me. Vertoonde dese den Cas-
paep ? Ogy. Daer wierd een arm
voortghebracht / noch bloedigh vleesch K
hebbende/ desen vreesde hy te kussen/ eñ
gaf oock met zijn aensicht eenighe wal-
ginge te kennen. Terstont leyde de Cas-
paep sijn dinghen wegh. Hier na sagen
wy de tafel eñ cieragien des outaers /
daer na de dinghen die onder d'outaren
verborgen waren/ 't waren al rijcke din-
ghen :

A ghen: ghy soud segghen dat Midas en Cræsus bedelaers zijn gheweest / indien ghy de menighte van gout ende silver saeght. Me. En kuste ghy hier niet? Ogy. Neen ick / maer een andere soorte van begheerten raeckte mijn herte. Me. Welcke doch? Ogy. Ick suchtede dat tot mijnen huyse niet van soodanighe reliquien en waren. Me. Een kerck-roovighe begheerte. Ogy. Ick B bekent ende hebbe ootmoedigh van den Sanct vergiffenis gebeden / eer dat ick mijnen voet uyt den Tempel settede. Hier nae wierden wy in de Sacristye gebracht: O goede God / wat een pracht was daer van zijde kleederen / wat een menighte van goude kandelaers! In die selve plaetse hebbẽ wy den Bisschop staf des heylighen Thomæ ghesien. Het scheen een riet met een silvere plate be- C kleet te zijn / hy was van seer kleynen ghewichte / sonder konst / oock niet hooger dan tot de gordel toe. Mened. En was daer gheen kruys? Ogy. Ick en hebber geen gesien. De mantel wierde getoont / wel van sijde / doch van dick garen / door geen gout of edele gesteentẽ uytnemende. Daer was de sweet doeck / des sweets uyt sijnen halse gekreghen / ende des bloedts openbare tekenen be- D houdende. Dese gedenck-tekenẽ der ouder ghematighthept hebben wy gheerne gekust. Me. En werden die dinghen eenen yegelijcken niet verthoont? Ogy. Gheensins mijn goede vriendt. Me. Waerom wierd u soo vele toe-betrouwt dat u niet heymlijcks en wierde verborghen? Ogy. Ick had een weynigh kennis met den Eerwaerdigen Vader Guilhelmo Waramo Eerts - bisschop / E Dese had my met dry woorden oock doe bekendt. Mene. Wt velen hoor ick dat hy een sonderlingh beleeft man is. Ogy. Jae ghy soud eerder segghen / dat hy de beleefthept selve is / indien ghy hem kendet. Oock is hy soo gheleert / soo ongeveynst van manieren / so Godsaligh van leven / datter gheen gave een volkomen Bisschops in hem en ontbreeckt. Van F dese dan wierden wy tot hoogher dinghen gebraght. Want achter 't hoogh Outaer klimt men weder op als in een nieuwe tempel. Aldaer in een kapelle wert het gheheele aensicht des seer vromen mans vertoont / vergult / ende met vele edele ghesteenten geteeckent zijnde. Hier heeft een onverhoopt ongheval het gantsche geluck by kans verstoort.

Mene. Ick wacht wat quaets dat G ghy segghen sult. Ogy. Mijn mede ghesel Gratianus en behaelde hier gheen groote gonst. Dese vraeghde nae 't gedaen Gebedt den bysittenden Cas-paep: T'sa goede Vader / seyde hy / en is het niet waer dat ick hoore / dat Thomas doen hy leefde seer goedertieren tegen den armen gheweest is? Hy seyde: 't Is seer waerachtigh / ende begost vele dinghen van sijn goedertierenthepdt teghen den H armen te verhalen. Doen seyde Gratianus: Ick en vermoed niet dat die gheneghenthepdt in hem verandert is / ten waere misschien in een beter. De Caspaep bewillighde dat. Hy seyde wederom: Dewijle dan die alderheylighste man soo milt teghen den armen geweest is / doen hy noch arm was / en selfs om de noot sakelijckhepdt des lichaems / hulpe van ghelt van doen hadde. Meent I ghy / dat hy 't noch ter tijd niet / in 't goede soude nemen / dewijl hy nu so rijck is / en niet van noode en heeft / dat een arm oud wijfken / die hongherighe kinderen te huys hadde / of dochteren / die om haer sober houwlijcx goed hare eerbaerhepdt in perijckel stont / of dat hy een kranck Man hadde te bedde leggen / en van alle hulpe beroofst was / met oorlof een kleyn deelken van sijn groote rijckdom tot K haer soude moghen nemen om also haer huysgesin onderstant te doen / ick segge / dat hy 't van den goedwilligen nam / het sy als een leeninghe of als een vereeringhe? Doen de bysitter des guldẽ hoofts op dese dingen niet en antwoorde / seyde Gratianus, ghelijck hy heftigh is / also:

A Ick vertrouw gantschlijck dat de aller-
heylighste man hem oock verblijdẽ soud/
dat hy oock doodt zijnde het ghebreck
der armen te hulpe quame. Doen rim-
pelde de Cas-paep sijn voor-hooft/ stack
de lippen uyt / sagh ons met seer wreede
ooghen aen / ende ick en twijffel niet of
hy soude ons met speecksel ende lasterin-
ghen uyt den Tempel ghestooten heb-
ben/indien hy niet en had gheweten dat
B ons d'Eerts-Bisschop had getuygenis
gegeven. Immers heb ick de toor-
nigheydt des mensches met lieflijcke
woorden eenighsins gestilt/ ontkennen-
de dat Gratianus yet van dese dingen van
herten sprack / maer dat hy na sijn ma-
niere jockte/ende terstont leyde ick daer
eenighe penninghen neder.

Me. Voorwaer ick prijse uwe God-
saligheyt seer. Maer my komt somwij-
C len ernstlijck inden sin / met wat schijn-
sel dat sy van misdaedt ontschuldight
konnen werden / die soo vele rijckdom-
men aen de Tempelen te timmeren / te
vercieren ende rijck te maecken te kost
legghen / datter gantsch gheen mate en
sy. Ick beken dat inde heylighe klee-
deren / ende inde vaten des Tempels
den ordinarisen Gods-dienst sijne weer-
digheydt toe komt / ick wil oock dat de
D timmeragie hare heerlijckheydt hebbe.
Maer waer toe dienen so vele Vunten /
soo vele kandelaers/soo veel goude beel-
den ? waer toe de onmatighe kosten der
Orghelen - soomense noemt ? oock en
sijn wy hier-en-tusschen met een or-
ghel niet te vreden : waer toe dat ghe-
krisch der Musiciens/diemen met groo-
te kosten huren moet : Dewijle midler-
tijt onse broeders ende susters / ende de
E levendighe Tempelen Christi van vuy-
ligheydt ende honger verdwijnen? Ogy.
In dese saken begeeren alle Godsalighe
ende verstandige mannẽ wel matigheyt:
Maer overmits dat gebreck uyt een on-
matighe Godsaligheyt voort-komt/ soo
verdient het gonste/ insonderheyt so me-
nighmael het contrarie gebreck der gene
inden sin komt/die de Tempelen van ha- F
re goederen beroven. Dese dingen wer-
den ghemeynlijck van de machtighe eñ
groote Vorsten geschonckẽ/die schande-
lijcker met dobbelen eñ oorlogen verlo-
ren souden gaen. En indien ghy hier yet
van vervreemdet/ so wert het eerstelijck
voor een Kerck-roovinge gehoudẽ/daer
na sluyten sy hare handen toe die ghe-
woonlijck waren te geven/daerenboven
werdẽ sy oock tot het roven aengelockt. G
Daerom zijn sy meerder bewaerders
dan Heeren deser dinghen. Ten laetsten
wild ick liever een tempel sien met hey-
ligh huysraet overvloeyende / dan ghe-
lijck sommighe zijn / bloot / vuyl / ende
den Peerd - stallen gelijcker dan Tem-
pelen. Ma. Maer wy lesen dat eertijts
de Bisschoppen ghepresen sijn/die de H.
vaten verkocht / en met dat ghelt den
armen te hulpe quamen. H

Ogy. Sy wierden oock hedensdaeghs
ghepresen / maer alleenlijck ghepresen :
Men magh / noch en begeert / soo ick
meyne / haer niet na te volghen. Me.
Ick verhindere uwe vertellinghe. Nu
verwacht ick het eynde des spels. Ogy.
Hoort toe / ick salt met korte woorden
verklaren. Hier-en-tusschen quam die
hooghste Cas-paep voor den dagh. Me.
Wie doch ? de Abt der plaetse ? Ogy. I
Hy heeft een Mijter / en een in komen
dat een Abt betaemt / de name alleen en
heeft hy niet / ende hy werdt daerom
Prioor ghenoemt / om dat de Eerts-
Bisschop in plaetse van den Abt is.
Want wie dat van outs Eerts-bisschop
dier heerschappije was / die selve was
oock een Monick.

Me. Voorwaer ick soud wel een Ka-
meel willen genoemt zijn/ indien ick een K
inkomen hadde / dat een Abt betaemt.
Ogy. Hy scheen my immers een godsa-
ligh ende verstandigh man / ende oock
in de Scotische Theologie niet onghe-
leert te zijn. Dese opende ons een kist/
inde welcke men seydt dat de reste van't
lichaem des H. Mans rustet.

Me. Hebt

A Me. Hebt ghy de ghebeenten gheſien?
Ogy. Dat en is wel niet gheoorloft/ oock
en ſoudet niet konnen geſchieden ſonder
ladders daer toe te gebruycken maer de
goudẽ tombe wert met een houten tom-
be bedeckt/ deſe met touwen opghetogen
zijnde/ ontdeckt onweerdeerlijcke rijck-
dommen.

Me. Wat hoor ick? Ogy. 't Veracht-
ſte deel was gout/ alle dinghen ſchenen/
B blinckten/ ende blixemden met ſeltſame
ende ſeer groote edele geſteenten: ſom-
mighe waren grooter dan een Ganſen
ey. Daer ſtonden ſommighe Monicken
met groote eerbiedinghe rontom/ het
deckſel wegh genomen ſijnde aenbaden
wy al te ſamen. De Prioor wees een ye-
gelijck geſteente/ met een witte roede die
ſelve aen-raeckende/ den Walſchen na-
me/ den prijs/ en den ghever des ghe-
C ſchencks daer by doende. Want groote
Vorſten hadden de principaelſte tot een
geſchenck geſonden. Me. Hy moet een
uytnemende memorie ghehadt hebben.
Ogy. Ghy raet dat wel/ hoewel de oef-
feningh oock helpt/ want hy doet dat
menighmael. Deſe braght ons weder-
om in't onderaertſche pant Aldaer heeft
de maget de moeder Maria een woninge/
maer doncker-achtich/ eens of te twee-
D mael met yſeren tralien omheynt ſijnde.
Mene. Wat vreeſt ſy? Ogy. Gheen
dingh/ meyne ick/ behalven dieven?
Want ick en heb noyt yet geſien/ dat met
meerder rijckdommen beladẽ was. Me.
Ghy ſpreeckt my van blinde rijckdom-
men. Ogy. By de keerſſen hebben wy
meer dan eẽ koninghlijck ſchouſpel ge-
ſien. Me. Overtreft ſy in rijckdommẽ die
van Parethalaſſo? Ogy. Sy overtreft haer
E verre in 't aenſien/ de verborgene dingen
weet ſy ſelve. Deſe en wert niet ver-
toont/ dan groote Heeren of byſondere
vrienden. Ten laetſten wierden wy we-
der inde Sacriſtije ghebraght/ aldaer
wierde een kit af-ghenomen met ſwart
leder bedeckt/ ſy wierde op een tafel ne-
der gheſet/ en gheopent: terſtont hebben

ſy alle met gebogene knyen aengebeden. F
Me. Wat was daer in? Og. Sommige
geſcheurde ſtucken van Linnen/ meeſt
alle het litteecken van ſnot behoudende.
Hier mede/ ghelijck ſy ſeyden/ droogh
de Godſalige man het ſweet af van zijn
aenſicht of hals/ het ſnot uyt de neuſe/ of
ſoo daer yet was van dierghelijcke vuy-
ligheden/ welcke de menſchelijcke licha-
men onderworpen zijn. Daer heeft mijn
Gratianus wederom de beſte gratie of G
danck niet begaen. De goedertierene
Prioor heeft deſen een Enghelſch-man
ende bekende/ en van geen kleyne autho-
riteyt zijnde/ een van die doecxkens tot
een gheſchenck aengeboden/ meynende
dat hy hem een ſeer aenghename gave
boodt. Maer Gratianus, hier weynigh
danckbaer zijnde/ heeftser eene niet ſon-
der beteeckeninghe van walginghe met
de vingeren aengetaſt/ en verſmadelijck H
wegh gheleydt/ de lippen uytſteeckende
als of hy't poſſen en fluyten der ghener
die de ongetemde Peerde tam maecken/
wilde na bootzen. Want dit dede hy ge-
meenlijck wanneeer hem yet ontmoete-
de/ dat hy oordeelde verſmadens waer-
digh te zijn. Mijn ghemoedt wierde te
ghelijck met ſchaemte ende vreeſe ghe-
queldt. De Prioor nochtans/ ghelijck
hy geen onverſtandigh man en is/ veynſ- I
de hem/ dat niet te ſien/ ende als hy ons
een Beker wijns gheſchoncken had/
liet hy ons beleefdelijck gaen. Als wy
wederom te Londen quamen.

Me. Wat was het van noode/ naede-
mael ghy nu niet verre van uwen Oever
en waert? Ogy. 'Tis ſoo. Maer ick
heb dien Oever gheern gheſchuwt/ die
met bedrogh ende rooverijen meerder
befaemt is/ dan eenighen klippen door
Schip-breeckinghen: Ick ſal ſegghen K
wat ick inde naeſte overvoeringhe ghe-
ſien heb. Wy veele by malkanderen
zijnde/ voeren van den Oever van Calis
met een Boot aen 't groot Schip.

Onder deſe was een Wael/ een jonge-
lingh/ arm en met gheſcheurde kleede-
ren.

A ren. Van desen eyschten sy eenen halven
Reael. Want soo vele nemen sy van een
yeghelijck voor een seer korte overvoe-
ringhe. Hy onschuldighde hem door zijn
armoede: Dese ondersochten hem quan-
suys door een boerte/ende zijn schoenen
uyt ghetoghen hebbende vonden sy tus-
schen de onderghelapte solen thien ofte
twaelf Realen/die namense hem/ opent-
lijck lacchende / eñ den boosen Wael met
B lasteringhen bespottende. Me. Wat
dede de jonghelingh? Ogy. Wat an-
ders? Hy weende. Me. Deden sy
dese dinghen door authoriteyt? Ogy.
Gantschlijck door de selve/ door welcke
sy de packen der vreemdlinghen stelen /
met welcke sy de borsen wegh nemen /
wanneer hen te eeniger tijdt ghelegent-
heyt gegeven wert. Me. 'T is won-
der dat sy sulcken grooten feyt dorven
C doen/dewijl soo vele ghetuyghen sulcks
mede wisten. Ogy. Sy zijn daer soo
toe ghewent / dat zy meynen dattet wel
ghedaen is. Vele saghen 't uyt het groo-
te Schip: in 't Boot waren sommighe
Enghelsche koop-lieden teghenwoor-
digh/die te vergheefs daer tegen mom-
melden. Maer sy lieden beroemden haer
als in een boertachtighe saecke / dat de
schelmsche Wael achterhaelt was.

D Me. Ick soude die Zee-dieven al
jockende ende boertende aen een Galge
hangen. Ogy. Maer beyde de Oevers
zijn vol van soodanighe. Raet nu eens/
wat de Heeren doen sullen / als de die-
ven soodanighe dinghen doen dorven?
Daerom sal ick na dese tijdt liever aller-
ley omweghen soecken dan dat toe-pad
begeeren. Hier beneffens gelijck de ne-
derdalinghe ter hellen licht is / maer de
E wederkomst seer swaer: Alsoo en is
de ingangh door desen Oever niet seer
licht / en de uytgangh is alderswaerst.
Te Londen lagen eenige Antwerpsche
Schippers / met dese had ick voor ghe-
nomen my ter zee te begeven. Me. Heeft
dat landt sulcke heylighe Schippers?
Ogy. Ick beken / ghelijck een Aep altijd
een Aep blijft / alsoo is een Schipper al- F
tijd een Schipper/ maer ist dat ghyse by
dese verghelijckt die van den roof heb-
ben geleert te leven/ so zijn sy Engelen.

Me. Ick sal daer aen ghedencken/ in-
dien ick t'eeniger tijdt lust krijgh om dat
Eylandt te besoecken. Maer keert we-
der op den wegh/waer van ick u af ghe-
leydt hebbe. Ogy. Als wy dan na Lon-
den reysden/Kantelbergh niet verre ver-
latē hebbende/quamē wy aen een wech/ G
die seer hol eñ eng was / daer beneffens
nederwaerts gaende/ hebbende aen bey-
de zijden sulcken steyl af-gaenden dijck/
dat ghy niet ontvluchten kondt: Oock
en kan niet vermijdet werden / dat ghy
hier niet dooren reyst. Aen de slincker
zijde van dien wegh is een Bedel-huys
van sommighe oude Mannekens: uyt
dese komt daer eener aen loopen / alsoo
haest als sy vernemen datter yemandt H
aen komt rijden/ soo bespreenght hy hem
met Wy-water/en reycken hem het uyt-
terste deel van een schoe / die met eenen
koperen ring ontbonden is/in welcke is
een glas/hebbende de ghedaente van een
edel gesteente. 'Tselve gekust hebbende/
ghevense een pennincxken.

Me. In soodanigen wegh had ick lie-
ver een Bedel-huys van oude Manne-
kens/ dan een vergaderinge van stercke I
Moordenaers. Og. Gratianus reed aen
mijn slincker hant naerder aen 't Bedel-
huys: Hy wierde met water besprengt/
hy verdroegh het tamelijcker wijse. Als
de schoe gereyct wierde/vraegde hy wat
hy wilde. Hy seyde dat het de schoe van
S. Thomas was. De mensch wierde toor-
nigh/ eñ hem tot my keerende seyde hy:
Wat willen dese beesten hebben/dat wy
vromer mannen schoenen kussen sullen? K
Waerom en reycken sy ons met deselve
moeyte het speecksel ende andere onrey-
nigheden des lichaems niet te kussen?
My jammerde des ouden mannekens /
ende een pennincxken ghevende troost
ick den droevighe. Me. Na mijn mey-
ningh en is Gratianus niet sonder oor-
sake

A sake toornigh geweest. Indien de schoenen ende solen als een bewijs eens ghematighden levens bewaert wierden / dat en soude ick niet mispryssen: maer my dunckt het onbeschaemt te sijn de solen / schoenen en broecken yemandt gheven om te kussen. Want indien yemant sulcx van selfs uyt een groote genegentheyt der Godtsaligheyt dede / ick soud achten datmen sulcks behoorde te
B vergheven.

Ogy. 'T waer beter dat die dinghen niet en ghescheiden / op dat ick niets en veynse: Maer uyt dese dinghen die met der haest niet en konnen verbetert werden / ben ick ghewoon / indien daer yet goets in is / 't selve daer uyt te nemen. Midlertijt verlust die aenschouwinghe mijn ghemoedt / dat een goed man een schaep gelijck / een quaet man een schadelijck beest ghelijck is. Na dat een ad-
C der-slang doot is / en kan sy wel niet byten / maer sy is met de reuck ende etter vergiftigh: Wanneer een schaep leeft voedt het met de melck / de wolle kleedt / de vruchtbaerheydt maeckt rijck. Doot zijnde geeft het profijtelijck leer / ende is gheheel eetbaer. Insghelijck zijn alle woeste ende deser werelt toe-ghedane mannen / ter-wijl sy levẽ / allen menschen
D schadelijck / doot zijnde zijn sy den levendighen met luyden der klocken / met eergierighe begravinghe / somwijlen oock met Inhuldighen der nakomelinghen / dat is / met nieuwe schattinghen moeyelijck: Maer de vrome gheven een yegelijck in allen deele van haer een groote nuttigheyt. Ghelijck dese heylighe man terwijl hy leefde met zijn exempel / leeringhe ende vermaninghen tot Godtsalig-
E heydt aenlockte / de verlatene vertrooste / ende den armen te hulp quam: Ende doot zijnde doet hy bykans meer profijts? Hy heeft desen seer rijcken tempel opgericht / hy heeft dẽ staet der Priesteren door gantsch Engelant seer vele aensiens gemaect. Ten laetsten dit stuck van een schoe spijst een vergaderingh van armen. Me. Dit is wel een Godt-
F saligh aenschouwinghe: Maer ick verwonder my / dat ghy / de wijle ghy alsoo ghesint sijt / noyt het hol van Sinte Patricius besocht hebt / van 't welck sommige wonderlijcke dinghen / die my oock de waerheyt niet duncken ghelijck te zijn / ghemeynlijck ghesepdt werden. Ogy. Ja hier van en kan gheene vertellinghe so wonderlijck zijn / of de daet selve overtreftse. Men. Zijt ghy dan daer oock
G door ghegaen? Ogy. Ick ben waerlijck door den helschen poel ghescheept / ick ben neder ghedaelt in de kaken der helle / ick hebbe alles ghesien wat by de helsche gheesten ghedaen wert. Mened. Ghy sult my gheluckigh maken / indien ghy 't u niet en beswaert te vertellen.

Og. Laet dit de voor-rede onser T'samen spreeckinge zijn / die soo ick meyne / langh ghenoegh is. Ick gae naer huys /
H op dat ick het avondtmael late toe-rusten: want ick en heb het middaghmael noch niet ghegeten. Mened. Waerom en hebt ghy 't middaghmael niet ghegeten? uyt devotie? Ogy. Gheensins / maer om de nijdigheyts wille. Me. Benijt ghy dan uwen buyck? Ogy. Ja den roofachtighen Herbergiers / die welcke hoewel sy niet en willen voorsetten dat billick is / nochtans en ontsien
I sy haer niet van de gasten te eysschen dat onbillick is. Aen dese pleegh ick my aldus te wreken. Indien my hoope ghegheven werdt van een kostelijcker avontmael / of by een bekende / of by een Weerd die so gierigh niet en is / soo doet my op het middaghmael de Mage seer. Ist dat my de Fortuyne een middaghmael ghegheven heeft soodanigh als ick wel wilde / soo begint my ontrent het
K Avondtmael de Maghe seer te doen.

Me. En schaemt ghy u niet gierigh ende vuyl geacht te zijn? Ogy. Menedeme, die in sulcke saecken hare schaemte te kost leggen / geloost my / die legghen hare kosten qualijck aen. Ick heb gheleert mijn schaemte tot ander nuttigheden

A den te bewaren. Me. Nu ben ick begeerigh om de reste van't spel te hooren: Daerom verwacht my op 't avondtmael te gast/aldaer sult ghy't bequamelijcker vertellen. Og. Ick weets u seker danck/dat ghy u van selfs als een gast aenbiedt/daer doch vele heftich ghebeden zijnde sulckx weygheren: Maer desen danck sal u verdubbelt werden/ist B dat ghy heden t' huys het avondtmael etet. Want dese tijdt sal ick nemen om mijn huysghesin te groeten. Maer ick heb een raedt/die ons beyden nutter sijn sal. Bereyd Morghen voor my en mijn wijf t'uwen huyse het middagh-mael/ als dan sullen de koutingen oock tot het avondtmael toe duren/tot dat ghy bekennen sult dat ghy ver sadight zijt/ende C indien ghy wilt/wy en sullen u oock in't Avontmael niet verlaten. Wat krauwt ghy't hooft? stelt ghy't toe/wy sullen ter goeder trouwe komen. Me. Ick had liever ongekochte koutinghen. Maer wel aen/een middaghmaeltijdjen sal u ghegeven werden/maer onsmakelijck/ten zy dat ghy't met goede vertellingen smakelijck maeckt.

Ogy. Maer holla/en kittelt u het herte niet/dat ghy dese Bedevaerden meugt D doen? Me. 'T sal my misschien kittelen/ wanneer ghy een eynde ghemaeckt sult hebben: So als ick nu gesint ben/is my ghenoegh de Roomsche ronden te doen. Og. De Roomsche/ghy die Romen noyt en hebt ghesien? Me. Ick salt seggen. Alsoo wandele ick t' huys her om/ick gae in de binnen-kamer/ende besorgh E dat de eerbaerheydt der dochteren ongequetst zy. Van hier gae ick wederom in de winckel/ende sie wat de knechts ende maeghden doen. Van daer in de keucken/rondom siende of daer yet van noode zy om te vermanen? Van hier op een ander/ende wederom op een ander plaetse/waernemende wat de kinderen en 't wijf doen/sorghvuldigh zijnde dat F alle dinghen in haer stel mogen zijn. Dit zijn mijne Roomsche ronden.

Og. Maer de H. Jacobus sal dese dinghen voor u besorghen.

Me. Dat ickse selve besorgen sal beveelt de H. Schrifture: Dat ickse den Heylighen bevelen sal/dat ghebodt heb ick nerghens ghelesen.

Eynde vande ses-en-dertighste T'samen-spraeck.

Medar-

De XXXVII. T'samen-spraeck.

Medardus,

Of

Bedel-Monicks Predicatie.

Daer in ghehandelt wordt vande onbeschaemtheyd
eens Franciscaners, die Erasmum
leelijck door streeck

Hilarius de Vrolijcke. *Levinus.*

Hilarius,

A O Godt vanden He-
mel! wat gedrochten ende beesten
voed ende draeght
de aerde? En schamen
sich nu langer
die God-Geleerde
niet? Ick denck/
datse meenen/ niet
voor menschen / maer voor Tuyn-sta-
B ken te prediken. Le. Wat preutelt Hi-
larius by sich selven? Ick gisse / dat hy
Verskens maeckt. Hi. Hoe geern sou-
de ick noch eens dien snappert den mont
met een vuyle vijge stoppen. Le. Ick
sal hem aenspreecken. Wat seght ghy
Hilari, niet al te vrolijck zijnde? Hi.
Ghy gemoet myter rechter tijt/ Levine,
teghens wien/ick dese beroeringe mijns
ghemoets mach uyt-spouwen. Le.
C Spouwtse liever in een becken/ als te-
gen my. Maer wat isser doch 't ondege!
En van waer komdy ons? Hi. Wt
de Predikatie. Le. Wat werck maeckt
een Poët vande Predikatien? Hi. Ick
en ben gheen vyandt van de heylighe
Godts-diensten: Maer die Predika-
tie/daer in ick nu geweest ben/mach ick D
wel ten sulcken aensien heylich noemen/
als Virgilius de gierigheyt heyligh (dat
is/vervloecklijck) noemt? En de Boec-
ken zijn d'oorsake / waerom ick weyni-
gher als recht toe / de Leeraers hoore.
Le. Waer is ghepreeckt? Hi. In de
groote Kercke. Le. Nae den noen eten?
Dan slapen de lieden gemeenlijck. Hi.
Ick wensche datse al te mael voor desen
snappert gheslapen hadden / die nauw- E
lijcx waert is/dat hy by de gansen predi-
ke. Le. Een gans is een dier dat veel
gheraes maeckt. Nochtans seghtmen/
dat den Eerts-vader Franciscus op een
tijt by de Vogelkens ghepredickt heeft/
die hem met groote stilligheyt ghehoort
hebben. Maer segh my/wortter oock op
de Saterdagh gepredickt? Hi. Het ge-
schiet ter eeren van onse Lieve Vrouwe.
Want des Sondaegs wort van onse lie- F
ve Heer geleert. Nu ist betamelijc/dat de
moeder den voortocht heeft. Le. Wat
was toch het voornaemste poinct vande
predicatie? Hi. Hy verklaerde den lof-
sang der Jonghvrou Maria. Le. 't Is
een gemeene materie. Hi. Ja dat eenē

A Prediker seer wel past. Want ick meene / dat hy dit eene poinct van buyten gheleert heeft: ghelijck-men seght/datter Priesters ghevonden worden / die gheen Misse en konnen doen / dan die ziel-misse alleen. Le. Men mach dien Prediker dan den name van't Magnificat geven. Maer wat voghel was het doch / of met wat veeren was hy ghe-ciert? Hi. Hy was een Gier niet onge-
B ghelijck. Le. Wt wat hock quam hy?
Hi. Der Minne-broeders.

Le. Wat ick hoor: upt sulck een heyligh gheselschap? Misschien van dien hoop / die Gaudentes of Vrolijcke ghenoemt werden / hebbende bruyne Verwe / heele schoenen/ witte gordels/ ende die sich niet en ontsien (ick ontsette my als ick 't segge:) gelt met bloote vingeren aen te tasten. Hi. Neen/ maer hy
C was vanden aller fijnsten slach der gener die geern Observantes of Onderhoudende ghenoemt zijn / draghende aschgrauwe kappen/kennepe gordels / uptghesneden schoenen / ende die eerder een mensch souden om den hals brenghen/ als mettet bloote vel gheldt aen-roeren.

Le. 'Ten is gheen wonder dat oock by lieflijcke Roosen / stinckende wassen. Maer wie heeft sulcken bootse-maecker op't Tonneel ghebrocht.

D Hi. Ghy soud het noch meer dan ick gesept hebbē/ hadt hy selfs dese eysselijcke persoon ghesien. Hy was groot van lichaem/had een rood kinnebacken/ een dicke buyck/stercke zijden/men soud hem met eeren een kamp-vechter moghen noemen. En kan ick 't recht raden/ soo had hy over maeltijd meer als een stoop wijns ghedroncken.

E Le. Van waer krijght hy soo veel wijns die gheen gheldt en handelt.

Hi. Hem wierden alle dage van't Hof des Koninghs Ferdinandi vier stoopen ghesonden. Le. Och hoe qualijck is dese mildadigheydt besteedt. Maer misschien was hy gheleert.

Hi. In hem en was anders niet als onbeschaemde guytery/en een ongebonden tong. Le. Wat heeft dan Ferdinandum soo bedroghen / dat hy dien vorterick ghestelt heeft in een ampt daer hy niet toe en doogh? Hi. Op dat ick't u met een woordt segghe / des Koninghs Godtvreesentheydt ende goedigheydt. Hy was hem verschreven ende aenghepresen/ende hy liet zijn hooft op de rechter schouder hanghen. F

Le. So hangt Christus aen't kruyce. G
Maer wasser een groote vergaderinghe van volck? Hi. Hoe soudet moghelijck wesen / datse niet groot en was / overmids dit binnen Augspurgh inde voornaemste kerck gheschiede/daer soo veele groote Heeren by malkanderen waren/ dewelcke de Keyser Carolus upt gantsch Duytschlandt / Italia/ Hispania/ ende Enghelandt daer by een beroepen had? Oock warender veele gheleerde Mannen teghenwoordigh/ insonderheyt upt de hoven der Koningen. Le. My soud wonder gheven / indien dit Vercken yet heeft konnen voort-brenghen / dat sulcken vergaderinghe weerdigh was. H

Hi. Maer hy seyde genoegh/ dat hem wel paste. Le. Ey lieve wat doch? Maer ick bid u/segh my eerst des mans name. Hi. Ten is niet geraden. Le. Waerom doch Hilarij? Hi. Ick mach I
sulcke luyden geen dienst doen. Le. Die yemandt schimp aendoet (kanmen wel segghen) dat hy den selven vriendschap doet? Hi. 't Streckt sulcke ghesellen tot de hooghste weldaet / datse bekendt worden / het sy oock op wat wijse het gheschiede. Le. Seght my maer de name / ick sal hem verswijghen. Hi. Sy noemen hem Medard. Le. Dien vuylen quant/ken ick heel wel. En'tis K
die selve / die onlanck in een gast-mael onsen vrient Erasmum eenen duyvel genoemt heeft. Hi. Ghy seght recht. Maer dat hy over tafel heeft ghesepdt/ hoewel niet geheel sonder daer over gestraft te zijn / die nochtans de beleefiste waren / schrevent zijne dronckenschap toe/

A toe / ende meenden het behoorde in den
wijn begraven te blijven. Le. Maer
wat ontschuldiginghe broght hy voor /
berispt zijnde? Hi. Hy seyde dat hy't
niet van herten ghesepdt had. Le. Hoe
konde hy't van herten segghen/die noch
hert noch verstant heeft? Hi. Maer
't heeft my ende alle geleerden ondraeg-
lijck geducht/dat dese Kackedoris so in't
openbaer / in sulcken plaetse / by sulcke
B toehoorders/ eyndlijck/ in sulcken treffe-
lijcken vergaderinghe van machtighe
Princen/ sijn stinckende dreck heeft der-
ven uytsmijten. Le. My lust te weten
wat hy al ghesegt heeft.

Hi. Hy heeft veel dingen/ als een sot/
uytghebuldert teghens onsen Erasmum,
waer van dit de somme was: daer is/
seyd hy/ in dese daghen een nieu Doctor
opghestaen / Erasmus: ick vergrijp my/
C een Ezel wild ick seggen/ende verklaer-
de met eenen / wat Ezel in duyts te seg-
ghen was. Le. Ghy verhaelt my een
gheneughlijcke kodde.

Hi. Duncket u een kodde? 't magh
wel een sotte klucht heten. Le Duncket
u niet drolligh/dat sulcken Ezel yemant
ter werelt een Ezel derf noemen / ick
swijghe Erasmum ? dit weet ick voorse-
ker / hadder Erasmus selfs by gheweest /
D hy en had sich van lachen niet konnen
onthouden. Hi. Seker / hy toont soo
wel met zijne bottigheydt / als met zijn
graeu kleet / dat hy een Ezel is. Le.
En ick geloove niet datter in't gantsche
Lant Arcadia een sulcke grove Ezel is/
die waerdigher is hoy te eten / als dese.
Hi. Hy is ten vollen d' omghekeerde
Apulejus, want dese droegh een verbor-
ghen mensch onder een Ezels huydt:
E maer dese (Monick) bedeckt onder eens
menschen ghedaente een Ezel. Le.
Maer sulcke Ezels mest men hedens-
daeghs met Mede ende Pan-koecken:
soo dat het gheen wonder is / datse elck
een bijten/ ende met te hielen achter uyt
slaen. Hi. So seyde hy dan; die Doc-
tor Ezel / derf ons het Magnificat ver-
beteren / daer nochtans die selfde lof- F
sangh vanden heyligen Gheest door den
mondt der allerheylighster Maeght ge-
sproken is. Le. Ick hoor deser Broer-
tjes gewoonlijcke spreeck-woordt. Hi.
Ende dit vergrootede hy soo met woor-
den / als of daer van Erasmo een groote
Godslasteringhe begaen was. Le.
Mijn hert klockt my van vreese. Wat
faut wasser dan? Hi. Hy seyd dat
Erasmus, in plaetse van 't ghene dat de G
kercke singht / Luc.1. hy heeft de nede-
righeydt sijner dienst-maeght aenghesien:
in't oversetten ghestelt heeft; want hy
heeft aenghesien de snoodigheydt sijner
dienst-maeght: ende 'tselve woort soude
in duyts leelijcker ende hatelijcker luy-
den/als in Latijn. Le. Maer wie sou-
de niet bekennen / dattet een vervloeck-
lijcke godslasteringh is / wanneer ye-
mand de allerheylighste moeder Christi, H
die oock hooger is als de waerdigheydt
der Enghelen / soud een snoode dienst-
maeght noemen? Hi. Wel/of yemand
d'Apostelen onnutte knechten noemde?

Le. Ick soud dien godslasteraer hel-
pen verdoemen. Hi. Maer of yemand
dien uytnemenden Paulum seyde eens
Apostels name onwaerdigh te wesen?
Le. Ick soud roepen / nae't vyer met
hem. Hi. Maer alsoo heeft Christus, I
zijnde de eenighe onwedersprekelijcke
Leeraer/zijne Apostelen leeren spreken:
Als ghy alles gedaen hebt dat u bevolen
is/ soo seght / wy zijn onnutte knechten.
Luc.17. Ende Paulus op dit ghebodt let-
tende/seght van hem selven: 1.Cor.15.
Ick ben de minste van allen Apostelen, ja
ooc onwaerdigh eens Apostels name. Le.
Maer wanneer Godvreesende menschē
sulcke dingen van haer selvē betuygen / K
so ist eē deughd van nederigheyt/en daer
is Gode gheen aengenamer/als dese:
wanneer nu yemandt anders dit van
haer seyde / insonderheyt nu se in't getal
der Heyligen in den Hemel zijn/so waert
een sware lasteringe. Hi. Ghy hebt
dien knoop fraeytjes ontknoopt. Over

A sulcx / indien nu Erasmus die Eerwaer-
dige Jongh-vrouw een geringe dienst-
maegt des Heeren genoemt hadde / elck
soud bekennen dattet godlooselijck ghe-
sproken ware. Maer overmits sy selfs
op sulcke wijse van haer selven spreect/
soo strecktet tot haer eere/en ons wordt
daermede een heylsaem exempel der oot-
moedigheyt vertoont: op dat/overmits
al wat wy zijn/wy door de genade Go-
B des zijn/hoe yemand meer verheven is /
hoe hy sich dies te nederiger draghe.

Le. Tot hier toe zijn wy't noch al
eens. Maer als sy luyden van corrige-
ren / dat is / veranderen/segghen / soo
verstaen sy anders niet als verderven
ende vervalschen. Soo moetmen dan
sien /of het woort snoodigheyt of nietig-
heydt, wel over een stemt met 't Grieck-
sche woort/dat Lucas ghestelt heeft.

C Hi. Om deser selfder oorsaken wille
zijn wy dadelijck na de predikatie tottet
boeck ghegaen. Le. Ick wacht na de
vanghst. Hi. Die woorden / die Lucas
door't ingheven des Heylighen Geests
met zijn eyghen vingeren gheschreven
heeft/ luyden soo, ghelijck Erasmus over-
gheset heeft : Want hy heeft de nederig-
heydt sijner dienst- maeght aenghesien.
Hy voegter slechts noch een voorwoor-
deken by/ 'twelck met een ander verbon-
D den wort: 'twelck Lucas oock niet uyt en
laet / ende de aenghenaemheyt der La-
tijnscher sprake kan 't oock wel lijden/
ende en is niet overtolligh tot de klaer-
heyt des sins. Want Terentius gebruyct
oock sulcke maniere van spreecken : Siet
my aen. Maer Erasmus vermaent noch-
tans in zijne Aenmerckinghen/ dat Lu-
cas meer ghesegt heeft / Siet my aen :
E als/ Siet nae my om. Le. Isser dan on-
derschept tusschen omsien ende aensien ?
Hi. Niet heel groot : die siet om na yet/
die 't hooft omdraeyende siet nae de din-
ghen die achter zijn : en die siet aen,
die d'ooghen slechs op yet slaet. Ghe-
lijck de Jonghelingh Phædria by Teren-
tium, de hoere Thais aensiet/ als sy uyt
den huyse gaet. Want hy seydt : ô Par- F
meno ! al mijn lijf beeft my/ nae dat ick
dese heb aen ghesien. Maer zijn Broe-
der Chęrea spreeckt soo: als ick nae de
Vrijster om-sie. Want hy had sich nae de
oude man gekeert/ en hem zijn bescheyt
gegevē hebbende / heeft hy zijn lichaem
omgedraeyt na de Jonghvrouw. Som-
tijts ghebruycktmen het woort omsien,
in plaetse van sorgh of achtinge ergens
op te slaen/ 't zy dat het tegenwoordigh G
of toekomende is. So segtmen/ na 't uyt-
terste sijns levens om sien. Want de
dood ghelijck als op de hielen volghen-
de/is na by/ na de welcke wy de oogen
wenden / soo dickwils wy de selve by
ons selven overdencken. Oock seyt Te-
rentius: Siet aen uwe ouderdom. Daer-
om / die erghens anders mede bekom-
mert zijnde / op zijne kinderen niet veel
en let/ seytmen / dat sulck een na de selve H
niet om en siet. Wederom / die andere
sorghen uyt de sin slaende / alle zijne ge-
dachten hier op wendt/ kanmen bequa-
melijck segghen / dat hy daer nae om
siet. Maer God siet met een aenschouw
alle dinghen/tegenwoordighe/ verlede-
ne / toekomende : en nochtans spreeckt
hy inde Schrift met ons op mensche-
lijcke wijse. So leestmen/dat hy sich af-
keert vā die/ die hy verwerpt: en weder- I
omme aenschouwt/die hy een tijt langh
niet gheacht hebbende / wederom zijne
gonst bewijst. Le. Maer 'tschijnt/oft by
ghevoeghde voorsetsel herhaelt zijnde/
overtollich ende onnoodigh is. Hi. De
Latijnsche spreken voorwaer oock also;
als /hy is tot my toegekomen. Hy heeft
zijn sinnen tot het schrijven toe ghe-ey-
gent. En my dunckt/dat dat 'tvoorge-
settede woortjen Toe, hier niet vergeefs K
en staet. Want die kan wel om-sien/ die
oock by geval de ooghen achterwaerts
keert/op geen seker ding sijn gesicht ey-
gentlijck slaende. Maer als men hoort
seggē/Hy heeft na my gesien: so verstaet-
men daer uyt een bysondere gonst des
ghenen/die yemand wilt te bate komen.

Voorts/

A Voorts/ men siet oock die byghevallen
dinghen voor komen daermen niet op
en acht/ ja diemen niet sien en wil: maer
die op yemandt siet/ die is sonderlingh
ghesint/ op't ghene dat hy aensiet. Daer
en boven/ wy sien te gelijck vele dingen/
maer niet op vele. Die heylighe Geest
dan willende ons de sonderlinghe gonst
tegens de alderheylighste Maghet uyt
drucken/ heeft alsoo door haren mondt
B gesproken: want hy heeft de nederigheyt
synes dienstmaeghts aengesien. Hy heeft
syne oogen gekeert vande opgeblasene/
en die in haer eygen oogen groot zijn/ en
heeft het aensicht gewendt tot die/ die in
haer eygen oogen nederigh was. Want
daer is geen twijffel aen of daer waren
doen vele geleerde/ machtighe/ rijcke en
edele/ dieder hoopten dat Messias uyt ha-
ren stam soude voortkomen: maer God
C de selve veracht hebbende/ heeft de oo-
gen sijner aller genadigster gonst op een
Jongh-vrou geslagen/ die onbekent en
arm/ oock aen een Timmerman getrout
zijnde/ geen kinderen en hadde. Le. Ick
en hoor noch niet met allen vande snoo-
digheyt. Hi Dit woort hadde die leu-
genaer versiert/ maer Erasmus en haddet
niet gheschreven. Le. Maer in syne aen-
merckinghen hadde hy misschien het sel-
D ve gebruyckt. Hi. Gheensins. Op't
woort nederigheyt, tekent hy slechs met
alle beleeftheydt dit: hier moet ghy de
kleynigheydt (Mariæ) verstaen/ niet sulc-
ke/ die eygentlijck een deughd des ghe-
moets is: ende dat dan dit de sin zy: al-
hoewel ick een seer geringe dienstmaegt
ben/ soo en heeft my nochtans/ de Heere
niet versmaet. Le. Indien dit de waer-
heyt is/ ende de Godsaligheyt daerme-
E de vermenght is/ wat hebben dan dese
Woud-esels daer teghen te balcken!
Hi. De onwetenheydt vande Latijn-
sche spraecke maeckt al dit gheraes.
't Woordt nederigheydt of kleynigheydt,
en betekent by de oude/ die cierlijck La-
tijn ghesproken hebben/ niet soodanige
deughden des ghemoets die met opghe-
blasentheydt strijdt en beleeftheydt ofte F
zedigheydt ghenoemt wordt: maer de
toestant eens menschen in verachte kley-
nigheydt levende: in welcken sin men
de on-edele/ arme/ ongheleerde/ verach-
te luyden/ gheringh of nederigh noemt/
als neer en op de aerde kruppende. Ge-
lijck wy dan met groote Meesters ende
Heeren/ spreeckende/ segghen: ick bidde
dat uwe Hoogheydt ons in deser saecke
wil gonst bewijsen. Alsoo pleghen die G
ghene/ die van haer selfs sprekende/ hun-
ne gheringigheydt willen te kennen ge-
ven/ te seggen: ick bidde/ dat ghy mijne
nederigheydt met uwe goedertierenheyt
wilt te hulpe komen. Want het schijnt
al wat trotsachtich te luyden/ als men
inde eerste persoon seydt: ick segghet/
ick sal't doen. Soo heeft dan dese aller-
zedighste Maeght op twee-derley wijse/
niet alleen hare toestant verkleynt/ maer H
oock de mildigheydt Gods tegens haer
verheven/ niet te vredē zijnde/ datse haer
selven een dienst-maeght noemt/ maer
sy voeghter noch by/ datse is een nede-
righe slechte dienst-maeght/ vande alder
minste staet. Gelijck dan/ nae't spreeck-
woordt/ d'een knecht boven d'ander is/
soo is oock onder de dienst-maeghden
d'eene meerder als d'ander/ namelijc na
de weerdigheydt hares dienst. Want de I
kock-maegt is eerlijcker dan de wasch-
maeght.

Le. Maer ick verwonder my/ dat Me-
dard de maniere van spreecken niet ghe-
merckt en heeft/ alsoo ick selfs de Fran-
ciscaner Monicken dickwils so heb hoo-
ren spreken: mijn kleynigheyt bedanckt
u voor de ghedane onthalinghe.

Hi. Sommighe en souden niet veel
misse/ wanneerse soo seyden/ mijne slim- K
migheyt. Maer overmids 't Griecxsche
Woort yet meer schijnt te beduyden/ als
't Latijnsche woort/ zedigheyt/ so hebben
die Latijnsche liever een woordt willen
ghebruycken/ dat nederigheyt betekent/
als 't woort van zedigheyt: dat is/ sy heb-
ben liever willen duydlijck als cierlijck
spreken.

A spreken. Want die woordt modest of zedigh ghenoemt / die matigh van hem selven ghevoelt / hem oock niets toemetende dan 'tgene dat hem toekomt: maer de lof van nederigheyt en komt nieman toe/dan den gheenen/ die hem minder toeschrijft/ als hy heeft.

Le. Maer 't is te besorghen / dat als wy zedigheyt willen plegen/ wy niet tot ydelheyt en vervallen. Hi. Hoe dat?

B Le. Want indien d'Apostel de waerheydt ghesept heeft / namelijck / dat hy niet waerdigh was eē Apostel genaemt te worden: ende indien Maria sich waerachtelijck een nederighe dienst-maeght/ dat is /van slechten staet/genoemt heeft: soo sullense lichtlijck van leugenen konnen beschuldight worden/ die se beyde soo hooghe verheffen. Hi. O lieve man/ hier en is geen perijckel/ als wy de hey-

C lighe mannen en vrouwen soo hooghe eeren: want wy roemen Gods goedigheyt in haer/ maer als sy sich selven verkleynen/soo sien se op haer krachten ende verdiensten / wanneer de genade Gods daer niet by en komt. Ende 't en is voort gheen leughen / wanneer yemandt hem niet aen neemt/dat hy heeft: spreect hy't van herten/ soo mach men 't een dolinge noemen/ maer ten kan gheen leugen ge-

D noemt worden. Maer sulck eene dolinghe heeft God in ons lief.

Le Maer d'Apostel Paulus, die daer seght / dat hy eens Apostels name niet waert en is/spreeckt elders seer heerlijc van hem selven / sijne daden verhalende: hy seydt / 1.Cor.15. dat hy meer als sy alle ghearbeydt heeft / ende dat hem die niet gheholpen en hebben / die wat schenen te wesen. Daer nochtans de heylige

E Maghet Maria noyt sulcx ghesproken heeft. Hi. Maer deselve daden noemt Paulus zijne swackhedē/daer door Gods macht is verheerlijct geweest/2.Cor.12 ende deselve vertellinghe noemt hy onverstant / tot welcke hy ghedwonghen was/door de booshept der valscher Apostelen / om welcker wille hy van noode had/zijn Apostolische aensienlijckheydt F

te bevestigē. Niet dat hy in menschelijcke eere vermaken hadde/maer dat het so best was voor't Euangelium / wiens bedieninghe hem toevertrouwt ende bevolen was. In de Maghet Maria en haddet die gelegentheyt niet: want haer en was het pant en dē schat des Euangeliums niet bevolen. Eyndlijc betaemde oock de moeder Jesu/ datse ten hooghstē schaemachtigh eū zedich was. Maer G

nu kome ick totte oorsprongh ende begin van dese dolinge. Die niet wel Latijn en konnen / meenen dat nederigheyt anders niet en beduydt / als een uytnemende sedighept: daer't nochtans somtijts gepast wort op eē plaets of andere gelegentheyt/ en niet juyst op de deughd des ghemoets / somtijts wort het selfde woort soo ghebruyckt van 't ghemoet/ dattet so veel als een ondeught heet. Le. H

Gheschiet dit oock inde Schrifture? Hi. Jae't. Siet hier eene plaetse by Paulum totten Col.2. Laet u niemand verleyden na sijn welgheval len in nederigheydt ende dienst der Enghelen. De plaetse is wat duyster/ick bekent/maer my dunckt den eygen sin te wesen / dien die scherpsinnighst-ghelеerde by brengen / te weten dese: En weest so slecht ende nederigh niet van herten / nademael ghy u eens I

aen Christum, den eenighen ghever der salighepdt/hebt over ghegeven/dat ghy u soud laten wijsmaken/ dat men de salighept vanden Enghelen soude moeten hopen/de welcke sommighe seggen haer verschenen te zijn. Weest stantvastigh / soo dat / al waert oock dat een Enghel van den Hemel komende / u een ander Euangelium predickte/als Christus geleert heeft / u deselve als vervloecklijck K

zy / en als een godloosen Enghel / ende vyandt van Christo. Veel wepnigher betaemtet/dat ghy so kleynhertigh zijt/ dat ghy u door hare valsche verschijningen laet van Christo afleyden. De salighepdt van Christo alleen te hopen / is het rechte gheloof: maer vande Enghelen of

A len of Heyligen de selve te verwachten / is waengeloove. Soo is dan Pauli meeninghe / dattet een teken is / van een nederigh ende veracht ghemoet / van dien hoogh-verhevenen Christo totte versierde verschijninghen der Enghelen afte vallen; dat het een teken is van een neer geslagē hert / door eens yegelijcx aenradinge omgedreven te worden. Hier sietmē dan / dat het woort nederigheyt voor B een ondeught ghebruyckt is. Me. Ick siet wel. Hi. Wederom seyt hy in't selfde capittel: nae de geboden ende leeringhen der menschen / dewelcke wel een schijn hebben van wijsheydt in waengeloove ende nederigheydt. Alwaer dit woort wederom een ondeught beteekent. Le. Het blijckt wel. Hi. Maer in den 1. Sendbrief Petri aent 5. cap. wort het ghenomen voor een deughd / die de hoo- C vaerdije tegen is; als wanneer hy segt: betoont ootmoedigheyt. Wederom totten Phil. 2. seght Paulus: door nederigheyt des ghemoets, houde een yeghelijck den anderen beter als sich selven.

Le. Ghy hebt my geleert dattet woort nederigheydt by de Griecken voor een deught en ondeught ghebruyckt wordt / daer by den Latijnen 't woort sedigheyd niet ghebruyckt wordt / dan alleen ten D goede. Maer kondy my wel wijsen / dat het woort vernederinge voor sedigheyt ghenomen wordt?

Hi. Daer en is gheen ongherijmtheydt / wanneerment op dese wijse ghebruyckt. Want ten hindert niet / datmen voor sedigheyt / het gemoed onderdanigheyt of demoedigheyt toeschrijft. Maer ick weet het niet / oft oock inde H. Schrift bevonden wort / aldus ghe- E bruyckt te wesen. Le. Siet toe / oft niet by den Apostel Iacob also gebruyckt zy: Iac. 1. Maer (seyt hy) een nederigh Broeder beroeme sich in sijne verhooginghe; en een rijcke in zijne vernederinghe. Hi. In die plaetse staet / in vernederinghe / ende niet / in nederigheyt / of ootmoedigheyt. Indien ghy immers wilt / dat al- hier 't woort nederigheyt sal ghenomen F worden voor sedigheydt: soo moet volgen / dattet woort verhooginghe so veel beduyt als hoovaerdije / ende dan sal terstont een dubbele ongherijmtheydt daer uyt ontstaen. Want ghelijck die selve niet sedigh en is / die sich van zijne nederigheyt beroemt ende verheft: alsoo is die wel dobbel opgheblasen / die sich sijner hoovaerdije beroemt. Le. Wat wil dan d'Apostel segghen? G

Hi. Hy beveelt ons de ghelijckheydt onder de Christenen. Een arme wordt nederigh ghenoemt / van weghen die schraelheyt zijnes staets of gelucx: Een rijcke wordt verheven ghenoemt / ende sulcx nae de werelt / van wegen sijns geluckighe voorspoet. Hier vernedert sich de rijcke ende wordt den armen ghelijck; de arme heft sich op / ende wordt den rijcken ghelijck. Elck heeft daer H van hy sich beroemen magh. D'eene verheught sich dat de behoeftigheyt der armen door sijne goederen gheholpen wort; d'ander prijst ende danckt Christo / dat hy den rijcken sulcken sin ghegheven heeft. Le. Maer daer-en-tusschen heeft de rijcke 't lof van beleeftheyt. Hi. Misschien. Maer daerom en heet juyst 't Griecx woort tapemonsis, niet / sedigheyt of beleeftheydt. Want I daer zijnder / die eere by den menschen soeckende / den armen vele geven. Veel meer maghmen segghen / datse alle beyde beleeft of sedigh zijn / wanneerder maer oprechte Godsaligheyt by is. De rijcke / wanneer hy sich niet en ontsiet om Christi wille den armen ghelijck te wesen; de arme / wanneer hy sich niet verheft door de eere diemen hem doet / maer Christo danckende / sich in hem K roemt. Dit is buyten twijffel / dat het woort vernederinge in de H. Schriften dickwils ghebruyckt wordt / voor eene verkleyninghe / die daer ghschiet door verdruckinghe / of swackheydt. Soo seght Paulus Phil. 3. Hy sal onse vernederde lichaem veranderen. David / in

A den 119. Psalm. Dese heeft my in mijne verneederinghe / dat is verdruckinghe ghetroost: dierghelijcke plaetsen sijnder meer: welcke te verhalen te langh soude vallen. Ghelijck dan figuurlijcker wijse die ghene kan nederigh ghenoemt worde / die ootmoedigh van herten ende niet opgheblasen is: alsoo soudet niet vreemt wesen / soomen al nederigheydt noemde / een nederigh gevoelen van sich
B selfs. Wy spreken van't ghebruyck der Schrift. Maer die daer willen / dat in de Lof-sangh Mariæ het woordt nederigheydt / heet sedigheyt des ghemoets / die mogen dan oock met eenen de plaetse Gen. 29. also uytlegghen / De Heere heeft mijne nederigheyt aengesien. Hier en beroemt sich Lea haerder nederigheyt ende sedigheydt niet; maer sy noemt dat nederigheyt / om datse van weghen hare
C leelijckheyt haren man soo aenghenaem niet en was. Also is't oock te verstaen / Deut. 26. Hy heeft mijne nederigheydt, moeyte ende ellende aengesien. Hi. Ick en sie hier anders geen oorsake van / als dat die Theologanten die wetenschappen der spraken niet gheacht / ende den arbeyt inde Latijnsche sprake versuymt hebben / beneffens die oude Leeraers der Kercken / die sonder dese behulp-
D middelen ten vollen niet en konnen verstaen worden: daer en boven / dattet seer swaer is / 'tghene dat een mael in't hert ghewortelt is / wederom daer uyt te trecken. Nu sietmen evenwel datter sommighe 'tsegghen vande School-leeraren soo veel toeschrijven / datse veel liever de Schrift daer na draeyen willen / als de menschlijcke opinien na de reghel der Schrift verbeteren. Le. Maer
E dit is veel gherijmder / als 't ghene datmen vande Lesbische regel verhaelt (dit was een loode winckel-haeck / die sich meer nae 't houdt ofte werck richtet / als 't werck na de selve.)

Hi. Wanneer Beda, zijnde eenen treflijckē schrijver / vande voet-stappen van andere af wijckt / soo spreeckt hy / by geleghentheyt van dese nederigheydt / van F
hoovaerdye. Ende Theophilactus, een Griecksch schrijver / die zijne uytlegginghen by nae uyt de beste Grieckschc schrijvers genomen heeft / houdt staende / dat alhier het woort nederigheyt voor een deughd kan genomen worden. Le. Om dit te bewijsen / wat behoeftmen ghetuyghenissen van anderen / naedemael oock het alghemeene gevoelen dese uyt-legginghe niet verwerpt? G

Hi. Ghy hebt wel ghesëydt. Want overmids de zedigheydt eenighsins het opperste eynde ende bewaerster is van alle deughden: soo isset daer tegen onbeschaemtheyt / wanneer sich yemant daer van beroemt. Wy bekennen wel dat dese deughd in de Maget Maria uytnemende en sonder vergelijckinge geweest is: (maer altijdt Christum uyt-besondert) maer even hierom isse van weghen dese H
nederigheyt te meer prijsens weerdigh / dat sy se selfs niet en roemt / maer erkennende de gheringigheydt hares stants / schrijft de grootheydt deser verborgentheydt der barmhertigheydt Gods toe. Sy segghen / Maria heeft door hare ootmoedigheydt verdient datse Gods Moeder geworden is. Laet ons dit als ten deele waer zijnde / toegheven: maer wat ootmoedihheydt kan doch dit we- I
sen / dat een Maghet dit van haer selven roemt?

Le. D'inhout van den Lof-sang selfs geeft te kennē / dat sy van hare onwaerdigheydt spreeckt / ende daerom begintse also: Mijn ziele verheft dē Heere. Maer die daer seght: ick heb door mijne nederigheydt verdient Godts Moeder te worden / die verheft sich selve / ende niet den Heere. Korts daer op worter by- K
ghevoeght: Want siet, van nu af sullen my saligh prijsen alle gheslachten. Het woort siet, betekent een onversien ende onverwacht dingh. Nu / die sich selfs gheener eere waerdigh acht / die en verwacht oock de hooghste eere niet. Ende men noemtet gheen ghelucksaligheydt / wanneer

A neer yemandt wedervaert / dat hy verdient heeft. Want de Poët Horatius en seght niet dat hy ten dien aensien geluckigh magh genoemt worden/dat hy van den Mæcenas in't ghetal der vrienden aenghenomen was.

Hi. Waerom doch? Le. Overmits hy door oordeel / ende niet door onverdiende gonst was tot een vriendt op en aengenomen. Dit schrijft hem Mæcenas B selfs toe; dewijle hy gheoordeelt had / dat sulcx zijne deughden toequam. Hier toe behoort oock/datter volght: want hy heeft my groote dinghen ghedaen, die machtigh is, ende sijn name is heyligh. Sy heeft niet ghesept: hy heeft groote dingen my gedaen / want hy heeft my dies waerdigh erkent / maer dewijl zijnen name heyligh is/ende hy doet al wat hy wil / ende uyt onwaerdighe maeckt hy C zijner gonst-waerdige / ende daerom is zijnen name heyligh. Heylich heeft hy hier gestelt voor heerlijck. Maer so vele wy onse verdiensten toeschrijven / soo vele trecken wy de eere des godlijcken naems af. Want nae't segghen Pauli, wordt zijne macht door onse swackheydt volmaeckt. Terstondt in't selve versken: hy heeft de machtighe vanden stoel gheset, ende heeft de nederighe ver-D hooght, en staet niet 'twoort ootmoedighe/maer nederige ende kleyne/ dat is / die verachte nae de werelt; datse alsoo teghen de machtighe ghestelt worden. Dit versken verklaert het volghende na de ghewoonte der Prophetischer welsprekentheyt: Die hongherighe heeft hy met goederen vervult, ende de rijcke heeft hy ledigh laten gaen. Die hy te voren nederighe had genoemt/ die selve noemt E hy hier hongherighe/dat is/arme: ende die daer korts te voren machtige hieten/ die worden hier rijcke ghenoemt. Int naeste versken wordt aengheroert van de barmhertigheydt / die haer door alle gheslachten der aerden verspreydet. In't laetste versken roemt sy de ghetrouwigheydt Godts in zijne beloften / in die woorden; Ghelijck hy ghesproken F heeft, &c. In de gantsche Lof-sangh wordt de eere / dat is /de Macht/Goetheyt ende Waerheydt Gods gheprezen: vande verdiensten wordt nerghens ghesproken.

Le. Maer gelijck hoovaerdije volght op macht ende rijckdom / alsoo leert armoede zedigheydt. Hi. Ick en ontken niet / dat dit somtijdts gheschiedt: maer somtijdts sietmen dat de armste G de allerhoovaerdighste zijn: Ontkent ghy het / ick sal u vele Medardos weten voort te brenghen. Maer laet ons dit al toegheven / het welck doorgaens soo is / men twijffelt nu niet / hoedanigh de heylighste Moeder JESU gheweest is / maer hoedanighe dinghen sy van haer in dese lof-sangh ghesproocken heeft.

Le. Ick verwonder my over de hard- H neckigheydt der ghener / die so menighmael vermaent / oock dickwils belacht zijnde/haer niet en beteren.

Hi. Hoe dickwils zijnse vermaent / dat het woort declamatie, beteeckent een verhandelingh van een versierde vrage/ diemen by de handt plagh te nemen/ om sich in de wel-sprekentheyd te oeffenen: en evenwel en magh het by haer anders niet heeten / als eene predicatie. Hoe I dickwils heeft men 'thaer toegeroepen / dat Cælebs of Onghetrouwt / die ghene ghenaemt wordt/ die gheen echte huysvrouw en heeft / al voeden hy duysent by-slaepsters: en nochtans en is by haer sulck onghetrouwt leven anders niet / als onthoudinghe en kuysheydt. Soo isset oock met de nederigheyt/ ende andere dinghen meer.

Le. Van waer komt doch sulcke K moetwillighe bottigheydt? Hi. Ick antwoord u van sulcke Medardis. Sy en hebben van kindts-beenen op niet ghestudeert / sy en hebben oock noch Leer-meesters noch boecken / ende soo hun eenige soodanige gelegẽtheyt voorvalt die willense liever besteden om te

A vreten en te suppen. Sy meenen / dat het heylighe kleedt meer als ghenoegh is / om de name van Godtsaligheydt ende Godts-dienstigheydt te verkrijghen. Eyndelijck meenen sy / dattet een deel van religie is / wanneerse met haren Patroon Francisco oock gheen Latijn komen spreken.

Le. Voorwaer ick kenner vele onder hun / die in desen deele den aenvangher B van haer Orden fraeptjes afbeelden / die een kaproen ghenoemt heeft voor een Bisschops-hoedt. Maer Franciscus heeft die eere van een Ouderlingh stantvastelijck gheweyghert : 't welck oock / soo my recht dunckt Benedictus ende Dominicus ghedaen hebben. Maer nu en schreumen dese met hare kappen en kleedinghen niet eens voor den Cardinaels hoedt.

C Hi. Wat segt ghy? ja voor de drye-vuldighe kroone selfs niet. Ende dese ootmoedighe soons vanden armen S. Franciscus steken hare schoenen uyt om van de hooghsten Regenten des werelts ghekust te worden. Le. Maer of daer nu al van gheringigheyt ghesproken ware gheweest / wat misdaet waret gheweest? Hi. Niet met allen / wanneer men slechs door een gheringhe verstaet den genen / D die weynigh by den menschen gheacht wordt / of die in zijn eygen ooghen veracht schijnt. Maer wat behoeftmen te ontschuldighen / datter noyt ghesegt is. Le. En heeft sigh Medardus niet gheschaemt soo te liegen? en dat noch in sulcken vermaerden Kercke / in een groote vergaderinge van soo veele machtige Vorsten ende Heeren / voor so vele gheleerde mannen / van welcken de meeste E des Erasmi schriften ghelesen hadden? Hi. Gheschaemt / seghdy? jae die guyt liet sich noch duncken dat hy een heerlijck ende Ridder-stuck ghedaen hadde. Dit is de vierde belofte van sulcke Medardus-Broers / de welcke heylighlijcker als d'andere drie onderhoudē wort / te weten / van sich niet met allen te schamen, Le. Dat onderhoudt den meestendeel seer stricktelijck. F Hi. En dit en was gheen slechte leughen. Voor eerst blijft den Lof-sangh Maria / so hy van Luca beschreven is / in zijn gheheel. Maer hoe kanmen segghen / dat die yet verbetert / die niet met allen verandert? Daer nae soo en is het woort nederigheyt oock niet verandert / ende nergens en isser ghewagh van slechtigheydt. Eyndlijck / die en verandert den Lof- G sangh niet / die ter goeder trouwe overset ende uytdruckt / dat Lucas seydt / en 't selve verklaert. 1. Ick sie hier een drie dobbelde leugen / die sulckē onbeschaemden buffel betaemt. Hi. Vertoef noch wat / ghy en hebt 't aller onbeschaemtste noch niet ghehoort.

Le. Isser dan noch meer? Hi. Hy riep dat dien Doctor-Ezel de voornaemste stichter ende voorgangher van al dit H gheraes en onrust gheweest was / daer door nu de gantsche Christenheydt beroert wort. Le. Wel / wat seghdy toch? Hi. Datmen 't hem moste wijten / dat de Kercke in so menigherley Secten gescheurt wort / dat de Priesters van hare thienden berooft / dat de Bisschoppen veracht worden / dat de heylighe macht des Paus over al teghen ghesproocken wordt / ende dat de Boeren het oude I exempel der Reusen wederom naevolghen. Le. Seyde hy dat in 't openbaer? Hi. Ja hy / met groot ghekrijt en misbaer. Le. Maer die des Erasmi schriften met neerstigheydt ghelesen hebben / oordeelen gheheel anders. Vele van de selve bekennen / datse uyt zijne boecken de beginselen der waerer Godtsaligheydt gheleert hebben. Dese gantsche brandt is door de Monicken ghesticht / K en door haer toe doen duurtse tot noch toe : Diese nu noch anders niet en soecken uyt te blusschen / als offe oly in 't vyer goten / na 't gemeene spreeckwoort. Hi. Ghy siet hoe quaden beest de buyck is. Le. Ghy hebtet juyst gheraden. De selve bevindt haer daer best by / dattee

tee

A ter onder de Christenen veel waen-ge-
loofs/ende weynigh Godtvresentheyts
is. Maer hoe hielt sich het volck? koste
't wel lijden/dat desen vermomden Ezel
soo stoutelijcken balckte vande Preeck-
stoel? Hi. Sommighe verwonderden
haer/want desen bloet moght wederva-
ren wesen. Die oploopender van Gal-
le waren/die stonden op / en ginghen al
preutelende uyt de kercke. Wy zijn (sey-
B dense) hier ghekomen/om 't lof Mariæ te
hooren / eñ desen droncken sot en spuwt
anders niet als loutere leugenen en la-
steringhen. Onder desen waren oock
veel vrouwen.

Le. Maer dit gheslacht plagh even-
wel goede ghenegentheydt teghens dese
Broertjes te hebben. Hi. Ghy seght
de waerheyt / maer de vroukens begin-
nen nu oock wijs te worden. Alle de
C Gheleerde dieder teghenwoordigh wa-
ren/wierden meestendeel gram/sommi-
ge begonnen oock metten monde te bla-
sen. Le. Een Ezel en vraeght na geen
blasen. Men hadde dien Rasebol met
vuyle eyeren of steenen vanden Preeck-
stoel behooren te jagen. Hi. Daer wa-
render ghenoegh / die meenden dat hem
sulcx toequam/maer die eerbiedinge der
plaetse hieltse in den toom.

D Le. Maer de heylighheydt der plaetse
en behoort dien niet te baten/ die de selve
door haer schelm-stucken schenden ende
ontheylighen / ghelijck die in't begrijp
des Tempels een mensch ombrenghen/
die behooren al-daer gheen vrye vlucht-
plaets te hebben. Alsoo mede / die inde
predikatie de heylighheydt der plaetse eñ
des goetwillicheyts sotlijck mis bruyct/
die en behoort dat niet te helpen/'t welck
E hy door zijn roeckloosheydt ontheylight
heeft. By den ouden isser eens een ghe-
presen geweest/ die welcken dien niet en
hielt voor een Borger-meester/ die hem
voor gheen Raets-Heer en hielt: Daer-
om en is het oock niet betamelijck / dat
het volck dien voor haren Prediker
houdt/die het volck voor gheene verga-
deringh houdt. Hi. Sy vreesen sigh F
voor den blixem der Bisschoppen. Ghy
weet de Wet wel/die sulcks seydt. Le.
Maer de Bisschoppen behoorden eerst
harẽ donder tegens sulcke te laten gaen.

Hi. Dese vreesen selfs.

Le. Wie toch?

Hi. Dese selfde snappaerts.

Le. Waerom?

Hi. Alleen daerom/om dattet stoute
snappaerts zijn. Le. De Apostelen en G
vreesden de dreyghementen der Konin-
ghen ende Stad-houderen niet/ende de-
se vreesen eenen Bedel-Monick?

Hi. Maer daerom zijnse te meer te
vreesen / om datse Bedelaers zijn / die
niet en hebben / datmen haer benemen
kan / ende sy hebben / daerse mede scha-
den konnen. Gaet eens tot een wespen
of horselen nest / ende raeckt elck van
haer met een vingher: soo u dit wel ver- H
gaet/komt wederom by my/ende noemt
dan die Bisschoppen luy en bloode / die
niet en derven eenen bedelaer terten. En
isset niet soo/dat de machtighste Christ-
lijcke Princen den Paus van Romen
eeren / en misschien oock vreesen? Le.
't En is oock gheen wonder: want hy
is de Stadthouder Christi. Hi. Maer
men seyt/dat Alexander de seste / die niet
geck en ongheleert was / plagh alsoo te I
seggen: dat hy liever wil de eenige van-
de voornaemste Potentaten vertoornen/
als yemant van dese Broertjens uyt de
ordre der Bedelende. Le. Swijgh stil
van de Pausen. Als dit gherucht voor
de ooren der Vorsten / die doen te Augs-
burgh waren/ ghekomen was/ en heb-
bense hem niet / anderen tot een exem-
pel gestraft? Hi. Sy waren alle daer-
om vertoornt/maer insonderheydt zijne
suster Vrou Maria / de voornaemste ee- K
re ende kleynodie onder allen vrouwen:
als mede Bernardinus de Cardinael van
Trenten Balthazar de Bisschop van Kost-
nits. Die Prediker wierde heftigh be-
straft / maer van niemandt harder als
van Ioanne Fabro de Bisschop van Wee-

 nen.

A nen. Le. Wat helpt het kijven? Een Esel en voelt niet dan den kluppel. Hi. Voornamelijck als men hem daer mede op de buyck slaet. Maer wat souden de Vorsten desen sot ghedaen hebben / die met swaerder sorgen ende handelinghen besigh waren? Le. Sy souden hem ten minsten van't Prediken af-geset / ende haer goedtwilligh tractement hem ontnomen hebben. Hi. Maer die konstenaer
B had sijnen stanck ghespaert juyst tot op het scheyden des Concilij: daermen doch anders soude vertrecken. Le. So seghtmen / dat de duyvels met een groote stanck ruymen. Hi. So heeft hem dan Ferdinandus laten gaen / maer den balgh hem wel ghevult hebbende. Want de berispingh en heeft hem niet een hayr / van sijn vettigheyt mogen benemen. Le. Men seght dat Franciscus
C sijne susterkens de vogelen ghepredickt heeft: Dese schijnt waerdigh/dat hy sijnen broeders den esels en verckens predicke. Maer waer is hy henen gegaen? Hi. Waer anders henen/als wederom tot sijne gesellen ende broertjes/van den welcken hy triumphantlijck onthaelt is/om dat hy sich soo wel ende dapper ghequeten had / ende in't ombrincken D heeftmen't Gaudeamus ghesongen/ende God ghelooft.

Le. Dese Medardus is waert/ dat hy de koorde aen den hals droeg/ liever als om de lendenen. Maer wat salmen sulcken bottē hoop wenschen/die sulcke beesten op voedt?

Hi. Men soud haer niet quaders konnen wenschen/ als sy haer selven op den hals halen. Want op dese wijse makense E haer selven te schanden/en brengen haer in alle mans haet / veel krachtigher als eenigh vyand soude konnen doen. Maer ten staet een Christen hert niet toe yemant quaet te wenschē: veel meer hoortmen te wenschen / dat de ghenadighe Schepper ende Her-schepper aller dinghen/die uyt den mensch Nebucadnezar een Os / ende wederom uyt hem een os sijnde/een mensch ghemaeckt heeft/ende F die de eselinne Bileams een menschelijcke Tongh ghegheven heeft/ alle die deses Medardi gelijck sijn/in een beter veranderen wil/ende haer geve een sin ende tongh/die den ghenen/die des Euangelij sich beroemen/betaemt.

Eynde van de seven-en-dertighste T'samen-spraeck.

Problema,

De XXXVIII. T'samen-spraeck,

Problema,

Ofte

Voor-stel/

Waer in vele scherpsinnige Philosophische ende natuurlijcke vraeg-stucken kloecklijcken worden opgheloft, en met eenen bewesen datter niet swaerders inde werelt mach ghevonden werden als de sonde.

Curio, Alphius.

Curio.

A ICK soud gheern van u/ als een die in vele dinghen ervaren is/wat willen leeren/ soo het u niet moeyelijck en ware.

Al. Wel Curio, vraeght dan dat u belieft/ op dat ghy immers met uwen name over een komt. Cu. Ick en wey-
B gere niet Curio te heten/als ghy slechts de name van dat een syllabige beest/sus, of swijn/niet daer by en doet/'twelck in de haet is so wel van Venus, als van Minarva. Al. Segt dan wat ghy wilt. Cu. Ick wilde wel weten / wat het is / dat wy swaer en licht noemen? Al. Vraeg dan oock met een/wat kout ende warm zy. Waerom en stelt ghy niet den vra-
C gers dese vrage liever voor als my/ of/ soo ghy liever wilt vraeg het den Ezels/ die door hare hangende ooren de swaerte hares last te kennē geven? Cu. Maer ick en begeer hier op gheen Ezels/maer eens wijsheydts minnaers antwoort/ insonderheyt van Alphio. Al. Dat is D
swaer/ 'twelck door zijn eyghen natuer nederwaerts ghedreven wort/ en licht/ dat opwaerts. Cu. Waerom en vallen dan die/ die ons de voeten tegen keeren/ niet neerwaerts inden hemel/ die onder haer is. Al. Sy verwonderen haer alsoo seer / waerom ghy niet en valt inden hemel / die niet onder uwe voeten en is/ maer boven dē hoofde hangt? Want de hemel is boven alles / dat hy in sich be- E
grijpt: Eñ die Antipodes (die mette voeten tegen u gaen) en zijn niet meer onder u / als ghy boven haer. Sy konnen tegens ons wesen/maer niet benedē ons. Anders soud u billiker mogen verwonderen/ waerom de bergen in 't landt der volckeren die teghens ons over gaen/ niet neer-waerts en vallen/ende den hemel door-breken. Cu. Welck is dan de natuerlijcke rust-plaetse der swaere din- F
ghen/ende wederom der lichten?

Al. Alle swaere dinghen sincken door hare natuerlijcke beweginge na der aerden/eñ de lichtē gaen op-waerts na den hemel/ick en spreke nu niet van de beweginge/

A ginghe / die door een uytwendigh ghewelt / of door een dierlijcke / vrywilligh heydt gheschiedt.

Cu. Isser dan eenighe beweginghe / die dierlijck genoemt wordt?

Al. Jae. Cu. Welcke toch?

Al. Dese geschiedt nae de vier gestaltenissen of de gheleghentheydt des lichaems / voorwaerts / achterwaerts / ter rechter / ende ter slincker zijden / eñ ront-
B om / ende dese is in 't begin ende eynde krachtigher / in 't midden slapper. Want in 't begin maken de versche krachten wacker: ontrent het eynde gheeft de hope / om haest te komen / daermen begeert te wesen / moedt ende yver. Cu. Ick en weet niet / hoe 't met andere dieren gaet / altijdt ick heb een dienstmaeght / die moede is eer se begint: en heel vermoeyt eer se 't werck gedaen heeft. Maer
C keert nu wederom tot het ghene / daer van ghy begonnen hadt te handelen. Al. Ick segh dan / dat sware dinghen na haer natuurlijck beweginge neerwaerts vallen. Ende hoe yet swaerder is / hoe 't eerder op de grond komt: hoe 't lichter is / hoe 't snelder na den hemel vlieght. Het tegendeel speurtmen inde geweldighe beweginge / want dese is in 't begin heftigher / maer wort allenghskens tra-
D gher / daer ter contrarien in de natuerlijcke beweginghe gheschiedt / ghelijckmen siet aen een pijl inde hooghte gheschoten / en aen een steen uyt de locht afvallende. Cu. Maer ick meende / dat de menschen alsoo op den aerd-kloot liepen / ghelijck de kleynste Mierkens op een groote kloot lopen / waerop sy sich vast houden / ende geene en valt daer af.

Al. De oorsake is / om datter inde
E uytwendighe vlackheyt des aerd kloots eenighe rouwigheydt / ende aen de voetjens der Mierkens eene scherpigheydt is / dier ghelijcken alle sulcke Beestjens hebben: eyndlijck / die lichtigheydt der Mierkens lichaemen. Soo ghy dit niet en ghelooft / so maeckt u een slechte ende glatte glasen kloot / ghy sult sien / dat die Mierkens alleen niet daer af vallen / die F
recht boven op gaen.

Cu. Ofter eenich God den aerdkloot in 't midden doorboorde / ende van hier af totte Antipodes een Pas-loot door 't middelpunct liet hanghen / gelijck de werelt-beschrijvers doen / voorstellende de gheleghentheydt des gantschen aerd-kloots in sekere houte klooten: wanneermen dan een steen in 't selve gat wierp / waer soude hy henen vallen? G

Al. Tottet middelpunct / daer is de rust-plaets aller swarer dinghen. Cu. Maer of de Antipodes ooc een steen daer teghen wierpen? Al. Dan soude d'eene steen den anderen omtrent het middelpunct te gemoet komẽ / en daer soudense beyde rusten. Cu. Wel aen dan / indien 't waer is / 't ghene ghy ghesejdt hebt / dat de natuerlijcke beweginghe in de voortganck meer ende meer versterckt H
wordt / sooder niet inde weghe is: Soo sal een steen of loot in 't gat ghewozpen zijnde / van wegen de heftighe ende snelle beweginghe / het middelpunct voor by loopen / ende dan het middelpunct ghepasseert zijnde / salder wederom een geweldighe beweginghe wesen. Al. Het loot en soude nimmermeer tottet middelpunct komen / of 't soude gesmolten zijn. Maer soo de steen het middelpunct door I
een gheweldighe beweginghe voor-bygingh / soo soud hy even wel voor eerst flauwer gaen / ende en soud niet anders tottet middelpunct weder keeren / als een ander steen / inde hooghte ghewozpen zijnde / wederom op de aerde valt.

Cu Maer door sijne natuerlijcke beweginghe wederkeerende / soude hy weder door een ander krachtigh aen-drijvende ghewelt voor by 't middel-punct K
passeeren / en alsoo soudet komen / dat dien steen nimmermeer soude rustẽ konnen. Al. Hy soude al eyndelijck eens rusten / voor-by loopende eñ weder-keerende soo langh / tot dat hy in 't middel-ghewicht soude ghekomen zijn.

Cu. Maer indiender gheen ledighe plaets

A plaets inde werelt en is / soo moet 't sel=
ve gat vol luchts wesen. Al. 'Tzy soo.
Cu. Soo sal dan een lichaem/ van na=
ture swaer zijnde / inde locht hanghen
blijven? Al. Waerom niet? Ghelijck
het stael inde lucht hanght/ door dien de
Magneet-steenen 't selve in't ghewicht
houden. Maer wat wonder ist/datter
een eenighen steen in't middel-stip des
lochts hanght / nademael het gantsche
B aerdrijck/met soo vele bergen/beswaert
zijnde/op dese maniere hanght?
Cu. Maer waer is het middelpunct
der aerden? Al. Waer is het middel-
stipken in een krinck? Cu. Maer dit
is een ondeelbaer stipken. Indien nu
het middelpunct der aerde soo kleyn is /
soo sal die het middelpunct weghnemen/
die de aerde in't midden door-boren sal/
ende het sware en sal gheen plaets heb=
C ben/daer 't sich henen geeft.
Al. Voorwaer ghy praet slecht ghe=
noegh. Cu. Ick bid u / en wordt niet
gram: Ick spreeckt al te mael uyt lust
om te leeren/ wat ick nu spreke. Wan=
neer yemant den aerd-kloot boorde niet
door't middelpunct selve/maer ter zijde/
te weten / dat hy hondert stadien van't
middelpunct blijft/ waer sal als dan de
gesmeten steen blijven? Al. Hy en sal
D niet recht door 't gat vallen / maer veel
meer recht aen/ nae't middelpunct/der=
halven eer hy ten midden sal ghekomen
wesen / sal hy rusten in de aerde die ter
slincker zijde van't middelpunct is / in=
dien 'tselfde aen de slincker zijde is. Cu.
Maer wat is dat / 'twelck een lichaem
swaer of licht maeckt? Al. Laet u
Godt hier op antwoorden / waerom hy
't vyer d'allerlichtst/ daer aen de lucht
E mede licht gheschapen heeft; waerom
hy de aerd d'alderderswaerste gemaect/
ende naest de selve het water swaer ghe=
schapen heeft.
Cu. Waerom hanghen dan de Wa=
ter-rijcke wolcken in de hooghe lucht?
Al. Dewijlse van de optreckende Son=
ne een vuyrighe natuere ontfanghen /
ghelijck de roock/ door krachtighe hitte F
uyt het vochte hout ghetrocken. Cu.
Hoe vallense dan met sulcken swaerte
van boven neder/datse somtijds de ber=
gen tot effene leeghten maken? Al. De
t'samen-wassinge ende dichtigheyt ma=
kē swaerte. Anders moghtense so schij=
nen vande lucht/die onder de selve is/ge=
dragen te worden/gelijck een dunne yse=
re plate bovē op't water gedragē wort.
Cu. Soo verstaet ghy't dan so; 'Tgene G
dat meest van de vuyrige natuur heeft /
is lichtst: ende dat meest vande aerdsche
heeft / swaerst? Al. Ghy raeckt by=
naest het witte. Cu. Maer alle lucht
en is niet even licht/ende alle aerde en is
niet even swaer: dit selve soude men
oock misschien van't water ghevoelen.
Al. Ten is oock geen wonder/ also die
dingen/die ghy genoemt hebt/ geen suy=
vere elementen of eerste beginselen der H
dinghen en zijn/maer uyt verscheydene
elementen ghematight. Daerom ist
waerschijnlijc/dat sulcke aerde de licht=
ste is/ die meest van 't vyer of lucht in
haer heeft: ende dat sulck water aller=
swaerst is / daer de swaerste aerde in
vermenght is/hoedanigh ick meene het
Zee-water te wesen / ende daer van het
zout ghemaeckt wordt. So is oock die
lucht swaerst / die naest by de aerde oft I
water is / of sy en is in alle ghevalle soo
licht niet als die verre van de aerde is.
Cu. Welck van beyden heeft meer van
d'aertsche natuer/een steen of loot? Al.
Een steen. Cu. Nochtans is het loot
swaerder als een steen/ na de gelegent=
heyt der groote. Al. De dichtigheydt
is hier d'oorsake van: want een steen is
in sich selfs opener / en daerom heeft hy
meer lochts in sich/als het loot. Hier vā K
ist/datmen een seker soorte van gedroog=
de aerde siet/die niet te gronde gaet/ in't
water gheworpen zijnde/maer swemt:
uyt dese selfde oorsake sietmen oock dat
geheele ackeren in't water drijvē: want=
se worden door de holle wortelen des
Riets/en anderer morassiger kruyden/

A die daer in sitten/om hooghe gehouden.

Cu. Misschien komt hier van oock de lichtigheydt der puym-steenen. Al. Want sy zijn vol hollekens: daer-en-boven door de kracht des vyers uyt ghebrandt: wantse worden uyt de brandende bergen uyt ghesmeten. Cu. Van waer heeft de Turf sulcke lichtigheydt? Al. 'Tis nu al gheseydt. De hollighheyt is d'oorsake hier van. Cu. Welck
B is swaerder/ 't gout of het loot? Al. Ick meen/het goudt. Cu. 't Tschijnt evenwel dat het goudt meer vande vuyrighe natuere heeft. Al. Want het s'nachts/gelijck Pindarus de Poët seyt/ ghelijck als vyer blinckt ende schijnt. Cu. Even soo. Al. Maer het goudt is dichter. Cu. Hoe wordt dat bevonden? Al. De gout-smeden sullen antwoorden / dat noch silver / noch loot /
C noch koper / noch eenigh ander metael / langher of breeder met de hamer kan gheslagen worden/als het gout. Even op de selfde wijse hebben de Philosophen bevonden / datter niets dunner en is als Honigh en Olye: Indien men dese door smering verdeelt/ so verspreyt sich de vochtigheyt seer wijt/ ende wort oock later droogh. Cu. Maer wat is swaerder oly of water?

D Al. So ghy van Lijn-olye spreeckt / soo meene ick dat de olye swaerder is. Cu. Waerom drijft dan de oly op't water? Al. De lichtigheyt en is hier van d'oorsaecke niet/ maer de vuyrighe natuur des olys/daer-en-boven de sonderlinghe kracht van alle vettigheden/ die van't water een af-keer hebben/ gelijck daer in 't krupt is / het welck in't water niet en kan te gronde gaen. Cu.
E Waerom en swemt dan een gloeyend yser niet? Al. Om dattet geen natuurlijcke warmte heeft: En daerom valt het eerder door 't waeter / dewijle de groote der warmte de teghenstaende vochtigheyt wegh drijft. Soo gaet een ysere beytel eer te grond / als een dunne plate. Cu. Welcke is ondraeghlijcker/ een gloeyend / of kout yser? Al. Een F
gloeyend. Cu. Soo ist dan swaerder. Al. Jae 'tis/ soo 't beter is brandende kaf inde handt te draghen/ als een koude keysteen. Cu. Wat is d'oorsaecke/ dattet eene hout swaerder of lichter is als 't ander? Al. De dichtigheydt ofte hollighheydt. Cu. Maer ick kender een vanden huyse des Koninghs in Engelandt/die ons in een gastmael hout toonde/ van dien boom/soo hy seyde/die Aloë G
draeght: zijnde so hardt ende dicht/ datmen het voor een steen soude aenghesien hebben / en alsment inde handt woegh/ so licht/dattet een Riet scheen/ of yet dat noch drooger mach wesen als een Riet. In de wijn gheleydt zijnde: (want hy meende dattet vergift daer door konde verdreven worden:) gingh het datelijck te grond / so datter nauwlijcks loot soo haest gesoncken soud hebben. Al. Noch H
de dichtigheydt/noch de hollighеyt en is juyst altijdt d'oorsaecke niet / maer een besondere en verborghene maeghschap in de dinghen / de welcke maeckt/ dat sommighe dinghen een treck hebben tot malkander/of een afkeer/ghelijck de Magneet / die het stael nae sich treckt: de wijnstock wil by kool niet wassen / en de vlamme vlieght oock van verre na de Peter-olye / als die wat leegh leyt / I
alsoo Peter-olye van natuure swaer / ende het vyer licht is. Cu. Allerley metael swemt in quicksilver / het gout alleen sinckt/en wort van het selve omvat/ also quicksilver een seer dunne stoffe is.

Al. Ick en weet niets te antwoorden/ dan alleen / dat de eyghene ende bysondere maeghschap der natuure hier van d'oorsaecke is: want hier toe is het K
quicksilver gheschapen / dattet het gout soude reynighen. Cu. Waerom loopt de stroom Arethusa onder de Sicilische zee door/ ende en drijft niet veel meer boven/nademael ghy te voren geseyt hebt/ dattet zee-water swaerder is als het revier water.

Al. D'oorsaeck is de natuurlijcke on-

eenigheyt

A eenighept die nochtans verborgen is.

Cu. Waerom swemmen die Swanen / daer nochtans de menschen in een ende het selfde water gaende / verdrencken. Al. De oorsake is niet alleen de holligheydt en lichtigheydt der veeren / maer oock de drooghte / daer het water niet wil aen hechten. Hier van komt het alsmen wat water / of wijns / op een B gantsch droogh laken of linnen doeck uyt-giet/dattet sich in een klootjen te samen rolt : maer doetmen het op een vochtighe doeck/ so verspreydet sich datelijck. Mede also/als ghy wat nats in een droghe Beker giet / of van welcken de randen met vet besmeert zijn / ende gieter een weynigh meer in / alsser inde pot magh / soo sal het nat sich eer in het C midden inde ronde vergaderen / als dat het soude over loopen.

Cu. Waerom komen de Schepen inde rivieren minder lasts voeren als in de Zee? Al. Overmits het stroom-water dunner is. Om de selfde oorsake konnen de voghelen lichter inde dicke lucht sweven/als inde gheheel dunne.

Cu. Waerom en sincken de visschen niet in de Sicilische zee/ diese daer Flo- D tas of Siciliaensche pricken noemen?

Al. Overmits hare huyt door de Sonne gedrooght en lichter ghemaeckt is / ende en neemt geen vochtighept aen.

Cu. Waerom swemt een yser/alst tot een vlacke breede plate geslaghen is / en gaet te grond/als in een klomp is?

Al. Ten deele is de drooghte oorsake hier van / ten deele de lucht / schuylende noch tusschen het water en de plate.

E Cu. Welck van beyden is swaerder / water of wijn? Al. Ick meene/ dat de wijn het water niet en wijckt. Cu. Waerom vinden dan die ghene / die van de wijn-koopers wijn koopen / water onder in't vat? Al. Overmits de wijn eenighe vettighepdt heeft / die sich met de vochtigheydt des waters niet vermenghen wil/anders niet als de olye. 't Bewijs is ghereet. Want hoe een dingh van beter aert is/ soo veel te qualijcker vermenght sich met het water / ende aenghesteken zijnde / brandt het te heftigher. Cu. Waerom en sinckt in de doode Zee gheen levendich lichaem? F

Al. Ten is mijn werck niet op alle wonderwercken der natuur te antwoorden. De selve heeft sommighe verborghene dinghen/diese gewilt heeft/dat wy niet weten/ maer met verwonderinghe aenmercken souden. Cu. Waerom is een G magher mensch/swaerder als een vet / alsse inde rest ghelijck zijn? Al. Overmits de beenderen dichter zijn als het vleesch/ende over sulcks swaerder. Cu. Waerom is een ende de selfde mensch nuchteren swaerder als wanneer hy ghegheten heeft? nademael het lichaem meer lasts ghekreghen heeft? H

Al. Door eten ende drincken worden de winden in't lichaem vermeerdert/ ende dese gheven het selve lichtighept. Daerom is een vrolijck mensch oock lichter als een droevigh / en een doode swaerder als een levendighe. Cu. Maer hoe komt het/ dat een selfde mensch/ als hy wil/sich swaerder of lichter kan maké?

Al. Als hy d'asem in hout/so maeckt hy sich lichter / ende die uytlatende/ I swaerder. Soo swemt een Blase opgheblasen / en ghesloten zijnde/ maer door ghesteken zijnde / gaetse te grond. Maer wanneer sal Curio ophouden van zijn curieusheyt/of waerom/ te singen? Cu. Ick sal ophouden wanneer ghy my noch van weynighe dinghen bescheydt sult ghegeven hebben : namelijck / of de Hemel swaer of licht zy? Al. Of hy licht zy/ en weet ick niet : Swaer en K mach hy in alle gheval niet wesen/ alsoo hy van yverighe naturere is. Cu. Wat meeningh heeft dan het oude spreeckwoort: wel of den Hemel viel? Al. Om dat de slechte luyden in de oude tijden (volghende hier in't segghen Homeri:) ghemeent hebben / dat den Hemel van yser was. Maer Homerus heeft de Hemel de name van ysere ghegheven/ niet

 van

A van weghen de ſwaerte / maer van we=
gen de gelijckheydt der verwen : gelijck
wijſe nu ſomtijts aſch-grauw noemen /
om datſe de verwe van aſſche ſchijnt
te toonen. Cu. Heeft dan de Hemel ee=
nige verwe? Al. Neen inder waerheyt/
maer ſoodanigh ſchijntſe ons te weſen
van weghen de locht ende de middelſte
vochtigheyt : Ghelijck dan de Son ons
al-te-mets root ſchijnt te weſen / dan
B goudt-gheel / dan wit/ daerſe nochtans
niets van ſulcke veranderinghen ont=
fangt. Soo is oock de verthooninghe
van de Reghen-boghe niet in den hemel/
maer inde vochtighe locht. Cu. Maer
op dat ick eyndighe / ghy bekent datter
niet hooghers en is / dan den hemel /
waerſe oock de aerde bedeckt? Al. Ick
bekent. Cu. Ende datter niet diepers
en is / als 't middel-punct der aerden?
C Al. Jae. Cu. Wat iſſer dan alder=
ſwaerſt onder alle ſoorten der dingen ?
Al. Ick meen het gout. Cu. Hier in
verſchil ick verre van u. Al. Weet ghy
dan yet ſwaerders als het goudt.
Cu. Ick weet wat / ende dat wel in
vele deelen ſwaerder is.
Al. Soo leert my nu dan wederom/
alſoo ghy yet weet / dat ick bekenne niet
te weten. Cu. 'Tghene dat de vyerige D
geeſten uyt de hooghſten hemel inde on=
derſte helle gheſtort heeft/ (want deſe
ſettenſe in 't middel- punct der aerden :)
en moſte dit niet het aller - ſwaerſte we=
ſen? Al. Ick bekent: maer wat is dat
geweeſt? Cu. De Sonde/ dewelcke oock
de zielen der menſchen / die de Poët Vir-
gilius vyerē vande ſuyvere locht noemt/
na de ſelve plaets neder ſinckt. Al. In=
dient u belieft in dit deel van wijſheydts E
onder-ſoeckinghe te geraken / ſoo beken
ick dat het goudt ende het loot ſoo licht
zijn als een pluyme / wanneert by de
ſonde verghelcken wordt. Cu. Hoe ſal't
dan moghelijck zijn/dat die inden hemel
op-vlieghen/ die met ſulcken pack bela=
den zijn? Al. Ick en ſiet voorwaer niet.
Cu. Maer die haer bereyden om te
loopen of te ſpringen/werpen niet alleen
allen laſt af/ maer maken haer oock den F
aſem inhoudende/licht: En wy en bevlij=
tigen ons niet/ tot die loop ende ſprong/
daer mede wy nae den hemel willen / al
't ſelf de af te legghen/ dat ſwaerder is/
als alle ſteenen ende loot. Al. Wy ſou=
den 't doen / indien wy maer een kruym=
ken vernufts ende verſtants hadden.

Eynde van de acht-en-dertighſte T'ſamen-ſpraeck.

Inpoſtu-

De XXXIX. T'samen-spraeck,

Impostura,

Of

Bedriegherije.

Philippus, Livinus.

Philippus.

A WEEST ghegroet / Livine. Li. Ick sal gegroet wesen/ alst u soo belieft: maer wacht u van my: want ick heb inden sin u te bedriegē/indien ghy u niet en wacht. Ph. Men behoeft dien vyand niet veel
B te vreesen/ die met het ghevaer dreyght. Maer nu bedrieght my/ soo ghy kondt. Li. Siet ick heb u alrede bedrogen/ende ghy en merckter niet: wacht u noch. Ph. Ick denck dat ick met een swartkonstenaer te doen heb / want ick en bemerck gheen bedriegerye. Li. Slater noch eens achtingh op / wildy niet bedrogen zijn; gelijck ghy meer als eens bedrogen zijt. Ph. Hier ben ick/begint.
C Li. Ick heb nu al langh volbraght/dat ghy my heet doen. Ph. Wat isser ghedaen/of volbraght? Ick en merck geen bedrogh. Li. So dickwils vermaent zijnde/gheeft toch slechts achtinge daer op. Ph. Dit is een nieuwe manier van betooveringhe. Ghy seght / ick worde bedroghen / en ick en bevinde noch geen konst/ naedemael ick op u ooghen / handen ende tongh lette. Maer nu / begint noch eens. Li. Ick beginne altijt wederom/ende dat doe ick so dickwils/ende D
ghy en verneemt de stricken niet. Ph. Waerom leght ghy my lagen? Li. Ick segghe / dat u dese tonghe met bedroch aenkomt/ende ghy en verneemt et mette ooren niet/ende en siet het mette ooghen niet. Hebt dan nu noch gaeuwe oogen ende ooren. Ph. Ick en konde niet beter/ al koste het mijn hooft. Maer bedriegh my wederom. Li. Siet ick heb u wederom bedrogen/ eñ ghy en merckt E
de konst niet.

Ph. Ghy maeckt my dul. Ick bid u/ segghet my / wat is dit voor eene wijse om te betooveren?

Li. Tot noch toe heb ick u met versken ofte ghebondene woorden aenghesproken ende spreke noch alsoo.

Ph. Ick heb geen dingh minder gemercke als dit. Leve ick / soo sal ick u eens wederom een vergeldinghe doen. F

Li. Treckt te wercke / kont ghy.

Ph. Siet ick hebbe u tweemael ghelijck met ghelijck vergolden / ende ghy en merckt het bedroch niet.

Li. Wel hoe? soo haest? 't Gaet hier/ ghelijck ick sie/alsmen gemeenlijck seyt: d'eene boeve is by d'ander gheraeckt.

Ph. 't Is so: maer dit wensch ick ons beyden / dat ons nimmermeer schadelijcker bedriegherije voorkome.

Merckt Leser:

Dat in dit voorgaende gespreck ('t welck Bedriegherije genoemt is, om dat d'een d'ander met sekere soorten van veerskens bedriegt, 't welck de ander niet en merckt:) zijn de namen der voeten, door welcke de veerskens by de Latijnsche afgemeten worden, uyt-ghelaten, alsoose alleen in de Griecxsche ende Latijnsche sprake bekent ende ghebruycklijck zijn, ende in onse Nederlantsche niet wel konnen overgheset worden: 'twelck oock onnoodigh schijnt.

De XL. T'samen-spraeck.

Convivium Poëticum,

Of

Poëtisch Bancket.

Waer in verhaelt wordt hoedanigh der Studenten Bancketten behooren te wesen, matigh, vrolijck, en geneughlijck, sonder quaedt-spreken.

Hilarius, *Leonhardus*, *Crato*, *Gasten*, *Magriet*, *Charinus*, *Eubulus*, *Sbrulius*, *Parthenius*, *Mus*, de knecht van *Hilarius*.

A HET beste Banc-
ket/ is een goet en
vrolijck hert.
Le. Ghy hebt
het Mael begost
met ongheluck.
Hi. Laet varen
alle verdriet/ maer
B waerom dunckt u
dat? Le. Die bloedighe Iambi, of Poë-
tische maten/voegen alhier niet wel.
Cr. Huy mannen 't is seker dat hier
de Sang-goddinnen teghenwoordigh
zijn; want die verskens vloeyen u luy- C
den sonder u weten uyten monde. Hoe-
wel sulcke Iambi eertijdts tot kijven en
vechten eyghentlijck ghebruyckt wier-
den/ soo heeftmense nochtans daer nae
op allerley saken ghepast. O Pomponen!
hier hebdy pompoenen die in onsen thuyn
gewasschen zijn. Siet daer hebdy vande D
smalle kool/ sy is lieflijck van sap/ met
haren naeme over een komende. Wie
(gesont zijnde) soude dese leckernije niet
liever hebben als wilde-swijnen/pricken
ende hasel-hoenderen?

Cr. Mach-

A Cr. Machmen in een dichters mael-
tijdt de waerheydt ſeggen/ſoo is dit bete
dat ghy lattouwe noemt. Hi. Daer
behoed ons God voor. Cr. 't Is ſoo:
ſiet de ghedaente. Ende waer is hier de
melck-achtighe vochtigheydt/ ende de
weecke ſtaeckels? Hi. Ghy doet my
twijffelen: roept my de maeght hier.
Margriete, ghy helſche duyvelinne/ wat
quam u int dulle hooft/dat ghy ons voor
B lattouw biet ſoud op-ſetten? Marg. Ick
hebt al willens gedaen. Hi. Wat ſegdy
toovenaerſche? Marg. Ick wilde be-
ſoecken/ offer onder ſo veel Poëten oock
een was/ die lattouw van de biet ſoud
konnen onderſcheyden: want ick weet
dat ghyſe immers niet en kondt onder-
ſcheyden. Seg my doch ter goeder trou-
wen/wie heeftet ghemerckt dattet biet
was? Co. Deſe Crato. Mar. Ick
C kondet wel giſſen/ dattet gheen Poët en
was. Hi. Doet ghy hier naer weder-
om ſulcks/ick ſal u in plaetſe van Mar-
griete, botſter heeten. Co. Ha/ha/he!

Marg. Sulcke toenaem/ en maecken
my noch vetter noch magerder: hy ver-
andert my altemet des daegs wel twin-
tigh mael mijn naem. Als hy my goede
woorden gheven wil/ſoo hiet hy my Ga-
latea, of melck-beckjen/ Euterpe, dat is
gheneughtjen/ Calliope, of ſchoon-ſtem-
D meken/ Meliſſa, of bieken/ Venus ẽn Mi-
nerva: ende ick en weet niet wat namen
dat hy my al gheeft. Maer als hy toor-
nigh is/ ſo verander ick haeſt in een hel-
hond/ onruſt/ toovenaerſe/prije/of wat
anders dat hem dan zijne ſchoon-ſchij-
nende galle ende raſernije/ inden mondt
gheeft. Hi. Packt u van hier met u
biete/plomſter. Mar. Wat behoefdet
E ghy my hier te roepen. Hi. Om weder
te keeren daer ghy van daen gekomen
waert. Ma. 't Is een oudt ſpreeck-
woordt/ men kan den duyvel veel lichter
doen komen/als wegh heeten gaen. Co.
Ha/ha/he! Dit komt ſeer wel. Wat ſegt
ghy nu Hilari? hebt ghy een Toover-
ſpreuckjen van doen/ daer ghyſe mede
wech bant? Hi. Ha/ha/ he! Ja/alghe- F
reet: wegh/wech/ghy vergifte dierẽ/ de
wreede Wolf jaegt u na. Mar. Wat ſegt
ghy/leelijcke Æſopus? Cr. Wacht u Hi-
lari, ſy ſal u een kinneback-ſlagh geven.
Soo hebt ghyſe met uwe beſweringhe
wegh ghedreven: o ghy fijne tooveraer!
Hi. Wat meent ghy Crato, datſe voor ee-
ne is? ick ſoude met ſulcke woorden wel
thien groote quade duyvelen verjaeght
hebben. Ma. Ick en pas niet een myt op G
u Grierſche veerſkens. Hi. So moet mẽ
dan/ als ick nu ſie/ een toovenaers don-
der tegens u ghebruycken/of ſoo die niet
helpen magh/dẽ ſtaf Mercurij, dat is een
goede kluppel. Cr. Mijn lieve Griet,
ghy weet dat al de Poëten van een geeſt
aengeblaſen ſijn/ick en derf niet ſeggen/
dul: dies bid ick u/ ſpaert uwen toorn
tot op een ander tijt/ ende onthaelt ons
nu in deſe maeltijt degelijck/ al ſout ghy H
het maer doen om mijnent wille. Ma.
Wat heb ick met ſijne verſkens te doen?
dickwils/ als ick na de vleyſ-merckt ſal
gaen/en heeft hy my geen gelt te geven;
ẽn daer en tuſſchen ſingt hy verſkens.
C. Soo zijnder die Poëten aen. Maer
lieve doet doch dat ick u ſegghe. Ma.
Voorwaer ick ſal 't u te ghevalle doen/
want ick kenne u voor vroom/ die noyt
ſijn hooft met ſulcke ſotternyen ghebro- I
ken hebt: ende ick verwondere my/ by
wat ghevalle ghy in dit gheſelſchap ge-
raeckt zijt. Co. Waer uyt vermoedt
ghy dit. Ma. Overmits uwe neuſe
vetter/ uwe ooghen glimmende/ ende u
gantſch lichaem wel gheſtelt is. Maer
ſiet my deſes mans neuſe/en zijn ſchim-
pigh ongheſchickt lachen. C. Maer
ick bidde u/mijn beckjen/laet dien toorn
om mijnent halven varen. Ma. Ick K
gae dan; ende en begheere niet/ dat ye-
mand van d'andere my daerom dancke.
Hi. Iſſe nu al wegh? Ma. Soo verre
noch niet ofſe hoort u noch wel. Myſ.
Sy is nu al in de keucken/ ick en weet
niet wat sy haer ſelfs preutelende. G.
Ghy hebt een maerte die niet ſtom en
is. Hi.

A is. Hi. Men seght dat een goede dienst-
maeght/ drie deughden hebben moet;
datse ghetrou sy/ leelijck/ ende trots;
diemen ghemeenlijck/ quaet noemt. Een
ghetrouwe maerte en vermindert het
goet niet; een leelijcke vrijen u de vrijers
niet af/ een trotse kan voor haren Heere
strijden: Want somtijdts hebbense niet
alleen de tonghe/ maer oock handen van
doen. Dese mijne heeft van drie deugh-
B dẽ twee: sy is also leelijck alsse quaet is;
aende trouwigheyt twijffel ick. C. De
tonghe hebben wy ghehoort: maer ick
vrees de uwent halven dat ghy de vuystẽ
proeven soudet. Hi. Slaet uwe handen
aende peyoenen: 't is mette lattouwe al
gedaen. Want so ick mijne meyt nu hiet
lattouwe voor-setten/ ick weet seecker-
lijck/ datse ons dystelen soude brenghen.
Hier zijn oock meloenen/ of yemandt
C meer lust daer toe hadde. Siet hier oock
versche vijghen/ die terstont eerst van-
de boom gepluckt zijn/ gelijck de melck
uyt de steeltjens vloeyende te kennen
gheeft. Op vijghen pleeghmen water
te drincken/ op datse de maghe niet slij-
merigh maken. Daer hebdy uyt een
heldere fonteyne frisch ende koel water/
ende bequaem om de wijn te menghen.
C. Maer ick en weet niet/ hoe ick 't een
D onder 't ander mengen sal/ de wijn met
water/ of 't water met wijn; Soo seer
dunckt my dat dese wijn uyt de fontey-
ne der Sangh-goddinnen ghescheypt is.
Hi. Sulcke wijn is goet om 't verstant
vande Poëten te scherpen: ghy grovers
hebt lust tot dicke wijn. Cr. Wilde
God dat ick die rijcke Crassus waer.

Hi. Ick wilde liever de arme Codrus
of de Poët Ennius wesen.

E Marg. Och! dit sijn rechte Poëtische
manieren! Siet voorts in 't begin der
maeltijdt steeckense de vingheren op/ eñ
nemen 't boeck inder handt. Het is be-
ter dat ghy u wijsheydt ende spelen op-
schortet tot op het tweede gherecht.

C. Griete en gheeft geen quade raet:
men sal haer volghen. Als wy de ma-
ghe te breden ghestelt hebben/ sullen wy F
wederom onse spel beginnẽ/ daer en tus-
schen sullen wy mette vingheren op de
teljoor spelen. Hi. Siet hier de Poëti-
sche overdaet. Ghy hebt driederley eye-
ren/ gesoden: gebraden/ ghebacken: sy
zijn altemael versch/ binnen twee dagen
gheleyt. Ha. Ick en kan gheen boter
verdraghen; maer sose in olye ghebac-
ken zijn/ sullense my wel smaken. Hi.
Loopt jonge/ vraeght Griete waer inse G
ghebacken zijn. Mys, Sy seght in gee-
ne van beyden. Hil. Noch in boter/
noch in oly? waer in dan? in looghe/
seytse. C. Sulcke vraghe/ sulck ant-
woort. Wat konst isset/ boter van oly
te onder scheyden? Ca. Voornaemlijck
dien/ die soo lichtlijck lattouw van biet
konnen onderscheyden. Hi. Ghy hebt
het eyer-gericht als een voor-triumph
Jonge/ siet rontsom: en siedy hier niets H
ontbreken? Muys. Heel veel.

Hi Dese eyeren moeten een sause heb-
ben/ daermede hare warmte ghetem-
pert worde.

Muys. Wat begheerdy? Hi. Segt
datse ons het sap van de geknoosde kla-
vierkens vande wijn-stock sende. Muys.
Ick salt haer segghen. Hil. Waerom
komt ghy ledigh weder? Muys. Sy
seght/ datmen gheen sap uyt naghelen I
kan drucken. Le. O wat een meydt!
Sb. Wy sullen onse eyeren met fabeltjes
ofte praetjes netten. Hi. Loopt Muys,
ende haelt watter noch meer is.

C. Wat is dit voor nieuwe lecker-
nye? Hil. Dit is een komkommer in
plackjens gesneden: dit is een dun brij-
tjen uytret binnenste van een kauwoer-
de ghekoockt/ ende is goet om een open
lijf te maecken. Sb. O dit is voorwaer K
een maeltijdt tot ghesontheydt bereyt.
Hi. Neemtet in danck. Terstont sal-
der een hinne uyt onse hock komen. Sb.
Wy sullen uwen name veranderen/ ende
voor Hilarius u noemen Apitius.

Hi. Lachet nu soo veel als u lust:
misschien sult ghy morgen dese maeltijdt
prijsen.

A prijsen. Sbr. Hoe soo? Hil. Als ghy voelen sult / dat ghy de rechte sausse tot u noen-mael hebt. Sbr. Meendy den hongher? Hil. Ja. Maer hier is de henne / vet ghenoegh / die my tien jaren eyeren ghelegt / ende kuyckenen uytgebroet heeft. C. Syen had niet behooren ghedoodt te worden. Hil. Maer valt ghy vry aen de henne. Laet u niet bedrieghen; daer en is anders niet ghe-
B koockt. Waer is nu mijn Muys? M. Hier is hy. Hil. Seght Griete, datse boter en kase opsette. Mu. Ick gae. Hi. Comt ghy wederom ledigh? Muys. Sy seght / datse op gheen bancket ghedocht heeft; oock seghtse/datmen langh ghenoegh aende tafel geseten heeft. Hil. Ick vreese / soo wy hier langher willen wijsheyt schaffen / datse ons de tafel sal omstooten / gelijck Xantippe Socrati ge-
C daē heeft. 't Sal dan best wesen / dat wy onse bancket inden tuyn nemē: daer sullen wy wandelen eñ vryer praeten mogē. Daerentusschen magh een yegelijck vanden boom plucken/dat hem lust.

C. Dese raedt behaeght my. Hi. Daer is oock een fonteyntjen lieflijcker van smaeck / als eenighe wijn. C. Hoe komtet / dat uwe tuyn fraeyer is / als u huys? Hil. Om dat ick hier meer
D ben. Luste u hier yet/soo en spaert onse tuyn-goederen niet. Dunckt u nu/dat wy ghenoegh ghewandelt hebben? of wy dan ginghen sitten onder dese lindeboom/ ende de Sangh-goddinnen aenriepen? Parth. Laet dat gheschieden. Hil. De tuyn sal ons stoffe geven. Pa. So ghy voorgaet wy sullen volgen. Hi. Ick sal het doen. Die doet verkeerdelijck, die sijn tuyn van allerley kostlijckheydt
E doet verçieren, ende ēn heeft gheen sorge om sijn gemoet met eerlijcke wetenschappen ende deughden op te proncken. Laet ons nu besoecken/ wien de tuyn de meeste spreuckjes gheven sal. Le. Hoe soude hy dat niet doen/die so rijck is? Dese Roosen-bosch soud my wel ingheven wat ick segghen soude. Ghelijck de schoonheydt eender Roose kort is, also is F
de jonckheyt snel wegh loopende. Ghy haest u, een roose af te plucken, eerse verwelckt: maer ghy most veel meer u best doen, dat uwe jonckheydt niet sonder vrucht voor by gingh. Hi. 't Is eene spreuck bequaem om versken daer uyt te maecken. C. Ghelijck onder de bomen elck sijn eyghen vrucht heeft: alsoo heeft onder de menschen een yegelijck sijne gaven. Eu. Ghelijck de aerde, wan- G
neerse ghebouwt wort, verscheyden goederen voort brenght tot het ghebruyck der menschen: maer versuymt zijnde, wastse vol doornen ende hegghen: alsoo oock wanneer het verstandt des menschen door goede leeringhen, ghelijck als ghebouwt wordt, soo brenghtet vele deughden voort: maer neemtmen 't niet waer, soo groeytet vol ondeughden.

Sbr. Een tuyn moetmen alle Iaer bou- H
wen ende bearbeyden, op dat hy schoon zy: maer het ghemoet eens wel door eerlijcke onderwijsinghe ghebouwt zijnde, bloeyt ende groeyt altijdt.

Par. Gheljck de geneughlijckheyt der tuynen, de sinnen niet af en treckt van eerlijcke oeffeninghen ende leeringen, maer daer toe veel meer noodet: also behoortmen spelen, jock, eñ kortswijl te soecken, die vande geleertheyt niet vremt en zijn. I

Le. Maer ick sie dat Griete hier aen komt: ick weet niet watse ons voor leckernije brenght. Hi. Doetse dat / soo heeft my desen droes bedroghen. Wat brengt ghy? Ma. Mostaert/ daer ghy u banckquet mede begietet: en schaemdy u niet so laet inde nacht te klappen; ende dan snatert ghy Poëten noch veel vant klappen der vrouwen?

C. Griete en seght niet qualijck. Het K
is nu tijdt / dat elck sijn nest soecke: op een ander tijdt sullen wy noch een heele dagh in dese eerlijcke strijdt toebrengen.

Hil. Maer wien leght ghy den prijs toe? C. Teghenwoordigh legghe ick my dien toe. Want niemandt heeft overwonnen/ als alleen ick.

A Hil. Hoe hebt ghy ghewonnen / die niet gestreden hebt?
C. Ghy luyden hebt ghestreden / maer niet vol-streden: Ick hebbe Griete overwonnen / het welck niemandt B van u luyden heeft doen konnen.
C. Hilari, hy eyscht dat billijck is / laet hem de korf met fruyt nemen.

Merckt Leser:

In dese T'samensprekinghe sijn sommighe dingen overghespronghen, die eygentlijck die Poëterije aengaen, ende niet wel en konden in Duyts ghestelt worden. Dan, wat tot de tafel-redenen behoort, is hier ghestelt.

De XLI. T'samen-spraeck.

Convivium Prophanum,

Dat is/

Werelts Bancket/

Daer in mede een weynich van verkiesinghe der spijsen, ende 't waen-gheloove van't vasten, ghehandelt wort.

Christianus, Augustinus.

A WEL aen dan: maer wacht u dat ghy myniet en bespot: wacht u dat ghy my niet bedriegt: dat ghy my een ydele hope doet voeden: hoedt u B dat ghy mijn verwachtinghe laet verloren gaen: hoedt u dat ghy my met woorden niet en payt; dat ghy my te vergeefs laet hopen. Au. Ten is niet noodich / u een eed te doen. In andere dingē soud ghy u voor trouloosheyt mogen vreesen/maer in dese sake en sal ick u niet bedrieghen. Maer C hoort / dat ghy immers niet anders laet bereyden/ als de gewoonlijcke dagelijcsche spijse. Ick en begheer niet/ dat ghy mijnenthalven een heylige dach houden sult. Want ghy weet wel / dat ick een gast ben/die weynich eet/ende veel weyniger drinckt. Ghy weet / dat ick een tafel-ghenoote ben van weynigh spijse/ D maer veel ende overvloedigh in jocken. Chr. Daer sal wel neerstigh voor ghesorght worden. Ick sal u onthalen met een maeltijdt van kruyt en fruyten / als Pythagoras ghewoon was te houden/ of die noch misschien soberder sal wesen.

Au. Ja/

A Au. Ja/soo ghy my wilt vermaecken / set my Diogenes mael voor. Ch. Ick sal u seecker op een Platonische maeltijdt doen komen / daer in veel gheleerde propoosten omgaen / ende daermen elckander niet veel met eten quelt ; ende waer vande wellust oock tot op den anderen dach duyrt. Want anders / die in een groote maeltijdt met overvloet is onthaelt geweest/die bevint desselven daegs
B misschien eenighe wellust/maer 's anderen daeghs doet hem 't hooft seer / ende de mage is vol rouwigheyden. Die eertijdts by Plato ter maeltijdt quam / die ghevoelde een wellust uyt slechte ende weynigh-kostende spijse / en uyt wijse redenen daerby voorvallende ; Eñ dan noch een wellust des daeghs daer nae / door dien hy noch swaer-hoofdigheyt / noch onverdouwelijckheydt der maghe
C ghewaer wiert. Op sulcke wijse konde hy oock des volgenden daegs noenmael houden mette sausse des voorgaenden daeghs avondmael. Au. Dit behaeght my wel: laet het so gaen. Ch. Maer siet toe / dat ghy alle uwe sorghe / ende oock mede dese uwe rimpelen t' huys laet. Brenght hier anders niet als geneughlijcke praetjens ende lachen : ende ghelijck de Poët Iuvenalis seyt : al wat u
D herte quelt , sluyt buyten mijner deuren. Au. Wel hoe ? en wilt ghy dan niet / dat de geleertheyt met my kome ? sal ick mijne Const-goddinnen niet mede brengen? oordeelt ghy anders/ (dat seght ?) Ch. De sture ende wreede Sangh-goddinnen sluyt binnen uwen huyse met alle uwe onledigheden : daer-en-teghen brenght herwaerts alle de vermakelijcke / als oock uwe boerteryen/schampe-
E re scheuten/spotternyen/kortswijl/ soete kluchten / ende alles / waerom men lachen mach. Au. Dat sal ick doen: wy sullen eens vrolijck zijn: wy sullen soete mannekens wesen: wy sullen den buyck vol lachen; wy sullen goet cier maken ; wy sullen leckerlijck brassen ; wy sullen lustigh banckettteren / ende goede maats t' samen wesen. Ch. Waer F
wilt ghy nu soo haestigh henen ? Au. Tot mijn schoon-soone. Ch. Wat hebt ghy daer te doen? Au. Ick verstae datter wat moeyte tusschen hen geresen is / (so ga icker)om haer wederom met malkanderen te versoenen ; om haer tot eendracht te brenghen ; ende om vrede tusschen haer te maecken. Ch. Ghy doeter wel aen : al hoewel ick meen/datse u daer niet van doen hebben : want sy G
sullen desen krijgh veel beter onder haer selven neder legghen. Au. Misschien hebbense malkanderen alrede stilstant aengeseyt / te nacht sullense van wetten des vredes handelen. Maer wilt ghy my wat anders segghen? Ch. Ick sal u door mijn jongen doen halen. Au. Als ghy wilt : ick sal t'huys wesen : vaert wel. Ch. 't Gae u wel: Siet dat ghy ten vijf uren hier zijt. Hoort Pieter / H
roept Augustijn ter maeltijdt/die my heden beloofs heeft met my te willen eten. Per. Ick gae/weest gegroet/ghy Poët. De maeltijdt is voor lange bereyt; mijn Heer verwacht u te huys:als ghy wilt/ so komt. Au. Ick kome ; weest ghegroet / lieve Christiaen Ch. 't Is wel dat ghy komt : ick verblijde my dat ghy gekomen zijt. Au. Ick gheloove dattet noch gheen vijf gheslaghen is. Per. I
Ja sy is al langhe ghepasseert ; 't en is niet verre van sesse : 't is op de slagh van sessen : ghy sult terstont ses hooren. Au. Daer is weynigh aen geleghen / of ick naer vijve kome / of niet / als ick slechts na de maeltijdt niet en kome : want 't is moeyelijck na de kermis te komen. Maer tot wat eynde sulcken toerustingh ? waer toe soo veel spijse ? K
Meent ghy dat ick een Wolf ben ? Of meent ghy / dat ick vreten magh als een Gier-vogel. Cha. Neen ick/ maer ghy en zijt oock geen krekel/dat ghy vanden douw leeft. Hier en is gheen overdaet. Nuttigheydt heeft my altijt behaeght : maer vuylnis eñ morssery verfoey ick. Ick heb noch in overdaet sin / ghelijck

A Apitius eertijts plagh/noch in vuyle ont-
treckinghe der nootdruft/als Diogenes.
Het is beter / datter wat te veel als te
luttel is. Indien men anders niet op
te setten had / als kichers of erwitten /
en dat het roet in den pot gevallen zijn-
de het sop verdorven hadde / wat soud
men dan eten? Oock en heeft alleman in
allerhande spijse gheen smaeck. Daer-
B om staet my matighe veranderinge best
aen. Au. En vreest ghy de wetten / te-
ghen de overdaedt in banckettet ghe-
maeckt/niet? Ch. Ja/ ick hebbe wel
in't tegendeel mishandelt/ende dickwils
hier in te weynigh gedaen. Onsent hal-
ven behoeftmen de oude wet (van Fannio
eertijdts te Romen ghemaeckt) niet te
vernieuwen. Onse armoede leert ons de
C maetigheydt wel. Au. 't Was so niet
tusschen ons versproken: ghy had my
heel anders belooft. Ch. Wel plom-
paert / ghy en doet selfs naer onse ver-
spreck niet: want het was ghesept/dat
ghy hier anders niet als ydelē klap sou-
det bybrenghen. Laet ons dan hier af
scheyden: laet ons de handen wasschen
en aen-sitten. Hier jonge/neemt het giet-
vat ende de schotel; slaet de handt-dwa-
D le over de schouder; gheeft water. Waer
na wacht ghy? wascht Augustijne.

Au. Wascht ghy eerst. Ch. Hoe
spreeckt ghy soo geckelijck? Ick wilde
liever dit gantsch Jaer met onghewas-
schen handen eten. Au. Dat is lachens
weert. Niet die de eerlijckste/maer die de
vuylste is/behoort voor anderen te was-
schen: Soo wascht ghy u dan als de
vuylste. Ch. Ghy zijt wel deghelijck
E heusch. Waer komt al dese beleeftheyd
voor? Sulcke onnoodighe ende malle
ghebeerden mogen wy de vrouwkens wel
laten; daer van oock de hovelinghen
selfs een walgh hebben / van den wel-
ken sy nochtans in voortijden gekomen
zijn. Dry of vier moghen t'samen was-
schen/op dat wy den tijdt met sulcke on-
nut toeven niet verslijten. Ick en sal
niemandt zijne plaets wijsen / elck ne-
me plaetse daer het hem belieft. Die F
gheern by't vyer is / sal hier bequamer
sitten. Die het licht niet verdragen kan/
kiese desen hoeck. Die in't uytkijcken
vermaecken heeft / die sitte hier. Nu /
nu/tis langh ghenoegh ghewacht/gaet
sitten. Ick ben in mijn huys / ick sal of
staende mijn maeltijdt doen / soo't my
lust/of oock al wandelende. Toeft ghy
noch al? Maer daerentusschen bederft
de kost. Laet ons nu eens een goet le- G
ven hebben/en ons lichaem versorghen.
Laet ons nu wellust pleghen / als Epi-
curus dede. Wy en hebben metter Stoi-
cenen suur sien niet te doen: wegh met
de sorge. Verre moet oock van ons zijn
alle nijdigheyt ende achterklap. Laet
onse herten vrolijck/het aensicht blijde /
en de woorden gheneughlijck zijn.

Ch. Augustijne, wat zijn dese voor
menschen / die ghy daer noemt Stoice- H
nen ende Epicureen? Au. De Stoice-
nen/zijn een sekere ordē van wijsheyts-
minnaers / die staegh treurigh/ stuur-
siende/ hongherigh / het opperste goedt
des mensche in eene / ick en weet niet
welcke/ eerbaerheydt stellen. Maer de
Epicureen/verre van desen verschillen-
de/bepalen des menschen gheluckzalig-
heyt inde wellust. Ch. Van wat secte
zijt ghy dan? Een Stoicijn/of Epicu- I
reer? Au. Ick prijse Zeno, en zijne lee-
ringhen: maer ick leve nae de wijse der
Epicureen. Ch. Dat ghy in jock segt/
Augustijne, 'tselve stellen hedensdaeghs
niet weynigh menschen in't werck/zijn-
de alleen mette Mantel ende baert wijs-
heyts-leeraers. Au. Ja sy gaen (de
weeldige Griersche) Asotos in dertelheyt
eñ overdaet te boven. Ch. Komt hier
Dromo. Past op u ampt: Segen de spij- K
se. Puer. Al wat hier opghezet is/ende
wat noch op geset sal worden. Dat late
hy gheluckigh ende heyligh wesen / die
door zijn goedigheyt alles voedt. Amen.

Ch. Brenght nu spijse op. Waerom
snijden wy desen kappoen niet aen stuc-
ken? Vreesen wy desen Haen te breken?

Au. Ick

A Au. Jck sal Hercules wesen/eñ vernielen dit beest. Waer van hebt ghy liefst? Van de vleughel / of van de bout? Ch. Wat u belieft/het is my even veel. Au. In dese soorte van vogelen/houtmen de vleugeltjens voor't best: in den anderen oordeeldt het ghemeene volck de bouten voort best. Ch. Ghy doet mijnenthalven al te veel moeyte. Ghy dient een peghelijck/ende en eet selfs niet. Jck sal B u desen vleughel voorlegghen/maer met dien bescheyde/ dat ghy my de helft weder om geeft. Au. Gaet het so toe? maer dat heet hem selven dienen/ende niet anderen. Houd het voor u selven: want ick ben al te onbeschaemt / datmen my wat soud voorleggen? Ch. Ghy doet wel. Au. Huy/dient ghy den wolf de spijse voor? Noot ghy eenen Gier? Ch. Maer ghy en eet niet/maer vastet. Au. C Ja / niemandt en eet soo veel als ick alleen. Ch. Jae niemant lieght soo als ghy. Daerom doet / als of ghy in uwe eyghen huyse waert.

Au. Jck heb my dit oock t'eenemael inghebeeld. Ende mijn meeningh is sulcks te doen. Ch. Hoe mondt u dese wijn? hoe smaeckt u dit wijntjen?

Au. Se mont my voorwaer heel wel. Ch. Welck van beyden hebt ghy liefst / D rood ofte witte wijn? Au. Jck drinckse beyde even geern. Daer is niet aenghelegen wat verwe datse heeft / als slechts de smaeck aenghenaem is. Jck en leite daer niet op/hoe de wijn den ooghen aen staet/alsse maer op de Tonghe goet is. Jck en soeck mijn oogen daermede niet te voldoen/ als maer de smaec de proeve houden kan. Ch. Jck geloovet. Maer daer zijn eenige/der Bancketeer-wijsheyt wonderlijck ervaren/ die E daer seggen / datmen geen wijn prijsen mach/ten sy datse de vier sinnen behage/ als; de ooghen door de verwe: de neuse door de reuck :de tonge door de smaeck: de ooren/door 't gherucht ende roem.

Au. Dat is om te lachen. Wat kan 't gheruchte den dranck helpen?

Ch. So veel/datter vele/die goet verstant van proeven haddẽ/ wijn by Leuven gewassen hooghlijck ghepresen hebben / meenende dat het wijn van Bearn was. Au. Misschien was haer smaeck verbijstert door veel drinckẽs. Ch. Wat/ sy en hadden den pot noch niet eens inde handt genomen. Jck begheer even wel u oordeel te hooren/als van eens / die in sulcke dinghen wel ervaren is. Au. Onse luyden prijsen den witten boven den roodẽ/om dat de roode wat wreeder is/ ende de witte dunner / maer de roode is milder/ende soo my dunckt/ ghesonder. Ch. Wy hebben oock half-roode/ geele/ ende purpurverwighe wijn. Dese most is van dit jaer. Dese is twee-jarigh: of yemandt lust hadde tot oude wijn. Wy hebben oock vier-jarighe. Maer hy begint te verschalen / ende verliest de smaeck door ouderdom. De kracht is hem door outheyt verdwenen.

Au. Jck merck dat ghy soo rijck zijt als de Romeynsche Lucullus.

Ch. Hoort jonghe/ waer blijft ghy? En denckt ghy op ons hier niet? Siedy niet welck een drooghte hier is? Indien by sulcke gheleghentheydt brandt quam/waermede soude men het lesschẽ? Gheeft een yeghelijck een kroes. Augustijne, wat schort u dat ghy niet vrolijck zijt? wat is u/dat ghy soo treurigh sit? Waerom en vermaeckt ghy u niet? Of ghy hebt pijn / of ghy maeckt Verssen. Ghy zijt een Chrysippus, ghy hebt eene Melissa van noode.

Cu. Wat fabeltjen brenght ghy my hier voort? Ch. Men seght/dat Chrysippus, soo diep verwert is ghewecst in de spits-vinnigheden zijner disputeerkonst / dat hy oock aen de Tafel soud van hongher gestorven hebben/ten ware dat hem zijn jongh wijf Melissa de spijse inde mondt ghesteken had.

Cu. Hy en was niet weert dat hy leefde. Maer ist u tegen de borst dat wy soo stille zijn / ende hebt ghy beter sin in een gheselschap en maeltijdt vol ghe-

A ruchts / ghy hebt stoffe / om het selve te
weghe te brengen. Ch. Nu weet ick
het wel / te rechte doet ghy my verma-
nen. Wy moeten yveriger ende sterc-
ker drincken. Aug. Ghy hebt het juyst
op 't hooft geraden. Ghy oordeelt recht
ende wel. Want: Horat. 1. Epistel. 5.

Wie laet niet los zijn tonghe gaen,
Als hy van wijn is over-laen?

B
Ch. Dat seght ghy seer treflijck / Au-
gustine, gelijck ghy dan alles doet. Maer
overmids wy op 't propoost vande wij-
nen geraeckt zijn / so lust my te vragen /
uyt wat meeninghe de Oude / Bacchum,
dien sy den eersten vinder en ghebruyc-
ker des wijns meenden te wesen / een
Godt der dichters ghenoemt hebben?
want wat heeft toch die dronckene Af-
C godt met den dichters te doen / die ey-
gentlijck de Sangh-goddinnen dienen /
die noch maeghden zijn? August. Soo
waer my Bacchus helpen moet / dit is ee-
ne vrage / weerdigh om over een Banc-
ket daer van gesprokẽ te worden. Maer
ick mercke wel / waer toe uwe vraghen
gherichte zijn. Ch. Ey lieve toch / waer
toe? Au. Ghy brenght ons looslijck
hier een dispute vande wijn voort / door
D eene Fransche aerdigheydt / die ick ver-
moede / dat ghy te Parijs gheleert hebt /
te weten / op datmen daer en tusschen so
veel minder wijns drincke. Wegh /
wegh / ick houd u voor een man: Ghy
zijt niet te vergeefs op so grooten Scho-
le geweest. Ch. Ick neme uwe woor-
den in vriendschap aen; en sal u dierghe-
lijcke schampere scheuten wederom ge-
ven / als het te pas komen sal. Maer ter
E sake selfs. Au. Ick sal u vraghe beant-
woorden / als ick sal ghedroncken heb-
ben. Want ick houd het ongherijmt te
wesen / met drooghe lippen van een wij-
nighe of natte vrage te handelen. Chri-
stiane, ick brenght u. Dese schale breng
ick u half. Ch. Ick wachts gheern
van u. Wel bekomt u. Godt seghen u?

Aug. Nu neme ick het werck by de hand F
op dat ghy my met vreden laet. Ick
sal het nae mijne wijse verkeerdelijck
doen. Datse Baccho de ghedaente eens
jonghelinghs toe-geleght hebben / heeft
dese verborghentheydt ende beteycke-
ninghe. Dat de wijn gedroncken zijn-
de alle sorghe ende bekommernisse uyt
onse herten wegh-neemt / ende in plaetse
van de selve vrolijckheydt by brenght. G
Daerom schijnt hy oock den Ouden ee-
nighe jeught wederom aen te brenghen /
door dien dat hyse vrolijcker ẽ schoon-
der maeckt. Het welcke Horatius in veele
plaetsen / doch voornamelijck in dese
Verskens opentlijck betuyght.

'kEysch vanden besten wijn aen zee een
frissche dronck,
Om staecken mijne sorgh die 't hert doet
overgieten H
Met hoop van groote schatt, en maeck
my weder jonck,
Dat ick mijns liefkens jonst magh rijc-
kelijck ghenieten.

Voorts datse desen God de Dichters
toe-ghe-eyghent hebben / meen ick datse
dit daer mede hebben willen aen-wijsen /
dat de wijn het verstant op-scherpt / en- I
de wel-spreeckende maeckt: welcke twee
dingẽ een Dichter seer wel passen. Hier-
om en hebben die ghedichten geen aert /
die van de water-drinckers geschreven
worden. De wijn is wel van naeture
yverigh ende hitsich / maer alsmen daer
water onder mengt / soo wortse ghebro-
ken ende slapper. Hebt ghy nu dat ghy
begeerdet?
Christ. Ick heb noyt gehoort / yet dat K
my waer-schijnlijcker dochte / insonder-
heyt van eenen mensch die sich met dich-
ten moeyt. Ghy zijt weert / dat ghy uyt
een Perlemoer drinckt. Hier jongen /
neemt dese Schotel op / ende brengt ons
wat anders.
August. Ghy hebt eenen ongeschick-
ten

A ten jongen. Ch. Hy is een oude schalck.

August. Waerom en onderwijst ghy hem niet anders? Christ. 'Tis swaer oude honden aen den bandt te legghen. 'Tis seer swaer/ of dat een oude Boeve zijne maniere verandere. Een oude hont laet sich niet licht aen dē bandt wennen. Hy is even-wel goet genoegh voor my. Soo meester soo knecht.

Aug. Ick soud u geern voor-dienen/ B wanneer ick wiste wat u wel mondet. De smaeck en proeve mijns monts verghelijckt sich wel met mijn verstant. Want soo weynigh mijn tonghe doogh om te proeven/ soo weynigh doogh mijn verstant. Ch. Ghy hebt een dunne tongh. En ick acht u niet minder/ als die was/ van wiens uytnemende wetenschap een seeckere Schimp-dichter ghetuyght. Iuvenael. Satyra. 4. sept:

C *Hy konde met ten eersten beet*
Der Oesters deughd ontfanghen,
Van't aensien oordeeld' hy ghereet,
Waert visjen was ghevanghen.

Aug. En my dunckt/ Christiane, op dat ick ghelijck met ghelijck verghelde/ dat ghy Epicurum tot een meester gehadt hebt/ofte in des Catij Schole opgevoedt zijt. Want waer is toch een wijser of D derteler kele als de uwe?

Chr. Indien ick inde konst van wel-sprekentheydt soo wel ervaren was/ als in keucken-konst/ my en soude Cicero selfs niet te boven gaen.

Aug. Seker/ als icker een van beyden soude missen/ so wilde ick my noch liever aen de keucken/ als aen de Tael-konst houden. Chr. Ick stem u oordeel toe/ E want ghy strijckt een aensienlijck/ diepsinnigh ende waer vonnis. Want wat helpt toch dat snappē der voor-sprakẽn/ dan alleē om de ledige oorē met een ydele wellust te voeden? De keucken-konst voed eñ verquickt niet alleen den mondt/ maer oock den buyck/ jae den gantschen mensch/ soo groot als hy is. Laet de Laurier-krans/ of de Victorie voor de F Tonge/ dat is/ voor de welsprekenthe yt wijcken/ seyde eertijdts Cicero: maer laetse alle beyde vry voor de keucken-konst wijcken. De Stoicijnen hebbē my noyt seer behaeght/ die welcke alles tot haer eerbaerheydt richtende/ meenden men behoefde geen sorge voor de buyck eñ het lichaem te draghen. Ick en kan't u niet segghen/ hoe veel wijser dat my Aristippus dunckt ghęweest te zijn/ als G Diogenes. Au. Ick en achte de Stoicenen met haer vasten niet. Ende prijse daer-en-tegen Epicurum meer/ als Diogenem den hondt/ die anders niet en at/ als kool-moes/ hof-kruyden/ ende wortelen/ ende dronck slechs water. Daerom gheeft het my gheen wonder/ dat Alexander die aller-gheluckighste Koninck/ liever wilde Alexander, als Diogenes wesen. Ch. Al-hoe-wel ick een H arm slecht mensch ben/ so wild ick nochtans mijn wijsheydts-oeffeningh met Diogene niet verruylen: misschien en soudet uwen Catius oock niet willen doen. Die wijsheyts-minnaers 't onsen tijde hebben een beter ghevoelen/ sy houden sich te vreden op zijn Stoicijnsch ghedisputeert te hebben/ maer in't leven gaen sy Epicurum te boven. Au. Ick acht wel de wijsheydts-oeffeningh een I uytnemende saecke te wesen/ maer alse met mate ghebruyckt wort. Maer al te veel wijsheydts/ en prijs ick niet. Want dat is een al te hongherighe/ maghere ende onlustige sake. Wanneer ick in eenigh ongheval of sieckte gheraeckt ben/ als dan neme ick mijn toevlucht totte wijsheyts-oeffeningh/ als tot een Medicijn-meesterse. Maer als ick wederom ghesondt ghewordden ben/ soo laet K ickse varen. Au. Ick prijs uwe maniere van doen. Ghy hebt den rechten slagh om wijsheyts-konsten te plegen. Willekom dan/ ghy wijsheydts-minnaer/ niet uyt de Schole Zenonis, maer uyt de keucken voortkomende. Ch. Wat let u Erasme, dat ghy niet vrolijck zijt?

A zijt? wat beduydt u rimpeligh aensicht? waerom zijt ghy dus stille? Zijt ghy toornigh op my/dat ick u op sulck een sobere maeltijt genoot hebbe? Er. Ja ick ben op u verstoort/ dat ghy mijnent halven so veel onkosten gedaen hebt. Augustinus had u verboden/dat ghy om sijnent wille gheen heylighe dagh soud maken: Ghy maect dat wy hier naer niet weder dorven komen. Want sulcke maeltijden B pleghen die te gheven/ die voor genomen hebben maer eens eene te geven. Wat voor gasten meent ghy toch ghekreghen te hebben? My dunckt dat ghy niet voor vriendekens/maer voor grootemeesters bancket bereyt hebt? Meent ghy dat wy Moge-veels zijn? Dat en heet geen avont-portie geven/ maer de gasten opvullen/ datse dry daghen ghenoegh hebben. Chr. Wilt ghy ons nu hier een C Demea, (dat is / een sture bytter:) wesen? Disputeer morgen believet u. Weest heden blijde ende sacht sinnigh / dat bidde ick u. Morghen als wy nuchteren zijn / willen wy van de onkosten overslagh maken. Tegenwoordigh en magh ick anders niet / als boerteryen hooren.

Agu. Christiaen / lust u van 't runtvleesch/of van 't schapen vleesch? Ch. Runt vleesch eet ick liefst: maer ick meen dat schapen vleesch ghesonder is. Dit D is de aert der menschen/ datse allermeest begheeren/'t gheene haer schadelijckst is. Agu. De Franschen hebben wonderlijcke sin in Vercken-vleesch.

Ch. De Franschen soecken dat minst kost. Aug. In dit stuck slacht ick de Joden: want ick hate gheen dingh soo seer als vercken-vleesch. Ch. Niet sonder reden. Want wat isser ongesonder? Hier in en houd ic het niet met de Fran- E schen / maer met de Joden.

Er. Maer ick heb schapen/ende vercken vleesch even gheern/doch elck op een besondere wijse. Want het schapenvleesch eet ick gheern / om dat ick het lief heb; het vercken vleesch en roer ick uyt enckele liefde niet aen/op dat ick het niet en vertoorne Ch. Erasme, ghy zijt een F soet en ghenoeghlijck man. Maer ick plege my wel te verwonderen/van waer so groote verscheydenheyt inde smaeck der menschen komt? want (op dat ick mijn meeninge met Horatij woorden uyt spreke:)

Drie gasten, duncken my in smaeck
soo zeer verscheen,
Dat selden yeders smaeck kan komen G
over een.

Erasmus. Al hoe wel daer so vele meeningen zijn / alsser menschen zijn gelijck de Vreughd-spel-Schrijver Terentius seyt? en een yegelijck sijne wijse volght: soo sal my nochtans niemandt doen gelooven / datter meerderhande verscheydenheyt inde verstanden is/als inde tonghen/ H of smaeck der menschen. Want ghy sulter nauwlijcks twee vinden / die in eenderley spijse behagen hebben. Ick hebber vele ghesien / die den reuck van kaes of boter niet en moghten verdraghen. Daer zijnder die een walgingh van 't vleesch hebben. Dese onthoud sich van ghesoden/ d' ander van ghebraden. Vele drincken liever water als wijn. Ende / 't welck ongheloofelijck I schijnt / ick heb een mensch ghesien / die noch broodt noch wijn nuttighde. Ch. Wel / waermede onderhielt dese bloedt dan sijn leven! wat at hy? Er. Gheen van alle andere dinghen stondt hem teghen / noch vleesch / noch visch / noch moes-kruydt/noch boom vruchten.

Ch. Ick gheloovet: maer met dien beding ick/ dat ghy my wederom sult ghelooven/ als ick eens lieghe. Cr. Wel K aen / ick sal 't doen: als ghy maer proportiens lieght. Ch. Even als ofter yet on-beschaemder konde wesen als dese uwe leughen. Er. Wat soud ghy dan seggen / so ick u den man selfs toonde? Ch. Het moet seecker een magher ende schrael gheest wesen.

Eras.

A Eras. Neen/ ghy soudet seggen dattet een Kamp-vechter was. Ch. Segt liever een Reuse. Er. My geeft wonder / dat ghy u hier over verwondert/ daer nochtans vele zijn / die in plaetse van broodt stock-visch ghebruycken; ende sommige voeden eenige wortelen van kruyden so veel/ als ons het broodt. Ch. Ick ghelooves: maer lieght vry voort.

Eras. My heught/ dat ick in Italien B zijnde eenen ghesien heb/ die noch etende noch drinckende / alleen van slapen vet wierde. Chr. Ghy schaemt u oock niet een mijt. Ick moet het Vers ken Juvenalis hier op u ghebruycken: Dan geven de holle Blaes-balcken anders niet als groote leugens uyt. Ghy sluyt nu: want ick ontsie my te segghen/ dat ghy lieght.

Eras. Ick sal het liegen/ by aldien niet Plinius, zijnde een waerachtigh schrijC ver/ geschreve heeft / dat een Beyr veerthien dagen lang alleen door slape wonderlijcken groeyt: door welcken slaep hy so hardt bevangen wort/ dat hy oock door gheene slaghen noch wonden kan op-ghewekt worden. En op dat ghy u te meer verwondert / soo wil ick hier by voegen dat Theophrastus schrijft: dat der Beyren-vleesch/ in die tijdt geroockt ende bewaert zijnde/ wederom levendig D wordt. Ch. Ick sorgh/ dat Parmeno, de knecht by Terentium, dit (als een leughen) niet soude konnen helen: my kond ghy het lichtlijck wijs maken. Ick wilde u van dit Herten vleesch wel wat voor diene/ indien ick de Hoofsche gesten konde ghebruycken.

Eras. Van waer hebt ghy nu de jacht ende dit wilt-braedt? Chr. De alder-miltste Midas, onse goede vriendt/ heeft E het my gesonden ende ver-eert/ so nochtans/ dat ick 't dickwils om minder gelt koopen kan. Eras. Hoe so? Chr. Want men moet den dienst-boden meer geven/ alsmen den verkooper op de Vleeschmarckt gheven moste.

Eras. Wat nootsaeckt u hier toe?

Ch. De aller ghewelt saemste heer.

Era. Welcke is die? Ch. De gewoon- F te. Eras. Voorwaer dese Dwinge-lant geeft menigmael den menschen seer onbillijcke Wetten. Ch. Dese heeft oock eer-gisteren naer zijne maniere dit Hart gevangen/ maer ghy pleeght immer ooc een lief-hebber van dit weyd-werck te wesen. Au. Ja/ maer 'tselve nu t'eenemael begheven hebbende / jaghe ick nu anders niet als na gheleertheyt. Chri. Maer my dunckt dat dese snelder in't G vluchten is als een hart. Au. Men kanse nochtans wel vangen/ voornemelijck met dese twee honden/ te weten met verwonderinghe, ende door ghedurighen arbeyt. Want het verwonderen brenght sonderlinghe yver mede om te leeren/ ende / gelijck die wel-sprekende Virgilius seyt ; Ghestadighe arbeydt verwinnet al. Ch. Augustijne, ghy vermaent dit seer minlijck / ghelijck dan uwe ghewoonte H is. Daerom wil ick niet na laten/ noch rusten/ tot dat ick het verkrijghe.

August. Harten-vleesch is nu in zijn rechte tijt. Plinius verhaelt van dit beest yet wonderlijcks. Ch. Ey lieve / wat doch? Au. Wanneer de harten hare ooren op steken/ soo hoorense seer scherp/ maer als syse hanghen laten / soo zijnse doof. Ch. Dit selve ghebeurt my oock dickwils. Want wanneer ick hoore dat- I ter gheldt t'ontfanghen is / so en magh niemandt beter hooren als ick: want als dan steke ick met den Terentiaenschen vryer Pamphilo de ooren op: maer wanneermen van uyt-tellen spreeckt/ soo laet ickse datelijck hanghen. Au. Ick prijse u/ ghy doet als u betaemt. Ch, Begeert ghy van dese loopers van den hase. Au. Houdt die voor u selven. Ch. Of wilt ghy liever vande rugghe? Au. K Dit dier en heeft anders niet als de loopers ende zijden/ dat begeeren weert is.

Ch. Hebdy wel oyt een witte hase ghesien? August. Plinius schrijft/ datter dickwils in het Alpen-gheberghte witte hasen gevonden worden : en datmen gheloofde/ dat dese des winters sneeuw

A voor hare kost ghebruyckten. Of het
waer zy/ daer mach Plinius om sien. In
dien nu de sneeu het vel eens hasen wit
maeckt / soo moet hy oock een witten
maghe hebben. Ch. My en dunckt het
niet waerschijnlijck.

Au. Hoort noch wat anders / dat
wonderlijcker is / dat ghy misschien
noch noyt vernomen hebt. De selve Pli-
nius betuyght/ dat het manneken ende
B wijfken/ elck bysonder eenderley kracht
hebben / ende dat de wijfkens sonder de
mannekens wel teelen konnen. 'T selve
verklaren oock veel andere / insonder-
heyt de lief-hebbers des weyd-wercks.
Ch. 't Is soo als ghy seght. Maer laet
ons dese Konijnkens proeven / wantse
zijn vetjens ende jongh. Ick soude de-
se vrijster wat voor dienen / soo icker
wat naerder by-sat. Augustijne, belie-
C vet u / soo draeght sorghe voor dese nae-
ste ghebuur / want ghy weet hoemen de
Jongh-vrouwen dienen moet. Au.
Ick weet wel / wat ghy segghen wil/
spot-voghel.

Ch. Hoe smaeckt u 'tgansen vleesch ?

Au. Voorwaer het smaeckt my niet
qualijck : want ick en ben niet keurigh.
Maer ick en weet niet / hoe my dese
Gans soo weynigh smaeckt ; want ick
D heb mijn leven noyt droogher vleesch
ghesien : 't is drooger als een key ; ofte
als de Stief-moeder eens seeckeren Furij
gheweest is/op welcken de Poët Catul-
lus Epig, 23. dapper schimpt. My dunct
het is een houte Gans. Ende soo veel
ick vermoeden kan/soo ist een oude Sol-
daet/die om dat hy de Schildt-wacht te
veel ghesonden heeft/ magher geworden
is. Want men segt / dat onder allen die-
E ren de Gans meest waeckt. En bedriegt
my anders het vermoeden niet/soo soude
ick segghen/datse van het ghetal der sel-
ver Gansen was/ die eertijds het Capi-
tolium te Romen bewaert heeft / als de
Honden ende wachters sliepen.

Christ. Seker / my dunckt dat ghy de
waerheydt seght: want ick meen / dat sy
noch van die tijdt over ghebleven is. F

Augst. Dese Henne heeft een meester
ghehadt diese niet wel gemeest en heeft/
of is met liefde gequelt geweest / of heeft
in jalousie gheleeft : welcke sieckte dit
gheslacht van voghelen heftigh plaegt.
De Kappoen is veel beter vet ghewor-
den. Hier aen siet ghy wat de sorghe
doen kan. In dien wy van onsen Fran-
schen Haen een Kappoen maeckten / hy
soude veel eer vet worden. Ch. Ick en G
ben gheen Gallus. August. Ick bekent/
ghy zijt gheen Gallus, ghelijck de Prie-
sters van de Goddinne Cybele, die wa-
ren ghesneden om haer kuysheydt te be-
waren / noch een Huyshaen / maer mis-
schien een Franschen Haen.

Ch. Wat vreemder woord is dit ?

Au. Dit raetsel gheef ick u te verkla-
ren ; ick ben Sphinx gheweest ende hebt
u voor gestelt : weest ghy Oedipus, ende H
beantwoordet. Chr. Seght ons ter
goeder trouwen Augustijne, hebt ghy
noyt kennisse/ ommeganght of ghemeen-
schap met de Gallen of Francoysen ge-
hadt? Au. Niet met allen. Ch. Soo
veel te slimmer zijt ghy. Au. Maer wel
met de Fransche vroukens.

Ch. Lust u van dit gansen Levertjen ?
't welck by de ouden eertijdts groote I
leckernije was. Au. Ick salt niet ver-
smadẽ/al wat my van uwer hand komt.

Ch. Ghy en behoeft niet naer Room-
sche leckernijen te wachten.

Au. Hoedanige? Ch. Artischocken/
mosselen/oesters/zeeael/kampernoelien/
swammen/paddestoelen. Au. Ick wil-
de liever een rape hebben / als dit alte
mael. Ghy Christiane zijt goethertich eñ
milt. Ch. Wel/wil niemant dese patrij-
sen aen tasten ? oock dese duyven niet? K
Morgen ist een gebodẽ vasten-dagh van
de Kercke. Versiet u nu wat teghen den
toekomenden honger. Ballast u Schip
teghens het aen-staende onweder. De
slagh is op de handt / vult uwe maghe
met spijse. Au. Ick wilde dat ghy dit
woort gheswegen hadt/ wy souden vro-
lijcker

A lijcker vande maeltijdt opghestaen zijn.
Ghy maeckt ons ellendigh voor de tijt.
Ch. Hoe soo? Au. Want ick hate
de slanghen soo seer niet als de visschen.
Ch. Maer ghy alleen niet. Au. Wie
heeft ons in dese quellinghe ghebraght?
Ch. Wie heeft eerst gheleert de bittere
Aloë / Alssem / eñ Scammonie in dranc-
ken te ghebruycken? Au. Maer die
dinghen zijn voor de siecken. Ch. Al-
B soo worden de visschen dien ghegheven
die al te ghesondt zijn. Somtijdts ist be-
ter kranck te wesen / als al te ghesondt.
Au. Maer my dunckt dat eertijdts
den Joden minder last op ghelept is ge-
weest. Seecker ick soude my wel van ael
ende vercken-vleesch wachten / mocht
ick slechs mijn buyck vol kappoenen eñ
patrijsen eten. Ch. In vele dinghen
doet ons/niet de sake selfs/maer 'tvoor-
C nemen verschillen van de Joden. Sy
onthielden haer van sommighe spijsen /
als van onreyne/ende de ziele besmetten-
de. Maer wy/verstaende oock dat den
reynen alles reyn is / onttrecken noch-
tans het weelderig vleesch/als een wild
peerd/zijn voeder/op dat het den Gheest
soo veel te meer ghehoorsaem zy. Som-
tijdts bedwinghen wy het onmatighe
ghebruyck der aenghenamer dinghen /
D door de pijne van onthoudinge Au. Ick
hoort wel. Maer alsoo wel soudemen
dan oock verdedighen konnen de besnij-
dinghe des Voor-huyts. Want deselve
bedwinght oock de stercke gheneghent-
heydt tot by-slapen/ende brenght smer-
te. Indien alleman sulcken afkeer van
visschen hadden als ick / men soude een
Vader-moorder gheen swaerder straffe
moghen op legghen. Ch. Sommighe
E hebben nochtans beter smaeck in vis-
schen / als in vleesch. Au. Soo dienen
sy dan den ghenen/die meer op haer lec-
kere kele/als op hare ghesontheydt pas-
sen. Ch. Voorwaer ick heb verstaen/
dat eertijdts van (die twee leckerbecken
Æsopo ende Apicio, ende hare naevol-
gers) groote overdaet ghepleeght is no-
pende 'tgebruyck der visschen. Au. Hoe F
komt dan leckerheydt met het verdriet
over een? Ch. Alleman en heeft geen
pricken / steur/ of de weerkauwende on-
bekende visch Scarus.
Au. Soo lijden dan de arme alleen de
quellinghe/ die daer meenen datser qua-
lijck ghenoegh aen zijn/oock wanneerse
vleesch eten moghen. Want het ghe-
beurt dickwils/dat als haer gheoorloft
is/ vande kercke/het haer nochtans niet G
gheoorloft is van haer borse.
Ch. Seecker dit is een hardt verbod.
Au. Maer indien het vleesch eten /
den rijcken verboden zijnde/ dertelheydt
by hun veroorsaeckt / ende indien 't den
armen dickwils niet geoorloft is vleesch
te eten/ oock alst haer geoorloft is / oock
geen visschẽ/ om datse gemeenlijck duur
zijn : wat helpt dan het verbodt? Ch.
Dat is voor elck een goedt. Want de ar- H
men sullen Mosselen of Vorssen mogen
eten: of een ajuyntjen of krof-loockjen
kluyven. De middelmatigh-gestelde sul-
len haren daghelijckschen toeslagh wat
verminderen. Willen nu de rijcke door
dese gelegentheyt wulpsheyt plegen/dat
mogense haer kele wijten/eñ en beschul-
digen de insettinge der kercke niet. Au.
Ghy hebt wel geseyt. Maer daer en tus-
schen den armen/ die haer huysgesin met I
haren sueren sweet generen/ ende verre
zijn van alle leckernijen/ het ghebruyck
des vleeschs te verbieden / is soo veel /
als haer ghebieden hongher te lijden/ ja
onlijdlijdlijcke grooten hongher. Maer /
soo wy Homero ghelooven/ 't is de aller
ellendighste soorte des doodts/van hon-
gher te sterven. Ch. Soo heeftet de
blinde Homerus inghesien : maer by de
Christenen is die niet ellendigh / die wel K
sterft. Au. 't Zy soo : maer 'tis even-
wel beswaerlijck yemand te dwinghen /
dat hy sterve. Ch. Die Pausen en ver-
bieden oock in dier meeninghe 'tvleysch
eten niet/dat de menschen sterven/ maer
om datse een weynigh eñ met maten ge-
tuchtight souden worden/ indiense mis-

A daen hebben; of/ op dat de lichamen de
overvloedigheydt van ſpijs ende dranck
ontrocken zijnde/ dieſelve niet moet wil-
ligh worden tegen den geeſt. Au. Al dit
ſelve ſal oock het matigh ghebruyck des
vleyſchs wel te weghe brenghen.
Chr. Maer in ſoo groote verſcheyden-
heydt van lichamen en kannen gheen
ſekere mate van vleyſch voorſchrijven.
Au. Daer ſijn oock viſſchen/ die ſeer voe-
B den: daer is vleeſch/ dat weynigh voed.
Chr. Maer in 't ghemeen gheeft even-
wel 't vleyſch het meeſte voedſel. Au.
Wel ſeght my doch/ indien ghy ergens
reyſen wildet / ſoudet ghy liever een
wacker en weelderigh Peerdt / of een
kranck en mager / dat dickwils vallen-
de / den ruyter inden dreck wierp / heb-
ben willen? Chr. Tot wat eynde ſeght
ghy dit? Au. Overmidts het eten der
C viſſchen / de vochtigheden van binnen
bedervende / onſe lichamen vele ſieckten
onderwerpt / op dat ſe alſoo den gheeſt
niet en konnen dienen. Chr. Welcke
ſieckten doch? Au. 't Voed-oevel/ coort-
ſe/ melaetſchept/ geel-ſucht. Ch. Hoe
weet ghy dat? Au. Ick gheloove den
Medicijn-meeſters: ende dat wil ick
liever als ſelfs beſoecken. Ch. Dat ge-
beurt miſſchien by weynighen. Au. Ja
D ick meene wel in ſeer vele. Hier beneſ-
ſens / alſoo 't lichaem werckt door zijne
taſtlijcke inſtrumenten des lichaems/ de
welcke ofte door goede ofte door quade
vochtigheden worden bequaem of on-
bequaem gemaeckt: als nu deſe inſtru-
menten of werck-middelen beſchadight
zijn/ ſoo en kan het ghemoedt zijn kracht
van buyten niet betoonen. Chr. Ick
weet wel / dat by de Gheneeſ-meeſters
E 't viſch eten ten hoogſten verbodē wort:
maer het heeft onſe voor-ouders anders
ghedacht / den welcken de betamelijck-
heyt vereyſcht na te volgen. Au. 't Was
eertijts oock een deel der Godſ-dienſtig-
heyt/ den Sabbath of ruſt-dagh niet te
ontheyligen: maer boven dit waſt noch
meer/ een menſch zijn leven op den Sab-
bath te behouden. Chr. Een yeghelijck F
lette hier in/ op zijn ſaligheydt. Au. Ja
ſo wy de H. Paulum hooren willen/ moet
niemant ſoecken dat zijn eygen is/ maer
elck / dat eens anderen is. Chr. Maer
van waer komt ons deſe nieuwe ſchrift-
geleerde in dit bancket? van waer komt
ons nieuwe meeſter ſoo onverſiens he-
nen? Mi. Om dat ick mette viſſchē niet
wel over een kome. Chr. Wel hoe dan?
wacht ghy u niet van 't vleyſch? Mi. Ja G
ick: maer al met on-wille / en tot mijn
groote ſchade Chr. Die liefde verdra-
ghet al. Au. 't Is waer: maer deſelve
eyſcht ooc heel weynig. Verdraegt ſy al-
les/ waerom en lijden ſe dan niet/ dat wy
die ſpijſe genieten/ de welcke ons die Eu-
angeliſche vryheydt toe-ghelaten heeft?
Waerom lijden die gene / van den welc-
ken Chriſtus ſo dickwils ſijne liefde ge-
vordert heeft/ dat ſoo veler menſchen lic- H
hamen in doodtlijcke kranckheden ghe-
raken / ende die zielen in ghevaer van de
eeuwighe verdoemenis / om een ſaecke/
die noch van Chriſto verboden/ noch in
ſich ſelfs noodigh is? Chr. Als die noot
yet anders vereyſcht ſo hout die kracht
van menſchelijcke inſettingen op/ en̄ de
wille des Wet-ghevers ſtaet oock ſtille.
Au. Maer d'ergerniſſe voor de ſwac-
ken en houdt niet op. Het wroegen van I
eene vreeſachtighe conſcientie en houdt
oock niet op. Eyndelijck / ten is niet
openbaer genoegh / binnen welcke bepa-
linghen deſe nootſakelijckheydt ſich eyn-
dight. Alſdan / wanneer de viſch-eter
ziel-toogt? dan ſoudmen den ſtervenden
't vleyſch al te laet gheven. Of dan als
de hitſige koortſe/ 't geheele lichaem ver-
meyſtert heeft? Dit onderſcheydt van
ſpijſen en hadde ſo veel niet te beduyden. K
Chr. Wat ſoudt ghy dan willen voor
gheſchreven hebben? Au. Dat weet ick
wel; wilde my ſlechts yemand 't opper-
ſte ſeggen ende macht in Kercklijcke ſa-
ken geven. Chr. Wat is dit te ſeggen?
Au. Waer ick Paus van Romē/ ick ſoud
alleman tot gheſtadighe matigheyt des
levens

A levens vermanen / maer in sonderheydt
omtrent de heylighe daghen. Voorts /
soud ick 't eenen yegelijcken vry stellen /
te eten wat hy wilde / nae dat de gesont-
heyt zijns lichaems vereyschte / als hy 't
slechs matelijck en met danck-segginge
gebruyckte: en ick soude mijn best doen /
dat het ghene / 't welck in sulcke vleesch-
lijcke onderhoudinghen vermindert
wierde / mochte strecken tot vermeerde-
B ringe van ware Godvreesentheyt. Ch.
Na mijn oordeel is dit so veel te seggen /
als dat wy u wel Paus moghtẽ maken.
Au. Ghy lacht daerom: nochtans
soude desen hals wel sterck ghenoech
wesen om een drievoudighe kroone te
draghen. Ch. Maer wacht u / dat de-
se dinghen niet mede onder de Parische
articulen geschreven worden. Au. Ja /
al wat hier gheseght is / sal in de wijn
C gheschreven worden / gelijck het dan be-
hoort in sulcke geselschappen. Maer wy
hebben nu al ghenoegh van Gheestlijc-
ke dinghen hier ghepraet: wy zijn hier
nu over maeltijdt / ende niet in de Sorbo-
ne, of hooghe Schole te Parijs. Ch.
Waerom souden wy onse vergaderinge
niet moghen Sorbona noemen / daermen
wel slorpt ende drinckt? Au. Laet ons
dan drincken ende niet disputeren: op
D dat onse Sorbona niet veel meer van sure
wilde appelen / als van 't slorpen ghe-
noemt worde. Ch. Nu dan / mijne lie-
ve gasten / ick bid u / dat ghy dese onse
maeltijdt / al isse wat slecht / in danck
wilt aennemen. Maeckt u eens lustigh
en vrolijck / al is de portie gheringh ende
matigh. Ick heb u in vryigheydt dur-
ven noodẽ / vertrouwẽde op uwe vriend-
lijckheyt. Uwe tegenwoordigheyt en ge-
E selschap is my niet alleen seer aenghe-
naem / maer oock gheneughlijck. De
Gasten. Uwe maeltijdt / soete Christiane!
houden wy om vele redenen lecker ende
goet. Dit isser alleen berispens weert /
dat ghy 't noch ontschuldight: want 'tis
heerlijcker gheweest / alst behoort. Want
soodanighe maeltijdt oordeel ick sonder-
linghe heerlijck ende kostlijck te wesen / F
die voor eerst van slechte gerichten / daer
nae van vrolijckheydt / lachen / jocken /
kluchten vervult is. Welcke dingen de-
se onse gheselschap niet ontbroken heb-
ben. Ch. Maer van 't ghetal der ga-
sten komt my noch wat in de sin: welc-
ker ghetal niet minder als drie / ende niet
meerder als neghen / nae 't segghen van
Varro, behoort te wesen. Want daer zijn
drie Goddinnen / die de ouden noemden G
Charitas ofte Gratias, zijnde voorstan-
derssen der beleeftheyt ende goetwillig-
heydt: ende daer zijn neghen Musæ, of
Sangh-goddinnen / bewinthebberssen
der vryer konsten eñ geleertheyt. Maer
hier sie ick thien gasten / behalven de
Jongh-vrouwen. Au. Ten konde
niet cierlijcker komen. Wy zijn hier in
al wat wijser als Varro selfs: want
wy hebben drie schoone meyssens tot H
ons ghenomen / als drie Charites ofte
jonst-goddinne. Daer nae / overmidt s
ghelooflijck is / dat Apollo nimmermeer
van 't gheselschap ende rey der Sangh-
goddinnen behoort te wesen / noch ghe-
scheyden is / soo hebben wy met recht
den thienden gast daer by ghevoeght.
Ch. Ghy hebt nae de wijse der dich-
ters gesproken: was hier een Lauren-
boom byder handt / ick soude u een Lau- I
rier-krans op 't hooft setten / op dat ghy
also een ghekroonde Poët soudt wesen.
Au. Waer ick met winter-roosen ge-
kroont / so moghtmen my daer een name
van gheven. Maer so veel eere en komt
my niet toe: ick achte my der selver oock
niet waerdigh. Ch. Wildy elck mijnent-
halven so vele doen / als ick uwenthalven
doen sal? De Gasten. Ja / wy willẽ geern.
Ch. So sult ghy dan / d'een na d' ander / K
elck sijn roemer uytdrinckẽ: volght mijn
voorgangh. Mida, dit brengh ick u voor
eerst. Mi. Ick wachts gaern: ick sal 't
u niet weygheren. Ch. Ghy meughet
voort d'anderen toebrenghen.
Mi. Erasme. ick brengh u desen beker
half. Er. Ick wensch dat het u wel be-

 kome.

A kome. Ch. Maer waerom staet de kroes stil? waerom gaet hy niet voort? wy hebben gheen wijn. Ghy schelvis hebt ghy gheen ooghen? loopt ras/ en haelt noch twee quaerten van dien smaeck.

Pet. Weest gegroet Erasme. Daer isser een voor de deur/ die u begeert te spreké. Er. Wie isset? Pe. Hy segt dat hy Mori dienaer is: ende dat sijn Heer uyt En-
B gelandt gekomen is/ begerende dat ghy hem komt aenspreken: alsoo hy morgen metten dagh meent naer Duysch-landt te reysen. Er. Christiaen maeck de rekeningh/ want ick moet scheyden. Chr. Ghy seer gheleerde Erasme! dese rekeningh sal ick wel maken. Ghy en behoeft u niet vergheefs mette rekeningh te quellen. Ick bedanck u/ dat ghy u
C vernedert hebt in ons ghesélschap te komen. Maer 't moeyt my dat ghy van ons gheroepen wort/ eer 't spel uytghespeelt is. Er. Wat schorter aen/ als dat ick segge vaert wel en klopt de handen t'samen? Ch. Wel aen wy sullent in't goede nemen/ alsoo ghy niet vanden Os op den Esel raeckt/ maer van vrienden tot u allerbeste vrienden gaet. Er. Ick danck u insghelijckx dat ghy my/
D nae uwe vriendelijckheydt/ mede tot dit gantsch lieflijck ghesélschap ende gastmael ghenoot hebt. 't Gae u wel/ mijn lieve vriendekens. Drinckt kloecklijck ende leeft soetjens t'samen. Ch. Hoort hier Dromo, Ghy sit al-te-mael ledigh: Lust yemandt yet meer? Gasten. Gantsch niet. Wy hebben onse ampt wel deghelijck ghedaen. Ch. Neemt dese spijse wegh/ ende brengt hier boter
E ende kase. Langht hier ander teljoren. Neemt mijn mes op/ dat ghevallen is. Giet wijn op de peeren. Hier sijn vroo-rijpe moerbesien/ by mijn huys gewassen. Ch. So veel te soeter sullense smaken/ om datse inlandsche zijn. Siet daer geele pruymen/ ende pruymen van damast/ die weynigh by ons ghesien wor- F
den. Siet hier soete appelen/ siet hier een nieuwe soorte van appellen/ welckers moeder ick met dese mijne handen ghezaeyt hebbe. Hier sijn neuten/ kastanien allerley leckernije/ die ons onse tuyn rijcklijck verleent. Aug. Maer hier ontbreken bloemkens. Chr. dat is een Fransche toebereydinge/ die sulcke uyt-
wendigheydt meest soecken/ die minst G
kost. Wy luyden hebben sulcken aert of verstant niet. Agu. Ghy vint niet by de Franschen alleen sulcke luyden/ die daer sin hebben in 't gheene minst kost. Ch. Maer hoort Augustine, meent ghy dat ghy u hier vry gedroncké hebt? Ghy zijt dien een halven pot schuldigh/ die u toeghebraght heeft. Au. Hy heeft
my al langhe met vreden ghelaten: hy H
heeft my die schult quijt ghescholden.

Ch. Van waer neemt hy hem selven soo veel machts aen? Die Paus van Romen soude desen bandt naeuwlijcx ontbinden. Ghy weet de oude wet der Ghelaghen wel; Of drinckt, of gaet van hier. Au. Die magh vanden eedt ontslaen/ dien se ghedaen is/ ende dien daer aen geleghen was/ dat de selve ghehou-
den wert. Ch. Maer 't gaet het gant- I
sche ghesélschap aen/ dat de wetten onverbrekelijck ghehouden werden. Au. Wel aen dan/ isset immers 't onveranderlijck ghebruyck der Duytschen/ soo wil ick de rest uytdrincken. Maer wat hebt ghy met my te doen? Ch. Ghy moet voor ons allen de kosten draghen. Waerom verschiet ghy u verwe? en
vreest niet: ghy sultet wel doen konnen. K
Doet/ dat ghy dickwils ghedaen hebt/ dat wy door eenige fraeyigheyt geleerder uyt dese maeltijdt scheyden moghen. Want ghy weet wel/ dat de Oude over het bancket van sommighe/ gheneughlijcke propoosten plaghen met malkander te kouten.

Hier in dese t'samen-sprake zijn eenighe dinghen die niet in duyts konden ghestelt worden, overgheslaghen.

Dispar

Dispar Convivium,

Of

Ongelijck Gast-mael.

Daer in de manierlijckheydt, en Burgherlijckheydt der Gastmalen, wordt aenghewesen.

Spudæus, Apitius.

Spudæus.

A Hoor/ hoor / Apiti. Api. Ick en hoor niet. Sp. Ick seg u/ Apiti, hoor. Ap. Wie valt my hier soo moeyelijck met zijn aen-spreken? Sp. Ick heb u wat in ernst te seggen. Api. Maer ick spoed my nae een ernstachtighe sake. Spu, Waer henen? Ap. Totten avondmael. Sp. Even van dese
B sake wild ick met u handelen.

Ap. Ick en kant nu niet wachten den pleyters ghehoor te gheven/ op dat ick gheen verloren arbeyt doe: Sp. Ghy en sult gheen schade doen/ ick sal u gheselschap houden/ waer ghy oock gaet.

Ap. Wel seght dan met drie woorden.

Sp. Ick heb met grooten yver voor/ een maeltijdt aen te rechten/ inde welcke ick niemandt vande gasten misha-
C ghe / maer haer allen behaghe. En also ghy de opperste meester van die konst zijt / neme ick mijn toevlucht tot u/ als tot een plaets/daer Godlijcke antwoorden ghegheven worden.

Ap. Hebt dan dese antwoordt/ ende na de oude ghewoonte/ in rijmen:

Op dat ghy niemandt weckt tot haet, D
Soo noodight niemandt, dits mijn raedt.

Sp. Maer 't is een feestlijcke maeltijdt/ ick moetter veel onthaelen.

Ap Hoe ghy meer noodt/ hoe ghy meer sult moeten mishagen. Wat spel is oyt soo wel beschreven of ghespeelt / dattet de gantsche menichte in de schou-plaetse behaeght heeft? Sp. Maer Apiti, die ghy een speul-vogeltje vanden keel-god zijt / help my met uwen raedt / ick sal u voortaen eeren als een God. Ap Laet E
u dit dan mijn eerste raet wesen: onderstaet u niet 't ghene dat niet gheschieden/ kan. Sp. Wat is dat? dat ghy gasten noodende/ een yegelijck soudt willen behagen. Sulcken verschil isser inde tongē der menschen. Sp. Maer dat ick dan weynighen slechs mishaghe. Ap. So noodter weynigh. Spu. Dat en magh ick niet doen. Ap. Noodt dan sulcke welcker genegentheyt ende sinlijckheyt F
best over een komt. Spu. Dat staet my oock niet vry. Ick kan 't niet voorby/of ick moet vele/ en van onghelijcke lusten nooden: daer na/die oock niet van eenerhande sprake/ende volck en zijn.

Apit. Ghy seght my inder waerheyt van

A van een spot-mael en niet van een gastmael/ waer in lichtlijck een sulck spel sich kost verheffen / ghelijck de Hebreeen segghen dat in 't bouwen van Babel ghebeurt is; dat namelijck / als d'een wat kouds begeerd / d' ander wat warms/ bracht. Spu. Helpt my dan / ick bids u: ghy sult bevinden dat ick 's indachtigh ende danckbaer ben.

Ap. Wel aen dan / overmits de keur
B in u believen niet en staet / soo wil ick u een goede raet in een quade sake geven. Daer is / om een gheselschap vrolijck te maken/ niet weynigh aengheleghen / in wat plaetse dat elck sit. Spu. Het is de waerheydt. Ap. Op dat u dit nu wel ghelucke / soo laetse om de plaetsen 'tlot werpen. Sp. Ghy seght wel. Ap. Daer na en laet de schotelen so niet van boven af tot beneden staen/ datse de gelijckenis
C van den letter S of veel eer van een slang maecken / of over ende weer over gaen; ghelijck eertijdts in de gast-malen een rack van den myrtus-boom plagh op de rije omghelanght te worden.

Sp. Wat dan? Ap. Maer voor elcke vier gasten set drie schotelen / soo dat de vierde boven op in 't midden staet / ghelijck de jongskens op drie noten de vierde setten; ende laet in een yghelijck be-
D sondere spijse ghedaen worden / op dat elck magh kiesen dat hem lust. Spu. Dat behaeght my wel. Maer hoe dickwils sal ick de schotelen veranderen? Ap. Hoe veel deelen heeft een konstige inghestelde Oratie? Sp. Vijf/ heb ick recht onthouden. Ap. Hoe veel handelingen heeft een spel. Sp. Ick heb eens by Horatium ghelesen; dat het niet langher behoort te wesen als van vijf handelingen.
E Ap. Soo dickwils sult ghy oock andere gherechten brenghen: dat den ingangh zy van sop-spijse/ 'tbesluyt oft eynde uyt allerley fruyt ende Suycker-banckket bestaende. Sp. Wat ordre staet u best aen in 't opsetten der gherechten? Ap. Sodanige als Pyrmus in zijn slagh-oordens plagh te houden. Spu. Wat seght ghy daer? Ap. Ghelijck 't in een Reden niet F
en betaemt / dat de inleydinghe en voorrede al te seer opgheyronckt zy; alsoo en behoort het oock in een maeltijdt niet te gheschieden. Ooc mach 'tbesluyt meer door verscheydentheyt der gerichten/ als door kostlijckheyt aengenaem gemaeckt worden. Soo moet dan in de drie middelsten des Pyrrhy onderrechtinghe gebruyckt worden/ te weten/ dat inde twee buytenste plaetsen yet uytnemender zy /
maer in de middelste slachoorden een ge- G
meen gherichtjen. Op dese wijse sal 't gheschieden/ dat ghy niet voor een vreck sult geacht worde/ noch door een walghlijcke overvloet moeylijck. Sp. Ghy hebt my duydlijck ghenoegh gheseght van de spijse. Daer ontbreeckt noch van 't drincken my te onderrechten. Ap. Ghy sult niemandt gheen glas voorsetten: maer belast uwe dienaers/ dat/ alsse H
vragende/ verstaen sullen / wat wijn een yghelijck gheern drinckt/ sy gewilligh-lijck een yghelijck na sijn believen te gheven dat hem lusten sal. Hier uyt sult ghy dobbel-proffijt hebben: want men sal niet alleen te minder om drincken / maer oock met meer der smaeck/ niet alleen daerom / om datmen alle tijd een versche dronck krijghen sal/ maer oock om dat niemand/ als met dorst sal drinc-
kẽ. Sp. Dit is seker een seer goede raed. I
Maer hoe salmen 't maecken/ datse altemael verheught worden? Ap. Dat dit geschiede/ staet ten deele aen u. Sp. Hoe doch? Ap. Ghy weet dit oude woordt eens sekerẽ schrijvers wel/ die daer segt: Boven al warender blijde aensichten.

Sp. Waer toe dient dat? Ap. Dat ghy de gasten minlijck onthaelt / ende met vrolijcken aensichte aenspreeckt/ en uwe
woorden naer eens yegelijcx ouderdom/ K
ghenegentheydt ende manieren voeght.

Sp. Ick sal wat naerder by komen / op dat ghy 't my wat duydlijcker segt. Apit. Verstaet ghy hare spraecken? Sp. Bykans aller. Ap. Dat ghy dan altemets elck in sijn eygen tale aenspreeckt: ende

A ende 't geselschap met kort swijlige fabel-
tjens vermaeckt/ so brengt allerley stof-
fe van saecken voor/ die elck geern hoort/
ende niemant tot zijn verdriet moet hoo-
ren. Spu. Wat stoffe noemt ghy dit?

Ap. Daer zijn bysondere onderschey-
den der verstandē/ die ghy selfs best sien
sult/ ick sal in 't ghemeen eenighe aenra-
ken. Die Ouden vertellen gaern dingen/
daer niemandt gheen gheheughenis
B van heeft/ haer verwonderende over die
tijden/ inden welcken sy in voorspoet
gheweest zijn. 't Is den vrouwen aen-
ghenaem/ datmen haer de ghedachtenis
van die tijden ververscht/ alsse van de
Jongh-mans ghevrijt zijn gheweest.
De Schippers/ ende al die verscheydene
ende verre gheleghene Landen besocht
hebben/ vertellen gaern die dingen/ over
welcke sich een yeder diese noyt ghesien
C of ghehoort heeft/ verwondert. Soo is
oock/ nae 't spreeckwoort/ de geheugenis-
se des gheleden ongeluckx/ seer vermaeck-
lijck: wanneer slechs 't gheleden onghe-
luck soodanigh is/ waermede gheen
schande vermenght is gheweest/ als by
exempel/ 't ongemack inden oorlogh/
reysen/ ende Schip-brekinghe gheleden.
Eyndlijck/ elck spreeckt gaern van zijn
konst ende neeringh/ ende van dinghen
D daer van hy verstandt heeft. Dit zijn
vast ghemeene dinghen; also die byson-
dere gheneghentheyden nae een yeghe-
lijcks aert niet konnen beschreven wor-
den. Maer/ ten exempel/ d'een is geern
gheprezen/ d'ander wil voor een gheleert
man ghehouden worden/ d'ander voor
rijck. Dese praet gaern veel/ d'ander
heeft weynigh woorden. Ghy sulter
vinden/ sommighe die stuur/ sommighe
E die minlijck van zeden zijn. Daer zijn
eenighe/ die niet voor out willen aenghe-
sien wesen; andere willen wel voor be-
daechder ghehouden worden/ alsse zijn/
poghende in verwonderingh te komen/
om datse d' ouderdom soo wel draghen.
Oock zijnder vrouwen die haer selven
behaghen van weghen hare schoonheyt/
andere zijn daer tegen vuyl ende leelijck. F
Alsmen nu dese sinlijckheyden weet/ soo
ist niet swaer sulcke propoosten voort te
brenghen/ die elck aenghenaem zijn/ eñ
voor by te gaen/ die moeylijckheydt ver-
oorsaken. Spud. Voorwaer ghy hebt
wel toeghenomen inde bancket-konst.

Ap. Phy: had ick soo veel tijdts en-
de moeyte versleten in beyde Rechten/
in de Ghenees-konst/ ende in de kennis
van Godlijcke saecken/ soo veel ick in G
dese konst heb toegebraght/ ick soud
al voor langhe den name ende eeren-
krans van een Rechts-gheleerde/ Ghe-
nees-meester ende Godt-gheleerde ghe-
kreghen hebben. Spu. Dat gheloove
ick. Api. Maer op dat ghy u hier niet
en vergrijpt/ soo moet ghy u wachten/
dat de praet niet al te langh-teemigh en
valle/ of niet en eyndighe op droncken-
schap. Want ghelijcker niets gheneug- H
lijckers en is/ als wijn/ soomense ma-
tigh drinckt; daer-en-teghen niets soo
verdrietigh/ als de selve/ wanneerse bo-
ven behooren ghenuttight wordt: even
al isset oock mette fabeltjes ende praet-
jes gheleghen. Spud. Ghy seght de
waerheydt. Maer wat raet gheeft ghy
teghen dit quaet? Ap. Als ghy merckt
dat de dronckenschap onder den wijn be-
gint te komen/ soo snijdt hy gheleghent- I
heydt de propoosten af/ ende brenghter
een praet tusschen van andere stoffe. Te
vergheefs/ meen ick/ soud ick u verma-
nen/ dat niemandt over tafel zijn hert-
seer vernieuwt worde; al ist dat Plato
oordeelt/ datmen in geselschappen som-
mighe ghebreken sal verbeteren/ over-
mits de wijn alsdan de droeffenis wegh
neemt/ en doet vergheten/ soo men
moght vertoornt zijn. Maer daer van K
moet ghy oock vermaent wesen/ dat ghy
u gasten niet al te dickwils aenspreeckt;
al ist nochtans dat ick prijse/ dat ghy
somwijlen rontom gaende/ dan dese/ dan
ghene soetelijck aenspreeckt. Want een
goet Gast-onthaelder moet ghelijck als
een wandelende Comedy spelen. Maer

A gheen dingh is soo ongheschickt ende
onbetamelijck / als daer te verhalen /
wat slagh van kost dit en dat zy / hoe
konstigh deselve ghekoockt zy / hoe veel
'tghekost heeft. Dit sal u oock vanden
wijn ghesegght wesen. Ghy moghtet
oock beleefdelijck verkleynen / datter
opghe set wort. Anders/alsmen 't trac-
tement al te seer verkleynt en ontschul-
dicht/doetmen also veel/als ofmen daer-
B mede pronckte. 't Is ghenoegh/twee of
ten hooghsten driemael ghesegt te heb-
ben; neemt voor lief. Ist niet koste-
lijck ghenoegh daermede ick u onthale/
soo is nochtans 't herte ten vollen goet.
Somtijts machmer van schimp en jock
wat laten onder loopen / maer die niet
bitter en stekende zy. Oock kan dat geen
quaet doen/datmen altemets een yeghe-
lijck in zijne tale aenspreeckt/maer kort-
C jens. Ick had het in 't eerste behooren
te seggen/ dat my nu noch eerst inden sin
komt. Spud. Wat toch? Api. Soo't
u niet behaecht/de plaetsen doort lot om
te deylen/soo siet dat ghyer drie/ de blij-
geestichste/kieset/die wel praten willen /
van dese sult ghy den eenen boven aende
tafel setten/den anderē tegen hem over /
den derden in 't midden / die de stillicheyt
ende droeffenis der anderer gasten ver-
D drijven. Indien ghy oock speurt/ dat-
tet geselschap / of door groote stilte droe-
vigher / of door roepen ende krijten on-
ghestuymiger is/ of oock begint te twi-
sten. Sp. Dat geschiet dickwils by ons:
wat salmen dan doen? Api. Hoort hier
dan / het gene ick door langhdurigh ge-
bruyck bevonden heb. Spu. Ick hoor
toe. Api. Brenght twee Camer-speel- F
ders of bootse-maeckers / die daer son-
der ghelupdt van woorden yet lachelijcx
metter handt-ghebaer vertoonen. Spu.
Waerom sonder stemme? Api. Op
datse altemael al evenveel gheneughts
mogen hebben/ so laetse of niet met allen
spreecken / of in een soodanighe sprake/
diese alle ghelijck weynigh verstaen.
Maer alsse met seecker handt-spel spre-
ken / soo sullen 't al de gasten te ghelijck G
verstaen. Spu. Ick en verstae dit niet
al te wel / dat ghy my daer seght. Api.
Daer zijn ontallijcke dinghen/ te weten
(sy konnen vertoonen/) hoe 't wijf met-
ten man om de broeck vecht / of yet dier-
ghelijcken/ dat uytten daghelijckxschen
loop des levens ghenomen is. En hoe
het springhen en danssen drolliger gaet/
hoese alle t' samen meer vermakinghe
sullen hebben. Dese speelders moeten H
half geck wesen: want anders die sta-
pel-sot zijn / smijten somtijdts onvoor-
sichtlijck wat daer uyt / dat den ande-
ren seer doet. Spu. Ick wensche / dat
der brassers af-god u / Apiti! altijd soo
ghenadigh wil wesen/als ghy my eenen
ghetrouwen raedt ghegeven hebt. Ap.
Ick salder 't besluyt by voegen ; of veel
meer herhalen 'tghene ick in 't begin ge-
seght heb/ dat ghy niet al te bekommert I
zijt / om een yeghelijck te behaghen/niet
in dese ghelegentheydt alleen(van mael-
tijden te houden) maer oock in 't gant-
sche leven: ende alsoo sal 't gheschieden /
dat ghy te eerder alle man behaeght.
Want in dit leven / is dit het alderbest /
Gheen dingh te veel, of houd maet.

Eynde vande twee-en-veertichste T'samen-spraeck.

De

De XLIII. T'ſamen-ſpraeck.

De rebus & vocabulis,

Oft

Naem ſonder daed/

Daer in de Naem ſonder Daedt gheheel wordt veracht.

Beatus, Bonifacius.

Beatus.

A Ghegroet zy Boni-
facius. Bon. Bea-
tus zy oock ſoo ſeer
ghegroet. Maer
wilde God dat wy
alle beyde waren/
het gene wy mettẽ
name geſegt wor-
den; ghy rijck/ eñ
ick ſchoon. Be. Wel dunckt u dat wey-
nigh te beduyden te hebben/ datmen een
B heerlijcken name heeft? Bon. Jck ach-
tet niet met al/ wanneer de daedt daer
niet by is. Be. Maer de meeſte hoop
der ſterflijcker menſchen is anders ge-
ſint. Bon. 't Mach weſen/ datſe ſterf-
lijck zijn/ maer datſe menſchen zijn en
ghelooue ick niet. Bea. Het zijn oock
menſchen/ O goede vriendt; ten ware
dat ghy meent/ datter onder de gedaente
van menſchen Kemels of Ezels wande-
C len. Bon. Dat ſoude ick eer gelooven/
als dat ſoodanighe gheſellen menſchen
zijn/ die den name meer achten/ als de
ſake. Bea. Jck beken/ datter in ſekeer
ſoorten van dinghen/ vele de ſake liever
hebben als de name: Jn velen doenſe het
teghen-deel. Bon. Wat dat te ſeggen
zy/ en kan ick niet te deghe begrijpen.
Bea. Maer wy konnen van ons ſel-
ven wel d'exempelen of proeve nemen. D
Ghy heet Bonifacius/ (dat is ſchoon-
aenſicht:) ende hebt/ dat van u gheſeght
wordt/ maer als u een van beyden ghe-
nomen ſoude wordẽ/ ſond ghy liever een
leelijck aenſicht willen hebben/ of Koel-
tjen genoemt worden voor Bonifacius.
Bon. Voorwaer ick wilde oock liever
Therſites heeten/ als een miſmaeckt aen-
ſicht hebben: Of ick nu een ſchoon heb/
en weet ick niet. Bea. Waer ick oock
rijck/ eñ dan/ of het goet/ of de name ſou- E
de moeten miſſen/ ſo wilde ick liever Irus,
of Bedelaer gheheten als van mijn goet
berooft wordẽ. Bo. Jck ſtem met u toe/
want ghy de waerheyt ſegt. Bea. Dit/
mene ick/ ſal oock alſo gheſchieden/ by
dien/ die geſont/ of met andere gaven eñ
voordeelen des lichaems begaeft zijn.
Bo, Het is waerſchijnlijck. Be. Maer
hoe veele ſien wy/ die liever de name van
een geleert ende God-vreeſend man ſou- F
den willen hebben/ als inder daedt ghe-
leert ende vroom weſen. Bo. Jck ken-
der ſoodanighe vele. Be. En gheldt
dan by ſulcken de name niet meer/ als de
daedt? Bon. Het ſchijnt ſo. Be. Wan-
neer nu hier by ons yemandt was/ in de
diſputeer-konſt wel ervaren/ die ons
fraeptjes beſchreef/ wat een Koningh/

A Bisschop / Overheydt / en wijsheydts-
minnaer ware/misschien soudē wy hier
oock eenighe vinden / die de name liever
souden hebben willen/als de daedt.

Bon. Ja voorwaer: by aldien die gee-
ne een rechte Koning is / die na de Wet-
ten eñ billickheyt des volcx best / eñ niet
zijn eyghen bevordert: indien die Bis-
schop is / die t'eenemael sorghe draeght
voor de kudde des Heeren: ende indien
B die een rechte Overigheydt is / die van
herten het gemeene beste bemint: eñ in-
dien die een wijsheydts-minnaer is / die
dese verganckelijcke goederen niet ach-
tende/sich alleen bekommert om zijn ge-
moedt vroom ende deugdlijck te maken.
Be. Daer siet ghy nu/ hoe vele van sulc-
ke exempelen ick soude konnen by een
brengen. Bo. Ja seer vele. Be. Durft
ghy nu seggen/ dat alle dese gheen men-
C schen zijn? Bo. Jck sorghe dat wy selfs
veel eer de naeme eens menschen verlie-
sen souden. Be. Maer/indien de mensch
een redelijck dier is: hoe verre dwaelt dit
vande redelijckheydt af/ dat wy in die
dingen/die meer gemacklijckheden/ als
goederen des lichaems zijn/en inde uyt-
terlijcke dingen/die 't geluck geeft/ ende
weder neemt/ alst haer belieft/ liever de
sake selfs begheeren/als de name: ende
D inde waerachtige goederē des gemoeds
de name meerder achten als de sake?

Bo, Voorwaer 't is een verkeert oor-
deel/alsmen 't recht insiet.

Be. Soo gaet het oock toe in't teghen-
deel. Bo. Jck luystere wat ghy seg-
ghen wilt. Be. Even alsoo moetmen
oock oordeelen / van de namen der din-
gen / die men schouwen en vlieden moet/
gelijck nu gheseght is van de namen der
E dinghen die te begeeren zijn.

Bo. Het schijnt soo. Be. Want het is
veel schrickelijcker een Tyran te wesen/
als de name van een bloet-dorstigh heer
te hebben. Ende indien een quade Bis-
schop / nae vonnisse des Euangeliums
een dief ende moordenaer is/ so behoort-
men niet soo seer de namen/als de saecke
selfs / voor grouwelijck te verwerpen. F
Bon. Dat betaemt voorwaer. Be.
Maeckt ghy diergelijcken besluyt van
de andere dinghen? Bo. Jck verstaet
heel wel. Be. Js niet een yegelijck af-
keerigh vande name van een sot? Bon.
Jae ten hooghsten. Be. Soud nu die
niet dwaes zijn/die met een gouden heu-
ghel soud willen visschen; die een glas
liever soud hebben als edel-gesteenten;
die zijne Peerden meerder achtede als G
zijn huysvrou ende kinderen. Bo. Soo-
danigh een soude immers sotter wesen
als Corybus selfs. Be. Zijn soodaghe
niet/die inden krijgh loopen / om een ho-
pe van gheringhe winst / lichaem ende
ziele in ghevaer stellende: die besich zijn
om groot goedt by een te vergaderen /
daer sy nochtans na der zielen bloot zijn
van alle goede wercken: die hare kleede-
ren ende huysen vercieren/ ende laten het H
ghemoedt vuyl ende op-gheproncht blij-
ven: die de ghesontheydt des lichaems
anghstlijck gade slaen/ende 'tghemoedt/
dat met soo veel doodlijcke plagen bela-
den is/ versuymen: Eyndlijck die door
de verganckelijcke wellustigheden deses
levens de eeuwighe pijn hun selfs op den
hals halen. Bo. De reden selfs doet ons
bekennen/datse meer dan sot zijn.

Be. En alhoewel de gantsche werelt I
vol is van sulcke sotten / soo vindtmer
nochtans nauwlijckx een / die de naem
van een sot hebben wil/al ist / datse van-
der daedt niet vreemt en zijn. Bon. 'Tis
seker alsoo. Be. Voorts/ ghy weet wel/
hoe verhaet dat by alleman de namen
eens diefs ende leugenaers zijn. Bo. Sy
zijn seer ghehaet / ende oock niet sonder
oorsake. Be. Jck bekent. Maer naede-
mael het erger is als dieverije/eens an- K
deren huysvrouw te beslapen/ soo beroe-
men sich nochtans sommighe oock over
de naem eens overspeelders: die even-
wel teghen de name eens diefs wel sou-
den 't Sweert trecken. Bo. 'Tgaet so
met sommighen toe. Bon. Oock al ist
schoon / dat vele op hoere-jagerye ende
dronc-

A dronckenſchap verſot zijn / eñ dat noch
geern/eñ in't openbaer zijn/ſo wordenſe
nochtans toornigh / als ſy dronckaerts
eñ ſwelgers genoemt worden. Bo. De-
ſe/ giſſe ick/ beroemen haer der daedt/eñ
verſchricken voor het woordt/ daermede
de ſake genoemt moet wordẽ. Be. Maer
geen name konnen wy qualijcker in onſe
ooren verdragen/ als eens leughenaers.
Bo. Ick kender / die deſe ſchandelijcke
B by-naminge met de doot vergolden heb-
ben. Be. Maer wilde Godt/datſe alſoo
ſeer de daedt ſelfs verſoeyden. Iſt u noyt
gebeurt/dat yemant/ die van u wat ghe-
leent / ende belooft had op ſekeren dagh
weder te gheven / zijn woort niet ghehou-
den heeft? Bo. Menighmael; jae oock/
als hy wel verſcheyden mael een eed daer
op ghedaen had. Be. Miſſchien en kon-
denſe niet betalen. Bo. Jaſe wel: maer
C ſy achteden 't beter te weſen/ het geleen-
de niet weder te gheven.

Be. En is dit geen lieghen? Bo. Jae't
ghewiſſelijck. Be. Durft ghy ſulcken
ſchuldenaer wel alſo aenſpreken: waer-
om lieght ghy my ſoo dickwils voor?

Bo. Neen ick: ten ware dat ick bereyt
was/om teghen hem te ſlaen. Be. Be-
driegẽ niet even op ſulcke wijſe de Met-
ſelaers/Timmerlieden/ Goutſmeden/eñ
D Kleermakers/ons dagelijckx/belovende
yets tegens een ſekeren dagh / eñ noch-
tans niet houdende/ al waer der voc veel
aen gheleghen. Bo. Een wonderlijcke
onbeſchaemtheydt: Maer voegt hier by
noch de Voor-ſprakẽn/die u haren dienſt
toe ſeggen. Be. Men kander noch wel
ſes hondert namen by doen / niemand
nochtans van allen wil een leughenaer
ghenoemt weſen. Bo. 'Tis over al vol
E van ſulcke leugenẽ. Be. So en wil oock
niemandt de naem eens diefs hebben/
daerſe nochtans niet alle vremt zijn van
de ſaecke. Bo. Ick wilde dat ghy dit
duydlijcker ſeydet. Be. Wat onderſcheyd
iſſer tuſſchen dien / die u goet uyt uwe
kaſſe neemt / ende dien die een toe-ver-
trout goet verſweert? Bo. Geen: dan
dat die ghene oock ſchelmachtigher is / F
die daer berooft eenen / die hem alles
goeds toe-vertrout. Be. Maer hoe-
weynigh zijnder/die weder geven 'tge-
ne haer te verwaren betrouwt is? Of
ſoo zijt weder gheven / ſoo en gheven
zijt niet gheheel weder. Be. Ick meen
wel datter ſeer weynigh zijn. Bo. Noch-
tans en ſoud niemandt onder die de na-
me van een dief willen dragen / al ſchro-
men ſy de ſaecke ſelfs niet. G

Bo. Gantſch niet. Be. Overleght
nu eens/hoe 'tgemeenlijck toe gaet / in't
bedienen van der Weeſen goederen/in de
Teſtamenten/ ende gemaeckte giften in
de uyterſte willen gheſtelt / hoe veelder
wel hanghen blijf / aen de vingeren der
gener die de ſelve handelen ende uytdey-
len. Bo. Dickwils blijftet daer wel al.
Be. De dievery hebbenſe lief / maer het
woord hatenſe. Bo. Gewiſlijck. Be. H
Wat nu die doen/ die de gemeene midde-
len handteren/ die 'tgemeene geldt erger
makẽ/die dan door't opſetten/dan door't
af ſetten des gelts/de middelen der On-
derdanen verminderen/ſulcks en is niet
op't nauſte bekent: van 'tghene dat da-
gelijcks geſchiedt/mogen wy wel ſpre-
ken. Die wat leent/of gelt op neemt/met
die ghedachten/ dat/ ſoo't hem doenlijck
is/hy't nimmermeer weder wil gheven/ I
hoe veel ſlimmer is hy als een dief? Bo.
Men mocht hem liſtiger noemen/ maer
beter en is hy niet. Be. En al iſt datter
over al groote menighte van ſulcke ghe-
ſellen is / ſoo en wil even wel niemandt
de naem van een dief hebben.

Bo. Godt alleen kent het hert: daer-
om heet men ſulcke by de menſchen / in
ſchulden-vervallen / ende gheen dieven.
Be. Wat helpet/ hoeſe voor de menſchen K
ghenoemt worden / alſſe ſlechts dieven
zijn voor God? Voorwaer elck kent zijn
eygen hert. Daerenboven/die veel ſchul-
digh zijnde / even-wel ſchandlijck voor
brenght 'tghene hem toevalt; die in een
Stad al 'tzijne verquiſt/en zijne ſchulde-
naren bedrogen hebbende / vlucht in een

A ander/ ende ſoeckt vrienden/ die hy oock
bedriegen moghte/ende die ſulck werck
dickwils pleeght / gheeft hy niet ghe-
noegh te kennen / wat hy inde ſchilt
voert? Bo. Meer als te veel. Maer
ſoodanighe pleghent een ſchoon verw-
tjen aen te ſtrijcken/datſe doẽ. Be. Hoe-
danighen? Bon. Sy ſegghen / dat ſy
met groote hanſen / jae met Koninghen
B dat ghemeen hebben/ te weten/veel ende
aen velen ſchuldigh te weſen: ende die
dan van dien aerd ende ſin zijn/ poghen
daer na/dat ſy voor Edel-lieden mogen
aengheſien weſen. Be. Tot wat eyn-
de doch? Bo. 'T is wonder om ſeg-
gen/ hoe veel ſy meenen dat een Adelijc-
ke Ridder wel vry ſtaet. Beatus. Maer
door wat recht of wetten? Bo. Door
C geẽ andere/ als na welcke de Admiraels
van de zee aen taſten al 't ghene/dat door
ſchip-brekinghe aen land geworpen is/
al iſt dat het ſijn eyghen Heer bekent.
Ende na welcke wetten andere ſeggen/
dat haer toekomt/al watſe by een dief of
ſtraet-rover bevinden. Be. Sulcke wet-
ten ſouden de dieven ſelfs wel konnen
maken. Bo. Sy ſouden 't oock doen/
D konden ſyſe ſtaende houden: ende ſy ſou-
den yet weten voor te brengen om 't ſel-
ve te ontſchuldigen/alſſe maer d'oorloge
aen ſeyden/eerſe begoſten te ſtelen. Be.
Wie heeft ſulck recht meer de ruyter/als
de voetknecht gegeven? Bo. De gonſt
des oorloghs. Want alſoo wordenſe E
totte oorloge geoeffent/ op datſe te veer-
digher moghen weſen om den vyandt te
plonderen. Be. Ick meene/dat de Co-
ningh Pyrrhus ſijn volck ten oorloge ge-
oeffent heeft. Bo. Neen hy / maer die
van Sparta. Be. Laetſe aende galgh
varen met haer oeffeninghe. Maer van
waer komt deſe name van ſoo grooten
voor-deel? Bo. Sommighe krijgenſe G
van haer ouders/ſommige kopenſe voor
ghelt/ eenighe nemenſe haer ſelven aen.

Be. Maghſe elck een aen hem trec-
ken? Bo. Jae / als maer de manie-
ren daer na geſtelt zijn.

Be. Welcke? Bo. Als hy ſlechts niet
goets en doet / als hy koſtelijcke kleede-
ren draeght / die vinghers vol ringhen
heeft / dapper hocreert/ ſtaegh dobbelt H
en ſpeelt / de troef-ſpeelen hanteert / ſijn
tijdt in dronckenſchap ende welluſt toe-
brenght: als hy oock van gheen ſlechte
ſaken ſpreeckt maer veel van kaſteelen /
ſlachtingen/ krijch eñ oorlogen ſnorckt/
ende in ſomma/als is hy maer een groo-
ten poffer ende blaſer. Sulcke lieden
nemẽ die macht by haer ſelfs/om d'oor-
loogh t'ontſegghen/wienſe willen/ al en I
hebbenſe niet een voed erfs.

Be. Ghy ſeght my van Ridders / die
't houten peert (dat is / de pijnbanck)
wel weert waren. Maer ſoodanighe
zijnder vele in Sicambria.

Eynde vande drie-en-veertighſte T'ſamen-ſpraeck.

Cyclops

De XLIV. T'samen-spraeck.

Cyclops Euangelio-phorus,

Of

De Euangelie-Draegher.

Dat is:

De snorcker van 't Euangelium, daer doch niet Euangelisch in 't hert is.

Cannius, Polyphemus.

Cannius.

A WAT mach Polyphemus hier jagē? Po. Vraegt ghy wat ick hier jage/ sonder Honden ēn Swijn-spriet. Can. Misschien eene van de bosch-goddinnen? Po. Ghy hebt wel geraden. Siet daer
B het jaghers-net. Can. Wat sie ick nu? Bacchus met een Leeuwē huyd omkleet: Polyphemus met een boeck: De sogh met een gulden hals-bandt? Po. Ick hebbet boeckjen niet alleen met Safferaen-verwe aen-ghestreken/ maer ooc met Vermilioen ende Lasuur. Ca. Ick en segh u van geen Saffraen/ maer ick heb wat in 't Grieckſch ghe-
C seght. 'T schijnt een boecxken te wesen van den krijghs-handel: want 't is met knopen/plaetjens/ende koperen ringhskens verciert. Polyph. Besiet het van binnen.

Ca. Ick siet wel. Voorwaer 'tis een heel moy boecxken. Maer ghy hebt het noch niet ghenoegh opgepronckt. Po. Wat ghebreeckter aen? Ca. Ghy souter u wapen laten op setten? D

Po. Welcke? Can. Het hooft van Silenus, uyt een ton kijckende. Maer waer van handelt dit Boeck? van de drinck-konst? Po. Wacht u dat ghy onverhoets eenighe Gods-lasteringhe uytwerpt. Can. Wat dan? Isset wat gheestlijcx? Po. Jae 't/ so datter oock niet heyligers en is/ namelijc het Euangelium/ of blijde tijdinghe van Christo. E

Can. God behoed ons! wat heeft Polyphemus met het Euangelie te doen?

Po, Hoe vraeght ghy dus? wat heeft een Christen met Christo te doen? Can. Ick en weet het niet; alleē dat my dunct dat u de Hellebaerde beter soude passen. Want indien my yemandt onbekent in sulcken habijt ende ghedaente op de zee tegen quam/ ick soude meenen dattet een F
Zee-roover ware/ ende soo hy my in een bosch ontmoetede/ ick soud hem voor een Straet-schender of Moordenaer aensien. Po. Maer! even dit leert ons het Euangelium/ dat wy niemant nae den aensien sullen oordeelen. Want ghelijck menighmael onder een asch-grauwe rock

A rock of Monicks-kap een wreet ende bloedt-dorstigh herte verborghen leydt: Also kan oock wel een geschoren hooft/ ghekrolden baert sture wijnbrauwen/ wreet siende oogen/een pluym op den hoedt/een Soldaets-paltrock en doorsneden broeck/een Euangelisch of Christelijck hert bedecken. Ca. Waerom niet? Somtijts schuylter een Schaep onder een wolfs-huyt: eñ soomen Æsopi
B fabeltjens ghelooven mach/een Esel schuylt wel in een Leeuwen huyd. Po. Ja ick kender wel een/die een Schaep op 't hooft draeght/maer een Vos in 't hert. Dien wenschte ick gheern/dat hy soo goede vrienden hadde/als hy wel swarte ooghen heeft: ende dat hy so wel verguldt worde/als hy de verwe wel heeft/die tot het vergulden bequaem is. Ca. Indien die een schaep op den hoof-
C de draeght/die een hoed van schapen leer op heeft: hoe swaer gheladen gaet ghy dan/die te ghelijck een schaep en de vogelstruys op't hooft draeght? Daerbeneffens/doet die niet veel ongherijmder/die eē vogel op't hooft eñ een esel inde borst draegt? Po. Ghy bespot my nu. Ca. Maer de sake sal wel gaen/wanneer ghy van't Euangelie so wel wederom verciert wort/als ghy nu dit boeck
D met allerhande frayigheden verciert hebt. Ghy hebt het met schoone verwen aenghestreken/God geve/dattet u met goede manieren verciere. Po. Ick sal mijn beste doen. Ca. Ghelijck ghy pleeght. Po Maer alle bespottinghe varen latende/(seght my) of ghy die gene so veroordeelt/die't Euangelie-boeck met haer om draghen? Ca. Neen ick trouwen. Po. Wel/dunct u dat ick de
E kleynste van allen ben/of wel ruym een Esels-hooft langer als ghy? Ca. Ick en meen niet dattet so veel soud schelen/ wanneer een Esel de ooren op stack.

Polyph. Ghewislijck nochtans een Ossen-kop. Ca. De verghelijckinghe behaeght my: maer ick heb gheensins geseyt/dat ghy de kleynste zijt. Po. Wat onderscheydt isser tusschen een schaep F
en een ey. Ca. Wat onderscheydt isser tusschen den middelsten en kleynsten vingher? Po. De middelste is langher.

Ca. Wel gheseydt: wat onderscheyt isser tusschen Esels/ende wolfs ooren? Po Wolfs ooren zijn korter. Ca. Ghy hebt recht. Po. Maer ick pleghe langhe ende korte dinghen/met de spanne ofte elle te meten/niet met ooren. Ca. Wel dan/die Christum ghedragen heeft/ G
is Christoffel ghenoemt: ghy moet voor Polyphemus genoemt wordē/Euangeliophorus, om dat ghy 't Euangelie draegt. Po. En meyndy dat het gheen heyligh werck zy het Euangelij te dragen? Ca. Neen/ten ware dat ghy soud willen mede bekennen/dat de Esels seer heyligh zijn. Po. Hoe soo? Ca. Want een alleen is sterck ghenoegh om 3000. sulcke boecken te draghen: ende ick meen/ H
ghy soud tot sulcken werck niet te swack wesen/waert ghy wel ghetoomt ende ghesadelt. Po. Ten ware niet ongherijmt/datmen een Esel heyligheydt toeschreef/overmits hy Christum ghedraghen heeft. Matth. 21. Ca. Sulcke heyligheyt en misgun ick u niet. Ende/soo ghy wilt/sal ick u eenige over-blyffselen van dien Esel gheven/op welcken Christus gereden heeft/op dat ghyse meught kussen. Po. Ghy sult my een seer aen- I
ghename vereeringhe doen. Want die Esel is door 't aenroeren des Lichaems Christi gheheylight geweest. Ca. Maer die Christo kinneback-slaghen ghegheven hebben/die hebben hem oock aengheroert. Po. Maer segt my in ernst/ ist gheen Godsaligh werck/'t Euangeli-boeck by sich te draghen? Ca. 'T is een goet werck/wanneer maer gheen K
gheveynstheyt daer by is/ende alst van herten gheschiedt. Po. De gheveynstheyt mach na de Monicken gaen: Wat raeckt de huychelrye een krijghsman? Ca. Maer seght my voor eerst wat geveynstheyt zy. Po. Alsmen van buyten yet anders vertoont/alsser in 't herte schuylt.

A schuylt. Ca. Maer wat wil dit om-
dragen van't Euangelie-boeck seggen?
Beduytet niet een Euangelisch leven?
Po. Ick meen jae. Ca. Wanneer dan
'tlevẽ met het boeck niet over een komt/
is dat geen ghveynstheydt?

Po. 't Schijnt jae. Maer wat is ey-
ghentlijck ende te recht het Euangelie-
boeck by sich draghen? Ca. Sommi-
ghe draghen't in de handen/ ghelijck de
B Minne-broeders de reghel van haren
Patroon Francisco: ende dat konnen
oock de slepers ende draghers te Parijs,
oock de ezels ende paerden. Daer zijn
andere/die't in haren mond om dragen/
nerghens van sprekende/ als van Chri-
sto ende den Euangelio: eñ dit is d'aert
der Pharizeen. Sommighe dragen 't
in't hert. So draeght die dan't Euan-
gelij te recht ende metter daet/die't inde
C handen/mond/ende herte draeght. Po.
Waer zijn sulcke? Ca. De dienaers
inder kercken/die 't boeck dragen/ daer
uyt het volck leeren/ende in 't hert heb-
ben. Po. Al hoewelse niet alle heylige
menschen zijn/die't Euangeli in 't hert
dragen. Ca. Gebruyckt teghens my
geen bedrieghers-streken. Niemandt
draegt het in't hert dan die't van herten
bemint. Niemant beminnet oprechte-
D lijck / als die't Euangelium in zijn le-
ven en wandel uyt-druckt. Po. Dese
spits-vinnigheden en kan ick niet be-
grijpen. Ca. Maer ick sal't u wat
plomper seggen. Soo ghy een flesse
met Bearnsche wijn droeght op uwe
schouders/wat was het anders als een
last? Po. Niet anders. Ca. Soo
ghy nu de wijn inde mond naemt / ende
dadelijck wederom uyt spooght?

E Po. 'T soude my niet helpen: al hoe
wel ick dat niet en pleghe te doen. Ca.
Maer of ghy hem/gelijck ghy pleeght/
rijckelijck dronckt? Po. Gheen heer-
lijcker dinck ter werelt. Ca. 'T gant-
sche lichaem worter warm van / 't aen-
sicht roodt / d'ooghen sien daer vrolijck
van. Po. Ja heel en al. Ca. Soo-
danigh yet isset Euangelie / als 't bin- F
nen in 't hert ghelaten wordt/want als
dan vernieutet de gantsche ghedaente
des menschen. Po. Dunckt u dan/dat
ick met Euangelisch ghenoegh leve?
Ca. Dese vraghe en sal niemandt beter
op lossen en beantwoorden / als ghy
selfs. Po. Soomen 't met een byle
mochte doen. Ca. Of u yemandt in
uwe aensicht een leughenaer of dronc-
kaert noemde/wat soud ghy doen? Po. G
Wat ick doen soude? hy soude vuyst-
loock eten. Ca. Maer of u yemandt
met een vuyst in 't aensicht sloegh? Po.
Ick soude hem voor dien vuyst-slach
den kop af houwen. Ca. Maer u boeck
leert/dat ghy voor een smaet-woort sult
minlijcke woorden weder gheven/ ende
den ghenen die u op de rechter kinne-
back slaet/oock den slincken toe houdẽ.
Po. Ick haddet ghelesen/ maer 't was H
my uyt den sin gegaen. Ca. Ick denck
wel/dat ghy dickwils bidt. Po. Dat
is de wijse der Pharizeen. Ca. Dat is
Pharizeeuschs / langhe / en maer ghe-
veynsde/ghebeden te maecken. Maer u
boeck leert / datmen altijdt bidden sal /
maer van herten. Po. Nochtans bid
ick al te mets. Ca. Wanneer? Po.
Alst my in den sin komt / eens of twee-
mael in de weke. Ca. Wat bidt ghy I
dan? Po. 't Gebedt onses Heeren. Ca.
Hoe menighmael? Po. Eenmael. Want
het Euangelij verbiedt veel woorden te
maken ende een dinck dickwils te sna-
teren. Ca. Kondy het Onse Vader
wel met aendacht tot den eynde toe uyt-
bidden? Po. Ick heb het noyt besocht.
Ist niet ghenoegh dat ick 't met den
monde spreke? Ca. Dat en weet ick
niet: in allen gevalle Godt en hoort niet K
dan de stemme des herten. Vast ghy
oock dickwils? Po. Nimmermeer
Ca. Maer uwe boeck prijst het bidden
en vasten. Po. Ick soudet oock prij-
sen / indien de Maghe niet wat anders
eyschte. Ca. Maer Paulus seght dat-
se Jesu Christo niet en dienen / die haren

A buyck dienẽ. Eet ghy alle dage vleesch ?
Po. Ja/alst my ghegheven wordt. Ca.
Maer sulcke grofheydt ende sterckte
des lichaems/den kampvechters beta-
mende / konde oock wel met hoy ende
met basten van boomen onderhouden
worden. Po. Maer Christus heeft ge-
seyt/ dat de mensch niet besmet en wort
van die dinghen/ die in den mond gaen.
Ca. 'T is waer / wanneer't matigh /
B ende sonder erghernis te gheven ghe-
schiedt. Maer Paulus/ een Discipel
Christi zijnde / wil liever van hongher
sterven/als zijnen swacken broeder met
zijne spijse ergeren : ende vermaent ons
tot zijn exempel/ op dat wy allen ende in
alles moghen behaghen. Po. Paulus
is Paulus, ende ick ben ick. Ca. Maer
't is Ægonis (ofte eens Herders) werck/
de Geyten te weyden. Po. Ick wildse
C liever eten. Ca. Ghy wenscht u wat
goets : Ghy sult eer een Bock als een
Geyte worden. Po. Ick heb van 't eten
ghesproken/ende niet van te wesen. Ca.
'T is propertjes ghesepdt. Maer geeft
ghy oock den armen geern ? Po. Ick
en heb niet te gheven. Ca. Maer ghy
soud wel wat hebben te gheven / wan-
neer ghy nuchteren leefdet / ende neer-
stigh arbeydet. Po. De ledigheyt is
D soo soet. Ca. Houdt ghy de Ghebo-
den Gods ? Po. Dat is seer swaer.
Ca. Biecht ghy oock de sonde ? Po.
Christus heeft voor ons betaelt. Can.
Waermede betuyght ghy dan/ dat ghy
het Euangeli bemint ?. Po. Dat sal
ick u segghen / Een seker Franciscaner
Monick en hield nimmermeer op van
den Predick - stoel te smaden op 't nieu-
we Testament van Erasmus. Doen
E gingh ick alleen by hem / sloegh mijn
slinckerhant in zijn hayr/mette rechter-
handt schermde ende vocht ick / ende
sloegh hem lustigh blauw/ dat hem het
aensicht swol. Ca. Wat seght ghy
toch ? Is dit niet wel het Euangelium
voorstaen ? Polyph. Daer nae heb ick
hem van zijne sonde vry ghesproken /
slaende hem dit selve Boeck dry mael F
op den kop / dry buylen maeckende / in
den name des Vaders / Soons eñ hey-
ligen Gheests. Ca. Dit was fijntjes
na het Euangelium. Dat heet/het Eu-
angelium met het Euangelium verdedi-
ghen. Po. Daer quamer een van de-
selven ordre toe loopen / die noch mate
noch eynde gebruyckte van tegens Eras-
mum te schelden. Ick door eenen Eu-
angelischen yver ontsteken zijnde / heb G
hem gedwongen/dat hy met ghebogene
knyen om vergiffnis moste bidden/ende
bekennen/dat/al wat hy ghesept hadde/
hy door des duyvels in gheven uyt ghe-
smeten hadde : ende hadde hy't oock niet
gedaen/ die Hellebaert was hem op zijn
kop geslagen gheweest. Mijn aensicht
was gelijck als Mars pleegh te wesen /
wanneer hy toornigh is. Dit is in te-
genwoordigheydt van sommighe ghe- H
tuygen geschiedt. Ca. My verwon-
dert dat die mensch niet datelijck ghe-
storven is. Maer/ om voorder te gaen :
leeft ghy oock in kuysheyt ? Po. Dat
sal ick misschien doen/ als ick oudt ghe-
worden ben. Maer wildy/dat ick u de
waerheyt biechte/Canni. Ca. Ick en
ben gheen Priester / wilt ghy biechten/
soo soeckt u een ander. Po. Ick biechte
Godt : maer dat beken ick by u / dat ick I
noch geen volmaeckt Euangelisch man
ben/maer een vande gemeene hoop. Wy
hebben vier Euangelien. En wy Euan-
gelische soecken voornamelijck vier din-
gen/namelijck/ dat onse buyck wel ver-
sorght worde/ dat wy gheen gebreck en
hebben aen die dinghen/die beneden den
buyck zijn / daer na / dat wy ghenoegh
hebben om van te leven/eyndelijck / dat
ons moghe vry staen te doen / dat ons K
lust. Als wy dese dinghen naer onsen
wille hebben/so roepen wy in't gelagh/
jo triumph ! jo Pean ! het Euangelium
komt/Christus heerscht. Ca. Dat is
een wulps eñ heydens leven / ende geen
Euangelisch. Po. Ick en onkent niet.
Maer ghy weet dat Christus almogen-
de is;

A de is: hy kan ons haeſt in andere men-
ſchen veranderen. Ca. Ja oock wel
in verckens. 'T welck ick wel achte eer-
der ende lichter te ſullen gheſchieden /
als in vrome mannen.

Po. Wilde Godt datter gheene erger
inde werelt waren/als verckens/oſſen/
eſels/ende kemels. Men ſieter vele/die
wreeder zijn als leeuwen / roofgieriger
als wolvẽ/ oncuyſſcher als de muſſchẽ/
B bijtachtiger als honden / ſchadelijcker
als adders. Ca. Maer tis nu tijt/ dat
ghy uyt een beeſt in een menſch begint
verandert te worden. Po. Ghy ver-
maent my wel. Want de Propheten van
deſe tijden ſegghen dat de laetſte dagh
voor de deur is. Ca. Soo veel te meer
moet ghy u haeſten. Po. Ick wachte
tot dat my Chriſtus met de hant treckt.
Ca. Paſt dan ſlechts/dat ghy u in zijne
C handt / als buyghſaem was voeght.
Maer waer uyt beſluytẽ ſe dattet eynde
des werelts na by is? Po. Want/ſeg-
ghenſe / de menſchen doen nu al 't ſelve/
datſe deden/als de Sontvloed naeckte/ſy
braſſen/ſy ſuppen/ſy vreten/ſy trouwẽ/
ſy houwẽ/ſy koopen/verkoopẽ/ſy geven
eñ nemen op woecker/ſy timmeren: de
Koningen voeren krijgh / de Prieſters
ſoecken hare inkomſten te vermeerde-
ren / de Schriftgeleerden maken sluyt- D
reden / de Monicken lopen de gantſche
werelt door/'t volck raeſt/ende Eraſmus
ſchrijft ſamen-ſprekinghen. Eyndlijck/
daer en ghebreeckt gheen plaghe meer /
honger/ dorſt/ rooverije / oorloghe/peſt
oproer/ghebreck van eerlijcke dinghen.
Gheven nu deſe dinghen altemael niet
ghenoegh bewijs / dat het eynde des
werelts na by is? Ca. Maer van al
dit quaet welck is u het moeyelijckſte? E
Po. Raet het. Ca. Dat de / Spinne
webben in uwe borſe woonen. Po. Ick
moet nimmer ſaligh zijn/ ſoo ghy 't niet
gheraden hebt. Ick kome nu verſch
van den drinckbanck: Als ick nuchte-
ren ben/ſal ick eens met u praten / ſo het
u belieft / van het Euangelium. Ca.
Wanneer ſal ick u eens nuchteren ſien?
Po. Als ick het eens weſen ſal. Ca.
Wanneer ſult ghy het weſen? Po. Als F
ghy my ſo ſien ſult. Daer tuſſchen moe-
tet u wel gaen / lieve Canni. Ca. Ick
wenſch u wederom / dat ghy weſen
mooght / ghelijck ghy ghenoemt wort.
Po. Op dat ghy my in vriendſchap niet
te boven gaet / ſoo wenſch ick dat Can-
nius aen de Kanne nimmermeer gebreck
lijde van 't gheene daer hy zijnen toe-
name van heeft.

Eynde vande vier-en-veertighſte T'ſamen-ſpraeck.

Astragalismus, seu talorum lusus,

Of

Koot-spel.

Hoe de Oude daermede plachten te spelen.

Quirinus, Carolus.

Quirinus.

A LEERT wat/ seyt Cato, maer van den Gheleerden. Daerom begheer ick van u/ lieve Uytenhoven, als van mijn Leermeester/ wijs te worden/ om wat oorsake de oude Priesters geboden heb-
B ben/ dat de Geestelijcke persoonen lange Tabbaerden souden draghen/ dat is/ die hun tot op de enckels hinghen. Ca. Ick meen/ om tweederley oorsaecken. Eerstlijck/ om der schaemte halven/ op datter niets bloodts aen 't lichaem sich soude voor den oogen laten sien. Want in voortijden en was sulck slagh van broecken niet gevonden/ daer mede men nu het lichaem vande zijden tot beneden
C opte voeten bekleedt/ soo en ghebruyckt men oock in 't gemeyn sulcke onder-hosen ende boxen niet. Om dier oorsaken halven ist schande/ dat de vrouws-persoonen korte kleederen ghebruycken/ op dat so veel te meer de vroulijcke schaemte eñ eerbaerheydt bewaert worde. Ten tweeden/ op datse niet alleen in manieren/ maer ooc in de kleedinge verscheelden van 't gemeene volck; by 'twelcken D
gemeenlijck de edelste meest gheneghen zijn de kortste kleederen te hebben.

Qu. 't Schijnt niet onwaerachtigh dat ghy seght. Maer ick heb uyt Aristotele ende Plinio geleert/ dat geen mensch kooten heeft/ maer de vier-voetighe dieren alleen: en dese evenwel noch niet alle/ maer die de klauwen klooven/ ende desen ooc noch maer inde achterste beenen. Hoe kanmen dan een kleedt/ dat een E
mensch draeght/ vande kooten noemen/ indien anders de menschen eertijts niet vier-voetigh gheweest zijn/ na de fabel van Aristophanes. Ca. Jae/ soomen Oedipo soude gelooven/ soo wordender vier-voetighe/ drie-voetighe ende twee-voetighe menschen gevonden. Oock komender dickwils menschen wederom uyt den krijgh met een been/ somtijdts oock sonder beenen. Maer soo vele het E
woordt Koot aengaet/ ghy soudt u noch meer verwonderen/ als ghy Horatium leest/ die ooc het spel Kooten toe schrijft. Want na mijn meeningh/ schrijft hy alsoo/ in 't boecxken vande konst der dichters: Hy en sorght niet/ oft 't spel valt/ dan of het blijft recht op de koote staen.

Qu. De Poëten mogen spreken soo 't haer

A haer lust. Want by haer heeft de Bergh Tmolus ooren: En sy segghen dat het schip Argo heeft ghesproken / ende eycken-boomen gedanst / als Orpheus, ende Amphion de steenen ende boomen met hare Musijck hebben doen beweghen.

Ca. Owe Aristoles had u dat ooc wel konnen leeren / datter halve kooten zijn / seggende dat soodanighe by de Lochsen gevonden worden. Hy segt noch meer / B dat de Leeuwen yet hebben in plaetse vande kooten / maer ghelijck als ghekromt zijnde / dat hy noemt labyrintschwijse. Plinius verklaert het met een woort / dat soo veel / als krom ende ghedraeyt heet. Eyndlijck / alwaer de beenderen aen malkanderen gevoeght worden / om de bequaamheyt des buygens / daer verghelijckt sich het holle / mettet ghene dat uytsteeckt / ende de deelen zijn C onderlinghe versien / met slibberighe en glat weeck-been / ende ghelijck als met een korst beworpen / op dat se sich door't onderlinghe aenroeren ende wrijven niet en beschadighen; ghelijck deselve Aristoteles sulckx leert. In sulcken is bynaest yet / dat vande ghelijckenis ende het ghebruyck eens koots niet en verschilt / ghelijck aen 't benedenste deel der scheene / by de hiel of hacke / alwaer de D bucht des gheheelen voets is / steeckt yet ter zijden uyt / eenen koot ghelijck zijnde; 't welck die Griecken Sphyron noemen / dat is / een aenklauw.

Wederom / inde knye-bucht isser yet dat se een knokel noemen. Yet dierghelijcken siet men oock aende heupe / ende aende schouderen / eyndlijck oock in de t'samen-voeginghen der vingeren aende handen / ende teenen aende voeten. En E op dat u dit niet vreemt en duncke / soo ist / dat de Griecken 't woort Astragalos of koote / segghen oock by velen ghepast te worden op eenighe beenders / metten welcken de rugh-graet aen malkander gesloten wort / insonderheyt aende neck. Maer overmits Aristoteles schrijft / dat de voorste beenen den beesten ghegeven zijn totte rassigheyt / en datse over sulcx F daer in geen kooten hebben: de achterste tot vastigheyt / alsoo de swaerste des lichaems nae die deelen sinckt; ghelijck oock mede tot sterckheyt van die dieren / die mette hielen achter uyt slaen. Als nu de Poët Flaccus wil aenwijsen / dattet spel niet afghebroken / maer ten eynde toe uytghespeelt sy / soo seght hy / dattet op een vaste onbeweeghlijcke koote ghestaen heeft. En hy en ghebruyckt G het woordt koote vande speelen in geen ander sin / of gewoonte van spreken / als ghelijck wy plegen het woordt hacke of hiele voort achterste van 't boeck / ende navel voor midden te ghebruycken. Qu. Voorwaer ghy verklaert dit als een geschickt Grammaticien of Letter-konstnaer. Ca. Maer op dat ghy 't te meer ghelooft / so segh ick / dat de Griecxsche woort-verklaerders / het woort Astra- H galus, (dat een koote betekent:) sijne benoeminge geven van een seker woort strepho, 't welck heet / ick keere om; en vande letter a die altemets yet aftreckt ende ontkent / (by een ander woort geset zijnde) om dat een koote niet gebuyght kan worden / maer onbeweeghlijck is. Hoewel andere liever willen / dat astragalus also door het tusschen setten der letter r ghesegt is / voor asta- I galus, om dat een koote door dien hy so licht omwentelt / niet staen en kan. Qu. Op dese maniere maghmen wel meer dingen daer van raden. Het ware slechter te segghen / ick en weet niet.

Ca. Dese gissinghe sal soo heel ongherijmt niet schijnen / alsmen sal ghedencken / hoe groote duysternisse dattet is inde ondersoeckinghe vanden oorsprongh der woorden; en datter inde K saecke sefs gheen strijt en is: 't welck blijcken sal / alsmen 't wat naerder insiet. Een koote is rondt en bequaem om sich te draeyen / maer soo nochtans dat hy het selve deel daer aen hy vast is / stercker maeckt om te staen. Daer nae bindt hy het eene been aen 't ander / dat

A het niet lichtlijck kan los ghemaeckt
worden. Qu. Ghy soud met u schoon
spreekens-konst wel licht yemand kon-
nen bedriegen/ als ick wel mercke/ soo't
u maer lust.
Ca. Maer de benoeminge des woorts
en behoeft ons niet veel te quellē. Want
't ghene de Griecken teghenwoordigh
astragalus noemen/ dat hebben de Oude/
onder welcken de Poët Callimachus is/
B astrion ghenoemt/ welcke beyde een koo-
te beteekenen: van't eene komt het woort
astragalizein, van 'tander/ 't woort astri-
zein, beyde beteeckenende met kooten
speelen. Qu. Wat isset dan/ 't welck
sy eyghentlijck een koote noemen?
Ca. 't Is het tselve/ daer die meys-
jens nu mede spelen: in d' oude tijden
wast der jongers spel/ ghelijck het spel
mette noten. Daer van ist spreeck-
C woordt by de Griecken ghekomen: Hy
is toornigh om zijn kooten. Waer mede
sy te kennen geven/ dat yemant om een
nietige ende lichtveerdighe saecke toor-
nigh is. Horatius maeckt oock elders
ghewach van dese/ als hy seght: Ghy
sult geen Coningh in't wijn ghelach wor-
den door 't lot der kooten. Eyndlijck
schijnt hier van ghekomen te zijn/ 'tge-
ne een seker Lacedæmonier seyde; Dat-
D men de kinderen met kooten moest be-
drieghen: maer de mannen met eeden.
Sulcken koot seghtmen datter in gheen
dier ghevonden wort/ 't welck een heele
klauwe heeft/ behalven een Indische
een hoornde Ezel/ of welckers voeten
in vele tenen of klauwtjes ghespleten
zijn/ soodanighe zijn de Leeuw/ de Lu-
paert/ de Hondt/ de Ape/ de Mensch/ en
een voghel ende meer andere. Maer die
E een gespleten klauw hebben/ die hebben
vast doorgaens een koot/ ende ghelijck
ghy wel geseyt hebt/ inde achterste bee-
nen. De mensch alleen heeft om twee-
derley oorsaecken ghene kooten: eerst-
lijck/ om dat hy twee-voetigh is: daer
nae/ om dat sijne voeten in vijf teenen
gheklooft zijn.

Qu. Dit heb ick dickwils ghehoort. F
Maer ick wenschte wel/ dat my de ghe-
daente ende ghelegentheydt eens koots
beschreven wierden/ want van dit spel
hebben nu de kinders oock een walgh;
maer sy begheeren oock de teerlinghen/
kaerten/ ende andere manlijcke spelen
te hanteren.
Ca. 't En is gheen wonder/ naede-
mael sy oock inde Theologie of onder-
soeckinghe der Schrift dringen. Maer G
alwaer ick een Sterre-kijcker/ Schil-
der of Beeldt-maecker/ ick en soude u
de ghedaente eens koots niet beter kon-
nen voorstellen/ als by de koot selfs:
't en ware dat ghyse liever door letters
of woorden wildet beschreven hebben/
ghelijck sy pleghen.
Qu. Hebt ghyer een?
Ca. Kijck/ daer isser een van een
Schaep uyt het rechter been. Ghy siet H
maer vier zijden; daerder in een cubus
ende teerlingh sesse zijn/ indien omme-
loop vier/ ende onder en boven twee.
Qu. 't Is so. Ca. In een koot/ over-
mits het bovenste ende onderste deel
krom t'samen loopen/ en zijn niet meer
als vier zijden/ waer van ghy d'eene
siet ront te wesen ghelijck een rugghe.
Qu. Ick siet wel. Ca. Datter recht
tegen over is/ heeft eenighe holligheyt. I
Dit noemtmen op den buyck/ of een sto-
vende koot; 't ander/ op den rugh/ of
een vijstende koot. Wanneer 't hol van
de handt nae de aerde ghekeert is/ dan
soudmen 't stovende moghen noemen/
of opwaerts ghebogen/ en soo men die
selve omghekeert vijstende/ of neder-
waerts gebogen. Alhoewel de Poëten
ende tael-mans dese woorden somtijts
misbruycken: het welck dese sake even- K
wel niet aengaet.
Qu. Dit hebt ghy ons al moytjes
en nae 't leven voor ooghen afghebeelt.
Wat onderscheyt isser nu tusschen d'an-
der twee zijden? Ca. D'een is een
weynighsken uytgheholt/ op datse in't
been passe/ daerse vast aen sit: d'ander

A en heeft bykans niet hols/ ende is wat minder ghewapent met een kleet van weeck-been / maer wordt slechts mette senuwe ende huyd bedeckt. Qu. Ick siet wel. Ca. De stovende zijde en heeft geen senuwen/maer in't holle vande bijstende zijde is een seeckere senuwe vast/ gelijck aen 't hooghste eynde vande rechter zijde/ende aen't onderste vande slincke. Qu. Ghy seghtet duydlijck: maer
B hoe sal ick den rechte van de slincke onderscheyden?

Ca. Dat vermaent ghy wel: want ick heb u qualijck gheleert / ten sy dat ghy de koot van't rechter been verstaet: ick salt dan bescheydentlijcker segghen/ en sal u met eenen het sitten des selfs aenwijsen/alsoo ghy begheert hebt. De koot is in 't buyghen vande knye aen 't achterste been beneden de heupe.

C Qu. Vele meenen / datse dicht by de voet is. Ca. Sy doolen. Datmen eyghentlijck de koote noemt / is in de achterste schinckel inde buyging. Tusschen uwen voet en de knye/is de scheen.

Qu. Soo meen ick. Ca. Achter de knye is de bucht. Qu. Ick seg oock so Ca. Want die buyging die de mensch aende elleboghe heeft/ soodanighe hebben de vier-voetighe beesten aende ach-
D terste beenen: alleen de Ape daer van uytghesloten/die schier een half mensch is. 't Gene dan dat de knye aen 't neerbeen is/dat is de elleboge aende armen. Qu. Ick begint te begrijpen. Ca. So komt dan d'eene bucht met d'ander over een. Qu. Ghy wilt seggen inde voorste ende achterste beenen? Ca. Ghy hebt recht. In die knye-boogh dan / die met d'ander over een komt/ die ach-
E ter de knye is / staet de koot recht overende / alsset best staet / wiens opperste eñ laegste deel/ sich soetjens om-kromt/ alhoewel niet op eenerley wijse. Want het bovenste wort ghelijck als een hooren omgekromt: daerom noemtet oock Aristoteles hoornen / ende Theodorus verklaert het met het woordt dat een Spriet betekent/by dewelcke de stoven- F
de zijde sich vernedert / d' onderste zijde en heeft niets desghelijcken. Qu. Ick siet volkomen.

Ca. Die zijde dan / die nae de voorste beenen siet / noemt Aristosteles neerwaerts gebogen/eñ die daer tegen over is/opwaerts gebogen. Wederom zijnder twee zijden/welckers eene / binnenwaerts siet na 't achterste been / te weten / het slincker of rechter/ d' ander siet G
na buyten. 't Ghene dat na binnen siet/ noemt Aristoteles colon, dat is / het lit; dat nae buyten/ischion, dat is/de heupe. Qu. Ick siet met mijn ooghen. Nu rester noch / dat ghy ons seght / welck eertijts de wijse geweest is met kooten te spelen. Want het spel datmen seght by onse tijden in ghebruyck gheweest te zijn/ en heeft niet ghemeens met het gene / dat wy by d' oude Schrijvers van H
dese soorte van spelen vinden.

Ca. En 't kan wel wesen/dat/gelijcmen hedensdaeghs de troef-bladeren en dobbel-steenen tot menigher hande spelen misbruyckt/also oock niet eenderley manieren van met kooten te spelen by den ouden gheweest is. Qu. 't Is waerschijnlijck dat ghy segt. Theodorus Gaza, of/ als hem andere liever noemen willen / van Thessalonica, overset- I
tende 't tweede boeck Aristotelis van de nature der dieren/seght/dat de zijde des koots/die na buytē dwers siet/de Hond genoemt wort/ende die na binnen nae't ander been / Venus. Maer dit heeft hy van 't zijne daer by ghedaen. Maer/ also 't openbaer is / dat van anderē dit een Venus-worp ghenoemt wort/ wanneer van vier kooten niet een is / wiens bovenste gedaente met een ander ghelijck K
is; soo verwonder ick my/wie Theodorus daer in gevolgt heeft/als hy een zijd alleen Venus noemt. Onse Erasmus, die ons beyder goede vrient is/op dese aenmerckingen niet al te sorgvuldelijck lettende/wijst in sijne by-spreucken uyt het segghen der Ouden/ eenige dinghen aen

van't

A vant kootenspel/als in't spreeck-woort: Niet een van Chio, maet van Coo: seght hy dat de worp Cous, ende van sessen/ een selvighe is/ dien de Griecken Hexiten noemen. En dit selve seght hy oock/ inde uytlegginge des spreeck-woordts; Een Chius, teghen een Coum: daer by voeghende/ dat de worp Chius een is metten Hond. Ende dat een worp Cous gheluckigh geweest is/maer den Hond
B ongheluckigh: nae't ghetuygenisse des Poëts Persij: Sat. 3.

Wat deught de ses-lingh doet, ick gheern sou verstaen,
En wat de qnade Hond my soude konnen schaen.

Oock spreeckter Propertius van: Altijt lagh de schadelijcke Hondt boven. ‡
C Ende de Poët Ovidius noemt sulcke worpen/ Die schadelijcke honden. Hy seghter noch by upten Poët Martiale: dat den sesselingh in sich selven gheluckigh schijnt te wesen: maer dat se ongheluckigh wordt / alsser de hondt by geworpen wert. Dat nu de worp Venus ghenoemt/ ghelijck hy selden gesmeten wort/also seer geluckigh is/ geeft Martialis in sijn verskens/die hy Tafelgiften
D noemt/te kennen/segghende:

Als uwe kooten al te gaer van boven veel verschillen,
Soo seght vry dat mijn giften zijn, volkomen na u willen.

Maer doen speeldemen met soo veel kooten / als elck koote zijden hadde.
E Want men pleegh niet als maer met dry teerlinghen te spelen. Maer dit dient wat naerder / ende eyghentlijcker totte maniere van spelen / 't ghene Suetonius in 't leven Augusti schrijft / verhalende uyt een seeckere brief Augusti aen Tiberium dit navolghende: F Over maeltijdt hebben wy na d'oude-mans wijse ghespeelt / gisteren ende heden. Want nae dat de kooten ghewörpen waren/en yemant een hondt of sesse geworpen hadde / so menich koote/soo menighen penningh set hy by: en die dan een Venus-worp hadde/die namse altemael na hem. Qu. Ghy hebt my gheleert / dat dit de geluckighste worp is/wanneer alle vier G kooten verscheyden zijden toonen: ghelijck dan in't teerlingh-spel die de gheluckighste is/diemen Midas heet: maer ghy hebt noch niet verhaelt/dat sulcken worp Venus ghenoemt wort. Ca. Dat sal u Lucianus doen verklaren/also sprekende in zijn boecxken dat hy noemt Cupidines: Na 't wit worpende: maer insonderheyt / wanneer hy de Goddinne (Venus) geluckelijck geworpen hadde) H namelijck / als de kooten altemael van ongelijcke ghedaente boven komen te liggen/alsoan badt hy aen/meenende dat hy zijns wenschs soude deelachtich worden. Maer in die plaetse spreeckt hy van Venus. Qu. Indien Theodorus bedroghen is / soo worden maer twee zijden in zijne woorden aenghewesen. Ca. 't Can wesen/ dat hy eens anderen segghen daer in ghevolght is/ daer ick niet I van en weet: 't gene my upte schrijvers bekent is/ dat brengh ick voort. Want daer zijnder die daer van een seker Stesichorisch ghetal inde kooten spreecken / meenende dat een ghetal van achten te wesen: oock van een Euripidische ghetal/die van veertighen was. Qu. Nu isser anders niet te seggen / als dat ghy de wetten des spels voorschrijft. Ca. Ick en meen niet/dat de jonghskens de K selve wetten in 't spelen ghevolght hebben / die de Keyser Octavius schrijft/dat hy ghebruyckt heeft. En ten is niet gelooflijck / dat sulcke manier van spelen/ daer hy van segt/doorgaens gebruyckelijck geweest is. Indien 't so gheweest hadde/soo ware het genoegh gheweest/ te seg-

‡ Inde teerlingen, is Senio, alsser ses ooghen boven staen: Canis, wanneer een eentjen is.

A te seggen: wy hebben met kooten over maeltijt ghespeelt. Maer my dunckt / dat hy van een nieuwe manier van spelen segghen wil / onder hun lieden eerst ghevonden / als bequaem zijnde voor de ouden / ende de sinnen niet veel quellende met angstighe ghedachten; ghelijck hedensdaeghs veel spelen doen; so dat het lichter werck ware te studeren / (als met sulcke dinghen sich te bemoeyen.)

B Qu. Ick bidde u / seght nu oock vande andere kooten / op dat wy 't besoecken. Maer wy hebben gheen toorntjen ofte pot / om de kooten daer uyt te werpen / daer na oock gheen worp-tafel.

Ca. Desen disch sal 't wel doen / om een proefsjen daer van te gheven. Voor den pot sullen wy een kroes / of een hoet nemen. Ca. Jae 't hol van beyde handen is oock goet. In 't werpen vallen de C kootē meerder vijstende als stovende / en meerder stovende / als tot een sesselingh of hondt. Qu. 't Schijnt wel. Ca. Wanneer nu van dese vier kooten eenen tot een hondt vallen sal / soo sult ghy eenen penning by leggen; indien twee / so sult ghyer twee leggen; indien drie / drie; in dien vier / oock vier peningen. Oock / soo dickwils ghy een sesselingh werpen sult / so sult ghy eenen vande penningen D afnemen. Qu. Maer of ick een sesseling met een hondt wierp?

Can. Soo 't u belieft / elck van ons beyden sal dan een penningh opsetten / ende gheen van beyden sal wat nemen: die de eerste Venus werpt / sal 't hoopjen nae hem strijcken. Qu. Maer of de koot vijstede of stoofde? Ca. Dien worp sal niet ghelden / eñ ghy sult of alsdan noch eens werpen / of het recht om E te werpen sal aen my komen. Qu. 't Is my liever / dat ghy dan werpt. Ca. Set nu een som op. Qu. Laetet ons eens sonder ghelt besoecken. Ca. Soud ghy sulcken konst sonder gheldt en voor niet willen leeren? Qu. Maer 't is een onghelijcke kans tusschen een meester en een on-ervaren. Ca. Maer de hope van winst / ende de vreese van schade / sal u te F beter doen opmercken. Qu. Hoe dier willen wy spelen? Ca. Wildy haest rijck worden / om hondert ducaten. Qu. Ick wilde dat ickse had om op te setten. 't Gaet sekerder / allenskens rijck te worden. Siet daer is een heele schelling. Ca. Wel / wy sullen 't kleyne by 't kleyne doen / ghelijck Hesiodus vermaent / so salt oock wel een groote hoop worden. Hutselt nu / en werpt. Een goet begin / G ghy hebt een hondt / set een penningh by / ende leert hier naer de schadelijcke zijde kennen. Gheeft my de kooten.

Qu. Dit is nu een beter beginsel: ghy hebt drie honden / set op. Ca. 't Geluck wil u verleyden. Werpt / maer hutselse my eerst om / fijn man. 't Is verloren arbeyt, ghy hebt een stover en een vijster. Ick volgh u / langt hier de kooten. Qu. O hoe wel komt dat! ick sie al weer drie H honden. Ca. Roep geen haringh / eer ghyse in 't net hebt. Ic segget u / 't geluck vervoert u. Maer hoor / op dese maniere heb ickt oock gheleert. Maer nae mijn meening heeft Octavius anders gespeelt.

Qu. Hoe? Ca. Die een hondt gheworpen had / die settede een penningh op / als ick gheseydt heb: die daer sesse / die nam niet wegh / maer d'ander setteden op. Qu. Maer offer vele sesselin- I ghen quamen? Ca. Soo vele penningen leydeñ d'ander by. Ende al dit rijcke hoopjen nam de Venus-worp wegh. Ghy sulter dat oock noch moghen byvoeghen: die noch sesse / noch hondt en krijgt / die sal anders niet / als sijn beurt om te worpen / verliesen. Qu. Ick ben te vreden.

Ca. My dunckt dit oock noch bequamer te wesen / dat die ghene / die de kooten heeft / driemael werpe / eñ daer nae K eenen anderen de beurt overlevere.

Qu. 't Is my oock te wil: maer de hoe-veelste Venus-worp sal 't spel eyndigen? Ca. De derde / so 't u goetdunckt. Daer nae sal 't vry staen / op 't nieu te verdragen. En overmits Venus selden /

A en weynigen/ goetgunstigh is / soo laet ons ter geluckigher ure beginnen. Qu. Laetet gheschien / maer 't is best / dat wy de deur sluyten / dat onse keucken-Coninginne ons niet en sie / als de kinderen in malligheydt spelen. Ca. Ja/ veel eer als de ouden plegen. Hebt ghy dan sulcken snapster tot een meydt. Qu. Sy is oock soo gheneyght tot snappen en kallen / datse 't oock den Hoenderen B ende Katten in 't langh soude vertellen watter in huys gheschiedt / wanneer se by gheen menschen moght komen.

Ca. Hoort hier jonghe/sluyt de deur/ ende doeter de grendel voor/ op dat ons gheen kijcker onversiens over-kome; ende wy eens onse buyck moghen vol spelen.

Eynde vande vijf-en-veertichste T'samen-sprekinghe.

De XLVI. T'samen-spraeck.

Philodoxus,

Of

Eeren-Minnaer.

Daer in de rechte wegh om tot ware eere, ende een goede name te komen, aenghewesen wordt.

Philodoxus, *Symbulus*.

Philodoxus.

A SYMBULE, ick houdet voor een goet teecken/ dat ghy my te gemoet komt. Sy. Ick wenschte wel/Philodoxe, datter yet was/daer in ick u gheluckigh konde wesen. Ph. Wat kander beter teecken wesen / als wanneerder een God eenen mensch ontmoet? Sy. Voorwaer ick soud meenen datter gheen gheluckigher teken kan wesen als dit/ † al waert datter oock duysent nacht-uylen vloghen. B Maer van wat Godt seght ghy?

Ph. Ick meen u Symbule. Sy. My? Ph. Ja u. Sy. Ick hebbe sulcke kackende Goden noyt wat gheacht. Phi. Indien 't spreeck-woort niet valsch is / te weten/ dat een yegelijck een God is/ die eenigh mensch helpt / soo kondt ghy my een God wesen.

† Het Uyle vliegen hieldẽ die van Athenen voor een geluckigh teycken.

Sy. Of

A Sy. Of het spreeck-woort vast gaet of niet / moghen andere sien : ick soud altijt een vriendt gaerne dienst doen / soo ick immer mochte. Ph. Ghy en behoeft niet te vreesen Symbule, ick en begheer daer niet voor. Goeden raet is een heylige sake/help my daer slechs mede. Sy. Maer dit is anders niet / als wat wederom begeeren te leenen : want sulcke diensten behooren tusschen vrienden aen B weder-zijden gepleeght te worden/ gelijck dan oock alle andere dingen. Maer wat is de sake / daer ghy mijnen raet in begeert?

Ph. 't Verdriet my/ dat ick soo onbekendt ben / ick wilde gheern een groote naeme hebben / wijst my daer toe den wegh. Sy. Siet daer een korte ende lichte wegh : volgh Erostratum na / die den tempel Dianæ te Ephesien in brand C ghesteken heeft/of Zoylum die hem gelijck was/ dewelcke Homerum schandlijck aenghetast heeft / of stelt erghens een ander soodanigh roemlijck feyt in't wert/ ghy sult also wel vermaert worden/ als de broeders † Cercopes, ende de Nerones.

Ph. Laet andere haer eenen naem door ondeughd maecken / ick begheer een eerlijcke naem te hebben. Sy. Soo D weest dan inder daedt soodanigh / als ghy van anderen begheert gehouden te worden.

Phil. Maer vele / alhoewel met uytnemende deughde begaeft zijnde / hebben de vermaertheyt haers naems niet konnen verkrijghen. Sy. Of dit waer zy/ en weet ick niet : wanneer evenwel dit gebeurt/als ghy seght / so is de deughd selfs belooninghe ghenoegh. Ph. Ghy E seght de waerheyt/ende t' eenemael als F een wijsheyts-minnaer. Maer / alsoo dit wereltsche dinghen zijn / dunckt my dat de eere een sonderlinghe vercieringe is der deughde : die anders niet en begheert bekent te worden / als de Sonne begheert te lichten : al waert oock daerom alleen op dat se velen moght nuttelijck wesen/ende vele aenlocken tot hare na - volginghe. Eyndlijck / ick en sie niet / wat heerlijcke besittinghe de Ou- G ders hare kinderen konnen na laten/als een eeuwighe ghedachtenis eens eerlijcken naems. Sy. Ghy soeckt/soo my recht dunckt/eere door deughde verkreghen. Ph. Jae ick. Sy. Soo stelt u dan voor/die gene die van allen geroemt zijn / namelijck / Aristidem, Phocionem, Socratem, Epaminundam , Scipionem Africanum , den ouden Catonem, eñ de ander van Utica , Marcum Brutum, ende H haers gelijcke/ die ge-yvert hebben/om in oorlоogh ende vreden het ghemeene best ten aller uytersten te bevorderen. Want hier hebt ghy een ruyme baen om tot eeren te komen.

Phy. Maer onder dese beroemde mannen is Aristides door den Ban gedwonghen zijn vaderlandt te verlaten : Phocion ende Socrates hebben fenijn inde gevanghenis moeten drincken: Epaminun- I das is aen den hals aenghe klaeght / als oock mede Scipio. De oude Cato heeft sich veertigh-mael/voor 't gherichte beschuldight zijnde / verdedight Cato van Utica heeft hem selven om - ghebracht : desghelijck oock Brutus. Ick soud liever eere willen hebben/ die met geen nijdigheydt verghesellschapt ware.

Sp. Maer dit en heeft Jupiter selfs zijn eyghen Sone Herculi niet ghegont. K Want nae soo vele Monster - dieren/ die hy door zijn deughd ende sterckte overwonnen had / heeft hy noch den laetsten strijdt met de veel - hoofdighe Slanghe moeten vechten / welcke noch d'alderscherpste was. Ph. Ick en misgunne Herculi zijn roem-waerdige daden niet,

† Æchmon ende Passalus zijn twee ghebroederen geweest, meesters eñ stichters van allerley schelm-stucken. Dese heeft Hercules verwonnen : en eyndlijck zijnse (na dat de fabulen segghen) van Iupiter, in Apen verandert daerom sy oock Cercopes ghenoemt zijn.

A Maer die houde ick voor geluckich/den
welcken een eerlijcke name/ onbesmet
van nijdigheydt/ heeft moghen ghebeu-
ren. Sy. Als ick versta/ so begeert ghy
een sacht leven te hebben: daerom vreest
ghy de nijdigheyt/ en dat en is niet son-
der oorsake. Want het is een seer quaet
beest. Ph. 'Tis soo. Sy. Houdt u dan
binnen u schulp. Ph. Maer dat is soo
veel als doodt wesen/ ende niet leven.
B Sy. Ick verstae/ waer nae ghy staet.
Ghy wilt inde heldere Sonne-schijn
wandelen/sonder schaduwe. Ph. Dat
en kan niet gheschieden. Sy. Maer het
kan immer soo weynigh geschieden/dat
ghy eere soudet verkrijghen/ onbesmet
van nijdigheyt. De eere volgt van selfs
op goede wercken: maer nijdigheyt ver-
geselschapt de eere. Ph. Maer dat noch-
tans yemandt eere mach weder-varen/
C sonder nijdigheyt/dat leert ons dien ou-
dẽ in de Comoedie Terentij, als hy segt:
so dat ghy lichtlijck, sonder nijt, eer ende
prijs meugt vinden, ende u vrienden ma-
ken. Sy. Indien ghy met sulcken lof te
vreden zijt/ als Pamphilus de Jongman
door zijne gedienstigheden eñ bequaem-
heyt der manierẽ verkregen had: so sult
ghy uyt de selve plaetse onderwijsinghe
konnen leeren/hoe ghy tot het ghene sult
D komen/dat ghy begeert/uyt welcke ghy
dese spreucke ghenomen hebt. In allen
dingen ghedenck/ dat ghy niet te veel en
doet/maer alles met mate, Weest koel-
sinnig eñ bereyt om andere menschen ze-
den te verdragen/ kleyne ghebreken door
de vingheren siende; en weest niet hals-
starrigh / ende op 't uwe niet al te stijf-
staende/ maer voeght u na de handelin-
ghen van anderen. Vertoornt niemant/
E maer weest alle mans vrient. Ph. Een
yeghelijck is vast der jonckheydt goet-
gonstigh; ende het en soude geen groote
moeyte behoeven sulcken name ende lof
te verkrijghen: maer ick wenschte wel
eenen uytmuntendẽ prijs mijns naems
te hebben / welcke door de gantsche we-
relt klonck / ende die mette jaren altijdt
heerlijcker worde/eñ oock na mijn doot F
meer ende meer verbreydt worde.
Symb. Voorwaer ick prijse dese uwe
wel-gheaerde gheneghentheydt. Philo-
dox. Maer indien ghy die eere begeert/
die door deughd verkreghen wordt/ soo
is de voornaemste deughd hier in gele-
gen/ dat ghy de eere niet en soeckt/ ende
'thoogste lof is/ lof ende prijs niet te be-
geeren; want dese dinghen volgen meest
den ghenen/ diese vliedt. Soo moet ghy G
dan wel toe sien/ dat ghy daer van niet
so veel te meer ontbloot wort/ hoe ghyse
meer soeckt ende nae-jaeght.
Ph. Ick en ben gheen Stoiceen, † die
sonder beweginghe soude zijn. Ick heb
oock menschelijcke genegentheden.
Symb. Soo ghy u belijdt een mensch
te wesen/ende niet en weyghert die din-
ghen te onderwerpen/die den menschen
als haer lot toe-ghelegt zijn; waerom H
pooght ghy dan nae sulcks / dat Godt
selfs niet en ghebeurt? want ghy weet
die spreucke Theocriti wel / niet alleen
waerachtelijck / maer oock cierlijck
voortgebracht / namelijck/dattet God
niet selfs allen menschen 't sy dat hy re-
gen of schoon weder geeft/ kan te passe
maecken. Ph. Daer en is misschien geen
vuyr sonder roock: nochtans zijnder
wel houten / die geen roock en gheven. I
Soo 't anders niet wesen kan / of des
menschen eere moet met eenigh wolcx-
ken der nijdigheydt verduystert wor-
den: ick meen nochtans/datter wel we-
ghen ende middelen zijn / om te maken/
datter slechs de minste nijdigheydt by
vermenght zy. Sy. Soudt ghy u dese
wel willen aengewesen hebben. Ph. Ja
ick. Sy. Oeffent de deuchd met maten/ K
ende ghy sult te minder benijdt worden.
Ph. Maer wanneer de eere niet uytne-
mende is / soo en isse gheen eere.
Sy. Siet daer / dit is dan de sekerste

† De oude Philosophen, Stoici ghenoemt,
leerden, dat geen wijs man, met beroe-
ringen, des gemoedts gequelt wierde.

wegh.

A wegh. Volbrengt eene roemlijcke daed/ ende sterft dan/ soo sult ghy sonder nijdigheyt beneffens *a* Codro, *b* Menœco, *c* Iphigenia, *d* Curio ende *e* Decio gepresen worden. Want/ ghelijck Ovidius ghetuyght: Amor. 1. 15.

De nijdigheyt, een knagend beest,
Voed sich als wy noch leven;
B *Maer als de mensch eens heeft gheweest,*
Moet sich tot ruste gheven.

a Codrus is Coningh van Athenen gewéest, ende vrywilligh voor sijn volck gestorven inden krijgh.

b Is een edel Ionghelingh van Theben gheweest, hem selfs inden doodt overgevende voor sijn Vader-landt.

c Dese Iongh-vrou is tot voordeel des C Griecks chen legers Dianæ gheoffert.

d e Twee edele Romeynen, sich selfs inden doot begevende voor de behoudenis des Roomschen volcx.

Ph. Voorwaer/ op dat ick u rondelijck de waerheydt bekenne/ ick pooge om mijn kinderen ende kint s-kinderen/ d'ersnis van een eerlijcke name naelaten: maer evenwel soud ick oock wel in mijn leven ende onder den levendighen D de vrucht hier van een tijd langh begeeren te genieten.

Sy. Wel aen dan/ ick en wil u niet langher ophouden. De sekerste wegh tot een vermaerde naeme/ is/ wel te doen/ niet alleen eenen yeghelijck in't bysonder/ maer oock allen in't ghemeen. Dit gheschiet ten deele/ door diensten/ ten deele door een goet gonstighe wille ende weldadigheydt. De wel- E dadigheydt moet soo ghematight worden/ dat ghy niet ghedwonghen wort anderen af te nemen/ dat ghy aen desen besteden wilt. Want uyt sulcke uytdeylinge wast meer haets bydе vromē/ als gonst by de boosen. Nu van de quaden gepresen te wordē/ is meer schande als eere. Soo wort oock de fonteyne der weldadigheydt door al te veel gheven F uytgheput. Maer de goed-dadigheydt/ in diensten bestaende/ en heeft gheen grond: ja hoemender milder uytschept/ hoese rijckelijcker vloeyt. Maer hier zijn veel dinghen/ die de nijdigheyt versachten/ ende de vermaertheydt des naems verbreyden/ die hem selven niemand geven kan; maer sy worden door onverdiende ghenade ende gonst Gods den mensche ghegeven. Æn. 9. G

De deughd is meest geacht, die komt uyt
sulck een man,
Die door sijn schoon gelaet en wesen stich-
ten kan.

Maer niemandt kan hem de schoonheydt des lichaems selfs gheven. De edelheydt des ghestachts brenght oock H veel aensienlijckheyts mede. Maer dese is oock een gheschenck des Ghelucks. Dit selve maghmen oock gevoelen vande rijckdomen/ die eerlijck ghewonnen zijnde/ van ouder t'ouder ons aenghe-erst zijn. Dese en kan hem oock niemant selfs gheven. Van dese slagh zijn mede/ kloeckheyt van verstandt/ welsprekentheyt/ aenghenaemheydt ende minlijckheydt/ diemen niet vande oeffeninghe/ I maer van nature heeft. Eyndlijck een sekere verborghene ghenade/ ende ghelucksaligheydt/ welckers werckinghe men daeghlijcks in velen siet/ maer niemandt kander d'oorsaecke of reden van gheven. Maer wy sien dickwils/ dat eenderley saecke ghedaen of ghesproken wordt van verscheydene/ ende dat die evēwel de meeste gonst geniet/ die't qualijckst ghedaen/ of ghesproken heeft; K daer die ter contrarie/ die't wel ghemaeckt heeft/ in plaetse van gonst en danck/ haet tot loon krijght. Dit schreven sommighe van d'Ouden den bysonderen Gheesten of Enghelen toe. Want sy seyden/ dat elck in sulcke handelinghen gheluckigh was/ daer hy

A toe ghebozen was; daer teghen / dattet
niet wel ghelucktе / datmen teghens
zijne natuur / ende tegens wille van zij-
nen Enghel onderstondt.
Phy. Soo en ghelt dan hier gheen
raedt? Sy. Nauwelijcx. Die noch-
tans scherp-sien / die vinden sommighe
merck-tekenen inde kinderen of jonge-
linghen/daer uyt se konnen afnemen/tot
welcke oeffeninghe/ ende wat staet van
B leven/ ende tot wat handelinghen sy be-
quaem zijn. Dit selve leert ons oock
een seeckere bevindinghe des gemoedts
in ons selven/daer door wy van sommi-
ghe dinghen een af-keer hebben/ sonder
nochtans vaste ende schijnbaerlijcke re-
den daer van te konnen geven / tot som-
mige worden wy door seeckere aenpric-
kelinghe des ghemoedts ghedreven.
Daer van komt het / dat den eenen sich
C wel met den krijgh-handel weet te be-
helpen / een ander is kloeck in saecken
van regieringhe: een ander wederom
is ghelijck als geboren tot wetenschap
ende gheleertheydt. Al-hoe-wel oock
in dese dinghen groote verscheydent-
heydt is/ te weten soo groot/ alsser ver-
scheydentheydt der ampten ende bedie-
ninghen onder den menschen is. Den
eenen heeft de natuur voort-ghebraght
D om heerschappy te hebben: den ande-
ren heeft se een dapper krijghsman ghe-
maeckt: en diese veel gegunt heeft/ dien
heeftse / na 'tsegghen Homeri, een goet
soldaet en Capiteyn ghemaeckt. So ist
oock in borgherlijcke saecken: want
d'eene weet goeden raedt te gheven:
d'ander heeft uyt-nemende verstandt
om recht-saken te bepleyten: dese heeft
lust om als Ghesante te reysen/ eñ weet
E sich daer in gelucklijck te draghen. Wat
behoeftmen veel te segghen van de ver-
scheydentheyt der offeninghen/ eñ han-
delinghen? daer zijnder/die soo ghetroc-
ken worden tot het Monicken leven /
evenwel niet tot een yder orden / maer
tot dese of die int bysonder/datse meenen
dat haer het leven een verdriet is / soose
niet en verkreghen 't ghene daerse nae F
wenschen. Daer-en-teghen zijnder die
daer van wonderlijck walghen/ so dat-
se liever souden willen sterven/als Mo-
nicken worden / ende dat en doense uyt
gheen haet/of seeckere reden/ maer door
een verborgen aendrijvinghe der natu-
re. Ph. Dit heb ick in velen altemets
bevonden/ghelijck ghy't hier verhaelt/
ende heb my dickwils daer over ver-
wondert. G
Sy. In sulcke gaven dan/die ons de
mildicheyt der nature uyt genade geeft /
salmen minder nijdigheyt speuren / als-
men sich maer van hooghmoedt ende
trots wachtet. Want de schoonheyt /
edeldom/ rijckdom/ ende wel-sprekent-
heyt worden meer beminnens-weerdich
gheacht by sulcken/die quansuys / niet
weten/ datse in dese saken andere te bo-
ven gaen. Maer sachtsinnigheyt ende H
beleeftheyt en verminderen dese goede-
ren niet / maer ghelijckse aenghenamer
maken/also verdrijvense oock de nijdig-
heyt. Maer dese vriendelijckheydt ende
soetigheydt der manieren moet in allen
handelinghen des levens gestadigh re-
geren/ten sy die natuur t'eenemael daer
teghen strijdt. Want ick meen / dat
† Xenocrates te vergheefs soud onder- I
staen te doen/ 'tghene Socrati ende Dio-
gem wel gheluckt is. En Cato de Be-
risper soud qualijck konnen by de hand
nemen / 't ghene Lælium in de gonst der
menschen heeft ghebraght. Nochtans
heeft de oude Demea, in't ghedicht Te-
rentij, haest verandert zijnde/ ghenoeg-
saem te kennen ghegeven/ hoe veel dat-
tet helpen kan / om anderer menschen
gonst tot sich te trecken / alsmen sich
voeght na allemans sinlijckheydt/ ende K
wille. Maer wanneermen vande deugt
ende eerbaerheydt af wijckt/so vervalt-
men oock vande ware eere totter men-

† Een Philosooph van Chalcedon, stuur eñ wreet, die hem na de manieren der menschen niet en wist te voeghen.

A schen gonst / die maer een kleyne tijdt duurt. Evenwel dese eere is alleen ghedurigh / die op de eerbaerheydt gewortelt is/ende haer oorsprongh van't oordeel des vernufts heeft genomen. Want de beroeringen des gemoets hebben sekere vlaeghen/een tijdt langh durende: als dese verslaut en ghepasseert zijn/ so begintmen te haten/ 'tghene men te voren hertlijck begheert heeft: ende over B sulcks / wordt het toestemmen tot een bespottinghe / ende het lof in schelden verandert. Maer ghelijck nu de aengeborene aert niet en kan t'eenemael uytghworpen worden/so kanse nochtans ten deele wel verbetert worden. Ph. Ick verwacht wat ghy seggen wilt.

Sy. Die van nature wat vriendlijcker is/die kan sich wel wachten/dat hy vande eerbaerheypt niet afwijcke / wan- C neer hy sich bevlijtight in allemans gonst te staen: Oock mede/ dat hy / den visch veel-voet navolghende / niet al te ongestadig zy/wanneer hy sich na eens yegelijcks manieren schict. Ph. Sulcke kenne ick veel/ die licht in woorden / eñ so ydel zijn dattet schande is. Sy. Wederom / die wat straffer van nature en manieren zijn / moeten haer best doen / datse so na vriendlijckheyt trachten/dat D haerdoen niet ghemaeckt en gheveynst en schijne / of datse dickwils weder tot hare ghewoonte vervallen: en alsoo in plaetse van prijs en eere/dubbele schande behalen/ eens-deels/ om datse somtijdts al te wreet: anderdeels/ om datse onstant-vastigh zijn. Want de stantvastigheydt heeft sulcken kracht/ dat oock die gheene/ welcker nature vol gebreken is/ nochtans daerom te lichtlij- E cker verdraghen worden om datse altijt hun selven gelijck zijn. Maer so haest het bedrogh sich openbaert / soo baert het oock in't weldoen haet. En ten kan oock niet altijt verborghen blijven / dat geveynst is: het moet eens uytbersten. 'T welck geschiedt zijnde/so verdwijnt datelijck al die schijnbare roock der eere / eñ men maeckter een spotlijck praet F van. Ph. Na dat ick dan mercke / vermaent ghy dit/ datmen minst van de natuur / maer vande eerbaerheydt gheensins wijcken moet. Sy. Ghy hebtet recht. So weet ghy oock wel / dat al / wat inder haest rijst en vermaert wort / de nijdigheydt onderworpen is. Daer uyt is het hatelijcke woordt Neoplutus by den Griecken gekomen / 't welck beteeckent eenen die haestigh rijck gewor- G den is: ende by den Romeynen de naeme der nieuwer menschen; dat is / der ghener die in korten tijden Jonckers gheworden zijn/te voren onbekent ende on-edel gheweest zijnde. Soodanighe noemen beyde de Griecken ende Romeynen / kinderen der aerden, ende die vanden hemel ghevallen zijn. Maer een goede naem/die allenghskens wast / en toe-neemt/ ghelijck hy minst vande nij- H dighept geknaeght wordt/so is hy oock langst-durende: Ghelijck sulcks de scherp-sinnighste onder alle Poëten / namelijck Horatius, aenwijst in desen.

Ghelijck een boom door langheydt wast,
Eer datmen 't kan bemercken,
Soo sal Marcelli *lof staen vast,*
En sich stilswijghens stercken. I

Derhalven / indien ghy een bestandighe / ende der nijdigheydt minst onderworpene/eere begheert/let op het gene / dat Socratus ghesepdt heeft: het wedervaert sommighen / dat wanneerse in't begin al te seer haesten / sy soo veel te later aen het eynde komen. Ph. Maer het leven der menschen is kort.

Sy. Daerom moetmen sich spoeden K om goedt te doen / niet om eere te bejagen/die van selfs daer op volght. Want ick vermoede niet/ dat ghy vraegt / hoe ghy oudt meught worden. Want sulcks is een geschenck der selver Goddinnen/ die 't leven der menschen (als men seght) regeeren: die welcke den draet spinnen

ende

A ende af-snijden wanneer dattet haer
goet dunckt.
Ph. Wilt God/dat ghy dit oock doen
kondet. Symb. die Goden zijn noyt/ O
Philodoxe! soo goedertieren gheweest/
datse eenen alle dinghen gegheven heb-
ben. Datse van de jaren af-trecken/dat
gevense weder aende vermaertheyt des
naems. Dan sommighe zijnse so heel
goet gonstigh/dat de selve oock by ha-
B ren leven/ende ghelijck als haer selfs
over-levende/der nakomelinghen lof
ghenieten. Maer dese zijn weynigh
in't ghetal/die alsoo van Godt bemindt
worden. Misschien heeft het eenighen
moghen gebeuren/die God sonderlingh
bemindt heeft: maer van soodanige ge-
lucksaligheydt en handelen wy in dese
raetslaginge nu niet. Phil. Ick plege
my dickwils te verwonderen/over de
C misgonstigheyt of des Gelucks/of der
nature/dewelcke den menschen gheen
voordeel of goedt en verleent/'t welckse
niet met eenigh verdriet ende schade ver-
menght. Sy. Wat raet isser dan an-
ders/als dat wy menschen ghebooren
zijnde/het menschlijcke lot gheduldigh-
lijck draghen? Hier beneffens kan dit
oock niet weynigh helpen om de nijdig-
heyt te mijden/datmen sich bemoeyt/
D om volkomelijck de naturen en eyghen-
schappen der volckeren/ende eens ye-
gelijcken menschen in't besonder te ken-
nen; nae't exempel der gener/die haer
weeck maken/van't temmen en spijsi-
gen der wilder beesten. Want dese be-
naerstighen haer insonderheydt/datse
mogen weten/door wat saken elck dier
of wilder of tammer kan ghemaeckt
worden. Ick en segh dit niet alleen van
E 't onderschept/'t welck is tusschen een
voghel en een vier-voetigh dier/tusschen
een Arendt en Gier/tusschen een Oly-
phant en Paert/tusschen een Dolphijn
en Zee-kalf/tusschen een Adder en een
Draeck; maer vande oneyndelijcke ver-
scheydenheyt/die daer in een yegelijcke
soorte der dieren is. Ph. Ick sal sien/
wat wegh ghy uyt wilt. Sy. Alle hon- F
den behooren onder eene soorte: maer
dese soorte/in hoe ontallijcke ghedaente
wordtse onderscheyden? Datmen by-
kans soude mogen segghen/datse nae
't geslachte/en niet na de besondere dee-
len onderscheyden worden. Nu voor-
der in eene ende de selfde besondere soor-
te/hoe menigerhande aert ende nature/
van honden zijnder? Ph. 't Is een on-
uytsprekelijcke verscheydenheydt. Sy. G
Dat van honden gheseyt is/moet ghy
nemen oft van een yeghelijcke soorte van
dieren gheseydt ware: maer 't onder-
scheydt vertoont sich in gheenen klaer-
der/als inde paerden. Philod. Ghy
seght de waerheydt: maer tot wat eyn-
de seght ghy dit? Sy. Al wat in de ge-
slachten der dieren/of in de ghedaente
der selver/of in een yeghelijck dier in't
besonder/voor onderschept is/laet u dat H
voorstaen /altemael inde menschen te
wesen. Onder de dieren sult ghy ver-
scheyden Wolven vinden/honden van
wonderlijc verschil/Olyphanten/ke-
mels/esels/leeuwen/schapen/adders/
apen/draecken/arenden/gieren/swalu-
wen/ende wat niet al? Ph. Wat is dit
dan meer? Sy. Maer gheen dier is
so wilt/of door konst geregeert zijnde/
gheeft het noch eenighe nuttigheyt van I
hem/of ten minsten en doet het gheen
schade. Ph. Ick en sie noch niet wat
ghy voor hebt. Sy. Daer is al wat
onderscheyds tusschen een Spaenjaert/
een Italiaen/een Duytsche/Francoys/
en Engelsche? Ph. Dat is ghewis.
Sy. Daer en boven/heeft een yeder in
een yeghelijck gheslacht zijn eyghen/en
bysondere aert ende toe-eygeninge. Ph.
Dat beken ick. Sy. Indien ghy nu K
door scherpsinnigheydt dese verschey-
dentheydt wel sult hebben bekent/ende
dan u na eens yegelijcx maniere voegt/
so sult ghy lichtlijck te weghe brengen/
dat ghy of alle man tot vrunden hebt/
of ten minsten gheene vyanden. Ph.
Heet ghy my/dat ick my na eens yeders
wijse

A wijse schicken sal / waer blijft dan de deught ende eerbaerheydt? Sy. Daer is in gemeene sake een sekere voeginge/ die de eerbaerheyt geensins en krenckt: hoedanich by de Italianen is / dat sich de mans onder elckanderen met een kus groeten. Soo ghy dat in Duytslandt wildet doen / 't soude niet wel passen; maer ghevense / in plaetse van kussen / malkander de rechter hant. Wederom/ B in Engelant groeten de mans de vrouwen/oock wanneerse inde Kercke haer te ghemoedt komen: maer soo dat in Italien gheschiede/ 't soude voor een schandlijcke daedt gherekent worden. Oock is 't in Enghelandt een teecken van beleefthept / alsmen eenen / die in 't gheselschap komt/zijn glas biedt: maer in Vranckrijck ist schande. In dese eñ dierghelijcke dinghen magh men een C peghelijck wel te wille zijn / sonder letsel van de eerbaerheydt. Ph. Maer 'tsoude heel swaer om doen wesen/ datmen aller volckeren manieren / en eens peghelijcks natuur in 't besonder soude kennen. Sy. Maer / Philodoxe, indien ghy een uytmuntende eere begheert / en die door deughd verkreghen werdt / soo ist noodigh / dat ghy oock deught betoont / die niet ghemeen is. D Nu weet ghy / dat de deught omtrent swaere saecken besigh is / ghelijck de Poët Hesiodus al voor Aristoteles geleert heeft. Soo ghy dan honigh begheert/ soo moet ghyt steken der Byen lijden. Ph. Dat weet ick wel/ en ick houd oock vast in mijn ghedachtenis: maer ick soeck middelen om de nijdigheyt te versachten. Sy. So beneerstigt u dan/ dat ghy in tijde van oorlogh liever een Ca-E pitepn zijt / als een slecht soldaet; en in sulcken krijgh/ die meer tegens verhatede vyanden / als teghen borghers of bondt-genooten gevoert moet worden. In Stadts-regieringhe aenveerdet meest sulcke ampten/die den volcke aengenaem zijn. Als by exempel; beschermen of yemand verdedigen is aengena-mer voor den volcke/ als beschuldigen: F yemandt te eeren/ als te straffen. Valter nu yet voor/ ghelijck altemets noot-sakelijck beuren moet / dat in sich selfs hatelijck is/soo moet ghy 't selve/ indien ghy 't niet ontgaen en kont / met bequaemheyt nederleggen/of versachten.

Ph. Maer op wat wijse?

Sy. Sit ghy als richter of schepdsman/ soo sult ghy d'eene partije min of meer moeten vertoornen: Maer dat G doet dan af met billijckheydt/ dat oock/ soo 't moghelijck is/die ghene u bedancke/die onder leydt. Ph. Hoe dat?

Sy. Neemt/ datter yemandt van dieverije ofte Kerck-rooverije beschuldigt wordt: So ghy kond so verandert/ het formulier van de aensprake/eñ maeckt/ dat het sy een actie om zijn goet te vervolghen. Ende hier sult ghy den beklaeghden alsoo verlichten / dat even-H wel de aen-klager niets en verliese. Voorders / sult ghy de gantsche handelingh also besturen ende matighen/dat het genoegsaem blijckt/dat ghy evenwel sonder schade des aenklagers/dẽ beklaegden gonstigh gheweest zijt. Eyndlijck sult ghy de straffe des veroordeelden een weynigh versachten. Daer-en-tusschen laet de sturigheydt des gesichts / bitterheydt in woorden/ende wreetheyt I in de zeden verre van u wesen: welcke manieren maken / dat sommige minder dancks voor de bewesene weldaedt verkrijgen/als andere voor een geweygerde. Somtijts moetmen een vriend oock vermanen: maer alsser gheen hope van beterschap is/ist beter te swijgen. Indien de sake veel te bedupden heeft/ende hope van voordeel is / soo isser evenwel noch al veel aenghelegen / hoedanigh de K vermaninghe sy. Want het ghebeurt dickwils / dat die ghene / die qualijck of t'ontijde vermaent / niet alleen het quaet ergher maeckt / maer hy krijghe oock voor een vriend een vyand. Dese voorsichtigheyt heeft ooc meest plaets / alsmen met een Vorst te doen heeft.

A Want al-te-mets komt het/ datmen
sulcker Heeren voornemen moet teghen
staen. Indien nu dit in vriendlijckheydt
ende voorsichtighlijck geschiedt/ so heb-
ben die daer na meer dancks/ die hun
tegen-gestaen hebben/ als die hun ghe-
volght hebben. Want 't gene de begeer-
lijckheydt behaeght/ duurt een kleyne
tijdt: maer dat met reden ende vernuft
gedaen wort/ is altijdt prijslijck. Maer
B de meeste nijdigheyt komt voort uyt de
ongebondenheyt der tonghe. Hoe veel
haets veroorsaeckt somtijts by velen
een eenigh woord/ onverhoeds gespro-
ken? Hoe veel sijnder in 't verderf ghe-
raeckt door een korts-wijligh woord of
jock t'ontijde voorghebraght? So sult
ghy dan prijsen/ maer die ghene die 't
weerdigh zijn/ ende dat noch met mate:
Bestraffen en laecken sult ghy/ maer
C noch al matiger: soomen anders geheel
ende al yemand hoordt te laecken. Over
sulcks moetmen sich wachten van veel
spreeckens. Want het soud al heel swaer
vallen/ te ghelijck veel ende wel te pas
spreken. Ph. In allen desen stem ick u
toe. Maer my dunckt/ om tot een ver-
maerde name te komē/ dit de voornaem-
ste wegh te wesen/ veel boecken te schrij-
ven. Sy. Ghy seght de waerheyt: ten
D ware dat de veelheyt der Schrijvers u
inde wegh was. Maer indien u dese
maniere behaeght/ soo maeckt dat ghy
veel meer yet uytnements schrijft/ als
veel. Maer voor al kiest en neemt yet/
daer van ghy schrijft/ dat niet al te be-
kent ende te gemeen is: daer beneffens/
dat de nijdigheydt minst is onderwor-
pen? daer brenght in te pas/ al wat ghy
aenmerckens weerdigh in 't lesen vele
E jaren lang vergadert hebt: dan maeckt
dat oock/ in 't verhandelen soodanigh/
dattet beneffens de nuttigheyt oock ge-
neughte aenbrenghe. Ph. Ghy Sim-
bule spreeckt wijslijck: ende sult voorts
mijn begeerte overvloedich voldoen/ soo
ghy dit hier by noch segghen sult/ door
wat middelen het gheschieden kan/ dat- F
men tijdlijck ende vroegh tot de eere ge-
raecke? want ick sieder vele/ die nau-
welijcks ontrent den tijdt hares sterf-
daghs bekent worden: andere die na
hare doodt eerst een name krijghen. Sy.
Hier in weet ick u nu niet beters te ra-
den/ als 't ghene dat d'een Pijper de
ander Pijper gheraden heeft: Siet toe/
dat ghy u in goedt ghevoelen en groot-
achtinghe brenght by die gene/ die alre- G
de de nijdigheyt door eere te boven ghe-
komen zijn: In sulcker lieden vriend-
schap verbindet u/ welck is eerlijcke
roem/ lichtlijck des volcks gonst u sal
konnen verwerven. Ph. Maer of t'ee-
nigher tijd de nijdigheydt sich vertoon-
de/ wat raedt gheeft ghy? Sy. Doet/
ghelijck die ghene doen/ die pick sieden:
Als die vlam daer in slaet/ so gieten sy-
der water in: Ende dan brandet noch H
veel heftigher/ indien men 't niet meer
maels en ghestadigh doet. Ph. Wat
raedtsel is dit? Sy. Onderdruckt de
opgaende nijdigheydt meer met welda-
den/ als met wraeckgierigheyd. Hercu-
lus en dede gheen oordeel/ soo langh hy
des grooten Draecks in Lerna hoofden
met den swaerde af-hieu: maer hy heef-
tet grouwelijck beest met Griecksch vyer
verwonnen en vernielt. Ph. Maer I
wat noemt ghy Griex vyer. Sy. Dat
oock midden in 't water brandt. Dit
ghebruyckt die ghene dewelcke doort
onghelijck ende vervolginghe getergt
zijnde/ nochtans niet op en houdt ye-
derman goet te doen. Philod. Wat hoor
ick nu? Is de goedt-dadigheydt dan
water/ dan vyer? Sy. Waerom niet?
Overmits oock Christum in oneyghen-
lijcke manieren van spreecken in de K
Schrift nu de Son/ nu vyer/ dan een
steen ghenoemt wordt? Ick heb u mijn
meeninghe oprechtlijck verklaert. Ver-
neemt ghy elders wat beters/ dat volgt
ende laet mijnen raet vaeren.

Consa-

De XLVII. T'samen-spraeck.

Confabulatio domestica,

Of

Huys-praetjen.

Met eenighe ghenoeghlijcke dinghen.

Petrus, Mida een jonghen, Iudocus.

Petrus.

A Hou-sick jongen/ komt daer niemand voor den dagh? Mi. Dese mensch dunct my dat de deur aen stucken wil brekẽ. Hy toont wel dat hy een goed bekende moet zijn. O soete man / wat
B brengt ghy ons doch? Pe. My selven. Mi. Soo en hebt ghy ons dan niet veel bysonders mede ghebraght? Pe. Ick heb nochtans mijn vader wel vele ghekost. Mi. Ick acht meer dan men u wederom soude konnen verkoopen.

Pe. Maer dit varen latende / seght my is Joost niet t'huys. Mi. Ick en weet het niet/maer sal't gaen besien.

Pe. Jae gaet liever en vraeght hem/
C oft hem nu ghelieve by huys te zijn.

Mi. Gaet ghy liever selve/ende weest u eyghen bode. Pe. Hou Joost zijt ghy rechtevoort in huys? Iu. Ick niet.

Pe. Onbeschaemt mensch! hoor ick daer u stem niet? Iu. Ghy selve zijt veel onbeschaemder. Onlancx geloof-
de ick uwe dienst-maerte / dat ghy niet D
t'huys en waert/ nu en gelooft ghy my selve niet. Pe. Ghy seght de waerheydt. Ick worde van u met ghelijcke munte betaelt. Iu. Voorwaer / ghelijckerwijs als ick niet en sluymere voor allen / alsoo ben ick oock voor alle man niet t' huys / maer voor u sal ick echter altijdt in wesen. Pe. Maer ghy schijnt my een slecken leven te leyden.
Iu. Waerom dat? Pe. Om dat ghy E
staech binnens huys sit en koeckeloert / sonder u op eenighe plaetse ter werelt anders te laten vinden/even al eens als de kreupele snijders / die gestadigh met den eers haer winckel-banck vast ghenaghelt zijn. Ghy wordt dof en muf door al dat in sitten. Io. Binnens huys vind ick mijn werck / daer buyten heb ick niet te doen / en al wasser al wat te
doen / nochtans dit guur weder dat nu F
eenighe daghen gheduurt heeft / was oorsaeck ghenoegh om my van de straet te houden. Pe. Maer nu ist een warme locht en sy lockt ons uyt te wandelen. Siet hoe vriendlijck datse ons toelacht.

Io. Sijt ghy van sin een lochtjen te

A rapen ick houd' u geselschap? Pe. Wy en dienen dit weder niet te laten voorby gaen. Io. Laet ons een oft twee praeters tot ons nemen.

Pe. Ick ben te vreden: seght maer welcke ghy begeert. Io. Of wy Wouter mede namen? Pe. Daer is weynigh onderschept tusschen een Wouter en een kouter. Io. Hy ghevalt my wel.

Pe. Of wy Allert oock aen-spraken?

B Io. Dat is een kallert/ die en is oock geen slot voor sijn mond ghewassen/ dat hem aen zijn ooren ontbreeckt/ dat vervult zijn tonghe.

Pe. Dunckt het u goet/ dat wy Nævium daer by voeghen?

Io. Konnen wy dien in ons ghesel-schap krijghen/ wy sullen gheen kluchten en boerteryen ghebreck hebben. De t'samen-kouters staen my wel aen/ resteert dat ghy een gheneughlijcke plaetse voor ons bespied.

Pe. Ick sal u brengen aen een plaetse/ daer het u noch aen de schaduwe der C bosschagien/ noch aen de smaragdische groenigheydt der beemden/ noch aende levende fonteyn-aderen sal feylen. Ghy sult seggen dat het een waerdighe rust-plaets voor de Const-goddinnen is.

Io. De belofte is heerlijck genoegh.

Pe. Ghy zijt te deun by u boecken. Ghy merghelt u selven uyt door het onmatigh studeren.

Io. Dat heb ick liever/ als van liefde D te quelen. Pe. Maer wy en leven niet tot dien eynde op dat wy studeren souden/ maer wy studeren met dit ooghmerck/ om een gheneughlijck leven te moghen leyden. Io. Wat my aengaet/ 't waer my een vreughde/ al lesende ende practiserende te moghen sterven. Pe. Ick prijse datmen de studien behertige/ maer datmen het leven daer by op stelle prijs ick niet. Hoe behaeght u dese wandelinge? Io. Sonderlingh wel.

Eynde vande seven-en-veertighste T'samen-spraeck.

De

De XLVIII. T'ſamen-ſpraeck.

De votis temerè ſuſceptis,

Of

Vande reuckelooſe geloften/

Tot waerſchouwinghe der ghener die vergeefſche tijdt en onkoſten aen wenden tot reuckelooſe geloften, daer ſy behoorden die ſelve totte ware Godſaligheydt te beſteden. Wort mede vande Pauſlijcke aflaten gehandelt.

Arnoldus, Cornelius.

A ZYT wellkom Corneli, die nu geheele thien Jaren te vergeefs van my verwacht zijt.
Co. Weeſt ghy oock gegroet mijn alderbeſte vriend.
Ar. Wy hadden nu de hope van uwe weder-komſt verloren gegeven.
B Waer hebt ghy ſoo lang ghedoolt? Co. By de onder-aertſche geeſten. Ar. 'Tis wel te glooven/ſoo ongehavent/ magher en bleeck komt ghy ons weder t'huys. Co. Ick kome nochtans van Jeruſalem ende niet van de helſche ghewesten. Ar. Wat Godt of wat wind heeft u daer na toe gedreven? Co. De welcke andere ontallijcke daer henen drijft. Ar. Ghy wilt ſeg-
C gen/de ſotheyt. Co. So en ſal dan dien tijtel niet alleen op my paſſen. Ar. Wat ſocht ghy daer? Co. Een ellendigh leven. Ar. Dat kond ghy thuys wel hebben. Is daer yet dat ghy meent bekijckens waerdig te zijn? Co. Om voor u oprechte biecht te ſpreké/niet met allen. Daer worden eenige oude gedenckeniſ- D
ſen vertoont/die ick al te ſamen meen verſiert en erdacht te zijn/om de eenvoudighe en licht-gheloovige te verlocken. Ja ick gheloove dat ſy ſelfs niet ſeecker weté/aen wat plaetſe Jeruſalem in voortijden ghelegen zy geweeſt. Ar. Wat hebt ghy dan geſien? Co. Over al een groote ongeregeltheydt, Ar. Zijt ghy niet heyligher van die reyſe weder-ghekeert? Co. 'Tis nu ſlimmer met my E
als opt te voren. Ar. Immers zijt ghy van gelt beter voorſien? Co. Ick ben ſoo kael als een gepluckte vinck.

Ar. Berouwt het u dan niet dat ghy ſoo langdurige reyſe te vergheefs ghedaen hebt? Co. Ick en ſchame my des niet/ vermids de menighte der gener/die in deſe dwaeſheydt mijne mede-ghenoten zijn/ten berout my oock niet/om dat het berou nu te vergeefs ſoude zijn. Ar. F
Brenght ghy dan ghene vrucht altoos van ſulck een moeyelijcke reyſe?

Cor. Ja vele. Arn. Wat doch? Co. Om dat ick voortaen in grooter gheneugten ſal leven. Ar. Is het daerom om dat het geneughlijck is/aen de voorleden

A leden moeyten te gedencken? Co. Dat
is wel wat/maer daer in iſt niet al gele-
gen. Ar. Iſſer dan noch eenighe an-
dere belooninghe? Co. Iae't is. Ar.
Ey lieve wat doch? Co. Ick ſal ſoo
dickwils het my luſt of paſt my ſelven
ende andere met quacken vermaken/
wanneer ick mijne reyſe inde vergade-
ringe ende maeltijden verhalen ſal. Ar.
Dat is aerdigh van u overleydt. Co.
B Daer beneffens ſal 't my gheen minder
vermaeck aenbꝛenghen/ wanneer ick
andere hooꝛ lieghen van ſaken/ dewelc-
ke ſy noyt ghehooꝛt of gheſien hebben/
ende dat met ſoo groote vermetelheydt
dat ſy verhalende taſtelijcke loghenen/
haer ſelven nochtans wijs maken dat
ſy de waerheydt ſpꝛeken. Ar. O won-
derbaerlijc tijt verdꝛijf! Ghy hebt dan/
in't gheheel/ gheen koſt en moeyte ver-
C looꝛen. Co. Immers meen ick in de-
ſen beter ghedaen te hebben/als de gene
doen/ die haer om een kleynen penninck
laten huyꝛen/ ende inde krijgh loopen/
dewelcke een ſchole is van allerley
ſchelm-ſtucken. Ar. Maer 't is een
oneerlijck tijdt verdꝛijf/ uyt leughenen
gheneughte te rapen. Co. Soo on-
eerlijck iſt niet/ als wel met achterklap
andere ſoecken te vermakē/of ſelve ver-
D maeck daer in te nemen/of met den teer-
ling tijt en gelt te verquiſten. Ar. Hier
in moet ick u vooꝛwaer ghelijck geven.
Co. Maer daer is noch een ander nut-
tigheyt. Ar. Welcke doch? Co. In-
dien ick ergens een ſonderlinghe goed
vriendt kenne/ die met deſe dollighepdt
gheraeckt is/ dien ſal ick vermanen dat
hy t'huys blijve/ gelijck de Schippers
die ſchip-bꝛeuck gheleden hebben/ den
E ghenen die nae haer afvaren/ pleghen
te waerſchouwen vooꝛ wat dinghen ſy
haer hebben te wachten. Ar. Ick wil-
de wel dat ghy my by tijdts ghewaer-
ſchouwt hadt. Co. Hoe ſo? heeft u oock
ghelijcke ſieckte gheraeckt? heeft de be-
ſmettinghe van dit quaet u oock aenge-
taſt? Ar. Ick heb Romen en Compo-
ſtel verſocht. Co. Lieve God/ 'tis my F
een groote trooſt dat ick u tot een mede-
ghenoot van mijn dwaeſheydt heb.
Wat Pallas heeft u dat in den ſin gege-
ven? Ar. Gheen Pallas maer de ſot-
heydt ſelve/ vooꝛnaemlijck daer ick te
huys had een jonghe vꝛouw met eenige
kinderen/ en een huyſgeſin/ het welcke
gheheel op my ruſte/ ende dooꝛ mijnen
dagelijcxſchen arbeydt ghevoed wierd.
Co. Het moet wat byſonders geweeſt G
zijn/dat u 'tgheſelſchap van uwe alder-
liefſte vꝛienden heeft doen verlaten: ey
lieve verhaelt my dat doch? Ar. Ick
ſchame my daer van te ſpꝛeken. Co.
Vooꝛ my en behoeft ghy u niet te ſcha-
men/de welcke gelijck ghy weet/ aen de
ſelfden evel ſieck gelegen heb. Ar. Wy
ſaten onder ons ſeven oft acht ghebuu-
ren te ſamen en dꝛoncken. Als nu het
ghemoed dooꝛ den wijn verhit wierd/ H
was daer een die ſeyde dat hy vooꝛ hem
genomen had S. Iacob te gaen groeten/
een ander/ ſinte Pieter, terſtont waren-
der een ofte twee dewelcke beloofden
haer geſelſchap te ſullen houden. Eynd-
lijck wert daer goet ghevonden/dat wy
ons gelijcklijck op den wegh ſouden be-
gheven. Ick ſelve/ om geen bꝛeeck-ſpel
te zijn/ ſtemde mede met den grooten I
hoop. Daer na began men te beraetſla-
gen/ oft wy het op Romen oft op Com-
poſtel wilden nemen. Daer wert beſlo-
ten dat wy daeghs daer aen ſouden ver-
trecken/en beyde die plaetſen beſoecken.
Co. O wat een deftigh beſluyt! waer-
digher om inde wijn als in't koper ghe-
ſchꝛeven te woꝛden. Ar. Terſtont gaet
daer een groote beker rontom/ dewelc-
ke van een yeder op zijn beurt uytghe-
dꝛoncken zijnde/ wert de belofte onver- K
bꝛekelijck vaſt ghemaeckt.

Co. O nieuwe Godſdienſtigheydt!
maer zijn ſy al t' ſamen gheſondt en be-
houden weder ghekomen? Ar. Dꝛie
uytgheſondert/ van welcke d'een op de
reyſe ſtervende/ ons belaſte dat wy S.
Pieter en S. Iacob van ſijnen 't weghen
ſouden

A souden groeten. D'ander sterf te Romen ende beval ons dat wy sijn huysvrou en kinderen uyt sijnen naem veel goeds souden segghen. Den derden hebben wy te Florenten ghelaten / aen een doodelijcke sieckte. Ick gheloove dat hy nu by den Heere is. Corn. Was hy soo Godvruchtich? Ar. 't Was de grooste beuselaer diemen soud konnen vinden. Co. Waer uyt vermoed ghy
B dan dat? Arn. Hy hadde een male vol van bullen ende aflaets brieven. Co. Ick hoor dat wel / maer daer leydt een langhe wegh naden Hemel / dewelcke na dat ick hoore / niet veyligh genoegh is vande struyckrovers die inde middellocht woonen. Ar. 't Is waer / maer hy was genoegh bewaert met sijn bullen. Co. In wat tael warense gheschreven? Ar. Inde Roomsche. Co.
C Daer mede magh hy over al vry en vranck passeren. Ar. Ten waer dat hem by avonture eenige gheest ontmoetede / die hem op gheen Latijn en verstond / dan soude hy weder na Romen D keeren moeten / om daer een nieuwe bulle te bekomen. Co. Werden de bullen daer oock aen de dooden vercocht? Jacse. Co. Ondertusschen wil ick u wel waerschouwen dat ghy u niets onvoorsichtlijck en laet ontvallen. Want over al sijn luyster-vincken ontrent. Ar. Ick en verachte de aflaet brieven niet / maer spotte met de dwaesheydt mijnes drinckebroers / dewelcke / zijnde anders E sins de drollighste beuselaer vande werelt / al 't vertrouwen sijner saligheydt / liever in een parckement als inde vernieuwinghe ende beteringhe sijner ghenegentheden ghestelt had. Maer wanneer sullen wy die gheneughte ghenieten / daer ghy t'hans van spraeckt? Co. Ter ghelegener tijt sullen wy een banc ketjen laten toe maken / daer sullen wy andere van onse Conpagnie by noden / F en daer om strijdt liegen / ende overvloedelijck met leugen-quacken / malkanderen vermakē. Ar. Het behaegt my wel.

Eynde vande acht-en-veertichste T'samen-sprekinge.

De cap-

De XLIX, T'ſamen-ſpraeck.

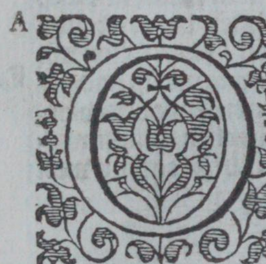
De captandis ſacerdotijs,

Of

Van 't bejaghen der pre-benden of beneficien.

Pamphagus, *Cocles*.

Pamphagus.

A
F mijn oogen ſche-
meren my / ofick
ſie daer Cocles mij
nen ouden rot-ge-
ſel. Co. Ghy en
ſiet niet al mis. Ic
ben de ſelve man
die u van herten
bemiune.
Pa. Daer was niemand die op u we-
B derkomen toegeleydt had / vermits ghy
ſoo vele jaren van huys gheweeſt zijt/
ſonder dat yemandt weten konde/waer
ghy ghevloghen oft gheſtoven waert.
Maer eylieve ſeght ons doch / waer
van daen is de komſte? Co. Van d'an-
der werelt/daer de luyden met de voeten
teghen ons aen gaen. Pa. Ick gheloo-
ve veel eer dat ghy komt van de gheluc-
kighe eylanden. Co. Ick ben blijd
C dat ghy u macker noch kent. Want ick
vreeſde dat het even eens met my gaen
ſoude/ghelijck als het wel eer met Ulyſ-
ſes toegingh. Pa. Hoe gingh het met
hem? Co Deſe wert van ſijn huyſvrou-
we ſelfs niet bekent / alleen een oude
hond toonde dat hy ſijnen meeſter ken-
de/door het quiſpelen van ſijn ſteert. Pa.
Hoe veel jarẽ had hy van huys geweeſt?
Co. Twintigh. Pa. Ghy zijt langer
wegh gheweeſt/evenwel nochtans/heb D
ick uwe tronie niet vergheten. Maer
wie verhaelt dat van Ulyſſes? Co. Ho-
merus. Pa. Ho/die is / ſoomen ſeght /
aller kluchten vader? Miſſchien had de
vrou ondertuſſchen een anderen hengſt
in huys ghehaelt / ende dat ſy daerom
haren Ulyſſes niet en kende. Co. Neen
ſy was de eerlijckſte eñ kuyſchſte vrou-
we diemen ſoude mogen vinden. Maer
Pallas had Ulyſſes ſo oudſch ghemaeckt E
om niet bekent te zijn. Pa. Hoe is hy
ten laetſten bekent geworden. Co. Aen
een wratjen / 't welck hy aen ſijnen teen
hadde/ dat vermerckte de Minne-moer
die nu ſeer out was / als ſy hem de voe-
ten waſchte. Pa. O nau-ſiende kol-
rijſter! En gheeſt het u wonder dat ick
u kende aen dien grooten gaſt van een
neus? Co. Ick ſoude dien niet wil-
len miſſen. Pa. Dat loof ick wel / ſy F
kan u tot vele dinghen te paſſe komen.
Co. Tot welcke doch? Pa. Inden
eerſten / om 't licht uyt de doen / ſalſe u
voor een domp-hoorn verſtrecken. Co.
Gaet voort als een man. Pa. Daer
nae indien ghy uyt een back oft ergheus
een diepe groeve yet wat ſoudt willen
ſcheppen / ſalſe u voor een ſnuyt dienen.
Co. Hoe geeſt ghy daer achter? Pa.
Indien

A Indien uwe handen onledigh zijn/sult-
se in stede van een houte nagel mogē ge-
bruycken. Co. Hebt ghy noch yet meer
te seggen? Pa. Hy sal u dienē om 't vyer
op te blasen/ by ghebreck van een blaes-
balck. Co. Dat is aerdigh van u be-
dacht: wat dan noch meer? Pa. In-
dien u 't licht int schrijven hindert/ salt u
een schaduw' maken. Co. Ha/ha/he/
isser noch al meer te seggen? Pa. Inde
B oorloghe te water salse u in plaetse van
een boots-haeck wesen. Co. Wat inde
oorlogh te lande? Pa. In plaetse van
een schilt. Co. Wat daer na? Pa. Ist
dat ghy hout klieven wilt/ sy verstreckt
een beytel. Co. Dat gaet wel toe. Pa.
Stelt ghy u om 't ampt eens Herauts
te doen/ een trompet/ om den alarm te
slaen/ een blaes-hoorn. Als ghy spit of
delft een schop/ als ghy maeyt een seys-
C sen/ als ghy te scheep vaert/ een ancker.
In 't koock-huys sal sy u zijn in plaet-
se van een krauwel/ in 't visschen in
plaetse van een angel. Co. Ick magh
wel van gheluck spreken: 'k en wist se-
ker niet dat ick ē sulcke huys-raet over
my droegh/ dat tot so vele dingē profijt-
lijck was. Pa. Maer in wat hoeck der
werelt/ hebt ghy ondertusschen ghește-
ken? Co. Te Romen hield ick mijn
D woon-plaets. Pa. Maer hoe konde
dat zijn/ dat ghy woonende binnen een
soo vermaerde stadt/ niemand en wiste
te seggen/ of ghy levend of doot waert?
Co. Ja nergens schuylē de vrome luy-
den meer/ soo dat ghy dickwils by kla-
ren dage op de volle marckt niet een en
siet wandelen. Pa. So keert ghy dan
weder overladen met beneficien? Co.
Ick heb voorwaer wel neerstigh ter
E jacht geweest/ maer weynich gevangen
Want de meeste hoop vischt daer al met
ē goudē angel. Pa. Dat is een gecke-
lijcke manier van visschen. Co. Noch-
tans bevindē haer sommige luydē daer
wel mede/ maer 't wil een yeder soo niet
geluckē. Pa. Zijn dese niet dry-dobbel-
de narrē die haer gout aen loot verruy-
len? Co. Maer ghy en versint niet dat- F
ter gout-aderē onder 't heylige loot ver-
borgen zijn. Co. Wat dan/ zijt ghy noch
de oude Pamphagus. Pa. Neen. Co. Wat
dan? Pa. Een hongerigē wolf. Co. Sy
keeren met beter spoet/ die esels weder
te huys komen/ beladen zijnde met het
sware pack der prebendē of beneficien.
Waerom hebt ghy liever een prebende
als een huys-vrou? Pa. Om dat my de
ledigheyt soet dunckt eñ het Epicureisch G
leven te wonder wel aen aenstaet. Co.
Maer mijns bedunckens leven die veel
geneuglijcker die een aerdich meyssen te
huys hebbē/ dewelcke sy mogen in den
arm nemen/ en kussen 't so dickwils als
't haer lust. Pa. Voeght daer oock by
somtijts als 't haer niet en lust. Ick be-
geer een duurachtige wellust. Die een
huysvrou trout/ is maer ē maent geluc-
kigh. Maer die een vette prebende mach H
gebeuren/ is al zijn leven goeder dingē.
Co. Maer de eensaemheyt valt onghe-
neughlijck/ soo dat Adam selfs geen ge-
neughlijc leven soud geleyt hebben/ had
God hem Eva niet bygevoegt. Pa. Die
maer een rijcke preuve heeft/ dien sal 't
aen geen Eva ontbreken. Co. Maer ge-
neughte is gheen geneughte/ als sy met
schand-vlecke en quaet geweten versel-
schapt is. Pa. Ghy segt de waerheyt/ I
en daerom heb ick voor my ghenomen/
met de boecken t' samen-spraeck te hou-
den/ eñ also de verdrietige eensaemheydt
te verdrijven. Co. Ghy soud geen ghe-
neuglijcker geselschap konnen aentref-
fen. Maer keert ghy niet weder tot uwe
visscherije? Pa. Ja/ indien ick weder-
om nieu aes konde bekomē. Co. Wat
voor aes? goud of silvere? Pa. 't Gelt
my even veel. Co. Zijt goets moets/ K
uwen vader salder u wel aen helpē. Pa.
Hy is al te vasthoudende. Hy sal my niet
meer vertrouwē/ wanneer hy verstaen
sal/ datter al 't sootjen gebleven/ en noch
niet met allen uytgherícht is. Co.
Dat loopt op dien teerlingh.

Pa. Maer hy en is met dien teerlinck

A niet vermaeckt. Co. Indien hy u plat af-slaet ick sal u een middel wijsen waer door ghy so veel gelds sult konnen krijghen/ als ghy selver begeert. Pa. Ghy verhaelt my een sonderlinghe blijde tijdingh. Wel aen doch segh op. Ick voel dat my 'thert in 't lijf hippelt. Co. Al ghereet. Pa. Hebt ghy ergens een schat ghevonden? Co. Had ickse ghevonden ick behielse voor my selven/ niet
B voor u. Pa. Cond' ick maer een hondert ducaten by een schrapen / ick soud weder moed grijpen. Co. Maer ick sal u wijsen/ waer ghy hondert duysent ducaten van daen sult halen. Pa. Waerom venijd ghy my mijn gheluck. Lieve en quelt my niet langher / segh waer van daen? Co. Wt het muntboeck Budæi, daer sult ghy vinden vele duysenden van al wat ghy begheert /
C van gouden of silveren munte. Pa. Dat ghy wel varen moet met uwe boerterijen. Daermede sal ick u betalen / so wanneer ick uwen schuldenaer worde. Co. Betaelt my vrpelijck met sulcke munte / als ick u daer uyt verschiete. Pa. Loop / loop / ick ben uwe bockens wel ghewent. Co. Ick behoefde noch wel by u ter scholen te gaen/ om daer in vol-leert te zijn. Ghy zijt een meester over meester in die konst: ja al wat ghy D
voort brenght / sijn loutere quinck-slaghen. Pa. Maer ghy drijft uwen spot met deftighe saecken. Ick soud veel eer hier vergrammen dan my lusten soud te lachen. En waert ghy in mijn plaets / ghy soud soo niet spotten / als ghy nu wel doet/ en dat in ernstighe saken. Co. Dat en doe ick niet / maer spreecke nae mijn beste meeningh. Pa. So moet u den muts altijd staen / ghelijck ghy dat E
ter goeder trouwē meent. Maer waerom en loop ick niet naer huys toe / te vernemen / hoe dat het aldaer met alle dingen gelegen is. Co. Ghy sult groote veranderinghe bespeuren. Pa. Dat loof ick wel. Godt ghebe/ dat ick het al naer wensch mach vinden. Co. Dat moghen wy al te samen wel wenschen / maer ten heeft tot noch toe niemandt mogen ghebeuren. Pa. Dese nuttig- F
hept sullē wy oock van onse reyse thuys brenghen/ dat wy voortaen te liever by huys sullen blijven. Co. Ick en weet dat niet/ want ick sie daer vele / dewelcke sevenmael derwaerts henen over en weer loopen. Soo seer pleegh dese ketelachtighe begheerte steets te tockelen/ den genen die eenmael daer van inghenomen zijn ghewee st.

Eynde vande negen-en-veertichste T'samen-spraeck.

Militis

De L. T'samen-spraeck.

Militis Confessio,

Of

Soldaets Biecht/

Om de Iongheling hen vande quade manieren deses levens af te schricken.

Hanno, Thrasymachus.

Hanno.

A WAER van daen komt ghy ons als een Vulcanus, of hinckende weder t'huys/ de welcke wel een Mercurius of vliegende ghe-leeckt doē ghy hier eerst van daen trockt? Th. Wat voor Vulcanussen
B en Mercuriussen verhaelt ghy my? Ha. Om dat ghy van ons scheydēde scheent ghevleughelt te zijn/ maer nu treet ghy al hinckende voort. Th. So plaghmen vanden Oorlogh weder te keeren. Ha. Wat had ghy inden oorlogh te doen/ dewelcke blooder zijt als eenighe dasse. Th. De hope van buyt had my manhastigh ghemaeckt. Ha. Soo hebt ghy dan een heerlijcke buyt daer van
C ghebraght? Th. Ja een ydele borsse. Ha. So zijt ghy dan des te minder met bagagie beladen? Th. Maer wel overladen met schelm-stucken. Ha. Dat is voorwaer wel een swaer pack/ indiē men anders de Propheet gelooṽe mach/ dewelcke de sonde by 'tloot gelijckt. Th. Ick heb daer meer schelm-stucken gesien en bedreven als opt te voren in mijn D
gantsche leven. Ha. Hoe staet u dien handel al aen? en hoe ghevalt u der soldaten leven? Th. 't Is het deuge-nietighste en armste leven van de wereldt. Ha. Wat gaet dese luyden dan aen/ de welcke om eenen kleynen penningh gehuert sijnde/ de sommige uyt lief den na den oorlogh als na een blijde maeltijde draven? Th. Ick en kan niet anders dencken dan dat sy t'eenemael van haer E
sinnen berooft/ van een quade duyvel beseten/ ende ellendigh zijn/ ende niet anders en doen/ dan haren sterf-dagh alhier verhaesten. Ha. 't Schijnt soo/ want tot eerlijcke saken sout ghy haer nauwlijcx om al 't gelt van de werelt konnen koopen. Maer vertelt ons hoe den slagh vergaen is/ ende aen welcke zijde d'overwinningh is ghebleven?

Th. Daer was soo grooten geruysch F
en ghetier/ sulcken gelupt der trompetten/ ghekraeck der heer-hoornen/ brieschinghe der peerden/ gheschrey van mannen/ dat ick niet en konde sien watter van't geen daer geschiede/ jae selfs nauwlijcx van my selven en wiste. Ha. Hoe komt het dan dat andere/ uyt den

A krijgh komende so levendigh elck dingh in 't besonder weten te beschrijven/ wat een yeder ghedaen en ghesproken heeft/ niet anders dan of sy over al als ledige toesienders hadden daer by en ontrent ghewerst? Th. Ick meen dat sy de luyden grove logens op de mou spellen/ wat my aengaet/ ick magh weten wat in mijn hutte gheschiet is / maer vande gheleghentheydt des strijts / weet ick
B niet met allen. Ha. Sout ghy ons selfs niet weten te segghen hoe dat ghy aen dese verminckthepdt geraeckt zijt. Th. Nauwlijcx/ soo moet my Mars straffen/ mijn vermoedẽ is/ dat my door een steen of slagh vandẽ peerde de knije gequetst is. Ha. Maer ick weet het wel. Th. Weet ghy 't? Soo heeft het u dan yemandt vertelt. Ha. Neen/ maer ick rade daer na. Th. Segt dan op. Ha.
C Als ghy verbaest zijnde ginght vluchten slibberde u dẽ voet en vielt plotslijck ter aerden met de knije op een keysel. Th. Sterven moet ick/ soo ghy 't niet recht op zijn kop gheraden hebt. Ha. Gaet naer huys toe / en vertelt uwe Huys-vrouwe alle uwe overwinninghen. Th. Ick sal haer niet seer welkom zijn/ om dat ick naeckt en beroyt te huys kome. Ha. Maer hoe sult ghy
D het geroofde weder-gheven? Th Ick hebt al over langh wedergheghheven. Ha. Aen wien doch? Th. Aen hoeren/ herbergiers/ ẽn die 't my met den teerlingh hebben afghewonnen. Ha. Dat is recht op sijn krijghsmans / soo ghewonnen so verloozen. Maer ghy hebt immers uwe handen niet besoedelt met Kerck-rooverijen? Th. Daer en werd niet aenghesien Men spaerde het heylighe niet meer als de ghemeene dingen.
E Ha. Waer mede sult ghy dese booshept vergoeden? Th. Dat inden oorlogh misdaen wordt behoeftmen niet te boeten. Tis al recht wat daer gheschiedt. Ha. Jae krijghs-recht misschien. Th. Dat ist. Ha. Maer sulck een recht is het grootste onrecht. Ghy en hebt u niet door liefde tot het Vaderlandt maer F
door hopen van buyt inde oorlogh begeven. Th. Ick beken dat/ ende meen datter weynigh met heyligher opset na toe trecken. Ha. 't Schijnt wat aensiens te hebben/ datmen met de menighte geck is. Th. De Predikant heeft van den predick-stoel afgheleerdt/ dat den oorloogh billick is. Ha. Die stoel is niet ghewoon te lieghen/ maer of de selve al billick sy ten aensien vanden G
Prince/ daerom en is sy sulcx niet terstont tot uwen aensien. Th. Ick heb uyt de mont vande Rabbynen verstaen/ dat een yeder hem op zijn ambacht vry magh gheneeren. Ha. Voorwaer een heerlijck ambacht de huysen af te branden/ de Kercken te berooven/ de Kloo-ster-maeghdekens te verkrachten/ d'ellendige te stroopen/ d'onnosele van kante te helpen. Th. De vleeschhouwers H
worden wel ghehuurt om een beest te slachten / waerom wordt ons handtwerck dan ghelaeckt/ dat wy ons laten verhuren om de menschen te kelen. Ha. Waert ghy niet besorght/ waer u siele soud verreysen/ by aldien ghy quaemt inden oorlogh te sneuvelen? Th. Niet seer/ want ick mijn siele eenmael Sinte Barber had bevolen. Ha. Had sy u in hare beschermінghe ghenomen? Th. I
My docht dat sy my een weynigh met den hoofde toeknickte. Ha. Wanneer docht u dat? was het des morghens? Th. Neen/ maer na den avond eten? Ha. Maer te dier uren soo ick meen/ hebben u oock de boomen ghedocht te wandelen. Th. Hoe weet dese alle dinck te raden. Maer mijn meeste vertrouwen was op Sinte Cristoffel gevest/ wiens beeldt ick daghelijcx voor mijn K
ooghen had? Ha. Inde hutten? hoe raken daer de heylighen in? Th. Wy hadden hem met een kool op 't seyl ghetrocken. Ha. Die kruys-koolde Cristoffel is gheen slecht poort-wachter. Maer sonder jocken ick en sie niet op wat manieren ghy van soo vele boose

feyten

A feyten sult konnen gesuyvert worden /
ten sy dat ghy na Romen treckt. Th.
Ick weet al een korter wegh, Ha. Wat
wegh? Th. Ick wil gaen by de Do-
minikanen / daer sal ick het met een
weynigh geldts afmaken met de Com-
missarissen. Ha. Oock de Kerck-roo-
veryen? Th. Al wast dat ick Christum
selver beroost jae onthalst had / sulcke
volmachtige aflaets-brieven/en macht
B om die sonden te vergheven. Ha. Tis
al wel indien Godt met sulck vergheven
te vreden is. Th. Ick vreese veel meer
dat de Duyvel daer mede niet te vreden
sal zijn. Want Godt is uytter naturen
versoenlijck. Ha. Wat Priester sult
ghy voor u uytkiesen? Th. By den
welcken ick noch eere noch schaemte sal
vinden. Ha. Ja ja/ Het is aen Truy
gheraeckt. Sult ghy van hem suyver
C verklaert zijnde/reghel recht tot het lic-
haem des Heeren gaen? Th. Waer-
om niet? na dat ick eenmael die vuyl-
nisback in zijn kap sal uytghestort heb-
ben/ sal ick dien last quijt zijn/ hy magh
self voor hem sien die my quijt-scheldt.
Ha. Wat weet ghy of hy u quijt schelt?

Th. Ick weet het. Ha. Wat verse- D
kerheydt hebt ghy daer van. Th. Om
dat hy my de handt op't hooft leght/ ick
en weet niet wat over my binnens
monds mompelende. Ha. Wat oft hy
alle uwe misdadẽ u weder t'huys stier-
de / als hy u de hand op 't hooft leght /
met sulck een gemommel van woorden.
Ick absolvere u van alle uwe goede werc-
ken, welcker ick gheene in u en bemercke,
stel u weder in u voorighe standt, en laet E
u gaen voor soodanigh een als ick u ont-
fanghen heb, vuyl vind ick u, vuyl laet ick
u. Th. Dat hy toesie wat hy segghe /
't is my ghenoegh dat ick gheloove van
hem gheabsolveert te zijn. Ha. Maer
dat ghelooft ghy op u ban en boet. Ten
sal misschien Godt niet ghenoegh zijn /
teghen den welcken ghy misdaen hebt.
Th. Van waer komt ghy my aen boort/
die my 't ghemoed van gherust ontrust F
wilt maken? Ha, Een goed vriend is
een geluckigh ontmoeter die sijn vriend
ten besten vermaent. Th. Ick weet
niet hoe gheluckigh / 't en is voorwaer
niet lieflijck noch aenghenaem.

Eynde vande vijftighste T'samen-spraeck.

De LI. T'samen-spraeck.

Monitoria Pædagogica:

Of

Kinder-Meesters Lessen/

Pædagogus, de Leer-Meester. *Puer*, de Leer-Ionghe.

Pædagogus.

A GHY dunckt my niet onder de menschen maer onder de verckens geboren en opgevoedt te zijn. Alsulcke rouwe en boersche manierē hebt ghy over u. Een welgheboren kindt behoorde oock wel ghe-
B maniert te zijn. Soo menighmael als u yemant aen spreect/ dien ghy eere schuldigh zijt/ so staet recht op u lijf met ontdeckten hoofde. Laet u aensicht niet droevigh/noch strack/noch onschamel/ noch wulps/noch onghestadigh/maer met een zedighe vrolijckheydt ghematight zijn/de ooghen schaemachtigh/altijdt siende op den ghenen met den welcken ghy spreeckt/ de voeten by een ghe-
C voeght. En tranten niet van d'een been op d'ander/schermt niet met de handen/ bijt niet op u lippen/ kraut u hooft niet/ ende peutert uwe ooren niet. Laet uwe kleedinghe op 't. ghevoeghlijckst om het lijf ghepast staen/soo dat uyt u gantsche habijt/wesen/ beweginge ende gestaltenis des lichaems een eerbare zeedbaerheydt en schaemachtighe aert bespeurt
werde. Pu. Of ick 't eens ging besoec- D
ken. Pæ. Doet dat. Pu. Ist soo wel.

Pæ. Noch niet. Pu. Of ickt so maeckte? Pæ. Dat komt by. Pu. Of so? Pæ. Hout op/'t salt hem soo wel doen/houd dat vast. En weest niet al te snapachtigh ofte haestigh. En laet uwe sinnen onder tusschen niet spelen gaen/maer let met aendacht op 't ghene dat hy seydt. Indien daer wat te verantwoorden is/ doet dat met weynigh woordē en voor- E
sichtighlijck/somtijts een eer-tijtel voor aen stellende/ somtijdts oock daer by doende de toe-naem om der eeren wille/ en by wijlen buyghende u eene knye/ voornemelijck als ghy u reden ten eynde zijt. En gaet niet wegh voor al eer dat ghy verlof begeert hebt/afghevaerdight of van hem verlaten zijt. Wel aen laet ons nu een proeve hier van sien.
Hoe lange tijdt hebt ghy uyt u moeders F
huys gheweest? Pu. Nu by de ses maenden. Pæ. Hier diende by ghevoeght te zijn/ Meester. Pu. Nu by de ses maenden Meester. Pæ. Verlanght ghy niet na u moeder? Pu. Ja somwijlen. Pæ. Soud ghy haer niet wederom begheeren te besoecken?

Pu. Ick soude wel begheeren/Mee-
ster

A ker indien ghy my verlof daer toe wil-
det geven. Pæ. Nu moest ghy de knye
ghebogen hebben. Dat gaet wel. Gaet
so voort. Als ghy spreeckt/wacht u dat
ghy u in't spreken niet verhaest / of sta-
melt/of binnen's monts mommelt/maer
ghewent u bescheydlijck/klaer en duyd-
lijck uwe woorden uyt te spreken. In-
dien ghy voorby een oud man gaet/ 't zy
B een Borgemeester / Priester / Leeraer /
of anders een treffelijck man/ vergheet
niet uwen hoed af te doen / en laet het u
niet vervelen de knye te buyghen. Over
maeltijt sult ghy u vrolijck soo toonen /
dat ghy altijdt denckt wat uwe jonck-
heydt betaemt. Steeckt uwe hand al-
derlest inde schotel. Indien men u een
lecker beetjen voor dient / weygher dat
C eerlijck / indien hy aenhout / neem het
aen en danck hem daer voor / daer nae
een stucxken daer af ghebroken hebben-
de/gheef hem het overighe weder/of ye-
mandt die u naest sit. Indien yemandt
u brengt/wensch hem blijdlijck geluck /
maer drinck selver matelijck. Indien
ghy geen dorst en hebt / set evenwel den D
Beker aen u lippen. Lacht den spre-
kenden toe/ maer selver spreeckt niet dan
ghevraeght zijnde. Indien daer yet
oneerlijcx verhaelt wordt/ en lacht daer
niet om / maer ghelaet u als of ghy niet
en verstont. En lastert niemand / en
acht u selvē niet beter als een ander. En
booght niet van het uwe / en veracht
eens anders dingen niet. Weest spraec- E
saem en liestalligh / oock tegens die ge-
ne die kleen van middelen zijn. Ver-
klickt niemandt. Weest niet vuyl van
mond. So sult ghy eer en vriendtschap
verkrijgen/ sonder van yemand benijdt
te zijn. Indien ghy siet dat de maeltijt
te langh duurt / begeert verlof en de ga-
sten ghesegent hebbende so gaet stil van-
de tafel. Siet toe dat ghy dese dingen F
in gedachtenis houd.

Pu. Meester ick sal mijn best doen /
begheert ghy noch yet anders van my ?

Pæ. Niet anders dan dat ghy tot u
boecken gaet. Pu. 't Sal geschieden.

Eynde vande een-en-vijftighste T'samen-spraeck.

Pietas

Pietas Puerilis.

Of

Godtvruchtighe t'ſamen-ſpreeckinghe.

Of

Kinderlijcke Godtvruchtigheydt.

Eraſmus, Caſper.

A VAN waer komt ghy uyt de brade-
rye? Gaſ. Lieve
ſpreeckt met be-
ſchept. En ſiet my
daer voor niet aen.
Era. Wt de Kloſ-
baen? Gaſ. Dat
en iſt oock niet.
Er. Wt het Wijn-huys? Gaſ. Geen-
B ſins. Eraſ. Nadien ick 't niet geraden
kan/ ſeght ghy 't ſelve? Gaſ. Wt onſer
lieve Vrouwen kercke. Era. Wat hadt
ghy daer te doen? Gaſ. Ick heb daer
ſommighe ghegroet. Eraſ. Wie doch?
Gaſ. Christum met eenighe Heylighen.
Eraſ. Ghy zijt devotiger als uwe jonck-
heyd wel betaemt.
Gaſ. Daer is gheen ouderdom / den
welckē de religie niet wel en paſt. Eraſ.
C Indien ick ymmers begeerde religieus
te worden/ick ſoude my in een kap laten
ſteken. Gaſ. Ick ſoud van ghelijcken
doen / by aldien de kap ſoo veel god-
vruchtigheydt by braght /als ſy wel
ſchyns doet. Eraſ. Men ſegt gemeen-
lijck/ dat de ghene die in haer kintſheyt
Enghelen zijn / out ghewordden zijnde /
duyvelen worden. Gaſ. Maer ick ach- D
te dat ſulck een ſpreeck-woort van den
ſatan moet voortghekomen zijn. Ick
meen datter naulijcx een recht God-
vruchtigh out man is /die niet van ſijn
kintſche jaren de godvruchtigheyt ghe-
pleeght heeft. Daer en wort niet voor-
ſpoediger gheleert/dan dat men terſtont
van ſijn kintſcheydt begint te leeren.
Eraſ. Wat is dan de religie? Gaſ. Een
suyvere godſdienſt / en onderhoudinghe E
van ſijne geboden. Eraſ. Welcke zijn
die geboden? Gaſ. Die alle te verha-
len ſoude te langh vallen / maer om 't int
kort te begrijpen / de religie beſtaet in
vier dingen. Eraſ. Welcke zijn die? Gaſ.
't eerſte is dat wy een oprecht en God-
vruchtich ghevoelen hebben van God
ende de Godlijcke ſchriften / en dat wy
hem vreſen niet alleen als onſen Heer /
maer oock beminnen uyt de binnenſte F
herts-tochten/ghelijck/ als onſen gena-
digſten Vader. Het tweede/dat wy met
de hoogſte ſorchvuldigheydt d' onſchul-
digheyt betrachten / welcke daer in be-
ſtaet / dat wy niemand verongelijcken.
Het derde/dat wy liefde oeffenen/dat is/
een yeghelijck ſoo veel als in ons macht
is/goet

A is/goet bewijſen. 't Vierde/ dat wy de
lijdſaemheyt behoudẽ/de welcke maeckt
dat wy 't quaet 't welck ons aengedaen
is/ indien wy dat niet en konnen bete-
ren/geduldelijck verdragen/ ons ſelven
niet wrekende / noch quaet met quaet
vergeldende. Erſ. Ghy zijt voorwaer
een goet Predikant. Maer beleeft ghy
al 'tgeen ghy met den monde leert? Gaſ.
Ick doe mijn beſte/ende ſla alle dage de
B rekeninge by my ſelven over/ontbreekt
daer ergens wat / dat verbeter ick/dat
en paſte niet wel / dat was al te wulps
van my ghesproken / ende dat al te on-
voorſichtigh ghedaen / dat waer beter
gheſwegen geweeſt/ende dat beter ach-
terghelaten. Eraſ. Wanneer maeckt
ghy die rekeninghe? Gaſ. Ontrent
de nacht/ of wanneer 't my beſt gelegen
is. Eraſ. Maer lieve ſeght my met wat
C oeffeningen brenght ghy den gantſchen
dagh over? Gaſ. Ick kan voor ſulck
een ghetrouwe vriend niets verbergen.
's Morghens ſoo haeſt als ick wacker
worde/ (dat is ontrent te ſes ofte vijf
uren) maeck ick een teken des kruys aen
mijn voor-hooft ende borſt. Eraſ. Wat
daer naer? Gaſ. Ick begin den dagh
inden naem des Vaders des Soons ẽ
des H. Geeſts. Eraſ. Dat is een goed
D werck. Gaſ. Ende dan groet ick Chri-
ſtum met weynige woorden. Era Wat
ſeght ghy hem? Ga. Ick dancke hem
dat hy my dien nacht voorſpoedig heeft
laten overbrenghen / en bid dat hy my
insghelijcx deſen gantſchen dagh in ſijn
Godlijcke beſcherminghe neme / tot ſij-
ner eeren ende myner ſielen ſaligheydt /
ende dat hy dewelcke daer is 't ware
licht/niet wetende van ondergang / de
E eeuwighe ſonne / alle dingh levendigh
makende/voedende ẽ verheugende/ ge-
lieve mijn verſtant te verlichten / op dat
ick niet ergens in eenighe ſonde en val-
le / maer door ſijne ghenadige beſtierin-
ge gerake tottet eeuwige leven. Er. So
wordt de dagh heylighlijck van u be-
gonnen. Ga. Daer naer mijn Ouders

gegroet hebbende/den welcken ick naeſt F
God de meeſte ghehoorſaemheyt ſchul-
digh ben / gae alſt tijdt is na de ſchole
toe/maer ſoo dat mijnen wegh/ de ghe-
legentheydt ſulcx zijnde / door de kerck
zy. Eraſ. Wat bedrijft ghy daer? Gaſ.
Ick groete wederom met drye woorden
Jeſum ẽ alle de Santen en ſanttinnen/
maer by namen de H. Moeder-maegt/
ende daer aen de ghene die ick voor my
byſonder uytgekoren heb. Eraſ. Waer- G
lijck my dunckt dat ghy die ſpreucke van
Cato wel moet gheleſen hebben/de welc-
ke ghebied/ dat wy geerne ſouden groe-
ten. Waer 't niet ghenoegh gheweeſt
des morghens te groeten / ſonder dat
terſtondt daer aen die groetenis weder-
om hervat werde? vreeſt ghy niet dat
ghy door u al te groote gedienſtigheydt
Chriſtum ſoudet moghen moeylijck val-
len? Gaſ. Chriſtus heeft het geern dat- H
men hem altemets eens aenſpreeckt.
Eraſ. Maer 't ſchijnt ongerijmt / te
ſpreken met de gene die ghy niet en ſiet.
Gaſ. Ick en ſie oock niet dat deel mijns
weſens/waer door ick tot u ſpreke. Era.
Wat is dat? Gaſ. Die ſiele. Eraſ. Maer
'tis vergheefs den genen gegroet die u
niet weder en groet. Gaſ. Hy groet my
menigmael wederom met een heymlijc-
ke ingevinge des geeſts. Eyndlijck/en I
groet die niet ghenoegh wederom / de-
welcke gheeft 'tgheen men van hem be-
geert? Eraſ. Wat begeert ghy van hem?
want ick mercke wel dat uwe groeteniſ-
ſen meeſt al van ghebreck ſpreken / ge-
lijckerwijs als de bedelaers ghewoon
zijn te doen? Gaſ. Inder waerheyt het
is ſo als ghy ſegt: want ick bid dat hy
dewelck een kint zijnde van 12 jaren/de
Leeraers/ſelve ſittende indẽ tempel/ ge- K
leert heeft/ẽ dẽ welcken den Vader niet
een ſtem vanden Hemel de macht om de
menſchen te leeren gegeven heeft/als hy
ſeyde/dit is mijn wel-lieve ſone inde welc-
ke ick mijn wel-behagen ghenomen heb,
hoort hem: Mat. 17. Ẽ dewelcke is de
eeuwighe wijſheyt vandẽ opperſtẽ Va-

A der/gelieve mijn verstant te verlichten/
dat ick de vrye konsten mach leeren/ eñ
die ghebruycken tot sijner eeren. Eras.
Welcke sijn die Heyligen die ghy u byn-
sonder verkoren hebt? Gas. Wt de A-
postelen S. Paulus, uyt de Martelaren
Cyprianus, uyt de leeraers Hieronimus,
uyt de Maeghdẽ Agnet. Era. Hoe hebt
ghy u die verworven/met voorbedachtẽ
raet of by geval? Gas. Half met voor-
B dacht half by geval. Er. En doet ghy
niet anders dan dat ghyse groet/of be-
delt ghy almede wat van haer? Ga. Ic
bid dat sy mijne voorspraken eñ midde-
laers willen zijn by Christum, ende van
hem verwerven dat ick door sijne gena-
de in haer geselschap mach aengenomen
worden. Er. Ten is voorwaer gheen
geringe sake die ghy begeert. Wat ding
doet ghy daer naer? Ga. Ick ga na de
C school/ende daer komende betrachte
van gantscher herten al wat die plaetse
vereyscht. Ic roep Christum also om zijn
bystant aen/gelijck als of al onse neer-
stigheydt/sonder sijn hulp niet en konde
te wege brengen/wederom leg ick mijn
hert also gheheelijck aen de studien/ als
of hy my niet en soud helpen/ten waer
ick 'tmijne vlijtelijck daer toe dede. En
beneerstighe my in aller manieren/om
D te verhoedẽ de wel-verdiende kastijdin-
ge/dat ick niet met woorden of wercken
den Meester of mijne mede-scholieren/
en vertoorne. Er. Ghy zijt een deugd-
saem knecht/dat ghy uwe dingen aldus
overlegt. Ga. Vande schole thuyswaert
keerende/make wederom ist mogelijck/
mijnen wegh door de kerck/ende groete
wederom Jesum met dry woorden. Heb-
ben mijn Ouders dan yet te bestellen/
E dat bestel ick. En wanneer dan noch ee-
nige tijt over is/so sie ick by mijn selven
of met eẽ ander/de school-lesse over. Er.
Seecker ghy neemt uwen tijt wel nau
waer. Ga. Ten is geen wonder dat ick
waer neme d'alderdierbaerste sake/ eñ
dewelcke verwaerloost zijnde/niet we-
der kan verkregen worden. Er. Hesiodus
leert nochtans/datmen int midden moet F
sparen, ende dat de spaersaemheyt inden
beginne al te vroegh, ende op 'teynde al te
spade komt. Ga. Dat woort wel van He-
siodo op den wijn gepast/ maer 'tbespa-
ren vande tijd quam noyt t'ontijd. Laet
ghy't wijn-vat leggen/ten wordt niet
ledigh/maer de jaren vloeyen altoos/of
ghy slaept of waeckt. Er. Ick bekent/
maer wat maeckt ghy daer nae? Gas.
De tafel voor mijn ouders gedect heb- G
bende/lees ick den segen/eñ dien haer
over de maeltijt/ter tijdt toe datmen my
selfs belast te eten. Gedanckt hebbende/
indien daer noch eenige lege tijt is/ver-
make my met mijne speelghenooten met
eenigh eerlijck spel/tot dat het tijt is om
scholẽ te gaen. Er. Woort dan de Heere
Jesus wederom van u gegroet? Ga. Ja/
wanneer 'tpas geeft. Maer indiẽ tgeen
pas gheeft/of datter yet inde wegh is/ H
groet ick hem nochtans met de gedach-
ten/gaende voor by dẽ tempel: wederom
doe ick inde schole naer mijn uytterste
vermogen/sulcx als de plaetse van my
eyscht. Wederom t'huys gekomen zijn-
de/doe gelijck als voor 't middaghmael.
Na den avond etẽ vermaeck ick my sel-
ven met geneughelijcke coutingen/daer
na mijn ouders eñ 'tgheheele huysgesin
goeden nacht gewenscht hebbende/be- I
geve my tijdlijck te slapen/ende met ge-
bogen knyen voor 'tbed leggende/sla by
my selven over/gelijck als te voren ge-
seyt is/met wat oeffeuinghen die dagh
van my is overgebraght geweest; vind
ick dan eenige mercklijcke faute/so roep
ick de barmhertigheydt Christi om ver-
giffenis/eñ beterschap/so niet/so danck
ick Godt voor sijne ghenade/dat hy my
van alle besmettinge der sondẽ bewaert K
heeft. Daer na beveel ick my selven ge-
heel/en uyt geheelder herten in sijne be-
schuttinghe/dat hy my bescherme voor
de listen des Satans/ ende voor oneer-
lijcke droomen. Dit ghedaen zijnde/tre-
de voorts int bed/ende mijn voor-hooft
ende borst mettet teken des kruys ghe-
tekent

A tekent hebbende/stelle my te slapen. Er. Hoe stelt ghy u te slapen? Gas. Ick en legh niet op mijn buyck of rugh/ maer voor eerst op mijn rechter zijde/de armē alsoo over dwars geslagē hebbende/dat sy de borst kruys-wijs bedeckē/de rechter handt aen de slincker schouder/ende de slinckerhandt aende de rechter ghestelt zijnde : alsoo slaep ick gerustlijck/ ter tijdt toe dat ick of selfs ontwake/of B wacker ghemaeckt worde. Eras. Wel heyligh zijt ghy dat ghy al dit soo doen kont. Ga. En ghy wel sot dat ghy sulcx segt. Er. Ick prijse u manier van levē/ kond ickse slechs naervolgen. Ga. Wilt alleenlijc:want als ghy weynige maenden daer aen gewent sult zijn/ so sullē u selfs dese dingen lieflijck dunckē te zijn/ soo seer sullense uwe nature gelijckformigh worden. Era. Maer ick en hoor C niet van de openbare Godsdiensten. Ga. Hier en ben ick mede niet suymachtigh/ voornemelijck op de hoog-tijden. Eras. Hoe draeght ghy u daer in? Ga. Voor eerst ondersoeck ick my selven / of niet 't herte met eenige besmettinge der sonde besoedelt zy. Eras. Indien ghy sulcx bevint/wat dan?ontrect ghy u niet van den autaer? Ga. Niet metten lichame maer metter herten/eñ ghelijck als van D verre staende/eñ niet dervende mijn ooghen op heffen tot God den Vader/den welckē ick vertoornt hebbe/sla op mijn borst/seggende met den Tollenaer inden Evangelio / Heere God weest my arme sondaer genadigh. Luc. 18. Daer na indien my inden sin komt/dat ick yemand vertoornt heb / met dien sal ick op de staende voet/ist mogelijck versoenen: so niet soo neem ick vast voor my/soo haest E alst mogelijck is/ met mijnen naesten te verdraghen. Indien my yemandt vertoornt heeft/ ick stel de wrake aen d'een zijde/eñ doe mijn beste dat de veronghelijcker zijn faute mach bekennen/en berou daer van hebben. Indien sulcx niet te verhopen staet/bevele God de geheele wrake. Er. Dat valt hart. Ga. Valt

dat hart/eene kleyne misdaet uwe broeder te vergeven / welckers onderlinghe F vergevinge ghy menighmael van noode hebt daer Christus ons alle onse sonden eenmael verghеven heeft/ ende noch dagelijcx verghееft? ja my dunckt dat dit geen mildadigheyt is tegens onsen naesten/ maer een woecker by Godt/gelijckerwijs als of een dienst-knecht zijn mede dienst-knecht ses stuyvers quijt scholde / met dien bedinghe dat hem zijnen heere hondert duysent guldens soune quijt schelden. Er. Ghy redent wel/ G indien 't slechts vast gaet 't gheen ghy segt. Ga. Begeert ghy eenige sekerheyt bovē de Evangelische versekeringe. Er. Dat waer onbillick. Maer daer zijnder dewelcke haer selven voor geen Christenen houden / ten zy sake dat sy dagelijcx een Misse/ so sy 't noemen/ hooren. Ga. Ick wil dese wijse van doen niet verdoemen/voornemelijc in de gene die veel H tijdts over hebben/en gantsche daghen met wereltlijcke saken besich zijn / kan alleenlijck niet prijsen de gene dewelcke haer selven superstitieuselijck wijs maken/ dat de dagh niet geluckelijck soude ten eynde gaen/ten zy sy die vande Misse beginne / en terstont nae de Misse begeven sy haer tot de koopmanschap / of tot den roof / of tot het hof / alwaer indien haer den handel / 't zy dan gherechtelijck of onrechtelijck ghedreven / wel I gheluckt/dat schrijvense de Misse toe.

Era. Zijnder wel eenige die so dwaes zijn? Ga. Ja verre het grootste deel der menschen. Eras. Maer keert weder tot den openbaren Godsdienst. Ga. Ist mogelijck soo voegh ick my dicht by den heylighen Autaer / om beter te moghen verstaen 't geen de Priester voorleest/insonderheydt d'Epistel of 't Evangelie. K Waer uyt ick yet wat voor my soecke te behouden / ende in mijn memorie te prenten/het welck ick dan wederom een langhe wijle by my selven erkauwe.

Er. En bidt ghy onder-tusschen niet? Ga. Ick bidde/ maer meer met den ghe-

A dachte / als met beroeringe der lippen.
Wt het ghene den Priester voorleest /
neem ick stof en ghelegentheydt om te
bidden. Eras. Spreeck duydlijcker /
want ick en verstae uwe meeninge niet
ghenoegh. Gas. Wel aen: neemt dat de
woorden des briefs ghelesen worden /
suyvert den ouden suur-deessem uyt, op
dat ghy nieu deegh wesen meught, gelijck
als ghy ongesuurt zijt. 1.Cor.5. Op dese
B woorden spreeck ick alsoo by my selven
tot Christum. Och of ick waerlijck on-
ghesuurt ware / suyver van alle suur-
deessem der boosheyt. Maer ghy Heere
Jesu / de wlcke alleen van alle boosheyt
suyver en reyn zijt / gheeft dat ick da-
ghelijcx meer en meer den ouden suur-
deessem magh uytsuyveren. Wederom
ist by aldien dat het Euangeli vanden
Saeyer ghelesen wordt / dan bid ick al-
C dus by my selven. Wel gheluckigh is
de mensch / den welcken vergunt is een
goede aerde te zijn / en bidde dat hy my
uyt niet seer vruchtbare aerde / tot goede
aerde make / door syne ghenade / sonder
wiens weldaet wy niet goets en vermo-
ghen. Dit woort alleen by exempel van
my ghesepdt. Want alles in 't besonder
te verhalen / soude te lang vallen. Maer
indien ick een stom Piester bekome / ge-
D lijck daer vele in Duytslant zijn / of dat
ick niet dicht by den Autaer kan ghe-
raken om te staen / so heb ick ghemeen-
lijck een boecxken byder hand / in welc-
ke het Euangeli of d' Epistel van dien
daghe gheschreven is / daer uyt verhale
ick die / of sie die by my selven over. Eras.
Ick heb 't verstandt daer van wegh /
maer met wat ghedachten brenght ghy
aldermeest desen tijdt over ? Gas. Ick
E dancke Jesu Christo voor syn onuytspre-
kelijcke liefde / dat hy 't menschelijck ge-
slacht door zijn sterven ghewaerdight
heeft te verlossen / ende bid dat hy niet
en ghehenghe / dat zijn heyligh bloedt
te vergeefs voor my vergoten soud zijn /
maer dat hy myne ziele ghestadigh met
zijn lichaem voede / mijn gheest met zijn
bloedt levendigh make / op dat ick allens- F
kens in deughden groeyende / een be-
quaem lidt worde van zijn gheestlijck
lichaem / 't welck is de Ghemeynte / en
nimmermeer af en wijcke van zijn al-
derheylighste verbond / 't welck hy in
zijn laetste Avondtmael / door 't breecken
des broots / en 't overgeven des Drinck
bekers / met sijne uyt-verkozen Disci-
pulen / ende door de selve met alle de ge-
ne dewelcke door den Doop in zijn ghe- G
meenschap inghelijft zijn / ghemaeckt
heeft. Wanneer ick merck dat mijn ge-
dachten omswerven / so lees ick eenighe
Psalmen / of eenich ander Godvruch-
tigh schrift / om de sinnen weder te ver-
garen. Eras. Heb ghy sekere Psalmen
tot dien eynde uytghesondert ? Gas. Ja
ick / maer niet dat ick my selven so ghe-
heel daer aen verbinde / of ick late de sel-
ve somtijts wel berusten / soo wanneer H
my eenighe andere ghedachte invalt /
waer in 't herte voor die tijd grooter
gheneughte schept / als in 't lesen van
die Psalmen. Eras. Hoe maeckt ghy
't met het vasten ? Gas. Ick en bekom-
mer my daer mede niet. want also heeft
my de Oudt-Vader Heronimus geleert /
datmen sijn lichaem met vasten niet
moet uytmerghelen / ter tijdt toe dat het
door de jaren / sijn volkomen krachten I
gekregen heeft. Nu en ben ick noch geen
achthien jaren out. Evenwel nochtans
indien my dunckt sulcx van noode te
zijn / soo breeck ick van mijn middagh
ende avondmael een weynigh af / om op
den feest-dagh tot de wercken der God-
vruchtigheyt bequamer te mogen zijn.
Eras. Nadien dat ick eenmael begon-
nen heb te vraghen / soo moet ick het
slot daer van hebben. Wat houdt ghy K
van de Predicatien ? Gas. Seer veel.
Hier toe kome ick met gheen minder de-
votie / als tot het heylighe Nachtmael.
Ende nochtans kiy ick seeckere onder
haer uyt / dien ick ga hooren / want daer
zijnder de welcken het veel nutter is
niet te hooren. En soo my sulck een
of

A of indien my niemandt en ghebeurt te hooren / so brengh ick die tijdt over met het lesen vande H. Schrifture / ick lese het Euangeli of d'Epistel met de uytlegginghe van Chrisosthomus of Hieronimus, of soo met een ander Godvruchtigh ende gheleerd uytlegger voorkomt. Eras. Maer de levende stemme beweegt meer: Gas. Ick bekent / ende soude die liever hooren / indien my maer een rede-
B lijck Predikant moght gebeuren, maer my dunct dat ick niet t'eenemael sonder Predicatie gheweest ben / als ick Chrysosthonum of Hieronimum in hare schriften hoor spreken. Eras. Ick meen oock. maer hoe ghevalt u de biechte? Gas. Seer wel: want ick biecht my alle daghe. Eras. Alle daghe? Gas. 'Tis so als ick u segh. Eras. So houdt ghy dan een Priester op u eygen hand. Gas.
C Maer ick biechte hem dewelcke alleen inder daet de sonden vergheeft / ende die alle macht in zijn handen heeft. Eras. Wie is dat? Ga. Christus. Era. Meent ghy daer mede te konnen volstaen? Gas. Ick meen jae / indien men de Regeerders der kercken ende de aenghenomen ghewoonte hier mede ghenoegh doen konde. Eras. Maer wie verstaet ghy door de Regeerders der Kercken? Gas.
D De Pausen / Bisschoppen / Apostelen. Eras. Rekent ghy Christum hier niet mede onder? Gas. Die is sonder twijffel de voornaemste van allen. Eras. En oock den Autheur van dese ghewoonlijcke biechte? Gas. Hy is voorwaer d'Autheur en oorsprongh alles goedts / maer of hy dese biechte heeft inghestelt ghelijckse nu by de Kercke ghebruyckt wordt / dat laet ick de Godt gheleerde
E disputeren / voor my / die een jonghen ende leeck ben / ist ghenoegh dat het onse voor-ouderen so goet ghedocht heeft. Daer en is voorwaer geen beter biechte dan die boven van my gheroert is / ende ten is gheen gheringhe sake voor Christum oprechte biechte te doen. Niemand en biecht recht aen hem / dan die van herten op zijne sonden vertoornt F is. Voor hem verklaer ende klaghe ick / soo wanneer daer eenighe grove faute van my begaen is / ick roepe / weene / schreye / versoeje my selve / roepe tot sijne barmhertigheyt / ende houde niet op / ter tijt toe dat ick ghevoele dat de gheneghentheydt tot sonden t'eenemael uyt het binnenste mijner herten is uytghevaegt / ende dat in hare plaetse komt een sekere gherustheyt ende vrolijckheydt / G tot een teken dat my de sonden vergheven zijn. En als de tijt is / om aen de tafel des Heeren te gaen / so biechte ick den Priester / maer met weynigh woorden / ende niet dan sulcke misdaden dewelcke voor sulcx bekent zijn / of van dewelcke het grootelijcx te beduchtẽ staet / dat het misdaden souden moghen zijn. Oock en acht ick niet terstont een doodsonde te zijn / al 't geen tegen de menschlijcke insettingen / sy zijn dan hoedanich H datse zijn / gedaen wort / ten sy dat daer een quaetwillige versmadinge by komt / ja ick meen naulijcx dat het een doodtsond is / de welcke niet uyt booshept / dat is uyt een verkeerde quaetwilligheydt gheschiet. Eras. Ick prijse dat ghy alsoo Godts-dienstigh zijt / dat ghy nochtans niet waen-dienstigh en zijt / hier meen ick dat dese spreucke oock plaetse I heeft. Al dingh heeft een omsien. Gas. Ick kies my een Priester uyt / dien ick de verborgentheden mijns herten magh toevertrouwen. Eras. Dat is wijsslijck van u ghedaen / want daer sijnder vele / ghelijckmen heeft bevonden / dewelcke 't gheen sy inde biecht hooren / aen den dagh brenghen / daer zijn eenighe onvrome ende onschamele / dewelcke daer de biecht dinghen afvraghen / K die beter dienden ghesweghen te zijn. Daer sijn eenige ongeleerde ende onverstandighe dewelcke om 't vuyl gewins wille meer de ooren dan 't hert daer toe leenen / aenghesien sy niet weten te onderscheyden tusschen 'tghene dat wel of qualijck gedaen is / niet konnen leeren /

A noch troosten/noch raden. Dat dit al-
soo zy/heb ick verscheyden reysen / ende
dat van verscheydẽ persoonen verstaen
en selfs oock met der daedt bevonden.
Gas. Dit is my oock dickwils gebeurt.
Daerom verkies ick my een gheleert/
deftigh/oprecht/ en secreet man.

Eras. Waerlijck ghy zijt gheluckigh
dat ghy dese dinghen tydlijck bedaght
hebt. Gas. Eyndlijck dit is mijn voor-
B neemste sorgh dat ick niet en doe/'t geen
den Priester niet veplighlijck soud mo-
ghen vertrouwt worden. Eras. Dat
waer veer het beste/indien ghy u wach-
ten kondt?

Gas. Tis voor ons wel beswaerlijck/
maer met de hulpe Christi wort het licht
om doen. Voor-eerst moet de goede
wil daer zijn. Dese vernieuw ick my
altemet/voornemelijc op den Sondagh/
C daer na scheyd ick my selven/ so ick best
kan/van 'tgeselschap der onvrome ende
voegh my by de alderghеschickste/ door
welcker om-gang ick verbetert magh
worden. Ers. Ghy hebt dat wel,voor.
Want boose reden verderven goede ze-
den. 1.Cor.15. Gas. Ick schouw de le-
dighеyt gelijck als een pest. Eras. Ten
is gheen wonder/ want ledigheyt leert
alle quaet. Maer na dat de menschen
D nu leven / soo soud' hy alleen moeten le-
ven / die van 't gheselschap der boosen
sich wilde ontreckẽ. Gas. Ghy spreeckt
niet al buyten west. Want ghelijcker-
wijs als die wijse uyt Griecken landt
seyde / de boose maken de meesten hoop.
Maer ick kies uyt weynighe d' alder-
beste. Want een vroom ghesel sal me-
nighmael zijn medeghesel beter maken.
Ick mijde de spelen die tot deugeniete-
E ry verwecken/ ende ghebruycke de gene
dewelcke niet ongalijck zijn. Ick be-
toone my lieftalligh aen alle menschen /
maer houde geen gemeenschap dan met
de vrome. Wanneer ick by gheval in
't gheselschap der boosen geraeckt ben /
vermane de selve minlijck / of veynse en
verdraghe indien daer geen profijt van

te verhopen is. Ja soo haest als 't my F
immers doenlijck is / maeck ick my
daer van daen. Eras. Sijt ghy noyt
belust gheweest om in de kap te gaen?
Gas. Noyt/maer ick ben dickwils aen-
ghesocht van sommighe/welcke my uyt
dese wereldt/als uyt een schip-breucke
tot de haven der Cloosteren noodigden.
Eras. Wat hoor ick? sy waren om buyt
uyt? Gas. Sy zijn my ende mijne ou-
ders met wonderbare listigheden aen G
boordt ghekomen. Maer ick hebbe vast
voor my ghenomen / my selven niet tot
den houwelijcken staet of tot het Pre-
dick-ampt/of der Monnicken orden/ of
tot eenighe andere maniere van leven /
uyt het welcke ick my daer nae niet en
soude konnen ontwerren/te begheven /
voor al eer dat ick my selven wel kenne.
Eras. Wanneer sal dat zijn? Gas By
avonturẽ nimmermeer/maer voor mijn H
acht en twintichste jaer en sal ick't niet
voor nemen. Eras. Waerom dat? Gas.
Om dat ick over al soo veele Priesters /
Monicken en ghehoude mannen haer
hoore beklaghen van dat sy haer selven
lichtveerdelijck tot slaven hebben ghe-
maeckt. Eras. Ghy doet voorsichte-
lijck / dat ghy u uyt die ghevangheniſſe
houdt. Gas. Ondertusschen besorgh
ick drie dingen. Eras. Welcke zijn die? I
Gas. Dat ick toeneme in goede seden /
daer na indien ick dat niet doen en kan /
dat ten minsten mijn vorighe vromig-
heydt ende goede achtbaerheydt onghe-
schent blijve / ten lesten voorsie ick my
van goede konsten ende wetenschap-
pen / de welcke my in 't leven dat ick
moghe aenvanghen te pas moghen ko-
men. Eras. Maer laet ghy ondertus-
schen de Poëten varen? Gas. Niet t'ee- K
nemael/ maer lese de ghene dewelcke al-
dereerlijckst en kuyslijckst hebben ghe-
schreveu. Indien daer eenighe niet al
te eerlijcke sake voorvalt / die loop ick
voor by/ghelijckerwijs als Ulysses met
ghesloten ooren de Meerminnen voor-
by ghesеylt is. Eras. Maer tot wat ma-
niere

A niere des levens vervoeght ghy u daer
en tusschen ? Tot de Medicijns/of de
wereltlijcke of gheestelijcke rechten ? of
tot de Theologie ? want de talen/de goe-
de konsten/ de Philosophie/ komen over
al te pas. Gas. Ick heb my selven noch
niet geheelijck tot eenighe van dien be-
gheven/ maer neme uyt allen een proef-
jen/ om in gheene der selver t'eenemael
onervaren te zijn / ende op dat ick elck
B bysonder ghesmaeckt hebbende/daer na
te beter magh kiesen tot de welcke ick be-
quaemst ben. Op de Medicijne magh-
men over al rijckelijck leven. De weten-
schap der rechten baent den wegh tot
groote staten en officien. De Theologie
soud my best van allen ghevallen / ten
waer dat my sommigher gemeenlijcke
manieren en knibbelinghen te rugh hiel-
den. Eras. Hy struyckelt niet lichtelijck/
C die soo allenskens voortgaet. Vele ont-
houden haer by dese tyden vande The-
ologie / om dat sy vreesen datse in't Ca-
tholijcke gheloove moghten komen te
wanckelen/ de wyle sy bemercken dat nu
alles in twijffel ghetrocken wort. Gas.
Ick gheloove met een vast vertrouwen
al dat ick lese inde heylighe schriften/ en
in't Symbolum der Apostelen/ eñ soec-
ke niet voorder. De reste laet ick de
D Theologanten bepalen ende bedisputee-
ren / indient haer goet dunckt. Indien
daer nochtans yet wat van langer hant
by de Christenen aenghenomen is ghe-
weest / 't welck niet gantschelijck en
strijt teghen de heylighe schrifture / dat E
onderhond ick so verre/dat ick niemant
erghernis gheve. Eras. Wat Thales of
kloeckaert heeft u dese Philosophie ghe-
leert ? Gas. Als ick noch seer jongh
was / woond ick ten huyse van den vro-
men Ian Colet. Kent ghy dien man niet?
Eras. Soud' ick hem niet kennen ? soo
wel als u. Gas. Dese heeft mijn eerste
tijdt met soodanighe lessen onderwesen.
Eras. Ghy en sult het niet qualijck ne- F
men/indien ick uwe wijse van leven po-
ghe na te volghen. Gas. Jae ghy sult
my derhalven noch veel aenghenamer
zijn. Want ghy weet wel dat de ghe-
meensaemheydt ende goetwilligheydt
door de ghelijckheydt der seden veroor-
saeckt wordt. Eras. 't Is so als ghy
seght/ maer niet ten aensien van de ghe-
ne de welcke naer een officy trachten /
aenghesien sy aen den selven euvel sieck G
liggen. Gas. Noch oock ten aensien
van de ghene die een Bruydt t' samen
vrijen / want sy ghelijckelijck vande lief-
de gheraeckt zijn. Eras. Maer sonder
jocken ick salt beproeven of ick uwe wy-
se konde navolghen. Gas. Ick wen-
sche dat het u wel magh gelucken. Eras.
Ick sal u misschien achterhalen. Gas.
Ick wensch wel dat ghy my voorby
liept/ maer ick sal daer en tusschen naer H
u niet wachten/maer daghelijcx poghen
om my selven t' overwinnen / maer doet
nochtans u beste dat ghy my te boven
gaet.

Eynde vande twee-en-vijftighste T'samen-spraeck.

Apotheosis Capnionis,

Reuchlijns Hemelvaert / Of Eere der Geleertheydt.

Pompilius, Brassicanus.

Pompilius,

A WAER van daen komt ghy ons met dien breeden vilt. Br. Van Tubingen. Po. En is daer niet nieus Br. Ick verwonder my dat alle menschen soo seer nae nieuwigheyt haken. Maer ick heb B tot Leuven een met name Camelus hooren predicken / datmen alle nieuwigheydt moest schouwen. Po. Dat was een Kemels stem. Dien mensche was weerdigh (indien men hem anders een mensch magh noemen /) dat hy nimmermeer zijn oude schoenen af en leyde / noch zijn versleten broeck en veranderde / altijdt vuyle eyeren at / ende niet anders dan verschaelde wijn en dronck. C Br. Maer deselve op dat ghy het wel verstaet / heeft soo groot behagen niet in oude dingen / dat hy niet liever versch vleesch-sop soud eten / als 't ghene dat een dagh overstaen heeft. Po. Maer die Camelus varen latende / segh ons of ghy geen nieuwe tijdingh mede brengt? Br. Jae ick / maer quade tijdingh. Po. Dat selve sal nae desen oock out zijn. Dit moet nootsaeckelijck volgen / so alle D oude goet / en alle nieuwe dingen quaet zijn / dat dan al 'tgeen nu ter tijt goed is / te vooren quaet sy geweest / en het welcke nu quaet is / hier na goet sal worden. Br. T'schijnt so / indien Camelus segghen waerachtigh is. Jae 't volght oock / dat de ghene dewelcke jongh sijnde een quade nar gheweest is / om dat hy een nieuwelingh was / de selve nu een goede nar sy / om dat hy out ghewozden is. E Po. Maer doch segh op / wat dingh het is. Br. Die uytnemende Reuchlijn van duysenden niet een / de welcke inde drie voornaemste spraken boven alle andere ervaren was / is overleden. Po. Is 't seker 'tgeen ghy verhaelt? Br. Jae seeckerder als ick wel woude.

Po. Maer is dat soo groot quaet / den nakomelingen een onsterflijcke gheheughenis van een goedt gherucht achter F te laten en uyt dit dal der tranen in't ghe selschap der gheluckzaligen te verhuysen? Br. Wie heeft u dat te kennen ghegheven? Po. De saeck brenght dat self mede. Want die alsoo geleeft heeft / kan niet anders sterven. Br. Ghy soud sulcx noch te meer segghen wist ghy dat ick wete. Po. Wat doch? Br. Ick en mach

A en magh't niet segghen. Po. Om wat oorsaeck? Br. Overmidts de ghene die 't my vertrouwt heeft/my beval dat ick het sekreet soud houden. Po. Vertrouwt het my op de selfde voorwaerde. Ick beloove u ter goeder trouwen niet daer van te sullen reppen. Br. Hoewel ick my in sulcke trouw-belofte dickwils bedroghen ghevonden hebbe/so sal ick u nochtans de sake toevertrouwen/
B insonderheyt dewijle de selve soodanigh is/dat het oorbaer waer dat alle goede luyden die wisten. Daer is tot Tubingen een Monnick van der Minderbroer orden/dewelcke van een yeghelijck/ behalven van hem selven/gehouden wort voor een seer heyligh man. Po. Ghy verhaelt daer een groot waer-teecken van ware heylighheydt. Br. Ghy soudt den man wel kennen en bekennen dat
C ick de waerheydt segghe/ indien ick u zijnen naem spelde. Po. Oft ick daer na rade? Br. Doet soo. Po. Ick sal't u inde oore luysteren. Br. Ten is niet van noode/ ghemerckt wy hier alleen zijn. Po. Tis so de manier. Br. Dat is hy selve. Po. Dese is een man daer men vast op staen magh/ ick sal't voor Euangelij houden/ al wat zijn mond ghesprooocken heeft. Br. Hoort dan de
D gantsche Historie oprechtelijck verhalen. Onse Reuchlijn lagh te bed aen een sieckte dewelcke ghenoegh sorghlijck was/maer soo niet/oft daer was noch goede hope/ dat hy weder op soude komen/een man dewelcke weerdigh was/ nimmermeer oudt te worden/ sieck te zijn/of te sterven. Des morgens gingh ick mijnen Minderbroer besoecken/op dat hy de droefheydt mijns herten met
E zijn redenen soude versachten. Want ick was sieck te gelijck met mijnen siecken vriend den welcke ick beminde als mijn natuurlijcke Vader. Po. Wie isser die hem oock niet en beminde/ oft het most wel een overgheven boos mensch zijn? Bra. Doe seyde de Minderbroeder tot my: Brassicane verdrijf alle droefheydt uyt u herte. Onse Reuchlijn en is niet F
langher sieck. Wat/ segh ick/is hy soo haest ghesont ghewo rden? want voor twee daghen wisten ons de Medicijnen niet veel goeds te beloven/ doen seyd hy/hy is weder wel te pas/ maer soo/ dat hy na desen voor geen sieckte meer hoeft te vreesen. En wilt niet schreyen/ (want hy sagh dat my de tranen ten oogen uyt-borsten) voor al eer ghy de geheele gheschiedenis sult verstaen hebben. Tis heden de seste dagh dat ick G
hem niet heb besocht/doch vergat onder tusschen niet in mijne dagelijcksche gebeden Gode zijne ghesontheyt te bevelen. Dese voorleden nacht/ als ick (de Metten ghesonghen zijnde) my te slapen gelept hadde/quam my een lieflijcke slaep aen vry van alle bekommeringen. Po. Ick weet niet wat voor blijschap mijn op't hert leyt. Br. Ghy hebt dat te recht bedacht. My docht/ seyt hy/ H
dat ick stond dicht by een brughsken/ over 't welcke/ men konde passeren in een seer gheneughelijcke beemd. Waer van het gras en loof de Esmerauden in groenigheyd overtreffende/mijn oogen soo wel bevielen/de bloemen met een ongeloofliјcke verscheydenheydt van verwen/ soo lieflijck toe lachten/ en alles soo goeden reuck van hem gaf/ dat de I
beemden dewelcke beneden de riviere lagen/ door dewelcke dit geluckigh velt vande selve werd afghescheyden/niet en scheen te groeyẽ of te bloeyen/ maer alle dingh scheen my dood/ onlieflijck ende dor te wesen/ en terwijl ick ganschlijck in dit schou-spel was opghetogen/ging Reuchlijn even voor by my henen/ en voor by gaende wenschte hy my den vrede inde Hebreusche sprake. Hy was K
nu de halve brugge ghepasseert/ eer ick hem ghewaer werdt/en als ick tot hem wilde loopen verboot hy my/omsiende: ten staet u noch niet vry seght hy/ maer nae vijf jaren van dese tijt af te rekenen/ sult ghy my volghen. Onder-tusschen meught ghy alhier staen als ghetuyghe

A van't ghene ghy sien sult. Ick vraeghd hem of Reuchlijn naeckt of ghekleedt / alleen of met andere verselt was. Hy had seght hy / geen kleederen aen behalven een / het welcke uyttermaten wit was / ghy soud ghesepdt hebben dat het Damast gheweest waer / wonderbaerlijck glinsterende / van nae by volghde hem een ghevleughelde jonghe van een ongheloofllijcke ghestalte / ick vermoede B dat het zijn goede Geest was. Po. En was daer gheen quade Gheest ontrent? Br. Daer wasser / ghelijck die Franciscaner docht / een goede menichte by een. Van verre seght hy / achter hem volghden eenighe voghelen met swarte veeren van buyten aen te sien / behalven dat sy door het slaen der vleugelen eenighe pluymen meer vael dan witachtigh openbaerden. Men mochte ghedacht C hebben aen de verwe en stemme dat het Exters waren / behalven dat een yeder van haer wel so groot van lichaem was als sesthien Exters te samen / in ghenen dele minder als Gieren / draghende een kam op't hooft / de beck en klaeuwen waren krom / de buyck over hangende: men soudse lichtlijck voor sekere roofvogels ghehouden hebben / indien daer maer dry hadden gheweest. Po. Wat D sochten die furijen? Br. Van verre / seght hy / kreesschen sy den heldt Reuchlijn nae / en 't scheen dat sy hem overvallen souden hebben / haddense konnen.

Po. Waerom en kondese niet? Br. Reuchlijn hem omkeerende / maeckte met zijn handt het teken des kruys / seggende: Gaet van hier ghy boose pesten ter plaetsen daer ghy bescheyden zijt. Laet het u genoech zijn / dat ghy de sterflijcke E menschen meught quellen / op my / dewelcke in't getal der onsterflijcke zielen ben aengheschreven / heeft uwe raserije langher geen macht. Nauwlijck had hy voleyndt / seyd de Minderbroer / of die vuyle vogelen waren verdwenen / maer lieten sulcken stanck achter / dat een privaet of mes-hoop daer by geleken / maregeleyn ofte muscus soud geschenen hebben. F Hy swoer dat hy liever sterven wilde / dan noch eenmael met sulck een thijmes-reuck bewaeyt te werden. Po. Kanny moeten die pesten hebben. Br. Maer hoort wat de Franciscaner my voorder verhaelt heeft. Terwijl ick my aen dese dingen vergaepte / was S. Hieronymus dicht by de brugh gekomẽ / dewelcke Reuchlijn met dese woordẽ aensprack / weest ghegroet alder heylighste G vriend. Ick heb last om u t'onthalen / en in't gheselschap van d'Hemelsche inwoonders over te voerẽ / tot het welcke u de Godlijcke goedertierentheydt van wegen uwe heylige arbeydẽ verordonneert heeft / met een so haelt hy een kleet voort / 'twelck hy Reuchlijn aentoogh. Doe viel ic hem in zijn woordẽ / seggende / lieve segh my / met wat kleedinge / eñ in hoedanige gestalte S. Hieronymus al- H daer verscheen? was hy so oudt alsmen hem schildert? oft had hy een kap / vilt / of Cardinaels mantel aen / of een Leeu in zijn gheselschap? Hier op antwoord hy. Gheen van die dingen seyd hy / zijn aenschijn was lieflijck om aen te sien / uytwijsende eenen ouderdom dewelcke niet mismaeckt / maer vol van aensienlijckheydt was. Maer waer toe soude hy een Leeuw by hem hebben ghehadt / I den welcken hem de Schilders toe voeghen? Zijn kleedt hingh hem tot op de aenklaeuweu toe / ghy soud gesept hebben dat het door-luchtigh Christal waer gheweest. Dat hy Reuchlijn gaf / was van de selfde gedaente. 't Was gheheel rontsom beschildert met tonghen / met driederhande verwen onderscheyden. De sommighe waren van gedaente als een Robijn / de sommige als een Esma- K raude / eenige waren Saphier-verwig. 't Blonck al wat daer was / eñ de goede order / waer mede sy op den anderen passen / dede dit al noch veel cierlijcker en bevallijcker lijcken. Po. Ick vermoed dat sulcx betekent heeft de dry talen inde welcke sy ervaren hebben gheweest.

A weest. Br. Daer en is niet aen te twijfelen. Want men sagh de boorden beset met letters van drie talen door driederleye verwe onderscheyden. Po. Was Hieronymus daer alleen? Br. Vraegh ghy of hy alleen was? 't gantsche velt was omcinghelt met veel duysend Engelen / de welcke niet anders de geheele locht hadden vervult / dan gelijck als wy sien inde stralen der Sonnen / kleene
B stofkens gins en weer vliegē / dewelcke sy ondeelijck noemen / maghmen anders van so slechten sake gelijckenisse nemen. Men soud noch locht / noch veldt hebben konnen sien / soo alle dinghen doorluchtigh hadde geweest. Po. Ick ben blijd om Reuchlijns wille. Wat geschied daer nae? Br. Hieronymus stelde Reuchlijn, om hem meer eeren aen te doen aen zijn rechterhandt / ende leyd
C hem in't beemd. In welckers midden een tamelijck groote heuvel stond / op den top vande welcke geraeckt zijnde / kusten sy malkanderen vriendlijck. En ondertusschen heeft sich de Hemel van boven af met een wijde klove ontslotē / vertoonende een onuytsprekelijcke Majesteyt / so dat alle de andere dingen hier by geleken / dewelcke te vooren vol verwonderinghe schenen te zijn / niet
D een sier om 't lijf hadden. Po. Soudt ghy ons de ghelijckenisse hier van niet konnen uytbeelden. Br. Hoe soude ick dat konnen doen / die 't niet ghesien heb? de gene die 't sagh verklaerde / dat hy met geene woordē de minste schaduwe daer van soude konnen uytdrucken / dit seyde hy alleē / dat hy wel duysentmael bereyt was te sterven / indien hem slechs noch een reyse sulck een schou-spel / voor een
E kleyne tijt moghte gebeuren. Po. Wat geschied daer ten laetsten? Br. Wt die klove des Hemels wordt een groote kolumne / met een doorluchtigh en nochtans lustigh vyer / nederghelaten / door dese worden die twee heylighe zielen / malkanderen omhelst hebbende / ten Hemel op gevoert / de Engelsche / reyen met sulck een melodije alles verheugen- F
de / dat de Franciscaner seyde noyt aen die gheneugte sonder weenen te konnen gedencken. Hier op volghde een uytnemende lieflijcke reuck. Als hy nu uyt den slaep ontwaeckte / indienmen dit anders een slaep mach noemen / soo was hy anders niet als eē uytsinnig mensch / hy en gheloofde niet dat hy in zijn Celle was / hy sochte de brug ende de beemd / ende hy konde niet anders spreken / en G
nergens anders op dencken. De outste van dit convent / verstaen hebbende dat het geen ydele sake was (want men bevond dat Reuchlijn op de selve uyre uyt dese werelt gescheyden was / inde welcke die heylige man dit gesichte geopenbaert is geweest) hebben met eendrachtigher herten God ghedanckt / dewelcke de goede werckē der vrome met de alderheerlijckste belooningen wil vergel- H
den. Po. Wat resteerter dan noch / dan dat wy de naem van dien alderheylighsten man int register der Heyligē stellen.

Br. Dat soud ick ghedaen hebben / al had de Franciscaner gheen soodanigh visioen ghesien / jae self met goude letteren naest aen Sinte Hieronymus.

Po. De doot hael my so ick het selve in mijnen kalendier niet te boeck en stelle.
B. Dat meer is / in mijn bid kamer sal hy I
geheel van gout staē / onder de uytgelesen heyligen. Po. En inde mijne van peerlen t'samē gevoegt so mijn wil aende macht niet ontbreeckt. Br. Ende in mijn Librarije sal ick hem stellē naest Hieronymum.

Po. En ick inde mijne Br. 'T selve sullen alle menschen doen / willen sy anders danckbaer zijn / dewelcke de talen en goede konsten / voornemelijck de H. Schriften / in weerden houden ende be- K
minnen. Po. Hy ist weerdigh. Maer en houdt u die swarigheydt niet te rugh dat de Paus van Romen hem noch niet gheeanonizeert heeft? Br. Wie heeft S. Hieronymus, S. Paul, wie heeft onse lieve Vrouwe (want alsoo noemen sy het) gecanonizeert? welcker gheheugenisse

A behoorde by vrome luyden in meerder
achtinghe te zijn/als van die ghene van
welcke de Godtvruchtigheydt / en uyt-
nemende vruchten van verstant en le-
ven / haer by yedermans conscientie
prijsbaer maken / of van Catharina van
Senen, dewelcke Paus Pius de tweede
van dien naem/in't ghetal der Heyligen
heeft aengheschreven/soomen seght/ten
believen vande orden en van de Stadt.
B Po. Ghy seght de waerheyt. Dit is al-
leen een oprechte vereeringhe/de welcke
uyt eygen bewegenisse/de Hemel-waer-
dige verdiensten der afghestorvene ge-
geven wort / van welckers goetdadig-
heydt men de vruchten ghestadigh ghe-
voelt. Br. Wat dan? meent ghy dat de
doodt deses mans te beweenen is? Hy
heeft langhe geleeft/ indien het selve tot
de saligheyt des menschen yet wat kan
C gheven. Hy heeft alsulcke gedenck-te-
kenen zijner deught achter gelaten/ de-
welcke tot ghenen tijde sullen verster-
ven. Hy heeft door zijn weldaden voor
hem selven een onsterflijcke naem ver-
kregen. Nu besit hy den Hemel/van alle
quaden bevrijt zijnde/ ende mach ghe-
meynsaem ghenoegh met Hieronymo
konten. Po. Maer hy heeft veel binnen
sijn leven moeten lijden. Br. Maer S.
D Hieronymus heeft noch meer gheleden.
Tis salighe ydt by God/om goet doen/
van de boose te moeten lijden. Po. Ick
beken dat geern/ hierom heeft S. Hiero-
nymus omt weldoen van de snootste ra-
bauwen veel geleden. Br. 't Geen wel
eer de Satan door de Schrift-geleerden
ende Phariseen tegen den Heere Jesum
plagh te doen/ 't selve stelt hy noch te
werc door eenige Phariseesche geesten/
E tegen de aldervroomste lieden/ dewelcke
door hare arbeyden / aen 't menschlijck
gheslacht veel goets ghedaen hebben.
Nu maeyt hy een overledighe ooghst /
nae 't zaet dat hy ghezaeyt heeft. On-
dertusschen sal onse ampt zijn/zijne ge-
heughnisse te heyligen/zijn naem te roe- F
men/ en hem somtijdts met soodanighe
woorden aen te spreken. O heylige ziele!
weest de talen ende lief-hebbers der ta-
len goetgunstigh/seghen de heylighe ta-
len/verderf de quade tonghen/dewelcke
met helsch vergift bestreken zijn.
Po. Ick sal soo doen/en andere neer-
stigh vermanen dat sy van ghelijcken
willen doen. Maer ick en twijffel niet
of daer sullen vele wesen / dewelcke wel G
een kort bedeken souden begheeren/aen-
ghesien sulcx ghebruyckljjck is / waer
mede sy de gheheughnis van dien vro-
men heldt/ waerdighlijck moghten vye-
ren. Br. Dit had ick al voor zijn over-
lijden ghereedt ghemaeckt. Po. Lieve
segh op. Br. O mensch-lievende God!
dewelcke de gave der tongen (met welc-
ke ghy in voortijden uwe Apostelen tot
de verkondinghe des Euangeliums / H
door uwen H. Geest van boven bequaem
gemaeckt hebt) door uwen uytverkoren
dienstknecht Ian Reuchlijn, weder op een
nieu de wereldt hebt voorghedraghen /
gheef dat alle natien met alderhande ta-
len / over al de eere uwes Soons Jesu
verbreyden / op dat ghy de tonghen der
valsche Apostelen verwerret/ dewelcke
t'samen-rotten / om den toorn van 't
Godloose Babel op te timmerē/ arbey- I
dende om uwe eere te verduysteren / de-
wijle sy haer eyghen soecken te vorde-
ren / daer nochtans u alleen alle eere
toekomt / met Jesu Christo uwen Soon
en onsen Heer/ende met den H. Gheest/
inder eeuwigheyt/Amen.
Po. Dat is voorwaer een schoon ende
Godvruchtigh ghebedt / God moet my
nimmer helpen/ so ick dat niet dagelijcx
en spreke. En ick achte dese ontmoetin- K
ghe voor my wel gheluckich/ghemerckt
ick sulck een blyde tijdinghe van u ver-
staen hebbe. Br. Langh moet die blijd-
schap duren/ende vaert wel Po. Vaert
ghy oock wel.

Echo,

De LIV. T'samen-spraeck.

ECHO,

Daer in

De galm antwoordt wat konsten men moet aenvaerden, om tot een eerlijcken staet te komen.

Ionghman. *Weer-klanck.*

ICk sou u vraghen yet woud ghy my niet verachten? --- *achten.*
Ist u oock aenghenaem? seg ben ick willekom? ——— *kom.*
My kondy doch seer wel de waerheydt seggen dra? ——— *ra.*
Wat vreemder dingen ist! wie kan doch dat versinnen? ——— *sinnen.*
Dat's recht, wat moetmen doen die ons de konsten leeren? — *eeren.*
Wat dunckt u, die met vlijt haer arbeydt wel door-vroet? — *vroet.*
Wat 's een die met vremd' werc sijn moeders tael maeckt vuyl? - *uyl.*
O dat kunst-leerders wijs: Gods-eerders waren toch! ——— *och!*
Moet veler boosheydt niet een yeder een ontghelden. ——— *gelden.*
Gheleertheydt noemen nu, verkeertheydt dese kladders, — *adders.*
Nochtans soo schijnen sy te zijn van grooter waerde. ——— *aerde.*
Wat doet die sijn tijdt slijt in kijven ende klappen? ——— *lappen.*
Wat lappen sy aen een, der Spinne-koppen net? ——— *net.*
Ia *Penelopes* webb' sy weven en her-weven: ——— *even.*
In wat voor levens staet sal ick meest zijn gherust? ——— *rust.*
Wat dunckt u so ick my vervoege met een vrouwe? ——— *rouwe.*
Soo mijn vrou niet en baerd' of anders wordt misleydt? ——— *leyd.*
Wat waer mijn vreughde dan, wat deed' ick al den dagh? ——— *ach!*
Wat's meest in 's werelts loop dat aenbrenghd het gheluck? — *luck.*
Wat zijn oock die so nau gaen inde kap te gapen. ——— *aapen.*
Wat ist dan als de knoop onbreeck'lijck is gheleydt. ——— *leyd.*
't Is moeyelijck nochtans alleen te zijn ghewis. ——— *wis.*
Wat zijn veel Papen nu, die 's werelts vreugd ontbeeren? — *beeren.*
Waerom ontsietmen haer als Goden? ist uyt vrees? ——— *vrees.*
Wat soeckense inde kap? een luy en ledigh leven? ——— *even.*
Wat heeft een die met Staf en Myter wordt belast? ——— *last.*

Maer inde meeste weeld' soo leven sy nochtans. —— *och! tans.*
Wat moet haer doen verstaen: de plaets die sy betreden? —— *reden.*
't Is dan een heerlijck ampt, wanneermen 't doet oprecht. — *recht.*
Wat winnen die in 't Hof met staten zijn beswaert? —— *'t swaert.*
Wat zijn 't die sitten geern in kamers hoogh verwolven? —— *Wolven.*
Die met Damast en Sijd', pronckt, lijckt hy niet een Graef? — *Raef.*
Gaet hy niet als Monsieur met sijn fluweele broeck? —— *Roeck.*
Zijn sy van buyten goudt, en buyten houdt en stro? —— *ó!*
Sy doen dan selden goet die so fraey gaen ghekleed? —— *leed.*
Wat moetmen leggen toe de Roovers en Soldaten? —— *haaten.*
Ist waer dat het geluck uyt sterren komt ghevlogen? —— *logen.*
Wat zijn die met de neus in boecken altijdt bocken? —— *Bocken.*
Oock die verkrommen 't Recht, en staeg om giften draven? - *Raven.*
Wat word' ick, soo 'k mijn vlijt tot eenigh ambacht streck? — *dreck.*
Wat geeft geleertheyt dan, verkregen door veel sweeten. —— *eeten.*
Wat winnen, die met vlijt tot 't laetste toe studeeren? —— *eeren.*
Door wien wort aldermeest 't gebod Gods onderhouwen? — *Ouwen.*
In *Cicero* ick nu wel thien jaer block en bock. —— *Bock.*
Ghy noemt my eenen Bock, sal ick 't dan onderlaten? —— *laten.*
Wilt ghy niet dat ick een maer velen ondersoeck? —— *soeck.*
't Haeght u niet datmen is op *Cicero* versot? —— *Sot.*
Die out de konsten leert, ist niet vergeefs en laet? —— *laet.*
Maer so ick voorder ging, soud ghy niet klaerder spreken. -- *preken.*
Ick ben dit preken moe, en 't nae-bauw' op den wegh: —— *wegh.*
Soo ick niet eerst en swijgh, ghy swijght niet soo ick meen? -- *neen.*
Wel dunck ick u nu wel, van 't leven onder-recht? —— *recht.*
Soo ghy wilt dat ick gae, moet ghy 't laest woord beramen? -- *amen.*

Synodus

De LV. T'samen-spraeck.

Synodus Grammaticorum,

Dat is:

Vergaderinghe der Letter-konstenaers.

Daer een Carthuysianer dapper moet voorhouden, die sijn boeck onder een quade grieckſche name had uytghegheven.

Albinus, Bertulphus, Canthelus, Diphylus, Eumenius, Fabullus, Gadithanus.

Albinus.

A ISSER oock yemand onder desen hoop/ die de Reken-konst geleert heeft? Be. Tot wat eynde? Al. Die ons sekerlijck konde seggen/ hoe veel Grammaticiens wy hier in ghetal zijn. Be. Dat sullen ons onse vinghers wel oock sonder leg-penningen konnen seggen. Ick
B noem u by mijn duym/ my by dẽ wijser/ Canthelum by de middelste vingher/ Diphilum by de ringh-vinger/ ende Eumenium by de kleynste: nu ga ick over aende slincker-hant/ daer stel ick Fabullum op de duym; Gaditanum op de wijser. Soo dunckt my nu dan/ dat wy seven zijn. Maer wat batet dat te weten.

Alb. Om dat ick hoor/ dat het ghetal van seven een wettelijcke vergaderingh maeckt. Be. Wat vergaderingh wil- C dy seggen? Alb. Daer is een sake van ghewichte/daer over ick my langh ende veel ghequelt heb/ ende niet alleen ick/ maer oock meer andere gheleerde mannen. Die sal ick alhier voor stellen/ op dat door d'aensienlijckheydt deser vergaderinge deselve vrage eenmael beantwoordt ende ghe-eyndight worde.

Ca. 't Moet al vry wat bysonders wesen/ dat ghy Albine of niet en weet/ of dat u ver-siende verstandt lang ende D veel ghequelt heeft. Daerom begeeren wy't oock te weten/wat sake dattet zy: want ick nu alleene antwoorde in den name van allen.

Al. So komt dan allegader hier/ met oorẽ eñ hertẽ toehoorende. Veel oogen sien meer als een. Isser yemandt onder u/ die ons kan verklarẽ/ wat dit woort Anticomarita bedupt? Be. Niet lichters/ als dat. Wãt het betekent eẽ seker

soorte

A soorte van biete / die de Ouden swem-
mende biete noemde/ hebbende een ghe-
draeyde ende knoopachtighe stenghel/
een wonder ghecklijcke smaeck ; en van
een afgrijselijcke stanck/so datse met het
kruyd/Roert my niet, wel soude om den
prijs vechten/wanneer men't aenroert.
Ca. Ghy seght ons van een swemmen-
de biete / maer seght liever / een beest.
Wie heeft oyt voor desen gehoort of ge-
B lesen den name van swemmende biete ?
Ber. Jae dit leert seer klaerlijck Mam-
metrectus welcke gemeenlijck also/maer
qualijck genoemt wordt / also zijn rech-
te naem is Mammotreptus, als ofmen
seyd/een Voed-kint van sijn Beste-moe-
der. Al. Wat naem of opschrift van
boeck is dit ? Ber. Op datmen ver-
staen magh/datter in't selve boeck an-
ders niet ghevonden wordt als enckele
C leckernijen/overmits de mammen / dat
is / Beste-moeders hare kints-kinders
derteler pleghen te houden/als de Moe-
ders hare kinders. Al. Ghy noemt
my een lecker boeckjen. Want als ick
onlancx in't lesen des selven gheraeckt
was / ten scheeld niet veel / of ick soud
van lachen gheborsten hebben. Ca.
Waer hebt ghy dat boeck ghekreghen /
't welck so qualijck te bekomen is ? Ber.
De Abt van S. Bavo, met namen Livi-
D nus, heeft my binnẽ Brugge nae't noen-
mael in sijne bysondere boeck-kamer
ghevoert / welcke dien ouden man / be-
geerende dat by den nakomelinghen ee-
nigh ghedenck-teken van hem moght
overblijven/met groote kosten dede toe-
rusten. Daer en was gheen boeck/ oft
't was met handen gheschreven / ende
dat noch in franchijn : oock gheen / of
't was heerlijck met verscheydene schil-
E derijen verciert/en van buyten met gout
ende zijde bekleedt. So gaf oock de
groote vande boecken een sonderlinghe
aensienlijckheyt. Al. Welcke warent ?
Ber. Och/al te mael heerlijcke boec-
ken/het Catholicon, oft alghemeen fun-
damenet-boeck/ het korte spreuck-boec-
ken/ de Poët Ovidius door allegorien of F
bedeckte manieren van spreken uytghe-
leydt / ende andere ontallijcke / onder
welcken ick desen geneughlijckẽ Mam-
motreptum oock ghevonden heb. Ende
in sijn soete bootsen heb ick oock dese
swemmende biete ghelesen. Al. Waer-
om noemen sy se/swemmende ? Ber.
Ick sal verhalen/ dat ick ghelesen heb :
die't gheschreven heeft magh doen ge-
looven. Hy seght : Overmits de selve G
wast in vochtige ende rotachtige plaet-
sen / ende s'en wast nergens weligher /
als in dreck ende (met oorlof te spreken)
in mis-hoopen. Al. Stinckt se dan so
lelijck ? Ber. Jae so datter oock geen
stront vuyler stinckt. Al. Wordt dan
dit kruyt oock ergens toe gebruyckt ?
Ber. Jae't wordt voor leckernye ghe-
bruyckt. Al. Missehiien by de Swij-
nen/Esels/of Ossen/in't eyland Cypro. H
Ber. Neen/maer voor menschen / ende
die al wat broot-droncken zijn. 't Is
een seker volck in Italia, Pelini genoemt/
by den welcke de gast-malen by beur-
ten in de lengde uytghereckt worden/eñ
de allerlaetste omdrinckinghe noemen se
in hare sprake / een hervattinghe/ even
als of wy seyden/ boter ende kase/ ende
bancket. Al. Watten schoon bancket !
Ber. De wet van de selvzt'samen-drinc- I
kinghe is dese / dattet den Waerd vry
staet / al wat hem belieft op te setten :
maer den gasten soudet schande wesen /
yet daer van te versmaden / maer moe-
ten alles in danck aen nemen. Al. Wel/
of hy dul-kruydt of verwermde kool
voorsettede ? Ber. Al wat hy soude
mogen op setten/dat soud ghy al stilswij-
gens moeten inswelgen. Evenwel stae-
tet vry/ te huys weder over te gheven / K
datmen ghegheten heeft. Want aldaer
settense ghemeenlijck dese swemmende
biete voor. Sy menghen daer onder wat
bast van eycken boomen/ eñ veel loocx /
ende also makense de taerte ofte groene
struyve gereet. Al. Wie heeft sulcken
Barbarischen wet ghegheven ? Ber.
De

A De Ghewoonte/die stercker is als alle tyrannen. Al. Ghy verhaelt my een droefeyndigh omloop van spel/ dat sulcken ongheneughlijcken uytkomst heeft. Ber. Ick heb mijn beurte ghehadt in 't spreken/ tot niemandts voor-oordeel streckende/ ofter yemandt wat beters had. Ca. Maer ick heb bevonden/ dat de Ouden eenen visch ghehadt hebben/ diense Anticomaritam genoemt hebben.
B Ber. Seght den schrijver. Ca. Ick kan 't boeck wel toonen/ maer de naem des schrijvers en kan ick niet noemen. 'Tis in Fransch gheschreven/ maer met Hebreeusche letters. Ber. Wat ghedaente heeft de visch Anticomarita? Ca. Het gantsche lijf heeft swarte schubben/ behalven de buyck/ die is alleen wit. Ber. Ick denck/ dat ghy ons van een visch/ een gemantelde Cijnirum sult maecken.
C Wat smaeck heeft hy? Ca. Geen dingh ter werelt smaeckt so lelijck: ja hy is so schadelijck als de pest. Hy wast in stinckenden staende water-kuylen/ somtijts oock in mest putten: is traegh en slijmachtigh/ door 't proeven alleen maeckt hy sware sluymen/ die men naulijcx door overgeven kan quijt worden. Men vint hem veel in 't Lantschap/ dat Celtithrane genoemt wort. Want aldaer houtmen
D hem als een groote leckernije/ om dat wie daer vleesch gheproeft heeft/ grouwlijcker gheacht wort/ als een dootslach. Al. Dat is een ongheluckigh lant niet sijnen Anticomarita. Ca. Dit is 't ghene ick te seggen heb; maer ick wil niemant met dit mijn oordeel yet voorschreven hebben. Di. Wat behoeftmen de verklaringh deses woorts uyt Mammotrepti, of uyt de Hebreeusche boecken te
E halen/ alsoo de oorspronghe des woorts selfs ghenoeghsaem aenwijst/ dat Anticomaritæ (int Latijn) genoemt worden/ sodanige meysjens/ die qualijck gehout zijn/ te weten/ aen oude mans. Want ten is niet nieu/ dat de boeck-schrijvers/ de syllabe quo, verandert hebben in co, naedemael de letteren c, q ende k. Malkanderen na bestaen. Eu. 't Soude wat F schijns hebben/ dat Diphilus ghesepdt heeft/ waer 't seker/ dat dit eē Latijnsch woordt was. My dunckt dattet een Grieck woordt is/ van drien te samen gheset; als/ van anti, dat is/ teghen/ eñ come, dat is/ een dorp te segghen/ ende oarizein, dat is/ op zijn wijs snateren ende klappen: Nu door 't uytlaten van een ootjen/ maeckmen dit woort/ Anticomarita, 't welck mach beteekenen soo G eenen/ die door sijne boersche snateringh elck een teghen spreeckt. Fab. Onse Eumenius heeft wel kloeck ghesproken; maer my dunckt/ dat dit woordt van so vele andere woorden t'samen ghe set is/ alst syllaben heeft. Want an, luyt so veel als anus, dat is/ dul: ti, is tillon, dat is/ pluckende; Co, is kodia, dat is/ de hayren; ma, is mala, dat is allermeest; ry, is rypara, dat is/ vuyl: ta, is tales, dat H is/ ellendich: welcker woordē t'samensettingh dit soud uytbrenghen; Een dul en ellendich mensch, pluckende de hayren van vuyle stinckende huyden. Al. Tot sulcken hand-werck/ past dan de swemmende biete/ daer Bertulphus nu terstont van ghesproken heeft. Ber. Recht so; de stinckende biete/ voor een stinckende Vel-plooter. Ga. Ghy hebt wel altemael u neersticheyt in 't voorstellen be- I toont. Maer my dunckt/ dat een Vrou/ die haer Man ongehoorsaem is/ Anticomarita genoemt wort/ als door 't wegh nemē van de syllabe di, uytet middē des woords Antidicomarita, om datse altijt den man tegen is. Al. Indien wy sulcke figueren willen toelaten/ soo salmen oock lichtlijck van 't woordt Foria, dat is/ schijt-huysen/ fora, dat is/ merckten konnen maken: ende Cuniculus, een Co- K nijn/ sal verandert worden in Cuculus/ een koeckoeck. Ber. Maer Albinus, die Burgemeester is in desen raedt/ en heeft selfs noch niet ghesendt wat zijn meeningh is. Al. Ick weet van my selfs niet by te brenghen. Nochtans sal ick niet weygheren by te brenghen/ 't ghe-

A ne ick onlangs van mijn Weert/ die zijn
tongh tot zijn wil heeft/ geleert heb. Hy
veranderde zijn ſprake tot meer malen/
als een Nachtegael haer ſangh. Deſe
ſeyde/ dattet een Chaldeenſch woordt
was/ van 3. ſillaben: want by de Chal-
deen/ ſeyd hy/ heet anti, een verkeert en
ſtijf herſebecken; comar, een ſteen klip;
ita, Schoen-makers konſt. Ber. Wie
B heeft opt de klip een herſſen toegeſchre-
ven? Al. Dat is niet ongerijmt/ alſmen
ſlechs 't geſlacht verandert. Ga. 't Komt
in deſe vergadering geheel op 't ſpreeck-
woort uyt: So menigh hooft/ ſo meni-
gen ſin. Wat iſſer dan uytgherecht? De
ſtemmē konnen getelt/ maer niet gedeelt
wordē/ op dat het meeſte deel het minſte
overwinne. Al. Laet dan het beſte deel
't ſnootſte te boven gaen. Ga. Maer hier
C toe behoeftmen wel noch een andere by-
een-komſt. Want elck dunckt dat zijn
Bruyd de ſchoonſte is. Al. So dit waer
was/ men ſoude minder overſpels inde
werelt bevinden. Maer ick weet goedén
raed. Laet ons door boonen 't lot wer-
pen/ ende alſoo eenen kieſen/ dien 't vry
ſtae uyt alle ſtemmen voor de beſte te
verklaren/ welcke hē belieft. Ca. Maer
D dat ſal op u kappe druppen. Heb ick de
waerheyt niet geſeyt? Al. De eerſte eñ
laetſte meyningh behaeght my beſt.

Ca. Wy ſtemmen alle met u; op dat
ick een voor al antwoorde. Al. Wel aen
dan/ laet dit mede weſen onder die din-
ghen/ vanden welcken men niet twijffe-
len magh. Ca. Seer wel. Al. Maer of
yemand anders ghevoelde/ wat ſal zijn
E ſtraf weſen? Ca. Men ſal hem met
groote letters ſchrijven te weſen/ een
ketter inde Grammatica of Letter-konſt.
Al. Ick ſal daer ter goeder tijdt noch by
ſeggen/ dat my dunct datmen niet voor-
by gaen moet. Ick ſal 't den vrienden
mede deelen/ ſoo als ick 't van een ſeker
Medicijn uyt Syria gehoort heb. Ber.
Wat is dat? Al. Iſt datmen ſwemmen- F
de biete/ galnote van eycken boom/ ende
Schoen-makers inckt in een vijſel t' ſa-
men ſtoot/ daer nae ſes oncen koopers
daer by mengende tot eē plaeſter/ maeckt
dat ſulcx goet ſoude zijn tegens de ruy-
digheyt der hondē ende jeuckte der ver-
kens. Ber. Maer hoort Albine, die ghy
ons allen hier ſo veel met dit Anticoma-
rita te doen maeckt/ in wat Schrijver G
wort doch dat woort geleſen? Al. Ick
ſalt ſeggen/ maer heymelijck int oor/ eñ
een alleen. Ber. Ick ſal 't aennemē/ met
dien beſcheyde nochtans/ dat ick alleen
ſulcx wederom een alleen in 't oor magh
ſeggē. Al. Maer een dickwils verdub-
belt/ maeckt op 't laetſt duyſent. Be. Ghy
ſegt de waerheyt: als ghy eenmael van
een/ twee gemaeckt hebt/ ſo en ſtaetet in H
uwe macht niet meer den voortgangh
van 't tweetjen op te houden Al. Dat
weynige weten/ kan verholen blijven:
maer dat vele weten/ gheenſins: maer
drie hoort tot het getal van velen. Ber.
Dats wel geſeyt: die drie vrouwē te ge-
lijck had/ van die ſoudmē mogen ſeggē/
dat hyer veel had: Maer die drie hayren
op 't hooft had/ of drie tandē indē mont/
ſoumen van die ſeggen dat hyder veel of I
weynigh hadde? Al. Bedriegher/ hout
hier u oor. Be. Wat hoor ic nu? dat is al
ſo ongerijmt/ als of die Grieckē die ſtad
niet wiſten te noemē/ daer ſy ſo veel ſche-
pē hadde om toegeruſt en voorgebracht/
noemēde haer in plaets Troia, Surtrium.
Al. Maer deſe leer-meeſter is noch on-
lancx vanden Hemel gevallen/ eñ indien
ons God niet te hulp ware ghekomen/ K
wy haddē al lange mogen ſoecken/ waer
men Godvreeſentheyt/ waer wijſheyts
liefde/ ende waer geleertheyt was. Al.
Voorwaer/ deſe dient onder de hoofden
vande ſotheyt boven aen te ſitten/ waer-
dig zijnde/ dat hy voortaen een opperſot
met zijne Anticomaritis, genoemt worde.

Eynde der T'ſamen-ſprekinghen.

Deſ. Eraſ-

Des. Erasmus Roterodamus,

Vande

Nuttigheydt sijner T'samen-spraken.

Tot den Leser.

DE Laster-tonghe met de raserijē versélt zijnde / vaert soo geweldigh uyt teghen alle staten van menschen / eñ over alle dinghen de gheheele werelt door / dat het niet veylich is eenig boeck te laten uytgaen / sonder bygaende lijf-wacht. Doch wat souder veyligh konnen zijn voor de bete van een lasteraer / dewelcke als een slanghe op de stemme des besweerders / alsoo tot alle verontschuldinge zijn ooren stopt / alwaerse noch soo rechtveerdigh? 'Teerste deel deses werckx / het welcke mijne eñ niet mijne was / is onbedachtelijck door yemandt aen den dach ghegeven. Het welcke als ick merckte / dattet met groote toejuychinge vande leergierighe jeught ontsangen was / so heb ick den ghemeenen yver tot vorderingh der studien misbruyckt. Gelijckerwijs als de Medicijn-meesters de krancken niet altijt de heylsaemste medicijnen plegen voor te schrijven / maer gheven haer een weynigh toe / en dat om geen ander oorsaeck / dan om datse sonderlinghe lust daer toe hebben / alsoo heeft my goet gedocht met dese soorte van lock-aes de teere jeught haer tanden waterigh te maken / alsoo die selve meer door boerterijen als door ernstige en deftighe redenen geleyt wordt. Hebbe derhalven dit uytgegeven werck verbetert eñ daer by gedaen dat tot onderwijsinge der zeden mochte vorderlijck zijn / gelijck als invloepende in de herten der jongelingen / dewelcke Aristoteles wel te recht ghe-schrevē heeft tot de lessen der zede-konst bequaem te zijn / namelijck / van die daer ernstighe bevelen voorschrijft. Soo nu yemandt hier tegen wilde kakelen / dat het een out man niet en past soo kinderachtigh te spelen / ick en vrage niet daer nae hoe kinderachtigh het selve is / als het maer vruchtbaerlijck geschiedt.

En voorwaer indien die oude Letter-meesters geprezen worden / dewelcke de jonckheydt met stuckkens koeck eñ andere locke brocken tot die eerste beginselen aenhalen en lief-locken / ick en meen niet datmē het my tot schande behoorde te rekenē / dat ick met gelijcke genegentheydt de jonge jeught oft tot de fraeyheyt vande Latijnsche sprae / oft tot de Godvruchtigheyt opwecke en trecke. Voegt daer by dat een groot deel der wijsheyt in't kennen der dwase begeerlijckheden ende ongerijmde opinien des gemeenen volcx gheleghen zy. Dese meen ick veel veyligher uyt dit boeckxken te sullen gheleert worden / als door de ervarentheyt / die der sotten meesterssse is. De regulen des Letter-konsts zijn voor velen bitter en smaeckeloos. Aristotelis Zede-konst is niet bequaem voor de jonghe luyden / de Theologie van Scotus noch veel min / dewelcke den mannen selfs tot onderwijsinge inde Godsaligheydt niet seer profijtelijck is / daer is oock veel aengelegen datmen een smaeckjen van't alder-beste van stonden aen inde teere gemoederen in-storte / ende ick en weet niet of daer wel yet soo voorspoedelijck

ghelcert wort. Dit is namelijck d'alderheylighste soorte van bedrieghen/wanneermen door bedrogh weldadigheydt aen yemandt bewijst. Want men prijst de Medicijn-meesters die de krancken op sulcke wijse bedriegen. En nochtans soumen dit/soo 'tscheen/ noch wel hebben laten passeren/ indien hier niet dan beuselinghen waren veyl geweest/maer nu dewijl daer behalven de beschavinge der talen/sommige dinghen hier en daer ghestroyt zijn/ die't verstant onderwijsen tot Godvruchtigheyt/so lasteren sy/ gelijck als oft de leer-poincte der Christelijcke religie hier in ernst worden voorgestelt/alsosiftenende hayr-klieven sy de syllaben. Hoe onbillick sy in desen handelen/salmen klaerlijck moghen sien/ wanneer ick de sonderlinghe nuttigheydt van eenighe t'samen-sprakenn sal aengewesen hebben. Want om voor by te gaen/ soo veel deftighe spreucken midden onder boerterijen ghesaeyt/ soo veel fabelen/ soo veel historien/ soo veel ken-waerdighe naturen ende eyghenschappen der dinghen.

Inde t'samen-spraeck vant versoecken der H. plaersen, wort bestraft de superstitieuse ende onmatighe gheneghentheyt der sommige/ dewelcke daer in de hooghste Gods-dienst stellen/ dat sy Ierusalem versocht hebben/ eñ herwaerts loopen oude Bisschoppen door soo veel landen en zeen verlatende de kudde/ die sy voor al behoorden te versorghen/hier loopen de Vorsten na toe van haer huysgesin en Vorstendommen/de ghetroude mannen scheydende van huys-vrou en kinderen om de welcke binnen de palen van tucht en eerbaerheyt te houden/een opsiender ten hooghsten van nooden waer. Hier henen draven de jonghelingen ende vrouwen niet sonder groot gevaer harer seden en kuyschheyt: sommighe kruyssen den wegh dickwils over en weer/ ende doen haer gantsche leven niet anders/daer-en-tusschen so bekleet men de bygheloovigheydt/onghestadigheydt/d'waesheyt/lichtveerdigheyt met den tijtel van religie. Een verlater van de zijne/ tegen de leeringhe Pauli draegt den lof der heyligheydt daer van/ ende hy selve laet hem voorstaen alle de deelen der Godvruchtigheyt van hem volkomelijc betracht te zijn. Paulus 1. Tim. 5. seght uytdruckelijck/ indien yemant voor de sijne/ ende voornemelijck voor zijne huysgenooten gheen sorge draegt/ die heeft 'tgheloof versaeckt/ende is arger dan een ongeloovige. Doch alhier schijnt Paulus te spreken vande weduwen/ dewelcke haer kinderen en kindskinderen geen acht en slaen ende dat onder 't decksel van religie/terwijl sy haer selven slaefs ten dienste van de kercke bevinden. Wat soud hy segghen vande ghehoude mannen dewelcke hare teedere kinderen ende jonghe huys-vrouwen te huys in armoede latende nae Ierusalem in pelgrimagie gaen? Wt velen sal ick een exempel alleen voorthalen het welck so versch niet is/datmen derhalven voor de nijt behoeft te vreesen/noch oock so out/ ofte daer zijn noch wel naneven overigh/ die door de groote schade deser geschiedenisse/dit nimmermeer en konnen vergeten. Een seker machtigh man had voorgenomen/ voor zijn dood/Ierusalem eens te gaen besoecken/ wel met een godvruchtigen yver/ maer met geen gheluckigh overlegh. Na dat hy op zijn saken order gestelt had heeft hy de sorgh ende bewaringh zijner goederen mitsgaders sijner huys-vrouwe die hy swangher liet/ ende voorts van zijn steden en sloten den Aerts-bisschop bevolen/ den welcken hy vertroude als zijn eygen Vader. Als nu de tijdingh quam dat de man op die reyse gestorven was/ droeg hem den Arts-bisschop niet als een Vader/ maer als een struyckroover/ nam de besittinghen van den overleden in/eyndelijck het altersterckste slot op welcke de bevruchte Vrouwe ghevlucht was/ stormender hant overweldigende/ende op dat daer geen wreker

ker van dit ſchelmſtuck ſoude overblij-
ven/liet hy de vrouwe te gelijc met haer
vrucht ombrenghen. Waer het niet een
Godvruchtigh werck gheweeſt/ſooda-
nigh een man die gevaerlijcke ende on-
noodighe reyſe te ontraden? Hoe vele
diergelijcke exempelen daer gevonden
worden laet ick andere oordeelen. Dat
ick ondertuſſchen niet en ſpreke van de
koſten / dewelcke ghenomen dat wy al
toeſtonden niet t'eenemael verloren te
gaen / nochtans ſal gheen wijs man
loochenen of de ſelve konnen tot beter
profijt aenghelept worden. Wat nu de
devotie betreft Hieronymus prijſt Hila-
rion , om dat hy een Paleſtijner zijnde
ende in Paleſtijnen levende / nochtans
maer eens in zijn leven Ieruſalem be-
ſocht heeft/vermits de na-gelegentheyt
der plaetſe/ op dat hy de heylighe plaet-
ſen niet ſoude ſchijnen te verachten. In-
dien Hilarion te recht ghepreſen wordt /
om dies wille dat hy hem ſelven van Ie-
ruſalem daer hy ſoo nae by was / heeft
onthoudẽ/ op dat hy niet en ſoude ſchij-
nen God aen een enge plaetſe te beſluy-
ten/ en alleenlijck eenmael om de naby-
heyt der plaetſe daer geweeſt is/ op dat
hy niemandt ſoude ergherniſſe gheven /
wat ſalmen ſeggen van die gene/dewel-
ke uyt Enghelant en Schotlandt met ſoo
groote onkoſten/ende door ſoo veele ge-
vaerlijckheden na Ieruſalem loopen/ in-
ſonderheydt daer ſy te huys laten ſitten
haer alderliefſte goederen/ den welcken
ſy na de leeringhe des Apoſtels gheſta-
dighe ſorghe ſchuldigh zijn. S. Hiero-
nymus roept dat niet tot Ieruſalem ghe-
weeſt / maer wel gheleeft te hebben een
groote en prijſ-waerdighe ſake is. En-
de nochtans iſt waerſchijnlijck dat-
ter ten tijden Hieronymi merckelijcker
voet-ſtappen van de oude ghedenck-te-
kenen gheweeſt zijn / alſſer nu wel zijn.
Van de beloften laet ick andere diſpu-
teren / alleenlijck dient deſe T'ſamen-
ſpraeck tot waerſchouwinghe / op dat
niemandt ſoodanighe beloften licht-
veerdelijck aen gae/ dat ſulcx waerach-
tigh is betuyghen deſe mijne woorden /
voornaemlijck dewijl ick te huys had een
jonge vrouw, kinderen ende huyſgeſin het
welcke op my ruſtede, ende door mynen
daghelijckſchen arbeyt ghevoedt werdt,
en datter meer volgt. Van de ghedane
beloften ſegh ick dan niet meer : dan in-
dien ick Paus ware / ſoude ſonder groote
ſwarigheyt de verplichte daer van ont-
ſlaen. Wat het op nemen der beloften
aengaet/ghelijckerwijs als ick beken te
konnen geſchieden/dat yemant met pro-
fijt van Godſaligheyt na Ieruſalem toe
trecke / alſo en ſoude ick niet twijffelen
uyt vele omſtanden van ſaken ſulck ee-
nen raet te geven / namelijck dat ſy die
onkoſten/ tijdt ende arbeydt beſteden in
andere dinghen dewelcke met de ware
Godſdienſtigheyt nader verknocht zijn.
Deſe dingen komen mijns bedenckens
met de Godvruchtigheyt wel over een /
derhalven vermerckt hebbende de licht-
veerdigheyt of onwetenheyt / oft by ge-
loovigheydt veler menſchen heeft my
goet ghedocht deſen aengaende de jonc-
heydt te vermanen. Ende ick en ſie niet
wie haer aen deſe vermaninghe ſoude
ſtooten/ ten waer by avonturen eenighe
weynige/dewelcke haer tijdelijck genot
boven de Godvruchtigheyt ſtellẽ. Oock
en verdoem ick aldaer niet de Pauſelijc-
ke Bullen en af-laets-brieven/maer be-
ſtraf eenen grooten beuſelaer/ dewelcke
niet eens ghedacht hebbende om zijn le-
ven te beteren / alle zijn hoop ende toe-
verlaet op de menſchelijcke vergevingen
gheſtelt heeft. Indien nu yemant wil
overwegen/hoe grooten breſſe de God-
ſaligheydt ontfanghen heeft / eenſdeels
door faute der ghener die de Pauſelijc-
ke Aflaten opentlijck te koop ſtellen/an-
derſins door ſchuldt van die de ſelve an-
ders als behoorlijck is/ duyden / ſal be-
kennen de pijne waert te zijn/de jonghe
jeught hier over te vermanen. Maer op
deſe maniere is de eere der Commiſſa-
riſſen niet ghenoegh verwaert : Wat

hoor ick? immers de goede sullen haer verblijden dat de eenvoudige vermaent zijn/ maer die onder haer 't gewin meer dan de Godvruchtigheydt soecken/ met de sulcke heb ick niet te schaffen.

Inde t'samen-spraeck vande begeer-sucht der prebenden of beneficien, straf ick de ghene die na Romen toe loopen/ en beneficien op speuren/ dickwils met het uyterste verderf der goeder zeden/ en groot verlies van geldt/ ende besluyte dat een Priester in stede van een bysit te houden/ zijn vermaken behoorde te scheppē in't lesen der goeder Autheuren.

Inde Krijghsmans confessie ofte biechte straf ick de overgheven schelm-stucken der Krijghsluyden/ ende der selver Godloose Confessie/ op dat de jongelinghen van soodanighe handelinghen een schrick en afkeer souden krijgen.

Inde School-meesters lessen leer ick den jongen schaemachtigheydt ende andere goede zeden/ die zijnen ouderdom wel-voegende zijn.

Inde Kinderlijcke Gods-dienstigheyt wecke ick daer het kinderlijck gemoed niet op met heylighe onderwijsinghen/ tot yver der Godvruchtigheydt? want dat eenighe wilden beschrobben aengaende de Biechte/ was een enckel lasteringh/ daer ick al te voren op heb gheantwoordt. Ick leer datmen de Biechte moet aennemen al even eens ofse ons van Christo waer ingheftelt gheweest. Doch of dat soo gheschiet zy of niet/ wil ick tusschen beyden laten/ dewijl ick selve niet ghenoegh daer van versekert ben/ noch andere dit sou konnen vroet maken. Dat ick voorder vermane van een seker maniere des levens langhsaem en tot rijpen verstant gekomen zijnde te verkiesen/ mitsgaders van 't verkiesen eens Priesters die ghy uwe verborgentheden vertrout/ achtede ick den jonghen luyden noodigh te zijn/ en ick sie niet waerom my sulcx nu noch soude berouwen. Maer so sullen de Monicken en Priesters minder in ghetal zijn. Dat waer wel mogelijck/ maer die weynige souden vromer en geschickter van leven zijn. Dit sal my een yegelijck oprecht Monick toestaen. Voorders die de nieuwelinghen op hope van buyt/ of uyt waen-dienst tot haer soecken te trecken/ dese zijn waerdigh dat een yeder mans penne haer ten toon stelle/ op dat sy wijser worden.

Inde Gemeene ofte werelts maeltijdt bestraf ick niet de insettinghe der Kercken/ aengaende het vasten/ ende het onderschept der spijsen/ maer wijse aen de waendienstigheyt der gener/ dewelcke deselve meer als behoordt toeschrijven/ verwaerloosende die dinghen/ dewelcke met de Gods-vruchtigheydt nader ghemeenschap hebben/ en̄ ick straf de hardigheydt der gener/ dewelcke dese dingen voorderē vande sulcke daer se de meeninge der Kercke niet af en vordert/ van ghelijcken de verkeerde heyligheyt der ghener/ dewelcke om soodanige dingen haren naesten veroordelen. Indien nu yemant al hier by zijn selven overleght/ wat een groote besmettinghe der ware Godtsalighe yt/ hier door onder de menschen ontsteken is ghe weest/ hy sal moeten bekennen/ dat naulijcx heden een dage eenige andere vermaninge noodiger is. Maer van dese sake sullen wy op een ander tijt overvloediger handelen.

Inde Godsdienstighe of Gheestelijcke maeltijdt, wanneer ick de genoode altemael buyten de Kerckelijcke bedieningen/ ende altemael gehouwt/ in brenge/ leer ick ghenoeghsaem hoedanighe de maeltijden der Christenen behooren te zijn. Met welcke voorschrift/ indien sommige Priesters ende Monicken hare maeltijden vergelijcken/ sy sullen bevinden/ hoe wijd sy van die volmaecktheydt zijn/ waer door sy de Leecken behoorden te overtreffen.

Inde Hemelvaert leer ick hoe groote eere men die treffelijcke mannen schuldigh is/ dewelcke door hare arbeyden de vrye konsten hebben opgeholpen.

Daer

Daer zijn eenige onverstandige luyden/dē welcken de t' samen-spraeck vande Vrijer en Vrijster al te dertel aenstaet/ dewelcke nochtans met gheen meerder kuysheydt ende eerbaerheyt / dan sy is / soude konnen ingestelt worden. Indien het houwelijck een eerlijcke sake is / soo ist van ghelijcken eerlijck den vrijer te maken. Ende het waer te wenschen / dat alle vrijers soodanig waren/gelijck ick desen hier beschrijve/ende dat de houwelijcken met geen andere minne-redenen ghesloten wierden. Hoe soudemen die droevige ende fantastijcke koppen / konnen behagen/den welcken oneerlijck dunckt / al wat vriendlijck en lieflijck is? dese dochter weyghert haren vrijer in zijn afscheyt een kuskē/op dat sy hem den gheheelen maeghdom suyver ende onbesmet soude bewaren. Doch wat isser nu/dat de dochters int ghemeen de vrijers niet toe en laten? oock en bemercken sy niet hoe veel deftighe leeringen onder die boerteryen vermengt zijn van het houwelijck niet te verhaesten / van hem inden houwlijckē staet suyver te houden / van de kinderen in Godts vreese op te brengen: ten laetsten bid de dochter Christum dat hy dē Echt-band door zijne genadige gunste gelieve te segenen. Mogen dit de jonge luyden niet weten? Eñ die het lesen van dese T'samen-spraeck den kinderen van wegen hare mallighevt / schadelijck meenen te zijn / de selve laten wel toe datmen haer Plautus en de kluchtē van Poggius voorleest. O treffelijcke verstanden!

Inde trou oft Echt-hatende dochter, versoep ick de gene/ dewelcke de jonghmans ofte dochters teghen den danck van hare ouderē inde kloosters locken/ mis-bruyckende of haer eenvoudigheyt ofte bygeloovigheydt/haer wijsmakende datter geen hope der salighevdt buyten de kloosters is. Indien de wereldt niet vol is van soodanighe visschers/indien niet ontallijcke uyt-nemende verstandē door dese heyloooselijck begraven/ ende levendigh onder de aerde bedolven worden/dewelcke souden gheweest zijn uytverkoren vaten des Heeren / waert dat sy met rijpen rade een maniere van leven verkoren hadden / dewelcke met haer natuur meest over een komende is/ ick ben te vreden / datmen segghe / dat ick te vergheefs sulcx vermaent hebbe: doch soo wanneer ick sal ghenootsaeckt worden in dese materie mijn ghevoelen aen den dagh te brengen/ick sal die mensche-dieven/ende de gewichtigheyt van het quaet selve alsoo afmalen/dat een yegelijck sal moeten bekennen/dat ick niet sonder reden hier van vermaent hebbe: hoewel sulcx heusschelijck genoegh van my ghesch iet is/op dat den quaet-willighen gheen oorsake tot sondigen gegeven soude worden.

Inde naest daer aen volghende t' samenspraeck voer ick gheen maeght in / dewelcke gheprofessijt zijnde/ haren aengenomen reghel verandert heeft / maer die voor de gedane professie/hare ouders weder te huys ghekomen zy / dewelcke seer goede ende vrome luyden waren.

Inde t'samen-sprekinge vande trou-klachtighe, hoe veel treffelijcke leeringhen zijn daer / van de ghebreken der mannen te verberghen/vande onderlinge goedwillicheyt der ghehoude niet los te maken/vande stoornissen wegh te nemen / vande quade seden der mannen te verbeteren? wat leeren anders Plutarchus, Aristoteles, ende Xenophon, behalven dat hier de persoonen de woorden eenige besondere kracht en leven geven.

Inde t'samen-spraeck tusschē de Soldaet eñ Carthusianer-Monick, beschrijf ick te gelijck de dwaesheydt der jongheling hen/de welcke inden krijgh loopen/ eñ het leven van een Godvruchtigh Cathuyser/het welcke sonder de studiē niet dan droevig en verdrietelijc kan wesen.

Inde Giet-logen beeld ick uyt de nature sommiger luyden/ dewelcke gelijck als tot het lieghen geboren zijn. Welck gheslacht van menschen het alder ver-

foepelijck-

soetelijckste is / datmen soude moghen vinden/gave Godt / dat de selve weyniger in ghetal waren.

Inde t'samen-spraeck vande jonghelingh ende de gemeene vrouwe, zijn daer de bordeelen niet selve tot kuyschept ghericht ? wat soude daer krachtiger konnen ghesept worden/of om de sorgh van reynigheydt inde herten van de jonghe jeught in te scherpen/of om de veylstaende dochters uyt haer niet min ellendigh als oncerlijck levẽ wederom te trecken ? Een eenigh woort heeft sommige tegen de borst ghestoten / dat de onkuyssche dochter den jongman lief-kosende/ hem haer Sulleken noemt / daer nochtans dit by ons / selfs onder de eerbare vrouwen seer gebruyckelijck is. Die dit niet verdragen kan / dat hy voor mijn sulleken schrijve mijn herteken / of wat anders dat hem best ghevalt.

Inde Poëtische maeltijt, leer ick/hoedanigh de maeltijden der gheleerden behoorden te zijn/ sober/ maer gheneughlijck en vrolijck/ gesouten met gheleerde koutingen/sonder kyvagie/ sonder achter-klap/sonder vuyle woorden.

In 't gheloofs ondersoeck leer ick de summe van 't Catholijcke gheloof/ ende dat vry wat levendigher ende bescheydelijcker / als sommighe groot-gheachte Theologanten wel doen/onder de welcke ick oock Gerson wil ghetelt hebben / den welcken ick ondertusschen met eerbiedinghe noeme. Voorders voer ick hierom de persoon van een Lutheraen in/ op dat sy te lichter met malkanderen souden wederom vereenigen / dewelcke inde voornaemste hooft-stucken des Christlijcken gheloofs over een komen/ hoewel ick het resterende deel des ondersoecks daer niet by gevoeght hebbe/om dese bedorvene tijden.

In Bestevaers t'samen-spraeck hoe vele dingen worden aldaer als in een spiegel vertoont / dewelcke of in dit leven te vlieden zijn/of een gerust leven maken ? dese dingen sal de jeught veel bequamer door geneugelijcke t'samen-koutingen / als door de ondervindinge selve konnen leeren. Socrates heeft de Philosophie van den Hemel ghehaelt ende op de aerde ghestelt / ick heb de selve oock in spel / in ghemeene discourssen/ende gelagen te pas ghebracht. Want selfs de jockernijen der Christenẽ behooren naer wijsheydt te smaken.

Inde Rijck-arme hoe vele dingen zijn daer / naer welcke de dorp-Pastooren slecht ende ongeleert/en niet minder dan Pastooren zijnde haer leven soudẽ konnen beteren ? oock tot wegh-neminghe vande ydele eere / diemen stelt inde kleedinge/wederom tot bestraffinghe vande dwaesheydt der ghener / dewelcke het Munnickgewaet versoehen/al evẽ eens als oft de kleedinge by haer selven quaet ware. En te ghelijck wort ter loops aldaer beschreven / hoedanigh de Munnicken behooren te zijn/ dewelcke rontsom door de dorpen wandelen. Want daer zijn niet vele sodanige als ick hier beschrijve.

Inde gheleerde vrouwe brengh ick te ghelijck wederom van nieus te voorschijn de exemplen van Paula, Eustochia, Marcella, dewelcke de gheleertheyt met de oprechtigheyt der seden hebben te samen gevoeght ende ontwecke de Munnicken en Abten/dewelcke vyandẽ vande heylige studien/ende tot gulsigheydt / ledigheyt/tot de jacht ende den teerlinck gheneghen zijn/door 't exempel van een ghehoude dochter / tot ander oeffeninghen / die haer beroep beter voeghende zijn.

Int ghespoock ontdeck ick de bedriegerijen der gener / dewelcke de licht-geloovige hertẽ der eenvoudige met quacken plegen te bedrieghen / verdichtende verschijninghen van Geesten/en afghestorvene zielen/en Godlijcke openbaringen. Liever God/ wat een groote bresse hebben dese guychelerijen inde Christelijcke Godtvruchtigheydt ghemaeckt ? maer alsa de onversochte en eenvoudige

ſoodanighe bedriegherijen alder-meeſt onderwarich is/ heeft my goet gedocht de maniere van dit bedrogh met een vermakelijck exempel af te malen. Alſoo werdt Cœleſtinus Roomſch Paus bedrogen. Alſo is tot Bern in Switzerlant een jongelingh vande Munnicken betoovert gheweeſt. Alſoo worden daer noch heden ten dage wel vele door verdichte oraculen de oogen verbonden.

Oock en is de Alchmiſterye niet het geringhſte deel vande menſchelijcke ellendigheden/ dewelcke ſelfs gheleerde ende wijſe luyden menighmael bedriegt/ ſo ſeer is deſe sieckte aenſoetende/ wanneermen daer mede eenmael gheraeckt is. Deſen gelijck is de konſte/dewelcke ſy wel met de naem van ſwarte konſten/ doch met een lieflijcker toenaem Magiam naturalem noemen. Ghelijcke bedriegherijen ſtraf ick inden Roſ-tuyſſcher en het Bedelaers-praetjen ende wederom inde kluchtighe maeltijdt. Alwaert ſchoon dat de kinderen hier niet anders uyt en leerden als de Latijnſche ſpraeck alleen/noch ſoude deſe mijne arbeydt meer te achten zijn/ dewelcke al ſpelende/eñ met vermakinge van andere ſulcx doe/als der ghener/dewelcke de ellendige jeugt eẽ hoop monſtreuſe woorden en vreemde manieren van ſpreken/ voorhoudẽ die ſy dan van buyten leeren.

Inde Kraem-vrouwe behalven de weetenſchap der natuurlijcke dingen/ hoe vele ſtichtelijcke leeringen zijn daer van de ſorghe die de moeders voor haer kinderen behooren te draghen/ voor eerſt terwijl ſy noch kleen zijn/ende daer nae als ſy nu grooter ghewozden zijn.

Inde Bevaerden beſtraf ick de ghene/ dewelcke door muyterije/de beelden uyt de kercken hebben ghemonſtert/ wederom die t'eenemael op de Bevaerden verſot zijn/waer van daẽ nu oock ſocieteyten of broederſchappen opghericht zijn. Die tot Jeruſalem hebben geweeſt worden Ridders van de gulden orden ghenoemt/ ende ſy heeten malkanderen broeders/ ende op den Palm-ſondagh ſpelen ſy in goedẽ ernſt een lacherlijcke ſotteklupt/treckende eenen Eſel met een tou voort/ daer ſy doch ſelve niet veel verſchillende zijn vanden houten eſel die ſy voort trecken. Ende dit hebben nae geaept de gene dewelcke Compoſtel verſocht hebben ghehadt. Laet ons voorwaer deſe dinghen/ laetſe ons der menſchen ghenegentheden toegheven/ maer dit en ſtaet niet te lijden/ dat ſy haer ſelven hier door eenighe Godtvruchtigheydt toe-eygenen. Hier worden oock getekent/ die onſekere voor ſekere reliquien vertoonen/ die deſe meer als behoort toe ſchrijven/ dewelcke vuyl-ghewin hier mede ſoecken te doen.

Inde t'ſamen-ſpraeck van het Viſch en vleeſch eten, verhandel ick het ſtuck vande menſchelijcke inſettingẽ/dewelcke ſommige t'eenemael verwerpen/verre vanden rechten wegh af dwalende/ ſommige ſtellen de ſelve by na boven de Godlijcke wettẽ/ andere wederom miſbruycken te ghelijck de Godlijcke ende menſchlijcke inſettinghen tot ghewin ende tyrannije. Ick doe derhalven mijn beſt om beyde de partijen tot moderatie of recklijckheyt te brenghen/onderſoeckende waer uyt de menſchelijcke inſettinghen geſproten zijn/ door wat trappen dus verre gheſtegen/wat luyden eñ hoe verre ſy verplichtende zijn/ waer toe dienſtigh/hoe veel ſy van de Goddelijcke verſchillende zijn/ ter loops anwyſende de verkeerde oordeelẽ der menſchen/ met welcke de werelt van over-lange ingenomen is geweeſt/ende waer van daen de alghemeene beroerten des wereldts ontſtaen zijn. Deſe dinghen heb ick hierom oock wijdloopigher verhandelt/ om den gheleerden ſtoffe te geven/ om wat treftighers hier van te ſchryven. Want de ſchriften die tot hier toe aen den dag gegeven ſijn/konnen de naulupſterende verſtandẽ niet ten vollen vernoegẽ. De hoererije/dronckenſchap/ ende het over-ſpel te beſtraffen/was ſo

seer niet van noode / aenghesien dese gebreken voor een yeders ooghen openbaer zijn / maer uyt die dinghen lijdt de ware Godvruchtigheyt perijckel / de welcke of niet ghemerckt en worden / of door een bedrieghlijcke schijn van heyligheydt aenghenaem zijn. Indien nu yemandt hier op smalen wil / dat ick al te slechte en ongeachte persoonen tot het dispuyt van Godlijcke saken gebruyckt hebbe / dient voor antwoort dat nu soodanighe dinghen van soodanighe luyden in alle maeltijden worden gedisputeert / en soodanige persoonen waren my van node / als dewelcke de sake op een ghemeene ende grove maniere voorgenomen hadden te verhandelen.

Inde uytvaert, alsoo de doodt van Christelijcke vertrouwen plagh getuygenis te geven / heb ick in de persoon van twee-leecken / een verscheyden manier van sterven aenghewesen / als in een levendigh voorbeelt voor ooghen stellende de ongelijcke uytgangh der gener de welcke op ydele dingen betrouwen / ende der ghener die haer hope gevest hebben op de barmhertigheydt Gods / als in 't voorby gaen bestraffende / de dwase eersucht der rijcken / dewelcke haer overdaet ende hooghmoet selver in ende nae hare doot bewijsen / waer van ten minsten de doodt een eynde behoorde te maken / ende met eenen de faute der ghener aenwijsende / dewelcke om haer profijts wille de sotte dwaesheyt der rijcke misbruycken / daer sy voornemelijck de selve behoorden te beteren: want wie sal de rijcke ende machtighe voortaen vrymoedelijck derren vermanen / wanneer de Monicken dewelcke professie doen vande wereldt gestorven te zijn de selve in hare ghebreken lief-kosen? Indien daer geene sodanige zijn / als ick beschreven heb / so heb ick nochtans een exempel aengewesen / dat behoort gemijt te worden / maer indien daer in 't ghemeen veel snooder exempelen / als hier van my voorghesteldt zijn / verhaelt worden / dewelcke redelijck zijn / dat sy mijne beleestheydt bekennen / ende hare faute beteren / ende ist dat sy selve onschuldigh zijn / dat sy andere hier in ghebreke zijnde / bekeeren of bedwinghen. Wy hebben gheen orden te na ghesproken / ten sy dat sulcx by avonturen de geheele Christenheydt blameren is / datmen wat tot waerschouwingh seght teghen de bedorven seden der Christenen. Die de eere des ordens recht ter herten gaet / behoorden voornemelijck soodanige persoonen te bedwinghen / de welcke opentlijck met haer quade wercken de ordē onteeren; maer nu / gemerckt sy deselve voor haer rechte broeders bekennen / voeden / en 't hooft boven houden / wat een onbeschaemtheydt ist dan te segghen / dat de achtbaerheydt vande orden / van de gene die ten besten vermaent / geschent wort? Edoch wat reden gebiedt ons / van dese oft die menschelijcke societeyt sulck een heylighe dagh te maken / datmen het gemeene beste der Christenen soude aen een zijde stellen?

In 't onderscheyt der woorden, en saken straf ick sommigher verkeerde oordeelen.

In d' ongelijck gepaerde maeltijt wijs ick aen wat met de borgherlijcke seden over een komt.

Inde Hels Veerman, vervloeck ick de oorlogen der Christenen onder malkanderen.

Inde vergaderingh der letter-geleerden bespot ick de verkeertheyt van eenen Carthuyser Munnick / die na zijn eygen oordeel niemant in geleertheyt behoeft te wijckē / dese die wel eer op de Griecsche tael plomplijck plagh te smalen / heeft nu een Grieckschē tijtel voor zijn boeck gestelt / maer lacherlijck noemende Anticomaritas / die hy Antimarianos / of Marien-onteerders konde heeten.

Inden Cyclops of Evangely-drager tast ic de sommige op haer seer / dewelcke het Evangelium altijt inde mont hebben / en doch geē Evangelisch levē leydē.

In 't

In 't ongelijcke houwelijck, stel ick voor ooghen de dwaesheydt van 't ghemeene volck/ dewelcke inde houwelijcxsche voorwaerden na-rekenen / hoe veel goeds de Bruydegom heeft / ende niet eens in rekeninghe brenghen zijne pocken ende lemten / dewelcke ergher zijn dan eenighe laserije. Ende dit is heden ten daghe soo ghemeen/ dat het niemand vreemt en gheeft / daer nochtans gheen grooter wreetheydt teghen de kinderen soud konnen bedacht worden.

Inde versierden adel beschrijf ick een gheslacht van menschen / dewelcke onder de schaduwe van edeldom meenen dat haer alle dingh gheoorloft is/ welcke pest voornemelijck in Duytschlandt regneert.

Inde vroukens half-vroed-schap, was mijn voornemen sommighe ghebreken der vrouwen over te halen/ doch met bescheydenheyt/ dat niemand hier yet verwachte soodanigh als Iuvenalis ons beschrijft. Maer terwijl ick hier mede besigh was / isser een Ruyter te voet opgestaen die my onverwacht over quam. De rest is bynae tot een eerlijck vermaeck dienende. Dat en is niet de ordens blameren / maer leeren. Derhalven soud het met alle ordens int bysonder ende int ghemeen beter gestelt zijn / indien een yegelijck / de rasende sucht van alles te bekladden af-legghende/ in een suyver ende oprecht herte ontfingh/ al wat met een Godsalighe yver tot het ghemeene best aen den dagh ghegheven wordt. Een yeder heeft sijn bysonder gaven/ d' een schept zijn behaghen hier in/ d' ander daer in/ ende op duysenderley manieren worden de menschen tot de Godvruchtigheydt getrocken. De arbeyt van Iuvencus wort ghepresen/ dewelcke de H. Evangelische historien op dicht en op mate ghestelt heeft. Arator is oock van zijn lof niet versteken / dewelcke het selve op de handelinghen der Apostelen ghedaen heeft. Hilarins blaest de basuyne teghen de ketters. Augustinus is krachtigh in sluyt-redenen. Hieronymus strijt met t'samen sprakẽ. Prudentius kampt met verscheyden maet-gedicht. Thomas ende Scotus behelpen haer met de wapenen vande Reden-konst ende Philosophie. Sy brenghen alle te samen een ghelijcken yver tot de goede sake / maer de maniere of middelen / die sy daer toe aenwenden zijn ongelijck. de verscheydenheyt is niet te misprijsen / dewelcke naer een doel ofte wit schiet. Men leest den kinderen Petrum Hispanum voor/ op dat sy te bequamer tot het ghehoor van Aristoteles souden komen : want hy heeft veel ghevordert / dewelcke alleen een smaeck ghegeven heeft. Maer by aldien dit boecxken voor de teere jeught ghelesen wort / 't sal haer tot vele wetenschappen ghe-schickter maken / als namelijck tot de Poëterije/ tot de welsprekentheydt / tot de natuur ende Zeden-konst/ ten laesten tot die dinghen dewelcke tot de Christelijcker Godsdienst gehooren.

Ick heb den Sot inde Comedie ghecontersept / selve een roemer van mijn eyghen dinghen geworden zijnde/ maer hier toe heeft my ghedronghen / eensdeels sommiger onbeschaemtheydt/ dewelcke alle dingh lasteren / anderdeels 't profijt vande Christelijcke jeught/ 't welck een yegelijc naer zijn beste vermogen behoort te vorderen. Dewijl het dan hier mede also gelegen is/ gelijckerwijs als de gene weten/ die slechs de beginselen van de Latijnsche tael hebben beginnen te leeren / so ist nochtans datter een soorte van menschen is / wonderlijck rou en onbeschaeft/ de Francoysen noemense gedeputeerde, misschien om dat sy qualijck van de key gesneden/ of seker meer als haer goet is/ daer van ghesneden zijn/ dewelcke soodanigh een oordeel van mijn t'samen-spraken ghe-ven / dat het een werck is, het welcke behoort gheschout te worden, voonemelijck van de Monicken, dewelcke sy Geestelijcke personen noemen, eñ vande jonge luy-

den, om dat de vast-dagen ẽ onthoudingẽ der Kercke daer in van kleender waerden worden gehouden, de voorbiddingen van de H. Maegt, ende alle heyligen bespot, de maeghdelijckẽ staet by 't houwelijck vergeleken zijnde, niets of weynigh geacht oock de ingangh tot de religie een yeder tegen gemaeckt wordt, dat daer in hooge ẽ sware Theologische questien dẽ ABC jongheren worden voorgedragen, tegen de ordonnantien by de meesters in de konsten besworen. Ghy bekent/Leser/de Munnicksche welsprekentheydt. Om op 't laetste punt alder-eerst te antwoorden/wat de Meesters inde konsten den School-jongheren voorstellen/ is my onbekent/'tghene verhandelt wordt inde T'samen-spraken van het Symbolum der Apostelen, vande Misse, van't vasten, vande beloften, vande biechte, heeft gheen swarigheydt met allen / maer is van soodanighe aert en natuur/dat niemand hier van behoorde onwetende te zijn. Ende indien de brieven Pauli den kinderen inde scholen worden voor gelesen/wat quaet is daer in ghelegen/dat haer een smaeck gegeven werde vande Theologische gheschillen? Daer benefsens also sy wel weten/ dat de jongers / die tot de Philosophie toeghelaten zijn / terstont die verwerde ende diepsinnige / dat ick niet en segge onnoodige questiẽ / vande Godlijcke persoonen voorgedragen worden/ waerom willen sy niet dat de kinderen leeren die dingen/ dewelcke haer in't ghemeene leven konnen te pas komen? Nu indien sy meenen evenveel te zijn/ wat ende in welcken persoon ergens ghesproken wordt / sy weten ymmers wel hoe vele dinghen daer in de Evangelische schriften gevonden worden/ dewelcke na desen regel ge-examineert zijnde / een openbare blasphemie souden vervaten. Aen vele oorden prijs ick het vasten / en nergens verwerp ick dat: die anders seght/dien sal ick betoonen dat hy onbeschaemdelijck lieght. Maer/seggen sy/inde kinderlijcke Godvruchtigheyt lesen wy dese woorden/Ick en bekommere my met het vasten niet. Neemt dat dese woorden inden persoon van een soldaet of dronckaert ghesproken zijn/sal dan Erasmus terstondt moeten hooren dat hy het vasten verwerpt? ick meene neen. Nu worden sy ghesepdt van een onvolwassen jonghen/ welcke jongheyt de wet tot het vasten niet verplicht. En nochtans bereydt hem dese van te voren om een volkomen vasten te moghen houden: want also spreeckt hy terstondt daer aen / Maer nochtans, wanneer ick mercke dattet van noode is, soo houd ick mijn middagh ẽ avondmael soberder, om te vlijtigher op den feestdagh tot de Godtvruchtighe oeffeninge te komen. Nu hoe ick de ontreckinge van spijse verwerpe/betuygẽ dese woorden/ dewelcke inde ghemeene maeltijdt gheschreven staen. In vele dinghen onderscheydt ons niet de sake, maer het herte vande Ioden: dese onthielden haer van sekere spijsen, als die onsuyver ende voor de ziele besmetlijck waren; wy alhoewel wy verstaen, dat den reynen alle ding reyn is, ontreckẽ nochtans het dertele vleesch, gelijckerwijs als een weeldigh peerd zijn voedsel, op dat het den geest beter gehoor soude gheven. Somwijlen kastijden wy het onmatich gebruyck vande lieflijcke dingen, met de moeyelijckheyt der onthoudinghe. Een weynigh daer na wijst hy de reden aen/waerom de kercke het eten sommigher spijsen verboden heeft. Het sal, segt hy/ voor alle menschen goet zijn: want de armen sullen slecken of vorsschen eten moghen, of ajuyn, of loock knabbelen, de middelmatighe luyden sullen een weynigh van hare daghelijcxsche toespijsen af-breken. Indien de rijcke by dese gelegentheyt leckerlijck leven, laet sy dat haer kele wijten, ẽ niet beschuldigen de Kerckelijcke insettinge. Corts daer aen voer ick dierghelijcke proposten in. Wederom een weynigh daer nae: Ghy weet dat by de Medicijnen 't visch-eten seer schadelijck wordt ghehouden, maer

't heeft

't heeft onse voor-Ouders anders ghedocht, den welcken 't Godlijck is te ghehoorsamen. Op de selve plaetse leer ick terstondt oock / datmen hier oock moet wachten van de swacken te ergheren. Even onwaerachtich ist / dat inde t'samen-spraken de voorbiddingen van de H. Maeght ende andere Heylighen souden veracht worden : maer ick drijve mijn spot met de gene / de welcke van de Heylighen soodanighe dinghen begheeren / die sy een vroom man niet en souden derren voorleggen / of met sulck een hert die begeeren van sekere Heyligen / als of dese oft die / dit of dat / eerder of wilde of oock konde geven dan de ander / of als Christus selve. Ymmers spreeckt de jonghen inde kinderlijcke godsdienstigheydt aldus : Ick heb daer sommighe gegroet: welcke doch? Christum eñ eenighe Heylighen. Ende een weynigh verder. Ick groete wederom Christum met weynige woorden, ende alle de Santen en Santinnen, maer by namen de H. Moeder-maeght, ende voorts de ghene die ick voor my bysonder uytghekoren heb. Ende noch verder verhaelt hy by namen aen welcke heylighen hy daghelijcx zijn groetenis doet. Maer wat wonder ist / dat een minnaer 'thouwelijc verheft / ende segt dattet eerlijck bedde / by naer so loffelijck is als de maeghdelijcken staet / daer Augustinus het trouwẽ van meer vrouwen by de Patriarchen ghepleeght / boven onsen ongehouden stant verheft. Dat sy voorwerpen vanden ingangh tot het klooster / wat voor een openbare onwaerheyt my hier in te last ghelegdt wort / bewijsen dese mijne woorden in de trou-hatende Dochter : want alsoo spreeckt de dochter aldaer. Verwerpt ghy dan teenemael dese maniere van leven? Hier op antwoordt de jonghman. Geensins / maer gelijck als ick geen dochter soud willen raden / dewelcke haer daer toe begeven heeft / dat sy soude arbeyden / om weder ontslagen te zijn / alsoo soude ick my niet ontsien van alle dochters te vermanen / in sonderheydt dewelcke van edeler natuure zijn / dat sy haer selven niet licht veerdelijck wegh en smijten in sodanige plaetse / daer uyt sy naderhandt niet weder souden konnen gheraken. Dit is 't besluyt van dese T'samen-spraeck / wat strijt-redenen daer oock moghen te voren ghegaen zijn. Eylieve is dat het ingaen inde kloosters een yeder ontraden ? den ingangh wordt daer niet ghestraft / maer de roeckeloose lichtveerdigheyt. Dese dinghen trecken sy dan verkeerdlijck tot lasteringe. Maer sy overlegghen niet hoe vele dinghen de kinderen aldaer leeren / dewelcke strijden met de leeringhen der Lutherschen.

Inde Kinderlijcke Gods-dienstigheyt wordt aenghewesen / de maniere van wel ende profijtelijck Misse te hooren / van wel ende oprechtelijck te biechten. Den jonghen wordt aldaer vermaent / dat hy eer hy 't ouwelken neme / door de biechte sijn herte suyvere. Hier worden oock de school-jonghers gheleert / datmen die dinghen dewelcke door 'tghemeen gebruyck van alle Christenen zijn aenghenomen / daer sy nochtans in de H. Schriften niet ghevonden worden / nu soo verre moet onderhouden / dat niemand door ons erghernis ghegheven werde.

Inde ghemeene Maeltijdt worden sy gheleert / datmen meer de Pauselijcke insettinghen moet ghehoorsamen / als der Medicijnen voorschriften : alleen worden sy vermaent / dat in de noot de kracht vande menschlijcke insettinghe / ende de meninghe vanden wet-ghever ophoudt. Inde selve T'samen-spraeck wort oock gheprezen de miltdadigheyt nevens de Cloosters / wanneer sulckx maer ghesciet tot nootdruft / ende niet tot overdaet / ende voornemelijck gegeven werde den ghenen dewelcke den regel die haer de religie voorschrijft / achtervolghen.

Van de menschelijcke insettinghen

wordt in de T'samen-spraeck van het vis-eten alſo ghesproken: sy moghen anders ghevoelen die willen, ick houde datmen de wetten der voor-Ouderen eerbiedelijck behoort t'ontfanghen, ende devotelijck onderhouden, ghelijck als oft sy van God voorgekomen waren, ende dat het niet heyligh noch veyligh is van de Overſten, een quaet ghevoelen te hebben of te ſtroyen. Ende ſoo daer eenighe tyrannije onder vermenght is, dewelcke nochtans niet en bedwinght tot godlooſheyt, dat het beter is deſelve te verdragen, dan door oproer hem daer teghen te verheffen. Vele ſoodanige dingen leeren de jonghers uyt mijne T'samen-spraken / op de welcke sy ſoo ſeer ſmalen. Maer dat boerten en ſpotten paſt ſoo wel niet voor een Theologant: laten sy my ten minſten toelaten by de kinderen te doen/het welcke de mannen ſelve aen haer ſelven nemen te doen by de mannen / inde veſperen / want al ſoo noemen sy eē ſotte daet met eē ſot woort. De ongheſouten laſteringhen / dewelcke ſommige Spaengjaerts my hebben voorghewoꝛpen/ heb ick betoont enckele droomen te zijn van herſſeloose menſchen / eñ die haer op de Latijnſche tael niet en verſtaen. 't Is oock een teecken van geen minder onwetenheydt / in den ghenen dewelcke als kettersch veroordeelt heeft/dat God de Vader in't Symbolum ſlechtelijck Autheur van alles gheheeten wort. Maer deſe bedroghen zijnde/door dié hy de Latijnſche ſpraeck niet wel en verſtaet/ meēt dat het woort Autheur, niet anders als een Schepper oft fabrijck-meeſter betekent. Edoch indien de ſelve hier op wil vragen de gene dewelcke de kracht en fraeyheyt van de Latijnſche tael grondigh verſtaen / ende met eenen Hilarium ende ander oude Schrijvers doorloopen hy ſal bevinden / dat het woordt Authoritas ghenomen wort / voor 'tgheen de ſchool-gheleerde noemden / de alder-volmaeckſte forme van beginſel/en het welcke sy derhalven den Vader eygentlijck toeſchrijven / ende door den naem van Autheur verſtaen sy dickwils den Vader / wanneer sy de perſoonen onder malkanderē vergelijcken/ of de Vader recht kan geſeyt worden de oorſaeck van de Soon/ ſtaet my niet te beantwoorden / aengeſien ick dat woort nergens in een oneygentlijcke ſin ghebruyckt heb/ behalven dat dit de waerheyt is/dat wy van Godt niets ſpreken konnen dan met figuurlijcke woorden/eñ het woort Fonteyn of beginſel of oorſpronck, wort niet eyghentlijcker gheſeyt/ als het woordt oorſaeck. Hier uyt gheef ick nu den Leſer te bedencken/ hoedanige sy ſomwijlen zijn/ dewelcke de menſchen door hare vonniſſen ten vyere verwijſen. Daer is geen ſchandlijcker dingh / dan te beriſpen het ghene ghy niet en verſtaet. Maer deſe laſterſucht wat baert sy anders dan bitterheydt ende tweedrachten? waerom nemen wy niet liever ander luyden woorden inden beſten ſin/ en begeeren niet terſtondt/ dat onſe woorden als vanden Hemel gheſproken/ geacht/of dat hare oordeelen voor godlijcke uytſpraken ghehouden worden / dewelcke het ghene sy leſen niet en begrijpen? daermen den haet tot een raetſman ghebruyckt/daer moet het oordeel blindt zijn. De gheeſt die alles in vrede verblindt/ende door zijn werck-tuygen op verſcheyden manieren werckt / die maecke ons alle te ſamen eendrachtigh ende eens geſint in geſonde leere eñ heylighe zeden / op dat wy ghelijcklijck tot de ghemeenſchap van't Hemelſche Jeruſalem/dat van geen twiſten en weet / mogen gheraken/Amen.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

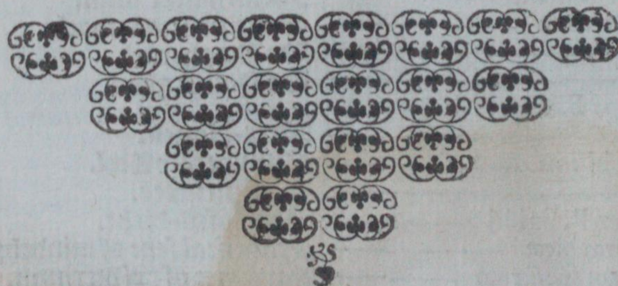
Man

Opſchrif-

Opſchriften van de namē der T'ſamen-ſpraken, Latijn en Duyts, waer van 't eerſte ghetal de ordre der t'ſamen-ſpraken, het laetſte de folie, waer op yeder te vinden is, beteeckent.

Fff 2 10 Ichthy-

EYNDE.

DE

Onversochte Krijghsman/

Of

Verklaringe van 't oude Latijnsche spreeck-woord/

Dulce bellum inexpertis,

Dat is:

De Krijgh is den onversochten soet.

Waer in de grouwel des Oorloghs/met levende verwe wordt af-gemaelt/ en de heylsame Vrede met hare vruchten aen-gheprezen.

Waer by ghevoeght is/het oude Grieksche spreeck-woord/

SILENI ALCIBIADIS,

Of

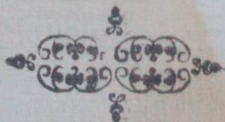
Schijn Bedrieght.

Waer in des Werelts Mommery en bedrieghlijckheyd/onder de schijn van Godsaligheydt levendigh wordt aenghewesen.

Hier by is gevoeght de ORATIE of vertoogh aen Adolph Prince van Verone, om de Deughd te omhelsen/met noch de Verklaringen van thien Spreeck-woorden/die uyt het groot Boeck van de Adagien of Spreeck-woorden ghenomen zijn. Alles in't Latijn beschreven door

D. ERASMUS van ROTTERDAM.

Maer nu ten dienst der Liefhebberen vertaelt.

t'Haerlem, Ghedruct by *Thomas Fonteyn*,

Door *Dirck Pietersz.* Boeckverkooper/woonende tot Amstelredam/ recht over de Koorn-marckt/ inde witte Pars. 1633.

Het Vermaerde spreeck-woord / Dulce bellum inexpertis,

Hoe lustigh schijnt de krijgh den onversochten!

DIT is niet alleen een schoon / maer oock met vele geleerde Schriften begaeft spreeck-woord. Also heeft het Vegetius aenghetekent in zijn derde boeck vande Krijgh-handel, cap. 1. Laet u niet verleyden / dat de leer-jongen nae 't treffen begheerlijck is: Want ghemeenlijck den ghenen het ghevecht aldersoetst voorstaet / die daer verst af zijn. Hierom seyt de vermaerde Poët Pindarus: d'onversochte begheert de krijgh met een yverigh verlanghen / maer d' ervarene ist als hy maer daer aen ghedenckt.

Daer zijn dinghen / wiens periculen en moeylijckhedē men niet kan raemen / ten zy men die versocht heeft /

Veel waenen 't een gheluck, by Grooten zijn ghewent,
Maer de versochte schrickt; want hy haer treken kent.

't Schijnt eerwaerdigh en seer heerlijck / in heldere Sonne-schijn onder de Hoof-jonckers te gaen bragheeren / met haer te spreken / en Coninghlijcke saecken te verhandelen; maer een ervaeren / die 't Gebruyck tot een meester ghehadt heeft / onslaet hem dies gheerne. Sommighe waenen dat sy gheluckigh zijn / als sy bevinden / dat Vrou-Venus haer jonstigh is / maer sy bedencken niet / dat de soete minne alsulcken bitteren naesmaeck heeft. Dit soude alsoo bequamelijck op vele dinghen / die niet alleen met groot ghevaer / maer oock met sware moeyelijckheden vermenght zijn / konnen ghedraept worden / die niemandt gaeren aenvaert / of hy most jongh of onervaeren wesen. Want Aristoteles gheeft in zijn reden-rijck-konst reden / waerom de jeught moedigher en onvertsaeghder is / als d' ouderdom: d' onervarentheydt / seydt hy / baert inde jonge lieden een eygen vertrouwen en een onbesonnē vaerdigheydt: d'ouderdom daer en teghen / is van wegen hare ervarenheydt bedachtsamer ende schroomachtigher. Isser dan yets onder den breeden Hemel / 't welckmen niet alleenlijck bedachtsaem aengrijpen / maer oock uyt alle onse krachten vlieden / mijden / afbidden / of verjaeghen moet / dat is de krijgh / buyten welcke gheen godlooser / ellendiger / schaedlijcker / aenklevender / of grousamer dinck gevondē kan worden / 't welck gheen soorte van menschen betaemt / ick swijge een Christen. Maer 't is wonder; hoe verscheyden / hoe onbesonnen / hoe lichtvaerdigh / die hedendaeghs aengevanghen / hoe onmenschelijck ende wreedlijck die ghevoert wort / en dat niet alleen vande ongheloovighe ende Heydenen / maer oock van die ghene / die haer Christenen roemen / niet alleen (segh ick) vande Wereltsche Princen / maer oock vande Papen en kruyndragers selve. De jonghelingen hanteren de wapenen: de oude welversochte

grijsaerts/makẽ daer haer vreugt van: Heeromnis verlangt na krijg/en crijgs-geschrey: de smalle Adel stelt haer eenige hope daer op: en onse Princen doen dit wreede werck een goede voortganck ghewinnen/onaengesien haer ampt is/ de dolle beroerten eñ harts-tochten der Ghemeenten met wijsheydt ende reden te stillen. Nu komen noch onse Rechts/ ende Schrift-gheleerden/ende slaen de hant mede aende ploegh/stoocken't vier deses grouwelijcken lasters door haer fenynighe tongen meer ende meer aen: waer door het oorlogen nu soo gemeen is/dat vele menschen haer grootelijcks verwonderen/jae nauwlijcx ghelooven/ dat niemandt aen so schoonen ende lofwaerdighen dingh/een mishagen soude konnen hebben/achtende ongodlijck/en dat meer is/half nae ketterije te ruycken/ alsmen dees saeck/die soo quaet en ellendigh is/veracht. Maer hoe veel te meer is dit verwonderens waerdigh: namelijck/wat quaet ghedrocht/wat pest/wat ongeregeltheyt/ of wat rasernije dees beestlijckheydt inder menschen ghemoeden gesaeyt magh hebben/waer door dit stil ende vreedsaem dier/'t welck de Natuur alleen tot Vrede ende vriendlijckheyt/ jae tot aller dinghen behoudenis voortghebraght heeft/met een beestelijcke rasernye en dollen oproer/nae malkanders verderf snackt? 't Welck noch meer verwonderens baren sal/ indien daer yemand van de gemeene meeningh/selfs op den grondt der dinghen ende der naturen hem keeren/ ende eerst op des menschen/daer na op't oorloogs beeldenis/met wijsgierighe ooghen letten sal.

Derhalven/soo maer yemandt voor 't eerste des menschen beeldenis wel overlegghen wil/sal hy niet terstont bevinden/dat de Natuer of God selfs/ dit dier niet ten oorloghe/maer tot Vrede/ niet tot verderf/maer tot behoudenis/ niet tot onghelijck/maer tot wel dadigheydt gheschapen heeft? want de andere dieren alle/heeft hy met natuurlijcke wapenen voorsien.

De Stier steundt trotselijck op zijn hoorens: de Leeuw' vertrout zijn klauwen: het wilde Vercken verlaet hem op zijn blickerende scherpe tanden: d'Olyphant heeft de dickte des huyds/ swaerte des lijfs/ daer toe eenen langhen snuyt tot zijn wapen: de Crocodil heeft d'al scheppende Nature met herde schobben bedeckt: 't meer Swijn heeft scherp-steeckende vinnen: de Zee Egel is met pinnen/de Roch met stachels ghewapent: de Hanen steecken met spooren; veel dieren betrouwen haer harde scheren/haer dicke huydt/ haer herde schobben. Vele verlaeten haer op haer snelheydt/als de Duyven/Herten/ Hinden. Vele hebben een doodlijck fenijn tot haer wapen/ als de Slangh en Adder: andere hebben een verschrickelijcke ghedaente/grimmighe ooghen/ een verbaerlijcke stem. In somma dees twisten heeft de Natuer onder haer gesaeyt. Alleen de mensch is naeckt gheschapen/ daer toe swack/teder/ weeck van vleesch/dun van huyd/daeris niets in hem t'aenmercken/'t welck tot oorlogh of ghewelt soud moghen strecken. Ick swijgh/ dat andere dieren/so haest sy ter Werelt komen/ haer selfs in allen helpen konnen/en dat de mensch alleen al so geboren wordt/dat hy langh eens anders hulp behoeftigh is. Want hy kan noch spreken/noch gaen/noch eten/ maer met een erbarmlijck gehuyl roept hy om hulp.

Waer uyt men lichtlijck af nemen kan/dat dit dier tot vriendschap ghebooren/en de selve in't gheheel toegeeygent is/ welcke door onderlinghe gedienstigheden meerdeels gevoedt en onderhouden wort.

Daeromme heeft de Natuer oock begeert/dat wy menschen voor 't ontfanghen leven/niet haer/ maer de goetwilligheydt souden danckbaer zijn/ daer mede te kennen ghevende/dat wy gheheel

heel aende goed-dadichept/ ende vrientschap verbondẽ zijn. Sy heeft ons oock gheen grimmige vervaerlijcke gedaente ghegeven/ als 't ander gedierte/ maer een soet / vriend-lijck bequaem wesen / 't welck een sonderlinghe liefd en goedwilligheydt uytdruckt / daer toe noch vriendlijcke ooghen / rechte ken-tekens des ghemoeds.

Sy heeft ons tot de omhelsinghe armen ghegheven / ende tot de onderlinge verbintenis der ghemoeden/ een gevoelen des kusses: Dit eenigh dier heeft sy het lachen verleent / tot een teken van moedigheyt: dit eenigh dier heeft van haer de tranen ontfanghen / tot een teken van medoogentheydt ende goedertierentheydt.

De Natuer hier mede noch niet vernoeght zijnde/ verleent hem daer en boven een stem/ die niet wreed noch bitsich/ maer bequaem en lieflijck is ; daer toe noch een redelijck en natuurlijck verstandt / 't welck seer dienstlijck is om vriendschap te winnen / ende ghewonnen zijnde / te onderhouden/ op dat ymmers gheen gheweldt by den menschen plaetse vinden soude : Hy is mede de eenigheydt wars en bemint het ghesel-schap. In somma / hy heeft alles ontfanghen / wat tot onderhoudingh der vriendschap behoord.

Want 't geen hem profytelijck is dat is hem te gelijck oock aengenaem. Wat isser noodiger en profytelijcker als een goed vriend ? En wat isser doch aengenamer en ghenoeghlijcker als die selve ? Alwaert schoon dat hy sonder yemants hulp bequamelijck zijn leven leydẽ konde / jae al hield hy de grootste rijckdommen onder zijn macht / soo soudt doch niet vermakelijck zijn ten ware met geselschap/ of hy most zijn menschlijckheyt afghelept hebbende/ geheel in een Beest verwandelt zijn.

Daer toe is in hem een lust en liefde tot de wetenschap ende vrije-konsten / die den mensch van alle dolle woestheyt geheel afstornen/ en tot de liefd en onderlinghe vriendtschap een gladde baen maecken ; naedemael gheen swagherschap of verwantschap van bloedt / de ghemoederen met so vaste banden te samen strickt/ als even het ghezelschap in de ren-plaets der loflijcker wetenthedẽ doet.

Boven dit zijn de gaven soo wel der Zielen / als des lichaems met een sonderlinghe verscheydenheydt onder de sterflijcke uytghedeelt / voornaemlijck / op dat d' een in d' ander yets bespeuren soud/ 't welck hy/ of om zijn uytnementheyt beminnen/ of om zijn nuttichepdt aensoecken en omhelsen mocht.

Ooch is dit kleyne-vonckjen des Godlijcken gemoeds in hem vande alscheppende Natuer gheblasen/ namelijck/ dat hy een yeder / sonder eenige vergeldingh begheert wel te doen. Want dit komt eyghentlijck God toe/ die alles met zijn genade om niet wil overstorten.

Wat is dat anders/ als wy een sonderlingh wellust in ons bevinden/ wanneer wy yemandt uyt 's doods nooden of diergelijcke sware ghevaerlijckheden verlost hebbẽ : Hierom is d'eene mensch d' ander soo aengenaem dewijl hem die door een sonderlinghe weldaedt in desen verbonden kent. Godt de Heere/ heeft voor zijn even - beelt / den mensch in dit rond begrijp des Wereldts ghestelt / op dat hy als een aerdtschen God alles behulpsaem en troostlijck zijn mocht.

Want dit ghevoelen hebben selfs de onredelijcke dieren / naedemael het Vee en ander mack - ghedierte niet alleen / maer oock de Luypaerden ende Leeuwen/ ja ooc noch wilder beesten/ in haer uyterste noot en anghst tot de menschen haer toevlucht nemen.

De mensch / segh ick/ is voor al't geen hem roert/ een stercke borght/ een uyterste vry - plaets/ en een vast plecht-ancker.

Des menschen beeldenis alsoo afgemaelt hebbende / willen wy nu oock tot

de ghestaltenis des Krijghs treden / en alsoo een vergheliijckinge maken.

Laet u nu voorstaen/dat ghy siet veel Barbarische troupen der Ruyteren/die niet alleen met haer grimmigh ghelaet/ maer oock met de bitsighe wreede stem den menschen een schrick aenjaghen: voorts dat ghy siet veel ghewapende slaghordens/gins ende weer in de breede velden verspreyt. Beeld u mede in dat ghy hoort het dreunēde gekras der wapennen/de vreemde toon van so grooten hoop Soldaeten/de heesche hoorens/het nare trompet-gheschrey/het donderigh geluyt van't geschut/en het vreeslijck geroep. Laet u noch al voorstaen dat ghy siet/het dolle aenvallen/de onmenschlijcke vlees-houwery/der doodt-slaenders wreet hept / der verslagenen ellende / de hoopen der t'samen getorster dooden/de velden en rivieren gheverwt met het bloed der verslaghenen. Men siet oock veel-maels gebeuren/dat in sulckē staet wel twee broeders / twee swagers / jae twee vrienden haer swaerden ontblooten/ om malkanderen wreedlijck te verslaen / want als de hittighe tooren in't Crijghsvolck d'overhandt neemt/ slaet d'ander doot onaengesien hy van die selve noyt / noch met woorden noch met wercken gheterght is. In somma / dit treurspel steeckt soo vol grouwelen/ dat mijn bloed alleē van't verhalē verschiet. Nu ben ick noch om de korthept voor by gegaen veel dingen/die men gemeenlijck voor geringeeñ van geender waerden acht/namelijck het vertreden vant veltgewas/'t verbranden der steden en dorpen/d'onschakingh des Vees/de schoffieringē der jonge dochteren / eñ de smadelijcke dienstbaerhept der grpser hoofden / daer toe so veel kerck-rovinghen / dief-stallen/eñ moorderijen/ waer mede het dan alles vervult is. Maer dit alles al over geslagen zijnde / wat isser doch voor vreught self in een gerechtigh en voorspoedigh oorlogh (soo't schijnt) te beleven/wiens soete vruchten zijn arme uytgheputte Ghemeenten/ beswaerde Princen/bedroefde ouders/die de doodt haerder kinderē smertlijcker op nemen/ en daer door meerder pijn gevoelen/dan of sy mede door 't swaert des Vyants ghevallen/en alsoo met het leven te ghelijck 't ghevoelen haers ongeluck verloren hadden / veel treurighe weduwen / arme weesen/ uytgestorven woningen / en vele / die segghen moeten / waer is myn rijckdom ghebleven ? Van 't verderf der goeder bequamer seden ende manieren sal ick nu niet spreken/naedemael een yder wel weet/wat een quaedt ongheregelt leven uyt de Fonteyne des oorloghs spruyd. Want daer komen ons dese loffelijcke deughden van daen: namelijck Gods en der Wetten verachtingh/daer toe een willigh bequaem gemoed/ om alle lasters ende grouwlijcke sonden te aenvaerden. Dit is/ och lyder! de springh-ader / die ons soo veel straet-roovers/kerck-dieven/dood-slagers/ ende moordenaers opwerpt: En 't welck noch bovē al beklagens waerdigh is / dees erghe Pest is met haer parck en ghesette deel niet te vreden / maer in eenigh engh hoeckxken gebroet zijnde/weet sy metter haest/niet anders als een quae sucht/ so de na-burige/ als veer-gelegene Rijcken deur te kruppen/ en doet de selve / nu door schoone belofsten / dan door een schijn van swaghherschap en verbintenis het selfde sop insiorpen / oock broet d'een krijgh d'ander ende uyt een kleyn vonckxken kan in sulcke ghelegentheyt / een gheweldighe brant ontstaē/want het is met de krijgh even alsoo gheschapen/ als met dat veel hoofdigh Serpent / dat Herculus versloegh / daer van ghy inde oude deuntjens breeder bericht sult kunnē vinden. Hierom (soo ick meen) hebben de oude Poëten/die nauwe doorsoeckers der nature geweest zijn/ende selfde met bequame fabulen omschaduwt / erdicht / dat het oorlogh uyt den afgrond der Hellen tot ons komt opbortelen / en dat principael

cipael met belwint der Furien / hoewel 't niet al even eens is / van wat Furie/ maer daer wort gemeenlijck de de aller-ergh'ste toe gebruyckt.

Die duysent namen heeft,
Duysent schadelijcke konsten.

Dese met ontallijcke slangen omslingert zijnde/treedt met een Helsche trompet voor aen. Pan smijt alles over hoop. Bellona klapt met haer rasend-makende geessel. De boose Kasernije alle banden der redelijckheydt gescheurt hebbende/ steeckt haer bloedigh back-huys voor den dagh. Dit insien hebben mede de Grammatici/want sy leerẽ dat Bellum, (dat is te seggẽ d'Oorlogh) welc woort in't Latijn goed/of lieflijck bedupt/ also door KAT' ANTI' PHRASIN of een verkeerde spreuck alsoo geseyt is. Quasi minimè bellum, als niet goeds of lieflijx in hem hebbende/en dat Bellum op sulcke maniere Bellum mach genoemt worden/gelijc de † Furiæ Eumenides. Andere willen dat dit woort Bellum van Bellua, dat een grousaem dier bedupt/genomen is/nademael het meer beestlijc als menschelijck is / nae malkanders verderf te staen / maer ick acht het strijden en oorloghen meer als beestlijck/ jae meer als een dolle rasernije te wesen. Het is dan voor eerst aenmerckens waerdigh / dat ghemeenlijck alle dieren/ die van eender aert zijn/ vredelijck leven en malkander onderlingh beschermen: Oock kampen alle dierẽ niet / want daer zijn weerlose/ als hasen eñ dassen/ oock selfs de Leeuwen/Tygers ende Panthers sullen soo verwoedigh teghen malkanderen niet vechten / als wy menschen. De hond verslindt gheen hond. De Leeuw heeft vrede mette Leeuwen/ de Draeck mette Draecken/ de slang met de slangen: En tegẽ de mensch is geen beest selder noch woedender als de mensch. 't Onredelijck geslacht ghebruyckt in zijn oorloghen alsulcke wapenen / als de natuer verleent heeft / maer wy (die redelijck willen wesen / bedencken duysenderley quade schadelijcke instrumenten/alleenlijck om malkanderẽ te verderbẽ. Daer en boven woeden de dieren niet om allerley oorsaken tegens malkanderen / want sy worden daer toe oft door d'onlijdlijcke honger of door vreese van haer jongen te verliesen/gedrongẽ / oock verweeren sy haer wel / wanneer sy gevoelen datmen haer dooden wil. Maer wy (O goede God!) hoe lichtlijck willen wy malkander in't hayr / hoe beestlijck rasen wy tegens malkanderen bykans om nietige oorsaken / namelijck om een schoon-schijnende tytel/om een kindsche gramschap of versteurnis/om een boelken dat ons ontschaeckt is / en andere leuren meer. Voorts als de beestẽ vechten/strijdt een tegens een/ ende sy maecken kort eñ goet/als sy van malcanderẽ af-latẽ is d'een of d'ander zijn pels wat ghescheurt / ende loopen dan een yeder zijns weeghs / want wie heeft oyt ghehoort/dat by de beesten hondert duysent op eẽ tijt zijn verscheurt geweest/'t welc nochtans by de menschẽ gebeurt? Sommige gedierten dragen tegens malkanderen wel een swaere haet/maer 'tis om de verscheydentheyt des gheslachts en gedaente/want sy houdẽ met eenige andere beesten wederom eẽ vaste onbrekelijcke vriendschap : Maer de menschen voeren ghestadigh oorlogh met de menschen / ende daer is gheen vast of onbrekelijck verbont by de sterflijcke.

Daerom moet alles/ wat van zijn natuer afwijckt/noodsakelijck een quader gedaent aentreckẽ/ als wanneer de natuer selfs het quaed daer ingestort had. Wilt ghy nu weten/hoe woest/grouwlijck/ en den mensch gheheel onbetamelijck/de krijgh is? Heb ghy niet t'eeniger tijt in eẽ schou-plaets het treffen der Leeuwen en Beyren ghesien/ hoe vreeslijck sy grimmen en brullen / wat een

† Furiæ Hel-goddinnẽ, Eumenides goedgunstighe, der raserijs.

groot getier en gebaer ſy bedrijven/ hoe yſſelijck ſy malkanderen aenvallen en verſcheuren/ ſoo dat oock ſelfs de gapers/ hoewel ſy bevrijd ſtaen/ het bloed moet verſchieten: Bedenckt nu/ wat een deerlijck/ niet te min ſchandlijck ſchouſpel het weſen moet/ als d'een menſch een blinckend harnas/ en een gepluymden helm/ gewapent zijnde aen d'ander met het ſwaerdt in de vuyſt treedt/ om hem te verſlaen. Ick bids u/ wie ſoud ghelooven dat het menſchen waren/ indien de gewoonte de vreemdigheyt van ſulcken evel niet uytgheveeght had. De oogen branden/ 'tback-huys verbleect/ ja ſelfs d'hoovaerdighe tredt gheeft de toorn te kennen/ de tanden knerſſen/ de ſtem is wreet en bits. De geheele menſche rinckelt van yſer/ de wapenē kraſſen/ de buſſen blixemen. 't Sou verdraeglijcker weſen/ waert ſaecke/ dat d'een menſch d'ander door ſwaren honger op at/ en zijn bloedt door ontijdlijcke dorſt inſlorpte/ want het is ſoo verr' al ghekomen/ dat ſulcx wel uyt bitter haet geſchiedt/ hoewel t'een beter ſchijn hebben ſoud/ indien 't uyt noot of gewoonheyd ghedaen wierd; maer nu gheſchiedt het ſelfde noch al op een wreeder maniere/ wantmen vernielt malkanderen met vergifte ſchichten en pijlen/ en andere helſche ruſtingē. In ſomma daer ſchiet niet eē eenige merck-teken over van een goed menſch. Meent ghy oock dat de natuer haer eygē ſchepſel kent? en 't ware haer yemant daer af vermaende/ ſoude ſy niet met deſe woorden het laſterlijck zaet vervloecken? ſegghende: wat ſie ick nieuws? wat diepte der Hellen heeft ons dit monſter op geſpogen? vele ſchelden en laſteren my/ noemen my een Stief-moeder/ om dat ick veel fenijnige wormen op der aerden heb voort-ghebracht/ on-aengheſién ick ſulcx om beters wille gedaen heb/ oock om dat ick eenighe wilde beeſten ghebaert en gheſchapē heb/ hoewel geen dier ſo wilt is/ dat de konſt en 't opſicht met de tijt niet en kan temmen. Want door des menſchen beleyd worden Leeuwē en Drakē getemt. Maer nu ſullen ſy/ ach leyder! met recht mogen ſeggen: Sy is ergher als een Stief-moeder/ nademael ſy ons dit quade beeſt/ een peſt die over de gantſchen kloot des wereldts verſpreyt is/ heeft voort-gebracht. Een dier heb ick goedwilligh/ goet-dadigh/ vriendlijck/ vreedſaem/ en trooſt-rijck geſchapē/ hoe moet het komen/ dat dit dier ſo gantſch is ontaert? Ick ſie niets overigh van dien menſch welck ick gheſchapen heb. Wat quaedt gedrocht heeft mijn werck verdorven? wat Col-rijſter heeft door hare Duyvelſche beſweeringen 't redelijck gemoet uyt hem getoovert/ en een onredelijck daer voor ingeblaſen? Wat Circe heeft zijn natuerlijck gedaent verandert? ick ſoud dien ongeluckigen wel bevelē/ dat hy hem eens ſpiegelde/ maer lieve/ wat ſien de oogē/ als 't gemoet niet tegenwoordigh is? Dan noch ghy dolle krijghſman/ aenſchout u ſelven/ ſo daer anders noch eenige hope van bekeering in u is. Waerom is dijn hooft met den dreygendē veder-bos beladē? van waer (vraegh ick) hebt ghy dien glinſterendē helm? die yſere hoorens? ſulcke gevinde armen? ſo veel yſere ſchobbē? van waer komen u de metale tanden eñ koperen platen? het quetſende geweer? een ſtem eñ gelaet erger als beeſtlijck? wie heeft dien donder eñ blixem ghegeven? welck niet alleen vervaerlijcker/ maer oock ſchadelijcker zy/ als ſelfs Jupijns drie-kantighe vier-ſtralen. Ick heb u een Godlijck dier geſchapen/ eñ ghy maeckt u ſelven een ſoo onredelijck beeſt/ ſo dat oock ſelfs de beeſten gheen beeſten zijn/ indien men eenighe verghelijckinge tuſſchen u en haer ſtellen wilde? met deſe en dierghelijcke woorden/ ſo ick meyn/ ſoud de al-ſcheppende Natuur uytbarſten.

Derhalven dewijl het met den menſch alſo beſchapen is/ ghelijck wy aengheweſen hebben/ de krijgh daer en tegen

gen sodanigh/als wy menigh-mael met onse groote schade bevindē/ so ist waerlijck verwonderens waerdigh / wat God/wat kranckheyt des gemoeds/ of wat ongheval den mensch bewoghen magh hebben/het yser in zijn even-beelt te duwen. Men moet nootsakelijck door vele trappen tot sulcke rasernije opghe-klommen zijn/want niemant kan in een ooghen-blick de snoodste worden / ghelijck de schimp-Poët seyt/ nademael de grootste boos-heden meest onder schijn des goets by de sterflijcke ingeslopē zijn.

Derhalven als voortijts de domme / onnoosele/ ende botte menschen / sonder eenige ombestinghe van muren ende daken/haer gemeenlijck inde groene wouden onthielden/ ist ghebeurt datse vande wilde beesten somtijts aengerant wierden/ alsoo is eerstlijck de krijgh teghen d'onredelijcke dieren voor ghenomen/ ende men steld alsulcke tot oversten des volcx / die koenlijck als Helden de menschen teghen 't ghewelt der beesten beschermt hadden. Daer en boven scheen 't meer als billijck de doodende te dooden/en de verscheurendete verscheuren/ voornamelijck dewijl 't gedierte gantsch niet geterght synde ons van selfs quam bespringen. Als nu dit seer hoogh ende eerwaerdigh gheacht word(want hierom hebben onse voorouders Herculen als een Godt ghe-eert) soo ist ghebeurt dat de moedige jeught haer geheel op 't jaghen ende vlieghen begheven heeft / en verblyde haer wanneer sy in 't weder keeren de afghestroopte huyden der beesten tot een victory-teken toonē moght. Daer na met het dooden alleen niet te vreden synde / bestonden sy haer met de bonte vellen / die sy ridderlijck den beesten ontnomen hadden / tegen des winters bittere koude te beschermen. Ende dit waren alsso de eerste dootslagen ende roof-tochten onser voor ouderen.

Hier nae zijn sy allenskens hoogher geklommen/ende hebben dingen derven bestaen/die Pythagoras voor seer heyloos ende ongodlijck hield. Die ons oock niet min boos ende quaet duncken souden / waert sake dat het de ghewoonheyt niet verbode/die sulckē kracht over al heeft / dat het by eenighe natien gheen schand was/ de oude gryse mannen / na dat sy wel geslagen ende ghestoten waren / levendigh te bedelven/ende den genen also het leven te benemen / vande welcke sy het leven hadden ontfangen: by andere ist gebruyckelijc geweest/datmē 't vleesch der verstorvene vrienden of magen / tot een bewijs der liefden/nuttighde. Sommighe hebbent voor groote eere gherekent/ als sy haer dochters inden Tempel Veneris tot de schandelijcke lusten des volcx moghten overgeven/en andere grouwelijckheden meer. / waer van de toehoorders nu ysen souden / waert saeck dat haer yemand sulcx voor-hield. Daer om isser niets soo boos/ niets soo ongodlijck/of men neemt het allenskens mede aen/ soo 't de ghewoonte maer eenighsins wil bevestighen. Wat hebben sy daer nae al derven beginnen? maer sy hebben de doode rompen der beesten gretich opghevreten / het doode vleesch met hare tanden verscheurt/ het bloedt/ en d'etter ingheswolghen/ het een ingewand(als Ovidius seyt)in 't ander proppende. 't Welck alles hoewel het den sacht-sinnighen mensche vreemt docht/ ist nochtans doort ghebruyck en de gewoonte gemeen geworden. Daer en boven sochten sy noch een sonderlingh leckerny inde doode asen. Want het vleesch met wel-rieckende kruydē en seer schoone specerijen besprenght zijnde/ wordt in 't brood begraven/ begraven zijnde / word de tytel daer op ghestelt: hier leyt een wilt varcken: hier leyt een beyr / O beestlijcke wellusten! Maer sy zijn noch al hooger gheklommen / want van het schaedlijck ghedierte is men ghespronghen op het onschaedlijck schamel vee / en eerstlijck heeftmen onder de schaepsens ghetyranniseert: een dier sonder bedrogh of list.

Daer nae onder de vluchtighe haſen/ en dat om dieſ wil dat haer vleeſch lecker en ſmaecklijck is/ jae ſy hebben hare bloedige handen niet van de huyſ-os konnen houden/onaengheſien hy langh in 't ſweet zijns lichaems 't ondanckbaer huyſgheſin gevoed had / men heeft noch voghel noch vis gheſpaert. Ten laetſten heeft de gulſigheyt ſo toegenomen/dat noch de hooghe wolcken/noch de diepe vloeden/noch de dichte boomen de beeſtē tegens de wreetheyt der menſchen hebben konnen beſchermē. Maer dit heeft de gewoonte mede allengſiens ghemeen gemaeckt/verklarende ſulcks geen wreetheyt te weſen/als men maer zijn handen met menſchen bloet niet en beſmettede. 't Is wel in onſe macht (ſoo ick meen) de laſteringhen niet anders/als een dolle Zee/tegen de houdē/ ende te wederſtaen / maer die ingelaten zijnde/ ſeecker merck-pael te ſtellen/ is niet alleman ghegheven. Soo wy een van beyden maer eens laeten inbreken / voorwaer 't is dan niet in onſe macht die te beheerſchen / maer ſy gaen haren gang. Alſulcke beginſelē en fondamenten des dootſlachs geleyt zijnde/begoſt haer de tooren in te gheven/ dat ſy malkanderen met ſteenen/knodſen/ of vuyſten ſouden te keere gaen/(ſulcke wapenen waren doen ter tijd gebruyckklijck.) Want ſy haddē door 't doodē der beeſten al geleert / hoe licht het met den menſch ghedaen waer: maer deſe wreetheyt is langh gevoed door kamp-ſtrijden/ 't verlies van een van beyden ſcheyd het gevecht ſomtijts vielē ſy beyde/ maer beyde des levens onwaerdigh: daer en boven ſo haddet eenighe ſchijn van rechtvaerdigheyt/als men ſijn vyant/vandē welcken men ghehaet worde/ van kant hielp; Oock worden alſulcke ſeer gepreſen/die een quaed en ſnood menſch/ghelijck Cacus eñ Buziris geweeſt zijn/ghedoodt / en de werelt van alſulcken vervaerlijcken monſter verloſt had; nademael in Herculis lof-ghedichten onder andere oock deſe puncten begrepen zijn.

Daer nae heeftmen met hoopen in malkander gheſet / naer dat yder hoop de ſwagherſchap / ghebuerſchap / ofte vriendtſchap te ſamen ghedreven had / en 't ghene nu een ghemeene roof-tocht is/ dat was als doen een bitter bloedig oorlogh. De wapenen waren ſteenen ende verſenghde knodſen/ daer toe koſt een tuſſchen-loopende beeckken / een klip/of diergelijcke te ghemoet-komende dingh/ haren ſtrijdt ſcheyden. Onder-tuſſchen als de woeſtheyt toenam / de tooren en de vyandſchappen beſtonden te wancken / hoe d' eergierigheydt hoe langher hoe grooter wierd/ hebben ſy hare raſernije met ſcherpſinnigheydt ende vernuſt beginnen te wapenen.

Sy bedochten allerhande wapenen tot haerder beſcherminghe/als harnaſſen / ſchilden / hellemetten / dammen / ſchantſen / muren en wallen / daer nae geweeren om andere daer mede te quetſen / als ſwaerden/ ſpieſſen/boghen/en worp-pijlen. Aldus met wapenen verſien zijnde / begoſten de arme ſterflijcke menſchen met grooter menichte tegens malkanderen te kampen: maer op dat deſe opentlijcke raſernije oock in haer volle eere ſtaen mocht/hebben ſy de ſelve Bellum (dat boven verklaert is) ghenoemt / ende daer-en-boven noch voor een ſonderlinge deught ghehouden/ als yemandt met ghevaer zijns levens/ zijne kinderen/ huyſ-vrou/huys en hof teghen 't ghewelt der vyanden beſchermt had. Als nu de krijgh allenſkens onder andere dinghen opwies/eñ meerder werd. Hebben ſteden / volcken / landſchappen eñ Coninghrijcken malkander begonnen vyandlijck t'ontſegghen / 't welck alles oft wel aen hem ſelfs ſeer wreet was / dan noch ſcheen daer eenigh merck-teken der ouder redelijckheyd over te ſchieten/ nademael men alle handelingh ghemeynlijck door Heraute liet wederhalen / men riep de Goden tot tuyghen / en men maeckte door eeni=

eenige scharmutzel strijden een voorbereydingh tot den veldt-slagh. Men street met gemeene ende bekende wapenen/men gebruyckte gheen list of lagen maer alles gingh oprechtigh ende voor de vuyst toe. 't Was een groote schand of voor het teycken des aen-vals/ oft naer het teyckē des aftochts zijnē vyant te bestrijdē; men vocht meer om eer als om bloed: de krijgh wort alleen tegens den uyt-landers voorghenomen/ die sy ghemeenlijck voor vyanden of ten minsten voor onwaerde gasten hielden. Hier uyt zijn de opperste heerschappijen gesproten/ die altemale/ 't sy onder wat volcken sy ghestaen hebben/ door groote bloed-stortingen zijn opgherecht. Dese hebben wederom ghestadighe oorlogen ghebaert/ overmits d'een Prince d'ander altijdt socht van de stoel te stooten/ ende hemselven daer op te setten. Daer na als de heerschappije op boose quade menschen viel/ heeftmen sonder onderscheyd een yegelijc/meer uyt dertelheyt/ als eenighe andere wichtighe oorsaken den krijgh op den hals gedrongē/ daer toe wierpen de snoode godloose menschē dit jock van haer wegh/ ende setteden't den vromen/ Godvruchtighen/wel gesegenden op den neck/want het voorige ooghmerck des oorloghs/namelijck de eere/ verkeerde allenskens in een ander wit ende eynde/ te weten/in't schandelijck ghewin/ soo dat ick niet twijffel of die wijse Pythagoras sal hier op ghesien hebben/doen hy met zijn Philosophische verdichtsel (of vont) de menschen van't verslinden des onnooselen vees wilde afmanen. Want hy sagh komen/dat de sterffelijcke (door dien sy het schamel gedierte gantsch niet gheterght zijnde/alsoo wreedlijck vermoorden) als haer de tooren of aenghedaen onghelijck aenprickelde/ haer niet souden schuwen even sulcks in haer evenbeeld te oeffenen. Want de krijgh is niet anders als veler gemeene doodslagh eñ roof-tocht/ en daerom hoe grooter hoe erger. Maer dit alles sullen onse edele Jonckers/als niet anders zijnde/ dan een deel sotte school-praetjens/sonder twijfel bespotten/die haer/of sy wel (behalven de ghedaente) meer beesten als menschen zijn/ voorseecker wanen Goden te wesen. Nochtans is men uyt die beginselen/ welcke wy boven verhaelt hebben/ soo diep en ver in dese rasernije gheraeckt/ dat wy ons gheheele leven bykans in de selve verslijten/ nademael wy anders niet voornemen/als oorlogh en krijgh/ d'eene natie strijd met d'ander/ d'eene Prins/d'eene stadt/'teene Rijck/'teene Landschap/'teene volck met het ander: ende dat oock selfs de Heydenen ongodlijck gescholden hebben/d'eene swager/ d'eene neef/ d'eene broeder met de ander/ja de sone met den vader: en 't geen naer mijn meeninge noch erger is/ d'eē Christen met d'ander/ 't welck ick daer noch by moet doen/ hoewel onwillig eñ met smerten/ O blintheyt des menschelijcken geslachts! hier verwondert hem niemand over/niemandt heeft daer een mishagen in/ niemant seg ick grouwelt daer van. Want daer zijnder vele die't oorlog met hart en sin by-woonen 'tselve tot indē Hemel prijsen//ja dees grouwel met grooter devotie heyligh noemē/ de woedende Princē meer eñ meer aenhitsen/de olye (somen seyt) int vyer gietende. Sommige roepen ende verkondigen van harē preeck-stoel/allen den genen vergevinge der sondē/welcke onder de vendelen van desen of genen Prince strijden. Sommige krijten: O mogende Prince! laet u herte maer gedurig voor de Religie branden/ eñ God sal voor u vechten. Sommige beloven een gewisse victorie/de godlijcke spreukē op alsulcke godloose stuckē buygende eñ draeyende/ als sy uytleggen ghy en sult niet vreesen voor de narigheyt des nachts/ Psal. 91. voor den pijl/ vliegende door den dach/ ghy sult niet bevē voor 't middaeghse gedrocht: daer sullender duysent aen uwe zijde vallen/ende thien duysent aen uwe rech-

rechterhant. Op slanghen ende Basilisken sult ghy wandelen / en de Leeuwen ende draecken sult ghy vertreden. In somma dese H. Psalm Davids wordt aldus / aen sulck lichtvaerdigh ghesnor misbruyckt / ende op onse fijne Princen ghedraeyt. Alsoo heeft yeder partij zijn Propheten, en de Propheten wederom hare aenhanghers / die hare Prophetien toevallen. Ja wy hebben selver meermaels de oorloghsche Cermonen der bloedgierigher Monicken / Doctoren / ende Bisschoppen aenghehoort. In somma alleman die vecht / jongh / oud / Priester en Paep / maer 't slimste is dat wy Christum met dese leelijcke heffe becladden. De slachoordens trecken aen malkander onder 't teken des kruyces / 't welck haer nochtans leert / hoe de Christenen over-winnen moeten. Van 't H. Sacrament des Nachtmaels ('t welck der Christenen vaste onbrekelijcke verbintenis te kennen gheeft/) looptmen om te dooden eñ moorden/maeckende Christum also/niet alleen tot een aenschouwer / maer oock tot een stifter deses grouwels. Waer is des duyvels rijck / so 't inden krijgh niet is? En dewijl dit alsoo is/ waerom treckẽ wy dan Christum in dees laster/ die eer met een Hoer soudt over een komen/als met de krijgh? Paulus d'Apostel is gram om de twist / die als doen onder de Christenen was/ 1.Cor.6.ende om dat onder haer een Rechter zijn moste tot versoeninghe des verschils: wat geltet / indien hy ons door de gheheele werelt aldus oorlogen saghe/en dat om allerley oorsaken / veel verwoeder als eenighe Heydenen / ja wreeder als eenige Barbaren opt ghedaen hebben/ende dat door 't aenhitsen/ stiften/ eñ toe doen der ghenen/ die des vromen vreedsamen al te hoop smeltenden / Priesters ampt bewaren/ ende mettet teken des heylsamen vredes / het volck ghewoon zijn te groeten. Hoe swaerlijck sond hy over ons klagen? my is oock niet onbekent/ hoe onbescheyden my die boeven/ wiens koorn door allemans verdriet en smerte toe-neemt ende rijp wordt/ al over lang teghen ghesproken hebben/seggende/wy nemen onwilligh de wapenen by der handt/ want andere dwingen ons door hare moedwil daer toe: wy willen maer onse gerechtigheydt uytvoeren/heeft nu de krijgh veel ramps in/dat machmen de veroorsakers wijten. Lieve ontbeydt een weynig/ wy sullen die kap daer ghy desen grouwel mede bedeckt / wel op 't behendighste aftrecken. Derhalven/gelijck wy den mensch met de krijgh / dat is een vreedsaem dier / met een verbaerlijck monster/vergeleken hebben/op dat de grousaemheydt te klaerder blijcken mocht: alsoo willen wy nu oock den krijgh/een dingh so boos als ellendigh/ met de Vrede / een saecke die niet alleen goed / maer oock gelucksaligh is / verghelijcken / op dat te klaerder blijcken mach / hoe grooten sotternije in ons regeert / als wy met soo veel ghedruys / moeyten/kosten/perijckel ende ellendigheyd den krijgh najagen / nademael wy de edele Vrede veel beter koop konnen bekomen.

Ten eersten wat isser beter ende gheneuglijcker als vriendschap? voorwaer niets: wat is de Vrede anders als veler onderlinge vriendschap/daer-en-tegen is d'Oorlogh niet anders als veler onderlinge haet en oneenigheyd. Nu is het mettet goede alsoo beschapen / dat hoe verder 't selve hem streckt/hoe meerder profijt het baert. Ist nu soo dat de vriendschap maer tusschen twee personen bestaende / soo lieflijcke heylsamen sake is; hoe aengenaem jae hoe lieflijck soud als dan wesen/als Koningrijcken/ Landen ende steden/ Princen ende Gemeynten/ met den band der liefden ende vriendschap haer te samen knoopen lieten? Oock is des quaeds nature alsoo beschapen / dat hoe verder hem 'tselve uytbreydt / hoe beter 't zijnen name verdient: daerom dewijl 't niet alleen ellen-

digh/

dich / maer oock boos magh gheschol-den worde/als twee menschen met bloo-te swaerden malkanderen aenvallen / hoe veel ergher moet het dan wesen/als sulcx van soo vele duysenden gheschiet : want door eendraght klimmen laegen / ende door tweedracht daelen hooge din-ghen. De Vrede is een moeder ende voedster alles goets : daer-en-teghen wordt alle vreught/alle schoonheyt snel-lijck vanden krijgh omghesmeten ende verjaeght/daer voor vele ende ontallijc-ke quaden op ons hals schuyvende. De voorspoedighe Vrede regerende/ist niet anders/als of ons menschen een nieuwe soete lente aenstraelde/de ackers worden ghebouwt / de kruydt-hoven bloeyen / 't vee hippelt weeldigh door de groene beemden/men boudt hoven ende steden / men herbout de verballen muren / ende 't ghene staet wordt meer en meer ver-meerdert/de rijckdom wast / de behoor-lijcke wellusten worden ghepleeght / de wette gelden/de Gemeene staet bloeyt/ de godsdienst wordt yverighlijck geoef-fent / Recht en gherechtigheydt hebben plaets/de beleeftheyt vermagh veel/ de werck-luyde hebben te doen/der armen gewin is grooter/der rijcken overvloet is heerlijcker/ de lust en liefd tot weten-schappen ontluyckt/ de jeught wort on-derwesen / d' ouderdom leeft in rust; de jonghe maeghdekens doen goede hou-welijcken.

's Kraem Vroukens grootste vreugd als dan ten meesten blijckt,
Alst nieuw gheboren kind haer beeldenis ghelijckt.

De rechtvaerdighe bloeyen als roo-sen / en de ongherechtighe sondighen te weynigher. Maer als die bloed-dorsti-gen Mars begint te rammelen / O goede Godt! wat een grooten Zee der qua-den/ komt dan al bruysende inwellen en alles verslinden. Het vee wordt wegh gedreven/ 't koorn vertreden/ de acker-luyden vermoort/ de Hoven verbrandt / de groote gheweldighe steden in so vele jaren opgebouwt/worden snellijck niet anders als door eenen grooten storm-wind verplettert / (so veel lichter is het breken als het maken.) Der borghers rijckdommen be-ervende grimmige ro-vers ende moordenaers;vele geslachten treuren/het wordt alles met vrees/kla-gen/droefheyt ende geween vervult; de aenbeelden verroesten/de armen moeten honger lijden / oft haer tot boose quade oeffeningen begheven/de rijckaerts be-klagen haer verloren goederen/of sy sor-gen voor 'tgheen sy noch hebben/en zijn also van beyts ellendich. De jonge doch-ters worden niet uytgehouwelijckt/ en ist dat het al geschiet/so gaet het of droe-vigh/oft bloedigh toe/de eerlijcke vrou-we verliesen niet allee haer mans/maer verslijten oock de bloem hares levens in droefheyt/en ellende. De wetten leg-gen onder de banck/de beleeftheyt wort bespot / de rechtvaerdigheydt veracht/ de Gods-dienst houdtmen voor louter guychel-spel. Daer is onder heyligh en onheyligh gantsch geen onderscheyt/de jeught wordt godloos ende inde grond verdurven/ende de bedroefde grijsaerts verbloecken de veelheyt haerder jaren / de goede konsten en wetentheden wor-den verspoghen. In somma de krijgh heeft meer quaden / ellenden / ende ver-driets in/als yemants tongh soud kon-nen uytspreken / ick laet staen de mijne. Het sou verdraeghlijcker zijn / waer't sake wy door d'oorlogh maer alleenlijck ellendigh/ende niet te ghelijck boos/en godloos wierden/ ende de vrede ons maer alleenlijck geluckigh maeckte/ en niet te ghelijck vroom ; daerom wordt hy te recht voor godloos ghehouden/die den krijgh verweckt. De hoop der qua-den/ongheluckē ende periculen / waer door de menschen dagelijcx tegen haren danck niet alleen ghequelt / maer oock grootelijcx vermindert worde/is waer-lijck groot genoegh/ en is also niet van

nooden / dat wy van ons selver ende al willens noch meer plaghen op ons laden. Want voor twee duysent jarē hebben de Medicijns / al dry hondert onderscheydelijcke sieckten konnen noemen / behalven de tusschen-sluppende eñ dagelijcx aengroeyende qualen met de ongeneselijcke sieckte des krommen grijsen ouderdoms. Wy lesen datter gantsche Steden door aerdtbevinge omgheкeert / en eenige door dē blixem verteert zijn / oock datter gantsche landschappen vande aerde opgeslockt / ende heele Casteelen door ondergravingen zijn gevallen. Ick swijge wat menighte van menschen de gemeene plagen die door de gewoonte niet gheacht worden / t'onderbracht hebben / als namelijck het overloopen der zee ende revieren / het groote vallen der berghen en gebouwen / 't fenijn / sware nederstortingen ter aerden / wilde beesten / dranck / spijs / overmatigh slapen. Dese sterft aen een hayrken dat hem onder 't melck-eten inde kele schiet / ghene versmoort door een druyssteen of visch-graet die hy in-gheswolghen heeft / daer zijnder oock van overgroote ende schielijcke vreughden doodt gheblеven / ende dat het selfde door sware droefheydt / meermael gheschiedt / is gheen wonder / daer noch by voegende de slaende hant Gods / die dickwils ons menschen dapper aentast. In summa daer is niet so kleyn inde werelt / dat des menschen leven niet in groot ghevaer soud konnen stellen / onaengesien het aen hem selven seer kort en broos is / eñ daer en boven noch met soo vele quaden omringht / dat die vermaerde Homerus wel te recht den mensch het ellendighste dier genoemt heeft. Maer dese quaden / dewijl sy niet wel konnen ontvlucht werden / noch door onse schuldt komen / mogen ons wel ellendigh maer niet te ghelijck boos maken. Waerom (segghe ick dan noch eens) beroepen wy arme menschen / die met soo vele pijnen / quaden / smerten / en ongemack beladē zijn / noch meer ongheluckx eñ verdriets tot ons? gelijck oft van hem selver niet tijdts genoeg en quame / wāt wy halen ons geen gheringe quale op den hals maer voorwaer een vande erghste / 't welcke so gevaerlijck is / dat het al de andere verre over-treft / so vruchtbaer / dat het de selfde quaden al te samen in sich begrijpt; soo schadelijck dat wy daer door niet alleen boos en Godloos / maer oock behoeftigh ende ellendigh worden / en zijn nochtans gheensins beklaghens waerdigh / ten ware dat wy d'oorlogh minst begeerden ende meest voelden.

Voeght hier nu by dat de vrede met haer vruchten vele versaedt / ende hare goederen wijd en breed uyt-deelt. Daer en teghen als in d'oorlogh al 't een oft ander geluck voor-valt / (soo men 't anders een gheluck mach noemen) so ghenieten 't selve seer weynige / ende gemeynelijck die ghene / die 't minst verdiendt hebben. D'eens behoudenisse / is des anders verderf; deses rijckdom is des anders ontrocken roof / dese juychen ende houden Triumph-spelen / die doen anders niet als klagen en weenen / hoe des verwonnenen ongheluck grooter ende swaerder is / hoe des verwinners gheluck wreeder ende bloediger is. Hoewel men gemeenlijck siet geschieden / 't gene vande Thebaensche broeders inde Historien gelesen wort / dat namelijck geen van beyden victory-vyeren behoeft te stoken: mede weet ick niet oft opt eenich oorlogh so voorspoedigh ende goed eynde genomē heeft / dat de wijsen verstandige overwinner (de wreede doot so veler schepselen te deghen erkaut hebbende) daer van gheen berou gehadt heeft. Daerom dewijl de Vrede soo goedt-gevende / so profijtelijck / so lieflijck is / en d'oorlogh daer-en-teghen so boos / soo godloos / so ellendigh / waerom loopen wy dan soo lacherlijck met den aep dat wy den sturē Martem met so veel moeytens en verdriets omhelsen / daer wy de minlijcke eñ Godlijcke Vrede veel be-

quamer

quamer ende op ons gemack bekomen konnen. Eerstlijck hoe hert klinckt het gerucht des aenstaenden eñ toekomenden oorloghs in onse ooren. Daer na hoe grooten haet laden de Princen op haren hals/ als sy de Gemeenten met so groote tollen ende schattinghen uytsuygen: hoe grooten arbeydt ende sware kosten doen sy in 't samen roepen ende houden der bont-ghenooten/ in 't aennemen der wreeder Ruyteren eñ Knechten/ int vergaderen der oorloghs-schepen/ in 't opbouwen ende timmeren der Casteelen/ mede in 't besetten der selver/ in 't vercieren der Tenten ende Palioenen/ int gieten eñ t' samen slepen des geschuts/ in 't samen rapen der geweeren/ bussen/ packen/ karren ende provand: Hoe grooten ende swaren arbeyt doetmen int opwerpen der wallen/ int delvẽ der grachten/ int onder-graven der Mijnen/ in 't stellen der nachtwachten/ int waecken/ ende daghelijcksche wapen-oeffeningh/ Nu gae ick noch voor by de groote periculen/ de sware langh-durigen anghst/ ende andere ontallijcke onghemacken/ die bykans alle ooghen-blicken inde legers voor loopen. Wie kan d'ellende eñ het verdriet/ dat de sotte Soldaten dulden ende dragen moeten/ uytspreken/ die voorwaer noch quader onthalinge verdienen/ dewijl sy haer moetwilligh daer in werpen. Haer spijs ende dranck aengaende/ daer soude eenẽ Cyperschen osse van walgẽ/ in haer bed sou geen schaelbijter willen slapen/ daer en boven slapen sy selden/ naedemael het in hare macht niet en is den selven te verlangẽ ofte te verkorten/ haer tenten eñ hutten zijn van alle kanten tocht-suyghende/ dan 't slimste is/ dat de selve haer niet gebeuren mogen/ maer sy moeten onder den blooten Hemel op de harde sanden rustẽ/ inde wapenẽ staen/ honger/ dorst/ koud/ stof/ regen/ hagel en wind voor lief nemen/ den Hop-luyden dienen/ stockslaghen voelen. In summa daer en is geen erger slave als een Soldaet. Noch moeten sy op 't nare trompet-gheschrey nae den doot danssen/ ende een van beyden bestaen/ of wreedelijck dooden/ of schandelijck onder legghen/ want voor minder moeyte eñ verdriet is die ellende niet te koop. Aldus ons selven met vele quaden ende pijnen eerst bedroevende leeren wy/ hoe wy een ander te recht bedroeven kunnen. Indien wy de saecke in reeckeninge wilden trecken/ ende hoe veel de Krijgh mede hoe veel de Vrede kost/ nauw overlegghen/ wy souden seeckerlijck bevinden dat de Vrede voor het thiende deel der moeyten/ kosten/ arbeydts/ ghevaerlijckheydts/ goeds ende bloedts/ met welcke wy den Krijgh betalen/ soude te koop zijn. Ghy stelt een groote menighte van menschen in ghevaer haers levens op dat ghy maer een stedeken meught versteuren ende vernielen/ lieve soudt ghy niet met minder perijckel een grooter en heerlijcker Stadt door hare hulpe kunnen stichten? Maer ghy wilt u vyand afbreucke doen: ende dat is grousaem. Nochtans bedenckt/ dat ghy niemandt afbreucke doen kunt souder u eyghen schade/ ende hy moet wel dol zijn die sich willens en wetens in smerte ende schade stort/ die seecker is/ niet wetende wat eynd d' oorlogh nemen sal/ dat onseker is. Het sy nu so dat de dollen toren/ ofte de woestheyt/ of selfs de ydele eersucht eñ geltsucht/ of oock ('t welck ick meer gheloove/) de ydele eersucht (segghe) de Helsche Furien den Heydenen tot dese rasernije gedreven ende aenghepoort hebben/ maer van waer komt ons dit/ dat de Christenen tegens Christenen haer swaerden ontblooten?

't Wordt onder de ergste moorden gerekent/ als d'eene broeder den anderen doot. Nu zijn twee Christenen malkanderen naerder als twee lijflijcke broeders/ oft anders moeten de banden der Natuere zijn van Christi. 't Is voorwaer schande/ dat die gene niet anders als rasende honden/ teghens malkan-

deren sullen oorlogen/ die t'samen in den schoot der Kercken rusten / ende leden zijnde van een lichaem haer beyde eens hoofds beroemen / namelijck Christi / daer toe hebben sy een alghemeene Vader in de Hemelen / ende worden door een Geest gestiert / ende in een heylighe leere opghenomen ende onderwesen / sy zijn beyde door een bloedt verlost / door een fonteyn weder-ghebooren / sy ghebruycken eenerley Sacramenten/ sy dienen eenen Veld-oversten / sy nuttighen een broodt/ ende zijn beyde eens kelcks deelachtich / sy hebben een ghemeenen vyandt namelijck den Duyvel: ten laetsten zijn sy alle tot een oordeel beroepen.

Waer zijn de ontallijcke ende volkomene waertekenen der eenicheyt? waer zijn ware aenwijsingen der vrede? Christus de Heere heeft maer een ghebodt voor't zijne erkent / naemelijck der liefden / met de welcke niets strijdender is als de krijgh. Hy groet de sijne met het vrolijcke teken des vredes. Sijne Discipulen heeft hy buyten den vrede niets ghegheven / niets naghelaten. In zijn heylighe ghebeden/ die hy tot zijnen Vader uytstortede/ begheerde hy dat de sijne/ namelijck wy Christenen/ souden eens zijn / ghelijck hy met den Vader eens is. Nu hoord ghy meer dan vrede/ meer dan eenigheydt. Salomon was een recht voor-beeldt Christi, om dat hy zijn volck in vrede regeerde / van dese wilde Godt zijnen Tempel ghetimmert hebben/ 2. Sam. 7. en hoewel David een man na zijn herte was / dan noch ist zijnen wille niet gheweest / dat hy den Tempel timmeren soude/ vermits zijn bloedt stortingh. Nochtans heeft David door raet ende daet Gods tegens de Godloosen krijgh ghevoert/ maer in die tijden / inde welcke des Wets-vervuller noch niet geleert had/ datmen oock zijn vyanden goed doen en beminnen soud. Christus nu geboren zijnde/ so verkondighde de vrolijcke schaer der Engelen gheen oorlogen Luc. 2. ofte Triumphen/ maer louter vrede / ende voor zijn gheboorte heeft die Godtlijcke ende diepsinnighe Propheet voorsept/ Psalm. 76. dat hy in vrede zijnen stoel besitten soud. Deur soeckt en doorsiet zijn leere / ghy sult bevinden/ dat alles tot vrede dient / alles tot vrientschap leyt/ alles tot liefde aenport. En dewijl hy wiste / dat de vrede geen bestant hebben soud/ of men moest het gene voor 't welcke de werelt strijt / versmaden ; heeft hy ons bevolen / dat wy van hem soudē leeren sachtmoedigh zijn: Hy heeft die gene saligh genoemt/ welcke de rijckdomen en haer gebroetsel / namelijck de hoovaerdigheydt niet achten/ Mat. 5. (want dese zijn naer zijn woort arm van Gheest.) Hy noemt die mede saligh/ welcke voor dē listigen Syrenen : namelijck de lusten deser werelt haer ooren met was stoppen. Hy noemt die salich/ welcke haer geduldig uyt hare goederen laten stooten/ wel wetende/ dat sy alhier in dees werelt als ballingē dolen. En dat het ware Vaderlandt de Hemelsche zalen zijn / inde welcke den vromen haer erfdeel bereydt is. Noch noemt hy die saligh / welcke om hare weldaden aen allen bewesen bespot en vervolght worden. In summa ghelijck zijn leere ons lieven/ en verdragen leert/ alsoo vermaent ons zijn gantsche leven tot de ware sachtmoedigheyt. So heeft hy geregeert/ soo geoorloght/ soo verwonnen / so getriumpheert. Dit bevestigen oock de Apostelen / die met den reynen Gheest Christi over-stort / ende van zijnen Most gheestelijck droncken waren. Wat houden Pauli brieven anders in? als liefde/ vrede/ en sachtmoedigheydt? waer van spreeckt Johannes? wat weder-haelt hy soo dickwils? ist niet de liefde? mede tot dien eynde strecken Petri ende aller goeder mannen schriften. Hoe moet het dan komen/ dat die Godloosen krijgh aldus diep onder de kinderen des vredes versteecken ende in ghewortelt blijft? ist een fabel dat Christus hem selven een wijnstock

stock noemt / en ons de rancken? heeft nu yemant onder u/de ranckē met rancken opt sien vechten? wat? acht-men Pauli reden niet meer? die de algemeene Christelijcke Ghemeente een lichaem noemt / 1.Corint.12. bestaende uyt verscheyden deelen/daer de Heere Christus 't Hooft van is? wie heeft nu opt de handen met de oogen/ofte den buyck met de voeten sien strijden? In dit groote begrijp des aertbodems is soo lieffelijcke over-een-stemmingh aller dinghen: in't natuerlijcke en vleeschelijcke lichaem bespeurtmen een eenigheydt aller leden: Want 'tgene elck in't bysonder ontfanghen heeft/dat bewaertet niet verscheyden/maer heeftet met d'andere leden gemeen. Daerom als een van allen yets over komt/ zijn sy alle besich om 'tselfde te helpen. Vermach nu de 'tsamen-voeginghe der Naturen in't sterflijcke lichaem meer als in't geestelijcke ende onsterflijcke de vereeninghe des Gheests? Matth.6. Bidden wy dan te vergeefs u wille geschie op aerdē als in den Hemel? in dat hooghe Rijcke is de ware eenigheyt/nu wil Christus dat zijn Gemeente niet anders zy als een Hemels volck/ 'twelck op der aerden (so veel mogelijck) de Hemelsche eenigheyd naer-volge/ende daer nae met aller macht streve ende jage. Genomen/ons quame een vreemt gast over/ oft uyt die stedē der hel-schijnenden Mane/in de welcke Empedocles woondt / oft uyt een van die werelden/ welcke dien al-belachenden Democritus ontellijck seydt te wesen begeerigh zijnde 'tghene hier by ons omgaet te vernemen. Als dese uyt yemandt vername/ datter een dier te sien was / 'twelck het lichaem met de beesten/maer 't gemoedt met de Hemelsche Geesten gemeen hebbende / alsoo edel is dat het alle andere dieren niet tegen-staende zijn ballinghschap hier in dese werelt ghebiedt ende beheerscht / mede dat 't selve om zijn Godlijcke oorsprongs wille deser aerdtsche dinghen/ versmaedt/ende altijdt na den Hemel zijn hert / ghemoedt ende sin stiert/daertoe Gode so lief en waerd is/ dat hy sijn eenighen Soone / om dat hy noch door middelen der Philosophy / noch door de krachten der naturen tot zijn gewenst ooghenmerck komen konde/in dese werelt gesonden heeft/ op dat hy een nieuwe leere invoeren soude. Daer na als dees gast van Christi leven ende gheboden wel onderricht zijnde / uyt eenen hooghen schou-toren het ghene hy ghehoort hadde begheerde te sien/ende merckte dat een yegelijck van den anderen dieren vreedsaemlijck naer der loop der naturen met zijn gheslachte leefde / niet begherende als 't ghene de nature toelaet/maer daer by sage een dier/dat weerts-huysen ende hoere-koten onderhielt/koopmanschap en woecker dreef/ haet en nijt droegh / street en oorlogde/ soud hy niet meenen dat eenige soorte / uyt de andere dieren / menschen ende dat de menschen beesten waren? Maer als hem nu yemant de menschen al wees / hoe nau sou die vreemde gast na die ware Christen schare/die de ghebodē Christi volgen/eñ den ommegang der Hemelscher Geesten afbeelden moeten omsoecken: voorwaer hy sou oordeelen/dat de Christenen elwaerts/ (ick weet nau waer) woonden/ eñ niet in dese landen in de welcke soo groote rijckdom/pracht/overdaet/wellust/ontucht/ hoovaert/tyranny/ eersucht/ bedrogh / list/haet/nijt/tweedracht/krijg/moort/ en brand stichtery/ in somma alle dingē die Christus verbied/eē grooter menigte eñ overvloet/als by eenige Turckē oft Heydenen worden ghespeurt. Hoe moet doch dese verderffelijck pest onder de Christenē gekomen zijn? dit quaet moet mede gelijck de andere/ de onversichtige overrompelt hebben oft: nademael alle boosheyt oft door langheyt van tijde allenskens/oft onder dē schijn des goeds/ by ons menschē zijn ingeslopen. Eerstlijck is de geleertheyt van haer bemint geworden/als zijnde bequaē om de Ketters

ters af te setten ende te weder-legghen/ die hare meeninghe ende waen met de schriften der Oratoren / Philosophen / eñ Poëten soecken te beschantsen. Dan noch streefden de Christenen in den begin nae de geleerde wetenschap soo seer niet / maer waer 'tsake yemandt sulckx voort aengenomen geloof gheleert had/ die socht zijn wetenschap Godsaliglijck te besteden. De welsprekentheyt wordt int eerst oock meer verbloemt dan veracht / maer nu int openbaer seer lief eñ waerd gehouden/dan wort qualijck gebruyct. Maer de begeerte om de Ketters den mont te stoppen / heeft een leelijcke eersuchtige kibbel-lust gebaert / die de Christelijcke Kercke geen kleyn verderf toegeschoven heeft. Ten laetsten zijn onse schrift-geleerden ende Theologanten meer Aristotelis dan Christi Discipulen geworden/en 'twaer in dier voegen/dat zijn authoriteyt by dē meestēdeel swaerder weegt dan Christi/ want als Christus yets seyt/dat met ons vernuft en leven niet wel over een stemt/ soo konnen wy 'tselve fijntjes/ gelijck als oft was ware/buygē en draeyen na onsen wille/ maer so yemant de Aristotelische spreucken oft oraculen het voor-hooft begint te bieden/die wijsen wy als ketters met duymen en vingeren na: van desen heyligh hebben wy gheleert/ dat des menschen geluck salicheyt niet volkomen is/ ten sy de rijckdom eñ de welstant deses lichaems daertoe kome: van desen hebben wy geleert dat het geensins om't gemeene beste welstaen kan / als men alle dinghen ghemeyn heeft. In somma wy soeckē Christi eñ Aristotelis leere opt behendichste in malkanderen te smeltē/dat is/water met vyer te vermengen. De Keyserlijcke wetten staen ons mede aen/ om datse eenighsins voor de gerechtigheyt schijnē te strijden/ eñ op dat sy met het Euangelio te meer souden over een stemmen/ buyghtmen na de selve de leere Christi so veel moghelijck. Die laten toe/ datmen gewelt met gewelt verdrijven/zijn gerechtigheyt uytvoeren/handelingh oock woecker drijven magh/indient maer matigh geschiet: den krijgh die gerechtigh is/verheffen sy treffelijc; dan't oorlogh is nae haer uytwijsen gerechtich ghenoegh / alst vanden Prince ofte Overste des landschaps voorghenomen / ende den volcke int openbaer verkondight wordt / on-aenghesien de selve Prince een kindt is / of met den Aep loopt.

Ten laetsten de gheheele leere Christi is alsoo met der Philosophen / Dialecticiens / Poëten / Oratoren / Sophisten / Rechts-gheleerden/ ende Heydenen leere/ spreucken / en meeninghen besmet/ dat de menschen schier het eynde haers levens beginnen te voelen/ eer sy de heylighe/verborghen/ ende verholen leere Christi eerst recht deursoecken; en al ist dat sy daer toe komen/dan noch zijn hare herten met soo vele ydele ende wereldsche meeninghen besmet ende bekladt / dat sy/ oft Christi leere gantsch verdrucken/oft naer de selve moeten gebogen worden. Maer dit alles achtmen noch so quaet niet/ oft men waent veel erger ende meerder sonde te wesen / soo yemandt van de leere Christi wil spreken / die niet tot de ooren toe in de beusel-merckt Aristotelis gewentelt heeft.

Ghelijck oft de leere Christi niet met een yeghelijck int gemeen/ maer alleenlijck met de wijsheydt der Philosophen behoorde verselt te worden.

Na dese dinghen begosten wy de eere oock eenigher maten te beminnen/maer namense nochtans niet aen / ten ware ons die opgedrongen worde: korts daer nae begonden wy de selve niet anders als verschenen renten in te manen/sulcx betamelijck en billigh achtende.

Hier nae hebben wy de weeldige rijcdommen oock omhelst/maer alleenlijck/ om dat wy door de selve der armē kommer ende ellende dies te bequamer stelpen moghten : maer eer langhe wendeden wy die niet traeghlijck tot onsen profijte.

profijte. Waerom niet? naedemael wy gheleert hebben/dat nae de linie der liefden ende weldadigheyts een yeghelijck hem selven naest is: mede gebraecken dese boosheden gheen deckmantels/ want het is een groote deught van een Man/zijn kinderen veel goeds na te laten: ende een brave deught/ sich teghen den krommen ouderdom te versorghen.

Ten laetsten: waerom souden wy die goederen verwerpen / (spreken sy) die wy in't sweet onses lichaems ende gherechtigh ghewonnen hebben? Aldus is 't so hooge geklommen/dat die ghene de vroomste ende beste zijn / die de meeste ende grootste goederen besitten.

Daer toe is de rijckdom noyt soo seer vanden Heydenen ghe-eert/als teghenwoordigh vande Christenen. Isser wel yet 'tzy Geestlijck of wereldlijck/'twelc door de selve niet gheregeert of bestiert word? Maer alle dese cieragien scheen noch een weynigh heerschappijs te ontbreecken / die haer oock vrywillich ingeruymt is/nochtans van haer swaerlijck aenghenomen / en spaersaem aenghetast. Daer nae trocken sy den tytel/ en eere maer tot haer / ende lieten de regieringh met het inkomen op andere sien en rusten.

Ten laetsten: klam men allengskens soo hoogh/dat een Bisschop gheen Bisschop leeck/soo hy niet eenighe wereldtlijcke heerschappije voerde: Een Abt en was geen Abt/als hy niet en konde/ 't ghene ghemeenlijck de boose tyrannen konnen. In summa wy hebben alle vreese Godts/ schaemte ende ware eere laten varen/ haer soete jock van onse neck ghewoorpen ende vertreden: en ist sake dat opt eenighe tyranny/ wellust/ gierigheyt/overdaet/eersucht/ ontucht/ of hoovaerdy/ by de Heydenen geweest is/ die volghen wy niet alleenlijck in ghelijckheydt nae/maer overtreffen die verre.

Ick swijghe andere lichte dinghen van kleynder waerden/ maer dit segge ick / dat de Heydenen noyt soo lanckdurigh/ noch soo wreedelijck ghcoorloght hebben / als nu onse Christenen doen: Wat vervaerlijcke krijghs-gheschreyen hebben wy naest een deel jaren gehoort? wat bloedighe ende wreede Veldt-slaghen / wat al erbermelijcke nederlagen hebben wy ghesien? hoe dickwils zijn de Heylighe Wetten des onderlinghen Verbondts overtreden/ en ghescheurt? wat natie isser / met de welcke niet en is ghestreden? Noch tieren wy op de Turcken/vervloecken hare wreetheyt / en soecken die in alle manieren te beschadighen / die nochtans sonder dat / haer wreede herte genoeghsaem laeten weyden in onse sotheydt / als wy onder malkander dus twisten ende bloedtstorten. Xerxes ontsettede sigh als hy die groote menichte uytleyde/om Griecken te bevechten. Wat dunckt u? raesde hy niet? doen hy den Bergh Atho spijtige dreygh-brieven schreef / om dat hy niet wijcken wilde? waren zijn sinnen niet gantsch op rollen / doen hy de Hellispontische Zee geboodt te slaen/ om dat sy door de winden beroert zijnde / hem 't over-schepen weygherde? Raesde Alexander Magnus, dien half Godt niet: doen hy om zijn victorieuse handen stoffe te geven/ wenschte datter meer werelden mochten wesen? want sulcke eersuchtighe koortse hadt zijn jongh-hert beseten.

Nochtans die Seneca niet schuwt ontsinnige mensche-moorders te noemen / oorloghden bescheydener/ niet alleen met meerder geloove ende oprechtigheyt/maer oock niet met sulcke schadelijcke / boose en bedrieghlijcke wapenen/oock niet om alsulcke lichte oorsaken/ als hedendaegs de Christenen weldoen. De Heydensche Historien melden van vele Vorsten / die den krijgh in alle manieren gheschuwt ende van haeren halse gheschoven hebben/ soeckende hare vyandt met deught en weldadigheyt / ende niet met wapenen t'overwinnen. Sommighe hebben

hare Princelÿcke hoogheydt liever versaeckt/dan oorsaeck te gheven tot soo groote bloed-stortinge. Maer wy valsche Christenen soecken allerley oorsake om te oorloghen. De Heydensche krÿghsluy/spraecken eerst te samen/eer sy den strÿd aenvinghen. De Romeynen als sy alle middelen/ om tot vrede te komen versocht hadden/ sonden eenen Heraut/ met eenen/ die de vrede-handelinghe bevestighde/men ghebruyckte en pleeghde ceremonien: eñ men versocht op alle manieren een uytstel der sake/op dat ondertusschen de hittighen toorn der Soldatẽ eenighsins mochte getemt en ghematight worden. En wanneer sulcx alles al voldaen was/ soo moght dan noch gheen ruyter oft soldaet voor 'tghegeven teycken van aenval/ met zÿnen vyandt slaen/ 't welck bedecktlÿck alsoo ghegheven wordt/dat den gemeenen krÿghs-man niet en wiste/wanneer men dat gheven soude.

Maer 't selve al gegeven zÿnde/ wast noch niet een yeghelÿck gheoorloft/ de vyanden of aen te randen/ of te slaen/ niet teghenstaende hy int legher mede als een ander soldaet op en neer gingh/ soo hy den krÿghs-raet niet ghesworen had: also dat Cato de oude zÿn soon om dat hy langher int veldt-leger vertoefde/ tot Romen wederom door brieven ontboodt/ of soo hy langher int legher verbeyden wilde/dat hy dan van den Veldt overste oorlof begeeren soude om met den vyandt te moghen slaen.

En ghelÿck als 't teycken des aenvals maer dien soldaten het stryden veroorlofde/die met eede verbondẽ waren/ alsoo derboodt het teken des aftochts haer allen het vechten/ die haer inden strÿdt begheven hadden. Want Cyrus achtede eenen krÿghs-knecht uyter schare seer prÿswaerdig/die zÿn sweert opgeheven hebbende/ om zÿnen vyant te verslaen/het selve/ als hy dẽ af-tocht hoorde blasen/snellÿck sincken/ende den verwonnen vryliet: daer mede te kennen gevende/dat niemant zÿn evenbeelt vermoorden/ of dooden magh/ ten sy de uyterste noot hem daer toe dwinghe. Maer onder den Christenen houdmen nu ter tÿt sodanige om haer koenheyts wille in grooter waerden/ die yemandt uyt des vyands landen kommende/niet met wapenen maer met geldt beladen/ niet om te vechten/ maer om 't selve te vermyden/elders in een bosschagie vermoort/den vermoorden/berooft/den beroofden begraeft. Boven dat zÿn 't al vrome Krÿghs-lie/ die haer van selfs/ vrywilligh/eñ ongenoot onder de vyanden werpen/ op hope om buyt te winnen: en in beyde slachordens vechten Duytschen/ niet anders als sweerdvechters teghens Duytschen/ jae somtÿts ghehooren ende staen sy beyde onder eens Vorsten ghebiet. Als sy nu en dan vande slacht-banck thuys komen/ vertellen sy nae der Lants-knechten maniere hare brave feyten ende daden: maer ondertusschen worden sy niet als verraders haers Vader-landts ende Princen ghestraft. De Scherp-rechters versmaden sy/ om datse vanden Overigheyd gehuurt zÿnde/ uyt kracht ende vermoghen der Wetten/de misdadighe om 't leven brenghen. Maer die haer Ouders/ vrou ende kindereu verlatende/gewilligh inden krÿgh loopen/ ende niet daer toe aengeport zÿnde/maer vã selfs tot sulcke onmenschlÿcke vleeshouwery haer begeven/die zÿn veel geachter als sy thuys keeren/ dan of sy noyt uytgheweest en waren. Want sy wanen door alsulcke daden tot hooghen adel eñ staet te komen. Hy is van yeder een voor oneerlÿck ghehouden/ ja al de Werelt wÿst hem met vingeren na/ die eens een kleet of eenigh ander ding steelt en wegh draeght/maer die inden krÿgh de fleur haers levens verslÿten/ so veel onnooselen berooven ende vermoorden/ zÿn des niet tegenstaende als sy weder keeren/geacht/ ghe-eert/ ende onder de eerlÿckste burghers gherekent: en die

hem

hem vande soldatē de wreetste betoont / wort waerdigh gheacht/om in't naest-volghende oorlogh een Hooftmanschap te bedienen.

Daeromme / soo ghy de Heydensche krijghs-tucht wel insiet/ghy sult bevinden dat der Christenen oorloghen/maer door schandelijcke roof-tochten / ende niet door Ridderlijcke strijden ghevoert ende onderhouden worden: ende so ghy der Heydenē Monarchen met der Christenen wel verghelijckt/ghy sult sonder twijffel't onderscheyt wel konnen mercken. De Heydensche begeerden buyten de eere niets : want de verwonnen Landschappen stelden sy in haer rechte fleur: en waer daer eenighe onbetemlijcke wilde natie inwoonde/ die sonder wetten ofte wetentheden niet anders als de beesten leefde / die sochten sy met Burgerlijcke zeden ende konsten te vercieren: Ende ontbondē woeste landen / maeckten sy naem-rijck door't stichten van gheweldighe en machtighe steden/ die sy bevestighden ende versagen / met wallen ende grachten/havens eñ stranden/en veel andere goede bequaemhedē; soo dat het als doen oorboorlijcker ende nutter was / verwonnen dan onverwonnen te blijven: ja selfs inden meesten brand van haer grootste oorlogen/ wast swaer om oordelē/oft de wijsheyt haerder woorden/dan oft de matigheyt haerder wercken meerder was. Maer het gene de Christenen in haer oorlogen bedrijven / is te schandelijck om hier te vertellen. En't gene men inden Heydenen 'tquaetste oordeelde/dat beelden wy alleen niet ghenoeghsaem uyt/maer wy gaen het oock verre te boven.

Dan hoe wy dese onse rasernije bedecken eñ beschermen / acht ick de moeyte waerdich/dattet gheseyt worde. Soo't niet gheoorlost waere te oorlogen/spreken sy/ Godt sou de Joden tot het strijden niet ghedreven hebben. Ick hoor wel: maer ghy moet weten dat de Joden naulijcx eens onder malkander ghetwist/ofte ghestreden hebben/ maer altijts tegens de uytlanders ende godloosen; maer wy Christenen strijden teghens Christenen. Haer twist was om de verscheydē Godsdienst/want de Joden baden den waren God ende de Heydenen baden de afgoden aen: maer ons jaecht een kintsche toren / jae menighmaels de ghelt / oft eer-sucht hier toe. Sy streden uyt bevel Gods: maer ons gheeft het toornighe en ontstelde ghemoet het swaerd inde vuyst. Dan ist sake ons dit exempel der Joden so seer behaeght / waerom besnijden wy met eenen niet onse voorhuyd? waerom offeren wy niet? waerom onthouden wy ons niet van vercken-vleesch? waerom trouwen wy niet veel wijven? waerom verlaten wy dit alles? ende volghen alleen 't exempel des oorloghs na? waerom omhelsen wy de dootslaende letter? Den Joden ist oorloghen wel gheoorlost/maer even gelijck den scheyd-brief/ te wetē om haer hert-neckigheyts wille. Matth. 26. Dewijl dan Christus ghebiedt 'tswaerd in de scheede te verseghelen/soo behoort een Christen niet te oorloghen/of te strijden. Ten ware indien treffelijcken en machtigen strijt/welcke de Christelijcke kercke ghestadigh met de sonde ende Duyvel voert.

Die zijn onse Philisteen, Nabuchodonosers, Moabiten, ende Ammoniten, met dewelcke wy gheen stilstant van wapenen behooren te houden/maer altijdt en gedurighlijck oorlogen/tot dat de vyanden verwonnen zijnde / de aenghename ruste ons ghewoorde. Maer soo wy die niet 't onderbrenghen / konnen wy gheen bestandighe Vrede hebben / noch met ons selven/noch met andere. Dese krijgh baert alleen de ware Vrede / soo wie daer eens overwinner in wort / sal daer nae met gheen sterffelijcke willen oorloghen.

't En roert my niet/dat sommige door die twee swaerden beyde Overheden verstaen/naemlijck de Wereltlijcke ende

Gheestelijcke / die sy beyde Petri navolgers toe-eygenen: dewijl Christus beleden heeft/dat Petrus hier in sondighde/ op dat/nademael hy hem beval 'tswaert inde scheyde te steken / niemandt twijfselen soud/oft den krijgh oock verboden waer / die voormaels vry en gheoorloft scheen. Petrus, segghen sy / heeft ghevochten/jae waerlijck hy heeft gevochten/maer doen hy noch een Jode was / ende des waren Christelijcken Geests ledigh gingh. Hy street niet voor eenen ydelen tijtel/landt/zandt/huys/of hof/ oock niet voor sijn eygen leven/ maer voor't leven van sijnen meester eñ Heere. Daer toe heeft die ghevochten / die korts daer na versaeckte: Behaeght u nu Petri vechten soo? waerom neemt ghy dan sijn versaeckinghe niet mede aen? Hy struyckelde uyt eenvuldigheyt/ nochtans is hy bestraft. Maer heeft Christus dese bescherminge bevestight: als een ongheesouten klerck seyt: waerom geeft dan sijn leere eñ geheele wandel anders niet te kennen / als groote lijdsaemheydt? waerom werpt hy dan sijn jongeren slechs met eenen staf ende eet-sack ghewapent zijnde/voor den tyrannen? Luc. 22. So het swaert/'twelck ghy verkoopt/Christus voor allẽ gebiet te koopen/dat een matige bescherminge tegens de vervolgers beduyt/ als sommighe niet alleen godlooselijck / maer oock plomplijck uytlegghen: waerom hebben dan de H. Martelarẽ dit swaert noyt ghebruyckt? Nu brengen sy noch eenighe aerdighe besluyt-redens voor den dagh/namelijck: 'tis een aengenomen ende be-eedicht Soldaet alsoo wel/ gheoorloft te strijden / niet anders als een vlees-houwer vry staet hem door sijn konst te generen. Want dese heeft beesten/ en d'ander menschen slachten gheleert. Den Borghers ist mede vry te oorlogen/indien het oorlogh daer toe sy geroepen wordẽ/maer rechtvaerdig is: dat selve is nae haer meeningh gerechtigh/alst vande Prince (onaengesien die boos oft ongherechtigh is/geboden eñ verkondigt wort. De Priesters mogen geen swaert voeren: maer des niet tegenstaende/ mogen sy haer vrylijck in't leger laten vinden; ja oock Capiteynen eñ Hop-luydẽ zijn. Daer toe magh niemand krijgen uyt wraeckgierigheydt / maer alleen uyt liefde tot de Gerechtigheyt. Dan een yegelijck waent/dat sijn saecke de Gerechtigheyt aldernaest is. Christus sond zijne Discipulen sonder wapenen uyt/dan soo langh hy by haer was/behoefden sy die niet: maer de tijt zijns afscheyts genakẽde/beval hy haer dat sy een male ende een swaert souden koopen/de male om broot in te steken tegens den hongher/ het swaert/om haer vyanden daer mede af te weyren. Aengaende die spreucken: ghy sult niet sorgen voor den dach van morgen: doet die ghene goet die u haten/eñ andere meer; die geldẽ maer tot dẽ tijt sijns afscheyts eñ so waer Petrus eñ Paulus het selvighe leeren/dat streckt meer tot goeden raet/ dan tot eenigh gebodt. Met alsulcke eñ diergelijcke brave leeringen voeden wy der Princen begeerlijckheden / ende geven haer stoffe om haer selfs te behaghen: ende uyt vreese dat de werelt des oorloghs sat moght worden/bewyren wy 't selve uyt Christi woorden; ende uyt vreese/dat de menschen van t'samen schrapen des gheldts eens walghen moghten / maecken wy Christum hier den auteur van / sijn woorden daer op meer vermetel/ dan bequaem passende / ghelijck oft hy geboden/ maer niet toegelaten heeft/'tgene hy te voren verboden had. De weerelt had hare wetten voor den opgangh des Euangely / sy strafte / sy oorlooghde / sy vergaderde groote schatten van goudt en silver.

De Heere is niet daeromme ghekomen/dat hy ons toonen soude / hoe ver het ons toegelaten is vanden wegh der volmaecktheydt af te dwalen/ maer tot wat eynde wy eyghentlijck met al onse krachten behooren te streven. Dan 'tis

nu

nu ter tijt een arch ketter/ die't boose eñ ellendighe oorlogh den menschen soeckt wars te maken. Maer die met loghens de Evangelische klaerheydt verduystende / den Princen de wegh banen tot veel schandelijcke sonden ende lusten/ dat zijn rechtsinnige ende Christelijcke leeraeren. Een waerachtigh Christelijck Leeraer sal in gheenderley wijse tot den krijgh verstaen; en't waer hy sulckx al dede/ soo ghesciedt het doch met onwil ende smerte. 't Recht der natueren/ segghen sy/ leert niet alleen / maer 'tis oock door vele wettẽ/ ja selfs vande gewoonte bevestight/ dat ghewelt door ghewelt mach verdreven worden: daer toe dat een mensch zijn leven ende gelt bescher-men mach/ naedemael 'tgelt in de plaets onser zielen is / soo Hesiodus seydt. Ick bekent: maer de Evangelische Genade/ die in macht ende heerlijckheyt alle dese wetten passeert/ wil eñ gebiedt / Mat. 5. dat wy gheen vloecken met vloecken/ geen quaedt met quaet vergelden/ maer die welcke onsen rock nemen / oock onsen mantel gheven sullen; jae oock voor sulcke bidden/ die ons den doot dreygen. Dit (segghen sy) is alleen tot den Apostelen geseydt: ja tot de geheele Christelijcke Ghemeente; 't welck Christi Lichaem zijnde / gheheel volkomen wesen moet al ist soo / dat het eene lit in gaven het ander passeert. Laet vry de Leere Christi tot die niet gehooren/ welcke met Christo niet een loon verwachten: laet die voor gelt en goet / eere en staet vechten/ welcke Christum spottelijc belachẽ/ dat hy die saligh noemt die arm van geeste zijn/ dat is / dat die te recht rijck zijn / welcke in dese Werelt niets begeeren noch staet/ noch eere/ noch gelt.

Wie de hoogste saligheyt in dese aertsche goederen waent te steken/ die vecht voor sijn goet en leven/ want hy verstaet niet/ dat een vroom Godsaligh mensche/ om de Hemelsche onsterffelijckheydt te bereycken/ den bitteren doot voor dit leven behoort te verkiesen.

Nu werpẽ sy ons noch eenige Roomsche Pausen voor / die den Krijgh niet alleen toeghelaten/ maer oock ghevoert hebben; daer by noch voegende eenighe settinge der Out-vaderen/ die d'oorlogh schijnen te bevestighen. Daer zijn verscheyden sulcke settinghen by den Outvaderen ghemaeckt / ick ontkent niet; maer by de laetste / in de welcke de vyerige liefde tot Christum al eeniger maeten verkout was; ende boven dat zijn die in geringen getale: maer daer-en-teghen zijn ontallige settingen by de heylige gecanoniseerde Out-vaders te vinden/ die d'oorlogh weder-sprekẽ Waerom trecken wy dan de andere weynige tot onsen propooste? waeromme keeren wy ons van Christo tot den menschen? Waerom volghen wy liever on-ghewisse exempelen/ als den sekersten Leeraer selve? De Roomsche Pausen waren eertijdts menschen/ en volgens dien doolden sy mede / nae datse qualijck beraeden/ of onbesonnen / of oock onversichtigh ende Godloos waren: Hoewel de selve alsulcke oorloghen / ghelijck nu ter tijdt ghevoert worden/ noyt toegheftaen of gepresen hebben. 'Twelck van my met onwederleglijcke bewijsen soude betoont wordẽ/ ten ware ons de voorghenomen kortheydt sulcks niet verbode. De heylighe Bernardus prijst de krijghers: maer lieve op wat maniere prijst hy die? maer hy verdoemt met dat lof onse groote boosheydt. Nochtans/ waerom sal ick Bernerdi schriften / oft Thomas vã Aquinen zijn disputatiẽ meer achten als Christi leere? die ons in allen gebiedt/ dat wy 't quaet niet wederstaen sullen/ te weten op sulcke wijse/ als hem 'tgemeene volck daer tegen stelt. Waerom (segghen sy) ist dan gheoorloft/ dat men een quaedt-doender straffen mach? maer ist daerom voorts geoorloft / datmen sijn leet aen een Stadt of gheheel Landschap wreecken magh? 't ghene hier op soud konnen gheantwoordt worden / is te langh om hier te stellen /

alleen dit wild ick wel seggen/ dat door de gherichten nae uytwijs der wetten/ alsulcke ghestraft worden / die opentlijck van haer quade leven ende boose daden overtuyght zijn / maer in d'oorloogh beschuldighen beyde partyen malkanderen om't seerst. Door 't Gherichte ontfanght de schuldige zijn straffe/ tot een spieghel van andere. Inden krijgh wordē alsulcke meest geplaeght/ die de minste schult draghen / als boeren/ oude luyden/weduwen en weesen/ jonghe dochters / ende dierghelijcke meer. En 't waer / men al eenich ghewin oft profijt uyt so boosen ende schandelijcken saecke parssen konde/ so wort doch van een deel quade boeven eñ roovers/als soldatē en ruyteren/ mede van weynighe Hoofdluyden/ die door hare treken het oorlogh ghestoockt hebben / ende nimmermeer beter vaeren/dan alst Gemeene best over hoop leyt / te greep opgegrabbelt, Door 't Gerichte is men eenen onghenadigh/op dat alle de andere daer door moghten gesticht ende gebetert worden. Maer inden krijgh gaet het anders toe / want om weynighe / jae somtijdts maer eenen in een wraeckgierige straffe te treckē/bedroeft men soo veel onnoosele met ontallijcke quaden. 't Is beter ende veel gheraedsamer/ eenigh ongheliјck door weynige ons toegheVoeght/over 't hooft te sien ; dan dat wy/ alsulcke misdadige met een onsekere straffe willen beswaren / ons Burgers ende na-buren / die men doch gemeenlijck onnoosele vyanden noemt/ in een seker verderf te jaeghen. 't Is beter segh ick/een twijfelachtighe wonde open te laeten/ als de selve in lijfs gevaer te ghenesen. Soo nu yemand seyt onbehoorlijck te wesen/ dat een boosdader niet soud lijden : ick antwoorde noch veel onbehoorlijcker te wesen / dat soo veel duysenden sonder eenighe schult / inde hooghste ellenden souden ghedronghen worden. Hoewel in dese tijden meest al de oorlooghen uyt een deel ydele tijtels / ende eersuchtige verbonden der Princen ontspringen : die op hope van een stedeken te gewinnen/menighmaels haer gantsche Rijck inde waegh-schael stellen : daer nae 'tghene met soo veel bloedts verworvē is/ verkoopen sy wederom oft ver-eerent wegh. Nu mocht yemandt seggen; wilt ghy dan niet / dat de Princen haer recht volvoeren ? ick weet seer wel dat my weynigh betaemt vander Princen handelingen stoutelijck te disputeren: maer oft my dat al geoorloft waer/ 't soud nochtans te lang vallen/om hier te verhandelen. Dit wil ick alleen segghen/ so alle ydele tytelen ghenoeghsaem zijn tot verweckinghe eens oorloghs / dat in dese veranderingen eñ beroerten / niemandt titulen ontbreken konnen. Wat natie isser die niet t'eenigē tijden uyt sijn palen ghejaeght is / oock niet andere verdrevē heeft ? Hoe menigmaels zijn de menschen uyt het een in't ander geweste getrocken? Hoe menighmaels zijn de Rijcken / of by gheval of door eenig verbont overgegaen? Waerom dan trecken de Paduaensche burgers niet wederom nae Troyen toe/nademael Antenor de stichter haers Stadts een Troyaē geweest is? Waerom heerschappen de Romeynen hedendaegs niet over Africam ende Hispanien , naedemael dese Provincien certijts onder de heerschappije der Romeynen gestaen hebben?

Daer toe noemē wy dit een heerschappije/ onaengesien sulcx niet meer als een bedieningh is. Want men heeft niet alsulcke macht over de menschen / welcke de Nature vry geschapē heeft/ als over de beesten die onredelijck / eñ tot dienstbaerheyt voortgebrocht zijn. De macht die ghy hebt / is u geworden door 't toe stemmen des Gemeenen volcx. Nu moghen die (soo ick anders niet en misse) welcke u sulckx verleent hebben / 't selve alst haer goet dunckt / vrylijck wederom na haer trecken.

Siet voorts wat beusel-marckt daer om gaet : Men twist ofte men recht

niet ; of een naem-hafte Stadt / liever een goet Prince ghehoorsamen / dan sy eenen boosen Tyran dienen soude/maer alleenlijck oft sy onder Ferdinandi, dan oft sy onder Sigismundi tijtel staen/oft sy Philippo, dan oft sy Ludovico tribuyt gheven sal. Dit is dat schoone recht / om 'twelcke de gheheele werelt steeghs met oorloghen en slachtinghen beroert wert. Doch wel aen/laet het voorseyde recht soo veel ghelden alst wil : later gheen onderschept zijn tusschen een acker/ende een Stad/ tusschen de onredelijcke dieren/ende de menschen / niet alleen verstandige maer oock met de kennisse Christi begaefde : nochtans behoort een verstandighe te overlegghen/ oft oock soo vele waerd is / om met soo groote moeyte/ghevaer/en schade daer na te jagen. Ist saecke ghy de hooghe deugt eens goedē Princen/niet en kond bereycken/ maeckt ten minsten dat ghy eenen wijsen koop-man gelijck zijt. De koop-man en acht 'tverlies niet/wanneer hy siet/dat hy alsulcken verlies niet heeft konnen ontvlieden/dan met grooter schade : maer achtet een groot ghewin te wesen / om dat hy in soo quade fortune ende ramp stekende / maer een weynigh verloren heeft. Of volgt maer alleen dit slechte exempel in't regeren van't Ghemeene beste ; daer van een kluchtighe ende soete fabel voor handen is. Twee bloet-verwanten hadden verscheel om een erf-deelingh / eñ niemand wilde elckander yets toegeven : alsoo is de sake soo hoogh gheklommen / dat sy voor de vyer-schaer tradē/eñ den Rechters hare sake bevalen. De Advocaten worden aenghesproken/de citatie-brieven bereyt / de Rechts-gheleerden ghevraeght / ende als sy ten laetsten den Rechteren hare saecke aengedient hadden / begonsten sy tegens malkanderen te pleyten.

Maer onder-tusschen een van beyden in tijts hem bedenckende/heeft zijn weder-partije heymelijck ontboden / ende hem met dese woorden aenghesproken. Ten eersten ist groote schand / dat die ghene/welcke de Nature ende het bloet t'samen gevoeght heeft/haer vant loose gheldt sullen laten scheyden : mede is de uytkomst des twists so ongewis/als de oorlogh / die wy wel licht konnen aenvangen/maer swaerlijck eyndigen. De gantsche Rechts-gangh hanght aen hondert kroonen / ende wy sullen noch eens soo veel aende Advocaten/ Procureurs/ Schrijvers/rechts-verstandige/ Rechters / ende hare vrienden moeten verspillen/ so wy't recht willen uytvoeren. Daer toe willen dees voorseyde Heeren steeghs gedient/geflatteert/geviert eñ met gulden olie ghesalft wesen. Laet ons wijser zijn/eñ 'tgelt / 'twelck men nootsakelijck aen dees gelt-gierighe bloets verquisten moste/onder ons deelen.

Gheeft my de helft van't uwe / ende ick sal u de helft van 't mijne gheven : want so doende sullen wy niet alleen onse vrientschap / die anders ghewislijck in een doodlijck haet veranderen soud / wederom winnen/maer oock ons selver van so groote oneyndlijcke moeyte verlossen. Maer wilt ghy my niets toe geven : ick stel dan noch de gantsche sake aen u. Ick wil liever/dat mijn vriendt 'tselve gheldt gheniet / dan het die loose gheldt-wolven wegh-draghen sullen. Ick sal my met de winste wel laten genoegē/nademael ick mijn eere bewaert/ mijn vriendt behouden/ende dees groote ondraeghlijcke moeyte van mijnen halse ghewoorpen sal hebben. Sijn weder-partije is eensdeels door dese groote beleeftheydt / eensdeels om dat hy bekende sulcx waerachtigh te zijn/seer beweeght ghewoorden / ende heeft de sake met zijnen vriendt gheheel ghe-effent : niet sonder toorn eñ onwille der Rechters ende Advocaten/om dat sy ; op den buyt vastende / dus haestich van haer hope beroost wierden. Volght vryelijck (segghe ick noch eens) dit by-spul in so

wichtige periculoose saken/ende let niet op't ghene ghy meent te bekomen/maer wat groote kosten / moeyten ende periculen daer op loopen souden / eer ghy sulcx bequaemt.

Overweeght dit met de schale uws ghemoets/en ghy sult bevinden/dat een onbillijcke vrede veel liever is aen te nemen/als een billijck oorlogh. Waerom bemindt ghy dien fortsen Martem dus vierighlijck? waerom wilt ghy so graeg met zijn valsche onsekere teerlinghen spelen? 't zijn groote sotten die met gulden angels visschen. So ghy siet meer schade dan gewin daer by te wesen/niet teghenstaende 't selve een voorspoedighe voortgangh neemt / is het dan niet beter dat ghy u recht slippen laet / als dat ghy kleyn ghewin met groote schade koopt? Ick soude liever mijnen tytel een Esel laten genieten/ dan ick dien met soo veel Christen bloeds soud koopen. Eener (wie hy oock is) heeft zijn rijck veel jaren beseten/ hy ist regeeren gewent/wort vande zijne geacht eñ geeert/hy draeght sich in zijn ampt als een goedt Prince betaemt: haest komt daer eene/die/uyt oude geschicht-boecken oft andere beroockte papieren een loosen tytel ghevist hebbende / den bloeyenden staet des lands gheheel omroert.

Want wy sien immers dat in dese werelt niets bestandigh is. Maer dat alle dinghen niet anders als een Ebbe af ende toevloeyen. Waerom wilt ghy met so groote moeyte winnen/'t geene korts daer nae door d'een of d'ander toeval int gheheel vervalt? Ten laetsten so de Christenen dierghelijcke lichte dinghen niet kunnen versmaden en vertreden/ waer toe ist dan van nooden terstont de wapenen te aenvaerden? De Wereldt heeft soo veel gheleerde ende waerdighe Bisschoppen / soo veel deftighe Abten / soo veel grijse kloecke ende door langhe oeffeninghe ervaren Helden/soo veel versamelinghen der Gheleerden/so veel broedschappen / niet sonder oorsake van onse voor-ouders inghestelt. Waerom worden door hare wijsheydt/alsulcke kindtsche klachten ende twisten der Princen niet by-gheleyt. Maer/ haer reden dringht beter deur/die de bescherminge der Christelijcker Kercken voorwenden: ghelijck of 't ghemeene volck niet mede tot de Kercke gehoorde/ ende deselve maer alleenlijck inde Geestelijcke goederen bestondt: gelijck of de kercke niet door het dierbare bloedt / lijden/ en versmadinghe der geloovigen/ maer door krijgen/en rooven/ moorden/ ende branden/opgherecht eñ bevestight ware. Het behaeght my gantsch niet / dat wy soo menighmael den krijgh tegens de Turcken voornemen. De Christelijcke Religie is seker leelijck in de ly gheraeckt/ naedemael haer behoudenis alleen aen de wapenen hanght. Daer toe ist niet gesien dat sulcke quade beginselen goede Christenen baren sullen.

Want alles wat door 't swaert ghewonnen wordt/wordt gemeenlijck werderom door 't swaert verloren.

Wilt ghy de Turcken tot Christum leyden/soo moet ghy haer/ niet u machte ende rijckdom / niet u fortse soldaten en rupteren / oock niet den ydelen naem uwes gheloofs toonen/ maer ghy moet haer wijsen de ware kenteeckens eens Christen menschen / namelijck een onstraflijck leven / een weldadighe liefde / die oock tot u vyanden haer uytstreckt/ een onverwinlijcke verdraeghsaemheyt in alle teghenspoedt / een versmadinghe des gelts/een verachtinghe der eeren / eyndlijck een arm ellendigh leven: daer toe ghy noch by voeghen sult die heylighe Hemelsche leere / welcke met dit leven over-een-stemt. Met dese wapenen souden wy de Turcken overwinnen / maer nu vechten wy / selver godloos zijnde/met dẽ godloosen. Noch moet ick wat seggen/ God gheve/ sulcx meer stout dã waer geseyt mach wesen.

Dat is/ Soo ghy 't teken des kruyces wegh neemt/soo vechten wy Turcken

ken met de Turcken. Ist sake de religie door soldaten en rupters ingevoert / door wapenen bevestight / door oorlogen vermeerdert is / soo laet ons die nu oock met de selve bolwercken omschantsen: Maer ist sake de selve door tegen middelen ingevoert is / waerom wantrouwen wy op Christi hulpe? ende nemen onsen cours tot het ghene / 't welck wel eer der Heydenen toevlucht plach te wesen?

Waerom soud ick hem niet moghen dooden (segghen sy) die my doodt? al ist waer is / hoe nae moocht ghy niet lyden dat yemant u in Godloosheyt passeert? Waerom dan / beroofť ghy de straet-roovers niet wederom? Waerom en vloeckt ghy die ghene niet / wederom die u vloecken? Waerom haet ghy die gene niet / die u haten? Ghy meent misschien u deught sonderlingh te betoonen / als ghy een Godloose (so ghy waent) ter doodt brengende / tot wiens behoudenis nochtans Christus ghestorven is / den duyvel een goede offerhande slacht: Den welcken ghy voorwaer een dubbele vreughde schenct / eerstelijck om dat een mensch vermoort wort / ten anderen om dat sulcx een Christen doet.

Sommighe om hare groote ende innighe liefde tot Christum te bewijsen / soecken de Turcken groote schade ende afbreuck te doen / ende al wat sy na haren moetwil niet en kunnen volbrenghen / vloecken sy haer met yselijcke woorden toe; 't welck (onder verbeteringhe) weynigh naer den Christelijcken Gheest smaeckt.

Even soo ist met die ghene gheschapen / die haer waenen recht-gheloovigh en van 't fijnste stof te wesen. Want dese waen-wijse gaen met bystere lasteringe alsulcke te keere / die sy Ketters noemen / on-aenghesien haer dien aerdigen naem veel beter passen soude. Wil yemandt recht-gheloovich zijn / die gae sodanige met alle sachtmoedigheydt te gemoet? op dat / so daer yemandt afghedwaeldt ware / die wederom tot den rechten wegh keeren mocht. Den Turcken versoeijen wy / ende meenen dus doende grooten Christenen te worden / daer wy doch ondertusschen meer voor Gode stincken / als de Turcken. Indien de oude verbreyders des Christelijcken gheloofs alsoo met ons ghehandelt hadden / als wy nu met de Turcken wel doen / wat souden wy nu gheweest hebben / die door hare groote lijdsaemheydt nu Christenen zijn? Comt den Turcken te hulpe / en doet u uyterste vlijt / om haer / die Godloos zijn / vroom te maken / 't welck so ghy niet vermeught te doen / wenst sulcx ten minsten / ende ick sal segghen / dat ghy een Christelijck gemoedt draecht. Daer zijn soo veele ordens der Monicken inde Wereldt / die haer met bedelen gheneeren / ende beroemen haer / dat sy Pylaren der Christelijcker Kercken zijn: maer lieve isser wel eene onder haer / die tot verbreydinge des gheloofs ofte om Christi wille zijn leven soude willen te merckt dragen? Daer is geen hope van bekeeringhe segghen sy. Jae daer soude hope ghenoegh voor handen wesen / waert sake sy die voet-stappen haerder voorgangeren Dominici ende Francisci naer-volghden. Want in die vrome mannen heeft sonder twijfel een groote walginge van dese aerdsche dingen gesteken / ick geswijge hare Apostolische manieren. Ons souden oock geen miraculen ontbreké / waer anders sulcx de eere Christi vereyste.

Maer die haer Petri des Apostels eens Princen der Christelijcker Kercken / Stadt-houders / ende navolghers noemen / hebben nu alle haer vertrouwen op menschelijcke hulpe ghestelt. Ende die stercke helpders des Christelijcken gheloofs / nemen dagelijcx haren ommeganghin groot machtighe volck-rijcke steden / die van overdaed ende schandlijcke lusten overschuymé / inde welcke / onaenghesien daer Pastoren ghenoegh zijn om 't volck te leeren / ende Papen ghenoegh om Gode lof te singhen / soo konnen

konnen sy om de gevallene sondaers op te rechten / en wentelen eer langhe haer selver in den vuylsten slijck der sonden.

Sy verkeeren mede in der Princen Hoven / maer 't ghene sy daer bedryven sal ick hier niet verhalen: Och oft maer niet slimmer waer / als de hondt inde badt-stove! Sy vasten op de Testamenten / sy jaghen nae 't ghewin / sy dienen / jae sy stercken der Princen moedwil en Tyrannije. Dan om te bewijsen dat sy niet heel ledigh gaen / teyckenen sy allerley dwalinghe / verdachte / onmanierlijcke / Ketterscher / ergherlijcke ende schandelijcke puncten aen.

Sy willen liever selver met groote schade en af- breuck der Christlijcker kercken / boven sweven en regeeren / als in ghevaer haers levens die selve vermeerderen ende voort-planten.

Die wy Turcken noemen / zijn voorwaer schier halve Christenen ende misschien naerder aen 't ware Christendom / als het meeste deel onder ons.

Hoe vele zijnder onder ons die de opstandinghe der dooden niet ghelooven? hoe vele zijnder die niet ghelooven / dat de ziele naer 't af-sterven des lichaems overigh blijft? ende daer-en-tusschen woedē wy door 't behulp alsulcker menschen / tegens de arme Ketters / die niet wel kunnen aen-nemen dat den Paus macht heeft over de zielen die int Vagevyer ghequelt worden. Laet ons den balck eerst uyt ons eyghen ooghe rucken / ende dan sullen wy den splinter uyt ons broeders ooghe bequamelijck kunnen trecken?

Het eynde daer het Euangelium opsiet / zijn de manieren die Christum selfs betamen. Waerom sien wy nu so nau op dinghen die alsulcke manieren niet eens roeren? en slaen andere dinghen die steunsels en pylaren des gheloofs zijn / sonder welcke 't selve oock niet bestaen kan inden windt? Ten laetsten wie sal ons ghelooven / als wy maer het bloote teken des kruyces en den ydelen naem des Euangelij voorwenden / daer doch onse gantsche leven niet anders als de Wereldt te kennen geeft? Christus die ghcheel volmaeckt was / bluste 't glimmende lemmet niet uyt / noch den ghekneusden ende gebogen riet-stock braeck hy niet voort ontwee / nae de prophetie / maer 't gene onvolmaeckt was / droegh en leedt hy soo langh / tot dat het volmaeckt worde. Wy makē gereedschap / om gantsch Africa en Asia te dwinghen / ende met gewapender handt onder onse heerschappije te brenghen: daer so veel Christenen oft ten minsten halve Christenen woonen.

Lieve waerom erkennen wy die niet? waerom verdragen wy die niet? waerom nooden wy die niet tot een beter leven? Maer soo wy hare groote rijckdom / macht / ende heerlijckheydt be-ooghen / ende die aen ons soecken te brenghen; waerom verbloemen wy dan onse boose begeerlijckheydt met den heerlijcken tytel Christi? wat doen wy anders als dat wy 't kleyne stuckken des wereldts / 't welck wy noch besitten in groot perijckel stellen? naedemael wy haer met menschlijcke hulpe soecken aen te grijpen. Hoe kleynen deel des werelts bewoonen wy? Hoe geringh zijn wy in getale? ende des niet teghen staende willen wy so grootē hoop der wilder Barbarischer menschen gaen terghen.

Nu moght yemant seggen als Godt met ons is: wie kan teghen ons? Dat soude alsulcke mensch mogen segghen / die gantschlijck op de hulpe Godes steunt.

Wat seydt onsen Veld-Overste Jesus Christus tot alsulcke die haer op aerdsche macht in de wapenen vertrouwen? dat wie 't sweerd neemt / met den swaerde sal worden omgebracht. Matt. 26. Wilden wy voor Christo te velde trecken / soo laet ons het swaerdt des Goddelijcken woordts omgorden / den Helm der saligheydt opsetten / den schilt des geloofs aenvaerden / ende wat meer

gehoort tot het ware Apostolische wapen-tuygh/aendoen. Also salt geschieden / dat wy de grootste victorie sullen hebben / als wy de grootste nederlaghe ontfangen. Ghenomen de krijgh neemt een goede eñ voorspoedige voortganck / so staet ons nochtans dit te bedencken/ oft wy met moorden / rooven/ branden goede Christenen sulllen maken. 't Is beter een Jode of Turck te zijn / dan een naem-Christen. Moeten wy dan niet haer jock van onsen halse werpen? maer waerom trecken wy haer jock door onse twisten ende ghedeeltheden op onsen hals? Sy sullen ons eendrachtigh zijnde wel met vreden laten / ende sullen door onse goed-dadigheydt ende deughe veel eer/als door 't geweldt / tot het gheloove kunnen gebraght worden. Ick wil liever een goedt Turck als een boos Christen zijn.' t'Is onse ampt het zaed des Godlijcken Woorts te zaeyen/ maer Christus sal den wasdom geven. De Oogst is groot / de arbeyders zijn weynigh. Op dat wy weynighe Turcken tot schijn-Christenen moghen maken/maken wy so veel Christenen boos/ en boos zijnde/ noch booser. Wat sal de krijgh anders baren? maer hier wil ick niet geseydt hebben/ 'tgene men eylaes! veelmaels siet ghebeuren. Namelijck datmē dickwils een grooten bouha van den Turcken krijg maeckt om de Christelijcke Ghemeente dies te bequamer door schattinge te berooven / op dat het arme volck aldus deerlijck ghekrenckt zijnde/ haer te gehoorsamer teghen der Princen tyranny dragen.

Oock strecken dese woorden niet tot verachtinge ofte afmaninge des Turcken krijghs / wanneer ons die fellen vyandt van selfs en geheel niet getergt zijnde komt bespringhen / maer dit wil ick alleen seggen/ dat wy Christum met den krijgh niet behooren te vermengen/ noch staende houden/dat wy den krijgh met zijne hulpe voeren. Komt dan om haer ziele ende niet om haer rijckdom te winnen / zaeyt onder haer vrome Christelijcke manieren/ door welcke wy met haer (oft ons misschien de sprake quam te ontbreecken) spreecken ende handelen moghen. Want het leven selfs heeft een groote wel-spreeckentheydt aen hem: houdt haer een simpele doch ware Apostolische bekentenisse des Geloofs voor/ die met geen menschelijcke in-settingen besmet is/ maer die alleenlijck inhoudt/ 'tghene ons Christus ende de Apostelen gheboden hebben. Maer hier sal breeder van ghesproken worden in een boeckken / ghenaemt Antipolemus: dat wy/ tot Romen zijnde / aenden Paus Julium Secundum gheschreven hebben / als hy den krijgh teghens de Venetianen smede. 't Is meer beklaghens als wederspreeckens waerdigh: (is daer yemant die op dese dinghen let / die siet buyten twijffel wel dat alle oorloghen / of uyt boosheydt of uyt sotheydt spruyten.)

Sommige Jongelingen en on-ervaren bloedts ontsteecken zijnde door vele boose exempelen der ouder Historien/die menich Schrijver meer berispelijck dan prijslijc verheft / (de vleyers eñ Rechtsgheleerde haer voornemen prijsende / de Schrift-geleerden toe staen dat de Bisschoppen door de vingerē siende/ of oock sulcks begeerende/) vongen den krijgh meer onbesonnen of onbedacht als uyt boosheydt aen; eñ leeren also met groote schade des gantschen werelts/ dat de krijgh in alle manieren te schuwen is. Andere worden door verborghen haet/ andere door eergierigheyt / andere door woestheydt des ghemoeds daer toe gegedreven. Want oock selfs de boecken Homeri houden niet anders in als dolle on-ghebondene harts-tochten sotter Koninghen / ende volcken. Sommighe vanghen den krijgh aen / om dies te meer over haer Gemeente te tyranniseren. Want by tijde van Vrede staen de weerdigheydt des raedts/de aensienlijckheyt der Overigheyd/ eñ de kracht der wetten/den Vorsten teghen/ om niet

nae haer moetwil te moghen handelen. Maer als de krijgh begonnen is / dan sweeft der boosen moetwil boven: Sy worden verhooght die in des Princen ghenade staen/ende verneert/op de welcke hy vergramt is. Hy eyscht so veel gelts alst hem belieft; wat sal ick veel segghen / als dan voelen sy eerst/dat sy alleen regeeren ende ware Monarchen zijn: en onder-tusschen spelen sy haer personagie / tot dat de arme ghemeente gheheel ghevilt is. Meent ghy / dat alsulcke Princen eenighe oorsaeck / die tot den krijgh de bane ruymt / sullen voor by swieren ? Ende des niet teghenstaende konnen wy onse boosheyt soo fijntjens bedecken. Ick be-ooghe der Turcken rijckdom / ende ick wende de beschermínghe des gheloofs voor. Ick volghe ende ghehoorsaem mijnen haet / ende ick wende de gherechtigheydt der Christelijcker kercken voor. Ick dien de eergierigheydt / ick volgh mijnen toorn / ick ghehoorsame mijnen haet/ick worde ghedreven van mijn onmatigh woest hert / en ick wend eenigh ghebroken verbond/eenige schendingh der vriendschap/of yet anders/'t welck my inde houwelijckschen voorwaerden belooft zijnde / niet ghehouden wordt / voor. Dan 'tis wonder om seggen/ hoe vast sy aen 't ghene / daer sy haer oogh opgeworpen hebben / houden en staen: maer onder-tusschen / als sy de wreedtheydt Charybdis meenen on-wijslijck te ontvlieden/vervallen sy inde grouwlijcke wreetheyt Scyllæ, die de andere wijd passeert. Drijft u de eergierigheydt tot de wapenen: 'tbehouden is veel eerlijcker alst verderven. Want het is onghelijck meer eere een schoone stadt te stichten/als te raseeren. Genomen/de krijgh geluckt u wel; nochtans komt de minste eer aen u. Want een groot deel treckt de Ghemeente tot haer/om dat sy 't gheldt daer toe verschotē heeft: dan noch grooter deel ghenieten de Bond-ghenooten/ Capiteynen/Hop-luyden/Soldaten/ende Ruyteren; maer 't meeste deel neemt de Fortuyn tot haer/ de welcke / of sy in alle handelingen wel veel vermach/dan noch in d'Oorlogh haer principale sitplaets houdt. Drijft u de hoogh-hertigheydt? lieve/siet hoe qualijck ghy beraeden zijt. Ghy wilt niemandt wijcken/ dat verstaet geen Prince / die u gebuer/ jae moghelijck u swagher is / ende eertijdts veel goeds aen u verdient heeft: maer hoe vele meer werpt ghy u selver in 't zant / als ghy u voor soo veel wilde Barbarische menschen / ende dat meer is/voor 't schuym der boevē ende roffianen verootmoedight / die om hulp aenroept / dient / vleyt / smeeckt ende liefkoost. Ghy wilt uws ghelijck niet toegheven / ende ghy buyght u onder soo veel fielten. Want ist sake ghy yemand/ of u naebuer/ oft een ver-ghesetene uyt sijn palen wilt jagen/so moet ghy nootsakelijck soo grooten menichte der boosen binnen u landt-palen herberghen. Ghy vertrout u swagher niet/ende ghy vertrouwt u eyghen persoone/ dees gewapende grouwelijcke menschen. Hoe veel seeckerder ende gheruster soudt ghy konnen leven in eenigheydt ? Drijft u 't ghewin ende het profijt: Ick bids u overweeght de saecke te deghen. Ick gheloof/dat u 't ghewin/ 't welck inden krijgh te bejaghen is / wel soet voor de ooghen speelt: maer ghy en rekent onder-tusschen de onkostē niet; denckt dat die meer bedraghen als u ghewin / dat niet alleen seer kleyn maer oock onseker is. Maer ghy wilt misschien het Ghemeene best voorstaen: nochtans soo bedenckt / dat de Regimenten door gheen dinghen ter wereldt rasscher en schandlijcker vervallen konnen / als door den krijgh. Want al-eer ghy d'oorlogh te degen hebt begost/ is van u het Vaderland meer gekrenckt/ dan ghy sult konnen verbeteren / niet teghenstaende ghy overwinner blijft. Ghy ontbloot u burghers van goederen / ghy bedroeft menig goet geslacht/alles vervult ghy met

dieven/

dieven/ roovers/ moorders/ ende vrouwen-schenders: want dit zijn de heerlijcke overblijffselen des Krijghs. Ende daer ghy eertijts over gantsch Vranckrijck had moghen heerschen/ sluyt ghy nu u selven uyt soo vele rijcken. Bemint ghy u ondersaten rechtschapen? waerom komen u dan dese naervolgende dingen niet in den sin? namelijck: waerom sal ick dees bloeyende jeught/ tot alle laster aenvoeren? waerom sal ick soo veel vrouwen van haer mans/ so veel ouders van hare kinderen berooven? waerom sal ick desen ydelen tytel en twijffelachtigh recht/ met het bloedt mijner ondersaten staende houden? Wy hebben immers ghesien/ dat/ als de Krijgh onder den deck-mantel der Religie dickwils voor-ghenomen wierde/ de arme Papen erger met Schattingen/ Tollen en overlastingen van haer eygen Overheydt/ als van haer vyanden geplaeght zijn geworden? Alsoo mijden wy d'eene kuyl/ en vallen in d'ander. Om 't kleynste ongheluck te wrecken/ steken wy ons selven in 't grootste ghevaer. Wy schamen ons/ een goed Prince te ghehoorsamen/ ende reeckenen 't voor geen schand den hals onder een deel guyts te buyghen. Nu jagen wy onvoorsichtigh nae de vryheydt/ en verwerren onder-tusschen ons selven inde sterckste nettẽ der dienstbaerheydt. Nu trachten wy nae ghewin ende steken ondertusschen ons t'samen met onsen onderdaenen totten ooren toe in schade. Het sou groote voorsichtigheydt wesen/ lieve Christenen (soo daer anders noch Christenen zijn) dees helsche onsinnige/ boose/ schadelijcke plaghe/ die gantsch met Christi Leere ende leven strijdt/ in alle manieren te vlieden/ mijden/ verbidden en verjaghen. Maer soo ghy die immers om de boosheydt der bespringhers niet van uwen hals werpen kondt/ naedien ghy door liefde die ghy tot dẽ Vrede draegt/ alle moghelijcke vlijt aenghewent/ jae alle steenen uyt den weghe ghelevdt sult hebben/ soo laet dan de boose sake door boosen volbracht worden: nochtans met de minste bloedt-stortinghe. Soo wy vlijt aenwenden/ dat wy den naem mette daedt hadden/ dat is/ dat wy niet ydels groot en achteden/ jae niets begeerden dat vande Wereldt is: Soo wy maer arbeydeden om van hier wel bereydt te scheyden/ ende met hert en sin de Hemelsche dinghen omhelsden/ al onse salighepdt in Christo stelden/ ende niets goet/ niets schoon/ niets heerlijck buyten desen treffelijcken Prince achteden: Soo wy vastelijck meenden: dat een Godtsaligh mensch van niemandt kan beschadight worden: So wy overleyden hoe verganckelijck/ licht/ ende broos dese Wereltsche dingen zijn: So wy recht over-peysden/ hoe schoon het is/ van een mensch niet anders als in een God verandert/ ende door soete/ liefelijcke/ hemelsche ghedachten/ vanden slijck der sonden ghereynight te worden/ op dat wy in maniere eender slanghen de oude huyd verworpen hebbende/ in 't vrolijcke gheselschap der Engelen moghten treden. In somma/ so wy dees drie dinghen onderhielden/ sonder welcke niemand een Christen mach zijn: namelijck/ de onnooselheyt/ dat wy vry en reyn van leelijcke lasters zijn: de liefde/ dat wy aen de armen barmhertigheyt betoonen/ ende so veel 't moghelijck is aen alle menschen goet deden: De lijdtsaemheydt: dat wy de quaedtdoenders lijden eñ dulden/ ende quaedt met goet vergelden. Lieve/ wat oorlogh sou daer onder ons verrijsen konnen? Soo Christus een fabel is: waerom versaken wy hem niet int geheel? waerom proncken wy noch met zijnen naem? Maer is hy de rechte Wegh/ de waerheydt en het leven: Ioan. 14. waerom verschelen dan al onse manieren soo veel met dit heylige exemplaer? so wy Christum voor onsen voorganger erkennen/ die de liefde is: want hy leert niet anders als Liefde eñ Vrede: laet ons dan desen

voorganger niet met den ydelen naem / ofte met een gekruyst wapen/maer met onse wercken eñ leven afbeelden. Laet ons de Vrede beminnẽ/op dat ons Christus wederom aenneme eñ voor de zijne erkenne. Hier nae souden de Pausen/ Cardinalen en Bisschoppen: hier nae segh ick/souden de Princen ende machtige Steden hare raetslaghen wenden. Daer is ghenoegh Christen-bloets gestort. Wy zijn de vyanden onses gheloofs langh ghenoech tot een gaep-spel gheweest. Soo de Ghemeente na hare ghewoonte begint te rasen / soo sal de Prince de selve te vreden stellen ende bedwinghen: die even soo veel inde regeringhe van 't Ghemeene beste behooren te wesen/als het Ooge in't lichaem / en de Reden in't ghemoed is: Maer wanneer de Princen haer hoofd ongerustig begonden op te beuren / soo moesten de heylighe Vaders de Pausen/ sulcke beroerten door haer aensien ende wijsheyt stillen.

Sullen wy dan het bloed-storten niet eens sat worden? sullen wy niet eens nae de rijcke Vrede beginnen te verlanghen? Hier toe noodt ons niet alleen de uyterste ellende/maer ooc de bedroefde werelt/ die met quaden overladen eñ gheheel vermoeyt is: hier toe(segh ick) vermaent ons Christus; hier toe noot ons Leo de Paus/ die hem voorwaer een rechtschapen Stadt-houder des vreedsamen Salomons JESU CHRISTI op dese aerde betoont / zijnde een Lam in't beschadighen / maer een brullenden Leeuwe in't wreecken der Godloosheydt.

Dese Helt arbeyt met alle zijn krachten / ghedachten / raedt-slaghen ende menschen/ dat die ghene / welcke de eenigheydt versaemt heeft/ oock eeuwich door haere banden moghen 't samen-ghestrickt blijven. Want dit zijn voornaemste insien is / dat de Kercke niet door rijckdom ofte ghewelt/ maer door haere eyghentlijcke natuurlijcke gaven mochte floreren.

Waerlijck / een prijs-waerdigh ende hooghverstandich werck / mede waerdich om van dien Helt gedreven te worden / die uyt de heldere stamme Medicis ghesproten is: wiens doorluchtighe edele spruyten/ niet alleen de treffelijcke stadt van Florencen dus langh in voorspoedighen Vrede doen bloeyen / maer oock alle vrye konsten ende loflijcke wetenschappen / altijdt minlijck omhelst / en vaderlijck beschermt hebben. Hy selver/ namelijck Paus Leo, sachtmoedigh eñ vriendlijck van aert / mede van kindts been op in alle loflijcke konsten/ eñ in sachtmoedige / tot Vreed'-dienende wetenschappen / onder soo veel gheleerden / niet anders als in den schoot der Musen opghevoed zijnde/ is met een goed leven/ ende een onbesmette Fame, wiens reynheyd noch de vrye stadt Rome, noch alle hare weelden ende wellusten / met het minste vleckjen niet en hebben konnen bekladden/in zijn hoogh Priesterlijck ampt ghetreden. In 't welcke hy niet met macht is ghedronghen/maer hy is/ niet min als dat verwachtende / als door een Goddelijcke stem/ naemlijck/ daer toe beroepen / op dat hy de Werelt / die als doen aen alle kanten met swaere oorlogen swangher gingh/ soud te hulpe komen. Laet vry by Iulium de eere der wapenen blijven: laet hem vry sijn groote victorien ende aensienlijcke triumphen te pronck stellen. Dan 't soude my qualijck aen vallen / indien ick begonste te segghen/hoe fraey eenen Priester / daer toe Christi Stadt-houder de blinckende wapenen passen: dit kan ick nochtans niet swijghen: dat namelijck zijnen roem / hoe groot die oock magh wesen / met veler menschen smerte ende ondergangh / verselschapt is. T'sal onsen Leo ongelijck meer roems baren/dat hy de beroerde werelt ghestilt heeft / als het Iulio eere geven sal/ dat hy al zijn groote oorloghen soo moedigh begost / als

kloecklijck volvoert heeft. Maer wy sullen (nae veeler bedunckken) op dees maniere te verre van onse voor-ghenomen kours af-dwalen / die (als ick wel gisse) veel liever de beduydinghe der spreeck-woorden / als de verghelijckinghe des krijghs / met den Vrede / willen hooren.

Nulla salus Bello, Pacem te Poscimus omnes.

Dat is:

In krijgh is moord, ghekrijt en wee,
Wy wenschen nae de soete Vree.

Verhandelinge
Van 't oude Griecksche Spreeck-woordt.
Sileni Alcibiadis.
Of
Schijn bedrieght/
Waerdigh voor een yeder ghelesen.

SILENI ALCIBIADIS schijnt by de gheleerden een spreeck-woort geworden te zijn: 'tis gewis dat het in de gheschriften der Griecken voor een spreeck-woort verhaelt wort/ 't welck men sal moghen ghebruycken/ of van een dingh / dat al-hoewel het van ghedaente/ en/ ghelijck-men seyt/ in 't eerste aensien/ slecht en be-lachelijck schijnt/ nochtans voor de ge-ne die het naerder insiet / wonderbaer-lijck is: of van een mensch/ die met zijn habijt en ghelaet veel minder vertoont/ als hy in zijn herte besluyt. Want men seyt dat de Sileni gheweest zijn seeckere sneden beeldekens / die alsoo ghemaeckt waren dat se konden van een ghedaen / ende ontvouwt worden / ende die toege-sloten zijnde / een bespotlijcke en won-derseltsame ghedaente eens pijpers of fluyt-speelders hadden/ gheopent zijn-de terstont een Godlijcke cierlijckheydt vertoonde/ op dat de boertachtige dwa-linghe de konst vanden beeld-snijder te aenghenamer maeckte.

Voorts / den sin der beelden is geno-men van dien geckelijcken Sileno, die de leer-meester Bacchi was/ ende het sotjen vande Poëtische Goden. Want sy oock nae 't exempel van de Princen onses

landts/hare gecken hebbẽ die haer doen lachen. Derhalven by Athenæum in zijn vijfde boeck bespottede de jonghelinck Critobulus Socratem, die nu oudt ende mismaeckt was/seggende dat hy veel leelijcker was als de Sileni. Dese plaets is aldus by Xenophon, in't gast-mael. Socrates, hoe pocht ghy/als of ghy schoonder waert? Critobulus: Jae ick/by Iupiter, oft anders soud ick de leelijckste zijn van alle de Seleni die onder de Satyros zijn.

En Alcibiades in't gastmael van Plato, als hy den lof Socrates soude seggen/ soo verghelijckt hy hem by dusdanighe Silenis, om dat hy veel anders was den genẽ die hem naer der insagh/ als hy met buytenste habijt eñ gedaente scheen. Den welcken so yemand na het buytenste vel (gelijckmen pleegh te segghen) gewaerdeert had/hy en sond hem om geen halve stuyver gekost hebben.

Hy had een boersche ghedaente/ een stieren-aensicht/ neus-gaten die vlack ende vol snots waren. Ghy soud geseyt hebben dat het een onverstandighe en botte spotter gheweest waer.

Zijn kleedinghe was slordigh/ zijn sprake eenvoudigh/ gemeen ende slecht/ als die altijdt waghenaers/ kous-lappers/ vullers ende ambachts-lieden in de mond had: want hier uyt nam hy meest zijne inleydinghen/ daer mede hy drijftigh disputeerde. Hy had weynich middelen/een huys-vrou/dewelcke oock de alderslechste kool-man niet en soud moghen lijden: hy scheen sin te hebben aende schoonheydt der Jongelinghen/ hy scheen te minnen/en met jaloersheyt ghequelt te zijn/daer nochtans Alcibiadis hem bevonden heeft van dese tochten soo verre verscheyden te wesen/ als Hemel ende Aerde van malkanderen zijn. Eyndelijck/ dat ghedurigh jocken ende boerten had een schijn van een geck.

Als indien tijdt de sotten tot dol wordens toe ontsteken waren/ met eergierigheydt om wijs te heeten/ ende Gorgias het niet alleen was/ die daer pochte ende roemde dat hy het al wiste/maer dattet over al van sulcke onrustighe snorckers vol was/dese alleen seyde dat hy dit maer slechs wiste/ dat hy niet met allen en wiste. Hy scheẽ onbequaem tot allen ampten der Republijcke/ alsoo dat hy op een seeckere dagh/ begonnen hebbende/'k en weet niet wat te handelen/ by het volck met belachinghe ende gheroep wegh ghejaeght is.

Maer in dien ghy desen so belachlijcken Silenum ontfouwen had/ ghy soud veel eer een God ghevonden hebben als een mensch/eẽ gemoet dat groot/hoogh ende recht Philosophisch was/een versmader van alle die dinghen/daer andere menschen om loopen/ varen/ sweeten/ kijven eñ vechten/ een overwinner van alle onghelijck/ ende aenden welcken de fortuyne gantsch niet en had/ eñ altijdt soo onvertsaeght/dat hy oock de doodt/ daer een yghelijck voor schrickt/ niet gheacht en heeft/ sulcx dat hy't vergif met een ghelijck ghelaet uyt-ghedroncken heeft/ als hy den wijn te drincken pleegh/eñ dat hy nu stervende/ boertswijse tegen Phœdonem seyde/dat hy zijn beloste voldoende Æsculapio dẽ haen betalen soude/ even als of hy een dranckjen ingenomen hebbende/nu goede ghesontheydt vernam/ als hy uyt het lichaem/ daer alle sieckten der ziele uytvloepen en voort spruyten/ verhuysde. Derhalven/ hoewel't ten dien tijde alsins vol Wijsen was/ is niet sonder reden dese geck alleen/ door de Godlijcke antwoord van Apollo voor wijs uytghesproken/ eñ is gheoordeelt dat dese die niet en wiste/ meer wiste als die gene die haer beroemden datse het alles wisten/jae om dier oorsaken wille is hy gheoordeelt meer te weten als andere/ om dat hy alleen van allen niet en wiste.

Dusdanigh een Silenus is gheweest Antisthenes, met zijn stock-male/ ende mantel/ de rijckdommen van de alder-grootste Coninghen overtreffende.

Dus-

Dusdanigh een Silenus is gheweest Diogenes, van het ghemeene volck een hond geacht: Maer in desen hont hadde Alexander Magnus, die gelijck het bleeck/ een Hooft ende Opperste aller Princen was/waer godlijcx bemerckt/als hy verwondert zijnde over zijn grootmoedicheydt/ seyde dat hy wenschen soude / in dien hy Alexander niet en waere/ dat hy Diogenes ware : waerom hy te meer had behooren te wenschen na sulck een ghemoedt als Diogenes hadde/ om dieswille/dat hy Alexander was.

Dusdanigh een Sylenus is gheweest Epictetus, die daer was een slave/arm / hinckende/ gelijck zijn graf-schrift aenwijst/ maer de selfde was/dat het alder-geluckichste is/ aenghenaem by Gode / het welck alleen door oprechtigheyt des levens/met de wijsheydt vergeselschapt zijnde/ verwurven wort.

Voorwaer dit is de aert van recht eerlijcke dinghen/ hebbense yet wat uytnemende / dat stekense wegh ende verberghen 't in 't binnenste/ het verachtlijckste vertoonense van buyten/ ende bedecken alsoo als onder een slechte schorsse een kostelijcke schat / diese voor de ghemeene ooghen niet ten toon en stellen: maer het gaet heel anders toe met ghemeene ende schaduwachtighe dinghen/ die selvige smeecken ende lief-kosen met de uyterste ghedaente/en 't schoonste dat sy hebben/ vertoonense stracx alle man/ maer alsmense van binnen grondelijck besiet / soo zijnse gheen dinck min / als 't ghene sy met haren tytel ende gedaente voordeden. En was Christus niet een wonderlijcke Silenus? soo het geoorloft is van hem op dese wyse te spreken. Den welcken voorwaer die gene nae al haer vermoghen behoorden uyt te drucken / die haer met den name van Christenen beroemen.

Indien men de buytenste gestalte van desen Sileno eens aensiet / wat isser nae 't oordeel des gemeenen volcx verwerpelijcker of verachter gheweest ? arm ende on-aensienlijcke ouders / een slecht huys / hy selve arm / en had weynighe en arme Discipelkens/ niet uyt de Palleysen der grooten / niet uyt de vergaderingen der Pharizeen / niet uyt de scholen der Philosophen / maer uyt het tolhuys / ende van de visch-netten beroepen. Ende oock zijn leven/ dat van alle wellusten gheheel vreemt was / is door hongers-noot/door vermoeytheyt / door scheldt-woorden / door bespottinghen eyndlijck tot het Cruyce ghekomen.

In desen deele heeft hem die Propheet aenghesien / als hy hem beschryvende/ seydt : Hy en had gheen ghedaente noch schoonheyt/wy sagen hem/ende daer en was geen gedaente. En veel meer andere woorden die op desen sin volghen.

Maer indien men nu desen Silenum naerder komt in te sien/ dat is/ indie hy verweerdigt hem selven yemant te vertoonen/de ooghen der zielen ghesuyvert hebbende/O onsterflijcke God! wat een eeuwige onuytsprekelijcke schat salmen vinde? wat een peerle in sulcken slechtigheyt : wat een hoogheyt in sulck een nederigheyt : hoe groote rijckdommen in sulcke armoed : wat een onbegrijplijcke kracht in so groote swackheyt : wat een groote heerlijckheyt in sulcke versmaetheyt: wat een volkomen rust in so grooten arbeyd : eyndlijck in sulcken bitteren doodt / een eeuwighe Fonteyne der onsterflijckheyt.

Waerom hebbense doch sulck een afschrick van dese beeldenis / die haer nochtans van zijnen name beroemen ?

Het was voorwaer in Christi macht wel de Monarchie des geheelen werelts in te nemen / ende dat ghene te besitten / daer eertijts de Romeynsche Princen te vergeefs na gestaen hebbe : in veelheyt van Trawanten Xerxen, te overwinnen in rijckdommen de Craesos, alle Philosophen den mondt te stoppen / en haer ydele roem van wijsheyt t'ontrecken.

Maer dese forme en ghedaente heeft hem alleen behaeght/ zijnen Discipulen

en

en vrienden/dat is/den Christenen voor te stellen. Dese Philosophye heeft hy aldermeest verkoren/die vande besluyten der Philosophen/vande redenen der werelt/seer wijt ende breet verscheyden was/maer die nochtans alleene van allen soude gheven/het ghene daer andere door andere wegen toe soecken te komen/namelijck de gheluckfaligheydt.

Dusdanighe Sileni zijn eertijts gheweest de Propheten/die daer waren ballinghen/dwalende inde woestijnen/haer levē by de wilde beesten over brengende/by het veldt-gewas levende/en bekleet zijnde met vellen van schapen en geyten: Maer dese Silenos sagh hy van binnen/die daer ghesepdt heeft: welcke de Wereldt niet weerdigh en was.

Soodanigh een Silenus is ghewe est Iohannes de Dooper, dewelcke met Kameels-hayr bekleet/ende met een leeren gordel omgort zijnde/de purperen ende kostelijcke ghesteenten der Koninghen verre te boven gingh/en sprinck-haven etende/de leckernijen en banketten aller Princen overtrefte.

Voorwaer hy sagh wel wat voor een schat datter schuylde onder dien boerschen rock/die met die wonderlijcke uytsprake de gantsche summa van alle zijn lof begrepen hebbende/seyde onder alle de ghene die van vrouwen ghebo-ren zijn/en isser geen grooter opgestaen als Iohannes de Dooper.

Sulcke Sileni hebben geweest de Apostelen/die daer waren arm/ongheciert/ongheleerdt/on-edel/onvermoghende/van alle menschen veracht/ghelastert/bespot/benijdt/vervloeckt/ende by nae een openbare hoon ende gaepspel des gheheelen werelts.

Maer open my eens den Silenum: wat Tyran magh met de macht van dese vergheleken worden/die met een woord de Duyvelen ghebieden/met een wenck het woeden vande Zee stillen/eñ met haer stemme de doodē weder levende maecken?

Wat Cræsus en sal by dese niet armlijcken/die selfs met haer schaduwe de krancken ghenesen/ende alleen met het aenraken haerder handen/dien Hemelschen Geest mede deelen?

Wat Aristoteles en sal niet sot ende ongheleerdt/ende een ydel-tuyter gheacht worden/alsmen hem ghelijckt by dese/die de Hemelsche wijsheyt uyt de Fonteyne selfs gheput hadden/waer by alle menschlijcke wijsheyt enckel sotheyt is?

Het welcke wel moet geseyt zijn sonder te versteuren of onvredigh te maecken die gene die het een schelm-stuck en Goddeloos achten/erghens de Authoriteyt van Aristoteles te vernietighen.

Ick beken dat hy een man is van uytnemende gheleertheydt/maer wat licht isser soo uytmuntende/dat by Christo gheleken zijnde/niet en sal verduystert worden?

Doen ter tijd was het rijcke der Hemelen recht ghelijck een mostaert saet/kleyn ende veracht van gedaente/maer seer groot van kracht: waer van de gelegentheydt deses Werelts gheheel eñ al verscheyden is/eñ (gelijck het spreeckwoort luyt) so veel als dagh ende nacht verschelt.

Soodanigh een Silenus is geweest die verachte eñ bespotte Martinus Bisschop.

Soodanighe zijn gheweest die oude Bisschoppen/in nederheydt verheven/in armoede rijck/in on-eere heerlijck.

Daer schuylen noch hedens-daeghs eenighe goede Sileni, maer och! so weynige: Een goed deel der menschen drucken den verkeerden en averechtschen Silenum uyt.

Indien yemandt de kracht ende Nature der dingen grondlijck insiet/hy sal bevindē datter geene verder en zijn van de ware wijsheyt als die ghene die met haer heerlijcke titulen/met haer wyse Bonetten/met haer uytmuntende gordels/met hare ringhen die met kostlijcke ghesteenten gheciert zijn/absolute wijsheydt voorgheven.

Alsoo

Also datmen dickwils meerder van die ware ende oprechte wijsheydt bespeurt in een seecker menschjen/dat nae de opinie des gemeenen volcx bot / simpel ende half-mal is / den welcken niet een subtijle Scotus, ghelijckmen hem noemt / maer dien Hemelschen Gheest Christi gheleert heeft / als in die prachtighe persoonen der Theologanten die wel drie ende vier-mael over/onse Meesters zijn/die trots op harē Aristotelem, eñ van een hoop meestersche definitien/ conclusien ende propositien vol zijn.

Ick en spreke dit niet van allen/maer och van al te vele. Insghelijcx sietmen oock in geene minder ware edelheyt als in die snorckers / die met de oude afkomsten / met goude halsketenen/ met heerlijcke toenamen/ haer vande hoogste edelheyt beroemen. Ende mede/datter gheen andere verder en zijn van de ware kloeckmoedigheyt/als die om hare reuckeloosheyt ende stoutmoedigheyt van 't ghemeene volck voor sterck ende onwinbaer gheoordeelt worden: gheen verwerplijcker ende dienstbaerder slaven/als dese die haer selvē naest de Goden/en aller menschen meesters achten: gheen ellendiger/als die de ghelucklighste schijnen/gheen armer armen als desen / die den ghemeenen hoop der menschen als rijcken aenbidt/ datter ghene min Bisschoppen zijn als die onder de Bisschoppen de voor-stede hebben. Ick bid u seer hoochlijck/ leser/ dat ghy niet en meent dat dit tot yemants lasteringh ghesproken wort / wy noteren de saecke maer gheen menschen. Wy wenschen datter geene en waren daer dese dingen op pasten. Ende by aldiender nu ter tijt soodanige gheene en zijn / dat Christus gheve/soodanige hebbender eertijts geweest/ en sullender by avonturen na desen noch zijn.

Ende och of dit oock onwaerheyt ware/dat menighmael vande ware Godsdienst aldermeest verscheyden zijn die gene die met de naem/ dieñst/eñ Ceremonien vande ware religie/professie doen.

Alsoo is al 'tghene / dat in alle soorte van dingen voor treffelijckst is / onaensienlijck/ende minst int oogh.

Aen de boomen zijn de blossemen en bladeren lieflijck in d'ooghen / de boom selfs vertoont hem wijd en breed: maer het zadeken daer alle de kracht in is / wat een kleyn dingtjen isset / hoe verburghen leyt et? hoe on-aenlockelijck is't voor d'ooghen? hoe weynigh vertoont het hem selven?

Het gout en de kostlijcke ghesteenten heeft de Nature inde diepste holen des aertrijcx wegh-gescholen.

Inde Elementen/ soomense noemt / hoe daer yet voortreflijcker is / hoe't verder verscheyden is vande sinnen/gelijck daer zijn/de lucht ende het vyer.

Inde gheslachten der dieren is't geene dat best ende krachtighst is/in't binnenste van haer verburgen.

Inde mensch kan alleen 'tgene dat aldermeest Godtlijck en on-sterflijck is / niet ghesien worden.

In alle soorte van dingen / is de materie die't slechtste deel is / aldermeest open voor de sinnen / de kracht eñ weldaet vande forme of de wesentlijcke gestalte wert door 't ghebruyck ende nuttigheydt vernomen / en nochtans is sy seer verre vande sinnen.

En wederom inde temperature eens natuurlijcken lichaems daer de flegma ende het bloet/den sinnen familiaer ende openbaer zijn/is't ghene dat aldermeest tot het leven dient/ geensins openbaer/ namelijck de Gheest.

Eyndlijck in't algemeen / die dingen die 't meeste wesen hebben die en worden niet ghesien / ghelijckerwijs daer zijn de substantien/diemē af gesonderde noemt: En dat in desen het opperste is dat is vande sinnē aldermeest verscheyden/namelijc God/also dat hy verstaen noch begrepen kan worden / dewijl hy de eenige fonteyne aller dingen is.

Immers oock inde Sacramentē der

kercke mochtmen eenighe ghelijckenisse der Silenen vinden. Mochtmen't met guuste seggen. Men sieter water/ men sieter sout ende Olie / men hoorter een stemme / als het buytenste ghelaet eens Sileni: men hoort noch men siet geen Hemelsche kracht/ dewelcke soose daer niet en zy / al het andere is enckel geck-spul.

Nu heeft oock de Heylighe Schrifture hare Silenos. Indien ghy staet alleen op de bloote gedaente diemen van buyten siet / sommighe dinghen sullen u belachlijck schijnen : indien ghy 't binnenste daer van met het diepste opmercken gaet door-snuffelen / ghy sulter een Godlijcke wijsheyt in bespeurẽ. Want / op dat wy spreken van 't Oude Testament/ indien ghy nergens anders op en siet/ als op de bloote Historie / ende daer hoort dat Adam ghemaeckt wordt van het slijck der aerden/ zijn vrouken/ wanneer hy slaept steels-wijse uyt zijn zijde wert ghenomen / dat het Serpent met de Appel/ het vrouken verlockt/ God in de koele lucht omwandelt/ de Cherubim de deur bewaert / op dat dese ballingen niet wederom tot haer vorighe woonplaets en souden komen/ en sult ghy niet meenen dat het een fabel is / die uyt de boecken Homeri gehaelt is? indien ghy leest de bloedt-schande Lots, de gheheele Historie van Sampson , den welcken de heylighe Hieronymus waerderende/ nae haer buytenste schorse/ een fabel noemt. 't Over-spel Davids, en de Deerne inde schoot des oude mans slapende/ het onechte houwelijc van Oseas, en sal eener/ die kuysche en schaem-achtighe ooren heeft / daer van niet als van een vuyle fabel/ een af-keer hebben?

Maer onder dese windelen en decksel en/ O onsterflijcke Godt! wat schuylt daer een heerlijcke wijsheyt?

Indien men oock de Euangelische Parabolen nae haer voorste schorsse waerderen wil/ wie en salse niet achten van een onverstandig mensche voort gekomen te zijn? Indien ghy de neut eens opbreeckt/ voorwaer ghy sult vinden die verburgene ende recht Godlijcke wijsheyt/ eñ yet dat Christo aldergelijckst is.

Ende op dat ick het niet te langh en make/ alle dinghen in't besonder verhalende/ te gelijck in de natuurlijcke en in gheestelijcke dingen hoe datter yet wat treflijckers is / hoemen het bevinden sal meerder verburghen en verder verscheyden te zijn vande ghemeene oogen des volcx. Insghelijcx inde kennis / is altijdt de rechte waerheydt der dinghen seer diep verburghen / dewelcke daerom niet lichtelijck noch van veel menschen ghevonden wordt.

Het grove ghemeen volcrken/ dewijl het verkeerdlijck oordeelt/ waerdeerende alle dinghen nae 't ghene dat met de lichamelijcke sinnen lichtelijckst begrepen wordt/ soo komt het dat het allesins valt en dwaelt/ en door de valsche schijn van goede en van quade dinghen bedroghen wordt / ende de omghekeerde Silenos verheft/ ende in groot achtingh heeft.

Van de quade sal ick sprekẽ/ die goede en sal ick niet quetsen / jae oock selfs de quade niet : aenghesien een generale disputatie vande ghebreken niet en streckt tot nadeel van yemans persoon. Ende och of daer weyniger waren/ daer dese dinghen op passen moghten. Als ghy siet Scepter/ wapenen/ en Trawanten/ als ghy hoort de tijtelen / doorluchste alder-ghenadighste / edele/ en bidt ghy niet een Prince aen ? en meent ghy niet dat ghy eenen aerdschen God ende yetwat / dat meer is als een mensch aenschouwt? maer doet eens open den averechtschen Silenum, ghy sult vinden een Tyran/ jae dickwils een vyand der burgheren / een hater vande ghemeene eendracht/ een konstenaer van tweedrachten te saeyen / een verdrucker van de goede/ een verderf en pest vande wetten/ een uytroeper van steden / een plunderer van kercken/ een moordenaer / een kerck-dief/ een hoereerder / een dobbelaer/

laer/metten kortsten (gelijck het spreeck woort by de Griecken luydt) i' liáda kakoôn, dat is/ ellend sonder eynd:

Daer zijnder die met den naem ende ghedaente het Magistraetschap ende de wacht over de Republijcke vertoonen/ maer inder daet zijnse wolven ende roovers vande Burgerije.

Daer zijnder dewelcke soo ghy aenmerckt haren gheschoren kruyn / ghy sultse als Bisschoppē eeren en ontsien: Soo ghy den Silenum van binnen eens besiet/ ghy sult bevinden datse erger als gemeene ende wereltsche menschen zijn.

By avonturen vint ghy oock eenighe Bisschoppen / indien ghy aenschouwt hare solemnele inwijdinge/ nieuwe vercieringhe ende toerustinghe / de mijter die van gout en kostelijcke ghesteenten blinckt/ insgelijcx den staf/ die met edele ghesteenten verciert is / in somma die gheheele gheestlijcke wapeninghe van den hoofde tot de voeten toe/ ghy sult sonder twijffel eenen Hemelschen man / ende die meer is als een mensch / verwachten. Keert den Silenum om/ ghy sult somtijdts niet anders vinden als een oorlaghsman/ een koopman / eyndlijck een tyran: ende sult nu oordelen dat alle die heerlijcke teekenen een batement-spel gheweest zijn.

Daer zijnder oock / ende och! offe so overal niet en waren/ dewelcke/ soomen wilde oordelen uyt haren langhe baert/ uyt haer bleeckigheydt / uyt haer kleederen of kap/ uyt haer gheboghen hals/ uyt haren gordel/ uyt haer wijn-brauwen ende wreed ghesicht/ men soud seggen dattet Serapions, ende Pauli waren: maer indienmense eens ontvouwt ende open doet / men sal niet anders vinden als deughenieten/ slampampers/ bedriegers/ hoer-jaghers/ ja roovers en tyrannen / maer op een andere wijse / en dat hoe bedeckter / soo veel te verderflijcker en schadelijcker.

Wederom vermaen ick/ dat hem niemand hier aen stooten en moet / dewijl niemand ghenoemt en wort/ die soodanigh niet en is / die dencke dat het hem niet aen en gaet / maer indien yemandt zijn ghebreck kent / die wete dat hy sy gewaerschouwt: D'eene verheuge hem daer over / d'ander bedancke my.

Eyndlijck/ onder alle soorte van menschen zijnder over al soodanige/ welcke indien ghy hare ghestalte des lichaems aenschouwt/ ghy sult seggen dattet / ja voortreffelijcke mannē zijn/ indien ghy den Silenum ontfouwen sult / ghy sult moghelijck van binnen een Vercken / of een Leeu / of een Beyr / of een Esel vinden: En daer sal gebeuren wat anders als 'tgene dat vā de vergift dranckenCircis inder Poëten fabulē is naergelaten. Want by Circem haddense de ghedaente van wilde dieren / maer de ziele ende 't verstant van een mensch: Dese ter contrarien bedecken onder een menschelijcke ghedaente / watergher als een beest.

In't tegendeel wederom zijnder soodanige menschen/ welcke men uyt haer ghedaente/ ghelijck ghesept is / nauwlijcx oordelen sal menschen te zijn/ daerse nochtans in't binnenste hares gemoets eenen Enghel besluyten.

Hier in dan verscheelt een wereltsmensch van een Christen / dat dese de grootste dinghen ende die voor de oogen terstont openstaen / aldermeest in achtinge heeft ende naer-volcht / de dingen daer 't anders mede gaet / of gantschelijck versuymt / of ymmers op de laetste plaetse stelt: dese daer-en-teghen spoort alleen die dinghen na/ die int minste niet ghesien en worden vande ooghen / ende die vande nature der lichamen op het verdste afgheschepden zijn / de andere dinghen ofte voor by gaende / ofte met eenich onlust toestaende/ na het binnenste alle dinghen oordeelende ende waerdeerende.

Onder de goederen (want soo noemtse Aristoteles) dewelcke eyghentlijck tot dē mensche niet en behoorē/ zijnde laetste

de rijckdommen. Maer by 't ghemeen volck / ja schier by alle menschen wordt die gene meest geacht / die dese door wat middelen datter oock zy / verkregē heeft / dese soeckt een yegelijck en jaeght daer na / door water / door vyer. Naest aen dese wordt meest gheacht de edelheyt des gheslachts / indiender niet wat anders by en komt / 't is niet dan een belachlijcke en ydele naem.

Hy wort een halve God gheacht / die zijn afkomst ende gheslacht tot op Codrum van Athenen, of tot Brutum van Troyen, die ick niet en weet of hy opt geboren sy gheweest / of tot den versierden Herculum op tellen kan.

En hy is ongheacht / die door geleertheydt ende deught hem een naem ghemaeckt heeft.

Hy is doorluchtigh / wiens over bestevaer hem inden krijgh een dapper doot-slagher bewesen heeft.

Hy is slecht en sonder aensien of eertytelen / die de werelt met de goederen der sielen vorderlijck gheweest heeft.

Inde derde graet zijn de goederen des lichaems / soo dat / dien dese toeghevallen zijn / groot / sterck / schoon ende gheweldigh vermoghende is / en sonderense hem wel niet af van 't ghetal der gheluckighen / maer also / dat niet te min de rijckdommē de voorplaets hebben moeten / maer de edelheyt / de sorghe der ziele komt op 't laetste.

Somen desen Mensch nu / volghens Paulum, in drie deelen verdeelt / namelijck in vleesch / ziel en geest / want ick sal zijne woorden ghebruycken / het alderlaeghste dat meest gesien wort en dat de Apostel gantschlijck verdoemt / dit omhelst het ghemeen volck aldermeest. Het middelste / 't welck hy dan eerst voor goet prijst / alsset met de geest vereenight is / dat prijsen sy noch meer. Voorts de geest die 't beste deel van ons is / van welcke als uyt een fonteyne al onse gheluck voortkomt / en waer door wy met Godt vereenigt worden / die hebbense in sulcke kleynachtinge / datse niet en onder-soecken of eñ wat geest zy of niet en zy / dat ons Paulus nochtans so dickwils soeckt in te scherpen. Ende hier uyt komt het dat de meeste verkeerdlijck oordeelt van de dinghen: soo datter van† de gene die de voornaemste eere toequam geen ghewagh ghemaeckt en wordt / en datse 't ghene met de hooghste vlijt behoorde ghesocht te worden / voor 't versmaetste houden.

Hier uyt komt het dat het goudt meer gheacht wordt als de gheleertheydt / de oudheydt des gheslachts meer als de deught / de gavē des lichaems meer als de goederē der ziele / de ware Godvruchtigheydt minder als de Ceremonien: de bevelē Christi minder als de ordonnantien der menschen / de schijn meerder als de waerheydt / de schaduwe meer als de dinghen selfs / de onghestadighe voor de bestandighe / de verganckelijcke voor de eeuwighduerende dinghen. Eyndlijck / door de verkeerde opinien krijghen de dinghen verkeerde namen: dat verheven is / noemtmen nederigh / dat bitter is / soet / dat kostlijck is / slecht / dat het leven is / de doot. Eñ op dat ick in 't noemen weynige dingen / in 't voorby gaen / aenroere / sy worden ghesegdt te beminnen / die / of door te veel toe te geven / bederven / ofte die de eerbaerheyt en te gelijck de goede fame listen en laghen leggen: maer kander wel yet wat vyandlijcker zijn als dit?

Men noemt het gherechtigheydt / als het quaet verwonnen wort met quaet / schelmerije met schelmerije / als het gheleden ongelijck met veel woeckers weder beloont wordt. Hy wort voor geen goet vrijer ghehouden / die 't Huwelijck onbesmet ende soo veel mogelijck is / den maeghdelijcken staet seer ghelijck / en d'hoer-huysen seer onghelijck wil hebben. Men noemt hem een verrader en vyand

† So datse niet mede en moghen dien wel de meeste eere toe behoorde.

vyand van den Prins/ die daer wilt dat de Prince de wetten en billijckheyt niet en sal te buyten gaen/ dat is/ die daer wenscht/dat hy hem recht als een Prince sal aenstellen/ende van de ghedaente ende 't beeldt eenes tyrans/ het leelijcke beest van allen/ op't aldermeeste af wijcken: Ter contrarien die wordt geseyt een goet raedt-ghever/ vriendt/ ende goed-gunner vande Princen te zijn: die haer met sotte opinien vergiftight/ die haer door pluym-strijckerije bedrieght/ die haer door quade raedt in den haet van't volck brenght/ die haer in oorloghen en dolle beroerten der dinghen inwickelt.

Sy segghen dattet de Majesteyt des Princen vermerdert/indien daer eenige Tyrannye/ dat is/ een groot deel van't hooghste quaedt bykomt.

't Is een dief vande Republijcke/ die de af-geperste tollen wat wil besneden hebben.

Maer dewijl de voornaemste goederen eens Princen drie zijn/ waer mede hy Godt/ die alleen de ware Koningh is/eenigher maten vertoont/goetheydt/ wijsheydt/ ende macht/ schijnt die dan wel een vriendt van den Prince te zijn/ die hem vande twee voornaemste goederen/ namelijck van Godheyt en wijsheydt berooft/ende hem alleen de macht houden laet/ ende set niet alleen een valsche/maer oock selfs geen eygene macht/ aenghesien de macht/ wanneerse niet met wijsheyt en goedtheyt verselschapt is/een Tyrannye/ ende gheen macht en is/welcke nochtans de toestemminghe des volcx/ ghelijckse die gegeven heeft/ also wederom ontnemen kan: daer hier-en-tusschen den af-ghesetten Prince/ goedtheydt ende wijsheydt als eygene goederen verselschappen.

Sy zijn doodt-schuldigh/ die de wapenen des Coninckx schenden: maer dese verdienen prijs en belooninghe/ die zijn ghemoet bedervende/ hem in plaetse van goedt/ wreet maecken/ in plaetse van wijs/schalck/in plaetse van machtigh/een tyran.

Men weet nauwlijcx wat voor een doodt datmen hem aendoen sal/ die des Princen beker heeft durvē met vergift besmetten: ende hy krijght prijs en eere die sijn verstand met de schadelijckxste opinien verderft en vergiftight/ en/ de ghemeene fonteyn van de Republijcke besmet met het aldergrootste quaet des gheheelen weerelts.

Het ampt van een Prince noemtmen een heerschappije/ daer het inder daedt niet anders en is een Prince te zijn/als de ghemeene sake te bedienen.

De na-maeghschappen der Coninghen en de verbonden/ altemet te vernieuwen/ word ghenoemt de t'samenhoudinghe vande Christelijcke Vrede/ daermē uyt dese fonteynen bykans alle oorlogen/ eñ de meeste beroerten vande menschelijcke saken siet voortspruyten.

Men noemt het een rechtveerdigh oorlogh/ wanneer de Princen met malkanderen als t'samen-spelen/ om de Republijcke uyt te putten ende t'onderdrucken.

Men noemt het Vrede/ als sy tot dit selfde met malkanderen t'samen spannen.

Men houdt dat het ghebiet vermeerdert is/als de Prince noch den tijtel van het een of 'tander stedeken tot hem ghekreghen heeft/ koopende het selve met soo groote plunderinghe van burgers/ met soo groote bloed-stortinge/ met soo veel weduwen ende met soo veel weesen te maecken.

Op de selfde wijse noemtmen de Papen/ Bisschoppen/ en Priesters/ de Kercke te zijn/daer sy in der waerheydt niet anders en zijn als dienaers vande Kercke: Maer de Kercke is het Christen-volck het welck Christus selve meerder noemt/ als dien ter tafelen sittende de Bisschoppen dienen moeten/ minder zijnde als die/ van weghen den dienst/ maer op een ander wijse meerder zijnde/in-

de/indiense maer Christum/gelijck door successie des ampts/ alsoo oock door naervolginghe van leven en manieren/ uytdrucken/ welcke als hy in aller manieren een Prince ende Heer van alles was/ hem selven een dienaer gelijck ghemaeckt heeft/geen Meester.

Op die ghene schietmen alderhande blixemen/ die noemtmen vyanden vande kercke/ ende by na ketters/die uyt de beurse der Priesteren eenighe weynighe penninghen/ met list ghenomen hebben.

Voorwaer ick en verschoon geen dief noch bedrieghers/ dattet niemandt alsoo en versta/ maer segh my/maghmen een vyandt van de kercke haten/ kan daer wel een verderflijcker of doodlijcker vyandt der kercke zijn/ als een godloos Paus?

Wanneer daer yet wat van de Hoven of inkomsten der Priesteren vermindert wort/ men roept van alle kanten dat de Christen-kercke verdruckt wordt.

Wanneer de Werelt tot oorlogh ontroert wordt/ wanneer door 't openbaer godloose leven der Priesteren/ soo veel duysent Zielen in 't verderf ghevoert worden/ niemandt en beweent dan den standt der kercke/ alsse waerlijck ellendigh en qualijck ghestelt is.

Men noemt de kercke verciert en heerlijck/ niet wanneer by 't volck de Godvruchtigheydt aen-wast/ de ghebreecken af nemen/ goede Zeden vermeerderen/ende die H. Leere in swangh gaet/ maer als de Altaren met gout en kostlijcke ghesteenten blincken/ja oock/ als de Priesters dit niet achtende/ met Hoven / dienst-boden/ over-daedt/ Muylen/ Peerden/ kostlijcke ghebouwen van huysen/ of veel eer Paleysen/ haer den Vorsten ende Graven ghelijck maken.

En dese dinghen schijnen so seer recht en goet te zijn/ dat oock selfs inde verseghelde brieven der Pausen dusdanigh een uyt-spraeck gheset wordt: Alsoo dese Cardinael so veel Paerden/ so veel Edel-luyden t'huys voedende/ de kercke Gods gheweldighlijck verciert/ soo verlenen wy hem de vierde weerdigheyt eens Bisschops.

Ende tot de vercieringhe der kercke wordt de Bisschoppen/ Priesters ende Clercken gheboden/ haer met purper ende met zijde te bekleeden.

O wonderlijcke weerdigheydt der kercke! Wat isser noch overigh/na dat men oock de namen van deught en eere verkoren heeft?

Het lust my oock hier en tusschen niet te gedencken/die ghene/die de goederen der kercke/ tot groote ergherniss van 't Ghemeene volck/onnutlijcken ongodlijck door-brengen. Indien haer wat toe valt/ men verheught hem/ en men seght dat de kercke Christi vermeerdert ende verrijckt is: daer de ware ende eenige winst der kercke is de aenwas ende voortgangh des Christelijcken levens.

Men noemt het een blasphemie/ als yemandt soo eer-biedighlijck niet en spreeckt van Christophorus of Georgius, en alderhande fabulen van een yeghelijck niet en acht voor Euangelie.

Maer Paulus noemt het een blasphemy/ soo wanneer het ghebeurt door der Christenen godloos leven en wandel/ Rom. 2. dat de name Christi onder de Heydenen gelastert en ont-eert wort.

Want wat en sullen de vyanden der Christelijcker Religie niet al seggen/ alsse inde Euangelische Schriften sien dat Christus ons vermaendt/ dat wy de rijckdommen versmaden/ de wellusten versaken/ende de eere verachten sullen/ en ter contrarien bemercken/ dat oock de voornaemste en eerste van de Christelijcke professie also leven/ datse inden yver om rijckommen te versamelen/ inde liefde tot de wellustẽ/ in heerlijckheyt des levens/ in verwoetheydt van oorloghe/ ende by na in alle andere sonden/de Heydenen selfs te boven gaen. Een verstan-

standigh leser verstaet wel/wat ick hier verswijge om de eerbaerheyt des Christelijcken naems wille / ende waer over ick by my selven versuchte.

Hoe meent ghy datse lachen / dewelcke siende/ dat Christus in't Euangelie/ de zijne niet met kleedinghe/ niet met ceremonien / niet met spijsen verciert en gheteeckent heeft / maer gewilt dat de Christenen by dit merck-teecken bekent souden worden / datse met onderlinghe liefde aen malkanderen verknocht waren: daer nae bemercken/dat wy so geheel on-eens onder malkanderen zijn/ dat oock geen Heydenen opt schandlijcker noch schadelijcker beroerten ende tumulten ghehadt hebben?

D'een Prince oorloght teghen d'ander / d'een Stadt vecht tegen d'ander/ noch d'eene Schole en is niet eens met d'ander / noch d'eene Orden (ghelijckmense nu noemt) komt niet over een met d'ander.

'Tis by ons alles vol twists/ vol secten en kyvagien.

Dit is eerst rechte blasphemie / van dewelcke die ghene oorsaeck zijn / die daer rechtvaerdige gheleghentheydt toe geven.

Men noemt het een ketterije / soo yemand eenighsins wat gesproken of gheschreven heeft/ dat van die meesterlijcke propositien der Theologanten / of de Letter-konst aengaende/verschilt: ende ten is gheen ketterije / wanneer yemand als het voornaemste deel van des menschen gheluckzaligheydt prijst ende verheft het ghene dat Christus selve allenthalven leert datmen verachten sal: die een maniere van leven in voert / dewelcke van de Euangelische gheboden/ en d'Apostolische leeringhen verre verscheyden is: dewelcke / teghen den sin Christi / d'Apostelen die't Euangelie sullen gaen prediken / in plaets van't swaerdt des geestes / 'twelck alle aertsche genegentheden afgesneden hebbende/ alleen maeckt datmen geen swaerdt van doen heeft) gaet wapenen met het yseren swaert/waer mede sy haer tegens de vervolginghe verweeren moghen? ende onghetwijfelt wilt hy onder den naem swaerd/ oock de pijlen/ roers / en al d' ander oorlooghsche ghereedschappen en toerustinghen begrepen hebben. Soo belaedt hyse oock met een tessche / waer in sy haer gelt dragen moghen/te weten/op dat haer nergens wat gebreken en soude: ende onder den naem tessche/wilt hy oock al't gene dat tot voorraet deses levens dient / verstaen hebben: ende die dese dinghen leert/telt men onder de groote Theologanten.

't Is eẽ kerck-dieffte die niet te versoenen is/als yemant yet/wat dat het oock zy / uyt de Kercke ghenomen heeft: en men achtet een kleyne sonde/arme weeskens en weduwen/den levendigen tempel Gods / te plunderen / te berooven / en t' onderdrucken: het welck over al van de Princen en Oversten / ja oock somtijts vande Bisschoppen ende Abten ghedaen wort.

Hy is onheyligh gheacht/ die de ghewijde Kercke met gevecht / of vloet des bloets besmet heeft / en̄ men vervloeckt niet eens sulck eenen die een suyvere en kuysche maecht / een Tempel des heyligen Gheestes/met smekingen/ met giften / met beloften / en met vleyinghen / schent/verderft en ontheylight: Ja/die sulcx doet/ wort gemeenlijck noch fraey ende lustich geheeten.

Ick verschoon de misdaden/ niet ghelijck ick voren betuyght heb / maer betoon dit alleen / dat de ghemeene hoop der menschen meerder acht die dinghen die met oogen ghesien worden/ als die/ die so veel te meer inder waerheydt zijn alsse min ghesien worden.

De wijdinghe van den steenen Tempel siet ghy / de heyliginghe des herten / om dat ghyse niet en siet/versuymt ghy.

Om hare verciersselen te bewaren strijdt ende vecht ghy/ om de oprechtigheydt en suyverheyt der seden te behouden/

den/ en neemt niemandt dat Euangelische swaerd inde hand/ om welck te verkrijghen Christus ghebiet datmen oock den rock verkoopen sal. Luc. 22.

Men noemt het de hooghste Godtvruchtigheydt / soo yemandt om 't ghebiet en 't geldt der Priesteren te beschermen of te vermeerderen de wapenen aenveert / en met oorloghse beroerten / het gheestelijcke met het wereldtsche onder een menght.

En ondertusschen dewijl het gheldt der Papen/ te weten het snootste dingh/ ghevrijd en beschermt wordt / wat een groote diluvie vande gantsche Godtvruchtigheydt worter toeghelaten/ den oorlogh toe-ghelaten zijnde? want wat quaet isser doch ergens / dat de oorlogh niet mede brenght?

Maer by avonturen sal my ondertusschen de stil-swijghende ghedachte des lesers teghen-vallen/ segghende: waer toe dienen dese soo vuyle redenen? wilt ghy een Prince so hebben als Plato in zijn ghemeen beste de wachters stelt? wilt ghy de Priesters van haer gebiet / weerdigheydt / eer/ en rijckdommen berooven? en wederom tot de tessche ende den stock der Apostelen roepen? 't Is wel ghesept. Ick en beroosse niet maer verrijckse met betere goeden als die/ ick en stootse niet van haer besittinge/ maer ick roepse tot treffelijcker goederen.

Ick bid u wie van ons beyden ghevoelt heerlijcker vande overtreffelijckheydt des Coninex: ghy/ die wilt dat hy sal moghen doen al wat hem lust/ die begeert dat hy een Tyran en geen Prince zy / ghy die hem de wellusten vol op toelaet / die hem de overdaet over gheeft / die hem een dienaer en slave aller begheerlijckheden maeckt/ die wilt dat hy niet met allen wijser en sy als een yegelijck van 't gemeen volcxken/ die hem belast met sulcke dinghen / welcke te versmaden oock by de Heydenen voor een heerlijcke saecke altijdt is gheacht gheweest: of ick/ die daer begheere/ dat een Prince / God / wiens beeldenis hy eenighsins draeght/ so veel moghelijck is/ sal ghelijck zijn / ende in wijsheydt / die eyghentlijck der Coninghen lof is / andere sal te boven gaen/ ooc van alle vuyle begheerten en sieckten des gemoeds/ waer van het grove en slechte volck gelept en ghedreven wordt / verre sal verscheyden zijn/ niet ghemeens of slechts hoogh achtē sal/ de rijckdommen te boven gaen / ende eyndlijck het selve inde Republijcke wesen sal / dat de ziele in 't lichaem ende God in alles is?

Wie van ons beyden/ overweeght de waerdigheydt eens Bisschops waerlijcker? ghy die hem met aerdsche goederen belast/ in vuyle ende gemeene sorgen en bekommernissen verwert/ in stormen en tempeesten van oorloghen inwickelt: of ick / die den Stadt-houder Christi/ ende den bewaerder vande Hemelsche Bruydt / van alle aerdsche besmettinghe aldersuyverst hebben wil / en soo veel moghelijck is / den ghenen wiens plaetse ende ampt hy bedient/ alder ghelijck-formighst?

De Stoicenen segghen dattet gheen goed man kan zijn / die niet vry en is van de sieckten des ghemoeds/ maer de sieckten des ghemoeds noemense de begheerlijckheden ofte affecten.

Veel meer behooren dan de Christenen van dese vry te zijn / en aldermeest een Prince: ende noch aldermeest een Prince ende een Vader van de Kercke / dat is / een Hemelsche Prince van het Hemelsche volck.

Ick wil dat een Priester regeeren sal/ maer die wereldsche heerschappy acht ick niet weerdigh / dat een Hemelsch of Gheestlijck man daer mede sou belast worden.

Ick wil dat de Over-priester of Paus op 't meeste triumpheren sal / niet met bloedige triumphen ghelijck de schelmachtige Marius of de Godloose Julius gehouden hebben / de welcke also ydel zijn datse met schimpighe ghedichten begeckt

geckt worden / en soose Democritus gesien had / ick meen hy sou hem te bersten ghelacht hebben: maer met recht heerlijcke ende Apostolische triumphen / soodanighe als Paulus, een strijder en Capiteyn veel treflijcker als Alexander Magnus, beschryft / ende / als zijnen lof uytsprekende / roemt / seggende: 2.Cor. 11. In vele arbeyden / in ghevangenissen overvloedlijcker / in slaghen boven maten / in doots-nooden dickmael.

Vanden Joden heb ick vijfmael veertigh slagen / een min / ontfangen. Driemael heb ick met roeden ghegeesselt geweest / eens ben ick ghesteenight gheweest driemael heb ick schip-brekinghe geleden: Nacht ende dagh heb ick inde diepten der Zee gheweest / int reysen dickmael / in perijckelen der vloeden / perijckelen der moordenaers / perijckelen van mijn gheslachte / perijckelen vande Heydenen / perijckelen inde stad / perijckelen in woestynen / perijckelē inde zee / perijckelen onder de valsche broeders / in arbeyt en ellendigheyt / in veel waeckens / in hongher en dorst / in veel vastens / in koude en naecktheyt / behalven de dinghen die van buyten aenkomen / als mijn daghelijckse sorghvuldigheydt voor alle ghemeenten / wie wordt daer kranck / dat ick niet kranck en worde? wie wort daer ge-ergheert / dat ick niet en brande? en noch een weynigh daer te voren / laet ons / seyt hy / in allen dingen ons selvē bewijsen als dienaers Gods; in vele lijdsaemheydt / in verdruckingen / in nooden / in benautheden / in slagen / in ghevanghnissen / in oploopen / in arbeyden / in waeckinghen / in vastingen / in kuysheyt / in wetentheydt / in lanckmoedighheyt / in lieflijckheyt / inden heylighen Geest / in ongeveynsde liefde / in 't woort der waerheydt / inde kracht Gods / door wapenen der gherechtigheydt ter rechter en ter slincker handt / door eere ende oneere / door quade fame ende goede fame / als verleyders en nochtans waerachtigh / als die onbekent zijn / en nochtans bekent / als stervende / ende siet wy leven / als ghekastijt / en niet ghedoodt / als droevighe / maer altijt blijde zijnde / als behoeftige / maer vele rijck-makende / als niet hebbende / in alle dinghen besittende.

Siet ghy wel wat krijgs-toebehoorde / wat overwinninghe / wat triumphe Apostolisch is?

Dit is die roem daer by Paulus als by een heylige sake somwijlen sweert. Dit zijn die treffelijcke feyten / waer door hy vertrouwt dat hem de eeuwighe kroone is wegh-gheleydt.

Sy en sullent haer niet laten verdrieten / inde voet-stappen der Apostelen te treden / die haer selven de plaetseeñ authoriteyt der Apostelen toe-eyghenen.

Ick wil dat de Over-priesters op 't meeste rijck zijn / maer met de peerle des Euangeliums / met Hemelsche rijcdommen / dewelcke hoese die mildelijcker over alle menschen uytghestort sullen hebben / selve soo veel te meer sullen overvloepen. Noch sy en sullen niet behoeven te vreesen datse door goedertieren te zijn / de goedertierentheydt sullen verliesen.

Ick wil datse wel ghewapent zijn / maer met Apostolische wapenē / te weten met dē schilt des geloofs / den pantzer der gherechtigheyt / het swaerdt des Gheests / 't welck is het woort Gods.

Ick wil datse seer strijdtbaer zijn / maer teghens die waere vyanden der kercke / namelijck teghens de Simonie / de hoovaerdigheydt / geylheydt / eergierigheydt / toornigheyt / on-Godlijckheyt / dit zijn de Turcken die de Christenen altijdt waer-nemen / en altijdt bevechten moeten.

Tot soodanighe oorloghen behoort een Bisschop de voorganger en aendrijver te zijn.

Ick wil datmen voornamelijck de Priesters in groot-achtinge houdē sal / maer niet om haer tyrannigh gevolgh / maer om haer uytmuntentheyt in heylighe

lighe gheleertheydt/om haer uytnemende deughden. Ick wil dat mense eeren sal / maer om haer oprechtigheyt en strengigheydt des levens/ en niet alleen om hare titulen of prachtighe verciering. Ick wil datse gevreest worden / maer als Vaders / niet als tyrannen. Ick wil datse gevreest worden/maer alleen vande quade/jae ick wil datse sodanige zijn dat haer de Godloose meer eeren en ontsien/als vreesen of haten.

Ten laetsten ick wil datse oock haer geneughten en wellusten sullen hebben / maer alsulcke die raer zijn ende veel soeter als de wellusten / daer 't ghemeen volck van weet.

Wilt ghy hooren wat de rijckdommen zijn van eenen waren hoogē-Priester? hoort den ghenen die naest aen de Prince der hooge Priesteren ghevolght is/gout en silver/seyt hy/en heb ick niet/ maer dat ick hebbe dat geve ick u / staet op inden name Jesu/ende wandelt.

Wilt ghy hooren wat de eere en verciering he des Apostolischen naems zy/ dewelcke alle titelen/alle gewelven ende beelden te boven gaet? hoort Paulum, dien waren Edelman: wy zijn Gode / seyt hy / eenen goeden reuck Christi / in alle plaetsen.

Wilt ghy hooren een meer dan Coninghlijcke macht? ick vermach het alles door hem die my machtigh maeckt.

Wilt ghy hooren van heerlijckheyt? ghy zijt mijn vreughde ende mijn kroone inden Heere.

Wilt ghy hooren van tijtelen die eenen Bisschop passen / en van verciersselen eens waren hoogen-Priesters? deselfde Paulus schildertse u aldus of/sober/ ghescheit/voorsichtich/suyver/ herbergich/ leerachtigh / gheen wijn supper/ gheen vechter/maer manierlijck/ niet kijfachtigh/gheen vuyl ghewin soecker/gheen nieuwlingh/die een goed ghetuyghenis heeft/oock vande ghene die buyten zijn/ op dat hy niet in versmadinge en valle / en inden strick des Duyvels.

Siet eens met welcke verciersselen Moyses den hoogen Priester Aaron verheerlijckt/ met welcke goederen hy hem verciert / met welcke koleuren hy hem beschildert/ met wat verscheydē sterren van kostlijcke gesteenten hy hem doorluchtight/met wat eens glans van gout hy hem vereert. Welcke/als ghy uyt de uytlegginge Origenis eñ Hieronimi sult vernomen hebben/watse beduydē/voorwaer ghy sult verstaen / wat voor een huys- raet de waere groote Bisschoppen toestellen moeten.

Wien souden de Hooge-priesters liever uyt drucken met haer leven / als die gene / dewelcke sy met het signet in loot uytdrucken / diens tijtelen sy voeren/ en welckers plaetsen sy besitten?

Of past het beter dat de Stadt-houder Christi de Julios, Alexandros, Cræsos, en Xerxes, niet anders als groote moordenaers/nae volghen en gelijck sy / als Crhistum selve/die de eenige Capiteyn eñ Overste der kercke is?

Wien moghen de Successeuren der Apostelē rechtveerdelijcker naspeuren / als den Prince der Apostelen?

Christus heeft uytdruckelijck geseydt dat zijn rijck van deser werelt niet en is. Ioan. 18. Ende ghy meent dattet wel deur magh / jae betamelijck is / dat de Stadhouder Christi het Wereltlijck gebiet niet alleen aenneme/maer oock versoecke/ende hierom alle mogelijcke vlijt aenwende.

In dese wereldt zijn als twee werelden/ die in alle manieren onder malkanderen strijden: d'een is grof ende lichamelijck / en d'ander geestlijck/dewelcke haer nu neerstelijck bereyt tot het ghene dat sy te zijner tijdt worden sal. In ghene is die de voornaemste/die van de ware goederen op 't aldermeeste verscheyden is /en met de valsche ghaladen gaet. Gelijckerwijs een Heydensch Coningh in wulpsheyt / overdaet / gewelt / hoovaerdije/opgeblasentheyt/rijckdommē/ roofachtigheyt alle andere te bovē gaet/ en al-

en alſo ſchijnt de eerſte en voornaemſte te zijn/ ſo het grootſte deel van deſe ſtanc en vuylnis / ende het alderminſte deel van wijſheydt/ matigheydt/ſoberheyt / rechtveerdigheydt/ende andere dinghen die alleen ware goederen zijn / hem toegheyloeyt is. Ter contrarien in deſe/die daer de Opperſte is/ die ſelvighe gelijck hy met die ſlechte en grove goederen alderminſt beſmet is / alſoo is hy met die ware en Hemelſche goederen aldermeeſt verſien.

Derhalven / waerom wilt ghy dat een Chriſten Prince weſen ſal het ghene dat oock de Heydenſche Philoſophen altijd verdoemt en veracht hebben? waerom ſtelt ghy zijn heerlijckheydt in deſe dinghen / die te verſmaden de ſchoonſte ſaecke is?

Waerom beſwaert ghy eenen Engel Gods (want ſoo wordt inde heylighe Schrifture een Biſſchop genoemt) met dinghen / die oock een goed menſch niet en paſſen.

Waerom meet ghy hem af na de rijcdommen / daer mede de moordenaers rijck / en de Tyrannen verſchrickelijck zijn?

Een Prieſter is yet wat Hemels en meerders als de menſche: deſes hooghheydt en is gheen dinck weerdigh dan 't Hemelſche.

Wat onteert ghy dan deſes weerdigheyt met ſlechte ende ghemeene dingen? wat beſmet ghy deſes ſuyverheydt met wereldlijcke vuylniſſe? waerom en laet ghy hem niet machtigh zijn met zijn eyghen ghebiedt? waerom laet ghy hem niet edel zijn met zijn eygen glorie? ontſighlijck met zijn eyghen Majeſteyt? rijck met zijn eyghen rijckdommen?

Deſen heeft die Hemelſche Gheeſt / uyt het Hemelſche lichaem 't welck de Kercke is / tot de hooghſte ſaecken verkoren: waerom ſleept ghy hem tot de dolle beroerten der Princen.

Paulus beroemt hem dat hy afghesondert was: ghy/waerom ſteeckt ghy mijn Prelaet midden in de vuyle goot van't ſlechte peupel? waerom verſtoot ghy hem tot de bekommerniſſen der woeckenaren? waerom treckt ghy een Godlijck menſch neder tot de koopmanſchappen / die nauwlijcx den menſch weerdigh zijn? waerom ſchat ghy het geluck der Chriſtelijcker Prieſteren nae deſe dingẽ/de welcke als de alder-ſotſte/ Democritus belachte/ als de ellendighſte Heraclitus beweende / als de nietighſte Diogenes verachte/ als laſtigh Cratos wegh wierp/ende als de Peſte de heylighen altijdt ghevloden hebben?

Waerom waerdeert ghy den Succeſſeur Petri nae de goederen/die Petrus ſelve hem beroemt niet te hebben? waerom wilt ghy dat de Apoſtoliſche Princen groot ſullen ſchijnen met deſe vercierſelen / door welcke te vertreden de Apoſtelen groot zijn geweeſt? waerom noemt ghy dat/het erf-goet Petri, Act.3 dat Petrus ſelve hem beroemt heeft niet te hebben?

Waerom meent ghy dat de Stadthouder Chriſti / met rijckdommen behooren verſtrickt te worden / de welcke Chriſtus ſelve doornen genoemt heeft?

Waerom overvalt ghy den ghenen/ welcker ampt / ghelijck eyghentlijck/ alſoo oock voornamentlijck is / het ſaet van Gods woort te zaeyen / met rijckdommen / daer van het ghesaeyde zaedt aldermeeſt verſtickt wort? waerom wilt ghy / dat de Leeraer en Rechter van billijckheyt en rechtveerdigheyt/ dẽ onrechtveerdigen Mammon dienen ſal?

Waerom maeckt ghy vanden uytdeelder der Hemelſcher Sacramenten / een beſorger vande alderſlechſte dinghen?

De Chriſten-wereldt verwacht van hem het voeder der heyligher leere / ſy verwacht van hem een heylſame raet / ſy verwacht een Vaderlijcke vertrooſtinghe: ſy verwacht een voorſchrift van leven. Waerom ſtoot ghy den ghenen die tot ſo treflijcke ſaken gheſchickt en gheheylight is/in't ghevanghen huys

vande ghemeene sorghvuldigheden / beroovende te ghelijck den Bisschop van zijne weerdigheyt / ende het volck van haren Bisschop ?

Christus heeft zijn eyghen rijck / het welcke veel te uyt-nemende is / dan dat het met een Heydensche regieringhe / of (op dat ick waerlijcker spreecke) tyrannije besmet soude moeten worden : hy heeft zijn eyghen heerlijckheydt / zijn eyghen rijckdommen / zijn eyghen wellusten.

Waerom vermengt men soo seer strijdige dingen onder malkanderen ? waerom vermenght men de aertsche dingen met de Hemelsche / de laeghste met de hooghste / de Heydensche met de Christelijcke / de ghemeene met de heylighe dinghen ?

Daer zijn soo vele en so groote gaven diens alderrijcksten en oock goedertierensten Gheests : daer zijn gaeven der talen / gaven der Prophetie / gaven der ghesont-maeckinghe / gaven der wetenschap / gaven der wijsheydt / gaven der geleertheyd / onderscheydinge der Geesten / vermaninghe en vertroostinghe.

Wat wilt ghy de gemeene gaven der werelt / met dese heylighe gaven t'samen voegen / dat ick niet en segghe / uytblusschen ?

Wat soeckt ghy Christum met den Mammon, Belial met den Gheest Christi te vereenighen? wat accordeert de Myter met het Helmet / de heylighe mantel met het oorloghs-pantsier / de segheningen met de roers / de vriendlijckstē Herder met gewapende Moordenaers / het Priesterschap met den oorlogh ? wat werpt hy de steden met oorloghsche instrumentē ter neder die de sleutels heeft van't Hemelrijck ? Hoe past het dat die ghene autheur van den oorlogh is / die 't volck met de wenschinghe van vrede groet? met wat mond sal hy 't Christen volck leeren de rijckdom versmaden / dien't / voor en nae / in alle zijne saecken om gheldt te doen is ? met wat gelaet sal hy leeren / 'tghene Christus geleert ende bewesen heeft / 'tgene de Apostelen oock so menighmael indrucken / Matt. 5. datmen den quaden niet en sal weder-staē / Rom. 12. maer de boosheyt der quaden met goetheyt verwinnen / het ongelijck met wel-doen loonen / en den vyant met weldaden over-laden / die om't ghebiet van een stedeken / of om den tol van de sout-groeven / de werelt met tempeesten der oorlogen in roer stelt ?

Hoe sal die een leyts-man of Capiteyn zijn van't Rijcke der Hemelen (want alsoo noemt Christus zijn Kercke) die gantschlijck in't rijcke des werelts verwert is ?

Maer ghy zijt degelijck uytermaten Godvruchtigh / ghy wilt de Kercke vercieren oock door middel van dese goederen. Ick soudt prijsen / ten waer die sake met een weynighsken profijts / soo vele quaden tot haer trock. Als ghy hem 'tghebiedt gegeven hebt / soo hebt ghy te ghelijck ghegeven de sorghe om gheltte vergaderen / ghy hebt ghegeven een tyrannisch trawantschap / ghewapende benden / bespieders / paerden / muylen / trompettē / oorlogh / neer-lagen / triumphen / oproeren / verbonden / ghevecht / kortlijck / alle de dinghen sonder welcke het rijck niet en kan bedient worden.

Alsment wel bedenckt / wanneer sal hy eens ledighen tijdt hebben / om het Apostolisch ampt te bedienen / den welcken so veel duysent sorgen aen verscheyden kanten trecken? dewijl de soldaten ghemonstert en beschreven worden / dewijl de verbonden gemaeckt en gebroken worden / dewijlse bedwongen worden / die't gebiedt versmaden / dewijlse in ghetrouwigheyt gehouden worden / die na nieuwe dingen uytsien / dewijl de vyanden bevochten worden / dewijl de Kasteelen versterckt en beschermt worden / dewijl de rekeningen gehoort worden / dewijl de Landt-vooghden te gaste ontfangen worden / dewijl de vrienden tot eerlijcke Ampten voort-gheholpen wor-

worden/ dewijl van de vreemde Ambassaed-schappen gehandelt wort/ dewijlse afghesetworden/ die wijcken moeten voor de gene die geluckiger ghewordenzijn als sy/ en dewijl daer andere dingen gedaen worden/ die my hier niet en lust te gedencken/ ende die nochtans noodsakelijck gheschieden moeten.

Dunckt u dat die ghene de overtreflijckheyt des Paus ende der Cardinalen recht verstaet/ die gevoelt dat se van den ghebede/ waer in sy met Godt t'samen-spreken van die heylighe contemplatie ofte beschouwinghe/ waer door sy onder de H. Engelen verkeeren/ van de seer lieflijcke weyden der Godlijcker Schifturen/ waer in sy seer geluckighlijck gaen spaceeren/ van't Apostolisch predick-ampt des H. Evangely/ waer mede sy Christum alderbest vertoonen/ behooren afghetrocken te worden tot dese vuyle en verachtlijcke dingen? want eens-deels is't rijck in hem selven ontallijcke veel moeyten onderworpen/ ander-deels ghelucktet het doch den Priesters nerghens na soo wel als den leecken. Ende dat meest om twee oorsaken: ten eersten om dat het gemeene volck in dese soorte veel liever den wereltlijcken als den Kercklijcken of Gheestlijcke onderdanigh is: ten anderen om dat die/ als die het rijck hare kinderen sullende nalaten/ soecken het selfde seer heerlijck en bloeyende te maken.

Dese daer en teghen ghelijckse later en ghemeenlijcx al out zijnde tot het rijcke verkoren worden/ also sy't dan voor haer selven/ ende niet voor een erfghenaem en weten/ soo berooven en plunderen sy't selve meer dan sy't vercieren/ even als of haer een buyt voorgekomen was ende niet een Provintie of ampt. Hier en boven waer een wereldtlijcke regeert/ daer moet mogelijck maer eenmael om 't rijck ghevochten worden/ eenmael de ghene voort gheholpen ende rijck ghemaeckt worden/ dien de Prince gunstigh is.

Maer daer't anders is/ daer moet dickwils eenen nieuwen strijt omgaen/ daer moeten dickwils van haer besittinge ghestoten worden/ die eerst verheven waren/ en wederom andere nieuwe menschen verheven en rijck ghemaeckt worden/ tot grooten nadeel des volcx.

Soo is oock dit t'aenmercken dat het volck veel liever draeght het gebiet vanden genen daer het nu toe gewent is/ al heerscht hy oock al wat strengher: de welcke of hy schoon sterft/ nochtans in zijn soone/ den erfgenaem/ noch schijnt in't leven te zijn/ en 't gemeene volck beelt haer in/ dat de Prince niet verandert en is in een ander/ maer dat haer den selven weder vernieut is. Ende de kinderen plegen eenighsins haer ouderen gelijck te zijn/ in haer leven en manieren/ voornamelijck alsse vande selve onderwesen zijn. Maer ter contrarien/ als 't rijcke/ den Godt-geheylighde mannen bevolen is/ soo isser ghemeenlijcx een schielijcke veranderingh aller dingen. Voeght hier noch by dat een Wereldtlijcke tot de regieringhe komt met voordacht en van kinds-been af daer toe onderwesen.

Maer aldaer komt dickwils eene tot het hoogste gebiedt/ buyten alle hope en onversiens: soo dat het spel vande Fortuyne die gene tot het rijck verheft/ die de Nature tot het roeyen op de Galeyen scheen gebaert te hebben. Ten laetsten/ ist nau moghelijck/ dat ghelijck Hercules twee monster-dieren machtigh was/ dat also oock een mensch twee de aldergheWichtighste saken te samen bedienen soude konnen. Het ghewichtighste en swaerste van allen/ is een goed Prince te zijn: maer noch veel heerlijcker ende oock veel swaerder isset een goed Priester te zijn: wat sal het ten laetsten met allebeyde wesen?

En moetet niet gheschieden/ dewijlse beyde ampten op haer nemen/ datse geen van beyden ghenoegh doen sullen.

Sekerlijck/ door dese dinghen komt het/ indien ick niet en misse/ dat de ste-

den der Priesteren by na neeringh-loos zijn en vervallen / daer wy sien dat de steden vande wereltlijcke Coningẽ/met rijckdommen/met gebouwen/ende met kloecke mannen meer eñ meer bloeyen.

Waer toe is derhalven van noode geweest/de toevoeginge deser dingen/ dewelcke met soo veel ongerijven en schaden verselschapt zijn? Of sorgt ghy dat Christus niet machtigh ghenoech wesen soud met zijn eyghen goederen/ ten waer dat een wereltlijck Tyran wat van zijn macht mede deelde? meent ghy dat hy niet cierlijck genoegh soude zijn/ so hem niet een wereldts Oorloger/gout/borduurwerckers / heerlijcke witte paerden bestelde/dat is/niet zijn pompe ende pracht wat besprenghde? schijnt hy u niet heerlijck ghenoegh / ten sy dat hy de mercken of wapenen gebruycken magh / dewelcke oock de alder-eergierighste Julius, om de nijdigheyt/geweyghert heeft? acht ghy hem nedrigh en slecht/ten sy dat hy gheladen zy met het wereltlijck ghebiedt? het welcke indien hy voor hem selven alleen voert/so is hy een tyran/indien hy't voor de Gemeente doet/ so is hy de grootste moeyte onderworpen.

Laet de wereltlijcke de wereltlijcke dinghen hebben / het minste ende nederste in een Bisschop/gaet het opperste en beste van het gantsche rijck en ghebiedt te boven. Hoe ghy daer meer van des werelts goederen toe-gedaen sult hebben / soo veel te minder sal Christus van zijne mede deelen/hoe hy suyverder van die sal zijn/ soo veel te overvloedelijcker sal hy met dese verrijckt en beschoncken worden.

Ghy siet/ so ick meen/hoe dat het met de saecke heel anders uyt komt/als ghy den Silenum eens om keert. Die den Christelijcken Prince aldermeest schenen gunstigh te zijn / dese bevindt ghy dat de grootste verraders en vyanden des Princen zijn. Die ghy geseyt soudt hebben/dat de weerdigheyt der Hoogepriesteren voorstondẽ/ siet ghy dat haer besmetten en bekladden.

Maer ick en seg dese dingen niet/om dat ick willen soude/dat het den Priesteren ontnomen werde / soo haer eenighe macht of rijckdom/op dat wijse het dan oock zy/toe-gevallen zy: want beroerte en behoort gheen Godvruchtigh mensche te behagen: maer ick wil datse bewust en gedachtigh zijn harer eygener grootheyt/op datse die gemeene/ ick seg schier Heydensche dinghen/of van selfs verwerpen / ende de leegste dingen ontwijcke/of immers met verachtinge besitten/en na Pauli vermaninge/1.Cor.7. also hebbẽ of syse niet en hadden. Eyndelijck / ick wil datse alsoo met de rijckdommen Christi sullen verciert zijn/ dat al het gene datter vande glants eñ heerlijckheydt deses wereldts by komt/ dat het selvighe of verdonckert werde door 't licht van beter dinghen / of oock vuyl ende leelijck schijne / als het by malkanderen vergheleken wordt. Soo salt gheschieden dat sy oock het ghene sy besitten / so veel te geluckiger sullen besitten/ als syder te on-bekommerder in zijn: want sy en sullen niet ghequelt worden van de sorge dat het haer yemandt ontnemen sal: Sy en sullen om de verganckelijcke eñ slechte dingen/ met sulck een beroerte niet strijdẽ en vechten / so daer wat komt af te gaen: ten laetsten sy en sullen van haer eygen goederen niet berooft worden/dewijl sy geerne met eens anders goederen souden verrijcken.

Ende sy en sullen de Evangelische peerle niet verliesen / dewijle de doorluchtighe ghesteenten des werelts naejaghen. Ick laet staen dat de selve dinghen die wy willen veracht hebben/ons des te overvloedlijcker sullen toevallen/ wanneer wijse verachten / en veel eerlijcker volgen sullen den genen die haer vlieden / als sy aen-ghegrepen worden vande ghene die haer soecken te achterhalen. Want waer uyt zijn doch de rijcdommen der Kercke ghebooren/ anders

als

als uyt de verachtinghe der rijckdommen? waer uyt de eere als uyt versmadinghe van eere? De Leecken sullense te liever wegh gheven/ als sy die sien verwerpen van die gene/ die sy houden wijser te zijn als sy.

By avonturen moetmen somtijds oock de quade Princen verdragen/ men moet wat doen ter gedachtenis van die/ wiens plaetse sy schijnẽ te bisitten/ men moet oock om den tijtel wat doen. Men moet geen remedie voornemen/ de welcke ongheluckigh aengheleyt/ in swaerder verderf mogt verkeeren.

Maer ondertusschẽ/ hoe qualijck gaet het met de menschlijcke saken/ wanneer de ghene/ welckers gantsche leven tot mirakel behoorde te zijn/ soodanige zijn/ dat haer de quade daer over verheugen en inde handen klappen/ en de goede suchten en steenen: ende van welcke alle haer weerdigheyt hanght/ of aende gunste der godloosen/ of aende sedigheyt der middelmatigen/ of aende onwetentheydt der eenvoudighen/ of aende verdraegh saemheydt der vromen: jae den welcken de tweedracht des volcx welvarende maeckt/ den welcken geen andere sake groot en maeckt/ als de on-eenigheyd der Burgeren/ welcker geluck gevoedt wort door't gemeene ongeluck.

By aldien de Geestelijcke persoonen de sake recht woegen: de aenwas van het wereltlijcke gebiedt/ sleept met sich soo grooten schade ende ongemack/ datmense soude weygheren/ al wierdse van selfs opghedragen. Sy worden slaven vande Princen en van't Hof/ sy worden besprongen met oproeren/ sy worden verweckt in oorloghen/ inde welcke sy dickwils haer leven laten/ kortlijck het geschiet dat de Monarchen hebben een eerlijck geselschap van dienarẽ by sich: maer waer blijvẽ ondertusschen de Vaders van't Christen-volck? waer zijn de Herders? Maer wat door een dingh ist hedensdaeghs/ dat de Abten eñ Bisschoppen/ soodanige tijtelen om groote sommen gelts vande Monarchen koopen? een Abt en schijnt niet eerlijck/ soo hy oock niet een Grave en zy. Hy schijnt het Priesterschap verciert te hebben/ die daer den tijtel eens Hertochs aengekoft heeft. O schoon by een passende namen! Abt en Landvoocht/ Bisschop en Oorlogher.

Maer het is noch veel ongherijmder/ datse haer hier in wel kloecke mannen toonen/ maer in het gene dat haer eygen ampt was/ niet meer als schaduwen zijn. Sy hebben handen ende swaerden waermede sy de lichamẽ dooden mogẽ/ laet dit al gerechtigheyt zijn: maer die selfde en hebben gheen tonge/ daer sy de zielen mede genesen moghten. Een Abt weet de slachoorde te stellen/ maer deselve en weet gheen Hertogh te zijn tot de religie. Een Bisschop is met wapenen en roers overvloedlijck versien/ maer deselve is stom om te leeren/ om te vermanen en om te vertroosten: hy is gewapent met pijlẽ/ kogels en ander oorloghs instrumentẽ/ maer is gantsch ongewapent met de Godlijcke schrifture.

En evenwel eyschense alle voordeel en alle eere/ diemen Godvruchtige Abten/ en goede Bisschoppen schuldigh is/ van de hare/ ten uyttersten toe: ja dickwils niet so veel als men haer schuldigh is/ maer so veel als haer selven lust.

De Heere sal des volcx verduldigheyt kroonen/ die soodanighe/ uyt liefde tot ruste en Vrede/ verdraghen: maer ick vreese datse Godt hierom te strenger sal rechten ende straffen.

Wat roepen dese beroerten der dinghen anders/ dan dat God op ons allen vertoornt is? Maer wat resteert ons anders/ dan dat wy al t'samen groot eñ kleyn/ Gheestlijcke en wereltlijcke/ met ootmoedighe zielen tot de barmhertigheyt Gods/ met malkander onsen toevlucht nemen? dan dit was veel raedtsamer: dan dat wy/ dewijl niemandt zijn eyghen schuldt wil bekennen/ maer de schuldt op een ander leght/ den toorn

Godes noch meer verbitteren/malkanderen van de onderlinghe beete niet genesen/ maer veel swaerlijcker wonden.

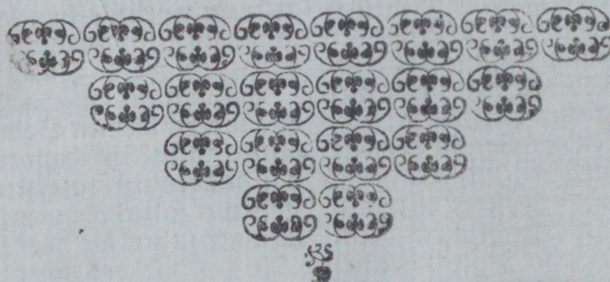
Het volck murmureert tegen de Princen: de Princen en sparen noch Geestelijcke noch wereltlijcke. Het ghemeen volck stoot haer aende Gheestelijcke. Maer 't gebeurt dickwils dat God vertoornt zijnde over de sonden des volcx/ haer sulcke Regeerders toestuurt als sy verdienen te hebben.

Tot noch toe en isser met klagen/met wreedtheydt/met kijven/ met oproeren niet ghevordert. 'Teenighe middel dat daer noch overigh is/ laet sijn een ghemeyne Belijdenisse aller menschen / op dat wy al te samen de barmhertigheydt Gods verwerven moghen.

Maer waer loop ick al heen met mijn reden / daer ick van Spreeck-woorden te schrijven professie doe / begin ick een Prediker te worden? doch tot dese soo sobere disputatie / heeft my de dronckien Alcibiades met sijne Silenis ghevoert.

Maer dese faute sal my niet seer berouwen/soo 't geen tot vertellingh van Spreeck-woorden niet behoort/tot verbeteringh van 't leven diene: en dat tot geleertheyd niet profijtigh is/ tot Godvruchtigheydt nut zy: en dat na de ghelegentheydt van 't voorgenomen werck schijnt overtollich/ ende ter saecken niet te dienen/ als dat tot de maniere van leven geschickt en ghevoeght werd.

EYNDE.

I. In antro

DE

Verklaringen van thien Spreeck-woorden.

I.

233. In antro Trophanij vaticinatus est.

Hy heeft in een quaedt hol ghesteken.

DIT spreeck-woort wort ghesept van eê persoon die seer droevigh eñ suer siet: om datmen voortijdts meynde dat die in Trophonij hol geweest had/ noyt meer en lachte. Hierom sept de Poët Aristophanes in sijn Wolcken-spel: Hoe was ick verschrickt/ niet anders of ick in Trophonij hol gingh. Van desen Trophomo vertellen de Griecken verscheyden dinghen. Eenige seggen dat Trophonius een seer groot Konstenaer is gheweest in steenen te houwen/ en dat hy een Tempel onder d'aerde ghebouwt heeft. In Lebadia een Landtschap Boeotiæ, diemen na zijn naem gemeenlijck noemde/ als diese ghebouwt had. Voorts dat die de Goden raedt vraeghden/ by den ingangh van dit hol plaghtense naeckt te sitten: ende datse door een seker aenblasinge wech geruckt wierdê onder d'aerde. En datse seeckere vladen met haer droeghen/ diese de Nacht-gheesten ende slangen voor wierpen die haer ontmoeteden. Als sy nu der Goden antwoord hadden ontfanghen/ datse dan door een ander aerd-kloove wederom boven d'aerde ghestelt werden. Andere vertellent aldus: Eenen Agamedes was te Stympheli (een deel van Arcadien) Coning: die nam Epicasten te wijve/ welckers soon Trophonius was: Dese ginghen alle menschen van die tijd in konst te boven/ eñ hadden in 't Eyland Delus Apollinis Tempel aenghenomen te bouwen/ eñ in Elide een Schat-kamer Augere ghetimmert/ daer hy sijn goud berghen soude: doch hadden de voeginghe een steen los gelaten tot dien eynde/ dat sy 's nachts het geldt mochten stelen/ door hulpe van Gernjon des voorschreven Agamedis broeder eñ Epicastæ soon. En als dese dievery den Augeam seer twijfelmoedigh maeckten/ so ist by gheval geschiedt/ dat den Konstenaer Dædalij vliedende voor den Koningh Minos by hem thuys leyde. Desen heeft Augeas ghebeden/ dat hy door eenighe konst dese dieven wilde op speuren. So heeft Dædalus sekere stricken/ seer konstigh ghestelt/ waer mede Agamedes gevanghen is. Trophonius siende dat hy niet en konde ontkomen/ heeft Agamedi 't hooft af ghehouwen/ op dat hy niet soude bekent werden wie hy ware/ ende is met Gernjon te Orchomenon wech gevlucht. Als nu Augeas, door Dædali raedt/ haer vervolghde/ soo zijnse oock van daer wech ghevlucht: Gernjon t'Athenen/ als Callimachus getuyght in Arcadien: en Trophonius in Lebadiam een lantschap Behotiæ. Alwaer hy hem een huys onder d'aerde ghebouwt hebbende al sijn leven daer bleef. Als hy nu gestorven was/ so heeft het gemeene volck ghelooft dat de Goden aldaer den men-

schen seker antwoorden gaven/ende begoste Trophonio als een God te offeren. Eenige andere seggen dat Agemedes ende Trophonius, door Dædali konst bedrapt zijnde wech gevlogen zijn/ en dat Trophonius in 't vlieden vande aerde levendigh verslonden is / omtrent Lebadiam. Als nu naer eenige jaren die van Boeotia de pest in haer land hadden/soo heeft d'Afgod gevraegt zijnde om raed/ gheantwoordt datse Trophonij gheest eere moesten bewijsen. Maer als sy niet en wisten / waer ter Wereldt sijn graf mocht zijn / soo hebben sy 't door 't aenwijsen vande bijen gevondē. Want als sy saghen / datse uyt een holligheydt der aerden by menighten uytvlogen/hebben sy de gissing gemaeckt dat daer de plaetse was. Derhalven heeft het hun goet gedocht yemant in dat hol weder te senden/die de saeck onder vinden soude. Als nu daer een in ging/heeft hy twee Draken te ghemoet gehadt / welcken eenige honigh-broc kens voor-geworpē hebbende / is hy sonder letsel ontkomen. Daer uyt is de ghewoonte ghekomen/ dat die in Trophonij hol wilde gaen / eenighe honigh-vladen met haer namen. Doch al eer sy daer in ginghen / worden sy op sekere dagen/ met sekere voor ghe-schreven ceremonien ghewijet / ondertusschen supverlijck levende: Daer nae met een heyligh habijt verciert zijnde/ daeldense daer in/hebbende piecken inde handt/soo sommighe seggen/ om 't ghewelt der slanghen af te keeren. Cicero in 't eerste boeck van sijn Tusculanische questien / schrijft dat Trophonius ende Agamedes Apollinis Tempel in Delo gebouwt hebbende ende dien Afgod vereerende den loon haers arbeyts begeert hebben: niet sekers daer voor eyssche nde/maer dat alderbest voor den mensche was: den welcken Apollo toonde dat hy sulcx na drie dagen soude geven / als die dagh nu verscheen zijn sy doot ghevonden. Nieuwen scribenten leeren / dat Trophonius een seker man gheweest is boven maten eergierig/den Philosooph Empedocli seer ghelijck / en dat hy hem selven/ een huys onder d'aerde gebouwt heeft/ en Godlijcke antwoorden ghegeven / voorts als hy van hongher gestorven was / datter een seker gheest thuys geleydt heeft/ en antwoorden al voorts ghegeven: en dat naemaels door superstitie der menschen veel lieden sich daer in begheven hebben / ende veel daghen aen den anderen gheblevven zijn / welcke vertellinghe van Trophonio, my gheheel ghelijck schijnt / de fabel welckmen van S. Patricius hol/ dat in Yerlandt is/ verhaelt: so dat d'een uyt d'ander schijnt voort-ghekomen te wesen. Alhoewel daer noch heden ten dage vele gevonden werden / die daer in neder dalen: doch als sy drie daghen ghevast hebben / op datse met gheen ghesont hooft daer in gaen. Die daer in ghewеest zijn/ seggen dat hun de lust om te lachen al haer leven benomen is.

Plutarchus van dē geest Socratis schrijvende / verhaelt dat eenen Timarchus in Trophonij hol is gegaen / en als hy daer weder uyt quam/dat hy verhaelde wonderlijcke dinghen gesien te hebben: niet veel verschillende van die dingen die Beda en sommige andere Christen Schrijvers vande Hel gheschreven hebben. Cicero gedenckt oock desen Trophonium in zijn derde boeck vande naeture der Goden. Herodotus in zijn eerste boeck. Maer Apollonius beuselter seer vele van by Philostratum, mijns achtens weerdig/dat hy van geen ander sake behoorden te Philosopheren. Lucianus een seer harde berisper aller superstitien bespot in etlijcke plaetsen desen Trophonium: by wiens hol dat oock Menippus jocks wijse sweert dat hy uyt de Hel is weder ghekeert. Euripides den Poët maecker oock mentie van in sijn Spel-Jove.

Die van S. Patricij hol of Vagevyer meer bescheydts wil weten / die lese de verdichte Historie van Malegijs. 3.

II.

223. Canis vindictam.

Honds-wrake.

EEn spreeck-woordt passende op die ghene/ die onverwacht straffe lijden van die gene/ die sy eertijdts leet ghedaen hadden. 't Neemt sijn oorsprongh van de doodt des Tragischen Poët Euripides. In Macedonien was een vleck van die van Thracien bewoont. Als een seecker hond des Conninghs Archelai hier verdwaelt was/ soo hebben die van Thracien nae haer manier hem geslacht/ geoffert/ ende opghegeten. 't Welck Archelaus vernomen hebbende/ heeft haer eē talent tot straffe op-gheleydt. Maer als sy die niet en mochten betalen/ so hebben sy den Poët Euripidem uyt-ghemaeckt/ dat hy den Koningh soud verbidden dat hy haer die geldt-straffe wilde quijdt-schelden/ ghelijck hy ghedaen heeft. Daer nae als Euripides in een seker bosch alleen was/ Archelaus van der jacht weder keerde/ hebben de honden Euripidem omringt/ verscheurt ende verslonden. Ende men heeft gemeynt dat die hondt uyt d'ander ghesproten waren / welcken die van Thracien geoffert hadden. Hier uyt ist spreeck-woord by de Macedoniers in't ghebruyck ghekomen: De Hond is ghewroken, of een ander bequamer Historie. De Romeynsche Histori-schrijvers Valerius Maximus verhaelt in sijn 9. boeck/ van ongewoone doodē /dat als Euripides van Archelao den Koning van Macedonien ter maeltijd genoot was/ende vande maeltijdt na huys gingh dat hy vande honden verscheurt is. En dat die honden van zijn eer-benijder aenghehitst zijn ghewee st bevestight Agellius in zijn 15. boeck in't 20. capittel. Suidas doeter by dat dese eer-benijders zijn geweest Arrideus van Macedonien / ende Cratenas een Thessalische Poët. Dese versierden dat hy van des Koninghs honden verscheurt was. Andere willen seggen dat hy niet vande honden / maer van wijven in stuckē gehouwen is; als hy by duyst're nacht na den jongelingh Craterum ging/die Archelai boeler was. Want Agellius getuyght oock dat Euripides een vrouw-hater was. Doch soo veel de voorgaende meyninghe belangt/ soo verhaelt Plutarchus een geschiedenis deselve niet seer onghelijck in sijn tweespraeck daer hy de aerdsche dieren met die inde zee zijn vergelijckt: De Koning Pyrrus seyt hy/ over weg reysende/ vond een hond / die 'tlichaē van een vermoordt mensch bewaerde: en als hy verstond dat hy in drie dagen niet gegeten had/ eñ van't Lijck niet en konde af-ghetrocken worden / heeft hy bevolen dat de doode soude begraven werden/ende beschickte dat de hondt mede gebracht soude werden. Weynigh daghen daer na heeft hy de Soldaten doen monsteren/ eñ sy ginghen alle voorby den Coningh daer hy sat. Onder-tusschen was de hond al stil daer by / tot dat hy sagh voorby passeren die zijn heer ghedoodt hadden. Op desen is hy terstond toornigh ende luydblaffende ghevallen / ende heeftse dickwils aengheschoten/ altemets omsiende na den Koningh/ also dat niet alleen den Koningh maer al die daer teghenwoordigh waren/ quaedt vermoeden kregen. Derhalven als daer noch andere vermoedinghe/ ghelijckt ghemeynlijck ghescshiedt/ van ander weghen toequamen/ zijnder twee gevangen/ ende 't feyt beleden hebbende / metter doodt ghestraft. Hy doeter by dat oock de moorders des Poëts Hesiodi, van sijn hondt ontdeckt zijn/ eñ metter doodt gestraft. Hy voegter noch by / dat hy seydt in sijn tijdt gebeurt te wesen / namelijck: Datter een dief in Æsculapij Tempel in ghebroken is/ ende heeft eenlijcke goude ende silvere beelden ofte cieragien wech ghenomen/ en is daer mede heymlijck / soo hy meende/ wech ghevlucht. Maer de hond/ des Tempels wachter/ Capparus ghehetenen/

want hy is weerdig dat hy by zijn naem onthouden werdt / als hy sagh dat niemandt vande kerck-waerders door sijn blaffen beweeght werde / is den vluchtighen kerck-roover nae ghevolght / ende hoewel in 't eerste met steenen nae hem ghesmeten werde / soo en verliet hy hem nochtans niet. Als dē dagh nu opging / soo en quam hy hem soo nae niet / maer volgd hem al van verre waernemende / ende liet de spijse legghen die hem voorgeworpen werde. Wederom als die dief sliep ging hy oock neffens hem leggen / ende als hy wegh gingh volghd hy hem van gelijcken: en soo hem eenige luyden te gemoet quamē / dien wepelde hy mette steert toe / ende blafte ende woede al steeg op den dief. Als nu d'een van d'ander dit verstaen hadden / ende dat se de ghedaente des honds ende diefs erkenden / hebbense den kerck-roover aenghegrepen / ende ter doodt ghelepdt / de hondt nu al blijd ende wel in sijn schick voorhenen gaende / om dat hy dē quaet-doender hadde bejaegt. Hierom is den hond upt de gemeente spijs verordineert / ende de sorghe van dien den Priesteren bevolen. Maer om weder te keeren tot het Spreeck-woordt / soo blijckt het dat het oock bequamelijck magh in desen sin geseyt worden / so dickwils d'autheur die yemand quaet ghedaen heeft verborgen gehouden wert / als voor exempel / alsser een vyand vergeven wort / ende datmen onder 't volck 't gheruchte stropt / dat hy aende koortse ghestorven is: of als een Prince of Vorst / zijn Trawanten in yemands huys sendt / ende alles plondert / ende dattet gheruchte verspreyt wordt dattet huys van Moordenaers berooft is. Of als een Tyran dien doet omkomen die hy qualijck vermach / ende dat hy die laster-daedt op de Heeren vande stadt leydt / als oft sy 't buyten sijn weten hadden gedaen. Hier upt schijnt het duytsche Spreeck-woordt ghekomen te zijn / dat als yemant wat quaets van een onseker autheur is over-ghekomen / en datmen 't niemandt wijten kan / datmen seydt: Een hondt heeft het hem ghebeten.

III.

220. Hic alter Hercules,

Een sterck Kaerl / een tweede Hercules.

DIt wort van eē seer manhaftigh man ende die veel moeyten ende periculen gheleden heeft geseyt. Varro ghedenckt het in zijn Menippijs. Aristoteles int 7. Boeck van zijn Eudenische zedē. Plutarchus schrijft dat Theseus die toenaem ghehadt heeft / om dat hy / als Hercules, veel vrome feyten bedreef. Laertius in 't leven der Philosophen toont dat de Philosooph Cleanthes Hercules ghenaemt is / om dat hy hem geen arbeyt liet verdrieten / so dat hy des nachts met water te putten de daghelijcksche kost wan / ende daerom Phreantles water-putter ghcheten is voor Cleanthes, ende dat hy nochtans al even kloeck seer neerstigh in de Philosophie studeerde. Clearchus by Zenodotum verhaelt een ander geschiedenis / waer upt dit spreeck-woord sijn begin soud genomen hebben / namelijck / dat Briareus, die oock selve Hercules genoemt is / reysende nae Delphos, ende van daer etlijcke schat / ende gedenck-tekenen van die selve wegh ghenomen hebbende / die daer naer een sekere oude gewoonte bewaert wierden / sich naer Herculis Pilare ghevoeght heeft / ende die gedenck-tekenen die daer waren van ghelijcken bekomen heeft. Dat daer na Hercules van Tyro te Delphos gekomen is den afgod raed te vragen / die geantwoort heeft / hier is den tweeden Hercules, ende dat sulcken antwoort een spreeckwoort is gheworden. Ende een Griecksche pluymstrijcker by dē Poët Juvenalem Satyra. 3. stelt een swack rijckman even hoogh als Hercu-

Hercules, die den reus Antæum verre van land hield. Macrobius in sijn derde Boeck schrijft: Dat de Priesters Salij Herculi toebehooren om de overvloedigheyt van een verheven ende hooghe leeringhe/ om dat hy by de opperpriesters voor die selfde God worde ghehouden / die oock Mars den kryghs Godt ghenoemt werdt: 'tself de bevestight Varro mede ter voorseyder plaetse. By de Latijnsche Scribenten is oock aende Luricello die wonder sterck was de naem van Hercules ghegheven/ die konde zijn Muyl-peerdt op heffen als Plinius in't 7. boeck uyt Varro verhaelt. En Griecckenland heeft Hippocrati den Prince der Medicijn-meesters/ om dat hy de pestilentie van Slavonien komende voorseyt had/ sendende omtrent de stedē sijne discipulen om haer te helpen/ om dese weldaet deselve eere verordent/ die se Herculi gaven: want hy is oock des ongelucks weerder ghenaemt. Ja dese naem Hercules schijnt dat de ghemeene man alle vrome manhaftige mannen toegeschreven heeft / even als de naem Cato alle statige wijse mannen. Want Varro telt 43. Hercules, eñ seyt dat met dese naem alle die ghene vereert zijn die eenigh vroom feyt bedreven hadden. Oock getuygt Macrobius int voorschreven boeck Saturnalia genoemt/ dat dese naem velen ghemeyn is geweest: Oock worden de seer vrome helden Achilles geheten/ van welcker getal Lucius Sicinius Dentatus den Romeyn is gheweest/ die om zijn overgroote manhaftigheydt den Roomschen Achilles ghenaemt is/ om dat hy/ 120 veldslagen met den vyand had ghedaen/ ende alle wonden van voren had ontfangen ghelijck Agellius ghetuyght in't 2. boeck in't 11. cap. Metten kortsten een Achilleische redē of argument noemt men dat onverwinlijck ende op-loslijck is.

IV.

263. Virum improbum, vel mus mordeat.

Boeven komen altijdt daer sy 't vinden.

DIt spreeck-woort gheeft te kennen dat de wrake den boosen altijdt eñ op allerleye maniere kan vinden datse nae hare verdiensten ghestraft werden. 't Kan oock op die gene passen/ die om allerleye leuren twist aenrechten ende klagen dat hun ongelijck gheschiedt/ ende veynsen datse geergert zijn/ op datse niets en gheven/ 't welck korts een Medecijn by de Engelschen gebeurt is/ die my van wegen 't gemeyne vaderland als oock der vriendschap seer lief was. Want het lust my dese geschiedenis hier ter loops in te voegen. Hy had een burgher van Londen, die seer rijck van ghelt was ende voor seer vroom man gehouden worde / door sijn konst ende neerstigheyt verlost/ niet sonder zijn eygen perijckel. Want hy lagh aen een seer pestilentiale koortse. En/ ghelijckt in groote nooden gheschiedt hy had hem goude bergen belooft/ so hy hem/ in so grooten perijckel des levens/ trouwlijck wilde bystaen/ hem sulcx biddende op alle vriendschap die sy onderlinghe hadden. Metten kortsten / hy heeft den jonghen Duytsch-man overraden. Hy heeft hem gcholpen/ doende alles wat hy konde. So dat hy weder ghesont werde. Als hem nu de Medicijn heuschelijck om't gelt maende/ soo heeft die beuselaer hem ter leur ghestelt / segghende dat hy van't loon gheen twijfel soud hebben / maer dat zijn huysvrouw de sleutel vande geld kist hadde. En ghy kent wel/ seyde hy / de nature der vrouwen. So wil ick dan niet datse verneme dat ick soo veel gelts aen u getelt hebbe. Daer na als daer etlijcke dagē verloopen waren/ ende dat hy hem by geval te gemoet quam/ schoon van ghedaente eñ

gheen tekenen der sieckte vertoonende/ soo heeft hy hem wederom aengesproken/ende gemaent om't loon dat hy hem noch niet betaelt had. Daer begost hy sterckelijck te beweren dat hem 'tgheit door zijn bevel van zijn huysvrouw al getelt was. Den Doctor ontkende het. En siet hier wat voor een uytvlucht die fijn man by der handt nam: als hem den Doctor misschien wat vrymoedigh in zijn eyghen persoon had ghemaent/ soo seyd hy als of hy door moetwilligh ongelijck gheterght was: Schaemdy du Duytsch-man dat ghy een Engels-man sulcx aentijght: en terstont als die sulcx sulcx aentijght: en terstont als die sulcx niet langher hooren moghte. Het hooft van toornigheyt schuddende/ ende hem gruwelijck dreyghende / heeft hy hem wegh gepackt. En aldus heeft die fijne burgher den Doctor ter leur ghestelt/ weerdigh zijnde dat hy de pest weder kreegh. Wy hebben om die klucht ghelacht / nochtans niet sonder weedom / om dat onsen vriendt so schandelijck bedroghen was / noch sonder verwonderinge over so uytnemende ondanckbaerheyt. Want Leeuwen in nooden geholpen zijnde bewijsen weder danckbaerheyt: Draké zijn gedachtigh den dienst diemen haer gedaen heeft: eñ siet d'eene mensch ja d'eene vrient die hem sulcken weldaet had bewesen/vergelt den anderen voor't loon/ dat niet ghenoegh saem ten vollen konde vergolden worden met spotternije. Doch dit zy geseyt tot versoepinge deses daets/ ende niet tot haet of verachtinge vande Engelsche natie. Want tis niet behoorlijck datmen al de Enghelschen naer een boef soude schatten. Dit spreeckwoort wort in eē Griecx Epigramma omgheset. Namelijck dat goede lieden wel van een muys gebeten worden/ maer dat een Draeck sijn tanden niet derf slaen aende boosen/ dat is/ datmen d'onschuldighen over al schade doet/ om datse schijnen datmen haer wel om niet leed doen magh/als die het onghelijck niet verghelden sullen.

V.

230. Nosce tempus.

Smeed het yser terwijl het heet is.

Dit spreeck-woord is een van de vermaerste Ghedenckweerdighe spreucké der 7. wijsen van Griecken landt / ende wort van vele treflijcke Scribenten gebruyct/ als van Hesiodo, mate te houden ist beste ter gheleghener tijdt. Item/een kleyn dingh op sijn tijdt gegevē is seer groot. Pindarus in Pythijs: 'tis een schoone saeck de mate alles tijds te weten. De tijd heeft in alle dinghen den oppersten top. Horatius, 'tis soet te tijde hem sot te houden. Soo veel isser aende gelegene tijdt ghelegen/ datse uyt het eerlijcke 'toneerlijcke/uyt schade gewin/ uytgheneughte moeyten / uyt wel doen quaet doen maeckt: metten kortsten aller dingen nature verandert.

Dese heeft het principaelste aensien in een handel aen te vangen ende te volbrenghen: soo dat de ouden niet sonder oorsaeck die selve schijnen tot een goddin ghemaeckt te hebben: hoewel dese by de Griecken een Godt ghenaemt wert. Haer beeldenis schilderden de Ouden aldus: Sy stond op een omloopend rat met gevleughelde voeten/ ende draeyde haer selven seer haestigh rontsom / hebbende 't voorhooft ruygh van hayr: eñ de necken geheel kael/so datse by 't voorhooft lichtelijck/ maer by de neck geensins konde gevat werden. Waer op geleerdlijc eñ fraey dit versáen Catonis siet:

Komt u gheluck toe vangse by tijden,
Voor is sy ruyg, achter gaetse glijden.

Posidippus in zijn gedicht maeltse ons aldus af: Lysippij van Sicijon is de schilder / haer naem is Ghelegentheydt die alle ding beheerscht/ sy staet op vleughelen ende rolt al staeghs om ende wederom / draghende vleughel-schoenen/ houdende inde rechterhandt een scheermes/

mes / hebbende een ghehayrde voor-hooft/een kale neck/ om elck een te vermanen en leeren dat den tijdt onwederkrijghlijck is. Ausonius den Poët beschrijftse aldus: Datse is een seltsame ende weynigh bekende Goddin/ staende op een rond radeken/ hebbende ghevleugelde schoenen/van voren 't aensicht met hayr bedeckende ende van achteren kael/hebbende tot een meghesellinne het berouw/ want dien se eens ontvloghen is dien blijft het berouw by en begeeft hem niet &c.

VI.

156. Sexagenarios de ponte dejicere.

De kussens t'huys senden.

DIt spreeck-woort gheeft te kennen/datmen d'oude mannen/ als suffende ende tot alle ampten des levens onbequaem zijnde/ te rust stelde ende van alle bedieninghe van saken afstelde: hebbende zijn oorspronghh / dat eertijdts de 60. jarighe geen keurstemmen hebben moghtē/ mits haer ouderdom haer vande burgherlijcke Ampten ontsloegh. Of om dat eertijds de jonge Romeynsche manschap / d'oude onvermogende mannen vande brugghen van boven neder stiet. Want de stemmen plaghten op de brugghe doen genomen te werden/welck ghevoelen Sisinnio Capitoni in Festo Pompejo beter behaeght/ dan 'tghemeene gevoelen/datmen om't gebreck van spijsinge de tsestigh jarige vande brugh inde Tiber soud gestooten hebben. Varro in't 2. boeck van't leven der vaderen openbaert hier van een eerlijcke ende religieuse oorsake/ dat als de mannen tot de vijfde trap des levens gekomen waren/ dat is / vijftigh jaren oudt/datse dan van alle burgerlijcke regeeringe vry/ontslagen ende ledigh waren. Hier uyt meynen sommighe dat dit spreeck-woord ghekomen is/ dat de 60. jarighe vande brugh moeten ghestooten worden / om datse gheen keurstemmen gaven/dewelcke op de brugh worde ghegheven. Hierom ist dat Macrobius in't 1. boeck seyt: Wilt ghy den gheleerden mannen 't recht benemen om over de woorden haer stem te gheven/ ende als 60. jarige te oudt zijnde van de brugh te werpen. Daerom worden d'afghe worpene oude mannen sulcke gheheten / die nu opt gedient hebben/ ende vande burgerlijcke bedieningen ontslagen ende te rust gestelt zijn. Plato in't 6. boeck van de wettē/ sprekende vande wetbewaerders/en laet niemandt toe om dat ampt te bedienen dan die 50. jaren oudt is/en daer in niet te volherden als hy over de 70. jaren ghekomen was ; soo dat als hy't ampt aenving in sijn 50. jaer 'tselfde 20. jaren bediende/maer 60. out zijnde/ slechs 10. jaren. Men magh dit spreeck-woord dan tweesins gebruycken: of tot verachtinge des ouderdoms als die nu nieuwers toe nut en is/ende van alle bedieninghe moet ontslaghen werden. Of simpelijck tegens die gene die om de swackheydt haers ouderdoms van haer dienst ontslagen ende vry ghemaeckt zijn.

VII.

388. Tanquam in speculo a. tabula:

Of ghy 't voor u oogen saegt.

DIt spreeck-woord gheeft te kennen/dat een saeck seer klaer ende en naeckt is. Terentius Adelphis: Ick ghebied hem 'tleven aller menschen 't aenschouwen als in een spiegel. Plato int 10. boeck.vande wetten. Als in spieghels. Om dat onder vele dinghen / die yet afbeelden/als water/glimmend koper / eenighe ghesteenten / gheen dingh de beeldenissen soo klaer vertoont als glas met loot onderstreken. Want het

glas

glas als 't welck dun ende doorschijnlijck is kan alderbest de beeldenissen vatten/doch ghevat hebbende behoudtse niet evenwel om zijn doorschijnlijckheyt: derhalven 't ondergeleyde loot om eenighe swartigheydt ende natuerlijcke dickigheyt / doet de ingedruckte beeldenis staende blijven / en laetse niet verglijden. Want de beeldenissen vergaen al evenleens alst licht der keersen inde sonne schijn / so wanneerse ontfanghen worden in al te dunnen ende doorschijnlijcken lichaem als inde lucht/klaer water/Crystal/ende glas dat niet wat verduystert is door eenigh lichaems tegenstellinghe. Wederom so en verblijvense niet in al te dicke ende duystere lichamen/als in kijselinghen/of hout. Derhalvẽ schijnt de nature die een seer kloecke stichterse aller dinghen is/het ooghe der levendighen nae de beeldenis der spieghelen ghebeeldet te hebben/ want sy heeft het doorschijnlijcke deel van achteren eenighe swartigheydt toeghevoeght/welck wegh ghenomen zijnde/ wordt oock van stonden aen de kracht om te sien wegh ghenomen. Daerom seytmen seer wel/ghelijck de spiegel des konsts ooghe is/soo is oock 't ooghe de spiegel der nature. En dit is grootlijcx te verwonderen/ dat den spiegel niet alleenlijck de beeldnissen aller dingen seer klaerlijck vertoont/die hem voorkomẽ/ maer oock de gloppen/ verwen/ beweginghen/kortlijck de dinghen selve/derf ick bykans segghen/klaerlijcker danse zijn/doch met dit eene onderschepdt dat syse averechts teghen over vertoont. Waer van de oorsaeck is / dat de ghedaente die van een dicht lichaem door de lucht voort gaet tot het uyterste des spieghels / eenvoudigh ende suyver is / waerom het ghescheidt datse aen d'een eñ d'ander overzijde alleleens zy. Van welcke saecken Ambrosius Nolanij in sijn vraeg-stuckẽ seer scherpsinniglijck vele dingen gediscoureert heeft. En nu de Schilder-kunst van slechte beginselen voortghekomen zijnde tot sulcken subtijlheyt opgeklommen/ datse niet alleen der menschen oogen / maer de voghelen mede bedroghen heeft/ende ghemaeckt datse meenden dattet inder waerheydt de dinghen selver waren / die mette verwen sulcken satsoen vertoonden.

VIII.

304. Corrumpunt mores bonos colloquia prava:

Quade reden bederven goede Zeden.

DIT is een versken des Griekschen Poëets Mænandri, welck S. Paulus geensins ontsien heeft/ te verhalen 1. Corinth. 15. 33. Tertullianus aen sijn huysvrouw settet met meerder woorden over: Staet seydt hy nae gheselschap ende omgang die Godlijck is / ghedachtigh zijnde het versken dat door d'Apostel gheheylight is. Dat quade by-een-komsten goede zeden bederven. Aristoteles in't 9. Zede-boeck verhaelt een ghelijcke spreucke: Ghy sult quaedt worden / gaet ghy met de quaden om. Seneca in zijn 3. boeck vande toorne/ verhaelt een spreuck die wel tot verklaringhe deses spreeck-woorts niet grootelijcx en behoort/ maer nochtans voortelijcx seecker om 't leven wel aen te stellen insonderheyt profijtelijck is. Men neemt manieren aen/ seydt hy/ vanden ghenen daermen mede verkeert. En ghelijck eenighe ghebreken overspruyten aenden ghenen die sy met haer lichaem aenraken / also levert het boose herte sijn quaden aen die over die hem naest zijn. De dronckaert heeft zijn disch-genoten tot liefde des wijns ghetrocken. De ghemeenschap der onkuyschen maeckt oock een vroom man tot wellust genegen. De gierigheyt vergiftigt oock die hem naest zijn. Soo gaet het oock in't teghendeel met de deughden toe/ dat sy al wat sy

by haer hebben tot deught versachten. En geen landt is voor de ghesontheydt soo profijtelijck gheweest / noch lucht/ soo gesont/ als het wanckelbare herten gebaet heeft / in beter luyden geselschap te verkeeren. Ja hoe veel dit vermach/ sult ghy beter verstaen/ als ghy siet/ dat oock de wilde dieren door onse omgangh tam werden/ ende dat geen soo wreeden beest sijn nature by blijft/ als het langh met de menschen verkeert heeft. Dus verre Seneca. Doch nadien d'omgang met eenigh gheselschap / seer veel vermach om de nature der menschen te verbeteren of verslimmen / soo vermach de reden of het spreken sulckx aldermeest/ de welcke uyt het binnenste des herten voortghebracht zijnde een aengheboren ende verborghen krachtighe werckinge met haer brenght/ ende die selfde als een doodlijck vergift inde toehoorders herte/ daerse invalt / overstort / soose pestilentiael zy: maer soose heylsaem zy / een krachtighe remedie [om den toehoorder te verbeteren.] Derhalven dunckt my dat ick geen gedenckweerdiger spreucke by eenighen Philosooph gelesen heb/ dan die mijn goede vriendt Joannes Colerus, een man wel gheleert ende oprecht van leven altemets plagh te verhalen: Dat wy soodanighe zijn, als onse daghelijcksche t'samensprekinghen zijn: en dat wy soodanige worden, als wy dick en meenighmael hooren. Maer dat vande t'samen-sprekingh geseydt is/ 'tselfde moet oock van de studien verstaen worden. Die al haer tijdt in Heydensche boecken verslijten / die veranderen in Heydenen: en die niet dan onkuysche autheuren lesen/ die moeten oock onkuysche zeden krijgen/ want het lesen schijnt een seker t'samen-sprekinghe te wesen.

IX.

551. Admæti nænia:

't Liedtjen van Requiem, of Dooden-sang.

DIt spreeck-woord/ wort geseydt/ van een droevig/ treurigh Liedtjen/ en mach oock geseyt worden van beklaeglijck ende jammerlijck verhael/ hoedanighe de Liederen waren die Scolia (overdwersche) geheten wierden/ 't zy vande Pijpen ghedaente/ of dat inde maeltijden door een overdwersche ordre de beurten van te singen van't eene Tafel-liedeken tot het ander overgingen. Sommige verstaen hier lichte ende slechte gesangen by/ ghelijck die moeten zijn die onder 't toe-drincken opstaende voet gesongen werden. Doch hier van machmen breeder lesen by de uytlegger des Poëets Aristophanis in't Opvaren-spel. Het spreeck-woordt nemense uyt dese klucht: Admetus was een Koningh der Phereen/ wiens beesten Apollo soud gheweyd hebben om loon / als hy uyt den Hemel verstooten in menschen ghedaente by den menschen ballingh was. D'oorsaeck sijns ballinghschaps seydtmẽ geweest te zijn/ dat Æsculapius Apollinis soon van Chiron zijn meester de gemeenste konst had ghèleert/ en daer nae van Pallas Gorgons bloedt ontfanghen hebbende/ 't welck uyt hare aderen ghelopen was/ heeft hy hier door seer veel menschen gesond gemaeckt. Doch het bloed uyt de slincker-aderen gebruyckt hy tot verderf der menschen / en uyt de rechtere tot haer gesondtheyt. Ja men seyde dat hy oock eenighe dooden weder levendigh ghemaeckt heeft. Derhalven op dat hy voor geen God by de menschẽ soude ghehouden werden / om dat hy scheen te doen dat den Goden eygen is/ heeft hem Jupiter den hooghsten Godt met den blixem gheslaghen. Om welcke daet Apollo de vader so vertoornt was/ dat hy de een-oogighe reusen/ die Jupiter

den blixem hadden versmeedt/gedoodt heeft/ 'twelck Jupiter niet wel nemende/ hadde voorgenomen Apollo upt den Hemel inde Helle te werpen: maer Latona de moeder Apollinis daer tusschen tredende heeft hem een sachter straffe verboden. Derhalven is hem den Hemel ontseydt/ ende geboden dien te verlaten/ ende veroordeelt/ dat hy een jaer langh by een sterflijck mensch om loon soude dienen. Volghens dit vonnis is Apollo tot Admetum ghereyst/ende heeft des Koninghs groote beesten geweydt: en alsoo hy een groot Konstenaer was/ te weghe gebracht/dat al de Koeyen twee kalveren kalfden. Ende alsoo hy by Admetum seer vriendlijck onthaelt wierde/en dat hy dese trouwe patroon danck voor sijn dienst wilde bewijsen/soo heeft hy vande Parcis (goddinnen die 's menschen sterf-dagh in haer gheweldt hebben verkreghen/ dat als Admeti sterf-dagh ten eynde soude willen loopen/ dat hy met dese voorwaerde de doodt soude moghen ont-vlieden: soo hy een ander vondt/ die gewilligh de doodt voor hem wilde sterven/ ende met verlies zijns levens Admeti leven lossen. Als dan nu die sterf-dagh ghekomen was/ en datter niemandt wort ghevonden/ die voor hem wilde sterven/ soo dat oock sijn vader ende moeder sulcks weygherden/ soo heeft zijn huysvrouw Alcestis alleen haer mans leven liever gehadt dan haer eyghen. Als sy dan gestorven was/ soo wordender al steeghs by Admetum eenighe krijschende ende rouwighe doodt-sanghen ghesonghen/ ter tijdt toe dat Proserpina, d' Helsche Koningin daer door bewoghen zijnde de huysvrouw Alcestidem wederom sandt/ af als eenighe andere seggen/ tot dat Hercules, de Hel in-ghenomen hebbende/ dese huysvrouw weder ter werelt brachte.

X.

500. Ut fici oculus in cum bunt.

Sy hanghen een aen als kladden.

Dit wordt van sulcken ghesepdt/ die een saeck hardneckelijck drijven ende door-dringhen. En is het Latijnsche Spreeck-woordt genomen vande bleynen die aen 't oore wassen ende niet lichtelijck konnen af-getrocken worden. Van desen spreeckt den Griecksche Poët Aristophanes in zijn Ranis Act. 5. stena 1: Gelijck de bleynen op de ooghen blijven staen. 'Tsal bequaemlijck ghepast worden op die ghene/ die/ daer sy ons lastigh ende onverdraeghlijck zijn/ nochtans niet en moghen af-gewent worden/dan met groote pijn ende moeyten. Ende 'twaer wel te wenschen dat veel Vorsten ende machtighe Potentaten soodanighe niet en waren/ dewelcke daer sy van gierigheydt onversadelijck/ van wellust heel bedorven/ door wreedtheydt seer schadelijck/ door tyrannije onmenschelijck/ der ghemeynten aldermeeste vyanden ende roovers zijn tot 's Lands verderf/ niet alleen met wapenen ende macht toe-gherust zijn/maer oock met nieuwe listen ende bedrogh/ welcke gheen Dionysius noch Demetrius (twee vande meeste tyrannen) opt gevonden heeft/nochtans so vast ons aenhangen ende op ons verderf upt zijn/ dat sy noch van 't volck konnen geleden noch wech ghedaen worden. Soo datter gheen Raedt/ gheen Overigheydt/ gheen Religie/gheen Ghemeynte en zy/ daer soodanighe luyden niet door-dringhen ende in-wortelen/ ghelijck een pest die door al de lichaems aderen haer verspreydt heeft. Nadien sulcke luyden dit bemerckt hebben/die alleen ooghen ende herten hebben om te schaden/dat dit het eenighe plicht-ancker voor 't ghemeene best is/ dat de tyrannije der ghener die haer macht misbruycken door der bur-

gheren

geren ende steden eerlijcke eendrachtig-
heyt bedwonghen werde. Hierom be-
neerstighen sy haer insonderheyt om de-
se eendracht te verbreken / mits sy ghe-
waer worden dat haer int minste geen
vryheydt wort ghegheven/alsmen door
wetten ende goede raedslagen/ende niet
met bedrogh of gewelt en handelt. Der-
halven handelen sy in alle manieren/
dattet volck gheen gemeene vrede komt
te genieten. Want sy sien seer wel dat-
tet voornaemste gheluck van't gemeene
best daer in bestaet/ dattet volck een op-
recht/verstandigh/ende wacker/dat is/
een waerachtigh Vorst heeft. Derhal-
ven besorgē dese mombaers door won-
derlijcke vlijt en neerstigheyt/dat gheen
vroom man immermeer een Vorst sy/
maer dese machtige potentatē/ die door
des volcx qualijck vaert ghevoedt wer-
den/ doen groote neerstigheyt datter zy
een Vorst die in alle wellusten eñ dronc-
kenschap leeft/en dat hy gantsch onwe-
tende zy van't geen een Vorst aldermeest
behoort te weten. Al wordē dan schoon
de dorpen verbrandt/ de landen ende ac-
kers verwoest/de kercken ghepilgeert/
d'onschuldighe burghers vermoort / en
noch geestelijcke noch wereltlijcke ver-
schoont / als ondertusschen de Vorst sit
en speelt / of danst / of met sotten hem
vermaeckt/of ter jacht rijdt/of een min-
naer of dronckaert is/ het magh al pas-
seren. Och waer zijn nu de Romeyn-
sche Bruti! Is Godts blixem blindt of
krachteloos. Geensins/ maer 't is son-
der twijffel/of dese Vorsten-bedervers/
sullen wel eens van God / hoewel voor
ons te laet/ghestraft worden. Midler-
tijdt moetmense lijden/ op dat na de ty-
rannije 'tvolck niet sonder hooft en leve
in alle on-ordeningh / 't welck bykans
noch schadelijcker soud zijn. Het welck
wy sien dat den Switsers ghebeurt is/
dewelcke als sy voortijts al den adel die
haer door tyrannie beswaerde of ghe-
doot/of upten lande verdreven hadden /
nu de werelt selve beswaerlijck eñ vrees-
lijck/ende misschien haer selven een ver-
derf sullen zijn / soose haer niet met een-
dracht wapenen. Maer dat dese god-
loose potentaten het ghemeene best zijn/
dat selve zijn misschien de Kercke eeni-
ghe monicken van die orde/diemen in't
ghemeen Franciscaner of Bedel-mo-
nicken noemt. De vromen beschuldigh
ick niet / noch legh het de orde niet te
last/maer raeck alleē de quade/die over-
al de grootste hoop maken. Dese hebben
haer alsoo door al 't volck verspreydt /
datter nieuwers wat sonder haer ver-
richt werdt. Sy heerschen in't pre-
diken/welck ampt den Bisschoppen ey-
gen is. Sy nement gewelt over de scho-
len/ 'twelck het naeste ampt aen't voor-
gaende is. Sy bedienen der Kercken
Sacramenten / ende verkiesen de Prie-
sters. Ja sy oeffenen de censure ende in-
quisitie vande belijdenisse des gheloofs/
verklarende wie een heel of halve Chri-
sten/ een heel of halve ketter zy. Desen
moet het volck hare secrete handelingen
biechten/ende d'alderverborgenste ghe-
dachten des herten. En hiermede noch
ghenoegende / en mogen de souveraine
overheden geen verbonden maken/of sy
moetender oock in te segghen hebben.
Sonder haer magh gheen huwelijck
aengegaen worden. Inde scherm-scho-
len ende inde lotinge des volcx zijn sy die
den prijs gheven/soo geheel zijn sy son-
der schaemt. Mettē kortsten men mach
sonder haer niet sterven. Daer en is
geen Vorstē hof/daer sy niet in en kruy-
pen. Ist dat de Vorsten eenigh stout on-
beschaemt feyt voorhebben/ dat voeren
sy door dese luyden uyt. Ist dat de Pau-
sen wat groots inden sin hebbē/ 'twelck
al wat te vreemt is van die Apostolische
ende der eerster kercken heyligheyt/ soo
gebruyckense voornamelijck deser luy-
den dienst daer toe/als by exempel / soo
daer een oorlogh/ of een oploop ende
beroerte / soo daer eenige schattinge of
aflaet ophanden is die alwat onbe-
schaemt is/ daer zijn sy de voornaemste

in't spel. Ondertusschen wort het slechte volck door een schijn van heyligheydt bedroghen. De priesters met dese vergeleken en zijn geen priesters. De Bisschoppen door't vertrouwen datse op dese luyden setten laten sfiolen sorghen. En't gemeene volck van hare leeraers verlaten zijnde / wort van tweederleye wolven in plaetse van hare eenige Herders verscheurt / dewijl de Bisschoppen haer tyranniseren / ende om dat dese luyden nochtans geen Herders zijn / maer op een ander wijse roovers. Doch hiermede en wil ick / als ghesept is / de vromen noch de orde niet gheraeckt hebben. Want die onder haer vry van dit verderf zijn / die beklagen het selfde / dat ick beklage. Maer al ist den bijen ghe-oorlofst de homnels / als die gheen prickels hebben / en nochtans diefachtigh zijn uyt hare korven te verdrijven: so ist nochtans dat noch Coningh noch Pausen dese homnels die meer als eenighe horselen steken uyt de Ghemeente niet en konnen verdrijven / dan met groote verderf vande Christelijcke religie / soo vast hebben sy hare factien ende rotte-rijen gemaeckt / soo seer hebbense de geheele werelt met hare sloten ende toegedane volcken ingenomen / ende sy maken dagelijcx noch nieuwe nesten / ende dit onder sulcken dexel / dat de devotie vande voorgaende Cloosteren / door welckers recommandatie sy eerst opghekomen zijn / vergaen is / al ofte oock deser luyden opgerechtigheyt niet korts hier na vergaen soude / soose noch oprechtigheyt magh heten. Aldus komt het dat de werelt met een hoop godloose ende ledighe Monicken beladen wert / ende de Vorsten van haer volck berooft / de Bisschoppen van haer kudde / ende't volck van haer Herder / en dat de suyverheydt ende vryheydt der Christelijcker religie allenghskens tot Joodsche ceremonien vervalt. En ghelijck het niet licht om segghen is / wat van beyden voort ghemeene best lastiger valt d'eendracht van boose Vorsten onder malkanderen / of tweedracht: om dat / of sy oorlogen / sy doen het tot groot verderf van't volck; of so sy met malkander verdraghen / sy doent tot verderf van't volck; aldus en kanmen niet weten welck van beyden meer te wenschen zy / ja / om beter te segghen / welck van beyden meer te vervloecken zy / hare eendracht onder malkanderen / of tweedracht / om dattet beyde vereenight is met verderf van't volck. Doch / om tot het spreeckwoort weder te keeren / soo meyn ick dat dese bleynen een hard gheswel zijn / 'twelck aende wijnbrauwen wast / en nadien het seer moeyelijck is / so wort het nochtans niet sonder perijckel wegh genomen / om dattet soo dicht aen't oogh is / twelck soo teeren lidt is dattet gheen quellingh noch handelingh magh verdragen / van dit spreeckwoort gedenckt Suidas.

ORATIE
Of
Vertoogh / om de Deughd te omhelsen.

Aen ADOLPHUM Prince van VERONA.

Door
D. ERASMUM van ROTTERDAM.

ALs ick de saeck wat nauwer insie / datmen van outs Koningen en Keysers in openbare vergaderingen/jae in hare tegenwoordigheyt / gheprezen heeft / Lieve Adolph, kan ick niet oordeelen / dat dese maniere van vleyen als schandigh/plagh gehouden te worden: maer ick houde het veel liever daer voor / dat die wijse mannen (die inde dinghen die de natuer ofte het menschelijck verstant aengaen / heel treffelijck ervaren sijn) alsser anders gheen hoop en was / om die Leeuwsche wackerheyt van een Koninghlijck gemoed / en die sachte ooren/ die te sijner tijt hooren souden/of de deftigheydt des vermaenders ofte de strengicheyt des bestraffers om t'ghemeene beste wille/de huyck een weynigh na de wint hebben gehangen: nochtans onder een bedeckter wegh / het selve wit beoogende. Onder den schijn dan van prijs en eere / hebben sy als in een tafereel een beeltenisse van een volmaeckt Prins vertoont / op dat sy haer selven daer na schickende/stilletjens erkennen souden hoe vele sy van het beeld eens loflijcken Prins verschilden: en dat sy sonder schaemte of quetsinghe leeren souden/wat gebreecken zy veranderen/ en wat deughden zy oeffenen mosten. En dit wierde alleen gedaen/ op dat de goede Princen mochten weten/ wat zy doen/ en de quade mochten weten/ watse behooren te doen. Dese prijsinge dan/ en was anders niet/als een soete soorte van vermaninghe/ en een vleyende maniere van bestraffinghe / en een geheel noodighe Medicijne / die alhoewel die bitter was/ so wasse nochtans met honigh overstreecken. Het welck eertijts de geweldigheyt der Barbarischer Koninghen werde toegheschreven / is eer wijsselijck/na mijn gevoelē/ dan schandelijck ghedaen. Maer soo ver is het daer af / datment voor schande soude rekenen / datmen de oeffeninghen eer jught met matigen lof voedt/ dat het u van groote Meesters oock gheboden wordt. Maer waer toe dient dit mocht ghy seggen? Wy heeft goet gedacht / met dese voorredē alle schijn van vleyen af te weeren / en uyt te sluyten / om dat ick voor mijn genomen heb in dese brief wat soetelijck met u te handelen / ende met u/een kint zijnde/wederom kindsch te worden. Al hoewel ick edele Prince Adolph niet voor ghenomen hebbe u te

prijsen maer slechts om u selven/ in een spiegel/ te vertoonē/ op dat ghy u selven mooght kennen: niet dat ghy door eygen liefde u selve sout beminnen/ en alsoo te ghelijck vergaen ghelijck de Poëten van Narcissus versierē/ maer op dat ghy sout verstaen/ hoe veel ghy uwen God/ die een ghever van uwe gheluckfaligheyt is/ schuldigh zijt: Mede dat ghy sout weten/ waer toe ghy zijt ghebooren/ en waer ghy moet uytworstelē/ op dat/ als de gheheele Hemel u toelacht/ ghy u selve niet laet voorstaen/ dat ghy dan noch niet seer gheluckigh waert. Dit bediede oock (soo ick meyne) de spieghel Socratis, tot den welcken/ hy de jongheling hen plagh te seynden/ op dat/ die sich selvē met een goet verstant begaeft vonden/ beweeght souden worden van selfs de deught te omhelsen/ dewijl sy verstonden hoe veel vlijt datter toe vereyscht worde/ om so een geluckigh verstant te onderhouden: ende dat die gene die dese gaven minder hadden/ des te meer souden arbeyden/ op dat soo veel haer de natuur ghewepgert hadden sy het selve met vlijt en naerstichept mochten verwinnen. Hoewel dat de dralinge in soo een sake gantsch niet te verbidden is/ nochtans zijn sy niet minder te berispen/ die het niet aende vlijt maer aen de fortuyn eenighsins schort/ dan die de fortuyn self tegē zijn: Maer u Adolphe, zijn alle hulp-middelen die tot een volmaeckte Deughd van den Hemel ghegheven worden/ nu alreede so overvloedigh mede ghedeelt/ dat/ ten zy ghy alle dinghen op't dapperste upt-voert/ sult ghy/ noch den seghen/ die u van Godt vertrout is/ noch de hope/ die de uwe/ van u hebben/ schijnen wel aengheleydt te hebben. Maer voor eerst/ wat sal ick seggen/ van het wonderlijck ghschenck der Fortuyne teghen u! Diewelcke u/ doen ghy noch niet gheboren waert/ voorwaer inde hooghste top/ aller dinghen/ ghestelt heeft/ diewelcke u tot de grootste saken niet opghetrocken/ maer gheboren heeft/ jae dat meer is sy heeft u een treflijch Prins gemaeckt/ eer ghy aen de wereldt quaemt. Als dewelcke u een gheslacht ghegeven heeft/ aen beyde zijden van de treflighste af-komst: van uwes vaders zijde ghesproten van Phillippus Heer van Bourgongen/ een soo treflighen Ridder/ als een vande ouden ghewreest is/ maer u Moeder is van het gheslacht van Bourbon, dat is/ sy is voortghesproten van de Fransche Koninghen: op dat ick voorby gae u groote rijckdommen en doorluchtige heerschappije. Op dat ick swijghe de maeghschappē van beyde uwe susters/ aen den treflijcksten Adel verlooft/ op dat ick u geen gheluck en wensche van wegen u godtsalighe Moeder/ die u met groote bekommernisse/ gelijck als herbaert heeft/ jae sy meent niet ter werelt gebracht te hebben/ ten zy het inde volmaeckte deucht sal toenemen.

Op dat ick oock niet verhaele/ dat alreede/ u noch een kint zijnde/ de treflichste van't Hof en voornamelijck/ die doorluchtige Prins Philippus, om strijt met een vaste gonst en yver beminnen/ alle dingh van u goede inborst/ derbende hopen: Want dat raeckt u aldernaest/ van 't welcke de alderwijste Koninck sich niet gheschaemt heeft/ te roemen/ dat ghy/ gelijck hy seyt/ een goede ziele verkregen hebt/ ende dat die ware Prometeus u een gheluckigh gemoed gegeven heeft/ dat die rijckdommen/ dese hooghheydt der saecken/ en dit geslacht waerdigh is/ en oock dit lichaemken/ 'twelck de werckmeesterssche/ de Natuere self/ gelijck als een kofferken der deughden met alle de gaven van Venus en der Gratien of bevallighedē/ seer rijcklijck heeft ghestoffeert/ op dat/ namentlijck de schoontste ziele/ het beste huysken beroo-ven soude. Daer en is oock niet weynich aen gelegen dat een Prince gelijck met deuchden/ alsoo oock met de schoonheydt des Lichaems 'tghemeene volck overtreffe. Dewijl ick sie dat het vers Virgi-

Virgelij, niet te vergeefs sommige deftige Mannen behaeght heeft / schoon datter oock Seneca teghen is.

Gratior est pulchro, veniens de corpore pulchro.

Dat is:

De Deughd heefr noch veel schoonder schijn,
Als Deughd by 't schoon verselt magh zijn.

Al hoewel dat die stuere Philosophus, ende onder die Stoische Secte / de meeste Stoicus, voor een wonder verhaelt / dat een Clatanus, of hy wel heel leelijck was / norhtans alle andere in deuchden te boven gingh / ende van dit eene exempel bewijst hy / dat onder alle kleederen kan schuylen een treftich verstant: 'twelck onse Poët Maro wel niet en loochent / maer seyd / dat de deughd verhoecht met schoonheydt des lichaems / aengenamer is in des menschen oogen. En wie isser soo van zijn vijf sinnen berooft / die dit soude derven loochenen. Dies te meer bē ick verwondert / waerom sulck een deftigh man gheschreven heeft / dat de spreuck des Poëts / van elck een aenghenomen / hem een dolingh scheen. Doch Seneca latende varen / willen wy tot de saecke weder keeren. De Poëten die wonderbaerlijcke afbeelders aller dinghen zijn / schrijven de Godlijcke ghemoederen / die sy voor de geluckighste hielden / de schoonste lichamen toe. Van welck gevoelen oock Plato gheweest is / als hy de verborgenheydt der wijsheydt / met Poëtische windelen bekleedende / den Goden / dat is den godsalighen gemoederen / die van alle aerdsche besmettingen / gantsch afgesondert zijn / toeschrijft / eerlijcke waghens en paerdē / blinckende van Nectar en Ambrosia, dat is blinckende van Godlijcke spijs en dranck.

Homerus voorwaer / die als een zee is van alle wetenschappen / schrijft Achilli, Ulyssi, en Menelao, en meer andere treftighe mannen / de beste ghestaltenis des lichaems toe / haer alsins noemende van godlijcker gedaente en Gode gelijck. Maer Thersites die luy van geest was / heeft hy eē lichaem / dat tot schricken toe / leelijck was / toe ghe-eyghent. Want hy seyt: dat hy

Was scheel en had een mancke been,
Sijn rugh ghebult ghelijck een steen:
Sijn hoofd was langh en spits ghestreckt,
Dat nauwlijcx 't padde hayr bedeckt.

Het welcke de Poët Maro (ghelijck veel andere dingen van Homerus) heeft uytghedruckt in Ænea, Eurialo, Julo, en meer anderen. Jae dat meer is Socrates aller Philosophen niet alleen / de wijste / maer oock de godvruchtigste / seyt in Phedro Platonis, wel wat duystertjens / maer niet dan al te treflijck / dat eē goede ghestalte des lichaems / een teken sy / ofte ten minsten een behulpsel van een goede ziele: dit met den naem van een schoon Paerd / 'tander onder den naem van een Ruyter afbeeldende: Ten laetsten Aristoteles, selfs heeft gheacht datmen uyt de tekens des lichaems / de gestalte des gemoets gissen moet de selve oordeelt dat de sachticheyt des vleeschs / een teecken is / van geen hart verstant / doch laten wy dese schrijver niet geloo-ven / ten sy het oock / door over een stemminge / van de Historie-schrijvers / genoeghsaem bekent sijn dat Seipio Africanus Pytagoras, en andere meer / die om haer treftighe deuchden / meer dan menschen zijn gehouden / met de beste en bevallighste ghedaente afghebeelt zijn geweest. Sulck een verwantschap isser dan tusschen lichaem ende ziele / dat de ziele gemeenlijck volcht de ghestalte des lichaems / en dat de deucht der ziele eenichsins uytblincke inde gedaente des huyds: wederom / dat de ghestalte des lichaems de ziele / dewelcke Flaccus noemt een stuckjen des godlijckē geests oock eenighsins regeere / als de welcke in het lichaem heel verdroncken en ghebonden

bonden is / en ghelijck een Oester inde schelpen omdraeght. Want dit is eene van de grove gelijckenisse Socratis, met dewelcke Alcibiades geckt. Maer ick vreese dat ick al te veel gesept sal hebben van de schoonheyt / alhoewel ick gheensins de gaven des verstants ofte de uytnementheydt des lichaems / so wil verheffen / dat ick ofte die ghene / die dese soverlijcker ontfanghen hebben / van de wegh der deuchden soude afschricken / ofte u een kindt zijnde kindts achtigh vleyen en pluymstrijcken / ick sende haer liever niet / na de Fonteyn Narcissi, maer na de spiegel Socratis. Op dat sy des te meerder hare ziele soecken te bouwen / hoe sy minder van de natuer gheholpen worden. Denckt oock wat een grove en leelijcke schande ghy begaen soud / in dien ghy in sulcken schoonen lichaem een leelijcke en onghehavende ziele liet woonen / en onder een blinckende huyt / een versufte en vermufte ziele liet schuylen. Ten anderen soo ghy nalaet / nademael de natuer u slechtste deel / soo heeft verciert / dat ghy u beste en onsterflijcke deel niet met eerlijcke oeffeninghen en soudt onderhouden. Ten laetsten denckt datter gheen dingh leelijcker is / dan dat ghy in een net kofferken ghelijck de Griecken segghen / sout doove-koolen / tot een schat / of om plomper te segghen / in een beperelt kofferken slijck / of yet vuylder / dan slijck / opsluyten en bewaren. Daerom / mijn lieve Adolph, en denckt niet dat ghy gepresen wort / alsser yemant seyt dat ghy schoon of edel / ofte met eẽ goet verstant begaeft zijt. Want het is een ware spreucke Epicteti, en diemen wel moet onthouden / indien nochtans de hoofsche oortjens / soodanighe spreucke een ouden Mans verdraeghen konnen: als hy seyt / dat het buyten den Mensch is / en dat ons die dinghen niet toebehooren / die ons de Fortuyn kan geven en nemẽ. Wy hebben dan Adolphum selfs noch niet gheprezen / maer verhaelen slechts de ghenadige goedertierentheyt Gods / die u sal verweten werden / ten sy ghyse op woecker stelt. De andere deuchden die eyghentlijck strecken tot des menschen lof / en kanmen sonder pluymstrijken in dese uwe ouderdom niet verhalen. Hoewel wy tijdighe vruchten van die selve verwachten in uwen herfst. Noch ick achte niet dat ghy de verwachters sult bedriegen: Nae dien ghy ons in u bloeyende Lente / soodanighen grooten hope gheeft / om dat uwe wijnrancken / als gheswanghert met knoppen / beginnen op te swellen. Nu ter tijd / noch een jongh kind zijnde / gheeft ghy van u een glants van dobbele bevalligheydt / te weten / van u Vaders gemoed / soo wel in oorlogh als vrede uytnemende / en van u Moeders zijde mede soodanigh / dat self de Fortuyne op hare zeden en manieren niet en heeft te segghen. Soo veel u Vader aengaet / dese is vermaert tot den Hemel toe / door zijn kloecke daden: u Moeder heeft onder het vrouwlijcke gheslacht een manlijcke dapperheydt ('twelck nochtans heel selden beurt /) met de grootste wellust des levens (die haren staet / en niet haer gemoet vereyst) een ongelooflijcke matichheydt / met haer uytnemende adel en Stamme: een beleeftheyt / die meer dan ghemeen is / eyndelijck om alles gelijck te verhatten / sy heeft met het Hof Christum verknocht en vereenicht.

Soo dat beyde u ouders / de eene de alderonwinbaerste / en d'ander de alderkupste en beleefste / in u sich soo vertoonen / dat ghy te ghelijck lust hebt inde krijghs oeffeninge / en oock niet afkeerich en zijt van de konsten / sulcx dat ghy schijnt tot beyde gelijck geboren te zijn / dat is / soo wel inde practijck dat is tot de werckinge gelijc Dichæarchus prijst / als inde Theoræ of spieghelinghe / die Theophrastus best aenstaet. Maer de eerste hout Plato, in zijn Burger bestieringhe / voor de gheluckighste / waer toe een wijs man / om't ghemeene best

wil / moet ghetrocken worden. Doch een slecht persoon / die voor hem selve leeft / staet het vry te verkiesen welck van beydē hy wil. Maer een Prins die niet voor hē selve maer voor het Vaderlant geboren is / behoort van gheen van beyden ontbloot te zijn. Homerus voorwaer eygent het Ulyssi beyde toe / gelijck oock Virgilius Æneæ: het eene terwijl sy haer met veel avontuers ende woelinge des oorlogs vermengen / het ander terwijl sy haer na de hel leyden: daer toe meen ick oock dat streckt 'tgheen Plato vereyst in die ghene die hy schickt om 'tghemeene best te regeeren.

Namentlijck een gematicht gemoed / ende dat niet al te wreet noch niet al te slap en is. En hy oordeelt dat het behoort te bestaen uyt twee teghenstrijdighe dinghen / te weten uyt het Gesangh en uyt de oeffeninge. En my dunckt dat ick dit alreede in u sie / als ick in u bemercke een ghematighde aert uyt uws Vaders grootmoedicheyt / en uws moeders godsaligheyt en sachtsinnigheydt. Want ghy nu alree met uwe teere hantjens de toomen van dien briesschenden henghst / niet min kloeckmoedigh als konstich bedwinght. En dat groote beest wordt door diens konst / wiens lichaemken het qualijck voelt / opgehouden / voortghejaecht / rontom gedreven / tot springen aengeprickelt / tot stil gaen inghetrocken / tot draven los ghelaten / dat het nu wort gedrongen op een groot velt op den tel te loopen / ende om hoogh te klimmen / en steyl wederom af te dalen / en is ghehoorsaem alle u wencken: sulcx dat in u teere voorhooftjen blinct / ick weet niet wat doorluchtichs en moedichs: dat ghy naulijcx een kint zijnde / u nochtans niet kintsachtigh betoont dat ghy nu met den booch / met loopen / en inde ren-plaetse niemandt / van uws ghelijck / en wijckt. Daer van mercke ick in u een beeltenis van u Vader ende groot-vader. Wederom als ick u met andere ooghen aensie van den hoofde tot te voetsolen / soo en sie ick gantsch niet datter yets in u is / 't welck een toekomende Prins niet en soude betamen / te weten / dat in u is niet verachtlijcx / niet bots / niet onedels / en daerentegen zijdy niet trots / niet wreet / niet vermetel / niet dreyghachtich / u oogen en drijven niet in u hooft / en sy zijn oock niet strengh / maer vriendelijck / u voorhooft is niet straf noch quaet / maer bly en levendich / u aengesicht is beleeft / en vol aenghenaemheydt / u mont is schaemroot / u wangen / ghelijck als inde purper ghedoopt / u spraeck is heel deftigh en weynich / u gebaer heel bequaem: ten anderen / hoe godsalich zijt ghy tegen u ouders / hoe eerbiedich tegen u groot-vader / hoe ghehoorsaem tegen u meester / hoe sachtsinnigh teghen u dienaers / en niet ghebiedende of stuer.

Int kort / als ic bemercke / hoe gantsch niet datter in u gevonden wort / dat nae de manieren van t' Hof ofte uwe staet smaeckt / soo dunckt my dat ick een beelt sie / van u moeder: En dit is al veel tot lof van uwe tegenwoordighe jaren / ende te ghelijck noch meerder een voorsegginghe van toekomende dinghen. Maer dit bevestigt onse hoop wel meest / dat ghy by u hebt. De treftichste meesters van beyde de Philosophie. Inde Crijghs-saken u groot-vader / in welcken man niet ontbreecken sal / 't welck van de moedichste Capiteyn / vereyst wort. Maer inde Platonische Philosophie Jacobum Battum. O ousterfijcke God! hoe gheleert is hy! en met wat een sonderlinghe welspreeckentheydt / begaeft! hoe vroom en onberispelijck van levē! wat isser doch dat het vaderlandt nu van u sich niet en derf verseekeren / nademael by so een kloeck verstant / ghevoeght is / sulck een treftigh Meester. Ende is u byghevoeght niet doen ghy out waert / en qualijck om regeren / ghelijck het veel ghebeurt / maer gelijck dien Homerische Phœnix Achilli ghegeven is / doen hy noch jonck was / op dat

hy hem leeren soude / alle de Historien. Alsoo heeft oock Battus u kindtsheydt / noch qualijck gespeent zijnde/ontfangê/ hy heeft het Voesterampt met uwe minnemoers/alsoo verdeelt/dat sy besorgen souden u teer lichaemken/ende hy soude u siele fatsoneeren. En dat bestelde / doen ter tijt/al u moeder/dat hy als met de melck selver / de leeringen der wijsen met droppelkens in uwe teere oortjens soude gieten / eñ dat hy dat nieuwe testjen / van u verstant/met den balsem der Philosophie/ soude bevochtigen/ op dat het al u leven daer nae soude ruycken / dat hy niet toe sou laten dat u tongsken met onsuyver latijn besmet sou worden/ maer dat hy het met het suyverste sap der gheleertheydt sou vocht maecken. En dat hy u rou verstant/ 'twelck men noch over al toe kan drepen/sou buygen met vriendelijcke gheboden. Want om inde deughd onderwesen te worden / of wel eenighe ouderdom te laet is / nochtans is alle ouder daer toe tijdich. Een ander soude dit voorbygaen/ofte alleen met den vingher aenroeren / maer ick achte datmen dese alleen moet aenroeren/namelijc inde welcke des menschen gheluckfalicheyt/in't begin en eynde bestaet. Want vele zijnder die u of ghelijck zijn / of te boven gaen in treflijckheyt des ghestachts of in andere gaven des fortuyns/maer dit is by na u eygen gheluck/ en ick weet niet of het yemant onder alle onse Princen heeft / dat ghy/ heel jonck zijnde/verkregê hebt/sulcken man / die de ledige tafel uws verstants met eerbare gedachten soude innemen: Hy kan dat doê /vermits hy seer geleert is/hy wil het doen/om dat hy vroom is/ hy sal het doen om dat hy naerstich is: die u oock als een tegenwoordige Mercurius met een krachtigh Moly, dat is/ met de bequaemste redenen tegens alle verlockingen der hovelinghen/ en sommigher redenen / die schadelijcker zijn / dan't quade leven/ u als tegê de tooverdrancken van Circes kan bewaren.

Voorwaer tis in onse landen een saecke die selden ghebeurt / een man te sien die uytnemende gheleert is/ noch seldender die van levê vroom is / alderweynichst/ en ghelijck een Phænix, die by de uytnemende gheleertheyt de vromicheydt des levens heeft vervoegt. En ick sou wel durven seggen/ dat ghy in alle dese dinghen een soo volmaeckten Meester gekregen hebt/dat noch Phænix, Achillum, noch Plato Dionysium, noch Socrates, Alcibiadem, noch Aristoteles, Alexandrum, noch Seneca, Neronem, soo gheluckigh niet is toe ghekomen/ als u desen. Hoewel ick het daer voor houde / dat ghy dit de Fortuyn niet soo seer als u ouders danck moet weten / die met groote voorsichtigheydt sulck eene hebben uyt ghesocht. En dit is een geluck/ waer nae alle groote wenschen / maer weynigen magh gebeuren. Want wat helpt doch wel geborê te zijn/ten sy ghy wel wort onderwesen en geleert? Een Prince wort niet wel onderwesen inde deugt/dan als hy noch niet verstaet dat hy een Prins is. Twelck wel overdenckende Philippus Coninck van Macedonien / een Man/ om veel oorsaken seer te prijsen / rekende hem seer geluckigh dat hem doen een soone gheboren was/ als wanneer die treftige man Aristoteles de Philosophie leerde / een man die onder allen/alleen waerdich was/ om sulcken Voesterkint in zijn school te ontfangen. En ghy / o aldergheluckighste Prins! Soud ick my van mijnent weghen niet verblijden? Die ghy altijdt t'huys siet/ hoort/en als eygen be sit/ sulck een meester/inde welcke ghy noch de manieren met zijn gheleertheyt/noch de gheleertheyt met zijn manieren/noch ghebreken met deuchden/soud konnen verbeteren/ maer die ghy sonder eenighe verkiesinghe mocht navolghen: wiens geleertheyt soo men wil aensien / by wie is die uytnemender? soomen zijn leven / wat isser oprechter? soomen zijn wel-sprekentheyt/wat isser wonderlijcker? soomen

men sijn boerticheden / wat isser minlijcker ? Ghy leest dickwils Adolphe in de boecken der Poëten / van Phœbus die verciert is met een gulden Scepter/ men leest van Orpheus dat hy met zijn snarenspel de dieren/de boomen/de steenen/heeft beweecht / men leest van Minerva , een Princes der konsten ende verstanden / men leest van Mercurius, krachtigh door zijn roede/men leest van de Negen susters, als opperste van fraye wetenschappen / daer benessens leestmen van de Charites als Meesterschen der beleeftheyt / van de lieflijcke dalen Heliconis, men leest noch van de goddinne Pytho. Meent ghy dat dit droomen zijn/en woorden van geender waerden? Voorwaer 'tzijn seer uytnemende sakẽ / welcke alle ghy in u meester alleen sien mooght/ en niet alleen sien / maer oock ghenieten.

Want eylieve doch/is wat anders zijn soete ende klinckende stem en sonder eenige herdicheyt van verre tot uwe ooren komende/dan een Chijter van Phœbus, met gulden snaren/u wat goddelijcx inluydende ? En wie isser soo bot / soo wreet/so steenachtigh van verstant/den welcken de soetsprekentheyt van Battus, die oock soeter is/dan Nestoris, niet beweghe ? niet temme / niet vermorwe ? Wel aen dan/ wat bediet anders zijn so vloeyende en klare reden / dan een eenighe welle van de Castalische Fonteyn / die welcke terwijl ghy die/met uws gelijck/ter ooren in drinckt / soo maeckt se u en anderen welsprekende en soet pratende. Als hy vorder met zijn geleertheyt een toehoorder/alsoo leert/met zijn scherpsinnicheyt/ soo dwinght/ met zijn verscheydentheyt / soo vermaeckt/ wie sou dan niet dencken / dat Minerva teghenwoordich was ? soo dickwils hy oock met zijn fraye en kluchtighe boerticheden / wonderbaerlijck vermaeckt schijnen dan niet alle Veneres ende Charites te vloeyen uyt des sprekers mond? Als hy met een ongehoorde konst hem voecht na een yeders manieren/ als hy een yder bewegen kan waer toe hy wil/ betoont hy dan niet dat hy yet ghemeen heeft van Mercurio ? Voorwaer die Pytho, een buyghster der ghemoederen / schijnt in dese mans lippen alleen haer woonplaets te hebben : met hem te leven/en met hem dagelijcx te spreken/ en is anders niet dan inde Bossche Parnassi te wandelen. Ten laetsten niemant sal verlangen na het Choor der musen / die in hem ghemerckt heeft de volmaeckte wetenschap aller konsten. Wie en soude niet dien man om de geleertheydt of de geleertheyt om dien man beminnen eñ eeren? voorwaer ghy soud seer doolen en ghy soud heel ondanckbaer zijn / ten zy ghy dit voor u opperste goet houdt / het welcke oock den Koninghen selden ghebeurt. Eñ ô onsterflijcke God! Wat isser so noodich tot de welstant der Princen/ als dat sy leeren wijs zijn/niet na de sin van andere/ maer uyt haer eygen borst/ en dat sy noch kinderen zijnde / hooren mogen van deftige mannen/ 'twelck sy volwassen zijnde/ niet soudẽ hooren van de hovelingh. Ick en weet oock niet/of ghy gheluckigher zijt met die meester / of hy met u : hoewel ghy beyde seer geluckigh zijt/en na de liefde die ick u beyde toedraege/ wensche ick u geluck van zijnent weghe / en hem van uwent wegen/u/om dat de gheluckige acker uws verstants van sulcken bouwer gebouwt sal worden/hem/om dat hy stoffe gekreghen heeft / op de welcke die besondere konstenaer zijn vermogẽ/ te werck soude stellen. En ick wensche u niet alleen gheluck / maer oock de geleertheyt om datse niet alleen van de Ernijs , Plautis, Cecilijs maer ooc van desen verhandelt word / van de welcken sy haer glants met woecker sal weder krijghen / de welcke indien die by een slecht persoon is / of sy al heel treffich is / nochtans 'k en weet niet hoe sy door de onaensienlijckheyt des persoons / ghelijck / met een roock verduystert wort. Maer in

uws gelijc al is sy middelbaer/tis wonder hoe sy blinckt/terwijl de geleertheyt aen staet/en de staet/de geleertheydt een luyster gheeft. Daerom dunckt my/dat de letteren selfs van vreuchden opspringen. Nu sie ick de susters van Helicon tekenen geven van blijtschap/ want sy u als een soet Voesterkindt/ om strijt in hare schoot trecken/soenē/eñ omhelsen. Als ghy met uwe gheluckige hantjens de penne over het papier haelt/ als ghy met u babbelende tonge/en die noch niet vast is/te gelijc Griecxsche en latijnsche woorden bedencken als ghy met uwe edele mont en lieflijcke stem/nu alree een veers dicht/en een onghebonden reden spreeckt. Gaet soo voort mijn Adolphe! ick bidde den goeden eñ grooten God/ dat hy dese uwe sin / dese uytnemende lust beware/ en segene ende dat het hem believe/ dese uwe uytspruytende deucht/ tot een rijp ghewas te brenghen / dat die selve die u het levē en dit opset geeft / u oock een gheluckigh aenwas verleene/op dat wy niet in u versoeyē 't welck men in anderen dickwils doet. Indien wy bevonden / dat wy maer een ydele vreucht van de beginselen van u deucht souden genieten/ gelijck vande lieflijckheyt van de tuynen Adonidis, siet toe dat ghy door desen uwen gheluckigen staet niet tot sorghloosheyt en geraect. Want of ghy met alle natuerlijcke gaven soo waert verrijckt / dat ghy Pandoram schijnt te bovē te gaen/en denckt nochtans niet / dat dit alles yet te bedieden heeft / ten sy by sulcken treftighen ghelegentheyt/gelijcke naersticheyt kome / ghelijck de neersticheydt sonder de gelegentheyt manck is/ so is oock de ghelegentheyt vande naerstichheyt te verlaten schadelijck en Venijn: En dewijle de Hemelsche lichtē/ en de Fortuyn self tot u geneyght zijn/is het noodich/dat ghy u self oock wat behelpt. Daer went u uyterste vlijt aen/dat ghy/u selve/soodaniger groote gaven gelijck maeckt/ dat ghy u Ouders en u Meesters hope voldoet: Want dewijle u alle dingh overvloedigh toeghekomen is / soo soude het schande voor u zijn / dat ghy traegh waert. Verhalven / op dat ghy stantvastigh in u wel begonnen werck voort mocht gaē/sal ick niet nalaten u het Homerische veers voor te houdē: en waerom niet in't Griecx/vermits ghy u oock in't Griecx oeffent¿ ghy zijt vriendelijck want ick sie dat ghy schoon en sterck zijt/ soo dat de nakomelingen van u sullen spreken. En overmidts (gelijck ick dickwils ghesept heb/ u alle behulpselen tot een volkomen lof gegeven zijn/ voor wint voorstroom/maect dan dat het andere vers van den Poët oock waer zy.

So ghy dit doet / vertrouw ick vastlijck dat ghy u gheslachte/u vaderlandt eñ allen den uwen/door u gheleertheyt / ende de geleertheyt door u gheluck / niet alleen groote eere/maer oock groote bystant doen sult. Dit sal ick op 'tleste daer noch by voeghen / 't welck ick wensche dat in't binnenste van u herte plaets neme/te weten / dat den Prince niet beter en past/dan Godvruchticheydt. Ick en vermaen u dat niet te vergheefs / want ick wel bevondē hebbe/ datter sommige inde hoven zijn/dewelckē haer niet schamen te seggen / dat de leere CHRISTI den Princen gantsch niet aengaet/maer datmen daer de Monickē mede moet laten om springen/ stopt voor dese schadelijcke pest u ooren/ en volcht Battum, en u Moeder nae. En op dat ghy CHRISTUM met de letteren selfs moocht indrincken/send ick u eenige gebedekens/ dewelcke ick door aenstaen van u Moeder en Battus, geschreven hebbe/ dewelcke so ghy naerstich gebruyckt/sult ghy u reden te ghelijck beter maecken/ ende de krijghs-gebeden daer de Hovelinghen behagen in hebben/niet alleen als ongeleert/ maer als superstitieus bygheloovigh verwachten. Vaert wel/uyt Paris.

Alsoo

Alſoo hier eenighe plaets ledigh was / hebben wy tot vervullinge deſſelven / deſe twee Spreeck-woorden hier by ghevoeght.

A mortuis tributum exigere,

Van de dooden Tol eyſſchen, of, ſy ſouden't van Gods Outaer nemen.

DIE ghene / diewelcke groote Rijckdommen / 'tzy met recht oft onrecht te t'ſamen ſchrapen / worden gheſeydt van den dooden oock Tol te eyſſchen. Ariſtoteles seght in't tweede Boeck van zijn Rhet. Hy neemt oock Tol van den dooden. Betoonende dat het van ſoodanighe geſeyt wort / die over al / jae oock uyt kleyne en gheringhe ſaecken / vuyl gewin ſoecken / ghelijck Veſpaſianus dede van de Piſſe / of uyt oneerlijcke dingen / als uyt Roffiaenſchappen en Hoeren: of die yemant yet af-perſt / 't zy van vrienden of van die ghene die kleyn van vermogen zijn / 'tzy van Bedelaers / ja ten laetſten oock van de dooden. 't Is den Romeynſchen Princen voor ſchande gherekent / dat ſy de Corintiſche ghedenck-teeckenen begraven hebbende / het Corintiſche koper hadden wegh ghenomen: en met dat woort / wierde haer te gelijck de ſchandlijckheyt van de ſake verweten / en wierden alſoo doode Corintiſche ghenaemt. 'Tis teghens de Nature ſegt Ariſtoteles datmen gelt op woecker ſtelt. En het woordt Fœnus of woecker / wierde by de Oude niet gebruyckt / als by de inkomſt van't Landt / diewelcke zijnde een ſeer danckbare ſchuldenaerſter / voor yeder graentjen hondert voude weder leverde. Maer hedendaeghs is de woecker by den Chriſtenen ſoo ghemeen / datmen de Boeren verachtende / (daer nochtans geen volck onnooſeler / noch het gemeene beſte noodigher is) de woeckenaers onder de Pylaren of Hoofden der Kercke worden geacht / daer onſe Voor-vaders nochtans het woeckeren verdoemt hebben / en daer de wetten der Heydenen het ſelve matighen en bedwinghen / de Hebreeuſche wetten 'tſelve gantſch verbieden / ende beſluyten der Heyliger Pauſen 'tſelve verfoeyen / en op allerhande maniere vervolghen. Niet dat ick in't beſonder op de Woeckenaers verſtoort ben / wiens konſt ick ſie dat genoegſaem kan verdedigt worden / ten ware het aenſien der Oudt-vaderen dieſelve alreede hadde verdoemt / voornamelijck wanneermen ſiet op de manieren van deſen tijd / ſo ſoude ick veel meer van den Woeckenaers houden / als van die ſlordighe ſlach van Koop-luyden / diewelcke met quade treken / met logens / met bedrogh / met valſcheydt / over al winſt uyt-ſtrijcken / hier het goet opkoopende / op dat ſy't op een ander / voor meer als twee-mael ſo veel ſouden verkoopen / en met Monopolien of t'ſamen-rottinghen het arme volcxken plucken. En deſe / by haer leven / niet anders doende / houden wy byna alleene voor eerlijcke luyden. Ick meene dat dit ſpreeck-woort of het ſelve of ten naeſten by 'tſelve is / van't gene wy elders ghesproken hebben: 'Twelck is / Hy eyſcht oock meel, dat is offer van de opgherechte beelden. Want door boerterije iſſer meel / voor tol / gheſtelt / om dat alle ding onder de ſpijs behoort / en den dooden ter ghedachteniſſe eer-teyckenen wierden opgerecht / derhalven wie hier oock tol van ſchraept / ſchijnt het den dooden af te perſſen. By den Ouden is de begraefeniſſe in grooter eere gheweeſt / en was oock vryheydt van de graven: Maer nu is de raſerije van 't ſchrapen ſoo verre gekomen / datter ooc in de gantſche werelt

noch heyligh noch onheyligh en is/ waer uyt niet eenige woecker wort ghesmeet: En dat niet alleen vanden Princen/maer oock vanden Priesters. Eertijts onder de Koningen/ die noch slecht waren/en niet recht wisten wat Koninghen waren/ zijn dese dinghen alleman ghemeen gheweest/de Zee/de Revieren/ de openbare weghen / de wilde dieren; Maer nu eygenen haer eenige Groote/ gelijc offe alleen Menschē of liever Goden waren / alle dingē toe. De ellendige Schipper wort gedwongen met groot ghevaer zijn reyse te volbrenghen / en nae dees dertelen Roovers wel ghevallen alles te doen en te lijden/als oft voor dese ongheluckighe menschen weynigh te bedieden hadde / datse boven het stormen ende wind/die sy moeten uytstaen/ noch dit onweder moesten ghedoghen. Komtmen in een haven men moeter van zijn veeren laten / gaetmen over een brugge/tis al geld. Vaertmen over een Reviere / men voelt het recht der Princen. Draegt ghy een pacrken ghy moet het van de kerck-roovers weder in lossen/en't welck noch veel wreeder is/het arme volcxken wordt met veel tollen en tienden uytgheput Ghy en mooght het koorn niet van't land halen / ten sy ghy de tiende gheeft. Ghy maelt niet / ghy backt niet/of daer wort wat afgeknabbelt. De wijnen worden niet ingevoert/ of sy worden dickwils vertient. Ghy leghtse niet in u kelder / of ghy moet de helft of ten minsten het vierde part/met die diefachtighe roof-voghels / deylen. By sommighe wort van het Bier meer dan de helft aen de Princen ghegheven. Ghy een slacht gheen Beest/ ten sy ghy eerst den Pachter te vreden stelt. Ghy en her koopt gheen paerd/dat voor u eygen geld gekoft is/ of ghy moet al weer betalen. Ick heb gesien doen ick te Bononien woonde / als Julius aldaer 'tghebied hadde/dat eenighe heel arme Boeren/ die al hare middelen in twee Ossen bestonden (want hier mede onderhielden sy haer huysgesin) mosten voor elcke Osse een Ducaet betalen. Daer zijnder die't niet geoorloft is een houwlijck te sluyten/ten sy men tol gheeft. Maer wat wil ick alle dingh verhaelen? haer roofgierigheyt gaet alle wel-sprekentheyt te boven. Daer is niet ter werelt/ waer uyt sy gheen profijt en trecken. Daer en is mate noch eynde/om daeghlijcx nieuwe konstjens te bedencken/ om yet te vinden: en al wat eens by ghelegentheyt is ingeslopen / dat blijfter wel vast op. Dese dinghen zijn van sich self haetlijck ghenoech / en brenghen den Prince in geen kleyne verachtinghe / te meer/ alsse door moetwillige Dienaers uytghevoert werden: Maer sy achten geen dingh te slecht als sy maer profijt daer uyt konnen trecken / dat is / wanneer der armen honger vermeert/en der Princen/of veel liever der Roovers gulsichevt gevoedt wert. Daer zijnder die geen kleyn profijt uyt de schelmstucken der Misdadighers strijcken / de wetten als de netten gebruyckende. Waer isser Magistraetschap / Staet / of Schoutschap /dat niet by de meeste en wort gekoft? Ten laetsten als dese dingen 't lecke vat/dat is de schat-kist/der Princen niet mogen vervullen/ dan wert de oorlogh by der hand ghenomen: de Capiteynen spannen te samen / en het ellendigh volck wort uytghesopen / niet anders dan of het Prinsdom / alleen een groote koop-handel is. Al-hoe-wel het vuyl is/dat Christlijcke Princen hier in onmenschlijcker schijnen / dan oyt de heydensche Tyrannen gheweest zijn. Nochtans moetmen dit vry wat min versoepen: om dat oock by de Priesters selve (by de welcke het gelt als slijck behoorde gheacht te zijn / en die hare gaven/die sy om niet ontfanghen/ om niet behoorden uyt te deelen) alle dingh te koop is/en dat niet sonder groote winst Wat treur-spelen rechtē sy niet aen om hare tienden? Hoe schandich quellen sy dat arme volcxken. Sy en doopen niemant/

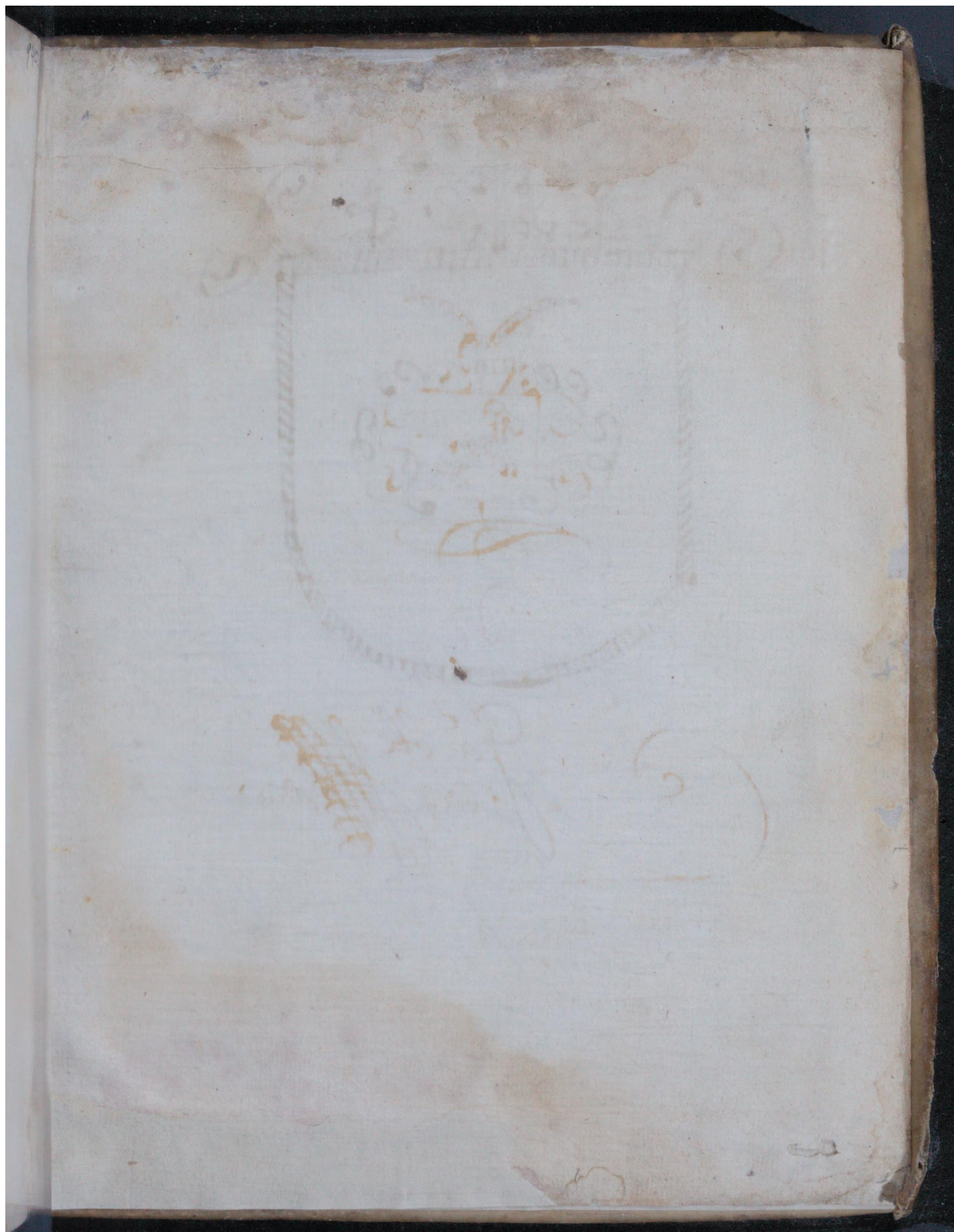
mant / dat is ſy maecken niemandt een Chriſten/of men moet uyt tellen/ en met ſulcken deſtighen ſeghen treetmen ter Kerck-deuren in. Sy ſtemmen gheen houwlijck toe / ſonder ghelt / ſy hooren geen biecht of ſy gapen nae geld / ſy offeren om geld/ daer toe ghehuyrt zijnde. Sy ſingen om geld/ ſy bidden om geld / ſy leggen de handen op om geld/ nauwlijcx dat ſy den hand lichten om te ſegenen/ of 'tis om gheld. Sy ſegenen geen ſteen of kelck/of daer moet geld zijn. Ja oock de rechte Pauſlijcke bedieninghe is door de winſt gheſchent. Sy reycken 'tlichaem Chriſti niet uyt ſonder geld. Dat ick ondertuſſchen niet ſegge watte winſt upte twiſten / en upte diſpenſatie die't ghemeene volck indulgentien of aflaten noemt/wort getrocken/ als mede uyt het toebrenghen van Prieſterſchappen en 'tbeveſtighen van Biſſchoppen Abten. Maer wat ſoude by haer om niet gedaen werden/by wien men de begraefnis moet koopen/ oock op eens anders grond. By de Heydenen hadt het ghemeen volcxken/de doode graven gemeē/en daer mocht een yeder om niet begraven. By de Chriſtenen en maghmen de doode met aerde niet bedecken/ ten ſy datmen ſoo vele plaetſe van den Prieſters heeft ghehuyrt/en na dat het loon groot is/ſoo is de plaetſe groot en heerlijck. Soo ghy rijckelijck uytſchiet/ ſoo ſuldy de verrottinghe genieten dicht by den Outaer : Maer zijdy wat te karigh/ſoo moetje by 'tghemeen volckjen/ onder den blauwen Hemel / beregent worden. 'tSou ſchandigh zijn ſoo ſy de waerdije namen die hier gegeven wort: Nu ſegghen ſy dat dit haer recht is / en 'tis wonder om ſeggen met wat onbroocheydt ſy dit af perſſen. De ruwe en Heydenſche Hebron, draeght zijn onbekende gaſt Abraham een graf op/ ja koſt naulijcx/ met bidden daer toe ghebracht werden/dat hy 'tgeld/ 'twelckmen hem aenbood/wilde aennemē. En ſullen wy Prieſters dan het recht van de begraefniſſe verkoopen in eens anders landt ? Of ſullen wy liever dat ghemeen is verhuyren / als oft eyghen was. En dit Maeyſel maeyt niemant begeeriger als deſe/die niet voor het volck ſaeyen/maer die geheel voor ſich ſelf/of voor de Princen leven. Andere ſingen ons dit Liedjen voor de ooren/ een arbeyder is zijns loons waerdigh. Al recht / offer gheen onderſcheyt en ware tuſſchen een Biſſchop en een gehuyrt Soldaet of Slootgraver. De ſlaefſche wercken worden door belooningen vergolden : Maer der Princē en Prieſters bedieninge/ is veel hoogher/danſe door loon kan ghewaerdeert of gheſchat worden.

EYNDE.

De feylen die in den Druck begaen zijn, ghelieve de naerſtighe Leſer te verbeteren, en onder andere deſe weynighe die wy ter loop hebben ghevonden.

Fol. 21. lit. C. voor/doodt ſoude/ leeſt doodt ſonde.
Fol. 31. lit. I. voor/geluck/ leeſt ongeluck.
Fol. 37. lit. E. voor/met een reyne/leeſt maer in reyne.
Fol. 62. lit. H. voor/doen eerſt/leeſt datſe doen eerſt.
Fol. 74. lit. D. voor/ſittende/leeſt ſittende by.
Fol. 137. lit. D. voor/want de ziele/leeſt want dat de ziele.
Fol. 168. lit. A. voor/Lupos, leeſt Lupas.

Oock ſalmen ſomtijds de Latijnſche woorden en namen wat ghebrecklijck vinden, die de Latijnſche Leſer lichtlijck kan verbeteren.

40 —
2 — 10

37 — 10

Grubbe
1639 7bris

27
30

0 1 0

40 — 10
15